חסדי דוד

תוספתא נגעים פרה נדה

חסדי דוד לתוספתא טהרות / נגעים פרה נדה

Sefer

ספר

חסדי דוד

חלק רביעי

"תוספת מרובה"

והוא פירוש על התוספתא סדר טהרות

מאת

האי תנא תוספאה הנשר הגדול בוצינא קדישא

רבינו דוד פארדו זצ"ל

יוצא לאור בפעם הראשונה

על פי כת"י המחבר משנת תקו"ם

כרך שני

נגעים, פרה, נדה

עיה"ק ירושלים ת"ו, תשל"א

נדפס בישראל
דפוס „יד הרב הרצוג", בית וגן, ירושלים

"Yad Harav Herzog" Press, Jerusalem, Israel

מסכת נגעים

פרק ראשון (א). אמר רבי יוסי שאל יהושע בנו של רבי עקיבא את רבי עקיבא, אמר לו מפני מה אמרו מראות נגעים שנים שהן ארבע, אמר לו ואלא מה יאמרו, אמר לו יאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא, אמר לו ללמד שמצטרפי' זה עם זה, אמר לו יאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין זה עם זה, א"ל ללמד' שאם אינו בקי בהן ובשמותיהן לא יראה את

חסדי דוד

פרק ראשון (א). אמר ר"י שאל ר"י וכו'. כך היא שנוייה בת"כ (תזריע נגעים פ"ב ה"ו, ס"א ע"ב) ומייתי לה תלמו' ברפ"ק דשבועות ד"ו, ופירש"י מפני מה וכו', כדמפר' בעי ואזיל יאמרו מקרום וכו', ואם לאו מה יאמרו, מחזר היה שמפרש מה הוא שואל ע"כ, והתו' כתבו מפני מה אמרו, פי' למה הזכירו כלל שמותיהן ע"כ. ומנהון דרבנן בעו פרטוע, והר"ב ק"א העמיק הרחיב ע"כ. ומנהון דרבנן בעו פרטוע, והר"ב ק"א העמיק הרחיב בתחלה מ"מ אמרו מראות נגעים ב' שהן ד', שאלתו זאת סתומה, והרי היא סובלת שלשה דרכים, דדילמא ארישא דמתני' הוא דקשיא ליה, דלמה נצרכה, אבל סיפא שהזכיר שמותן ניחא ליה, או דילמא אסיפא סמיך ונקט בקצרה, אבל לעולם סיפא בלבד הוא דקשיא ליה, או שמא כולה מתני' קשיא ליה, וז"ש כדמפ' בעי ואזיל וכו', והיינו דקא"ל אבוהי, ואם לאו מה יאמרו, כדי שיפרש מהו דקשיא ליה, ולכך פי' דבריו יאמרו מקרום וכו', כלו' דכולה קשיא ליה, דמ"ש רישא ב' שהן ד' לא אצט', דכיון דבקרא תרי כתיבי בפי' שאת ובהרת ממילא ידעי' דאידך אינן אלא טפילים, מה תאמר דלא ידעי' עד היכן שיעור הלבנונית דמיקרי נגע ולא בוהק, יאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא, ואנא ידענא דממנו ולמעלה ליכא אלא ד' מראות, שאין לובן למעלה משלג, וממילא שגם מאי דמסיים סיפא כשלג וכצמר וכו', הכל לישנא יתירה, והיינו דפירש"י אא"כ יאמרו וכו', מאחר שאין לנו חלוק (לאפוקי פתוך דאיכא כדלק' בסוגייא כיין המזוג וכו') במראית לובן למעלה מקרום ביצה, אלא ד' מראות הללו, יאמרו וכו', דקי"ל ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה (פסחים ג' ב') ולמה הזכירו שמותן ע"כ, והשיבו ר"ע אביו דלכך הוכרח לשנאם ולסדרם, לומר דמצטרפין זע"ז, וחזר ושאל ויאמרו מקרום וכו' ומצטרפין, דממילא ידע והבין ר"י מדברי אביו שהצירוף הוא זה למעלה מזה, פי' דאינו אלא בהדרגה כל א' עם הדומה לו וכדפירש"י אח"כ, ולכך עדיין ק' למה נתפרשו שמותן, וגם ב' שהן ד' דרישא ק', דבשלמא לרבנן ניחא, דאצט' לאשמועי' דהסיד תולדה דבהרת ומצטרפת עמה, והקרום תולדה דשאת ומצטרפת עמה, אבל לשי' אביו דסבר דסיד וקרום תרווייהו טפלים לשאת כדפירש"י לעיל, וע"כ מאי דקאמ"ל מצטרפין זע"ז היינו זו למעלה מזו, א"כ ב' שהן ד' ל"ל, ומשני ליה דמ"מ אצט' לאשמועי', דכל כהן שאינו בקי בהן לדעת שזו אב וזו תולדה, ובשמותיהן שזה כשלג וזה כצמר וזה כסיד וזה כקרום אינו רואה וכו', ואע"ג דלדידיה לא נ"מ לענין הצירוף בין שיהיה אב או תולדה, דהא סבר דלא מצטרפי אלא זו למעלה מזו דהיינו להסמוך לה בהדרגה, מ"מ צריך שיהיה הכהן יודע שזו נק' אב וזו נק' תולדה.

אבל התו' לשיטתייהו דפליגי על רש"י בדבור דלעיל וסברי דלר"ע נמי יש לכל אב תולדה ע"ש, וגם לית להו בפשיטות מאי דפירש"י שאין לנו לבן חלוק מקרום ולמעלה אלא ד' בלבד כנז' לעיל בדבריהם בד"ה ב' שהן ד' וכו', הילכך ה"נ לא ניחא להו בפירש"י, אלא פי' דלעולם מה ששאל מעיקרא אסיפא סמיך, ונקט הל' בקצרה, פי' דבשלמא מאי דתני ב' שהן ד' ניחא, דאצט' לאשמועי' היא גופה דליכא אלא ב' תולדות לכל אב תולדה אחת, ומצטרפין פי' האב עם תולדתו, אבל מ"מ מאי דקשיא ליה השתא הוא למה הזכיר כלל שמותיהן, וקמהדר ליה ר"ע ואם לאו מה יאמרו, פי' שאם לא היה מזכיר שמותיהן הייתי סבור דאפי' למטה מקרום הוא בכלל נגע, א"נ איפכא דאפי' כקרום אינו אלא בוהק ואין מתחיל הנגע אלא מהסיד ולמעלה, והרביעית אימא שהיא למעלה משלג, הילכך הוכרח להזכיר גם שמותיהן, וחזר ר"י והק' יאמרו מקרום ולמעלה טמא, וממילא ידענא שלמעלה משלג בכלל שלג, דהא תנא לה רישא ב' שהן ד' ותו לא, והשיבו דאצט' לומר דמצטרפין, וחזר והק' ויאמרו מקרום וכו' ומצטרפין, וכתבו התו' בדבור שאח"ז, פי' ויפרשו דמצט' זל"ז הסמוכים וכו' ע"ש, פי' לפירושם דהשתא הדר ביה מקושייתו הראשונה, אלא הפך קושייתו בענין אחר ולא כמו שהק' בתחלה למה הזכירו כלל שמותיהן, דלזה שפיר משני ליה, דאצט' למיתני שמותיהן משום סדר הצירוף, והיינו לר"ע קרום וסיד וצמר ושלג (דמתני' דלא כר"ע כדאי' בגמ'), אבל הא קשיא ליה דליתני הכי מראות נגעים מקרום ביצה ולמעלה שהן סיד וצמר ושלג ומצטרפין זו עם שלמעלה מזו, ולא ליתני ב' שהן ד' כלל, נמצא דעכשיו תו ל"ק ליה לישנא דסיפא, אלא לישנא דרישא דלא הו"ל למיתני אלא סיפא ולהוסיף דזו למעלה מזו שנינו, ואעפ"י שלא הייתי בהכי יודע כל דין צירופן, כגון קרום בהדי צמר דהא גבוה ממנה

הנגעים. (ב). רבי אליעזר בן יעקב אומר משם רבי חנניא בן בינאי שאמר משם רבי עקיבא, שאין אתה אומר כהן שהוא בקי בנגעים, ולא בנתקין ולא בקרחות, באדם ולא בבגדים, בבגדי' ולא בבתים, במראה ראשון ולא במרא' שני, ממראה שני ולא במראה שלישי. לא יראה את הנגעים, עד שיהא בקי בהן ובשמותיהן, תלמוד לומר זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק ולצרעת הבגד ולבית ולשאת ולספחת ולבהרת ולהורות. (ג). אמר רבי נתן לא שיהא רבי עקיבא או' של סיד דוהא הימנו, אלא של שאת דוהא הימנו. שאי אפשר לפסיון שיטמא בתחילה, אבל אפשר לפסיון

חסדי דוד

ב' מעלות, משא"כ השתא דכיון דתנא ב' שהן ד' שפיר ידעי' דקרום בהדי צמר מצטרף, דהו"ל אב עם תולדתו, מ"מ השתא מיהא לא שמעי' כל סדר צירופן דלא ידעי' אם סיד מצטרף עם הקרום, ואדרבא ממ"ש ב' שהן ד' יש להבין דסיד עם קרום לא מצטרפי דלאו מיניה, שזו תולדה דבהרת, וזו תולדה דשאת, משא"כ אי הוה תנא סיפא בסדר דזו למעלה מזו, אע"ג דלא הוה ילפי' צירוף דאב עם תולדתו, מ"מ הוה ילפי' צירוף הסמוכים במעלה א', ומשני דרישא אצטי' לאשמועי' דכל כהן וכו', ואה"נ דממילא שמעי' נמי הצירוף דצמר וקרום, ומסיפא שמעי' ממילא מסדר הצעת המש' דהסמוכים במעלה אחת מצטרפין, דהיינו קרום עם סיד וסיד עם צמר וצמר עם שלג, כך נר' לפע"ד פי' דבריהם ע"ע.

אמנם הרמב"ם ז"ל ברפ"ק דהט"צ פי' דכלם מצטרפין זע"ז והראב"ד השיגו וכבר האריך שם מרן בכ"מ ליישב דבריו ע"ע. ועתה ראיתי להר"ב מ"ה דטרח ובא בארוכה לבאר סוגייא דירוש', ותמצית דבריו דרבינו דחה סוגייא דשבועות מהלכה, וגם סתמא דמתני' דשבועות, דס"ל דמ"ש ר"ח מתני' דלא כר"ע היינו מתני' דשבועות דתנא להו, דומיא דיציאות השבת דהיינו אבות ותולדות, אבל מתני' דנגעים שפיר אתיא כר"ע, דלאו אבות ותולדות נקיט, דכלם גוון א' ומצטרפין כולם זע"ז, ופי' כר"ע וכסתמא דנגעים עכ"ד. ולפי מיעוט דעתי, נפיש בטרחא וזוטר בשיעורא, דס"ס מאין הרגלים לדחות ש"ס דידן ולמפסק כירוש', אפי' יהא פירושו בסוגייא דירו' אמיתי ומוכרח, וכ"ש שיש לגמגם על פירושו ע"ע, ומה גם דמ"ש אליביה דר"ח דמ"ש מתני' דלא כר"ע, היינו מתני' דשבועות וכו', ש"ס גופיה הוי תיובתיה, דהא לא קאמר ר"ח מתני' דלא כר"ע על מתני' דשבועות, אלא על מתני' דנגעים, דהכי קאמר תנן התם מראות נגעים וכו', מאן תנא וכו' דלא כר"ע. ואפי' לפמ"ש הרמב"ן דמייתי המ"ה שם, צריכי' למימר לפום פשטא דסוגייא דתנא דמתני' דנגעים איהו גופיה תנא דמתני' דשבועות, דזמ"ש שניה לה וכו' שניה לה וכו', דאל"כ היכי קאמר ש"ס אמתני' דנגעים דלא כר"ע, אלא דההיא דשבועות מפי' טפי מדתנא בהדי יציאות השבת כמ"ש הרמב"ן, אבל מ"מ היינו הך, הגם הלום מ"ש דהרמב"ם פי' דלאו אבות ותולדות נינהו דכלם גוון א' וכו', הוא מופרך מלי הרמב"ם גופיה, שכתב להדיא דסיד ההיכל היא תולדת הבהרת וקרום ביצה היא תולדת השאת ע"ע, באופן שאנו אין לנו ביישוב דברי הרמב"ם אלא מ"ש מרן בכ"מ, דלפי המסק' ל"פ ר"ע ורבנן, ושפיר אתיא מתני' כר"ע נמי, דלא אמרו ב' שהן ד' אלא משום ידיעה דכהן, אבל לענין צירוף ארבעתן כולן מצטרפות זע"ז ע"ש, אלא דמ"מ נר' דפליגי ר"ע ורבנן בפירוש ספחת דבהרת דלרבנן היינו כסיד והשאת היא כצמר, ולר"ע היינו כצמר והשאת הוא כסיד, וכ"כ הרמב"ם להדיא בפי' במש' ג', וזמ"ש זו למעלה מזו, דשלג וצמר הן בהרת ותולדתה, וסיד וקרום שאת ותולדתה, באופן דסיפא דמתני' דתנן שנייה לה כסיד ההיכל, הויא ודאי דלא כר"ע ומ"מ ליכא נפקותא לענין דין צירוף, דהא כלהו מצטרפי, אלא לענין ידיעה דכהן הוא דנ"מ, ובהא נקט הרמב"ם כרבנן וכסתמא דמתני'.

ומ"מ במ"ש ר"ע דכלהו מצטרפי ולא אמרו מראות ב' שהן ד', אלא לענין ידיעה, בהא רבנן נמי מודו, ורישא דמתני' שאמרו מראות נגעים ב' שהן ד' אתיא ככ"ע, ומ"ש ר"ח דלא אתיא כר"ע, היינו לפום מאי דס"ד, דלענין צירוף שנינו, אבל בתר דגלי לן תלמו' הכיא מתניתא דהשיב ר"ע דלא אמרו אלא לענין כהן, כלו' אבל לצירוף כולן מצטרפין, ותשובתו סתמית בין לדידיה בין לרבנן הכי נקטי'. וכפי"ז א"ש נמי מש' ג' דפרקין, דתנן ד' מראות האלו מצטרפין זע"ז, וא"צ לידחק כמש"ש הר"ש דלאו דוקא כל ד' מראות ע"ש, ומתוך האמור הרי נתבארה רישא של התוס' שלפנינו.

ובדברי ראב"י דבתר הכי יש כאן ט"ס וכצ"ל משום ר"ח בן הכינאי וכו', משום ר"ע מנין אתה וכו' ולא בנתקין בנתקין ולא וכו', וה"פ שאם הוא בקי בנגעים של הגוף ולא בנתקין שהן נגעי הראש והזקן, שיש הפרש בדיניהן וכדמפרשי קראי, ואפי' הוא בקי גם בנתקין ולא בקרחות, דהיינו נגעים שבמקום שער אחר שכבר נעשה קרח מן השער, (ומ"מ לא ידענא אמאי לא תנא נמי בקרחות ולא בשחין ומכוה דהא נמי פרשתא באפי נפשה), ואפי' בקי באדם, כלו' בכל מיני נגעים שבאדם, אבל לא בבגדים ואפי' בקי גם בבגדים אבל לא בבתים, ואפי' בקי גם בבתים, מ"מ אינו בקי אלא במראה בדין שבוע ראשון ולא בשני, ואפי' בקי גם בדין שבוע ב', אבל לא בשלישי שיש בבתים, (וטפי לא קאמר שאין בנגעים יותר משלש שבועות) מנין שאינו רואה שום נגע, אפי' במה שבקי, ת"ל וכו', ונר' דה"פ דקרא לכל נגע הצרעת, היינו נגעים שבמקום בשר ולכל לרבות קרחות וה"ה שחין ומכוה, ולנתק כפשוטו וכן הבגד והבית, ולשאת ולספחת ולבהרת היינו לדעת אבות ותולדות, ולהורות פי' להורות הסגר ראשון והסגר ב' וכיוצא. ומ"ש ר' נתן אי' להא בסוגייא דשבועות שם, וכאן יש ט"ס וכצ"ל אלא של צמר דיהא הימנו. וכפי מש"ל בשם הרמב"ם, ה"פ לא שיהא רע"א של סיד דיהא מן הבהרת כלו' תולדה דבהרת, אלא של צמר היא התולדה דבהרת, אבל לעולם עזה היא יותר מהסיד, אע"ג דהסיד הוא אב דהיינו שאת לדידיה.

(ג). אי אפשר לפשיון וכו'. כצ"ל, ומלתא באפי נפשה היא ומייתי לה הר"ש (פ"א מ"ג), וה"פ דפשיון ל"ד לשער לבן ומחיה, דהנהו אפי' בראיה ראשונה שנזקק לכהן

שיטמא בן יומו, כיצד בהרת ובה סימני טומאה החליטו, והלכו להן סימני טומאה, ובא לו אצל הכהן ופטרו, ואחר כך נולד לו פסיון, זה הוא פסיון שהוא מטמא בן יומו. (ד). ארבע מראות שעור ובשר נטמא בהן, ובהן, השחין והמכוה והקרחת והגבחת מטמאין בהן, הפיסיון מטמא אף על פי שאינו מאותו מראה אלא ממראה אחר, ובלבד שיהא מארבע מראות, המחיה מטמאה בכל מראה, אפילו לבנה בשחור ושחורה בלבן, ושער לבן מטמא בכל מראה לבן, ואפילו במראה סיבות. אלא ששער לבן מכה, והנתקין מטמאין בכל אפילו לבנים בשחור ושחורים בלבן, ומטמאין בשיער

חסדי דוד

אם רואה בנגע שער לבן או מחיה מחליטו מיד, אבל פשיון אפי' הוא ידוע, כגון שראה אותו הכם קודם שנזקק לכהן וידע שלא היה בו אלא כגרים, וכשנזקק לו הכהן רואה שפשה יותר מגרים, אינו מחליטו אלא כוגרו כאילו לא פשה, ונפ"ל מדכתיב ואם פשה תפשה וכו' אחרי הראותו אל הכהן, ולישנא דה"א דקתני הכא משמע דטעמא דקרא קא דריש, דמאחר דקי"ל שאין טו' נגעים תלויה אלא ע"פ כהן, דכל זמן שלא ראהו הכהן וטמאו אינו טמא, אפי' יש בו כל סימני טו', נמצא דאכתי כ"ז שלא ראהו הכהן אינו קרוי נגע, וקרא כתיב פשה יפשה הנגע הילכך ה"א.

ומהכא משמע הא אם בתחלת הראותו אל הכהן היה בו כגרים מלומלם והזקיקו הסגר, ועד שלא נסגר פשה הרי הוא מוחלט, אבל בת"כ (תזריע נגעים פ"ב ס"ב ב') תניא, יכול יהא הפשיון מטמא בתחלה, ת"ל אחרי הראותו אל הכהן, יכול אם ראהו הכהן שהוא פושה והולך יזקק לו, ת"ל לטהרתו, אינו נזקק לו אלא בשעה שהוא רואה אותו אם לטו' אם לטהרה כ"ג הר"ש, ופי' אם לטו' כגון בסוף הסגר ראשון שנקי' עליו שם טו', אם לטהרה כגון בסוף הסגר ב' וכו' ע"ש, אבל בגי' דידן גרסי' בשעה שרואה אותו מטו' לטהרה, ופי' הראב"ד ז"ל דהיינו לאחר הסגר שהכהן בא לראותו אם יטהרנו מטומאתו, אבל קודם הסגר אין ראייתו מטו' לטהרה, אלא מטהרה לטו' ע"כ, וגי' זו נראית עיקר, אבע"א קרא דהא לא כתיב אלא לטהרתו, ואבע"א סברא דהא בין בסוף הסגר ראשון בין בסוף הסגר ב', עיקר מה שבא לראותו הוא אם יטהרנו, אבל בין בזה ובין בזה נקרא עליו שם טו', ובתרווייהו נמי משכחת לה להחליטו, כגון אם נראו בו סימני טו' על שפ"ס[1]) וא"כ למה זה להסגר א' קרי ביה אם לטו' ולהסגר ב' קרי ביה אם לטהרה, ודברי הר"ב ק"א בזה מגומגמים טובא ע"ע, והשתא מיהא לכי דייקי' פורתא חזי לן דהתוס' נמי סברא הכי כפי הברייתא דת"כ, דהיינו דתני סיפא, אבל אפי' לפשיון שיטמא ב"י כילד וכו', ואם אי' דלא ס"ל כסברת הת"כ אלא שאם פשה אחר שראהו הכהן נזקק לו להחליטו, ליפלוג וליתני בדידה, ולימא ה"א וכו', בד"א שפשה בתחלה קודם שנראה אל הכהן, אבל פושה והולך אחר שראהו הכהן היינו פשיון בן יומו וטמא מוחלט, ול"ל לבקש עלות מרחוק, שאחר החליטו והלכו סי' טו' נפטרו. והא"כ נולד בו פשיון, א"ו דלא משכחת לה פשיון ב"י אלא בכה"ג, אבל לא בתחלה. ועמ"ש הרמב"ם בפ"א דין י' ובפ"ד דין ב'.

(ד). ארבע מראות וכו' נטמא בהן השחין וכו'. כך העתיק הר"ש (פ"א מ"ג) ופי' מבואר אבל לבמדקדק א"ל לשבש הס' דגרסי' בהן ובהן, דפירושו הוא בהן, היינו ד' מראות הנקים, ובהן היינו הארבע מראות פתוכים, וכתוב הדר הוא והיתה מחית המכוה בהרת לבנה אדמדמת או לבנה, וה"נ כתוב בשחין ובקרחת נמי כתיב נגע לבן אדמדם. ומאי דתני הפשיון מטמא אעפ"י שאינו מאותו מראה וכו', הנה לפי' רש"י ושאר המפ' דכתי' לעיל דלא מצטרפין באוס לטמא אלא האבות זע"ז, אבל לא תולדה של זו בתולדה של זו ניחא, דאצט' הכא למיתני דמ"מ בפשיון מיהו מטמא, אעפ"י שהאוס כסיד והפשיון כקרום וכיוצא, אבל לפי' הרמב"ם דכתי', דכל ד' מראות מצטרפין זע"ז לכגרים לטמא, ק' אמאי אצט' למיתני הכא כה"ג בפשיון, וי"ל דסד"א דדוקא באוס גלי רחמ' למר כדאית ליה ולמכ"ל, וכדאי' בסוגייא דירוש' דמייתי הר"ש למר מקרא דוהיה דלא כתיב והיו, ולמר מדכתיב לנגע צרעת ולא כתיב לנגעי, לומר דארבעתן מצטרפין לנגע א', אבל הפשיון נימא דלא מיקרי פשיון אלא כשפושה מין אל מינו, כגון סיד אל סיד וכיוצא, אבל הנגע בעצמך שאל הסיד פשה כקרום אימא הרי הסיד לא פשה ולא מיקרי פשיון קמ"ל.

והא דקאמר ובלבד שיהא מד' מראות, הכי אי' בת"כ (נגעים תזריע פ"ב, ס"ב ג') דכשם שהאוס אינו מטמא אלא בד' מראות ה"נ הפשיון, ואע"ג דאיכא למימר שדנין משער לבן שהוא סי' טו' כמותו, וכשם ששער לבן מטמא בכל מראה לובן כדלק', ה"נ פשיון, מ"מ היינו דכתב קרא בפשיון צרעת היא דדוקא כעין צרעת ע"ש. והא דקתני המחיה מטמא בכל מראה וכו', בפ"ד תנן יש במחיה מה שאין בפשיון, שהמחיה מטמא בכל מראה, ופי' שם הר"ש דהיינו כמראה בשר בין כושי בין לבן בין אדום ע"כ, ומשמע דר"ל בכל אדם כפי מה שהוא עור בשרו הטבעי בין כושי וכו', וכ"כ הרא"ש שם להדיא, וז"ל בכל מראה כמראה בשרו אם כושי כושי אם לבן לבן אם אדום אדום, דמחיה הוא נשאר בתוך הנגע כמראה עור בשרו שלא עבר שם הנגע ע"כ, וכ"כ הר"ב תי"ע בפ"ו מש' ו' בשם הרלב"ג, דמחיה אינו בשום מראה משתנה אבל הוא מראיתו של עור האיש ההוא ע"ש, ואיברא דפשטא דמלתא הכי משמע, אבל מלישנא דהך מתניתא מוכח בהדיא דלאו הכי, מדקתני אפי' לבנה בשחור ושחורה בלבן, דבשלמא מ"ש שחורה בלבן, יש לדחוק ולפי' שהמחיה שחורה כגון שהוא כושי שעורו שחורה והמחיה נמי שחורה כמו עורו, ומה שאמר בלבן ר"ל שהמחיה הזאת היא בתוך הלבן, דהיינו בבהרת לבנה, אבל מ"ש לבנה בשחור היכי משכחת לה, הרי נגע שחור ליכא, א"ו מוכרח לפי' אפי' מחיה לבנה באיש שעורו שחור או מחיה שחורה באיש לבן וכסברת הרמב"ם. ונלע"ד שגם הברייתא דת"כ לזה כיוונה במאי דדריש אקרא דצרעת נושנת היא, נושנת מלמד שמטמאה שלא הפוכה היא מלמד שהיא מטמאה הפוכה, דפי' שלא הפוכה היינו

1 = שער, פשיון, מחיה.

צהוב דק שמראיו כתבני' הזהב. (ה). הבגדי' והעורות מטמאין בירקרק שבירוקין ובאדמדם שבאדומי', ואיזה הוא הירק שבירוקין, רבי אליעזר אומר כשעוה וכקורמן, סמכוס אומ' ככנף טואס וכחוץ של דקל, ואיזה הוא אדמד' שבאדומי' כזהורית יפה שבים, והפיסיון שלהן כיוצ' בהן, אי' בהן מראה פתיך, מראה גבוה שבהן כמראה צל בחמ', מראה עמו' שבהן כמראה חמה בצל. (ו). ר' ישמעאל אומר מראות נגעים שנים עשר, רבי חנניא סגן הכהנים אומר מראות נגעים ששה עשר, רבי דוסא בן הרכינס אומר מראות נגעים ששים וששה, עקביא בן מהללאל אומר מראות נגעים

חסדי דוד

במליאות כמ"ש הרנב"ג והרא"ש, שנא עכר שם הנגע אנא נשאר שם עורו כבריותו, ופי' הפוכה היינו המליאות שכתב הרמב"ם שבתוך הנגע נהפך עורו לגוון אחר ממה שהיה בריותו, כגון לבנה בשחור או שחורה בלבן ודקתני הכא כך נ"ל פי' הברייתא אעפ"י שהמפי' ז"ל לא פירשו הכי, ומ"מ איך שתהיה כוונת הת"כ מתניתא דהכא מיהא לא מתפרשא אלא בהכי.

ועם האמור יש ליישב מה שהק' הרא"ש ז"ל על מה שפירש"י על פי' וביום הראות בו וכו' (ויקרא תזריע י"ג ט"ו) שלא תאמר הואיל ועלתה מחיה אטהרנה, והק' הרב תימא דמהכא משמע שהמחיה סי' טהרה הוא דאלטי' למימר וכו', וזה סותר מה שאמר למעלה גבי ומחית בשר וכו' גם הוא סי' טו' וכו' ול"ע. ועם האמור מתורץ שפיר, דאיכא ב' מיני מחיה חדא הפוכה שנהפך העור מברייתו, והדא שאינה הפוכה, ואם לאו קרא יתירא אלא מגד הסברא הו"א דדוקא מה שהפוכה גלי קרא שגם הוא סי' טו', אבל אם באמצע עלתה ארוכה והעור נשאר כברייתו, סד"א שזה מורה טהרה קמ"ל, וגרי' דהיינו שינוייא דקרא דבחד קרא כתיב מחית בשר חי, ובאידך כתבי בשר חי בלבד. והרמב"ם בפ"ג דין ב' כתב, המחיה מטמאה בכל מראה בין שהיה מראה המחיה אדום או שחור או לבן, והוא שלא יהיה הלובן מד' מראות שביארנו ע"כ, משמע להדיא מדבריו דאפי' אין המחיה כמראית עור בשרו של האיש ההוא, כגון שהאיש כושי והמחיה לבנה שאינה מד' מראות או אדומה, א"נ איפכא שהאיש גרמני והמחיה שחורה, אפ"ה היינו מחיה והוא כפשטה דמתניתא דהכא, וכ"כ להדיא בפי' המש' בפ"ו מש' ו', אדתנן היה בו בהק פחות מכעדשה, לפי שאם היתה כעדשה, הנה היא מחיה לפי שכבר קדם לך שהמחיה מטמאה בכל מראה, ואהריו נמשך הר"ב ע"ש, ואולם הר"ב תוי"ט כבר תמה שם על דבריהם ע"ש, ואיברא דפשטה דברייתא דת"כ דקתני בשר חי ולא בוהק משמע דלא כוותיה, מיהו ודאי דלדידיה נ"ל, דה"פ בשר חי פי' כעדשה ולא בוהק פי' שפחותה מכעדשה וכמ"ש התוי"ט שם, והוכרח לידחק בהכי, משום העלם התוס' דהכא שלא ראה אותה התוי"ט מדלא הזכירה.

והנה ממה שלא השיגו הראב"ד, משמע דסבר כוותיה אלא שמצאתי להרב בפי' לת"כ כ"י (תזריע נגעים ספ"ג, ס"ג רע"א), דמפי' בשר חי ולא השחין, בשר חי ולא הבוהק, שאם נולד לו שחין כעדשה בתוך השאת או כעדשה בהק שהיא למטה מד' מראות אינו מטמא ע"כ, הרי בהדיא דסבר כשאר המפי' כדלעיל, ולפי"ז לא ידעתי מה זו שתיקה דשתיק ליה בדין דנן, וגרי' שהבין בדבריו דמ"ש בין שהיה מראה וכו', היינו בלבד שיהיה כמראה עור בשרו, אלא שאם זו כוונתו נמלא דמאי דסיים והוא שלא יהיה מד' מראות לאו' יתירא הוא, דהא ודאי הד' מראות אינם מראה עור בשר של שום אדם. סוף דבר פשטא דמתניתא הכא משמע דמחיה מטמאה בכל מראה אפי' אינו כעור בשרו וכפי' הרמב"ם והר"ב, אבל פשטא דת"כ משמע איפכא וכדעת שאר המפי' וכדאמרן, והדבר שקול עד יבא מורה לדק בב"א.

ומ"ש עוד ושער לבן וכו', במתני' תנן סתמא רפ"ד שער לבן מטמא בכל מראה לובן, והכא ביאר טפי אפי' במראה שיבות, פי' כעין שערות של בעלי שיבה, ומ"ש אלא בשער לבן מכה. פי' שאין הגוון טבעי מפני שיבה שהרי שחור היה, אלא שנהפך ללבן מחמת מכה, דהיינו הנגע, נמלא כפי"ז דבעלי שיבה אין נדונים בשער לבן אלא בפשיון או במחיה, אבל לא בשער לבן דאינו מחמת מכה, והיינו דתנן דבעי' שתהא שהברת התקדום לשער לבן. ובמ"ש אה"כ גבי נתקים ברור שיש כאן חסרון וצ"ל מטמאין בכל מראה[1]) אפי' וכו', וה"נ פשי' דפי' כדלעיל, שאם מקום השער שבראש או בזקן שחור והנתק לבנה, א"נ שהשער לבן והנתק שחורה. וגרי' מזה דנתק הוא נגע ממש, אלא דא"ל שיהא בד' מראות כמו נגעים שבשאר הגוף אלא בכל מראה, וכ"מ מפירש"י על התורה (תזריע י"ג מ"ב), אבל הרמב"ם ברפ"ח כתב, נגעי הראש והזקן הוא שיפול השער שבהן מעיקרו וישאר מקום השיער פנוי וזהו הנק' נתק, והראב"ד כתב שם דמהתוס' נר' שיש שינוי בעור הנתק, אבל מהת"כ נר' שא"ל שינוי כלל, ומרן כתב דפי' רבי' כת"כ שהיא יותר סמכא מהתוס' ע"ש, ועיין בפי' הרמב"ן על התורה (תזריע י"ג כ"ט) שהעיר על לי התוס' דמשמע דהויא דלא כפי' הרמב"ם, ולא תי' מידי ועמש"ל בפ"ד בדין קרחת וגבחת בס"ד וע"ע מ"ש בס' משל"ס.

ודקתני הבגדים והעורות וכו', במתני' פי"א תנן, הבגדים מיטמאין בירקרק שבירוקין ובאדמדם שבאדומין, ופליגי הכא תנאי איזהו, ואמנם יש להבין כי מ"ש ר"א כשעוה וכקורמין, ק' ממ"נ אם שעוה וקרומין שוים בגוון תרתי ל"ל, ואם אינם שוין אלא א' ירוק חזק יותר מחבירו, הרי תנא ברישא דבעי' דוקא הירוק שבירוקין שאין למעלה הימנו, וא"כ אין מיטמא אלא בחד מנייהו והוא היותר חזק, והיכי קאמר תרתי וה"נ ק' בדברי סומכוס. והר"ש הביא תוס' זו ולא פי' מידי[2]). והנלע"ד משום דאיכא תרי גווני ירוק דהיינו מה שקורין בלע"ז אמארילי"ו ומה שקורין וירד"י, והוא מ"ש גבי אתרוג הירוק ככרתי ובלה"ק שניהן נכללין בשם ירוק. והנה ר"א אמר דב' הגוונין החזקים שבהן שניהן בכלל ירקרק דאמר רחמ', וכנגד האמארילי"ו אמר כשעוה שהיא גוון זה, וכנגד הוירד"י אמר וכקורמין שהוא מל'

[1] וכ"ה בכי"ו ובראשונים, עיין תס"ר עמ' 163.
[2] עיין תס"ר, עמ' 163.

שבעים ושנים. (ז). מי שנסמית אחת מעיניו אינו רשאי לדין, שנאמר לכל מראה עיני, ואומר

חסדי דוד

קורמי באגמא וכן ירקות שדה, ומ"מ מדלא קאמר ככרתי, נר' דאפי' הוורד"י צריך שיהא בו קצת נטייה לאמאריליי"ו, משא"כ ירוק ככרתי שאין בו שום נטייה לאמאריליי"ו וטהור אפי' לר"א, ונר' דהגוון הראשון הוא כעין אב והגוון השני היינו כמו תולדה, כעין נגעי אדם דאיכא אבות ותולדות, אמנם הכא לאו אבות ותולדות ממש וכדלקמן, וסומכוס פליג בתרתי, חדא באמאריליי"ו גרידא דסבר שאינו נזקק לטמא לשטה אלא לכנף הטווס, ובמעורב עם הוורד"י נמי פליג, וסבר דאפי' קורמין אף שיש בו נטייה קצת לאמאריליי"ו, מ"מ עיקרו וירד"י ואינו טמא אלא כהוצין של דקל, שעיקרן אמאריליי"ו, אלא שנוטין קצת ג"כ לוורד"י היינו ירקרק, ומיהו באדמדם ל"פ, ולכ"ע כזהורית ומ"מ לא ידענא מ"ט באדמדם נמי ליכא כעין תולדה כמו בירקרק. והרמב"ם בפי"ב פי' כסומכוס, וכתב מרן שצריך טעם למה, וכוונתו שהרי ידוע דר"א קשיש טובא מניה דסומכוס תלמיד תלמידו דהיינו תלמידו של ר"מ ואין הלכה כתלמיד במקום הרב. ואולי דטעמו משום דמסתבר כוותיה, דלר"א כפי האמור נמצא דתרי גווני ממש איכא בירק חד עיקרו אמאריליי"ו וחד עיקרו וירד"י, וא"כ אמאי כתיב ירקרק בל' יחיד. א"נ אפי' משום דסומכוס לאו בר פלוגתיה דר"א הוה דלאו בדורו היה, אלא נ"ל דשמיע ליה וגמיר מרביה דפליגי עליה דר"א חכמי דורו, כגון ר"י ונקטי' כוותייהו. ועוי"ל דגוונין דר"א יותר עזין מגוונין דסומכוס, דהירקות דשטה היא ירקות עזה שאין עזה ממנה בירקות, ונמצא דסומכוס מוסיף ומחמיר על ר"א וסבר דאף ירקות של כנף טווס הוא ירוק הרבה והוא בכלל ירקרק דקרא, וכ"ש ירקות דשטה שאין למעלה הימנו. והשתא י"ל דספוקי מספקא ליה להרמב"ם אם לפסוק כר"א משום דקשיש, א"ד אע"ג דקשיש מ"מ שמותי היא ונקטי' כסומכוס, והילכך מס' פי' כסומכוס לחומרא.

ומאי דתנא הכא אח"כ הפשיון שלבן כיוצא בהן, לכאורה משמע דמ"מ בעי' הפשיון דומיא דאום, שאם האום ירקרק גם הפשיון צריך שיהא ירקרק, א"נ איפכא, אבל בהדיא תנן בפי"א, דנגע שהיה ירקרק ופשה אדמדם, א"נ איפכא ה"ז פשיון, וכ"פ הרמב"ם בפי"ב, והא דקתני אין בהן מראה פתוך, פי' פתוך מירוק ואדום, (א"ה) [א"נ] מלבן ואדמדם כמו נגעי הגוף, ובת"כ (נגעים תזריע פ"ה, ס"ח ד') מסיים בה יכול כשם שאין מטמאין בפתוך כך לא יצטרפו זע"ז, ת"ל והיה, פי' שאם הוי גריס ירקרק והוי גריס אדמדם מצטרפין לגריס, וכ"פ הרמב"ם שם, ומ"מ לא ידענא למה השמיט הא דאין מטמא בפתוך. והא דתני סיפא מראה גבוה שבהן וכו', לאו אהנך נגעי בגדים דסמיכי ליה בלחוד קאי, אלא ארישא נמי על כל נגעי הגוף קאי, דשאת גבוה ובהרת עמוקה, וה"ק השאת שהיא גבוהה נראית בעור כמראה צל בחמה, ובהרת שהיא העמוקה נראית בעור כמראה חמה בצל, והכי אי' בפ"ק דשבועות בש"ס (ו' ע"ב) בהרת עמוקה וכה"א עמוק מן העור כמראה חמה עמוקה מן הצל, שאת אין שאת אלא גבוהה וכה"א על הגבעות הנשאות ע"ש. ופלוגי' דתנאי במראות נגעים, הנה במתני' בהאי פרקא תנינן לסברת סרכין תלתא (כפי גי' הר"ש) דר"ח ור"ד ועקביא, וכאן הוסיף סברת ר' ישמעאל (וכאן יש ט"ס בדר"ד ונ"ל שלשיה ושבה[1]) וע"ש בפי' המש' להרמב"ם, אבל מדבריו נר' דלא הוה במתני' לדר"ח ע"ש ובתוי"ט, ובת"כ (תזריע נגעים פ"א ס"א א') נמי הגירסא למוטב תלתא וע"ש בק"א וע"ע בסש"ל, ואיברא דכפי פי' הרמב"ם דחיקא מלתא דחשיב ה' בעור הבשר ד' חלקים וד' פתוכים וה' בשחין וה' בקרחת וה' בגבחת וב' דבגדים וב' דבתים. דמ"ט שחין ומכוה מניינהו בחדא וקרחת וגבחת בתרתי זה בפ"ע וזה בפ"ע, אך כפי דרכו ז"ל מתפרשא סברת רי"ש דהכא יותר בפשיטות, והיינו ד' דנגעי בשר וד' בשחין ומכוה וד' בקרחת וגבחת הרי י"ב, ולא חשיב נתקים כלל לפי שהן בכל מיני מראה, ובבגדים ובתים לא קמיירי. ועיין בפי' הר"ש דפי' בדרך אחר.

ואמנם מצאתי בפי' הראב"ד לת"כ (תזריע נגעים ספ"א, ס"א ע"ג) וז"ל וממשמעותא דקרא איכא למשמע דבבהרת איכא מראה עמוק ואיכא דאין מראהו עמוק, (ובדבריו מיושב מ"ש רש"י על עמוק אין מראהו לא ידעתי פי') ולא תימא דבתולדת הבהרת הוא דאיכא הכי ולא (ונלע"ד דצ"ל אלא) בשלג גופיה איכא מראות טובא, והעזה שבהן מראה עמוק ולמטה מעור (ונר' דצ"ל ממנה) שוה לגבוה כדכתיב בהאי קרא ואם בהרת לבנה וכו' ועמוק אין וכו', ולא מצית אמרת דהאי קרא בתולדת בהרת קא מיירי, דהא תולדת בהרת מקרא דלעיל נפ"ל, מדכתיב מראה הנגע, וש"מ דבאבות דבהרת איכא נמי דאין מראה עמוק, והיינו דאמרי' לעיל יכול כל מראה השלג יהיו טמאין ושאר כל המראות יהיו טהורין, ושמעי' דאיכא כשלג עזה ומראה עמוק ואיכא נמי דאין מראה עמוק והוא שוה לגבוה, ואיכא נמי דהוא גבוה דהא שאת לי גבוה הוא וקא כליל להו לכל מראה השלג, והיינו דקאמרי הני תנאי דלעיל דמראות נגעים טובא הוו, דמר יהיב ד' מראות לכל חדא וחדא, ומר יהיב תשע לכל חדא וחדא, ומר יהיב שמנה עשרה לכל חדא וחדא וכו', ואל תתמה שהרי בכל הנגעים תמצא מראה שפל ומראה שוה, חוץ מהשאת שהיא כשמה, שהרי אף בפתוך איכא מראה שפל ושוה, וירקרק ואדמדם נמי איכא שוה ושפל ושניהם טמאין כדאי' לקמן עכ"ל, והעתקתי דבריו לפי שאין הספר מצוי, אולם לא יכולתי אני בעניי לעמוד על תוכן דבריו. ואיברא דנר' שהרב לשיטתיה אזיל, שכ"כ בהשגתו בפ"א, דסיד ההיכל וצמר לבן כי הדדי נינהו, אלא שזה נוטה לליבון השלג והצמר נוטה ללובן אחר. ושם בדין ו' על מ"ש הרמב"ם, שאם היה מראה הנגע שוה עם העור או גבוה מן העור אינו נגע אלא למח השיג ע"ז לא נאמר זה אלא בבהרת, אבל בשאת מראהו גבוהה מן העור שאין שאת אלא גבוה ע"כ. ומ"מ אני בער ולא אדע לכוין המספרים וחילוקי הדעות של התנאים לפי פירושו מי האיש החכם ויבן את זאת.

(ז). מי שנסמית א' וכו'. קאי אמתני' דתנן בפ"ב כהן הסומא בא' מעיניו לא יראה את הנגעים, וקתני הכא דה"נ אינו רשאי לדון משום היקשא, ולפי"ז הה"נ אף שאינו

1 וכן הוא בכי"ו.

ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע, מקיש ריבין לנגעין, מה נגעין לכל מראה עיני הכהן, אף ריבי' לכל מראה עיני הכהן. (ח). בית האפל וחלונותיו מוגפות, מפתחין לאותן חלונות ורואין את נגעו,

חסדי דוד

סומא אלא שכהו מאור עיניו, כי היכי דמסיים במתני' דאינו רואה הנגעים ה"נ אינו דן. ומיהו היינו דוקא בכהו ב' עיניו, אבל חד עינא לא אימעיט אלא סומא לגמרי, דאל"כ ליתני רבותא במתני' וכמ"ש הר"ב תי"ט. ובסנהדרין פ' אד"מ דל"ד וכן בפ' בא סימן (נדה) ד"ן אמרי' שזו סברת ר"מ דמתני' דנדה, דתנן כל הכשר נדון כשר להעיד ויש כשר להעיד ולא לדון, ואריו"ח לאתויי סומא בא' מעיניו [ו]ר"מ היא, אבל לרבנן אע"ג דפסול לראיית נגעים כשר לדון, אבל סומא גמור מב' עיניו משמע מהסוגייא דנדה דלרבנן נמי פסול לדון, מדקאמר ש"ס ויש כשר וכו' לאתויי מאי, אריו"ח לאתויי סומא בא' מעיניו ומני ר"מ היא, דתניא וכו', משמע דפלוגי' דר"מ ורבנן דוקא בסומא מא' מעיניו היא, וכ"פ הרמב"ם בפ"ב מה"ס דסומא בא' מעיניו כשר, אבל בב' עיניו פסול לכל, אבל התו' כתבו התם בד"ה ור"מ היא, דלרבנן אפי' סומא בב' עיניו כשר, דהא לא מקשי' ריבים לנגעים ע"ש. ונר' טעמם ברור, דהא קי"ל אין היקש למחצה, וכ"נ מפירש"י דפי' וגומרין בלילה אלמה לא מקשי' וכו', וכי היכי דלענין לילה לא מקיש לענין סומא נמי לא מקיש. וה"נ נר' מפירש"י דבסנהדרין דפי' ריבים אפי' גמ"ד משמע לאתויי וכו' ור"מ היא דמקיש ריבים לנגעים. סתמא אחרינא אשכח דמכשר סומין ע"ש, משמע דר"ל דמכשר כל סומין. ומיהו התו' כתבו שם סתמא אחרינא וכו', תימא דילמא טעמא דמתני' דתנן דנין ביום וגומרין בלילה משום דכתיב ושפטו את העם בכל עת, אבל לענין סומא מקשי' ריבים לנגעים ע"כ. ואולם כפי פירש"י ודבריהם עצמם דבנדה נר' דלק"מ, דליכא למימר הכי מטעמא דאין היקש למחצה, ואם אי דמקשי' לכולה מלתא מקשי' וכדקאמ' ר"מ מה נגעים ביום וכו', ומה נגעים שלא בסומין וכו', א"ו דרבנן לית להו היקשא כלל.

אמנם להרמב"ם א"א לומר כן, שהרי פ' שם בפ"ג דין ג' אין מתחילין את הדינין בלילה, מפי השמועה למדו שהדינין כנגעים שנ' כל ריב וכל נגע מה ראיית נגעים ביום בלבד אף הדינין ביום וכו', ובד"מ אם התחילו ביום מותר לגמור הדין בלילה ע"כ, והרואה יר' דקשה תרתי לדידיה חדא דכיון דילפי' ומקשי' ריבים לנגעים. א"כ אפי' גמ"ד נמי, וכדפירש"י שם ריבים אפי' גמ"ד משמע וכדכתי'. וע"ק דא"כ היכי פ' לעיל להתיר בסומא מא' מעיניו הלא אין היקש למחצה. ותו ק' דמנ"ל לחלק בין חדא עינא לתרתי, אי מקשי' לנגעים גם לענין סומא אפי' בחד עינא נמי ליפסול, ואי לא מקשי' פיסול ב' עינים מנ"ל. ותו ק' דהא הזי' בסוגייא דסנהד' דאמרן דטעמא דמתני' דסנהד' דקתני דנין ביום וגו', לאו מהיקשא נפ"ל אלא מתרי קראי, דכתוב א' אומר ביום הנחילו וכתוב א' אומר ושפטו וכו' בכל עת, חד לתחלת דין וחד לגמ"ד, והיכי מייתי לה רבי' מהיקשא, ונר' דהדא מתרלא לחברתה, ולעולם לרבנן הגיא היקשא ואהנו קראי, דאי לאו היקשא הוה מכשרי' בלילה אפי' תחלת דין מבכל עת, וקרא דביום הנחילו הוה מוקמי' לכדדרש ש"ס אליביה דר"מ ביום אתה מפיל נחלות וכו', ואי לאו קראי אלא היקשא בלבד ה"א דאפי' גמ"ד בעי' ביום ולא עוד אלא דה"א דאפי' סומא בחד מעיניו פסול וכר"מ, משום דאין היקש למחצה והוה מוקמי' היקשא בין לזמן הדין שצריך הכל ביום, בין לדיין גופיה דבעי' כל מראה עיניו, אבל השתא אהנו קראי ללמד דלא אמרי' בהא אין היקש למחצה, וממילא לא מוקמי' היקשא אלא לזמן הדין ולא לדיין גופיה, ובזמן הדין נמי לא מקשי' אלא לתחלת דין בלבד. וה"ט דלא מייתי הרמב"ם לימוד ההיקש אלא בפ"ג גבי זמן הדין, אבל בפ"ב גבי פיסול סומא לא מייתי מהיקשא, ואדרבא מכשיר שם בחד עינא דלא כר"מ, וכי תימא א"כ פיסול סומא בב' עיניו מנ"ל, וי"ל דילפי' מדכתיב ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' לפני הכהנים וכו', וכדדרשי' בפ' שבועת העדות (שבועות ל' ע"א) בעדים ובע"ד, ש"מ דבעי' שיהיו כלם לפני ב"ד. ואם הם סומים הו"ל כשלא בפניהם, וכדמות ראיה לזה מפי' הגשרפין (סנהדרין) דע"ע דנתערב ואין מכירין אותו מיקרי שלא בפניו ופטור, וה"נ י"ל דה"ה שכל שאין ב"ד רואין מיקרי שלא בפניהם.

ודע דרוב הפו' פסקו כהרמב"ם, דסומא בב' עיניו פסול, וכ"פ מרן סי' ז' ושם בסמ"ע כתב טעמא דסומא אפי' ביום הו"ל לדידיה בלילה, והק' על הלבוש דכתב משום היקשא, דהויא כר"מ ולית הלכתא כוותיה ע"ש, וטעמו אינו נר', דא"כ כי היכי דמפלגי' בלילה בין תחלת דינא לסוף דינא ה"נ הו"ל לפלוגי בסומא, והרמב"ם כתב בהדיא פסול לכל והאי לכל יתירא הוא, אלא לומר דאפי' לגמ"ד פסול, כגון שאם היה הסומא עומד עם הג' בתחלת הדין, ושוב נסתלק חד מהג' אין גומרין הדין עם הסומא. ועוד דסומא מלילה לא אתי, דהוא גזרת הכתוב הוא דבעי' יום ולאו משום היקשא כמ"ש הוא עצמו, ואטו מצי' למימר דכל מידי דבעי' יום הסומא פטור דלגבי דידיה יממא ליליא הוא, א"כ היכי קי"ל סומא פורס על שמע ומוליא את הרבים י"ח (שו"ע או"ח סי' נ"ג סקי"ד, סי' ס"ע סק"ב, והא בעי' יום ולדידיה אינו יום, א"ו ליתא, ומיהו מה שהק' על הלבוש נר' דקו' היא. ושוב ראיתי להרל"מ שהק' ע"ד הר"מ ככל מה שהקשינו לעיל, ותי' במקלת כדאמרן, אמנם לא סלקא ליה לאוקמי לכלהו מילי והניח בצ"ע, ולפעד"ן דעם מ"ש יתיישב הכל, והראיה לדברי מה שלא כתב רבינו להיקשא (בפ"ג) [בפ"ב ה"ט], דמוכח דהתם לאו היינו טעמא וכדאמרן, וראיתי למר מהותני מחמד עיני הרב מוהרר"ד אזולאי נר"ו בברכי יוסף סי' ה' וסי' ז' שהעמיק הרחיב ברוח מבינתו ועמד על כל מ"ש בזה האחרו' ז"ל, והיה רצוני להשתעשע בדבריו, אלא שאין כאן מקום להאריך ע"ע וע"ע מש"ל בסמוך גבי כל הנגעים וכו'.

(ח). בית האפל וכו'. במתני' (פ"ב מ"ג) תנן, בית אפל אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו, ולכאורה משמע דאפי' יש בו חלונות אלא שהן מגופות אין פותחין פקק החלון לראות, לכך פי' כאן דליתא, אלא הכוונה שאם לא

סדין המקומט, מפשטין את קומטיו ורואין את נגעיו, נראית הנגע בחדרין או בסדקין, אין נזקק לו, סילקו הרי הוא כקמוט שנפשה, ובבית הסתרי׳ שנתגלה. כאורגת בעומדין לשחי, דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר כטווה לשמאלית, אמר רבי נראין דברי רבי מאיר בימין ודברי רבי יהודה בשמאל. (ט). כשם שנראה לנגעו, כך נראה לתגלחתו, שנאמר והתגלח ונאמר גבות עיניו, מה גבות עיניו

חסדי דוד

היו בו חלונות כלל אין פותחין בכותל חלונות בתחלה כדי לראות, אבל היו שם חלונות אלא שמגופות אה"נ דפותחין הפקק ורואין. וכ"מ מדברי הר"ש וכ"כ להדיא התוי"ט משמיה דמהר"ש ע"ש, ואמנם הרמב"ם (פי"ד ה"ה) לא פי׳ אלא כלישנ׳ דמתני׳, ומיהו מסיים בה אלא אם אין הנגע נראה בו טהור ע"כ, ואולי דבהך ליש׳ יתירא כיוון לפסוק להך תוס׳, וה"ק אם אין הנגע נראה בו בלא מעשה אדם אז דוקא הוא טהור ע"כ, ואולי דבהך ליש׳ יתירא כיוון לפסוק להך תוס׳, מדכתי׳ כנגע נראה לי [לי] ולא לאורי, ומשמע דה"ק ולא לאורי שאני ממילא ע"י מעשה, דהיינו פתיחת החלונות מחדש הא לא מיקרי נראה לי דמשמע נראה לי ממילא. וא"כ לכאורה יש להבין שאפי׳ עשה מעשה ופתח בתחלה כדי לראותו אינו כלום, ואפי׳ רואה כי׳ טו׳ אין חייב לטמאותו. אבל אין הסברא נותנת כן, אלא כלו׳ דליכא חיובא לפתוח, אבל אם פתח וראה אה"נ דאינו רשאי להתעלם. ומ"מ ק"ק דהא קרא לאו בכהן כתיב אלא בבעל הבית, וא"כ היכי ילפי׳ מיניה שאין הכהן חייב לפתוח חלונות לראות, ועוד היכי שייך מציאות זה דהא מאחר שהבית אפל, מהיכן נדמה לו לב"ה שיש שם נגע ליזקק לכהן, ותו ק׳ דגבי ב"ה מאי שייך למדרש ולא לאורי, אטו אם ב"ה פתח בו הלונות ומדי פתחו נראה לו כנגע נימא דאינו חייב להגיד לכהן. אמנם זה חזיתי להר"ש ולהר"ב דגרסי לי ולא לנרי. והשתא ניחא שפיר מתורה במציאות דקמ"ל, שאם ב"ה ראה את הנגע ע"י נרו לפי שהיה הבית אפל ובא והגיד לכהן, אין הכהן נזקק לו כלל, ל"מ ע"י נר דהא מלתא דפשי׳ דכל מילי דנגעים בעי׳ ביום, ונר הו"ל כעין לילה, אלא אפי׳ ע"י פתיחת חלונות דכיון שלא נראה מעיקרא אלא ע"י נר היינו דקמ"ל קרא דלא מיקרי נראה לי ואין הכהן זקוק לפתוח כדי לראות. א"נ י"ל דדרשי׳ ליה בהאם אינו ענין לב"ה תנהו ענין לראיית כהן, ולפי"ז אפי׳ היו בו הלונות בתחלה אלא שנסתמו ממש בערב יבא הכהן אינו חייב לפותחו כדי לראותו. ואפי׳ שגם הר"ש גריס ולא לאורי, אלא דמפ׳ דפי׳ אורי נרי וכדאמרן. ובהכי ניחא נמי דבגמ׳ פ"ק דמ"ק ד"ח דריש מכנגע נראה לי ולא לאורי למעט לילה ע"ש, וא"ל לומר דפליג אדרשא דת"כ והבן.

ונסתפקתי אם הבית היה פתוח יפה וכשראה הב"ה הנגע עמד וסתם את החלון כדי להצילו, שהרי מעתה אין הכהן נזקק לו אם יהיה חייב משום השמר בנגע הצרעת, אי דמי למאי דתנינן לקמן רפ"ג הקולף נגע מן הבית ואפי׳ עד שלא בא אצל הכהן ה"ז לוקה מ׳, דה"נ הסותם חלונותיו הו"ל כקולף, שהרי ע"י הסתימה מצילו מהטו׳ שאין פותחין וכו׳. ויש לחלק דהתם אהנו מעשיו לגמרי שהרי משקלף הלכה לה הטו׳ לגמרי, אבל הכא אע"ג דאין חיוב לפתוח החלון, מ"מ הנגע במקומו עומד ואי אתרמי ופתח הרי הכהן מטמאו וכדכתי׳ לעיל. דלא מסתברא שיעלים עיניו כאילו אינו רואה, וכגר׳ מסיפא דהכא וכדלק׳ נמצא דהא גרע מגרמא בעלמא ועמש"ל ברפ"ג בס"ד.

והא דתני סיפא סדין המקומט וכו׳, היינו נמי מעין דינא דרישא, דכי היכי דבבית תני רישא דכל שאינו מחוסר מעשה אדם אלא לפתוח המוגף עבדי׳ כדי לראות היטב, ה"נ בסדין המקומט שא"א לראות היטב, אי איכא כשיעור טו׳ דהיינו כגריס דזימנין מחמת הקמט מיחזי בציר מכגריס ויבא לטהר את הטמא, א"נ איפכא זימנין שהקמט מחבר את ב׳ נגעים ומיחזו חד ואיכא כגריס, וכי פשטת ליה אשתכח דליכא אלא חצי גריס בזו והצי בזו והן נפרדות ואינן נגעים כלל, ואי לא פשיט יבא לטמא את הטהור, הילכך פושט ורואה כדי שיבחין היטב לטהרו או (לטהרו) [לטמאו]. והא דהדר תנא נראה הנגע בחורים[1]) וכו׳ הרי הוא כקמוט שנפשט וכו׳ כנ"ל, וכן מייתי הר"ש (שם) ואריפא דבית אפל קאי, וקאמר דאע"ג שאין הבית אפל לגמרי אלא יש שם חורין קטנים או סדקין, בענין שכבר יכול לראות את הנגע קצת, כיון שאינו יכול לראות ראייה גמורה בית אפל מיקרי דבעי׳ לכל מראה וכו׳, והילכך אינו נזקק לו כבית שאין בו חלונות כלל, אבל אם סלקו פי׳ סילק מן האבנים עד שנעשה שם שיעור חלון שיכול לראות היטב, הו"ל כסדין מקומט שנפשט וכבה"ס שנתגלה כי הלא מעתה זקוק לו, וממילא דה"נ אם היה סתום לגמרי דהיינו בית אפל דמתני׳, אם אירע שאח"כ סילק מהאבנים ונפתח זקוק לו וכדכתי׳ לעיל, כך נר׳ פי׳ אע"ג דהר"ש לא פי׳ מידי, והרמב"ם לא הזכיר מהך מתניתא רק דין סדין המקומט שפסקו שם בפי"ג דין ז׳.

כאורגת בעומדין וכו׳. מלתא באפי נפשה היא וקאי אמתני׳ דתנן (פ"ב מ"ד) כיצד ראיית הנגע, האשה כאורגת בעומדין לשחי ליד הימנית, רי"א אף כטווה בפשתן לשמאלית. וביאר כאן בתוס׳ דת"ק דמתני׳ ר"מ הוא, ואה"נ דר"מ מטער אפי׳ בשמאלית כשיעור מה שמגבהת יד הימנית לארוג, וריה"ו מטער אפי׳ בימנית כשיעור מה שמגבהת ידה שמאלית כשטווה, ומאי דתנן כאורגת וכו׳ ליד הימנית, דמשמע הא לשמאלית לא מטערי׳ בהכי, ר׳ הוא שהכריע בימנית כר"מ ובשמאלית כריה"ו, ומאי דתנן ריה"ו אומר אף וכו׳ לשמאלית, נ"ל דה"פ נראין דריה"ו שאו׳ כטווה לשמאלית אע"ג דאיהו מיהא סבר כשיעור זה אף בימנית, מיהו ר׳ קאמר שנראין לו אף דברי ריה"ו (ובהכי ניחא לי אף דמתני׳) האמנם לשמאלית דוקא, ושנה משנתו כהכרעתו דהיינו שנראה לו כסברת ת"ק דהיינו ר"מ לידה הימנית, וכדברי ריה"ו בשמאלית, שכל יד כפי מלאכתה מטערי׳, וכיון שכן היה נר׳ דודאי הכי קי"ל כהכרעת ר׳, דאע"ג דאיכא סברא לומר דאין הכרעת תלמיד מכרעת ור׳ תלמיד דר"מ וריה"ו

[1] בדפוסים ובכי"ו: בחדרין, וצ"ל, בחררין, כעין הגהת רבינו.

במרא׳ ולא בבית הסתרים, אף כל שערו שנראה פרט לבית הסתרים. (י׳). כל הנגעים אדם רואה,

חסדי דוד

הוה, מ"מ הואיל והתם מתני׳ הכי כהתם מתני׳ קי"ל, וכך נר׳ מפי׳ הרמב"ם ממאי דלא קאמר דאין הלכה כריה"ו, ב"מ דסבר דבין סברת ת"ק ובין סברת ריה"ו הלכתא ניהו, הא כדאי׳ בימין והא כדאי׳ בשמאל. אבל בחבו׳ הפ"ע כתב והא אשה וכו׳ כאורגת בעומדים שמגבהת ידה הימנית וכו׳, ומדלא נקט שיעור היאך נראית לשחי של ידה השמאלית, ש"מ: דשיעור זה של אורגת וכו׳ היינו לשחי של ב׳ ידיה, (כי מ"ש התי"ט דשחי דשמאלית בה"ס היא ע"ש מנגד שאין הדעת נותנת לחלק בין ימין לשמאל כה"ג גם ל׳ הרמב"ם אינו מורה כן ע"ש) אע"ג דהגבהה של האריגה כה"ג לאו אורחה אלא ביד ימנית, מ"מ בהכי משערי׳ נתרווייהו, והיינו פי׳ ת"ק דמתני׳, ולריה"ו איפכא בתרווייהו משערי׳ בשוה, אע"ג דהגבהה זו של טוויה אינה אלא בשמאלית, ואע"ג דר׳ בתוס׳ הכריע לא נקטי׳ כהכרעתו כלל, אלא כת"ק דמתני׳, דאע"ג דר"מ הוא כדקתני בתוס׳, מ"מ מדשנה במתני׳ בסתמא הכי נקטי׳.

והא דתני סיפא כשם וכו׳, היינו מתני׳ ולא בא כאן אלא לאתויי ילפותא מנ"ל, ולפי הגר׳ שיש כאן ט"ס, ובמקום והתגלה צ"ל יגלה, דהיינו יגלה את כל שערו, דאילו והתגלה אינו ענין לזה דאיירי בנתקין ופי׳ והתגלה שיבות הנתק. ומ"מ הכא צ"ל דקילר במובן, דאילו לא דריש אלא יגלה דריפא דקרא והדר גבות וכו׳, נמלא דלא דריש אלא בכלל ופרט, וקי"ל אין בכלל אלא מה שבפרט דוקא, ולא מרבי׳ מידי, אלא הסיפיה דקרא סמיך, דהדר כתב יאת כל שערו. והו"ל כלל ופרט וכלל ומרבי׳ כעין הפרט, ונר׳ דהך תנא ר׳ ישמעאל הוא דדריש כללי ופרטי, כדאי׳ בסוטה די"ו ורבי כל שהוא כינוס שער ונראה דהיינו כשהוא ערום. לאפוקי בה"ס דהיינו כל מה שבלדדי בית השחי ובית הערוה, שאינו נראה אפי׳ בהיותו ערום, אלא כשמגביה זרועותיו ביותר או פוסק את רגליו ביותר, ולא מרבי׳ אלא כעין שנר׳ לנגעו דהיינו האיש כעודר וכו׳ וכדתנן במתני׳, אבל לסברת ר"ע דהתם בסוטה לאו הכי אלא אפי׳ בה"ס בכלל גילוח, ולא כמו שנר׳ לנגעו, דדריש להו בריבויי ומיעוטי, דריבה הכל, ולא מיעט אלא תוך הכוטם שהוא בה"ס גמור, שא"א ליגלות כלל ע"ש. נמלא דכפי"ז מתני׳ ומתניתא דהכא רי"ש היא ולא ר"ע. אבל הרמב"ם ברפי"א פי׳ כר"ע, דלריך לגלח אפי׳ בה"ס וכל גופו עד שיעשה כדלעת, ולא מיעט אלא מה שבתוך החוטם ע"ש, ועכ"ז בספ"ט פי׳ למתני׳ דהכא, וז"ל וכשם שנר׳ לנגעו כך נר׳ לתגלחתו, שאם לא יראה שיער בכל בשרו כשיעמוד ערום כעודר וכו׳, ה"ז תגלחת כשירה ואין כהן זקוק להפש וכו׳, אעפ"י שהוא לריך לגלח הכל כמו שיתבאר ע"כ. כלו׳ דאע"ג דמרבי׳ אפי׳ בה"ס היינו לכתחלה, אבל מ"מ בדיעבד אם לא נשאר שיער הנר׳ כשעומד כעודר וכו׳, תגלחתו כשירה, והיינו דקמ"ל מתני׳ ולעולם כר"ע נמי אתיא, וע"ש בכ"מ ההפרש שבין תוך החוטם וקמטים של בית השחי שאין להוסיף על דבריו, וע"ע בתי"ט פי׳ בהרא, וכוונת דבריו כמו שכתבתי לחלק אליבא דהרמב"ם בין לכתחלה לדיעבד, ומ"ש דמתני׳ דלא כמשמעה פי׳ דמשמעות כן נראה לתגלחתו משמע לכתחלה ע"ש ודוק, וא"ל לכל מ"ש עליו הר"ב א"ן ע"ע.

(י׳). כל הנגעים וכו׳ דר"מ וכו׳. במתני׳ (פ"ב מ"ה) תנן איפכא דת"ק דהיינו רבנן אמרי חוץ משל עלמו ור"מ אף לא נגעי קרוביו. וצ"ל דתנאי ניהו, והר"ש מייתי על מתני׳ להך מתניתא ומסיים בה ובתרתי פליגי ע"כ, ולא פי׳ מאי ניהו תרתי. ואפ׳ לומר דמלבד דמחלפא שטתייהו בר מן דין במתני׳ לא נזכרו בתים ובגדים כלל, ש"מ דאפי׳ מאן דאסר בשל קרוביו, היינו דוקא בגוף של קרוביו, אבל דבתים ובגדים אפי׳ של עלמו שרי וכ"ש בשל קרוביו, ולמתניתא מאן דאסר בהני נמי אסר. ומיהו כפי מאי דאמרי׳ בגמ׳ (סנהדרין) פ׳ אחד דיני ממונות דל"ד, בטעמא דר"מ דמתני׳ משום דמקיש נגעים לריבים, מה ריבים שלא בקרובים וכו׳, לפי"ז היה נר׳ דכי היכי דקאר"מ במתני׳ אף לא נגעי קרוביו, הה"נ דבתים ובגדים, כי היכי דבריבים נמי אין אדם יכול לדון על בגדי ובתי קרוביו ובמתני׳ נקט בקלרה, וא"כ לא ידענא מאי תרתי דקאמ׳ הר"ש. ולדינא פשי׳ דאין לנו אלא משנתנו, וכיון דמתני׳ תנן דלת"ק אין נשלל אלא נגעי עלמו אנן הכי קי"ל. ואמנם לא אתפרש בדברי המפ׳ טעמא דת"ק, דכיון דאמרי׳ בגמ׳ דרבנן לא מקשו ומש"ה התירו בקרובים מ"ש של עלמו דלא, והא ליכא למימר דרבנן נמי אית להו היקשא, אלא דלא מקשו רק לשל עלמו ולא לקרובים, דהא ע"כ אין היקש למחלה, ואם אי׳ דמקשי׳ נגעים לריבים לרבנן נמי יש לנו להקיש גם לקרובים וכר"מ, ואע"ג דכתי׳ לעיל בפרקין לד׳ הרמב"ם דרבנן נמי מקשו ריבים לנגעים, ואפ"ה לא מקשו לכולה מלתא כר"מ אלא לתחלת דין דוקא, שאני התם דאיכא קרא דבכל עת ואהני קרא ואהני היקשא כדכתי׳ התם, אבל הכא ליכא למימר הכי. וי"ל דלעולם רבנן לא מקשו נגעים לריבים כלל, וטעמא דשל עלמו לא, ה"ע דגזרת הכתוב היא דבעי׳ והובא אל אהרן וכו׳. וכפי"ז נ"ל ברור דאע"ג דבכמה דוכתי אמרי׳ אשתו כגופו וכדלקמן בסמוך, מ"מ הכא לענין נגעים למאן דלא אסר אלא בשל עלמו של אשתו מיהא שרי כי היכי דשרי בשל קרוביו, דהא שפיר קרי׳ בה והובא, ושוב מלאתי להרא"ש בפי׳ משנתנו וז"ל חוץ מנגעי עלמו דכתיב והראה אשר בו הנגע מראה לכהן, אבל לא שיראה הכהן לעלמו, ובתוס׳ קתני נאמן הכהן לומר נגע זה פשה נגע זה לא פשה, שערה קדמה לשער או שער לשערת, פי׳ שיאמר הוא לכהן ע"ה נגע זה טהור ויטהרנו הכהן ע"ה, אבל הוא לא יטהר עלמו ע"כ. ואע"ג דברור שט"ס נפל בדברי הרא"ש, שהרי ל׳ זה לא נמלא בשום פסוק, מ"מ הענין מובן, דסבר הרב כדכתי׳ דטעמא דת"ק דמתני׳ לאו משום דאינו נאמן, דאדרבא בתוס׳ אי׳ להדיא דנאמן הוא, אלא גזרת הכתוב הוא והך תוס׳ דאמר מר בפרקין היא לקמן.

ולמדנו מזה דהעיקר כדאמרן דטעמא משום גזרת הכתוב ולא משום היקשא, וא"ת למאי דכתי׳ לעיל לדעת הרמב"ם דרבנן נמי מקשו ריבים לנגעים, א"כ מה"ט נמי אית לן למימר דה"נ מקשו נגעים לריבים, דהא קי"ל אין

חוץ מנגעי עצמו, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים אף לא נגעי ביתו בגדיו וקרוביו. כל הנדרים אדם

חסדי דוד

היקש למחצה, וי"ל דכבר כתבתי במקום אחר דאין זה בכלל אין היקש למחצה, דאין הכוונה אלא שיש ללמוד הלמד מן המלמד לכל מילי, אבל לאו למימר דה"נ צריכי' לאפוכי ולו' ה"ז בא ללמד ונמצא למד, וכאשר הוכיח הר"ב הוות יאיר בסי' ר"ג ועי' בס' יד מלאכי. ומעתה הדרן למאי דאתאן עלה, דכיון דאינו אלא גזרת הכתוב שפיר איכא למימר דנגעי אשתו שרי, והר"ש במתני' ג"כ מייתי לתוס' דלקמן דמסייע בה להדיא ונאמן הוא על נגעי עצמו ע"ש. והרמב"ם ז"ל ברפ"ט כתב, וכל הנגעים אדם רואה אותן חוץ מנגעי עצמו, ובדין ד' פי' ונאמן כהן לומר נגע זה פשה ונגע זה לא פשה וכו' ע"כ, ומ"מ לא ידענא אמאי לא סיים כדתנא בתוס' ונאמן הוא על נגעי עצמו.

ומכח זה הר"ב קרית ספר כתב ע"ד רבינו שבדין ד' וטעמא דעד א' נאמן באיסורין כדאמרי' בעלמא ע"כ, משמע דהבין הרב דכוונת הרמב"ם דבכהן דעלמא קאמר דמהימן, אבל לא איירי בנגע שלו כלל, ולכך כתב טעם זה. אבל לפע"ד א"א לומר כן, דהכא לא אצטריכו רבנן לאשמועי' וא"ל לטעמא דע"א נאמן, דזיל קרי בי רב הוא והובא אל אהרן הכהן או אל א' וכו' וראה הכהן וכו', ואפי' לא היה נאמן בעלמא עד א' באיסו', הכא גלי קרא, ובהכרח לומר כדכתי' דקמ"ל הברייתא דנאמן הכהן אפי' לעצמו, ואע"ג דלא סיים כך הרמב"ם להדיא סתמו כפירושו, דאל"כ ק' מאי קמ"ל, ולפי שהרב לא ראה מקור הדברים בתוס' דמסייע בה להדיא ונאמן הוא על נגעי עצמו, לכך כתב כן, ומיהו יש לפ' דכוונת המבי"ט ז"ל דהא בהא תליא, דהיינו נמי טעמא בעלמא דעד א' נאמן באיסו' כדפירש"י ברים חולין ובגטין משום דהזי' שהאמינה תורה לכל א' מיש' על השחיטה וכו', כדכתיב וזבחת מבקרך וכו', א"נ כמ"ש התו' שם מהנדה דכתיב וספרה לה וע"ע לק' בסמוך. ובעיקרא דמלתא אמאי לא רואה הכהן נגעי עצמו אע"ג דאי' לא אתחזק, י"ל טעמא אחרינא משום דכתיב לטהרו או לטמאו, וכיון דלא מהימן לטהר נפשיה משום דאתחזק טו', ממילא דלא מצי לראות גם בתחלה אף שהוא לטמא, וכ"נ מדתני' לק' ר"פ בתרא וע"ש, ולפי"ז יש מקום לומר דאפי' של אשתו לא ואיפכא ממאי דכתי' לעיל, וע"ע מש"ל בר"פ בתרא בס"ד.

כל הנדרים וכו'. במתני' (פ"ב מ"ה) תנן כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו, ריה"ו אומר אף לא נדרי אשתו שבינה לבין אחרים. והאמנם כדי לעמוד על ד' התוס' דהכא, צריכי' לאתויי מאי דאי' בירוש' פ"י דנדרים, א"ר יוחנן הראשונים היו נשאלין מהו שישאל אדם על הקמתו, היך עבידא נדרה אשה ושמע בעלה ולא היפר לה פשי' שאינו מיפר לה לענין הבעל, מהו שיפר לה לענין הזקן, מה אנן קיימין אם בנדרים שבינו לבינה נדרי עצמו הן, אלא כי אנן קיימין בנדרים שבינה לבין אחרים, ולא ר' יודה היא תני בשם ר' יודה ר' חייא תני לה בשם חכמים ע"כ. והדברים צריכין ביאור ולפע"ד ה"פ דאריו"ח הראשונים היו נשאלין דבר זה ולא איפשיט להו, והיינו מהו שישאל אדם על הקמתו, ולא ביאר ריו"ח מאי היא דאיבעיא להו, ושקיל וטרי תלמו' לחקור היך עבידא, כלו' באיזה ענין איירי ומה שייך לישאל על הקמתו, ופי' כגון אשה שנדרה ושמע בעלה ולא היפר לה כלו' ביום שמעו דהו"ל כמקיים שהכל א' דשתיקה כהודאה, וכיון שעבר יומו הא פשי' שבוודאי אינו יכול להפר לה לענין הבעל כלו' כדין בעל, אבל מה שנשאל לראשונים הוא אם יוכל אח"כ לישאל כמו זקן, דהיינו שתבא אשתו לפניו לישאל על נדרה מהו הדין אם יוכל בעלה שהוא זקן, דהיינו יחיד מומחה להתיר לה (ומ"ש שיפר לה לענין הזקן לאו דוקא ל' יפר, והכי אורחיה דסוגייא דירוש' דה"נ קאמר בההיא פסקא לעיל זקן שהוא יכול להפר למחר ע"ש). והדר הוי עלה סוגייא דש"ס מה אנן קיימין, כלו' באיזה ענין איירי הך דאיבעיא להו, אם בנדרים שבינו לבינה כיון שתלויים בו כדכתיב אישה יקימנו ואישה יפרנו והוא כבר קיים לה, איך יכול לישאל על נדר זה שהוא קיימו מאחר שהוא בא להתיר נדר זה, הו"ל מתיר נדרי עצמו ממש. ולכ"ע אין אדם מתיר נדרי עצמו דקאי בלא יחל, ומשני אלא כי אנן קיימין בנדרים שבינה לבין אחרים, ומשמע דר"ל בנדרים דעלמא שאין הבעל יכול להפר, כי הלא מעתה לא שייך לומר נדרי עצמו הן ובכה"ג הוא שנשאלו ראשונים. והדר פריך אי בהני מאי קמיבעיא להו אם יכול הבעל להתיר בתורת זקן, והלא סברת ריה"ו יחידאה היא דקאמר אף לא נדרי אשתו שבינה לבין אחרים, מכלל דלרבנן יכול להתיר, ומשני איברא דאית מאן דתני לה בשם ריה"ו, אבל ר"ח תני לה בשם חכמים, והיינו דאיבעיא להו אם העיקר כהנהו דתנו לה בשם יחידאה, או כמאן דמתני לה בשם רבנן ולא איפשיטא. כך היה נר' פשטא דהך מלתא, וכך נר' שהבין הר"ב קרבן העדה בפירושו ע"ש, אבל לכי דייקי' ליתא, הדא דא"כ דבנדרים דעלמא הוא דמיבעיא להו לראשונים, מאי שייך ליש' דקאמר ריו"ח מהו שישאל אדם על הקמתו, מה שייך ל' הקמתו בדבר שאינו תלוי לא בהיקם ולא בהיפר ולא שייך ביה ל' הקמתו כלל, וע"ק דנמצא דעם האמור לא איפשיט בירוש' אם העיקר כגי' משנתנו דתני לה ביחידאה, או אם העיקר כדגרים ר"ח בשם חכמים, וק"ע על הרמב"ן והרשב"א והרא"ש והר"ן ז"ל דכלהו כתבו בפ' בתרא דמכילתין (דף פ"א ע"ב) דהלכה כריה"ו, משום דבירוש' תני לה ר"ח בשם חכמים והלא היא גופא לא איפשיטא בירוש'. ותו ק' להך פי' דהיכי מצי' למימר דריו"ח קאמר דמאי דאיבעיא להו לראשונים היינו אם גרסי' לה בשם ריה"ו או בשם חכמים, הא מלתא לא מסתברא כלל שיהו הראשונים מסופקים בגרסא. ועוד להך פי' ליש' דקאמר ש"ס כי אנן קימין בנדרים שבינה לבין אחרים, לא דייק דהול"ל כי אנן קיימין בשאר נדרים.

לכך נר' לפע"ד משום דידוע דאיכא תרי גווני נדרים שיכול הבעל להפר, דהיינו נדרי עינוי נפש ודברים שבינו לבינה, אלא שמשונים זה מזה, וכדאי' בש"ס דידן בר"פ בתרא דנדרים, של עינוי נפש מיפר בין לעצמו בין לאחרים, אבל דברים שבינו לבינה לעצמו מיפר לאחרים אינו מיפר, שאם מגרשה ונשאת לאחר הל הנדר עליה ע"ש. והשתא

מתיר, חוץ מנדרי עצמו, ר' יהודה אומר אף לא נדרי אשתו, וחכמים אומ' צריך שיאמר בינו לבינה

חסדי דוד

מעיקרא ס"ד דתלמו' הכא לאוקמי בעיא דריו"ח בהנך נדרים שבינו לבינה, ופריך דא"א לומר כן דבהנך ליכא לאסתפוקי באחר שכבר קיים לה או שתק שוב אינו יכול להפר לה למחר, נ"מ בתורת בעל אלא אפי' בתורת זקן, שהרי כיון דבהנך לא מהנייא הפרתו אם היה מיפר לה אלא לעצמו, שהרי אם מגרשה ונשאת הל הנדר, נמצא דהנך נקראים נדרי עצמו ממש, וכשהוא בא להתיר קיומו כמתיר נדר של עצמו ממש, שהרי מעיקרא ביטולו וקיומו בהנך נדרים לא שייכי אלא ביה לבינו, אבל בינה לבין אחרים קיומו או ביטולו לא מעלה ולא מוריד. הילכך מוקי לה בנדרי עינוי נפש, וקרי להו בינה לבין אחרים, כלו' דמהני ביטולו גם לאחרים כדאמרן, בהא הוא דקאמ' ריו"ח דקמאי איבעיא להו אי בכה"ג אמרי' הואיל ויכול להתיר חלק האחרים לכשתגרש ותינשא, אי מצי נמי אגב להתיר אפי' בהיותה תחתיו ולא יקרא זה נדרי עצמו, מאחר שקיומו וביטולו הוא גם בינה לבין אחרים ולא איפשיט להו. והדר פשיט תלמו' ניחזי אנן וניפשוט בעיא דקמאי, דמדריה"ו הוא דס"ל במתני' אף לא נדרי אשתו שבינה לבין אחרים דפי' כפי האמור נדרי ע"נ יכלל דרבנן פליגי. ומסיק תלמו' דאדרבא, מאחר דר"ח תנא לה במתניתיה בשם חכמים, ש"מ דבעא לאשמועי' דהלכתא כוותיה ותיפשוט בעיא לאיסו', דאפי' בכה"ג מיקרי נדרי עצמו, ומיהו ע"כ לא נקטי' לאיסו' אלא בכה"ג דוקא, דהיינו בנדרי עינוי נפש, וכ"ש בדברים שבינו לבינה בהנך דוקא הוא דשייך לאסור דהו"ל כנדרי עצמו, וקרי' ביה לא יחל, אבל בנדרים דעלמא, דלא שייכי לבעל לא להקם ולא להפר פשי' שאם הוא זקן יכול לישאל ולהתיר לה.

ותזיתיה להר"ב קרבן העדה שם, דפירושו רצה לפי' בעיא דריו"ח אם הבעל אחר שהקים אם יוכל הוא עצמו לשאול להקם על הקמתו ולהפר אח"כ נדרה ע"ש, וטעמו הסליהה לא נהירא, חדא דא"כ מהא לא מפני מידי ואין שום קשר לזה עם מ"ש אח"כ, ועוד דליש' לא משמע הכי, דא"כ הכי הו"ל מהו לישאל על ההיקם ומאי האי שישאל אדם על הקמתו, ותו דא"כ פליגי תרי תלמודי, דבש"ס דידן (דף ס"ע א', ע"ע א') מפשט פשיטא ליה לריו"ח דנשאלין על ההיקם, ובירוש' קאמר דמיבעיא ליה ולא איפשיטא, וכבר ראיתי שהרב בתוס' הרגיש בזה, ורצה לשבש הספרים דל"ג היך עבידא כלל ע"ש, וזה דוחק למחוק הס', ותו הזינא ליה להרב שם בתוספותיו שכתב דמהכא סוגייא ראיה מבוררת למ"ש לעיל פי' השותפין, ומן התימא על הכ"מ שתמה על הריב"ש מה ענין נדרי עצמו לכאן, כיון שהוא עצמו לא נדר אעפ"י שנהנה בהתרתו לא מיקרי נדרי עצמו והרי מבו' כאן להיפך וכו' ע"ש, וכל דבריו בנויים ע"פ מה שפי' בכוונת סוגייא דירוש', אבל כפי מה שפירשנו ליכא מהכא אפי' דמות ראיה, ועיין בב"י סי' רכ"ח בשם הק' מרן ע"ד הריב"ש ודבריו מוכרחים, דאם אי' דכל שנוגע בדבר שיש לו הנאה אינו יכול להתיר, אמאי אצטי' קרא לומ' דהוא לא יחל, א"ו גזרת הכתוב הוא בדידיה דוקא, עוד ראיתי שהק' הרב שם על מ"ש הרמב"ן והרשב"א והרא"ש והר"ן דהלכתא כריה"ו, משום דבירו' תני לה בשם חכמים, וק' דכיון דמספקא ליה

לירוש' אי סמכי' אהא דר"ח איך פשי' להו וכו'. ועוד תמה על הרא"ש דבפ"ק (סי' ז') כתב דברי הרא"מ בסתם, דהלכה כרבנן דאדם מתיר נדרי אשתו, ובפ' בתרא (סי' א') כתב דברי הרמב"ן בסתם דהלכה כריה"ו שאין אדם מתיר וכו', והניח בצ"ע ע"ע, ולפי מה שפירשנו לק"מ לא הא ולא הא, דלעולם הלכתא כריה"ו, ומיהו היינו דוקא בדברים דשייך הבעל בהפרה כגון נדרי ע"נ וכ"ש שבינו לבינה, דכיון שתלוין בקיומו או בביטולו קרינן ביה לא יחל דברו, ולא משום דנהנה אלא משום גזרת הכתוב, אבל בנדרים דעלמא דלא שייך בהו בעל, אה"נ דאדם מתיר נדרי אשתו.

ומעתה נלכה נא להתוס' שלפנינו, דקתני דריה"ו סבר אף לא נדרי אשתו סתם, כלו' כל נדרי אשתו כלו' אפי' נדרים שאין הבעל שייך בהן, שאינם לא של ע"נ ולא מבינו לבינה, ולא משום דחשיבי כנדרי עצמו, דהא לא שייך בהו ואע"ג דבעלמא אמרי' בעל כאשתו, היינו בדברים שהם אסורים משום הנאה וכיוצא, בהא איכא למימר דידו כידה והנאה דידה היינו הנאה דידיה, אבל הכא גזרת הכתוב הוא לא יחל דברו וכה"ג לאו דברו הוא, ופשי' דמדאו' שרי לכ"ע, אלא נ"ל דטעמו דריה"ו משום דחשיד שיבקש לה עילה דפתח פתוח הרבה פתחים אשר לא כדת משום חיבה, אבל חכמים פליגי וסברי דלא אסיר אלא בדברים דשייך בהו, נ"מ בדברים שבינו לבינה וז"ש צריך שיאמר בינו לבינה בתמיה והלא דבר ברור דנדרים של עצמו הן כנ"ל, אלא כי אצטי' בנדרי ע"נ שהן בינה גם לבין אחרים, דהנהו אצטי' לאשמועי' דחשיבי נדרי עצמו, הואיל ותלו בדידיה להיקם ולהפר, אבל לא כסברת ריה"ו לאסור סתם בכל נדרים, דלהסדא לא חיישי', וסברת חכמים דהכא היינו סברת ריה"ו כפי תנא דמתני', והשתא היינו דמסיימי רבנן לשיטתייהו ורואה הוא קדשיו ומעשרותיו של עצמו ונשאל על הטהרות וכו', ונאמן הוא ולא חשדי' ליה, ולאפוקי מסברת ריה"ו דריש', דלדידיה כי היכי דחשיד על נדרי אשתו דחשיבא כגופו, הה"נ וכ"ש דחשיד על קדשיו וטהרותיו. והשתא שפיר פסקו הרמב"ן ודעמיה כרבנן דהכא, דהיינו ריה"ו דמתני' כפי מה שפירשנו, אבל הר"ש נר' מדבריו במתני' דמפ' בינה לבין אחרים, דהיינו בכל שאר נדרים נמי וכן פי' הרא"ש, ולדידיהו טעמא דהיישי' שמא יקל לה וכמבואר בדבריהם, דהיינו נמי טעמא דאידך דתנן במתני' כל הבכורות אדם רואה חוץ מבכורות עצמו, וע"ש בפי' הר"ש דמייתי לה מש"ס דבכורות פ' עד כמה דל"ה, דמוקי להא דתניא התם דהיינו סיפא דהכא ורואה את קדשיו וכו', דה"ע משום דאי בעי מיתשיל, ואת מעשרותיו דאי בעי הוה שדי מומא בכוליה עדריה, וטהרותיו משום דחזו ליה בימי טומאתו, וע"ש דמחלק דמ"מ בתלתא מהימני לכל מילי לפי שהן ב"ד, ועוד מחלק הר"ש ביחיד בין היכא דאתחזק איסורא להיכא דלא אתחזק, משום דקשיא ליה אמאי דמוקי ש"ס הכיא דנשאל על טהרותיו משום דחזו בימי טומאתו, דא"כ בתרומה לא יהא נאמן, ותו קשיא ליה מהכיא דפי' הדר (עירובין ס"ג ע"א) נ"מ חזי לנפשיה ומהכיא דתניא לקמן דנאמן על נגעי עצמו, וניחא ליה בחילוק האמור, נמצא לד' הר"ש דבכל מידי דאתחזק אי' לא מהימן ת"ה

והלא נדרים הן, אלא שבינה לבין אחרים, ורואה הוא קדשיו ומעשרותיו של עצמו, ונשאל הוא על

חסדי דוד

בדנפשיה, וה״ע דבכורות וה״ע דנדרי אשתו לריה״ו שהוא השוד לפי שהיא כגופו ע״ש, אמנם בהגהה שם פליג וסבר דנדרי אשתו ל״ד לבכורות, אלא מדאו׳ אינו מתיר משום דחשיבא כגופו, והילכך לא מצי אפי׳ להצטרף בהדי תלת להתיר [1]), אע״ג דליכא חשדא ע״ש, ואיני רואה בעניי סתירה לסברת הר״ש כדכתי׳ לעיל, דמה בכך דחשיבא כגופו, מ״מ לא קרי׳ בהא לא יחל דברו, דס״ס לאו דברו היא.

ושוב ראיתי להרב הגדול הרא״ם ז״ל בח״א סי׳ ס״ע [2]), דהוכיח דמעשים בכל יום דמהימן איניש בנפשיה בכל אי׳ ויתר ואפי׳ אינו ת״ח, כגון בהגעלה ובשחיטה וניקור וכ״ש ת״ח דמורה לעצמו בכל דבר, והביא ראיה מפירש״י דכתי׳ לעיל גבי ע״א נאמן באיסו׳ וכן מל׳ הרמב״ם פ״י מה״ש, ונסתייע ג״כ ממתני׳ דהכא דדוקא בהני תלת לא מורה לעצמו, אבל בשאר מילי רואה אפי׳ של עצמו, ומיהו מייתי התם מאי דאי׳ בפ״ק דגטין אימור דאמרי׳ ע״א נאמן באיסו׳ היינו היכא דלא אתחזק אי׳, אבל אתחזק אי׳ לא (והיינו כסברת הר״ש דהכא) וקשיא ליה דכיון דגמרי׳ מנדה מוספרה לה, א״כ נגמר מינה אפי׳ אתחזק אי׳, ותי׳ דהתם אינה בחזקת שתהא רואה כל שעה וכשעברה ז׳ ימים טהרה ממילא ולא אתחזק, ותו קשיא ליה משחיטה דאתחזק אי׳ (פי׳ דבהמה בחייה בחזקת אי׳ עומדת), ותי׳ דשאני התם דבידו לתקן, ומסיים על תי׳ זה והשתא א״ש הא דתניא בתוס׳ נאמן הכהן לומר נגע זה פשה ונגע זה לא פשה וכו׳, ונאמן הוא על של עצמו, דאיכא למימר כאן דאתחזק ביה אי׳ כאן דלא אתחזק ביה אי׳. ושוב הק׳ הרב וא״ת מ״ש הני תלת דמתני׳ דלא מורה לעצמו, וי״ל משום דכתיב בהו מיעוטי, דגבי נדרים כתיב לא יחל הוא אינו מוחל וכו׳, וגבי נגעים כתיב וע״פ יהיה כל ריב וכל נגע ודרשו רז״ל בסנהד׳ מקיש ריבים וכו׳, מה ריבים שלא בקרובים דכתיב לא יומתו אבות וכו׳ וכתיב משפט א׳ וכו׳, אף נגעים שלא בקרובים, והאדם קרוב אצל עצמו הוא, ובכורות לא שמעתי, ונ״ל משום דהתרת הבכורות כהתרת הנדרים ביחיד מומחה או בג׳ הדיוטות, מש״ה אינו מתיר בכור של עצמו כמו שאינו מתיר נדרי עצמו ע״ש.

ואנהנו תמהים לנפש אדם הגדול, מאי משני בהנך דמתני׳ דמ״ש בנגעים משום היקשא, הא חזי׳ מהש״ס דכתי׳ נעיל דהך היקשא ליתיה אלא לר״מ, דסבר אף לא נגעי קרוביו, אבל רבנן דשרו בשל קרוביו ע״כ ליכא למימר דטעמא דאסרו לדידיה משום דאדם קרוב אצל עצמו, דא״כ ממילא דה״ה לקרובים ממש, ועוד דאין היקש למחצה, וגם מ״ש בבכורות איני רואה בעניי טעם בזה, דאטו משום דדמי ליה בענין יחיד מומחה וג׳ הדיוטות מפני זה נצטרך לדמותו ג״כ לענין שאינו רואה של עצמו, ה״ס שאני התם דגלי קרא לא יחל, ואי משום דניגמר מיניה א״כ כל אי׳ שבתורה נמי ניגמר ומ״ש בכור, ותו ק׳ דנר׳ דאשתמיטתיה להרב תלמוד ערוך דה״פ עד כמה, דמוקי להדיא להא דבכורות ביחיד מומחה ומשום חשדא, ובאמת תמיהא לי מלתא דבתר דנהית הרב מכח ההיא סוגייא דגטין לחלק בין אתחזק אי׳ ללא אתחזק, מאי קשיתיה תו בהנך דמתני׳ ולימא מר דהנהו אתחזק אי׳, דבנדרים הוא פשוט דעד האידנא איתסר עליה בודאי, וה״נ בכור קדושתו מרחם ואתחזק אי׳ כל עוד שלא נודע דנפל ביה מומא, מה תאמר איכא בכור שנולד הוא ומומו עמו הא מלתא דלא שכיח. ועל הכל מאי דעפי קשיא לי בדברי הרב, דבנגעים מיהא למה ליה למיזל ולאהדורי בתר היקשא דאינה לפי ההלכה, מאחר דאיהו גופיה חילק כן לעיל בנגעים ליישב מתני׳ ומתניתא כאן דאתחזק כאן דלא אתחזק, וכן אמת דהילוקו זה שחילק לעיל ליישב מתני׳ ומתניתא בהא דנגעים לא יכולתי להולמו, דבשלמא מתני׳ יש לדחוק ולפי׳ דמ״ש אין אדם רואה נגעי עצמו, היינו בתר דאתחזק, כגון שכבר נראה בתחלה לכהן והסגירו ועכשיו בסוף השבוע בא לראות שנית אם לפטור או להחליט, וקמ״ל שאינו יכול לראות בעצמו, דנמצא דכיון שנזקק להסגר אתחזק אי׳ מיקרי, אבל מתניתא היכי ניחא ליה להרב ז״ל לאוקמה בדלא אתחזק איסו׳, דהיינו כגון שלא הוזקק עדיין להסגר שזו פעם ראשונה שנר׳ בו נגע, והלא הלשון אינו סובל זה כלל, דהאה דקאמר נאמן הכהן לומר נגע זה פשה וזה לא פשה אהא הוא דמסיים ונאמן הוא על נגעו, וא״כ בהכרח דאיירי שכבר אתחזק איסו׳, דהא פשיון ליתיה בתחלה. סוף דבר דברי הרב בתשו׳ זו נפלאו ממני ולל״ע.

ולענין פי׳ וטעמא דמתני׳ ומתניתא והמורם מהם לענין דינא כפי אשר בינותי בעניותי, ירי׳ דנגעי עצמו אין אדם רואה מדאו׳, או משום דבעי׳ והראה אל הכהן וכנר׳ מדברי הרא״ש דכתי׳ לעיל וגזרת הכתוב הוא ואפי׳ בתחלה אינו רואה אע״ג דלא אתחזק אי׳, ואי לאו דגלי קרא מדינא היה נאמן בתחלה אע״ג דאין בידו לתקן, הואיל ולא אתחזק אי׳, הילכך אצטי׳ קרא לומר דאינו רואה, וכיון דגזרת הכתוב הוא ולאו משום דאינו נאמן, ממילא דנגעי קרוביו ואפי׳ נגעי אשתו רואה ונאמן אע״ג דהויא כגופו, משום דס״ס שפיר קרי׳ בה והראה אל הכהן, וכל זה בראייה ראשונה, אבל אחר שנזקק להסגר היה נר׳ ודאי דאינו נאמן לראות בעצמו, הואיל ואתחזק אי׳ וגם אין בידו לתקן, וכיון דאינו נאמן בדידיה, נר׳ דשל אשתו נמי לא מהימן משום דהויא כגופו, ואין אדם רואה חובה לעצמו, אבל בשל קרוביו ודאי נאמן דאין אדם חוטא ולא לו, א״נ כדאסיקנא לעיל וכ״נ עיקר דמשום דלא מהימן לבסוף דכבר אתחזק טו׳, הילכך לא חזי אפי׳ בתחלה דגלי קרא לטהרו או לטמאו, כהן המטהר הוא אשר מטמא, ודוקא בעלמא מחלקי׳ בין אתחזק ללא אתחזק, האמנם מה נעשה ליוס שידובר בנו התוס׳ דלק׳ בפרקין דנאמן בשל עצמו לומר נגע זה לא פשה ותי׳ הרא״ס בזה הא הוכחנו שאינו עומד. ונ״ל דאפי׳ בראייה שנית לא מיקרי אתחזק אי׳, שהרי כשהסגירו בשבוע א׳ לא היה בו שום סי׳ טו׳ להחליט, לא שער לבן ולא מחיה, שאם היה כן לא היה נזקק להסגר אלא היה מחליטו מיד. נמצא שכשבא כהן בסוף שבוע לראות אם נולד שער לבן או מחיה או פשיון הרי עדיין

1 עי׳ מאירי נדרים ח׳ ב׳, הוצ׳ ר״א ליס מ׳ ע״ב (מן הספר) ואילך.
2 בשו״ת ר״א מזרחי בדפוסים חדשים הוא סי׳ ע׳.

הטהרות ועל הטמאות של עצמו. (יא). אין דנין שני דינין כאחד, ואפי' נואף ונואפת, אלא דנין את הראשון ואחר כך דנין את השני, ואין נמני' על ב' דברים כא', ואין שואלין ב' דיני' כאחד, אלא נמנין על הראשון ואח"כ נמני' על השני, נשאלין על הראשונה ואחר כך נשאלין על השניה. (יב). אין משקין שתי סוטות כאחד, שלא יהא לבה גס בחברתה, ורבי יהודה אומר לא מן השם הוא זה, אלא משום שנא' והקריב אותה הכהן, אחת הוא מקריב ואין מקריב שתים.

חסדי דוד

לא אתחזק הכא שום חד מהנך סימנים, הילכך אפי' בסוף שבוע דינא הוא להיות נאמן, אלא דגזרת הכתוב הוא דבעי' ונראה אל הכהן בין בתחלה בין בסוף, והילכך היינו דפי' הרא"ש שיאמר הוא לכהן ע"ה נגע זה לא פשה וכיוצא ויטהרנו הכהן ע"ה, אבל הוא לא יטהר עצמו וכדכתי' לעיל, אלא דאכתי לא מתיישבא כוליה האי, שהרי ודאי כי הסגירו בתחלה באותו מראה היה בא' ממראות של טו', ומעתה כשבא בסוף שבוע אם מוצא שכהה הנגע הנעשית בהק הרי מטהרו, ונמצא דמ"מ אותו מראה טו' אתחזק והיאך יהא נאמן בעצמו לומר שנעשית בהק, ואפי' משום דהו"ל בכה"ג מלתא דעבידא לגלויי הילכך נאמן, ואכתי דחיקא מלתא, וליכא למימר דמש"ה השמיט הרמב"ם סיפא דהך מתניתא דנאמן בשל עצמו וסבר דלאו מתרצתא היא דלפום כללין אתחזק אי' ואה"נ דאינו נאמן בעצמו ולא קמ"ל אלא דנאמן חד כהן אף שהוא עד א', וכדברי הרב המבי"ט דכתי' לעיל, דא"כ דאתחזק אי' מיקרי אפי' עד א' אינו נאמן, דהא דע"א נאמן באי' היינו כי לא אתחזק לא אי' ולא היתר כמבו' בדברי הפו' הלא בספרתם. ומיהו י"ל דשאני הכא דגלי קרא והובא אל אהרן הכהן או אל אחד וכו' ועדיין הדבר צ"ע.

ולענין נדרים אע"ג דודאי אתחזק אי', הואיל ובידו לתקן ע"י פתח או חרטה אה"נ דהוה נאמן, אלא דרחמ' אמר הוא לא יחל, ומעתה נדרי אשתו דלית ביה לא יחל שרי אפי' ביחידי וכת"ק דמתני', וכמו שנר' מדברי הרמב"ם בפ"ו מה"ש שכתב דא"י להתיר נדרי עצמו, דמשמע אבל של אשתו מתיר [1]), ומיהו לפי מ"ש לעיל נדרי ע"כ או שבינו לבינה בתר דשתיק או הקים הו לא מצי להתיר, דקרי' ביה לא יחל דברו דכה"ג דברו מיקרי, וכנר' מדברי הרמב"ן ודעמיה וכדלעיל, ובבכורות עצמו אינו נאמן משום דאיכא תרתי, אתחזק אי' ואין בידו לתקן שהרי קדושתו מרחם, אבל קדשים אחריני יכול להיות אע"ג דאתחזק אי', משום דבידו לתקן כדאי' בגמ' ס"פ עד כמה דאי בעי מיתשיל עלייהו, וה"נ מעשרותיו דאיבעי שדי מומא בכוליה עדריה, וטהרותיו דאי בעי אכיל להו בימי טומאתו כדאי' בגמ' התם, ולא אצטי' לכך טעמא אלא היכא דאתחזק אי', דהיינו כגון דאקבע טו' להתם כגון ב' שבילים א' טמא וא' טהור, ובכה"ג הוא דאמרי' בגמ' והיינו דוקא בחולין מטעם האמור, אבל תרומה דלא חזיא ליה אה"נ שלא יהא נאמן כה"ג דאיכא תרתי, אבל כשהס' מעיקרא אם היה דבר טמא שם דלא אתחזק אי', אה"נ דמהימן ומורה אפי' בתרומה, וה"נ דמהימן על כל שאר אי' והיתר אי לא אתחזק אי' אפי' אין בידו לתקן ואפי' בדאתחזק אי' היכא שבידו לתקן, ומיושב בזה מה שהרגישו התו' שם והניחו בתימא ע"ע.

(יא). אין דנין ב' דינין וכו'. איידי דתנן רפ"ג אין רואין ב' נגעים כא' תנא להנך מילי הכא, ומ"מ הך בבא קמייתא לא מצאתיה כן בשום מקום, רק ראה זה חזינא בתוס' פ"ז דסנהדרין, והכי נמי מייתי ש"ס בסנהדרין פ' נגמר הדין דמ"ו, אין דנים שנים ביום א' ואפי' בנואף ונואפת, ומוקי לה תלמו' כגון בבת כהן ובועלה שהיא בשריפה ובועלה בחנק, אבל עבירה א' ומיתה אחת דנים ב' ביום א', ופי' כן הרמב"ם בפי"ד מה"ס, ואיברא דמדוקיא איכא למשמע דוקא ביום א' אבל בפעם א' לא אלא בזה אחר זה דוקא. ומ"מ לא אתפרש טעמא, וי"ל משום דאשכחן בכמה חייבי מיתות דכתיב והוציאו אותו ורגמו אותו וכיוצא, א"נ משום דאין עושין מצות חבילות חבילות וכדאי' בפ"ק דסוטה ד"ח בכיוצא בזה וכדלקמן ע"ש, וג"מ דאי מקרא אסור מדאו' לדון שנים כאחד, ואי משום מצות חבילות אינו אלא מדרבנן וכמ"ש התו' שם. ועוד דאי מדאו' אפי' בשתי דינין אין דנין שנים כא', ואי משום מצות חבילות דוקא בב"ד א' וכדאי' התם בגמ'. ואמנם לא ידענא אמאי לא פסקה הרמב"ם להדיא.

והא דקתני דאין נמנין על ב' דברים כא', בהא נר' שהטעם משום דחיישי' לטירוף דעתם, שלא יעיינו היטב בב' דברים כאחד, ומה"ט נמי אין נשאלין ב' דינים כא', דשמא לא יתנו דעתם להתבונן יפה בשאלות בפרט דתרי קלי לא משתמעי. וגם ב' דברים הללו חזינא לעיל בפ"ז דסנהדרין בתוס', ולענין הלכה מלבד דאיכא למשמעינהו מכללא ממ"ש הרמב"ם בפכ"א מה"ס, אם היו לפני הדיינים בע"ד הרבה שבאו ביחד, מקדימין את הת"ת קודם לע"ה, והאשה קודם לאיש וכו' ע"ש, דממילא שמעי' שאין נזקקין לשנים כא', בר מן דין כבר פי' להדיא בפ"ד מה' ת"ת דין ו' דאין שואלין שנים כא'. אבל הא דאין נמנין וכו', לא הזכירו שם ועיין מש"כ בסנהדרין בס"ד.

והא דאין משקין ב' סוטות מייתי לה תלמו' ברפ"ק דסוטה ד"ח, ומפרש ש"ס דת"ק ר"ש הוא דדריש טעמא דקרא ואיכא בינייהו רותתת, דלר"ש דדריש טעמא שלא יהא לבה גס ברותתת שפיר דמי, דהא חזי' דאין לבה גס, ולריה"ו אסור דגזרת הכתוב הוא, ופריך ש"ס ורותתת מי משקין והא אין עושין מצות חבילות, דתניא אין משקין ב' סוטות כא' ואין מטהרין ב' מצורעין כא' ואין רוצעין ב' עבדים כא' ואין עורפין ב' עגלות כא', לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות, ומשני ל"ק כאן בכהן א' כאן בב' כהנים ע"כ. ודע דהתם ל"ג בדברי ריה"ו כי הכא, משום שנא' והקריב אותה א' הוא מקריב ואין מקריב שתים, אלא ה"ג התם סתם אלא אמר קרא אותה לבדה, ופירש"י אותה והשביע אותה הכהן, ומשמע דלא מיעט קרא רק שלא

1 עיין במאירי שצויין לעיל בהערה.

(יג). אין שורפין שתי פרות בבת אחת, משנעש׳ אפר מביא אחרת ושורף על גבה ואינו חושש, ואין עורפין שתי עגלות כאחת, ורבי אליעזר אומר אם היתה מידה מכוונת בין שתי עיירות, שתיהן

חסדי דוד

להשביע שתים כא׳, ולאו דוקא אלא הה״נ ההשקאה, דהא ע״כ א״א להכחיש פשט הברייתא דקתני אין משקין, אלא דרש״י לרבותא נקט, דאפי׳ השבועה דמקמי הכי אין להשביען ביחד, ולא אתא רש״י לאפוקי אלא ההעמדה, שאם רצה להעמיד שתיהן בשער ניקנור בבת א׳ שפיר דמי, ובלבד שלא יעשה המעשים כ״א זו אחר זו. וקשיא לי דא״כ כי מהדר תלמו׳ למשכח הבינייא שבין ריה״ו לר״ש, הול״ל דלריה״ו לא מיעט הכתוב אלא מעשיהן אבל העמדה שרי להעמידן ביחד, משא״כ לר״ש דע״כ לאו דוקא השבועה והשקאה קפיד קרא אלא העמדה נמי, דזיל בתר טעמא דכיון דתרווייהו יתבי התם וחזייא הדא לחברתה דלבה מתגבר, ואף היא לבה גס בחברתה לסבול כמותה ואינה מודה. ונר׳ דמש״ה ניידי התו׳ התם מפירש״י, ופירשו אין משקין וכו׳, נר׳ לפי שלא יעמיד שתיהן בעזרה בבת א׳ להשקותן אעפ״י שאין שותות כא׳ וכו׳ ע״ש, דנר׳ דאתו לאפוקי מפירש״י, והיה טעמם כי היכי דלא תיקשי כדמקשי׳, דא״כ מאי דוחקיה דש״ס לאוקמי הבינייא ברותחת, וסוד ה׳ ליראיו דהכא בתוס׳ מוכח כדבריהם, מדמייתי להדיא מקרא דוהקריב אותה וכו׳, ואין מקריב שתים, דמשמע דאפי׳ בהקרבה לחוד קפיד קרא, ואולי שכך היתה גרסתם בש״ס, ולחזק פירושם הביאו עוד ראיה מדתנא בתוס׳ דפרה אין ב׳ פרות נעשות כא׳, משנעשית אפר מביא אחרת וכו׳, וכוונתם לומר דכי היכי דהתם קתני מביא אחרת, כלו׳ דאין מביא האחרת שם רק אחר שהראשונה נעשית אפר, דמ״מ דאפי׳ הבאה כא׳ כלחוד נמי אסור, א״כ הה״נ בסוטה אין מביא אחרת עד אחר ששתתה הראשונה. ותימא שנעלמה מעיני חכמתם התוס׳ דהכא, דמלבד דה״נ תנינא הכי בפרות, בר מן דין מקרא דמייתי בסוטה גופה מוכח הכי כדאמרן, ולא היו צריכין להביא עלות מרחוק ללמוד מן הפרה לסוטה.

ואמנם בתר הכי הק׳ התו׳, וז״ל ותימא וכי היה אסור כה״ג בב׳ זבחים, כגון ב׳ עולות או ב׳ חטאות שיעמיד שניהן בעזרה וישחוט א׳, ואח״כ ישחוט הב׳, והא דאמרי׳ בפ״ב דשחיטת חולין (כ״ט ב׳) תזבחהו שלא ישחוט ב׳ זבחים, מיירי שיחתוך ב׳ צווארים כא׳, דאיכא אי׳ דאו׳, אבל בכה״ג לא איירי התם, ובפ׳ נערה המאורסה (נדרים ע״ג א׳) בעי מהו שיפר אדם לב׳ נשיו כא׳, אותה דוקא או לאו דוקא, ופשיט לה מהכא ע״כ, ונר׳ כוונתם דהשתא הדרו בהו מפירושם הראשון מכח הביא דזבחים, דלא מסתבר שיהא אסור להביא ב׳ זבחים ביחד כל שאינו שוחטם ביחד, אע״ג דכתיב בהו נמי יקריב אותו, דמשמע א׳ ולא שתים, וכ״ת ה״נ, הא לא אשכחן דאמור רבנן הכי בשום מקום, דהא דאמרי׳ בפ״ב דחולין היינו שלא יחתוך וכו׳, ומעתה הה״נ הכא, אע״ג דכתיב והקריב אותה נימא דלא קפיד קרא אלא על המעשים, ואפי׳ לר״ש דדריש טעמא [דקרא], דמאי דכתי׳ לעיל אינו מוכרח, דכל שאין מתחיל לעשות בה המעשים, מהיכא תיתי שיהא לבה גס בחברתה לפי שאינה מודה, הודאה זו מי מכריחה כל זמן שאינו משביעה וכיוצא, ולדרך זה נמי א״ש הא דלא עביד ש״ס הבינייא בהא מלתא, ולא קאמר אלא רותחת, ועוד הביאו ראיה דעל המעשים קאמר הכא ולא על ההעמדה, דבהעמדה לחוד ליכא קפידא כלל, ממאי דחזי׳ דפשיט בפ׳ נערה מהכא דלריה״ו אינו מיפר לב׳ נשיו כא׳, ואם אי׳ דהכא גזרת הכתוב דאפי׳ בהעמדה לחוד אסיר, מאי ראיה מהכא להתם כך נלע״ד ביאור דבריהם.

ומ״ש עוד התו׳ בדבור שאח״ז, נר׳ דהומ״ל א״ב אשה אחרת וכו׳, הוא להעמיד מסקנתם דלעיל, דאה״ב דלא איירי הכא רק לעשות דיניהן כא׳, אבל להעמידן כא׳ גרידא שרי ול״ד לפרה, ניחא דלא קאמ׳ אלא רותחת ולא קאמר אשה אחרת, דהא להעמיד גרידא אפי׳ סוטה אחרת שרי, אלא אי אמרת דהעמדה גרידא נמי אסיר, תיקשי דהו״מ וכו׳, ואמאי לא קאמר רבותא, א״ו ליתא, ואמאי דפריך ש״ס והא אין עושין מצות וכו׳, כתבו התו׳ תימא מאי פריך, והלא מצות חבילות אין אסור אלא מדרבנן, משום דמיחזי כמשא, ואינהו פליגי בקראי, והניחו בתימא, ולפעד״ן דלריה״ו דלא דריש בעלמא טעמא דקרא, אה״נ דהא דאין עושין מצות חבילות אינו אלא מדרבנן, משום דמיחזי כמשאוי, דהא ליכא למילף משום דוכתא אפי׳ דכתיב אותה וכיוצא דגזרת הכתוב הוא ולא ילפי׳ מינה שהוא חדוש הואיל וליכא טעמא, אבל לר״ש דדריש טעמא דקרא, בשלמא מסוטה אע״ג דכתיב אותה ליכא למילף, משום דשאני התם דמשום שלא יהא לבה גס ואפי׳ בב׳ כהנים אסיר, אבל מלי׳ למילף מפרה דכתיב בה אותה, ודריש ר״ש טעמא דקרא לפי שאין עושין מצות חבילות, ואה״נ דלא אסיר אלא בכהן א׳, ומינה ילפי׳ לכל המצות שבתורה לר״ש, וכי פריך ש״ס אליבא דר״ש פריך, והיינו דמשני כאן בכהן א׳ כאן בב׳ כהנים, פי׳ מתניתא דתני אין משקין וכו׳, כדי שלא יהא לבה וכו׳, איירי בשני כהנים ובכה״ג ברותחת שרי, ואידך דקתני אין משקין וכו׳, שאין עושין מצות וכו׳, איירי בכהן א׳, דאפי׳ ברותחת אסיר, וכי היכי דברייתא קמייתא איירי מדאו׳ אפי׳ לר״ש ה״נ אידך מדאו׳ קאמר. והשתא י״ל דהיינו דצריכי תרי קראי והקריב אותה והשביע אותה, חד בכהן א׳ מחד טעמא וחד דאפי׳ בב׳ כהנים מטעמא אחרינא. וכל זה לר״ש, אבל לריה״ו אה״נ דהא דצריכי תרי קראי בין בסוטה כדאמרן, ובין בפרה דכתיב והוציא אותה ושחט אותה, חד לכהן א׳ וחד לב׳ כהנים, ומיהו לא ילפי׳ מנייהו לב׳ מצות בעלמא, דהא לא דרשי׳ טעמא דקרא, והו״ל ב׳ כתובים הבאין כא׳ מאחר דליכא טעמים מחולפים ואין מלמדין. אבל לעולם בין למר בין למר העמדה בלחוד בסוטה לא אסירא, דאפי׳ קרא דוהקריב אותה מוקמי׳ ליה להקרבה עם המעשה.

אמנם בפרה נר׳ מהסוגייא דיומא פ׳ טרף דמ״ב, דלר״ש אפי׳ הוצאה גרידא אסור ב׳ כא׳, דדריש טעמא דקרא כדי שלא יאמרו ב׳ שחטו, אבל לר׳ לא אסירא מן התורה הוצאה גרידא, אלא דוקא שלא להוציאם ולשוחטם כא׳, והא דכתיבי תרי קראי חד בכהן א׳ וחד דאפי׳ בב׳ כהנים כמו ת״ק דסוטה וגזרת הכתוב היא. ומ״מ אע״ג דלא נקטי׳ טעמיה דר״ש לאסור הוצאה גרידא מן התורה, דהא לא דרשי׳ טעמא

מביאות שתי עגלות, ואין עושין שלש עיירות הנדחות בארץ ישראל, שלא להחריב את ערי ישראל, אבל עושין אחת או שתים. אנשי עיר הנדחת אין דנין שנים מהן כאחד, אלא דנין את הראשון, ואחר כך דנין את השני. (יד). לעולם אין הכהן רשאי לטמאו, עד שיהו עיניו בו ובעור הבשר שחוצה לו, עודהו מסגירו או פוטרו נולד בו נגע אחר, הרי זה נזקק לו, ואם משהסגירו נולד לו נגע אחר, אין נזקק לו לטומאה ולטהרה אלא על סוף שבוע. הלך נגעו אפילו לאחר שלש שנים, הרי הוא בטומאתו, עד שיאמ׳ לו כהן טהור הוא. נאמן הכהן לומר נגע זה פשה, נגע זה לא

חסדי דוד

דקרא, מ״מ אסורי מדרבנן מיהא אפי׳ הוצאה גרידא מה״ט כדי שלא יאמרו וכו׳, דהיינו ת״ק דמתני׳ דפרה, אלא דהתם נמי משום דקאי אברייתא דספרי (פיסק׳ קכ״ג)[1] דדריש והוציא אותה שלא יוציא אחרת עמה, ושחט אותה שלא ישחוט אחרת, דמשמע דאפי׳ הוצאה בלא שחיטה אסיר מן התורה, וסתם ספרי ר״ש דדריש טעמא דקרא, הילכך אוקי ש״ס מתני׳ כוותיה דדריש טעמא, אבל למאן דלא דריש אה״נ דמתני׳ כפשטא ומדרבנן קאמי ת״ק, וכוותיה קי״ל ולא כר״י דמתני׳ דסבר דאסיר אפי׳ הוצאה גרידא מן התורה מגזרת הכתוב, אבל לת״ק מוקמי׳ כלהו ב׳ קראי בשחיטה וכדלעיל, והכי סליק לן שפיר מה שפי׳ הרמב״ם רפ״ד מה״פ, אין שוחטין ב׳ פרות כא׳, שנ׳ ושחט אותה, ואעפ״כ כתב לא רצתה פרה צאת, אין מוציאין עמה אחרת שלא יאמרו ב׳ שחטו, ולכאורה ק׳ דהיינו כר״ש דדריש טעמא דקרא, והרי הוא ז״ל פי׳ בעלמא דלא כר״ש, וכמו שהק׳ הר״ב תוי״ט בפ״ג דפרה והניח בקו׳, ולפי האמור ניחא דמדרבנן אמר מר, ופי׳ כת״ק דמתני׳ וכפשטיה.

והא דגבי פרה גזרי רבנן אפי׳ הוצאה גרידא משא״כ בסוטה, טעמא רבה איכא, דפרה שנעשית בפומבי שמוציאין אותה חוץ לעיר בהר המשחה וכ״ע חזו לה, הילכך איכא למיחש שמא יאמרו, אבל בסוטה שבפנים בעזרה לא חיישי׳ שמא יאמרו משקין שתים כא׳, וה״ט דבפ״ד דסוטה פי׳ הרמב״ם אין משקין ב׳ סוטות כא׳, שנאמ׳ והעמיד אותה הכהן ע״כ, דייק דנקט קרא דהעמדה ואפ״ה לא אסר אלא השקאה דהיינו המשנה, אבל לא העמדה גרידא אפי׳ מדרבנן, ומ״מ ע״ש נפל בדבריו ט״ס וצ״ל והקריב אותה הכהן וכליש׳ דהכא וכדאי׳ נמי בספרי, דהא ההוא ליש׳ דהעמיד אותה הכהן אינו בכתוב. ודייק נמי רבינו דלא נקט גבי סוטה טעמא דאין עושין מצות חבילות וכדתניא בברייתא דכתי׳, דההיא ר״ש היא, אבל לדידן ההיא דחבילות אינה אלא מדרבנן, והכא בסוטה אסור מדאו׳ בין בכהן א׳ בין בב׳ כהנים, אבל באידך מילי דברייתא נקט ההוא טעמא דחבילות, בפי״א מהט״צ פי׳ אין מטהרין ב׳ מצורעים כא׳ שאין עושין וכו׳, וסתמו כפירושו דהיינו דוקא בכהן א׳, ובפ״ג מה״ע פי׳ הא דאין רוצעין מה״ט, ופשוט דהיינו בב״ד א׳ ובאדון א׳, וכדפירש״י הכא בסוגייא, ומה שהק׳ עליו התו׳ דטהרת ב׳ מצורעין דמי לב׳ עבדים של ב׳ בני אדם, לפעד״ן דלק״מ, דהתם אע״ג דהמצורעים גופים מחולקים הם בכך, מ״מ מצות הטהרה היא בכהן והד כהן עביד לתרווייהו, והיינו עשיית חבילות, אבל עבדים אע״ג דהוי בב״ד א׳, כיון שהם ב׳ אדונים שרי, דמצות הרציעה על האדון, אלא שהיא בב״ד כדכתיב ורצע אדוניו וכמש״ש הרמב״ם, והאי עביד דידיה והאי עביד דידיה, וליכא חבילות אלא כשהם של אדון א׳, וברפ״י מה״ר פי׳ רבינו הא דאין עורפין וכו׳ מה״ט, וברור דה״נ בב״ד א׳ וכגון שיום א׳ נמצא הרוג סמוך לאותה העיר וביום שלאחריו נמצא הרוג אחר, שאז נמצא דחייבים אותו ב״ד ב׳ עגלות, דאילו בנמצאו מתים רבים זה בצד זה אין מביאין אלא עגלה א׳ על כלם כמ״ש הרמב״ם פ״ט, והא נמי ליכא לפי׳ דאיירי במציאות כדמסיים הכא בתוס׳ שלפנינו, בהא דאין עורפין ב׳ עגלות כא׳, רא״א אם היתה מדה מכוונת וכו׳, דהא ר״א לטעמיה דקסבר אפי׳ לצמצם וזו קרובה וזו קרובה. אבל אנן קי״ל א״א לצמצם, ובכה״ג שתיהן מביאות עגלה אחת בשותפות כמש״ש בפ״ט דין ה׳.

ואמנם קשיא לי על מאי דמשמע הכא, דבכה״ג שנמצא מכוון וכו׳ איירי מ״ש רישא אין עורפין ב׳ וכו׳, והא כיון שהן ב׳ עיירות ומביאות ב׳ עגלות הרי ב״ד של עיר זו מביא אחת וב״ד של זו מביא אחרת, שהרי קי״ל (סנהדרין ע״ז ב׳) מושיבין ב״ד בכל עיר ועיר, ובכה״ג ליכא משום חבילות, וליכא למימר דבעיר אחת אין בה ב״ד, וכגון שאנשיה מועטים, או דאתרמי שלא מינו, דא״כ הא תנן אין מודדין אלא לעיר שיש בה ב״ד וכ״פ שם הרמב״ם, ונמצא שאין כאן אלא חדא עגלה, דהא עיר שאין בה ב״ד פטורה, ואפשר דהך מתניתא פליגא, ומ״מ להרמב״ם לא מתוקם אלא כדאמרן.

ונלכה נא לסיפא דהך מתניתא, דאין עושין ג׳ עיירות הנדחות וכו׳, דאע״ג שאין זה מענין הנהו דלעיל, מ״מ י״ל דאיידי דאיירי לעיל במילי ומילי דאין עושין שנים, נקט לה להך, וענין זה איתיה בפ״ק דסנהדרין ד״ו, ואיתא התם כמה חילוקי דעות על זה, ואיכא מ״ד דוקא בב״ד אחד אין עושין, אבל בב׳ ב״ד (ופירש״י שמתו אלו ונתמנו אחרים ומוכרח הוא דהא אין עושין עיר הנדחת אלא בב״ד של ע״א) עושין. ואילו היינו יכולים לפי׳ התוס׳ דהכא כהך סברא הוה ניחא מאי דמייתי לה הכא דדמי קצת לדלעיל, אבל מדמסיים טעמא שלא להחריב וכו׳, מוכח דסבר כמ״ד התם אפי׳ בב׳ ב״ד, וטעמא משום קרחה, והרמב״ם פי׳ (פ״ד ע״ז ה״ד) כמ״ד בב״ד א׳ וע״ש בכ״מ. ומאי דמסיים הכא אין דנים ב׳ מהן כא׳ וכו׳, עיין בפ׳ חלק דקי״ב חילוקי דעות היכי עבדי בעיר הנדחת, ולפום ריהטא הך מתניתא אתיא כריו״ח דהתם דקאמר דנים וסוקלים דנים וסוקלים, ודלא כר״ל דסבר מרבה להן בתי דינים ע״ש, וע׳ רמב״ם פ׳ הנז׳.

(יד). לעולם אין הכהן וכו׳. מעין זה תניא בת״כ (תזריע נגעים רפ״ב ס׳ סע״ב) על פי׳ וראה הכהן את הנגע בעור הבשר, ופשטא דמלתא משמע, דר״ל שיתן עיניו יפה לדעת עד היכן שיעור הנגע שמשם ואילך הבשר חוצה לו, כדי

1 הוצאת הורוויץ עמ׳ 153.

פשה, אם בהרת קדמה את שער לבן ואם שער לבן קדם את הבהרת, ונאמן הוא על נגעו. (טו). כהן שראהו בתחילה, נזקק לו בסוף שבוע ראשון, ראוהו בסוף שבוע ראשון, נזקק לו בסוף שבוע שני, נזקק לו בסו' שבוע שני, נזק' לו בסוף שבו' שלישי, מת או שחלה, כהן אחר נזק' לו, ולא יאמ' לו לך ושוב, אלא נזק' לו מיד. (טז). כהן שטימ' את הטהור וטיהר את הטמ', נזק' לו בסוף שבוע, אע"פ שטימ' את הטמ' וטיהר את הטהו', לא עשה כלום, לענין טומאה הוא או' טמא הוא וטימאו הכהן, לענין טהר' הוא או' טהו' הוא וטיהרו הכהן, וזה אחד מן הדברים שעליהן עלה הלל מבבל.

פרק שני (א). יש בשיער לבן שאינו בשער צהוב ויש בשער צהוב שאין בשער לבן, שער לבן לא הציל שער אחר מידו, מה שאין כן בשער צהוב, יש בשער צהוב יפה כוחו במקומו ליטמא בכל מראה, מה שאין כן בשער. (ב). היו בו שתי שערות ושופעות חוצה לו טמא, היו חוצה לו ושופעות לתוכו טהור, אמר רבי מאיר שלא

חסדי דוד

שיוכל לדעת אח"כ אם יפשה, אבל הראב"ד פי' כדי לעמוד על מראהו יפה יפה, ויבין על איזה מראה הוא מסגירו, וכן רישא פסקה הרמב"ם בפ"ט דין ד'. והא דתנא עודהו מסגירו או פוטרו וכו', ה"ק שאם ראה בו נגע הזקוק להסגר ואמר לו הרי אתה מוסגר וטרם שילא מלפניו נולד בו נגע הראוי להחליט, ה"ז נזקק ואומר לו הרי אתה מוסגר לזה, ומוחלט לזה, וה"מ שאפי' נתרפא מן הנגע של החלט מיד לאחר ב' ימים וכיוצא אינו יכול לטהרו עד שיעברו ז' ימי הסגר, וכן אם בסוף שבוע כהה הנגע של הסגר אינו פוטרו אלא מחליטו מחמת נגע שני של החלט, והה"נ אם ראה הנגע הראשון שהיה בהק ופטרו, וטרם שילא מלפניו נולד בו נגע אחר הראוי להסגר או להחלט נזקק לו, אבל אם משהסגירו נולד לו נגע הראוי להחלט, אינו נזקק להחליטו עד שיעברו ימי הסגר, וה"מ שאם בתוך ימי הסגר נתרפא מהנגע של החלט אינו טעון לפרים כדין הטהור מתוך החלט, ודין זה פי' הרמב"ם שם דין י', וע"ע שפ"ו. והא דקתני הלך נגעו וכו', איירי בין מתוך הסגר בין מתוך החלט שהטהרה תלויה בכהן וכ"פ שם דין ג'. ומ"ש ונאמן הכהן וכו', כבר כתבתי בזה לעיל בפרקין, דהעיקר כפי' הרא"ש שהוא יאמר לכהן ע"ה שיטהרנו, אבל לא שיטהר מפי עצמו, ושם כתבתי הנר' בזה מדברי הרמב"ם ע"ש.

(טו). כהן שראהו בתחלה וכו'. הטעם נר' משום דהמתחיל במצוה אומרים לו מרוק, ומאי דקתני הכא בסוף שבוע שלישי, ברור שאין זה רק בנגעי בתים, דאילו בנגעי אדם ליכא אלא תרי שבועי, וכן הרמב"ם שם בדין ד' לא העתיק אלא עד שבוע שני. ודקתני מת או שחלה, לא זה"ז קאמר, ל"מ מת דודאי לא מפני שמת זה ישאר הלה בטומאתו לעולם, אלא אפי' חלה, דסד"א ימתין איזה ימים עד שיתרפא כדי שלא יאבד מצותו קמ"ל, ופי' כן הרמב"ם (פ"ט ה"ד), ומסיים ואין הב' יכול לטמאות בפשיון, שאין יודע אם פשה או לא פשה וזה ברור, אמנם נר' דקמ"ל, דאפי' אם החולה מגיד לזה שהנגע היה בתחלה כגרים מצומצם ועכשיו רואה זה שהוא יותר מגרים, דודאי ממילא מוכח דפשה, עכ"ז אינו יכול לטמא ע"פ עדות החולה, דאע"ג דעד א' נאמן באיסו', היינו היכא דלא אתחזק אי' וכדכתי' לעיל בפרקין, אלא דכשהוא עצמו ראה בתחלה התורה האמינתו, וז"ש לעיל נאמן הכהן לומר נגע זה פשה, אע"ג דאתחזק אי' גזרת הכתוב הוא דכתיב אל א' מבניו הכהנים אבל לא לטהר [או לטמא] ע"פ עדות א'. אמנם אם היו שני כהנים שראו בתחלה וחלו שניהם והרי הם מעידים על שיעור הנגע שהיה כשהסגירוהו, וע"פ דבריהם רואה הוא שיש שם פשיון, נר' דודאי יכול לטמא, דבכל התורה ב' עדים נאמנים.

ומ"ש שלא יאמר לך ושוב, ברור דאין מחמיצין את המצוה. ומ"ש כהן שטימא וכו', נר' דה"פ, כהן שטימא את הטהור, כלו' שלא היה הנגע ממראה טו' וטעה והסגירו ולבסוף השבוע נזקק לו וראה שהנגע עכשיו יש בו באמת מראה טו', לא נאמר הרי עבר שבוע ראשון שהוסגר ויסגירנו עכשיו הסגר שני, ואם יעמוד בעיניו ולא יהא שם חד מתלתא דפורענותא על שפ"ס הרי הוא טהור, קמ"ל דליתא, אלא לא עשה כלום, דהסגר הראשון בטל וכמאן דליתיה, שהמטמא את הטהור אין במעשיו כלום, א"נ איפכא אם בתחלה טיהר את הטמא, דהיינו שהיה טעון הסגר, אלא שלא הסגירו, שטעה וסבר דטהור, סד"א הו"ל הראוי לבילה דאין בילה מעכבת בו, ומעתה יהא לזה דין שבוע שני קמ"ל דלא, דתרתי בעי' שהוא טמא ושטמאו כהן, א"נ שהוא טהור וטהרו כהן, וכל שאינו כן אין במעשיו כלום. ומ"ש שעלה הלל וכו', ר"ל שזקני בתירא הוצרכו לו, לפי שנסתפקו בכמה הלכות והוצרכו להעלותו מבבל למנותו לראש עליהם כדאי' בפסחים (ס"ו א'), וקמ"ל הכא שזו א' מן ההלכות שנסתפקו. וראיתי להרב ק"א שפי' בת"כ שעלה מבבל לירוש' להכריח כדבריו, ועלה וקבל הלכה דהכי הוא היכי דדרש[1]) ע"ש, ולא נהירא אלא פי' כדאמרן.

פרק שני (א). יש בשער לבן וכו'. במתני' פ"ד תנן יש בשער לבן מה שאין בפשיון וכו', והכא תנא כה"ג בב' מיני שערות שהן סי' טו', דהיינו שער לבן בנגעי בשר ושער צהוב בנתקים, שיש בזה מה שאין בזה, והיינו שער לבן לא הציל שער אחר מידו, כלו' כל זמן שיש שם שער לבן אפי' נמחו שם כמה שערות שחורות וכיוצא אין מצילין, אלא הרי הוא בטומאתו עד דאזיל ליה שער לבן, משא"כ בשער צהוב המטמא בנתקים, שאם נמחו בו ב' שערות שחורות מצילין אעפ"י שהשער הצהוב עומד במקומו, כדכתיב ושער שחור צמח בו נרפא הנתק טהור הוא. ואח"כ יש חסרון

1 כן מבורש בירושלמי פסחים פ"ו ה"א, ל"ג סע"א. ועיין בפי' הראב"ד לתו"כ ס"ז ע"א ובמסורת התלמוד שם.

יהו בני אדם מרומין שבגולם הן נידונין, אלא אם הידהא שער לבן טמא ואין הלבן טהור. (ג). שאלו תלמידיו את רבי יוסי, בהרת ובה שער שחור חושינו טמא מיעט את מקום הבגדים מכגריס, אמרו לו לא אם אמרת בשער לבן שהוא סימן טומאה, תאמר בשער שחור שאין סימן טומא', אמר להן הרי שיש בו עשר שערו' לבנות כלו' הן סימנין טומאה אלא שתים חוששנו למותר שמא מיעט את מקו' הבהרת מכגריס, אמרו לו לא אם אמרת בשע' לבן שהוא מן הטומאה, תאמר בשיע' שחור שאינו מן טומאה, אמר להן אף שער שחור סוף שבהרת הופכתו הוא מין טומאה.

חסדי דוד

ט"ס וצ"ל משא"כ בשער לבן, וה"פ יש חומרא בנתקים שמטמאין בשער צהוב מנגעים שבמקום בשר המטמאין בשער לבן, שבשער צהוב כלו' נגע המטמא בשער צהוב יפה כחו במקומו, שמטמא בכל מראה שיהא במקום הנתק, וכדתניא לעיל בפ"ק הנתקים מטמאין בכל מראה ועמש"ש, משא"כ בנגע המטמא בשער לבן, דבעי' במקומו א' מד' מראות כדנעי'.

והא דתנא היו ב' שערות ושופעות וכו', הכי תניא בת"כ (תזריע נגעים רפ"ב ס' ע"ג) אלא דהתם גרסי' ושיבה חולה לו והיא היא. ותו תניא התם בתר הכי בת"כ, ב' שערות עיקרן משחיר וראשן מלבין טהור, עיקרן מלבין וראשן משחיר טמא, וכמה יהא בלבנונית, רמ"א כל שהוא וחכמים אומרים כשיעור, פי' כשיעור האמור במס' בפ' בא סימן (נדה נ"ב ב') ב' שערות האמורות בנגעים ובכל מקום כדי לכוף ראשן לעיקרן ד"ר ישמעאל, רא"א כדי לקרוץ בצפורן, רע"א כדי שיהו ניטלות בזוג, והך פלוגי' דר"מ וחכ' דהכא אי' נמי במתני' פ"ד, אלא דל"ג התם חכמים אלא רמ"א כדי שיהו ניטלות בזוג, דסבר כר"ע רביה, והכא קתני בשם חכמים דכי היכי דלר"ע בעי' כדי נטילה בזוג, הה"נ להנך תנאי בעי' שיהא בלבנונית שיעורא למכ"ל ולמכ"ל, אבל ר"מ סבר דודאי שיעורא איכא באורך השערות למכ"ל ולמכ"ל, אבל כיון דאיכא בעיקרן לבנונית כל שהוא סגי לטו', אע"ג דכל שאר השיעור שחור, ונר' דה"נ פליגי במציאות דלעיל, דהיינו שעיקר השערות בתוך הנגע ושופע חולה לו, דלר"מ סגי אע"ג דליכא בתוך הנגע אלא כ"ש מהעיקר אע"ג דרובן יוצאות ומתפשטות חולה לו, אבל לרבנן צריך שיהיה בתוך הנגע כשיעור האמור למכ"ל ולמכ"ל.

ומ"ש כאן רמ"א שלא יהו וכו', ה"נ אי' התם בתר ההיא פלוגי' דאמרן מסיים בה רמ"א שלא יהו ב"א מדמין שבגולם הן נדונים, אלא חוד שער לבן טמא ושאינו לבן טהור, ומינה שמעי' דט"ס נפל כאן בגוף הס', ופי' שם הר"ש ק"א שבגולם וכו', כלו' בגוף השער כלו' שצריך כל השער לבן, אלא העיקר הוא בחודו, דהוא עיקרו שאם העיקר הוא לבן טמא, ואם העיקר אינו לבן אעפ"י שכל הנשאר לבן אינו טמא ע"כ. ומעין זה פי' הר"ש דמייתי במתני' הך ברייתא דת"כ, אמנם פי' דחוק מכמה אנפי, הדא דכבר אמרה להא מלתא ברישא שהכל תלוי בעיקר ואמר ר"מ דסגי בכ"ש ומה בא להוסיף אח"כ ר"מ בהנך מילי יתירי, ועוד דל' שבגולם להך פי' דחיק טובא, וגם ל' חודו לפי' דר"ל העיקר ג"ז להיפך ממשמעות חודו. וראיתי להראב"ד (שם ס' ע"ג) דפי' שחזר ר"מ ואמר מן התורה ודאי אפי' כ"ש טמא, דבתר עיקרא אזלי', מיהו כדי שלא יהו ב"א סבורין שבכהן בור הם נדונים שאינו יודע הלכות נגעים לפי שלפעמים שלא יראה לובן העיקר, ויהיו סבורין לומר דשער שחור טמא אותו, לפי' נאמר לכהן שלא יחליטנו עד שיהא חודו של שער לבן אלא יעמוד בהסגר ואם עמד בעיניו ב' שערות ישתוק ממנו ע"כ. ולהך פי' עפי ניחא לן גי' התוס' שלקמן דגר' מרומין, כלו' שלא יהו ב"א טועים ומרומין בדעתם לומר שבשער שחור טמא הכהן לפי שהיה בור וגולם, הילכך אמרו חכמים שלא יחליטנו עד שיהא הכל לבן עד חודו. נמצא לפי' זה דר"מ מודה לדברי חכמים, ומחמיר נמי טפי מנייהו דלא סגי בלובן אפי' בכשיעור נטילת זוג וכו', אלא בעי' כולו לבן עד חודו, אלא דסבר שאינו מדין תורה רק כדי שלא יטעו. ואין להק' לזה דאיך יטהר הטמא משום חששא זו, דהיינו דמסיים שלא יטהר אלא ישתוק ממנו וממילא הרי הוא עומד בהסגרו והא תנן אין בין מצורע מוסגר למוחלט אלא פריעה ופרימה אבל טמא הוא, ומעין זה כתב הראב"ד גופיה שם, ואמנם הרמב"ם ע"כ לא סבר כפי' הראב"ד, דא"כ מאחר דר"מ נמי מודה לחכמים דמדרבנן מיהא לא סגי בכ"ש, א"כ מ"ט פי' שם ברפ"ב דבלובן כ"ש בעיקרו טמא, א"ו כאידך פי' ס"ל, ופי' כר"מ מטעמא דכתב שם בכ"מ, ועיין להר"ב ה"ן.

(ג). שאלו תלמידיו וכו' שחור חוששנו שמא מיעט את מקום הבהרת מכגרים אמר להן ובה שער לבן חוששנו שמא מיעט מקומו את הבהרת מכגרים אמרו לו וכו', כצ"ל. וכן מייתי הר"ש (פ"ד מ"ד) וכ"ה (תזריע נגעים פ"ב ס"א רע"ג) בת"כ. ושאלת התלמידים היא אם היה בהרת כגריס מצומצמת ויש בה שערות שחורות שאינם סי' טו', מי נימא שמקום השערות ממעט שיעור הגריס ולא יהא טעון הסגר, והשיב ר"י אטו אם יש בה שער לבן מי ממעט, והלא הכתוב אומר ושער בנגע הפך לבן וכו' וטימא אותו, וסתם נגע דקרא איירי אפי' בכגריס מצומצם, ואמר רחמ' שאם יש בה שערות לבנות טמא מוחלט, הרי שאין מקום השערות לבנות ממעט מלהחליט, א"כ הה"נ שאין מקום השערות שחורות ממעט מלהסגיר, והקשו תלמידיו שאין ראיה משער לבן שהוא עצמו סי' טו' ודין הוא שלא ימעט, תאמר בשער שחור שאינו סי' טו', חזר ר"י ואמר והלא כשאמר הכתוב שער לבן אפי' יש בה עשר שערות לבנות קאמר ונמצא דכל היתר משתים אינן סי' טו', ואפ"ה מסתמיות הכתוב משמע שאינן ממעטין וה"ה הכא, וחזרו והקשו דשאני התם דס"ס שער לבן בעצמו הוא מין טו', והשיב ר"י שאף השחור קרוי מין טו', שאם הופך ללבן הרי הוא טמא, אעפ"י שהיה תחלה שחור, הרי שגם השחור השיב מין טו', ועין רואה שאין תשובה זו מספקת, ואמנם מש"ה בת"כ מסיים בה ואומר ושערה לא הפך לבן

(ד). בהרת וחוט יוצא הימנ׳, שתי בהרו׳ וחוט יוצא מזו לזו, אם יש בו רוחב שתי שערו׳ זוקקי׳ ליטמא בשע׳ לבן ובפסיון, אבל למחיה אינו מצרפן עד שיהא רוחב כגריס, ר׳ אלעזר בר׳ שמעון אומ׳ כשם שאינו מצרפן ליטמא במחיה עד שיהא בו רוחב כגריס, כך אין ניזקקין ליטמא בשער לבן ובפסיון עד שיהא בו רוחב כגריס. (ה). שתי בהרות וחוט של מחיה ביניהן, ניפרץ מכן מקום שערה אחת ומכאן מקום שער׳ אחת, טמא משום פסיון, וטמא משום מחייה. בהרת שטהרה מתוך החליט מחיי׳ ושיער לבן מתוך פסיון מתוך הסגר, אינו משמשת את הסגור מעתה, אבל עילו לו ליטמא

חסדי דוד

והסגיר, הא יש בה שער שחור אינו ממעט, פי׳ דמשמעות הכתוב דלא הפך לבן אלא שהוא עדיין שחור והסגיר, ממילא ש״מ שאפי׳ השחור אינו ממעט, והר״ש גריס להאי סיומא גם בתוס׳, וגר׳ דמוכרח הוא.

(ד). בהרת וחוט יוצא וכו׳. סברת ת״ק היינו מתני׳ בפ״ד ולא בא כאן רק להוסיף סברת ראב״ש. והנה טעם ת״ק ברור דמחיה בעי׳ שתהיה בתוך הנגע והנגע מקיף אותה מכל צדדיה, אבל לענין שער לבן ופשיון, כיון שיש בחוט כבי׳ שערות אתרבי מקרא יתירא דוהנה אין בבהרת כדתניא בת״כ (תזריע נגעים פ״ד ה״ה, ס״ד רע״ד), וראב״ש ל״ל דמוקי ליה לקרא לדרשה אחריתי, ומסיק הר״ש דראב״ש אתרווייהו פליג בין בא׳ בין בשתים, והלכתא בודאי כת״ק דהיינו סתם מתני׳, וכ״פ הרמב״ם פ״ד. וכתב הר״ש דנ״מ במה שאין מצרפן דלכי מיטהר בעי אתויי ב׳ קרבנות ע״ש, ולא ידעתי למה הוצרך לזה, דהומ״ל דנ״מ שאם יש שער לבן א׳ בזו וא׳ בזו אינו מוחלט, וכ״כ בכ״מ ועמש״ל ברפ״ד בס״ד.

(ה). שתי בהרות וחוט וכו׳ טמא משום פשיון וטהור משום מחיה, נפרין מכאן מקום ב׳ שער:ת ומכאן מקום ב׳ שערות טמא משום פשיון וטמא משום מחיה. כצ״ל, וכך העתיק הר״ש (פ״ד מ״י), וצ״ל דהכי פירושה שתי בהרות סמוכות קצת אלא שביניהם בשר חי, ולשון חוט לאו דוקא, שהרי כל המקום שבין זו לזו הוא בשר חי ואינו נדון משום מחיה, שאינה מטמאה משום מחיה אלא בתוך הנגע ולא חוצה לה, והרי הן ב׳ בהרות שאין בהן כי׳ טו׳ לא בזו ולא בזו, ודינם בהסגר, ובסוף שבוע נפרץ, כלו׳ פשה הנגע מזו לזו כשיעור שערה אחת, ומעתה נעשו שניהם כנגע א׳, וסד״א כי מעתה נדון החלל שביניהם משום מחיה, שהרי היא בתוך הנגע והמחיה מטמאה אעפ״י שקדמה לבהרת כדתנן פ״ד, קמ״ל דלאו הכי, דאנן בעי׳ שיקיף הנגע למחיה לפחות ב׳ שערות לכל רוח וליכא, ומ״מ גברא טמא מוחלט משום פשיון אע״ג דאין הנגע פושה לתוכו אלא חוצה לו, משום דבשעה שהתחיל הנגע לפשות אותו חוט של פשיון עדיין היה כל נגע באפי נפשיה ונמצא דפשה חוצה לו, ואין שיעור לפשיון הסמוך ומחובר לנגע אלא מטמא בכ״ש, ואע״ג דבתר הכי נמשך החוט של פשיון עד הנגע הב׳ ונעשו א׳, לא נאמר הרי עכשיו אין הפשיון חוצה לו ואינו מטמא, שהרי כבר חל עליו שם פשיון מתחלת התפשטותו, ועוד דהשתא נמי לא מיקרי תוכו אלא אכתי חוצה לו הויא, ואע״ג דלא ידעי׳ מהי מנייהו נפיק, מה בכך ממ״נ טמא הוא. ואולי דאפי׳ נתרפא חד מהנהו תרי נגעי כיון שנשאר נגע א׳ וחוט הפשיון מחובר בו אכתי טמא הוא, משום פשיון ואע״ג דבהא איכא למימר דכיון דלא ידעי׳ אם פשיון זה מהכא הוא דהתחיל לפשות או לאו אינו אלא ס׳, וקי״ל כל ס׳ בנגעים נהקל שפתח בו הכתוב בטהרה תחלה, וכדתנן לקמן בפ״ו ליתא, דהא בהדיא תנן התם ואם משנזקק לטו׳ ספקו טמא.

והדר תנא אבל נפרץ מקום ב״ש מכאן וב״ש מכאן טמא משום פשיון וגם משום מחיה, טמא משום פשיון כדאמרן, וטמא משום מחיה משום דהשתא נעשו ב׳ הנגעים א׳, והרי המחיה מבוצרת, שהנגע מקיפה מכל רוחותיה שגם מן הצדדין יש ב״ש לכל צד. ומ״מ לא ידעתי מאי נ״מ בהא דטמא משום שניהם, ואיברא דהכ״ג תנן בפ״ד בהרת ובה מחיה ופשיון, הלכה המחיה טמאה משום פשיון, הלך הפשיון טמאה מפני המחיה, מיהו התם ניחא דאיירי שיש פשיון שפשתה סביב לבהרת והמחיה בתוכה הלכה המחיה שהנגע בו עליה, מ״מ עדיין טמא מפני הפשיון שסביבה, ואם הלך הפשיון כגון שנתמעטה הבהרת כמו שהיתה מתחלה קודם הפשיון טמא משום מחיה. אבל הכא בשלמא אם הלכה המחיה שהנגע בא עליה ונעשו השתים בהרת אחת גדולה ניחא דאכתי טמא, מפני הפשיון שפשה בתחלה, דהיינו מקום ב׳ השערות מב׳ הצדדין של המחיה, אבל הלך הפשיון דהיינו מקום ב״ש, הרי המחיה נמי בטלה שאין לה עוד תורת מחיה, הואיל ואין הבהרת מקיפה וצ״ע, ותמהני מהר״ש שלא העיר ולא ביאר לנו, ובבא זו לא מצאתיה ולא פסקה הרמב״ם.

והא דקתני סיפא בהרת שטיהרה וכו׳, פי׳ הר״ש מחיה שרבתה הבהרת על המחיה ונתמעטה מכעדשה וטיהרו מהחלטו, דפשיון לא חשיב דאין הנגע פושה לתוכה, (או שהלך לו שער לבן וטהרו שהיה מוחלט בו או שהחליטו בפשיון והלך לו הפשיון וטהרו), או שטהרו מתוך הסגר כגון שעמדה בעיניה עד סוף שבוע שני, אינה משמשת הסגר מעתה אבל עלו לו וכו׳, (כ״ג הר״ש וכן יש להגיה כאן) אין מסגירין בה לעולם, אבל עלו לו ליטמא בשער לבן אם חזרו, או חזר ופשה, וקצת תימא דלא תני נמי ליטמא במחיה אם חזרה ע״כ. ולפי מיעוט דעתי דבשלמא פשיון ושער לבן אצטי׳ למיתני לאפוקי ממאי דהוה ס״ד, אבל מחיה מעולם לא הוה ס״ד כי היכי דאצטי׳ לאפוקי. והיינו משום דפשיון ידוע שאינו מטמא בתחלה אלא אפי׳ רואה הכהן שהולך ופושה כל שעה אינו כלום, אלא טעון הסגר ודוקא בפושה אחר ההסגר מחליטו, וא״כ סד״א כיון שבהרת זו הוחלטה אחר ההסגר מפני הפשיון, א״כ כי הלך לו הפשיון ופטרו מתוך החלט נתבטל ההסגר ראשון והשתא אע״ג דחזי׳ דפשה סד״א דחשיב כפושה מתחלה קודם הסגר ואינו מוחלט, אלא טעון הסגר קמ״ל דעלה לו הסגר ראשון לענין זה שמחליטו בפשיון החוזר. וה״נ בשער לבן אצט׳, משום דידוע דבעי׳ שהבהרת תקדום

בשער לבן והפסיון הבא אחר הנגע. (ו). בהרת אחד הפטור, כנסה ופשתה או פשתה וכנסה, נשתנית מן השלג לסי' ומן הסיד לשלג, הרי זו כמו' שהי'. בהר' כגריס ופשת' כחצי גריס והלך מן האם כחצי גריס, רבי עקיבא אומר תיראה בתחלה, וחכמים מטהרין, בהרת כגריס ופשת' כגריס ועוד והלך מן האם כחצי גריס, רבי עקיבא מטמא, וחכמים אומרינן תיראה כתחלה. (ז). בהרת כחצי גריס ובה שתי שערות, נולדה בהרת כחצי גריס ובה שתי שערות, הרי זה להחליט, טעה ואין ידוע אלו שהפכו ואלו שקדמו טהור, ואם משהוחלט טעה ואין ידוע אלו שהפכו

חסדי דוד

לשער לבן. והשתא מאחר שהוחלט בשער לבן ושוב הנך ב' שער לבן יטהרו אעפ"י שנשארה הבהרת, הלא מעתה אם יחזור שער לבן סד"א דחשיב כשער לבן הקודם לבהרת, שהרי בהרת זו כמאן דליתא, שהרי אע"ג דקיימא התם טיהרו לגמרי, וגימא דלא חשיבא בהרת אלא כבהק בעלמא, קמ"ל דמ"מ בהרת הויא ושפיר הויא בהרת קודמת לשער לבן וטמא, אבל במחיה מעולם ליכא שום ס"ד שיהא טעון הסגר, שהרי עכ"פ המחיה סי' טו' בין שקדמה בהרת את המחיה בין שקדמה מחיה את הבהרת, כמבו' במתני' פ"ד. והרמב"ם פסקה לזו בפ"ד, וז"ל בהרת שטהרה מתוך הסגר או מתוך החלט שהלכו לבן סי' טו' אין מסגירין בה לעולם, ועמש"ב בכ"מ בשם מהריק"ו.

(ו). בהרת אחר הפיטור וכו'. פי' שהיה בו א' מסי' טו' והחליטו, והלך לו סי' טו' ופיטרו אעפ"י שנשארה הבהרת כדינו, ואח"ז כנסה דהיינו שנפחתה מכגריס, ושוב פשתה לכמו שהיתה בשעת הפיטור, סד"א דהו"ל נגע חדש, קמ"ל דכל שלא חזרה אלא לכמות שהיתה ובאותו מקום עצמו אינו חייב להראות לכהן, וגר' דאפי' אם הראהו לכהן מטהרו, הואיל ולא פשתה אלא לכמות שהיתה, וזה"ז קתני דלא סוף דבר כך, אלא אפי' פשתה אחר הפיטור יותר ממה שהיתה, אלא שאח"כ כנסה וחזרה לכמו שהיתה, הא נמי הרי הוא טהור, וכתב הר"ש (פ"ד מ"ז) דאפי' ר"ע דפליג בהנהו דמתני' ודלקמן, בהא מודה הואיל והוי לאחר הפיטור שכבר נסתלק, ואעפ"י שלא כתב הר"ש אלא שאינו חייב להראותו, דמשמע קצת דמ"מ אם הראהו צריך להסגירו, מ"מ פשטא דמלתא מסתברא כדאמרן, וכ"מ מל' הרמב"ם בפ"ד ששינה מלשו' דמתניתא וכתב הרי הוא בטהרתו, ועיין בתוי"ט שכתב דהאי דינא דרבינו הוציאו מהך תוס' ולא כמ"ש הראב"ד. וקתני תו הכא חידוש אחר, דאפי' נשתנית מכמו שהיתה ל"מ משלג עזה לסיד שהיא כהה הימנה, אלא אפי' מסיד לשלג, אין זה נגע חדש, אלא הרי הוא כמו שהיה בטהרתו, ולאו דוקא קתני אלא הה"נ שהיה השינוי מקרום ביצה לשלג, ולא הוצרך הרמב"ם להעתיק בבא זו, מאחר שכבר פי' בכפ"א בהרת שהיתה כשלג ולאחר ההסגר נעשית כקרום ביצה, או שהיתה קכ"ב ונעשית כשלג הרי היא כמות שהיתה, ומההיא איכא למשמע שפיר דהה"נ הכא בכה"ג דלאחר הפיטור.

ומ"ש הר"ש דבהא אפי' ר"ע מודה כדכתי' לעיל, ה"נ מוכח מתוך ל' התוס' עצמה ממאי דמייתי בתר הכי הנך פלוגתי' דר"ע ורבנן ואין כאן בהן שום חידוש ולא תוספת על מתני' ומאי קמ"ל, אלא מוכח דה"ק דוקא בהנך פליגי ר"ע ורבנן, אבל ברישא אפי' ר"ע מודה. ודע דבהנך בבי דמייתי הכא ממתני' יש כאן חסרון וע"ש וכצ"ל בבבא שניה בהרת כגריס ופשתה כחצי גריס ועוד וכו' ר"ע וכו', ואח"כ צ"ל בבא ג' בהרת כגריס ופשתה כגריס ועוד והלכה לה האום ר"ע וכו', וכ"ה במש' (פ"ד מ"ט) וע"ש ברמב"ם פי' הנז' ובכ"מ שם וע"ע בתוי"ט.

(ז). בהרת כחצי גרים וכו'. במתני' (פ"ד מי"א) תנן בהרת כח"ג ואין בה כלום נולדה בהרת כח"ג ובה ב"ש ה"ז להחליט, והכא הוסיף מליאות דאפי' היו ב"ש בתחלה בשלא היתה אלא כח"ג שאינן כלום, ואם אח"כ כשנולד ח"ג האחר באו שם ב"ש דינו להחליט, ופשוט הוא ולא אצטי' למיתני אלא משום מאי דמסיים טעה וא"י וכו', פי' ששכח ואינו יודע הי ניהו הח"ג ראשון ששערותיו קדמו לבהרת כגריס ואינם כלום, והי ניהו הח"ג אחרון ששערותיו הפכו כלו' שבאו אחר הבהרת טהור, דכל שאינו יודע על איזה שערות מטמאו אינו יכול לטמאו, כדנפ"ל בת"כ (תזריע נגעים פ"ד ה"ה, ס"ד ע"ד) מדכתיב וטמא הכהן אותו, את הודאי הוא מטמא ואינו מטמא את הספק. ואם משהחליטו וכו' טמא, כדדרשי' התם (שם ספ"ד) וטהרו הכהן את הודאי הוא מטהר ואינו מטהר את הס', והיינו דמסיים נשרו ב' טמא, אע"ג דאולי אותם שהפכו הם שנשרו מ"מ לא מטהרי' מספק.

ברם הא איכא למידק אמתניתא דת"כ דקראי ל"ל לא בזה ולא בזה, דהא מאחר דקי"ל חזקה דאו' כדאי' בריש חולין (דף י') דמדאו' אמרי' העמד הגוף על חזקתו בין להקל בין להחמיר, א"כ קרא ל"ל להיכא שלא נזקק לטו' לומר שאינו מטמא את הס', דמהיכא תיתי שיהא מטמא מן הס' דאתי קרא למעוטי, ל"מ לשי' הרמב"ם ודעמיה דסברי בעלמא (פ"ט מהלכות ט"מ הי"ב) דכל ס' רחמ' שרייה אפי' כי ליכא חזקת היתר, דכל הספקות מדבריהם, א"כ פשי' דאינו מטמא את הס' אפי' לא אתחזק טהרה כ"ש היכא דאיכא טהרה, ואפי' לשי' הרשב"א ודעמיה דס' תורה להחמיר הוא מדאו', מ"מ היינו כי ליכא חזקת טהרה, אבל כי איכא חזקה בין להיתר בין לאי' לכ"ע אזלי' בתר חזקה, וא"כ הדרא קו' הכא קרא ל"ל, ומיהו בהא דאינו מטמא את הס' איכא למימר שפיר דכי אצטי' קרא היינו לאיש א' וכמליאות דהכא, דממ"נ יש בו סי' טו' ואזדא לה חזקה, וא"כ יש לטמאו בתורת ודאי ולא בתורת ס', והיינו דקמ"ל קרא דעכ"פ כיון דהכהן מספקא ליה שאינו יודע המליאות על איזה נגע הוא מטמאו אינו יכול לטמאו וגזרת הכתוב היא, אלא אי קשיא הא קשיא אידך קרא דוטהרו, את הודאי הוא מטהר ולא הס', הא ל"ל קרא פשי' דמשנזקק לטו' הרי הוחזקה טו' ובודאי דאזלי' בתר חזקה. וי"ל דאע"ג דבעלמא כי מספקא לן אזלי' בתר חזקה, הכא גבי טו' סד"א הואיל וכתיב לטהרו או לטמאו, דפתח בו

ואילו שקדמו טמא, נשרו בו שתים טמא, ושלש טהור, רבי אלעזר ברבי שמעון אומר ספק בהרת קדמה את השער לבן ספק שער לבן קדמה את הבהרת, הואיל וספק נגעים להקל טהור.

חסדי דוד

הכתוב בטהרה, הילכך הו״א דהיינו דקמ״ל קרא דגבי טו׳ לא ניזיל בתר חזקה, ואפי׳ משנזקק לטו׳ ספקו טהור, קמ״ל קרא דוטהרו דאינו מטהר את הס׳, וקרא דלטהרו וכו׳ אצט׳ לדרשה אחריתי כדאי׳ בת״כ (סוף תזריע, ס״ע ע״ד) כשם שמלוה לטהרו כך מלוה לטמאו ע״ש. זו היא סברת ת״ק, וראב״ש פליג וסבר איפכא, דאדרבא מקרא דלטהרו וכו׳, שמעי׳ דאפי׳ משנזקק לטו׳ ס׳ בהרת קדמה ס׳ שער לבן קדם טהור, דליכא למימר דקרא דלטהרו איירי להיכא דלא נזקק לטו׳, דבהכוא פשי׳ דהעמד הגוף על חזקתו, א״ו קרא למשנזקק לטו׳ אתא, וקרא דוטהרו מיבעי ליה לדרשה אחריתי, א״נ וטהר וטהרו לא דריש, הואיל ולא כתיב וטהר אותו ובהא פליגי ראב״ש ורבנן.

והשתא א״ש דהיינו דקמ״ל הכא בסברת ראב״ש טפי ממתני׳, דאילו במתני׳ ספ״ד תנן בהרת וכו׳, מפני שאמרו אם בהרת קדמה וכו׳, ואם שער לבן וכו׳, ואם ספק טמא, ור״י קיהה, ומפרשי׳ בגמ׳ שלהי נזיר (ס״ה ב׳) כהה וטהור. ומעתה מה הוסיף לאשמועי׳ הכא בסברת ראב״ש טפי ממאי דשמעי׳ ממתני׳ מדברי ר״י רביה דרביה, אלא דאי ממתני׳ הו״א כי קאמרי רבנן ס׳ טמא, היינו אפי׳ עד שלא נזקק לטו׳, ואע״ג דאיכא חזקת הגוף להקל, דדרשי׳ הכי מכה וטהרו את הודאי מטהר ואינו מטהר את הס׳, והיינו דקמ״ל קרא דאע״ג דאיכא חזקת טהרה, ור״י כי מטהר דוקא בכה״ג משום דאוקי גברא אחזקתיה וטהרו לא דריש, אבל משנזקק לטו׳ לימא דטמא לכ״ע, הילכך מייתי הכא סברת ראב״ש דקאי על משנזקק לטו׳, ואפ״ה קאמר דטהור מקרא דלטהרו וכו׳, וראב״ש פי׳ דברי ר״י קמ״ל. אמנם אין נר׳ כן מתוך הסוגייא דשלהי נזיר דס״ה דאמתני׳ דהתם דתנן, כל ס׳ נגעים בתחלה טהור וכו׳, משנזקק לטו׳ ספקו טמא, אמרי׳ עלה בש״ס מנה״מ א״ק לטהרו וכו׳, ופריך א״ה אפי׳ משנזקק וכו׳, אלא הכא איתמר ס׳ אם בהרת קדמה וכו׳ טמא, ור״י כהה, מאי כהה כהה וטהור, ודילמא כהה וטמא, א״ק לטהרו וכו׳ ולכל היטר הולך, ה״פ דמשנזקק לטו׳ ל״פ, ולכ״ע לא שנא הך ס׳ אם בהרת קדמה וכו׳, מכל שאר ספיקי נגעים ובתחלה הוא שיש הפרש לדעת תנא קמא, דאילו בשאר ספיקי נגעים לכ״ע בתחלה ספקו טהור, דהעמד הגוף על חזקתו ולזה לא אצטריך קרא, וכי אתא דוטמא אותו שאינו מטמא את הס׳ היינו כדלעיל. דודאי יש בו ס׳ טו׳ אלא דמספקא ליה לכהן איזהו, ואתא קרא לומר דאינו מטמא, אבל בס׳ בהרת קדמה או ש״ל קדמה, סבר ת״ק דאפי׳ בתחלה ספקו טמא, והיינו דתנן רפ״ה כל ס׳ נגעים בתחלה טהור הוץ מזה ועוד אחד וכו׳, וטעמא כדבעי׳ למימר לקמן, אבל משנזקק לטו׳ כל ס׳ טמא לכ״ע מה״ט גופא, דהעמד טמא על חזקתו, ואי לאו קרא דלטהרו או לטמאו הה״נ דלא היה נריך אידך קרא דוטהרו לומר שאינו מטהר מס׳, אבל השתא דכתיב לטהרו דמשמע דאף משנזקק לטו׳ ספקו טהור, אתא קרא דוטהרו למימר דאין מטהר את הס׳, ואין נ״הק׳ דמאי חזית למימר דמשמעותא דוטהרו עדיפא נפיקי ממשמעותא דאידך קרא דלטהרו, דמש״ה אהניא חזקה דטו׳ לאלומי דרשה דוטהרו דאינו מטהר את הס׳. וכי תימא ס״ס ליפתוק קרא מתרווייהו ולא ליכתוב לא הא ולא הא ואנא ידענא מכח חזקה דאינו מטהר את הס׳, הא ל״ק דאצט׳ למכתב קרא דלטהרו או לטמאו למדרש כשם שמלוה וכו׳ וכדלעיל, וכיון דאצט׳ למכתב לטהרו הוכרח נמי אידך קרא לאפוקי מהאי משמעותא, ובס׳ בהרת קדמה לש״ל פליגי.

ומעתה התם מתני׳ דשלהי נזיר דקתני כל ס׳ נגעים בתחלה טהור, אי בעי׳ לאוקמה כרבנן דלאו דוקא וסמך אמתני׳ דנגעים דקתני חוץ וכו׳, וכי תנן ספ״ד ס׳ בהרת קדמה וכו׳ טמא, דמסתמיות הדברים מוכח דאפי׳ בתחלה, היינו דוקא בס׳ זה, אבל שאר ספיקי דינם להקל בתחלה משום חזקת הגוף, והטעם שנשתנה ס׳ זה משאר ספיקי דטמא אפי׳ בתחלה ולא מהני ליה חזקת הגוף לרבנן, ה״ט דהתם שער שנהפך ללבן משונה משאר שערות הגוף מחמת הבהרת הוא דנהפך, וא״כ מסתמא בהרת קדמה, אלא שיש בזה ב׳ דרכים חד לומר דכי מטמו רבנן היינו טו׳ ודאית, דכיון דסתמא רוב פעמים בהרת קדמה דחשיב כמו רוב, וקי״ל דרובא עדיפא מחזקה, וא״כ כי קתני ור״י כהה היינו לומר דלדידיה לא חשיב רובא מעלייא, דדילמא לא עדיף מחזקה וספוקי מספקא ליה לר״י אי רוב כי הא שאינו ברור עדיף מחזקה, א״נ חזקה עדיפא מניה, הילכך אין טמא אלא מס׳ ובהא פליגי דאפושי פלוג׳ לא מפשי׳, והיינו דמספקא לן התם בנזיר (ס״ה ב׳) דדילמא ר״י כהה וטמא קאמר. ומסיק תלמו׳ דליתא, אלא לכ״ע אין זה רוב גמור דליהוי עדיף מחזקה, הילכך כי קאמר ת״ק טמא אינו אלא טמא מספק, וממילא דכי פליג [ר״י] מוכרח דכהה וטהור קאמר, משום דרשה דלטהרו, ומוקי לקרא דוקא בכה״ג דאיכא רוב גרוע וחזקה דסתרי אהדדי, דקמ״ל קרא שנדון בו לטהר, אבל רבנן לא דרשי קרא דלטהרו כלל, דמיבעי להו לדרשה דכתי׳ לעיל.

והיה היוצא מהך סוגייא דע״כ לא טיהר ר״י אלא בתחלה, אבל משנזקק לטו׳ מודה ר״י דספקו טמא מטעמא דאמרן, והשתא מאי דפי׳ הרמב״ם בספ״ב בס׳ זה אם בהרת קדמה ויר׳ לי שטומאתו מס׳, לא אמר כן רבינו אלא בס׳ בתחלה ומטעם האמור דפי׳ כרבנן, אבל משנזקק לטו׳ פשי׳ דטמא ודאי. ולפי״ז נ״ל דראב״ש דהכא לאו היינו סברת ר״י דמתני׳, אלא סברא דנפשיה דסבר דבס׳ זה דבהרת וש״ל לא שנא בתחלה ול״ש משנזקק לטו׳ טהור, ולאו מקרא דריש ליה כר״י, אלא סברתו היא כסברת רבה בר נחמני דבפ׳ הפועלים (ב״מ פ״ו א׳) דפליגי במתיבתא דרקיעא דקב״ה אמר טהור וכל מתיבתא דרקיעא אמרי טמא, וע״ד דכתי׳ בס׳ ש״ל בס״ד אהך מתני׳, דהלכה זו היא אחת מן ההלכות שנשתכחו בימי אבלו של מרע״ה, ואמרו עליהם שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, הילכך לדידן לדינא צריכי׳ לטמא מס׳, כיון שלא ידענו ולא קבלנו הלכה זו ממשה, ואיברא דקושטא הוא כדבר הקב״ה טהור ואפי׳ משנזקק לטו׳, אלא דאנן אית לן למיזל

(ח). בהרת ובה מחייה פחותה מכעדשה, רבי מאיר אומר יסגיר, וחכמים אומרי' אין נזקקין לו, רבתה בהר' יסגי', ונתמעטה טהורה, רבתה מחייה טהורה, ונתמעט' טהורה, רבתה מחייה טמאה, נתמעט' רבי מאיר מטמא, שהנגע פושה לתוכה, וחכמים מטהרין שאין הנגע פושה לתוכה.

חסדי דוד

לחומרא אפי' בתחלה, דל"ד לשאר ספיקי נגעים דבתחלה טהור, דספק זה הבא מחמת חסרון ידיעה ג"כ ספק (כנודע) [צ"ל נגעים] ואין לנו אלא להחמיר כי לא בשמים היא, ורבה אדאזיל להוות עלמא דהויא שעתא לגבי דידיה לא שייך לומר לא בשמים היא, הילכך הכריע כדברי הקב"ה ואמר טהור עכ"ד. והשתא ניחא לן למימר דרא"ש נמי כי קאמר הכא דאפי' משנזקק לטו' בכה"ג טהור, קאמר הכי כשנתעלה להיות מבני עלייה דעיילי בלא בר אחר נאהו מן המערה, שנתפשט מן החומר דהוה אמר על הנהו אינשי מניחין חיי עולם וכו', וכ"מ שהיה נותן עינין מיד נשרף כדאי' בפב"מ (שבת ל"ג ב'), ולדידיה הו"ל עה"ז כמו עה"ב, והשיג לאמיתות אותן ההלכות, אלא דלדידן לא קי"ל כוותיה אלא כרבנן מטעם האמור.

(ה). בהרת ובה מחיה וכו', רבתה מחיה טמאה, נתמעטה טהורה, בהרת כגריס לכל צד ובה מחיה ארוכה או עגולה, רבתה מחיה טמאה נתמעטה ר"מ וכו'. כצ"ל, וכן העתיק הר"ש (פ"ו מ"ג), ופי' דר"מ סבר דפחות מכעדשה מחיה מצטרף עם הנגע להסגיר, ורבנן סברי אין מצטרף, (פי' דכי קתני בהרת ובה מחיה וכו', ר"ל שאין כאן שיעור בהרת דהיינו כגריס אא"כ נצרף עמו המחיה הפחותה מכעדשה, וקמ"ל דדוקא אם המחיה כעדשה מצטרפת לכ"ע עם הנגע בין להשלים שיעור הגריס ובין להחליט משום דין מחיה, וכדפי' הר"ש במש' ב') רבתה בהרת ונעשה כגריס בלא המחיה יסגיר אתאן לרבנן, (פי' אפי' רבתה מבחוץ אין כאן פשיון, שאין הפשיון מטמא בתחלה, ולרבנן עד האידנא לא היה שום נגע כלל, והשתא הוי נגע בלא סי' טו', שהמחיה פחותה מכעדשה) נתמעטה שחזרה לכמו שהיתה טהורה (פי' טהורה לגמרי, דאע"ג דאיכא כגריס בין הכל לרבנן אין מצטרף כדאמרן) רבתה המחיה עד כעדשה טמאה, (פי' דהשתא מצטרפת עם הנגע והוא מוחלט) נתמעטה טהורה, שאין הנגע פושה לתוכו אפי' לר"מ, דהא לית כאן טפי מכגריס, דכי איכא כגריס בלא המחיה פחותה מכעדשה הוא דקאר"מ שהנגע פושה לתוכה, (פי' ומ"מ יש הפרש בין ר"מ לרבנן, דאילו לר"מ אע"ג דפשיון ליכא, מ"מ בעי הסגר, שהרי ס"ס יש כאן כגריס לדידיה דסבר דפחות מכעדשה מצטרף, אבל לרבנן טהור לגמרי דאין מצטרף) ארוכה או עגולה שיש במחיה כעדשה אבל אינה מרובעת לכל צד הבהרת כעדשה חוץ למחיה, רבתה המחיה ונעשית כעדשה מרובעת טמאה, דכי מתרבעא נמי אכתי מבוררת היא וכעדשה בהרת לכל צד מבחוץ, נתמעטה ר"מ מטמא דנתרבה טפי מכגריס והנגע פושה לתוכה, וחכמים מטהרין דאין הנגע פושה לתוכה ע"כ.

ואולם אני בעניי לא יכולתי לכוין את דבריו ז"ל בפירושו להך סיפא, ולפעד"ן דה"פ דברי התנא, דהכא איירי שהמחיה ארוכה וקצרה, באופן דאי מרבעת לה כפי ארכה יש בה טפי מכעדשה, ואי מרבעת לה כפי רחבה הויא בציר מכעדשה, והבהרת שסביבותיה כפי מדה הויא כגריס מצומצם בלא המחיה, והשתא קאמר רבתה המחיה שנתפשטה ברחבה ונעשית מרובעת כשיעור האורך, טמאה בודאי לכ"ע, שהרי יש שם מחיה גדולה אפי' טפי מהשיעור ומבוררת היא שיש כשיעור בבהרת, דאע"ג דהשתא כשרבתה המחיה נתמעטה הבהרת, מ"מ הרי המחיה מצטרפת כדלעיל, אבל נתמעטה המחיה דאזיל ליה כל האורך ועמדה על ריבוע הרוחב, דהו"ל בציר מכעדשה עכ"ז ר"מ מטמא, דאע"ג דאין טמא משום מחיה טמא משום פשיון, דהשתא ע"י שנתמעטה המחיה רבתה הבהרת יותר מכגריס ופושה לתוכה, ורבנן סברי אין פושה לתוכה ואין כאן לא פשיון ולא מחיה שהרי היא פחותה מכעדשה, וכל הנך מילי דמתניתא שפיר משתמעי ממתני' דרפ"ה ע"ש מש' ב' וג'.

והרמב"ם בפ"ג פי' וז"ל בהרת כגריס מצומצם ובאמצעה מחיה כעדשה מצומצמת ה"ז מוחלט, נתמעטה הבהרת או שנתמעטה המחיה טהור, וכן אם רבתה המחיה שבתוך בהרת זו טהור, שאין הבהרת מטמאה במחיה עד שתהיה יתירה על המחיה רוחב ב"ש ככה לה, היתה המחיה פחותה מכעדשה ורבתה המחיה עד שנעשית כעדשה ה"ז מוחלט, נתמעטה המחיה ממה שהיתה או שהלכה לה ה"ז כמות שהיתה ואין כאן סי' טו' ע"כ. והנה מ"ש ברישא ברור דאע"ג דאינה אלא כגריס מצומצם עם צירוף המחיה שבאמצעה כיון שהמחיה כעדשה מצטרפת וה"ז מוחלט וכדלעיל, והדר קאמר שאם נתמעטה הבהרת דאפי' כי מצטרפת לה עם המחיה ליכא כגריס טהור, וכן אם נתמעטה המחיה אע"ג דאיכא כגריס אי מצרפת לה, מ"מ כיון שאין במחיה כעדשה אין בה דין צירוף וכחכמים הילכך טהור, וה"נ אם רבתה המחיה באופן שלא נשאר סביבה ב"ש לכל רוח, ושוב קאמר היתה המחיה פחותה מכעדשה ורבתה בכעדשה ה"ז מוחלט, וסתמו כפירושו דאע"ג דאין בבהרת כגריס אלא עם צירוף המחיה קאמר דאדלעיל קאי, וטעמא כדאמרן, וממילא מאי דמסיים נתמעטה המחיה וכו' ה"ז כמות שהיתה ואין כאן סי' טו', דיוקא רבא דמשמע סי' טו' הוא דליכא, אבל מ"מ טהרה נמי ליכא אלא הסגר בעי, וק' אמאי והא כיון דכל דינו איירי בשאין שם אלא כגריס מצומצם שאין בו שיעור אלא בהדי צירוף המחיה, וא"כ כשנתמעטה שאין בה כעדשה אינה מצטרפת וטהור גמור הוי כנר' בהדיא מתחלת לשונו. ונר' דלזה כיון הראב"ד שהשיג עליו, וז"ל ה"ז כמות שהיתה א"א ואינה טהורה ע"כ, כלו' וכי אינה טהורה לגמרי בתמיה, ומרן בכ"מ כתב דכוונת הראב"ד לומר שיפה כיוון רבינו לשנות לי המש' ע"ש, ואחריו נמשך הר"ב תי"ט וגם הרב מ"ה כ"כ שהראב"ד מסכים להרמב"ם ע"ע, ולדידי עניא אינו כן, דמסתמא אינו דרך המסכים וא"נ הכא סבר כוותיה בהא מה צורך להסכמתו לישתוק מניה וממילא ידענו דכל שלא השיג עליו שתיקתו הודאה הויא, ועוד דא"כ היה כותב בפי' יפה כתב וכיוצא בזה, אלא נר' איפכא כדאמרן, דאדרבא כוונתו

(ט). בהרת כגרים ומחיי' כעדשה מקפתה וחוץ למיחייה בהר', ונתמעט' מיחייה זו ונעשתה בהר', רבן גמליאל או' אם מבפני' נתמעט הפנימי' להחליט והחיצונ' להסגיר, מבחוץ הפנימית להסגיר והחיצונה טהורה, רבי עקיבא או' בין כך ובין כך הפנימית להסגי' והחיצונה טהורה, אם משום הפסיון אין חוששין לפנימית שאין הנגע פושה לתוך הנגע, אם משום הפסיון אין חוששין לחיצונה שהבהרת בתוכה. (י'). א"ר שמעון אימתי דברי ר' עקיב' בזמן שהיא כעדש' מכוונת, יתירה מכעדש' ונתמעט מותר זה ונעשה הבהר', אם מבפני' נתמעט שניהן להחליט, הפנימית משו' שפשת והחיצונה משו' מחייתה, מבחוץ הפנימי' להסגיר, והחיצונה להחליט. (יא). אמר רבי יוסי אלו דברי רבי חנניה בן גמליאל, אבל אמורני בשתיהן שהחיצונה טהור', שאני רואה את הבהרת כאלו השחין במקו' מחייה.

חסדי דוד

להשיגו דלמה שינה מל' התנא דדייק למיתני וחכמים מטהרין דמשמע מטהרין לגמרי, וכן בדין כדאמרן, ועוד שדבריו נמי קשיין אהדדי מרישא לסיפא, ובאמת לא ידענא לכוין אמרי קדוש, אם לא שנאמר דכיון דכייל ותני בהדיא או שהלכה לה השתא ודאי כשהלכה לה המחיה לגמרי הרי יש כאן בהרת כגרים שלם ועטון הסגר, ואיידי דהכי נקט כי האי לישי' אע"ג דלא שייך בנתמעטה, ולא הם למיטעי דסמך עמ"ש ברישא.

(ט). בהרת כגרים ומחיה וכו'. במתני' פ"ו מש' ה' תנן ברישא קודם שנתמעטה הפנימית להסגיר והחצונה להחליט, והטעם ברור דהפנימית אין בה סי' טו', שהמחיה המקפת אותה נהו מחיה היא לגבי דידה, אבל החצונה שהמחיה בתוכה דינה להחליט, ואח"ז תנן נתמעטה והלכה לה, רג"א אם מבפנים היא כנה סי' פשיון לפנימית והחצונה טהורה, והכא אתא לפ' בדברי ר"ג מהו פי' מבפנים כלה שנתמעטה מבפנים, דהיינו שרבתה הבהרת הפנימית, ותו קמ"ל דמ"ש במתני' החצונה טהורה, לאו דוקא טהורה שהרי הבהרת עומדת בעיניה, ומש"ה קתני הכא הפנימית להחליט והחצונה להסגיר. ומ"מ לא ידענא אמאי, דהא מאחר דתחלה הוחלטה זו החצונה ע"י המחיה הרי מכיון שהלכה לה המחיה אעפ"י שהבהרת במקומה ה"ז טהור ותו ליכא הסגר, כדתנינן לעיל פ"ד, דהטהור מתוך החלט שהלך לו סי' טו' עוד אינה משמשת הסגר מעתה, ופי' כן הרמב"ם בפ"ד דין ה', א"כ שפיר תנן הכא החצונה טהורה ממש. וי"ל דהכא קמ"ל שאם לא החליטו הכהן תחלה ע"י המחיה ועכשיו נתמעטה דינה להסגיר, דכי אמרי' דאינה משמשת עוד הסגר, היינו כשהחליטו הכהן והשתא טהרו ובהכי איירי מתני', אבל כשלא הוחלט עדיין היינו דקתני הכא החצונה להסגיר. ובמלתיה דר"ע תנן במתני' רע"א בין כך ובין כך טהורה, ופי' בין כך ובין כך, בין נתמעטה מבפנים בין נתמעטה מבחוץ, לאפוקי מר"ג דסבר הפנימית להחליט, ומ"מ לא אתפרש כוונת טהורה דתנן מהו ופריש הכא דלא קאי טהורה רק אהחצונה דשייך בה שפיר טהור ממש, דכיון דהוחלטה ע"י מחיה והלכה המחיה טהורה כדאמרן, ופשיון ליכא, שאין פשיון לתוכו והו"ל טהור מתוך החלט, אבל הפנימית כי היכי דבתחלה דינה להסגיר ה"נ השתא תיבעי הסגר שני, וז"ש כאן הפנימית להסגיר והחצונה טהורה כך נר' פי' תחלת דברי ר"ע, אלא דממ"ש אח"כ ר"ע גופיה אם משום מחיה אין חוששין להנו' וכו', משמע דר"ע ס"ל כר"י דמתני' דאין המחיה סי' טו' להחצונה מעיקרא, ומזה הק' הר"ש אהך מתניתא, וז"ל לא נתבררו דר"ע מ"ע אין מסגיר החצונה, דודאי אם היתה סימן טו' הייתי אומר כיון דהוחלטה הצונה במחיה אח"כ כשנתמעטה מכעדשה לפי שפשתה הצונה עליה שוב אין מסגירין עליה כמש"ל פ"ד ע"ש דהניחו חלק. ולפעד"ן דהה"נ אתא לפלוגי את"ק דמתני' בתחלה ואר"ג לבסוף. את"ק במ"ש החצונה להחליט, ור"ע סבר אדרבא החצונה טהורה לגמרי אפי' בתחלה, דנגע שיש בתוכו מחיה ובתוך המחיה בהרת לאו שמיה נגע כלל, אבל הפנימי שמיה נגע אלא שאין בו סי' טו' דמחיה המקפת לאו שמה מחיה והילכך דינה להסגיר, ולכך לא פליג במ"ש ת"ק הפנימית להסגיר ופליג על ר"ג בסוף, דהיינו בנתמעטה המחיה, דר"ג סבר הפנימית להחליט ור"ע סבר דלא חשיב פשיון, כיון שאינו פושה לעור הבשר אלא בהרת סביבה, ואע"ג דלא חשיב נגע אותו היצון ליזקק אפי' להסגר, מ"מ מהני להציל לפנימי מלידון בפשיון. והשתא ז"ש ר"ע בין כך ובין כך, כלו' בין מתחלה קודם שנתמעטה המחיה בין אחר שנתמעטה חד דינא להו, דהפנימית להסגיר והחצונה טהורה לגמרי, והדר פריש למלתיה אם משום פשיון וכו', כלו' אם נבוא לחוש לדברי ר"ג במ"ש בנתמעטה הפנימית להחליט ליתא, דאין חוששין להחליט לפנימית שאין נגע פושה לתוך נגע אחר, (ואע"ג דלא חשיב נגע גמור כנז') ואם באנו לחוש לדברי ת"ק דסבר דבתחלה החצונה להחליט משום מחיה, (ומ"ש כאן בס' משום פשיון ט"ס הוא וצ"ל מחיה וכ"ה בפי' הר"ש) ליתא דאין חוששין כלל אפי' להסגיר, כל שיש בהרת בתוך המחיה. ועיין בתי"ט שכתב סברא זו בשם מהר"ס ע"ש.

ומלתיה דר"ש אתא נמי לפרושי דבריו, דבמתני' דתנן אר"ש וכו' כעדשה מוכאת, ופי' הכא דר"ל כעדשה מכוונת. ותו תנן היתה יתירה וכו' המותר סי' פשיון לפנימית והחצונה טמאה, וגם זה צריך ביאור וז"ש כאן אם מבפנים וכו', הפנימית משום שפשתה והחצונה משום מחייתה, כלו' שנשאר בה כשיעור ולא ס"ל לר"ש אליבא דר"ע כסברת ת"ק אליבא דר"ע שהחצונה אינה נגע כלל כדלעיל. ואח"ז נ"ל מבחוץ הפנימית להסגיר וכו', והפי' מבואר הפנימית להסגיר כדהוה מקמי הכי, שהרי אין בה פשיון, והחצונה להחליט דס"ל להאי תנא שהנגע פושה לתוכו. ובתר הכי נ"ל אר"י וכו', אומר אני בשתיהן וכו', ופי' הר"ש רואין הבהרת הפנימית כאילו הוא שחין, דתנא בת"כ בא השחין ונכנס[10]) לתוך המחיה טהורה ע"כ, והיינו כמ"ש ר"י במתני' דלעולם החצונה

1 רבינו העתיק מן הר"ש פ"ו, מ"ו, ולשון זו אינה בתו"כ, ואפשר שיש שם חסרון בדברי הר"ש, עיין במשנתנו פ"א מ"ה, ובר"ש וברע"ב שם.

(יב). עשרים וארבעה ראשי איברים באדם ואין מטמאין משום מחיי', ואם מקומן יושב כגריס, הרי אלו מטמאין כגריס, ר' אליעזר או' המסמרת והיובלות והתלתלין אינן מטמאין משום מחיה, ואם היה מקומה יושב כגריס, הרי אלו מיטמאים כגריס, רבי יוסי ברבי יהודה אומר היתה בהרת סמוכ' לראש לעין ולאוזן ולחוטם ולפה טהור, שנ' וראה הכהן את הנגע בעור הבשר, שיהא כל חוצה לו בעור הבשר וראה לפסיון. כגריס על ראש חוטמו שופע אילך אילך, כגריס על כגריס על ראש אצבע שופע אילך אילך טהור, שנ' וראהו כולו כאח'. (יג). בהרת בכולו ובראשו בשר חי, בהרת ברגלו ובכולו בשר חי, או שהית' בו בהרת מלמעלה למטה כמין פסיקיא של בשר חי חוגרתו באמצע טהור, שנא' ומחית בשר חי בשאת, עד שתהא מחייה מבוצרת בתוך השאת, האודם שבסופה נדון כבית הסתרי',

חסדי דוד

עזירה. כלו' דאין מחיה סי' טו' בה, והכא פריש טעמיה דדינו' לגבי דידה הבהרת הפנימית כאילו היא שאין. והרמב"ם בפ"ג דין ז' פי' כת"ק דמתני', בתחלה הפנימית להסגיר והלובן להחליט, ובנתמעטה פי' כר"ע דמתני', ופי' דבין כך ובין כך טמאה, ר"ל בין נתמעטה מבפנים בין מבחוץ הרי שתיהן כבהרת אחת שאין בה סי' טו' ע"ש, כלו' ושתיהן להסגיר וכחד חשיבי ולא חש להך מתניתא כלל, ובשיעור המחיה פי' דלא כר"ש אלא דאפי' יתירה מכעדשה הכל דין א'.

(יב). עשרים וארבעה וכו', כגרים הרי אלו מיטמאין בנגעים וכו', כצ"ל. וה"נ ל"ל במלתיה דר"א מיטמאין בנגעים וכן העתיק הר"ש (פ"ו מ"ז) ואמנם לא ביאר בה מידי, ונלע"ד דפי' דמתני' קמ"ל הכא דתנן (שם) כ"ד ראשי וכו', אין מיטמאין משום מחיה ותו לא, ולכאורה ק' דהול"ל אינם מטמאין בבהרת, וכדתנן במש' שאח"ז אלו מקומות אין מטמאין בבהרת תוך העין וכו', ומדלא תנן הכי משמע דמשום מחיה אין מיטמאין הא משום שער לבן מיטמאין, ולפי הגי' דהטעם לפי שראשי איברים הללו דקין ושופעין וא"א לראות הנגע כא', וא"כ מ"ל במחיה מ"ל בשער לבן, הילכך פריש הכא דאה"נ דזימנין שגם מקומות הללו מיטמאין בנגעים, והיינו כשיש במקומן יושב כגרים, אלא דקים להו לרבנן דבסתם אדם אפי' בריא טפי מכגרים לא שכיח שיהא יושב בראשי איברים בלא שיפוע, והילכך עכ"פ אינן מטמאין שם משום מחיה, דאע"ג דמחיה מצטרפת לכגרים. מ"מ זימנין שהמחיה נוספת על הגרים ואז אין מקום המחיה חשוב מן הנגע לפי שאין צריך שתצטרף, ונמצאו שני חלקי הנגע בהבהרה קצת מהם שופעים ולא מצי למיחזינהו בבת א'. דהא לא שכיח שיהא יושב טפי מכגרים והילכך לא פלוג רבנן במחיה, והיינו דאמרי' במתני' דאין ראשי איברים מיטמאין משום מחיה בשום פנים, כלו' אבל בשער לבן אה"נ דזימנין באדם בריא מיטמאין, וכן בפשיון דלא כתיב וראהו שיהא רואהו כולו כא' אלא בתחלת הנגע, אבל הפשיון אעפ"י שהוא בשפוע אה"נ דמשמע דמטמא, ובזה מובן לי התוס' כדברי ת"ק, וה"נ מתפרשי דר"א דמתני' דסבר דהה"נ היבלות וכו', דדמו לראשי איברים ושוו דינן כמוהם, ופירש דהיינו דמשום מחיה אין מיטמאין כלל, אבל בשאר סי' טו' אה"נ דזימנין מיטמאין כי איכא בהו יושב כגרים. והוסיף עוד כאן בדר"א מסמרות על ליפי' דמתני', דנר' שהוא מין יבלת אלא שהוא קשה כעין עיגרי ולכך קרוי מסמר.

והנה מל' הרמב"ם בספ"ג נר' שהבין כך במתניתא ופי' כן. דמש"ה בתחלה כתב דראשי איברים אין מיטמאין משום מחיה מפני שהמחיה חולקת את הנגע ונמצא מקצתו שופע ויורד מכאן ומקצתו שופע ויורד מכאן, ואח"ז כתב דראשי איברים אלו שהיה מקומן יושב כגריס מיטמאין בנגעים ע"ש, מוכח כדכתי' דאע"ג דכה"ג מטמו בנגעים, במחיה מיהא לא מיטמו, אבל הראב"ד לא ס"ל הכי, דשם כתב דתפסו מחיה מפני שהיא חלקה למעלה ואילו היה מקום שער היו אומרים ג"כ שער ואילו היה ראוי לפשיון היה ג"כ מזכיר פשיון ע"ש, נר' דס"ל שגם הפשיון צריך שיהא רואהו כולו כא', מ"מ לרמב"ם נר' כדאמרן. ואע"ג דמרן בכ"מ לא הבין בל' הרמב"ם כן לע"ד נר' כדכתי'.

ובמלתיה דר"י בר"י נמי יש כאן ט"ס וכצ"ל שיהא כל חוצה לו בעור הבשר נראה לפשיון, ופי' שיהא הנגע יכול וראוי לפשות מכל צדדיו, והילכך אם נגע זה מצד א' סמוך לעין וכו', נמצא דאין ראוי לפשיון מאותו הצד הילכך אינו נגע כלל וטהור, והרמב"ם רפ"ו פסקה להא דר"י בר"י, אך הראב"ד השיגו וע"ש בכ"מ, ומ"מ ק' לי מסתמא דמתני' דתנן הכא אלו מקומות שאינן מיטמאין בבהרת תוך העין וכו', ואין הנגע פושה לתוכן, כלו' שאם יש נגע סמוך לעין וכו' אינו פושה לתוכן, משמע דמ"מ נגע הוא ובשער לבן ומחיה מיטמא, וה"נ בפשיון אם פושה לשאר צדדין, משמע דהא דלא כר"י בר"י דלדידיה כל שצדו א' סמוך לעין וכו' אינו נגע כלל, ומאי שייך למיתני דאין הנגע פושה כלל וכן פי' הר"ש במתני' ואין הנגע פושה לתוכו, דכיון דלא מיטמו באום לא מיטמו בפשיון ע"כ, מורה להדיא דמ"מ נגע הוא לכל שאר מילי, וכיון דסתם מתני' דלא כר"י בר"י אמאי פי' הר"מ כוותיה, ותמהני מהראב"ד שלא השיגו מהך מתני'. אבל ראיתי להרמב"ם בפי' למתני' וז"ל ואין הנגע פושה לתוכן כי כאשר היה הנגע בצד א' מאלו המקומות הנה הוא טהור ע"כ, הרי דפי' דברי המש' דהן הן דברי ר"י בר"י, דפי' אין הנגע פושה לתוכן היינו דאינו נגע כלל אלא הוא טהור, לפי שאינו ראוי לפשיון מכל צדדיו.

ומאי דתניא אח"ז כגריס על ראש חוטמו וכו', מלתא באפי נפשה ולאו ר"י בר"י קתני לה, אלא אריבא דכ"ד ראשי איברים מהדר ולפרושי, דלאו דוקא משום מחיה קאמר דאין מיטמאין, אלא ה"ה בכל שאר סי' טו' דאינו בהרת כלל, שאם יש שם בהרת בראש חוטמו ואין בו כגריס אלא עם מה שופע אילך ואילך אינו נגע כלל, ויש אח"כ ט"ס וכצ"ל בהרת על ראש אצבע שופע וכו', והכא אתא לפרושי מאי דתנן באלו מקומות תוך העין וכו' הראש וכו', אין מיטמאין משום מחיה, כיצד כגון בהרת דפרחה בכלו אלא שבראשו בשר

והקמט שנפשט הרי הוא כעור הבשר לכל דבר. (יד). בהרת בגוי עד שלא נתגייר ואח' כך נתגייר, בראש עד שלא העלה שער והעלה שער, ומש' עלה שער נקרם, בזקן עד שלא העלה שער והעלה שער, ומש העלה שער ניתק, בעור הבשר עד שלא העלה שחין ונעשה שחין, ומשנעשה שחין נעשה מכוה, בעור ובבשר עד שלא נעשה שחי' ומשנעשה שחין צורבה טהור. (טו). רבי אליעזר בן יעקב אומר הואיל ותחלתו טמא וסופו טמא טמא, וחכמים אומרים ראה בתחלה, היתה בהרת עד שלא נתגייר ומשנתגייר ונסמכה לה בהרת אחרת, ראשונה אינה זוקקת לטמא בשער לבן ובפסיון ואינה מעכבת את הפריחה, כחצי גריס עד שלא נתגייר וכחצי גריס משנתגייר טהור.

פרק שלישי (א). התולש סימני טומאה מתו' נגעו, בין שתלש כולו ובין שתלש מקצתו, בין עד שלא בא אצל הכהן ובין

חסדי דוד

הי, לא נימא ה"ז מחיה ונמצא דלא פרחה בכולו (קמ"ל אלא אדרבא יש בס מחיה) קמ"ל דאין זו מחיה אלא פרח בכלו איקרי, דהראש כל זמן שיש בה שערות לאו בת נגע היא, ואין מעכבת את הפריחה אלא אם פרח בכלו מתוך הסגר או מתוך החלט טהור, ולא משגחי' על המחיה שבראש ואם בא בתחלה כלו לבן ובראש יש מחיה, לא אמרי' הרי מחיה והוא מוחלט, אלא ה"ז כדין הבא כלו לבן בתחלה בלא סי' טו' ויסגיר, וה"ה למחיה שבתוך העין ובגב הרגל וכן בשאר מקומות דתנן בהדייהו. והדר קתני דה"נ איפכא אם בהרת בכף רגלו ובכלו בשר חי, הרי כאן מחיה בלא בהרת, שהרי כף הרגל אינו מיטמא בבהרת כך צריך לפי' לפי נוסחתנו, אבל הר"ש גריס ה"נ כדלעיל בהרת בכלו וברגלו בשר חי, ולדידיה הא דתנא ראש ורגל תרי גווני נקט, ומ"ש או שהיתה בהרת מלמעלה למטה בכל גופו אלא שיש כמין אזור של בשר חי חוגרתו באמצע טהור, ה"נ אין זו מחיה כיון שאינה מבוצרת, כלו' שאין הנגע מקיפתו מכל הצדדין. ואה"ז יש עוד ע"ס וכצ"ל האודם שבפה נדון וכו', וכך העתיק הר"ש (פ"ו מ"ח), ופי' ברור דר"ל האודם שבשפתים וכ"כ הרמב"ם שם, והק' מרן בשם מוהריק"ו דהא גבי הזאה וטבילה חשבי' ליה כגלוי וע"ש מה שתי', ומאי דמסיים הכא הקמט שנפשט ה"נ תנן לקמן פ"ז, ופי' שם הרמב"ם שהאדם כאשר היה שמן בגוף עוד נכחש בשרו ונתגלו הנגעים אשר היו נסתרים ע"ש.

(יד). בהרת בגוי וכו', בראש וכו', והעלה שער ומשהעלה שער נקרח וכו', ומשנעשה שחין נעשה צרבת, בעור עד שלא נעשה מכוה ונעשה מכוה ומשנעשה מכוה נעשה צרבת טהור וכו', וחכ"א יראה בתחלה, כצ"ל. וכך העתיק הר"ש (פ"ז מ"א) והנה בבא ראשונה בהרת בגוי ואח"כ נתגייר היינו רישא דמתני' (פ"ז מ"א) ודברי הכל היא, ולא תנא לה הכא אלא כעין הקדמה, וה"ק כשם שבהרת בגוי עד שלא נתגייר ואח"כ נתגייר טהור ודאי, משום דתחלתו לא היה מטמא, ה"נ כל הנך אע"ג דתחלתן וסופן בטו', הואיל והיה בנתיים זמן שאינו מטמא טהורים (לראב"י) [לת"ק דראב"י], וכלהו הנך בבי מתני' ניניהו, אלא שלא באו במש' הדברים מבוארים היטב ופירשם כאן, ומשום דבמתני' לא תנן אלא ראב"י מטמא וחכמים מטהרין, דהיינו מטהרין לגמרי ואפי' נולד בה השתא סי' טו' כגון שער לבן וכו', הוסיף כאן סברת רבנן בתראי דסברי יראה בתחלה, וג"מ כמ"ש הר"ש כגון דהשתא פשתה לראב"י טמא משום פשיון, ולרבנן יסגיר דאין פשיון מטמא בתחלה, נמצא דלחכמים דמתני' ולת"ק דהכא טהור לגמרי, כלו' לפטור כל שלא נשתנה מראה, שאז הו"ל כנגע חדש לר"ע דמש' ב', אבל רבנן בתראי דהכא סברי דלאו טהור ממש, כלו' לפטור דהא מ"מ השתא נגע איכא, אלא כלו' יסגיר אי ליכא השתא סי' טו' דהיינו שער לבן או מחיה, אבל אי איכא חד מהני תרי יחליט, שדינו כנגע הבא בתחלה, והרמב"ם בפ"ו פי' כרבנן דמתני' דהיינו כת"ק דהכא ע"ש. ומ"ש סיפא היתה בהרת עד שלא נתגייר וכו', נסמכה לה וכו', פי' הר"ש דאם הפך שער לבן בראשונה או פשתה אין השניה טמאה, דאפי' כהוא היוצא ממנה לא חשיבא ואינה מעכבת הפריחה דלא חשיבא כעור הבשר ע"כ. ומאי דמסיים בחצי גריס וכו', דבר ברור הוא דלא מצטרפין, והרמב"ם לא הביא הך סיפא דמלתא דפשי' ומובן ממילא.

פרק שלישי (א). התולש סימני טו' וכו'. במתני' פ"ז תנן בקצרה, התולש סימני טו' והכווה את המחיה, עובר בל"ת, וכאן הוסיף כל הנך פרטי. ודע דהכך דתנא הכא בין שתלש מקצתו, פליגי אמוראי בפ' המצניע (שבת) דצ"ד, דהכי אי' התם אחת משתים חייב, פירוש לכ"ע אם לא היו אלא ב"ש ותלש א' דשקלה לטו' ואהנו מעשיו, אבל א' מג' ר"נ אמר חייב, דאע"ג דהשתא לא אהנו מעשיו דהא אשתייר ב', מ"מ אהני שאם משתקלא הדא אחריתי אזלא טו', ור"ש אמר פטור דהשתא מיהא לא אהני ע"ש, נמצא דלר"ש דקי"ל כוותיה, כמ"ש הרמב"ם (פ"י ה"א) וכדלקמן, לא מתוקמא הך מתניתא אלא בנוטל א' מב', דהא מסיים בה לוקה מ', ולענין סי' טו' דמחיה, מתוקמא אליבא דר"ש שהיתה כעדשה מצומצמת, דהשתא כשקצץ מקצתו אזלא לה טו', אבל בפשיון לר"ש לא משכחת לה, דהא פשיון מטמא בכ"ש, א"כ אפי' קצץ מקצת אכתי טמא הוא, ולא אהנו מעשיו א"כ לא לקי בפשיון אא"כ קצצו לכולו.

ומ"ש כאן עד שלא בא אצל כהן, פשוט דאהנו מעשיו שאם לא היה תולש כשהיה בא אצל הכהן היה הכהן מחליטו, וכ"ש שבא אצל כהן דאהנו מעשיו מיד, ואע"ג דהו"ל זו ואצ"ל זו ניחא ליה למיתני כסדרא ולא להקדים המאוחר. ומיהו אח"כ תנא החלט ברישא ואח"כ הסגר למיתני בדרך לא זו אף זו, ומה גם דאינן שלא כסדרן, דהא משכחת לה החלט בלא

משבא אצל הכהן, בין מתוך החליט ובין מתוך הסגר ובין מתוך הפטור, הרי זה לוקה את

חסדי דוד

הסגר, דשער לבן ומחיה מטמאין אפי' בתחלה. שבתי וראיתי דאחר שבא אצל כהן שפיר הויא רביתא, דסד"א דמאחר שכבר ראהו הכהן אע"ג דאכתי לא א"ל טמא אתה, סד"א דלא אהני מעשיו, דאפי' תלש סי' טו' יטמאנו הכהן, וא"כ לא ילקה, קמ"ל דמהני מעשיו, דכל שתלש קודם שיוציא הכהן מפיו טמא ה"ז טהור ולקי, וא"כ כולה זא"ז היא, ומ"מ איכא למידק במאי דקתני בין מתוך הסגר, דהסגר בסימני טו' מאי שיאטיה, דליכא למימר דמתוך הסגר קאי על הקוצץ הבהרת, דהא לא תנא ברישא אלא התולש סימני טו' ועלה קאי בין מתוך הסגר, וצ"ל דאיירי שבתוך ימי הסגר נולדו בו סימני טו' והוא קוצץ כדי שלא יחליטנו הכהן בסוף שבוע. וממילא דה"נ צריך לפ' גם מאי דמסיים בין מתוך הפיטור, והיינו דאחר הפיטור נולדו בו סי' טו', דדינא הוא להיות מוחלט מיד והוא קוצץ דהשתא אהנו מעשיו. מיהו הא ודאי קשיא היכי מתוקם מתוך החלט אליבא דרב ששת, דהא אנן תנן במתני' דאמרן שהתולש סי' טו' עד שלא בא אצל כהן ה"ז טהור, וכן התולשן בתוך הסגר, אבל לאחר שהוחלט בהן אפי' תלשן ה"ז טמא כמו שהיה, ונמצא דלא אהנו מעשיו אחר ההחלט [1]), והשתא היכי לקי, וצריך לפ' דה"ק מתוך החלט, כלו' שכבר עברו ימי הסגר, דהשתא ראוי להחלט, אך קודם שיחליטנו הכהן בא זה ותלש, כדי שלא יוכל הכהן להחליטו דהשתא שפיר אהנו מעשיו.

והנה ממאי דלא תנינן לחיובא אלא התולש סי' טו', מוכח דליכא חיובא אלא בסי' טו', כלו' סימני החלט דהיינו שפ"ס, אבל אם היה לו בהרת בלא סי' טו', אע"ג שדינו להסגיר אם עמד וקצץ את הבהרת אע"ג דאהנו מעשיו דהשתא יפטר מן ההסגר, עכ"ז לא לקי, דאל"כ ליתני רבותא, וה"נ מוכח מהברייתא דספרי (כי תצא פי' רע"ד) דתניא השמר זה לא תעשה, בנגע זה שער לבן, הצרעת זו המחיה, אין לי אלא עד שלא נזקק לטו', משנזקק לטו' ואחר הפיטור מנין, ת"ל לשמור ע"כ. הרי דאפיק לקרא מפשטיה, דאע"ג דמשמעותיה דקרא הוי דעל הקוצץ הנגע עצמו קאמר קמ"ל דלאו הכי, אלא על סימני טו' ממש קפיד קרא, ודייקא מתניתא כרב ששת שלא הזכיר אלא שער לבן ומחיה, דבהנך משכחת לה שפיר דאהנו מעשיו אפי' בתולש מקצתן והוי"ל מלתא פסיקתא, משא"כ בפשיון דלא משכחת לה אלא בקוצץ לכולו אבל מקצתו לא לקי לפי שאין לו שיעור כדאמרן. ומ"מ ק' הא דאמרי' בכמה דוכתי ומגייה בפר"א דמילה (שבת דקל"ב, דמילה בצרעת אתי עשה ודחי ל"ת, ותו תניא התם בשר ואעפ"י שיש שם בהרת ימול ע"ש, והא כפי האמור כל שאין שם אלא קציצת בהרת גרידא ליכא ל"ת כלל, אלא בתולש סי' טו' כדתניא הכא ובספרי. וי"ל דאיירי שיש שם בבהרת סי' טו', וכיון שקוצץ הבהרת הרי סי' טו' נתלשים עמה, וקמ"ל דאע"ג דלא תלש סימני הטו' בידים אלא ממילא נתלשים ע"י קציצת הבהרת, אפ"ה חייב ובהכי איירי הא דאצטריך למישרי במצות מילה, אלא דאכתי ק' היכי משכחת לה התם באותו מקום סימני טו', והרי ראש הגויה הוא א'

מכ"ד ראשי איברים, דתנן (פ"ו מ"ז) שאין מטמאין משום מחיה, ובשלמא בהרת בלא מחיה משכחת לה כדתנינן בתוס' בפ' דלעיל, שאם היה מקומן יושב כגרים מטמאין בנגעים, אבל במחיה אין מיטמאין שם שבוש פנים כדכתי' טעמא בפ' דלעיל, וכ"ת דמתוקמא שיש שם שער לבן, הא מקום הערלה אינו מקום שערות, (ועמ"ש הראב"ד בהשגות פ"ו דין ח') ומיהו איכא לאוקמה בפשיון וע"ד דכתי' בפ' דלעיל לד' הרמב"ם, ולעולם אי ליכא התם סי' טו' כלל אלא בהרת בלבד, אע"ג דבעי הסגר אם קצצו לא לקי וכדמשמע הכא. אלא דבסוגייא דשבת דכתי' מוכח דלאו הכי, דהתם פריך ש"ס ממאי דשבת חמירא מצרעת דילמא צרעת חמירא שכן דוחה את העבודה, ומשני התם לאו דחמירא, אלא דגברא לא חזי, ופריך אמאי יקוץ בהרתו ויעבוד מחוסר טבילה הוא, תינח נגעים טמאים נגעים טהורין מאי איכא למימר, ופירש"י נגעים טהורין כגון בוהק ופרחה בכולו, ובכלהו אתרבו לאיסו' קציצה בספרי אין לי אלא משנזקק לטו', עד שלא נזקק לטו' מנין, ת"ל ככל אשר יורו ע"כ, הרי דאפי' נגעים טהורין אתרבו מהך קרא, וכ"ש נגעים הטעונין הסגר, הרי בהדיא דלא כדאמרן, והשתא הויא דפר"א דמילה אתיא כפשטה, דאפי' בהרת גרידא הקוצצה לוקה, וכן פירש"י בפי' החומש (דברים תצא, כ"ד ח') השמר וכו', שלא תתלוש סימני טו' ולא תקוץ את הבהרת, ומ"ש בספרי בנגע זה ש"ל הצרעת זו מחיה לאו מגופיה דנגע קא דריש, אלא נגע צרעת כפשטיה ומבי"ת דבנגע, וה"א דהצרעת הוא דרבי' סימני טו', אבל קציצת בהרת פשי' דפשטיה דקרא הוא, וה"נ אי' בהדיא ברפ"ק דשבועות ד"ד, דאיכא מלקות בקוצץ בהרתו וסתמא משמע בכל בהרת, וצ"ל דהא דתנינן הכא סימני טו' לאו דוקא סי' החלט, אלא אפי' בהרת גרידא סי' טו' מיקרי, דמוסגר נמי טמא הוי וכדתנן (מגילה ח' ע"ב) אין בין מצורע מוסגר וכו', ואפי' לר"ש לקי דאהנו מעשיו, דכיון דקצץ הבהרת או אפי' מקצתה באופן שלא נשאר כגרים אינו מסגירו. ומ"מ מ"ש בגמ' דאפי' נגעים טהורין ע"כ אינו אלא אליבא דר"נ, אבל לר"ש דבעי אהנו מעשיו בנגע טהור ודאי לא לקי, וההיא ברייתא דספרי דמייתי רש"י ז"ל דלאו מתרצתא היא לר"ש, א"נ דמדרבנן קאמר וקרא אסמכתא בעלמא, אבל מדפריך סתמא דתלמו' בפשיטות נגעים טהורין מא"ל, דמוכח דמן התורה קאמר כמו הטמאין, נר' דסבר סתמא דתלמו' כר"נ וק' להרמב"ם דפ' כר"ש. ואפי' לפי מ"ש התו' שם ברפ"ק דשבועות בד"ה בקוצץ בהרתו, דטהוריה דקאמר הכא תלמו' לאו טהורין ממש כגון בהק כדפירש"י, אלא טהורים היינו כגון דעמד בעיניו בזה ובזה ע"ש, עכ"ז לא מתוקמא לר"ש, דהא לאחר הפיטור מאי אהנו מעשיו איכא, הרי אפי' לא קצץ טהור הוה, דאין בנגעים יותר מב' שבועות ואמאי חייב, ובדוחק י"ל דהא דפריך תלמו' טהורין מא"ל, לאו משום דסבר כר"נ, אלא דניחא ליה לאוקמי ככ"ע, אבל לר"ש אה"נ דלא לקי אלא בקוצץ הבהרת העומדת להסגיר דאהנו מעשיו.

והרמב"ם ברפ"י פי' התולש סימני טו' בין כולן בין

1 דברי רבנו צ"ע.

הארבעים. (ב). הקורע נגע מן הבגד, והקולף נגע מן הבית הרי זה לוקה את הארבעים, שנא' השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות, אבל נושא הוא במומו על כתפו ובסיב ברגלו, ואם הלכה לה הלכה. היו בו שתי שערות תלש אחת ונשרה אחת טהור, היו שלש תלש תחת ונשרו שתים טהור, שתים ונשרה אחת טמא, נתמעטה בהרתו מכגריס בין כך ובין כך טהור, פתח בכולו בין כך ובין כך טהור. (ג). היתה בו מום כעדשה כזה חצייה והלך חצייה טהור, היתה יתרה כעדשה כזה מותר והלך כעדשה טהור, כעדשה והלך מותר טמא, נתמעטה בהרתו מכגריס בין

חסדי דוד

מקצתן, או הכוה את המחיה כולה או מקצתה, או הקוצץ הנגע כולו מבשרו או מן הבגד או מן הבית, בין קודם שיבא לכהן בין בתוך הסגר בין בתוך החלט, או אחר הפטור ה"ז עובר וכו', אבל אינו לוקה עד שיוציאו וכו' ע"ש, והן קדם הנה לא ידעתי אמאי השמיט רבינו בין משבא לכהן כדתניא הכא וכדתנן נ"כ במתני' א' עומד בפני הכהן וכו'. והוא חידוש גדול דמיקרי אהנו מעשיו וכדכתי' לעיל, ואפשר שכבר נלמד כן ממ"ש בתוך החלט, דפירושו שנראה הנגע אלא שלא החליטו וכדכתי' לעיל, א"כ ממילא דה"נ משבא לכהן אלא שעדיין לא א"ל מידי, ולענין הקוצץ הבהרת פשט דבריו מוכחי כדאמרן, דאפי' קוצץ נגע שאין בו שום סי' טו' להחליט אפ"ה לקי, ושפיר אהנו מעשיו כדאמרן דנפטר מן ההסגר, אלא דלא ידענא אמאי בקוצץ הנגע התנה דבעי' כולו ולא סגי בקוצץ מקצת, ואיברא שאם הוא נגע גדול דאפי' קוצץ מקצת נשאר שם כגריס הא ודאי דלא לקי לדידיה דפי' כר"ש דלא אהנו מעשיו, אבל משכחת לה שפיר בנגע מצומצם כגריס, דבכ"ש דקצץ אהנו מעשיו, וכמ"ש הוא עצמו במחיה או מקצתה, ומתוקמא בקטנה דכי הכוה מקצתה לא נשאר כעדשה, ה"נ הו"ל בבהרת ואמאי קאמר כולו, ומכח זה היה נר' לומר דהרמב"ם לא ס"ל כפירש"י וכדאמרן, אלא סבר כפשטה דמתניתא דהכא ודספרי, דלא הזהיר הכתוב אלא על תלישת סימני טו' דוקא, אבל הקוצץ הבהרת שאין בה סי' טומ' החלטית לא לקי, ומ"ש או הקוצץ הנגע כולו, פי' דאע"ג דלא תלש סי' הטו' בידיו, כגון השער לבן אלא קצץ הבהרת כולה פי' עם הש"ל שבה, שע"י קציצת הנגע ממילא אזיל ליה הש"ל, דהיינו סי' טו', אע"ג דלא תלשה ביד אלא נתלשת ממילא, אפ"ה חייב, וס"ל דהיינו קוצץ את הבהרת דאמרו בכל מקום דגמ' שקוצץ הבהרת עם סי' טו' שבה, אבל אם אין בה סי' טו' לא לקי, והיינו אליבא דר"ש, דלא מיקרי אהנו מעשיו אלא היכא דאם לא תלש היה מוחלט, וה"ט שגם בפי' המש' לא הזכיר הרמב"ם אלא התולש סי' טו' ש"ל או מחיה, ולא הזכיר קציצת בהרת כלל, וגם בס' המצות כתב כן.

וראיתי להר"ב משל"מ שם, שנסתפק בזה במי שתלש הנגע בלא סי' טו' מהו ע"ש שהאריך קצת, אבל לא העלה דבר ברור ויש לגמגם בדבריו ע"ע, שאין להאריך, וכשאני לעצמי אע"ג דמדקדוק ל' כולו שכתב רבי' משמע קצת כדאמרן, מ"מ מסתברא שגם הוא ז"ל סבר כפי' התו' דאפי' תולש נגע שדינו להסגיר נמי לקי, דאהני מעשיו מיקרי, ותדע דהא קאמר דה"נ הקוצץ מן הבגד או מן הבית אפי' קודם שיבא לכהן חייב, והא בהנהו ליכא שום סי' החלט בתחלה אלא הסגר בעו, ואפ"ה חייב, ומ"ש נגע דגוף, א"ו כדאמרן ודקדוק כולו אין מכריע, ואפ' דכולו הוא לשון נמשך, כלו' כל מין נגע כולו מבשרו או מן הבגד או מן הבית, ואמנם מ"ש אחר הפיטור ע"כ פירושו כדלעיל שנולדו אח"כ סי' טו' לר"ש דבעי אהנו מעשיו כדאמרן, והיא דנגעים טהורין דש"ס היא אינו אלא לר"ן, וה"ט שהשמיטו רבינו, והרב הנז' שם בדין ה' מייתי להא דנגעים טהורים ומסיים ולא ראיתי לרבי' שהביא דין זה ולא ידעתי למה ע"כ, ולעד"ן כדאמרן. ומאי דתני הכא סיפא אבל נושא הוא (במוט כצ"ל) על כתיפו וכו', הכי אי' שם בפר"א (שבת קל"ג א'), ודריש לה מסיפיה דקרא, דכתיב לעשות, ומפ' שם דלר"ש דסבר דשא"מ מותר, אצטי' קרא לומר דאע"ג דהוי פסיק רישיה, ופסקה הרמב"ם שם וע"ש במשל"מ.

(ב). היו בו ב' שערות וכו'. פשוט דקאי אדלעיל שאם כבר נחלט בב' שערות ובא אח"כ ותלש אחת והדין הוא דהתולש לאחר החלט טמא כדתנן, מ"מ אם נשרה אח"כ האחרת ה"ז טהור, מפני זו שנשרה דשוב לא נשאר סי' טו', וכ"ש אם היו ג' ותלש א' ונשרו ב' ולא קתני להא אלא משום דבעי לסיומי עלה היפך, דהיינו תלש ב' ונשרו א' טמא, שהרי אם לאו דתלש לא היה טהור עם האחת שנשרה ואורחיה דתנא למיתני כלהו גווני. והרמב"ם שם (פ"י) בדין ד' השמיט להא דתלש א' ונשרו ב', משום דפשוט הוא, ומסיים הכא נתמעטה בהרתו אע"ג דתלש השערות מ"מ אם נתמעטה הבהרת מכגריס טהור, שאפי' לא תלש כלל עכ"ז היה טהור ע"י מיעוט הבהרת מכגריס, נמצא דתלישתו לא מעלה ולא מוריד. ואח"כ צ"ל פ ר ח בכלו וכו', כלו' אחר שתלש השערות פרח הנגע בכלו וברור הוא דהיינו נמי טעמא, שהרי מי שהוחלט בא' מסי' טו' ואח"כ פרחה צרעת בכולו טהור, נמצא דאפי' לא היה תולש היה טהור ע"י פריחה זו.

ובאידך בבא יש בה ג"כ ט"ס, וכצ"ל היתה בו מ ח י ה כעדשה כ ו ה חציה וכו', ופי' כדלעיל דהוחלט ע"י מחיה כעדשה והכוה חציה, דהו"ל כתולש חציה וחציה הלכה לה ממילא טהור, בשביל חציה דהלכה ממילא, וכן היתה יתירה מכעדשה והכוה המותר מכעדשה והעדשה הלכה ממילא, ה"נ טהור, אבל הכוה כעדשה והמותר בלבד הוא שהלך טמא, שהרי אם לא הכוה לא היה טהור ע"י המותר שהלך, שהרי היה נשאר שיעור טו', ואמנם אם נתמעטה הבהרת אח"כ טהור ע"י זה המיעוט, אבל פרחה בכולו לא מהני בבא לטהורי כמו ברישא, שהרי אם לא הכוה אותו המעט שמא לא היתה פורחת באותו מקום וכ"ש מעכב את הפריחה. ומלתיה דר"י פי' הר"ש (פ"ז מ"ד) דאכעדשה והלך מותר טמא קאי, דלא מפליג ת"ק בהלך בין שנעשה שחין בין שנעשה בהרת, וקאר"י דאם נעשה אותו מותר שחין טהור, דאפי' לא כוה אותו מותר כלל כיון דסמך שחין למחיה אפי'

כך ובין כך טהור, פרחה בכולו בין כך ובין כך טמא. (ד). אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בזמן שנעשה במותר זה בהרת, ואם נעשה מותר זה שחין טהורה, שאפילו בהרת כסלע ונסמך לה שחין טהורה. התחילתו מביא להן ראיות מפני מה עד שלא בא אצל הכהן טהור, לא מפני שלא ראה הכהן סימני טומאה שבו, אף תוך הסגרו יהא טהור עד שיראה הכהן סימני טומאה שבו, אמרו לו יפה אמרתה. (ה). קצצה מתכוין, ר' אליעזר אומר משיולד לו נגע אחר ויטהר הימנה, וחכמים אומרים אין לזה טהרה עולמית, אמר רבי יהודה לא נחלקו רבי אליעזר וחכמים על שקצצה נקצץ עמה בשר

חסדי דוד

כ"ש והוא מורד טהור ע"כ. והרמב"ם פסקה לתוס' זו שם דין ד' אבל השמיט מילי, ומ"מ מובנים מדינים כיוצא בהן ע"ש.

(ד). התחלתי מביא וכו'. כצ"ל, וקאי אמתני' ד' פ"ז, דתנן שאל ר"ע את ר"ג ור"י התולש מתוך הסגר מהו, אי קנסי' ליה שיהא טמא כמו התולש מתוך החלט או לא, וא"ל לא שמענו, וא"ר התחלתי מביא ראיות שדינו שוה לעד שלא בא אצל כהן, וגא אתפרש במתני' מאיזה טעם השוה אותן, ופריש הכא ודבריו ברורים הן, ועוד הוסיף כאן שהודו לו ר"ג ור"י, ולקמן בסמוך יתבאר טעמא מאי אמרי' דאינו אלא קנסא ולא אמרי' דעכ"פ יהא אסור מדאו' למאי דקי"ל כרבא בתמורה (דף ד' ע"ב) דכל דאמר רחמ' לא תעביד אי עביד לא מהני, ועיין מ"ש התי"ט.

(ה). קצצה מתכוין וכו'. עיקר פלוג' דר"א ורבנן מתני' היא בפ' הנז' (ספ"ז), ומשמע מסתמיותה דפליגי בכל גווני, דלרבנן טהרתו תלויה כשתפרח בכלו, ולר"א בשיולד לו נגע אחר ויטהר, ולפי"ז סברת ת"ק דהכא דעת שלישית אליבא דרבנן להומרא, דסברי דאין לו טהרה לעולם כלל, אבל הר"ש כתב דקאי נמי שיש ע"ס כאן, וצ"ל בדת"ק עד שתפרח בכלו כמו במתני'. והנה בסברת ר"א פי' הר"ש דכיון דנתרפא מן השניה, איגלאי מלתא דהם רחמ' עליה ואי הוה קיימא קמייתא נמי הוה מיתסי מינה, ובדברי חכמים פי' עד שתפרח נגע האחרון בכלו, דליכא למיחש למידי, דהא אי הוה ביה נמי קמא הוה השתא טהור ע"ש, נמצא כפי פירושו דרבנן נעשה מחמירי טפי מר"א, והכי משמע ליש' דמתני' דר"א קאמר לכשיולד וכו', ורבנן קאמרי עד שתפרח בכלו, כלו' אפי' לכשיולד וכו' לא מהני עד שתפרח וכו', ואולה אשכחן בפ"ה דבכורות במתני' דהצורם אוזן בכור, דמחלפה שיטתייהו דר"א סבר לא ישחט עולמית, והכ"א נולד בו מום אחר ישחט עליו, הרי דר"א להומרא ורבנן לקולא, וכבר בגמ' שם דל"ד רמו להו אהדדי, ומשנו להו בין למר בין למר, לר"א משני כי קניס בממונו דאתי למעבד, בגופו לא אתי למעבד, ולרבנן במאי דעבד קנסוהו וכו', וע"ש בפירש"י שגם הוא ז"ל פי' בדברי הכמים כפי' הר"ש, עד שתפרח נגע האחרון. והנה בגמ' שם בעי ר"פ על סברת ר"א יטהר תנן או ויטהר תנן, למאי נ"מ להתן וכו', אי אמרת יטהר מקמייתא טהר מיד כשבא נגע בהרת ולבהרת נטרין ליה ז' ימי המשתה, אא"א ויטהר תנן, לא מהני הא דנטרי' ליה, שהרי אינו טהור מהראשונה עד שתתרפא האחרונה וקיימא בתיקו ע"ש. לכ"ע מיהת ליכא הכא רק קנסא מדרבנן, וכבר הרגישו התו' שם אמאי לא הוי מדאו' לרבא דס"ל בתמורה (דף ד' ע"ב) כל דא"ר לא תעביד אי עביד לא מהני, ותירצו דמ"מ הכא שרי האי בכור מדאו', דהא יש בו מום והאי גברא טהור הוא, דהא אין בו נגע כלל ע"ש, וכוונת דבריהם דלא שייך ההיא דרבא דאי עביד לא מהני אלא במלתא דתליא בעובדא, דהיינו שאין לאותו הדבר מציאות אלא ע"י מעשה בידם ואותו מעשה אסרתו תורה, בהא שייכא פלוג' דאביי ורבא, אבל בדבר שיש לו מציאות גם מעצמו בלא מעשה בידים, אלא דשייך נמי לעשותו בידים אע"ג דאסרתו תורה לעשותו, מ"מ אם עשהו מודה רבא דאי עביד מהני, ולא משום דחשיב מעשה שלו מעשה נגד התורה, אלא דהמציאות כבר נעשה מ"מ, והרי הוא לפנינו ולא גרע מאילו נעשה מעצמו, ואע"ג דגברא לקי דעבר אמימרא דרחמ', מ"מ הבכור מותר ולא משום דחשיב מעשה זר מעשהו, אלא שמציאות המום הרי נעשה, וה"נ גברא טהור שהרי מציאות הנגע עבר ובטל, וכך מתבאר מדבריהם ז"ל שם ברפ"ק דתמורה ע"ש.

ודע שגם הרא"ש כאן בפירושו מייתי לסוגייא הנז', ושם נדפסה הגה' בשם הר"ן וז"ל ל' הרב למאי נ"מ וכו', תימא דנ"מ אם יטמא אחרים כל זמן שלא טימאו הכהן, אי אמרת יטהר תנן אלמא דנגע קמא טהור ומנגע בתרא עדיין לא טמאו הכהן, וא"א ויטהר תנן א"כ לא יטהר מנגע קמא עד שיטהר מנגע בתרא וכו' ע"כ, ואני בעניי לא ידענא מאי קא ק"ל, דאי איירי שעדיין לא טמאו הכהן נגע בתרא, כלו' שלא נראה עדיין לכהן או אפי' נראה עדיין לא דבר הכהן כלום, ומש"ה אמר מר דמנגע בתרא עדיין לא טמאו לפי שהטו' תלויה בכהן, א"כ ממילא דה"נ אפי' נימא דיטהר תנן, מ"מ עדיין לא נטהר נגע הראשון, שהרי הטהרה נמי תלויה בכהן כמו הטו', ואי אכתי לא נראה לכהן היכי אידכי, דאע"ג דאמרי' דאי יטהר תנן טהר מיד, ע"כ לאו דוקא אלא כלו' ראוי ליטהר מיד, אבל מ"מ אינו טהור בפועל עד שיטהרנו כהן, דמי עדיף ממי שנרפא בעלמא לגמרי, דעכ"ז אינו טהור עד שיטהרנו הכהן. וא"כ כיון שמטהרו הכהן לנגע הראשון, ממילא מטמא לנגע שני, דאסור להשהות אלא למה שהתירו חכמים התן וכו', ועוד מכיון שמטהר לנגע ראשון נמצא מטמא לנגע שני, דכלום מטהר הוא את הראשון אלא לפי שנולד הב', אשתכח דהפה שטיהר את הראשון הוא הפה שטימא את הב' בהדא מחתא, והילכך לא משכה תלמו' שום נפקותא אלא כגון חתן דשרי לשהויי טו' השני וברור. כהאמנם זה חזיתי להרא"ש, דבפי' פריחה בכלו דרבנן דמתני' נטה מפירש"י והר"ש, ופי' דעד שתפרה אותה בהרת שתלש קאמר, ואי משום דתנן הפורח מן הטהור טמא וזה טהור מן התורה, מ"מ כלום הוא טמא אלא משום קנס, וכיון דאם לא תלש היה נטהר עתה, תו לא קנסי' ליה ע"ש, נמצא דלדידיה ר"א להומרא ורבנן לקולא, ולא משמע הכי מהסוגייא דבכורות דכתי', וגם ליש' דמתני' לא משמע הכי דלדידיה איפכא מיבעי

חי שאין לזה טהרה עולמית, ועל שקצצה שייר הימנה כל שהוא שאם פרחה בכולו הרי הוא טהו׳, על מה נחלקו על שקצצה מת, שרבי אליעזר אומר אין לו טהרה עד שיולד לו נגע אחר מטהר הימנה,

חסדי דוד

ליה רא״ה עד שיולד לו נגע אחר וכו׳, והכ״א שנתפרח בכולו, ומיהו יש ליישב וק״ל.

ומעתה עת נדבר במלתיה דריה״ו דתוס׳ שנפנינו, והן קדם יש כאן ע״ש, וכל״ל לא נחלקו וכו׳ שקצצה וקצץ שמה יכי׳, ועל שקצצה ושייר וכו׳, על מה נחלקו על שקצצה מוות נ״א מובאת, ופי׳ הר״ש (כפ״ז) מובאת לשון למלוס לא פחות ולא יותר, ועי׳ בפי׳ הרמב״ם במתני׳ פ״ו, עוד כתב הר״ש וצריך טעם בהני גווני דמפליג ריה״ו, מ״ש הא מהא, ובמאי מבוש דקנסא הוא, והיכא דעוקר הנגע כ״כ דקצץ שמה גם בשר חי ראוי לקנסו טפי, וכבלא דקדק לחטע אחריה לא קנסה ליה כוליה האי, וע״ע בדברי הר״ש דמשמע דספוקי מספקא ליה אי פליגי ת״ק וריה״ו, דבריפא כתב דלריה״ו פליגי ר״א וחכמים במובאת דוקא, ולת״ק פליגי בכל ענין, והא״ז כתב ועוד איכא למ״ד בפז״ב (סנהדרין כ״ה א׳) דכ״מ שאריה״ו אימתי ובמה אינו אלא לפי׳ ע״ש. ואע״ג דהכא לא תנינא לא אימתי ולא במה, מ״מ הלשון הוי כעין זה, ולעיל מהא כי מייתי לשון התוס׳, כתב ע״ז ומתני׳ דקתני רבנן עד שתפרח בכולו כשקצצה מובאת שלא שייר הימנה ולא קצץ שמה בשר וכריה״ו ע״כ. משמע דע״כ לא מספקא ליה אי [לא] פליג (על) ריה״ו אלא על ת״ק דמתניתא, אבל סתמא דמתני׳ פשיטא ליה דסבר כריה״ו, ואיכא למידק מאי דהקיה, והלא גם סתמיות דמתני׳ איכא לפרושי דסבר דפליגי בכל ענין ודלא כריה״ו, ולא עוד אלא דעפי מוכח דהכי הוי, שהרי לא נזכר במתני׳ סברת ריה״ו. וגם דמי לתוס׳ שנזכר בה סברת ריה״ו ואיכא למימר דתנא דריפא סברת ת״ק בסתם וסמך על מ״ש אח״כ אריה״ו וכו׳, דלפי׳ אתא, אבל במתני׳ מהיכא תיתי להוסיף ולפ׳ בה מה שלא נזכר אפי׳ ברמיזה. ועיינתי בפי׳ הרמב״ם וראיתי שגם הוא ז״ל כתב אמתני׳ וכבר ביארה התוס׳ וכו׳ ע״ש, ואולי י״ל בטעמא דרבנן מדחזי׳ בסוגייא דבכורות הנז׳ דשקלי וטרו אמוראי במלתיה דר״א דבעי ר״פ יטהר תנן וכו׳. למאי נ״מ וכו׳ וכדלעיל, וכיון דקי״ל ר״א שמותי הוא, אטו טעמא דב״ש אלטי׳ לאשמועי׳, א״ו דנ״מ אפי׳ לרבנן. דמודו רבנן לר״א היכא שקצץ שמה גם בשר חי שאין לזה טהרה עולמית, ויהיה פי׳ עולמית כ״ז שאין בו רק נגע זה שקצץ, ואפי׳ פרחה בכולו לא מהני אא״כ יולד לו נגע אחר וכו׳. ואם כנים אנחנו בהך פי׳ הויא סייעתא לפי׳ הרא״ש, דפי׳ בדברי א׳ עד שתפרח פי׳ אותו הנגע שקצץ ורבנן לקולא והנא כפירש״י והר״ש. ואיברא דבר מן דין קשיא לי על פירש״י והר״ש, דהיכי מצי׳ לפרושי דרבנן כשתפרח בכלו נגע ב׳ ולחומרא, הרי הך מתניתא הויא תיובתייהו, דקתני דאם שייר ממנה כ״ש דינה לכ״ע בפריחה בכולו דלחומרא הוי לפירושם, ואם קצצה מובאת לר״א הגי כשיולד לו נגע אחר, ואיך יתכן זה אטו יציבא בארעא וכו׳, ובשלמא לרש״י י״ל דלא ראה התוס׳, אבל להר״ש שהביאה ועכ״ז מפי׳ מתני׳ כדלעיל ודאי קשיא.

ולופה הייתי להרמב״ם ז״ל בפ״י דין ג׳ דפי׳ וז״ל קצצה בכוונה אם קצץ כל הבשר החי המקיפה אין לו טהרה עולמית, קצצה בלמלוס אין לו טהרה עד שתפרח בכולו ע״כ, למדנו מדבריו שגם הוא מפי׳ כפי׳ הרא״ש, שהרי לא נזכר בדבריו נגע אחר כלל, ומוכרח דעד שתפרח אותו נגע שקצץ קאמר, עוד למדנו דסבר איהו נמי דריה״ו לפרושי מתני׳ אתא, ומיהו ליכא למימר דטעמו כדאמרן, שהרי הוא ז״ל לא הזכיר נגע אחר כלל, ומוכרח דמפי׳ כפשטא אין לו טהרה עולמית כלל אפי׳ יולדו לו כמה נגעים אחרים ויטהר מהם, וא״כ לא ידענא מנ״ל דריה״ו לפי׳ אתא, וצ״ל דהרמב״ם לשיטתיה, דפי׳ ברוב המקומות כמ״ד דבין אימתי ובין במה דריה״ו לפי׳ עמ״ש הר״ב י״מ בכלל ש״א. והילכך אע״ג דלא ברירא לן הך ליפ׳ דלא נחלקו וכו׳ על מה נחלקו וכו׳, אי דמי לאימתי או לבמה הרי עכ״פ לדידן קי״ל דבין זה ובין זה לפי׳, ועי״ל דהיכא דלא קאמר לא אימתי ולא במה אזלי׳ בתר הלשון, דכי קתני ריה״ו אומר לחלוק, וכי קאמר אריה״ו לפי׳ והכא הא תנא אריה״ו.

ודע דבמלתיה דר״א דמתני׳ פי׳ הר״ב דויטהר קאמר, והק׳ התי״ט דהא בגמ׳ סלקא בתיקו, ותי׳ ואולי משום דויטהר הוי לחומרא נקיט הכי ע״ש, וק״ט דהא כיון דאינו אלא קנסא דרבנן, אדרבא הו״ל תיקו דרבנן ולהקל, וכבר הק׳ כן הר״ב ח״ן, ומכח קו׳ זו לחלק יצא, דע״כ לא קמבעיא לש״ס אי יטהר תנן או ויטהר אלא במש׳ ה׳, דאיירי בקוצץ בהרתו, אבל במש׳ ד׳ דאיירי בתולש סי׳ טו׳ לא מספקא להו כלל, וטעמא דתולש שער לבן וכן הכווה את המחיה הו״ל מלתא דשכיחא, שהוא דבר קל ועביד איניש דעבד הכי, לכך י״ל דהחמירו שלא יטהר עד שיתרפא מנגע הב׳, אבל קוצץ בהרתו דלא עביד איניש לחבול בעצמו והיא מלתא דלא שכיחא לא קנסו כ״כ, והר״ב פי׳ כן במש׳ ד׳ ע״ש, ועמו הסליחה דברי תימא הן, דאטו לא אשכח הרב תולש סי׳ טו׳ רק בתולש שער וכווה המחיה, הרי ה״ה לקוצץ בשר המחיה, וה״נ בפשיון משכחת לה שקוצץ הפשיון והיינו חובל בעצמו כמו קוצץ הבהרת ופשוט, ולעיקר קו׳ התי״ט י״ל דכיון דלא נ״מ מידי לדינא, דהא לא קי״ל כר״א ניחא ליה להרב לפ׳ הכי בדר״א דלא לאפושי פלוג׳ בקלוות, דהא בפי׳ דברי הכמים ס״ל כפי׳ הר״ש להחמיר דעד שתפרח נגע שני, וא״כ אי נפ׳ בדר״א דיטהר תנן, נמלא דפליגי בקלוות ולמעוטי פלוג׳ עדיף, ותלמו׳ אה״נ דהו״ל להכריע כך מכח הסברא, אלא דכיון דלא אשכח מתניתא דמפי׳ למלתיה בהדיא אסיק בתיקו.

ונחזור לסברת הרמב״ם והרא״ש דמפרשי שתפרח על נגע שתלש, דק׳ ממתני׳ דרפ״ח דהפורח מן הטהור טמא, דודאי מכח קו׳ זו הוכרחו רש״י והר״ש לידחק כדלעיל, ולדידהו ק׳, ומ״ש הרא״ש אינו מעלה ארוכה כמו שהק׳ הר״ב ח״ן והניח בל״י ע״ע, ולע״ד י״ל דכיון דלא אשכחן בת״כ (תזריע נגעים כפ״ד, ס״ג סע״ג) אלא חד קרא לזה, כדתניא התם יכול הפורח מן הטהור יהא טהור, ת״ל טהור הוא, הוא טהור ואין הפורח מן הטהור טהור אלא טמא ע״ש, וכיון דליכא אלא חד מיעוטא, לא מוקמי׳ ליה אלא בטהור לגמרי, דהיינו שפיטרו הכהן שהוא טהור גמור ובלא עבירה, אבל אם באנו להביא עוד אף הטהור בעבירה ובלא

וחכמים אומרים פרחה במקצתו טמא, פרחה בכולו טהור. (ו). מצורע מוסגר ימול ופטור מן הקרבן, ומוחלט ימול וחייב בקרבן, היתה בו בהרת כגריס מל הימיניה כחצי גריס ובסוף שבוע נעשת כסלע ויראה כתחלה. (ז). בהרת כגריס ובה מחייה כעדשה, פרחה בכולו והניח' המחיי' במקומ' טמא, חזרו בו ראשי איברים טמא עד שתתמעט בהרת מכגריס, וכמה היא חזירת ראשי איברים, רבי מאיר אומר כל שהוא, ורבי יוסי אומר כעדשה, אמר רבי מאיר וכי משום מיחיה הן מטמאין, והלא אין המחיה מטמא בראשי איברין, אלא גזרת מלך היא אפילו כל שהוא. (ח). אמר רבי יוסי וכי משום ראשי איברין מטמאין, והלא אם חזרה אמצעיתו טמא, אלא כאן נאמר בשר חי ולהלן נאמר בשר חי, מה בשר חי האמור להלן כעדשה, אף בשר חי האמור כן כעדש'. (ט). שער לבן החוזר אחר פריחת החלוט מחייה שער לבן והפסיון או אח' פריחת הסגר טהור, רבי יהושע מטמא, אמר ר' יהושע

חסדי דוד

פיטור הכהן היה צריך קרא אהריגא, דמהד קרא לא אתי דלא ראי זה כראי זה. ועי"ל דהא פי' הראב"ד שם דמה שהוא טמא היינו מדין פשיון אחר הפיטור ע"ש, והא לא שייך אלא היכא דהנגע במקומו אלא שהלכו סימני טו', והילכך כי פרח אח"כ בכלו נדון בפשיון, אבל הכא שקצן הבהרת הו"ל הלכה האם ותו לא מטמא בפשיון, ומיהו מחוורתא כדאמרן מעיקרא.

(ו). מצורע מוסגר ימול וכו'. מדאצט' למיתני במוסגר דימול ש"מ כדכתי' לעיל בפרקין, דהא דהקוצץ את הבהרת חייב אפי' בבהרת גרידא שאין בה סי' טו' דהנגע איירי, דאל"כ מוסגר ימול ל"ל הא במוסגר ליכא סי' הנגע דא"כ אינו מוסגר אלא מוחלט, וא"כ בהא ליכא אי' ואפי' בלא מצות מילה יכול לקוץ, א"ו כדאמרן, וטעמא דאתי עשה ודחי ל"ת, הא לא"ה בהיוצא דהשמר קאי. ואמנם מאי דמסייה ופטור מן הקרבן, מלתא דפשי' שאין קרבן אלא בטהור מתוך החלט[1]). ואולי אצט' משום דתנן בפ"ק דמגלה אין בין טהור מתוך הסגר לטהור מתוך החלט אלא תגלחת וצפרים, ולכאורה משמע הא לענין קרבן זה וזה שוין, קמ"ל דכי קתני תגלחת וצפרים הה"נ קרבן וע"ש בפי' הר"ב. והא דתני סיפא במוחלט חייב בקרבן אצט' סד"א נרפא נגע הצרעת אמר קרא, דמשמע נרפא ממילא, אבל זה שלא נרפא אלא מחמת קציצתו אימא לאו בר קרבן הוא, קמ"ל דכיון דמ"מ הרי הוא טהור חייב בקרבן. ואע"ג דהקוצץ אחר שהוחלט אינו טהור, הכא דעביד ברשות הו"ל כנקצצה מאיליה דטהור. וז"ל הרמב"ם בפ"י, מי שהיתה בהרת בערלתו ימול ואעפ"י שהיא מילה שלא בזמנה, שמ"ע דוחה את ל"ת בכ"מ, ואם מל והלך בעור הערלה סי' שהיה מוחלט בו ה"ז חייב בקרבן מצורע ע"כ, ועמשל"מ. ואע"ג דאמרי' דאין מ"ע דוחה את ל"ת אלא היכא דבעידנא דקעבר לאו קא מקיים עשה, ואנן קי"ל מל ולא פרע כאילו לא מל, מ"מ מילה אתחלתא דמ"ע היא וכדאמרינן בפר"א (שבת קל"ג ב') אנא עבדי פלגא דמצוה וכו', ולא הזכיר רבינו בפירוש דינא דרישא דהכא דמוסגר ימול ופטור וכו', שדבר ברור הוא, ומ"מ כבר מובן כן מתוך דבריו. והא דתנא הכא סיפא היתה בו בהרת כגריס ומל וכו', זה ברור דארישא דמוסגר קאי, דאי במוחלט מאי סוף שבוע דקאמר, א"ו במוסגר דלענין זה חמור ממוחלט, דמוחלט מיד שמל הרי הוא טהור, שה"ז כמוחלט שנתרפא שהוא טהור מיד, אבל המוסגר שמל באמצע השבוע ה"ז כמי שנתרפא באמצע השבוע, דא"א לחול הטהרה עד סוף השבוע, וכמ"ש הרמב"ם (פ"י ה"ב) בכיוצא בזה בתולש סי' טו' בימי הסגר ה"ז טהור לאחר ימי הסגר. והא קתני הכא שאם המוסגר הזה כשמל התך מקצת הגריס שאילו לא נשאר בסוף השבוע אלא חצי הגריס כמו שהשאירו כשקצץ היה טהור לאחר ימי הסגר, אבל השתא דבסוף ימי הסגר פשה ונעשה כסלע, יראה בתחלה שאין פשיון מטמא בתחלה, וזה נקרא תחלה שהרי חצי הגריס הנשאר כמאן דליתא מידי דמי. ודין זה לא פסקו הרמב"ם, ואמנם הדברים ברורים ויש ללמוד כן מדינים כיוצא בזה.

(ז). בהרת כגריס ובה וכו'. הך רישא מלתא דפשי' היא, דכל שנשארה המחיה במקומה אין זו פריחה בכלו, ואין זו אלא כעין פתיחה למאי דבעי לסיומי בה חזרו בו ראשי וכו', ויש לפי' דהכא רישא ה"ק בהרת כגריס ובה מחיה כעדשה בראשי איברים, (ולא הש לפי' דאסיפא סמיך) דהשתא אינה נדונת משום מחיה, אלא הרי הוא מוסגר מחמת הבהרת, ושוב פרחה בכלו והניחה המחיה במקומה, אע"ג שהיא בראש איברים מעכבת את הפריחה, והרי הוא בטומאתו כמו שהיה, ושוב קתני חזרו וכו', והיינו מתני' דרפ"ח דנקט הכי לרבותא, דאפי' ראשי איברים שאינם מטמאין משום מחיה, מ"מ אם פרח בכלו ואח"כ חזר ונגלה קצת בשר חי אף בראשי איברים המחיה סי' טו' בהם, ואתא הכא לפרש בכמה חזרתן, ופליגי ר"מ ור"י והכי תניא לה בת"כ (תזריע נגעים רפ"ה, ס"ג ע"ד) וכתב הראב"ד בפי' ומסתברא לי דר"מ לא פליג אלא בראשי איברים בלחוד, אבל בשאר הגוף מודה דבעי' כעדשה, והיינו דקא"ל ר"י וכי בראשי איברים היא מטמאה והלא אם חזרה לאמצעיתו נמי טמא, והתם ודאי אתה מודה דבעי' כעדשה, מ"ט דילפי' בשר חי דהכא מבשר חי דהתם, הילכך כי חזרה לראשי איברים נמי בעי' כעדשה, ור"מ לא גמיר להך ג"ש, וכי חזרה לאמצעיתו בעי' כעדשה, מידי דהוה אמחיה בחוזרת בעלמא, וקרא כי אתא לראשי איברים הוא דאתא, ואפי' במשהו דלא כתיב שיעורא גביה ע"כ, ולא מצי למימר דר"מ דריש לג"ש לחזרה לאמצעיתו דוקא, דהא אין ג"ש למחצה, הילכך הוכרח לומר דלא גמיר, ואמנם להלכה פשי' דכר"י קי"ל לגבי ר"מ וכ"פ הרמב"ם בפ"ז דין ד' ע"ש.

(ט). שער לבן החוזר וכו', מה מחיה חוזרת ומטמאה אף שער וכו', א"ל ר"ע מה למחיה וכו', תאמר בשער לבן וכו', ועוד שנא' בשר חי יטמא

1 עיין מאירי מגילה ח' ב'.

שער לבן סימן טומא׳ והמחיי׳ סימן טומאה, מה מחייה חוזרת ומטמאה או שער לבן חוזר ומטמאה, אמר לו רבי עקיבא מה מחייה חוזרת ומטמאה שכן היא מטמאה הפוכה ושלא הפוכה, ונאמר בשער לבן שאין מטמא אלא הפוך, ועוד שנאמר בשר, בשר חי החוזר טמא ואין שער לבן חוזר טמא. (י). פרחה בכולו אבל לא בכחצי עדשה סמוך לראשו לזקן, השחין והמכוה הקרח והמירק, חזר הראש והזקן שנקרחו, והשחין והמכוה והקרח נעשה צורבה וחיו ונתמלא מקומן בהרת, רבי יעקב אומר הואיל ונסמכה טהרה לטהרה טהור, וחכמים אומרים יראה כתחלת. (יא). שתי בהרות אחת טמאה ואחת טהורה, פרחה מאליו לעור הבש׳ ולא מעור הבשר לתוכן טהור, ורבי נחמיה אומר כתחלה, פרחה מטמאה לטהורה טהור, ואם מטמאה לטמאה טמא. הבא בכולו לבן ובו מחיה עגולה או ארוכה הרי זה יסגיר חזרו בו ראשי איברין הרי אלו כמות שהיו, וחכמים אומרים פרחה במקצתו טמא, פרחה בכולו ובמחיה טהור. (יב). שתי בהרות אחת מוסגרת ואחת מוחלטת, אחת מוסגרת ואחת להסגיר, ואחת להסגיר ואחת להחליט, אחת מוסגרת ואחת מוחלטת, אחת מוסגרת ואחת טהורה, טעה ואינו יודע אי זו ראשונה ואי זו שנייה טהור, אחת בהרת אחת מוחלט׳ ואחת להחליט, אחת להסגיר, ואחת מוחלטת ואחת מוסגרת, ואחת מוחלטת ואחת טהורה, טעה ואינו יודע אי זו ראשונ׳ ואיזו שנייה טמא. (יג). השחין והמכו׳ שניהן סימן אחד ושניהן טומאה אחת, למה נחלקו שאין מצטרפין זה עם זה, כחצי גריס מן השחין וכחצי גריס מן המכוה אין מצטרפים זה עם זה,

חסדי דוד

בשר חי החוזר וכו׳. כצ״ל, והכי מייתי לה הר״ש במש׳ ב׳ (פ״ח) וסברת ר״ע דהכא הן דברי חכמים דמתני׳, דתנן נולד בו שער לבן ר״י מטמא וחכמים מטהרין, והכא ביאר טעמייהו, והא דאצטי׳ ר״ע לועוד, משום דאי מטעמא קמא איכא למפרך מה חומרא דמחיה משער לבן משום דמטמאה הפוכה ושלא הפוכה, אדרבא שער לבן חמיר שכן מטמא במכונס ובמפוזר במבוצר ושלא במבוצר משא״כ במחיה, כדתנן פ״ד, הילכך הוצרך לאתויי מקרא דממעטי׳ מדכתיב בשר חי, והכי נסיב לה הרמב״ם שם בפ״ז דין ג׳ עיין שם.

(י). פרחה בכולו אבל לא בכחצי וכו׳. במתני׳ (פ״ח מ״ה) לא תנן בכה״ג שום פלוג׳, אלא הכי תנן פרחה בכולו אבל לא בכחצי וכו׳, חזר וכו׳, אעפ״י שנעשה מקום המחיה בהרת טמא עד שתפרח בכולו ע״כ, והכא מייתי דפליגי בה תנאי, ופי׳ דברי ר״י פי׳ הר״ש משמע דקסבר ר״י דהי לא פרח בהן טהור ומתני׳ דלא כר״י אלא כרבנן ע״כ, כלו׳ דר״י סבר דהואיל ומעיקרא לאו בני פריחה הוו אע״ג דהשתא ראויין לא מעכבי, ומכיון שפרח באותה חצי עדשה הרי נסמכה טהרה לטהרה, וע״ע שם בפי׳ הר״ש מ״ש ע״ד חכמים והדברים נ״י, ולדינא אין לנו אלא משנתנו, ופסקה הרמב״ם בפ״ז דין ו׳ וע״ש בכ״מ.

(יא). שתי בהרות וכו׳, פרחה מזו לזו לעור וכו׳ ורנ״א וכו׳, ואם מטהורה לטמאה טמא, כצ״ל. וכך העתיק הר״ש ומשום דבמתני׳ (שם מ״ו) תנן סתמא פרחה מזו לזו והה״כ פרחה בכולו טהור, ומשמע דלא שנא פרחה תחלה מטמאה לטהורה, ל״ש איפכא דפרחה מהטהורה לטמאה, אשמועי׳ הכא דפלוג׳ היא, דלת״ק אה״נ דל״ש ולא עוד אלא אפי׳ לא חזר ופרח מעור הבשר לתוכן כולו פרח קרי׳ ביה ומתוך הטמא קרי׳ ביה, אבל ר״נ סבר דכל שפרחה מהטהורה בתחלה פרח מהטהור קרי׳ ביה וטמא, דבתר אתחלתא אזלי׳, והלכה כסתם מתני׳ וכ״פ הרמב״ם שם.

הבא בכלו לבן וכו׳. מייתי לה הר״ש במשנה ט׳, וכתב עלה ז״ל פי׳ ה״ז יסגיר, דאין מחליט במחיה אא״כ יש בה כשיעור עדשה מרובעת, כמות שהיו להסגיר, וחכ״א ל״ג, דהכא כ״ע מודו ושיבוש הוא, פרחה במקצתו טמא משום פשיון, בכולו כלו׳ בכל ראשי איברים, ובמחיה העגולה או ארוכה טהור משום פריחה ע״כ.

(יב). שתי בהרות וכו׳. הך מתניתא כתובה בשיבוש, ומייתי לה הר״ש בספ״ה והגיהה, וכצ״ל א׳ מוסגרת וא׳ מוחלטת, א׳ מוסגרת וא׳ להסגיר, א׳ להסגיר וא׳ להחליט, א׳ מוסגרת וא׳ טהורה, טעה וכו׳ טהור, ב׳ בהרות א׳ מוחלטת וא׳ להחליט, א׳ מוחלטת וא׳ להסגיר, א׳ מוחלטת וא׳ מוסגרת, א׳ מוחלטת וא׳ טהורה, טעה וכו׳ טמא, וע״ש בפי׳ הר״ש מה שהאריך בפירושה, ודברים ברורים הן והכל סובב על השרש דתנן התם, כל ס׳ נגעים בתחלה עד שלא נזקק לטו׳ טהור, משנזקק לטו׳ ספקו טמא, ועל קוטב זה תנא כל הנך דבי ברישא כלהו להקל, ובסיפא להחמיר, ואורחיה דתנא למיתני כל גווני. והרמב״ם בפ״ו השמיטם ולא כתב אלא דין משנתנו, משום שדברים פשוטים הן ונלמדים ממילא.

(יג). השחין והמכוה שניהן וכו׳. מייתי לה הר״ש בפ״ט ע״ש, ונלע״ד לפי כפל הל׳ סי׳ א׳ וטו׳ א׳, דסי׳ א׳ ר״ל דשניהן מיטמאין בב׳ סימנין לבד שער לבן ופשיון, וטו׳ א׳ היינו דשניהן מטמאין בשבוע א׳, וא״כ למה נחלקו לומר שאין מצטרפין וכו׳, והא דהדר תנא כחצי (זית) [גריס] וכו׳, ה״ק לא סוף דבר אם רוב הגרים משחין שאין מיעוט מכוה מצטרף א״נ איפכא, אלא הה״נ אם יש חצי גריס מזה וחצי מזה אין מצטרפין. ותרווייהו צריכי, דאי אשמועי׳ רובו שחין ה״א בכה״ג דוקא הואיל ורוב ממין א׳ אין מיעוט ממין הב׳ ראוי להצטרף, דמיעוט כמאן דליתיה, וגמצא דאין כאן אלא רוב גריס, אבל מחצה ע״מ מצטרפי ולא בטלי, ואי אשמעי׳ מע״מ אדרבא הא חשיב והא חשיב ולא מצטרפי, אבל רוב

שחין נעשה מכוה, בטלה מכוה את השחין, ומכוה שנעשית שחין, בטל שחין את המכוה, הרי הן לפניך ואין ידוע אם השחין אם המכוה קדמה טהור. (יד). השחין והמכוה והנתקין והשחין והמכוה והקרחת והגבחת והשחין ועור הבשר אין זה עם זה אין פושין מזה לזה, הסגירו בשחין, ובסוף שבוע נעשה עור הבשר, כעור הבשר, ובסוף שבוע נעשה שחין יראה כתחילה.

פרק רביעי (א). רבי עקיבא אומר שער צהוב הארוך טהור, אלא שהוא מציל מיד שער צהוב דק והפסיון אחר הנתק, ואיזה

חסדי דוד

ומיעוט אימא ימשוך הרוב את המיעוט נחשבו כמותו. וראיתי בת"כ (תזריע נגעים רפ"ז, ס"ד ע"ד) ובשר וכו' או בשר וכו', מלמד שאין שחין ומכוה מצטרפין זע"ז לא שבאו ואין ידוע אם שחין הוא אם מכוה הוא אלא אפי' כתלי גריס שחין וכה"ג מכוה אין מצטרפין, ובסוף הפסקה תניא (שם סוף פרש' ד', ס"ה ע"ב) היא אין השחין והמכוה מצטרפין זע"ז ע"ש, והר"ש ק"א כתב וז"ל לדעתי זאת החלוקה יתירה, דכבר למדנו זה ממלת או לעיל ע"ש, והראב"ד כתב וז"ל קשיא לי צירוף הא נפ"ל מאו בשר וכו', זו אינה קו' דאי מאו הייתי אומר לא בא אלא למעוטי שבאו ואין ידוע אם שחין או מכוה כדאמרן לעיל ע"כ. ואמנם ל' הברייתא דלעיל דתנא לא שבאו וכו', אלא וכו', משמע דמאו הוא דדריש באמת לומר דאין מצטרפין, ולדרכנו ניחא דתרווייהו צריכי, חד לרוב ומיעוט וחד למע"מ.

והא דהדר קתני הכא שחין שנעשה מכוה וכו', מייתי לה תלמו' ברפ"ק דחולין ד"ח, ושם פירש"י באותו מקום שלקה בראשון לקה בב' באותו גריס עצמו, ביטל האחרון את הראשון, ונ"מ לענין צירוף שאם היה בו ה"ג שחין ולקה באור באותו ה"ג נהפך אותו גריס ונעשה מכוה, ואם חזר ולקה לאחר זמן אצל מכוה זו שלא ע"י האור ונולד בו ה"ג שחין אחר ונעשה שלם אין מצטרף עם הראשון וטהור, והשתא אהני ליה ביטול, שאילו לא בטל ה"ג הראשון היה זה מצטרף עמו ע"כ.

ומ"ש אח"כ הרי הן לפניך וכו', ברור כפי נוס' זו שלפנינו דקאי אדלעיל, דקאמר דלעולם ביטל אחרון את הראשון, ומסיים שאם ידענו בודאי שהיו כאן בה"ג זו שלפנינו שתיהן, אלא שלא ידענו אם השחין היה בו תחלה או המכוה היתה תחלה בין נולד אח"כ ה"ג אחר של שחין אצלו בין נולד ה"ג של מכוה אצלו, אע"ג דנעשה גריס שלם עכ"פ טהור, דזיל הכא קא מדחי לה וזיל הכא וכו', שאם נולדה מכוה שמא הה"ג קמא דשחין ואין מצט', א"נ איפכא והו"ל ס' נגעים עד שלא נזקק לטו' דספקו טהור. אבל הר"ש ל"ג כנוס' שבידנו, אלא ה"ג הרי הן לפניך ואין ידוע אם שחין אם מכוה טהור, ואע"ג דלא פי' בה הרב ולא מידי, מ"מ פירושו יתכן עם האמור לעיל בפרקים הראשונים, והיינו שיש כאן גריס שלם אלא שלא נודע אם שחין אם מכוה, דאע"ג דממ"נ אם שחין הוא טמא ואם מכוה הוא טמא, מ"מ צריך הכהן שידע באיזה שם מטמאו, וכיון שאינו יודע הרי הוא טהור, וע"ד דתנן בפ"ה מש' ד', בין באיש א' וכו', על הודאי הוא מטמאו ולא על הס', אע"ג דממ"נ יש בו בהרת א' שפשתה וכו' ע"ש, ואע"ג דל' הרי הן לפניך דחוק לפי' זה, מ"מ לפי גרסתו א"א לפי' אלא כדאמרן, וכן ראיתי להר"ש ק"א שפי' בכוונת הברייתא דת"כ דכתי' לא שבאו וכו', כלו' לא הוצרך הכתוב ללמד זה וכו', שהיה בו מכה ולא ידענו אם מחמת חום וכו', שזה בלא חילוק קרא תיפוק לי שס' הוא שאינו יודע במה יטמאנו, ועל הודאי מטמאו ולא על הס' אלא מה שחלקן וכו' ע"ש. ואמנם הרמב"ם בפ"ה דין ו' כתב, וז"ל אם אין ידוע אם שחין היה או מכוה אין בכך כלום, ששניהן סי' א' וטו' א', ולא חלקן הכתוב אלא לומר שאין מצטרפין, ומרן בכ"מ כתב דרבינו הוה גריס בהך תוס' טמא ולא טהור[1]) כגי' הר"ש, וכוונת הברייתא דת"כ נמי לא אתא קרא דודאי טמאין וכו' ע"ש, שהוא להיפך ממש מפי' הק"א. ועיינתי בפי' הראב"ד ואין הכרע בדבריו, דז"ל לא שבאו וכו', פי' לא תימא דהא או דחילק להכי הוא דאתא שאם בא עליו ולא ידע אם היה שחין או מכוה, כגון שנכוה במים חמין ולא ידע אם בחמי האור או בחמי טבריא להכי אתא למעוטי דאינו טמא עד שידע אם בשחין ודאי או במכוה ודאית, אלא למעוטי אפי' כה"ג וכו' ע"כ, ולא ביאר אם הך לא תימא היינו משום דלזה א"צ קרא דודאי טמא כמ"ש הרמב"ם, א"נ לא תימא וכו', משום דודאי טהור כמ"ש הק"א, האמנם מדלא השיג על הרמב"ם כי אורחיה, משמע דמודה ליה, ומ"מ ע"פ דרכו של הרמב"ם ז"ל צל"ע, ולחלק מה בין זה להא דאמרן דפ"ד, על הודאי הוא מטמאו ולא על הס', והאמת שיש מקום לחלק, דהתם אע"ג דגברא ממ"נ הוא טמא, מ"מ אינו יודע על איזה נגע מהם מטמאו, וכן כל כה"ג, אבל הכא מ"מ נגע גמור הוא, בין שיהא במקום שחין בין במקום מכוה, ודיניהן שוין לכל דבר זולת לענין שאין מצטרפין, והילכך אע"ג דא"י הכהן אם שחין או מכוה לית לן בה, הואיל ועכ"פ יודע דודאי או שחין או מכוה היא והרי טומאתן וסימנם שוה, ומ"מ ק"ק על המפ' שלא העירו עליו. ונחזור לסיפא של התוס' שיש בה ע"ש, וכצ"ל השחין והמכוה וכו', ועור הבשר אין מצטרפין זע"ז ואין פושין וכו', הסגירו בשחין ובסוף שבוע נעשה עור הבשר בעור הבשר וכו', ופי' הר"ש הסגירו בשחין שהיה כקליפת השום ובסוף שבוע נעשה עור הבשר שנעשה מקומו צלקת, או בעור הבשר הסגירו שהיה צלקת ובסוף שבוע הצלקת נעשה כקלי' השום, יראה כתחלה, אם היה בתחלה כגריס ועכשיו כסלע לא יחליט אלא יסגיר, כאילו עכשיו רואה בתחלה ע"כ. ועמש"ל ספ"ד בס"ד.

פרק רביעי (א). רע"א שער צהוב הארוך וכו'. הנה במתני' רפ"י פליגי רע"א שער צהוב

1 עיין תס"ר, עמ' 178.

הוא סימנין, רבי אלעזר ברבי שמעון אומר הטמא בשער לבן טהור בשער צהוב, טהור בשער לבן,

חסדי דוד

דק לקוי קצר, וריב"ן סבר אפי' ארוך, ושם במש' ג' הלומה מציל מיד השער צהוב ומיד הפשיון, והתם מייתי הר"ש הא דתניא בת"כ (תזריע נגעים פ"ח ה"ה, ס"ה סע"ד) ושער שחור, אין לי אלא שחור מנין לרבות את הירוק ואת האדום ואת הלבן ת"ל ושער, א"כ למה נאמר שחור, השחור מציל, הצהוב אינו מציל, איזהו שער צהוב שאינו מציל הרי שקדם את הנתק טמא דברי ריה"ו, אלא שהיו ב' ב' שערות א' צהובה וא' שחורה הייתי אומר הואיל ואין מצטרפין לטו' יצטרפו לטהרה, ת"ל שחור שחור מציל צהוב אינו מציל, ראב"י שער צהוב שקדם את הנתק לא מטמא ולא מציל, רש"א כל שאינו סי' טו' בנתק הרי סי' טהרה בנתק ע"כ. ומעתה הא דקתני הכא בשם ר"ע דשער צהוב ארוך מציל מיד הצהוב דק, כריה"ו ודאי לא אתיא, דהא אם אי' היכי דרים שהור מציל צהוב אינו מציל, והא משכחת לה צהוב דמציל כשהוא ארוך, וה"נ לראב"י משמע דכי היכי דצהוב אפי' דק שקדם את הנתק אע"ג דאינו מטמא מ"מ אינו מציל, הה"נ צהוב ארוך אע"ג דאינו מטמא ה"נ אינו מציל, אבל כר"ש מתוקמא דקאמר דכל שאינו סי' טו' הרי הוא סי' טהרה, א"כ ה"נ צהוב ארוך כיון שאינו סי' טו' הרי הוא סי' טהרה ומציל. ומ"מ ליש' דמתניתא דהכא אינו מכוון, דמאי קאמר טהור אלא שהוא מציל וכו', ומאי אלא אדרבא היא הנותנת, דכיון דטהור ממילא דמציל, דהו"ל כשחור והכי הול"ל טהור ומציל וכו', ומכה זה היה נ"ל דט"ס יש בה [1]), ול"ל אלא שאינו מציל, כלו' ול"ד (ו)[ל]ירוק וכו', דהנהו כי היכי דטהורין ה"נ מצילין מיד הצהוב ומיד הפשיון, אבל הצהוב הארוך אע"ג דטהור, כלו' דאינו סי' טו' מ"מ אינו מציל, וכדדרים ריה"ו בת"כ השחור מציל הצהוב אינו מציל, ואע"ג דהתם נקט אליבא דריה"ו מציאות אחר, דהיינו א' צהובה וכו', הדא מנייהו נקט, וה"נ דצהובות ארוכות אינן מצילין. ומ"מ הר"ש מייתי לה להא תוס' בנוס' שלפנינו, ותמהני היכי לא העיר מאי אלא.

והרמב"ם בפ"ח כתב, שאם היה ארוך אעפ"י שהוא צהוב אינו סי' טו', וממה שלא כתב טהור משמע סי' טו' הוא דלא הוי אבל טהור נמי לא הוי ואינו מציל ואולי דגרסתו הכא כדאמרן. אלא דמ"מ דברי רבינו דהתם קשיין, דגר' מלשונו שם בהדיא שאינו מציל אלא שער שחור דוקא והוא היפך הברייתא דת"כ דמרבה הירוק והלבן וכו' וכדכתי', וכבר הקשיתי כן עליו בסש"ל והנחתי בקושי, ובאמת פליאה דעת ממני, כי ראיתי שגם הסמ"ג מייתי להאי דת"כ וכמ"ש ג"כ רש"י בנימוקיו, ולא ידענא מאי דעתיה דהרמב"ם וגם הראב"ד שלא השיגו. ובדוחק יש לפי' דמ"ש בת"כ אין לי אלא שחור מנין לרבות וכו', פי' מנין לרבות שאינן סי' טו' כמו הצהוב דק ת"ל ושער, א"כ למה נאמר שחור, שחור מציל צהוב אינו מציל, ולאו דוקא צהוב אלא ה"נ ירוק ולבן וכלהו אידך דאין מצילין, שאין לך מציל אלא שחור ודוקא כשהם שנים ושניהם שחורות, אבל אחת שחורה ואחרת ירוקה או משאר גוונים אין מצילין אליבא דת"ק דת"כ ודלא כר"ש. והשתא נר' דודאי העיקר דגרסי' הכא אלא שאינו מציל וכו', ונקט בצהוב ארוך והה"נ לכל השאר, דאע"ג דטהורין כלו' שאינן סי' טו' מ"מ אין מצילין לא מיד צהוב דק ולא מיד פשיון, ושוב עיינתי בנוס' שבידנו בת"כ וראיתי דאין הנוס' כמ"ש הר"ש, אלא ה"ג אין לי אלא שחור ומנין לרבות את הירוק ואת האדום ת"ל שיער, א"כ למה נאמר שחור השחור מציל האדום והצהוב אינו מציל ע"ש, וזו נר' שהיתה גי' רבינו הרמב"ם ומפי' כדאמרן.

ומעתה נלכה נא לסיפא, דקתני ואיזהו סימנו, פי' אימתי מיקרי קצר דטמא, וקאמי' ראב"ש הטמא בשער לבן טהור וכו', וברור שיש כאן חסרון וט"ס וכצ"ל טהור בשער לבן טמא בשער צהוב, וכך העתיק הר"ש ופי' למכ"ל ולמכ"ל, דהיינו דתנן בפ' בא סימן (נדה מ') ב' שערות האמורות בפרה ובנגעים וכו', כדי לכוף ראשן לעיקרן ד"ר ישמעאל, רא"א כדי לקרוץ בצפורן, רע"א כדי שיהו ניטלות בזוג. וכפי"ז כי תנן הכא צהוב דק היינו דבציר וזוטר מכלהו שיעורי דהתם, והנה לפי מ"ש רש"י התם שיעורא דר"א זוטר מכלהו, א"כ לדידיה אין טמא בשער צהוב אלא בבציר מהכי, וכן לר"ע לא הוי צהוב סי' טו' אלא בדזוטר משיהו ניטלות בזוג וכן לאידך. ומכאן ק"ע על הרמב"ם ז"ל, דבפ"ב גבי שער לבן פי' כר"ע כדי שיהו ניטלות בזוג, והתם ניחא מטעמא דכתב מרן שם, דס"ל דשיעורא דר"ע זוטר מכלהו דלא כפירש"י, ושם בגמ' דנ"ב אמר מר עוקבא הלכה כדברי כולן להחמיר ע"ש, אמנם מאי דקשיא דבפ"ח בשיעור שער צהוב אחר שפי' שם כר"ע דאמר קצר דוקא, כתב שם דין ה' והוא שיהו ניטלות בזוג כמו שביארנו בשיער הלבן ע"ש, וה"ז ממש להיפך מהתוס' דקתני הכא דהטמא בשער לבן טהור בשער צהוב, וכיון שהוא פי' בשער לבן דבניטלות בזוג טמא, א"כ הכא בשער צהוב הול"ל איפכא והוא שאינן ניטלות בזוג אלא זוטר מהכי דטהור בשער לבן הוא דטמא בצהוב. והנלע"ד דהרמב"ם לא ס"ל בפי' הך תוס' כדאמרן וכנר' מפי' הר"ש, והיה טעמו דמדתנן התם כמה שיעור שערות, ש"מ דבציר מהכי למכ"ל ולמכ"ל לאו שער מיקרו כלל וכמאן דליתיה דמי, וא"כ היכי יתכן לפי' הכא דשיעור שער צהוב זוטר מנטילה בזוג, איברא דבעי' דק מ"מ בציר מהכי לאו שמיה שער כלל ואפי' דק אין כאן, הילכך ניחא ליה לפי' דראב"ש דהכא ס"ל כשיעורא דר' ישמעאל, א"נ דר"א, וכשיעורא דר"ע הכא לחומרא והכא לחומרא, לענין שער לבן כר"י או כר"א, ולענין שער צהוב כר"ע, וה"ק ראב"ש טמא בשער לבן דהיינו או כדי לכוף ראשן לעיקרן א"נ כדי לקרוץ בצפורן, טהור בצהוב דהוי ארוך והטהור בלבן דהיינו כדי שינטלו בזוג, טמא בצהוב דהיינו דק אבל בציר מהכי אינו שער כלל לכ"ע לשום ענין. ואנן מיהא לא נקטי' כראב"ש דהכא לענין שער לבן, אלא מדתנן סתמא דמתני' דהתם ב"ש האמורות בפרה ובנגעים והאמורות בכל מקום כדי וכו', ואיתמר עלה בגמ' הלכה כדברי כולם להחמיר, א"כ בין

1 הגר"א מגיה ומוסיף: [ולא עוד שהוא טהור] אלא שהוא מציל. וכנראה שהגיה כן ע"פ הלשון להלן סה"ה, וה"ז (פעמים). ואין ספק שכן נבון.

היו בו שתי שערות צומחות הרי אלו מצילות מכונסות ומפוזרות מבוצרות ושאינן מבוצרות, אבל משוירת אינה מצלת אלא אם כן היתה מבוצרות. היו בו שתי שערות אחת צומח׳ ואחת מבוצרת הרי אלו מצילות ומפוזרות, היו בו שתי שערות אחת צהובה ואחת צומחת נולד זוג לצהובה טמא, לצומחת ולמשויירת טהור, ואם מגלח את הנתק אפילו נזיר הרי זה מגלח, תגלחתו

חסדי דוד

בשער לבן בין בשער צהוב יש לנו לדון בשיעורא דזוטר מכלהו להחמיר, אלא דבשער לבן טמא מכדי נטילת זוג ולמעלה, ובשער צהוב אינו טמא אלא בכדי נטילה בזוג לבד, דעפי מהכי קי״ל כר״ע דמיקרי ארוך, דכיון דהוי כל דהוא גדול משיעור המטמא לדידיה בשיער לבן ממילא ארוך מיקרי, ובציר מנטילת זוג לא מיקרי שער בשום מקום כלל. ובהכי ניחא שיטתיה דהרמב״ם.

ומ״מ חזינא ליה להר״ב משל״מ בפ״ב, דהק׳ על הרמב״ם דהו״ל לפ׳ דשיעור כדי נטילה בזוג בין בלבן בין בצהוב הינה אלא טו׳ ספק, דבגמ׳ הא דפסקו ככלהו להחמיר היינו דמספקא לן הלכתא כמאן, וא״מ טובא בין טמא ודאי לטמא מס׳, ועוד הק׳ לב״ס גופיה דהיכי פ׳ להחמיר מס׳, הא קי״ל כל ספק נגעים עד שלא נזקק לטו׳ טהור, והאריך בזה ע״ש, ולפעד״ן דמדלא קאמרי׳ בש״ס נקטי׳ כדברי כולם להחמיר, אלא קאמר הלכה כדברי כולם להחמיר, מכא מוכח שאין הכוונה כמו שהבין הרב דנקטי׳ להחמיר מספקא, ותדע דהא בקושטא איכא למידק דמאי ספקא איכא נהדר לכללין דהא לגבי ר׳ ישמעאל ודאי נקטי׳ כר״ע דהלכה כר״ע מחבירו, וכ״ש שהלכה כמותו לגבי ר״א דשמותי הוא, לכך נר׳ לפ׳ דמר עוקבא הכי גמיר מרביה שדברי כלם הלכה הם, דלא פליגי אלא מר אמר הדא דהיכא שיולא לנו הומרא לדון לכוף ראשן לעיקרן דייני׳, ובהכי איירי רי״ש, דלהחמיר דייני׳ שלא יחשבו שערות עד שיעור זה כגון בבן ובת, אבל מודה הוא דלהקל לא אמדי׳ בהכי אלא אי כשיעורא דר״א אי כשיעורא דר״ע, ומא״ח[1]) דהיכא דנפקא לן להומרא לדון כנטילת הזוג הכי דייני׳, ובהכי איירי ר״ע כגון בשער לבן דנגעים ובשער צהוב דבהכי סגי ליקרא שער, וה״נ לענין פרה בהכי משערי׳ בב׳ שערות שחורות אבל לא להקל אלא אי כר״א או כרי״ש, ואנן מיהא לא נקטי׳ כר״א כלל, אלא כרי״ש וכר״ע דלא פליגי וכדאמרן, ולא בתורת ספקא אתי׳ עלה כלל, דאי מספקא ודאי ס׳ נגעים להקל, אלא קושטא הוא דר״ע גופיה ס״ל כדי נטילת זוג לחומרא, וכדי לכוף ראשן לחומרא.

היו בו ב׳ שערות וכו׳. היינו פירושא דמתני׳ ג׳ (פ״י), הצומח מליל וכו׳, ומפרש דהיינו ב׳ שערות, ופי׳ צומחות שצמחו אחר שבא הנתק ואז מצילין אפי׳ שאינן מבוצרות אלא שהן מן הצד של הנתק, אבל אם היו משויירות דהיינו שכשניתק נשארו שם ב״ש אין מצילות אא״כ מבוצרות באמצע הנתק, והדר קתני לרבותא דאפי׳ איכא שערה אחת בלבד שחורה צומחת אפי׳ מן הצד ושערה אחרת שהיתה משויירת אלא שהיא מבוצרת בענין דמהני אפי׳ למשויירות, וכיון שכן הוו להו הב׳ שערות רחוקות זו מזו דהיינו מפוזרות, אפ״ה מצטרפת הצומחת והמשויירת והו״ל ב׳ שערות שחורות ומצילין. ושוב קאמר אם היו אחת צהובה דהיינו מחצית סי׳ טו׳, ואחת צומחת מחצית סי׳ הצלה, א״נ א׳ צהובה וא׳ משויירת שחורה דהיינו הך, ושוב נולד זוג לצהובה הרי איכא סי׳ טו׳ שלם וטמא, ועכ״ז אם אח״כ נולדה שחורה אחרת ונעשית זוג לצומחת או אפי׳ למשויירת בלבד שהיתה שם טהור דמצטרפין כמו ברישא, ודברים ברורים הן ולכן לא חש להעתיקם הרמב״ם שנלמדים מהדינים שהביא שם ממשנתנו.

ואם מגלח וכו׳. נר׳ דט״ס הוא, וצ״ל והתגלח ואת הנתק אפי׳ נזיר ה״ז מגלח ואח״כ צ״ל תגלחתו בכל אדם, והכי תניא בת״כ (תזריע נגעים פ״ט ה״ו, ס״ו ע״ב) דנר׳ דדריש מדלא כתיב וגלח, וה״נ דריש התם מוהתגלח בכל אדם, כלו׳ שא״צ כהן, וכן דריש בכל דבר דלא בעי תער ע״ש, והא דדריש לכלהו תלתא נר׳ דשקולים הן, א״נ דריש גלה התגלח והתגלח, דממשמעות תיבת גלח דרשי׳ בכל דבר דלא בעי׳ תער, ומריבוי התגלח דרשי׳ לרבות בכל אדם, ומוי״ו יתירה מרבי׳ אפי׳ נזיר. והא דאצט׳ לרבות נזיר, היינו דאע״ג דאין גלוח זה מצוה כמו גילוח האחרון, דה״ע דלא בעי תער ולא בעי כהן שהרי אינו אלא לסימנא בעלמא כדי להבחין ולהכיר אם יפשה, דמש״ה נמי מסיים בה הסגירו ולא גלחו ה״ז מוסגר, והילכך ליכא למילף גילוח זה מגילוח האחרון של הטהרה דכי היכי דההוא מגלח אפי׳ נזיר ה״נ הך גילוח דנתק, דשאני התם שהיא מצוה גמורה, ואמרי׳ אתי עשה דתגלחת ודחי ל״ת דנזיר, וכמ״ש הרמב״ם בפ״ז מה״נ ת״כ כמ״ש הראב״ד לשם, אבל גילוח זה שאין בו מצוה גמורה נימא דיהא אסור בנזיר[2]), הילכך אצט׳ קרא יתירא, ושוב מצאתי כעין זה במשל״מ ע״ש, וע״ע מש״ל בפ׳ בתרא דנזירות בס״ד.

ואמנם היה ק׳ לי ממאי דחזי׳ דלא הצריכה תורה גילוח הנתק אלא כשבא להסגירו בשבוע ב׳, ומאחר דתנן בפ״ב דהנתקים מטמאין בפשיון בין בסוף שבוע א׳ בין בסוף שבוע ב׳, אם איתא למאי דאמרן דגילוח אינו אלא להכיר הפשיון, א״כ למה לא הצריכה תורה גילוח מיד בהסגר ראשון כדי להכיר אם פושה בסוף שבוע, וא״כ מהכא משמע דגילוח זה הוא למצוה וגזרת הכתוב והדרא קו׳ קרא ל״ל, הא מלתא הוה קשיא לי ולא מצאתי לה רפואה אלא במה שמצאתי בפי׳ הראב״ד (תזריע נגעים ספ״ט, ס״ז ע״א), וז״ל אלא שאני תמה מפני מה אמרה תורה שהוא מגלח בסוף שבוע א׳, והלא הגלחת זו לא היתה אלא להכיר פשיון, וכיון שהפשיון מטמא כמו בסוף ראשון למה (אינו כצ״ל) מגלח בתחלת הסגרו, אלא מי שגזר על הנתקים הוא יודע את גזרתם וראה שאין טבע הפשיון מצוי בנתקי׳ אלא לאחר שבוע, ולפי׳ גזר עליו בסוף שבוע ולא בתחלתו, עוד נ״ל בתגלחת הנתק כי היא לענין רפואה והיא לבחינה אם תתרפא בהסגר ב׳, ובעל התולדה יודע משפט הנתק שלא יועיל בתחלה עכ״ל הזהב,

1 ומא״ח = ומר אמר חדא.

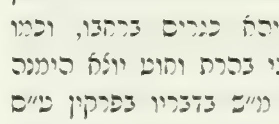
2 עיין תוספתא כפשוטה נזיר, עמ׳ 147.

אבל אדם, ותגלחתו בכל דבר, הסגירו ולא גלחו הרי זה מוסגר. (ב). נתק וחוט יוצ' הימנו שני נתקין וחוט יוצא מזה לזה, אם יש בו רוחב שערות זוקקין ליטמא בשער צהוב דק והפסיון, להצל בצימוח, אבל במשויור אינו מציל עד שיהא בו רוחב כגריס, רבי אליעזר ברבי שמעון אומר כשם שאינו מציל במשוייר עד שיהא בו רוחב כגריס, כך אין זוקקין לטמא בשער צהוב דק והפסיון, להציל בצימוח, עד שיהא בו רוחב כגריס. (ג). נתק בתוך נתק, מסגיר את הפנימי ופוטר את החצון. יהודה בן נקוסא אומר משם רבי שמעון, כל נתק שהחליט שער צהוב דק והפסיון והלכו להן, עלולין לשמש טומאה עולמית. (ד). נתק כחצי גריס בראשו ובזקנו יסגיר, עמד בו שבוע אחד נותן לו שבוע שני, עמד בו שני שבועות, אחר יפטו' נולד בו שער צהוב דק והפסיון טמא, נולד לו שער שחו' או שנכנס שער שחור מן הצד טהור, הלך שער שחור מן הנתק והניח שער צהוב במקומו טהור, ולא עוד שהוא טהור אלא שמציל מיד שער צהוב דק והפסיון הבאין אחר

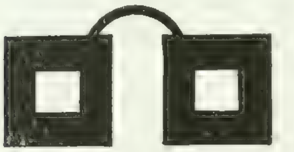
חסדי דוד

והשתא ניחא טובא מאי דאמרן וכל הך מתניתא פסקה הרמב"ם כאן בפ"ה דין ג'. ופי' ה"ז מוסגר דקתני סיפא, היינו דמהני להסגר שני, ואם בסוף השבוע לא יצמח שער צהוב יפטור, ואם יצמח יחליט, שהרי בפשיון א"א לעמוד עליו אם פושה, כיון דלא גילה סתרי נתקא [1]) וקמ"ל דמסתמא לא חיישי' שמא פשה, דריעותא דלא חזי' לא מחזיקי', כך נלע"ד.

(ב). נתק והוט יוצא וכו'. הביאה הר"ש בפרקין מש' ז' ופירשה וז"ל, פי' נתק כגריס וחוט של נתק יוצא מן הנתק כגריס, ב' נתקים בכל א' כגריס וחוט של נתק יוצא מזה לזה, אם יש בחוט רוחב ב"ש נתק זוקק לטמא שאר הנתקים בשער צהוב ובפשיון, דאם השער צהוב בחוט הרי הוא כעומד בשאר הנתקים, ואם פשה החוט כאילו פשו הנתקים, ולהציל בצימוח, דאי איכא בנתקים שער צהוב או שפשו ושער שחור צמח בחוט כאילו צמחו בנתקים ומציל, אבל במשוייר אינו מציל עד שיהיה בחוט כגריס, משום דמשויר אינו מציל אלא מגולח, וה"ה להיות מגולח עד שיהא בחוט רוחב שלשה שערים, דזהו רוחב הגריס, והרא"ש סבר דלשום דבר אין החוט נחשב כנתק עצמו עד שיהא כגריס ברחבו, וכמו שנחלקו כאן גבי נתקים, נחלקו גבי בהרת וחוט יוצא הימנה ונגעים כתבתי בפרקין ע"כ. והנה מ"ש בדבריו בפרקין ע"ש הוא, וצ"ל בפ"ד, דהתם אמתני' ה' דתנן ב' בהרות וחוט יוצא מזו לזו, אם יש בו רוחב ב"ש מצרפן ואם לאו אין מצרפן, התם מייתי הר"ש תוס' דפ"ב, דפליגי ת"ק ורא"ש בבהרת וחוט וב' בהרות וחוט כה"ג דפליגי בנתקים, ומייתי התם נמי הך תוס' דהכא דבנתקים ע"ש. ואמנם עיקר פירושו דהכא איכא למידק עליה דמ"ש ואסברה ניהלן מ"ש זוקקין יפה. שאם פשה החוט כאילו פשו הנתקין אין הדעת מקבלתו, שהרי המציאות דב' נתקים וחוט יוצא מזה לזה נר' דהיינו כזה,

והרי עינינו הרואות במתני' הנז' דכשיש בחוט ב"ש מצרף השתי בהרות להיות נחשבות שתיהן כבהרת אחת, ופשיטא דה"ה בב' נתקים דמצרפן, וכ"נ מפי' דהכא דאמר מר דשער שחור אם צמח בחוט מציל שתיהן, ש"מ דחשיבי שתיהן כנתק א' ארוך. וכיון דחשיבי כנתק א' היכי אמר מר שאם פשה החוט כאילו פשו הנתקים, והא אין הנתק פושה לתוכו כשם שאין הבהרת פושה לתוכה, והרי החוט הזה עין רואה שהוא בתוכו, ובשלמא אידך מציאות דאסברה לן שאם שער הצהוב בחוט וכו' ניחא, אבל מציאות זה לא יתכן ולא היה צריך הרב למשכן עצמו בזה, דהוה סגי בהביא דשער הצהוב, ובר מן דין הומ"ל זוקקין לטמא בפשיון שאם פשה נתק אחת מהן הרי הוא מוחלט בשתיהן שהחוט מצרפן, ועי"ד שפי' הרב גופיה במש' הנז'. ומיהו יתכן להעמיד פי' הרב במציאות אחר, דהיינו שהחוט אינו יוצא ביושר אלא כקשת מבחוץ, דהשתא אם פושה החוט אין הפשיון לתוכו אלא חוצה לו כזה,

והנה כל הך מתניתא פסקה הרמב"ם כצורתה בפ' הנז' דין י"א, ומרן הכ"מ מייתי פי' הר"ש ע"ש.

(ג). נתק בתוך נתק וכו'. פי' נתק כגריס מרובע באמצע ושיטה של שער מקיפו סביב ומחוץ לאותה שיטה מקיף נתק כגריס כל סביבה, שדי' להך שיטה של שיער בתר נתק החיצון, ונמצא כי הנתק הפנימי אין בו שום סי' לא של טהרה ולא של טו' ודינו להסגיר, והחיצון יש בו סי' טהרה דהיינו שערות שחורות מגולחות, וכך פי' הר"ש במש' ז' שהביא שם תוס' זו אמתני' דתנן בדומה לזה, וע"ש דמייתי דאיכא תנאי דסברי בכה"ג שניהן להסגיר ע"ע.

(ד). יהודה בן נקוסה וכו'. הא מלתא באפי נפשה, וקאי אפלוג' דמש' ה' דפ"י, דת"ק סבר דמי שהוחלט נתקו ע"י שער צהוב ואח"כ נולד בו שער שחור אעפ"י שהלך לו השחור ונשאר הצהוב ה"ז טהור, כל זמן שלא נולד אח"ז סי' טו' אחר, דהיינו שער צהוב אחר או פשיון, ור"ש בן יהודה משום ר"ש סבר כל נתק שטהר שעה אחת אין לו טו' לעולם, ואפי' נולדו לו ג"כ סימני טו' אחריני, ובתר תנאי אליבא דר"ש סברי, כל שער צהוב שטהר שעה א' אין לו טו' לעולם, אבל אם נולד אח"כ סי' טו' אחר אה"נ דטמא, ואע"ג דלכאורה היינו ת"ק, עיין בתוי"ט שכתב בשם הר"ב ק"א דה"ב דלת"ק דוקא בשער צהוב שנרפא ע"י צמיחת שער שחור הוא דאין לו טו' לעולם אעפ"י שנשאר, אבל הפשיון אף שנרפא ע"י צמיחת שער שחור, אם אח"כ נשר השחור והפשיון נשאר במקומו טמא, ולתנא בתרא אליבא דר"ש אף הפשיון

1 דלא גילה סתרי נתרא — לשון ת"א בפרקמו.

הנתק. (ה). נתק כגריס בראשו ובזקנו בסוף שבוע ראשון ובסוף שבוע שני, ונולד לו שער צהוב דק והפיסיון טמא, ונולד לו שער שחור או שנכנס שחור מן הצד טהור, הלך שער שחור והניח שער צהוב במקומו טהור, ולא עוד שהוא טהור אלא שמציל מיד שער צהוב דק והפסיון הבאין אחר הנתק.

חסדי דוד

דינו כשער צהוב ע"ש, וע"ע לקמן, והנה התם מייתי הר"ש להך מתניתא, ופי' דר"י בן נקוסא אליבא דר"ש סבר כר"ש בן יהודה אליבא דר"ש, ומשם באה שיש כאן בנוס' שבידנו ט"ס וצ"ל, אין עלולין [1]) וכו'.

ומאי דתנינן בתר הכי נתק כאלו גריס וכו', אעפ"י שגם בפי' הר"ש ה"ג, מ"מ מוכרח דט"ס הוא וצ"ל כגריס [2]) וכדאיתא בבי דלקמן, דאי בהאי גריס איכו כלום והסגר מאן דכר שמיה ומהיכא תיתי. והיה עולה בדעתי כדי לקיים גי' הס', דר"ל דבמקום שמתחברין הראש והזקן זע"ז יש תאי גריס בזה וה"ג בזה, וס"ל להך תנא דמצטרפין, ואע"ג דתנן בפרקין מש' ט' שאין מצטרפין זע"ז, דילמא הכיא ריה"ו היא, אבל ר"ש כי היכי דאית ליה התם דמעכבין זא"ז שמא ה"נ סבר דמצטרפין זע"ז, אלא שלא ראיתי לשום מפ' דפי' הכי, אלא מכלהו משמע דבצירוף אפי' ר"ש מודה דאין מצטרפין, דדרשי' הכי מדכתיב או הזקן ללמד שחשובין ב' כמ"ש הרמב"ם בפ"ח, וכן לקמן בפרקין תנינא סתמא א' בראש וא' בזקן אין מצטרפין וגו' דליכא מאן דפליג, ועוד לא יתכן פי' זה לפי מ"ש הר"ש כאן בראשו ובזקנו, כלו' או בזקנו הילכך מהוורתא דכגריס גרסי'.

ועוד יש ט"ס בהך בבא וכצ"ל עמד בו ב' שבועות ופטור אחר פיטור נולד בו וכו'. וכלהו הנך תרתי בבי הביאם הר"ש במש' ה', ופירשה וז"ל שער צהוב דק ופשיון כלו' או פשיון טמא, אעפ"י שנטהר הנתק כשפיטרו, ובמה בהא מודה ר"י בן נקוסא כיון דעדיין לא בא לידי הכנס, (ולא ידעתי בעניי אמאי אמרה הרב בתורת שמא, דמלבד הלשון מוכח כן דא"כ מה ענין בבא זו למ"ש רישא אלא משמע דסיומא דמלתיה דר"י בן נקוסא היא כלו' דבהא מודה. ותו דמדבריו של ר"י בן נקוסא הלמדנו, דקאמר כל נתק שהחליטו וכו', מוכח בהדיא דדוקא כה"ג שהוחלט תחלה ושוב נפטר בהא הוא דקאמר שאין לו עוד טו' עולמית, וגר' דספקו של הרב היינו משום מ"ש בסיפא דהך בבא דאתיא דלא כר"י בן נקוסא דלדידיה א"צ להגלה וכדלקמן) או שכנס שער שחור מן הצד היינו משייר דמציל, כגון שפשה הנתק ובאותו פשיון נשארו ב' שערות שלא נתקו, ואע"ג דקאמ' מן הצד, לא שיהו מקורבות לקמת הראש, דהא לעיל תנן המשואר אינו מציל, (פי' כשאינו מבוצר אלא מן הצד) אא"כ רחוק מן הקמה מקום ב"ש, והא דקתני הכא מן הצד משום דפשיון הוי חוץ לנתק קרי ליה מן הצד ולעולם דמרוחקים מהקמה מקום ב"ש. ולא עוד שהוא טהור כלו' ל"מ שהוא טהור אלא דאצולי נמי מציל על סי' טו' הבאין אח"כ בנתק, כגון שבא אח"כ שער צהוב ופשיון דהאי צהוב דמעיקרא נחשב כשחור המשייר דמצילו, והשתא הא דלא כר"י בן נקוסא, דלדידיה הגלה נמי לא בעי וכר"ש דסיפא דמתני' לא מתוקמא (הנה מ"ש הרב דהך סיפא דלא כר"י ב"נ, ברור הוא דלדידיה כל נתק שטהר שעה א' שוב אין לו שום טו', אפי' יולדו לו כמה סימני טו' ולא יטהר עם שום סי' טהרה, א"כ מה צורך להגלה, אמנם מ"ש הרב דכר"ש דסיפא דמתני' נמי לא מתוקמא זה אינו אלא לפירושו, דפי' בר"ש דמתני' שאם נולד אח"כ סי' טו' אחר אה"נ דטמא אע"ג דנשאר השער צהוב הראשון שכבר נטהר, נמצא דלדידיה אינו מציל על הבא אח"כ והכא קתני דמציל, א"כ ודאי דהא דלא כר"ש וכ"ש דלא אתיא כת"ק דמתני', דאיהו נמי לית ליה הגלה, א"כ צ"ל דהך סברא אחרת דלא כת"ק ודלא כר"י ב"נ אליבא דר"ש ודלא כר"ש דסיפא דמתני' והוא דוחק עצום, אבל לפי מה שפי' הרמב"ם בדברי ר"ש דמתני' כמ"ש התוי"ט שם, דר"ש סבר דמה שהציל הצילו לעולם בין ממה שהיה לו בין ממה שיבא אחריו, ואם הי"ל שער צהוב ובא השחור והצילו הציל גם משער צהוב אחר שיבא אח"כ ע"ש, נמצא דהיינו ממש סברת הך תנא דהכא, ואע"ג דהתם מסיים הרמב"ם שאם יבא אח"כ פשיון מיהא טמא, שההצלה לא היתה אלא משער צהוב שלא יטמא עוד אפי' הדש אבל לא מהפשיון, והכא קתני שמציל משער צהוב והפשיון הבאין, וא"כ היה נר' דאפי' לדידיה לא מתוקמא כר"ש, הא ליתא דהתם מסיים הרמב"ם גופיה דה"ה אם הוחלט בפשיון ובא שער שחור והצילו נטהר מכל פשיון אפי' מפשיון שיבא אח"כ אבל לא משער צהוב שיבא אח"כ וע"ש בתוי"ט, א"כ לדידיה שפיר מתוקמא כר"ש, דלצדדין קתני, דמ"ש תחלה נולד לו שער צהוב ופשיון פשוט דר"ל או פשיון, א"כ מ"ש אח"כ שמציל מיד שער צהוב והפשיון הבאין, ה"פ אם תחלה הוחלט בשער צהוב ובא השחור והציל הציל ג"כ מיד שער צהוב הבא, ואם היה תחלת ההחלט בפשיון והצילו השחור הציל ג"כ מיד הפשיון הבא וברור.

עוד פי' הר"ש וז"ל בסוף שבוע ראשון ובסוף שבוע שני, כלו' או בסוף, וברישא אשמועי' בנולד אחר הפיטור והשתא קמ"ל בנולד בסוף שבוע ראשון או בנולד בסוף שבוע שני, (פי' עד שלא הספיק הכהן לפטרו) וכלם דינם שוה. בסוף שבוע א' או בסוף שבוע ב' כנס שער שחור מן הצד דא"א לטמאוהו בשום ענין דלא הוה בו מעולם סי' טו', דאפי' אשכחת ליה פשיון הא איכא הנך שערות דמטהרי, חזר ונתק טמא משום פשיון דהנך שערות דנשתיירו סוף הפשיון ואגלאי מלתא דהשתא הוא דגמרי ואפי' מאן דמטהר הכא מודה דטמא וכו' ע"כ. ומכל הך מתניתא לא מייתי הרמב"ם ולא מידי, וכן בדין דהא אנן קי"ל כת"ק דמתני', ולדידיה ליתנהו להנך מילי, ואע"ג דבבא דסיפא מיהא הלכתא שפיר לפום הלכתא, מ"מ דבר ברור הוא, ומאחר דלא הוזקק להעתיק בבי דרישא דליתנהו אליבא דרבנן לא חש להביא אפי' סיפא מאחר שיש ללומדה מדינים כיוצא בו.

1 וכ"ה בכי"ו ובר"ש.
2 וכן הוא בכי"ו.

(ו). נתק כגריס בראשו ובזקנו בסוף שבוע ראשון, ובסוף שבוע שני כנס שער שחור מן הצד טהור, חזר ונתק טמא משום פסיון. נתק כגריס בראשו ובזקנו יסגיר, נתק ראשו וזקנו כולו כאחד בין מתוך החליט בין מתוך הסגיר ובין מתוך הפטר, פטור משם פרחה, אחר הפטור טמא משום פסיון. (ז). הבא כולו נתק בראשו ובזקנו יסגיר, עמד בו שבוע אחד נתן לו שבוע שני, עמד בו שני שבועות יפטור, אחר הפטור נולד לו שער צהוב דק טמא, נולד לו שער שחור בין מן האמצע ובי' מן הצד טהור, הלך לו שער שחור והניח שער צהוב במקומו טהור, ולא עוד שהוא טהור אלא שמציל מיד שער צהוב הבא אח' הנתק, הבא כולו נתק יסגיר בסוף שבוע ראשון, ובסוף שבוע שני נולד לו שער צהוב דק טמא, נולד לו שער שחור בין מן האמצע ובי' מן הצד טהור, הלך שער שחור והניח שער צהוב

חסדי דוד

(ו). נתק כגריס וכו', ניתק ראשו וכו', בין מתוך הסגר ובין מתוך הפיטור טהור משום פריחה וכו'. כצ"ל, והביאה הר"ש במש' ט' (דפ"י) ופי' בראשו ובזקנו, כלו' בראשו או בזקנו, ניתק ראשו וזקנו כלו' או זקנו, א"נ תרווייהו דוקא כר"ש דמתני', דאמר מצטרפין, בין מתוך הפיטור טהור משום פריחה, כלו' אם פיטרו ואח"כ פרחה בכלו טהור, אחר הפיטור טמא משום פשיון, כלו' אם פשה במקצת אחר הפיטור ולא פרחה בכולו טמא ע"כ. ואין ספק דפירושו ז"ל בסיפא דחיק ואתי מרחיק, דמסתמא במציאות דאיירי כולה מתניתא בפושה בכל הראש איירי נמי הך סיפא ולא בפושה במקצת, ותו דאי במקצת פשי' דהיינו פשיון ומאי קמ"ל. ולולא פירושו ז"ל, הייתי מפ' דאה"נ דבכל הראש קאמר, דדוקא מתוך החלט או מתוך הסגר או מתוך הפיטור, דהיינו בסוף ימי הסגר אלא שעדיין לא הספיק הכהן לפוטרו, בהנך הוא דטהר, דהו"ל פורח מן הטמא דטהור, דכל זמן שלא פיטרו הכהן שם טמא עדיין עליו, הואיל ונזקק להסגר, אבל אחר שפיטרו הו"ל פורח מן הטהור דטמא, וכדתנן בפ"ח גבי בהרת והה"נ הכא גבי נתק. איברא דהר"ש לשיטתיה אזיל, דס"ל דפריחה אחר הפיטור לאו היינו פורח מן הטהור וכדפי' התם בפ"ח, ומה"ט נמי הכא במתני' דתנן מי שהי"ל נתק כגריס וניתק כל ראשו טהור, פי' הרב משום פריחה בין שהוחלט וכו', ואפי' עמד בעיניו ב' שבועות ופיטרו ולא הוחלט מעולם, אלא מתוך הפיטור ניתק כל ראשו טהור, ולא הוי כפורח מן הטהור דטמא כדפי' לעיל פ"ח, דפריחה אחר הפיטור טהור ע"כ, והילכך לשטתיה הוכרח לפ' כאן דמתוך הפיטור היינו נמי אחר שפיטרו, וסיפא דאחר הפיטור איירי בענין אחר דלא פרחה בכולו, אבל לדידן דקי"ל דפריחה שלאחר הפיטור טמא, דמיקרי פורח מן הטהור וכמ"ש הרמב"ם ברפ"ז, א"כ אין אנו צריכין לידחק בהכי, אלא מתוך הפיטור היינו קודם שפיטרו הכהן, דאכתי חשיב כפורח מן הטמא דטהור, אבל אחר הפיטור אפי' פרח בכל הראש הו"ל דטמא, ובהכי דייקא שפיר לישנא דתנא בתחלה מתוך הפיטור, ואח"כ תנא אחר הפיטור, ואילו לפי' הר"ש דזה איירי דפרח בכלו וזה בפרח במקצתו אבל תרווייהו איירי אפי' אחר שפיטרו הכהן, אמאי שינה תנא בלישניה דבהא קאמר מתוך הפיטור ובאידך קתני אחר הפיטור.

האמנם ראיתי להרמב"ם גופיה, דבפ"ח דין י"ב כתב מי שהיה בראשו נתק כגריס ופשה הנתק על כל ראשו וכו', בין שניתק כולו מתוך הסגר או מתוך החלט או אחר הפיטור ה"ז טהור, שני' קרח הוא טהור הוא וכו', הרי דשני מלישניה דתנא ובמקום מתוך הפיטור כתב אחר הפיטור וקאמר דטהור, א"כ מוכרח דמ"ש כאן אחר הפיטור טמא משום פשיון, גם הוא ז"ל מפ' כפי' הר"ש, אלא דא"כ לדידיה ק' הלכתא אהלכתא שהרי הוא ז"ל גבי בהרת פי' דפריחה שלאחר הפיטור טמא, וכבר מרן בכ"מ בשם מוהריק"ו הק' כן מ"ש הך מהפורח בכלו אחר הפיטור דלעיל, ותי' דשאני התם דקרא מוכח שאין הפריחה מטהרת אלא בפורח מן הטמא, ואילו הכא כתיב ואיש וכו' קרח וכו', משמע בכל גוונא וכו' ע"ש, ולפי"ז אפי' לומר דס"ל ז"ל דתנאי נינהו, דהך תנא תוספתא לא דריש לה מהך קרא דקרא הוא דמשמע בכל גוונא, אלא הדמין יתעביד לפורח דגבי בהרת דה"נ בתורת פריחה אתי' עלה, הילכך לא מטהרי' אלא דומיא דפריחה דבהרת, והילכך קתני דדוקא מתוך הפיטור טהור, אבל אחר הפיטור טמא, אבל תנא דמתני' דסתמא קתני וניתק כל ראשו טהור, ס"ל דלאו היינו בתורת פריחה כמו בבהרת, אלא הכא גזרת הכתוב הוא, דכל זמן שניתק כל ראשו אפי' לאחר הפיטור טהור, וה"ט שלא הזכיר הרמב"ם כאן משום פריחה כלישנא דמתניתא, דס"ל דפליגא ואנן כמתני' קי"ל ולא כמתניתא, ומש"ה נתהפך רבינו בשנותו דברי התנא ולא כתב מתוך הפיטור אלא אחר הפיטור ואפ"ה טהור, ודלא כדמסיים מתניתא אחר הפיטור טמא משום פשיון.

(ז). הבא כולו נתק וכו'. הכא קמ"ל דהבא כולו נתק בתחלה דינו כנתק כגריס, וכי היכי דגבי נגעים שבגוף נמי אין הפרש בין נגע קטן כגריס לנגע גדול דמתחלה פרח בכלו, ה"נ בנתק והילכך דינו שוה לנתק כגריס, דהואיל ואין בו סי' טו' ולא סי' טהרה יסגיר עד ב' שבועות, ואם עמד בעיניו בלא שום סי' כדאמרן יפטור, ואם אחר הפיטור נולד סי' טו' דשער צהוב טמא, ואם נולד בו סי' טהרה דשער שחור אפי' מן הצד, כיון דלוקה הוא מציל כדלעיל, ואפי' הלך לו השחור ונשאר הצהוב דינו כשחור הלוקה ומציל אפי' מיד צהוב אחר ביאה אח"כ, אבל לא מיד פשיון ומתניתא אליבא דר"ש דמתני' אתיא וכדלעיל עפ"י פי' הרמב"ם.

ובבא שניה היינו נמי כקמייתא ואין הפרש, אלא דהכא איירי שנולד השער צהוב בסוף ההסגר קודם הפיטור והחליטו מיד, משא"כ בבבא דרישא דהוחלט אחר הפיטור ודינם שוה. (ובפי' הר"ש שלפני' חסר כאן בבא מציעא). ובבא שלישית איירי שלא בא סי' טו' דשער צהוב אדרבא בסוף ההסגר נולד סי' טהרה דשער שחור, ואם חזר וניתק אותו שער שחור טמא משום פשיון, ומש"ה קאמר שהיה מן הצד דהא אין הנתק פושה לתוכו אלא מן הצד. והנך תלתא בבי כבר תנינהו לעיל

במקומו טהור, ולא עוד שהוא טהור אלא שמציל מיד שער צהוב דק הבא אחר הנתק. (ח). הבא כולו נתק יסגיר בסוף שבוע ראשון, ובסוף שבוע שני נולד לו שער שחור מן הצד טהור, חזר הנתק טמא משו' פסיון, הבא כולו נתק בראשו ובזקנו יסגיר, שתי שערות צומחות אחת בראש ואחת בזקן, שתי שערות צהובות אחת בראש ואחת בזקן אין מצטרפות. (ט). הקרחת והגבחת שתיהן סימן אחד ושתיהן טומאה אחת, ולמה נחלקו שאין מצטרפות זו עם זו, ואי זו היא קרחת ואי זו היא

חסדי דוד

בפרקין גבי נתק כגרים והדר תנינהו הכא גבי הבא כולו נתק בתחלה, לאשמועי' שדינם שוה ודברים ברורים נינהו. ולדינא לדידן דקי"ל כת"ק דמתני' וכדכתי' לעיל בפרקין נקטי' ה"נ בין בבבא קמא בין בבבא מציעא, שאם הלך השחור ונשאר הצהוב טהור כל זמן שלא ילמה בו צהוב אחר דהללה ליתא, אבל אם יולד צהיב אחר טמא, וכ"ש אם יפשה דהיינו בבא שליפית שאח"כ נשר השער שחור ופשה שם הנתק, ועיין רמב"ם בפ"ח ומ"ש הראב"ד שם ומ"ש עליו הכ"מ, כי אין להוסיף על דבריו, ועמש"ל בסמוך ע"ד הקרחת וגבחת.

(ח). הבא כולו נתק בראשו ובזקנו וכו'. הכא אין פירושו כמו בכל הנהו דלעיל דר"ל או בזקנו, אלא הכא קמ"ל דאפי' בא בתחלה כולו נתוק בין בראשו בין בזקנו אין דינו אלא כנתק שתם כגרים ובעי הסגר, (ועמ"ש בסמוך בס"ד) ושוב קמ"ל דאין מצטרפין דתנן במתני' היינו בין לסי' טו' בין לסי' טהרה, שאם אין שם אלא שערה א' צומחת דהיינו שחורה בראש וא' בזקן אינו סי' טהרה, וכן בצהובות אינו סי' טו' וכמאן דליתנהו.

(ט). הקרחת והגבחת וכו'. בס"פ (פ"י) מייתי לה הר"ש אמתני', ופי' אין זה כמו נתק דנתק הוזר ומגדל שער ומיטמא בכל מראה, וקרחת וגבחת אין מגדלין עוד שער ואין מטמאין אלא בד' מראות וכו', ע"ש, מוכח שדעתו ז"ל שההילוק שבין נתק לקרחת וגבחת אינו בין רב למעט, אלא כל ההילוק שבין זה לזה אינו אלא דכל שראוי להזור ולגדל שער היינו נתק, ולא שנא ניתק במקום א' מן הראש כגרים ל"ש ניתק כל שער הראש ל"ש ניתק מפאת פניו בלבד ל"ש ניתק מהקדקד השופע לאחוריו, כל שראוי להזור ולגדל שער נתק מיקרי, ודינו ליטמא בשער צהוב ובפשיון ולא במחיה, ומיטמא בכל מראה, וכל שניתק באופן שאינו מגדל עוד שער ל"ש מלפניו בלבד או מלאחריו בלבד ל"ש כל הראש בכללה, ה"ז נדון בדין קרחת וגבחת שאינו מטמא אלא בד' מראות כעור הבשר, ומיטמא במחיה ובפשיון, אבל לא בשער לבן, לפי שאינו מגדל עוד שער, וכן אפי' לא ניתק אלא כגרים בלבד אם מצד פניו ה"ז נדון כגבחת ואם מצד אחוריו נדון כקרחת, ובכה"ג הוא ששנינו במשנתנו הקרחת והגבחת אין מצטרפין, ולדידיה ההיא דתנינא לעיל הבא כולו נתק בתחלה איירי בכה"ג שראוי להזור ולגדל, ומש"ה נדון כנתק ובההוא גוונא אם נולד בו שער צהוב בכל מקום בין מצד פנים בין מצד אחור הרי הוא מוחלט. וה"נ אם ניתק חצי גרים מצד פניו וה"ג מאחוריו נדון כנתק ואין זה בכלל הקרחת והגבחת אין מצטרפין.

והנה הרב מייתי התם ברייתא דת"כ (תזריע נגעים פ"ו ה"ו, ס"ז סע"א) וז"ל יכול אפי' נמרט ראשו מחמת חולי יהא טמא, ת"ל קרחת וגבחת מה קרחת שאינה ראויה לגדל שער, אף גבחת שאינה ראויה לגדל שער, אי מה קרחת בידי שמים אף גבחת בידי שמים מנין אבל נשם וסך נשם ת"ל קרחת קרחת ריבה ע"כ, ולא פי' בו הרב מידי, וגר' דנשיעתיה ה"פ הואיל וכתיב בפ' קרחת וגבחת ואיש כי ימרט ראשו, יכול אפי' נמרט ראשו מחמת שתם חולי שהוא ראוי לחזור ולגדל שער לכשיבריא יהיה טמא, פי' בטו' האמורה בפרשת קרחת וגבחת דהיינו בד' מראות וכו' וכדלעיל, ת"ל וכו', מה קרחת שאינה ראויה וכו', וגר' דה"פ משום דל' גבחת לא נודע פי' אלא מתוך הענין, שהרי ל' זה לא מלינו במקום אחר ולא נודע מה ענינה, אמנם ענין קרחת מלינו במקומות אחרים כדכתיב לא יקרחו קרחה וכו', וכן לא תשימו קרחה וכו', ומיהו דייק בעל המאמר דמדחזי' דשני קרא מהכא להתם דבהנהו כתיב קרחה והכא כתיב קרחת, ש"מ שיש הפרש בין זו לזו דהתם דכתיב קרחה דמשמע אפי' כל דהוא היינו לרבותא למימר דאע"ג דקורה בענין שראוי להזור ולגדל שער אפ"ה חייב, והשתא הכא כי היכי דלא תטעי לפי' ולמילף קרחה קרחה דאפי' בכה"ג בענין שראוי להזור ולגדל שער איירי, הילכך שני קרא בדבוריה וכתב קרחת בל' כבד, לומר דלא איירי כי התם אלא דוקא בקרחת כבידה הבאה ע"י מכה גדולה שנעשה הבשר נלקת דשוב אינה ראויה לגדל שער בהא איירי הכא, והדר קתני אי מה קרחת וכו', דלהא נמי נימא דאהני שינויא דקרא למימרא דלא ליהוי כי התם דע"י אדם אלא דוקא ע"י שמים, ת"ל קרחת קרחת ריבה, ואין להק' דאי ריבה א"כ נימא דרבי אפי' ראוי לגדל, דא"כ לשון קרחת מאי אהני, הא דלא כתב קרחה אלא קרחת, ומסתברא דמאי דקפיד קרא בשנותו היינו במידי דהשיבא טפי, דהיינו שלא יהא ראוי לגדל, אבל בין בידי אדם לבידי שמים ליכא קפידה.

וראיתי להר"ב ק"א שפי' הברייתא אליבא דהר"ש משום דקרחת שם התואר ולא יתואר הדבר אלא אם יהיה נצחי, אבל אם לשעתו נקרה לא יקרא קרחת עם היות שיקרא קרח וכו' ע"ש, שדבריו דחוקים ובלא שרש, וגם מ"ש דקרחת שם התואר ליתא כלל, ושוב ראיתי להר"ב תי"ט במשנתנו שהקי' עליו כדברינו, אמנם גם מ"ש הרב שם שהם ז"ל בקיאים בלה"ק וכו' יע"ש, גם הוא דוחק גדול ולעד"ן כדאמרן, והרי נתבאר ההפרש שבין נתקים לקרחת וגבחת לשי' הר"ש.

ברם דעת הרמב"ם אינה כן וז"ל בפי' מש' ט', כאשר ניתק כל הראש הנה לא יקרא אז נתק ואמנם הוא קרחה, וכן כאשר שער הזקן וכו' ויטמא אז בנגעי קרחת וגבחת וכו', ובמש' י' כתב וז"ל אמרו תחלה איזהו קרחת הוא שאלה באיכות השרת השיער באיזו סיבה שיסור ויקרא קרחת, אולם אם היה זה בסיבת ליחה רעה בגוף או תגבורת יובש הנה זה מבואר והוסיף כאן ב' דברים א' מהן שיהיה סיבה

גבחת, מן הקדקוד ושופע לאחוריו זו היא קרח׳, מן הקדקד ושופע לפניו זו היא גבחת.

חסדי דוד

בתחלה כמו מכה שאינה ראויה לגדל שער, והב' שאכל דבר יפול השיער מראשו, ואעפ"י שיהיה אפי' שילמח אח"ז הנה הוא עתה בעת העדרו נדון בו דין הקרחת והגבחת וגם שם צמח, והעולם הוא מין ממיני הידועים אשר זה פעולתו, והוא אמרם או מה קרחת שאינה ראויה לגדל שער מנין אכל סם או כך נשם ת"ל קרחת קרחת ריבה ע"כ, הרי ביאר רבינו שההפרש שבין הנתקים לקרחת וגבחת הוא שהנתק אינו אלא שניתק במקום א' כגריס או יותר והשיער מקיפו, ובזה א"ל שום נגע אלא ניתוק השיער מאותו מקום הוא לבדו קרוי נגע, ומיד כשניתק קרוי טמא וטעון הסגר, וסימני טו' שבו שער צהוב או פשיון, וסי' טהרה שבו שער שחור, אבל קרחת וגבחת הוא ניתוק כל הראש או חצי הראש וניתוק זה טהור הוא כל זמן שאין נולד שם נגע, ואם נולד דינו כשאר נגעים שבמקום בשר, ולמדנו ג"כ מדבריו דגרסתו בת"כ היא איפכא מגי' הר"ש, שהוא ז"ל גריס בריפא מה קרחת בי"ש אף גבחת בי"ש, ואח"כ גר' או מה קרחת שאינה ראויה לגדל וכו', ואמנם צריך לבאר כל הברייתא אליביה וגרי' דה"פ יכול אפי' נמרט כל ראשו מחמת חולי יהא טמא ממילא כדין נתקים, דמצי' למימר דמה שכתוב כאן ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא, דר"ל טהור מטו' נתקים היינו כשנמרט ע"י אדם אבל ע"י חולי בי"ש דילמא איהו נמי בכלל הנתק, דמ"ל ניתק כולו מ"ל ניתק מקצתו ומטמא בניתוק לבד בלא נגע וסי' טו' שבו בשער צהוב, ת"ל קרחת מה קרחת בי"ש, דאל"כ הול"ל קרחה כלישׁ' דאידך קראי דהוו בידי אדם ומעין מאי דכתי' לעיל לפי' הר"ש, א"ו דמש"ה כתיב קרחת לאשמועי' דאפי' בי"ש אע"ג דהוי ע"י חולי אינו נתק אלא טהור הוא מדין נתקים, דלא מיקרי נתק אלא בניתק במקום א' והשיער מקיפו מכל סביביו כדאמרן. והדר קאמר או מה קרחת שאינה ראויה וכו', דכל שהיא ע"י חולי כגון ליחה רעה וכיוצא בזה אינה ראויה לגדל שער. ואימא דוקא בכה"ג נדון כמקום בשר, אבל אם ראויה לחזור נימא שלא תדון כמקום בשר אלא כמקום שער, הואיל וראוי לחזור מדלא כתיב קרחה כי קתם ת"ל וכו'. נמצא לשיטתו ז"ל דכל שניתק כל הראש או מחציתה אינה בכלל נתק כלל וכפי' הרמב"ן דמייתי מרן בכ"מ בפ"ה ע"ע, אך ק' לדבריו מכלהו מתנייתי דלעיל בפרקין הבא כולו נתק בתחלה בראשו או בזקנו וכו', נולד בו שער צהוב טמא וכו', הרי בהדיא דאפי' בניתוק כל הראש נדון בטו' נתקים, והיכי קאמר רבינו כי כאשר ניתק כל הראש אינה נתק אלא קרחת וגבחת, וליכא למימר דס"ל דהכיא אינה הלכה, שהרי פסקה איהו גופיה בפ"ח הבא בתחלה וכל ראשו נתוק יסגיר וכו', נולד בו שער צהוב וכו' ע"ש. ונלפע"ד דס"ל לרבינו דמ"ש בתוס' הבא כולו נתק וכו' אדלעיל קאי, דתנא נתק כגריס וכו' והדר תנא ניתק ראשו וזקנו וכו' הבא כולו נתק וכו', וכלהו מהדרי ארישא והיינו היכא שנודע שבתחלה ניתק במקום א' בלבד כגריס וכיוצא אלא שעד שלא נזקק לו כהן פרח בכלו, דהיינו שניתק כל ראשו וקמ"ל דלא נימא דהיינו קרחת וגבחת אלא נתק הוא, כיון שלא ניתק כל הראש אלא אחר שניתק במקצת כגריס אע"ג דתחלת ראותו אל הכהן היה אחר שניתק בכולו, ותו אשמועי' דלא נימא הן אמת שזה נתק מ"מ נדון אותו כדין פרח בכלו ופוטרו, אשמועי' דכל שלא הוסגר אין זה נדון כדין פרח בכלו אלא הסגר בעי כאילו אין שם אלא נתק כגריס, ובכה"ג מיירי נמי כל מ"ש הרמב"ם בפ"ה והכי מוכח ליפניה ע"ע. אבל לעולם כל שנשר כל שער ראשו כאחד או חציו כדלעיל או כל שער זקנו, בין שנשר מחמת חולי בין מחמת מכה בין מפני שאכל או סך דבר המשיר את השיער, בין שראוי לחזור ולגדל שער בין שאין ראוי לחזור, הכל נדון כדין קרחת וגבחת וטהור כל זמן שלא יולד שם נגע מד' מראות, ונדון אז כדין נגע שבמקום בשר.

ומרן בכ"מ שם בפ"ה, דשקיל וטרי ע"ד הרמב"ם שם שבקרחת וגבחת הק' שם עמש"ר בין מחמת חולי שבת"כ תניא איפכא דתני יכול וכו' יהא טמא וכו' ת"ל וכו', וכתב דרבי' גריס יכול יהא טהור ע"ש, ואחר המחילה אדרבא הגי' האמיתית היא כגי' ספרינו, יכול יהא טמא ויותר מדוייק לפי' הרמב"ם עפי מפי' הר"ש וכדאמרן וע"ע מ"ש מרן ברפ"ז, כי דבריו שם שכתב דקרחת ונתק א' הוא וכו' צ"ע, ושוב ראיתי להר"ב ק"א דמייתי דברי מרן, וכתב שנהגס דהק להטעות הס' כי אף לפי גי' הס' נוכל ליישב דברי הרמב"ם, שהתנא אקרא קאי דאמר דכי ימרט ראשו שקרח יקרא וטהור הוא מטו' נתק, ועליה קאי ואמר יכול שלא קראו הכתוב קרח ואמר דטהור אלא כאשר נמרט ראשו מבלי סיבה קודמת אבל אם ניתק ראשו ע"י חולי טמא הוא עדיין בטו' נתק, שלא יקרא זה קרח וממילא דטהור הוא מטו' קרחת וגבחת וכו' עכ"ד, והיברא שמה שהרגיש ע"ד מרן אמת ויציב, מ"מ גם דבריו רחוקים ודחוקים והתמיהא הגדולה שלא השגיח לי' הברייתא, דתניא יכול אפי' נמרט ראשו מחמת חולי, והרב בפירושו גייז לתיבת אפי', דלי' אפי' לא יתכן כפי פירושו כלל ולדידי נר' ברור כדאמרן.

ודע שמצאתי להראב"ד בפי' לת"כ (תזריע נגעים ריש פרש' ה', ס"ה סע"א), דקאי בשי' הרמב"ם וז"ל תחלה אפרש כי הנתק הוא נשירת השיער ולא שנשר כל שיער ראשו ולא שנשר ממול פניו ולא מאחוריו, דכה"ג טהור הוא כדכתיבי קראי בהדיא ואיש כי ימרט ראשו וכו', ודרשי' לקמן ימרט ראשו שניתק כל ראשו, א"נ קרח הוא טהור הוא וכן גבח טהור, ומפי' לק' קרחת מן הקדקד שופע לאחוריו, גבחת מקדקד שופע לפניו, וכל אלו טהורין הם, שאין זה מכת נתק, אלא כל שיש לו קרחה באמצע ראשו ושיער בכל סביבותיה אז היא בהא מחמת חולי, והיא נקראת בלע"ז פיסטולא, ואע"ג שהטור אינו משונה משאר עורו טמא, שאין טו' נתקים אלא נשירת השיער בלבד ע"כ. ומכאן היה נר' דמ"ש בהשגתו ברפ"ה, לא להשיג ע"ד הרמב"ם נתכוון אלא אדרבא לסיועיה, דאעפ"י שמל' התוס' נר' שיש שינוי בעור, מ"מ העיקר כמדרש ת"כ שא"צ שיהיה שינוי בעור כלל, אלא שבתי וראיתי דהכא בפי' אחר שכתב כן ע"פ הברייתא דת"כ, כתב (שם ס"ה ע"א) אח"כ מצאתי בתוס' נגעים הנתקים מטמאין בכל מראה אפי' לבנים בשחור ושחורים בלבן וכו', הנה לפי"ז

(י). המולישות שבראש ושבזקן, זקן האשה זקן הסריס שלא העלו שיער, הרי הן כעור הבשר לכל

חסדי דוד

הסוגייא הדעת קרוב לומר שמקום הנתק צריך מעתה מראה עמוק שבי' בנתקים גופיה אתא דשאר נגעים ע"כ, משמע שדעתו קרובה לאסוקי דבעי נגע ממש גם בנתקים, והנה להרמב"ם אלא כסוגייא דתוס' שלא כסוגייא דת"כ, והיתרה של' התוס' שהיא לעיל בפ"ק משמע הכי דלא כהרמב"ם, דמדקתני שהנתקים מטמאין בכל מראה אפי' לבנים בשחור או שחורים בלבן פשטא דמלתא משמע דשינוי מיהא בעי. מיהו יש ליישב דנ"פ התוס' והת"כ, דאע"ג דאמרי' דא"צ שינוי בשער, אבל מ"מ פשי' דאי נמי איכא שינוי לא גרע ובודאי דמכ"ש דטמא, אלא דהשתא קמ"ל הכא מתניתא דאפי' הנתק הוא כגרים מגולגם ומקלתו כמראה עור בשרו שהוא לבן אבל מקלתו שערות קטנות שחורות וניכא שיעור גריס הנא בין הכג, א"נ איפכא שמקלתו כמראה עורו שהוא שחור דהיינו כושי ומקלתו לבן שאינו כמו עורו, וסד"א דלא מצטרפין, קמ"ל דלא קפדי' אשינוי ולא אמראה כלל, אלא כל שניתק השיער כשיעור גריס, בין שיהיה כל הנתק כמראה העור בין שכולו אינו כמראה העור אלא כמראה הנגע בין שמקלתה בשינוי ומקלתו בלא שינוי הכל ענין א' והו"ל נתק כגריס.

ודע דאף דשפי' נתק וההפרש שבינו לקרחת וגבחת נדחו לומר דשיטת הראב"ד כשי' הרמב"ם, מ"מ בשי' הברייתא דת"כ לענין קרחת וגבחת לא סבר כוותיה, שכ"כ הרב שם (פ"י ה"ו ס"ז ע"ב) יכול אפי' נמרט ראשו מחמת החולי יהא טמא כך גר' בשינוי הגי' הזאת, ת"ל קרחת וגבחת, מה קרחת שאינה ראויה לגדל שיער אף גבחת שאינה ראויה לגדל שיער, אי מה קרחת בי"ש אף גבחת בי"ש, מנין אכל נשם סך נשם ת"ל קרחה קרחה ריבה, וכ"פ יכול אפי' נמרט ראשו מחמת חולי, כגון שלקה בצרעת חזקה ונמרט ראשו מן החולי אעפ"י שסופו לגדל שער יהא טמא בנגע[1]) לבן אדמדם, ת"ל קרחת וגבחת, מה קרחת שאינה ראויה וכו', ועניין זה דקרחה אין דרכה לבא מחמת חולי הגוף, שכל החליים המשירים שער ראשו של אדם לעולם לא ישירו אותו מאחוריו ושלפניו יהא עומד, אלא או ימרט מלפניו, דהיינו גבחת או ימרט כולו, ומי שנמרט ראשו מאחוריו, בידוע שלא בא מחמת חולי הגוף אלא שמא נשר שערו מפני פחדו, שראה את הנחש השרף ונמרט[2]) והדומה לו, הילכך גבחת גופיה אעפ"י שאפי' להיות מחמת חולי והיא ראויה לגדל שער, ילפי' לה מקרחת שאם נמרטה מחמת חולי לא יהא מטמא בנגע לבן מפני שראויה לגדל שער וכו', אי מה קרחה בי"ש אף גבחת בי"ש, שהרי הקרחת דרכה שאינה לגדל שער כדאמרן, והיא קרחה הבאה בי"ש שאם נמרט בידי אדם סופו לגדל שער וכו', ומנין אכל נשם וסך נשם שהוא בידי אדם ואין סופו לגדל שער מנין וכו', ת"ל קרחת קרחת ריבה כך היא הגי' המתוקנת בעיני, ויש גי' אחרת וכו' ע"ש, הרי דהרב סבר דבין בי"ש בין בידי אדם הוו בכלל קרחת וגבחת ומטמאין בנגע לבן ובלבד שיהיה בענין שאינו ראוי לגדל עוד שיער, שאם הוא ראוי לגדל נדון בשו' נתקים וכשי' הר"ש דאמרן. ולא ידענא לפי דרכו אמאי שתיק ליה להרמב"ם שכתב דאפי' ראוי לגדל שיער הוא בכלל קרחת וגבחת, דז"ל שם פ"ה מי שנשר כל שיער ראשו בין מחמת חולי בין מחמת מכה שאינה ראויה לגדל שיער, בין שאכל דברים המשירין את השיער או סך דברים שהשירו שערו, אעפ"י שראוי לגדל לאחר זמן וכו', ה"ז נקרא קרח וכו', והו"ל להראב"ד להשיגו מכח הברייתא דת"כ כפי מה שהגיה הוא ז"ל שהיא הגי' המתוקנת. ומה גם שהוא ז"ל הגיה שם הת"כ בפירושו, דקי"ל מהסוגייא דב"ק פ' החובל (פ"ו ע"א) דנשם היא מכה שאינה ראויה לגדל שיער, ומכח סוגייא זו הו"ל להשיג ומה זו שתיקה דלא כי אורחיה וצ"ע.

ומעתה הדבר נראה לבאר ל' התוס' שלפנינו דמ"ש בשי' א', פי' בסימן שוה, ומיהו שני סימנין הן בכל א' מהן, דהיינו מחיה ופשיון, ושי' אחת דקאמר היינו דשניהן בשי' שבועות וכדתנן במתני', ולא בא כאן אלא לומר דטעמא דנחלקו בתורה לומר שאין מצטרפין וכדתניא לעיל גבי שחין ומכוה. אך מ"ש סיפא איזו היא קרחת וכו', לא ידענא מה בא להוסיף על מתני', דבהדיא תנן איזוהי קרחה מן הקדקד השופע לאחוריו עד פיקה של צואר, איזוהי גבחת מן הקדקד השופע לפניו עד כנגד שער מלמעלן, הרי דכל מ"ש כאן שנו חכמים בל' המשנה, ולא עוד אלא דשני' טפי סיומא דפרקי' משא"כ הכא. ואולי משום דמליש' דמתני' דקא מסיים בגבחת מלמעלן, הוה למיטעי ולומר דאין חשוב גבחת אלא מה שהיא נמשך כנגד הפדחת שהיא מלמעלה בגובה הראש, אבל מה שיורד מהצדדין בצדעיים אף שהוא מפאת הפנים, שמא אינו בכלל גבחת אלא בכלל קרחת, קמ"ל הכא דכל השופע לפניו בכלל גבחת אף הצדעיים. והתניא דת"כ היא שנויה בהדיא, שכ"כ שם (תזריע נגעים פ"י ה"ז, ס"ז ע"ג) פאת פניו אין לי אלא פאת פניו, מנין לרבות הצדעיים מיכן ומיכן, ת"ל והם מפאת פניו ע"כ, ואמנם ראיתי להר"ש ק"א שפי' וז"ל אין לי שיטמא בקרחת אלא פאת פניו, אבל הצדעיים שאינה פאת פניו מנין ת"ל והם שהוי"ו ריבה וכו', א"נ ממלת פאת קדריש דהול"ל מפניו וכו' ע"ש, גרס לפע"ד כל מ"ש הרב בזה לא נהיר, דמהיכא תיסק אדעתין שמקום השערות לא יטמאו בקרחה דאצט', הא פשי' שבכלל הראש מקום הצדעיים, אלא העיקר בזה כדכתי' דלא הוה ידענא אי לאו קרא אי בתר קרחה שדי' להו או בתר גבחת, וכן מצאתי מפורש בפי' הראב"ד (שם ס"ז ע"ד) וז"ל ועכשיו באו ללמד מן הצדעיים מכאן ומכאן שהם כנגד החוליים (נלפע"ד של"ל האזנים), במה הן נדונים אם עם הגבחת או עם הקרחת ועם מי הן מצטרפין ע"כ. וגם מה שפי' הרב ק"א בפי' ראשון שהוי"ו דריש אינו נר' אלא מתיבת והם כולה, וכ"ש שאין נר' פי' השני, דאם כדבריו לא הו"ל לתנא למימר בתחלה פאת פניו אין לי אלא פאת פניו וכו', אלא הכי הול"ל מפניו אין לי אלא מפניו אלא קושטא הוא שכל רוח קרוייה פאה, כמו פאת קדמה פאת ימה וכיוצא.

9 לפנינו: כנגע לבן.

2 עיין מכילתא בשלח, ויסע פ"א, הוצ' הורוביץ, עמ' 154, ובמקבילות שצוינו שם. ועיין גם אבות דר"ן נו"ב ספמ"ג.

דבר, משהעלו שער הרי הן כזקן לכל דבר. (יא). הקרחת והגבחת והנתקין והקרחת והגבחת והשחין והמכוה אין מצטרפין זה עם זה ואין פושין מזה לזה, נמצאת אומר הראש מטמא בחמשה מיני נגעים, עד שלא העלה שער טמא משום עור הבשר, העלה שער ונקרח טמא משם קרחה, נתק טמא

חסדי דוד

והנה אח״כ מ״ש כאן המוליישות וכו׳, ע״ש הוא וצ״ל התלישות שבראש וכו׳, וכ״כ הר״ש, ופי׳ היינו מקום שאין בו שיער ע״כ, ומ״מ ל׳ תלישות לאו דוקא, דודאי אין הכוונה שנשר השער ממקום א׳, דא״כ היינו נתק אלא [הכוונ]ה כאותה ששנינו במתני׳ ספ״ו, [הד]לדולין שבראש וכו׳, ור״ל מקום שאין גדל בו שער מעיקרא, כגון בראש בסוף צד פנים, דשכיחי אינשי טובא שאין גידול השער שם שוה אלא באמצע יורד עד הפדחת ומן הצדדין כלה השער למעלה הימנו, ובזקן נמי ברור דהיינו כגון תרין תפוחין.

ומ״ש זקן האשה וכו׳, אע״ג דהאשה כל ימיה אינה מעלה שער בזקנה, וכן הסרים אינו מעלה שער מעולם בזקנו, צריך לפי׳ דה״ק אי מתרמי דאתר הכי מעלים שיער, והיינו דדייק הרמב״ם וכתב בספ״ה ואם העלו שיער הרי הן כזקן האיש, ועיין בפ״ק דקידושין דל״ה דמייתי ש״ס הא דתניא זקן האשה והסרים שהעלו שער הרי הן כזקן, ומוקי לה לטו׳ נגעים, ועי״ש בתו׳ דהאסברוה בסרים שהביא זקן אחר רוב שנותיו ע״ש, ומ״מ לא ידעתי למה לא תנינא נמי הכא קטן בהדייהו, והוה אתי בפשיטות טפי, דכ״ז שהוא קטן שאין בו שערות זקנו נדון כעור הבשר, וכשהביא שערות נדון כזקן האיש, ומ״מ הדין ברור דהיינו הך ולא נקט אשה וסרים אלא לרבותא, דס״ד דהנך אפי׳ העלו שיער אינו חשוב שיער, כיון שהוא נגד הטבע קמ״ל, אבל קטן לא הוצרך ללמדנו דפשוט הוא וכבר שנוי במשנתנו דפ״ו, הראש והזקן עד שלא העלו שיער, ופי׳ הר״ש שם כגון קטן ע״ש, הילכך לא הוצרך למיתני הכא אלא אשה וסרים דליתנהו במתני׳, ואע״ג דהדלדולין נשנו שם במש׳ הכא תנינהו אגב אידך, וראיתי להראב״ד שהק׳ ע״פ דרכו דכל שראוי לגדל שער ה״ה נדון כטו׳ נתקים ואינו מטמא בנגע לבן, וז״ל ואי קשיא לך הא דתנן בנגעים הראש והזקן שלא העלו שיער והדלדולים וכו׳, איכא למימר שאני היכא דלא העלה שיער כלל ממי שהעלה שיער ונקרח, שכיון שתחלתו לא היה ראוי לנגע ועדיין הוא ראוי לגדל שיער ה״ה כתחלתו ואינו מיטמא בנגע ע״כ, והולם לפי שיטת הרמב״ם ז״ל מעיקרא לק״מ וא״צ לחלק כלל.

(יא). הקרחת וכו׳, אין מצטרפין וכו׳. הא קמ״ל, דאע״ג דקרחת וגבחת נשירת שיער בראש, וכן נתקים נשירת שיער בראש, אין מצטרפין, והא מלתא דפשי׳, שהרי אלו כעור הבשר אלא שאין בהן סי׳ דשער לבן רק בב׳ סימנין מחיה ופשיון, ונתקים אינן כעור הבשר כלל ומיטמאין בלא נגע ובב׳ סי׳ בשיער צהוב ופשיון, ופשי׳ דאין מצטי׳, אלא אפי׳ קרחת וגבחת עם שחין ומכוה שבראש, והיינו כגון שהקרחת או הגבחת נעשה בהן שחין או מכוה, דהשתא טומאתן שוה שמטמאין כעור הבשר אלא שאין מטמאין בשיער לבן אפ״ה אין מצטרפין. ודומה לזה תנינא ספ״ג אלא דהתם תנא לה משום שחין ומכוה, ואשמועי׳ דשחין ומכוה אין מצטרפין לא עם הנתקים ולא עם הקרחת וגבחת ולא עם עור הבשר, והכא תנא לה משום הקרחת וגבחת, ואשמועי׳ דקרחת וגבחת אין מצטרפין עם שום א׳ מהן. והאמת דלפי הנר׳ כל הני מש׳ שאינה צריכה, שהרי אפי׳ שחין ומכוה אין מצטי׳ זע״ז אע״ג דסימנים וטומאתן שוה ממש, וכן קרחת וגבחת דסימנם וטומאתן שוה ממש, עכ״ז אין מצטי׳ זע״ז וכ״ש נהנך דלא שוו לגמרי, אלא דאורחיה דתנא למיתני כל גווני ואין לך דבר בנגעים שמצטי׳ זע״ז, רק ד׳ מראות דנגעי בשר שכולן מצטי׳ זע״ז לפי׳ הרמב״ם ברפ״ק, והראב״ד אפי׳ בהו חלוק במקצת ע״ש, וכן הראש והזקן של קטן וכיוצא עד שלא העלו שער, דהנך נמי מצטי׳ זע״ז ופושין מזה לזה וגם מצטי׳ עם עור הבשר, וה״נ פושין מעור הבשר לראש וזקן עד שלא העלו שער ומהראש וזקן לעור הבשר, וכן בהרת שבעור הבשר עם השחין ומכוה שבעור הבשר אחר שנתרפאו ונעשו צלקת, שהרי הן כעור הבשר לגמרי, אבל כל בר מן דין אע״ג דשוו בסימנן ובטומאתן אין פושין מזה לזה ולא מצטרפין, ועי׳ ברמב״ם פ״ה דין ג׳ ודין ה׳ ודין י׳ וי״א ובפ״ו דין ב׳.

וכא דתנא סיפא נמצאת אומר וכו׳, פי׳ הר״ש (ספ״י) עד שלא העלה שיער טמא משום עור הבשר, ופושה מעור הבשר לראש ומן הראש לעור הבשר. העלה שער ונקרח מחמת נגע או בידי שמים טמא משום קרחה, דאם נולדה בו בהרת מד׳ מראות מטמאות, ואין פושה לשער הראש שיש בו שיער ולא לעור הבשר. ניתק שסופו לגדל שער טמא משום נתקים בפשיון ובשיער צהוב עם הנתק. נעשה שחין כל זמן שהוא נתוק מטמא משום שחין, אם נולדה בשחין בהרת מטמא בשער לבן ובפשיון, אבל בלא שחין לא מטמא אלא בשער צהוב ובפשיון ע״כ, והנה מ״ש הרב בנקרח שאין פושה לשער הראש שיש בו שיער, הא מלתא דפשי׳ היא שהרי שיער הראש שיש בו שיער אין שייך בו שום נגע, ומהיכא תיתי שיהא פושה לשם, ובשלמא מ״ש שאין פושה לעור הבשר ניחא, דהכי תנינא הקרחת אין פושה לעור הבשר, דאע״ג דקרחת מטמא בד׳ מראות כמו עור הבשר, מ״מ אינו מיטמא בג׳ סי׳ שפ״ס, שהרי אינו מיטמא בשער לבן וכדלעיל, אבל מ״ש שאינו פושה לשער הראש, הא לא צריכא וטפי הו״ל שאינו פושה לגבחת אם נשר ג״כ השיער שבפאת פנים. גם מ״ש הרב ניתק דר״ל שסופו לגדל שיער, לשיטתיה אזיל כדלעיל, אבל לפי׳ הרמב״ם קרחת נמי נקראת אעפ״י שסופו לגדל שיער, אלא לדידיה פי׳ ניתק היינו שנשר בפאת הפנים השיער במקום א׳ כשיעור גרים או יותר. ומ״ש אח״כ בנעשה שחין דמטמא בשער לבן, ופירושו מתוקם בשחין אחר שנעשה צרבת, דאילו בצלקת מטמא בג׳ סימנים גם במחיה, ומ״מ גם זה אין נר׳ כן מדברי הרמב״ם ספ״ה, אלא דמטמא בפשיון אבל לא בשער לבן אפי׳ אם נעשה שחין במקום שנקרח הראש, ולא שמענו בראש טו׳ בשער לבן אלא בראש עד שלא העלה שער ובדלדולין שבראש, דחשובין כעור הבשר לגמרי, אבל לא בנקרח, ובמ״ש

משום נתקין, נעשה שחין טמא משם שחין, נעשה מכוה טמא משום מכוה. (יב). ואיזהו הראש ואיזהו הזקן, מן הפרק של לחי ולמעלה זה הוא הראש, מן הפר' של לחי ולמטה זה הוא זקן, מלפניו מותח את החוט מאוזן לאוזן, כל שמן החוט ולמעלה זה הוא הראש, מן החוט למטה זה הוא זקן, מאחריו מקיפא של פירקא ולמעלה זה הוא הראש, מקיפה של פרקא ולמטה אף על פי שהוא מגדל השיער הרי הוא כעור הבשר לכל דבר, מלפניו מחוליה של גרגרת ולמעלה זה הוא זקן, מחוליה של גרגרת למטה אף על פי שהוא מגדל את השער הרי הוא כעור הבשר לכל דבר, אלו סימני הראש והזקן ליטמא בנגעין, וליטמא בנתקין, וליטמא בשחין ובמכוה ובקרח' ובגבחת, ומשם תער לא יעבר על הראש, אבל על הזקן אין חייב אלא על שיבולת של זקן בלבד.

פרק חמישי (א). הלבדין והעורות והאוהלין, הרי אלו מטמאין בנגעים, צמר הגמלים צמר הרחלים שטרפן זה בזה, רבי שמעון בן יהוד' אומר הואיל וספק נגעים להקל, מחצה על מחצה טהור. (ב). כל הבגדים בין צבועין בידי אדם ובין צבועין בידי שמים, אין מטמאין בנגעי', והעורות והשתי והערב כיוצא בהן, דברי

חסדי דוד

נעשה מכוה וכו', לא פי' הרב מידי, ומ"מ פי' ברור עם מאי דתנא לעיל, ביטל מכוה את השחין, וה"ל לנגע אחר שיולד בגלדו וכדלעיל ספ"ג.

(יב). ואיזהו הראש וכו'. הביאה הר"ש ספ"י, ופי' מאחריו לסימני הראש קאמר, פיקה של פירקא קשר שבראש השדרה מאחריו חולייא של גרגרת משיפוי כובע ולמטה ע"כ. והא דתני אלו סימני הראש והזקן ליטמא בנגעים, פי' הראש והזקן עד שלא הביאו השיער דמיטמאין בנגעים כעור הבשר. ומ"ש משום תער וכו', פי' הר"ש אם הוא נזיר ע"כ, אולם מאי דמסיים אבל על הזקן אינו חייב אלא על שבולת הזקן, פשוט שזה אינו בנזיר בלבד, אלא בכל אדם שאין הנזיר מוזהר אלא [על] תגלחת הראש, כדכתיב תער לא יעבור על ראשו, אבל בזקן מה שמותר לשאר אינשי מותר גם לנזיר [1]). ופי' שבולת הזקן בלבד היינו מקום הפיאות בלבד וכדתנן במכות (כ' ע"א).

פרק חמישי (א). הלבדין והעורות והאהלים וכו'. איכא למידק דבשלמא לבדין סד"א דלא מיקרו בגד, כיון שאינו ארוג, והאהלין נמי אצטריך דסד"א דלא מיקרי בגד, אבל עורות זיל קרי בי רב או בעור. וראיתי בת"כ (נגעים פי"ג ה"י, ס"ה ע"ג) דתניא עור יכול אף עור המלה והדיפה, ת"ל מלאכת עור, אוציא מלה ודיפה שלא נעשה בהם מלאכה ולא אוציא רצועות סנדלים, ת"ל כלי עור יצאו רצועות סנדלים שאינן כלים, או יכול שאני מוציא עורות אהלים (שאין כל"ל) כלים, ת"ל לכל אשר יעשה וכו', לרבות עורות אהלים, ופי' הק"א המתוקנים למלאכת אהלים, ת"ל אשר יעשה וכו', ועדיין לא נעשה ע"ש. ולא נהירא, אלא כדפי' הראב"ד עורות אהלים אעפ"י שאינם עשויים לקבל כדרך הכלים, אפ"ה מטמאין שהרי נגמרה מלאכתן ומשמשין כמות שהן ע"כ, ועם האמור נלע"ד, דהכא גרסי' ועורות אהלים וכליש' דת"כ, והשתא ניחא דתנא להו בהדי לבדים, דתרווייהו חד טעמא להו, דאע"ג דלכאורה לא נגמרה מלאכתן, קמ"ל דהא משמשין למלאכתן כמות שהן, וכ"נ מדברי הרמב"ם ברפי"ג, דכתב והאהלים מטמאין בנגעים בין שהיו של צמר ופשתים בין שהיו של עור.

צמר הגמלים וכו', רשב"י אומר וכו'. פליג אמתני' דתנן פרק י"א (מ"ב) מחצה למחצה מיטמא בנגעים, וכפי הנר' פלוגתייהו תליא בפלוגי' דריה"ג ורבנן דבפ"ב (י"ז ע"א) דבכורות, מתני' כריה"ג דסבר דבידי אדם אפשר לצמצם, הילכך אין כאן ס' אלא מע"מ, דחשיב מן התורה כמאן דאי' לצמר הרחלים בעינייהו דלא בטיל בצמר הגמלים, דהואיל וליכא רובא, חשיב הא באפי נפשיה והא באפי נפשיה, וכיון דלא בטיל נמצא דחשיב בגד צמר, וה"ז דומה למה שהוכחנו בעניותנו בפ"ז דחולין דבכל מידי דתערובת אי' בהיתר מע"מ אסור מן התורה, שלא ההיתר בטל באי' ולא האי' בטל בהיתר וממילא דאסור מן התורה עש"ב, ורשב"י דהכא כרבנן דהתם, דסברי דאפי' בידי אדם א"א לצמצם, וא"כ הו"ל כספקא אי רובא צמר או רובא מין אחר, ונקטי' להקל כשאר ספיקי דנגעים. כך היה נר', אלא דא"כ תיקשי להרמב"ם דבעלמא פי' כרבנן דהתם דא"א לצמצם אפי' בידי אדם וכנר' מדבריו דפ"ע מה"ר גבי עגלה ערופה ובשאר דוכתי, והכא פי' כמתני' וק' הלכתא אהלכתא, ובשלמא לפי' התוי' (שם י"ז ב') והרא"ש (סי' ד') דפי' שם בבכורות דבידי אדם קי"ל כריה"ג ניחא, דאתיא כמתני', אבל להרמב"ם תיקשי היכי דחי' סתמא דמתני', אדרבא מכח סתם מתני' הו"ל לפסוק בעלמא כריה"ג. ומיהו לפי מש"ל בפ"ד דב"ק דליכא, דמודו רבנן במידי דליכא למיטעי דסמכי' על המדה ועל המשקל וכיוצא עש"ב, ה"נ איכא למימר דמתני' ס"ל דהכא איכא למיקם שפיר וליכא למיטעי, והילכך אמרי' בכה"ג אפי' לצמצם אפי' לרבנן, ורשב"י ס"ל דלא פלוג רבנן ולעולם אמרי' א"א לצמצם ובהא פליגי, והשתא שפיר פסקי' כמתני', נקטי' מיהא דהא דמע"מ טומאתו מן התורה, ודלא כמ"ש הר"ב ה"ן, וע"ע מש"ל גבי בגד ששתיו צמר וערבו סריקון.

(ב). כל הבגדים וכו', ריה"ג אומר וכו', וכל הבתים וכל העורות בין צבועין וכו', רש"א וכו', כל הבגדים בין וכו', אין מיטמאין בנגעים, וכל

1 עיין מ"ש בתוספתא כפשוטה נזיר עמ' 512 ואילך, ועמ' 513, הערה 40.

רבי מאיר, רבי יהודה אומר כל הבגדים בין צבועין בידי אדם ובין צבועין בידי שמים, אין מטמאין בנגעים, וכל הבתים בין צבועין בידי אדם ובין צבועין בידי שמים, מטמאין בנגעים. (ג). רבי שמעון אומר בהם שלש מדות משום רבי עקיבה, כל הבגדים בין צבועין בידי אדם ובין צבועין בידי שמים, מטמאין בנגעין, והעורות בין צבועין בידי אדם ובין צבועין בידי שמים, אין מטמאין. (ד). בגד ששתיו צבוע וערבו לבן, ערבו צבוע ושתיו לבן, הכל הולך אחר הערב, ובכרים ובכסתות

חסדי דוד

הבתים בין צבועים בי"א בין צבועין בי"ש מיטמאין בנגעים, והעורות צבועים בי"ש מיטמאין, בידי אדם אין מיטמאין, כן צריך לומר. וכן הוא בפירוש הר"ש (פרק י"א משנה ג') אבל בדריה"ו גם בפי' הר"ש שלפנינו יש שם ט"ס[1] ע"ש. והנה הך מתניתא אתיא לפרושי מתני' דתנן בפי' הנז' (פי"א מ"ג) העורות והבגדים צבועין אין מיטמאין בנגעים, הבתים בין צבועים בין שאינם צבועים מטמאין דר"מ, ריה"ו אומר העורות כבתים, רש"א הצבועין בי"ש מיטמאין, בידי אדם אין מיטמאין ע"כ. והנה בדר"מ פירושא בעי בצבועין דקאמר, אי רצ"ל בכל מין צבועין בין בי"ש בין בי"א, או דילמא בחד מינייהו דוקא, לכך פי' הכא דבתרווייהו קאמר, ועוד לא אתפרש במתני' דין שו"ע[2] למי דומה, אשמועי' הכא שדינו כבגדים, ובדברי ריה"ו לא נתבאר במתני' דעתו, אלא אמר העורות כבתים, ודילמא עורות דקאמר לאו דוקא אלא חד מינייהו נקט וה"ה לבגדים ובתרווייהו פליג אר"מ, אשמועי' הכא דליתא, אלא בעורות דוקא פליג, אבל בבגדים מודה לר"מ, ובדברי ר"ש נמי צריך ביאור, דהא לא נזכר במתני' אלא דמחלק בין בי"ש לבי"א, אבל לא אתפרש אהיכא קאי, דדילמא אכלהו, לכך ביאר הכא דליתא, אלא בבגדים סבר גם הוא כחביריו וכן בבתים, ולא פליג אלא בעורות דוקא קאמר, והוא מכריע דלא כר"מ דסבר דאפי' צבועין בי"ש אין מיטמאין ודלא כריה"ו דס"ל דאפי' צבועים בי"א מיטמאין, אלא בי"ש מיטמאין ובי"א אין מיטמאין.

ועפ"י האמור נתבאר יפה טעמו של הרמב"ם ז"ל, דברפי"ג פי' כר"ש דעורות הצבועין בי"ש מיטמאין כלו' אבל לא הצבועין בי"א. ומרן בכ"מ שם תמה דאמאי פי' כר"ש. דהא קי"ל כריה"ו לגבי דר"ש, ותי' ב' תי' חד דבצבועין בי"א הו"ל ר"מ ור"ש שוין והוו רבים נגד ריה"ו, ותו דר"ש אמר כן בשם ר"ע בתוס', והלכה כר"ע מחבירו ע"ש, ובמחלות עפר תרווייהו שינויי דחיקי, דהא כה"ג לא מיקרו רבים, כיון שאין הטעמים שוין, דר"מ סבר דעורות אתקוש לבגדים, כדתניא בת"כ (פי"ד ה"א, ס"ח ע"ד) או בעור יכול יהו מטמאין צבועין, ת"ל בגד מה בגד כלו לבן אף עורות וכו', ריה"ו או בעור לרבות את הצבועין, ורש"א כתוב א' אומר בגד וכתוב א' אומר או בעור, הא כיצד בי"ש וכו', הרי דבקראי פליגי, דלר"מ לא דריש ריבויא דאו בעור כלל, ור"ש דריש ליה לרבויי צבועים בי"ש, והיקשא דבגד לבי"א, א"כ כה"ג לא מיקרו רבים. ומ"ש משום דאמרה בשם ר"ע, הרי במתני' לא הזכיר בשם ר"ע כלל ומתני' עיקר, ותו דפשי' דכלהו נמי אליבא דר"ע פליגי, דהא תלמידיו הוו. ומינה שגם לישנא דמרן שכתב דהלכה כר"ע מחבירו לכאורה לא דייקא, דעפי הו"ל דאין הלכה כתלמיד דהיינו ריה"ו נגד רבו ר"ע, אבל קושטא הוא דא"ל לידחק כלל, דהא קי"ל הלכה כדברי המכריע ור"ש הוא מכריע.

(ד). בגד ששתיו צבוע וכו'. במתני' (פי"א מ"ד) תנן סתמא הכל הולך אחר הנראה, וכאן נחית לחלק בין כרים וכסתות לשאר בגדים, וז"ל הר"ש בסתם בגדים הערב נראה, בכרים וכסתות השתי נראה, כדמשמע בתוס' והדבר תלוי לפי ענין האומנות ע"כ, וה"ע דהרמב"ם בפי"ב פי' סתם כלים' דמתני' הכל הולך אחר הנראה, ומיהו מאי דקתני סיפא הכא בסריקון דאינו מטמא כלל, לכאורה קי' דממ"נ או ניזיל בתר שתי או בתר ערב. אמנם אף על זה פקח עיניו הר"ש ז"ל, וכתב אמתניתא אריבא וזה וזה וכו', טעמא קא מפ' דלפי שהולכין אחר הנר' אזלי' בהאי בתר ערב ובהאי בתר שתי, שכן דרך האומנים לעשות בזה השתי נראה ובזה הערב נראה, ואומני סריקון בין שתי בין ערב הסריקון נראה, דהיינו הצבע ע"כ, משמע מדבריו דפי' סריקון הוא מין ממיני הצבע שהוא בהיר ביותר, דלעולם הוא נראה בכל ענין בין שיהיה בשתי בין בערב, וכ"נ מפי' הרא"ש ע"ש, ולדבריהם י"ל דהיינו כדפי' בערוך בע' סרק, כיפה שסרקו שהוא השער כדכתיב הקוקים בשער ובלע"ז מיניא"ו ע"כ, והוא צבע אדום בהיר הרבה. אבל הרמב"ם בפי"ג כתב, בגד שהיה שתיו או ערבו פשתן או צמר, והשאר נוצה של עזים וכיוצא בה, אינו מטמא בנגעים ע"כ, הנר' שהוא ז"ל מפ' בענין אחר, דל"ד סיפא לרישא כלל, דדוקא בשכל הבגד צו"ף אלא ששתיו לבן וערבו צבוע או איפכא, אז דוקא אזלי' בתר הנר', דהא ס"ס הכל מין בגד אף שאינו בגד ממש, דלא מיקרי בגד אלא לבן כתולדתו, מ"מ מין בגד הוא, הילכך כל שאינו נראה אינו מעכב מליטמאות, אבל אם מעורב מין אחר שאינו בכלל בגד שבמקרא, אף שאינו נראה מעכב, ומפ' סריקון מל' הכלך והסריקון דפ' ב"מ (שבת כ' ב') או לובשי סריקון דפ' אין דורשין (חגיגה ט"ז ב') וכן הבין מרן[3] אלא שקילר, וא"ת מ"ש מהא דתניא לעיל צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה, דקי"ל כמתני' דמע"מ מטמא בנגעים, וה"נ כששתיו צמר וערבו סריקון הו"ל מע"מ ואמאי טהור, וי"ל דלעיל שהחוטים עצמם מורכבים, דהיינו שעירבו הצמר ומין האחר בשוויה, וכמ"ש הרמב"ם שם צמר גמלים וצמר רחלים שטוואן זה עם זה ע"ש, והיינו שבכל חוט וחוט מעורב בו מין האחר בין חוטי השתי בין חוטי הערב, והילכך ל"מ אם רובא צמר דפשי' שבטל מין האחר לגבי הצמר וחשיב כל הבגד של צמר רחלים, ופשי' דטמא, אלא אפי' החוטין מחציתן צמר ומחציתן מין

1 בר"ש ד"ר לנכון, עיין תס"ר, עמ' 184.
2 שו"ע = שתי וערב.
3 וכן פירש בתשב"ץ ח"ב סי' ד' והשיג על הר"ש ונסתייע מן הרמב"ם הנ"ל. וכן פירש ר"מ בר חסדאי, ועיין מעשה רקח על הר"מ במקומו ותס"ר עמ' 184.

אחר השתי, וזה וזה הולכין אחר הנראין. (ה). בגד ששתיו סרקון וערבו צמר, ערבו סרקון ושתיו צמר, אין מטמאין בנגעים. הסגירו כבחצי גריס אדמדם, ולסוף שבוע בא ומצאו בכגריס ירקרק וכגריס אדמדם, משהסגירו בכגריס ירקרק וכגרי' אדמדם, ובסוף שבוע בא ומצאו בכחצי גריס ירקרק וכחצי גריס אדמד', נותן לו שבוע שני, ורבי יהודה אומר יראה כתחלה. הסגירו בכגריס ירקרק וכגריס אדמדם, ובסוף שבוע בא ומצאו כסלע ירקרק וכסלע אדמדם, הרי זה ישרף, רבי יהודה אומר יראה כתחלה. (ו). הבא כלי נגע יסגיר, עמד בו שבוע אחד נותן לו שבוע שני, עמד בו

חסדי דוד

אחר, דהיינו מע"מ הרי לא הצמר בטל במין האחר ולא מין האחר בטל בצמר, נמצא שכיון שכל החוטים בין דשתי בין דערב יש בהן צמר שלא נתבטל, הו"ל ודאי מקצת הבגד של צמר ומיטמא בנגעים, דבגד דקאמר רחמ' אפי' מקצת בגד, וכדרך דאמרי' בעלמא (חולין ע"ט ב') שה ואפי' מקצת שה, אלא שאם הוא רובו מין האחר הרי נתבטל מיעוט הצמר המעורב וכמאן דליתיה דמי, אבל הכא שכל הערב או כל השתי ממין האחר, הרי אין כאן אפי' מקצת בגד, ואפי' הערב של צמר והשתי של מין אחר דנמצא שרובו צמר, שהרי חוטי הערב עבים מחוטי השתי וכמ"ש הרמב"ם בפי' המש', מ"מ לא מיקרי בגד אלא ארוג משתי וערב, והכא ליכא אריג של צמר, ואע"ג שאילו לא ארג בגד זה והיה הערב הזה של צמר באפי נפשיה הוה מיטמא בטו' שתי או ערב, אבל השתא כיון שארגו בטל ממנו שם ערב ונכלל בגד צמר לא אתא כיון דליכא צמר בשתי כלל. ואמנם בההוא דלעיל כיון דאיכא שם צמר בין בשתי בין בערב, שהרי כיון דמע"מ הוא, כשם שאין בטל מין האחר לגבי הצמר כך אינו בטל הצמר לגבי מין האחר, הילכך קרי כאן מקצת בגד. והוצרכתי לזה לפי שראיתי להרב ה"ן שדקדק במתני', דל"ל למיתני אם רוב מן הרחלים טמא ומחצה למחצה טמא, נימא מע"מ וכ"ש רובא צמר, ותי' דברוב הוא טמא מדאו' אבל במע"מ הוא טו' דרבנן, שמד"ת כל ס' נגעים טהור כדס"ל בתוס' לר"ש, אמנם מדרבנן החמירו בס' זה משום דא"א לצמצם אפי' בידי אדם ע"כ, ועמו הס"ר אין הבנה לדבריו במ"ש דרבנן החמירו משום דא"א לצמצם, וכי מה טעם הוא זה איברא דא"א לצמצם, מיהו הך מלתא דא"א לצמצם אינו מוליד אלא דמע"מ חשוב ס' שמא הרוב מצמר רחלים, דהא א"א לצמצם ועי"כ חד מנייהו רובא, וס"ס מ"ש מכל ספיקי שהניחו רבנן בדינא דאו' דכל ס' בנגעים טהור לבר מהנהו דמנו חכמים במשנה, ומה ראו ה' לגזור על ס' זה טפי משאר ספקות. אלא קושטא הוא דלרבנן מע"מ מיטמא מדאו', וכפשטה דמתני' וכנר' בהדיא גם מדברי הרמב"ם. והא דתני תנא תרתי היינו משום דרובא צמר טמא בדברי הכל, ומע"מ תנוי במחלוקת דלר"ש טהור, אלא דר' ראה וסתם כמאן דמטמא. ומ"מ רצה לרמוז דל"ד מע"מ לרוב דבמע"מ איכא מאן דפליג.

(ה). הסגירו בכחצי גריס ירקרק וכחצי גריס אדמדם ולסוף וכו', כצ"ל. דאי כפי הנוס' שלפנינו, בהאי גריס אדמדם בלבד, הא טהור גמור הוא, דליכא שיעורא והסגר מאי עבידתיה, א"ו כדאמרן, וכ"ה בפי' הר"ש (פי"א מ"ד) אלא דהתם נמי כתובה בשיבוש בס' שלפני וחסר בה טובא ע"ע, וענין הך מתניתא אתיא לפירושי מתני' (שם) דתנן נשתנה ופשה נשתנה ולא פשה כאילו לא נשתנה, רי"א יראה כתחלה. ולפי זה תנא הנך פרטי דינים, ובריתא אמר אם בתחלה הגריס היו ירקרק והיו אדמדם, הואיל ושניהן הי' טו' מלהי' ובעי הסגר, ואם בא לסוף שבוע ומצא כגריס ירקרק כולו, א"נ כגריס כולו אדמדם, דנמצא דהאי הגריס הפך ממראה למראה כאילו לא נשתנה, שהרי שתי המראות חד נינהו, והו"ל עומד בראשון דבעי הסגר שני, ואח"ז צ"ל או שהסגירו בכגריס ירקרק וכו', דהיינו דהמציאות הוא איפכא, שמתחלה היה כגריס כולו ירקרק או כולו אדמדם, ובסוף שבוע מצאו חציו ירקרק וחציו אדמדם, היינו נמי עומד בעיניו ונותן לו שבוע ב', וריה"ו בתרווייהו פליג, וסבר דחשיב נגע חדש ויראה כתחלה, והנך תרי בבי הן הן פי' דנשתנה ולא פשה דמתני', והשתא בא לפי' נשתנה ופשה, והיינו שבתחלה היו שם ב' גריסין חד ירקרק וחד אדמדם ובסוף שבוע מצא דהגריס ירקרק פשה והפך ונעשה כסלע אדמדם, וה"נ אידך שהיה אדמדם נעשה כסלע ירקרק, חשיב פשה ולא הפך וזהו ששנינו במתני' נשתנה ופשה כאילו לא נשתנה וה"ז ישרף, וריה"ו לטעמיה. ומהך תוס' משמע סייעתא לשי' הראב"ד בהשגתו בפי"ב, דסבר דירקרק ואדמדם שניהן אבות ראשונים, וק"ק לשי' הרמב"ם שם דסבר דמיקרי מראה שני, ויש ליישב וע"ש בכ"מ וע"ע בסמוך.

(ו). הבא כולו נגע וכו'. כצ"ל, ופי' דבתחלה נראה כל הבגד נגוע חשיב כאדם הבא כולו לבן בתחלה ויסגיר, עמד בעיניו שבוע א' נותן לו שבוע ב'. ואח"כ צ"ל עמד ב' שבועות לפיטור א' יפטור, וכן העתיק הר"ש (פי"א מ"ז) ופי' כהה בסוף שבוע א' למראה ב', וכן בסוף שבוע ב' כהה יפטור ומכבסו וטהור ע"כ, פי' לפירושו דמ"ש דבסוף שבוע א' כהה למראה ב', היינו דמירקרק נעשה ירוק, ומ"ש וכן בסוף שבוע ב' כהה, ר"ל כהה ביותר דהיינו למראה שלישי שפל מירוק, והוראה דמילתא נקט ולאו דוקא, אלא הה"נ אם בשבוע ראשון עמד בעיניו ובסוף שבוע ב' כהה למראה שלישי יפטור, דהיינו יכבס וטהור, ועיין בכ"מ שם בהנך מראות שני ושלישי דפליגי הרמב"ם והראב"ד (בפי"ב מה' טומאת צרעת ה"א) ע"ש, ואח"כ צ"ל עמד בו ב' שבועות, או שנכנס א'[1]) ופשה אחר כ"ז ישרוף את כולו, ופי' הר"ש עמד ב' שבועות שלא כהה, או שנכנס א' שבסוף שבוע

1 בכי"ו: או שכנס ופשה בסוף שבוע וכו', ממש כלשון שלהלן רפ"ו, עיי"ש. וברמב"ם פי"ב מה' טומאת צרעת סה"ח: כבס ופשה ישרף. וכ"ה בכל הדפוסים (לרבות שני אינקונבלים) ובשני כ"י על קלף שבסמינר, וכן מעתיק הרלב"ג מצורע, קנ"ד ע"ב (בשם חמישי מתוספת נגעים): ואם אחר שכבס פשה ישרף. אבל בר"מ מכ"י ישן נושן שבסמינר: כנס ופשה ישרף. וכן בכ"מ במקומו: ומ"ש רבינו כנס ופשה ישרף בתוספתא פ"ה. והוא כגי' כי"ו.

שבועות לפטור אחר יפטור, עמד בו שני שבועות או שנכנס ועשה בסוף שבוע, הרי זה ישרוף את

חסדי דוד

א׳ כנס הנגע ונתמעט ופשה אחר דמה שכנס בא׳ פשה בב׳, כל הבגד טעון שריפה ע״כ, וגרבותא נקט דאף שלא פשה אלא מה שכנס בא׳, פשיון מיקרי וכ״ש אם פשה טפי.

וכא דתנא נגע ובסוף שבוע פרחה, פי׳ הר״ש שנראה בבגד תחלה נגע כגריס ובסוף שבוע פרח בכלו ישרוף את כולו, כלו׳ ואין דינו כנגעי אדם שהפורח בכולו טהור, אבל בנגעי בגדים פרח בכולו טמא וישרוף, וא״כ הך מתניתא דלא כר״י בן אבטולמוס דמייתי ש״ס בנדה פ׳ כל היד די״ט ובהנחנקין (סנהדרין) דפ״ז, דתניא ריב״א או׳ מנין לפריחה בבגדים שהיא טהורה נאמ׳ קרחת וגבחת באדם ונאמר קרחת וגבחת בבגדים, מה להלן פרח בכולו טהור אף כאן פרח בכולו טהור, והדר מייתי לה ש״ס לפ׳ קרא דגבי זקן ממרא, דכתיב בין דם וכו׳ ובין נגע לנגע, וקאמר דקמפלגי בפלוג׳ דר״י בן אבטולמוס ורבנן, ופירש״י דקאמר זקן כחד מנייהו וסנהדרין כחד מנייהו ע״ש, ולא אשכחן בהדיא דפליגי רבנן עליה אלא בהך תוס׳ דהכא, דקאמר דפריחה בבגדים טמא, וא״כ הך תוס׳ היינו רבנן דפליגי, וי״ל דרבנן לא גמירי הך ג״ש, א״נ מיבעי להו. לשום דרשה אחריתי.

ולהלכה הנה הרמב״ם בפי״ב דין ה׳ פ׳ בגד שהסגירו ופשה הנגע בכולו ונעשה ירקרק או אדמדם, או שפטרו ואחר שפטרו בא כולו ירקרק או אדמדם ה״ז טהור ע״כ, והיינו כר״י בן אבטולמוס, והראב״ד שם נמי נר׳ מדבריו דמודה בעיקרא דדינא לפסוק כריב״א דטהור, ולא השיגו אלא במה שטיהר הרמב״ם אפי׳ פשה אחר הפיטור, וכתב לא מצאתי נוס׳ מחוברת בזה וכו׳, אם כך מצא נוס׳ שלו הרי טוב, ואם מדעתו אין שומעין לו, שהרי באדם פורח אחר הפיטור טמא מוחלט הוא, ונראין הדברים ק״ו בבגדים ע״כ, ואמנם דברי הראב״ד ז״ל מרפסן איגרי, דהמאי אתי עליה בסברא בלבד דקאמר דנראין הדברים ק״ו, הו״ל לאקי קו׳ עצומה, דכיון דכל עצמה של פריחה בבגדים לא שמענו אלא מג״ש דאדם, א״כ מלתא דפשי׳ שאין ללמוד בבגדים אלא מה שמצינו באדם ותו לא, וכיון דבאדם פורח אחר הפיטור הויא טמא, הא ודאי דה״ה בבגדים ומה צורך לק״ו. וע״ק דנר׳ מדבריו שאם לא דן כן הרמב״ם מדעתו אלא שכך מצא בנוס׳ שלו הרי טוב, כלו׳ וגם הוא מודה לדבריו, ואמאי מאחר דחילוקי נוסחאות היכא וכמ״ש הוא ז״ל לא מצאתי נוס׳ מחוברת, א״כ הו״ל נדחית עכ״פ אותה הנוס׳ בכח הק״ו. ותו ק״ט דמאחר דקרחת וגבחת דכתיב באדם לאו גבי נגעי עור בשר כתיב אלא בנתקים דבמקום שער, והתם ילפי׳ מקרא דכי ימרט ראשו דטהור הוא אפי׳ אחר הפיטור וכדתניא בפ׳ דלעיל וכדכתי׳ התם מת״כ, וכ״כ בהדיא הר״מ שם פ״ח והראב״ד נמי שתיק ליה, א״כ מעיקרא מאי קא מקשה הכא מנגעי עור בשר. אדרבא יפה פי׳ הר״מ בדינם כנתקים.

ונר׳ דודאי שפיר ידע הראב״ד דג״ש דקרחת וגבחת דיליף ר״י בן אבטולמוס מנתקים הוא דילפי׳, אלא דס״ל דלא סברת הק״י דהכא אית לן למימר דון מינה ואוקי באתרא. כלו׳ הן אמת דנילף מנתקים דכי היכי דהתם פריחה טהורה ה״נ בבגדים פריחה טהורה, מיהו לאו לגמרי משוי׳ בגדים לנתקים אלא מסברא לא מטהרי׳ אלא פריחה דבתר החלט או הסגר, אבל לא אחר הפיטור בכח ק״ו, שהרי אם נגעי אדם דקילי שאם עמד בעיניו ב׳ שבועות פוטרו, מצינו חומרא זו שאם פשה בכולו אחר הפיטור טמא, בגדים דחמירי שאם עמד בעיניו ב׳ שבועות שורפו לא כ״ש שאם פשה בכולו אחר הפיטור שיהא טמא. ונתקים שאני שריבה בהם הכתוב כי ימרט וכו׳, טהור הוא עכ״פ. אבל כשאין אנו ללמוד בגדים מהן, מסתברא דכיון דבעלמא קי״ל כמ״ד דון מינה ואוקי באתרה ולא כמ״ד דון מינה ומינה, ה״נ נימא הכי, ובשמא אם כך מצא הר״מ הנוס׳ הרי טוב, שיש מקום להעמידה לפי שאין זה הכרח גמור דלא שייך הכא כ״ש הוקי באתרה, כיון דליכא שום גילוי בבגדים, אבל אם מדעתו מסברא אין שומעין לו, דהסברא כך נותנת עפי כך נר׳ כוונת הראב״ד. הא מיהא חזי׳ דבעיקר הלימוד הראב״ד נמי מודה. ומיהו מרן הכ״מ הק׳ שם על הרמב״ם דאמאי שבק רבנן ופסק כיחידאה והניח בקושי.

וחזיתיה להר״ב משל״ם שכתב, וז״ל ולי נר׳ דטעמיה דרבינו מדאמרי׳ באיזהו מקומן (זבחים מ״ט ב׳) דבר הלמד בהיקש מהו שילמוד בג״ש, ת״ש רנב״א מנין לפריחה בבגדים וכו׳, והתם מנא לן דכתיב מראשו ועד רגליו ואתקוש ראש לרגל, מה להלן כולו הפך לבן טהור, אף כאן כולו הפך לבן טהור. וס״ל לרבינו דרבנן דחולקים על ר״ן ס״ל דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בג״ש, וכיון דנתקים לא למדו דין זה דפריחה אלא מהיקשא דמראשו ועד רגליו, שוב אין הנתקים חוזרים ומלמדים לבגדים בג״ש, ולפי הנר׳ סתמא דתלמו׳ הכי ס״ל דהלכתא כר״ן, מדבעו מהו וכו׳, ופשטוה מר״ן דמלמד, ואם אי׳ דליתיה לדר״ן הו״ל למפשט דאינו חוזר וכו׳ מדרבנן וכו׳, א״ו דס״ל לש״ס דהלכתא כר״ן, וריו״ה כתב לא דהא ראיה זו אלא משום דהוו חולין, אבל בקדשים אין דנים וכו׳, והתם בקדשים קיימי׳, אבל בחולין גם הוא מודה דחוזר ומלמד בג״ש מהך דר״ן. ומש״ה פי׳ רבינו כר״ן, ומ״מ אני תמיה דהא לר״ן פריחה בין לנתקים בין לבגדים לא למדנו אלא מנגעי עור בשר וכו׳, וא״כ איך כתב רבינו דאם אחר שפטרו וכו׳ טהור, והלא גבי נגעי עור בשר קי״ל פורח אחר הפיטור שהוא טמא וכו׳, וראיתי להראב״ד וכו׳, ואני תמיה על הר״א ז״ל וכו׳ אם הרב סביר שאין שום לימוד בבגדים וכו׳, א״כ אמאי לא השיגו אעיקרא דדינא דמנ״ל פריחה בבגדים וכו׳, ואם הרב אית ליה דאיכא היקש או ג״ש וכו׳, לא ידעתי אמאי שבקיה לרגזותיה וכו׳, אשר ע״כ נ״ל דלר״ן בין בנתקין בין בבגדים אין הפריחה מטהרת אלא מתוך הסגר או החלט, אבל מתוך פיטור אין פריחה מטהרת כנגעי עור בשר, ורבנן חולקים על ר״ן בהיקש דמראשו ועד רגליו וכו׳, ומיהו ס״ל לרבנן דפריחה נוהגת בנתקים וכו׳, מדאמרי׳ בת״כ (תזריע פ״י ס״ז א׳) וכו׳ ואיש כי ימרט וכו׳, וכיון שלמדנו מריבוי הכתוב אין לחלק בין פרח מתוך הסגר לפרח מתוך פיטור וכו׳, ורבינו פי׳ כרבנן, ומש״ה פי׳ בנתקים ובבגדים דאפי׳ לאחר הפיטור

כולו. נגע ובסוף שבוע פרח, הרי זה שורף, כתחלה למראה שני, רבי ישמעאל אומר יכבוס ויסגר, בסוף שבוע שני למראה שני קורעו וצריך לו מטלית, רבי נחמיה אומר אין צריך מטלית,

חסדי דוד

טהור, והניא דפ׳ כל היד וכו׳ לא הביאו ברייתא זו כ״א בקיצור לפי שלא הוצרכו אלא לומר שיש מחלוקת וכו׳, אבל עיקר נוס׳ הברייתא כמו שמובא בזבחים ופי׳ רבינו כרבנן כן הבין עכ״ד.

ואני בעניי שמעתי ולא אבין, כי לא בינת אדם לי, ולא ירדתי לסוף דעתו של הרב לא במאי דהוה בעי למימר בריש׳, ולא במאי דמסיק. במ״ש בריש׳ ק״ל דמנ״ל למימר דרבנן דפליגי עליה דר״ן סברי דאפי׳ בחולין דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בג״ש, ואמאי לא נימא כפשטא דרבנן הך ג״ש לא גמירי לה להכי, וכדכתי׳ לעיל. ותו ק׳ דע״כ ליכא למימר הכי, דא״כ היכי קאמר ריו״ה התם בפשיטות בכל התורה כולה למדין למד מן הלמד חוץ מן הקדשים, הא פלוג׳ דתנאי היא, דלרבנן ע״כ אפי׳ בחולין אין למדין למד מן הלמד, וא״כ ס״ל לריו״ה כר״ן נימא הלכה כר״ן דבחולין למדין למד מן הלמד, א״ו ליתא אלא כי קאמר ריו״ה בכל התורה כולה וכו׳, אליבא דכ״ע אמרה למלתיה, וכל עצמו דריו״ה לא אתא אלא לדחות סברת התרצן דלעיל, דהוה בעי למפשט דהלמד בהיקש חוזר ומלמד בג״ש מהא דר״ן דשפיר ידע התרצן דאע״ג דפליגי רבנן עליה לא פליגי אלא משום דלא גמירי הך ג״ש, אבל אי הוה גמירי לה אה״נ דהוו מודו, דילפי׳ פריחה בבגדים מנתקים אע״ג דמעיקרא בנתקים גופייהו לא ילפי׳ אלא מהיקשא. וקמהדר ליה ריו״ה ותסברא דמהכא איכא למפשט בעיין, הא בחולין פשי׳ לן דכ״ע מודו דלמדין למד מן הלמד ומה ראיה לקדשים. ומסקנתא דשיטה דמסיק הרב נמי לא שמיע לן בעניותין, דכל חילי׳ דמר היינו כנגד היסוד וכפי מה שהבין בפשיטות, דמ״ש שם בגמ׳ דבנתקים ילפי׳ מהיקשא דמראשו ועד רגליו כן דברי הברייתא וסיומא דמלתיה דר״ן היא, ומש״ה כתב דרבנן חולקים על ר״ן בהיקשא דמראשו וכו׳. כלו׳ אבל בעיקר הג״ש נמילף בגדים מנתקים מודו ליה, אלא דלדידהו לא הוי למד מן הלמד משום דנתקים מקרא דכי ימרט ילפי, ומשום דקשיא ליה דא״כ בפ׳ כל היד ובהנחנקים אמאי לא מייתו סיומא דמלתיה דר״ן, ולכך הוצרך הרב לידחק דמייתו לברייתא בקיצור. אבל קושטא הוא דלאו סיומא דברייתא היא אלא דברי התרצן, דבעי למפשטא לבעיין ולא ידע התרצן הברייתא דת״כ דיליף לנתקים מקרא דכי ימרט וכו׳, ומש״ה קאמר בכח סברה, הואיל דלא מצא מקרא מפורש לפריחה בנתקים הילכך בעי והתם מנא לן, ומשיב מכח סברתו דכתיב מראשו ועד רגליו ואיתקוש וכו׳, והלשון בעצמו מורה שאינה מדברי הברייתא אלא האמורא מסברה קאמר הכי, וא״כ היכי מצי׳ למימר דרבנן לא פליגי עליה דר״ן בעיקר הג״ש אלא על היקשא דמראשו הוא דפליגי, והא במתניתא לא אתפרש בדברי ר״ן רק הג״ש בלבד, וא״כ ע״כ כי פליגי רבנן אעיקר ג״ש פליגי ולא על היקשא דמראשו שזה לא נזכר בדברי ר״ן כלל. וריו״ח אע״ג דאפי׳ דשפיר ידע לברייתא דת״כ, לא חש לדחות דברי התרצן ולמימר ליה דליתא דהתם בנתקים לא מהיקשא דמראשו ילפי׳, אלא מקרא גופיה דכתיב בהו ואיש כי ימרט וכו׳, דלרווחא דמלתא קאמר ליה אפי׳ לדידך לא תפשוט מהכא דהכא בחולין, ובחולין פשי׳ דילפי׳ למד מן הלמד. וה״ט דבסוגייאי דנדה ודסנהדרין לא מייתי ש״ס להאי מלתא והתם מנ״ל וכו׳, דקושטא הוא דלאו מהתם ילפי׳ אפי׳ לר״ן אלא מקרא דכי ימרט, באופן כי מ״ש הרב דרבינו פ׳ כרבנן אנו אין לנו אלא דרבנן לית להו הך ג״ש כלל, וסברי דפריחה בבגדים בכל ענין טמא והך תוס׳ דהכא אתיא כרבנן. ואילו ראה הרב הך תוס׳ לא היה ממשכן עצמו בכל מ״ש, דלדבריו נמצא דהך תוס׳ דלא כמאן, א״ו רבנן היא. ומ״מ טעמו של רבינו דפ׳ כר״ן כבר מלתין אמורה מתוך האמור, דכיון דחזי׳ בשוטב תלתא סוגייאי דמייתי למלתיה דר״ן להדיא ולא כן מלהון דרבנן, אלא כלל לא ברמיזה ש״מ דסברת ר״ן עיקר. וגם טעמו של הראב״ד שלא בא בסופה ובסערה כמ״ש הרב, כבר נתבאר לפי שאינו מקשה אלא בסברא בעלמא שאינה מוכרחת וכדאמרן.

כתחלה למראה שני וכו׳. כל מבין עם תלמיד עיניו יחזו דמשבשתא היא טובא, וכפי מה שהתבוננתי אחר העיון היטב במשנתנו (פי״א מ״ה) ובפי׳ הר״ש ובלשונות שהביא שם מהתוס׳, נ״ל להגיה בנוס׳ שלפנינו דצ״ל הכהה בתחלה[1]) למראה שלישי יכבס למראה שני רי״ש אומר יכבס ויסגיר, וחכ״א אין זקוק לו, בסוף שבוע ראשון למראה שני יכבס ויסגיר, בסוף שבוע ב׳ למראה שני קורעו וצריך לו מטלית, רנ״א א״צ מטלית חזר לכהיון טהור חזר לנגע בין מראיו ובין שאינו מראיו יראה כתחלה. ופירושה נלפע״ד דלפרושי מתני׳ אתיא, דתנן הכהה בתחלה, רי״ש אומר יכבס ויסגיר, וחכ״א אינו זקוק לו, הכהה בראשון יכבס ויסגיר, הכהה בב׳ קורעו ושורף מה שקרע וצריך מטלית, רנ״א וכו׳, ולא אתפרש כהה דתני תנא באיזה כהיון איירי, ופי׳ הכא דר״ל שאם בתחלה כשהראה לכהן מיד כהה למראה שלישי, דהיינו היותר דיהה שבכל מראות הירוק או האדום, בהא לכ״ע אין טעון הסגר כלל, אלא מיהא הואיל ונזקק להראותו לכהן לפוטרו בלא כלום א״א אלא יכבס, אבל אם בתחלת ראייתו כהה למראה שני, דהיינו ירוק בינוני או אדום בינוני רי״ש אומר יכבס ויסגיר, וחכ״א כל שלא בא בתחלה בירקרק או אדמדם אינו זקוק לו להסגירו, אבל מ״מ הא ודאי דיכבס כמכ״ש דמראה שלישי, והר״ש נסתפק דשמא הא דתנא רישא יכבס רי״ש היא, אבל לרבנן אה״נ דא״צ אפי׳ כבוס אפי׳ במראה ב׳ כ״ש במראה ג׳. כך נ״ל מדברי הרמב״ם בפי״ב וכ״כ בהדיא הראב״ד שם, דבתחלה אין נזקקין אלא לירקרק או אדמדם. ואח״כ בא לפ׳ ה״נ מאי דתנא הכהה בראשון, ופי׳ דר״ל דבסוף שבוע ראשון כהה למראה ב׳, בהא דוקא הוא דבעי הסגר ב׳, אבל אם כהה למראה שלישי טהור הוא ופוטרו, וה״נ מאי דתנן כהה בשני קורעו, היינו נמי למראה שני, וכבר כתבנו לעיל דלהרמב״ם נשתנה לירקרק לאדמדם היינו

1 עיין תס״ר סוף עמ׳ 184 ואילך.

חזר לכהיון טהור, חזר לנגע בין מראיו ובין שאינו מראיו, יראה כתחליו. (ז). הטולא מן הטהור

חסדי דוד

מראה שני, ומירקרק לירוק סתם היינו מראה ג', אבל להראב"ד אינו כן, אלא מירקרק לאדמדם היינו עומד בעיניו, ומראה ב' וג' פירושם כדאמרן.

והא דתני הכא סיפא חזר לכהיון טהור, נר' דה"פ דבסוף שבוע ב' היה בו מראה שני והיה טעון קריעה וכו', אם קודם שקרע כהה ביותר למראה שלישי, הרי הוא טהור ופוטרו, ואם אחר הפיטור חזר לנגע בין מראיו שחזר לירקרק כמו שהיה בתחלה, בין שחזר לאדמדם, יראה כתחלה שהרי הוא נגע חדש, הואיל ולא בא אלא אחר הפיטור, וברור הוא שגם בנגעי הגוף דינא הכי וכדתנינן לעיל.

(ז). הטולה מן הטהור במוסגר ונראה נגע בבגד מציל על המטלית וכו' נראה במטלית הרי זה משרף וכו'. כן נר' דל"ל, (והר"ש גריס כאן יראה במטלית בגד הראשון, ונדחק טובא לומר דיתור ל' בעלמא הוא ע"ש). והנה במתני' (פי"א מ"ו) תנן, חזר נגע לבגד מציל את המטלית, חזר למטלית שורף את הבגד. ומתניתא הכא אתיא לפרושי דמאי דתנן חזר נגע לבגד אמתני' דלעיל קאי, דתנן הכהה בשני קורעו ושורף מה שקרע וצריך מטלית, רנ"א א"ל מטלית, והכא קתני שאם טלה והזר ונראה הנגע בבגד, ועוד דקדק הכא דלא תנא חזר כלישנא דמתני', אלא נראה משום דכיון שלא בא הנגע במקום שהיה בתחלה אלא במקום אחר מהבגד לא שייך כ"כ ל' חזר, וה"נ במאי דתנן חזר למטלית הכא קתני, נראה במטלית דכיון דמטלית זה הדש הוא אע"ג דעומד במקום שהיה הנגע תחלה לא שייך כ"כ לשון חזר, ולפי"ז נ"ל דבמתני' ל' מושאל הוא, (ועי"ע מש"ל והסיפא נמי דטולה מן המוסגר) עוד הוסיף כאן על מתני' בבא מליעא דפשה מן הבגד למטלית, דליתא במתני' כלל. ועוד בסיפא דידה דבמתני' לא תנן אלא שורף את הבגד ולא ביאר מה דינו של המטלית, ופריש הכא מטלית תשמש בסימנין. ופי' הר"ש דאם יש בה ג' על ג' מסגירה כבגד גדול, ואם פשה או עמד בעיניו ב' שבועות ישרף, ונייהו פחות מג' על ג' אין מיטמא בנגעים ע"כ, ולעיל בבבא דפשה פי' זה וזה ישרפו, דכיון שהנגע בשניהם לא אמרי' המטלית תשמש לעצמה, דהשיב כנגע א' ע"כ, ופי' זה דחיק דלא הול"ל לשון פשה, אלא הול"ל נראה בזה ובזה, ויעיין לקמן.

והרמב"ם בפי"ב דין ו' כתב, בגד שקרע ממנו מקום הנגע ותפר מטלית כמו שביארנו והזר נגע כגרים על הבגד יתיר את המטלית ומצילה ושורף שאר הבגד, חזר הנגע על המטלית שורף את הכל ע"כ. ואיכא למידק תרתי, חדא אמאי השמיט בבא מליעא דתוס' פשה מן הבגד למטלית, ועוד בסיפא איך פי' דלא כתוס', ומרן שם לא העיר ע"ד השמיטה, ועל אידך כתב דפי' כפשטה דמתני' ולא כדמשמע בתוס', וכבר הק' שם הרב המשל"ם דלמה דחה דברי התוס' מאחר שיש ליישב ליש' דמתני' דקתני שורף את הבגד, דהיינו דוקא הבגד אבל המטלית תשמש וכו' וכעת צ"ע. ולפעד"ן דס"ל לרבינו דהא אי' דמתני' סברה כמו התוס' לא הוה שתיק מינה, כי היכי דקפיד למיתנייה בסיפא בטולה מן המוסגר בטהור, ומדהכא ברישא לא תנא ליה ש"מ דליתא, ותנאי נינהו מתני' רבנן ומתניתא ר"ג, ובהא פליגי דלרבנן דסברי דצריך מטלית דדרשי' הכי מקרא דואם תראה עוד אין עוד אלא מקומו, כדאי' בת"כ (סוף תזריע, ס"ע רע"ג), א"כ מדהצריך הכתוב לטלות ש"מ דמש"ה הצריך שאם תיראה הנגע לשם יהא השוב כאילו חזר באותו בגד שבאותו מקום שקרע שכבר היה בו הנגע, דמש"ה כתיב עוד, וא"כ פשי' שהכל ישרף, ומתניתא ר"ג דסבר א"צ מטלית, וכנר' משטח הלשון דסיפא דמלתיה דר"ג היא ולשיטתיה, נמצא דנגע זה שבמטלית נגע חדש הוא, וה"ז דומה למי שהוסיף לתפור בבגד אחר שקרעו מטלית אחר בלדו שלא במקום שנקרע, דודאי לכ"ע אם נראה בו נגע אע"ג דעכ"פ הואיל ותפרו בבגד ה"ז חיבור וכשבא הנגע בו הרי הוא כאילו בא בבגד וקרי' ביה ואם תראה עוד בבגד, אבל לגבי אותו המטלית עצמו כיון שאינו צריך מדינא ליתנו בו השיב כנגע הדש, ודייקא נמי דמתניתא ר"ג דמש"ה קתני הטולה מן הטהור וכו', כלו' אם טולה אע"ג דמדינא א"ל לטלות, והיינו נמי טעמא דבמתני' קתני חזר למטלית, ומתניתא תנא נראה במטלית, דלר"ג לא שייך חזר, דלא השיב כהתיכה שקרע, והילכך תנא נראה, דהיינו בתחלה, ומתני' תנא חזר, לשיטתיה ואיידי דבעי למיתני חזר במטלית תנא נמי חזר בבגד, אע"ג דהתם לא שייך כ"כ.

תו הזיתיה להרב משל"ם שם, שהק' אעיקרא דמלתא אמאי כשחזר לבגד אינו אוחז המטלית וכשחזר למטלית אוחז הבגד וכלפי לייא, שהרוב אינו אוחז המיעוט והמיעוט אוחז הרוב, ותי' דהטהור אוחז עמו הטמא אבל הטמא אינו אוחז הטהור, וטעמא דמסתבר הוא למדקדק היטב ע"כ. ואני בעניי קצרה דעתי לדקדק היטב הדק, ומ"מ נלע"ד דאדרבא הטמא אליס לאחוז עמו לטו' את הטהור, אבל הטהור לא אליס לאחוז עמו אידך לטו', ותו דהך טעמו דאמר מר לא שייך אלא לפי' הרמב"ם, אבל לפי' הר"ש דסבר כהתוס' לא שייך עמו, דאדרבא הטהור דהיינו המטלית בטהרתו הוא, דהא משמש עצמו בסי', ואיך מאחז הטו' לבגד והוא לא נאחז בסבך. אולם לפי מיעוט דעתי ה"ז דומיא דמאי דתנן גבי ס' נגעים דעד שלא נזקק לטו' ספקו להקל, ומשנזקק לטו' ספקו להחמיר, ה"נ אם חזר נגע לבגד ובאנו לדון על המטלית אמרי ניצול המטלית שעדיין לא נזקק לטו' ולהקל, אבל חזר למטלית ובאין אנו לדון אם נתפס הבגד אמרי' להחמיר וישרף.

ודע דהא דאמרי' ברישא דמציל את המטלית והוא טהור גמור, היה נר' דהיינו דוקא היכא שהסיר המטלית קודם שיזקק לו הכהן, אבל אם כבר נזקק הכהן והייב לגמור מיד דינו של בגד לשריפה, מסתברא שגם הטלאי המחובר עדיין עמו צריך לשרוף, שהרי הוא היבור לטו'. אלא דכל שהסיר אותו קודם שיזקק לו כהן הרי הוא ניצול מאחר שאין טו' נגעים תלוייה אלא ע"פ כהן, וה"ז דומה לבית המנוגע שאמרה תורה (ויקרא י"ד ל"ו) ופנו את הבית

במסוגר הנראה נגע בבגד, מציל מן המטלית, פשה מן הבגד למטלית זה וזה ישרפו, נראה במטלית

חסדי דוד

בערס יצא הכהן וכו' ולא יטמא וכו', דהסה תורה, ה"נ היינו דתנן מציל את המטלית ולא קתני המטלית טהור, אע"ג דבאמת טהור הוא, אלא דה"ק תנא כהם על המטלית יכול להצילו במה שיסירנו מבס ערס (ערס) יטמא הכהן את הבגד, דא"כ ממילא יטמא גם המטלית, וראיתי להרב הגז' שכתב וז"ל ואע"ג דמגתא דפשי' דכל שחיבר ב' בגדים במקום א' דהוו חיבור לטו' ואם נראה נגע בא' מהם נטמא כל הבגד, שאני התם שכלם היו טהורים מקודם וכו', אבל הבגד שנר' בו נגע כבר הוחזק וכו', תוגין הקנקנה במקולקל ולא חשיב כאילו נר' הנגע במטלית ע"כ. ולעד"ן דליכא כפי האמור שוס חילוק, שגם במליאות שכתב הרב שחיבר ב' בגדים אם הפריד א' מהם דהיינו אותו שלא נראה בו הנגע ערס יזקק הכהן אה"נ שהוא טהור, אלא שאם הניחו שם עד שנזקק הכהן הא ודאי דהוו חיבור ונטמא הכל, וה"נ במטלית זה הדין כן וז"ש הרמב"ם שם מתיר את המטלית ומצילה ושורף וכו', כלו' הא דקתני מציל היינו כשיתירנה קודם שיגמר דין הבגד, וקמ"ל מתני' דאע"ג שהתורה הצריכה להטיל בו המטלית וסד"א שיהא אסור להסירה דהשיבא כהתיכה מן הבגד עצמו והרי הוא טעון שריפה קמ"ל. כך נר' לפוס תנא דמתני', אבל לתנא תוספתא ודאי לאו הכי אלא מוכח דסבר דאפי' אחר שנזקק לו הכהן יכול להסיר הטלאי ולהצילו, שכך נר' ממ"ש אח"כ פשה מן הבגד למטלית זה וזה ישרפו, דפי' שאם אחר שראהו הכהן שחזר הנגע בבגד ולא הספיק להסיר הטלאי עד שפשה גם בטלאי ישרף הכל, וקמ"ל דאע"ג דנגע זה שפשה בטלאי סד"א שאין לו דין פשיון, שהרי אין פשיון מיטמא אלא אחר הסגר או אחר הפיטור אבל לא בתחלה, ונגע זה הוא חדש בטלאי, וסד"א דליכא משום פשיון, קמ"ל דכיון דמה שבא הנגע למטלית לא בא אלא מן הבגד שכבר הוסגר ונקרע ונפטר וממנו פשה למטלית חשיב לגבי מטלית פשיון הבא אחר הפיטור וישרף, דאע"ג דלגבי הבגד עכ"פ טעון שריפה שאין החוזר צריך פשיון, מ"מ לגבי המטלית אין זה קרוי חוזר, תדע שהרי אם נראה במטלית גופיה תני תנא שהבגד ישרף והמטלית תשמש עלמה בסי', מ"מ השתא דפשה מן הבגד למטלית הוחלט גם המטלית לשריפה משום פשיון כך נ"ל טעם דין זה של התוס', נמלא דלהך תנא אפי' אחר שנזקק לו כהן כל שלא פשה במטלית מסיר את המטלית ומצילו, ולדידיה ליכא טעמא להבדיל בין מליאות זה וב' בגדים דהוו חיבור, רק מ"ש הרב מש"ס דהכא תוגין הקלקלה וכו' וע"ע לקמן.

ברס זה הזיתי להרב שם, שתמה על דין התוס' הלזה דמאי נ"מ שפשה למטלית לא יהא המור מהיכא שנר' במטלית, וליכא למימר דמדין פשיון וכו', משום דאין פשיון הי' טו' אלא כשנר' בו נגע בתחלה ואה"נ פשה, אבל הכא כשנר' נגע בתחלה בבגד היה ולא חשיב כאילו נר' במטלית, דהא תנן מציל את המטלית וא"כ כשפשה מן הבגד למטלית לא חשיב אלא כאילו חזר הנגע למטלית, וא"כ אמאי לא אמרי' דהמטלית תשמש לעלמה וכו', ואולי דדוקא היכא שנר' בבגד אז מציל את המטלית ולא חשיב כאילו נר' במטלית וכו', אבל לאחר שפשה מן הבגד למטלית הוכיח סופו על תחלתו דמה שנר' הנגע בבגד לא היה מכה הנגע היסן אלא נגע חדש הוא וחשיב כאילו נר' במטלית, ולפי' כל שפשה הוא הי' טו' להזקיקו שריפה וכו' ע"כ. ואני עני לא ידעתי היכי ניחא ליה להרב בדרך זה, דא"כ אדרבא כיון שהוא נגע חדש במטלית ולא בא מכח נגע היסן, א"כ אין הפשיון מטמא בתחלה, אלא העיקר כדאמרן, דאדרבא כל שפשה הנגע מן הבגד למטלית גרע והמור מהיכא שנר' הנגע במטלית גופיה, דהתם ודאי איכא הוכחה שנגע חדש הוא במטלית נד' התוס' דקתני תשמש עלמה וכו', ואפי' פשה נמי מהמטלית לבגד אין בו דין פשיון, שאין פשיון בתחלה, היפך המטלית תשמש עלמה, ומיהו הבגד ישרף עכ"פ, דאין החוזר צריך פשיון, אבל כשנר' בבגד בתחלה הרי מוכח שמכח הנגע היסן בא והוזר הוא לאחר הפיטור ודנין בו דין פשיון, והילכך אם פשה מהבגד למטלית גם המטלית ישרף. ואמנם עיקר דין זה אינו אלא לדעת תנא תוספתא, אבל לתנא הוגא כפי מה שאמרנו נר' דלא שייך הך דינא כלל, שהרי אמרנו דאפי' נר' בבגד בלבד אין מציל את המטלית אלא אם נטלו קודם שיראנו כהן, אבל אם ראהו והמטלית עודנו שם הכל חיבור א' והכל ישרף אפי' בלא פשיון, דמש"ה לא נזכר דין פשיון במשנתנו, לפי שאינו שייך, ועוד דבר מן דין אפי' נר' במטלית להודיה הכל ישרף וכ"ש בזה, וליכא למימר אלטי' פשה לאשמועי' דאפי' ליכא אלא כ"ש במטלית סגי משום דפשיון הסמוך בכ"ש, דא"כ העיקר חסר, דהא לא תני בכ"ש, א"ו לכא נמי לא אלטי', דבכמה מקומות הודיענו דין זה, וה"ע נמי דהרמב"ם לא הביא דין זה שם משום דסבר כמתני' וא"ל לכל מה שכתב הרב שם ע"ע.

אהרי כתבי מלאתי להרא"ד בפי' לת"כ (סוף תזריע ה"ע סע"ב) שכתב וז"ל, חזר הנגע לבגד מציל את המטלית, פי' שהבגד ישרף והמטלית מותר, לפי שאינו מעיקר הבגד אלא כדי לראות אם ישוב בו הנגע, חזר הנגע למטלית שורף את הבגד ואת המטלית עמו, שהרי עשאו הכתוב כאילו חזר לבגד לאחרים גורס טו' לעלמו לא כ"ש ע"כ. נר' מדבריו ז"ל להיפך ממאי דאמרן לעיל, אלא לעולם אפי' אחר שנזקק לו כהן וגמר דינו של בגד לישרף אפ"ה מתיר את המטלית ומותר גמור הוא, ומשום דקשיא ליה דמאי לא נימא שהוא חיבור לטו', ניחא ליה לחלק דהכא לא חשיב מעיקר הבגד, לפי שלא נתנו שם אדעתא להברו אלא כדי לראות אם ישוב הנגע, כלו' ול"ד למי שחיבר ב' בגדים אדעתא לחברן, דהתם ודאי הוו חבור, משא"כ הכא שלא ניתן אלא לפי שעה, ומ"מ דייק הרב הגדול דלא כתב והמטלית טהור אלא מותר, כלו' שניצול משריפה, אבל מ"מ טמא הוא כדין בגד שנגע בבגד המנוגע והאבון לטו' הוא ובטבילה סגי ליה, ולפירושו ז"ל נמי ניחא ליש' דרבנן דהמור מציל את המטלית, כלו' אין כאן אלא הצלה משריפה. וגם הקו' שהקשינו לעיל בשם הרב מש"ס ניחא, דהבגד אינו מושך המטלית מה"ט שאין המטלית מעיקר הבגד, אבל המטלית מושך את הבגד מטעמא דכתב הרב, שהרי עשאו הכתוב כאילו חזר לבגד והמטלית

הראי משרף את הבגד, ומטלת תשמש עצמה בסימנין. (ח). הטולא מן המוסגר בטהור ונראת

חסדי דוד

עצמו ג"כ נדון בשריפה אע"ג דנגע הדש הוא נו מק"ו, שאם נאהרים דהיינו נבגד גורם שריפה נעצמו נכ"ש. וגם נדרכו ז"ל ניחא הא דלא נקטי' כהיא דתוס' דפשה מן הבגד למטלית, דאי משום פשיון לא איריא, די"ל דלא מיקרי פשיון אלא היכא דפושה לעיקר הבגד כדלקמן בפרקין, והכא המטלית לא השיב מעיקר הבגד, אלא דבלא זאת אפי' נימא דבכה"ג מהני פשיון, מ"מ נ"ל כדאמרן לעיל, דהא אפי' אין הנגע אלא במטלית לבד ישרף הכל כ"ש היכא דהנגע בשניהם. והתוס' לשיטתה, דאם הוא במטלית לבד תשמש עצמה בשי' כדלעיל. הילכך אצטריך לאשמועי' דהכא מיהא בפשה מהבגד למטלית דישרף הכל, ואע"ג דאין המטלית חשוב מעיקר הבגד כדתני רישא, מ"מ היכא שפושה מהבגד למטלית שבר דחשיב חיבור ונדון משום פשיון, אבל תנא דמתני' מדלא תנא הכי ש"מ דלא ס"ל. ומעתה אחרי שרוה מבינתו של הראב"ד הופיע עלינו הנה דברי לטו וכאין נגדו, ונמצינו למדין מדברי הרב הגדול ז"ל דטעמא דמטלית זה לא חשיב מעיקר הבגד נפי שנא ניתן אלא לראות וכו', הא אם עלה מטלית בעלמא מן הלד בבגד מוסגר אדעתא לחברו ה"ז חיבור גמור, ויוצא הדין להיפך ממש ממאי דכתי' לעיל, והוא דבין אם חזר נגע בבגד בין נראה נגע במטלית חשוב חזר נגע בבגד ושורף את הכל שהכל חיבור, ומה שהוצרך הרב למיהב טעמא הכא כי הזר נמטנית נפי שעשאו הכתוב וכו', ה"ט נפי שאין זה מעיקר הבגד כדאמר ברישא, הא מטלית דעלמא הנתוסף על הבגד נרצונו הרי הוא כעיקר הבגד נכל דבר. וכפי"ז א"א לומר כדכתי' דתנא תוספתא ר"נ הוא, דא"כ אדרבא לא שייך לומר ברישא מציל את המטלית ולא בסיפא תשמש וכו', אלא דינו כמטלית דעלמא שהרי הוא כעיקר הבגד לגמרי וחיבור הוא. אלא נ"ל דאה"נ דהתוס' נמי רבנן אלא דפליגא אמתני' בהא דגר' במטלית בסברא בעלמא ולא נקטי' כוותה אלא כמתני'. דוק ואוקי.

(ח). אימא סיפא הטולה מן המוסגר וכו'. פירש הר"ש ז"ל (פי"א מ"ו) גר' נגע בבגד, כלו' בטהור גר' הנגע, ומש"ה נקט גר' ולא קתני חזר כדקתני מתני', משום דהכא בטהור איירי שהנגע גר' בו שכביו בתחלה. שורף את המטלית, דמטלית זה מבגד מוסגר קאתי והנגע שבטהור כאילו הוא במטלית שנתחבר בו, הילכך המטלית טעון שריפה והבגד שבו הנגע טעון הסגר, והמוסגר שניטלה ממנו התיכה זו כדקאי קאי, דלגבי המוסגר לא נחשב הנגע כאילו הוא במטלית. פשה וכו', וטעמא כדפי' ברישא. גר' במטלית בגד הראשון ישרף היינו המוסגר וה"נ תנן במתני'. והמטלית תשמש וכו' ע"כ להו דוקא, דמאי תשמש את עצמה, הא קתני וטעונה שריפה באחרונה, ועוד דבמתני' קתני תשמש את הבגד, והכא איידי דתנא רישא את עצמה וכו' ע"כ. ואע"ג בדקדוק הרב משינוי דגר' לחזר ע"כ אינו מכריע, שהרי הכא בתוס' בכלהו בבי תנא גר' ולא תנא חזר אפי' ברישא דרישא, אע"ג דהתם חזר בבגד עצמו שהיה הנגע תחלה. וה"נ הכא בסיפא תנא גר' במטלית אע"ג דהמטלית מהמוסגר הוא, וכל תנא תופס לשונו דהך תנא סבר דלא שייך ל' חזרה

שמוש בבא כדכתי' לעיל, דלעולם לא חזר באותו בגד ובאותו מקום עצמו שהיה תחלה, והילכך ניחא ליה למינקט ל' גר', ותנא דמתני' נקט חזר בכלהו, דמ"מ בכלהו אנו באין לדון בדין חזרה וכמ"ש הראב"ד וכדלקמן, מ"מ מה שפי' הרב דהכא במתניתא איירי שהנגע גר' בבגד הטהור מוכרח הוא, מדמסיים בה פשה מן הבגד למטלית אלמא בבגד שבו המטלית קיימי'. ומיהו מ"ש הרב אמתני' דחזר הנגע נבגד היינו לבגד הראשון המוסגר שניטלה ממנו התיכה, לא הכריחו להרב נפי' כן אלא גרסתי דהוה גרים במתני' חזר לבגד מציל את המטלית והכא קתני שורף את המטלית, ומשום רומיא דמתני' אמתניתא אצטי' לשנויי דמתני' בשחזר לבגד המוסגר הראשון, ובמתניתא בשבא לבגד הטהור שהטלאי מחובר בו, אבל לגרסתנו שהיא ג"כ גי' הרמב"ם והראב"ד וכדלק' והיינו שורף את המטלית גם במתני', א"כ מצי' לפרושי מתני' נמי דבבגד הטהור קאמר וליכא דחזר לא מכרעא וכדאמרן, דכיון שיש בו הטלאי של המוסגר שייך ל' חזר לגבי הטלאי, אלא שאם נפרש כן נמצא דלא אתפרש לא במתני' ולא בתוס' אם חזר הנגע לבגד הראשון מה דינו של מטלית זה, הילכך עפי ניחא לן לפרושי דמתני' בחד גוונא בחזר נגע לבגד הראשון, ומתניתא בחזר לטהור ובתרווייהו הדין שוה (לפי גרסתנו) לענין המטלית דבשריפה.

ואמנם אכתי אל עלינו הובת ביאור טעם השריפה בין בזה ובין בזה. ובתחלה יש לנו לפי' דע"כ הך מוסגר דסיפא ל"ד למוסגר דרישא, דהתם הטולה מן הטהור במוסגר מתוקם דוקא במוסגר שכהה למראה שני בשבוע שני וקרעו כדינו ותפר בו מטלית מן הטהור במקום הקרע, אבל הכא ליכא לפרושי הטולה מן המוסגר דהיינו שאותה התיכה שהיה בה הנגע שקרעה מהבגד עלאה בטהור, דא"כ למה לי חזר, הא משעה שנקרעה התיכה לשריפה קיימא ומאי נ"מ שעלאו בטהור, אטו תיסק אדעתין דמפני כן תינצל מדין שריפה שכבר היתה הייבת משעת קריעה, אלא הכא בתוס' ר"ל בגד שהיה מוסגר בין שהוא בתוך שבוע א', בין בתוך שבוע ב', בין שהוא לאחר ב' שבועות, וקרעוהו ושרפו התיכה כדינה, אם אח"ז הסיר התיכה אחרת ממנו ועשאה טלאי לבגד טהור ובא נגע בבגד הזה הטהור, אע"ג דלגבי הבגד הוא נגע הדש ודינו בהסגר, מ"מ לגבי המטלית המחובר בו והשוב כאילו הנגע בו, הרי הוא מבגד המנוגע ודין המטלית בשריפה עכ"פ, שאם הוסרה מבגד שבתוך הסגר ראשון או שני שעדיין הנגע במקומו, אנו דנין זה הנגע דחשבי' ליה כאילו הוא במטלית כדין פשיון, שהרי נגע זה נתוסף בו מלבד האוס העומד בבגד שהוסר ממנו, ואעפ"י שהמטלית רחוק מהנגע שבבגד מה בכך, הרי אפי' ברחוק יש דין פשיון ובלבד שיהיה בו כגרים, והרי איכא כגרים מדקרי ליה נגע, ואם המטלית בא מבגד שנקרע הנגע ממנו, הרי דין נגע זה דהשוב כאילו הוא במטלית נדון כדין חוזר אחר קריעה שבשריפה, אבל הבגד שניטל המטלית ממנו כדקאי קאי, דהיינו אם ניטל מבגד שהיה בתוך הסגר הרי הוא מ[וס]גר כדהוה עד סוף ההסגר וויוכיחו סימנים עליו,

בבגד, שורף את המטלית, פשה מן הבגד למטלית זה וזה ישרפו, נרא' במטלית בגד הראשון ישרף,

חסדי דוד

ואם ניטל מבגד שנקרע, אותו הבגד עדיין הוא טהור כדהוה אחר שנקרע מקום הנגע, דלגבי אותו הבגד לא נחשב הנגע שבבגד הזה כאילו הוא במטלית כ"ה לפי דברי הר"ש הנז', וכל זה לפי מליאות התוס', אמנם במתני' כפי מה שאנו מפרשים, ע"כ לא איירי אלא שבא המטלית מבגד אחר שנקרע והסירו עוד התיכה ממנו וטלאוה בבגד טהור וחזר הנגע לבגד הנקרע גם המטלית טעון שריפה לגרסתנו, שאנו חושבים הנגע שבבגד ההוא כאילו הוא במטלית, ודייני' ביה נמי דין חוזר. ולגי' הר"ש איפכא המטלית ניצול, שהבגד הטהור שחברו לו מצילו.

וכתב הרב משל"ם ודין זה שנר' נגע בבגד הטהור לא הביאו הרמב"ם, ולא ידעתי למה ועיין לקמן במ"ש עוד בבבא דנר' במטלית בס"ד. ומאי דקתני הכא פשה מן הבגד למטלית לפי' הר"ש ה"ט משום דחשיב הכל כנגע א', וכי היכי דמטלית בשריפה ה"נ בגד בשריפה, אע"ג דחדש הוא לגביה, וכבר אמרנו דל' פשה לכך פי' דחיק טובא. והר"ב משל"ם כתב וז"ל, ודין זה הוא פשוט שהרי קודם הפשיון כבר היה טעון הבגד הסגר, ועכשיו שפשה הוא סי' טו' ומזקיקו שריפה, והמטלית בלא פשיון נמי היה טעון שריפה, ולענין הבגד המוסגר שניטלה ממנו התיכה זו נר' דטעין שריפה, ואע"ג דבחלוקה הו' כתב הר"ב דלגבי המוסגר לא נחשב הנגע כאילו הוא במטלית, שאני התם שלא נראה הנגע במטלית אבל הכא שפשה מן הבגד למטלית אף שאין במטלית כגריס חשיב כאילו נר' במטלית, דקי"ל הבגד הא' ישרף, וגם חלוקה זו לא הוזכרה בדברי רבינו ע"כ. ולא ירדתי לסוף דעתו ז"ל במ"ש דכבר היה הבגד טעון הסגר ועכשיו שפשה וכו', דמשמע דר"ל שלא הספיק הכהן להסגיר את הבגד עד שפשה למטלית ומזקיקו שריפה, והא ודאי ליתא דהא קי"ל שאין הפשיון סי' טו' אלא אחר הסגר ולא בתחלה, וז"ל רבינו בפ"ד דין ב', אין הפשיון סי' טו' עד שיהיה אחר הסגר, אבל אם בא בתחלה וראה הכהן את הנגע שהוא פושה והולך אינו מחליטו אלא מסגירו עד סוף השבוע ויראה ע"כ, ופשוט שדין הפשיון בבגדים כמו פשיון באדם, וע"כ לא מתוקם דין זה של התוס' אלא כשכבר הסגירו לבגד זה ואחר שבוע ראה שפשה הנגע במטלית. דהשתא ודאי סי' טו' הוא ומזקיקו שריפה לכל הבגד והמטלית כבר היה טעון שריפה מקמי הסגר. גם מ"ש הרב לענין הבגד המוסגר דטעון שריפה אף שאין במטלית כגריס, לדידי עניא אכתי צריכא טובא, דאיברא דקי"ל דפשיון הסמוך בכל שהוא, אבל כיון שאנו באין לדון על המוסגר הרחוק מהמטלית שיהא חשוב נגע זה כאילו הוא במטלית לדון הבגד הרחוק בדין פשיון, נלע"ד דמסתברא דאין לנו לדון אלא כדין פשיון הרחוק, דבעי' כגריס דמאי נ"מ דפשה מבגד הטהור למטלית שהוא קרוב, הא אין עלינו לדון אלא כאילו הבגד המוסגר הוא אשר פשה במטלית זה והרי הוא רחוק. א"כ אמור מעתה דאין שום חידוש בבבא זו ולמאי צריכא, אי משום שריפת המטלית בלא פשיון מכיון שנר' בבגד המטלית דינו לשריפה, ואי משום שריפת הבגד הטהור נמי לא צריכא, דפשי' אטו עד האידנא לא ידעי' דכל שהוסגר ואח"כ פשה בסוף שבוע שדינו בשריפה, ואי משום שריפת הבגד המוסגר, מלבד דהא לא הוזכר בדברי התנא, בר מן דין אפי' נדחוק נפ' דבכלל זה וזה דקתני היינו נמי הבגד הראשון, להא נמי ל"ל דממ"נ אם יש כגריס במטלית אפי' ליכא מידי דפשיון מהבגד הטהור למטלית היינו סיפא, דנר' במטלית הבגד הראשון ישרף, ואי ליכא כגריס במטלית, ע"כ אינו זוקק לבגד הראשון לשריפה, אלא דאורחיה דתנא הוא למיתני כל גווני משום אוקומי גרסא, אמנם הרמב"ם מקצר ועולה ומידי דלא צריכא לא כתביה. ולא עוד אלא דאפי' דלדינא לא נקטי' הכי, דאפי' פשה מהבגד השני למטלית לא הוי פשיון לדון הבגד השני לשריפה, אע"ג דהוי לאחר הסגר, שהדעת נוטה דלא מיקרי פשיון אלא בפושה למקום שאם לא היה הפשיון לא היה מוחלט, אבל הכא דמיד שנר' נגע בבגד אנו חושבים כאילו הנגע גם במטלית להצריך שריפה למטלית, א"כ אפי' פשה אח"כ מהבגד למטלית אין לזה דין פשיון. וקרוב לומר דתנא דמתני' הכי סבר ממה שלא הזכיר בבא זו כלל.

נלכה נא לאידך בבא, דקתני נר' במטלית בגד הראשון ישרף והמטלית תשמש את עצמה בסי' וטעונין שריפה באחרונה. והנה בבא זו תנן במתני', אלא דלא מסיים בה כי הכא, אלא הכי תנן והמטלית תשמש את הבגד בסימנין ותו לא. והר"ש פי' הכא תשמש את עצמה ע"כ לאו דוקא, דמאי תשמש את עצמה הא קתני וטעונה (ה"ג הר"ש) שריפה באחרונה, ועוד דבמתני' קתני תשמש את הבגד והכא איידי דקתני רישא וכו' ולעולם תשמש את הבגד קאמר ע"כ, ובמתני' פי' דלאחר שישמש את הבגד הב' אפי' ניצול הבגד ואפי' הלך הנגע לגמרי מן ההתיכה טעונה שריפה וכו', שהרי משחזר בו הנגע מתחלתו כבר הוזקק לשריפה ע"כ. והנה אמאי דקתני בתחלה הבגד הא' ישרף, הק' הרב משל"ם שם כפי גי' הר"ש דגריס במתני' חזר נגע לבגד, דהיינו בגד הראשון מציל את המטלית, מאי שנא דהבגד אינו אוחז את המטלית והמטלית אוחז את הבגד, והביא תי' הר"ב ק"א שהמטלית ראוי שימשוך אליו הבגד שלא השם הכתוב אלא לחזרת נגע במקומו הראשון, שכן אמר עוד ואין עוד אלא מקומו, והק' עליו הרב דהתם בת"כ תניא (סוף תזריע ה"ו, ס"ע ע"ג) אין לי אלא מקומו, מנין לרבות כל הבגד ת"ל בבגד, וא"כ אין חילוק וכו' ע"ש, וקו' זו כבר הק' עליו הר"ב תי"ט כמ"ש הוא גופיה, אך המשל"ם הוסיף עוד להק' דהכא לא מיירי במטלית שהיה בו הנגע שקרעו מן הבגד, אלא בהתיכה אחרת שקרע מהבגד המנוגע, ואין חילוק בין מטלית זה לשאר הבגד ע"ש, והנה גם קו' זו הק' אותה ג"כ הר"ב ב"ד וכבר השיבותי עליו בסב"ל, דאין זו קו' על הר"ב ק"א, דאה"נ שהוא ז"ל מפי' שאותה התיכה עצמה של הנגע אחר שחתכוה מן הבגד לא הספיקו לשורפה עד שהלך לו הנגע וטלו אותה בבגד טהור, כנר' בהדיא מלשונו שכתב כי זה הבגד הוא הנגע בעצמו שהיה לו בעודו מוסגר ע"ש, ואמנם עכשיו אומר אני דאעפ"י שמדברי הר"ב

ק"ה הכי מוכח שהבין ופירש כך, מ"מ אחר העיון נר' דא"א נפי' כן, שהרי כשאמרה תורה וקרע אותו וכו', נגמר דינו של הקרע ההוא לשריפה ואין לו תקנה אפי' ילך לו הנגע ממנו לגמרי ואסורים בהנאה לעולם, כמו אבני בית המנוגע שחולצים וכמבו' בדברי הרמב"ם רפי"ו ע"ש, וא"כ בהכרה נפי' כדכתי' לעיל, דהתיכה אחרת קאמר שחתכו מן הבגד המוסגר, וכ"נ בהדיא מל' הר"ש דכתי', דקאמר דמשחזר בו הנגע הוזקק לשריפה, ואי בקרע שאמרה תורה מאי איריא משחזר מקמי הכי נמי משעת קריעה הוזקק לשריפה. באופן שקו' הר"ב משל"ס על הק"א בהתרה קיימא, ואין לנו עתה בתי' הקו' דמ"ש דהמטלית אוחז וכו', אלא מה שתי' התי"ט וכמ"ש המשל"ס וע"ע לקמן.

ובכן אתאן למ"ש הר"ש על והמטלית תשמש וכו', דאיברא קשיא לי טלה, דכיון דאמר מר דמשחזר בו הנגע הוזקק לשריפה, היכי שבקי' ליה למטלית כוליה האי מחובר בבגד הטהור, והמאי לא חיישי' שמא יבא לידי תקלה הואיל ואסור בהנאה מן התורה לישקליה ולשרוף, והבגד ישאר בטהרתו כל זמן שלא נר' בו נגע. השתא ומה ברישא דטולה מן הטהור במוסגר מתיר את המטלית מיד ושורף את הבגד, כ"ש הכא דלהומרא ומ"ע היא לשרוף בגד הטמא ואסור ליהנות ממנו, וא"כ הכי הול"ל מתיר את המטלית ושורפו והבגד כדקאי קאי ויוכיחו סימנים, ומה לורך לשימוש המטלית הטמא שישמשנו לא ישיא אויב בו ובן עולה לא יעננו (תהלים פ"ט פ"ג), ותו קשיא לי דכיון דבמתני' לא תנן אלא והמטלית תשמש וכו', ולא הזכיר הא דטעון שריפה אפי' ברמיזא, מנ"ל למתניתא לאוסופי הכי אי ר' לא שנא ר"ח מנ"ל. אמנם הרמב"ם שם כתב, הטולה מן המוסגר בטהור והזר נגע על הבגד שורף את המטלית, חזר על המטלית הבגד הראשון המוסגר ישרף והמטלית תשמש את הבגד שהיא תפורה בו בסימנין, אם עמד בעיניו ב' שבועות או פשה שורפין הכל ע"כ, נר' בהדיא דאל"כ אלא שהכה הנגע הכל ניצול הבגד והמטלית, ולדידיה נחה שקטה קושייתנו, אלא דהרב משל"ס הק', דבהדיא קתני בתוס' וטעונה שריפה באחרונה והניח בל"ע. ולפע"ד נר' דהרמב"ם גרים בתוס' כגי' ס' דידן, וטעונים שריפה באחרונה, וקאי בין אמטלית ובין אבגד, וק' שריפה זו דשניהם אמאי, בשלמא מטלית י"ל כמ"ש הר"ש, אבל בגד למה, א"ו ה"ק אם נראו בהם סי' טו' אז טעונים שריפה, הא לא"ה ניצולים, והשתא תו לק"מ מכל מה שהקשינו, אלא שעדיין יש לפקפק בזה, דאיך יתכן שהמטלית יגרום שריפה להבגד הראשון והוא עצמו ינצל, ועיין לקמן.

וראיתי עוד להר"ב משל"ס שם, שהק' דהא בחלוקות הראשונות דטולה מן הטהור נר' דאין הטמא מוסף עמו הטהור, וא"כ אמאי קתני הכא דהמטלית תשמש את הבגד הב', הלא מטלית זה טמא הוא, וכי היכי דברישא תנן חזר הנגע לבגד מציל את המטלית, משום דאין הטמא מוסף עמו הטהור, ה"נ בטולה מן המוסגר בטהור והזר הנגע במטלית יציל את הבגד הב', שאין הטמא מוסף הטהור, ולא מצאתי קורת רוח בקו' זו אם לא שנאמר דלעולם כל היכא שחיבר הטמא עם הטהור, כי היכי דטהור אוחז הטמא ה"נ הטמא אוחז הטהור, ושאני רישא וכו', דלאו ברצונו חבר וכו', אלא גזרת הכתוב היא שיחבר מטלית וכו', אבל בטולה מן המוסגר כיון שברצונו היבר וכו', ועדיין לא נתקררה דעתי בזה ע"כ. והרב לשיטתיה אזיל כדכתי' לעיל, שרצה לחלק חילוק זה דהטמא אינו אוחז הטהור והטהור אוחז הטמא, וכבר עמדנו על זה לעיל, כי לע"ד איפכא מסתברא, ומה שחילק עכשיו נמי יש לגמגם, דאדרבא כל שטלה ע"פ התורה עפי אלים למשוך, וס"ס אין לו על מה לסמוך. אולם מה שנ"ל בעניי, היינו דאין הענינים שוין, דברישא כבר מלתי אמורה דדינא הוא שכשחזר נגע בבגד הטמא ינצל המטלית, ולא משום גרעון כח של הבגד, אלא משום יפוי כח של המטלית דקיל שעדיין לא נזקק לטו', וגם מטעמא דכתי' משמיה דהראב"ד, לפי שאינו מעיקר הבגד שלא הושם אלא לפי שעה וכדלעיל, הילכך יתיר המטלית ושורף הבגד מיד שהוחלט בנגע החוזר, אבל הכא מטלית זה הושם שם אדעתא להשתקע בבגד זה, הילכך דין הוא שלא ינצל הבגד אלא המטלית תשמש את הבגד.

ואמנם בענין ההפרש שבין הרמב"ם להר"ש ושאר המפ' במטלית גופיה כשחזר בו, דלהרמב"ם הבגד הא' ישרף והמטלית אפשר שינצל, האמת שסברא זו נראית רחוקה מן הדעת, ועוד איך יתכן שאם הנגע נר' בבגד הא' ישרף המטלית אעפ"י ברחוקה, ואם נר' במטלית גופיה הבגד ישרף ולא המטלית, ועיינתי בפי' הרמב"ם על המש' לראות אם מתוכו תעלה ארוכה, אבל יש בדבריו ע"ש שא"א לעמוד עליו. אך זה מלאתי בהגהות רבינו בצלאל ז"ל מכ"י שהגיה כן, הטיל מן המוסגר בטהור הוא שיקח בגד (ול' בגד נ"ל דר"ל שיש בחתיכה שיעור בגד, דהיינו ג' על ג' עיין במשל"ס) מבגד מוסגר ויטלה בבגד טהור, עוד נר' נגע בזה הבגד המוסגר הנה תשרוף זאת החתיכה אשר לקח מבגד המוסגר כאילו היה הנגע בו, ואם תראה נגע בזאת החתיכה הנה ישרוף הבגד המוסגר אשר נקרע ממנו ותראה הנגע אשר נר' בזה הטלאי אשר בבגד הטהור, ונדון בו כמו שאם תתחדש בבגד משאר הבגדים, ואם היה בו סי' טו' ישרוף הבגד בכללו, וזה ענין אמרו והמטלית תשמש וכו' ע"כ, ומתוך דברות קדשו נלע"ד להסביר טעמא, דכי קתני נר' נגע בבגד המוסגר ע"כ איירי בחד מתרי גווני, או בתוך ימי הסגר וא"כ נר' נגע, ר"ל נגע אחר מלבד הראשון דהיינו פשיון, או דאיירי בבגד אחר ב' שבועות שנקרע, וא"כ היינו החוזר, ועכ"פ בין זה ובין זה נגע חמור הוא, שהוא סי' טו' החלטית לשריפה, והנגע הוא בעיקר הבגד הטמא, ואלים כחו למשוך המטלית שהוא מינו כל היכא דקאי לישרף כמותו, אבל כשנר' הנגע במטלית המחובר לטהור, מסתייה לדון נגע זה בדין מוחלט לגבי עיקרו של בגד הטמא, הואיל והוא מינו שתולין הקלקלה במקולקל, אבל לגבי דידיה אהני ליה היותו מחובר לטהור, שאין דנין הנגע ההוא אלא כדין נגע הבא בתחלה ובעי הסגר, כך נר' לפי שי' הרמב"ם.

ברם אכתי צריכא עיונא אמאי לא אשמועי' הרמב"ם דין התוס', והיינו שאם נר' נגע בבגד הב' הטהור מהו הדין, תו ק"ק דמתני' דבין למר בין למר כי תנן חזר הנגע לבגד, פי' לבגד הראשו', אמאי לא תני בגד הראשון להדיא, כי היכי דתני סיפא, וגם ליש' דסיפא בין דמתני' בין דמתניתא והמטלית תשמש וכו', דחיק בין לשי' הרמב"ם בין לשי' הר"ש,

וגם מתני׳ שפיר ק׳ הואי לא אשמועי׳ הלוקח זו דנר׳ נגע בבגד הטהור.

אכן תא שמע מרגניתא טבתא דאשכחית בפי׳ הראב״ד ז״ל (סוף תזריע פ״ט ע״ג), ולפי שאינו מצוי ביד כל אדם יש לי להעתיק כל לשונו, וגם מפני שדבריו צריכין ביאור באיזה מקומות נע״ד, והילכך אשים דוברות חוץ מפנים בשערים המצויינים, וז״ל הרב הטולה מן המוסגר וכו׳, הטולה ל׳ טלאי שחתך התיכה מן הבגד המוסגר (פי׳ בין בתוך ימי הסגרו בין לאחר הסגר ב׳ שנקרע וכדלעיל) וחיברו בבגד טהור דעלמא, דאין צריך לומר שזה הבגד היה בו נגע מתחלה וחזר עכשיו בו, (פי׳ השתא קאי לפרושי מאי דתנינן חזר נגע לבגד, ואמר מר אצ״ל דשייך ל׳ חזר כדתני תנא בנר׳ הנגע בבגד המוסגר, דהא ודאי פשי׳ שאם נקרע מקום הנגע ואח״כ עוד נר׳ בו דהיינו חזר ממש, וגם בעמד בסוף שבוע ראשון ושוב פשה דודאי הא נמי פשי׳ דשייך ביה ל׳ חזר הואיל וכבר היה בו נגע) אלא אפי׳ טהור גמור שבא עליו מתחלה קרוי חוזר, מפני שהוא (פי׳ דל׳ חזר הוא שייך כלפי המטלית) על המטלית כל מקום שהוא הנגע הולך אחריו, (פי׳ אעפ״י שאין הנגע במטלית אלא בבגד הטהור, הנגע הולך גם אחר המטלית, וחשיב כאילו הוא בו ג״כ, ולגבי דידיה שכבר הוסגר תחלה עם הבגד הראשון מפני נגע הראשון שייך גביה ל׳ חזר) והבגד יסגר והמטלית ישרף, מפני שהוא לו פשיון, (פי׳ אעפ״י שנגע זה היה חדש לגבי הבגד ודינו להסגר, מ״מ לגבי המטלית שהיה בבגד מוסגר בנגע אחר עכשיו שנר׳ נגע זה דחשיב כאילו הוא גם במטלית, נמצא חשוב לדידיה פשיון, ונקט הך גיו׳ דפשיון ניחא דהמוסגר היינו קודם קריעת הנגע, אבל במוסגר דאחר קריעת מקום הנגע התם א״צ לפשיון, אלא ישרף משום חוזר) והפושה בראשון ובשני ישרף, (צ״ע דשני כדי נסבה, דאין החוזר צריך פשיון ואפי׳ תימא דמיירי בשני שלא נקרע דהיינו שלא כהה אלא עמד בעיניו בשני, ההוא נמי היינו אפי׳ לא פשה) וכן אם חזר הנגע עוד לבגד הראשון לאחר קריעת מקום הנגע ממנו או שפשה בו הנגע, (פי׳ אם היה בסוף שבוע ראשון) כמו ששורף הבגד הראשון כך שורף זה המטלית, שהרי עדיין טו׳ הבגד הראשון עליו, כדקתני הכא חזר נגע למטלית הבגד הראשון ישרף, (פי׳ וממילא דה״ה אם חזר בבגד הראשון המטלית ישרף) ומש״ה קתני סתם וחזר נגע ולא פי׳ בו אם בבגד הא׳ אם בבגד הב׳, לפי שדינם שוה אצל שריפת המטלית, (פי׳ אע״ג שאין דינם שוה ממש לגמרי, שהרי אם חזר בבגד הא׳ הבגד והמטלית נשרפין, אבל אם חזר לבגד הב׳ המטלית דוקא ישרף, שהפשיון הוא לגבי דידיה אך לגבי הבגד הא׳ לית ביה שום חידוש דפשיון, דכיון שאין הנגע במטלית אלא בבגד הטהור מסתייה אם נחשבהו כאילו הוא גם במטלית לגבי המטלית דוקא, אבל לא למשוך גם הבגד הא׳ וכדקאי קאי, מ״מ אצל שריפת המטלית מיהא דהיינו דקאמרי תנאי דינם שוה) אבל אם חזר למטלית הבגד הא׳ ישרף מפני שהוא לו פשיון (אי חזרה כדלעיל), והוא שיהיה הנגע כגריס מפני שהוא פשיון הרחוק. והבגד הב׳ נ״ל שהוא טהור, (פי׳ לאו דוקא, אלא כלו׳ דא״צ הסגר וכ״ש דאינו נשרף, אבל מ״מ מקבל טו׳ מהמטלית והוא ראשון וצריך טבילה וכדכתי׳ לעיל) שכיון שהמטלית מיד הוא נשרף מה יעשה עוד לבגד הב׳, אם להסגיר הרי אין בו כלום, ואפי׳ נר׳ בו נגע מכאן ולהבא יראה בתחלה. לפי שזה הבגד לא הוסגר מעולם משבא עליו נגע. ואי קשיא לך היכי אמרי׳ הכא שאם חזר נגע לבגד הב׳ שורף את המטלית, אלמא מיניה חשבי׳ ליה, והא אמרי׳ לעיל חזר נגע לבגד מציל את המטלית אלמא לא חשיב כגופיה. לק״מ דהתם (פי׳ בטולה מן הטהור במוסגר וחזר נגע בבגד) המטלית לא הוה ביה מעיקרא (פי׳ אלא לאחר שקרע מקום הנגע טלה המטלית) ולא בא עליו הסגר מעולם, ולא אמרה תורה לשרוף בגד בתחלה אפי׳ בבגד שבא עליו, (פי׳ וכ״ש בזה שלא בא על המטלית אלא על הבגד) אלא או לאחר שבוע בפשיון, או לב׳ שבועות בעומד כפשיון, וזה המטלית אין בו א׳, הילכך כשישרף הבגד שנתחבר עמו נמצא המטלית ניצל, שאינו ראוי לא להסגר ולא לשריפה שהרי אין בו נגע. והדין הזה שוה למה שאמרנו לבגד הב׳, כשנר׳ נגע במטלית שבבגד הא׳ והמטלית שנתחבר בטהור ישרפו מיד, והטהור הב׳ בטהרתו. אבל כאן שהמטלית מוסגר היה, כיון שבא נגע לבגד הב׳ שנתחבר בו הרי הוא לו פשיון, וכל פשיון שבא על הסגר שורף בין בשבוע א׳ בין בשבוע ב׳ (כבר הקשיתי לעיל דבשבוע ב׳ א״צ פשיון אלא אפי׳ עמד בעיניו שורף, ואפי׳ דלחוזר קרי פשיון אע״ג דא״צ פשיון). והמטלית תשמש וכו׳, שכך הוא חמור תורת זה המטלית מינו[1] (פי׳ לפי שהוא מינו של הבגד הא׳ אעפ״י שנפרד ממנו חשוב כמחובר בו) כאילו הוא מחובר עדיין בבגד הא׳ וזה נשרף על זה וכן בשביל הב׳ הוא נשרף, שלא ניצל בפרידתן מן הטמא ועדיין הסגירו עליו, (פי׳ ומש״ה כי חשבי׳ הנגע הבא לבגד ב׳ כאילו הוא גם עליו לא מצי׳ למימר דיו לבא מן הדין וכו׳, ויהיה דינו בהסגר כבגד הב׳ ואין פשיון בתחלה אלא דינו כפשיון הבא אחר הסגר ובשריפה שהרי עדיין הסגרו עליו) לכך צריך שיעשה בו סימן באותו מטלית שיתחלף (נ״ל דט״ס הוא וצ״ל שלא יתחלף[2]) באחר, (פי׳ שהרב ז״ל מפ׳ דהא דתני סיפא והמטלית תשמש וכו׳, לאו אדסמיך ליה בחזר על המטלית קאי, דבההוא פ[ס]ק דיניה לעיל שהמטלית מיד הוא נשרף והבגד הב׳ טהור כדלעיל, אלא אעיקרא דמלתא קאמר שהבא ליטול מטלית מבגד המוסגר לעשותו טלאי לשמש לבגד הב׳ הטהור יכול לעשותו אבל [ל]פי חומר שבו שהרי אם חוזר הנגע בין לבגד הא׳ בין לבגד הב׳ בין לדידיה עכ״פ דינו של מטלית בשריפה, הילכך צריך שיעשה בו סימנים כדי שלא יתחלף באחר אם יטיל טלאי אחר באותו בגד) והא דקתני תשמש דמשמע שמותר להשתמש בו, לאחר שעברו ימי הסגרו קאמר, כגון שכהה הנגע מן מראה הראשון למראה השני וקרע ממנו מקום הנגע ועד שלא חזר בו הנגע עומד בחזקת היתר, אבל בתוך ימי הסגרו אסור בהנאה, כדדרשי׳ לעיל תן בו מראה שלא תהנה ממנו עכ״ל. והנה כפי דברי הרב נתפשטו כל הקמטים שהרגשנו לעיל, אבל כמדומה דלא ראה הרב התוס׳ שלפנינו שאינה סובלת פירושו, ובדוחק יש לפ׳ דמאי דתנא בתוס׳ וטעונה שריפה באחרונה, טעמא דמלתא קאמר, מ״ט אמרי׳ ליה שיעשה סימנים לפי שהיא חמורה, שאם יראה

1 צ״ל: שדינו, עיין תס״ר, עמ׳ 187.
2 עיין תס״ר הנ״ל.

והמטלת תשמש את עצמה בסימנין, וטעונין שריפה באחרונה. (ט). שני בגדים המוסגרין שנפל מטלית וטלה על זה, מטלית מזה וטלא על זה, ונראה נגע באחד מהן, הוא ומטליתו ישרף,

חסדי דוד

עוד נגע בין בדידה אי בבגד הא' או בבגד הב' עכ"פ היה טעונה שריפה, הילכך החמירו בה שצריך לעשות סי'. אבל מ"מ ברישא דעולה מן הטהור דקתני בתוס' המטלית תשמש עצמה (בס"י) [בסי'], התם נר' דלא שייך פי' הרב, לכך קרוב לודאי שלא ראה אותה הרב ז"ל, נקוט מיהא דכפי מ"ש הרב בפי' מתני' דמ"ה קתני סתם חזר לבגד שהוא כולל בין בגד הא' בין בגד הב', ילא נמי תירוץ נהרמב"ם אמאי השמיט הדין דחזר נגע נבגד הב', דהוא"ג ורבינו העתיק נוס' דמתני' כי היכי דמתפרשא מתני' בסוגג ה"נ יתפרש ניסויה.

והנה בעתה הבה נרדה נבנא דסיפא דהך מתניתא ב' בגדים המוסגרים שנפל מטלית מזה וטלה וכו', כנ"ל, ופי' בה הר"ש הוא ומטליתו ישרפו, היינו מה שטלה ממנו לבגד אחר, אע"ג דבעלה מן המוסגר לטהור תנן במתני' תציל את המטלית, יש לחלק בין מוסגר לטהור למן המוסגר למוסגר ע"כ. והנה מ"ש הרב על מטליתו מה שטלה ממנו וכו', להו לאפוקי המטלית שיש בו מן הבגד האחר, דההוא פשי' דכיון שמחובר בו חשיב חיבור וכחד דמו, וכיון שחזר נגע בבגד זה כולו עם כל המחובר בו טעון שריפה, והא לא דמי לעולה מן הטהור למוסגר, דתנן מציל את המטלית דהתם שאני שהמטלית טהור וגם היסגר מעולם ולא אמרה תורה לשרוף בגד בתהנה כמש"נ בשם הראב"ד, אבל הכא שגם המטלית בא ממוסגר ועכשיו נתחבר לזה שהוחלט גם הוא הוחלט כמוהו בודאי. ומ"ש הר"ש מה שטלה ממנו לבגד אחר לרבותא, דאע"ג דאינו מחובר לזה הרי הוא נכוה בנגעלתו, ומ"מ הבגד האחר שלא נר' בו נגע אחר שמסיר ממנו מטליתו של זה לשורפו, אותו הבגד כדקאי קאי בהסגרו עד שיוכיחו עליו סימנים ופשוע. ומה שהוצרך הר"ש לחלק בין הא להאי דעלה מן המוסגר לטהור, היינו לפי גרסתו במש', אבל לגי' דידן שהיא גי' הרמב"ם וכדלעיל, היינו הך, ומיהו נהר"ש ניחא דהיא גופה קמ"ל הכא, דל"ד נהכיא, אבל נהרמב"ם ק' למאי נריכא, והלא אפי' מן המוסגר לטהור תנן שורף את המטלית, כ"ש הכא דמן המוסגר למוסגר. ומ"מ כבר כתבנו לעיל דאורחיה דתנא דכלהו גווני נקיט, אבל כיון דליכא הדושא ה"ע שהשמיטה הרמב"ם גם לזאת.

(ט). אימא סיפא דסיפא נר' בא' מן (המטליות כנ"ל) כולן ישרפו, וכתב הר"ש דכיון דשניהם מוסגרים הכל טעון שריפה, דהא בעלה מן המוסגר בטהור נמי אמרי' תשרף נגנה. והכא זה וזה מוסגר כאילו חזר בכל א' וא' ע"כ. ברם המותי ראיתי שם להרב משל"ס שהרבה להשיב על הנוקה זו של התוס', דאמאי ישרפו כלם, דבשנמא הבגד המחובר עם המטלית תינח דישרף, שהרי אף אם היה בגד זה טהור, הא קי"ל דאם נר' במטלית שורף את הבגד הבי יכן הבגד שממני נתתך מטלית זה טעון שריפה, דהא קי"ל חזר למטלית הבגד הא' ישרף, אך המטלית שבבגד האחר אמאי ישרף. וכ"ת דכיון דחשיב כאילו נר' הנגע בבגד המחובר עמו אותו הבגד מוסך עמו המטלית שנחתך ממנו יכי'. הא ליתא וכו' וכמש"ל, דבטולה מן הטמא בטהור דאף

שאם נר' הנגע במטלית הבגד הא' טעון שריפה, מ"מ אם חזר הנגע בבגד הטהור אף שהמטלית המחובר עמו טעון שריפה, מ"מ הבגד הא' שניטל ממנו החתיכה כדקאי קאי, דנגבי הבגד הא' לא חשיב כאילו נר' הנגע במטלית, וכן אין נימר דטעמא דהמטלית האחר וכו', דכיון שנטמא הבגד האחר משום דנר' הנגע במטלית זה שנחתך ממנו א"כ חשיב כאילו נר' נגע באותו בגד וכו', הא נמי ליתא מטעמא דכתי', דכללו של דבר דלעולם אין המטלית או הבגד מוסף וכו', אלא בא' מב' דרכים, או שהם מחוברים עכשיו או שהיו מחוברים מקודם וכו', וא"כ בנר' נגע בא' מן המטליות המטלית האחר מהיכן יבא לו הטו', הא לא היו מחוברים מקודם וגם עכשיו אינם מחוברים. ועוד אני תמיה דמה הפרש יש בין אם נר' הנגע בא' מן המטליות או אם נר' בא' מן הבגדים וכו', וע"ש שרצה להסביר קצת טעם ואמר מר שלא נתקררה דעתו בזה ולבסוף הניח בצ"ע ע"ש.

ולמיעוט דעתי נר' דהפרש גדול בין נר' הנגע במטלית לנר' הנגע בבגד, והיינו דודאי המטלית הנחתך מהבגד בכל מקום שהוא נקרא על שם הבגד ואין הבגד נקרא על שם המטלית, שאנו אומרים מטלית זה נחתך מבגד פלו' אבל לא נאמר בגד זה הוא ממטלית פלו' שנחתך ממנו, שהעיקר גורר את הטפל ליקרא שמו עליו ולא הטפל גורר את העיקר. ומעתה לכאורה ק', דבשלמא כי נר' נגע בבגד ניחא דהוא ומטליתו ישרף, לפי שכיון שהוחלט הבגד הרי מטליתו נגרר אחריו בכל מקום שהוא, אבל כשנר' הנגע במטלית במאי אלים כחו לגרור אחריו את עיקר הבגד אחרי שנפרד ממנו, אלא ע"כ לומר דלאו משום שהמטלית שהוחלט אלים גובריה למשוך אחריו את הבגד שהוא נחתך משם, אלא אדרבא המטלית גופ[יה] לא נגמר דינו לשריפה אלא מפני שבא מבגד מוסגר, דאל"כ מאי נ"מ שנר' בו נגע אטו כל נגע מי[ד] נשרף, אלא הכא לפי שהבגד כבר יש בו נגע שבשבילו נסגר ועכשיו כשנתוסף נגע זה במטליתו, הרי הבגד נדון בדין פשיון שהפשיון מטמא אפי' ברחוק וכדלעיל, והילכך גם המטלית דממנו הוא הרי הוא כמוהו ונדון בנגעו דין פשיון, נמצא דאעפ"י שהנגע הזה נר' במטלית, עיקר טומאתו והחליטו הוא בבגד מדין פשיון הרחוק ומטליתו הטפילה נגררת אחריו. ומעתה הבגד שממנו נחתך מטלית זה שאנו דנין בו דין פשיון (אעפ"י שהפשיון רחוק) מוסך עמו לשריפה המטלית המחובר בו, והמטלית הזה עם היות שהוא טפל פשי' דלא גרע מעיקר הבגד, שהרי עכ"פ הנגע בו ופשי' שהוא בשריפה וכדכתי' לעיל משמיה דהראב"ד, לאחרים גורם טו' לעצמו לכ"ש, וממילא הרי הוא מוסך עמו לשריפה את הבגד המחובר עמו, והילכך שפיר קתני כולן ישרפו, ונדון זה ל"ד כלל להנהו מילי שהביא הרב לדוגמא, דהתם הרי יש לד טהרה אי בבגד או במטלית, אבל הכא בין המטלית שנר' הנגע בו בין הבגד שנחתך המטלית ממנו זה וזה מוסגרים, וכיון שבא הנגע במטלית הרי אנו אומרים על הבגד שזו החתיכה ניטלה ממנו הבגד פשה בפשיון

נראה באחד מן המטלית כולן ישרפו. (י). חיטי שיש בה פסיפסין צבועין ולבני׳ פוסק מזה לזה, ורבי נחמיה אומר לעולם אין בנגעי׳, עד שיהא בלבן שלה שלש על שלש. חליצין שבפקע׳

חסדי דוד

הרחוק, שהרי בע״כ מטנית זה שמו של בגד עליו, אבל כשנר׳ הנגע בבגד אין אנו אומרים מטליתו פשה, שהרי אינו הוא העיקר אלא הבגד, וא״כ נאמר הבגד פשה אלא שהוא גורר אחריו את מטליתו הטפל לו, וכיון שאינו אלא משום גרירה בעלמא, מש״ה אין כח באותו מטלית למשוך עמו את הבגד המחובר בו ואותו הבגד ניצול כדחזי׳ ברישא. סוף דבר בין נר׳ נגע בבגד בין נר׳ נגע במטלית, לעולם אנו אומרים הבגד פשה, אלא דכשנר׳ במטלית אע״ג דהבגד הוא שפשה, מ״מ אין ספק דלא גרע המטלית שהנגע נר׳ בו ממש. והבן כי הוא לפי מיעוט דעתי חילוק עמוק ואמיתי ובזה נחו כל קושיות הרב ז״ל. והדין דין אמת אלא שהם דברים ברורים ונלמדים מדיוקא דמתני׳, ומש״ה אפי׳ שלא הוצרך הרמב״ם להאריך בהם דמה״ט נמי לא נשנו במשנתנו.

ואחרי שעמדנו על כל פרטי התוס׳, חל עלינו חובה להציע בקצרה כל חילוקי דינים דנפקין מינה משום דנפישי ואיכא מנייהו דלא כהלכתא, והנה החלוקה א׳ היא עלה מטלית טהור במקום שקרע בבגד המוסגר וחזר נגע בבגד, הבגד ישרף והמטלית ניצול ומותר להשתמש בו בטהרה אחר שיטבילנו. חלוקה ב׳ חזר נגע במטלית, הבגד ישרף והמטלית תשמש עלמה (בס״י) [בסי׳], וזה אינו עולה להלכה לשיטת הרמב״ם דקי״ל כמתני׳ שהכל ישרף. חלוקה ג׳ נר׳ נגע בבגד ופשה אח״כ במטלית, דאפי׳ לדעת התוס׳ ישרף הכל. וגם זו לא נצרכא לדידן, דאפי׳ במטלית לבד הכל נשרף. חלוקה ד׳ בטולה מן המוסגר בטהור וחזר נגע במוסגר, שורף את הבגד ואת המטלית, אבל הבגד שנתחבר בו המטלית טהור כדלעיל. ודין זה לא הוזכר בתוס׳ אלא היינו מתני׳. חלוקה ה׳ שנר׳ הנגע בבגד הטהור שבו המטלית שורף את המטלית בלבד, אך הבגד המחובר בו מסגירו וכן הבגד הא׳ שנתתך ממנו כדקאי קאי. חלוקה ו׳ נראה במטלית הבגד הראשון ישרף, והמטלית תשמש את הבגד הב׳ בסי׳, ואם יראו עוד סי׳ טו׳ ישרף הכל, אבל אם יכהה הנגע שניהם יגלנו כן הוא לד׳ הרמב״ם. אבל לד׳ הר״ש המטלית עכ״פ טעונה שריפה בא‌הרונה. ולד׳ הראב״ד המטלית נשרף מיד עם הבגד הראשון, והשני ניצול. חלוקה ז׳ נראה בבגד ופשה במטלית הכל ישרף, וגם חלוקה זו לא נצרכא לדידן דהא פשי׳ דפשיון מיקרי בין לבגד הב׳ בין לבגד הראשון, דפשיון אפי׳ רחוק טמא, ולמטלית נמי ל״ל דהא אפי׳ נר׳ במטלית לחוד הרי הוא נשרף וכ״ש הכא. חלוקה ח׳ ב׳ בגדים המוסגרים שנטל מטלית מזה ועלה על זה מטלית מזה ועלה על זה, ונר׳ נגע בבגד א׳ מהם הוא ומטליתו המחובר בבגד האחר וכן המטלית המחובר עמו ישרפו, והבגד האחר בהסגרו קאי. חלוקה ט׳, נר׳ נגע בא׳ מן המטליות הכל ישרף, וחלוקה זו סלקא שפיר לפום דינא אעפ״י שלא פסקה הרמב״ם וכדכתי׳ לעיל. ויש עוד בה עשיריה שלא הוזכרה בדברי התנאים ועמד עליה לב האריה הרב משל״ם שם לחקור בה, והיא שחתך חתיכה מבגד טהור והברה בבגד המוסגר אבל לא במקום הקרע, ולדד בה הרב לדי לדדין, ובעא מימר דבהא איירי התוס׳ עש״ב, ולדידן כבר מלתין אמורה לעיל הוא הדבר אשר נמדנו מתוך דברי רבינו הראב״ד ז״ל, דא״א לפי דבכה״ג איירי התוס׳, אלא אדרבא בנדון כזה הרי המטלית חיבור גמור לבגד בכל מכל כל ותו לא מידי.

(י). קיטא שיש בה פספסים צבועין ולבנים פושין מזה לזה, רנ״א לעולם אין מיטמא בנגעים וכו׳. כצ״ל, והנה סברת ת״ק היינו סתם מתני׳ (פי״א מ״ז), וכאן הוסיף סברת ר״נ. ודע דבמתני׳ אי׳, שאלו את ר״א הרי שהוא פספס לבן יחידי מהו, והשיב ריב״ב דמיטמא אעפ״י שאין לו מקום שיפשה, שמא יעמוד בעיניו ב׳ שבועות, וכתב הר״ש דשפיר מתוקם אפי׳ לר״נ כגון שיש באותו פספס ג׳ על ג׳ ע״ש. וז״ל הרמב״ם ספי״ב בגד שהוא מטליות מטליות, מהם צבועים ומהם לבנים ונר׳ נגע בלבן שבו מסגירין אותו, אם עמד ב׳ שבועות נטמא כולו וישרף, וכן אם פשה הנגע במטלית לבנה אחרת ה״ז פשיון אעפ״י שיש ביניהם צבע, היה כולו צבוע ובו פס א׳ לבן אפי׳ כגרים ונר׳ בו נגע יסגיר, שאם עמד בעיניו ב׳ שבועות וכו׳ ע״כ. וברור דפי׳ כסתם מתני׳ ודלא כר״נ דלא בעי׳ ג׳ על ג׳, ומ״מ פשוט דכגרים בעי׳, דאין בנגעים פחות מכגרים ואין הצבוע מצטרף, ואפי׳ אם יש חצי גרים בפספס א׳ לבן וחצי גריס בפספס לבן אחר, הואיל והצבוע ביניהן אין מצטרפין, ולא דמי לפשיון דהתם רבי רחמ׳ אפי׳ פשיון הרחוק, אבל עיקר הגרים צריך שיהא במקום א׳.

ומה שהאריך הרמב״ם ברישא דלכאורה דברים יתירים נינהו, וכמו שהקי׳ הר״ב ה״ן והניחו הלק ע״ש, לפעד״ן דקמ״ל שדין ההסגר וכן דין ההחלט מוטל על כל כללות הבגד, ולא אמרי׳ הואיל ואין הצבוע מיטמא בנגעים א״כ הפספסים הצבועים יגלנו ולא יסגור ולא ישרוף אותם, אלא יחתוך כל הלבנים וישרפם אם פשו מזה לזה והצבועים יגלנו, קמ״ל דמסגירין אותו כולו, וכן אם עמד וכו׳ כולו ישרף, שדבר זה לא משתמע להדיא ממתני׳, ולא עוד אלא דאפי׳ ליכא אלא פספס א׳ לבן כגרים לבדו בבגד ובו נגע, אם עמד בעיניו ב׳ שבועות שורף את כל הבגד, שהכל חבור א׳, ותו קמ״ל דמהני החבור להחשיב לאותו פספס כדין בגד, דאע״ג דפי׳ שם רבינו דפחות מג׳ אצבעות על ג׳ מן האריג אינו מיטמא בנגעים, עם היות דבשאר טומאות קי״ל אריג כ״ש אבל בנגעים אינו כן, מ״מ מהני הצבוע הואיל ומחובר בו להחשיבו לאותו פספס אפי׳ אינו אלא כגרים כאילו הוא ג׳ על ג׳, וכן נחשב הכל חיבור א׳ וישרף הכל, והוא חידוש גדול ולאפוקי מדר״נ.

הליצין שבפקעת וכו׳ אר״נ וכו׳. כצ״ל, והשאר נמחק, וסרכא דמתני׳ (פי״א מ״ט) נקטיה להאי ספרא ולאו דווקנא הוא, דלא שייכא פלוגי׳ דר״נ אלא בלילין דבפקעת, אבל לא בדפי חלוק[1]) וכהאשר מוכיח הענין, וגם בדברי ר״נ גופיה יש כאן ט״ס ול״ל בזמן שהן ע״ג קירוס, וז״ל הר״ש בפי׳ מתניתא פי׳ הלילין שבפקעת, כשיש רוב מוטה בפקעת

1 עיין מ״ש להלן.

מצטרפין זה עם זה, ופושין מזה לזה. (יא). שני דפי חלוק מצטרפין זה עם זה, ופושין מזה לזה, א"ר נחמיה במה דברים אמורי', בזמן שהן על גבי קורה, אבל פצען תפרן ועשאן אחד אין מצטרפין זה עם זה, ואין פושין מזה לזה, והמסכת הפרוסה הרי זו מצטרפת, רבי שמעון אומר אם היתה מקופלת ומונחת, או שהיתה רצופה בכרים מצטרפת, ואם לאו אינו מצטרפת. (יב). שתי כל זמן שהוא עתיד לארוג, גמר מלארוג אינו טמא אלא שהוא עתיד לפצע. (יג). בגד שנר' בו

חסדי דוד

מחלוקות אותן הנשים לכמה חלקים וקושרות מבחוץ עצמו או מאחר להבדיל בין החלקים והוא הצלצין. ע"ג קירוס מג' בנירין ובקירוס דפ"א דכלים ובפר"א דאורג (שבת ק"ה א') וכו', פצעו כלו' שלא נחתך לגמרי לב' אלא עודנו מחובר כשפת האריגה, אבל פצעו שנחלק לב' ואח"כ תפרו וחברו אין מצטרפין, והשתא אי ר"נ לפרושי קאתי ול"פ, איך יתכן, הא אמרן גבי טולה מן המוסגר לטהור שהמטלית תשמש את הבגד וכו', אעפ"י שאותו מטלית בא ממקום אחר ונתחבר, ואי ר"נ פליג ניחא, דהכיא כרבנן ומתני' דקתני ב' דפי חלוק אין מצטרפין ל"פ, דדילמא ה"מ שלא נתחברו יפה ע"כ. ומה שנסתפק הרב אי ר"נ לפ' וכו', הוא משום דמתוך הלשון משמע דאתא לפרושי מדקתני אר"נ בד"א וכו', ול"ק רנ"א, אבל הכריח הרב דא"א לומר כן, דא"כ הכיא דטולה מני, א"ו דפליגי והכיא רבנן והא דקתני אר"נ אינו מכריח דזימנין אשכחן הכי אע"ג דלחלוק אתי, ושוב קשיא ליה דמ"ש צלצין דמצטרפין לרבנן ומ"ש דפי חלוק דאין מצטרפין כדקתני מתני', וניחא ליה באומרו דשמא התם שלא נתחברו יפה זו כוונתו ז"ל, וממילא שמעי' דל"ג הכא במתניתא, הא דדפי חלוק כלל[1]), ואין להק' דהא בצלצין פי' הרב גופיה שאין מחוברין אלא ע"י חוט בעלמא, וא"כ איך יתכן לפ' בדפי חלוק בפחות מזה, הא לק"מ דהרב דייק בצלצין דאדרבא שבכל מטוה א' מחובר אלא שחוט א' הוא המפריד ביניהם ואינו פירוד, ודפי חלוק הוא להיפך שאין מחבר אותם אלא חוט או שניהם ועיקרן פרודות. ולפי"ז הא דתנן במתני' המטלה מן הפקעת לחברתה דאין מצטרפין כמו דפי חלוק, הוא מציאות אחר ואינו כמו צלצין דמתני', אלא התם איירי שכל פקעת בפ"ע אלא שחוט א' מחברן, וכ"פ הר"ש, והרמב"ם בפי"ג כתב ב' פקעות המעורות זו לזו בחוט וכו', וכן ב' דפי חלוק שמעורות בחוט א' ונר' בא' מהן הב' טהור, אעפ"י שחוט א' מחבר ביניהן ע"כ, ולא הוצרך להאריך ולהעתיק הצלצין דהתוס' דכיון שכתב בפי' דמתני' דאיירי שמעורות שאין שם אלא חוט המחברן, ממילא דכל שאינו כן הוי חבור וכ"ש הצלצין וכדאמרן.

והא דתני סיפא דהכא והמסכת הפרוסה וכו', רש"א וכו', פי' הר"ש דהיינו פלוג' דמתני' בנפש המסכת ובשתי העומד וכו', רש"א השתי אם היה רצוף מיטמא, ולפי"ז פי' דמתני' קמ"ל, ובפרט דברי ר"ש דמתני' קתני אם היה רצוף התם והכא פי' דבעי' רצופה ככרים וכסתות, ופי' הר"ש כמסכת של כרים וכסתות, ועוד הוסיף כאן מקופלת וגם בזה זו פי' הרמב"ם שם בדין הנז' וכת"ק דמתני' וע' לקמן.

(יב). שתי כ"ז שהוא עתיד לארוג טמא, גמר וכו', כצ"ל[2]). והנה במתני' (פי"א מ"י) תנן, נר' בשת(ס)[י] העומד הארוג טהור, נר' בארוג השתי העומד טהור, ופי' הר"ש כולה מתני' בשאין עתיד לארוג יותר, דכן משמע בתוס', השתי העומד טהור, היינו מה שאין עתיד לקצץ מן השתי עם הארוג, ובסיפא דהך תוס' פי' הר"ש שהוא עתיד לפצע כשחותך הארוג מן השתי משייר מן השתי עם הארוג והן הנימין ע"כ. ולפי"ז מאי דקתני הכא שתי כ"ז שעתיד לארוג חבור[3]), הוא תוספת על מתני' לפי דמאי דתנן נר' בשתי הארוג טהור, וה"נ איפכא היינו בשתי שאין עתיד לארוג אבל במה שעתיד לארוג ה"ז חבור, ואין חילוק בין נר' הנגע בארוג לבדו או בשתי העומד לבדו ובין נר' מקצת נגע בארוג ומקצתו בשתי העומד הכל ענין א', והכל תלוי במה שעתיד לארוג שאז חבור והכל טמא, ומה שאין עתיד לארוג בהא איירי מתני' דאינו חבור כלל, וגם במתני' דלעיל בשתי העומד, פי' הר"ש שעומדים שם ליארג ומלתא באפי נפשה היא ואינו ענין לנפש המסכת שהוא דבר אחר ע"ש בפירושו. אבל הרמב"ם שם בפ' הנז' (פי"ג) דין ט' כתב, וז"ל נר' הנגע בנפש המסכת ובשתי העומד אעפ"י שמקצת הנגע בבגד ומקצתו בשתי ה"ז טמא, נר' נגע בשתי העומד לבדו הארוג טהור, נר' בארוג לבדו השתי העומד טהור ע"כ. נר' מדבריו דמתני' דלעיל ה"פ, נר' נגע בין בנפש המסכת דהיינו הארוג ובין בשתי העומד, אעפ"י שאין בכל א' אלא מקצת נגע, דהיינו הני גרים מצטרפין והכל טמא, אבל אם נר' בשתי לבדו או בארוג לבדו היינו מתני' דהכא, ואין טמא אלא מה שהנגע בו, ולא חילק רבינו בין עתיד לארוג ובין אין עתיד לארוג, משמע דס"ל דמתניתא פליגא אמתני', דמתני' סתמא קתני דאפי' אין עתיד לארוג, כל שנר' הנגע בשניהן הכל טמא, אבל נר' בא' מהן בלבד אפי' עתיד עוד לארוג עכ"ז אין טמא אלא מה שנר' בו, דמדלא פי' מתני' ש"מ דבכל גוונא קאמר, ומ"מ ק' דממ"נ אי חשיבי חיבור אפי' כשנר' נגע בא' מהן בלבד יטמא חבירו, ואי לא חשיבי חבור, כי נר' מקצת נגע בזה ומקצת נגע בזה מאי הוי שניהן טהורין, דליכא שיעורא לא בהא ולא בהא. והראב"ד לא השיגו כלל וגם מרן לא העיר בזה ולי צ"ע.

(יג). בגד שנר' בו נגע ועשאו שתי. שתי ועשאו בגד יראה מתחלה, נר' נגע בנימין וכו', פשה מן

1 בר"ש לעיל שם כתב על דברי משנתנו („שני דפי חלוק שנראה נגע באחד מהן השני טהור"): וכן שני דפי חלוק נמי אינם חיבור, ולא כעין חלוקים שלנו וכו' דלא מיחבר כולי האי, ובתוספתא מפרש לה ר' נחמיה. ברור, איפוא, שהר"ש גרס בתוספתא כלפנינו, אלא שנשמט בדפוסים שלנו (של הר"ש) חלק מן הפיסקא של התוספתא בט"ס, והר"ש מפרש בדברי ר' נחמיה „בד"א בזמן שהם וכו'" שהכוונה לשני דפי החלוק, ובזה מסתפק אם ר' נחמיה מפרש, או חולק, עי"ש. ומתוך כל לשונו שם משמע שהכוונה רק לשני דפי חלוק של התוספתא, ומשנתנו הנ"ל אינה חולקת והיא מדברת בשאינם מחוברים יפה. ועיין גם באליהו רבה למשנתנו הנ"ל.

2 בכי"ו: עתיד לארוג חבור לאריג. וכ"ה לעיל כלים ב"ב פ"א ה"ה. ובדפוסים חסר „חבור לאריג", ולפיכך השלים רבינו: טמא. ועיין להלן בסמוך.

3 כאן העתיק רבינו ע"פ גירסת הר"ש, ולעיל הגיה, עיין מ"ש לעיל.

נגע ועשאו שתי, שתי, וראה מתחלה, נר' נגע בימין הסדין טהור, פשח מן הנימין לנימין הסדין טמא, בסדין טהורות, וכשהוא שורף את הבגד שורף את הנימין עמו, וזהו כללו של דבר, כל המטמ' במת מטמא בנגעי', וחומר בטומאת מת מטומאת נגעים, שהכל מטמא במת, ואין מטמא בנגעים, חבורין לטומא' מת ואין חבורי' לטומאת נגעים, חומר בנגעים, שהנגעי' נוגעים בעצי' ובאבני' ובעפר ובשתי ובערב, מה שאין כן בטומא' המת. (יד) בגד שנראה בו נגע בראשו אחד ובסוף השבוע נר' בתוך השני, טמא משום פסיון, ובעורות פושה מצד זה לצד זה, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר, המת ותורמל שנר' בהן נגע, מושיבן כדרכן ורואה את נגען, ר' אלעזר בן יעקב אומר הכורסין והברחסין והפימלאות והחמולות והלבדין והסנסין והכרים והכסתות אין מטמא

חסדי דוד

הנימין לנימין הסדין טמא, וכשהוא שורף וכו'. כצ"ל, ופי' הר"ש (פי"א מ"י), ועשאו שתי, שסתר את האריגה קודם שהוזקק לשריפה. הסדין טהור, אעפ"י שהנימין מחוברין בו לא בטל סדין אגב נימין, פשה מן הנימין לנימין שיש לסדין נימין מהאי גיסא ומהאי גיסא והפשיון הרחוק מטמא, כיון שהנגע בנימין שבב' ראשין והסדין באמצע בטל אגבייהו. וכשהוא שורף וכו', כגון שנר' נגע בבגד והוזקק לשריפה, שורף את הנימין ואפי' נפלטו אח"כ מן הבגד ע"כ. פי' מ"ש הרב קודם שהוזקק לשריפה, היינו בימי הסגר, אבל אם הוחלט דינו לשריפה פשי' דאפי' סתרו אינו ניצל משריפה. ומה שפי' בסיפא אפי' נפלטו, נר' דכתב כן משום דהא"כ היינו מתני', דתנן נר' בסדין שורף את הנימין ומאי קמ"ל הכא, לכך פי' דאשמועי' דאפי' נפלטו אין ניצולין, ומיהו הא נמי דבר פשוט הוא.

ודע דמאי דקתני הכא פשה מן הנימין לנימין, נר' דה"ה אם נר' מתחלה בנימין מצ' נדדין ועמד בעיניו ב' שבועות שדין הנימין לשריפה, ה"נ שורף את הסדין, והרמב"ם לא הביא רישא דמתניתא כלל, ואולי דס"ל דמדתנן דבגד מוסגר שעשאו מוכין פחות מג' על ג' טהור, א"כ ה"ה וכ"ש בזה שסתרו לגמרי, ומ"מ אכתי היה צריך לאשמועי' אידך, שנר' נגע בשתי ועשאו בגד מה דינו, וליכא למימר דהא נמי נלמד ממתני' דפ' שם (פי"ב) דין י"א, בגד שארג בו פחות מג' ונר' בו נגע ואח"כ השלימו לג' על ג' טהור, דשאני התם דמעיקרא לא נטמא דלא הוה ביה שיעור טו', אבל הכא דמעיקרא טמא אע"ג דעשאו בגד, דילמא טו' שבו כדקיימא קיימא, ומה דמש"ה דהאה מהלכה דכיון דמסתברא איפכא, אם אי' דתנא דמתני' ס"ל הכי לא הוה שתיק מינה, ש"מ דהך מתניתא אינה עיקר. אבל מאי דתנא הכא פשה וכו', נר' דהרמב"ם הוה גריס מן הנימין לסדין הסדין טמא, שכ"כ שם (פי"ג) דין ט', אבל מן הנימין לנימין אה"נ דאין הסדין טמא, שאין הטפל גורר את העיקר דאפי' נימין דהאי גיסא והאי גיסא עכ"פ טפילין ניהו לעיקר הבגד, באופן שהבגד ניצול ובטבילה בעלמא סגי ליה.

זהו כללו וכו'. פירש הר"ש (פרק י"א מי"א) כל המיטמאין במת בצמר ופשתים ועור, וכן פי' במתני' דתנן כל הראוי לטו' מת וכו', מיטמא בנגעים בצמר פשתים ועור איירי, כגון ג' אצבעות על ג' וכו' ע"ש. ולהוסיף על מתני' דתנן כגון קלע של ספינה וכו', הוסיף הר"ש הא דג' אצבעות, ומ"מ כל דתנינן לאו דוקא, ואפי' בצמר ופשתים דהא איכא שבועים דמיטמאין במת ואין מיטמאין בנגעים, ואע"ג דהר"ש נרגש מזה ומסיים בה ובנגד בלבנים, מ"מ הא לא אתני כלישי' דכל הואיל וצריכי' לידחק כ"כ דדוקא בלו"פ קאמר ודוקא בלבנים קאמר, ובר מן דין הא איכא אריג כל שהוא דמיטמא במת ואין מיטמא בנגעים, אלא דוקא אם יש בו ג' על ג'. ועיין במשל"ס ספי"ב דהלכות אלו, ובאמת אמרו אין למדין מן הכללות.

ובהא דתנא חבורין לט"מ וכו', פי' הר"ש אין חבורין בנגעים כענין שפי' לעיל גבי ב' דפי הלוק, א"כ לטו' מגע, כי הכיא דאמרי' דיקרב בדיקרב מסאב ע"כ. ופשט ל' חבורין משמע טפי כפי' קמא שהכל טו' אחת, והכי הוא לענין ט"מ כי הכיא דתנן בהלכי פרה, שלל של כובסין חבור לטו' אעפ"י שאינן אלא מבוללין יחד ע"י חוט של תפירה, אע"ג דודאי לא עדיף מדפי הלוק. והא דתני בחומר בנגעים שנוהגים (כ"ג הר"ש ומיהו יש לייבש גי' הס' שנוגעים) בעצים, פי' עצים בעלמא אע"ג דלאו כלים אלא נתוצים ב[ב]נין, והומ"ל נמי בנגעים נוהגים אף במחובר משא"כ בט"מ.

(יד). בגד שנר' וכו', ובסוף השבוע נר' בצד השני וכו'. כצ"ל, וכ"ה בפי' הר"ש (פי"א מי"א), ופי' לד הכא ל"ד לצד דקתני סיפא גבי עורות אח"ז, דהתם ר"ל מתוכו לאחוריו, אבל הכא איירי שנכנס מתוכו או שניכה מאחוריו, אלא פי' בקצה השני, וקמ"ל דפשיון הרחוק מטמא גם בבגדים כמו באדם, והא דקתני דבעורות פושה מצד זה לצד זה דהיינו מתוכו לאחוריו, לאו בכל עורות קאמר אלא בכלי עור הכפולין, דומיא דהמת ותורמל דתנן במתני', וכי היכי דלא תטעה לומר דהמת ותורמל דוקא קאמר, הילכך תנא הכא עורות סתם ומיהו הכוונה עורות דומיא דהנהו. וז"ל הרמב"ם שם (פי"ג) דין ו', החמת והתורמל נראין כדרכן ופושה הנגע מתוכן לאחוריהן ומאחוריהן לתוכן, וכן כל כיוצא בהן מכלי העור הכפולין ע"כ.

ואח"כ צ"ל ר"י וכו' אומר חמת ותורמל וכו', ומשום דמתני' תני לה סתמא, אשמועי' הכא מאן מאריה דשמעתא, ופי' מושיבן כדרכן שא"צ להפשיט את קמטיו כדתנינן גבי סדין. וטעמא דסדין לאו אורח תשמישתיה בהכי אלא מופשט, אבל הנך אורח תשמישתייהו כפולים. ואח"כ צ"ל ראב"י אומר הכרסין והברדסין והפמליאות והחמילות והלבדין והסגוסין וכו', ומשום דבמתני' לא תנן אלא סגוס, קתני הכא דלאו דוקא אלא ה"ה כל דדמי ליה דאית להו מוכין, וכ"פ הרמב"ם בפי"ב דין ט',

בנגעים, עד שיראו בארג ובמוכין. (טו). בגד המוסגר שצבעו או שמכרו לגוי טהור, רבי אליעזר בר"ש אומר הרי הוא כהסגירו. בגד המוסגר שקצצו ועשאו מטלית שהן פחות משלש על שלש והיה בהן אחת שיש בה שלש על שלש, ונרא' נגע בזו שהיא שלש טמא בלבד, ורבי אליעזר בר' שמעון אומר כלים ישרפו.

פרק ששי (א). בית המנוגע לא היה ולא עתיד להיו', למה נכת' אלא לומר דרוש

חסדי דוד

בגד שמוכין יוצאין על פניו מן האריג כגון סגוס וכו'. ופי' ברסין וברדסין כדתנן בסוף כלאים, ופמליאות פי' כמו אמפליא ופמלניא דתנן בפכ"ו דכלים. והמילות כדתנן בהנודר מן הירק (נדרים נ"ה ב') מותר בירעה ובהמילה והשאר ברור.

(טו). בגד המוסגר שצבעו וכו' טהור. פי' הר"ש (פי"א מי"ב) אפי' חזר בו הנגע, כיון דצבוע ונכרי לאו בני אטמויי נינהו ע"כ. ופשוט דר"ל דחזר בו אחר שמכרו לנכרי או אחר דצבעו, דאל"כ מיד כשחזר הוחלט דינו לשריפה והיאך יגלל ע"י צביעה או מכירה לגוי. ומדקאמר לי חזר, נרי' דמפ' בגד המוסגר, דהיינו מוסגר שכהה בשבוע ב' שדינו ליקרע וטו' תלויה בחזרה, ומיהו חד מנייהו נקט הרב ולאו דוקא, אלא ה"ה מוסגר בשבוע א' ואחר שצבעו או מכרו פשה, דפשי' דהיינו הך, והלכתא כת"ק, וכ"פ הרמב"ם שם דין י"א. והא דתני סיפא מוסגר שקצצו וכו', במתני' קתני התם קצצו ועשאו מוכין טהור, ופי' הכא דר"ל מטליות פחותות מג', והוסיף עוד פלוגי' דראב"ש ורבנן אם היה בא' ג' על ג', דראב"ש סבר (כלם כנ"ל), ובהא נמי פשי' דהלכתא כרבנן וכ"פ הרמב"ם שם.

פרק ששי (א). בית המנוגע לא היה וכו'. בפ' בן סורר (סנהדרין) דע"א מייתי לה, ומוקי לה כר"א ב"ר שמעון, דסבר לעולם אין הבית טמא, עד שיראה כב' גריסין על ב' אבנים בב' כתלים בקרן זוית, ומפי' טעמיה דכתיב קיר וכתיב קירות, איזהו קיר שהוא כקירות זה קרן זוית ע"ש, כלו' דכיון שכן א"א דמתרמי כוליה האי, ומינה ש"מ שיש כאן ט"ס בנוס' שלפנינו, דמ"ש אח"כ ראב"ש אומר מקום היה וכו', ע"כ שיבוש הוא, דהא ראב"ש איהו ת"ק דס"ל לא היה ולא עתיד להיות, אלא ר"א ב"ר צדוק גרסי' וכדאי' התם, ובאידך נמי יש כאן ט"ס, וצ"ל אר"ש איש כפר עכו מקום היה וכו', והכי אי' התם[1]). והא דלא בעי ליה לתנא בעדותו של ראב"ץ, משום דלא העיד דודאי היה שם בית המנוגע. אלא שהיו קורין אותו חורבתא סגירתא, ואיברא דמשמעותו חורבה מצורעת, מיהו איכא למימר דלאו דוקא, אלא דילמא שבאותו המקום הוחזקו בו מצורעים רבים שהיו יושבים בו, ומש"ה חרבוהו שהוחזק שכל הדר בו היה נדבק בו הצרעת. תדע דאל"כ אלא שהיה בית המנוגע ונותץ מפני נגעו אמאי לא נבנה עוד, הרי לא מצינו שיהא אסור לחזור לבנות אותו מקום. הילכך הדר מייתי אידך דגליל, שהעיד שהיו אומרים בהדיא אבנים מנוגעות היו בו, והתם בגמ' גרסי' פינו לשם, והכל א' אלא שאותו הלשון מבורר טפי.

יהא דקאמר ראב"ץ בתחום עזה, אע"ג דה"ל איני

מיטמא בנגעים, מ"מ עזה היה א"י בכבוש ראשון, כדמוכחי קראי ביהושע ועיין בס' כפתור ופרח פ"ז (הוצאת לונץ עמ' קכ"ט). ומ"ש ר"ש במקום בגליל שהיו מציינין אותו, פירש"י שלא יאהילו עליו, דאבן המנוגעת מטמאה באהל, דמצורע הוקש למת אל נא תהי כמת[2]) ע"כ, ואהל דאמר מר לאו דוקא, דאבן המנוגעת אינה מטמאה רק במגע ובמשא אבל לא באהל בלא נגיעה, כגון שהאהיל בידו עליה וכדלקי' בפרקין, אלא אהל דקאמר היינו בביאה שאם הכניס אבן המנוגעת בבית או תחת אהל ונכנס שם אדם שהאהל מאהיל עליו ועל האבן נטמא האדם.

ירושלם אינה מטמאה וכו'. בפ"ק דיומא די"ב מייתי הך רישא פלוגי' דריה"ו ורבנן, ומפי' תלמו' דתנא קמא סבר לא נתחלקה ירוש' לשבטים ולא קרי' בה אשר אני נותן לכם וכו', בבית ארץ אחוזתכם, וריה"ו סבר נתחלקה, ועיין מש"ל בפ"ו דקרבנות באורך בס"ד בעיקרא דהך פלוגי'. ודברי ריה"ו דקאמר הכא לא שמעתי אלא בה"מ לבד, התם בגמ' גר' מקום מקדש, ומפי' שם דלאו בה"מ בלבד קאמר אלא כל מקום מקודש, דהיינו אפי' ב"כ וב"מ מדכתיב ובא אשר לו הבית יצאו אלו שאין מיוחדין לו לבירה ע"ש. ובפ' מרובה (בב"ק) דפ"ב מייתי תלמו' ברייתא מעין זו, אלא שיש הפרש מדהכא בהיסור ויתור, והכי תניא התם, עשרה דברים נאמרו בירוש' אין הבית חלוט, ואין מביאה עגלה ערופה, ואינה נעשית עיר הנדחת, ואינה מיטמאה בנגעים, ואין מוציאין בה זיזין וגזוזטראות, ואין עושין בה אשפתות, ואין עושין בה כבשונות, ואין עושין בה גנות ופרדסים חוץ מגנת ורדים

1 בכי"י ועוד הגירסא בבבלי שם כבתוספתא, עיין תס"ר עמ' 189.

2 וכן מעתיק גם ביד רמה. ולפי פשוטו משמע שסובר שאבן מטמאה באהל כשהיא מונחת שם, כדין המת. וכן בפי' הראב"ד לתו"כ (תזריע, נגעים ספי"ב, ס"ח ע"א): שיהא מושבו טמא, כלומר שאינו מטמא באהל אלא אם כן ישב או עמד, מצורע דמטמא באהל מדוכתא אחריתא נפקא לן מדכתי' אל נא תהי כמת מה מת מטמא באהל וכו', והכי איתא בספרי (בהעלתך פי' ק"ה, עמ' 103), וכן באבן המנוגעת דאיהו מטמא באהל. ועיין גם בפירושו למצורע נגעים פ"ד ה"ד, ע"ג ע"ג. ברם בכל מקום שנו במצורע (וכן הדין באבן מנוגעת) שהוא מטמא בביאה (ולא אמרו: באהל). וכן גם בספרי בהעלותך שהביא הראב"ד. וכן בספרי במדבר פי' א', עמ' 2: „חמור מצורע שהוא מטמא בביאה". וכן במשנת כלים פ"א מ"ד, ועיי"ש בר"ש ועוד. וכן להלן בפירקין הי"א לא מנו אהל, עיי"ש בפי' רבינו. וכן בספרי חוקת ריש פיס' קכ"ו: בא ולימד על המת טומאה חדשה שמטמא באהל, ועיין בעמק הנצי"ב שם, ריש עמ' ק"ע, ובהגהות הרש"ש לסנהדרין ע' א' וב"ב ט' ב'. ולפלא על רבותינו שלא העירו שמחלוקת תנאים היא בתוספתא להלן פ"ז רה"ג, והיא באמת גם במשנתנו בזבים פ"ה מ"ה, וכמו שפירש אותה באליהו רבה שם (אבל עיין בפיה"מ להר"מ שם ומ"ש בס' משנה במקומו שם). וכן פסק הר"מ שאינה מטמאה באהל, עיין מ"ש בתס"ר, עמ' 196. ואפשר שרש"י פירש מה שפירש משום שר' שמעון בן יהודה מוסר ע"פ רוב בשם ר' שמעון (עיין בס' תולדות תנאים ואמוראים, עמ' 1177, ערך ר' שמעון בן יהודה), ור' שמעון הוי סובר בתוספתא פ"ז הנ"ל שאבן מנוגעת מטמאה באהל.

וקבל שכר, רבי אלעזר ברבי שמעון אומר מקו' היה בתחו' עזה והיו קורין אותו חורבתא סגירתא, רבי שמעון בן יהודה אומר איש כפר עכום מקום היו בגליל והיו מציינין אותו, שהיו אומרים אבנים מנוגעת היו בו. וירושלם אינה מטמאה בנגעים, אמר רבי יהודה אני לא שמעתי אלא בבי' המקדש בלבד. (ב). אין מודדין הימנה ולחלל עגלה ערופה, ואינה נעשת עיר הנדחת, רבי נתן אומר אף אין בה משום סורר ומורה, שנאמר והוציאו אותו אל זקני עירו ואל שער מקומו, פרט לידוע שהוא של ישראל, אין מלינין בה את המת, ואין צוברין בתוכה עצמות אדם, ואין משכירין בתוכה

חסדי דוד

שהיה מימות נביאים הראשונים, ואין מגדלים בה תרנגולים, ואין מלינין בה את המת. ומפי' בגמ' טעמא אין הבית חלוט דכתיב וקם הבית וכו' וקסבר לא נחלקה וכו', ואינה מביאה עגלה דכתיב כי ימצא וכו', לרשתה וירו' לא נחלקה, ואינה נעשית עיר הנדחת דכתיב עריך וירו' וכו', ואינה מיטמאה בנגעים דכתיב אחוזתכם, וירוש' וכו', ואין מוציאין זיזין מפני אהל הטו', ומשום דלא ליתזקו עולי רגלים, ואין עושין אשפתות משום שקלים, ואין עושין כבשונות משום קוטרא, ואין מגדלין תרנגולין משום קדשים, ואין עושין גנות משום סרחון, ואין מלינים המת גמרא. ופירש"י משום שרלים דרכן ליגדל באשפה ומתים שם ומטמאים הקדשים. קוטרא שבן שמשחית את החומה וגנאי הוא. סרחון עשבים רעים הגדלין שם וזורקין להון ועוד דרך גנות לזבלן ויש סרחון, גנת ורדין כך שמה והיא היתה לריכה לקטורת, והיינו כפת הירדן ע"ש, שדרך הוורד נגדל על שפת הירדן, משום קדשים שתרנגולין מנקרין באשפה ומביאין בשר שרלים בפיהם ומטמאין הקדשים, גמרא מסורת היא בידנו ואין טעם לדבר ע"כ.

ומ"ש רש"י שתרנגולין שמנקרין באשפה, אע"ג דקתני שאין עושין בה אשפתות, היינו בתוך העיר אבל התרנגולין הולכין לנקר באשפתות שמחוצה לה, ומ"ש על אין מלינין המת שאין טעם לדבר ק' דבפ' (אלו מגלחין) [נגמר הדין סנהדרין מ"ו א'] אמרי' המלין את מתו עובר בל"ת, שנ' לא תלין וכו', ותי' בשיטה מקובלת דבירוש' אין מלינין אפי' לכבודו דאילו בעלמא לכבודו מותר [1]) ע"כ. והרי ראינו דבהיא ברייתא לא תנא כמה מילי דתנינא הכא, וצ"ל דתנא ושייר. ואע"ג דתנא מניינא זימנן אמרינן דתנא ושייר אע"ג דתני מניינא, דהכי אמרינן בפ' החולץ (יבמות מ' ב') (גבי) ובפ' כילד (שם) דכ"ה, גבי הא דתני ר"ה וד' שניות מד"ס, דמסיק בגמ' דתנא ושייר אע"ג דתנא מניינא, וכן בתוס' דהכא שייר הא דאין הבית חלוט בה, ואידך דאין עושין בה כבשונות, ואין מגדלין תרנגולין, ואמנם חובה עלינו לדקדק בל' התוס' כמו שהוא לפנינו כפי השגת ידנו. והנה הך ליש' דאין מודדין הימנה ולהלל עגלה ערופה פירושא בעי מאי קאמר, ואמאי לא תנא בל' ברור וקלר כדהתם בגמ' אינה מביאה עגלה ערופה [2]). ונר' דהך תנא דווקנא קשיא ליה מה שהק' התו' שם, וז"ל וא"ת מאי איריא משום דלא נתחלקה, תיפוק ליה משום דאית לן למיזל בתר רובא דעלמא, כדאמר בלא יחפור (ב"ב כ"ג א'), ואע"ג דאמר התם דמיושבת בין ההרים לא אזלי' בתר רובא וירוש' הרים סביב לה, מ"מ היו ישי' עולים לרגל ובכל השנה נמי לשלם נדרים ונדבות, וגם הה"ע שאין לה לסחורה שקרויה רוכלת עמים ונדחקו בתי' דבר זה ע"ע. אבל ראיתי בשי' מקו' דתי' בשם רבי' ישעיה, שהיה לד א' בירוש' שאין רגילין לבא דרך אותו לד, ונר' שלגד לפון היה וכו', דקתני במדות על כל השערים שהיו משמשין כניסה ויליאה חוץ משער עדי בלפון וכו' ע"ש, ואפי' שלזה כיון האי תנא לומר שלא היו מודדין הימנה, כלו' משום לד אפי' מאותו הלד דלא שייך למפטרה משום רובא דעלמא, שאין רגילין לבא ממקומות אחרים דרך שם, וא"כ אם היתה מאותו הלד קרובה אל החלל, סד"א דימדדו משם קמ"ל דלא משום דאיכא טעמא אחרינא דלרשתה אמר רחמ' וירו' לא נתחלקה.

והא דתני בשם ר"נ דאין בה משום בן סורר וכו', הכי אי' באבות דר"נ פל"ג בליש' אחרינא שנ' אל זקני עירו וכו', אין זה עירו ואין זה מקומו, ומיהו הענין א' כי הכא. וטעמא דת"ק דפליג בהא, נר' דל"ד לאידך כגון בעיר הנדחת דעריך דכתיב התם קאי על איש ישי' בעל העיר ההיא שהיא אחוזתו, ושפיר דרשי' למעט ירוש' שאין לה בעלים, אבל הכא זקני עירו ושער מקומו קאי על הבן סורר גופיה, דכתיב ותפשו בו אביו ואמו והוליאו אותו אל זקני עירו וכו', ועל כרחך אותו הבן אין לו אחוזה עדיין כלל בחיי אביו, א"כ בהכרח דהכא אין פי' עירו עיר אחוזתו, אלא עיר שדר בו או שסרח בו, ומעתה אין למעט מכאן ירוש'. אך מאי דקשיא לי אמאי לא דריש ר"נ הכי בזקן ממרא, דכתיב ביה דברי ריבות בשעריך וקמת וכו', והול"ל דאין נעשה זקן ממרא בירוש'. ובהא נר' דאפי' רבנן הכי הו"ל למדרש, דמ"ש שעריך מעריך דגבי עיר הנדחת. ואפי' דאיכא ביה שום ריבוייא, ואולי דמרבי' ממאי דהדר כתיב והאיש אשר יעשה בזדון וכו', איזה איש שיהיה אפי' מתוך ירוש' א"נ משום ריבוייא אחרינא.

ובהא דקתני בין הכא בין התם אין מלינין בה את המת, מספקא לי אם אי' זה הוא דוקא אם מת ביום אבל מת בלילה יכולים להלינו עד אור היום, או דילמא אפי' מת

1 עיין תס"ר, עמ' 190.

2 לפנינו הלכה אחרת, והיינו שירושלים אינה בכלל מדידה לעניין עגלה ערופה, אפילו לברר את קורבתה של עיר אחרת, ואם החלל נמצא בין ירושלים לערים אחרות, הייתי סבור לומר שמודדין ביניהן, ואם נמצא קרוב לירושלם אין מביאין עגלה ערופה, אבל אם נמצא קרוב לעיר אחרת תביא העיר ההיא עגלה ערופה. ומלמדת הברייתא שאין מודדין מירושלים כלל, אלא מן החלל לערים אחרות שהן קרובות לו. וכן מפורש לעיל סוטה פ"ט ה"א: או סמוכה לירושלם לא היו מודדין, אלא מניחין אותה ומודדין חוצה לה, ופסקה הר"מ בפ"ט מה' רוצח ושמירת נפש ה"ה. ובכי"ו כאן הגירסא היא: אין מודדין הימנה ולחלל אין מביאין עגלה ערופה. וכן בר"מ הנ"ל שם ה"ד: ואין מודדין לירושלם, שירושלם אין מביאה עגלה ערופה. ולפנינו איפוא שתי הלכות: שאין ירושלם מביאה עגלה ערופה; שאין מודדין הימנה כדי לברר שעיר אחרת הקרובה לחלל תביא עגלה ערופה. ומ"ש בתס"ר ח"ג, עמ' 190 טעות הוא.

בתים, ואין נותנין בתוכ׳ מקום לגר תושב, ואין מקיימין בה קברות, חוץ מקברי בית דוד וקבר חולדה הנביאה, שהיו שם מימי הנביאים הראשונים, ואינה ניטעת ונזרעת ונחרשת, ואין מקימין בה אשפתו׳, ואין מוציאין אילנו׳, חוץ מגנת ורדין שהיה שם מימות הנביאים הראשונים, ואין מקיימין בה אשפתות, משום טומאה, ואין מוציאין הימנה זיזין וגזוזטראות לרשות הרבים, מפני אהל

חסדי דוד

בלילה צריך להוציאו ולקוברו מיד בלילה, והכי משמע ליש׳ דאין מגינין דלינה מיקרי בעמוד השחר, אבל ממאי דילפי׳ בפ׳ נגמר הדין (סנהדרין מ״ז ב׳) גבי הלנת מת בעלמא, מריבויא דכי קבור תקברנו ביום ההוא, משמע דדוקא כשמת ביום, וא״כ אפ׳ דהה״נ בהא דבירו׳ דאפי׳ לכבודו אסור, מיהו דוקא אם מת ביום, ומ״מ לא מצאתי גילוי מפורש, ודקתני ואין עוברין בתוכה עצמות אדם, באדר״ן גרסי׳ ואין מעבירין וכ״נ שיש להגיה כאן, וכ״כ הרמב״ם בפ״ז מהב״ה, וגר׳ פירושו דאע״ג שאין מביאין לקוברם בתוכה דהא ודאי פשי׳ דלא עבדי׳, וכדתנן בפ״ק דכלים יצא אין מחזירין אותו אפי׳ היה מתהלך שם, וכ״ש שאין מביאין ממקום אחר לקוברם שם, (ועמש״ל בפ״ק דב״ק דכלים בס״ד) אלא אפי׳ להכניסם בדרך העברה בעלמא להוליכם דרך שם למקום אחר [1]) לקוברם אסור.

ומ״ש ואין משכירין בתוכה בתים, הנה מראש ראינו דבבריתא דפ׳ מרובה לא תניא להא, ומשמע דפליג אהא וסבר דהוא תנא דמשכירין, ואע״ג דאיהו נמי ס״ל דלא נתחלקה ולשבטים, מ״מ אע״ג דהעיר לא נתחלקה והרי היא של כל ישי׳, הא מיהא הבונה בית משלו והוציא מנכסיו כדי לבנותו קנאו, והרי הוא שלו ושפיר משכירין. ותדע דהכ אי׳ דאין משכירין אפי׳ שכירות דליומיה, כ״ש שאין מוכרין וא״כ מאי האי דקתני דאין הבית חלוט, דמוכח חלוט הוא דלא הוי אבל מכירה מיהא יכול למכרה, וכדפירש״י שם אין הבית וכו׳ אלא גאולה תהיה לו אם ירצה, ואם יגיע יובל יוצא ביובל כבתי ערי הצרים ע״כ, ואם אי׳ מאי שייכא גאולה ויציאה, הרי אין המוכר כלום דלאו דידיה הוא ואין יכול למכור כלל במכ״ש דאין יכול להשכיר, אלא משמע כדאמרן. והשתא א״ש דה״ע דלא תני הכא הכיא דאין הבית חלוט, דלדידיה לא אצטי׳ דלא שייך מכירה כלל. ולפי״ז היה נר׳ דלא קי״ל כהך תוס׳, אלא כהכיא שהביאו בגמ׳, ולעולם משכירין [ומו]כרין בתים אע״ג דקי״ל לא נתחלקה, אלא דחלוט לא הוי, שהרי אע״ג דמי שבנה שלו הוי, לאו דידיה לגמרי, אלא אבניו ועציו אבל עיקר הקרקע של כל יש׳ הוא, אכן חזי׳ דבפ״ק דיומא די״ב וכן בפ׳ בני העיר (מגילה) דכ״(ז)[ו] מייתי תלמו׳ ברייתא, דקתני אין משכירין בתים בירוש׳ לפי שאינה שלהן. ראב״ן אומר אף לא מטות. וא״כ סמי הדא מקמי תרתי, וה״ע דהרמב״ם שם פ׳ להא דאין משכירין, אלא דקשיא דהיכי פ׳ שם ג״כ לאידך דאין הבית חלוט, והא מדקאמר דאין משכירין כ״ש דאין מוכרין ומה שייך לומר דאין הבית חלוט. ואם באנו לפרש דהא דאין הבית חלוט אם עבר ומכר קאמר דעכ״ז אינו חלוט, נלבד שהוא דוחק לפי׳ בעבר ועשה, בר מן דין לא יתכן לומר דאינו חלוט דמשמע דהמכר קיים ואם בא לגאול גואל כדין בתי החצרים וכדפירש״י, והיינו דמגרע מה שאכל, ואמאי אדרבא הו״ל שאם מכר אין מעשיו כלום ומה שאכל אכל, דהא לאו דידיה הוא וכדקתני נמי דאין משכירין לפי שאינו שלהן.

וראיתי בבריתא דאבות דר״ן דתנא בה הכי אין מוכרין בה בתים אלא מן הקרקעות ולמעלה, ואין מוכרין הבית לצמיתות בתוכה לאחר י״ב חדש, ואין לוקחין בה שכר מטות ומצעות, ריה״ו אומר אף שכר המטות והמצעות לא היו לוקחין בה ע״כ(לג). ונר׳ דה״פ אין מוכרין בה בתים, כלו׳ עיקר הקרקע אינו נמכר לפי שהוא של כל יש׳, ומ״מ יכול למכור מן הקרקע ולמעלה דהיינו הבנין שטרח בה והוציא הוצאות ביוצא ועי״ז קניינו הוא, ושייך ביה מכירה, ומ״מ אפי׳ הבנין אין דינו להיות חלוט לאחר יב״ח, אלא גואל ומגרע מה שאכל, שהרי הפירות והנאת הדירה של המוכר ניהו שטרח בה והוציא הוצאות משלו וכדאמרן, ואח״ז נר׳ שיש שם ע״ס וכצ״ל ואין לוקחין בה שכר אלא של מטות ומצעות [2]), דאל״כ ריה״ו היינו ת״ק ומאי פליג, אלא ה״ק ת״ק אע״ג דאמרן שיכול למכור וליטול מעות מן הקרקע ולמעלה שהפירות שלו הם, ומכ״ש שיכול להשכיר, מ״מ ברגל שעולין כל יש׳ אין יכולים בעלי הבתים ליטול שכר הדירה, שכך נר׳ שהתנה יהושע או נביאים הראשונים, כדי שלא ימנעו מלעלות, הילכך אין יכולין ליטול רק שכר המטות ומצעות, אבל לא שכר דירת הבית, וריה״ו סבר אף לא שכר המטות. והשתא ניחא דרש״י התם במגלה פי׳ אין משכירין ב״ב את בתיהם לעולי רגלים אלא בחנם נותנים להם ע״כ, ודייק רבינו להזכיר לעולי רגלים, דאילו בשאר ימות השנה אה״נ שמוכרין במכ״ש דמוכרין. ובזה אפי׳ ליישב גם פי׳ הרמב״ם, אלא דמ״מ ק״ק דהו״ל לפ׳ דהא דאין משכירין היינו דוקא ברגלים. לכך נר׳ דס״ל להר״מ ז״ל דאע״ג דמוכרין כל שאינו לחלוטין, מ״מ שכירות מיהא אין משכירין בשום זמן, וטעמא דמלתא משום דמסתמא הצריכין לשכור הן הורהים [3]) העולים לירו׳ וכל העולים לירו׳ אפי׳ בשאר ימות השנה לדבר מצוה הן באין, כגון להקריב קרבנותיהם ואינו בדין ליקח שכר מהם לקצת ימים, דמסתמא אין שוהין שם הרבה הואיל וס״ם הקרקע של כל יש׳ הוא, אבל הבא לדור שם ואין לו בית דירה יכולים ב״ב למכור לו מהקרקע ולמעלה היינו הדירה, אבל לא לחלוטין דנמצא כמוכר הקרקע ואין לו בעלים.

והא דאין נותנים בה מקום לגר תושב, ה״נ אי׳ התם באדר״ן וטעמא משום קדושת המקום, אבל אין נר׳ דמשום טו׳ שלא יטמא את הקדשים, דגר תושב מסתברא שהרי הוא כנכרי גמור דאינו מקבל טו׳ ולאו בר טמויי הוא, ועמש״ל בפ״ק דאהלות בס״ד. ומיהו אפ׳ דכשגזרו על הנכרים להיות

1 כלומר לסביבות ירושלים מחוץ לחומה.
2 עיין מ״ש בתוספתא כפשוטה מע״ש, עמ׳ 722 ואילך.
3 עיין מ״ש בתוספתא כפשוטה הנ״ל, עמ׳ 723.

הטומאה. (ג). בית הכנסת ובית האשה ובית השותפין, הרי אלו מטמאין בנגעי', בית העגל

חסדי דוד

כזבין גזרו נמי על גר תושב, ואע"ג דאיכא למימר איפכא שאינן בכלל הגזרה משום דהגזרה היתה כדי שלא יהא תינוק יש' רגיל אצלו במשכב זכור, וגר תושב כיון דמקיים ז' מצות ב"נ הרי ב"נ נצטוו על הזכור, והכי מסתברא דכיון דלא שייך בהו טעם הגזרה שבקינהו בדינא דאו' דלאו בני טמויי נינהו, וכדתנן נמי ברפ"ג דמכילתין דאין מיטמאין בנגעים, וכדכתב שם התי"ט בשם מהר"ש דגר תושב דינו כנכרי זולתי לענין להאכילו נבלות ולהחיותו, ואע"ג דכתב שם דבגדיו וביתו טמאין, מ"מ הרי כתב שם דאינו אלא מדרבנן, והנר' בד' הרמב"ם דאפי' בגדו וביתו הוי כגופו, וכמ"ש שם וכ"נ עיקר ומ"מ בהא דגזרת זיבה בקשתי ולא מצאתי גילוי ברור.

והא דאין מקיימין קברות חוץ מקברי ב"ד וכו', באדר"נ מסיים בה הכי וכשפינו את הקברות מפני מה לא פינוה, אמרו מחילה היתה שם שהיתה מוצאה הטו' לנחל קדרון ע"כ, ואתיא כסברת ר"ע דתוס' פ"ק דב"ב, דסבר דקברי המלך וקבר הנביאה מפנין, דאילו לרבנן דהתם כל הקברות מפנין חוץ מקבר המלך והנביאה, ולדידהו לא שייך להק' מפני מה לא פינוה דדינא הכי, וכ"ש דמסתמא ע"פ נביאים ראשונים נקברו שם ומהיכא תיתי לפנותם, אבל לר"ע מעיקרא כשנקברו חוץ לחומה היו בציון עיר דוד, אלא שאח"כ הקיפו החומה מבחוץ והכניסום בפנים, ומפני כבוד לא פינום אלא עשו מחילה וכו', ועיין בתשו' מהרימ"ע ז"ל ח"ב י"ד סי' ל"ז ועמש"כ בפ"ק דב"ב בס"ד. והא דמוציאה הטו' ע"י מחילה, היינו משום דסתם ארונות יש בהן חלל ט', ומ"מ צריך שיהא בפתחו פ"ט להוציא הטו' דרך שם, ובזה תו ליכא טו' אהל, ואע"ג דאי' בברכות (י"ט ב') דגזרו רבנן בשיש בו פ"ט אטו שאין בו, הא אמרי' התם דמשום כבוד מלכים אפי' לצאת לקראת מלכי א"ה לא גזרו, ולכך מדלגין ע"ג ארונות לצאת וכו', וכ"ש דמשום כבוד מלכי ב"ד וכבוד הנביאה לא גזרו והניחום. והך ליש' דקתני מימות נביאים ראשונים אע"ג דאמרי' בעלמא מאן נינהו נביאים הראשונים שמואל ודוד, והכא קברי ב"ד אחריו היו ושמואל נמי מת קודם דוד, נ"ל דדהמע"ה בחייו ייחד לו אותו המקום לקבורתו, וכן ליקבר שם כל המלכים מזרעו אחריו, ועשה כן בהסכמת שמואל הנביא, ומש"ה שפיר קתני שהיו שם מימות נביאים הראשונים.

והא דאינה נטעת ולא נזרעת וכו', פשוט דהיינו נמי משום סרחון וכדאי' בגמ' וכדלעיל, אבל מלשו' דהכא משמע דמ"ש אח"כ משום טו' קאי אכולהו בין אנטיעה וזריעה ובין אאשפתות, דבנטיעות וזרעים נמי מפני הסרחון שכיחי שרצים ומתים שם ואיכא טו'. (ובס' יש כאן ט"ס שנכפל הא דאין עושין אשפתות ויש למחקו) [1] ומ"ש כאן ואין מוציאין אילנות, ברור דט"ס ונ"ל ואין מקיימין, כלו' אפי' נמצאו נטועין מלפנים צריכין לעוקרן לבד מגנת ורדין שעפ"י הנביאים קיימות. ועל מה שפירש"י בהא דכפת הירדן, עיין מ"ש בס' שלטי הגבורים פרק פ"ז. ובהא דאין מוציאין זיזין, מדלא מסיים הכא כמו בסוגייא דלעיל ומשום דלא ליתזקו עובי רגלים, משמע דס"ל לכך תנא דלהיזקא דע"ר לא חייש', והילכך אם הזיזין סמוכין לארץ דליכא אהל שרי להוציאן, ומזה ק"ק על הרמב"ם שם שלא כתב אלא מפני אהל הטו' וכנוס' דהכא, ואמאי שביק ש"ס דידן ופי' כהתוס', ואפ' דלא הוה גרים לה בגמ'. ודע שראיתי בשי' מקו' דמסיים בשם הדר"ן, דיש שם מי שאומר שאין שם דין בן סורר וכן שאין ממזר נכנס בירוש' ע"ש, ובנוס' שלפנינו ליתיה להא דממזר התם. ושוב הראני רב רחומאי כמהר"ר מרדכי הגוי נר"ו דהכי תניא התם בפי"ב ע"ש.

(ג). בית הכנסת ובית האשה וכו'. בפ"ק דיומא (די"ב) [דף י"א ב'] והיי עלה בגמ' שבי', ומשני מ"ד ובא אשר לו הבית לו ולא לה, לו ולא לכן קמ"ל, ואימא ה"נ, אמר קרא בבית ארץ אחוזתכם, ואלא לו מ"ל למי שמיחד ביתו לו, ופירש"י שאינו משאיל כלי תשמישו, שהנגעים באין על צרות העין ע"כ, וק"ל דבשלמא בה"כ ובית השותפין איכא לרבוייהו מאחוזתכם, אבל אשה מנין דילמא לעולם לו ולא לה, ואפ' משום דכתיבי בההוא קרא תרתי לכם לאחוזה ארץ אחוזתכם, חד לרבות שותפין וחד לרבות האשה כגון בת יורשת, וע"כ נ"ל דלו אתא למי שמייחד וכו'. ודע דהתם מסיק בגמ', דהא דבה"כ מטמא, דוקא כשיש בו בית דירה, כגון לחזן הכנסת, ומבואר שם דה"ה לבית המדרש, וכ"פ הרמב"ם בספי"ד, וז"ל בית האשה בית השותפין בה"כ או בה"מ שיש בהן דירה לחזנים או לתלמידים מטמאין בנגעים ע"כ, ודע דבת"כ (מצורע פ"ה ה"ז, ע"ג ע"א) אי', ובא אשר לו הבית שלא ישלח ביד שליח אם אינו חולה ע"ש, ואין להק' דהא אצטי' אשר לו לדרשה דאמרן, דההיא מתיבת לו והא מובא מדרש. ולא ידעתי למה השמיטה הרמב"ם, וכפי מ"ש בת"כ נר' דמ"מ בבית השותפין א"צ שניהן לילך אצל הכהן אלא סגי בחד מנייהו, וכ"ש בבה"כ מסתברא שלא ילכו כל בני הכנסת אלא הגדול שבהן, א"נ חזן הכנסת. וכן בית האשה אולי א"צ לילך היא עצמה, דכל כבודה בת מלך פנימה, אלא יכולה לשלוח לכתחלה בנה או שלוחה.

בית העגול והעשוי כשובך וכו', דיגון טריגון ופנטיגון וכו', כנ"ל. ואתא לאוסופי על מתני' (פי"ב מ"א), דבמתני' לא תנן אלא בית עגול בית טריגון, והוסיף כאן על העגול גם העשוי כשובך, דאי מעגול ה"א דלא ממעטי' אלא עגול ממש, דהיינו ככדור, אבל אם אינו ככדור אלא משוך שארכו יתר על רחבו, סד"א דמטמא קמ"ל כשובך, דנר' שהשובך אע"ג דעגול הוא דהיינו שאין לו זויות, מכל מקום אינו עגול ככדור ממש, אלא יש בו איזה שינוי כגון ארכו יתר על רחבו וכיוצא, וכך נר' מהסוגייא דרפ"ק דסוכה (ז' ב') דאי' התם סוכה העשויה ככבשן וסוכה העשויה כשובך, ומתוך הסוגייא נר' דכבשן עגול ממש א"כ שובך אינו עגול ממש, ואע"ג דהתם בתרווייהו פירש"י עגול היינו לאפוקי מרובע בעל זויות, אבל מ"מ פשי' שיש הפרש בצורתם דאל"כ אמאי שינה בלישניה.

והך סיפא דיגון טריגון ופנטיגון מייתי לה תלמו' בפ' גט פשוט (ב"ב) דקס"ד וקאמר עלה בגמ' מנה"מ, דת"ר

1 בכי"ו באמת חסר.

העשוי כשובך, אין מטמאין בנגעים, דוגין טרגיה ופנטניז אין מטמאין בנגעים. (ד). בית שהיה בנוי על ארבע קורות, אין מטמאין בנגעים, על ארבעה עמודי׳, מטמאי׳ בנגעים, בית שהוא בנוי מלמטה סלע ולמעלה בניין, מלמטה אבנים ומלמעלה לבנים, מטמאין בנגעים, בית שבים אין מטמאין בנגעים, בית שצדו אחד גוי וצדו אחד ישראל, צדו אחד בארץ וצדו אחת בחוצה לארץ,

חסדי דוד

למעלה אומר קיר קירות ולמטה אומר קיר קירות הרי כאן ארבע, ופירש״י דהומ״ל קיר וכתיב קירות הרי שתים, והא דכתיב נמי ומראיהן שפל מן הקיר לגופיה אתא ע״כ. אמנם התי״ט כתב בשם מהר״ש דמתני׳ פליגא אברייתא, וסבר דבעלת ה׳ טמאה מקרא דקיר ע״ש, ומ״ש רש״ס דלגופיה אתא, ס״ל למהר״ש דאינו מוכרח, דבשלמא אי הוה קיר כתוב בתחלה הוה ניחא דאין דורשין תחלות דלגופיה אתא, אבל השתא דקיר באמצע כתיב בין קירות קמא לקירות בתרא לא שייך בכה אין דורשין תחלות, ואמנם הא ודאי קשיא לדרכו של מהר״ס, דא״כ נימא דבאמת אינו מטמא אלא בעל חמש, ומנא ליה דבעל ד׳ טמא, וכן ראיתי שהקי׳ הר״ב ה״ן והניח בצ״ע, אבל מצאתי בת״כ (מצורע פ״ו ה״ד, ע״ג ע״ב), דדריש בהך קרא דקיר דאפי׳ לא נראה אלא על אבן א׳ ע״ש. ומעתה לית לן להך ילפותא אלא קירות קירות והיינו ד׳. וגרי׳ דמש״ה דייק ההוא תנא דבפג״פ דמסיים בה טריגון דהיינו בעל ד׳ מטמא בנגעים, דלכאורה יתור נפיש הוא, דמאחר דמיעט דיגון טריגון ופנטיגון פשי׳ דטטריגון הוא הטמא. ותו דהתם בתים טטריגון נינהו, אלא משום דלפי משמעותא דקרא׳ איכא למימר איפכא דטטריגון אינו מטמא ופנטיגון מטמא משום דכתיבי קירות קיר קירות, מש״ה איכפל תנא לאשמועי׳ דלא אמרי׳ הכי, משום דקיר לאו ממניא דלדרשה אהריתי אתא, ואולם הרמב״ס בפי״ד כתב, דבעל שלש או בעל חמש אינו מטמא, ש״מ דס״ל דמתני׳ לי״פ אמתניתא, אלא דלא אצטי׳ תנא תונא למיתני אלא טריגון, והיה טעמו משום דלכאורה היה מקום לומר דבעל ג׳ טמא דאיברא דכתיב קירות תרי זימני דהיינו ארבע וכאילו כתיב ד׳ פעמים קיר, מ״מ נימא דל הד לגופיה פשו להו תלת לדרשה, קמ״ל דלאו הכי אלא אע״ג דאצטי׳ חד לגופיה, מ״מ מדכתיב קירות מדהכך לדרשה הך נמי לדרשה ולעולם טריגון אינו טמא. ועיין בחדו׳ הר״ן בריש סנהד׳ גבי הביא דדורשין תחלות, דכתב מעין מאי דאמרן ע״ש, אבל לאפוקי פנטיגון לא אצטי׳, דמעולם לא ס״ד דהא קיר אינו מן המנין דאצטי׳ לאידך דרשה דת״כ, וכ״ש דלא אצטי׳ למיתני דיגון דהא ייתיבא תיתי, אבל תנא ברא אורחיה למיתני כלהו גווני. ומאי דנקט הרמב״ס טריגון ופנטיגון והשמיט דיגון כבר כתבתי טעמו בספרי ש״ל בס״ד.

(ד). בית שהיה בנוי על ד׳ קורות וכו׳. הא נמי פי׳ דמתני׳ (פי״א מ״א), ועיין בפירוש הר״ש, וכפי הנרי׳ מפירושו סיפא דעל ד׳ עמודים ה״פ, דאע״ג שכתלי הבית אינם מגיעים עד הקרקע אלא יש אויר תחתיהן, כיון דבד׳ זויות נוגעות לקרקע ע״י העמודים סגי בהא ליקרא בית ארץ. אבל הרמב״ס פי׳ אמתני׳ אפי׳ על ד׳ עמודים, ר״ל אפי׳ יהיו (ובהגהות מוהרב״ץ הגיה אפי׳ לא יהיו) בלתי על ד׳ עמודים בארץ ועליהן גג הנה יטמא בנגעים אעפ״י שהוא פתוח מד׳ צדדין ע״כ, משמע דאפי׳ אין לו כתלים כלל אלא גג וד׳ עמודים בד׳ זויות בלבד דמין אכסדרה פתוחה מכל צדדיה אפ״ה מטמא, וכך גרי׳ בחבו׳ שם (פי״ד) דין ו׳, וכבר תמה ע״ד הר״ב תי״ט ע״ש, ומ״מ בדוחק יש לפי׳ גם דברי הרמב״ס כפי׳ הר״ש והר״ב.

בית שהוא בנוי מלמטה סלע וכו׳. הנה במתני׳ (פרק י״ב מ״ב) תנן, בית שאחד מצדדיו מחופה בשיש אחד בסלע וא׳ בלבנים וא׳ בעפר טהור, ופי׳ הר״ש בחד פי׳ וכן פי׳ הר״ב דאו או קתני, דד׳ קירות הבית בעי׳ ראויין ליטמא ואם היסר א׳ שאינו ראוי אין מטמא, ואבני שיש או סלע דהיינו צור או לבנים אינן ראויין ע״ב, ולפי״ז גרי׳ דהכ״נ במציאות דתני הכא שאי הכתלים, דהיינו הלק העליון או התחתון אינו ראוי שהוא סלע או אבנים דאינו מטמא, וא״כ מתני׳ ומתניתא פליגי, אבל כפי פי׳ קמא דהר״ש דלא מיעטה מתני׳ מליטמא אלא בשכל ד׳ כתלים אינן ראויים ע״ש, לפי״ז אפשר דהכא דליכא אלא ד׳ חצאי כתלים שאינן ראויין אה״נ דמטמא, וכדתנא הכא, ומדיוקא דמתני׳ שמעי׳ הכי, והנה מדברי הרמב״ס שם דין ה׳ משמע דמפ׳ כפי׳ קמא *) דהר״ש, ומ״מ לא העתיק הך מתניתא כלל ולא ביאר בה במציאות כזה מהו אם לטו׳ אם לטהרה, ואפי׳ דממילא ש״מ מדלא מיעט אלא בשכל ד׳ כתלים שלימים אינן ראויין, ממילא ש״מ דהיכא דליכא אלא הנאין שאינן ראויין לית לן בה, וכי היכי דלא אצטי׳ תנא דמתני׳ למיתנייה וכדאמרן.

בית שבים וכו׳. כתב הר״ש (פי״ב מ״א) מדקתני בית שבים ובית שבספינה, משמע דתרי מילי נינהו, דשבים אפי׳ בנוי ע״ג קרקע הים שהביאו אבנים וטיט ושפכו בים עד שנעשה סרטון כמין תל ובנו עליו בית, אין מיטמא משום דכתיב ארץ ולא ים, ובית שבספינה אפי׳ בעודה ביבשה שטוענין אותה ביבשה וכו׳, אין מיטמא ע״כ [1]). ואין להקי׳ דא״כ אפי׳ בתים הבנויים בנסין שבים [2]) לא מיטמאו, ומאי איריא שהביאו אבנים וכו׳ שכתב הרב, די״ל דהנסין שהן בתוך הים אעפ״י שהים מקיפן פשי׳ דארץ מיקרו, כיון שהם כך מו׳ ימי בראשית, אבל המקום הזה שנתמלא ע״י אדם הא לא מיקרי ארץ שאין זה קרקע עולם. והרמב״ס השמיט בין בית שבים בין בית שבספינה, אע״ג דתנינן לה במתני׳, ואפשר דלא אצטי׳ דכיון שכתב שם דאין מטמא עד שיהא בנוי בארץ ממילא אימעיטו הנך כלהו. אבל סיפא דלדו א׳ נכרי וכו׳, פסקה שם (פי״ד) דין י״ג, ופשוט דאיירי אפי׳ הנגע

*) בגליון נוסף כאן בכתב־יד אחר:

עבד אברהם אנכי כבר כתבתי בכתבי שלי דאין נלע״ד פי׳ זה ודוק.

1 בעירובין כ״ה ב׳: בית שבים וכו׳, בית שעשוי לפנות בו כלים שבספינה. ובמאירי שם: והוא בשפת הים וכו׳. אבל עי׳ ר״מ פכ״ח מה׳ שבת הל״ג.

2 עיין רש״י עירובין נ״ה ב׳, ד״ה והבית שבים. וכנראה שע״פ הבבלי הנ״ל מחק הגר״א כאן את המלה „איך״.

אין מטמאין בנגעים, הבית שבספינה אין מטמאין בנגעים. (ה). עצם כדי ליתן תחת השקוף, רבי יהודה אומר כדי לעשות סנדל לאחורי השקוף, עפר כדי ליתן בין פצים לחברו ובין אבן לחברתה, וכמה הוא שיעור אבנים, משוי שנים דברי רבי שמעון בן אלעזר. היציע והאבוס והמגירה, אין מטמאין בנגעים, ואין מצטרפין עם הנגעים, ואין הנגע פושה לתוכו, וכשהוא נותץ את הבית אין מתצין אותו. (ו). העצים והאבנים והעפר, מטמאין בנגעים, ומצטרפין עם הנגעים, והנגע פושה לתוכן, וכשהן נותצין את הבית נותצין עמו.

(ז). כיצד ראיית הנגע ספק יש בו בשני גריסין ספק אין בו, ספק אין בו ירקרק שבירוקין ואדמדם שבאדומים, היה בא אצל כהן, ואמר לו בני צא ופשפש בעצמך וחזור בו, שאין הנגעים באין אלא על לשון הרע, ואין הצרעת באה אלא על גסי הרוח, ואין המקום דן את האדם אלא בדתן, הרי הן באין על ביתו וחזר בו טעון חליצה, ואם לאו טעון נתיצה, הרי הן באין על בגדיו וחזר בו טעון קריעה, ואם לאו טעון שריפה, הרי הן באין על גופו וחוזר בו חוזר, ואם לאו בדד ישב מחוץ למחנה מושבו, רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר, אף על גסות

חסדי דוד

בגד של יש׳ או בגד שבא״י, דעכ״ז אין מיטמא, וגרי׳ שאם היה שם נגע ושוב חלקו הבית במחילה דינו דיראה בתחלה, וכדין הלוקח בית מן הנכרי דתנן בר״פ.

(ה). עצים כדי וכו׳. כצ״ל, והיינו מתני׳ (פי״ב מ״ד) ולא תנייה הכא אלא אגב העפר דבעא לאוסופי הכא ובין אבן לחברתה. ומ״ש סיפא וכמה שיעור אבנים וכו׳, משמע דר״ל דאין מיטמא אא״כ יש בה אבנים כאלו דשנים מהן הן משאוי אדם א׳ [1]), אבל בבציר מהך שיעורא לא מיטמא, וכך הבין הר״ש בכתב אמתני׳ ושיעור האבנים אין מפורש במתני׳, אבל בתוס׳ קאמר רשב״א משאו שנים ע״כ, ואולם מדקתני דברי רשב״א, משמע דרבנן פליגי וסברי דליכא שיעורא בגודל האבנים כלל, וה״ט דלא תנייה ר׳ במתני׳ ומש״ה נמי לא פסקה הרמב״ם להא אלא פי׳ כר״ע דמתני׳, דבעי ב׳ אבנים בכל כותל אבל לא הוזכר בהן שיעור כלל.

היציע והאבוס וכו׳. כולה מייתי לה הר״ש במשנה ד׳ ופירשה, והדברים ברורים ע״ש, והרמב״ם לא הביאה כלל רק העתיק לשו׳ דמתני׳, אלא שהוסיף תיבה אחת שכתב קורות האבוס וקורות המחילה שבבית אין מיטמאין ע״כ, ופי׳ המחילה שבבית נלע״ד דהיינו יציעים [2]) שהם בעובי מחילות הבית שהם הכתלים, כנודע מבנין יחזקאל. ואע״ג דהרמב״ם בפי׳ המש׳ פי׳ קורות המחילה בענין אחר ע״ש, ברור דלאותו פי׳ לא שייך ל׳ מחילה שבבית, א״נ הדר ביה מפני מכה זאת התוס׳, ומינה ממילא שמעי׳ דהה״נ דאין מצטרפין ואין פושה לתוכן.

(ז). כיצד ראיית הנגע וכו׳, ספק ירקרק וכו׳, באין על ביתו חוזר בו וכו׳, באין על בגדיו חוזר בו וכו׳, על גופו חוזר בו חוזר וכו׳. כצ״ל, ומייתי לה הר״ש (פי״ב מ״ה) אבל לא פי׳ בה ולא מידי, ונ״ל דה״פ משום דתנן (שם) אפי׳ הוא ת״ח ויודע שהוא נגע לא יאמר נגע וכו׳, אלא כנגע וכו׳, והיכא למשמע שאין חיוב על האדם לבא אצל הכהן אלא היכא שנר׳ לו לפי דעתו שהוא נגע ודאי, אלא דאפ״ה דרך ארץ הוא שלא יאמר אלא כנגע, אבל היכא דמספקא ליה אם יש בו כשיעור (ונקט ב׳ גריסין שהוא שיעורא דבתים) או לאו, א״נ אם המראה הוא ממראות הטמאות או לאו, דילמא לא רמיא עליה חובא דנימא דהיינו נמי בכלל מ״ש כל ס׳ נגעים בתחלה עד שלא נזקק לטו׳ טהור, קמ״ל דליתא, דס׳ הבא מחמת חסרון ידיעה לאו שמיה ס׳.

ומ״ש שהיה א״ל הכהן שאין הנגעים באין אלא על לה״ר, ואין הצרעת בא אלא על גסות הרוח, ק׳ דהיינו נגעים היינו צרעת, וא״כ דבריו סתרי אהדדי, דרישא קאמר שאין באין אלא על לה״ר דמשמע על לה״ר בלבד ותו לא, מדקאמר בל׳ שלילה אין באין אלא וכו׳, והדר קאמר שאין בא אלא על גסות הרוח. ותו ק׳ דרשב״א דלקמן דקאמר אף על גסות הרוח היינו ת״ק, ומה בא להוסיף ובמאי פליגי [3]), וגרי׳ משום דבפ״ק דברכות (ה׳ ב׳) אר״י נגעים אינן יסורין של אהבה, ופריך והתניא כל מי שיש בו א׳ מד׳ מראות וכו׳, אינן אלא מזבח כפרה, ומשני מזבח כפרה הוו, יסורין של אהבה לא הוו, ואבע״א הא בצנעא והא בפרהסיא. והשתא י״ל דהכא היכא דהוו בפרהסיא קרי להו נגעים, וכשהן בצנעא קרי לה צרעת, וזה כדי להפריש ביניהן. והנה ת״ק סבר כהאי שינוייא דליכא בנגעים שום יסורין של אהבה בין בצנעא בין בפרהסיא, אלא מזבח כפרה הוו יסורין של אהבה לא הוו, והפרש שביניהם אמאי זימנין חזי׳ דבאין בצנעא וזימנין בפרהסיא, סבר דהיינו כפי עונו דהדין הוא מדה כנגד מדה, אם חטא בלה״ר שהוא דבור בפרהסיא דנו הקב״ה בנגעים שהם בפרהסיא, ואם חטא בגסות הרוח שהוא דבר המסור ללב בצנעא ה״נ בא לו הצרעת בצנעא, והיינו דמסיים שאין הקב״ה דן את האדם אלא בדתן [4]), כלו׳ כפי מדתו מכ״מ, והשאר מובן עד מ״ש כשבא בגופו חזר בו חוזר פי׳ חוזר לפנים תוך המחנה שמתרפא מצרעתו. ורשב״א פליג את״ק דסבר כאידך שינוייא, ולעולם אם הן בצנעא יסורין של אהבה הן, אבל הבאין על עון באין דוקא בפרהסיא,

1 וכן פירש הריבמ״ץ במשנת שביעית פ״ג מ״ו. אבל שאר המפרשים שם פירשו שהאבן כבדה שאינה יכולה לינשא אלא על ידי שני בני אדם. ועיין במלא״ש שם, וכן פירש הגר״א גם כאן.

2 עיין תס״ר עמ׳ 192, ושם הבאתי את הברייתא בתו״כ מצורע ספ״ג: ולא בקירות היציע וכו׳ ולא בקירות המחיצה, עיי״ש באריכות.

3 מתוך המקבילות (תו״כ במקומו, ע״ג ע״א, ספרי דברים ריש פיס׳ רע״ה ועוד, עיין תס״ר, עמ׳ 193) מוכח שסתם נגעים הם נגעי הגוף, וצרעת כאן היא צרעת בגדים ובתים, והכהן מזהיר אותו כלהלן, שמתחילה תבוא עליו צרעת (על גסות הרוח) ואח״כ נגעים על לשון הרע, ור״ש בן אלעזר חולק ואומר שאף על גסות הרוח באים נגעים. ועיין תנחומא מצורע סי׳ ג׳ (בובר סי׳ ח׳).

4 הנכון בכי״ו: ברתין, עיין ערוך ערך רת ב׳ ומ״ש בתוספתא כפשוטה חגיגה ריש עמ׳ 1295.

הרוח נגעין באין, שכן מצינו בעזיהו. (ח). היה קולף את העפר שבין אבן לחברתה ונראה לתוך הבית, רבי יוסי ברבי יהודה אומר מקרקע הבית היה נוטל את העפר שלש אצבעות, שנאמר ואת הבית יקציע מבית סביב, רבי יוסי ברבי יהודה אומ' משום רבי אליעזר, הכיהה בשני, הולך לו קלפו וטעון צפורין. (ט). בית שנראה נגע במזרחו חצצו ונראה במערבו, נדון כבית אחד, חצצו ונראה במזרחו חזר ונראה במערבו, נדון כשני בתים, נראה נגע בין נסר לכותל ובין יריעה

חסדי דוד

ומש"ה קאמר דאף על גסות הרוח הנגעים באין בפרהסיא, כדאשכחן גבי עוזיהו דכתיב ביה קרא בדברי הימים (ב', כ"ו ט"ז) גבה לבו עד להשחית ויבא אל היכל ה' וכו', והצרעת זרחה במצחו לפני הכהנים, הרי דאף על גסות הרוח בא בפרהסיא. א"נ יש לפי החילוק שבין נגעים לצרעת בדרך אחר, וזה כפי מה שמצאתי בפי' הרמב"ן על התורה (ויקרא י"ג ג') ז"ל כי המראות הללו אינן עדיין צרעת גמורה אבל הבאנה לידי כך וכו', ולכך יאמר הכתוב בכהן בתחלתן נגע צרעת היא, כלו' מכה של צרעת איננה צרעת גמורה ובהיות סימני הטו' גמורין לאחר ההסגר יאמר צרעת היא יתכן שהיא צרעת גמורה, ופעם יאמר בטו' וטמאו הכהן נגע צרעת היא, והכוונה לומר שיטמא בו מעכשיו כי הוא נגע צרעת שיבא ודאי לידי צרעת וכו' ע"ש, ולפי"ז איכא למימר איפכא מדלעיל, והיינו דאע"ג דעון לה"ר עון גדול הוא, מ"מ זימנין דאין אדם ניצול אפי' צדיק וכדאמרי' דאמרז"ל (שבת כ"ו א') קיבל דוד לה"ר, ועוד אמרו (ב"ב קס"ה א') והכל באבק לה"ר. אבל גסות הרוח חמיר טפי, שאינו בא אלא מרוע טבעו, ועוד שנעשה בו הרגל תדירי גמור, וכתיב (משלי ט"ז ה') תועבת ה' כל גבה לב וכאילו כופר בעיקר כמשארז"ל בסוטה (ד' ב'). והיינו דקאמר ת"ק שעל עון לה"ר שנכשל בו באין עליו נגעים, כלו' ולא צרעת גמורה, אבל על גסות הרוח דחמיר בהא צרעת ממהרת גמורה מיד בתחלה, ורשב"א סבר דהואיל שהקב"ה רחום בדין אף על גסות הרוח אין באין בתחלה אלא נגעים ולא צרעת גמורה, אלא דמ"מ חמיר מהנגע שבא על לה"ר דהנגע ההוא אין בו הוראה שיבא ודאי לידי צרעת, אבל הנגע הבא על גסות הרוח הוא נגע המורה דודאי יבא לידי צרעת, והיינו דכתיב במלכים (ב' ט"ו ה') גבי עוזיהו, וינגע ה' את המלך ויהי מצורע עד יום מותו, כלו' בתחלה וינגע נגע בלבד, ואח"כ כיון שלא חזר בו ויהי מצורע והא דכתיב בד"ה והצרעת זרחה, פי' התחלה הוראת צרעת וז"ש זרחה וכון טפי.

(ח). היה קולף וכו'. מייתי לה הר"ש במש' ו' (פי"ב), ומדבריו נר' דלפרושי קא פליגי, דכתיב וחלצו וכו' ואת הבית יקציע וכו', ת"ק סבר שהקילוע הוא העפר שסביב לאבני הנגע הנר' בתוך הבית בלבד, וריב"י סבר דההוא פשי' וא"צ קרא, אלא קרא כי אתא לומר שמלמטה מקרקע הבית היה נוטל בעומק ג' אצבעות וגם עפר זה משליך עם האבנים ועפרן למקום טמא, ומיהו נר' דאפי' לריב"י א"צ ליטול מכל שטח הבית בעומק ג' אצבעות אלא למטה ממקום שבו הנגע, ונר' עוד דלדידיה כ"ש בבית המוחלט דבעי' נתיצה בכוליה, שיטול ג"כ עומק ג' אצבעות בכל שטח הבית, ולא הוצרך לפי' דבמכ"ש אתי מהמוסגר שחולץ.

וסיפא דתני הכא ריב"י משום ר"א, מייתי לה הר"ש ברפי"ג אדתנן התם עשרה בתים הן וכו', ומשם בארה שיש כאן ט"ס וחסרון וכצ"ל ריה"ו אומר הכהה בשני קולפו וטעון צפרים, והחולך לו קולפו וטעון צפרים ע"כ, והיינו משום דבמתני' תנן הכהה בשני והחולך לו קולפו וטעון צפרים, ומשמע דכהה וכן החולך באחד חשיב להו, וא"כ לא משכחת לה עשרה בתים, והילכך תנא לה הכא למימרא דבתרי חשיבי, ובהכי סליק ליה חושבנא דעשרה, והה"נ דכהה בראשון קולפו והוא טהור, וכן החולך לו קולפו והוא טהור, הנך נמי בתרי חשיבי, אע"ג דבלישנ' דמתני' תני להו נמי בהדדי כי הא, דאל"כ הכתי לא סליק חושבנא, ומתניתא נקט בהדא בבא וממילא דה"ה לאידך, דלאו כי רוכלא ליחשיב וליזיל, ועיין בפי' הרמב"ם ועיין בפי' הר"ש והר"ב ובפי' הרא"ש ספי"ג.

(ט). בית שנר' וכו', חצצו וכו'. מייתי לה הר"ש ברפי"ג, ופי' וז"ל הללו שבנה קיר באמצע הבית וחלקו לב' במערבו של בית, דקודם שחללו נדון כבית א', והו"ל כפשיון הרחוק וטעון הכל נתיצה כאילו לא חללו, ואם חללו תחלה קודם שהיה בו נגע כלל נדון כב' בתים, ואין פושין מזה לזה ע"כ, ודבריו ז"ל באו קצת מגומגמין, ונר' שיש בו ט"ס, ומ"מ כוונתו מבוארת, דה"ק רישא אע"ג דחללו הואיל ולא חללו אלא אחר שנר' בו נגע, הו"ל כאילו לא חללו, ואם בסוף שבוע נר' בו נגע אחר במערבו, נדון כבית א' וחשיב כפשיון הרחוק מהנגע שבמזרחו, ואם יש בנגע שבמערבו כגריס שהוא שיעור הפשיון הרחוק נותץ, ועדיין דבריו ז"ל אינן מובנים על נכון, דמ"ש טעון הכל נתיצה, ע"כ לאו דוקא, דלא מצינו נתיצה בבתים אלא בחוזר אחר הצלה וקילוע וטיחה, וכדתנינא בפ' שאח"ז, אלא נתיצה דאמר מר, היינו חולץ את האבנים בין אותם שבמזרחו בין אותם שבמערבו וקולה את העפר ומשליכן חוץ לעיר וטח, והיינו נתיצה שלו, שגם זה קרוי נתיצה במקצת, א"נ ה"ק יש לזה דין פושה בראשון, שאם חזר אחר חליצה וטיחה ינתץ, משא"כ אם חללו תחלה שיש לו דין ב' בתים, ומלבד שאם אין בנגע הנר' במערבו כב' גריסין אינו כלום שאין לו דין פשיון, בר מן דין אפי' יש בו כב' גריסין אין לו אלא דין עמד בראשון ואפי' הליצה א"צ הבית שמצד מערב, אלא נותן לו שבוע ב'.

והא דתני סיפא נר' נגע בין נסר וכו', פי' הר"ש דרכה היה לכסות את הקיר בנסרים של עץ שלא יתלכלך הניסוף בהם ולפרוש יריעה משמי קורה מפני עפר הנושר, והנגע שבנתים כבית הסתרים דמי וטהור, הלכך הנסרים והיריעות ה"ה כקמוט שנתפשט וכבה"ס שנתגלה ויראה בתחלה ע"כ. והרמב"ם לא הזכיר מכל הך תוס' כלל.

לקורות, אין נזקק לו, סלקו הרי הוא כקמוט שנפשט וכבי' סתרים שנתגלה. (י'). חומר בחליצה מבנתיצה ובנתיצה מבחליצה, בחליצה אבן שבזוית בזמן שהוא חולץ חולץ את כולה, בזמן שהוא נותץ נותץ שלו ומניח את של חברו, בנתיצה נותץ את האבנים שיש בהן נגע ואת האבנים שאין בהן נגע, ובחליצה אינו חולץ אלא אבנים שיש להן נגע, הא מפני שיש בחליצה שאין בנתיצה ויש בנתיצה שאין בחליצה, צריך לומ' בחליצה צריך לומר בנתיצה. (יא). אלו ואלו טמאין במגע ובמשא, ואין מטמאות על גבי אבן מסמא, ומשתלחות חוץ לכל עיר למקום טמא, ואף על פי שאין שם מקום טמא מקומן טמא. (יב). בית המוסגר שנשרו ממנו אבנים שחורו', שני בתי' מוסגרין שנטל אבן מזה ובנה בזה ונראה נגע באחת מהן, היא טמאה בלבד, ורבי אלעזר בר שמעון אומר אבנים כמטלת.

חסדי דוד

(י'). חומר בחליצה וכו'. ריבא היינו מתני' (פי"ג מ"ג), אבן שבזוית דאורחייהו להשיב בזוית אבנים גדולות ונראית בב' בתים שלו ושל חבירו, בזמן שחולץ חולץ את כולו וכו', נמצא חומר בחליצה מבנתיצה, וכאן בא להוסיף שיש חומר בנתיצה, ופשוט דהא כתיב ונתץ את הבית דהיינו כל הבית. ואמנם מאי דמסיים הא מפני וכו', נראים דבריו יתירים, ואולי דכוונתו להשיב, דכיון דהמשפט שוה בשניהן דבין בחליצה ובין בנתיצה צריך להסיר האבנים והעפר, אלא שזה בחלק מהבית וזה בכל הבית, אמאי שני קרא בדבוריה וכתב בהא ל' חליצה ובהא ל' נתיצה, ליכתוב תרווייהו בחד לישנ' אלא דבמקום א' ליכתוב את כל הבית, ועוד אמאי בהא כתב קרא וחלצו ל' רבים, ובהא כתב ונתץ בל' יחיד, ונקט מפני דמשום שיש בזה מה שאין בזה וכו', ולהודיע בבירור שינוי הפי', ובמקום שחולץ את כל הבית אפי' אבנים שאין בהן נגע קרי ליה נתיצה, ולהודיע דבחליצה שניהן חולצין, משא"כ בנתיצה הילכך בהא וחלצו ובהא ונתץ.

ואמנם בעיקרא דמלתא הך ריבא נר' דלא נצרכא אפי' במתני', דהא כבר שנויה בפי' דלעיל מש' ו', מכאן אמרו אוי לרשע ואוי לשכינו, שניהן חולצין וכו', והיינו בכל המשך הבית. כלו' בכל מקום שיהיה הנגע צריך לחלוץ האבנים אשר בהן הנגע מעבר אל עבר, וא"כ מאי אירייא האבן שבזוית דנקט הכא, וי"ל דהא"נ דהא לא נצרכא, אלא משום דבעי לסיומי בה וכשהוא נותץ נותץ שלו ומניח את של חבירו, דס"ד דוקא באמצע הכותל דאורחא דמלתא דאיכא ברוחב הכותל ב' אבנים אחת בשלו ואחת בשל חבירו, הילכך בההוא ודאי כשנותץ מניח אבנים של חבירו, שהרי הם אבנים שלימות בפ"ע, אבל האבן שבזוית, דאורחא דמלתא לתת אבן א' לבד גדולה ותופסת בשלו ובשל חבירו, ס"ד אף כשנותץ ינתוץ את כולה ולא יחתוך את האבן לשנים כדי להניח את של חבירו, קמ"ל דאפי' בכה"ג בנתיצה מניח את של חבירו.

ומ"ש אלו ואלו טמאין במגע ובמשא, לאפוקי טו' אהל שאין בהן, כלו' אם מאהיל בידו עליהן [1]), אבל הה"נ דמטמאין בביאה אם הביאן בתוך בית נטמא כל שבבית, בין אדם בין כלים וכדכתי' בר"פ, ואין מטמאות באבן מסמא, שאין שם לא מגע ולא משא, ול"ד לזב, והא דמשתלחות חוץ לכל עיר אפי' אינה מוקפת חומה, וחמירי בהא ממצורע גופיה דאין משתלח אלא מעיר המוקפת חומה. ומ"ש אעפ"י וכו', מקומן טמא, פי' הר"ש בס"פ דלעיל, שאעפ"י שהיה המקום טהור נעשה טמא משהניחן שם, והיינו כי ההיא דלעיל בר"פ, שהיה דרכן לציין, לפי שמטמאין ואפי' שלא נגעה אלא בביאה, דהיינו אם יש אהל מלמעלה, כל המקום ההוא המאהיל על האבנים טמא ומטמא כל מה שיש שם או מה שיכנס שם תחת אותו אהל כל זמן שהאבנים המנוגעות שם, ולעולם האבנים הכן בטומאתן עומדות אפי' אם כתשן והחזירן לעפר, ואפי' שרפן ועשה מהן סיד, איכא מ"ד בירוש' בפ"ג דערלה (ה"ג, ס"ג ע"א) שלא עלו מידי טומאתן, ומיהו איכא מאן דפליג ומטהר, אבל נר' משם דלכ"ע מיהא אסורין בהנאה ע"ש ועמ"ש בפי' דלקמן בס"ד.

(יב). בית המוסגר שנשרו ממנו אבנים טהורות וכו'. כצ"ל, והכי מייתי לה הר"ש בפי"ג מש' ה'. וערש אבא לפי' התוס' הזו נצריכי' למיקם עלה דההיא מתני', דהכי תנן הבונה מן המוסגר בטהור, חזר נגע על הבית, חולץ את האבנים, חזר על האבנים הבית הא' ינתץ, והאבנים ישמשו את הבית הב' בסימנין, ופי' הר"ש הבונה וכו', לאחר שחלץ וקצה וטח והביא אבנים אחרות ובנה במקומן והסגירו, ובתוך ימי הסגרו לקח מאותו בית אבנים ובנאן בבית טהור, חזר נגע לבית המוסגר חולץ וכו', ומסלקן מן הטהור, ודינם כדין בית שניטעו ממנו ע"כ, וקי' על פירשו. שהרי היא ז"ל גריס בפי"א גבי נגעי בגדים, הטולה מן המוסגר בטהור, חזר נגע לבגד המוסגר מציל את המטלית, ומ"ש הכא דפי' חולץ ודינם כדין בית וכו', דהיינו שאסורין בהנאה וצריך להשליכן מחוץ לעיר אל מקום טמא, ובשלמא לגי' הרמב"ם דגריס התם נמי שורף את המטלית וכדכתי' לעיל פי"ה ניחא, אבל להר"ש קשיא, וכבר הק' כן הר"ב תי"ט, ומכח זה נדחק מהר"ס לפי' דה"נ חולץ דלא משליכן, אלא עלה טובה קמ"ל יהתם נמי מציל היינו עלה טובה ע"ש, ומיהו להר"ש קו' כדקיימא קיימא.

וראיתי להר"ב משל"ס בספי"ב שהק' כן, ותי' ב' תי', חד דהתם לפי שהיא מחוברת המטלית בטהור שתפרו בו נחשב כל הבגד א', ולפי' הבגד הטהור מצילו, אבל גבי אבנים לא שייך חבור, והרי הן בפ"ע ואין מי שיצילם, דבבגד נמי הוי דכוותה אם המטלית היה בפ"ע ולא מחובר בטהור, ועוד תי', דגבי בגדים דיש להם טהרה דהיינו אם קצצו ועשאו מוכין פחות מג' כמש"ר בפי"ג דין י"א מהני בהו החיבור לטהור, אבל גבי אבנים דאפי' דק אותם לעפר אינם יוצאין מטומאתן, לא מהני בהו חבור בטהור ע"כ. ובעניותי לא מצאתי נחת בתירוציו ז"ל, דתי' קמא לא ידעתי למה יתחשב חבור עפי המטלית התפור בבגד מן האבן הבנויה

1 עיין מ"ש בהערה בריש פירקין.

פרק שביעי (א). הבא כולו נגע יסגיר, עמד בו שבוע אח׳ ניתן לו שבוע שני, עמד בו שני שבועות, או שנכנס ופשה בתוך שבוע, הרי זו חולץ את כולו, נגע בסוף שבוע פרחה בכולו, הרי זה חולץ בכולו, אין מחייבין אותו לבנות אחר תחתיו, ולא עוד אלא אפילו נראה בו

חסדי דוד

בכותל, ואדרבא איפכא מסתברא דהמטלית אע"ג דתפור עמו מ"מ ניכר וגו׳ נעין מתוך התפירה דאינו מן הבגד עצמו, אבל אבני הכותל אינן ניכרין, וכיון שכלן מחוברין בכותל א׳ ע"י הטיט והסיד יותר פשוט דמהני החבור ליחשב הכל כדבר א׳. ותירוצו הב׳ נמי לא ירדתי לסוף דעתו, דאיברא דאבנים המנוגעות, דהיינו אותן האבנים שחלץ בעומד בב׳ שבועות, א"נ בפושה בראשון דינם הוא להוציאן חוץ לעיר ואין לכן טהרה, וה"נ כל אבני הבית אם חזר הנגע אחר חליצה וקיצה וטיחה. אבל בתוך ימי ההסגר שאחר חליצה וטיחה, היכן מצא הרב בפשיטות דאפי׳ רק אותן אין יוצאין מטומאתן, שהרי לא פי׳ כן הרמב"ם אלא באבנים המנוגעות, דהיינו כה"ג דאמרן, והיכן הוא הפשיטות מעיקרא דטמאין כן כדי שנאמר דאפי׳ רק וכו׳, אדרבא מקום יש ברחב למימר שאם נטל אבנים מבית המוסגר אחר חליצה וטיחה הרי הן טהורין לגמרי, וכדתנא הכא בתוס׳, ואפי׳ לא בנאן בטהור וכ"ש כשבנאן והברן בטהור. ולא נפלאת היא ולא רחוקה, דה"נ חזי׳ דאית ביה קולא שבית המוסגר אינו מטמא אלא מתוכו מגזרת הכתוב, אבל הנוגע באבנים מאחוריו טהור כמש"ר שם, מיהו אפי׳ תימא שאינם טהורין לגמרי שהרי סוף סוף תלויין ועומדין, שאם חזר הנגע בבית הרי הן טמאין, מ"מ אם רק אותן לעפר שמא טהורין, אע"ג דמוחלט לאו הכי, כי היכי דהתם נמי בבגד המוסגר אם עשאו מוכין פחות מג׳ על ג׳ טהורין, ולא בכה"ג שרק אותן בלבד, אלא הה"נ כי היכי דהתם אם מכרו לגוי טהור, וכמש"ר שם, אולי דה"נ אם מכרו לגוי טהור, ולא הש תנא לבאר בתרווייהו, אלא תנא הדין בבגדים וה"ה בבתים, דאידי ואידי מוסגרין נינהו, וסוף סוף פשיטותיה דמר דהושיטה לנו כדבר ברור, דאפי׳ רק אותם וכו׳, אכתי בעיא ברעותי.

ומ"מ לעיקר הקו׳ שיש לנו על הר"ש, נוכל לתרץ כי לא על הגס פי׳ הר"ש בין הכא ובין התם מליאות המוסגר דקתני, דהיינו בבגד שכהה בשבוע שני וקרע ממנו מקום הנגע ושרפו ואח"כ התך התיכה מהבגד ועלאו בטהור, וכן הכא בבית פי׳ כה"ג שלאחר חליצה וכו׳, וכדלעיל. ומי לחצו לידחק בהכי, הו"ל לפי׳ מוסגר בין הכא בין התם כפשוטו, דהיינו בשבוע ראשון, דאכתי ליכא קריעה בבגד ולא חליצה וטיחה בבית, אלא ה"ט דהתם ביאר דוקא בכהאי גוונא, לפי שאם היה בשבוע ראשון שקרע התיכה מהבגד ועלאה בבגד טהור, נימא דבשעה שהתך אכתי הבגד היה עליו שם טמא כשהיה מוסגר, והתיכה שנטל ממנו נמי עדיין שם טו׳ עליה, והילכך בכה מודה הר"ש שאם אח"כ פשה הנגע בבגד דשורף את המטלית בכל מקום שהוא, וע"כ ל"ק הר"ש מציל את המטלית אלא בכה"ג שכבר עברו על הבגד ב׳ שבועות, וכבר קרע ויקים הנגע ופטר את הבגד, דדינא הכי וכמ"ש הרמב"ם שם ריפ"ב, קורע וכו׳ ושורף מה שקרע ותופר וכו׳, ופוטר שאר הבגד ע"ש. ואז הוא שאם נטל אח"כ התיכה ועלאו בטהור, אע"ג דאזר הנגע בבגד ודינו ליטרף כדין הרוזר לאחר פיטור, מ"מ הואיל ובשעה שנטל התיכה הג שם טהרה על הבגד, שאין בנגעי בגדים יותר מב׳ שבועות כמו נגעי הגוף, נמצא דהתיכה זו בשעת טהרה ניטלה, ואע"ג שחזר הנגע בבגד מציל את המטלית. אבל כאן בבית שהדין הוא אם עמד בעיניו ב׳ שבועות חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע שלישי, דנמצא שבשעה שנטל אח"כ אבנים מזה הבית לבנותן בטהור, אכתי לא הל שם טהרה על הבית המוסגר כלל, הילכך אם חזר הנגע בבית חולץ האבנים וטמאות. אשתכח דהתם בבגד פי׳ הר"ש באותו המליאות דוקא, דבהכי מציל המטלית ולא בענין אחר, והכא פי׳ לאחר חליצה וטיחה לרבותא, וכ"ש בשבוע א׳ דשם טו׳ עליו, אלא אפי׳ לאחר ב׳ שבועות ולאחר חליצה, קמ"ל דל"ד לבגד דהכא שם טו׳ עליו דאין הבית נפטר לאחר חליצה בב׳ כמו שנפטר הבגד לאחר קריעה בשני.

וחזיתיה להרב מבל"ס שם, דמייתי פי׳ הר"ש דבבגד בעולה מן המוסגר, וכתב הרב ולענין הדין נר׳ דאף בשבוע א׳ אם התך ממנו התיכה וכו׳, להר"ש מציל את המטלית, והא דלא פי׳ בכה"ג, משום סיפא דחזר הבגד למטלית וכו׳, וה"נ כתב הרב הנז׳ בהא דפי׳ הר"ש בבית אחר שחלץ וכו׳, דנר׳ לו דלאו דוקא, אלא אפי׳ שלקחם בשבוע א׳ וכו׳, והא דלא פי׳ בכה"ג וכו׳ ע"ש. ולפק"ד נר׳ כדאמרן, דגבי בגד נקט בדוקא דאי בשבוע א׳ מודה להרמב"ם דשורף את המטלית, והכא גבי בתים נקט לרבותא לומר דל"ד לבגד, וכ"ש בשבוע א׳ דבהכוא בגדים ובתים שוין. ומתוך האמור נמלינו למדין, דמאי דתני הכא בית המוסגר שנשרו ממנו אבנים טהורות, לא קי"ל הכי, אלא הך מתניתא פליגא אמתני׳, שהרי בין אם איירי במוסגר בשבוע א׳, בין אם איירי אחר חליצה וטיחה, אכתי שם מוסגר על כל הבית והרי הוא טמא עדיין עד ביוכיהו סימנים, וא"כ אטו לפי שנשרו או שנשרן פרחה טו׳ מנייהו, והיכי תנא טהורות. ואיברא שאם אח"כ כהה הנגע, אם היה בשבוע ראשון או שלא חזר הנגע אם היה אחר חליצה וטיחה הא ודאי דכשם שנטהר הבית כך טהרו האבנים הנושרות, אבל אם חזר הנגע בבית או פשה, פשי׳ דכשם שהבית טמא כך אבנים הנושרות, דהא אפי׳ בנאן בבית טהור תנן במתני׳ חזר בבית חולץ את האבנים כדאמרן, וכ"ש כשהם בפ"ע ולא נתחברו בטהור. ואם באנו לפי׳ דר"ל טהורות אם לא יחזור הנגע הא מלתא דפשי׳. א"ו דהך תנא פליג אמתני׳, ומש"ה נמי תנא סיפא בב׳ בתים מוסגרים וכו׳, היא טמאה בלבד, ובהדיא תנינא לעיל גבי בגדים איפכא, ופשי׳ דה"ה בבתים, אלא מתני׳ ומתניתא דפי׳ דלעיל אתיין כראב"ש, ועיין רמב"ם בפט"ו דין ז׳.

פרק שביעי (א). הבא כולו נגע וכו׳, או שנכנס ופשה בסוף שבוע וכו׳. כצ"ל, וכך הביאה הר"ש בפי"ג מב׳ ד׳, ופי׳ הבא כולו נגע, כמו כולו

נגע ברוח אחת הרי חולץ אותה הרוח, אין מחייבין אותו לבנות אחרת תחתיה, אם בנאו ואחר כך נראה נגע, יראה כתחלה, אין הבית נותץ אלא החוזר אחר חליצה בלבד. (ב). בית הנתוץ מציל על העצים ועל האבנים ועל העפר שהביאו לו משבנאו, אינו מציל לא על העצים ולא על האבנים

חסדי דוד

לבן דגבי אדם ובגדים. או שכנס בסוף שבוע ראשון ופשה בסוף שבוע ב' מה שכנס ה"ז חולץ את כולו, דחשבי' ליה פשיון, והפושה טעון חליצה, וכיון דהאי בית כולו נגוע חולץ את כולו. נגע כלו' נר' נגע במקלתו ובסוף שבוע פרחה בכולו, אין מחייבין אותו לבנות אחר תחתיו כמו שמחייבין באבנים המנוגעות וכו', ולא עוד כלו' ל"מ בכל הבית מנוגע דאין מחייבין, אלא אפי' רוח א' כולה מנוגעת חולץ אותה הרוח, ואין מחייבין אותו לבנות רוח אחרת תחתיה, ואם בנאה ונר' בו נגע יראה בתחלה, דאין בית טעון נתיצה על הנגע החוזר, אלא היכא דמיחייב לבנות אחר, אבל הכא דלא מיחייב הו"ל כבית חדש ונגע אחר ע"כ. והנה מ"ש הרב כמו כולו לבן דגבי אדם ובגדים, פליטת הקולמוס הוא או ע"כ, שהרי כולו לבן לא נאמר בבגדים אלא כולו נגע כי הכא לעיל בתוס' פ"ה, ומוכרח הוא דבבגדים אין מטמא לבן אלא ירקרק או אדמדם כי הכא. ומ"ש חולץ את כולו, אע"ג דהיינו נתיצה כיון שהוא בכולו, מ"מ נקט ל' חליצה, משום דל' נתיצה לא נזכר בכתוב אלא בחוזר אחר חליצה וטיחה וכדתני סיפא, משא"כ הכא, וג"מ דכיון שהוא בתורת חליצה אם הוא כותל המשמש לב' בתים של שני ב"א שניהם חולצין, כדתנן לעיל פי"ב, ואילו היה בתורת נתיצה נותן את שלו בלבד כדתנן. אבל ליכא למימר דנקט ל' חליצה משום דחייב לחזור ולבנותו כדין בית הפושה בשבוע א' או ב', דהא בסיפא תנא ל' חולץ, אע"ג דמסיים בה דאין מחייבין אותו לבנות.

וכן סיפא דפרחה בכולו ה"ז חולץ, ה"נ תנינא לעיל גבי בגד ה"ז שורף, וכבר כתבתי שם דהיא כרבנן, אבל לר"ן בר אבטולמוס דבפ' כל היד (נדה) די"ט פרחה בכולו טהור כמו גבי אדם ע"ש, וכפי"ז היה נר' דהך דהכא נמי דלא כר"ן בן אבטולמוס, דאילו לדידיה כי היכי דילפי' בגדים מאדם אוני דה"נ ילפי' בתים מנייהו, ומיהו כפי מ"ש שם בגמ' בטעמיה דיליף בג"ש, נאמר קרחת וגבחת באדם ונאמ' קרחת וגבחת בבגדים, א"כ י"ל דבבתים דלא כתיב הכי, אה"נ דמודה לרבנן, ומ"מ איכא למימר דאית ליה ג"ש אחרת ללמוד בתים מבגדים, כגון נאמר צרעת ממארת בבתים ונאמ' צרעת ממארת בבגדים, א"נ איזה לימוד אחר. אלא דמתוך הסוגייא עצמה דפ' כל היד נ"ל להכריע דבבתים ל"פ אלא מודה ר"ן בן אבטולמוס לרבנן, דהא התם קמהדר ש"ס לפרושי קראי דגבי זקן ממרא דכתיב בין נגע לנגע, ונקט בנגעי בגדים דפליגי בפלוג' דר"ן בן אבטו' ורבנן, ובנגעי בתים נקט מלתא אחריתי, דפליגי בפלוג' דראב"ש ורבנן ע"ש, ואם אי' הו"מ לאתויי בתרווייהו בין בבגדים בין בבתים דפליגי בפלוג' דר"ן בן אבטו' ורבנן, ומדקמהדר למשכח בבתים פלוג' אחריתי, ש"מ דבהא לא פליגי וכדאמרן, ומיהו לא מכרעא כ"כ, דאפשר דקושטא קאמר דאיכא בבתים פלוג' אחריתי נמי לבר מההיא דבגדים.

והנה הרמב"ם לא הביא מכל הך מתניתא רק רישא דרישא בלבד, שכ"כ ברפט"ו אפי' מלאו כולו בתחלה ירקרק או אדמדם יסגיר ותו לא. ובשלמא מה שלא הצריך לאתויי סיפא דרישא עמד ב' שבועות או שכנס ופשה וכו', דברים ברורים הם וסמך על מ"ש בפי"ב גבי נגעי בגדים ע"ש דין ה', אבל סיפא דפרחה בכלו היה צריך להביא לאשמועי' אי קושטא הוא דפליגי נמי בהא, דבבגדים פי' כר"ן בן אבטו' כמש' שם ודלא כהתוס' דלעיל, וא"כ הו"ל ללמדנו אם גם הך תוס' דחויה דאתיא כרבנן, או שמא בהא כ"ע מודו, ובהא אין נר' לומר דסמך על מ"ש שם, דבשלמא דינו דהתם דקאמר טהור מבואר הוא בגמ' דהיינו סברת ר"ן בן אבטו', אבל הכא דבגמ' לא נזכר כלום ובתוס' דהכא אשכחן בהדיא דטעון חליצה לא הו"ל לסתום, ואולי דסתמו כפירושו דמדכתב בסתם שהפושה טעון חליצה ולא נחית לחלק דמ"מ פשה בכולו טהור, ממילא משתמע דבהא אפי' פשיון הגדול שהוא בכולו טעון חליצה ודוחק, ותמהני מנושאי כליו שלא העירו בזה. ומ"מ לפום הך תוס' דינא הוא דפשה בכולו, דהיינו פריחה בין בשבוע א' בין בשבוע ב' צריך חליצה בכולו וכדלעיל ואינו חייב לבנותו, ומ"מ אם בנאו וחזר בו נגע בין בכולו בין במקלתו דהיינו כשיעור נגע יראה בתחלה, ולא הוי כנגע דעלמא החוזר אחר חליצת האבנים המנוגעות (כדינו) [דדינו] דבעי נתיצה מיד, דז"ש אין הבית נותץ אלא החוזר אחר חליצה, כלו' אחר חליצה וטיחה, דהיינו שחזר לחזור ולטוח את הבית וכדכתיב ולקחו אבנים אחרות וכו' וטח את הבית, בההוא דוקא הוא שאם חזר נותץ.

(ב). בית הנתוץ מציל וכו'. נר' דהך מתניתא לפרושי מתני' אתיא, דתנן בפ' הנז' (פי"ג מ"ג), אבניו ועציו ועפרו ניתצין עמו, ומציל על המלבנים, ועל סריגי החלונות, ריב"ו אומר מלבן הבנוי ע"ג ניתץ עמו. וצריך ביאור שהרי המלבנים לכאורה הוו בכלל אבניו, וסריגי החלונות בכלל עציו והיכי מציל, מאחר דתנא רישא אבניו ועציו ועפרו ניתצין עמו, הילכך פריש הכא דרישא איירי בעצים והאבנים ועפר שבנאו עמו, פירוש שהן מכלל הבנין, כלו' בכלל הכתלים והקורות וכיוצא, שכל זמן שחסר חלק מה מהם אין הבית שלם בבניינו, משא"כ מלבנים של פתחים שאחר גמר הבנין עושין בהן לנוי אינן בכלל בית אע"ג דקבועין, וכן סריגות שעושים בחלונות אחר הבנין וכיוצא. וריב"ו פליג וסבר דכל שהוא בנוי וקבוע בבית ה"ז בכלל בית, הילכך אפי' מלבן הבנוי למעלה ע"ג ניתץ עמו כך נר' פי' מתניתא, עם היות שלא הביאור המפ' ז"ל, והרמב"ם נמי לא הזכיר בפ' הנז' (פט"ו ה"ו) אלא לשון משנתנו, אלא שהוסיף תיבה א', ופי' כת"ק שכתב אבניו ועציו ועפרו כולן ניתצין עמו ומציל את המלבנים ואת סריגי החלונות ע"כ, ולא ידעתי למה לא ביאר דדוקא אותן שבנאן עמו וכדפריש הכא בתוס'[1], ולא עוד אלא שגם בת"כ (מצורע פ"ה ה"ג, ע"ג ע"ד) הכי תנינן, אבניו ולא אבנים שהכניס לו משנבנה, עציו ולא עצים שהכניס וכו', ומדברי הרמב"ם

1 כבר השיגו על כך הראב"ד בפי"ד ה"ט, עיי"ש בכ"מ סה"ט.

ולא על העפר שבנאו עמו, רבי יהודה אומ' מלבן הבנוי על גביו נותץ עמו, אבניו עציו ועפריו מטמאין, רבי אלעזר אומר במשהן. שריפתן מטמאין מביאה, ורבי שמעון מטהר. (ג). המאהיל ידיו על האבן המנוגע, בין מלמעלה ובין מלמטה טהור, ורבי שמעון מטמא. ככר תרומה כרוך בסיב או

חסדי דוד

שהוסיף על המש' תיבת כולן, משמע איפכא שכוונתו לרבות אפי' אותן שהביא גו משבנאו, ואם זו כוונתו קשיא איך ולמה זה דהא דברי התוס' והברייתא דת"כ, ואפי' תימא שאין זו כוונתו, מ"מ הו"ל לפ', ואולי דמ"ש אבניו ועציו ולא קאמר אבנים רמזה וכדדרים בת"כ ליש' דקרא בהכי, שגם תנא דמתני' אסברה בהכי, ומ"מ לא ידעתי למה הוסיף תיבת כולן, ואין לומר שכוונתו ללמד מ"ש דבעי' שיהו כולן שאין מטמא עד שיהיו בו אבנים ועצים ועפר, שדבר זה כבר כתבו בפי' בפי' דלעיל. ואפ' שכוונתו למ"ש בתוס' בפי' דלעיל, הומר בנתילה מבהלילה, שבהלילה אינו חולץ אלא אבנים המנוגעין, ובנתילה נותץ את כולן.

אבניו עציו ועפרו מטמאין בכזית, ר"א חסמא אומר במשהן. כנ"ל, והיינו מתני' (פי"ג מ"ג) ופי' הר"ב דת"ק יליף ממת, פי' מבשר המת דאין מטמא אלא בכזית, דצרעת אתקש למת כדכתיב (במדבר י"ב, י"ב) אל נא תהי כמת, ור"א יליף מאיברים של מת, דתנן (אהלות פ"א מ"ז) שאין להן שיעור [1]), וכ"כ הר"ב. ומ"מ לא אתפרש במאי קמ"פ, והנה טעמא דר"א י"ל דכל היכא דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא, לחומרא מקשי' הילכך יליף מאיברים לחומרא, אבל טעמא דרבנן לא ידענא, דאפי' תימא דסברי רבנן דמאיברים לא ילפי', משום דחומרא דאיברים דבכ"ש להו במת לחוד הוא אלא אפי' בנבלה ושרץ וכדתנן בהדיא בספ"ק דאהלות, ואנן למת בעי' לאקושי, מ"מ הוה להו למילף לחומרא מעלמות המת שהם בשעורה, וי"ל משום דבעלם כשעורה ליכא אלא טו' מגע ומשא בלבד, ואנן בעי' למילף הכא דמטמאין גם בביאה, דהיינו כעין טו' אהל והא לא אשכחן אלא בכזית מבשרו, ומ"מ מנא להו לרבותא הך ילפותא לא ידענא. ומאי דמייתי הכא הך מתני' אינו אלא לשיומי עלה סיפא שריפתן מטמאין בביאה כנ"ל, דנר' פי' שאם נשרפו האבנים והעפר והעלים ואפי' נעשו אפר וכ"ש הסיד הנעשה מהאבנים מטמאין כמקדם ואפי' בביאה ור"ש מטהר. ותמלא דירוש' פ"ג דערלה (ה"ג, ס"ג ע"א) אי' האבנים מנוגעות שעשאן סיד, אית תנויי תני עלו מטומאתן ואית תנויי תני לא עלו מטומאתן, והיינו פלוג' דת"ק ור"ש דהכא. ודע דבירוש' התם הוה בעי מימר דמ"ד עלו מטומאתן הרי אלו מותרות בהנאה, ומ"ד לא עלו אסורין, ומסיק דאפי' למ"ד עלו אסורות, דכתיב צרעת ממארת תן בו מארה שלא יהנה ממנו, מוכח כדכתי' בפי' דלעיל דלכ"ע אסורין בהנאה אפי' אחר שריפה [2]). ודע דבתר הכי איתמר התם ר' אבהו בשם ר"י כל הנשרפין אפרן מותר חוץ מאפר דע"ז, ופריך דא"כ היכי אמרי' בהנך דאסורין, ומסיק דגמר נתילה נתילה. פי' דבע"ז נמי כתיב ונתצתם את מזבחותם ואע"ג דלעיל דריש לה מצרעת ממארת, אלט' ג"ש דנתילה דאי מהכיא ה"א דוקא קודם שריפה, א"נ משום דהכיא אלט' לאידך ג"ש, דאי' בת"כ (מצורע פרש' ז' ה"י ע"ג סע"ד), נאמר צרעת ממארת בבגדים ונאמ' וכו', מה בגדים טימא את החוזר אעפ"י שאינו פושה וכו' ע"ש, הילכך אלט' ג"ש דנתילה, ואידך נ"ל דלא גמיר הך ג"ש, א"נ סבר ונתן מונתלתם לא ילפי'.

ובדברי הרמב"ם לא פורש כמאן ס"ל לענין טו' כשנשרפו, אבל מהקדוק לשונו משמע דפי' כמ"ד עלו, שהרי כתב ברפי"ו אבנים ועצים ועפר של בית כשנותצין אותו כולן אבות טו', וכל כזית מהן מטמא במגע ומשא וביאה, כיצד וכו', וכולן אסורין בהנאה, ואם שורפן ועשה מהן סיד ה"ז אסור בהנאה, שנ' צרעת ממארת תן בו מארה וכו' ע"כ, ומדלא כייל ותני נמי בסיפא ואם שרפן וכו' ה"ז מטמא [3]) ואסור בהנאה, אלא שביק לטו' וקאמ' ה"ז אסור בהנאה, משמע דדוקא לענין אי' הנאה קאמר דאפי' שרפן, אבל מטו' הה"נ דעלו, ותדע דא"כ הו"ל ואפי' שרפן הרי הן כמות שהיו, ולא ידענא אמאי שביק ת"ק ופ' כר"ש ואולי משום דבירו' שקלו וטרו אליבא דמ"ד עלו, ומ"מ לא ידעתי אמאי יליף מצרעת ממארת ולא מייתי מסק' דירוש' דיליף מג"ש דנתילה נתילה וכדאמרן וצ"ע.

(ג). המאהיל ידיו וכו'. הוא על השרש שכתבנו לעיל, דלא כתיבא טו' אהל בתורת נגעים, ואע"ג דאתקוש למת לא אתקוש אלא למגע ולמשא ובביאה, משום דכתיב בהדיא בבתים והבא אל הבית וכו', ואדם ובגדים ילפי' מניה, אבל אהל בלא ביאה בין שהטהור מאהיל על הטמא בין איפכא טהור, והיינו דקתני הכא בין מלמע' בין מלמטה, ור"ש סבר דלכולה טו' אתקוש אפי' לטו' אהל בלא ביאה [4]). ומאי דקתני אח"כ ככר של תרומה [5]) וכו', אע"ג דהיינו הך דהתם נמי אהל איכא נגיעה ליכא, שהרי הנייר מפסיק ונייר וסיב דברים שאין מקבלים טו' הן וחוצצין, תנא תרתי הדא להודיעך כחן דרבנן והדא להודיעך כחו דר"ש. רישא משום רבנן [6]), דאפי' טו' חמורה דאדם מיטמא, וסיפא משום ר"ש, דאפי' אוכלים דטו' קלה לא מיטמאי, א"נ דרישא איירי באהל גרידא וסיפא באהל נגיעה, כי ההיא דבפהעוה"ר (חולין) דקכ"ה דלמעלה מטפח היינו אהל גרידא, למטה מטפח היינו אהל נגיעה, ורישא כח דרבנן, וסיפא כח דר"ש וכדאמרן,

1 עיין באליהו רבה למשנתנו הנ"ל ומ"ש בתוספתא כפשוטה שבת, עמ' 127־128.

2 בתוספתא ערלה ה"ז: אפר בגדים שנתנגעו ועפר בתים שנתנגעו אסורין בהנאה, ועיי"ש בגי' כי"ע. וברור שם מתוך העניין שאף בבתים באפר עסיקינן והוא אסור בהנאה.

3 כוונת הר"מ היא לאיסור הנאה גרידא, וכמו שכתב: וכולן אסורין בהנאה, ואפי' בפחות מכזית אסור (עיין מ"ש בתוספתא כפשוטה שבת, עמ' 128, ובהערה 112 שם), אבל לעניין טומאה הרי בעינן כזית, ומשום הכי לא כייל ותני בסיפא וכו'.

4 עיין מ"ש לעיל רפ"ו ובתס"ר, עמ' 196.

5 כבר העירותי בתס"ר, עמ' 196 (בשם חזון איש) שמשנה ערוכה היא בזבים פ"ה מ"ה.

6 צ"ל כאן בכל מקום להפך „ר"ש" במקום „רבנן" ו„רבנן" במקום „ר"ש".

בנייר נתון על גביו אבן המנוגעת, בין מלמעלה בין מלמטה טהור, רבי שמעון מטמא. המכניס ידו

חסדי דוד

ואפילו לרבא דהתם דס"ל דכל שאינו בהמשכה אפילו למעלה אהל נגיעה מיקרי, מכל מקום כה"ג דהו"ל נגיעה ממש אלא שהוא בהפסק נייר, הרבותא הוא לר"ש דאפ"ה טהור, דסד"א נייר כמאן דליתיה.

והדר קתני איידך בבא, המכניס ידו לבית המנוגע ונגע בו מבפנים וכו', וכפי מה שנלע"ד הך נגע בו דקתני לאו דוקא, דא"כ מ"ט דראב"ש וראב"ע, הא בנגיעה מבפנים טמא לכ"ע אפי' בבית המוסגר כיון שנוגע מבפנים, וכ"ש במוחלט דאפי' מבחוץ מטמא בנגיעה, כדתנא סיפא בסמוך ולא אשכחן מאן דפליג, אלא נר' דט"ס הוא ויש למחוק תיבות ונגע בו, א"נ צ"ל ולא נגע בו, ואם נפשך לקיים גי' הס', י"ל דהאי נגע דקתני הכא פירושו האהיל, וכדמפ' התם בתוס"כ למתני' דהנוגע בכאי זית וכו', מאי נוגע מאהיל ואשכחן תנא דקרי לאהל נוגע ע"ש. והשתא ניחא די"ל דר' סבר כר"ש דלעיל, דאפי' אהל בלא ביאה מטמא, והילכך כל שהכניס ידו לבית המנוגע, אע"ג דאין כאן ביאה דביאה במקצת לאו שמה ביאה, אפ"ה מטמא, וראב"ש וראב"ע כרבנן, ואין כאן אלא ביאה במקצת ול"ש ביאה, א"נ י"ל וכ"נ עיקר, דאה"נ דר' נמי סבר דליכא טו' אהל בנגעים אלא בביאה ופליג אר"ש דלעיל, אלא דסבר דביאה במקצת שמה ביאה, הילכך כל שהכניס ידו לתוך בית המנוגע טמא כאילו נגע, ואידך תנאי סברי דלאו שמה ביאה ובהא פליגי, ולהלכה פסי' דכוותייהו נקטי', דרבים נינהו ואין הלכה כר' מחבירו, וכ"ש דראב"ע קשיש וקדיש מניה וכדיה הטיב. ועי' מש"ל בסמוך, וכ"פ הרמב"ם בפי"ו דין ד', המאהיל בידו על אבן מנוגעת או שהאהילה עליו טהור, עד שיגע, ובדין ו' כתב טהור שהכניס ראשו ורובו לבית טמא נטמא ע"כ. ומדינו הראשון דאמרן נר' דלא הוה גריס הכא בתוס' ונגע בו, וכדכתי' לעיל, וכ"נ מדברי מרן הכ"מ דציין עליה בתוס' פ"ז, ולא אשכחן תוס' אחרת אלא זאת, ומוכרח כדאמרן.

והנה בדינו השני, ראיתי שם להר"ב משל"מ שכתב וז"ל, כתב הר"ש דתניא בת"כ (מצורע פ"ה ה"ד, סע"ב) והבא אל הבית כשיכנים ראשו ורובו דבציר מהכי לא השיב ביאה, וכן מה שהזהיר הכתוב בכ"ג על כל נפשות מת לא יבא, וגבי נזיר נמי דכתיב על נפש מת לא יבא, מוכח בפ"ג מינים (נזיר) דמ"ג, דלא חשיב ביאה אם הכניס אחד מאיבריו, וכן טמא שנכנס למקדש דאזהרתיה מדכתיב (ויקרא י"ב ד') ואל המקדש לא תבא, דקי"ל דביאה במקצת ל"ש ביאה. אך ק"ל מהא דכתיב כל הבא אל האהל, וקי"ל דאפי' הכניס ידו או ראשי אצבעותיו או חוטמו לאהל המת ה"ז נטמא כולו וכמ"ש בפ"א מהטו"מ. ודע דאמרי' בפ"ב דזבחים דכ"ו, דקרא דכתיב והביאום לה' וקרא דבבואם אל אהל מועד לא מהני רוב, ואם היה ניליתו בחוץ לא מהני, וכן גבי חלה כתיב בבואכם ואמרי' דלא נתחייבו בימי עזרא משום דלא באו כלם, ובמקומות אחרים דכתיב כי תבאו נתחייבו בימי עזרא, ודבר זה צריך אריכות דברים ובמקום אחר נאריך ע"כ. ולא זכינו לראות אורח לצדיק מישרים.

ברם מה שנלע"ד בקצר של קיימא, דלעולם כל היכא דכתיב ביאה קי"ל ביאה במקצת ל"ש ביאה, ומיהו היינו בדבר שאם יחלק אין שמו עליו, כגון אדם שאין אבר א' שבו קרוי אדם, וכן כלי שאם ישבר אין החלק ממנו קרוי כלי, הילכך לא מהני ביאת מקצתו, ומיהו אם נכנס רובו הא קי"ל בכל דוכתא דרובו ככלו ומיעוטא כמאן דליתיה דבדי' מיעוטא בתר רובא, ומיהו שאדם צריך שיהיה הראש בכלל הרוב, שהרי עיקר היותא בראש ובלעדו אין נק' אדם, והילכך פי' רבינו כאן בבית המנוגע שאדם דבעי' ראשו ורובו, ובכלי משיכנים רובו משום דלא כתיב אלא ביאה בבית, מלבד הטלית דסגי כל שהכניס ג' על ג', וטעמא שהרי אם נחלק שמו עליו, דכל ג' על ג' קרוי בגד כמו בגד גדול, וע"ד שפסק כאן ה"נ פי' בפ"י מצורע שהכניס ראשו ורובו לבית נטמא כל אשר בבית, דהתם נמי בביאה תלי רחמ', וה"ט נמי דכ"ג וכן בנזיר דכתיב בהו ביאה בעי' ראשו ורובו, כדי לעבור נמי על לאו דלא יבא, ומ"מ אם הכניס כ"ג או נזיר ראשי אצבעותיו לאהל המת נטמא ועבר על לאו דלא יטמא בלבד, כמו אם נגע במת בראשי אצבעותיו, דודאי נטמא כל גופו שהרי כולו הגוף, וכך הדין לענין טו', דכל שנגע אדם או כלי אפי' בכ"ש בטו' נטמא הכל. האמנם לענין לעבור בבל יבא, אינו עובר עד שיכנס ראשו ורובו, דבציר מהכי לא מיקרי ביאה התם, וה"נ לענין כרת לנכנס למקדש בעי' הכי, שאם הכניס אדם טמא ידו במקדש או הכניס מיעוט כלי טמא במקדש פטור מכרת או ממלקות על הכלי, שאין כאן ביאת אדם ולא ביאת כלי כדאמרן, אלא דמ"מ פי' הרמב"ם בפ"ג מהב"מ, דטמא שהכניס ידו למקדש מכין אותו מכת מרדות מדרבנן, אע"ג דמדאו' ביאה במקצת ל"ש ביאה, ובמקדש ביאה כתיב, ואולי דה"ה אם הכניס מיעוט כלי טמא, אפי' דה"נ אסור מדרבנן, אבל במכניס ג' על ג' מבגד טמא, שמא דמלקא נמי לקי מטעמא דאמרן, שהרי הכניס בגד טמא ומדהכא ילפי' להתם.

ותניא דכל הבא אל האהל, דאפי' הכניס חוטמו לאהל המת נטמא והיינו נגע, דבר זה מפורש בברייתא דספרי (חקת פי' קכ"ו סוף עמ' קס"ה) וז"ל כל הבא אל האהל זה הבא מקצתו, וכל אשר באהל זה הבא כולו, הא עד שלא יאמר יש לי מן הדין אם הבא מקצתו טמא הבא כולו לכ"ש א"כ שנאמר מן הדין, לכך נאמ' וכו', ללמדך שאין עונשין מן הדין ע"כ. ונר' דטעמא משום דכתיב כל הבא, דאי הוה כתיב הבא אל האהל, הה"נ דהוה אמרי' שלא נטמא אא"כ הכניס ראשו ורובו כמו והבא אל הבית דגבי בית המנוגע, אבל יתור כל הבא היינו לרבות כל דהוא, ומש"ה דרשי' מניה זה הבא מקצתו, אבל בכלהו אידך דאמרי' לא כתיב אלא ביאה סתם ולא כתיב כל, הילכך לענין טו' אה"נ שגם כ"ג ונזיר כיון שהכניס אפי' ראש חוטמו נטמא, אבל אינו עובר על בל יבא, אבל אם נכנס ראשו ורובו חייב שתים, על לא יטמא ועל לא יבא אי אתיין בהדדי, וכדאמרי' התם בפ"ג מינין (נזיר) דמ"ג ע"ש. והיא דזבחים (כ"ו א') ה"ט, משום דכתיב והביאום לה' דהוה סגי למכתב והביאו, אלא

לבית המנוגע ונגע בו מבפנים, רבי מטמא, ורבי אלעזר ברבי שמעון מטהר, עד שיכניס ראשו לתוכו, וכן היה רבי יהושע בן קרחה מטהר משום רבי אלעזר בן עזריה. (ד). בית המוסגר מטמא

חסדי דוד

מדכתיב והביאוס, רבי קרא דבעי' הבאה בכולו, וה"נ מדכתיב בבואם אל אהל מועד ולא כתיב בבוא, ש"מ דבהני שאני מכל התורה דרובו ככולו, אבל הכא אפי' נילהו בחוץ נעזרה מעכב כדמוכח התם, ותדע דאינו בשחיטת ק"ק דבעי' נפון, אי' התם (נעיל שם) הכניס ראשו ורובו של קרבן בלפון אע"ג דשאר גופו בדרום חשיב כאילו כולו בלפון כדקי"ל בכל התורה, אבל בקק"ל אפי' הכניס ראשו ורובו בעזרה כאילו לא נכנס משום יתורא דוהביאום ע"ש.

והביא דהלכ הי' לד' הראב"ד בפ"א מה"ת, דסבר דדוקא הלכ בזה"ז דרבנן אבל תרומה דאו', איכא למימר דסבר דה"ע מדשני קרא דבכל דוכתא כתיב כי תבאו והכא כתיב בבואכם, שמע מינה ביאת כלכם דוקא בעי', דעפי משמע ביאת כלם לשון בבואכם מלישנא דכי תבואו, והי נד' הרמב"ם שם בין הלכ בין תרומה לא נתחייבו בימי עזרא מדאו', דמשמע ליה דבין כי תבאו בין בבואכם משמע ביאת כלכם. ומ"מ קרוב הדבר ליאמר דבין למר בין למר דכלכם לאו דוקא, דפשי' דלא שנא מכל התורה דרוב ככל, ולא אתו רבנן לאפוקי אלא ביאה דבימי עזרא שהיתה ביאה במקלת, דהיינו מיעוטא דהא לא סלוק אלא משבט יהודה ובנימין ומקלת מבני לוי, אבל עשרת השבטים לא היו בבבל ולא עלו כלל, ולכך פעירי מדאו', אבל אה"נ דאי הוו סלקי רוב יש' הביבא ביאת כלם. כדקי"ל בכל התורה כולה לבר מהנהו דאיכא בינוייא ויתורא בקרא דהול"ל בבוא וכן והביאו, אלא מדכתיב בבואם והביאום הוא דדרשי' הכי. ושוב ראיתי להר"ב ק"א שכתב דדרשי הכי ממ"ש והבא אל הבית ולא כתיב הבא בבית, דאילו אמר כך הוה משמע עד שיהיה כלו בבית וכו' ע"ש, ולישרי לן מר דבביאה לא שייך לכתוב בבי"ת אלא גבי ישיבה שייך היושב בבית וכיולא, אבל לי ביאה שבא ממקום למקום לא שייך ולא נמלא אלא בלשון למ"ד, הבא לבית או אל הבית כמו כי תבאו אל הארץ וכן בכל מקום, אלא טעמייהו דרבנן פשוט ומבואר כדכתי', דהכי אשכחן בכל התורה כולה דרובו ככלו וכדאמרן.

(ד). בית המוסגר וכו', וזה וזה מ ט מ א י ן בביאה. כל"ל, והיינו מתני' (פי"ג מ"ד) ולא נכתבה כאן אלא להוסיף בה מ"ש ואבנים שיש בהן נגע מטמאות מאחוריהן. והנה הך מתני' מייתי לה תלמו' בפ' מלות חלילה (יבמות) דק"ג, ופירש"י מטמא מתוכו במגע ואע"ג דלא נכנס גופו לתוכו דלהוי טמא משום בא אל הבית, אם נגע בכותל מטמא, והמוחלט מטמא אף מאחוריו, מטמאין בביאה אם נכנס דרך ביאה כיון שנכנס רובו לתוכו טמא משום והבא אל הבית, ומקראי נפ"ל בת"כ (מלורע סוף פרק ד', ע"ד ע"א) דמוסגר מטמא מתוכו ולא מן אחוריו, ובמוחלט כתיב טמא הוא הוסיף לו טו' אחרת שמטמא מאחוריו ע"כ, ולפי"ז היינו דקמסיים הכא, דהא דאמרן במוסגר דאינו מטמא אם נגע מאחוריו, היינו אם נגע בשאר אבני הכותל, אבל אם נגע באבנים אשר בהן הנגע אפי' נגע באחוריהן טמא אפי' במוסגר, מכלל דמבפנים אפי' נוגע באבנים אחרות אפי' במוסגר טמא, ומינה דהא דבמוחלט מטמא אפי' באחוריו, היינו נמי בכל מקום שבו.

ואמנם התו' כתבו שם, מטמא מאחוריו פי' אם נגע בנגע מאחוריו של בית, ומיהו מספקא לר"י בבית מוסגר אם נגע בנגע שמתוכו בלא ביאה אי חשיב כאחוריו במוחלט דמטמא בנגיעה, או שמא גרע, ומתוכו דמוסגר היינו שנכנס כולו לבית כדפי' בקו', (וכתבו המפי' מהרש"ל ומהר"ם שהיה נהם נוס' אחרת בפירש"י ע"ע) ובת"כ (מלורע פ"ג פרש' ה' ההי"א, ע"ג ע"א) דריש כנגע נר' לי בבית, מתוכו מטמא ואין מטמא מאחוריו, והאי קרא במוסגר כתיב, משמע שדורש דנגע הנולד בתוך הבית מטמא ולא הנולד מאחוריו ע"כ. והזה הוית להר"ב משל"ס בפי"ו דמייתי דברי התו', וכתב וכשנדקדק היטב בדברי התו' נר' דס"ל דהא דתנן מטמא מאחוריו הוא דוקא אם נגע באבן אשר בו הנגע מאחוריו של בית, אבל בשאר הבית לא, ונסתפק ר"י במוסגר אם נגע בנגע מתוכה בלא ביאה אי חשיב כאחוריו דמוחלט, א"ד מגרע גרע, אבל בנוגע בבית מתוכו שלא במקום הנגע מעולם לא נסתפקו התו', ואפי' דס"ל דאף במוחלט הדין כן דאינו מיטמא מתוכו שלא במקום הנגע ע"כ. וכן אמת דל' התו' שכתבו אם נגע בנגע וכו', לכאורה הכי משמע. אבל תמהני היכי ניחא ליה להרב בהך פי' ומי הכריחו לזה, אי משום תיבת בנגע שכתבו בתחלת דבריהם במטמא מאחוריו שנוגע בנגע ממש, אטו לדידיה נמי מי מלי' לפרושי שנוגע בנגע ממש, אטו הנגע אדם או זיברא של דריסה הוא שנוקב ויורד עד שעובר מעבר לעבר, באופן שנר' הנגע גם מלד החילון שהוא לבית, אלא ע"כ בנגע לאו דוקא, אלא כלו' באבן שבו הנגע, א"כ אף אנו יכולים לומר בכותל שבו הנגע. וכ"ש דק"ע לפי' מה שלדד לומר הרב דאף במוחלט כן, דאפי' מתוכו אין מיטמא שלא במקום הנגע, דא"כ מאי שייך ליש' דאמור רבנן במתני' בית המוסגר מטמא מתוכו והמוחלט מתוכו ומאחוריו, והרי הבית אינו מיטמא כלל אפי' במוחלט אפי' מתוכו, ול"ל למנקט בית לא הול"ל אלא אבן המנוגעת שבבית המוסגר מטמאה מתוכה ושבמוחלט מתוכה ומאחוריה. מלבד דהך תוס' הויא תיובתייהו אם נפ' כן בדבריהם. ואיברא כי מכה תוס' זו נחית הרב לפי' אחר בדבריהם, דס"ל דנגע הנולד מאחורי הבית אינו מטמא במגע כ"א במוחלט, אבל במוסגר אינו מטמא נגע הנולד מאחורי הבית, וז"ש בתחלת דבריהם מטמא מאחוריו, פי' אם נגע בנגע מאחוריו של בית, ועל זה נסתפק ר"י במוסגר אם נגע בנגע שמתוכו וכו', כלו' דהא דממעטי' היינו דוקא בנולד הנגע מאחוריו, אבל בנגע שבתוכו אף המוסגר מטמא במגע בלא ביאה, או שמא גרע ממוחלט ולעולם המוסגר אינו מטמא כ"א דרך ביאה ומתוכו, דמוסגר היינו שנכנס וכו', ולפי"ז אינם מחלקים התו' בין האבן אשר בו הנגע לאבנים אחרות, ועיקר החילוק אינו אלא בין נגע הנולד מאחוריו לנגע הנולד בתוכו, ואפי' דבאבנים אשר נולד בהן הנגע מטמאין באחורי הבית, אך בשאר הבית הוא דמחלקים בין נולד מתוכו לנולד

מתוכו, והמוחלט מאחריו ומתוכו, וזה וזה מטהר בביאה, ואבנים שיש בהן נגע מטמאות מאחריהן,

חסדי דוד

מאחוריו וכו', וכתב והוארכתי בזה לפי שראיתי בתוס' וכו' יעו"ש. והמגיה עין רואה דהך פי' דחיק טפי ואתי מרחיק, דאיך אפ' להכניס זה בדברי התו', שכתבו פי' אם נגע בנגע מאחוריו דאיירי בדבר החדש שנולד הנגע מאחוריו ד[מלבד] [ש]אין דבריהם סובלין פי' זה ואינם אלא דברי עמוס [1]) שהרי הם ז"ל אין פותחין בנולד, דהך נולד מאחוריו לא נזכר בדבריהם עד לבסוף, ולפי פי' הרב ברישא הו"ל להתו' לאתויי הדרשא דת"כ, ואח"כ יפרשו פירושם על מתני' הואיל שכל פירושם אמתניתא דת"כ סמכי. וכפי המשך דבריהם נר' דלבסוף כי מייתו ל' הת"כ יצאו לטעון טעון אחר, וכבר כתב הרב על סוף דבריהם, ולא ידעתי קשר לדברי התו' הללו. ותו כפי פירושו מה ענין ספקו של ר"י למ"ש ברישא, דברישא מיירו בנגע הנולד מאחוריו, וספקו של ר"י היינו בנולד מתוכו ואיך נקשר זה בזה שכתבו ומיהו מספקא לר"י הך צידי' דומיהו הוא טפל מבלי מלה. ותו דהרי הרב עצמו נטה והוכרח לומר מכח התוס' דהאבנים שבהן הנגע מיהא מטמאין באחוריהן אפי' ממוסגר, ובשאר הבית הוא דמחלקים והיכן הוזכר חילוק זה בדברי התו'. והעיקר בכוונת דברי התו' כפשטן, וכמו שהבין הר"ב ת"ע, דמ"ש אם נגע בנגע לאו דוקא, אלא הכוונה הנוגע מבחוץ בכתלי הבית שבו הנגע אינו טמא כ"א במוחלט ולא במוסגר, והיינו בשאר כל הבית, אבל האבנים שבהן הנגע מטמאין אף מבחוץ גם במוסגר, וכדאי' בתוס' הנה דבהא לא איירו התוס'.

ומ"ש הר"ב משל"ס שלא השגיח בעין יפה, דלפי דרכו נגע שבדברי התו' הוא שפת יתר, אני אומר איפכא דלפי שהשגיח בעין יפה הבין שאין דבריהם סובלין פי' אחר, ויותר טוב לסבול יתור תיבה אחת בלשון מלסבול כמה דוחקים בענין. ועיקר ספקו של ר"י, היינו לפי שכבר הקדים בתחלה דע"כ מ"ש במש' דהמוחלט מטמא מאחוריו, היינו ודאי בנגיעה דא"א לפי' בביאה, א"כ ה"נ מ"ש דהמוסגר מתוכו היינו נמי מסתמא בנגיעה, דומיא דמוחלט מאחוריו, ובהכי נרויח נמי דהיינו דהדית סיפא דזו"ז מטמאין בביאה, מכלל דרישא בין במוסגר בין במוחלט בטו' מגע איירי, או דילמא איכא למימר דמ"ש דמוסגר מטמא מתוכו היינו בכניסה דוקא ולא במגע, והמוחלט מאחוריו במגע והא כדאי' והא כדאי', מתוכו במאי דשייך ביה דהיינו בכניסה, ומאחוריו במאי דשייך ביה דהיינו במגע, וסיפא לפרושי רישא אתיא, פי' דמאחוריו דהיינו טו' מגע, דלא שייך ביה טו' ביאה בהא הוא דשאני בין מוסגר למוחלט, אבל מתוכו יש שם טו' דזה וזה שוין, דהיינו בביאה דאפי' מוסגר מטמא, וז"ש זה וזה מטמאין בביאה, ומ"מ המוחלט אע"ג שיש בו טו' אחרת, דהיינו מגע מתוכו במכ"ש דמאחוריו, ומלתא דפשי' ולא חש תנא למיתנייה, ומ"מ שפיר קאמר דכל מאחוריו ליכא טו' במוסגר, משא"כ מתוכו דאית ביה צד טו'. והמגיה דבר ברור דאפי' בהך צד ודאי דלא מפקי' המוסגר מכללא דטו' מגע אפי' מתוכו אלא באבנים אחרות, אבל באבנים שבהן הנגע מוכרח הוא דאיכא טו' מגע אפי' במוסגר, וכדתניא הכא בתוס', דאי ס"ד דליכא שום טו' מגע במוסגר אפי' נוגע באבן המנוגעת, א"כ איך יתכן שיטמא בביאה הרי טו' ביאה היא כמו טו' אהל במת, והיכן מצינו במת דבר שמטמא באהל ואינו מטמא במגע, והנה נטולה טו' מגע מרובה מטו' אהל, שכן מצינו כמה מילי דמטמאין במגע ואין מטמאין באהל, כגון עצם כשעורה אבל איפכא לא אשכחן שיטמא באהל ולא במגע, וכדתני' בתוס' פ"ג דאהלות דטו' אהל מועטת ע"ש. והזו' נמי בת"כ (מצורע פ"ב ה"ו, ע"א ע"א) גבי מצורע, דמפיק שמטמא בגדים במגע בק"ו, ומה בימי ספרו שאינו מטמא בביאה מטמא בגדים במגע, בימי גמרו שמטמא בביאה אינו דין שיטמא בגדים במגע ע"ש, מוכח דכל שמטמא בביאה מוכרח הוא שיטמא במגע, והיינו מטעמא דאמרן. א"ו מוכרח לו' מדחזי' דאיכא טו' ביאה בבית המנוגע אפי' במוסגר, בהכרח הוא שיהיה לו ג"כ טו' מגע. אלא דהתו' צדדו ונסתפקו דשמא אין שם טו' מגע, אלא בנוגע באבן המנוגעת עצמה, אבל לא בשאר אבנים, ומ"מ כיון דשייך ביה טו' מגע שפיר איכא נמי טו' ביאה, דכשבא עכ"פ הביאה היא בתוך כותו דשכנו אבן המנוגעת, משא"כ אם היינו אומרים דאין טו' מגע כלל אפי' באבן המנוגעת עצמה, א"כ אפי' ביאה ליכא ומתני' קתני זו"ז מטמאין בביאה, וזה מה שהכריח להתוס' למימר הכי.

ומאי דסיימו התו' ובת"כ דרים וכו', נר' כוונתם דכפי מאי דמשמע בת"כ אולי דכוונת המש' במ"ש בית המוסגר מטמא מתוכו, לאפוקי אם נולד הנגע מאחוריו, ולפי"ז אינה ענין לכל מ"ש לעיל, והשתא אם הנגע נולד בתוכו מיהא שמא אין הפרש בין מוסגר למוחלט, דתרווייהו י"ל דמטמאין במגע אפי' מאחוריו, דבהא לא איירי מתני' כלל, ואין כאן ענין לספיקו של ר"י דלעיל, אלא דא"כ הוא פי' משנתנו לא ידענא פי' דמוחלט אפי' מאחוריו, ושמא ר"ל דאע"ג דמתחלה אם נולד נגע מאחוריו אינו כלום, מ"מ אם נר' בתוך הבית ולאחר שבוע או ב' שבועות שחולץ וקולה וטח אם חזר ונר' בו נגע אפי' מבחוץ טעון נתיצה כאילו חזר בפנים, ומ"מ לא ידענא הא מנ"ל, דלא אשכחן כה"ג רק בהמת והורמל דטור, דתנן בפי"א דפושה מתוכו לאחוריו, אבל בבתים לא אשכחן, וכפי' הנר' דלעולם לא חשוב נגע אלא מבפנים, וזהו פשטיה דקרא, דכנגע נראה לי וכו', ובא הכהן וכו' ויצא הכהן מן הבית וכו', וכמה קראי וא"צ לדרשה דבבית לצה מלתא, ובבית אצטי' לאידך מלתא דאי' התם (מצורע ספ"ג, ע"ג סע"ב) בבית להוציא את היוצא וכו' ע"ש, דהיינו שהיוצא הוא בתוך עובי הקירות כנודע, ולהא אצטי' מיעוטא דאילו מבחוץ ממש לא צריכא, והך מלתא דיוצא דהיינו נמי מהיכא שבבית [2]), כבר פסקה הרמב"ם ספי"ד, ול"ק מ"ש המשל"ס דרבי' לא הביא דברי הת"כ.

והנה לדינא בהך מלתא אם המוסגר מטמא במגע, הא חזי' לעיל דמלתא דמספקא להו להתו' משמע פשי' ליה לרש"י כפי הנוס' שבידנו, דדוקא מאחוריו אימעיט (ובשאר אבנים דוקא כפי התוס'), אבל מתוכו אה"נ דמטמא אף במגע

1 מליצה ע"פ עמוס א' א', וכפי' וי"ר פ"י ב', הוצ' מרגליות, עמ' קצ"ח.
2 עיין מ"ש לעיל פ"ו ה"ה בעניין יציע.

בית שהוא מיסב על גבי בית המנוגע, וכן איל שהוא מוסב על גבי בית המנוגע, נכנס לחיצון

חסדי דוד

בנא ביאה. וכך היא שי' הרמב"ם בפי"ו, אע"ג דמפי' למתני' לא משמע הכי כמ"ש התי"ט, אבל מ"מ בחבו' נר' בהדיא דהכי ס"ל, והתי"ט, לא נהית לעיין בחבו', אך על הר"ב משל"ס באמת תמיהא לי טובא, דנר' מלשונו דערה ואחית נפשיה לעיין בדברי הרמב"ם בחבו' והתם קאי, ועכ"ז רצה לומר כדברי התי"ט, דאף דהתו' מספקא להו לרבי' פשי' ליה דאינו מטמא במגע, וסמך עלמו על התוס' דלעיל, המכניס ידו לבית המנוגע ונגע בו מבפנים, ר' מטמא ורא"ב מטהר, וכתב דמחלוקת זה דרש"י ורבינו הוא מחלוקת תנאים, ותמה על התו' שלא הביאו התוס' הלזו. ולעיל בתחלת דבריו תמה יקרא על פירש"י, וכתב דלא מצא מקום מהיכן למדנו דבית המוסגר מטמא במגע, הא בקרא ליכא כ"א והבא אל הבית וכו' ע"ש, ופליאה דעת ממנו דהא בהדיא כתב רבינו רפי"ו בית המנוגע אב מאבות הטו' כל הנוגע בו נטמא, וכן אבנים שחולצין ממנו אחר הסגר וכו', כל כזית מהם מטמא במגע ובמשא ובביאה וכו', וסמוך לזה כתב בית מוסגר אינו מטמא אלא מתוכו, שנ' והבא אל הבית וכו', אבל המוחלט מטמא מתוכו ומאחריו וכו' ע"כ, וברור דמ"ש דמטמא מתוכו קאי על כל הטומאות שהזכיר בדין דלעיל. ובר מן דין מדין הראשון עלמו תלמדנו, שהרי אחר שכתב בית המנוגע אב וכו', סיים וכן אבנים שחולצין ממנו אחר הסגר וכו', כולן אבות וכו', וכל כזית מהם מטמא אדם במגע ובמשא ובביאה וכו', וא"כ ק"ו הוא, כזית ממנו מטמא במגע כל הבית לא כ"ש. ועוד מתוך הלשון נשמע בהדיא דבית המנוגע שהזכיר ברישא היינו אפי' המוסגר, מדקמסיים עלה וכן אבנים שחולצין ממנו, וברור שתיבת ממנו קאי על הבית המנוגע שהזכיר, ומאחר שאבנים שחולצין ביאר להדיא דהיינו במוסגר, א"כ בית המנוגע דקאמר תחלה היינו נמי מוסגר, דאל"כ לא הול"ל ממנו אלא שחולצין מהבית אחר הסגר, ודקדוק זה מוכרח הוא למי שבקי לדקדק בל' הרמב"ם.

ומ"ש רבי' אא"כ אינו מטמא אלא מתוכו שנ' והבא אל הבית, לרבותא נקט דאפי' בביאה בלא נגיעה מטמא, ופשי' דבמכ"ש דמטמא במגע כמו שהוכחנו לעיל דמרובה טו' מגע, ולא אשכחן טו' אהל או טו' ביאה בלא טו' מגע, וממילא דמה שהק' המשל"ס לעיל על פירש"י שלא מלא מקום מהיכן למדו, דהא בקרא ליכא כ"א והבא וכו', לק"מ דמדכתיב יבא אל הבית פשי' דבמכ"ש איכא נמי טו' מגע וכדאמרן לעיל, וכנר' מכמה דוכתי, ומנייהו מל' הר"מ עלמו דבפ"ו מהא"ה שכתב המכניס ראשו ורובו לבית ע"ז נטמא כנוגע, ומל' כנוגע מוכח להדיא דאי לאו דמטמאה במגע לא הוה מטמאה בודאי בביאה. ועפי תמיהא לי שהרב משל"ס גופיה הביא זה לעיל בתחלת דבריו, ואחר שראה ל' זה היכי סמכא דעתיה לומר דרבינו סבר דאין מטמא אלא בביאה ולא במגע. הא א"א לטו' ביאה אא"כ איכא טו' מגע, אלא דהתו' מספקא להו דדילמא אע"ג דודאי איכא טו' מגע דילמא ליתא אלא בנוגע באבן המנוגעת דוקא, אבל רבי' לא ס"ל ודאי להלק בהכי וכמו שהוכחנו. ותדע עוד שהרי כתב גם וכן אבנים שיש בהן הנגע במוסגר מטמאין מאחוריהן, ש"מ שאין הפרש בין אבנים הללו לשאר אבני הבית אלא בהא דהנך מטמאין מאחוריהן, ואם איתא לסברת הרב הול"ל אבנים שיש בהן הנגע מטמאין במגע וגם מאחוריהן, שאז הוה משמע הא שאר אבני הבית אין מטמאות במגע כלל, וגם זה מוכרח בל' הר"מ. ומה שסמך הרב על ל' התוס' דלעיל, כבר הוכחנו לעיל דע"ס יש בה ויש לחלוק ונגע בו א"כ דקרי למאהיל נוגע, וכדמוכח מל' הרמב"ם שהעתיקה בלא נגיעה, והלשון עלמו מוכיח, דאל"כ מה זה אריכות ל' ושפת יתר דקתני המכניס ידו לבית המנוגע ונגע בו מבפנים, לא לימא אלא הנוגע בידו בבית המנוגע מבפנים.

ואמנם מ"ש הרמב"ם אסיפא דמתני' דזו"ז מטמאין בביאה, כילד בית שהיה מיסך ע"ג בית מנוגע לאו כמ"ש הרב הנז', דמשום דלפי מה שביאר דרישא דמתני' נמי בביאה דוקא איירי, ולפי"ז קשיתיה סיפא דהיינו רישא, מש"ה הוכרח לפ' סיפא בענין אחר, אלא קושטא דמלתא קאמר, דאה"נ שגם זה בכלל ביאה דהיינו ביאה דבית המנוגע לתוך בית טהור, והוא דבר חדוש דלכאורה לא שייך ול"ד לאבן המנוגעת אחר חליצה, דשפיר משכחת לה שהכניסה לתוך בית טהור, אבל בבית גופה לכאורה ליתיה, די"ל הא להודיה קאי והא להודיה קאי, וכמו שהוא באמת סברת ראב"ע במתני' וכדלקי' בסמוך, מש"ה קמ"ל דשפיר שייך ביאה אפי' בכה"ג וכסברת ר"א וכדלקמן, ומיהו גם ביאה דאדם לתוך בית המנוגע פשי' שהוא עיקר הביאה דקרא דכתיב והבא אל הבית ובהא ליכא מאן דפליג, וגם הרמב"ם אחר שכתב מליאות זה דהיכי משכחת לה ביאה בבית טמא לתוך הטהור, כתב אח"כ גם ביאה דאדם לתוך בית הטמא, שכ"כ שם דין ו' טהור שהכניס ראשו ורובו לבית טמא נטמא, וקמ"ל דבליר מהכי לא מיקרי ביאה וכדלעיל. סוף דבר לפום סברת רש"י והרמב"ם ז"ל, אין הפרש בין נגעי אדם לבתים, אלא בין אדם מלורע בין כל בית המנוגע בין אבנים המנוגעות שחללו מן המוסגר ובין אבנים ועלים ועפר שנתלו מהמוחלט, כולן דין א' להם, דמטמאין במגע ובמשא ובביאה, וביאה גופה אית בה תרי גווני ביאה, אלא דמשא לא משכחת לה בבית. וה"נ בגד בין המוסגר בין המוחלט הרי הוא כאדם מלורע ומטמא במגע ובמשא ובאהל וכמש"ר בפי"ג דין י"ג ע"ש, ותו לא מידי. שוב ראיתי להר"ב ה"ן שבא בארוכה בענין זה, וכתב דאין הכרח בדעת הרמב"ם לומר כמ"ש התי"ט, והיה לי מקום לפלפל על דבריו אלא שאין להאריך ואני הנלע"ד כתבתי.

בית שהוא מיסך ע"ג וכו', וכן אילן שהוא מיסך ע"ג וכו'. כל"ל, וכ"ה במתני' (פי"ג מ"ו), ואמנם מסיים בדברי ת"ק דברי ראב"ע ור"א פליג, והכא תנא תוספאה אולי דבעא לסתום כראב"ע. ובדברי ר"א יש הפרש, דבמתני' קאמר מה אם אבן א' ממנו מטמא בביאה הוא עלמו לא יטמא בביאה. ולא ידענא אמאי הך תנא שני בל' הק"ו, ואמר כזית ממנו וכו', ונר' לי דלפי מתני' אתא, וקושטא דמלתא דאבן א' דקתני לאו דוקא, דאפי' כזית מן

טהור, ורבי אליעזר אומר כזית ממנו מטמא בביאה כולו אין הוא מטמא בביאה. (ה). הטמא עובר תחת האילן והטהור עובר תחת האילן טהור, טמא עובר תחת האילן וטהור עובר, אם עמד טמא, אבן מנוגעת טהור חזרו אבנים מנוגעות תחת האילן טהור והותצו טמא שנאמר מושבו טמא. (ו). טלית טמאה שיש בה שלש על שלש ואין כזית והכניס רובה לבית טהורה טומאתו, ורבי נחמיה

חסדי דוד

האבן שהגלו מטמאה בביאה, ואע"ג דהא נמי תנן במש' ג' אבניו ועציו ועפרו מטמאין כזית, אפ"ה הוה אפי' למעטי דעד כאן לא תנן דמטמא בכזית אלא במוחלט שנתצוהו, דהיינו דתנן נמי עציו ועפרו, אבל באבן שחולץ מהמוסגר סד"א דלא מטמאה בביאה אלא בהיותה כולה שלימה אבל כזית ממנה לא, ואם נאמר כן איכא למפרך נמי על ק"ו דר"א, מה לאבן ממנו שהנגע מגולה וכו', הילכך מטמאה בביאה, אבל בית טמא שבתוך בית טהור שאין הנגע נר', שהרי בתוכו בפנים הוא עומד שמא אינו מטמא להיגון, הילכך פריש הכא דא"א לומר כן, דהא אפי' כזית ממנו שנשבר מהאבן ואפי' אין הנגע באותו כזית אפ"ה מטמא בביאה, א"כ יפה דן ק"ו. וקושטא הכי לדינא וכ"פ הרמב"ם, דבין במוחלט שנותץ בין באבנים שחולצין מהמוסגר כל כזית מהם מטמא אף בביאה. ולענין המחלוקת דהכא פסקו כר"א, וגר' משום דמסתבר טעמיה, דהא יליף ק"ו. ושוב מצאתי שכ"כ התי"ט, ומ"מ גר' דר' אלעזר גרסי' בלא יו"ד, דאילו ר"א שמותי הוא, וכ"ה בפי' הר"ש ר' אלעזר, ובל' הק"ו בנוס' שלפנינו יש לפי' דה"ק אין הוא וכו', כלו' אינו דין שיטמא בביאה, ואולם גי' הר"ש דין הוא שיטמא בביאה.

(ה). הטמא עובר וכו'. כולה משנתא היא, ובמתני' (פי"ג מ"ז) ה"ג, הטמא עומד תחת האילן והטהור עובר טמא, טהור עומד תחת האילן וטמא עובר טהור, אם עמד טמא, וכן באבן המנוגעת טהור, ואם הניחה ה"ז טמא, וכן יש להגיה כאן, ולא מייתי לה אלא משום מאי דבעי לסיומא עלה דאבן באופן אחר ממתני', דבמקום ואם הניחה טמא דתנן הכא, תנא רבותא אחריתי, וכצ"ל וכן באבן המנוגעת טהור עומד וזרקו אבנים מנוגעות תחת האילן טהור ואם הותצו טמא, שנ' מושבו טמא, וכך הביא הר"ש להך סיפא, ופי' הותצו כמו הותזו, והיא דאמרי הותסו בסמ"ך, והכל א'[1]) דאם רתיזן בארץ אעפ"י שאח"כ עברו כיושבות דמיין וטמא ע"כ. כלו' דאילו ממתני' ה"א דוקא שהניחן בקבע, קמ"ל דכל שנגעו בארץ בעת זריקתן אעפ"י ששוב עברו חוץ לאילן, אפ"ה נטמא הטהור כשהותזו בארץ, ומיהו הרמב"ם לא פי' שם אלא כמתני' ואם הניחן שם משמע דס"ל דפליגי.

(ו). טלית טמאה וכו'. פי' ואין כזית שאין בו כזית לפי שחוטיו דקין, ונקט הכי לרבותא, דאע"ג דלית ביה כזית וליכא במה שנכנס שיעור הקרוי בגד, אפ"ה ס"ל לרבנן שדי מעוטא בתר רובא וכאילו כולו נכנס, והרי יש בו שיעור בגד, ואע"ג דלית ביה כזית הרי הוא טמא, דהא דבעי' כזית היינו בחתיכה כמו חתיכת אבן דלעיל, דמטמא בכזית, דילפי' מכזית מן המת, אבל בדבר שלם לא בעי' כזית, כי היכי דמת שלם, כגון נפל טמא, אע"ג דלית ביה כזית, והכא כיון שיש בו ג' על ג' מיקרי בגד שלם, והילכך נטמא הבית, פי' נטמא כל אשר בבית, ור"נ סבר לא שדי' מיעוטא בתר רובא, וכל דליכא כזית במה שנכנס טהור הבית אא"כ נכנס כולו, דהיינו בגד, ואפי' ברוב לא סגי ליה, כיון דאין באותו הרוב לא כזית ולא שיעור חשוב דג' על ג' סבר דאין בו כח לגרור המיעוט אחריו, ואא"כ יש ע"ס וכצ"ל וטהורה שהכניס ממנה ג' על ג' לבית טמא נטמאת. והיינו דלת"ק כל שיש בו שיעור בגד הראוי לקבל טו' אע"ג דהוי מיעוטא נטמא הכל שהרי הכל הבור, ור"נ בעי רוב וברובא מיהא סגי ליה הכא, כיון שיש בו שיעור בגד חשוב, והא דתנא וטמאה שהכניס ממנה אפי' כזית וכו', פי' ואפי' אין במה שנכנס שיעור ג' על ג', כיון דאיכא כזית סגי לטמא, כמו כזית מן המת ובהא נר' דאפי' ר"נ מודה.

ודע דפי' מגלת הגילה (יבמות) דק"ג, מייתי ברייתא כעין זו להק' למ"ש שם דכל מידי דלשריפה אזיל כתותי מכתת שעוריה, וז"ל ת"ש מטלית שיש בו גע"ג אעפ"י שאין בו כזית כיון שנכנס רובו לבית טהור טמאתו, מאי לאו מוהלטת אלמא לא אמרי' כיון דמכתת, ומשני לא במוסגרת דלא אסירא בהנאה, א"ה אימא סיפא היו בה כמה זיתים כיון שנכנס ממנה כזית לבית טהור טמאתו, אא"ב מוהלטת היינו דאתקש למת, (ופירש"י דא"ל אהרן אל נא תהי כמת שלא תיהלט) אא"א מוסגרת אמאי אתקש למת, אלא שאני התם דאמר קרא ושרף את הבגד אפי' בשעת שריפה קרוי בגד, ופירש"י אלא וכו', ולעולם במוחלט ע"ש, נר' מזה דכי אמרי' דבכזית מטמא היינו במוחלט אבל לא במוסגר דלא אתקש למת, ומזה הק' הר"ב משל"ס על מ"ש הרמב"ם שם בפי"ג, דבין במוסגר בין במוחלט כל שהכניס מהן אפי' כזית לבית טהור נטמא כל אשר בבית והניח בל"ע. ולפעד"ן דדוקא ברישא דהוה בעי תלמו' לאוקמה דוקא במוסגר ולא במוחלט משום דמכתת, אז הוא דהוה ק"ל שפיר אי אמרת במוסגר אמאי אתקש למת, אבל כי מוקמי' ליה במסק' במוחלט, משום דאפי' בשעת שריפה קרוי בגד, השתא ממילא מוקמי' לה אף במוסגר, דכיון דאיתיה לדינא במוחלט הואיל ואתקש למת, הרי דין מוסגר כדין המוחלט, ומניה יליף שאף המוסגר קראו הכתוב טמא, ולא איכפת לן אי לא אשכחן דאתקש למת בהדיא, דהואיל והמוחלט אתקש מהני הווא היקשא גם למוסגר, דהא לא מחלקי' בטו' בין מוסגר למוחלט, רק במ"ש במתני' דאינו מטמא מאחוריו, וה"נ חזי' באבנים המנוגעות נמי שלא חילק הרמב"ם בין מוסגר למוחלט, וכתב גם באבנים שחולצין מהמוסגר דשיעורן בכזית וכדכתי' לעיל בפרקין, אע"ג דמוסגר לא אשכחן דאתקש למת, וק"ק על הר"ב משל"ס אמאי לא הק' התם נמי, אבל לע"ד לא הא

1 עיין סת"ר, עמ' 196־197, ועיין מ"ש בה' הירושלמי להר"מ, עמ' כ"ה אות ה'.

מטהר עד שיכניס את כולה, וטהרה שהכניס ממנה שלש על שלש לבי' ונטמא', רבי נחמיה מטהר עד שיכניס את רובה, וטמא שהכניס ממנה אפילו כזי' לבית טהורה טומאתו. (ז). המכניס ראשו ורובו לבית המנוגע טמאה, כלי חרס שהכניס אוירו לבית המנוגע טמא, הספסלין והקתדראות שהכניס רובן לבית המנוגע טמאין. (ח). מי שנכנס לבית המנוגע כליו מקופלין ומונחין על

חסדי דוד

יצא הא קשיא כדכתי', וגלע"ד לדקדק כן בלש' דתלמו', דקאמר אמאי אתקש למת, ולכאורה אין הלי' מדוקדק, דהול"ל היכא אתקש למת, כלו' היכא אשכחן, אבל לדידן שפיר דייק, דאע"ג דלא אשכחן להדיא במוסגר דאתקש למת, אי הוה מצי' לאוקמי במוחלט ממילא הוה מקשי' נמי המוסגר בכלל המוחלט, אבל השתא אמאי אתקש, ובהנך דיני דהכא פי' הרמב"ם כרבנן בפי"ג דין י"ד ובפי"ו דין ו' ע"ש.

(ז). המכניס ראשו ורובו וכו'. דבר זה כבר ביארנו לעיל בפרקין, דכל היכא דכתיב ביה ביאה ביאה במקצת ל"ש ביאה, ובעי' שאדם ראשו ורובו לפי שהיות האדם עיקרו בראש, ובכלים דלא שייך זה סגי ברובו, ונקט בהווה ספסלין וקתדראות דאורחייהו לעיולי בביתא, ובכ"ח הכל תלוי באויר כנודע שאינו מקבל טו' אלא מאוירו. והטלית משונה משאר כלים דסגי בגע"ג, לפי שהוא שיעור דחשיב וקרוי בגד ול"ד למקצת כלי שאינו קרוי כלי, וכ"פ הרמב"ם שם פי"ו דין ו', אך לא הזכיר דין הכ"ח לפי שהוא פשוט שכבר ביארו בכמה דוכתי.

(ח). מי שנכנס וכו'. לפי מתני' אתא, דתנן (פי"ג מי"ט) מי שנכנס וכו', וכליו על כתפו וסנדליו וטבעותיו בידיו הוא והן טמאין מיד, ומשמע מדתנן וכליו על כתפו, דדוקא שנושאן על כתפו שאין שם מלבוש כלל, לכך פי' הכא דלאו דוקא, אלא אפי' איכא קצת מלבוש, כיון שאינו דרך מלבוש גמור טמאין מיד, דהך לישנא דמקופלין ומונחין נר' דדמי למאי דאי' בש"ס ס"פ הבית (שבת קמ"ז א'), אר"י היוצא בטלית מקופלת ומונחת לו על כתיפו בשבת חייב חטאת, ואי' תו התם דפעם א' יצא ר' לשדה והיו שני צדי טליתו מונחין על כתיפו, ואמר לפניו יהושע וכו', לא בזו חייב ר"ע חטאת, א"ל דקדק ר"ע עד כאן שלשל ר' טליתו, ופירש"י דקדק וכו', בדבר הדומה להיות מותר כזה שאינה מקופלת והאוריה נופלין למטה מכתפיו אלא שצדיה מונחין על כתיפו וכו' ע"ש, דנר' דקבלה ר' מניה דלא חשיב דרך מלבוש כה"ג, וכפי"ז ה"נ לענין כניסה לבית המנוגע טמאין מיד, דלא חשיב דרך מלבוש, ומזה ק' עלי המנהג שנוהגים רובא דאינשי ואפי' החכמים בערי תוגרמא להגביה ולהניח כל צדדי הטלית ע"ג כתפיהם והאוריה נופלין למטה באמצע השדרה וכך הוא עליהם כל זמן התפלה, דנמצא מתפללין בלא עיטוף, דהא לא הוי דרך מלבוש, ואעפ"י שמתשו' המ"ב שהביא המ"א [1]) משמע דלא נפיק מכלל מלבוש אלא כשכל הטלית מקופלת סביב הצואר על כתפיו ע"ע, הא חזי' הכא דהה"נ בזו היתה סברת ר' שלא אסור אלא במקופלת כולה, אבל כה"ג שצדיה בלבד מונחים על כתפו אה"נ דהוי דרך מלבוש, אבל כשא"ל בשם ר"ע דהא נמי לאו דרך מלבוש קבלה ממנו, דל"ל דכה"ג נמי מקופלת מיקרי וכדפירש"י, דאל"כ תיקשי לריו"ח אמאי לא אמר אלא מקופלת, ועיין בב"י סי' ש"א ואע"ג דמש' מרן בש"ע שם, משמע נמי קצת כדלעיל, מ"מ כשנדקדק בלשונו שאמר דמאחר שמתעטף בו ומתכסה כתיפו וגופו אעפ"י שמתקצר קצת מלמטה וכו', נר' מזה שאין זה כה"ג שנהגו, דהכא מתקצר הוא כולו מלמעלה למטה ואין כאן כיסוי גופו אלא רוב השדרה שהוא מיעוט הגוף דאפי' רוחב השדרה אין מתכסה.

ונחזור לדברי התוס' דה"נ אתא לפרושי מאי דתנן וטבעותיו בידיו, דל"ד לטבעותיו בידיו דסיפא, דהתם ר"ל באצבעותיו דהוי דרך מלבוש ורישא ר"ל בקומצו. ומ"ש הכא בסיפא שאם היה מלובש בהן טהור, פשוט דר"ל הבגדים טהורין עד וכו'. ומ"ש היה עומד בפנים וכו', ה"נ בא לפי' מתני' דתנן אח"ז, היה עומד בפנים ופשט ידיו לחוץ וטבעותיו בידיו אם שהא כדי א"פ טמאין, ומשמע דבשעה שנכנס היו כבר טבעותיו בידיו, ומדקתני אם שהא וכו', משמע הא לא שהא טהורין, וא"כ ע"כ צריך לפ' הך בידיו דהיינו באצבעותיו, דאל"כ הרי נטמאו מיד קודם שהוציא ידיו לחוץ, א"ו במלובש איירי, ואכתי צריך ביאור, דכי שהא מיהא אמאי טמאין הרי בחוץ נינהו, אלא טעמא הוא לפי שהאדם בעודו גופו תוך הבית שהוא מאוהל לטו' הוא נוגע באותם טבעות בעוד שלא פירש ממטמאיו, וכהיא דתנן בפ' בתרא דזבים ופסקה הרמב"ם בפ"ה מהא"ה, דכל אב טו' שמטמא במגע ובמשא אדם הנוגע בו מטמא בגדים וכלים שנוגע בהן כל זמן שלא פירש ע"ש, ומעתה מאי דתנא וטבעותיו בידיו לאו דוקא שהיו בידיו כשנכנס, אלא אפי' נתנם לו חבירו אחר שהוציא ידיו וכדתנא הכא, אם נתנם לו שלא בדרך מלבוש אלא בקומצו נטמאו מיד בנגיעת האדם הטמא בהן אפי' שהן חוץ לבית, אבל נתנם לו בדרך מלבוש אעפ"י שנוגע הטמא בהן בשעת חבורו לטו' טהורין עד שישהא בכא"פ, דשדי' ידיו בתר גופו, וכי היכי שאם היו ידיו בפנים היו נצולין עד שישהא ה"נ וכ"ש כשהם בחוץ, אבל כששהא מיהא טמאין אעפ"י שהן בחוץ מטעם הנז', ושלא כמ"ש הר"ש דמן הסברא היה נר' דכשהם בקומצו אפי' שהא טהורין, דמ"מ נגיעה איכא באדם הטמא עד שלא פירש, וכבר הק' עליו הר"ב משל"ס בפי"ו ע"ש. והא דפריש הכא בשנתנם לו חבירו הכי דייקא מתני', דלכאורה הכי הול"ל היה עומד בפנים (ואצבעותיו) [וטבעותיו] בידיו ופשט וכו', אלא מדקתני תחלה ופשט ידיו לחוץ ואח"כ אמר (ואצבעותיו) [וטבעותיו] בידיו, משמע שאח"כ שהוציאן באו טבעותיו בידיו, והיינו שנתן לו חבירו. וסיפא דהיה עומד בחוץ וכו', בא להוסיף כאן מאי דקמהדר להו ריה"ו לרבנן על ק"ו דידהו.

ודע שיש כאן חסרון וע"ש בק"ו דרבנן, וכצ"ל אמרו לו לריה"ו ומה בזמן שכל גופו טמא לא טימא את מה שעליו עד שישהא כא"פ, בזמן שאין כל גופו [טמא]

1 במגן אברהם לא מצאתי וגם לא בשאר ספרים שר"ת שלהם „מ"א". ושמא כתב רבינו ע"פ הזכרון וצ"ל כנה"ג, והוא באמת מביא כן (או"ה סי' ש"א) בשם משאת בנימין.

כתפיו וסנדליו וטבעתיו בקומצו, הוא והן טמאין מיד, שאם מלובש בהן טהור עד שישהא בכדי אכילת פרס. (ט). היה עומד בפנים ופשט ידו לחוץ, ונתן לו חברו סנדליו וטבעותיו בקומצו, הוא והן טמאין מיד, שאם מלובש בהן טהור עד שישהא כדי אכילת פרס, היה עומד בחוץ וסנדליו ברגליו וטבעתו באצבעו ופשטן לפנים, רבי יהודה מטמא, וחכמים אומרים עד שישהא כדי אכילת פרס, אמר לו רבי יהודה בזמן שאין כל גופו טמא לא טמא את מה שעליו כדי שישהא כדי אכילת

חסדי דוד

היינו דין שלא יטמא מה שעליו עד שישהא בכא"פ, אמר להן ריה"ו מלינו וכו'. ופי' דברי רבנן שאמרי שאין כל גופו טמא, כלו' אבל ידיו מיהא טמאות בטו' ידים דמדרבנן, כדתנן רפ"ג דידים, ומ"ש לי (= להן) מלינו וכו', היינו שיש' שמקבלין טו' מלילין הבגדים שעליהן, ובהמה ונכרים אין מלילין אלא טמאין מיד וכדלקמן בסמוך, ורבנן לא השיבו' להך דמהדר ריה"ו, דס"ל דלא דמי והיא הנותנת דלא ילפי' מנייהו, דהתם נכרי ובהמה דלאו בני קבולי טו' נינהו, הילכך דייני' לכלים בפ"ע וכאילו אינן עליהן, ולאו משום דהנכרי או הבהמה מלילין, אלא משום דכמאן דליתנהו דמו, אבל הכא דיש' בר קבולי טו' הוא, אית לן למימר ה"נ כמו ברישא, שדי' ידיו בתר גופו, וכי היכי דגופו אם היה בפנים לא היו בגדיו מקבלין טו' עד שישהא, א"כ ה"נ כשגופו בחוץ אית לן למימר הכי במכ"ש.

ודע דר' יודן נשיאה בס' משל"ש שם הקשה שכה העיקר דרשת רז"ל שלא מלתא, וז"ל ואני תמיה דמנ"ל לרז"ל שאם נכנס והוא לבוש בבגדיו שלא נטמאו הבגדים עד ששהא בכא"פ, אימא דלעולם כל היכא שנכנסו הבגדים לבית המנוגע נטמאו הבגדים מיד, בין שהיה לבוש בהן בין שהיו מונחים על כתיפו, וטומאתן הוא מדכתיב ולא יטמא כל אשר בבית וכו', וקרא דכתיב והבא אל הבית וכו', דמשמע שאינו מטמא בגדים לאו בבגדים שנכנסו עמו איירי וכו', אלא איירי בבגדים שהם חוץ לבית והאדם שנכנס נוגע בהן עד שלא פירש ממטמאיו, דקי"ל דכל אב טו' שמטמא במגע ובמשא אדם הנוגע בו או הנושאו מטמא בגדים בשעת מגעו ובשעת נשיאותו ועושה אותם א' לטו', וכמש"ר בהא"ה פ"ו, ולזה אצטרי' קרא לו' דהבא אל הבית אינו מטמא בגדים, אבל השוכב בבית למדנו הכתוב שהוא מטמא בגדים וכו', הן אמת דלרש"י שכתב בפ"ק דבתרא (ע' ב') דכ"מ שנ' בתורה יכבס בגדיו אינו מטמא אלא בגדים שהוא לבוש בהם ולא שאר בגדים ניחא דרשת רז"ל, דע"כ יכבס בגדיו וכו' בבגדים שהוא לבוש וכו', אך התו' שם דחו דברי רש"י, וכ"כ ראשו' ואחרו' דאין הפרש בין בגדים שהוא לבוש לבגדים שהיה נוגע ובגדיו לאו דוקא וכו', וא"כ הדרא קו' לדוכתה וכעת צ"ע ע"כ.

ואחר נשיקת הרצפה מתוך כריעה דרב אמינא דלק"מ, דעל כרחין אין מקום לדרוש הכא כדאמר מר, דאפי' תימא שנדחו דברי רש"י מעיקרן, מ"מ א"א בשום פנים להפוקי קרא מפשטיה וממשמעותיה, וכמש"א רז"ל בכמה דוכתי ומנייהו ביבמות פ' כילד (כ"ד א') אמר רבא אע"ג דבכל התורה כולה אין מקרא יוצא מידי פשוטו, הכא אתאי ג"ש אפיקתיה וכו' ע"כ, מעתה הא ודאי א"א להכחיש דפשט לשון בגדיו פירושו על הבגדים אשר הוא לבוש. והן אמת דבכל שאר דוכתי מרבי' כל שאר כלים שנוגע בהן עד שלא פירש ממטמאיו שיהא דינן כבגדיו, וכדדרשי' בת"כ (מצורע זבים פ"ב ה"י, ע"ו ע"ב) גבי הזב והמשכב, מנין לעשות שאר כלים כבגדים, ת"ל וטמא ע"כ, הרי בהדיא דעיקריה דקרא דבגדיו פירושו בגדיו ממש שהוא לבוש, אלא דמ"מ ילפי' ומרבי' גם שאר כלים שיהיה דינם כבגדיו. אבל מעולם אין מקום לדרוש בתיבת בגדיו שאר כלים אין בגדיו שהוא לבוש בהן לא, דא"כ קא מפקת קרא מפשטיה דהא כתיב בגדיו. וה"נ גבי נבלה שדרשו רז"ל (תו"כ שמיני פרש' ד' ה"ז, נ"א סע"ב, ולהלן שם פרק ו' ה"ז, נ"ב ע"א) הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב ואין הנוגע מטמא בגדים, והנושא את נבלתה יכבס בגדיו למימר דהנושא אותה תמיד דטעון כבוס בגדים, והתם נמי לדעת רוב הפו' והמפ' אה"נ דדרשי' ומרבי' כל כלים כבגדיו, למימרא שאם בעוד שנושא את הנבלה נוגע בכלים הרי הם טמאין כמו בגדיו שהוא לבוש דמפרש בהו קרא בהדיא בגדיו. ובכל הנהו ניחא למדרש הכי, דאע"ג דמרבי' שאר כלים, לא מפקי' מכללא הבגדים שהוא לבוש שהוא פשט הכתוב, אבל הכא הואיל ובהכרח לומר כמ"ש הרב גופיה, דבגדים שהוא לבוש בהן כשנכנס מיד נטמאו מקרא דלא יטמא כל אשר בבית, א"כ מאין הרגלים לדרוש דוהבא אל הבית דממעט דאין טעון כבוס בגדים, איירי בבגדים שהן חוץ לבית והאדם שנכנס נוגע בהן עד לא פירש וקמ"ל דאינן טמאין לפי שלא שהא בכא"פ, וקרא דבתריה דכתיב והאוכל והשוכב בבית יכבס בגדיו איירי כששהא האדם בתוך הבית בכא"פ, ואשמועי' שאז אם נוגע בבגדים וכלים שהן חוץ לבית נטמאו, דא"כ צריכי' לאוקמי קרא דוקא בכלים שהן חוץ לבית, אבל בגדים שהוא לבוש בהן תצטרך לומר דאינן בכלל זה, שהרי מאחר שהאדם בתוך הבית כמו שהוא ממשמעות הכתוב דוהבא אל הבית והאוכל והשוכב בבית א"כ בהכרח שגם הבגדים שלבוש בהן הרי הן כולן או מקצתן תוך הבית, והנהו אה"נ שנטמאו מיד כמ"ש הרב גופיה מכח כל אשר בבית, א"כ אם באנו לדרוש הכי מפקי' קרא מפשטיה, דהא כתיב בגדיו, והיכי נימא אנן דבגדיו פירושו שאר כלים או בגדים, אבל לא בגדים שהוא לבוש דבהני לא איירי קרא, וא"כ אמאי כתיב בגדיו הול"ל בגדים, דהשתא מיחזי כשקרא חלילה. אשר על כן הוכרחו רז"ל למדרש הכא דקראי תרווייהו בבגדיו שהוא לבוש בהן, וקרא קמא דוהבא אל הבית כשלא שהא ואידך כששהא, אבל בגדים וכלים שחוץ מגופו שאינו אלא נוגע בהן אה"נ דטמאין מיד אפי' הן חוץ לבית, כיון שנוגע בהן עד שלא פירש, כמו כל שאר אבות הטו' שמטמאין במגע ובמשא שאדם הנוגען או נושאן ובעודו דבוק בטו' נוגע בכלי הרי הכלי נטמא מיד, והיא גופה אשמועי' הכא בתוס' בהך בבא דהיה עומד בפנים והושיט

פרס, אמר לו רבי יהודה מצינו שיפה כח הטמא להציל מכח הטהור להציל. (י). ישראל מקבלין טומאה, ומצילין בגדים בבית המנוגע, והבהמה והגוים אין מקבלין טומאה, ואין מצילין בגדים בבית המנוגע. וכמה הוא פרס, חצי ככר משלש קב, ושלשה שעורין היה רבי שמעון אומר בה, שתי ידות בה מזון שתי סעודות שאמרו חכמים בערוב, רביעי נקרא חצי פרס לפסול את הגויה, חציו נקרא פרס לאכול בבית המנוגע מסב ואוכלה בלפתן בבינונית של כל אדם. (יא). מצורע שנכנס לבית, כל הכלים ששם הרי אלו טמאין מיד, אמר רבי יהודה בד"א בזמן שנכנס ברשות, לא נכנס, כל הכלים ששם טהורין, עד שישהה כדי הדלקת הנר, נכנס לבית הכנסת עושין לו מחיצה, נכנס

חסדי דוד

ידו להוץ ונתן לו וכו', בקומלו וכדלעיל, אלא דהכא לא איירי קרא ולא אלטי' קרא להכי, שגם בית המנוגע בכלל אבות הטו', שמטמא במגע וגם במשא אם היה באפשרות אלא דלא משכחת לה, אבל במאי דאפי' כמו אבנים שחולץ וגם עפר ועלים כמותן, אה"נ דמטמאין גם במשא, וכמש"ר שם להדיא ופשי' שגם הן בכלל מש"ר בפ"ו מהא"ה, אלא דהנך קראי לא מתוקמי בהכי ולא לריכא, ודברי הכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים וזו לא לריכא לפנים.

(י). ישראל מקבלים וכו'. מלתא בטעמא קאמר, דיש' שמקבלין טו' והטו' באה להם מכהו נמי, הילכך בגדיו מיקרו להלילן עד שיפהא בכא"פ, אבל גוי ובהמה דלאו בני קבולי טו' נינהו, חשיבי הבגדים כאילו הם בפ"ע וכדכתי' לעיל, ועמ"ש התו' בחולין דע"א והגהו' שבפי' הר"ש הכא במתני' (פי"ג מ"ט), ופסק הרמב"ם שם דין ז' ע"ש.

וכמה הוא פרס, הצי ככר משלש לקב וכו', רביעית נקרא חצי פרס וכו'. כל"ל, ומתני' היא בפ' כילד משתתפין בערובין אלא דהתם שנינו והאי חליה לפסול את הגויה, והיינו רביעית דתנא הכא. וידוע פלוגי' דרבוותא קמאי דלהרמב"ם הככר שלם היינו שיעור שש ביצים, ולרש"י ושיעתיה היינו שמנה ביצים. והא דקתני מיסב ואוכל וכו', פי' ששיעור השהיה משערי' בכא"פ לחומרא, כדי שיאכל אדם אותו שיעור בהיסבה ובלפתן שממהר אכילתו, ומ"מ משערי' באדם בינוני בסתם אדם, והיינו דמסיים הכא כבנונית של כל אדם, והמגס אפי' לא אכל כלל כל ששהה שיעור הנז' נטמאו בגדיו, דהא כתיב והשוכב, ופי' בת"כ (מצורע סוף נגעים פ"ה, ע"ד ע"ג) ליתן שיעור לשוכב כדי אכילה, ולאו דוקא שוכב וכמ"ש הרמב"ם שם דין ו' אחד השוכב או היושב או העומד ע"ש, ועיין מ"ש בספרי מ"ל על פירש"י בחומש (ויקרא פר' מצורע דף ק"ב) ושם כתבתי על מ"ש הר"ב ק"א בפירושו דחוק, והרי"א שעתא היה לי העלם דבר מנוס' אחרת דאיכא בת"כ כפי מ"ש הר"ש הכא במתני', והיינו מת"ל האכל והשוכב ליתן שיעור לאוכל כדי שיאכל שוכב, דהיינו שיאכל מיסב כדפי' הר"ש, והשתא כפי נוס' זו ניחא דהן הן דברי הק"א.

(יא). מצורע שנכנס וכו', אריה"ו וכו', לא נכנס ברשות כל הכלים וכו'. כל"ל, ומשום דבמתני' (פי"ג מי"א) תנן סתמא ריה"ו אומר אם שהה כדי הדלקת הנר, קמ"ל דלא קאמר ריה"ו הכי אלא בנכנס שלא ברשות אבל נכנס ברשות מושבו מיקרי מיד בלא שיהוי. וכפי הנר' ממתני' דריה"ו לאיפלוגי אתא, אבל ת"ק סבר דל"ש ואפי' שלא ברשות טמא מיד, והיינו דהכא לא קתני אימתי דאינו אלא לפי, אבל במה להלוק ואפי' למ"ד (סנהדרין כ"ה א') דבמה זימנין לפי' זימנין לחלוק, הכא ניחא ממתני' שמטי' שבא להלוק, ולכך פי' הרמב"ם ספ"י בסתם נכנס לבית טמא כל שבבית, וסתמו כפירושו דאיירי אפי' שלא ברשות. וסיפא דנכנס לב"ה, היינו מתני' ואיידי דתנא רישא דמתני' לפי' מלתיה דריה"ו, מסיים נמי לסיפא, ולהודיע דלא מייתי לה אלא דרך אגב תנא לה בקצרה, דבמתני' קתני מחילה גבוהה י"ט על רוחב ד"א, והכא לא תנא אלא מחילה סתם, וז"ל הרמב"ם שם נכנס לב"ה עושין לו מחילה וכו', ונכנס ראשון ויולא אחרון, כדי שיהיה מושבו לבדו ולא יעמוד עם העם בערבוב ויטמא אותם ע"כ. וכתב עליו הראב"ד ונכנס וכו', א"א שמא יתערב עם הלבור דרך עברתו ויטמא אותם ע"כ, וכאן הבן שואל מה חידש הראב"ד ז"ל, דלכאורה הן הן דברי רבינו. ומרן שם העתיק השגת הראב"ד בלבד. ולעד"ן שדקדק הראב"ד בדברי רבינו, דכפי הנר' דבריו מעורבבין דהטעם הזה דכדי שיהיה מושבו וכו', לכאורה לא שייך לסיפא דנכנס ראשון וכו', אלא ארישא דמחילה, וא"כ תחלה הול"ל כדי שיהיה וכו', ואח"כ לימא ונכנס ראשון וכו', א"ו דאתרווייהו קיהיב טעמא, דלטעם המחילה קאמר כדי שיהיה מושבו לבדו, ולטעם דנכנס ראשון וכו', קאמר ולא יעמוד עם העם בערבוב, ודייק רבינו באומרו ולא יעמוד, כנו' דהיישי' שמא דרך עברתי יעמוד קלת, ואז יטמא את העם, דאל"כ אלא ילך בלא עמידה כלל אינן טמאין כדתנן במס' ה' דטמא עומד בעי', אלא דהיישי' שמא יעמוד קלת בהליכתו, ומה"ט נמי הוא דכתב הר"ש ארישא דמתני' דמצורע שנכנס וכו', מיד טמאין, וז"ל וצריך לדקדק דבכניסתו מיד אין טמאין אם לא עמד, דטמא עובר לא מטמא ע"כ, ול"ל דמיד דתנן לאו דוקא, אלא לאפוקי מדריה"ו דבעי' שיעור כדי הדלקת הנר. והשתא הכא היינו דדייק רבי' שלא כתב ולא יעבור אלא ולא יעמוד. והראב"ד פליג, דסבר כשי' התו' דיבמות דק"ג דמייתי התי"ע במס' ח', דדוקא באילן שאין שם מחילות בעי' שיהא הטמא עומד, אבל בבית אה"נ דטמאין מיד בלא שום עמידה ע"ש, והשתא היינו נמי שכתב הראב"ד הכא שמא יתערב עם הלבור דרך עברתו וכו', כלומר דאין לריך לחוש שמא יעמוד כנראה מדברי הרמב"ם, שהרי בבית דאיכא מחילות מטמא דרך עברתו בלא עמידה אלא אפילו בהעברה בעלמא.

והנה בספרי ש"ל דקדקתי כן בדברי הראב"ד, דכוונתו דבהעברה בלבד סגי בבית, אבל מש"ש דמדברי הרמב"ם דלעיל משמע דאיהו נמי הכי ס"ל לחלק בין בית לאילן ליתא, ובאותה שעה לא דקדקתי בלשון לא יעמוד שכתב רבינו והעיקר

ראשון ויוצא אחרון. (יב). כלים התלוין בכותל למעלה מעשרה טפחים טהורין דברי רבי מאיר, ר' שמעון אומר למעלה אמות, רבי יוסי ברבי יהודה אומר כלים הטמונין בקרקע הבית למטה

חסדי דוד

כדאמינא השתא. ושוב ראיתי להר"ב ח"ן שהגיה בל' הראב"ד מה בא ללמדנו, ותי' דכוונתו לומר דאפי' במקום דליכא למיחש למושבו, כגון שהוא פתוח לאויר עכ"ז נכנס ראשון וכו', בעבור הערבוב ע"ש, ודבריו דחוקים וגי' הגר' עיקר כדכתי'. שבתי וראה להרב מה"מ שדקדק בל' הרמב"ם כדכתי', דהייתי כי אולי יעמוד, אבל דעת הראב"ד הביאו לדבר אחר דהאשה הוא שמה דרך עברתו יעמא אותן במגע, והק' עליו דלזה אין נחוש דצריך להודיע שיפרשו ממנו ע"ש, ולא ידעתי היכן מלא מגע מדברי הראב"ד, והאמת דאשתמיטתיה דעת התו' שהיא דעת הראב"ד וכדאמרן.

(יב). כלים התלויין וכו'. במתני' (פי"ג מי"א) תנן כל הכלים טמאין אפי' עד הקורות, רש"א עד ד"א, והוסיף כאן סברת ר"מ, דס"ל כל למעלה מי"ט רשותא אחריתי היא, והר"ש גרים דברי ריה"ו במקום ר"מ דגי' דידן, וכ"נ שלא נצטרך לומר תרי תנאי אליבא דר"מ, דהא סתם מתני' ר"מ וקאמר אפי' עד הקורות, וגם בדברי ר"ש יש ט"ס כאן וצ"ל למעלה מד' אמות ופשוט, ולהלכה פשי' דקי"ל כסתמא דמתני', וכ"פ הרמב"ם שם. וטעמא דריב"י פירש הר"ש דלטעמיה אזיל, דס"ל כדתניא בפ' דלעיל דכשנותץ הבית היה נוטל את העפר מקרקעיתו עד ג' אצבעות ע"ש, פי' דמשם גר' דס"ל לריב"י גבי בית המנוגע דעד עובי שלש אצבעות הוא בכלל הבית וכותלי הבית, וא"כ ה"נ הכא בכלים הטמונים עד ג' אצבעות חשיבי כמונחים בתוך הבית ונטמאים בכניסת המצורע.

ריה"ו אומר השידה וכו'. הנה במתני' (שם משנה י"ב) תנן כל המציל צמיד פתיל באהל המת מציל בצ"פ בבית המנוגע, וכל המציל מכוסה באהל המת מציל מכוסה בבית המנוגע דר"מ, ריה"א כל המציל צ"פ באהל המת מציל מכוסה בבית המנו', וכל המציל מכוסה באהל המת אפי' מגולה בבית המנו' טהור ע"כ, וברור דהמציל בצ"פ באהל המת היינו כגון כלי חרס דבעי צ"פ דוקא, והמציל מכוסה היינו כגון אהלים שבכללם שידה תיבה ומגדל הבאין במדה, דלא מיקרו כלים אלא אהלים, וכדתנן בפ"ח דאהלות, וכפי"ז ריה"ו דהכא נמי ס"ל כר"י, דהמציל מכוסה באהל המת מציל מגולה בבית המנו', והיינו דקמ"ל הכא, משום דבמתני' לא מייתי אלא סברת ר"מ וסברת ר"י ולא הזכיר דעות שאר הבירייתא בני פלוגתייהו שהיו בדור א' תלמידי ר"ע מאי סבירא להו בהא, הילכך אשמועי' הכא דהוו להו תרי ותרי, דר"ש כר"מ, וריה"ו כר"י, (וברור שבדברי ר"מ נפל כאן ט"ס בדברים כפולים) ומשום דהמציל בצ"פ הוא ברור במקרא וכל כלי פתוח וכו', דהיינו בכלי שהטו' משכמת נפתחו, שהוא כ"ח, אבל המציל מכוסה לא אתפרש כ"כ, הילכך פריש הכא דהיינו כגון שידה וכו', ופשי' דאיירי בבאין במדה, דאל"כ הוו להו כלים המקבלין טו' ואין מצילין באהל המת כלל לא בכיסוי ולא בצ"פ. ולהלכה פשי' דהלכה כר"י אפי' הוה לחודיה, כ"ש דריה"ו נמי סבר כוותיה, וכ"פ הרמב"ם שם (פט"ז ה"ט) כר"י בסתם, ולא הוצרך להזכיר מה

הן הדברים המצילין בצ"פ ומה המצילין בכסוי, דסמך על מ"ש בהט"מ, כך נלע"ד לפי כפי נוס' ספרים שלפנינו [1]).

אבל הר"ש מייתי להך תוס' בנוס' אחרת, וה"ג ר' אומר השידה וכו', שבבית המנו' אעפ"י שהן מכוסין כלים שבתוכן טמאין, הבור והדות שבבית המנוגע אעפ"י שהן מגופין כלים שבתוכן טהורין. ופירש בה דר' לשיטתיה, דקסבר בפ' בכל מערבין (עירובין ל' ב') ובנזיר פ' כהן גדול (נ"ה א') אהל זרוק לאו שמיה אהל, ובסיפא דבור ודות פי' דר' סבר כר"מ בהדא, דבעי צ"פ בבית המנו' במאי דבעי צ"פ באהל המת, ובמציל מכוסה ס"ל כר"י דאפי' מגולה מציל בבית המנו'. ומשום דקשיא ליה א"כ בדר"ש מאי קמ"ל היינו ר"מ, לכך פי' דאיכא בינייהו דלא ס"ל לר"ש הא דמסיים ר"מ בית המנו' כאהל המת, כלו' דכל כלים שבו אפי' עד הקורות טמאין, ור"ש ס"ל עד ד"א כדאמר במתני' ע"ש, ופירושו דחוק בין מ"ש בסיפא דמלתיה דר' דס"ל כר"מ בהדא וכר"י בהדא, דמאי שנא ומאי טעמיה, וכ"ש מה שפי' על ר"ש דנימא דעיקר מאי דאתא לפלוגי על ר"מ חסר בדבריו, ותו דהא כבר תנא לה לעיל בסמוך רש"א עד ד' אמות, ואמאי איכפל הכא, ועכ"פ מאי דאמר מר דר' לטעמיה, נ"ל דאיירי בשידה תיבה ומגדל שמוטלין באויר, דאינו מונחין ע"ג קרקע לא הוו אהל זרוק, וכדתנן בפ"ה דאהלות אלו מביאין וחוצצין השידה וכו', ולא פליג ר' כלל, והנה כפי הנר' מדברי הרמב"ם דלא הוה גרים הכא כגי' הר"ש אלא כגי' דידן מדלא מייתי למלתיה דר', דהא קי"ל כוותיה וכמש"ר בפי"א מהט"מ הנכנס לארץ העמים בשידה וכו', הפורחין באויר טמא שאהל זרוק אינו קרוי אהל, ואם אי' דגרים הכא כגי' הר"ש הו"ל לאתויי למלתיה דר' ולפרשה כי התם, דאיירי בפורחין באויר, א"ו גר' דגרים כנוס' ספרים דידן, וכיון דלדינא אין שום חדוש בהך תוס' מש"ה השמיטה.

ודע שהרב משל"ס שם, האריך בענין זה והק' ממש"ר בפ"ה מה' נזירות, נזיר שנכנס לאהל המת בשתו"מ ובא חבירו ופרע עליו, דאמאי חייב ב' בטו' וביאה באין כא', והלא אף קודם שחבירו פרע כבר נטמא מה"ע דאהל זרוק ל"ש אהל, ולא חשיב הפסק, וכוונת קושייתו כלו' דהו"ל כמו הנכנס כדרכו, שטומאתו קודמת לביאתו, דמשעה שהכניס חוטמו נטמא אף שהוא בתוך השידה, וכשנכנס כולו דהיינו ביאה שוב אינו חייב על הביאה, שכבר מהולל ועומד ובין בא חבירו ופרע בין לא פרע הכל אחד, דהפריעה לא מעלה ולא מורדת, הואיל ואהל זרוק ל"ש אהל, ואפי' נכנס בתוך השידה כנכנס כדרכו בלא שידה דמי, זוהי כוונת קו' הרב, ויתירץ בחד תי' דע"כ לא אמרי' דאהל זרוק ל"ש אהל אלא דוקא במאהיל על המת, דאז לא חשיב הפסק, אבל בנכנס לאהל המת דאינו מאהיל על המת גופיה, אלא דגזירת הכתוב היא דחשיב כל אויר הבית כמלא טו' ומש"ה נטמא, בהפסק כל דהוא מהני, ואפי' דכל הני דתנן באהלות דאין חוצצין, היינו דוקא למאהיל על המת גופיה וכו' ע"ש.

[1] בכל הספרים שלנו שם מפורש מה הן.

משלש אצבעות טהורין, רבי יהודה אומר השידה ותיבה ומגדל שבבי׳ המנוגע אף על פי שהן מגולין, כלים שבתוכן טהורין. (יג). כל המציל בצמיד פתיל שבאהל המת, מציל בצמיד שבבית המנוגע, כל המציל מכוסה באהל המת, מצי׳ בצמיד פתיל בבית המנוגע, כל המציל מכוסה באהל המת, מציל מכוסה בבית המנוגע, ובית המנוגע כאהל המת דברי רבי מאיר, רבי יוסי אומר כל המציל בצמיד פתיל באהל המת, מציל מכוסה בבית המנוגע, וכל המציל מכוס׳ באהל המת, אפי׳ מגולה בבית המנוגע טהורה, רבי שמעון אומר כל המציל בצמיד פתיל באהל המת, מציל בצמיד פתיל בבית המנוגע, וכל

חסדי דוד

ונוראות נפלאתי מהכמת הרב כי רבה היא איך מלא חן בעיניו תי׳ זה שאינו אלא מגדל הפורח באויר בלא שום יסוד, דלא אשכחן שום חילוק בין שהאדם מאהיל על הטו׳ בין שהאהל מאהיל על הטו׳ ועל האדם, דדא ודא אחת היא, אלא דהאדם המאהיל מלמעלה על המת מיקרי אהל נגיעה, ודבר המאהיל על המת ועל האדם דהיינו בהמשכה, מיקרי אהל גרידא לרבא דפ׳ העוה״ר (חולין קכ״ה ב׳) דכתי׳ לעיל בר״פ, אבל דינם חד הוא דהא והא דאו׳, ואדרבא עיקר טו׳ אהל דכתיב באו׳ כל הבא אל האהל היינו אהל בהמשכה, וכיון דקי״ל דאהל זרוק ל״ש אהל ואינו מפסיק, מלתא דפשי׳ שאין לחלק בין זה לזה, וכי היכי דאינו אהל להפסיק בינו לבין המת, ה״נ אינו אהל להפסיק בינו לבין אהל המת. ומאן רב גובריה להמציא חילוק מדעתו להקל בדאו׳, והיכן מלא הרמב״ם חילוק זה, וכ״ש מה שהוליד הרב מזה דכל הנהו דאהלות דאין חוצצין, מ״מ שמא מהנו להפסיק בינו לבין אהל המת, אחר המחילה דבר זה אין לו שחר, דגרי׳ בהדיא מכמה משניות איפכא כגון בפט״ו דאהלות ופי׳ כן הרמב״ם בפה״י (טו״מ ה״א) אדם שהאהיל בידו א׳ על המת ובשניה על הכלים וכו׳, וכן בפי״ו גבי נושאי המת שהגיף א׳ מהן את הדלת, אם אין יכול לעמוד בפ״ע הבית טמא, נפי שנמלא שהאדם היא החוצן ואדם וכלים מביאין ואין חוצצין ע״ש, הרי מפורש דאפי׳ שאינו מאהיל על המת ממש אמרי׳ שאותן דברים השנויים שם מביאין ואין חוצצין וזה ברור. והעיקר כתי׳ השני שכתב הרב שם, דהא דל״ש אהל, היינו דוקא כששם באויר, וכדדייק הרמב״ם שם לשי׳ הפורחין באויר, ומה שהקי׳ הרב שם מהך תוס׳ כפי נוס׳ הר״ש וכתב דפשטא דתוס׳ במונחין ואפ״ה לא מהני, לא ידעתי מאי קו׳ אפי׳ לפי נוס׳ הר״ש, דמאי אולמה דהך תוס׳ טפי מהסיפא דהנכנס לארץ העמים דהויא נמי סתמא קתני, דפשטא במונחין כי הכא, ועכ״ז אוקמה הרמב״ם דוקא בפורחין באויר, וא״כ ה״נ מתוקמא הך דהכא.

אגב דמ״מ האמת נר׳ דמדהשמיטה הרמב״ם, מוכח דהוה גריס בה כנוס׳ דידן וכדכתי׳, ול״ק מה שהקי׳ הרב אמאי לא הביאה, דמשום דלא נהית לעיין במקורה אלא סמך על הגי׳ שבפי׳ הר״ש הילכך קשיא ליה. ולעולם קושטא הוא, דאהל זרוק קי״ל דל״ש אהל, ולא מיקרי אהל זרוק אלא במהלך מלמעלה, דהיינו פורח באויר שכתב הרמב״ם שיש אויר בינו ובין הארץ, אבל במהלך ע״ג קרקע בתוך שתו״מ הב״ב בבה״ק או בתוך אהל המת אה״נ דטהור אפי׳ לר׳. וא״ת אדרבא אם מהלך ע״ג קרקע דהיינו שהשוליים מונחין ע״ג קרקע אין כאן תורת אהל כלל, אפי׳ אינה מהלכת, דלא מיקרי אהל לא להביא ולא להפסיק אא״כ יש תחתיו חלל טפח, דאל״כ הו״ל טו׳ רצוצה ובוקעת ועולה, הא לק״מ דכיון שהשידה יש בה כיסוי מלמעלה ודפנות, מצטרף הכיסוי העליון להגן שלא תעבור בתוכה, ואין לה דין טו׳ רצוצה, וכאשר הוכחנו בארוכה בפ״י דאהלות בקו׳ האהל סוי״ד קהנו משם, דטו׳ תחתיו בכלי הב״ב ומונח בארץ תוכו וע״ג טהור ואין טמא אלא תחתיו. ומה שהקי׳ הרב משל״ס ע״ד זה מהסיא דהומר בקדש (חגיגה כ״ה א׳), שלא היו מביאין נסכים מהגליל, מפני הרצועה של כותים, דפריך בגמ׳ וניתיב בשתו״מ ומשני הא מני ר׳ היא, והק׳ הרב דמ״מ ניתיב בשתו״מ המהלכין ע״ג קרקע, נר׳ דל״ק, דמהגליל עד ירוש׳ יש מהלך כמה ימים והרים הגבוהים ואיך יתכן להביא כל הדרך ההוא ע״י גרירה השתו״מ, וא״א אלא להביא ע״ג בהמות והו״ל אהל זרוק. וגם ההיא דפרה (פ״ג מ״ב) שמביאין שוורים ועליהן דלתות, יפה תי׳ הרב דכיון דאינו אלא מעלה בעלמא דהא כל א״י בדוקה היא, הילכך לא הייש׳ ואפי׳ לר׳ מהני בכה״ג אפי׳ אהל זרוק. וגדולה מזאת אשכחן שכתב הרמב״ם בפ״ו מה״ע, הנותן את עירובו בבית הפרס ה״ז עירוב, ואפי׳ היה כהן מפני שיכול ליכנס שם במגדל הפורח או שינפה וכולך. וק׳ שהרי הוא עלמו פי׳ הרי דאהל זרוק ל״ש אהל[1]), ואילו לא כתב הרמב״ם לשון הפורח הגיא במגדל, היינו יכולים להעמידה במהלך ע״ג קרקע וכדמוקמי׳ ההיא דה׳ נזירות, אבל ממ״ש הפורח ליכא לאוקמה בהכי, אלא נ״ל דכיון דבה״פ אינו אלא מדרבנן והומרא בעלמא, דהא ה״נ היקלו ביה במילי אחריני וכדאמרי׳ (ברכות י״ט ב׳ ועוד) מנפח בה״פ והולך ובה״פ שנידש טהור, הילכך ה״נ י״ל דהיקלו לענין אהל זרוק, ואע״ג דבארץ העמים פי׳ הרמב״ם גופיה דהמהלך בה באהל זרוק טמא וכדאמרן, וברובא דאיתיה קמן אשכחן דטו׳ ארץ העמים וטו׳ בה״פ שוה דתרווייהו מדרבנן. י״ל דמ״מ בה״פ קיל טפי, דאשכחן ביה הנהו קולי דלעיל. ואין להק׳ דס״ס מנ״ל להרמב״ם לחלק בהכי ולהתיר אהל זרוק בבה״פ, דמן הסוגייא דעירובין דל״א למד כן, ממאי דפריך התם א״ה מ״ע דרבנן, ומשני קא סברי אסור לקנות בית באי׳ הנאה, ולא ניחא ליה לידחק במש״ש רש״י והתו׳ דלא פריך לרבנן אלא בקבר יחידי, דאילו בבה״ק פשי׳ דלא הוי אגילה משום אהל זרוק ע״ש, והרמב״ם סבר דהשתא הדר ביה ש״ס ממ״ש מעיקרא דקמ״פ באהל זרוק, אלא לעולם לכ״ע אהל זרוק ל״ש אהל, ומיהו אי מהא לא איריא דאפי׳ בבה״ק יכול לילך באופן דלא הוי זרוק, כגון ע״ג קרקע וכדאמרן, אלא פליגי

1 רבינו תפס שלפי הר״מ (שהוסיף טעם לדברי הגמרא) משנתנו גם בבה״פ שאבד בו קבר שמטמא באהל, עי׳ אהלות פי״ח מ״ג, בפיה״מ (ובר״ש שם ובשדה רה״ר), ובמו״ק ה׳ ב׳. ורק לפי״ז מובנים יותר דברי רבינו גם להלן.

המציל מכוסה באהל המת, מציל מכוסה בבית המנוג'. (יד). חמור באדם שאין בבגדי' ובבגדים שאי' באדם, שאדם סימן טומאה לטמא מתחלה, לטמא במחיה, לטמא בארבע מראו' זו על גבי זו, וחייב בקרבן, וטעון צפורין, מה שאין כן בבגדי', חומר בבגדי', שהעומד שני שבועות בבגדים, והפסיון והדוחק בבגדים טמאין, והפורח בגדים טמאין, והמשתלח לכל עיר, אדם אין משתלח אלא חוץ לעיירו' המוקפו' חומה, ואין להן טהרה מטומאתן, הלוק' בגד מן הגוי יראה כתחלה, מה

חסדי דוד

אי ניחא ליה דמנטרא כדמסיק שם. אבל בבה"פ דליכא רק טמאה, אה"נ דהרי ואפי' באהל זרוק ממש, כך נלע"ד לד' הר"מ אע"ג דהתו' ז"ל רוח אחרת אתם.

(יד). חומר באדם וכו', לטמא במחיה, לטמא בפתוך, לטמא בד' וכו', שהעומד ב' שבועות בבגדים טמא, והפשיון הרחוק בבגדים טמא, והפורה בבגדים טמא, ומשתלח בכל עיר, ואדם אין משתלח אלא חוץ וכו', יראה בתחלה וכו'. כצ"ל, וכך הביאה הר"ש (פי"ג מי"ב) ופי' שם וז"ל ניטמא בתחלה, דמחיה ושער לבן מחליטו בתחלה, אבל בגדים אין מוחלטין בתחלה לעולם אלא בסוף שבוע, ופשיון (פי' שאין בבגד שום סי' טו' מהג' אלא פשיון, ואין הפשיון מטמא בתחלה, ואפי' פשה אחר שראהו הכהן קודם הסגר או באמצע שבוע עד סוף שבוע ראשון) ליטמא במחיה, אם נשאר באמצע הנגע כעדשה בשר חי שלא נתכסה בנגע, משא"כ בבגדים, דאם נתגלה מן הנגע כעדשה מן הבגד לא הוי סי' טו', והא דלא חשיב שער, משום דלא שייך בבגד, (פי' דלא יתכן לומר חומר בזה מבזה, אלא במלתא דשייך בתרווייהו ואפ"ה התורה לא גזרה כך אלא בחד מנייהו, אבל במלתא דלא שייך רק בחד הא לא מיקרי חומר. ומ"מ ק"ק, דלפי' הרב נמצא דלטמא בתחלה ולטמא במחיה הכל דבר א', דהא תני בהא דכיון דאדם מטמא במחיה פשי' דמטמא בתחלה, ותו מ"ש התנא ברישא סימן טו' לטמא בתחלה, לכאורה לשו' יתירה הוא הך סי' טו' דקאמר, ותו דהא תרי סימני טו' הוא דמטמאין בתחלה, ואלולי פי' הרב הייתי מפ', דמ"ש ברישא סי' טו' לטמא בתחלה, פי' בתחלה קודם הבהרת, שיש סי' טו' אחד קודם הבהרת דהיינו המחיה שאף אם קדמה לבהרת טמא כדתנן בפ"ד, משא"כ בשער לבן דכתיב ביה והיא הפכה, ועכ"פ משכחת באדם סי' טו' קודם לנגע, משא"כ בבגד דלא משכחת ביה סי' טו' אלא בנגע גופיה, דהיינו שפשה אה"כ) לטמא בפתוך, דגבי אדם כתיב נגע לבן אדמדם, שהנגע פתוך באדמימות, משא"כ בבגדים דממעט להו בת"כ (תזריע נגעים פי"ד, ס"ח ע"ד), (והא דבבגדים קי"ל דירקרק והאדמדם מצטרפין זע"ז הא לא מיקרי פתוך, דהתם ר"ל הא' גרים ירקרק ממש והא' גרים אדמדם ממש, אבל פתוך ר"ל מראה א' מעורב מלבנינות ואדמימות) בד' מראות שאת ותולדתה בהרת ותולדתה, דכלהו מין לבן, (ולא ביאר לנו הרב היאך נקרא דבר זה חומר, שהרי אם זה מטמא בלבן זה מטמא בירקרק ואדמדם, אמנם הוא ברור דבאדם איכא ארבע מראות לטו', אבל בבגד ליכא אלא תרתי ירוק שבירוקים ואדום שבאדומים, ומ"מ באלף מחילות, הך לישנא דאמר מר שאת ותולדתה בהרת ותולדתה, נר' דלא שייך גבי הך תנא דמדקתני זו ע"ג זו, מוכח דר"ע הוא דלא חשיב אבות ותולדות אלא ד' מראות זו למעלה מזו, וכדאמרי' בריש שבועות, וכן פירש"י שם דמי ששנה מש' זו בלי אבות ותולדות דלא כר"ע ע"ש) וחייב בקרבן, שהמצורע מביא ג' בהמות ומנחתם ונסכיהם ולוג שמן הכל בכלל קרבן, (וברור דמ"ש ג' בהמות היינו במצורע עשיר, אבל עני אינו מביא אלא כבש לאשם וב' תורים כדמפ' ביה קרא) וטעון צפורים וכל אביזרייהו, כגון עץ ארז ואזוב ושני תולעת ומים חיים, ע"כ. ובחומרי בגדים ברישא דהעומד ב' שבועות, לא פי' הר"ש מידי, וברור דבאדם העומד ב' שבועות בלא פשיון להיפך מהבגדים אלא הוא טהור, ופוטרו וכמבו' בתורה. ובפשיון הרחוק פי' הר"ש אבל אדם עד שיפשה בסמוך, כלהו אמרי' לעיל, (ומכאן סייעתא לסברת הרמב"ם דבפ"ד, דס"ל דבאדם אינו מטמא הפשיון אלא הסמוך, שכ"כ שם דין ד' השחין וכו' שחולקים בין האום והפשיון אינו סי' טו', הסגירו והלכו לבן עד שנמצא הפשיון סמוך לאום ה"ז מוחלט ע"כ, דנר' בהדיא מלשונו הא אם אינו סמוך לפשיון אעפ"י שהלכו השחין והמכוה אינו מוחלט כל שיש הפסק בין האום לפשיון, אלא בעי' סמוך ממש, ודלא כמ"ש הראב"ד בפי"ב שבאדם ובבגדים ובבתים שוין לזה הדין, דפשיון הסמוך בכ"ש והרחוק כגרים. ומה שדקדק כן מל' הת"כ (תזריע נגעים סוף פרש' ב', ס"ב ע"ג) דתנא בנגע אדם פרט לשפשתה לבהק וכו', ודייק מינה טמאה דפשתה לבהק וכו', דלא הוי לפשיון אבל עור הבשר בעלמא אעפ"י שחולק ביניהם טמא, אלמא פשיון הרחוק טמא וכו' וכמ"ש הכ"מ שם, אחר המחילה הביא לא מכרעא, דאיכא למימר איפכא דלרבותא נקט הפושה לבהק וכו', דאע"ג דאיכא התם בזה הפסק שבין האום לפשיון שינוי הדומה לנגע קצת אפ"ה לא מטמא הפשיון, הואיל והוא מפסיק וכ"ש אם יש הפסק דעור בשר גמור. ובהכי לא נצטרך לאפושי פלוגת' בין התוס' להתו"כ, ובודאי נר' דאילו ראה הראב"ד ז"ל הך תוס' לא הוה מפ' הת"כ הכי [1]), ואע"ג דמרן בכ"מ שם הודה להראב"ד, ורצה לומ' דרבינו נמי הכי ס"ל, לישרי לן מר שלא השגיח בלשון רבינו דבפ"ד, ומניה נמי אשתמיט הך תוס' ופירש הר"ש עליה. וגם מהרב מה"מ נעלמה, דאע"ג דהזכיר דדייק בל' רבינו שבפ"ד כדברינו, ומזה העלה דלא כמרן אלא דהרמב"ם סבר דליכא פשיון רחוק רק בבגדים ובתים ולא באדם, מ"מ ממה שלא נסתייע מהתוס' דהכא ש"מ שלא ראה אותה) הפורח בבגדים שכל הבגד מכוסה בנגע, (לא ביאר הרב דמ"מ אין זו סברא מוסכמת, דאתיא דלא כר"ן בן אבטולמוס דבפ' כל היד (נדה י"ט א') דיליף פריחה בבגדים דטהור בג"ש דקרחת וגבחת מאדם, אלא אתיא כרבנן דפליגי עליה

1 עיין בס' משנה אחרונה כאן פ"ד מ"ה, והרי הר"ש בוודאי ראה „הך תוספתא“.

שאין כן באדם. (טו). חמור באדם שאין בבתים ובבתים שאין באדם, שאדם סימן טומאה לטמא כתחלה, ולטמא בארבע מראות זו על גבי זו, ומטמא, שהעומד שלשה שבועות בבתים טמא, והפסיון והדוחק בבתים טמא, והפורח בבתים טמא, ומשלח חוץ לכל עיר, ואדם אין משלח חוץ

חסדי דוד

וכבר הארכתי בזה לעיל בפ"ה ע"ש) ומשתלח מכל עיר, ודלא כריה"ג, דתניא (תו"כ תזריע נגעים ספי"ג, ס"ח ע"ב) ריה"ג או', מחוץ למחנה מושבו והבגד לימד על הבגדים שטעונים שילוח לג' מחנות, אלמא בגדים כאדם, ותנא דהכא סבר דאתקוש לבית וכו', וגבי בית כתיב אתהן אל מחוץ לעיר, ותניא בת"כ (מצורע נגעים פ"ד ה"ד, ע"ג ע"ג), אתהן חוץ לכל עיר ולא אדם חוץ לכל עיר, ואין להן טהרה מטומאתן, אבל אדם כתיב ביה כי נרפא הנגע, (פי' לפירושו דאחר שנהלט אין לו תרופה בין שנהלט ע"י פשיון בין אם עמד בעיניו שתי שבועות בעי שריפה, ואין לו טהרה ותרופה אפי' עבר אח"כ הנגע לגמרי, אלא כבר נגמר דינו לשריפה, משא"כ באדם דאפי' אחר שנהלט יש לו תרופה וטהרה כשנרפא הנגע, וכדכתיב בר"פ מצורע) הלוקח בגד מן הנכרי יראה בתחלה, אבל נכרי שהיה בו נגע ונתגייר אין מיטמא באותו נגע לעולם עכ"ל הר"ש ז"ל.

והנה עם היות דמ"ש הרב דנכרי שנתגייר אין מיטמא וכו', קושטא הוא וכדתנן (באהלות רפ"ו) [במכילתין רפ"ז] מ"מ לכאורה ק' דלא הו"ל להרב לפי' הכא בכה"ג, דכיון שאינו באותו מציאות עצמו דפי' בבגדים, לא שייך שפיר למיתני משא"כ באדם, והומ"ל באותו המציאות עצמו, דהיינו הלוקח עבד מן הנכרי. אבל לכי תידוק לק"מ, דממ"נ אם עבד זה כשלקחו ישראל לא מל וטבל לשם עבדות כלל, א"כ היינו נכרי גמור ופשי' שאינו מיטמא בנגעים, דמאי נ"מ שקנאו ישראל, ואי מל וטבל לשם עבדות, היינו בכלל נכרי ונתגייר שאמר הר"ש, שהרי עבד שמל וטבל הרי הוא בכלל מצות, ישראל כתב הרמב"ם רפ"ט שהעבדים מתטמאין בנגעים, ופשוט דנשים ועבדים דינם שוה, ואפ' לומר דמאי דנקט הר"ש בל' זה דנכרי ונתגייר כיוון כי היכי דנשמע דה"ה כנגדו בבגד, דנכרי שהיה לו בגד נגוע ונתגייר יראה בתחלה. דאע"ג דלא אמר מר אלא הלוקח מן הנכרי פשי' דה"ה בכה"ג דמאי שנא. וכ"כ הר"ב משל"ס ברפ"ט מכח הסברא, ודבריו אמת ויציב, ואמנם מאי דמסיים שם וכבר כתב רבינו ברפי"א טעמא דמלתא וכו' ע"ש, לא נמצא כלל בדברי הרמב"ם מזה, אבל הר"ש הוא שכתב שם טעם זה, דל"ד לגר שנתגייר דהתם הרי הוא כקטן שנולד, אבל הכא האי בגד חזי לנגעים אלא שרשות נכרי מעכב וכו', ולפי' יראה בתחלה ע"כ, ואפ' דע"ס נפל בל' המשל"ס וצ"ל הר"ש. וע"ע לק' בסמוך.

(טו). חומר באדם שאין בבתים וכו', לטמא בתחלה ולטמא במחיה ולטמא בפתוך ולטמא בד' מראות זעג"ז, ומטמא בכגרים ומיטמא בארץ ובח"ל, משא"כ בבתים, חומר בבתים שהעומד ג' שבועות בבתים טמא, והפשיון הרחוק בבתים וכו'. כצ"ל, וכ"נ מפי' הר"ש (שם), אבל גם שם נפל ע"ס ויתור ובלבול בל' התוס' בבבא זו ע"ש, ומה שיש כאן בבבא זו שלא נשנה בבבא קמייתא, כבר פי' הר"ש וז"ל מיטמא בכגרים אבל בית בעי ב' גריסין, ובח"ל, אבל בבתים כתיב בבית ארץ אחוזתכם, שהעומד ג' שבועות וכו', לא משכחת לה אלא בשלא רצה לחלוץ בסוף שבוע ב', דאי עביד כדיניה כשעמד שתי שבועות חולץ וקוצה וטח, ואם חזר טעון נתיצה ואי לאו עמד ג' שבועות הוא, והיכא דנתעצל ולא חלץ ומצאו עומד בסוף שבוע שלישי לא שינו דינו, מיהו באדם ודאי טהור אפי' עומד כל ימי חייו אם לא פשה ע"כ, (ואמנם לא ידעתי למה לא מנה נמי כאן בחומרי אדם שטעון קרבן, משא"כ בבתים דאף שטעון צפרים אינו טעון קרבן). והנה מ"ש הרב שאם נתעצל וכו' לא שינו דינו היברא דלא שנינו בפירוש אבל מכללא אתמר דלא מצינו חליצה דהיינו נתיצה בבתים אלא דוקא בחוזר אחר חליצה וטיחה אבל כל שלא חלץ אפי' בפושה ליכא נתיצה כ"ש בעומד והא פשי' דמה לי ב' שבועות מ"ל ג' ואפי' ק' כל שעומד הנגע צריך בסוף כי יהיב אדעתיה למעבד כדיניה להיות חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע. ואיברא דעכ"פ שפיר שייך לומ' דטמא שהרי אפי' בית המוסגר טמא אלא דא"כ אפי' בב' שבועות ראשונים הומ"ל טמא משא"כ באדם דמיד אחר ב' שבועות טהור אפי' עומד לעולם כמ"ש הרב. ובמאי דתנא בלוקח מהנכרי יראה בתחלה פי' הר"ש והר"ב ברפי"ב והימים שהיה בהן הנגע כל זמן שהיו ביד נכרים אין עולין להן מן החשבון וכ"כ ג"כ גבי בגדים ע"ש. ועיין מה שכתבתי בזה בספרי ש"ל רפי"א ע"ד התי"ט שהק' על זה והנה בעתה ראיתי בס' משל"ס בפי"ד שהק' קו' התי"ט ומ"ש שם בשם הר"ב עץ חיים הוא מה שכתבתי בש"ל בעניי והכרחתי הדבר מל' המש' גופה ע"ש, וע"ע שם מ"ש הרב בשם הר"ב קרית ספר דאחוזת ישראל שמושכרת לנכרי שדר בה נר' דמטמאה דהא אחוזתכם קרי' בה ואם שכר ישראל בית מהגוי לא יראה בתחלה ע"ש ולפעד"ן דכה"ג דשכר ישראל אפי' דיראה בתחלה שגם זה בכלל הלוקח דתנן (ב"מ נ"ו ב') דשכירות ליומיה ממכר הוא ונר' שזה תלוי בפלוג' דקנין פירות אי חשיב כקנין הגוף וכיון דקי"ל דלאו כקנין הגוף א"כ הדר דינא כמ"ש הר"ב ק"ס וכבר כתבו התו' בהזהב דנ"ו דלא אמרי' שכירות ליומיה ממכר הוא אלא לענין אונאה בלבד ע"ש, ועיין בש"ך ח"מ ר"ס שי"ג ועכ"פ מדאו' ודאי לא מיקרי אחוזת ישראל ויש ללמוד ג"כ מדין המזוזה דהשוכר אינו חייב אלא מדרבנן דלא קרי' ביה ביתך ואע"ג דהתו' בהתכלת (מנחות) דמ"ד ספוקי מספקא להו מ"מ מדברי הרמב"ם פ"ה (מה' מזוזה ה"א, ועיי"ש בהגה"מ אות ז') נר' דפשי' ליה דאינו אלא מדרבנן ומיהו אפי' דה"נ יראה בתחלה מדרבנן ותהיה טומאתו מדרבנן דכמה טו' אשכחן דמדרבנן בעלמא ומ"מ מהוורתא דטהור לגמרי דבנגעים מיהא לא אשכחן טו' מדרבנן ואדרבא אפי' ס' נגעים קי"ל דטהור מדפתח הכתוב בטהרה.

לעיירות המוקפות חומה, ואין להן טהרה מטומאתן, והלוקח בית מן הגוי יראה כתחלה, מה שאין כן באדם. (טז). חומר בבגדים שאין בבתים ובבתים שאין בבגדים, שהעומד שני שבועות בבגדים טמא, והפושה בבגדים ישרף מיד, ומטמא בבגדים, מטמא בשתי וערב, מה שאין כן בבתים, חומר בבתים, שבבתים נזקקה להן שלשה שבועו', ומטמא צבועין, וטעונין צפורין, מה שאין כן בבגדים.

פרק שמיני (א). אין מצורע מטהר מצורע אחר, אבל נשאל הוא על הטומאה ועל הטהרה של עצמו, והכל כשרין לטהר את

חסדי דוד

(טז). חומר בבגדים וכו' ישרף מיד ומטמא בבגדים ומטמא בשתי וכו' נזקקה להן טו' ג' וכו'. כצ״ל, ופי' הר״ש (שם), העומד ב' שבועות בבגדים בר שריפה ובבתים חולץ וקוצה וטח, ובשתי ובערב, אבל שדיר אבנים נעשות מהם בית דדמו לשו״ע אין מיטמאין בנגעים ועוד הומ״ל דבגד עגול מיטמא ובית עגול אין מיטמא. נזקקה להם טו' ג' שבועות וכו' דבבתים משכחת בהם דמיטמו בהו אבנים טהורות ועפר טהור בתלת זימני אבל בבגדים לא משכחת אלא תרי זימני וכו' ומיטמאין צבועין אבל בגדים אין מיטמאין אלא לבנים וטעונין צפרים משא״כ בבגדים דממעט להו בת״כ (סוף תזריע, ס״ע ע״ד) מדכתיב זאת ע״כ. ולא ביאר הרב הפושה בבגדים וכו' ואמנם ברור דהפושה בבגדים אפי' בשבוע א' ישרף כל הבגד אבל בבתים אפי' פושה בשני אין בו נתיצה וכ״ש פושה בראשון אלא בין בזה בין בזה חולץ וכו' דליכא נתיצה בבית אלא בחוזר אחר חליצה והטוח. ומ״ש הר״ש דהומ״ל דבגד עגול וכו' ק״ק דבאמת אמאי לא אמרה אי תימא תנא ושייר מאי שייר דהאי שייר וי״ל דשייר נמי דיגון טריגון ופנטיגון דבבית טהור ובבגד טמא אפי' בעגת ג' כנפות או ה' כנפות. ומ״ש הרב על נזקקה להן וכו' דבריו ז״ל באו סתומים ואני אפרש דבבית אם פשה בראשון חולץ וקוצה וטח נמצא שנזקק לטמא אותן אבנים שחולץ פעם א' ואם חזר הנגע באבנים אחרות שהביא אל תחת האבנים ועפר אחר הרי נזקק לנתוץ הרי ב״פ בלבד אבל עמד בראשון מזקיקו הסגר שבוע ב' הרי שנזקק פעם א' לטמאו טו' בית מוסגר ואם עמד ג״כ בשני מעתה נזקק שנית לחלוץ וכו' ולהטעינו הסגר שבוע שלישי דהיינו טו' הסגר ובסוף שבוע ג' אם חזר הרי נזקק פעם שלישית לטו' לנתוץ כך נ״ל לדחוק ולפ'.

פרק שמיני (א). אין מצורע וכו', נשאל הוא על הטהרות ועל הטומאות וכו', את המצורע ואפי' זב ואפי' טמא מת, ובשם שמצוה לטהרו כך מצוה לטמאו וכו', שנ' לטהרו או לטמאו, ד״א לטהרו או לטמאו בארץ ובח״ל. כך העתיקה הר״ש (פי״ד מ״ה) ואמנם לא פי' בה רק רישא דאין מצורע מטהר מצורע, כדתניא בת״כ (ריש מצורע ה״ה, ע' ע״ב) ויצא הכהן אל מחוץ למחנה, כהן שאפשר לו ליכנס לפנים מטהר את המצורע ואין מצורע וכו' ע״כ. ואנכי לא ידעתי מאי האי דמסיים הכא אבל נשאל וכו', איברא שהדין דין אמת והכי תניא נמי לעיל בפ״ק, מ״מ אין זה ענין למ״ש ברישא דאין מצורע מטהר מצורע אחר, ומאי שייך הכא לשון אבל, ובדוחק י״ל דמשום דמרישא שמעי' במכ״ש שאין המצורע מטהר את עצמו אם הוא כהן, וכי היכי דתנינן נמי כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו, הילכך מסיים הכא אבל נשאל אדם על טהרותיו וטו' של עצמו, ועיין מ״ש בס״ד בענין זה לעיל בפ״ק, דהיינו דוקא במלתא דלא אתחזק איסור, אבל בדאתחזק אי' לא מהימן, והא דאין רואה נגעי עצמו אפי' בתחלה אע״ג דלא אתחזק טו', כבר כתבתי שם אי משום דגזרת הכתוב כנר' מפי' הרא״ש, דבעי' והובא אל אהרן וכו', א״נ משום דכתיב לטהרו או לטמאו, וכדאמרי' הכא כהן שטמא מצוה לטהר, וכיון דלא מצי לטהר את עצמו דאין נאמן בודאי משום דאתחזק טו' ואין בידו לתקן, ה״נ לא מצי לטמא אפי' בתחלה, ואע״ג דהכא לא אמרי' אלא דמצוה בעלמא הוא שיהיה הטו' והטהרה בחד כהן, מ״מ ראוי לטהרו בודאי מעכב מהא היקשא דלטהרו או (לטהרו) [לטמאו], וכיון דראוי הוא לטהרו אע״ג דאינו מטהרו הוא עצמו דיעבד אינו מעכב, כדקי״ל (מנחות י״ח ב') כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, אבל לעצמו שאינו ראוי לטהר ה״נ אינו ראוי לטמא משום היקשא. והשתא ניחא טפי מאי דמסיים כאן אבל וכו', כלו' דאע״ג דהכא במצורע אפי' במידי דלא אתחזק אי' אינו ראוי, מיהו בעלמא נשאל על טהרותיו וכו', והיינו במידי דלא אתחזק טו'.

ומ״ש והכל כשרין אפי' זב, פשוט דמאי דממעט בת״כ מויצא וכו', כדנטיב, קאי על מחנה יש' שממנו משתלח המצורע, וכיון שראוי ליכנס לפנים במחנה יש' אף שאינו ראוי ליכנס למחנה לויה, כגון זב, לית לן בה, וכ״ש ט״מ שאפי' למחנה לויה ראוי ליכנס, וא״כ כפי הנוס' שהביא הר״ש ל״ל דזו וא״צ״ל זו קתני.

ומ״ש וכשם שמצוה וכו', אצטי' דסד״א בשלמא לטהרו מצוה היא בכלל ג״ת, שהרי כל זמן שאין מטהרו הכהן אעפ״י שנרפא הנגע אינו טהור, ומוכרח לישב חוץ למחנה מופרש ומובדל, אבל לטמאו אדרבא הואיל וכל זמן שלא טימאו הכהן אעפ״י שכל הנגעים עליו אינו טמא, אימא אין מצוה לטמאו ויוכל הכהן להתעלם, קמ״ל שגם בזה מצוה קעביד ואסור להתעלם ואם נתעלם ביטל מ״ע, ולא הותר להתעכב אלא מ״ש חכמים חתן ורגל והא נפ״ל מדכתיב לטהרו או לטמאו. א״נ כוונת התנא דכשם שלטהרו היא מצוה אחת ולא יותר, ה״נ לטמאו ליכא אלא מצוה א', וכך נר' שהבין פי' הברייתא רבי' הרמב״ם בשרשיו לס״ה שרש ז', וז״ל ובעבור שנעלם מזולתנו השרש הזה במצות לרעת שמנה י״א מצות ולא ידע כי הם מצוה א', ושכל מה שנזכר בכתוב אמנם הוא דקדוק ותנאי וביאור זה וכו', שאם היה כך הוא טהור ואם היה כך הוא טמא וכו', ובביאור אמרו לטהרו

המצורע ואפי׳ טמא מת, וכשם שמצוה לטהרן כך מצוה לטמאן, וכהן שטמא מצוה לטהר, שנאמר לטהרו או לטמאו, בארץ ובחוצה לארץ. (ב). אזוב הכשר לחטאת כשר למצורע, הזה בו לחטא׳ כשר למצורע, ר׳ אליעזר אומר עץ ארז ואזוב ושני תולעת האמור בתורה שלא נעשתה בהן מלאכה, אמר רבי יהודה שבת הייתה והלכתי אצל רבי טרפון בביתו, אמר לי יהודה בני תן לי סנדלי ונתתי לו, המינה מקל, אמר לי בני בזו טהרתי שלשה מצורעי׳, ולמדתי בה שבע הלכות

חסדי דוד

או לטמאו, כשם שמצוה לטהרו כך מצוה לטמאו והמצוה היא אמנם שיאמר טמא או טהור ע״ש.

ומ״ש אח״כ וכהן שטימא מצוה וכו׳, הא נמי משמע דנפ״ל מהך קרא דלטהרו או לטמאו, דליכא למימר משום דהמתחיל במצוה אומרים לו גמור (ירוש׳ פסחים פ״י ה״ו, ל״ז ע״ד, ומקבילות), דהא אמרת דתרתי מצות נינהו, וה״נ מאי דמסיים בארץ ובח״ל, דריש דבין טו׳ מצורע בין טהרת מצורע נוהגת בח״ל כענין טו׳, קמ״ל דאע״ג דשילוח מהעיר אינו נוהג אלא בא״י ובעיר המוקפת חומה, מ״מ טו׳ מיהא נוהגא אפי׳ בח״ל, וכ״נ מדברי הרמב״ם בפ״י ובפי״א דין ו׳. וה״נ קמ״ל לענין טהרה דאין קרבנותיו מעכבין טהרתו, דהבאת קרבנותיו מצוה בפ״ע, דכיון שנטהר בתגלחותיו וכו׳, הרי הוא טהור לתרומה ולכל דבר, אלא שהוא מחוסר כפרה ואין אסור אלא באכילת קדשים וביאת מקדש, ובת״כ ל״ג הכא בסיפא ד״א כמ״ש הר״ש אלא כגי׳ שלפנינו. ואת״ת היכי דרשי׳ כמה מילי מחד קרא, י״ל כמ״ש הראב״ד בפי׳ הת״כ ר״פ מצורע, וז״ל ומנהג זה הספר לדרוש דרשות הרבה על מלה אחת ואינן אלא כאסמכתא בעלמא, ועיקר הטעם יוצא ממקום אחר וכשבא לידו דבור שיוכל לסמוך ממנו אותו הענין סומך ודורש ע״כ, וכ״כ התו׳ ז״ל בכמה דוכתי, כגון בשבת דס״ה ד״ה ואלו ובפ״ט דבכורות דנ״ד ע״ע, וכ״כ הרמב״ן בפי׳ התורה פ׳ ראה (י״ד כ״ב) [1] וז״ל ויש ברייתות שנויות בת״כ ובספרי לאסמכתות והן מטעות ע״כ. אמנם ראיתי להר״ב ק״ס בפי״ב שכתב וז״ל, דכיון דפי׳ למעלה מה שהוא טהור ומה שהוא טמא למה חזר ואמר לטהרו או לטמאו, אלא לו׳ שיטהר או יטמא אפי׳ בח״ל, ומשמע נמי דכשם שמצוה לטהרו כך מצוה לטמאו דהקישן הכתוב, ומדכתיב לטהרו או לטמאו ולא כתיב לטהר או לטמא משמע דכהן שמטמאו מצוה לטהרו ע״כ, ולפי״ז א״ל למה שכתבתי.

(ב). אזוב הכשר לחטאת וכו׳. לא אתא למעוטי אזוב שיש לו שם לווי דהוא פסול לחטאת וה״נ פסול למצורע, דהא מתני׳ היא בפי״ד, והיה נר׳ שבא למימר דבעי׳ שיהא שיעורו טפח, דה״נ בעי׳ לחטאת וכדאי׳ בפ׳ המפלת (נדה) דכ״ו, אזוב טפח וכ״פ הרמב״ם בפי״א מהל׳ אלו ובפ״ג מה׳ פרה, אלא דכי משגחי׳ בההיא סוגייא דהמפלת הא נמי ליתא, דהתם מסיק בגמ׳ דהא דאזוב טפח לאו מתניתא היא אלא שמעתא דאמוראי ע״ש, לכך נר׳ שבא למעט אזוב של אשירה ועיר הנדחת וכו׳, דהכי תניא לק׳ בפ״י דפרה וכ״פ הרמב״ם בפי״א שם.

ומ״ש הזה בו לחטאת וכו׳, רא״א וכו׳, פי׳ הר״ש (פי״ד מ״א) דר״א יליף ממים כי היכי דבעי׳ כלי חרס חדשה ע״כ, ובת״כ (מצורע פ״א ה״ד, ע׳ סע״ג) הכי תניא מים חיים ולא מים מלוחים וכו׳, רא״א מה מים שלא נעשה בהן מלאכה אף כלי שלא נעשה בו מלאכה ע״כ, ונר׳ מהכא דלאו דוקא כלי הוא דמקיש ר״א למים, אלא ה״ה לכלהו עץ ארז ואזוב ושני תולעת, ות״ק סבר דוקא כלי הוא דאתקש למים, דכתיב בההוא קרא גבי מים, אבל אידך דכתיבי בקרא דלעיל לא אתקוש. ומ״מ מדלא מכשר ת״ק אלא הזה בו לחטאת, משמע הא הזה בו על מצורע א׳ שוב אינו כשר למצורעים אחרים, דהו״ל כמו דבר שנעשה בו מצותו ותו לא מהני לאותו דבר, וקצת יש לדמות זה לההיא דאמרי׳ ברפ״ק דזבחים (ג׳ א׳), דמינה מהריב בה דלאו מינה לא מהריב בה, והיינו דאיכא בין ת״ק לר״ע דסיפא דלר״ע אפי׳ הזה על מצורע חד כשר למצורעים אחרים. ואע״ג דהיה מקום נמי לאפוכי הסברא ולמימר דדוקא הזה בו מצורע א׳ כשר למצורעים אחרים לר״ע, דהא מ״מ נקחו תחלה לשם טהרת צרעת, אבל הזה בו חטאת לא מהני למצורע לר״ע, ולת״ק אפי׳ הזה בו לחטאת כשר למצורע, מ״מ טפי ניחא לי כדמעיקרא, משום דקי״ל דלעולם תנא בתרא לטפויי אתא. ובהכי מתיישב נמי מה שלא הזכיר הרמב״ם [2]) להא דהזה בו לחטאת דכשר למצורע, דכיון שפי׳ שם בפי״א ההיא דר״ע דהזה בו מצורע כשר למצורעים אחרים, ממילא דכ״ש הזה בו לחטאת דכשר.

ובמאי דתני סיפא אריה״ו וכו׳, יש כאן ע״ש וכל״ל שבתי היתה וכו׳, ונתתי לו פשט ידו לחלון ונתן לי הימנה מקל וכו׳, של ברות ובראשה טרף ארכה אמה ועביה כרביע כרע המטה חלוק אחד לשנים ושנים לארבעה מזין ושונין ומשלשלין וכו׳, וכך הביא הר״ש (פי״ד שם מי״ק), והכי איתא נמי בתורת כהנים (ריש מצורע הלכה י״ג, ע׳ ע״ג), ופירש הר״ש ברות ברוש מין ארז וכו׳, ובראשה טרף עלה כדמתרגמינן עלה זית טרפא דזיתא וכו׳, ובת״כ משמע ענין אחר, דתניא עץ יכול כל עץ, ת״ל ארז אי ארז יכול טרף, ת״ל עץ, הא כיצד זו בקעת של ארז, רהב״ג או׳ ראשו טרף כרביע כרע המטה חלוק א׳ לב׳ וחוזר וחולק השנים לד׳ הוי עביו של עץ ארז כשיעור א׳ מהם מזין ושונין וכו׳, כדאמ׳ שטיהר בו ג׳ מצורעים כת״ק, דלא חייש ביה למלאכה ע״כ. ולא ביאר הרב כלום על ל׳ שבתי היתה, אך הראב״ד בת״כ פי׳ שבת הראויה לו לדרוש והלך ליטול רשות מר״ע רבו ע״כ. ונלע״ד לדקדק דמאי חזא ר״ע ההיא שעתא למימר ליה תן לי סנדלי ואח״כ להראות לו המקל שטיהר בו את המצורעים. וריה״ו גופיה מאי קמ״ל באומרו שבתי היתה, ונר׳ דאשמועי׳ בהא שלימות מדותיהם של רבותינו הראשונים זי״ע, שכיון שבא ריה״ו ליטול רשות מרבו לדרוש ברבים, נתכוון ר״ע רבו לבטל ממנו יצה״ר שלא יסיתנו להתגאות בתורתו ח״ו, ולכך א״ל בראשית

1 ועיין גם בפירושו לויקרא כ״ג, כ״ד.
2 [עיין ר״מ פי״א מה׳ פרה ה״ה].

שהן של אברית וראשה טרוף ארכה אמה ועבייה אמה ברבוע כרע המטע חלוק אחד ושנים לרבעה, מזין שנים ומשלשה, ומטהרי' בפני הבית ושלא בפני הבית, ומטהרין בגבולין. (ג). היה מבי'

חסדי דוד

מאמר הן לי סנדלי, להזכירו ולהזהירו מוסר מלכים בפרקי אבות (פ"ד מע"ו), הוי זנב לאריות, וגדולה שמושה וכו', והקדים לומר לו יהודה בני, משום דידוע (מגילה כ"ח ב') דאסור להשתמש בשונה הלכות הא"כ הוא תלמידו, שאז אדרבא כל המונע תלמידו מלשמשו מונע ממנו חסד וכו' (כתובות צ"ו א'), ואמנם אמרו ז"ל (לעיל שם) כל מלאכות שהעבד עושה לאדוניו תלמיד עושה לרבו חוץ מנעילת הסנדל, שלא יאמרו שהוא עבד, הא"כ הוא במקום שמכירין אותו. והיינו דקא"ל יהודה בני, כלו' בשביל שאתה יהודה ידוע ומפורסם, ועוד שאתה בני שהתלמידים קרויים בנים, מש"ה אני אומר לך הן לי סנדלי, דאל"ה לא הוה אמינא לך. ובתר הכי הראה לו המקל של ארז שטיהר את ג' המצורעים, לפי שהנגעים באים על גסות הרוח כדתנינן לעיל פ"ו, ובא הרמז בעץ ארז כדפירש"י בנימוקיו (ויקרא י"ד ד'), וקא"ל ג' מצורעים כלו' דבתלתא לכ"ע הויא חזקה, שידעתי כי כן על גסות הרוח באו להם והוכחתים בעת טהרתם. הנה כי כן הוי זהיר ברוחך שלא תצטרך לזה גם אתה, וריה"ו כי לא גבה לבו ח"ו לא נמנע מללמדנו זה, והיא גופה כיוון ריה"ו להודיענו דרכי יושר של ר"ע רבו המלמדו להועיל, ועוד זאת היתה כוונתו במה שאמר דשבת היה, דמשום דס"ל לר"ע דאין המלאכה פוסלת בעץ ארז, כדקא"ל בזו טהרתי וכו', מש"ה טלטל המקל ההוא בשבת דחזי לכמה מילי, דאל"כ אלא שהיה מתוקן לטהר את המצורע והיתה המלאכה פוסלת בו, פשי' שהיה אסור לטלטלו, דגרע מסיכי זירי ומזורי דקפדי עילווייהו (שבת קכ"ג א'). ומ"ש ומטהרין בגבולין לאו דוקא בארץ אלא ה"ה לח"ל. וראיתי להרמב"ם בפי"א דפי' לכולהו הנך מילי דקאמר ריה"ו ע"ש בדין א' ובדין ז', לבר מהך דראשו טרף, ויש להבין מאי טעמיה ומרן לא העיר. אמנם כפי הברייתא דת"כ דכתי' לעיל בשם הר"ש ניחא, ולא הבנתי כוונת הר"ש במ"ש דבת"כ משמע ענין אחר, דזהו הענין בעצמו כי הכא אלא דפלוג' דתנאי היא אי בעי' בראשו טרף דהך דריה"ו כרהב"ג ות"ק פליג דקאמר דאינה אלא בקעת של ארז וא"צ טרף בראשו, ופי' הרמב"ם כת"ק דת"כ ואע"ג דמהא דקאריה"ו חזי' דר"ע עביד עובדא בראשו טרף, וקי"ל מעשה רב, דילמא אתרמי דהוה בראשו טרף והניחה ר"ע שם משום דבהכי הזיא עפי לזהה, אלא דריה"ו סבר כרהב"ג לדינא ומש"ה מנה גם את זו להלכה ומיהו אינו מוכרח, כך יש ליישב.

(ג). היה מביא וכו' רש"א וכו'. פי' הר"ש (פי"ד מ"א), בדר"ש הקובלאות המובהרות שבמינם, וה"נ תניא בת"כ (מצורע פ"א ה"ד, ע' ע"ד) רש"א מה מים ברורין שבמינם אף צפור ברורה שבמינה זו קובלי, קובל שם מקום ששם הם המובהרים ע"כ, ובמלתיה דת"ק לא פי' הר"ש ולא מידי, וגם פירושו שבדברי ר"ש נר' דחוק, דהיכי אפי' למיתלי צפור דכתיב בקרא דלא אתא אלא על מקום מיוחד, ומה יעשו אנשי שאר מקומות דעלמא הרחוקים מקובל, אטו יש להם לשהות ולעמוד בטומאתם עד שישלחו לקובל להביא משם צפרין לטהרתם, ואפי' תימא דקובל לאו דוקא אלא משום דהתם שהיו מובחרים לא נקטיה אלא לדוגמא, מ"מ ק' דמי סני ליה לתנא למיתני המובחרות וכיוצא ל' ברור. ועוד דמדתנא רש"א משמע דאתא לפלוגי על ת"ק, וכפי פי' הרב אין כאן מחלוקת, שהרי ת"ק לא בא אלא לפ' מהו דרור וקאמר שדרות בעיר, וא"כ דמאותן הדרות בעיר יקח הברורות ומהיכא שמעיה ר"ש לת"ק דלא בעי ברורות דאתא איהו למימר דבעי' ברורות. אבל מצאתי להראב"ד בפי' לת"כ (במקומו שם, ע' ע"ד) דפי' שבלי וקבלי מין שליו הן כדאי' במס' יומא (ע"ה ב'). ולפי"ז נלע"ד לפ' הכא דפליגי ר"ש ורבנן בפי' דרור, דלר"ש פירושו מין מיוחד שבעופות והן הקובלאות דהיינו מין ממיני השליו, ולאפוקי כל שאר עופות דלא מהני לטהרת מצורע, אפי' טהורות ואפי' מדבריות בין גדולות בין קטנות, ולא הוכשר לטהרתו רק מין זה, דהכי קים להו לרז"ל שזהו המובחר מכל מיני העופות, ולרבנן אין פי' דרור מין מיוחד, אלא דרור היינו כל עוף דלא מקבל מרות, וז"ש הדרות בעיר, כלומ' שאפי' בעיר דירתן כמחוץ לעיר, וע"ד שארז"ל (שבת ק"ו ב', ביצה כ"ד א') שדרה בבית כבשדה, כלו' שאין יד אדם מושלת בהן, וסברת ת"ק היינו כי ההיא דתניא בת"כ (מצורע סוף נגעים הי"ד, ע"ד ע"ג), גבי טהרת בתים ושלח וכו', החיה אל מחוץ לעיר ריה"ג אומר שהיה חוץ לעיר, דפי' כדאמרן שאינה מקבלת מרות, ומהתם הוא דילפי' גם למצורע גופיה, ואע"ג דהתם תני חוץ לעיר והכא תני בעיר, שמא הכל ענין א' והכוונה כדאמרן, א"נ אפ' דהכא נמי גרסי' הדרות חוץ לעיר.

ומעתה אם כנים אנחנו בפירושנו זה, נמצא דמה שנסתפק הר"ב משל"ם בפי"א ז"ל ודע שאני מסתפק אם דרור הוא מין א' מהעופות ונק' זה המין דרור לפי שדר בבית כבשדה, או הם מינים רבים בעופות שהם דרור, והכתוב הצריך שיביא מאותם שהם דרור וכו' ע"ש, לפי האמור ניצא דהך מלתא תליא באשלי רברבי, דפלוג' דתנאי היא הכא, וא"כ ודאי דקי"ל כת"ק. ואולם עכ"פ בין שיהיה פי' דברי ר"ש כדאמרן, בין שיהיה כפי' הר"ש, מלתיה דת"ק מיהא וכן דברי ריה"ג דבת"כ מוכח דלא מין א' בלבד הוא נק' דרור, אלא כל עוף שאינו מקבל מרות נקרא דרור, אלא דיש ב' סוגים סוג אחד שאינו נמצא בבתים כלל, אלא מושבם הולך בשדות ועל האילנות וכיוצא, ואלו נק' דרור כפשוטו מלשון חירות, שאין יד אדם שליט עליהם והן רוב העופות המדבריות שאין דרכם לדור וללון בבתים כלל, ויש מהם טהורים ויש מהם טמאין וכולם קרויים דרור על שם החירות. ואולם איכא נמי מינייהו שלנים ודרים בבתים, ומ"מ הנך נמי קרויים דרור, משום דלא מקבלי מרות שנשמטים קל מהרה ועל אלו תנן בפ' האורג (שבת פי"ג מ"ה), הצד צפור למגדל משום דבבית משתמטי וכדאוקימנא לה בגמ' שם דקי"ג, [דקי"ל] בדרור שדרה בבית כבשדה, דכי היכי דבשדה א"א לצודה ה"נ בבית, ושם [בביצה] פירש"י ולכך נקראת דרור על שם דירה שדרה בכ"מ, והיה טעמו דבהנך לא שייך לשון דרור כמו באינך על שם חירות, דהא לאו בני חורין נינהו לצאת החוצה לשוטט בגנות ובשדות, שהרי כיון שדרכם לדור ולעשות קן

שתי צפרי' דרור ואלו הן הדרות בעיר, ר"ש אומר אלו הן הקובלאות, שחט את אחת מהן אל כלי

חסדי דוד

בבתים אשתכח דכשנוטלים דלתות הבית הרי הם כלואים בבית האסורין, אלא דמ"מ שייך גם בהן לשון דרור מטעמא אחרינא מלשון דירות הרבה, ויהיה דרור כאילו אמר דירה דירה שדרה בכ"מ, וז"ש רי"ש שדרה בבית כבשדה, שנשמעת וא"א נגוד אותה אפי' כשהיא בבית נעול כמו בהיותה בשדה, והנה מסוג זה השני שאמרנו לא נודע אצלנו אלא מין א', והוא הנקראת אצלנו גולונדריגי"א או רונדוליני"א, דאורחייהו דכל יומי דקייטא דרה בקירות הבתים ושם מקננת ולנה בלילות וביום פורחת להביא טרף לגוזליה אזלא ותייבא אזלא ותייבא, וזוהי הנזכרת שנחלקו בה ר"א ורבנן בפא"ע (חולין) דס"ב, ומסיק מר זוטרא דצירוקה כריסה כ"ע ל"פ דטמאה, כי פליגי בחיוורא כריסה, וקי"ל כרבנן דטהורה והיינו עוף המסרע דהדית לן רב יהודה התם דכשר לטהרת מצורע, כלו' דלטהרת מצורע בודאי טהור בעי', דכתיב צפורים וכפוס כללא דרז"ל דכפי' שלוח הקן (חולין) דקל"ט, טהור אשכחן דאיקרי צפור, טמא לא אשכחן דאקרי צפור, ורז"ל קבלו דבעי' נמי שיהא דרור, וכיון שכן כל סוגי עופות הדרים בשדות ובאילנות דהן הן עיקרי הדרורים פשי' דכשרים למצורע, כדילפי' בת"כ (מצורע פ"ז, ע"ד ג'), החיה מחוץ לעיר, דגלי קרא בבתים ומנייהו ילפי' למצורע גופיה מהיקשא דזאת התורה וכו', וכן הראויין לטהרת מצורע, ובלבד שיהו טהורין כדאמרן, ואמנם קמ"ל ר"י דאשכחן נמי מין א' דאע"ג שדר בבית כשר שגם הוא איקרי דרור, והיינו סנונית לבנה ואליבא דרבנן, וקמ"ל דלאו דוקא קאמר בת"כ החיה חוץ לעיר אלא משום דרובא דדרור הכי הוא, אבל אה"נ דאיכא מין א' דאע"ג דלאו היה חוץ לעיר הוא אלא דרה בבית, עכ"ז דרור איקרי וכשר והיינו לרבנן, אבל לר"א דמטמא אפי' חיוורא, א"כ דליכא לדידיה דכשר למצורע רק מן הסוגים הדרים חוץ לעיר אלא דאנן כרבנן קי"ל.

והוצרכתי לכל זה, משום דהמיתיה להרב מפל"ס שם, דמייתי פירש"י הנז' וכתב עליו דלפי מדרשו של ריה"ג דרור מל' וקראתם דרור שהוא הפשי, כלו' שהיה ע"פ השדה וכתב ואלמלא פירש"י הייתי מעמיד פי' זה אף בדברי הגמ' ע"ש. ואנא דאמרי דמאור עינינו רש"י ז"ל יפה דיבר ובזמנו דיבר, דבהכוא דש"ס לא שייך ל' חירות, כי אינו בן חורין ליפטר מן הבית אם ירצה האדם לנטול את ביתו לשמרו וכדאמרן, ותו המיתיה להרב שם דכתב ועיין במוהריק"ו ש' קנ"ה, דמוכח מדבריו דליכא דרור בטהורים אלא מין א', דהיינו סנונית דכריסה לבנה, ודבריו הם תמוהים בעיני דא"כ למ"ז דאמר בפא"ע (ס"ב א') בדירוקא ל"פ כ"פ בחיוורא וכו', א"כ לר"א דאסר אף בחיורא צפור דרור שהצריך הכתוב היכי משכחת לה וכו' ע"ש. ומלך מוחל וסולח דגרי' שלא עיין היטב בל' מוהריק"ו שם, דז"ל ואשר שאלת אם צפור דרור עוף טהור, לא בוררת על מי שאלת האם על אותם הדרים בבית וכו', וכדאמרי' וכו' פי' האורג וכו', שדרה בבית וכו', ואותה ודאי טמאה היא דגרסי' בחולין פא"ע גבי סנונית וכו' יעי"ש, כלומ' דמעולם לא אסיק אדעתיה דמוהריק"ו לחשדו להשואל שהיתה שאלתו בסתם על כל סוגי דרור שבשדות,

דהא מלתא דפשי' דלאו מלתא פסיקתא היא, שיש מהן טמאין ויש מהן טהורין, א"ו דכוונתו לשאול על מין ידוע הנמצא בבתים שגם הוא נקרא דרור, ע"ש שדרה בבית כבשדה, והכא מייתי סוגייא דחולין דפליגי, ומביא נמי פירש"י דהתם, דפי' דעל הגדולה השחורה שדרה בקירות ל"פ ולכ"ע טמאה ע"ש. א"כ מאי האי דמקשי מר למוהריק"ו דלדידיה צפור דמצורע היכי משכחת לה, הרי ברור דמשכחת לה טובא באותם שאינם דרים בבית כי אם בשדות, שעיקר שם דרור שייך עלייהו ורוב העופות טהורין הן וברור.

עוד ראיתי להרב שם, וז"ל ודע שכתב רבי' עובדיא רפי"ד דנגעים וז"ל ול"ל שאעפ"י שע"ש כך הוא נקרא דרור, לא מפני כן כל צפור שאינו מקבל מרות הוא כשר וכו', דהא אמרי' בפ"ב דסוטה (ע"ז ב') וכו', אין לך גדולה שמדהה את המים וכו', ומצאתי להרמב"ן וכו', והשיב ע"ז הר"ב מפל"ס ולא ידעתי כוונתו, דהא מאותה סוגייא מוכח דכל צפור דרור שיעור א' יש לו וכו', והרמב"ן מעולם לא נסתפק בזה וכו' ע"ש. ותחלה לא"ל דמה שכתב רבי' עובדיא, ע"ס הוא ול"ל הרב תי"ע שכ"כ שם. ומה שכתב המפל"ס ולא ידעתי וכו', אנכי לא ידעתי באמת מפני מה לא ידע מר, שהרי דבריו ברור מללו, דבתחלה כתב דאעפ"י שמה שנקרא דרור הוא ע"ש דלא מקבלת מרות, ולפי"ז כל מיני עופות (טהורים) המדבריים דלא מקבלי מרות משמע דכשרים בין גדולים בין קטנים, מ"מ הכריח התי"ע מהסוגייא דסוטה שהזכיר לעיל שא"א לומר כן, דהא קאמר שאין לך גדולה שמדהה את המים ואין לך קטנה שנדהית מפני המים, ואם אי' הרי משכחת לה עוף גדול מאד והוא דרור שמדהה את המים, וניחא ליה עם מ"ש הרמב"ן, שיתכן שיהיה השם בקטנה בלבד וכו', כלו' דלא שייך שם צפור אלא במין שברייתו קטנה, דאפי' בזמן גדלותו הוא קטן זה דוקא נק' צפור בלי תורה בין בזמן קטנותו בין בזמן גדלותו, והגם שקרוי ג"כ עוף מ"מ יש לו ג"כ שם צפור, (ובלבד שיהיה טהור כדלעיל) דאילו המינים שברייתם גדולה אין נקראים צפור אלא עוף בלבד, ובהכי ניחא מ"ש בגמ' דאין לך צפור גדולה, כלו' אפי' בזמן גדלותה שמדהה את המים לפי שהיא מסוג קטן, ואין לך קטנה, כלו' אפי' בזמן קטנותה שנדהית וכו', ומ"ש הרב מפל"ס דמהסוגייא מוכח דכל צפור דרור שיעור א', הא ודאי לא ידעתי היכן מצא כך, אדרבא מוכח שאינם לעולם שיעור א', מדקאמר אין לך גדולה וכו', ומ"ש דהרמב"ן מעולם לא נסתפק וכו' לא הבנתי כוונתו דאטו התי"ע קאמר דהרמב"ן נסתפק ע"ז.

הלא מעתה אעלה על במתי אב רבי' מפל"ס מסיפיה לרישיה, דמייתי שם דברי הרמב"ן, דמעיקרא סבר לה מדידיה דשם צפור כולל כל הקטנים בין טהורים בין טמאין, ושוב מייתי דברי רז"ל אשר לא כן אלא שהטהורים קרוייה צפור אבל לא הטמאין, ואחר שהביא דברי רבותינו, כתב הרמב"ן ולפיכך הוצרכו בת"כ (ריש מצורע הי"ב, פ' ע"ב) למעט טמאות כמו שיע"ש, והקושיא מפורסמת דמאי ולפיכך, אדרבא לפי דברי רז"ל שהטהורים דוקא קרויים צפור, א"כ

חרס על מים חיים, חפר וקבר׳ לפניו אסור בהנאה, טבל והזה שבע פעמים על אחת ידו של מצורע,

חסדי דוד

קשיא דאמאי אצטי׳ טהורות למעט טמאות. ואחר שהביא על זה תי׳ מוהרי״א, כתב הרב ולי נר׳ ליישב דברי הרמב״ן באופן אחר, והוא דבתחלה היה סבור דכל הדברים שהצריך הכתוב בטהרת המצו׳ הם לעכב וכו׳, שהרי כתיב תורה וכו׳, ועוד דכתיב תהיה דמשמע עכובא, ומש״ה הביא ראיה לסברתו דצפור כולל אף לטמאים, מדהוצרך הכתוב לומר טהורות למעט טמאות, דאם היה עולה בדעת שכל אלו התנאים אינם אלא למצוה ליכא סייעתא להר״מ וכו׳, דאימא דאף דצפור אינו נקרא אלא הטהור, מ״מ חזר הכתוב לו׳ טהורות ללמדך שהוא מעכב, כדאמרי׳ בפ׳ הקומץ (מנחות י״ט א׳), כ״מ שחזר הכתוב ושנה אינו אלא לעכב, וא״כ ליכא סייעתא להר״מ אלא משום דס״ל דכל הנאמר בפ׳ הוא לעכב מאומרו תורה ותהיה, לזה הכריח דמדהוצרך הכתוב לו׳ טהורות למדנו דהטמא נקרא צפור ג״כ, אך לד׳ רז״ל דצפור אינו נקרא כ״א הטהור, ק׳ מאומרו טהורות, לזה תי׳ דאפ׳ דהתנאים האמורים בפ׳ אינם אלא למצוה וכו׳, דלא דרשי׳ לא תורה ולא תהיה, ולפי׳ הוצרכו בת״כ למעט טמאות לומר שתנאי זה אינו כשאר התנאים, ואם עשה הטהרה בטמאים אף בדיעבד לא עשה כלום, ונסתייע לזה שאין כל הדברים הנאמרים בפ׳ לעיכוב, ממה ששנינו (פי״ד מ״ה) ב׳ צפורים מצותן שיהו שות וכו׳ ולקיחתן כא׳ וכו׳ עש״ב, ומלבד שכל דבריו תורה מבהון וכנהמא אקושא אאיגכי (כתובות ל״ט ב׳) להכניס כל זה הבנין ולהבליעו בנעימה בדברי הרמב״ן, ואפי׳ היה נאמר כן על דברי תנא היה הדבר ק׳, כ״ש על דברי מפרש, בר מן דין איך יתכן לו׳ דלא דרשי׳ לא תורה ולא תהיה, דא״כ למה נכתבו בתורה, והלא זה כלל גדול בכל מקום. ועפי תמיהא לי דסוגייא ערוכה היא בידינו בפ׳ שני שעירי יוה״כ (יומא) דס״ב, לפרים מיעוט לפורים שנים ומת״ל שתי שיהו שות, ומנין שאעפ״י שאינן שות כשרות ת״ל צפור צפור ריבה, טעמא דרבי רחמ׳ הא לא רבי רחמ׳ פסולות עכובא מנ״ל, סד״א תהיה כתיב קמ״ל, והשתא דרבי רחמ׳ צפור תהיה ל״ל לשאר הווייתו של מצורע ע״כ. ולעיל מינה תניא כה״ג, גבי שני שעירי יוה״כ, וכי פריך שם תלמו׳ עכובא מנ״ל, שם פירש״י אי משום דכתיב חוקה, הא בין לר״י בין לר״נ לא כתיבא חוקה אלא על דברים שהן מן העבודה, אבל לא על הלקיחה שהיא מתמול שלשום ע״כ, וממנו נקה דה״נ כי פריך א״כ גבי צפורי מצו׳ עכובא מנ״ל, ה״נ מתפרשא דאי משום דכתיב תורה הא לא כתיבא תורה אלא על דברים שהן על מעשה הטהרה, אבל לא על הלקיחה שהיא מתמול שלשום, באופן דאע״ג דדרשי׳ מהיה וכו׳, דגבי בתים דה״נ במצו׳ גופיה בעי׳ דרור ומשתי וכו׳, דרשי׳ שוין וכן כל כה״ג ליכא למילף מתורה לעכובא שצריך ליקח דרור וכו׳, דכל זה לענין לקיחה שהיא מתמול שלשום ותורה לא קאי על הנך מילי, הילכך אצטי׳ תהיה ללמד לעכובא אפי׳ על כל מילי דלקיחה מיתורא דתהיה, וכדפירש״י שם תהיה משמע בהווייתו תהא פי׳ זו ככל הכתוב בה ע״כ, כלו׳ אפי׳ למילי דלא הוה ילפי׳ מתורה, נמצא דטהורים ודרור וקטנים וכיוצא כלהו ילפי׳ לעכובא מתהיה, ואפי׳ שות הוה ילפי׳, אי לאו דצפור ריבה כדאמרן. ומעתה מאי האי דאמר מר דלא דרשי׳ לא תורה ולא תהיה, והסיוע לזה מההיא דשות, הרי בהדיא אי׳ בגמ׳ דשפיר דרשי׳ תורה ותהיה, ושאני ההיא דשות דרבה הכתוב צפור, ומ״ש סד״א תהיה כתיב לאו משום דלמסק׳ לא דרשי׳ תהיה, אלא הס״ד הוא דדרשי׳ תהיה אפי׳ על השוין, וקמ״ל דלשוין לא דרשי׳, משום דצפור ריבה, אבל על כל השאר ודאי דרשי׳ וברור, ויש להפלא היכי אשתמיט מרב תנא סוגייא ערוכה. ואמנם תי׳ מוהרי״א ע״ד הרמב״ן ניתן ליאמר דמה שהוצרך הכתוב לו׳ טהורות, לפי שהיה עולה על הדעת דמ״ש דבעי׳ דרור היינו אפי׳ בדיעבד, לזה אמר הכתוב טהורות לו׳ אעפ״י שאמרתי שמצוה בדרור אעפ״כ לענין עיכוב א״א לדקדק אלא שיהיו טהורות ע״ש, ולא משום דלא דרשי׳ תורה ותהיה כמ״ש הר״ב מש״ס, אלא משום דהילפותא דבעי׳ דרור לאו בהך פרשתא כתיבא, אלא ילפי׳ מהבתים וכדלעיל, ושפיר יש מקום ברא״ש לומר דהיינו דקמ״ל טהורות, לו׳ דלא תדרוש לעכובא אלא במאי דכתיב בהך פרשתא להדיא, ואמנם כל זה אמר הרמב״ן ברישא, אבל למסקנא מסיק דכל הכתוב בפ׳ לעכובא ואפי׳ דרור לעכובא, בר משות דאתרבו מצפור, וטהורות אתא למעוטי טמאה לך דהיינו שריפה וכן עיקר.

ומעתה נחזור לשאר דברי התוס׳, דהא דקתני שחט את הא׳ מהן וכו׳ חפר וכו׳, כל זה היינו מתני׳ (פי״ד מ״א) וכאן הוסיף אסור בהנאה, ונראה דלא על גופה קאמר דפשיטא דהא בעיא קבורה, אלא י״ל דקא משמע לן דאפילו עפרה אחר שנעשית עפר אסורה, וכדקיימא לן בשלהי תמורה כל הנקברין אפרן אסור, א״נ י״ל דכוונת התוס׳ דמשעת שחיטה דוקא הוא דמתסרא בהנאה, ודייקא מתניתא כריו״ח דבפ׳ האיש מקדש (קדושין) דנ״ז דסבר הכי, ודלא כר״ל דאית ליה התם משעת לקיחה ע״ש. ודע דהא דחפר וכו׳, משייס הרמב״ם שם (פי״א ה״א), ודבר זה קבלה מפי השמועה, וגר׳ דאכולה מלתא קאמר, דאף מ״ש בפניו הוא קבלה, דאין טעם בדבר דמ״ל בפניו מ״ל לאחוריו אלא דהכי גמירי, ודלא כמ״ש הר״ב תוי״ט אמתני׳ דהטעם מפני החשד שלא יחשדו שיאכלוהו.

ומ״ש טבל והזה ז״פ על א ח ר ידו וכו׳ כצ״ל, ומשמע דר״ל דא״ל לחזור ולטבול על כל הזייה טבילה, אבל אה״נ שאם ניגב אחר שהתחיל קצת הזאות יחזור ויטבול, והא נמי מתני׳ היא, ולא הוסיף כאן אלא ואם הזה מ״מ יצא. וטעם למקומות הללו שצריך להזות לכתחלה למכ״ל ולמכ״ל, עיין מ״ש התוי״ט בשם הק״א והוא דוחק, אמנם מצאתי להראב״ד (תו״כ מצורע ריש פרש׳ ב׳, ע׳ סע״ד) שכתב, לפי שמצינו טהרתו של מצורע על היד שבהן יד ורגל, אף כאן על היד, וי״א על מצחו מפני שהוא מקום מועד לצרעת, כדכתיב (דהי״ב כ״ו י״ט) והצרעת זרחה במצחו ע״כ, והיה יכול הרב לאתויי תרווייהו מחד טעמא, דלת״ק נמי לפי שמצינו שהיד מקום מועד לצרעת, כדכתיב (שמות ד׳ ו׳) והנה ידו מצורעת כשלג, ובהכי הוה עדיף, דאילו מטעם שכתב הרב, מ״ש בהן יד משהן רגל ומתנוך האזן, והא דת״ק יליף טפי מקרא

ויש אומרי' על מצחו, ואם הזה עליו מכל מקום יצא, וכן היה מזה על השקוף של בית מבחוץ, ואם

חסדי דוד

דאמרן בשוה מד"ת ועדיף מד"ק, וי"א ס"ל דלא ילפי' ממשה, שלא היה אלא במעט רגע ולאיזה טעם נסתר. והרמב"ם פי' שם (פי"א הל' טומ"צ הל"א) כת"ק, אבל לא ידעתי למה לא כתב שם הך סיפא דבדיעבד מהני בכל מקום, וה"נ בספט"ו לא פי' אלא דמזה על המשקוף וכלים' דמתני', והשמיט מ"ש לק' בסיפא ואם הזה מ"מ יצא. וצ"ל דס"ל דמתני' פליגא, דכיון דכתיב תורה הוי לעכובא בכל המעשים, ואם אי' דס"ל לתנא דמתני' דבדיעבד כשר בכ"מ לא הוה משמיט מללמדנו, א"ו דהכי נמי לעכובא, ואע"ג דלא מפי' קרא באיזה מקום מזה בהדיא. וליכא למימר דסמך רבי' על מ"ש בפי"ב מה' פרה, דבכ"מ עלתה לו הזייה, דהתם אפי' לכתחלה מהני בכ"מ, משא"כ הכא דלכתחלה מיהא לכ"ע בעי' מקום ידוע, א"כ אם אי' דבדיעבד מהני בכ"מ היה צריך רבי' לאומרו בפי', א"ו כדאמרן.

שלחה והזרה אפי' וכו'. עין רואה שיש כאן טעות סופר, דמאי שייך לומר אפי' ו' וה' פעמים מותרת וכו', הא פשי' מכיון דאפי' הזרה בפעם ראשונה שהשילוח שעשה היה בתורת חיוב, ואפ"ה אם חזרה אמרת דמותרת, כ"ש אם רצה וחזר ושלחה דמותרת, שהרי לא היה עליו שום חיוב לחזור ולשלחה, וא"כ מאי אפי' דקתני, אדרבא הול"ל אפי' בפעם א' בלבד ששלחה וחזרה מותרת וכ"ש משם ואילך, והרמב"ם בפי' הנז' (פי"א ה"א) כתב, שלחה וחזרה חוזר ומשלחה אפי' ק' פעמים ע"כ, מוכח שיש כאן חסרון, וכצ"ל שלחה וחזרה חוזר ומשלחה אפי' שש וחמש פעמים, ושש וחמש לאו דוקא, ואפי' דהא נמי ע"ש, וצ"ל אפי' מאה כל' הרמב"ם, ותדע דעכ"פ שש וחמש לא מתוקם, דהשתא אפי' שבע פעמים חייב המשה מיבעייא, ומ"ש אא"כ מותרת באכילה וכו', מלתא באפי נפשה ואשמועי' דאחר שקיים מצוה ששלחה כראוי אא"כ מו[ת]רת באכילה, ולטהר בה מצורע אחר, דהיינו לזווג לה אחרת, ומותר להשתמש מזו בין לשחיטה בין לשילוח למצו' זה השני, שהרי היא כצפור דעלמא כיון שכבר נעשית מצותה. כך נר' פשטה דהך מתניתא, וכפי דברי הרמב"ם האמורין.

אך ראיתי בברייתא דת"כ (מצורע פרש' ב' ה"ה, ע"א ע"א) דתניא ושלח וכו' אל פני השדה, הא אם שלחה וחזרה לתוך ידו מותרת באכילה, ומייתי לה הר"ש ז"ל אמתני' (פי"ד מ"ב), וכתב בה טעמא שכבר נעשית מצותה ע"ש, משמע דכיון דשלחה פעם א' וחזרה שוב ליכא חיובא לחזור ולשלחה. אלא מותרת מיד אפי' ראשונה, וכ"ש משם ואילך אם חזר ושלחה שלא בחיוב, וא"כ ברייתא דת"כ פליגא אדהכא, וק"ק על הרמב"ם אמאי סמך על התוס' עפי מת"כ, ואולי דנקט כהתוס' שהיא להחמיר, אך הסברא עפי מסייעא להברייתא דת"כ, וכמש"ש הראב"ד שלא אמרה תורה שלח לתקלה, וכיון שהיא מותרת לאחרים שאין מכירין בה, אף הוא עצמו אחר שלחה מותר בה ע"כ, ברם הנלע"ד דלא פליגי כלל, דמ"ש בת"כ דשלחה וחזרה בתוך ידו מותרת, איירי דכששלחה הלכה חוץ לעיר כמצותה ומשם חזרה לתוך ידו, אז ודאי מותרת ותו ליכא חיובא לחזור ולשלחה, שכבר נעשית מצותה דושלח אל מחוץ לעיר אמר רחמ', והרי שלחה חוץ לעיר, ומאי דתני הכא שלחה וחזרה חייב לחזור ולשלחה, היינו דכששלחה לא הלכה מחוץ לעיר אלא נכנסה מידו הלכה בתוך העיר עצמה וכיוצא אבל לא חוץ לעיר, וכיון שכן אם חזרה חייב לשלחה אפי' ק' פעמים, דעדיין לא נעשית מצותה כל שלא הלכה מחוץ לעיר. נמצא דמאי דתני סיפא מותרת וכו', היינו אחר ששלחה כתיקונה אל מחוץ לעיר דוקא. והא ל"ד לשילוח הקן דתנן (חולין פי"ב מ"ג), שלחה וחזרה אפי' ד' וה' פעמים חייב לשלחה, דהתם אע"ג דכששלחה מיד קיים המצוה, מ"מ כיון שחזרה על הבנים הרי זו מצוה אחרת מחדש, דכשם שנתחייב פעם ראשונה כשמצאה על הבנים לקיים מצות שילוח, ה"נ כשחזרה עליהם יש כאן מצוה אחרת, ומאי נ"מ שכבר קיים המצוה פעם אחת, אטו משום הכי יפטר כשב[אה] לידו שנית, אבל כאן ליכא שום מצוה בשילוח שני, דהא לא נתחייב תחלה בשילוח אלא להכשיר המצורע, וכיון ששלחה חוץ לעיר הרי עשה מצותו ואם חזרה תו ליכא שום מצוה.

וחזה הוית להרב משל"ם ע"ד הרמב"ם שם (פי"א ה"א), דמייתי להך תוס' ואמר מר דממנה למד הרמב"ם והגיה בה כדכתי', מיהו בסיומא דתוס' בעא מימר דמ"ש מותרת באכילה וכו', ר"ל אחר ששלחה פעם ראשו' וחזרה, אע"ג דחייב לחזור ולשלחה, מ"מ מותרת באכילה וכשרה למצו' אחר, דאע"ג דקודם שילוח ראשון היתה אסורה כפי מ"ש התו' בפ"ב דקידושין דנ"ז, ע"ד ריו"ח דקאמר צפורי מצו' מאימתי אסורין משעת שחיטה, ופי' התו' ומשולחת אסורה משחיטת חברתה עד השילוח, וכתב שכ"ד הרמב"ן (בחידושיו לקידושין שם) וכ"כ רבי' ישעיה (בתוספות רי"ד שם) וכ"ה ד' רבי', ודלא כמו שמשמע מפירש"י דבמשולחת לא חל אי' מעולם, (ועמ"ש לקמן בפרקין) ומסיים הרב והשתא הוה ס"ד דאף ששלחה, אם חזרה כיון שעדיין יש חיוב עליו לשלחה שעדיין היא אסורה באכילה, והא דהיתר הכתוב למשולחת, היינו אלא לאיניש אחרינא דלא חל עליו חיוב השילוח, אבל המשלח כיון דלעולם בעמוד ושלח קאי, לעולם לא יצתה מאיסורה קמ"ל דלא, דכיון דשלחה כבר יצאת מאי', אף שחייב לחזור ולשלחה ואין בה אי' אכילה, וכן כשרה לטהר מצו' אחר זת"ד ע"ש.

ואני תמיה על אור ישר של חכמת הרב, היך הניח הנך בכאן והא לא נח דכמדומה לפע"ד שהם תרתי דסתרן אהדדי, דאיך יתכן לומר דחיובא רמיא עליה לחזור ולשלחה אפי' עד ק' פעמים ומ"מ מותרת באכילה ואי בעי נקיט לה ואכיל, והא כיון דאכיל לה ביטל החיוב ומ"ע דשילוח בידים, והיכן הוא החיוב דקאמר שחייב לחזור ולשלחה, מאחר דמותר לו לאכלה מיד כששלחה פעם א', נמצא דאינו חייב לחזור ולשלוח כיון דשרית ליה לאוכלה. ותו תמיהה לי היכי אשתמיטתיה להרב ברייתא ערוכה דת"כ (מצורע פרש' ב' ה"ה, ע"א ע"א) ופי' הר"ש אמתני' (פי"ד מ"ב) דלא נזכר שם שום חיוב לחזור ולשלחה כלל. אלא היתר גמור וכדלעיל, אלא העיקר כדאמרן, דמ"ש שלחה וחזרה חייב לשלח היינו כשלא נעשית מצותה,

היה עליו דם מכל מקום יצא, שלחה וחזרה אפילו שש וחמש פעמים, מותרת באכילה וכשרה לטהר במצורע אחר. (ד). ר' יוסי הגלילי אומר ריסי עיניו אין צריך לגלח, גלח ושייר שתי שערות

חסדי דוד

שלא הלכה מחוץ לעיר, ואה"נ דאכתי באיסורה קיימא, וה"ט נמי דחייב לטרוח לחזור ולשלחה שלא יבאו ליכשל בה, אבל אחר שנשתלחה כמשפטה אפי' חזרה לתוך ידו מותרת אפי' לדידיה, והיינו דקמ"ל סיפא דהך מתניתא, דלא נימא דוקא לאחרים התיר הכתוב, קמ"ל דאף לעצמו מותרת כי היכי דשריא לטהר עמה וכדכתי' לעיל בשם הראב"ד, והכי דייק הרמב"ם שם דין ז' ביתור לשוניה, דקאמר וכן צפור המשתלחת מותר וכו' מאחר שנשתלחה וכו', כלו' מאחר שנשתלחה כדין המפורש לעיל בר"פ, דקרוי שילוח דהיינו חוץ לעיר.

ואגב אורחין המותי ראיתי להרב שם, דמייתי ל' התו' דפ' שלוח הקן (חולין) דק"מ אתירוצא דרבא, דקאמר דטהורות אתא למעוטי שלא לזווג לה אחרת קודם שלוחיה לטהר מצו' אחר, לפי שקודם שלוחיה בא' קיימא, וכתבו שם התו' ל"ע היאך משמע זה מטהורות, וכתב הרב ודבריהם תמוהים הם בעיני, דהא כי היכי דלרנב"י דאמר למעוטי צפורי עיר הנדחת, ולר"פ דאמר למעוטי צפרים שהחליפו בע"ז, הוי משמעות הכתוב טהורות ולא אסורות, ה"נ לרבא הוי הכי, דקודם שילוח אף המשתלחת אסורה וכו' משעת שחיטה, לא ידעתי מה זאת תמיהא דהיאך משמע זה מטהורות ול"ע ע"כ. ואני עני אומר, דתמיהת התו' ז"ל תמיהא קיימת דוקא לאוקמי' דרבא, ולא משום דנעלם מעיני חכמתם דהמשתלחת קודם שילוח אסורה, דהא מתורתם למדנו כן בקידושין כדלעיל, אלא קושייתם הוא מהמשמעות דלא משתמע שפיר, דבשלמא לרנב"י שפיר כתיב טהורות, כלו' כשיביא הב' צפרים בעי' שיהו שניהם טהורות, כלו' שלא יהיו משל עיר הנדחת, דלא תימא דוקא למשתלחת צריך לדקדק על זה שלא יבאו לידי תקלה, אבל הנשחטת הא בלא"ה בעיא קבורה. ואי משום הבשר המצו' בה הא מצות לאו ליהנות ניתנו וסד"א תשתרי, קמ"ל טהורות דשתיהן טהורות חייב להביא, וה"נ אוקמי' דר"פ דאוקמה למעט חליפי ע"ז, וכן לרבינא דאוקמה בהורג את הנפש, כלהו במוטב תלתא שפיר משמע כן מטהורות דאמר קרא שיביא למצו' שתיהן טהורות גמורות. אבל אוקמי' דרבא דאיירי שכבר טיהר מצו' אחד ושהר צפור אחד אחר השחיטה, וקמ"ל קרא שלא יביא צפור אחרת טובה לזווג עם זו כדי לטהר מצו' אחר, היכי משתמע הכי מטהורות דכתיב בהבאת הצפורים בתחלת הכשר מצו', והיך נדרוש הכתוב לשיריים של מצו' זה שלא יקחנה למצו' אחר ויזווג עמה צפור אחרת דעלמא, אין הדרשה מתיישבת על לישנ' דקרא במשמעות טהורות דקאי על שעת לקיחה דעכ"פ לא נאסרה אלא בשעת שחיטת חברתה, זוהי כוונת התו'.

(ד). ר"י הגלילי אומר וכו'. ה"נ תניא בת"כ (מצורע פ"ב ה"ה, ע"א ע"ג), ופי' שם הר"ב ק"א דדריש מלת עיניו דהגבות אינן מצטרפות לעינים וכו', ולזה ואת גבותיו הוצ"ל, לזה דרשו דר"ל שמהשיער שעל עיניו לא יגלח אלא הגבות ולא ריסי עיניו ע"כ, והוא דוחק דגבותיו סתם לא הוה משמע גבות עיניו כלל, אלא גבות ממש, דהיינו השדרה כדכתיב (יחזקאל א' י"ח) וגביהן וכו' וגבותם מלאות עינים וכו', ולפעד"ן דכולה ברייתא דת"כ אזלא כההוא תנא דסוטה פ' היה מביא די"ו, דלא כר"ע דדריש ריבויי ומיעוטי, ולא כרי"ש דדריש כללי ופרטי, דבין למר בין למר היכא מלתא דממעטי, לרי"ש ממעטי' טובא דלא מרבי' אלא כעין הפרט דדמי לגמרי, דהיינו כינוס שער ונראה מיעט בית השחי וכו', ולר"ע לא ממעטי' אלא מאי דלא דמי להנהו בשום צד. דהיינו שיער שבתוך החוטם כדאי' התם בגמ'. אמנם היכא התם מאן דסבר הלכה עוקבת את המקרא, והיינו ההוא תנא דקאמר בג' מקומות הלכה עוקבת את המקרא, וס"ל לרנב"י ולר"פ דאע"ג דתנא שלשה תנא ושייר (ועי"ש בתו') אפר, דמהני לעפר סוטה, אע"ג דכתיב ומן העפר וכו', ומצורע דכתיב את ראשו וכו', והלכה מגלח כדלעת, כלו' ואפי' שיער שבתוך החוטם שאינו נר' כלל ע"ש, ויפשתא הך תנא דת"כ איהו דאית ליה הכי, דהכי תניא לעיל מכאן אין לי אלא מקום כינוס שער וכו', מנין לרבות כינוס שער שאינו נר', פיזור שער וכו' פיזור שער ואינו נר', ת"ל את כל שערו, ובתר הכי תנא ראשו מת"ל, לפי שנ' תער לא יעבור וכו', יכול אף המנוגע, ת"ל ראשו, זקנו מת"ל, לפי שנ' ופאת זקנם וכו', יכול אף המנוגע ת"ל זקנו וכו', פי' דקשיא ליה דכיון דהכא סבר דלא דרשי' לא כללי ופרטי ולא ריבויי ומיעוטי, א"כ הנך פרטי למה נכתבו, ומשני דהנהו דכתיבן, ראשו לרבות נזיר, וזקנו לרבות כ"ג, ושוב קשיא ליה התינח ראשו וזקנו, אבל גבות עיניו למה נכתב, ומשני למעט ריסי עיניו, דאע"ג דבאה הלכה שמגלח הכל כדלעת ואפי' שיער שבתוך החוטם, מ"מ אהני קרא דגבות עיניו למעט ריסי עינים, ואולי טעמא דמלתא לפי שהן כמו שומר לעינים, ואם מגלחן הוא מסוכן להסתמא וגם לא יוכל לישן והם עליו הכתוב. וכולה הך מתניתא ריה"ג היא, לא ר"ע ולא רי"ש אלא ריה"ג, דאיהו בר פלוגתייהו, וה"ק אין לי אלא כינוס וכו', ראשו מת"ל וכו', נ"ל ראשו ונ"ל זקנו דריה"ג, שריה"ג אומר גבות עיניו ולא ריסי וכו', וכמה זימני אשכחן בגמ' דמפ' למתניתא בכה"ג.

ואמנם הרמב"ם לא פי' כהך תנא, אלא כר"ע דז"ל שם (פי"א מה' טומאת צרעת ה"א) כיצד מגלחו מעביר תער על כל בשרו וכו', אפי' בית השחי ובית הערוה שיער שעל כל הגוף, עד שיעשה כדלעת, שנ' את כל בשרו, א"כ למה נאמר ראשו וזקנו וגבות עיניו, לרבות כל כיוצא, ולמעט שער שבתוך החוטם, לפי שאינו נר' ע"כ, פי' שאינו נר' כלל, ולא דמי לפרטא בשום צד, לפי שהוא בתוך הבשר ואינו נר' כלל, ול"ק מה שהק' עליו הראב"ד ע"ש, הרי בהדיא דדריש ריבויי ומיעוטי כר"ע, והילכך לא ממעטי' ריסי עיניו שיש בהן קצת דמיון לפרטא, ושוב ראיתי להר"ב א"ן שכתב, דלעולם הרמב"ם ס"ל בעלמא כרי"ש דדריש כללי ופרטי ולא ריבויי ומיעוטי, וכמ"ש הפר"ח בי"ד סי' פ"ד, והכא לאו משום דפי' כר"ע, אלא משום דהלכה עוקבת את המקרא ע"ש, ולפעד"ן דא"א לומר כן, דא"כ מנ"ל למעט שער החוטם, ותו דלי' הרמב"ם מורה להדיא דריבויי ומיעוטי קא דריש ולא משום

בגלחתו הראשונה וחזר וגלחן בתגלחתו שנייה, לא עלתה אלא תגלחת ראשונה בלבד. (ה). תגלחת של מצוה טבילתו והזאתו מעכבי', ושאר כל מעשיו אין מעכבין בו, שחיטת צפורים והזאתו ותגלחתו ביום, ושאר כל מעשיו בין ביום ובין בלילה, אלו באנשי', ושאר כל מעשיו בין בכהנים ובין בלוים. (ו). מצורע מותר בתשמיש המטה בימי גומרו, ואסור בימי סופרו, רבי יוסי

חסדי דוד

דהלכה עוקבת, ואע"ג שהפר"ח העלה דהרמב"ם פי' בעלמא דכללי ופרטי דרשי', הרי הר"ב תי"ע העלה איפכא בפ"ד דב"מ מ' ע', ופ"ה דבכורות מש' ה', דריבויי ומיעוטי דריב ובר"ע ע"ש, ודבר זה כולל איכות וכבר כתבתי בזה במקום אחר.

גלח ושייר ב"ש וכו'. מייתי לה הר"ב במשנה ד' (פי"ד), ופי' שניה בסוף ז' ימי ספרו הזר וגילה כל גופו ואותן ב"ש התגלחת הראשונה כמאן דליתה וזאת היא הראשונה, וסופר ז' ומגלח עדיין ע"כ, ופסק כן הרמב"ם שם דין ג'.

(ה). תגלחת של מצורע וכו'. כצ"ל, ופי' הר"ש (פי"ד מ"ד) ושאר כל מעשיו כגון שלוח צפרים וכבוס בגדים ע"כ. ומ"ש שלוח צפורים לאו דוקא, אלא כלו' הצפור החיה, ואפי' ברצה לרמוז ג"כ קבורת הצפור השחוטה דהיא נמי לא מעכבא. ובת"כ (מצורע פרש' ב' ה"ה, ע"א ע"א) דרשו כן מקרא וטהרו בדברים הנעשים ע"ש, כלו' דתגלחת וטבילה והזאה הן דברים הנעשים בגופו ממש, ומלתא דפשי' דר"ל הנך מילי כמשפטם הכתוב בפ', דהיינו תגלחת את כל שערו שלא ישייר אפי' ב"ש, וטבילה כדינה במ"ם, והזייה כדינה דהיינו שמביא ב' צפרים דרור ועץ ארז ואזוב ושני תולעת ויבהוט א' וכו', הכל כמבואר בענין שאם לא עשאן כתיקונן כאילו לא עשאן, אבל דברים שחוץ מגופו, דהיינו קבורת השחוטה ושילוח החיה וכבוס בגדיו אינן מעכבין לטהרת גופו, דלא דרשי' תורה ותהיה אלא לדברים שבגופו, דהכי ילפי' מוטהרו. ודע דהרמב"ם בפי' הנז' (פי"א ה"ד) כתב, תגלחת המצורע וטבילתו והזאתו אינן מעכבות זא"ז, ושאר כל מעשיו מעכבין, והא ודאי לא מתוקמא וכלפי לייא, וכבר כתב הראב"ד דאולי ט"ס הוא, וכן הוא האמת בלי ספק כמבואר, כי מ"ש מרן שם בשם מ"כ דתגלחת לא מעכבא טבילה ע"ש, לא יתכן כלל דמאחר שאין המצורע נטהר אלא בכן א"כ למאי נ"מ דאין מעכבות זא"ז וברור.

ודע דהא דאמרן, דכי עביד תגלחת והזייה וטבילה שהוא טהור כדדרשי' מוטהרו, לאו למימרא שהוא טהור גמור, אלא טהור מהומרי מצורע, דהיינו שאינו מטמא בביאה ולא במשא רק במגע, ואינו עוטה מו"מ ומותר ליכנס לעיר אפי' מוקפת חומה, אבל עדיין אב הטו' הוא ומטמא אדם וכלים עד אחר התגלחת שניה, ואולי דהיינו דדייק תנא למיתני בסדר זה תגלחתו טבילתו והזאתו שלא כסדרן, שהרי בתחלה היה מביא צפורים ומזה עליו ואח"כ תגלחת ואח"כ הטבילה, אלא ה"ט דתגלחת וטבילה דקאמר כייל תרתי תגלחות וטבילות, משא"כ הזאה דליכא אלא חדא בראשונה, וה"ק דתגלחתו וטבילתו מעכבין ב"פ בו, הראשונות מעכבות מליכנס לעיר כדכתי'. והשניות מעכבות ליטהר לגמרי דאחר טבילה שניה והערב שמש טהור אפי' לתרומה. ודע שראיתי בת"כ (מצורע פרש' ב' ה"י, ע"א ע"ב) ורחץ במים וכו', רחילת גופו מעכבתו ליכנס לפנים מן המחנה ואין צפוריו מעכבין אותו ליכנס וכו' ע"כ, ולכאורה הא פליגא אדלעיל, דבלא צפוריו היאך מזין עליו ובמה מזין, ולעיל אמר דכל הדברים שבגופו מעכבין, ונ"ל דצפוריו דקאמר ל' מושאל וכאילו אמר קרבנותיו, דמצורע עני מביא ב' תורים או בני יונה והיינו צפוריו דקאמר, ולפי"ז מחנה דקתני היינו מחנה יש', כלו' לפנים בעיר המוקפת חומה שממנה נשתלח, דאינו למחנה שכינה פשי' דצפוריו מעכבין, שהרי הוא מחוסר כפורים וכפרתו מעכבת מליכנס למקדש.

והא דקתני הכא סיפא שחיטת צפורין וכו', ביום היינו מדכתיב תורת המצורע ביום טהרתו, דברים שהן בגופו של מצו' צריכין ביום דוקא והכי אי' בת"כ (ריש מצורע ה"ג, ע' ע"א). ומ"ש ושאר כל מעשיו אפי' בלילה, פי' הר"ש כגון לקיחת צפורין ושילוח צפורין וכבוס בגדים וטבילה ע"כ, והא דתניא בריש יומא (ו' א') ושאר דוכתי כל הטמאין טבילתן ביום, נדה ויולדת טבילתן בלילה, לאו למימרא דביום דוקא וכדקתני הכא בין ביום בין בלילה, אלא פירושו דיכול לטבול טבילה שניה ביום השביעי של ימי ספרו ואינו צריך להמתין עד הערב כמו נדה שאינה יכולה לטבול עד שיעבור יום ז' שלה. אבל אה"נ שכל הטמאין אם רצו להמתין עד אחר שעבר שביעי שלהם יכולים לטבול בין ביום בין בלילה, כמ"ש רש"י בפ"ב דמגלה ד"ך אמתני' דלא טובלת עד שתנץ החמה, וז"ל משיגיע שביעי לזב וכו', אין או' משחשיכה בכנוס ז' ראוי לטבול אע"ג דלילה תחלת יום הוא הכא יום בעי', אבל משעבר היום מותר לטבול בלילה ע"כ, וכ"כ שם התו' דכיון שעבר שביעי פשי' דמותר לטבול בכל עת שירצה ע"ש. ובכיומא דסיפא דהכא יש ט"ס וחסרון וכצ"ל, אלו באנשים ושאר כל מעשיו בין באנשים בין בנשים אלו בכהנים ושאר כל מעשיו בין בכהנים בין בלוים וכך העתיק הר"ש (שם) ופשוט דלוים דקתני לאו דוקא אלא אפי' ישראל, וכ"כ הרמב"ם שם (פי"א ה"ה) בין בכהנים בין ביש' ופשוט, ודקתני אלו בכהנים אתיא סתמא כר' דסבר בת"כ (מצורע ריש פרק א', ע' ע"ג) אף שחיטה בכהן, דלא כריב"י דהתם דס"ל נווי בכהן ושחיטה בכל אדם, והכא הרי שחיטה בכלל אלו דקתני וה"כ ר' היא, ואע"ג דבקדשים קי"ל שחיטה כשרה בכל אדם, נ"ל דשאני הכא דכיון דטו' נגעים וטהרתן ביד כהן דוקא והשחיטה היא תחלת טהרתו הילכך בעי כהן, ואע"ג דפשטיה דקרא דכתיב וצוה הכהן ושחט וכו', משמע כריב"י, דאילו לר' למי יצוה מאחר שהוא עצמו השוחט, עיין מ"ש הרב ק"א.

(ו). מצורע מותר וכו' ר"י בר"י אומר אם בימי וכו'. כצ"ל, ובריי[ת]א זו אי' בת"כ (מצורע סוף פרק א', ע"א ע"ב) ומייתי לה תלמו' בפ"ק דמ"ק (ד"ו) [ז' ב'], והתם גרסי' בדברי ר"ח דנתי לפני ר' למדתנו רבינו וכו', והוא לשון יותר מיושב, משום דר"ח תלמידיה דר' הוה, ונ"ל דר"ח

ברבי יהודה אומר אף בימי סופרו אסו', קל וחומר בימי גומרו, אמר רבי חייא אמרתי לפני רבי שלא היה לו יותם לעוזיה אלא בימי חלוטו, אמר לו אף אני כך אמרתי. (ז). שתי צפרים של מצורע שמתה אח' מהן או שברח או שנעשת טרפה, יקח זוג לשנייה, שחט אחת מהן ונמצאת שנייה לדרור

חסדי דוד

נא הוה שמיע ליה אלא סברת ריב"י בנגד ולא סיימוה קמיה פלוגי דר', ומש"ה השיבו אף אני כך אמרתי, ופירש"י שם יותם לא היה וכו', כלו' לא נתעברה אמו דיותם אלא בימי הלוטו, דעוזיהו היה מצו' ולא נזקק לאשתו בימי ספירו אלא בימי הלוטו ע"כ, פי' לפירושו דע"כ ליכא למימר בעוזיהו בימי ספירו, דהא לא הוו ליה ימי ספירו, דכתיב (מלכים ב' ט"ו ה') וינגע ה' את המלך ויהי מצו' עד יום מותו, וע"ש בתו' שהביאו ראיה מהפסוקים איך נולד יותם אחר שנצטרע עוזיהו, ושם כתבו דשפי' נביאים פירש"י חשבון זה וסיימו ומ"מ אין ריב"י מוקשה, די"ל דנתנגע בסוף השנה ועיבורו היתה בתחלת השנה ע"ש, וגם בפי' הראב"ד לת"כ (הנ"ל) מייתי הברייתא דס"ע, וביאר החשבון זה ומשני אליבא דריב"י כשינוייא דתו', ומשני עוד א"נ מאן לימא לן דכדין עבד ע"ש, ויש סייעתא לדבריו מהירוש' דכלאים (פ"ה ה"ב, ל"א ע"ג) גבי פרדה דקאמר אין למדין מן המלכות, ומה גם עוזיהו כי גבה לבו עד כי נכנס לפנים להקטיר. ומיהו נר' דלא ניחא להו לתו' בהך שינויא, משום דאיכא למימר פוק חזי מאן סליק מהכוא עבורא, יותם שהיה נדיק גמור שבכל המלכים לא נאמר כמותו ויעש הישר וכו', וכדאשכחן נמי (סוכה מ"ה ב') דקאמר עליה רשב"י יכולני לפטור וכו', ואלמלא יותם בן עוזיהו עמי מיום שנברא העולם וכו', ואם אי' שנתעברה אמו באיסור לא היה שם סייעתא דשמיא להוליד נשמה קדושה כמוהו.

ודע דהתם בגמ' (מו"ק ז' ב') קאמר במאי קמ"פ, ריב"י סבר גלי רחמ' בימי ספירו וכ"ש בימי חלוטו, ור' סבר מאי דגלי גלי מאי דלא גלי לא גלי ע"כ, והק' שם התו' דלמה ר' לא דריש ק"ו, ותי' ושמא יש שם פרכא, או שמא מצו' חדוש הוא, א"נ ז' ימים משמע מיעוט לאפוקי ימי הלוטו וכו' ע"ש, ולא ביארו הם ז"ל מהו הפרכא, ואפ' לומר דהפרכא היא מה לימי ספירו שכן אינן אלא ז' ימים וליכא לערא דגופא ולא עגונא דאתתא, דבל"ז תנן (כתובות פ"ה מ"ט) והוכלת עמו מלילי שבת וכו', קאמר בימי הלוטו דזימנין שהם ימים רבים ואיכא לערא ועיגונא. ומ"ש או שמא מצורע הדוש הוא, מלבד ההידוש שאר עמאין מותרים, איכא נמי הדושא עפי דאע"ג דמצורע אסור בתשמיש, עכ"ז מצורעת מותרת, כדדרשי' ברפ"ב דכריתות (ח' ב') מחוץ לאהלו ולא מחוץ לאהלה, אע"ג דלכל שאר דיני עו' שוה מצורעת למצורע. ומ"ש דז' ימים משמע מיעוט, אע"ג דאצטי' לגופיה כמ"ש הם ז"ל, נר' דמ"מ דריש מיעוטא משום דכוליה קרא דשבעת ימים יתירא, דהא כתיב אבתריה (ויקרא י"ד ט') והיה ביום השביעי וכו', א"כ ליכתוב קרא סתמא וישב מחוץ לאהלו והיה ביום הז' יגלח וכו', א"ו מיעוטא הוא ז' ימים אין, ימי הלוטו לא.

(ז). שתי צפרים וכו', שחט א' מהן ונמצאת שניה לא דרור או שנמצאת טריפה שתיהן מותרות, ויביא ב' בתחלה וכו'. כצ"ל, כפי מה שהעתיק הר"ש (פי"ד מ"ה), והנה בבבא דרישא פי' הר"ש או שנעשית טריפה לאחר לקיחה, אבל אם נמצאת טריפה דמשמע שמקודם לכן היתה טריפה לא אצטי' ליה למיתני יקח זוג לשניה, דפשי' דכיון דלקיחתן בפיסול אין מעכבות זא"ז, ומש"ה נמי לא תני או שנמצאת שלא דרור, אבל היכא דלקיחתן בכשרות, ס"ד דקבעה לקיחה ומעכבות זא"ז קמ"ל ע"כ, פי' נפי', דכיון דלא קבעה לקיחה סגי במה שיקח זוג לשניה וא"צ להביא ב', דאותה לקיחה נתבטלה וכמאן דליתה, והשתא כשמזווג לה זוג היינו לקיחתן כא', ואפי' אם ירצה להביא ב' בתחלה, נר' דאינו רשאי, דכיון דמצי לקיים המצוה מן המובחר בזו שכבר חל עליה שם מצוה פשי' דמצוה בה לכ"ע, וה"ז דומה לב' שעירי יה"כ דתנן (יומא רפ"ו) מת א' מהן עד שלא הגריל יקח זוג לב', ולא אמרי' יביא זוג אחר אא"כ מת אחר שהגריל, והא דנקט תלת מתה וברחה ונעשית טריפה, והו דנקט ברחה תחלה והדר טריפה, דלכאורה ק' דהו"ל למיתני טריפה אגל מתה דדמי לה והדר ליתני ברחה. אלא נלע"ד דמתה וברחה נקטינהו אהדדי לומר, דמה מתה יקח מיד זוג לשניה בודאי, דמה יש לו להמתין הא למתה אין עוד תקוה, כך ברחה לא נימא דכיון דלקיחתן כא' למצוה מיהא בעי', א"כ השתא שברחה א' לא יקח מיד זוג לשניה אלא יחזור תחלה אחר אותה שברחה, דשמא תימצא ותתקיים המצוה מן המובחר הואיל ונלקחו כא', קמ"ל דא"צ לחזור כלל אלא מיד שברחה יקח זוג לשניה כאילו מתה, והדר קתני או שנעשית טריפה, לאשמועי' דבין שהיא טריפה ודאי דומיא דמתה בין שאינה אלא ס' טריפה דהוי דומיא דברחה, דכי היכי דברחה יתכן שתימצא ה"נ ס' טריפה יתכן שתהיה כשרה, כגון שדרסה נץ במקום א' וצריכה בדיקה באותו מקום (הולין נ"ג ב') וכיוצא בזה, דסד"א הואיל ואפ' שע"י בדיקה תהיה כשרה ישהנה דאולי יוכל לקיים בה המצוה מן המובחר, קמ"ל דבעי' דבשעת שחיטה תהיה ראויה בודאי, דהיינו דלית בה רעותא, אבל אם יש בה רעותא דצריכה בדיקה לא קרי' בה ב' צפרים חיות וכו' ולא מהניא. ובמציעתא פי' הר"ש שתיהן מותרות ומתני' דקתני ונמצאת שלא דרור יקח זוג לשניה, משום דאיירי בשחוטה שנמצאת שלא דרור, אבל הכא נמצאת שניה קתני דהך דקיימא נמצאת שלא דרור ולא אמרי' יקח זוג לשחוטה, שאין השחוטה כשרה אא"כ איכא שניה בהדה ע"כ, כלו' דאע"ג דלקיחתן כא' אינו אלא למצוה, מ"מ בשעת שחיטת הא' צריך אפי' לעכובא שתהא שניה בהדה, ואי ליכא לא חשיבא שחיטה מעלייתא להכשיר המצורע, וז"ש שאין השחוטה כשרה, פי' כשרה למצותה וכאילו נשחטה בעלמא, הילכך מותרת באכילה וכ"ש הברתה השניה דלא חזיא למצו', שמותרת לשחוט ולאכול אם היא שלא דרור, ואם היא טריפה מותרת בהנאה מיהא, ויביא שנים ראויים בתחלה לטהר המצו'. ובבבא שלישית פי' הר"ש, שתיהן אסורות משום דפיסול זה לאחר שחיטה כדקתני שנעשה טריפה ושחיטה שהיתה כתיקונה קבעתן, אבל גבי

או שנמצאת טרפה, יקח זוג לשנייה, ושתיה׳ מותרות, ויביא שתים כתחלה, שחטה ומתה

חסדי דוד

שתיהן מותרות קתני שנמצאת טריפה דמשמע מקודם שחיטה נטרפה ולא היתה שחיטה כתקנה ע״כ, והא דאסורות היינו בהנאה, השחוטה לפי שנשחטה כתקנה שהברתה היתה ראויה בשעת שחיטה, וכיון שנשחטה כתקנה חל עליה דין שחוטת מצו׳ ליאסר בהנאה, והשניה נמי אסורה בהנאה, שהרי לא התירה תורה המשולחת אלא לאחר שילוח, וכשנטרפה תו לא מצי לקיים השילוח, ונשארה אסורה בהנאה, ומכאן סייעתא לדעת התו׳ דפ״ב דקידושין (נ״ז א׳, ד״ה משעת) דאייתינן לעיל בפרקין, ושכ״ד הרמב״ם, דמשעת שחיטה נאסרה גם המשולחת בהנאה עד שעת השילוח, והשילוח מתירה, דאילו למאי דמשמע מפירש״י דהתם דהמשולחת לא נאסרה מעולם, היכא קתני הכא שתיהן אסורות, דמשמע להדיא תרווייהו בחדא מחתא, דשתיהן אסורות בהנאה, דדוחק גדול הוא לפי׳ דהשניה מיהא אינה אסורה אלא בהכילה לפי שהיא טריפה. והא דלא אמרי׳ יביא אחרת ויקיים בה מצות שילוח, כבר מבואר זה בדברי הר״ש במ״ש שהשחיטה קבעתן, כלו׳ להיות יחדיו זו לשחיטה וזו לשילוח, וכיון דלא מצי לקיים בזו מצות שילוח שלא אמרה תורה שלח להקלה, הילכך גם שחיטת השחוטה אזדא לה מעתה וכאילו לא עביד מידי לענין הכשר המצו׳, ומש״ה יביא זוג אחר, ומ״מ השחוטה אסורה בהנאה, ובעיא קבורה שהרי נאסרה משעת השחיטה, שחברתה עדיין לא נטרפה, ואע״ג דתנינן לעיל בפרקין שאר כל מעשיו אין מעכבין שבכללם השילוח, וא״כ אמאי קתני הכא יביא זוג אחר הלא השילוח אינו מעכב, והשחיטה כבר נעשית בהכשר, נ״ל דבשעה שנעשית טריפה עדיין לא הזה עליו, וכיון שאין שם בשעת הזייה צפור הראויה לשילוח, הו״ל כמו שאינו ראוי לבילה דבילה מעכבת בו, הילכך ישפך הדם ולא יזה, ואם הזה לא מהני, אלא יביא ב׳ בתחלה, אבל אם לא נטריפה השנית אלא אחר שהזה עליו, נר׳ ודאי דא״ל להביא עוד כלל, שהרי שילוח אינו מעכב, וכבר נטהר המצו׳ בשעת הזייה, כיון דשהיא בשעתא ראויה היתה לשילוח. זהו הנלע״ד בפי׳ דהנך בבי כפי מה שפי׳ הר״ש.

ומיהו נלע״ד דהך דתנא רישא לעיל יקח זוג לשניה לא אתיא אלא כריו״ח דהתם בקידושין דנ״ז, דס״ל דצפורי מצורע לא נאסרו אלא משעת שחיטה, אבל לר״ל דס״ל התם שמשעת לקיחה נאסרו, א״כ לדידיה פשי׳ דקבעה לקיחה, וא״כ הו״ל דומיא דשעירי יה״כ שמת א׳ מהן משהגריל, דתנן התם (יומא רפ״ו) יביא זוג אחר בתחלה, ומה שפי׳ הר״ב דלא קבעה לקיחה כדלעיל אינו אלא אליבא דריו״ח. וממילא דה״נ מאי דתנא בבבא שליטית, שחטה ומתה חברתה וכו׳, היינו נמי אליבא דריו״ה, דדוקא שחיטה קבעה, אבל לר״ל אפי׳ מתה הא׳ קודם שחיטה שתיהן אסורות ויביא ב׳ בתחלה. דלקיחה קבעה כל שהיתה הלקיחה בהכשר. והא דלא הותבו התם לר״ל מהך מתניתא, משום דהא מבו׳ שם הה״נ בסוגייא דפלוגי׳ דריו״ה ור״ל פלוגי׳ דתנאי היא, וא״כ הא איכא תנא דקאי כוותיה, דהיינו תנא דבי רי״ש כמבו׳ שם ע״ש.

ומעתה נלכה לסיפא דהכא, דתנא שחטה בלא עץ ארז וכו׳, דפי׳ הר״ש, האי פיסול הבא מחמת דבר אחר, מר מדמי ליה לפיסול דקודם שחיטה, ומר מדמי ליה לפיסול דאחר שחיטה ע״כ, פי׳ דבריו דר״י ס״ל דעץ ארז וכו׳, מעכבין את השחיטה, דכי היכי דב׳ צפורין שמצותן ליקח שתיהן כא׳ וכן מעכבין זא״ז, שאם אין השניה עמה בשעת השחיטה לא מיקריא שחיטה ראויה למצו׳, דמש״ה תנא רישא שאם נמצאת שניה שאינה דרור או טריפה שתיהן מותרות ויביא ב׳ בתחלה, שהרי היה הפיסול בצפורין עצמם קודם שחיטה, ה״נ חסרון עץ ארז וכו׳, אע״ג דלא צריכי לקיחה כא׳ עם הצפורין, אלא דמ״מ מעכבין אה״כ שעיקר השחיטה להזות עליו, וכיון דליכא עץ ארז וכו׳, לא מצי מזה, הילכך אם לא היו שם עץ ארז וכו׳, בשעת שחיטה ס״ל לר״י דמעכבי לשחיטה, דלא מיקריא שחיטה למצורע, וז״ש הואיל ושחטה שלא כתקנה מותרת, וממילא דהשניה נמי מותרת, ויביא ב׳ בתחלה כמו ברישא, ור״ש סבר דהא ל״ד לרישא, דהכא שחיטה כתקנה מיקרי, הואיל ולא בא החסרון אלא מחמת ד״א ולא מחמת צפורים גופייהו, והל על השחוטה שם שחיטת מצו׳ ליאסר בהנאה וכאילו חל הפיסול אחר שחיטה, וטעמא דאע״ג דהויא שלא כמצותה שלא היה שם עץ ארז בשעת שחיטה, מ״מ הא לא מיקרי אלא שלא כמצותה, כלו׳ שלא כמצוה מן המובחר, ומ״מ כתקנה הויא וחייל עלה איסו׳, כך נר׳ לפי׳ ל׳ הואיל בדברי ר״ש, דאל״כ מאי הואיל, אדרבא הול״ל אעפ״י שנשחטה שלא כמצותה אסורה, אלא ה״ק הואיל ולא נשחטה אלא שלא כמצותה ואין כאן שלא כתקנה, שחיטה ראויה למצו׳ מיקרייא, וכאילו לא נולד הפיסול והחסרון אלא אחר שחיטה, וחייל עלה אי׳ שחיטת צפור מצו׳, כך נלע״ד לפי׳ כפי דברי הר״ש, ובהכי לא תקשי לן דמחלפא שיטתיה, דר״ש דאיהו אית ליה בעלמא בפ׳ מרובה (ב״ק מ״ז) ובפ׳ או״ב (חולין פ״ה מ״ג) ובשאר דוכתי, דשחיטה שאינה ראויה ל״ש שחיטה, וא״כ היכי קאמר הכא הואיל ונשחטה שלא כמצותה אסורה, הא כלפי לייא, דהואיל ונשחטה שלא כמצותה שחיטה שאינה ראויה היא ול״ש שחיטה לאוסרה, אבל עם האמור ניחא, דה״ק הואיל ואין כאן רק שלא כמצותה ואין כאן שלא כתקנה, שחיטה ראויה היא ואסורה.

וראיתי להר״ב תוס׳ יו״ט דדייק אמתני׳ (פי״ד מ״א) דמדקתני אחר השחיטה נטל עץ ארז וכו׳, ש״מ דאחר שחיטה נטלן, ובעא מימר דר״ש היא, דלדידיה אף לכתחלה א״ל להביא קודם שחיטה ע״ש, וק׳ איך יפרש הרב מ״ש ר״ש נשחטה שלא כמצותה, הואיל ואפי׳ לכתחלה א״ל, מאי שלא כמצותה איכא, א״ו כדאמרן, ברם תמהני טובא בין על נוס׳ הר״ש ובין על פירושו, דהא התם בפ׳ האיש מקדש (נ״ז א׳) דמותיב תלמו׳ לר״ל מהך מתניתא, תמן תנינן כל בתר איפכא, דהכי אי׳ התם איתיביה שחטה שלא באזוב וכו׳, רי״א הואיל והוקצה למצותה אסורה, רש״א הואיל ונשחטה שלא כמצותה מותרת, ע״כ ל״פ אלא דמ״ס שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, ומ״ס לאו שמה שחיטה, דכ״ע מיהא מהיים לא מתסרא, ומסיק תנאי היא ע״ש, ונוראות נפלאתי

חברתה או שנעשת טרפה, שתיהן אסורות, ויביא שתים כתחלה. (ח). שחטה שלא עץ ארז ואזוב

חסדי דוד

היכי אשתמיטתיה להר״ש סוגייא ערוכה, דמינה הו״ל להגיה התוס׳ דמשבשתא היא מקמי ש״ס, דגרסי׳ בברייתא דאיפכא שמעינהו דר״י אסר ור״ש שרי, ולשמעינהו אזלי והדר להיפך, וגם על התוי״ט יש להפלא דסמך על דברי הר״ש ולא זכר שם מהסוגייא. ואיך שיהיה אנן בדידן בא ונסמוך על ש״ס דידן, ויש לנו להגיה בתוס׳ שלפנינו כפי נוס׳ הש״ס עפי מלהרבות במחלוקת ולומר דתנאי נינהו אליבא דר״י ור״ש, דהך תנא תוספתא סבר איפכא פליגי ולידחק כדלעיל. והנה כפי גיר׳ התלמוד הנ׳ דהא דתנא רישא שחט ונמצאת שניה טריפה וכו׳, מותרות הכיא סתמא כר״ש, דכיון דשחיטה שאינה ראויה היא, לפי שלא היתה חברתה עמה הילכך מותרת, אבל לר״י אה״נ דאסורה כמו שחטה שלא בעץ ארז [1]), והא דפליגי בהא, להודיעך כחו דר״ש, דאפי׳ בכה״ג דהוי החסרון בד״א מיקרי שחיטה שאינה ראויה ול״ש שחיטה לאוסרה. ואה״כ לפי מאי דקי״ל בעלמא דלא כר״ש אלא כרבנן, דס״ל בסוגייאות הנז׳ דשמה שחיטה, נמצא דדין בבא דשחטה שלא בעץ ארז בין ברישא דנמצאת שניה טריפה, יש לנו לפסוק דאסורה. ואין להק׳ דא״כ הו״ל לפלוגי ברישא לאשמועי׳ כחו דר״י דקי״ל כוותיה, משום דלעולם כחא דהיתרא עדיף, אע״ג דהוי דלא כהלכתא.

ואנכי סבותי בכל נפש להתבונן בדרך המלך רבינו הרמב״ם, וראיתי שלא הביא (פי״א ה״ט) רק מתני׳, שחט את א׳ מהן ונמצאת שלא דרור יקח זוג לשניה והראשונה מותרת באכילה, ואם נמצאת טריפה יקח זוג לשניה והראשונה מותרת בהנאה, ולא הזכיר תלתא בבי קמאי של התוס׳ כלל, אלא בבא דסיפא דמייתי לעיל מהך שחט שלא בעץ ארז וכו׳, ה״ז אסורה בהנאה, דשחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה ע״כ, והיינו כר״י וכנוס׳ הש״ס דלעיל. וזה חזיתי להר״ב משל״מ שם (פי״א מה׳ טו״מ צרעת ה״ט) דמייתי להתוס׳, ועל בבא דרישא כתב דלא הזכיר בתוס׳ אם האחרת מותרת בהנאה, משום דזה תלוי במחלוקת, דלריו״ח שרי ולר״ל אסור, ובפלוג׳ לא קא מיירי ע״כ, ולפעד״ן דמדקתני יקח זוג לב׳, ממילא משמע שהיא מותרת, דאל״כ איך יקח לה זוג, הרי כבר נאסרה תחלה, דאנן בעי׳ דבשעת לקיחה מיהא יהיו חיות טהורות, וא״כ היינו ודאי דלא כר״ל, דלדידיה הרי לקיחה קבעה ושתיהן נאסרו ונקבעו להיותם יחד בשעת שחיטה, וכיון דמתה א׳ קודם שחיטה נתבטלה אותה הלקיחה, ופשי׳ דיביא ב׳ בתחלה ולא מצי ליקח זוג לשניה וכדכתי׳ לעיל. ומילא שפיר ואזיל גם מ״ש הרב על בבא השלישית דאתיא ככ״ע, והא דנקט מתה אחר שחיטה ולר״ל אפי׳ קודם נמי, ה״ע משום דבעי למיתני שתיהן אסורות ויביא ב׳, ודין זה לא שייך אלא במתה אח״כ, דאילו קודם שחיטה יביא זוג לב׳, ומש״ה לא מותיב בגמ׳ לר״ל מהא משום דאיכא למדחי כדכתי׳ ע״כ, הא נמי ליתא לפע״ד, אלא מדנקט אחר שחיטה דוקא, ש״מ דאתיא כריו״ח ודלא כר״ל, דלדידיה אפי׳ מתה קודם שחיטה צריך דוקא להביא שניה,

והא דלא אותבוה לר״ל, ה״ע כדכתי׳ לעיל, דהא איכא ריו״ח דקאי כוותיה, ומהתימא שהרב משל״מ גופיה מייתי לעיל מהסוגייא דמחלוקת ר״י ור״ל מחלוקת תנאים, א״כ מה זה הוצרך לבקש טעם אמאי לא מותיב לר״ל מהא.

תו חזיתיה למר רבא דחקר מדוע רבינו לא הזכיר רק דין המש׳, וכתב דדינא דרישא דתוס׳ לא הוצרך דבמכ״ש אתי, דאפי׳ בנשחטה כל שלא היתה שחיטה כראוי וכו׳, כ״ש וכו׳ יעו״ש, כי כל דבריו אמת וצדק ואין להוסיף עליו. אך זה בלבד נשאר קצת דחוק, במ״ש הרב שלא הוצרך רבינו להביא הבבא דשחט ונמצאת הב׳ טריפה, משום דסמך על מ״ש גבי אין שם אזוב ע״ש, דנר׳ שאין זו סמיכה, די״ל דשאני הביא דעץ ארז, שהוא דבר אחר לגמרי נפרד שא״ל להיות יחד עם הצפורים בעת שחיטה, משא״כ שתי צפורים ודילמא אע״ג שאם שחטה שלא בעץ ארז אסורה, שחטה והשנית נמצאת טריפה שמא לא מיקרייא שחיטה כלל, כמו אם היתה היא טריפה, ובשלמא אם היה כותב נמצאת חברתה טריפה דאסורה, הוה מצי׳ למילף במכ״ש שחטה שלא בעץ ארז, אבל השתא אין הלימוד ברור.

עוד זה ראיתי להרב שם, דמייתי טעם הר״ש על פלוגי׳ דסיפא דשחטה שלא בעץ ארז, וכתב עליו תימא הוא בעיני, דהא בגמ׳ נת׳ דמחלוקתם הוא אי שחיטה שאינה ראויה הוי שחיטה או לא, גם לא ביאר דעתו היכא דשחט ונמצאת הב׳ טריפה או שלא דרור, אם תלוי במחלוקת ר״י ור״ש וצ״ע. ואני תמה עליו, דנר׳ מדבריו דלא קשיא ליה על הר״ש אלא לפי שבדה מלבו טעם אחר במחלוקתם ולא בחר בטעם האמור בגמ׳ במאי פליגי. ואדאזיל בתר קו׳ זעירתא, עפי הו״ל להק׳ קו׳ רבתי, דבגמ׳ איפכא מיתנייה וכדלעיל וצ״ע. ומ״ש שלא ביאר דעתו וכו׳, הא נמי לדידי חזי לי דשפיר ביאר לפי דרכו, דנמצאת שניה טריפה היינו פיסול בגופה ולא מחמת דבר אחר, דבהדיא כתב הרב שאין השחיטה ראויה אא״כ איכא שניה בהדה בשעת שחיטה, ודוקא בשלא בעץ ארז כתב דפליגי, דחשיב פיסול מחמת ד״א וכו׳, ומה הו״ל לבאר יותר מזה לפי דרכו, אלא דקשיא עליה מהש״ס כדאמרן. ובענין השגת הראב״ד (שם פי״א ה״ט) אין לנו אלא דברי מרן, דלהראב״ד ל״ג בתוס׳ שנייה ע״ש.

ושוב ראיתי להר״ב מ״ה שכתב דלד׳ רבינו אם נמצאת המשולחת שאינה דרור יקח זוג לשחוטה, ודלא כפי׳ הר״ש, ואף אם נודה להר״ש דהתוס׳ סוברת כן, היינו אליבא דר״י ור״ש וכו׳, דסוברים דבשעת שחיטה בעי׳ שיהיו הכל, אבל רבי׳ סובר דכל שנשחטה א׳ לשם מצו׳ אע״ג שלוקח אח״כ צפור ב׳ או ארז ואזוב חשיב הכל נשחטה כמצותו ויביא אח״כ וכו׳, ואם נשחט זה היום ולקח למחר השני או עץ ארז ואזוב כבר וזה ברור בדעת רבי׳ ע״כ, ואני תמה תמיהא רבתי על חכמתו, היכי אשתמיטתיה לשון רבי׳ גופיה שם שם לו בס״פ [2]), שכתב מתה המשתלחת ישפך הדם ויקח שתים אחרות, ולפי מאי דסבר בדעת רבי׳ אמאי ישפך הדם, ואמאי יקח שתים אחרות, הרי הוא אומ׳ דרבי׳ סובר דכל שנשחטה א׳, אעפ״י שאין שם שניה אפי׳ בשעת שחיטה, וכגון שנמצאת

1 עיין במל״מ ובמרכבת המשנה במקומו.

2 כלומר, שם שם לו [חק ומשפט] בסוף פירקין.

ושני תולעת, רבי יעקב אומר הואיל ונשחטה שלא כתקנה מותרת, רבי שמעון אומר הואיל ונשחט שלא כמצותה אסורה בהנאה. (ט). מצורע טובל בלשכת המצורעים, ובא ועומד בשער ניקנור, רבי

חסדי דוד

שלא דרור לית לן בה ויביא אח"כ שניה לשילוח אפי' למחר, וכ"ש אם לא מתה השניה עד אחר שחיטה, וא"כ מה בכך שמתה המשתלחת, יזה וכשר ויקח שניה לשילוח אימתי שירצה, ח"ו ליתא כלל, דרבי' נמי מודה דבשעת שחיטה בעי' שיהיו שתיהן קיימות, ולא בשעת שחיטה בלבד, אלא אפי' בשעת הזייה, ואם מתה או נעשית טריפה וכ"ש אם נמצאת שלא דרור, בודאי שנתבטל כל המעשה והשחוטה אם לא נעשית השניה טריפה או שמתה עד אחר שחיטה הרי השחוטה אסורה, ואם נמצאת השניה שלא היתה ראויה בשעת שחיטה, גם השחוטה מותרת, ובין הכי ובין הכי יקח שתים אחרות, וזה באמת ברור בדעת רבינו, אבל מ"מ אם שחט שלא בעץ ארז, בזה משמע דליכא עכובא ויביאנו קודם הזייה וכשר וכמ"ש התי"ט, ומ"מ הא נמי אינו מוכרח, דאפי' דאע"ג דפיסול מחמת דבר אחר איברא דמהניא הך טעמא לאסור השחוטה וכמש"ר להדיא, מ"מ מדקרי לה רבי' שחיטה שאינה ראויה, ש"מ דלענין הכשר המצו' מיהא לא מהניא, ויקח שתים אחרות שגם העץ ארז צריך שיהיה שם בשעת שחיטה, דאל"כ הרי שחיטה ראויה היא, ואמאי כתב טעמא דשחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, ומה שדקדק הר"ש וכן התי"ט מדקתני אח"כ ונוטל וכו' כדלעיל, לפי מיעוט דעתי אינו מכריח, ואדרבא משינוי לישנ' דתנא דרישא קתני מביא פיילי של חרש וכו', ומביא ב' צפרים דרור וכו', והדר קתני נוטל עץ ארז וכו', ולא קתני מביא עץ ארז כמו באידך, ש"מ דאה"נ שגם העץ ארז וכו', צריך להביאם תחלה שיהיו שם בשעת שחיטה, אלא שאחר שחיטה נוטלו לעשות מצותו, וגם הרמב"ם נתחכם שלא לשנות דבר מלישנ' דמתני', מוכח בדעתו כדאמרן כך נ"ל, וקשיא לי על הר"ש דבתר דמייתי ל' הברייתא דכלהו מודו דשלא כמצותה היא אם שחטה שלא בעץ ארז, כתב ונ"ל דמתני' נמי מעיקרא מייתי להו כאילו הוא דוחק גדול אלא דל"ל כן, ואמאי לא דקדק שינוי לישנ' דרישא מדסיפא, דקתני רישא מביא, וסיפא תני נטל, דמוכח דקושטא הכי וכדאמרן.

(ט). מצורע טובל וכו', ריה"ו אומר וכו'. פלוגי' דת"ק וריה"ו, היינו מתני' בפרקין (פי"ד מ"ח), אלא שהוסיף כאן טעמיה דריה"ו אמאי א"צ טבילה, לפי שטבל מבערב, ופי' מבערב אתמול בערב שהיה שביעי שלו, ועוד הוסיף כאן סברת אמרו לו, ולכאורה א"ל היינו ת"ק. אמנם להבין מאי בינייהו, צריכין אנו למהדר אחריה, כי הנה בפרק אמר לו הממונה אמתניתין דתנן התם אין אדם נכנס לעזרה לעבודה עד שיטבול, התם תניא (יומא ל' א') שאלו את בן זומא טבילה זו למה, א"ל ומה המשנה מקדש לקדש וכו', המשנה מחול לקדש אינו דין וכו', ריה"ו אומר סרך טבילה היא זו כדי שיזכור טו' ישנה בידו ויפרוש, ומפרש בגמרא דלב"ז דאורייתא הוא וקאי בעשה, ולריה"ו לא קאי בעשה. וכתבו התו' דלב"ז נמי לאו דאו' אלא בנכנס לעבודה, אלא דרבנן גזרו בכל הנכנס אטו העובד ע"ש, ובגמ' הק' התם, ומי אית ליה לריה"ו הך סברא, והתניא מצורע טובל וכו', רי"א א"ל וכו', ומשני הא דאסח דעתיה וכו', רבינא אמר ריה"ו לדבריהם דרבנן קאמר, לדידי מצורע א"צ טבילה, לדידכו אודו לי מיהת דלא מצורעין בלבד וכו', ורבנן מצורע דייש בטו', כל אדם לא דיישי בטו', א"ל אביי לר"י נימא רבנן דפליגי עליה דריה"ו (פירש"י במתני' קמייתא דקתני מצו' טובל וכו') כב"ז ס"ל, והא דקתני מצו' להודיעך כחו דריה"ו, א"ד שאני מצו' דדייש בטו', א"ל שאני מצו' דדייש בטו' ע"כ, נקטי' מהך סוגייא דג' סברות בדבר, ב"ז סבר דכל אדם הנכנס לעזרה תיקנו ליה רבנן טבילה שמא יעבוד, ול"ש מצורע ל"ש אינש דעלמא, ול"ל דאע"ג דבמצו' ליכא חששא שמא יעבוד, מ"מ לא פלוג רבנן, והעובד צריך טבילה מדאו' מק"ו, וריה"ו ס"ל דכל אדם צריך טבילה, ומיהו לאו משום גזרה דעבודה, אלא סרך טבילה היא כי היכי דיזכור טו' שבידו, אבל מצו' שכבר טבל מבערב ולא אסח דעתיה מביאת מקדש א"צ טבילה, ורבנן דפליגי עליה סברי איפכא, דאדרבא כל אדם אם יודע שהוא טהור דלא אסח דעתיה מהמקדש א"צ טבילה, אלא העובד לבד, והא נמי מדרבנן בעלמא, דלא כב"ז, ומ"מ מצו' אעפ"י שטבל מאתמול צריך טבילה אחרת, ואע"ג דלא אסח דעתיה מהמקדש, משום דדייש בטו', וחיישי' שמא אחר טבילה נגע באיזו טו'. והשתא ת"ק דהכא, פשוט דסבר מצו' דוקא הוא דבעי טבילה עכ"פ משום דדייש בטו', ומש"ה קרו לה לשכת מצורעין והיינו ת"ק דמתני' נמי, וריה"ו סבר איפכא, דמצו' א"צ, אבל שאר כל אדם צריך, משום סרך וכו', וא"ל סברי כב"ז, והיינו דקאמרי ליה לריה"ו לא מן השם הוא זה, כדסבירא לך שסרך טבילה היא, אלא רבנן תקון לכל אדם גזרה משום העובד, דהעובד צריך טבילה מדאו', וא"כ ל"ש מצו' ל"ש אינש דעלמא, וכ"ת א"כ אמאי קרו ליה לבית הטבילה הזה לשכת מצורעין, ה"ט משום דכל הבא ליכנס לעזרה בית כניסתו הוא דרך שער ניקנור, ושם היתה לשכה זו, דמעיקרא קבועה שם מפני המצו', שצריך לבא משום סמיכה ומתן בהונות, ומש"ה קרו לה לשכת מצו', אבל לעולם כל אדם התם הוו טבלי וע"ש בתו'.

ולהלכה, הנה הרמב"ם פ"ה מהב"מ פ' זה הכלל היה במקדש, אין אדם נכנס לעזרה לעבודה אעפ"י שהוא טהור עד שהוא טובל, והיינו כסתם מתני' דיומא, וסבר דב"ז סברא בפ"ע היא, אבל לסתם מתני' ליכא טבילה למי שהוא טהור מדאו' כלל, ומכ"ג לא ילפי' דשאני התם, ומ"מ מדרבנן צריך, ודוקא לעבודה שלא כפירש"י ותו' דהתם, אלא לעבודה דוקא כמו שהוא פשטא דמתני', והוא סתם מתני' דהתם אתיא כת"ק דריה"ו דהכא, ומש"ה ברפ"ד מהמ"כ כתב כשיתרפא וכו', בז' טובל וכו', ומפני מה טובל בח' אחר שטובל מאמש, מפני שהיה רגיל בטו' בימי חלוטו וכו', לפי' טובל בח' בע"כ בלשכת המצורעים ששם אעפ"י שלא הסיח דעתו ע"כ, כלו' אע"ג דסתם כל אדם כל שאינו בא לעבוד לא הצריכו רבנן טבילה כל דלא אסח דעתיה, הכא במצו' גזרו, ונמצא דפי' שפיר כסתמי דמתני' ודלא כב"ז ודלא כריה"ו, וא"ל לכל מ"ש הר"ב ל"מ שם בהמ"כ ע"ש.

יהודה אומר לא היה צריך טבילה, שכבר טבל מבערב, אמר לו לא מן השם הוא זה אלא כל הנכנס לעזרה דרך שערי ניקנור היה טובל באותה לשכה, ומביא אשמו ולוגו בידו ומעמידו בשער ניקנור, והכהן עומד מבפנים ומצורע מבחוץ, ומצורע מניח ידו תחת ידו של כבש והכהן מניח

חסדי דוד

מביא אשמו ולוגו וכו׳. נכאורה כך מביא קאי על המצו׳ שהוא המביא, אנא דא״כ נראה דבידו נאו דוקא, שמא יגע בשמן ויפסלנו כפי מ״ש הרמב״ם רפ״י מהא״ה, דמחוסר כפורים פוסל משקה דקדש כמו הט״י, אבל העיקר דמביא הכהן קאי, והקרא קאי דכתיב (ויקרא י״ד י״א) והעמיד הכהן המטהר את האיש המטהר ואותם לפני ה׳ וכו׳, שהמצו׳ כבר הביא כל קרבנותיו בע״כ, ובהא לא קא איירי, אלא קאמר שהכהן מביא בתחנה אשמו ולוגו בידו עד שער ניקנור ומעמידן שם בפנים סמוך לפתח, והכהן עומד שם בפנים והמצו׳ בחגו הפתח דחשיב כלחוץ. ומ״ש ומצו׳ מניח וכו׳, והכהן מניח ידו על המצו׳, פי׳ הר״ש (פי״ד מ״ה) לאו דוקא, דבכל תנופה אמרי׳ בפ׳ כל המנחות (מנחות ס״א ב׳), כהן מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף, והאי על כמו ועניו מטה מגבה, כלו׳ אצל המצו׳ תחת ידיו ע״כ. ואמנס לא ביאר לנו הרב ז״ל מה ר״ל מצו׳ מניח ידו תחת ידו של כבש. והנה התם בפ׳ כל המנחות דס״א כתבו התו׳, כהן מניח וכו׳, לאו דוקא קאמר תחת יד הבעלים, דא״כ הו״ל יד הבעלים הגילה וכו׳, אלא הבעלים אוחזין באוגני הכלי והכהן בשוליו מלמטה, והיינו תחת יד בעלים, והכי תנן בבכורים וכו׳ ע״ש, ולפי דבריהם אפ׳ לומר דדוקא בבכורים ובמנחות הנתונים בכלי, שאין בו מלמטה אלא השוליים, בכה״ג הוא דתנינן שהבעלים אוחזין מלמעלה באוגני הכלי ולא למטה במקום שנותן ידו הכהן, כדי שלא תהא הגילה, אבל בכבש של מצו׳, הרי יש מקום מלמטה לשניהם בלא הגילה, כגון שכהן מניח ידו תחת כריכו של כבש והמצו׳ תחת ידי הכבש, והכי עדיף דהויא עפי דרך תנופה מלאחוז מלמעלה בראש הכבש וביוצא. והשתא ניחא עפי גם ליש׳ דסיפא, דקאמר והכהן מניח ידו על המצו׳ שהוא מלמעלה תחת הכרס והמצו׳ מלמטה, כלו׳ תחת הידים והוי על ממש, דאילו לפי׳ הר״ש דוחק לפ׳ על דר״ל תחת, ול״ד לעליו מטה מגבה דהיינו אצל [1]).

ומ״ש ונכנס ושוחטו וכו׳, פי׳ הר״ש כלו׳ הכהן נכנס לצפון העזרה ושוחטו. חוץ מזו בפ׳ כל הפסולין בזבחים מפרש לה בליש׳ טובא ע״כ, והנה התם בזבחים דל״ג לא תנא תרי מילי כי הכא, אלא ה״ג כל הסמיכות קורא אני עליהן תכף לסמיכה שחיטה, חוץ מזו שהיתה בשער ניקנור, שאין מצו׳ יכול וכו׳, ותו לא, אבל הנוס׳ שלפנינו כאן נר׳ שפת יתר. ונלע״ד דתרי תנאי ניגהו, ומי ששנה זו לא זו, ת״ק סבר דאין כשר לשחיטת ק״ק אלא מקיר מזבח עד כותל העזרה כנגד לפונו של מזבח ותו לא, והיינו הביא ברייתא דמייתי בסוגיין הנז׳, וכדמשני לה ר״י, הא מני ר״י בר״י היא, דאמר מרחק לפון, הילכך אע״ג דמצי מצו׳ למיעל ידיה תוך הפתח לסמוך דביאה במקצת ל״ש ביאה, מ״מ א״א לשחוט שם, אע״ג דמקצת הפתח היתה בצפון העזרה, שאין כל צפון העזרה כשר לשחיטה, הילכך א״א לקיים כאן תכף לסמיכה שחיטה, אלא סומך כאן ואח״כ נכנס ושוחטו בצפון כדתני נמי, כנו׳ בצפונו של מזבח. אבל תנא בתרא היינו ר׳ דפליג עליה דריב״י וסבר דכל צפון העזרה כשר לשחיטה, ומ״מ כל שאר ק״ק אורחייהו הוי לכתחלה לשוחטם דוקא בצפונו של מזבח במקום הטבעות, דקרי׳ ביה טפי לפני ה׳, ושם היו סומכין, דהא בעי׳ תכף לסמיכה שחיטה, והיינו דתנן בפ״ק דכלים דעזרת כהנים היו יש׳ נכנסין לשם לסמיכה. אבל כאן במצו׳ שלא היה יכול המצו׳ ליכנס לפנים, היתה סמיכה בסמוך לפתח שער ניקנור דמעייל ידיה כדלעיל, ושם ג״כ היו שוחטין כדי לקייס תכף לסמיכה שחיטה, דהא מדאו׳ כל לפון כשר כדאמרן. ותמלא שכ״כ הרמב״ם בפ״ד מה׳ מ״כ, וז״ל והכהן לוקח אשם של מצו׳ ומניפו וכו׳, ואח״כ מביא את האשם עד הפתח ומכניס ב׳ ידיו לעזרה וסומך עליו ושוחטין אותו מיד ע״כ, והיינו כר׳, וכמש״ש מרן בשם מוהריק״ו ע״ש, ולפי מ״ש היינו נמי תנא בתרא של התוס׳ דהכא, וע״ע מ״ש הרל״מ בענין התנופה דהרמב״ם לא הזכיר אלא הכהן בלבד, דלא כי הך מתניתא ע״ש. ודע דלד׳ רבינו בפ״ג מהב״מ, איסור כניסת מ״כ בעזרת יש׳ אינה אלא מדרבנן, וא״כ יש מקום לומ׳, דאתי עשה דוסמך ותכף לסמיכה שחיטה, דקי״ל דהוי דאו׳ (מנחות ס״פ שתי מדות) ולידחי אי׳ דרבנן, ואמאי פי׳ כאן דמכניס ידיו בלבד לעזרה משום דביאה במקלת ל״ש ביאה, ליעול להדיא כוליה גופיה. ובשלמא לתנופה, י״ל דכיון דלא נזכר בעלים בהדיא בתנופה, וכן בכמה מקומות לא הקפידו על התנופה כמו שהקפידו על הסמיכה כמ״ש מרן בשם מהריק״ו, הילכך לא שרי׳ ליה אי׳ דרבנן, ומש״ה שפיר פי׳ שהכהן לבדו הוא מניף, לפי שהתנופה צריכה לפנים בתוך העזרה עצמה, דהיינו לפני ה׳ וכמ״ש הר״י״י. אבל לסמיכה שהזכיר בה הכתוב בעלים להדיא, אמאי לא שרי׳ ליה ליכנס גופו בתוך העזרה לקיים מ״ע דוסמך. וי״ל דמ״מ כיון דאפ׳ להתקיים מלות סמיכה בשער ניקנור ע״י כניסת ידיו, לא שרי׳ ליה אי׳ דרבנן. ומ״מ ק׳ לדרכו ז״ל, אמאי כתיב קרא והעמיד הכהן וכו׳, פתח אהל מועד, דהיינו בשער ניקנור כמ״ש ז״ל, ואמאי קפיד קרא לומ׳ דיעמידנו שם דוקא לאפוקי בפנים, אטו אתא קרא על אי׳ דרבנן. וי״ל דפתח א״מ דקאמר קרא, לאו לאפוקי בפנים אתא, דהא עזרה כולה פתח א״מ קרי׳ ביה, וכדכתיב (ויקרא ד׳ ד׳) ושחט את הפר וכו׳, פתח א״מ, אלא דרז״ל להעמיד אי׳ דדבריהם אמרו שיעמידנו דוקא בשער ניקנור ואסמכוהו אקרא. ואמנס כל זה דוחק, וגם פשטא דסוגייא דפ׳ כל הפסולין (זבחים ל״ג א׳), דפריך ליעייל ידיה וכו׳, וה״נ מ״ש ר״י שם כל כהו בעי׳ וכו׳, וגם מ״ש גזרה שמא ירבה בפסיעות ע״ש, דכל אותה סוגייא מוכחא כד׳ הראב״ד בהשגה שם, דאי׳ מ״כ בעזרת יש׳ דאו׳ וחייב כרת ולד׳ הרמב״ם צ״ע.

1 עיין מנחות פי״א סמ״ה.

ידו על מצורע ומוליך ומבי' ומעלה ומוריד, וסומך שתי ידיו עליו ונכנס ושוחטו בצפון. (י). כל הסמיכות שבמקדש תכף שחיטה, חוץ מזו שהיתה בשערי ניקנור, כל הסמיכו' שבמקדש היו לצפונו של מזבח, חוץ מזו שהיתה בשערי ניקנור, שלא יכול ליכנס בעזרה עד שיזרוק עליו מדם חטאתו ואשמו, כיון שהקדים חטאתו לעולתו ועולתו לחטאתו, מה שעשוי עשוי, הקדים עולתו לאשמו ועלו לגבי המזבח וטעונין נסכים, אלא שלא עלו לבעלים לשום חובה, הקדים חטאתו לאשמו תעובר צורתו ויצא לבית השריפה.

פרק תשיעי (א). אשם מצורע ששחטו שלא לשמו, או שלא נתן מדמו על גבי בהונות, ועלה לגבי המזבח, טעון נסכים ויעלה לגבי המזבח, אלא שלא עלה לבעלי' לשם חובה. וצריך להביא אשם אחר להכשירו. (ב). שחטו חוץ לזמנו וחוץ למקומו, תעובר צורתו ויצא לבית

חסדי דוד

(י). בין שהקדים חטאתו וכו' מה שעשה עשוי. כצ"ל, וה"פ אע"ג דבקרא כתיב (ויקרא י"ד י"ט) ועשה הכהן את החטאת וכפר וכו', ואחר ישחט את העולה, היינו לכתחלה, אבל דיעבד בין שהקדים חטאתו כמשפטו בין שהקדים עולתו לחטאתו מה שעשה עשוי, כצ"ל ועלו לבעלים, והא מלתא מפי' לה ש"ס בפ' תמיד נשחט (פסחים דנ"ט) [דנ"ט] דטעמא משום דכתיב אח"כ והעלה הכהן את העולה וכו', שהעלה כבר ע"ש, ועיין בתו' רפ"ק דמנחות ד"ד בד"ה האשה וכו', לא יביאו יורשים חטאתה, משמע אבל אם היא היתה היה היתה מביאה חטאתה אחר עולתה ועלתה לה וכו', ותימא דבפ' תמיד נשחט (פסחים נ"ט סע"א) אמרי' זה בנה אב שכל החטאות קודמות לעולה ואפי' דיעבד קאמר, מדמשני שאני עולת מצורע, דרחמ' אמר והעלה שהעלה כבר, והיינו דיעבד דלכתחלה חטאת קודמת כדכתיב בקרא בהדיא, ש"מ דבעלמא אפי' דיעבד נמי לא, ותי' הר"ה דה"ה בעלמא והא דבעי קרא במצו' משום דכתיב ביה הויה וכו', דמשמע עכובא ע"כ, ועיין בס' משל"ס בפ"ט מהתו"מ, דכתב שם דלסברת הריטב"א בפ"ק דקידושין (י"ג ב') דוקא חטאת דמצו' לא הוי לעכובא, אבל שאר חטאות הוי לעכובא ע"ש והוא שלא כסברת התו' דאמרן. ומדברי הרמב"ם שם מוכח כד' התו' דכללא כייל שם, עבר או שכח ושחט את שאינו תדיר. או שפחות בקדושה תחלה, מקריבו ואח"כ שוחט את התדיר או את המקודש ע"כ, והנה בכלל זה דם חטאת שקודם לדם עולה, דחטאת מקודש שמכפר וגם שדמו ניתן על ד' קרנות, ומדבריו ש"מ דבכל מקום אם שחט העולה תחלה מקריבה ואח"כ שוחט את החטאת.

ומאי דתני הקדים עולתו לאשמו וכו', נר' דכוליה ליסנא משבשתא היא. וכצ"ל, תעלה לגבי המזבח וטעונה נסכים. אלא שלא עלתה לבעלים לשום חובה דאילו כדקתני שלא עלו וכו', בל' רבים משמע דאתרווייהו קאי דבין העולה בין האשם לא עלו לו, והא ודאי ליתא, אלא כלו' העולה תעלה למזבח וכאילו היא נדבה, ולא עלתה לו לחובתו וצריך להביא עולה אחרת אח"כ לחובתו, דאילו האשם פשי' דעלה לו, דמאי נ"מ במה שהקדים העולה ומה מזיק זה לאשם. ומ"ש דטעונה נסכים, היינו דקמ"ל דאע"ג דלא עלתה לבעלים לשם חובה ונדבה איננה, אפ"ה כשרה וטעונה נסכים. וכה"ג שנינו בתוס' פ"ק דזבחים, ופי' כן הרמב"ם ספ"ד דפה"מ וז"ל עולת נזיר ועולת מצורע ששחטן וכו', או מחוסרי זמן בבעלים כשרים וטעונין נסכים וכו', בין עלתה לבעלים בין שלא עלתה להם ע"כ. והא דתני סיפא הקדים חטאתו לאשמו וכו', מייתי לה תלמו' שם ברפ"ק דמנחות, והטעם פשוט ומבו' שם משום דכתיב הויה, והא קמ"ל דאע"ג דשחיטה לאו עבודה היא, אפ"ה חשיבא כשוחט מחוסר זמן, ואע"ג דבעלמא קי"ל אין מחוסר זמן לבו ביום, גבי מצו' חשיב מחוסר זמן ע"ש בגמ' ובתו', ובהא דתעובר צורתו פירש"י יניחנה עד למחר ותפסל בלינה ותעובר מראה לחלוחית בשר הימנה משום בזיון קדשים, דכל זמן שלא נפסלו בלינה אין נשרפין אא"כ פיסולו בגופו ע"כ, ועמש"ל בסמוך.

פרק תשיעי (א). אשם מצורע וכו'. מייתי לה תלמו' ברפ"ק דמנחות ד"ה ע"ש, ובס' שלפנינו הכא יש ט"ס שנכפל ב"פ יעלה לגבי המזבח, והנה התם מותיב ש"ס מינה לרב דסבר דכל הבא להכשיר ולא הכשיר פסול, והא קמן דאע"ג דלא הכשיר שהרי צריך אשם אחר, אפ"ה כשר ועולה לגבי מזבח, ומייתי לה נמי בפ' שתי מדות (מנחות) ד"ן, והתם (מנחות פ"ט ב') מפי' טעמא דבעי נסכים, אע"ג דשאר אשמות אין בהן נסכים, משום שאם אין אתה אומר כן פסלתו, שהרי אשם נדבה ליכא, הילכך לא הותר ליקרב אלא ע"י נסכים כמו אשם מצו', אף על גב דאינו עולה לו ע"ש. ומאי דקתני או שלא נתן ע"ג בהונות לאו דוקא, דה"ה אפי' נתן ע"ג בהונות אם לא נתן ע"ג תנוך ה"נ לא עלה לו, וכן בדין שהרי הויה כתיב והכלהו קאי, דמש"ה נמי תנן (פי"ד מ"ט) אם אין לו בהן או שאין לו אוזן ימין אין לו טהרה עולמית. והא מתניתא פסקה הרמב"ם בפ"ה מהמ"כ, ועי"ש בכ"מ בשם מוהריק"ו, דאפי' מתנות הראש מעכבי ולא כיפר אם הוא בעין, אלא שאם נשפך אין מעכבות וא"צ אשם אחר, משא"כ בתנוך ובהונות, דאפי' נשפך מעכב וצריך אשם אחר. ואמנם מאי דתנא הכא סיפא שחטו חוץ לזמנו וכו', הא ליתיה בגמ' ולא בשום מקום, ולא ידענא מאי היא, ונר' דודאי משבשתא היא, דכיון דשחטו במחשבת חוץ לזמנו או חוץ למקומו ה"ז פגול או פסול ולמה לא ישרף מיד, דלא מצינו עבור צורה אלא בפיסול שאינו אלא מספק או שנתערב בכשר או בפיסול שאינו בגופו, כי ההיא דס"פ דלעיל, שהקדים חטאתו לאשמו וכדפירש"י שם, אבל פיסול גמור שבגופו דינו לישרף מיד [1]), וכ"פ הרמב"ם פי"ט מהפה"מ דין ב' ע"ש וברור.

(ב). היו ב' כהנים וכו' א' בכלי וא' ביד וכו',

1 הברייתא שלנו תנא דבי רבה בר אבוה הוא, עיין פסחים ל"ד ב'.

השרפה, היו שני כהנים מקבלין את דמו אחד בכליו אחד ביד, זה שקבל בכלי מקבל תחלה, וזה שקבל ביד מקבל אחריו, ואם שנה כשר, זה שקבל בכלי מקבל תחלה וזה שקבל ביד מקבל אחריו ומקבל בימין, וזה שקבל ביד מקבל בשמאל, ואם שינה פסול, זה שקבל בכלי בא וזורקו על גבי המזבח, וזה שקבל בא לו אצל מצורע, אם שינה פסול, נשפך של יד לא יתן משל כלי, ושל כלי לא יתן משל יד, אם משל יד ואם יש דם הנפש בכוס אחד יחזיר *) ויקבל כשר. (ג). הקדים מתן בוהנות זו לזו, יחזור ויתן על גבי בוהנות כסדרן, שירי הדם שביד היה שופכן לאמה, היה מערה מן הלג ויוצא אצל מצורע מקום שהוא נותן את הדם שם הוא נותן את השמן, שנ' על מקום דם האשם, ואע"פ שנשתנה הדם נותן על מקומו וכשר. (ד). ועד מתי מועלין, עד שיתן מתנותיו, ר' שמעון אומ' עד שיזה הזאותיו, הקדים מתן שמן לדם, ימלאנו ויחזור ויתן מן השמן אחר מתן הדם, הקדים מתן בהונות

חסדי דוד

ואם שינה כשר, זה שקבל בכלי מקבל בימין וכו'. כצ"ל, והשאר נמחק בהוא ט' כפול. והא"כ צ"ג זה שקבל בכלי בא וזורקו ע"ג המזבח, וזה שקבל ביד בא לו וכו', ולבסוף יש כאן הסרון וכן צ"ל לא יתן משל יד, ואם יש דם הנפש בכוס אחר יחזור ויקבל וכשר וכ"ה בפי' הר"ש (פי"ד מ"ה). והנה הא דקתני ב' כהנים וכו', הכי יליף לה בש"ס ב"פ הוציאו לו (יומא) דס"א, דת"ר ולקח מדם האשם, יכול בכלי ת"ל ונתן, מה נתינה בעצמו של כהן אף לקיחה בעצמו של כהן, יכול אף למזבח כן, ת"ל כחטאת האשם הוא, מה חטאת טעונה כלי אף אשם טעון כלי, נמצאת אתה אומ' אשם מצ' ב' כהנים מקבלים וכו' וע"ש בפירש"י. והנה מדקתני נמצאת אתה אומר וכו', מוכרח לומר דפשי' ליה תנא דהקבלה צריכה להיות בימין אפי' חלק המקבל ביד, דאל"כ מ"ש נמצאת וכו' לא קנה מניהה, דדילמא לעולם בכהן א' סגי מקבל בכלי בימין ומקבל ביד בשמאל, א"ו דאף מה שמקבל ביד צריך ימין דוקא, ולהכי א"א אלא בב', והשתא שפיר נמצאת אומר דבעו ב' כהנים, ואתיא כי הכיא דתנינן לעיל בתוס' פ"ק דזבחים, מקבל בימינו ומערה לשמאלו ע"ש, ופליגא אדהכא דקתני דהמקבל ביד מקבל בשמאל, וה"ט דפי' הכי הרמב"ם בפ"ד מהמ"כ מלבד מאי דכתי' לעיל התם בזבחים ע"ש.

גם מ"ש כאן ברישא דאם שינה שקבל ביד תחלה דכשר, הא נמי נר' דלאו הלכתא, מדלא פי' כן הרמב"ם שם, אלא אדרבא כתב שם דהמקבל בכלי מוליכו וזורקו על המזבח תחלה ואח"כ יבא הכהן שקבל בכפו אצל המצו' ע"ש, וכן נר' דהא תביה ותורת כתיב ביה, וקרא דכתיב כי כחטאת האשם דמניה ילפי' שצריך קבלה בכלי קדים לקרא דולקח ונתן, דהיינו קבלה ביד, ותמיהא לי על הר"ש ז"ל דלא העיר בהא דהאי תני הכא דאם שינה כשר, ומ"ש מאידך דקתני סיפא אם שינה פסול, ואולי דט"ס הוא, אבל ממ"ש אח"כ סיפא א"א לומר כן אלא דדוקא קתני דכשר וכדבעי' למימר לק', אמנם במ"ש דמקבל ביד בשמאל, כתב הר"ש (שם) דכתיב על כפו השמאלית (ויקרא י"ד ט"ז) וכתיב נמי וטבל באצבעו הימנית ע"כ, ואע"ג דהנך קראי בשמן כתיב, ס"ל להאי תנא דילפי' דם משמן דלא כי ההוא תנא דאמרן.

עוד פי' הר"ש בסיפא לא יתן משל כלי וכו', דלמצו' בעי' קבלה ביד, ולמזבח קבלה בכלי אפילו במצו', ובריש הקומץ רבה יליף מקראי, דכתיב כחטאת וכאשם, ע"כ, ודבריו צריכים עיון דבהקומץ רבה לא נזכר לימוד זה, דצריך כלי באשם מצו' כגל, וקרא דכחטאת וכאשם דאמר מר לא באשם מצו' כתיב אלא במנחה, ומיניה יליף התם (מנחות כ"ו א') במנחות אליבא דר"ש קמצה שלא בכלי שרת כשרה ע"ש, וקרא דמניה ילפי' דבעי' כלי באשם מצו', היינו קרא דכי כחטאת האשם הוא וכדלעיל ולאו בהקומץ רבה איתיה, אלא בפ' הוציאו לו (יומא ס"א ב') וכדלעיל, ואיתיה נמי בר"פ איזהו מקומן (זבחים) דמ"ז, ואפ' דט"ס נפל בפי' הר"ש. ובסוף התוס' פי' הר"ש, אם יש דם הנפש בכוס אחר, כגון שקבל בשני כוסות ועדיין דם מקלח מצואר הבהמה, יחזור ויקבל ביד וכשר, וה"ה אם נשפך של כוס דיחזור ויקבל בכוס ע"כ, ודבריו צריכין ביאור. ונר' כוונתו דאע"ג דתנא נשפך של יד לא יתן משל כלי, היינו דוקא כשלא היה שם אלא כלי א', לפי שאותו הדם שבכלי עומד ליזרק ע"ג המזבח, ואינו יכול ליתן ממנו בגוף המצו', אבל אם תחלה קבל דם בב' כוסות, שאז סגי לזרוק ע"ג המזבח מה שבכלי א', דלא בעי' בקרבנות כל הדם, אלא סגי במקצת דם כדאזי' במ' זבחים (פ"ג מ"ה, ועיי"ש ל"ד ב'), ואז יכול לערות מן הכלי הב' בידו, כדי ליתן ממנו בתנוך ובהונות, אלא דמ"מ לא מהני משום דבעי' נהא קבלה ביד וזה נתקבל בכלי, ומיהו קאמר שאם עדיין יש קצת דם המקלח בצואר, אעפ"י שהוא דבר מועט דלא סגי למתנות הללו, מ"מ אחר שיקבל זה המעט ביד יכול לערב עמו מהדם שבכלי הב' כדי סיפוקו. כך אפ' נפ' כוונת דבריו אעפ"י שלשונו סתום מאד. ומאי דמסיים דה"ה אם נשפך של כוס שיחזור ויקבל בכוס, כלו' אם עדיין מקלח דם מהצואר הא לא מהני אלא כפי מ"ש רישא, דאם שינה שקבל ביד תחלה דכשר, דאל"כ מאי מהני שיחזור ויקבל בכוס, מ"מ אשתכח דקבלה דיד קדמה לשל כלי, א"ו דלא נעכובא צריך קדימה בכלי. והרמב"ם השמיט כל הך מתניתא לגמרי, ש"מ דסבר דכולה דהויא מהלכה.

(יש כאן חסרון בספר הדפוס וחבל על דאבדין ומ"מ מצאתי מקצת החסרון בפי' הר"ש ואעתיקם כאן).

וז"ל (פי"ד מ"י) עד מתי מועלין בשמן, עד שיתן מתנותיו, רש"א עד שיזה הזאותיו, הקדים מתן שמן למתן דם, ימלאנו שמן ויחזור ויתן מתן שמן אחר מתן דם, הקדים מתן בוהנות למתן שבע ונשפך הלוג, יביא לוג אחר ויתחיל

*) בדפוס ויניציאה שי"ב נגמרת כאן מסכת נגעים, והמו"ל כתב: „חסר עלה אחת מן הספר שהועתק ממנו (הספר אשר אני מעתיק ממנו)" ובהוצאה זו השלמנו את החסר ע"פ תוספתא כת"י וינה. — ובשעתו פירסם קטע זה לראשונה ר' יעקב גולדנטאל בספר מפתח מנעולי התלמוד לרנ"ג, ווינה תר"ז.

לשבע נשפך הלג, יביא לג אחר ויתחיל כתחילה על גבי בהונות אחר מתן שבע, הקדים מתן בהונות זו לזו, יחזור ויתן על גבי בהונות כסדרן. (ה). שירי השמן שבלג נאכל לזכרי כהונה, ושביד נותנו על ראש המטהר וכפר, חסר הלג, עד שלא יצק ימלאנו, משיצק, יביא אחר כתחילה דברי ר' יעקב, ר' שמעון אומ' אף משיצק ימלאנו, ואם משהזה חסר הלג, הכל מודים שיביא אחר כתחילה. (ו). נתן מקצת המתנות בפנים ונשפך הלג, יביא אחר ויתחיל כתחילה בפנים, ר' לעזר ור' שמעון או' ממקום שפסק גמר את המתנות בפנים, ונתן מקצת מתנות על גבי בהונות ונשפך, יביא אחר ויתחיל כתחילה על גבי בהונות, ור' לעזר ור' שמעון אומ' ממקום שפסק, וכולן אין נאכלין, חוץ מן האחרון שהוא נאכל, ור' לעזר בר' שמעון אומ' כולן היו נאכלין. (ז). מצורע שנתנגע וחזר ונתנגע, מביא קרבן אחד על הכל, הביא צפריו ונתנגע, הביא צפריו ונתנגע, מביא קרבן על כל אחד ואחד דברי ר' אלעזר, וחכמים אומ' קרבן אחד על הכל עד שיביא אשמו, הביא אשמו ונתנגע.

חסדי דוד

כתחלה ע"ג בוהנות הקדים מתן בוהנות זו לזו יחזור ויתן על בינונית כסדרן. שירי השמן שבלוג היה נאכל לזכרי כהונה, ושביד נותנו על ראש המטהר וכפר, חסר הלוג, עד שלא יצק ימלאנו, משיצק, יביא אחר כתחלה דר"ע, ר"ש אומר אפי' משיצק ימלאנו. ואם משהזה חסר הלוג, הכל מודים שיביא אחר כתחלה. נתן מקצת המתנות בפנים ונשפך הלוג, יביא לוג אחר ויתחיל כתחלה, בפנים, ר"א ור"ש אומרים יתחיל ממקום שפסק, גמר את המתנות בפנים ונתן מקצת בוהנות ונשפך הלוג, יביא לוג אחר ויתחיל תחלה על הבוהנות, ר"א ור"ש ממקום שפסק, וכולן אין נאכלין חוץ מן האחרון שהוא נאכל, ר"א ור"ש כולן נאכלין ע"כ. ופי' הר"ש (שם) עד שיתן מתנותיו, מתן בהונות שאחר ז' הזאות שנגמרה מלותו בר מיציקת הראש, והו"ל כקדשים שהזריקה מוציאתן מידי מעילה, ור"ש סבר דבתר הזאות ז' אזלי' ע"כ. ואיברא דהרב מוכרח כפי משמעות הלשון לפ' מתנותיו במתן בהונות, מדפליג ר"ש ואמר הזאותיו, פשטא דמלתא משמע דת"ק מחמיר טפי, דהיינו עד מתן בהונות, אבל הענין בעצמו דחיק טובא למימר דאפי' בתר דסלקי להו מתנות גבוה אכתי איכא ביה מעילה, ול"ד לזריקה דקדשים, דאמר מר דזריקה היא ע"ג המזבח דהיינו לגבוה, מיהו בר מן דין פליאה נשגבה בעיני. דנר' דאשתמיטתיה להרב ז"ל סוגייא דזבחים פ' ב"ש דמ"ד, דתניא לוג שמן של מצו' מועלין בו עד שיזרוק הדם (פי' דם האשם), נזרק הדם לא נהנין ולא מועלין, ר' אומר מועלין עד שיתן מתנותיו, ושוין שאסור באכילה עד שיתן מתן ז' ומתן בהונות, ופירש"י לא נהנין מדרבנן עד שיתן מתנותיו, ולא מועלין דקסבר דם האשם מתירו לכהנים, וכל שיש בו שעת היתר לכהנים אין בו מעילה, ר' אומר מועלין בו עד שיתן ז' הזאות של גבוה, אבל מתן בהונות דלאו צורך גבוה הוא ודאי לא פליג ר', ושוין שאפי' נתן מתנות גביה אסור הוא מדרבנן עד שיתן אף מתן בהונות ע"כ. ונמצא דכפי פי' הר"ש כאן צריכים אנו לומר דר"ש דהכא היינו ר' דהתם, ואע"ג שיש שינוי בלשון דמר קרי הזאותיו ומר קרי מתנותיו הכל ענין א', אלא דכל תנא תופס לשונו. אבל ת"ק דהכא סברא שלישית. וכי היכי דלא לאפושי פלוגי' וגם מתוך הסברא כדאמרן, דלא מסתבר למימר שיהא מעילה בדבר שאין בו עוד צורך גבוה, נ"ל דמ"ש כאן ת"ק מתנותיו היינו מתנת דם האשם, כלו' זריקה המתירו, ואע"ג דלא שייך כ"כ ל' מתנות באשם אלא בחטאת, מ"מ אפי' נדחוק ולפי' כך, והשתא ת"ק דהכא כת"ק דהתם, א"נ י"ל דמעילה דקתני ת"ק הכא היינו מעילה דרבנן, דזימנין אשכחן הכי שלים' דתנאי [1]), ולפי"ז מתנותיו דקאמר ת"ק היינו כמשמעו מתן בהונות, דעד ההיא שעתא מתסר באכילה, ור"ש שרי לגמרי אחר הזאותיו, א"נ דאפי' דמא"ה ומא"ה ול"פ, דר"ש מדאו' קאמר ועכ"פ דחיקא מלתא ליישב התוס' דהכא עם ההיא דש"ס. ולהלכה אין לנו אלא ש"ס דידן, וקי"ל כת"ק וכ"פ הרמב"ם בפ"ב מה"מ דמועלין בו עד שיזרק דם האשם, נזרק דם האשם לא נהנין ולא מועלין עד שיתנו ממנו מתנותיו, נתנו ממנו המתנות הותרו השיריים באכילה כבשר חטאת ואשם ע"כ, והיינו ממש כת"ק דמעילה מדאו' ליכא אלא עד זריקת דם האשם, ומ"ש אח"כ נתנו ממנו המתנות הותרו וכו', פירושו הותרו אפי' מדרבנן, והיינו בין הזאות בין בהונות דעד ההיא שעתא אסור באכילה מדרבנן, והיינו כדמסיים שם בברייתא ושוין וכו', וכדפירש"י. אך ק' דבספ"ד מהמ"כ כתב, ואסור לאכול מלוג השמן עד שיתן ממנו מתן ז' ומתן בהונות, ואם אכל לוקה כאוכל קדשים קודם זריקה ע"כ, ומדקאמר לוקה וכו', מוכח דמדאו' הוא וק' דידיה אדידיה, ועי"ק דנמצא דפסקו דהכא הוי דלא כמאן, דאפי' לר' לא לקי משום מעילה אלא עד שיזה הזאותיו, אבל על היסור מתן בהונות לא קאמר דלקי, אלא דמ"מ אסור מדרבנן וכדלעיל. ומהתימא מהר"ב ל"מ דבהמ"כ הביא הסוגייא דפ' ב"ש (הנ"ל) ודברי הרמב"ם דבה"מ, וכתב ופשוט הוא דאותה המתנות שהזכיר שם הן מתן ז' ומתן בהונות, ולא הוצרך להאריך שם דסמך על מ"ש כאן ע"כ, ולא השגיח שיש כאן הסתר מן התורה מניה וביה אבא.

ברם ניחא לי עם מה שכתבתי בפ"ק דמעילה ע"פ מה שהאריך לבאר שם הר"ב משל"ם, דלאו דמעילה לחוד והוא לא תלי באכילה אלא בהנאה, ואפי' בהנאה בלא אכילה לקי ובלבד שנהנה בש"פ, ואפי' ליכא כזית, וזה לאו הכולל דמעילה, ואיכא לאו אחרינא פרטי, והיינו באוכל בשר קדשים אפי' קק"ל לפני זריקה, דבהא לא שייך לאו הכולל דמעילה, דלאו קדשי ה' נינהו אלא נאכלים, מיהו אכתי לא מטא זמנייהו עד שיקרב מתיריהן, והאוכל מהן דוקא חייב ובלבד שיהא בו כזית ע"ש בדבריו דא"ח, והשתא כפי"ז נר' דהרמב"ם אינו מפי' הסוגייא כפירש"י, אלא ה"פ דת"ק סבר דליכא לאו דמעילה לנהנה מן הלוג אלא עד שיזרק דם האשם, אבל אחר

1 עיין יומא נ"ט רע"ב, מעילה י"ב א' ועוד.

הביא אשמו ונתנגע, מביא קרבן על כל אחד ואחד, ר' שמעון אומ' קרבן אחד על הכל עד שיביא חטאתו, הביא חטאתו ונתנגע, הביא חטאתו ונתנגע, מביא קרבן על כל אחד ואחד. (ח). מצורע שהביא קרבנו עני העשיר, יגמור בעני, עשיר והעני, יגמור בעשיר, הכל הולך אחר חטאת דברי ר' שמעון, ר' יהודה או' אחרי אשם, אבל יולדת שהביאה קרבנה ענייה והעשירה, תגמר בעשירה, שלא

חסדי דוד

זריקה תו נא נקי משום לאו דמעילה, וגר' נקי עד שיתן מתנותיו דהיינו מתן ז' ומתן בהונות, ומסיים ושוין כלו' אפי' רבנן מודו דאע"ג דליכא לאו דמעילה משום נהנה מן ההקדש אחר זריקת דם האשם, מ"מ לקי משום לאו דהוכל עד שיטליס מתנותיו, ואם אכל כזית לוקה כאוכל מבשר קדשים קודם זריקה, ומש"ה בה"מ לא נהנין ולא מועלין היינו דוקא בהנאה בלא אכילה, א"נ אפי' אכל כל היכא דליכא כזית ואפי' יש בו ש"פ, אבל אי איכא כזית לקי משום אידך לאו והיינו מ"ש בהמ"ה. והשתא ממילא רווחא לבסומי שיטתה (עירובין פ"ב ב') לייבב גם התוס' דהכא ופי' הר"ש דלעיל והיגנה ענין לברייתא דבש"ס, דהתם לענין לאו הכולל דמעילה, ובההוא ודאי דסברי רבנן דליכא לאו אלא עד זריקת הדם דעד ההיא שעתא הביב כקדשי ה' ממש, והכי קי"ל ודלא כר'. אבל הכא איירי לענין לאו הפרטי דמעילה התלוי באכילה, ובהא קאמר ת"ק עד מתי מועלין בשמן, כלו' האוכל ממנו עד שיתן מתנותיו, דהיינו כל המתנות ואפי' מתן בהונות וכדפי' הר"ש, ולר"ש עד שיזה הזאותיו, וקי"ל כת"ק נמלא דעד שלא נזרק דם האשם יש ללוג כל דין מעילה, וקרי' ביה קדשי ה' ושייכי ביה תרי לאוי, ואם אכל ממנו ויש בו כזית וש"פ לקי תרתי, ואם נהנה בלבד אפי' בלא אכילה לקי הדא ובלבד שיש בו ש"פ ואפי' ליכא כזית, וה"ה אכל ויש בו כזית וליכא ש"פ לקי הדא, אבל אחר זריקת הדם ליכא מלקות בהנאה בלא אכילה כלל, אבל אכל כזית לקי הדא עד שיתן מתנותיו כדלעיל.

עתה נלכה נא לשאר דברי התוס' דקתני הקדים מתן שמן וכו' ימלאנו וכו', ופי' הר"ש (שם) ימלאנו שמן, ול"ד להסר משילק או משנתן דלא ימלאנו, ה"מ בילק כמלותו או נתן כמלותו, אבל שלא כמלותו כאילו לא ילק ולא נתן כלל ע"כ, וכדבריו כתבו התו' בפ"ק דמנחות ד"ע בד"ה עד שלא ילק וכו' ע"ש. וטעם הדבר דלא מהני אם הקדים מתן שמן לדם, אי' התם בסוגייא דלעיל ד"ה אדקאמר תלמו' אליבא דר"ל, דאין מחוסר זמן לבו ביום, ומותיב ליה מהא דא"כ אמאי ימלאנו, מאי דעבד עבד, ומשני ר"פ שאני הלכות מצורע דכתיב בהו הויה זאת תהיה וכו', והדר מותיב ר"פ גופיה מהביא דהקדים חטאתו לאשמו דלעיל, דהתם לא שייך למימר משום הויה דשחיטה לאו עבודה היא, א"ו נ"ל דיש מחוסר זמן אפי' לבו ביום ע"ש. ומזה הק' הרל"מ על מ"ש הרמב"ם בפי' הנז' (פ"ה מה"כ) דין ו', הקדים מתן שמן וכו', ימלא וכו' שנ' זאת תהיה וכו', שתהיה כל תורתו על הסדר, דאמאי כתב כן דהא לא קאי לפי המסקנא אלא משום שיש מ"ז לבו ביום, ותי' ואולי מפני שהוא טעם מרווה לא נמנע רבי' מלכתבו, אע"ג דלא קאי לפי האמת ע"ש. והוא דוחק, אבל כפי מ"ש התו' שם בד"ה ואי אין מ"ז וכו', ניחא דהתם הק' דהא ביומא מצריך חוקה שלא ישנה את הסדר והיכא דלא כתיבא חוקה לא מיישי' אם משנה, דש"מ אין מ"ז לבו ביום, ותי' דדוקא במצו' השיב מ"ז אפי' לבו ביום, שעדיין לא הגיע זמן טהרתן, אבל סדר עבודת יוה"כ דלכפרה, לא השיב מ"ז ע"ע ועיין עוד במ"ש אח"כ בד"ה אלא הר"פ, דלענין הפרשה וכיולא וכן לענין שהוטי חוץ קי"ל דאין מ"ז לבו ביום ע"ש, נמלא דדוקא בענייני מלו' הוא דמסקי' יש מ"ז לבו ביום, וא"כ הדר טעמא היינו משום דכתיב זאת תהיה וכו', דטהרתו תלויה בכל הענינים הכתובים בפ' ודוקא בסדר זה, ואם הקדים מתן שמן שהוא מקלת טהרה אכתי לא מטא זימנא דמקלת הטהרה ההיא וכאילו לא נעשית דמיא.

ובהא דקתני אח"כ הקדים מתן בהונות וכו', פי' הר"ש (שם) כלו' נתן אלו ואלו, אלא שהקדים וכו', ויתחיל בתחלה ע"ג בהונות דמתן ז' עלו לו וכו', וה"ת ומתן ז' איך עלו לו הרי חסר לוג במתן בהונות שהקדים דשלא כמלותו נעשו, לאו פרכא היא דלא הייפי' בחסר אלא אשמן שבלוג, אבל השמן שביד לא מעכב, ולהכי נקט נשפך הלוג, דאי לא נשפך לא היה לריך להביא לוג אחר, אלא היה חוזר ויולק ממנו על ידו ונותן ממנו מתן בהונות אחר מתן ז' וכו' ע"ש, פי' דבריו דלא מיקרי חסר הלוג דמעכב למתן ז', אלא אי חסר ממה שבתוך הלוג עלמו קודם שיתן המתנות, אבל מה שילק ביד לא איכפת לן אם חסר ממה שילק קודם המתנות, והילכך העפ"י שבשעה שנתן מתן ז' לא היה ביד כל מה שילק בה בחסר מה שנתן על הבהונות לית לן בה, והא לא משוי ליה היסור ללוג גופיה, ומ"מ קשיא לי היכי תנינן יביא לוג אחר ויתחיל בתחלה ע"ג בהונות, והא קרא כתיב (ויקרא י"ד י"ז) ומיתר השמן אשר על כפו יתן הכהן על תנוך וכו', והשתא דמהלוג שמביא יולק ונותן בתחלה על תנוך ובהונות, היכי קרי' ביה מיתר השמן, וא"כ היה לריך להזור וליתן מתן ז' כי היכי דליקיים אח"כ קרא כדכתיב ומיתר השמן וכו', דהא אגן חזי' דבכלהו מילי דמלו' כתיב זאת תהיה וכו'. ואולי דמיתורא דהשמן מרבי' אפי' אינו מיתר, כגון שנשפך הראשון יכול ליתן תחלה מתן בהונות, דאל"כ לא ליכתוב אלא ומהיתר אשר על כפו, דאטו לא ידענא דשמן הוא הא בקרא דלעיל כתיב ומן השמן ילוק וכו'. ואמנם מ"ש הר"ש דאי לא נשפך לא היה לריך וכו', אלא חוזר ויולק וכו', דמשמע מדבריו שלא היה לריך רק יליקה אחרת מהלוג החסר, ק' דבסוגייא דמנחות שהזכרתי לא תנינן הכי, אלא הקדים בהונות למתן ז' ימלאנו שמן ויחזור ויתן מתן בהונות ע"ש, וכן בדין דהא אמרן דבשעה שיולק על כפו מיהא לריך שלא יהא הלוג חסר, וכ"כ הרמב"ם שם, אבל כך בבא דתנינא הכא דהקדים מתן בהונות ונשפך הלוג יביא לוג אחר וכו', לא העתיקה הרמב"ם ואפי' לומר שלא הולרך, דכיון דפי' שם שאם אחר שנתן ז' נשפך הלוג יביא לוג אחר ויתחיל בבהונות, ממילא דהה"נ אם הקדים וכו' ונשפך וכו', שלריך להביא לוג אחר לבהונות, דהא מאחר שכתב דמה שנתן בבהונות קודם מתן ז' לא מהני,

ממין שהיא מביאה חטאתה היא מביאה עולתה. (ט). שני מצורעין שנתערבו פי אלותיהן, זה נותן שלו לזה וזה נותן שלו לזה, נתערבו פרידיהן, זה נותן שלו לזה וזה נותן שלו לזה, נתערבו לוגיהן, זה נותן שלו לזה וזה נותן שלו לזה, ואם הזה משניהן על אחד מהן יוצא, נתערבו אשמותיהן, זה ישחוט לשום משהוא וזה ישחוט לשום משהוא, ומזה ומיזה על שניהן, נתערבו חטאותיהן, זה תשחט לשום משהו וזה תשחט לשום משהו, מתה אחת מן החטאות, יביאו חטאת בשותפות ויתנה

חסדי דוד

א"כ פשי' שאם נשפך צריך להביא לוג אחר לבהונות, דאל"כ היאך ישנה.

ודקתני הקדים מתן בהונות זו לזו, פי' הר"ש (שם), שהקדים בהן רגל לבהן יד ע"כ, וק"ק אמאי לא תנא נמי שאם הקדים בהונות לתנוך צריך לחזור וליתן על בהונות כסדרן, דודאי כי היכי דבעי' קדימה לבהן יד על בהן רגל, ה"נ בעי' קדימה לתנוך מקמי בהונות מהשתא קרא גופיה. והרמב"ם לא העתיק גם לכך בבא כלל ולא ידענא אמאי.

ומ"ש שירי השמן וכו', נאכל לזכרי כהונה, הדא מנייהו נקט וממילא דה"נ שאינו נאכל אלא בעזרה, וטעמא דאתקש לאשם והכי תנן בס"פ כל התדיר (זבחים) וכ"פ הרמב"ם בפ"ד. ומאי דמסיים הכא ושביד נותנו על ראש המטהר וכפר, פשטא דמנתא משמע דאתא נמסתם כר"ע דמתני' דקאמר אם נתן כפר, ואם לא נתן לא כפר וכ"פ הרמב"ם שם. והך פלוגי' דר"ע ור"י"ב בחסר הלוג, היינו מתני' (פי"ד מ"ט) ולא בא כאן אלא לפ' דברי ר"ש דמתני', דתנן רש"א חסר הלוג עד שלא נתן ימלאנו, משנתן יביא אחר בתחלה, ומשמעות שנתן משמע משגמר כל המתנות בין מתן ז' בין מתן בהונות, וא"כ הרי נעשית מצותו ואמאי יביא אחר בתחלה, הילכך פי' הכא דמשנתן היינו משהזה, אבל עדיין חסר מתן בהונות, ואם חסר באותה שעה לכ"ע יביא אחר ולא מהני למצותו דהזאה קבעה ודאי, ודוקא יציקה ס"ל לר"ש דלא קבעה, ור"ע סבר יציקה קבעה והכי קי"ל. ומ"ש נתן מקצת המתנות בפנים וכו', פי' הר"ש (שם) כלו' מקצת מתן שבע שבעזרה, ולעיל במתני' אדתנן הזה כנגד בקה"ק, שם ביאר טפי וז"ל לא שיהא מכניס את השמן בהיכל להזות כנגד הפרוכת, דהא לא כתיב והביא וכו', כדאשכחן בהזאות הפנימיות, ועוד תניא בהקומץ רבא (מנחות כ"ז ב') שבפנים ושבמצורע שלא לשמן פסולות. שלא מכוונות כשרות, משמע דבמצורע להו מבפנים נינהו, אלא בעזרה היה עומד והופך פניו נגד בקה"ק ומזה על קרקע העזרה ע"ש. וקשיא לי דבפ' הוציאו לו (יומא) דס"א תניא, נתן מקצת מתנות שבפנים ונשפך הלוג יביא לוג אחר ויתחיל בתחלה במתנות שבהיכל, גמר מתנות שבהיכל ונשפך הלוג וכו' ע"ש. הרי בהדיא דמפ' תנא גופיה דמבפנים דמצורע נמי היינו בהיכל ממש כנגד הפרוכת ולא בעזרה כדברי הרב[1]. ומ"ש הרב מדלא כתיב והביא, לא מכרעא דדילמא ילפי' והזה והזה מהתם ונעונס לפני ה' ממש. ומהכיא דהקומץ נמי איני ראיה הכרח, די"ל דשבפנים קרי נמי יה"כ שהוא בין הבדים, אבל א"נ שגם של מצו' בפנים, ובשתיהן הדין שוה בהא דשלא מכוונות כנגד הפרוכת כשרות, ולעולם במצו' נמי בפנים בהיכל בעי'. ומיהו גם מפירש"י דהתם בהקומץ מוכח כדפי' הר"ש דבעזרה דוקא, וכ"נ מסתמיות ל' הרמב"ם שם בפ' הנז', ויש לדחוק ולפ' דבהיכל דקתני התם ביומא לאו דוקא, אלא כלו' כנגד ההיכל והרבה דליפ' דלעיל נקט, דתנא הכי גבי פר יה"כ. והך פלוג' דת"ק עם ר"א ור"ש, פי' הר"ש דסברי רבנן דכל ז' הזאות מצוה אחת, וכן כל מתן בהונות מצוה אחת, ור"א ור"ש סברי כל הזאה והזאה מצוה בפ"ע, וכן כל בהן ובהן, וכי היכי דפליגי הכא פליגי ביומא (ס"א א') גבי פרים הנשרפין וכו' ע"ש, ובמ"ש סיפא וכולן אין נאכלין וכו', כתב הר"ש וכ"ת מה אכילה שייך בהו, הרי נשפכו אפי' שנשאר כטיפה וכו', חוץ מן האחרון שנאכל שבו גמר כל המתנות, ור"א ור"ש סברי כולן נאכלין שבכולן נעשית כפרה ע"כ. והרמב"ם לא הזכיר גם מזה כלל, אלא ליתי' דמתני' בנשפך הלוג וכת"ק, ואולי שא"ל כפי מ"ש הר"ש, דכיון דנשפך מה אכילה שייך, ולא חש לבאר לטיפה הנשארת, ועוד דכיון דפי' כת"ק ברור הוא דלא נאכל כיון דלא נגמר בו המתנות.

עוד זאת נמצאת בפי' הר"ש ז"ל.

(ט). שני מצורעים שנתערבו כדאותיהן, זה נותן שלו לזה וזה נותן שלו לזה, נתערבו פרידיהן, זה נותן שלו לזה וזה נותן שלו לזה, ואם הזה משניהן על א' מהם יצא, נתערבו אשמותיהם זה ישחט לשם מיטהר וזה ישחט לשם מיטהר, ומזה על שניהם, נתערבו חטאותיהם זו תשחט לשם מי שהיא וזו תשחט לשם מי שהיא. מתה אחת מן החטאות יביאו חטאת בשותפות ויתנו עליה ותיאכל, (כאן נשמט מהדפוס בבא א' אבל החסרון מובן מתוך פירושו וזהו, מת א' מהמצורעים שתיהן ימותו ויביא חטאת בתחלה), נזרק דם של א' מהם ומת א' מן המצורעים החטאת דפרשה מתה[2], ואם שחוטה היא הדם ישפך ותעובר צורתה ותצא לבית השריפה, מהו השאלה לתקן מצורע א' הנשאר זו ששאלו אנשי אלכסנדריא את ר"י, וא"ל להביא חטאת בהמה אינו יכול שאין חטאת בהמה באה על הספק, חטאת העוף אינו יכול שהעשיר שהביא קרבן עני לא יצא, הא כיצד יכתוב נכסיו לאחרים ונמצא עני ומביא חטאת העוף, א"ל ר"י עכשיו שאלתם דבר חכמה ע"כ. ופי' שם הר"ש (פי"ד מי"ג) כדאותיהן מלי כד והוא פיילי של חרס (סוטה פ"ב מ"ב)[3], נתערבו פרידיהן הם הצפורים, לשם מיטהר הם בעליו, כלו' לשם מי שהוא בעליו וכו', יתנו עליה שתהא החיה לשם מי שמתה שלו ותיאכל דכשרה היא, מת א' מן המצורעים והרי החטאות קיימות, שתיהן ימותו דאיכא הדא שמתו בעליה

1 בתס"ר, עמ' 207, תירצתי ברמז קושיא זו, וכתבתי: „והוא (כלומר הר"ש) ציין שהברייתא שלפנינו הובאה ביומא ס"א א', עיי"ש. ועיין דק"ס שם, עמ' 170". והנה בכי"מ שם הגירסא היא: ויתחיל בתחילה מבפנים וכו', גמר מתנות שבפנים וכו'. הרי לך שלפי גירסת כי"י וראשונים (עיין דק"ס הנ"ל) לא נזכר בגמרא כלל „מתנות שבהיכל" בעניין מצורע.

2 כלומר שהופרשה ועומדת ולא נתערבה, עיין להלן.

3 בכי"ו מפורש: שנתערבו פיאלותיהן.

עליה ותיאכל, מת אחד מן המצורעין, שתיהן ימותו, ויביאו שתים כתחילה, נזרק דם של אחת מהן ומת אחד מן המצורעין, זה שאלו אנשי אלכסנדריא את ר' יהושע, ואמ' להן להביא חטאת בהמה אינו יכול, שאין חטאת בהמה באה אלא על הספק, וחטאת העוף אין יכול, שהעשיר שהביא קרבן עני לא יצא, הא כיצד הוא עושה, יכתוב נכסיו לאחר ויביא קרבן עני, ונמצא העני מביא חטאת העוף, אמ' להן ר' יהושע עכשיו שאלתם דבר של חכמה.

סליק פירקא וסליקא לה מסכת נגעים

חסדי דוד

וגם ידיעה, והעולת שמתו בעליה למיתה אזלא, ויביא חטאת בתחלה המצו' הנשאר, נזרק דם של אחד מהן ומת אחד מן המצורעים, היינו קרב קרבנו של אחד מהן דמתני', דלעניין החטאת שהופרשה ועומדת קתני הכא דודאי מתה ואם שחוטה היא דמה נשפך, אבל לענין תקנת המצו' מה יעשה לאכול בקדשים, זו היתה שאלה של אנשי אלכסנדריא, ולפי שאלו לר"י ג' דברי בורות כדאי' בפ' תנוקת (נדה ע' א'), א"ל על זו עכשיו שאלתם דבר חכמה ע"כ.

והנה ממ"ש בנתערבו כדאותיהן ופרידיהן, נר' שיהיו בין המים ובין הכלי שמזה מתוכו משלו וכן הצפורים, והילכך קתני שזה נותן לזה וכו', פי' שיאמר כל א' מהן לחבירו אם הצפורים הללו שלך הנה מה טוב ואם הן שלי הרי הן נתונות לך במתנה, ובזה נמצא שכשישחוט ויזה מדמו על כל א' מהן הרי הוא מזה מדם הצפור שלו, וכן יאמרו ג"כ במים שבפיילי, ואולי דהה"נ נמי בעץ ארז וכו', דבעי' נמי שיהיו משלו דמאי שנא, והיינו נמי דקתני שאם הזה משניהן על כל א' מהם מהני, ובהכי א"ל שיתן זה לזה וכו', אבל ממאי דלא תנן במתני' אלא נתערבו קרבנותיהן ולא הזכיר לא כדאותיהן ולא פרידיהן כלל, נר' דפליגי ולתנא דמתני' א"ל שיהיו צפורי המצו' משלו ולא שאר הדברים שמטהרין אותו, וכן נר' שהיא דעת הברייתא דת"כ (ריש מצורע ה"י, פ' ע"ב), דקתני התם בצפורי מצו' לקחם לאיש כשרות לאשה, לבית כשרות למצורע וכו' ע"ש, ובודאי דהכי קי"ל ולא ככך תוס', וכ"כ הרמב"ם רפי"א מביא מזרק וכו' ומביא ב' צפרים דרור לשם טהרת צרעת, שנ' ולקח למטהר[1]) ע"ש, והשמיט תוס' זו לגמרי דלא קפיד קרא אלא שתהיה לקיחתן לשם טהרת צרעת, אבל א"ל שיהיו של המצו' הנטהר בהן כלל, וכן במזרק וכו' א"ל שיהיה שלו, ומ"ש מביא וכו', הכהן קאי ולא אמצורע כדמוכח מתוך לשונו, ואולם בשלמא מה שהשמיט רבינו רישא דמתניתא נימוקו עמו כדאמרן, אבל סיפא דבענין הקרבנות לא ידעתי מה זה דבר השמטה, שלא העתיק רק משנתנו דהיינו דינא דסיפא דמתניתא, כשנתערבו קרבנותיהם ומת א' מהם אחר שנזרק דמו של חטאת א' וכדלקמן, ואכתי צריכא טובא בין לענין החטאות, בין לענין האשמות, אם נתערבו והכל קיים כיצד יעשה, והיינו דזה ישחט לשם מי שהוא בעליו סתם, וזה ישחט לשם מי שהוא וכדתנינן הכא בין בחטאות בין באשמות, (ומה שהגיה כאן הלשון דבאשם נקט זה ישחט לשם מיטהר וכו', ולא תנא הכי בחטאות אלא לשם מי שהוא, ברור לפי שטהרתו תלויה באשם שהוא המכשירו) וגם צריך היה להודיע באשמות דמזה על שניהן כדתנא הכא, ואין פירושו על זריקת הדם במזבח, דהכיא פשי' דהיינו כמו השחיטה שזורק הדם של כל אשם לשם מי שהוא, אלא קאי על מתן תנוך ובהונות וקרי להו הזאות, כלו' שצריך להזות מדם שני האשמות על כל א' מהן, דבליר מהכי לא סגי, שהרי לא נודע איזה האשם שלו והזאותיו מעכבין, וברור הוא דבכלל מ"ש כאן מזה על שניהן הוא ג"כ מהשמן שבב' הלוגין, שצריך ליתן מכל לוג על שניהם, דהא לא נודע נמי איזהו הלוג שלו שהביא עם אשמו. ואין להק' היכי יתן משניהן דנמצא דשמא יש כאן הפסק בין בשרו לדם אשמו, דדילמא הדם שנתן תחלה על תנוך אזנו אינו מאשם שלו, דהא לא איכפת לן דבלא ליכא חציצה ואפי' נתייבש הראשון הו"ל מין במינו ואינו חוצץ וכן בשמן, וה"נ יש לדעת אם מתה א' מן החטאות כיצד יעשו, והיינו שיביאו אחת בשותפות ויתנו, וה"נ אם מת א' מן האשמות דהכא חדא מנייהו נקט. וגם מהו דין אם מת א' מהמצו' וכדתנא הכא, ומכל זה לא הודיענו הרמב"ם כלל, ובדינא דסיפא שהביא נמי לא נקט אלא לענין תקנת המצו', שכ"כ שם ב' מצורעים שנתערבו קרבנותיהן ונזרק דם אחת מב' החטאות שלהן ואח"כ מת א' מן המצורעים, כיצד עושה זה המצו' החי, להביא חטאת בהמה אינו יכול, שמא זו שנזרק דמה חטאתו היא ואין מביאין חטאת בהמה על הס', ולהביא חטאת העוף אינו יכול שעשיר שהביא קרבן עני לא יצא, וכיצד יעשה יכתוב נכסיו וכו' ע"כ, ולא ביאר לנו מה יעשו בחטאת הנשארת וכדתנא הכא. וכן אמת שיש בהנך דברים הרבה שהן ברורים שיש ללמדם ממ"ש במקומות אחרים, כגון בה' פה"מ אבל איכא נמי שאין נלמדים ממקום אחר ול"י*.

[1] עיין תס"ר ח"ב (חולין), עמ' 245.

* נוסף כאן עוד ברייתות שבס' המחבר היו שייכות למס' נגעים ובספ' שלנו הם פרק א' של מס' פרה והעתקנום וצירפנום למס' פרה.

סליקא מסכת נגעים בס"ד

תוספתא פרה

פרק ראשון (א). פר בן עשרים וארבעה חדש ויום אחד, הרי זה פר שלם, ור׳ לעזר אומ׳ נותנין לו שלשים יום אחר עשרים וארבעה חדש, שכל מקום שנ׳ פר בן בקר, בן שתי שנים, פר סתם, בן שלש שנים ועד בן חמש שנים, ר׳ יוסי הגלילי אומ׳ פרים בני שתים, שנ׳ ופר שני פר בן בקר תקח לחטאת, אמרו לו אינו אומר שני אלא שני לראשון, מה הראשון לא נאכל, אף שני לא נאכל, אמ׳ ר׳ שמעון חטאת למה הוא דומה לפרקליט שנכנס לרצות, רוצה פרקליט ונכנס הדרון. (ב). ר׳ אומ׳ מה ת״ל ופר שני בן בקר תקח לחטאת, אם ללמד שהם שנים, שהרי כבר נאמ׳ ועשה את האחד חטאת ואת האחד עלה, יכול תקדום חטאת לעולה בכל מעשה, ת״ל ופר שני

חסדי דוד

(כאן נדפס בספר התוס׳ שלפנינו ברייתא אחת ומתחלת ושלש מן שעירים וחסר התחלתה והרי היא בבראשית רבה פ׳ לך וז״ל).

קהה לי עגלה משולשת הראה לו ג׳ מיני פרים, וג׳ מיני שעירים וג׳ מיני אילים, ג׳ מיני פרים, פר יה״כ ופר הבא על כל המצות ועגלה ערופה, וג׳ מיני שעירים, שעיר[י] רגלים שעירי ראשי חדשים ושעירה של יהיד, וג׳ מיני אילים, אשם ודאי ואשם תלוי וכבשה של יחיד ע״כ. ועיניכם הרואות ההפרש שבין נוסחת בראשית רבה להנוסחא שלפנינו ונדבר בזה לקמן, והאמנם הן קדם אעיקרא דמלתא לא ידעתי מה שייכות יש לדברים הללו לכאן בשלהי מכילתין. ואולי משום דחד מהנך מילי דקרבנות הוא אשם ודאי, ובכלל האשמות הוא אשם מצורע תנייה הכא, ויתכן עפי כפי מה שנכתוב לקמן בסמוך על דברי הרא״ש ז״ל וי״ל דמייתי לה הכא כדי לעמוד ולסיים בדבר טוב. והנה המדרש הזה הביאו רש״י ז״ל בפירושו על התורה (בראשית ט״ו ט׳). אמנם יש איזה שינוי בין הנוסחאות, והנה בעגלה משולשת הוא ז״ל כתב פר העלם דבר של צבור במקום פר הבא ע״כ המצות דגרסי׳ הכא, דנר׳ דהכי הוא גריס לה, ומיהו אינו מוכרח די״ל שגם רש״י גריס כגי׳ הס׳, אלא דפרושי קא מפ׳, דהך פר הבא ע״כ המצות דקתני אינו פר הבא עכ״ה דכהן משוח, אלא אותו של העלם דבר של צבור דההוא נמי שפיר שייך ביה שם פר הבא עכ״ה, כמו הותו של כ״ג דהא תרווייהו דינן שוה, שאינן באין אלא על שגגת דבר שזדונו כרת. וטעמו כלפיהית בדבש, דמוכרח לומר דלא איירי הכא אלא בפר העלם של צבור, משום דקשיא היכי קתני ג׳ מיני פרים והא פרים טובא הוו, אלא צריך לומ׳ כדכתי׳ בספרי משכיל לדוד (לך לך דף י״ג א׳ ב׳) וכמ״ש ג״כ הרא״ש ז״ל, דלא חשיב אלא הבאין לכפרה לרבים ולא של יחיד, ולא מה שאינו לכפרה אפי׳ של רבים, דא״כ נפישי להו טובא, דאיכא פר עולה של נדבת יחיד או של שלמים, וה״נ איכא פרים דמוספין, אלא לפי שהם עולות לא חשיב להו, והא דחשיב פר של יה״כ כבר כתבתי בספרי שם דכהנים איקרו קהל, והרי הוא מכפר על כל הכהנים ע״ש.

והנה בעתה הזות קשה ראיתי להר״ב יפ״ת, שכתב וז״ל ג׳ מיני וכו׳, פרים דאלו באין לכפרה לא שאר פרים, וכדפי׳ הרא״ס ז״ל, ופר כהן משיח אע״ג דבא לכפרה לא חשיב דלא הוי כפרה לכלל ישׂ׳ אלא למשיח לחודיה, ופר העלם דבר של צבור לא חשיב, דמעין פר הבא על כל המצות הוא ובכלל מאתים מנה, ולא יחשבו לב׳ מינים. ואח״ז כתב הבא עכ״ה כדכתיב וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה. ורש״י בחומש כתב פר העלם ולא כתב פר הבא עכ״ה, והיינו הא דחד מינא נינהו כדכתי׳ ע״כ, ודבריו ז״ל מרפסן איגרי, שהבין דפר הבא עכ״ה דקאמר היינו אותו הנז׳ בפ׳ שלח משום דכתיב שם את כל המצות האלה, והא ליתא כלל דהתם בשגגת צבור בע״ז איירי שהיא שקולה ככל המצות, וכמ״ש רז״ל (הוריות ח׳ א׳) וכדפירש״י התם, (במד׳ ט״ו כ״ב) והפר הכתוב שם אינו לחטאת אלא לעולה, וכדכתיב בהדיא ועשו כל העדה פר בן בקר א׳ לעולה וכו׳, ושעיר עזים א׳ לחטאת, ואם באנו לחשוב פר דעולה דהתם א״כ בא ונחשוב כל הפרים של מוספי הרגלים ור״ח נמי דמ״ש ונפישי להו טובא, והתימא שהוא עצמו הקדים דברי הרא״ס שאלו באין לכפרה, וא״כ היכי ס״ד למימני ההוא דהתם שאינו לכפרה, שהעולה דורון הוא, א״ו כדאמרן דפר הבא עכ״ה דקתני בין בתוס׳ הכא בין בב״ר היינו פר העלם דפירש״י. והא דחשיב עגלה ערופה אע״ג דאינה קרבן, כבר כתבתי בס׳ הנז׳ דכפרה כתיב בה כקדשים.

ובג׳ מיני אילים דחשיב בין הכא ובין בב״ר אשם ודאי ואשם תלוי וכבשה של יחיד, וכן פירש״י בחומש וכתב הרא״ס ז״ל אבל כבש מצורע וחטאתו אע״ג דלכפרה הן באין לא קחשיב, דכיון דלא אתו אלא לכפרת המצו׳ כפרת יחיד קרי׳ ביה ולא כפרת כל ישׂ׳, אבל כפרת החוטא כפרת כל ישׂ׳ מיקרי, כיון שאין צדיק בארץ וכו׳ ע״כ. ועם היות שבחבורי הנז׳ גרירנא אבתריה, מ״מ השתא קשיא לי טלה ולא ידענא מעיקרא שותיה דמר, דמאן אמר ליה דבכלל אשם ודאי דקאמר ליכא נמי אשם מצו׳, דהא חמשה נינהו בכלל אשם ודאי אשם גזלות ודמעילות ושפחה חרופה ונזיר ומצורע, וכלהו כיילינהו תנא בחדא מחתא וחד חשיבי, דהיינו אשם ודאי, והכי מוכח מהתוס׳ שלפנינו, ממאי דמייתי לה הכא במכילתין וכדלעיל, וה״נ בכלל כבשה של יחיד דקאמר דהיינו

בן בקר תקח לחטאת, או פר שני בן בקר תקח לחטאת, יכול תקדים עלה לחטאת בכל מעשה, ת"ל ועשה את האחד חטאת ואת האחד עלה ליי', הא כיצד, דם חטאת קודם את דם העולה, מפני שהוא מרצה, איברי עלה קודמין את אמורי חטאת, מפני שהן כליל לאישים. (ג). ר' שמעון אומ' מה ת"ל ופר שני בן בקר תקח לחטאת, אם ללמד שהן שנים, הרי כבר נאמ' ועשה את האחד חטאת ואת האחד עלה ליי', אם כן למה נאמ' ופר שני בן בקר תקח לחטאת, יכול נאכלה חטאת הלוים, ת"ל שני שני לעלה, מה עלה לא נאכלה, אף חטאת לא נאכלה. (ד). כיוצא בו אמ' ר' יוסי, הבאים מהשבי הגולה הקריבו עולות לאלי ישראל פרים שנים עשר על כל ישראל, אילים תשעים ותשעה,

חסדי דוד

הטאת אה"נ שגם הכשבה דחטאת של מלו' מכללא איתמר, אלא דכלהו חד מינא נינהו וחד חשיבי, והשתא דאתאן להכי מלי' למימר דה"נ ברישא, כי חשיב בג' פרים פר הבא עכ"ה, אה"נ דתרתי כייל תנא בין פר כהן משיח בין של העלם דתרווייהו הכי איקרו, ותרווייהו שוין דחטאות הפנימיות נינהו ובאין על דבר שזדונו כרת, הילכך כחד חשיבי, אבל פר יה"כ חשיב באפי נפשיה דמינא אחרינא הוא, דאינו בא אלא לכפר על טומ"ק וקדשיו, ואפי' למ"ד מה שהשעיר לעזאזל מכפר על ישׂ' מכפר הפר על כל הכהנים ל"ד לאידך, דא"כ על כל העבירות מכפר בין קלות בין חמורות, ועוד ל"ד לדלעיל לפי שדמו נכנס לפני ולפנים, והשתא לא צריכי' לידחק לומר דלא חשיב אלא כפרת רבים, דאה"נ דאפי' כפרת יחיד חשיב. ומ"מ כפי מ"ש רש"י פר העלם של צבור, מוכרח לומר כדברי הרא"ש דלא חשיב אלא כפרת רבים, וחטאת יחיד של רבים חשיבא, שכל אדם שייך בה כי אין צדיק וכו', ואה"נ שגם חטאת מלו' בכלל, ובה נמי שייך כל אדם מאחר שנגעים באין בתוכחות על עון ואין צדיק וכו', אבל כהן משיח לא שייכי גביה אלא דוקא מי שהוא מזרעו של אהרן, ודוקא הגדול מאחיו והוא משוח, והשתא נחזי אנן בג' מיני שעירים דאשתני גופא, ובודאי עז משולשת קרי' בה בתלתא נוסחאי, דהכא בתוס' מני שעירי הרגלים שעיר של יה"כ ושעיר של נשיא. ובב"ר חשיב שעירי רגלים שעיר ר"ח ושעירה של יחיד. ורש"י בחומש כתב שעיר הנעשה בפנים דיה"כ ושעירי מוספין וחטאת יחיד של שעירה, והנה נוס' התוס' י"ל דלא ניחא ליה למימני שעירה של יחיד, דכיון דחשיב בג' אילים חטאת יחיד של כשבה א"ל להזכיר באפי נפשה חטאת יחיד של שעירה, דהיינו הך תרווייהו חטאת יחיד, שיכול להביא כשבה או שעירה, הילכך ניחא ליה למימני שעיר נשיא שכן משונה. ואמנם מאי דאיכא בין נוס' הב"ר לנוס' שכתב רש"י, כבר מלתי אמורה בחבורי הנז' קאנו משם, כי אין להאריך וע"ע לקמן בסמוך.

כבשים בני שנה וכו'. גם זה אינו ענין למכילתין כלל, ושמא איידי דתנא לעיל ענין הקרבנות נקט הכא אימת זמנם. ומיהו כפי הגר' קושטא דמלתא, דכל הנך מילי דקרבנות מתחלת ההיא דלעיל עגלה משולשת וכו', משם והלאה אינו מסוף מכילתין, אלא הכל שייך לקמן בפ"ק דפרה, דבמתני' נמי נשנו שם מילי כה"ג, ואה"כ מלאתי בפי' הנז' דמייתי הר"ש (פרה פ"א מב"ג) להני מתנייתי [1] בין ההיא דלעיל ובין להא, ומ"מ הואיל ובס' דידן נמצאת קבועה כאן היכא דקאי תיקום. והנה שם הביא הר"ש עוד תוס' אחרת ואכתבנה לקמן. אכן מעין הך מתניתא אי' בפ' בתרא דערכין (ל"א ב') וז"ל שנה תמימה ר' אומר מונה שס"ה ימים כמנין ימות החמה, וחכ"א מונה י"ב חדש מיום ליום, ואם נתעברה נתעברה לו, ופירש"י כמנין ימות החמה בין בפשוטה בין במעוברת, יב"ח מיום ליום כמו שאנו קובעין אותן לשנת לבנה, נתעברה לו למוכר ע"כ. ואע"ג דההיא לענין בתי ערי חומה דכתיב שנה תמימה, מ"מ חזי' התם דבכור נמי יליף שנה שנה, וה"ה לכל הקדשים דכתיב בהו שנה. ואמנם הך ליש' דתנינא הכא בדרבנן, מא' בניסן וכו', מט' באב וכו', לא ידענא מה ענין ט' באב לכאן [2]), ונלעהי"ד ודאי דט"ס הוא, ול"ל מכ"ט באב לכ"ט באב, והיינו דאשכחן בש"ס רפ"ק דר"ה, (ח' א') דטעמא דבא' באלול ר"ה למעשר בהמה, דבעי' סמוך לגמרו עשורו, שהבהמות דקות יולדות בסוף אב, לפי שמתעברות בסוף אדר, דכתי' (תהל' ס"ה י"ד) לבשו כרים הצאן ועמקים וכו', ועבור של בהמה דקה ה' חדשים, וז"ש כאן מכ"ט באב שהוא זמן הלידה נגמרה שנתו לכ"ט באב של שנה האחרת. מיהו אכתי לא אתפרש מא' בניסן עד א' בניסן. אמנם התם בסוגייא הנז' אי' לענין בכור, נולדו לו ב' טלאים, א' בט"ו של אדר הראשון וא' באדר השני וכו', נמצא דבהכרח איכא בהמה דקה שמתעברת בתשרי, ולפי האמור שעיבורה ה' חדשים נמצא יולדת באדר קרוב לניסן, וקתני דהנך זמן שנה דידהו עד א' בניסן, דהא בעי' מיום ליום, ומצאתי בפי' הראב"ע על התורה (בראשית מ"א מ"ב) גבי יעקב דפי' בכל יחם הצאן המקושרות בימי ניסן, ובהעטיף הצאן הם בימי תשרי ע"ש והיינו כדאמרן.

ולענין הלכה, פשי' דקי"ל כרבנן, וכ"פ הרמב"ם בפ"ק דמעה"ק, מבן ח' ימים עד שנה תמימה מיום ליום, ואם נתעברה השנה נתעברה לו, ומרן בכ"מ הביא שם הברייתא שבגמ' כדאמרן, וכתב עוד ובסוף תוס' דנגעים שנה האמורה וכו', הכל כמות שהיא לפנינו, ולא ידעתי איך הבין הדברים בפשיטות ומה ענין ט' באב, ולעד"ן ברור כדאמרן. וגם על הר"ש שהביא תוס' זו כדכתי', תמהתי שלא העיר בלי' ט' באב, ותרתי זימני דנקט ל"ל. ומתניתא דלעיל נוס' הר"ש כך היא התם, רי"א ג' מן פרים וג' מן אילים, וג' מן שעירים וכו', ופי' בה מדידיה, וז"ל כל אלה הראה הקב"ה לא"א, דכתיב קחה לי עגלה משולשת וכו', פרה אדומה לא קא חשיב דלא אתיא לכפרה. עוד פי' אשם ודאי, כגון אשם גזלות ואשם מעילות ואשם שפחה חרופה ואשם נזיר ואשם מצו', ואע"ג דשל נזיר ושל מצו' בני שנה, בכלל איל נינהו כמו עגלה בכלל פרים ע"כ, ושמחתי שכיוונתי לדעתו ז"ל

1 וכ"ה בכי"ו.

2 כבר העירו החכמים שהיה מנהג למנות את שנות החורבן מתשעה באב לתשעה באב, עיין בקבץ „קדם" ש"ב (ירושלים תש"ח) עמ' 1032, ובהערות שם.

כבשים שבעים ושבעה, וצפירי חטאת שנים עשר הכל עלה ליי', איפשר שחטאת עולה, אלא מה עולה לא נאכלה, אף חטאת לא נאכלה, וכן היה ר' יהודה או' על ע"ז הביאום. (ה). ר' שמעון או' כל מקום שנ' בתורה עגל סתם, בן שנה, ועגל וכבש בני שנה, בן בקר, בן שתי שנים, שנ' קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעלה, תמימים לשנים ותמימים מכל מום, ר' יוסי אומ' שלש כפרות מן פרים ושלש מן אלים ושלש מן שעירים, ושלש מן פרים, ופר הבא על כל המצות ופר יום הכפורים ועגלה ערופה, שלש מן אלים, אשם ודאי ואשם תלוי וכבשה של יחיד, שלש מן שעירים, שעירי

בפי' אשם ודאי כדלעיל, דלא כהרא"ש ז"ל, ומ"מ ל' כגון דאמר מר לא ידענא מהו, דהא ליכא רק הנך חמשה בכלל אשם ודאי, ואולי ט"ס הוא. עוד פי' הר"ש על שעיר של נשיא ושעירה של יחיד בע"ז נמי בכלל, אעפ"י שהיא נקבה כמו כבשה של יחיד ע"כ. פי' דבריו דבשלמא שעירה של יחיד דשאר עבירות, ל"ק דכיון דתנא כבשה ה"ה לשעירה, דאי בעי כבשה מייתי ואי בעי שעירה מייתי, א"כ י"ל דשעירה בכלל כבשה וע"ד דכתי' לעיל, אבל שעירה של ע"ז שקבע הכתוב בה שעירה דוקא, א"כ אמאי לא חשיב, ותי' הרב שהיא בכלל שעיר נשיא.

(ודע דהר"ש מייתי סמוך להנך מתניתי דלעיל תוספתא אחריתי, ולפי שהיא מענין זה ראיתי להעתיקה כאן כלשונה, לפי שאינה כתובה בס' התוס' שלפנינו. ואף מה שפי' בה הרב ז"ל ומה שנלע"ד להוסיף בפירושה).

פר בן כ"ד חדש ויום א' [1]) הרי זה פר שלם, ורא"א נותנים לו ל' יום אחר כ"ד חדש, שכל פרים שבתורה פר בן בקר בן ב' שנים, פר סתם בן ג' שנים, ר"י הגלילי אומר פרים בני שתים, שנ' ופר שני בן בקר תקח לחטאת, אמרו לו אני אומר שני לראשון, מה הראשון אינו נאכל אף השני אינו נאכל, אר"ש חטאת למה היא דומה לפרקליט שנכנס לרצות, ריצה פרקליט ונכנס הדורון. ר' אומר מת"ל ופר שני וכו', אם ללמד שהם שנים, הרי כבר נאמר ועשה את הא' חטאת ואת הא' עולה, יכול תקדום חטאת לעולה בכל מעשה, ת"ל ופר שני בן בקר תקח לחטאת, אי פר שני וכו', יכול תקדום עולה לחטאת בכל מעשה, ת"ל ועשה את הא' חטאת ואת הא' עולה, הא כיצד דם חטאת קודם לדם עולה, מפני שהוא מרצה, איברי עולה קודמין לאימורי חטאת, מפני שהן כליל לאישים, רש"א מת"ל ופר שני וכו', אם ללמד שהם שנים, הרי כבר נאמר ועשה את הא' וכו', א"כ למה נאמר ופר שני וכו', יכול תהא נאכלת חטאת הלוים, ת"ל שני שני לעולה, מה עולה אינה נאכלת אף חטאת לא נאכלת. כיוצא בו אר"י הבאים מהשבי בני הגולה הקריבו עולות לאלקי ישראל פרים שנים עשר על כל יש', אילים תשעים ותשעה צפירי חטאת שנים עשר, הכל עולה לה', אפשר שחטאת עולה, אלא מה עולה לא נאכלת, אף חטאת לא נאכלת, וכן היה ריה"ו אומר על ע"ז הביאום. רש"א כל מקום שנ' בתורה עגל סתם בן שנה, שנ' עגל וכבש בני שנה, בן בקר בן ב' שנים, שנ' קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעולה תמימים, תמימים לשנים תמימים מכל מום ע"כ. ופי' הר"ש נותנים לו ל' יום, בין ר"א בין ת"ק מודה דפר סתם בן ג' שנים, ואיכא בינייהו, דלת"ק יום א' בשנה חשוב שנה, ולר"א ל' יום בשנה חשובין שנה וכו', שנ' ופר שני וכו', שני יתירה קא דריש וכו', מה ראשון אינו נאכל שהוא עולה פרקליט מליץ יושר והוא חטאת דאתיא לכפרה, אבל עולה דורון וכו', ר' אומר מת"ל וכו' בפ' כל התדיר (זבחים פ"ט ב') מייתי לה. תמימים בשנים, דמה איל בן שתי שנים אף עגל בן בקר בן ב' שנים ע"כ. ועיניכם תראנה שעדיין לא הרוה הרב לצמאונו בפי' התוס' הזו, והנה מ"ש ת"ק ה"ז פר שלם נר' פירושו, שאין שום הפרש בין ב' שנים ויום א' לג' שנים שלימים, ואפי' מי שמתנדב פר סתם לא נימא שצריך להביא הגדול שבמינו, דהיינו בן ג' שנים שלימים, דאל"כ ה"ז דומה למי שנדר גדול והביא קטן דלא יצא, קמ"ל דשפיר יצא י"ח מי שנדר פר סתם אם הביא פר בן ב' שנים ויום א', כמו אם מביא פר בתכלית שלימותו, דהיינו בן ג' שנים שלימים, דמשם ואילך מיקרי זקן ואינו ראוי להקרבה לרבנן דמתני' דריש פ"ק דפרה.

ודע דהך רישא מייתי לה תלמו' בפ"ק דר"ה ד"י, אלא שאין הלשונות שוין, דהתם הכי תניא, פר האמור בתורה סתם בן כ"ד חדש ויום א' דר"מ, ר"א אומר בן כ"ד חדש ול' יום, שהיה רמ"א כ"מ שנ' עגל בתורה סתם בן שנה, בן בקר בן שתים, פר בן ג' ע"כ. ומשם למדנו דת"ק דהכא ר"מ הוא, וא"כ ל"ג ר' אליעזר, אלא ר' אלעזר בלא יו"ד, דהיינו ר"א בן שמוע חבירו של ר"מ מדפליג עליה, דאילו ר"א בן הורקנוס קדים לר"מ טובא. ואמנם יש להבין יתור לישנא דר"א דהכא בתוס', דקאמר נותנים לו ל' וכו', דהול"ל סתם בן כ"ד חדש ול' יום וכליש' דהתם. והנה ראיתי להתו' שם, שנסתפקו אליבא דר"א אם כשר ביום ל' עצמו, דדילמא כל אותו יום ל' אין דינו לא כבן בקר ולא כפר, מידי דהוה אפלגס ע"ש. והשתא נ"ל דהיינו דאיכא בין תנא דברייתא אליביה דר"א לתנא תוספתא אליביה, דהתם דקתני בן כ"ד חדש ול' יום שהוא כל' ת"ק דקאמר כ"ד חדש ויום א', כי היכי דלת"ק כשר לפר באותו יום שנכנס לשנה שלישית דאית ליה מקצת היום ככלו, ה"נ לר"א ביום ל' כשר לפר. אמנם לתנא דהכא מש"ה שינה ר"א מליש' דר"מ, וקאמר נותנים לו ל' יום, כלו' נותנים לו לעצמו שאינו ראוי עדיין להקריבו כל ל' יום עד יום ל"א. ולמדנו עוד מהסוגייא דהתם, ומדברי התו' בד"ה עגל וכו', דל"ג הכא פר בן בקר בן ב' שנים, אלא גרסי' בן בקר סתם, וכליש' דר"ש דהכא בסיפא, והיינו עגל בן בקר, ובזה הוא דאינו אלא ב' שנים ולא יותר, דאילו פר בן בקר דינו כפר סתם, וכדמוכח מהת"כ דמייתו התו' שם, וק"ל דהר"ש גופיה מייתי לה הכי לעיל אמתני', ואמאי לא הגיה כן בתוס' שהביא אח"כ.

והשתא נלכה נא להבין שאר דברי התוס', כי הנה סברת ריה"ג היינו מתני', ולדידיה בן ב' שנים ויום א' פסול, דכבר הוא זקן ומוכח לה מפר שני דגבי הלוים, דר"ל בן ב' שנים,

1 בברייתא זו מתחילה מס' פרה בכי"ו.

הרגלים שעיר של יום הכפורים ושעיר של נשיא. (ו). כבשים בני שנה האמור בתורה, שלש מאות וששים וחמשה כנגד ימות החמה דברי רבי, וחכמים אומרים מאחד בניסן לאחד בניסן, מתשעה באב לתשעה באב, אם נתעברה לו שנה נתעברה. (ז). שנה האמורה בבתי ערי חומה, ושתים שבשדה אחוזה, ושש שבעבד עברי, ושאר כל השני׳ של בן ושל בת, כולן מיום ליום. ועולת חובה ליחיד, כשרות מיום שלשי׳ והלאה, ואף ביום שלשים, ואם הקריבן ביום השמיני. (ח). רבי אליעזר אומר הפסח אינו כשר מיום שלשים והלאה, זה הכלל שאמר משום רבי אליעזר, כל שנאמר בו שנה כשר מיום שנכנס והלאה, ואם הקריבן מיום השמיני כשר. בכור שנולד בו מום, שוחטו ואוכלו ואפילו בן יומו.

חסדי דוד

ואמרו לו חכמים דשני דהתם לדידיה אלע׳, נהקים שני לראשון, ור״ש דקאמר חטאת למה הוא דומה, דלכאורה לא שייכי הנך מילי הכא ולא נודע מהו כוונתו. ונלע״ד דקשיתיה לישנא דאמרו לו דקאמרי מה הראשון וכו׳, דנר׳ מדבריהם דחטאת הלוים הקריבוה אחר העולה, והשיב עליהם ר״ש דא״א לומר כן, שהרי חטאת דומה לפרקליט וכו׳, א״כ א״א לפי׳ שני כפשוטו שני ממש, דבשלמא משום קרא דועשה את הא׳ חטאת ואת הא׳ עולה הוה לא מכריע כ״כ, דאיכא למדחי דמדלא כתיב ואת הב׳ עולה, אלא ואת הא׳ בא לומר שהיו צריכים להיות שניהם שוין בריאים וטובים, כמו את הכבש האחד, דדרשי׳ מיוחד שבעדרו, ולעולם להקרבה סמיך אאידך קרא דופר שני, לומר שהעולה קדמה, אלא דמ״מ קאמר ר״ש דא״א לומר כן, שהרי סברא היא דהחטאת פרקליט וכו׳, דאע״ג דלוים לא חטאו להצריך פרקליט, מ״מ היו לכפרה על הבכורות, ור׳ רמי קראי אהדדי ומשני להו שפיר, והכי תנינא לה בסתמא בפ׳ כל התדיר דפ״ט, וכתבו שם התו׳ דמאי דקאמר מפני שהוא מרצה לאו על חטאת דלוים קאמר, אלא מפני שמרצה בחטאת דעלמא ע״ש, ולפי מאי דכתי׳ א״צ לידחק בזה, דמרצה על בכורי יש׳. ור״ש אתא נמי לתרוצי רומיא דקראי, אבל לא ניחא ליה לומר כר׳, דסבר דהויא דרשה לאו מהכא נפקא אלא ממקום אחר, דאילו מלוים לא גמרי׳, דאין למדין דורות משעה, אלא איכא שום ילפותא ממקום אחר, והכי אשכחן בת״כ, (פ״ג פ״ג, ע״ב ב׳) דיליף לה מלתא מקרבנות דמצורע, דכתיב והעלה הכהן את העולה וכו׳ ע״ש, א״נ סבר דלהא א״צ קרא דסברא הוא, דכל המקודש מחבירו קודם את חבירו, ולא ניחא ליה נמי בסברא דאמרו לו כדאמרן, אלא סבר דלעולם הויא דלוים נמי חטאת קדמה לעולה, כמו כל החטאות שבתורה, וכדמוכח נמי מקרא דועשה את הא׳ חטאת וכו׳, דמ״מ הא חזי׳ דאקדים קרא לחטאת, והא דכתיב ופר שני וכו׳ אין פירושו שני ממש וכאמרו לו דקאמרי שני לראשון, אלא פי׳ שני כמו משונה, כלו׳ דחטאת זו היתה משונה משאר חטאות, אלא היתה דומיא דעולה שאינה נאכלת, ובהכי ניחא דלא קאמר ר״ש כהוא לישנ׳ דאמרו לו מה הראשון וכו׳, אלא מה עולה וכו׳. ור״י סבר דאין לדרוש שני לשון שינוי כדדריש ר״ש, שלא היה שם שום שינוי דסבר ר״י דכיון דאותו חטאת היה לכפר על העגל שעבדו הבכורות, הילכך מן הדין היה להיות החטאת נשרפת ודמה נכנס לפנים כדין שעירי ע״ז בצבור, אלא דהתם הוראת שעה היתה להיות גם החטאת פר ולא שעיר, ומ״מ דינו כשעיר ע״ז, והיינו דקאר״י דכיוצא בו מצינו בעולי הגולה, וריה״ו נמי סבר כוותיה, ואתא לפי׳ מ״ט הכל עולות, לפי שעל ע״ז הביאום.

והיה נ״ל לומר, לפי שהשתחוו לצלם דנ״נ בבבל, אבל שוב מצאתי בש״ס פ״ב דתמורה דט״ו, דהתם מייתי להך סיפא דמתניתא, ומפי׳ ש״ס דעל ע״ז שעבדו בימי צדקיהו, והתם פריך דהו״ל חטאת שמתו בעליה, ומשני דאין צבור מתים, ואבע״א כי אקרבינהו אחיי אקרבינהו, דכתיב ורבים מהכהנים וכו׳ ע״ש. ואיתה נמי ברפ״ק דהוריות ד״ה, אלא שיש שינוי בין הסוגייאות, וכבר עמד על זה רב אחאי מר מחותני הרב המופלא כמוהר״י אזולאי נר״ו בספרו הבהיר זה שער השמים עש״ב. ואולם לא תעזוב נפשי לשאול, על מה שפירש״י התם, אמאי דמקשי התם הכל עולה ס״ד, וז״ל הכל עולות ס״ד, והכתיב שעיר עזים לחטאת, דמשמע דכל כה קושיית הש״ס הוא משום דאשכחן גבי צבור בע״ז דכתיב שעיר עזים א׳ לחטאת, ואי מהא לא ק׳ כ״כ דדילמא התם הוראת שעה היה להיות הכל עולות, אלא כה הקושיא מגופיה דקרא דעזרא, דכתיב וצפירי עזים שנים עשר לחטאת ומסיים הכל עולה לה׳, ואולי דט״ס נפל בפירש״י, וכ״נ מפירושו דהתם בתמורה, ומ״מ ק״ק על הרב נר״ו, שלא העיר בזה הן בעודנו עומד שם באותה סוגייא. ומ״ש כאן ר״ש בסיפא תמימים בשנים וכו׳, איכא למידק היכי דרשי׳ תרתי מתמימים, דילמא דוקא ממומין קאמר. וראיתי להר״ב ק״א שם בת״כ דהתם נמי תנינא לסיפא דהך מתניתא, וכתב שם הרב דהראיה היא מדלא כתיב תמים ע״ש, ועמו הס״ר דתמים נ׳ יחיד הוא, וא״כ היכי הומ״ל תמים. אלא נר׳ ודאי דקמ״ל דלאו דרשה גמורה היא, דעיקר קרא אה״נ דאינו בא אלא לומר תמימים מכל מום, אלא דרבנן הוא דאסרו הזקנים בשנים הא כדאי׳ והא כדאי׳, ואסמכוהו אקרא, וכי היכי דתנן במתני׳ לק׳ בפ״ק דפרה, שאין מביאין זקנים מפני הכבוד, ור״ש דהכא כר״מ דמתני׳, א״נ סיפא דמתני׳ לאו ר״מ לחוד תני לה אלא אתאן לכ״ע. וכך נר׳ מדברי הרמב״ם בפ״א דמעה״ק, שכתב יותר על זה הרי הוא זקן ואין מקריבין אותו, ומדלא קאמר בהדיא ופסול, משמע דמדרבנן הוא דאין מקריבין, וכך העלה הר״ב משל״ם בדעת רבינו בפ״ב מהא״מ, דלא נפסלו מן התורה זקנים בשנים, אלא דוקא כשהם בתכלית הזקנה דומיא דאדם ע״ש, ולענין הלכה לא קי״ל כשום תנא מהנך דמתניתא, אלא כחכמים דמתני׳, דאמרי פרים אף בני ג׳, כלו׳ דמודו לריה״ג שמתחיל זמנם בשנה ב׳, ומיהו לא משום דדרשי שני כוותיה, דא״כ הוי ב׳ שנים ותו לא, אלא ה״ט משום דאית להו לרבנן דעגל אינו אלא בן שנה אפי׳ עגל בן בקר, א״כ מוכרח דמיד כשעברו עליו שנה הרי הוא פר, דאל״כ בשנה השנית הוא בן בלי שם. ומ״מ אע״ג דעגל אינו אלא בן שנה בלבד אפי׳ כתיב עגל בן בקר, מ״מ עגלה ערופה הויא בן שתים לרבנן, משום דכתיב עגלת בקר

פרק (א') [שני] (א). רבי אליעזר או' אינה נקחת מן הגוי', אמרו לו מעש' ולקחוה מבין הגוי' בצידן ודומא שמו, ר' יהודה או' משערין אותה שלא לעבוד בה כל

חסדי דוד

להכשירה בין בתוך שנה א' דהויא עגלה ובין בתוך שנה ב' דהויא בקר, ול"ד לעגל בן בקר דבקר קאי אאם ולא לגופו, אבל לא מצינו בתורה עגל בקר א"נ עגל פר, וממילא דאע"ג דפר בן שתים מתחיל זמנו, מ"מ פרה אינה מתחלת רק אחר ב' שנים בתחלת שנה שלישית, משום דבשנה שנייה הרי היא עגלת בקר, משא"כ בזכר שאם לא נכשיר אותו תוך שנה ב' לפר אין לו שם כדאמרן, ובזה מתורץ כל מה שהקי' הר"ב משל"ם על הרמב"ם בפ"א מה' פרה, וא"ל לכל מה שנדחק שם ולבסוף העלה שדבריו צריכים תלמוד, ולדידן ניחא הכל דהא בהא תליא ודוק. ומה שהרגיש הרב למה לא ביאר רבי' בהמעה"ק החילוק שבין פר לפרה, נ"ל דספיר למדנו זה במ"ש כ"מ שני כבש או כבשה בני שנה, ואח"כ כתב פר בן ב', וקי' אמאי לא אמר נמי פר או פרה כמ"ש או כבשה, א"ו דוקא פר קאמר, וסמך על מ"ש בה' פרה, ששם ביאר להדיא דהתם עיקר מקומה.

שנה האמורה בבתי וכו'. מייתי לה תלמו' בערכין פ' השג יד די"ח, וה"נ בפ' יוצא דופן (נדה) דמ"ז, אלא דהתם תני נמי שנה האמורה בקדשים, והכא לא אצטריך דכבר תנא לה לעיל בסמוך, כבשים בני שנה אליבא דרבנן. ויש עוד הפרש דהכא תנינן כולן מיום ליום, והתם תנינן כולן מעת לעת, והתם בנדה כתבו התו' מעת לעת בפ"ב דזבחים אמי' דשעות פוסלות בקדשים, וכן בבתי ערי חומה, כדמשמע פ"ב דזבחים ול"ד לאחריני דלא בעי' בהו מעת לעת לשעות ע"ש, נמצא דהתם נקט ל' מעת לעת כלפי הנהו תרתי קדשים ובתי ע"ח, והכא נקט מיום ליום משום כלהו אידך, דלא בעי' מעל"ע לשעות.

ועולת חובה וכו'. הא נמי קאי אמתני' דלקי' ספ"ק דפרה, דתנן חטאת הצבור ועולותיהן חטאת היחיד ואשם נזיר ואשם מצו', כשרין מיום ל' והלאה ואף ביום ל', ואם הקריבן ביום שמיני כשרין, נדרים ונדבות הבכור והמעשר והפסח, כשרין מיום הח' והלאה ואף ביום הח' ע"כ. ולא ביאר תנא דמתני' מה דינה של עולת חובה דיחיד, כגון עולת ראיה, אי בעי' לכתחלה להמתין עד יום ל', או אי מצי להקריבה לכתחלה ביום הח', הילכך מאי דשייר במתני' פריש הכא, שגם עולת חובה דיחיד דינה כמו חטאת ואשם דיחיד, דלכתחלה צריך להביא בן ל' ולא שרי' לכתחלה בן ח' רק נדרים ונדבות, אבל חובות כי היכי דצבור לא יש הפרש בין חטאות דידהו לעולות דידהו, ה"נ ביחיד אין הפרש בין חטאתו לעולתו כשהיא חובה, ותנא דמתני' לא הש לפרושי, דמאחר דלא אפיק מכללא לשרויי ליחיד אלא נדרים ונדבות, מכלל דבמידי דחובה לא שאני בין יחיד לצבור, רק בהנהו תלת בכור וכו', ומן האמור נשמע שיש כאן ט"ס, וכצ"ל ואם הקריבן ביום הח' כשרין. ואח"כ צ"ל רא"א הפסח אינו כשר אלא מיום ל' והלאה, זה הכלל וכו', כשר מיום שנכנס שלשים והלאה וכו', ופליג ר"א על הפסח דמתני', דבשלמא בכור הכתיב ביה להדיא ביום הח' תתנו לי, ולכך לא תקינו ביה רבנן ל' כלל, ומעשר נמי איתקש לבכור, אבל פסח ס"ל לר"א שגם הוא כשאר קרבנות חובה. ומסיים בכור שנולד וכו', ואתאן לכ"ע, דכיון שנולד בו מום אין בו קדושה, ודינו כחולין, ומיהו נלתא דפשי' דהיינו דוקא בשידוע שכלו לו חדשיו, דליכא משום ס' נפל, וכן מפורש ברפ"ק דר"ה (ו' ב', ז' א') דאיבעיא להו בכור מאימת מונין לו, איכא מ"ד משנולד ואיכא מ"ד משעה שנרי' להרצאה, וקאמר ש"ס ולא פליגי הא בתם הא בב"מ, ב"מ מי מצי אכיל ליה דקים לן ביה דכלו לו חדשיו ע"ש, ועיין במשל"ם פ"ו מהא"מ. והרמב"ם בפ"א דמעה"ק, פי' סתם דכל הקרבנות לא יביא לכתחלה אלא מל' והלאה, חוץ מהבכור וכו', וכבר תמה מרן שם אמאי לא שרי נדרים ונדבות מח' אפי' לכתחלה כמתני', ולע"ד אפי' לומר דס"ל לרבי', דלא קי"ל כהך מתני' דשרי נדרים ונדבות אפי' קטן ביותר דסתמו כחוש ביותר ואפ"ה שרי אפי' לכתחלה, אלא קי"ל כמתני' דשלהי מנחות, דתנן כבש יביא הוא ונסכיו בסלע, ופי' כן רבי' שם בפי"ו, וז"ל מי שנדר וכו', לא יביא כחוש ביותר אלא יביא הבינוני, ואם הביא הכחוש יצא ע"ש, ומה"ע נמי לא יביא לכתחלה בן ח' דסתמו כחוש ביותר, וסתמא במקומה עדיפא.

(סליקא מס' נגעים בס"ד)

פרק (א') [שני] (א). רא"א אינה נקחת וכו'.

פלוג' דר"א ורבנן במתני' רפ"ב, אלא דהוסיף כאן מה שהשיבו לו חכמים מעשה וכו', ומייתי לה ש"ס בפרק אין מעמידין (עבודה זרה) דף כ"ג, והתם גרסי' ודמא שמו ואמרי לה רמץ שמו, ובגמרא שם מסיק דר"א תרי טעמי אית ליה, חדא דאית ליה קיחה דכתיב ויקחו אליך ודריש בני יש' יקחו ולא נכרים, כלו' ימכרו דקרי ביה ויקחו, ותו דחייש נמי לרביעה, ואצטי' לטעמא דרביעה, משום דאי משום קיחה איכא תקנתא שיקחוה תגרי יש' מנייהו והדר יקחוה הגזברים מיד היש', הילכך הוצרך לטעם השש רביעה, והא דחייש לרביעה טפי ממלאכה, משום דמשום הנאה או נייחא פורתא לעשות בה איזו מלאכה לא מפסיד טובא, אבל לרביעה חייש דתקיף יצריה, ורבנן לית להו קיחה פי' דלא דרשי ויקיחו, אלא ויקחו דלא קפיד קרא אלא שהקונים יהיו ב"י, אבל המוכר אפי' נכרי, ולרביעה לא חיישי וכ"ש למלאכה. ויש להבין מאי קמהדר להו ר"א לרבנן על המעשה, דאין לומר דפליגי במציאות[1]), ונלע"ד דאפי' ר"א לא אמר אלא חשש בעלמא, דחיישי' לרביעה והיכא דאפי' אפי', אבל היכא דלא אפי', כגון שלא נמצאת אלא ביד גוי לא חיישי', והוא עובדא לא נמצאת אלא בידו, ואי משום קיחה סבר שלקחו ממנו תגרי יש' וכדלעיל. וריה"ו חייש גם הוא לרביעה כמו ר"א, וחייש נמי למלאכה וסבר דבעיא שימור משעה שנולדה שלא לעבוד בה כל עבודה, כלו' לא רביעה ולא מלאכה, ובהכי הוה ההוא עובדא דדמא, שהיו משמרין אותה בבית הגוי משנולדה, משום דא"א ללוקחה בעודה קטנה, דכתיב ויקחו אליך פרה ולא עגלה. וא"ל א"כ אין לדבר סוף, דדילמא רבעוה לאימה, דאפי' רבעוה לאימה קודם שנתעברה, אפ"ה אסורה בתה, כדאי' בגמ', ועוד מה"ע ניחוש נמי

1 עי' מ"ש במחברתי ספרי זוטא עמ' 25 ואילך, ובעמ' 28 שם הערה 68.

עבוד', אמר לו אם כן אין לדבר סוף, הרי היא בחזקתה כשרה, רבי מאיר אומר או פרה של גלגלי עיניה שחורין, אם אין פרה אחרת כיוצא בה פסולה.

(ב). ניטלו קרני' וטלפיים והזכר עמהן פסולה, יוצא דופן פסולה, ור' שמעון מכשיר, אתנן ומחיר פסולה, ורבי אליעזר מכשיר, שנאמר לא תביא אתנן זונה

חסדי דוד

שמא אחר שנתעברה אמה עשו בה מלאכה, וכי היכי דאמרי' היא וולדה נרבעו, ה"נ היא וולדה עשו מלאכה, ואין לדבר סוף, א"ו לא חיישי' כלל, אלא הרי היא בחזקתה דכשירה.

וראיתי בפסיקתא, בני יש' יקחו ואין אה"ע יקחו, פעם א' הוצרכו יש' לפרה אדומה ומצאוה אצל גוי א', הכיר בהם שצריכין לה הרבה, והעלה בדמים מרובים נתנו לו כל מה שבקש מהם, אמ' להם הניחוה עד למחר ולמחר תקחוה, מה עשה אותו הטמא העלה עליה עול, ומנין ידעו ב' שערות יש לה על צוארה, כיון שעולה עליה עול מיד נופלות, א"ל קח לך את שלך ותן לנו הממון שלנו, שכבר נפסלה, הלך אותו הערל והנק את עצמו ע"כ. וק' דמייתי מעשה לסתור, ונ"ל דמאי דדריש ברישא אינו אלא אסמכי' בעלמא, א"נ תברא ותנאי ניניהו כנר' מהכא. והא דמיד נופלות, נר' דמעשה נסים הוה. ואולי דלרביעה נמי הו"ל איזה סי' אחר דרך נס.

רמ"א פרה שגלגל וכו'. במתני' (פ"ב מ"ב) תנן, גלגל העין והשיניים והלשון אינם פוסלין בפרה, והכא קמ"ל דהביא סתמא דלא כר"מ. ומ"מ מ"ש אם אין פרה אחרת וכו', אני בער ולא אדע[1] מאי קאמר, וע"כ נ"ל חדא מתרתי, או דמ"ש אם אין פרה וכו', פי' אפי' אין נמצא פרה אחרת כיוצא בה אלא גרועה ממנה, אפ"ה פסולה ויטלו הגרועה דעדיפא מזו שגלגל עיניה שחורין, אבל זה דוחק, דמלבד שהלשון דחוק, עוד נ"ל דפליגי בקצוות, דלרבנן דמתני' כשרה לגמרי, ולר"מ פסולה לגמרי, דטפי עדיפא ליה פרה גרועה מזו שעיניה שחורין, וטפי נ"ל דט"ס הוא, ונ"ל אם יש פרה אחרת כיוצא בה אז הוא דפסולה לכתחלה, אבל אם אין שם אלא גרועה ממנה הא עדיפא אפי' לר"מ, ואיך שיהיה ק"ל על הר"ש שהעתיקה (שם) כפי מה שהיא כתובה לפנינו, ולא העיר בה. ולהלכה פשי' דכסתם מתני' קי"ל, וכ"פ הרמב"ם פ"א מה"פ דין ה'.

והא דקתני ניטלו קרניה וטלפיה והזכר וכו', לאו ר"מ היא אלא אתאן לכ"ע, וקאי אמתני' הנז', דתנן פרה שקרניה וטלפיה שחורין יגוד, ואתא לפרושי הכא דהיינו דוקא שלא הגיע השחרות עד הזכרות, שהרי ע"כ אם הגיע כל שהוא בזכרות פסולה, שא"א לגוד דאם כן הויא בעלת מום. והנה בגמ' פרק מומין אלו (בכורות) דף מ"ד, גבי קדשים אמר אמימר ניטלו קרנותיו וזכרותן עמהן פסול להקרבה, ואינו נפדה שאינו מום גמור אלא ליפסל, ואותבוה מדתניא פסול ונפדה, ומשני הא דאיעקר איעקורי עד השרש שנראית גומא, הא דאיגוס איגומי ונשאר השרש, ופריך מדתנן הכא גבי פרה יגוד, אלמא באיגומי אפילו פיסול ליכא, ומשני זעירי מתני' מעילוי זכרות שאין מגיע השחרות לזכרות ע"ש. והיינו כדתניא הכא, והו"מ תלמו' לאתויי תניא כוותיה דזעירי, אלא דלא הש משום דליכא מאן דפליג עליה, והרמב"ם כאן לא הביא אלא מתני' כצורתה, לפי שסמך על מ"ש בפ"ב מהא"מ דין ד', דגבי מומין גמורין פי' ניטלו קרניה וזכרותן ולא נשאר מהן כלום, ושם בדין ה' גבי מומין שאין קריבין ולא נפדין, מנה נגממו קרניו אעפ"י שנשאר מזכרותן ע"ש, והיינו ממש כהסוגייא הנז', וכמ"ש מרן הכ"מ שם, וממילא דהכא גבי פרה אם נגממו פסולה, וע"כ מתני' בשלא הגיע השחרות עד הזכרות. ותמהני טובא על הר"ב ח"ן אמתני', שהק' על הרמב"ם שבהא"מ שהו"ל לבאר ההפרש שבין נעקרו לנגממו, דבנגממו נמי פסול אלא שאין פודין, ותמה על הכ"מ שהביא הש"ס ולא העיר בקו' והניח בצ"ע ע"ש, והוא דבר פלא איך נסתרו מנגד עיניו דברי הרמב"ם שבאותו פרק, ודברי הכ"מ שבאותו מקום שציין שם בדין ד' מ"ש הרמב"ם בדין ה', וא"כ מה חסר המקרא הרי הכל מבואר בין בדברי הרמב"ם בין בדברי הכ"מ.

ודע דאע"ג דהכא תניא ניטלו קרניה וטלפיה והזכר עמהן, דמשמע דטלפים נמי שוין לקרנים אין זה אלא בפרה, דבדידה אין שום חילוק בין קרניה לטלפיה, דבתרווייהו ניטל כ"ש מזכרותן פסולה ונפדית, וכדתניא לקמן בפרקין נפדית על כל פיסול ואפי' מלא אחרת נאה הימנה, אבל בקדשים לא שוו קרנים לטלפים אלא לענין פיסול להקרבה, דבהא דינן שוה ליפסל אפי' ניטל כ"ש מזכרותן, דהיינו איגום, אבל לפדות יש חילוק דבקרנים אינו נפדה אא"כ איעקור איעקורי, אבל בטלפים אפי' איגום הוא מום גמור ונפדה, כדמסיים אמימר שם, וגם זה פי' כן הרמב"ם שם דין ה' וכמ"ש מרן בכ"מ.

(ב). יוצא דופן וכו'. במתני' (פ"ב מ"ג) תנן יוצא דופן ואתנן ומחיר פסולה, ר"א מכשיר שנ' לא תביא וכו', ואין זו הבאה לבית, ומדקאמר סתמא ר"א מכשיר, משמע דאכלהו קאי, ואילו בקרא לא מייתי ראיה אלא על אתנן ומחיר, הילכך מפי' הכא דאה"נ דר"א לא קאי אלא אאתנן ומחיר, ומ"מ גם ביוצא דופן איכא תנא דמכשר ומנו ר"ש, והכי אי' בש"ס פי' אין מעמידין דכ"ג ומייתי לה למתני' דהכא, ואח"כ כתב הר"ש על ר"א דמתני', וז"ל לא מפי' ר"א טעמא אלא אאתנן ומחיר, אבל ביוצא דופן לא מפי', ושמא מודה לרבנן וכו' ע"ש, והוא תימא שלא ראה התוס' הזו, דמפי' בהדיא דר"א לא פליג אלא אאתנן ומחיר, דש"מ דמ"מ ביוצא דופן וה"ה בכל מומין מודה לרבנן, או משום דהטאת קרייה רחמ', או משום דס"ל דקדשי מזבח השיבא, שזה תלוי בחילוף הגי', אי גרסי' אלא התם ע"ש בתו', ומ"מ בהנך תרתי פליג משום דכתיב בהו לא תביא ולא קפיד קרא בהו, ונר' דר"ש דמכשיר ביוצא דופן, ה"ה וכ"ש הוא דמכשיר נמי באתנן ומחיר, דבין אם נאמר דפליגי אי קדשי מזבח היא או קדשי בד"ה, בין אם נאמר דרבנן דרשי חטאת ור"ש לא דריש, עכ"פ הא מסקי' התם לר"ש דדוקא דבר ערוה וע"ז פוסל בה, הואיל ומום פוסל בה מכח קראי, דכתיב כי משחתם בהם וכו', כי תשחית כל בשר וכו', פן תשחיתון וכו', הא כל שאר מילי לא פסלי לר"ש, ודבר ערוה היינו נרבע שהוא בגופה ולא שייך בהא אתנן, שאין הערוה בגופה של פרה. ולהלכה פשי' דקי"ל

1 כבר העירו על ס"ז חקת: פרה שגלגל עיניה משחיר היו מביאין פרות אחרות ומעמידין אותה בתוכן, אם דומה גלגל עיניה לאחת מהן הרי זו כשרה, ואם לאו פסולה, עיין תס"ר, עמ' 212.

ומחיר כלב בית ה' אלהיך, אין זו ביאה לבית. (ג). כל עבודות שחייבין עליהן במוקדשין, פסולין

חסדי דוד

כת"ק, דהיינו סתם מתני', וכ"פ הרמב"ם שם, וז"ל היתה יוצא דופן או מחיר או אתנן או טריפה או שנרבעה פסולה, שכל הפוסלין את הקדשים למזבח פוסלין את הפרה, ואעפ"י שהיא כקדשי בד"ה הואיל וקראה הכתוב חטאת ע"כ. ונר' מדבריו דה"ט דרבנן, דאע"ג דאינה באה לבית, מ"מ משום דקרייה רחמ' חטאת חשיבא כבאה לבית, וא"ל למ"ש התוי"ט בפ"ב מש' ג' ע"ש. ומ"ש שכל הפוסלין וכו', פשוט שהכוונה לרבות נעבד ומוקצה ונוגחת.

(ג). כל עבודות וכו'. מייתי לה הר"ש בפ"ב מש' ג', ומשם כנר' שיש כאן בפי' שלפנינו חסרון וטעות, וכצ"ל הכניסה לרבקה ודשה עם אמה כשירה ואם בשביל שתינק ותדוש פסולה, זה הכלל כל שלצורכה כשרה לצורך אחרת פסולה, ועול פוסל לעבודה ושלא לעבודה. והנה במאי דתני רישא כל עבודות שחייבין וכו', פי' הר"ש שחייבין עליהן במוקדשין משום לא תעבוד בבכור שורך ע"כ. אכן לא מצאתי כי הך ליש' במקום אחר, והרמב"ם נמי לא פסקה, והיה מקום לומר דס"ל שדחויה היא מהלכה, דמדתנן בפ"ב רכב וכו', עד נתן עליתו עליה פסולה, אם אי' דס"ל הכי ליתני בקצרה כל עבודה שחייבין וכו' כי הכא, ול"ל כל הנהו פרטי, ואפי' דלענין ללקות משום עובד בקדשים לא מחייב בכל הנך מילי קלילי, כגון בנתינת עליתו עליה שהוא דבר שאינו משא וכיוצא, ומ"מ לא מצאתי גילוי, דהרמב"ם בה' מעילה (פ"א ה"ז) פסק סתם אסורין בגיזה ועבודה, ולא ביאר איזו מיקרי עבודה. ברם בקושטא כפי הנר' מהסוגייא דפי' אלו דברים (פסחים) דס"ו, גבי מי שפסחו עלה תוחב בצמרו, דפריך ש"ס והא קעביד עבודה בקדשים, ש"מ דאפי' כ"ש כגון סכין מיקרי עבודה [1]) כי הכא.

והא דתנא הכניסה לרבקה וכו', אי' נהא בפי' כל שעה דכ"ו, ובפי' אלו מציאות ד"ל וע"ש, ונלע"ד דהא דנקט הכניסה לרבותא דאפי' הכניסה בעצמו, כיון שלא הכניסה אלא אדעתא שתינק בלבד, דלא ניחא ליה שתדוש כדי שלא תתכחש, אלא שהוכרח להכניסה כדי שתינק, אע"ג שהיא מעצמה עכ"פ דשה עם אמה, הו"ל דבר שאין מתכוין ולאו פסיק רישיה הוא, דאפי' שלא תדוש בהליכה, כיון שיש שם בהמות הרבה, אין הליכה מועיל, דהו"ל מסייע שאין בו ממש, וא"נ פסיק רישיה הוא היינו פסיק רישיה דלא ניחא ליה, ולא קרי' ביה עובד דומיא דעבד ושריא, אבל אם היתה כוונתו בשעת כניסתה לרבקה שתינק ותדוש, פי' דלא איכפת ליה אם תתכחש אפי' נכנסה מעצמה פסולה, כיון דניחא ליה בדישתה, דהו"ל עובד דומיא דעבד, כמו עלה עליה זכר, דאפי' עלה מעצמו, משום דאי מכשירי' הוא ניחא ליה, ולא נקט הכא הכניסה אלא משום רבותא דרישא, אבל בסיפא ה"ה אם נכנסה מעצמה, והיינו דמסיים בהא זה הכלל וכו', אע"ג דהך זה הכלל היינו מתני' כצורתה, אלא דמתני' נקט ליה גבי נתן עליתו עליה וכו', והכא קתני לה בהא דמלאכת הדישה נעשית מעצמה, ואפ"ה לצורך אחר פסולה, ואפי' נכנסה נמי מעצמה ואפי' דמש"ה לא הדר למיתני הכניסה בשביל שתינק ותדוש, אלא ואם בשביל וכו', לרמוז דהכא בסיפא אפי' שלא הכניסה אלא נכנסה מעצמה, ותו אשמעי' בהך זה הכלל עפי ממתני', דאילו ממתני' לא שמעי' אלא היכא שכל כוונתו לצורך אחר ולא לצרכה, והכא קמ"ל דאפי' לצרכה ולצורך אחר, דהיינו שתינק ותדוש הו"ל כאילו הוא לצורך אחר בלבד ופסולה, כך נ"ל ממה שלמדתי מדברי התו' דהתם ומפי' הר"ש דהכא.

ובמאי דמסיים הכא והעול פוסל לעבודה ושלא לעבודה, הכי אי' בפי' בתרא דסוטה דמ"ו, ופירש"י שלא בשעת עבודה שהניחו להקל משא מידו ולא למשוך ע"ש, והר"ש פי' הכא, וז"ל כדדרשי' בפי' בתרא דסוטה, א"כ מת"ל עול, עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה, שאר עבודות אין פוסלות אלא בשעת עבודה, כלו' כשעושה לשם עבודה, והיינו דניחא ליה כדאשכחן בעלה עליה זכר, אבל עול פוסל אע"ג דלא ניחא ליה, ועובד דומיא דעבד מתוקם בשאר עבודות דלאו עול ע"כ. ופי' דחוק דבשעת עבודה ר"ל דניחא ליה, ותו קשיא לי לפ"ז שכן עליה עוף אמאי תנן כשירה, וסתמא תנן אפי' עוף גדול כמו בר יוכני שיש כאן עול, והיינו משאוי ופוסל אע"ג דלא ניחא ליה ואמאי הכא כשירה וצ"ע, אולם זה חזיתי ואספרה [2]) דברי הרמב"ם שם, וז"ל יתירה פרה וכו', אלא שהעול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה, ושאר עבודות אין פוסלות אלא בשעת עבודה, כיצד קשר עליה עול אעפ"י שלא חרש בה בו פסולה, הכניסה לדוש אינה נפסלת עד שידוש בה וכו', נתן עליתו עליה פסולה וכו', פירש עליתו עליה מפני הזבובין כשירה, זה הכלל כל שהוא לצרכה כשירה לצורך אחר פסולה, נעשית בה מלאכה מאליה, או שעלה עליה עול מאיליו, אם לרצונו פסולה שני אמר לא עובד וכו', לפי' אם שכן עליה עוף כשירה, עלה עליה זכר פסולה, ואצ"ל שהמעוברת פסולה, הכניסה לרבקה ודשה מאיליה כשירה, הכניסה כדי שתינק ותדוש פסולה, שהרי עשה לרצונו ע"כ. תא חזי כמה הלכתא גברוותא איכא למשמע מהך לישנא, הדא דאין חילוק בין עול לשאר עבודות בענין הרצון בדבר שנעשה מאיליו, אלא בעול נמי לא מפסלא אא"כ ניחא ליה, והחילוק הוא דבשאר מלאכות בין שהוא הכניסה לאותה מלאכה כגון הכניסה לדוש, בין שנכנסה מעצמה וניחא ליה לא מפסלא עד שתדוש, אבל בעול בין שהוא קשר בה העול בין שעלה עליה העול מאליו, כגון עלה עליה זכר (דעול לאו דוקא, אלא כל מידי דמשאוי עליה הוא בכלל עול, ושאר עבודות פי' שאין שם משאוי עליה) מיד פוסל בעלייה בעלמא, כל היכא דניחא ליה באותה עלייה, אפי' לא נעשה בה שום מלאכה דהיינו שלא חרש, וכן שלא נתעברה שלא נעשה שום מלאכה באותה עלייה של הזכר, וכפשטה דסוגייא דסוטה דבשעת עבודה, שגם פירש"י קצת דחוקי, ואע"ג דבירוש' פי' עגלה ערופה, נר' כפי' הר"ש דקאמר לדעת ושלא לדעת, ס"ל להר"מ דפשט ש"ס דידן אינו כן. עוד למדנו מדבריו דהא דאמרי' כל שהוא לצרכה כשירה, היינו דוקא היכא שיש כאן ידים מוכיחות שלצרכה עשה, ואע"ג דממילא באותו מעשה נעשה ג"כ צורך אחרים לא איכפת לן, אבל אי ליכא דבר המוכיח שלצרכה עשה פסולה, ודייק כן רבינו מלשו' דמתני',

1 עי' תס"ר, עמ' 213.

2 זה חזיתי ואספרה (מליצה ע"פ איוב ט"ו, י"ז).

בפרה, נכנסה לרבקה ודשה עם אמה. (ד). ועול פוסל לעבודה שלא לעבדה. נפדית על כל פסול, מיתה תפדה, שחטה תפדה, מצא אחר׳ נאה הימנה תפדה, שחטה על גבי מערכתה אינה

חסדי דוד

דקתני נתן טליתו עליה פסולה, פירש טליתו עליה מפני הזבובים כשירה, וכלשון זה ממש נקט רבינו, הרי שני שינויים מרישא לסיפא, דברישא תני נתן ובסיפא תני פירש, ועוד לא ביאר למה נתן אלא נתן סתמא. והיינו דכשנתן טליתו בלא פרישה אלא מקופל או כאשר יעלה המזלג, אע"ג דעכ"פ באותה נתינה הרי מגין עליה קצת מן הזבובים, מ"מ כל שלא עשה באופן המורה שזו כוונתו, אני אומר שכיוון להקל מעליו משאו ונתנו על בהמתו, ואף שהוא נתנו בסתם חיישי׳ ופסולה מס׳ להחמיר, אבל אם פירשו לטלית באופן שיכסה גופה, שפיר הרי יש כאן ידים מוכיחות דלצרכה עביד להגן עליה מן הזבובים, דאל"כ למה ליה לטרוח לפרשו הו"ל ליתנו כמו שהוא. ומינה דה"נ מ"ש אח"כ נעשית בה מלאכה מאליה או שעלה עליה עול מאליו אם לרצונו פסולה, ה"נ אין הכוונה שיהא ודאי לרצונו, אלא רצ"ל אם הוא באופן שיש לחוש שהוא לרצונו פסולה, ואינה כשירה אלא היכא דאנן סהדי שאינו לרצונו, והיינו דמסיים לפי׳ שכן עליה עוף כשירה, דהא ודאי אנן סהדי דהך עול שעלה עליה לא ניחא ליה, דלא נפיק ליה מניה שום תועלת, אבל עלה עליה זכר דדילמא בהיה שעתא דעלה עליה עול ניחא ליה, דאולי תתעבר ואית ליה רווחא אי מכשירי׳ לה הילכך פסולה, והא דמסיים ואנ"ל שהמעוברת פסולה, היינו משום דבעלה עליה זכר ולא נתעברה עליית עול איכא, עבודה ליכא, אבל כשנתעברה איכא נמי עבודה, דהיינו מלאכה דנפקא מאותו עול, והילכך אנ"ל דודאי פסולה, ובזה מתורץ מש"ש מרן הכ"מ דלשון אנ"ל אינו נוח לו, דכיון דמעוברת לא מפסלת אלא משום דעלה עליה זכר, לא שייך למיתני אנ"ל דהיא היא ע"כ, ועם האמור באלה תולדות נוח, דאיכא תרתי במעוברת עול ומלאכה, משא"כ בעלה עליה זכר דעול איכא מלאכה ליכא. ושלא כדברי התוי׳ דפכ"ש דכ"ו, דמה שהזכר משמש בה חשיב עבודה ע"ש, אבל להר"מ עול חשיב, עבודה לא חשיב אלא העיבור. וא"ל למה שנדחק התוי"ע ברפ"ב ע"ש.

והנה עד כאן ביאר רבינו תרי גווני דעליית עול מאליו חד דודאי שלא ברצונו, דהיינו שכן עליה עוף דמש"ה כשירה, והד דשמא הוא לרצונו, ומש"ה פסולה. והדר תני כה"ג תרי גווני דנעשית מלאכה מאליה, והיינו הכניסה לרבקה ודשה מאליה כשירה, כלו׳ שהכניסה לרבקה שלא בשעת דישה, שעדיין לא היו הפרות דשות, דממילא מוכח שלא היתה כוונתו שתדוש אלא שתינק, דאל"כ הו"ל להמתין ולהכניסה בשעת דישה, הילכך אע"ג דממילא כל שהיא הולכת ע"ג התבואה הרי היא דשה מאליה, אנן סהדי שאין זה לרצונו, ולכך כשירה, אבל הכניסה כדי שתינק ותדוש, כלו׳ שהכניסה בשעת שהיו הפרות דשות ממה שהמתין להכניסה בעת ההיא, ואע"ג דליכא שום תועלת במלאכתה, שבעלה היא לגבי שאר הפרות, וא"כ לא הוה לן למיחש שמא כיוון שתדוש, מ"מ מפני המעשה שעשה להכניסה באותה שעה אית לן למיחש שהוא לרצונו, וחש"ר שהרי עשה לרצונו, ולאפוקי אם נכנסה מאליה אף שנכנסה בשעת דישה דודאי דשה היא, מ"מ ליכא הכא חששא דלרצונו, דמסתמא לית ליה שום רצון, שאין מלאכתה מעלה ולא מוריד, ול"ד לעלה עליה זכר, דהתם חיישי׳ דשמא יהיה שם תועלת ודלא כדכתי׳ לעיל, והיינו דקפיד רבינו דהוסיף בסיפא נמי תיבת הכניסה ועוד הוסיף בטעמא שהרי עשה לרצונו.

ודע דהראב"ד שם השיג עמש"כ ואנ"ל שהמעוברת וכו׳, וז"ל אומר אני שר"א שמכשיר במעוברת, מודה שאם עלה עליה זכר שהיא פסולה, שהמעוברת תובעת זכר וצריכה היא, אבל עלה עליה זכר שלא בשעת תביעתה צער הוא לה ומשא, והכמים שהם פוסלים במעוברת משום השם דשלא לרצונה ע"כ. ודבריו ז"ל צריכים ביאור, והיינו שכוונתו להשיב על ל׳ ואנ"ל שכתב הר"מ דלא שייך למימר הכי, דנהי נמי דבמעוברת איכא תרתי וכדכתי׳ לעיל, מ"מ בין עול בין מלאכה לא פסלי בה אם נעשו לצרכה, ואע"ג דניחא ליה בהם לרצונו, כמו פרש עליה טליתו כדלעיל, דהיינו טעמיה דר"א דמכשיר במעוברת, אע"ג דודאי איכא תרתי בהא סברא זו, דהמעוברת תובעת זכר וצריכה היא, כלו׳ והו"ל בכלל דכל שהוא לצרכה כשירה, ובכה"ג לא חיישי׳ לרצונו, משא"כ בעלה עליה זכר שלא בשעת תביעתה דצער הוא לה ואין זה לצרכה, ובהא ודאי מודה ר"א דפסולה ואע"ג דליכא אלא משא דהיינו עול בלבד ובהא חיישי׳ לרצונו, א"כ לא הו"ל להר"מ לכתוב אנ"ל, מאחר דאיכא סברא דעלה זכר גרע ממעוברת דר"א מכשיר במעוברת ופוסל בעלה עליה זכר. זוהי כוונת הר"א, ומ"מ לא השיג בהא כי אורחיה, אלא אומר אני וכו׳, משום דהפי׳ תימא דלר"א הכי הוא, מ"מ לרבנן מיהא מדקא פסלי מעוברת, ש"מ דלא חשבי לה לצרכה, דשמא נתעברה שלא בשעת תביעתה, ולא אמרי׳ בזה הכלל כל שהוא לצרכה כשירה, אלא היכא דודאי הוא לצרכה, ונמצא דלרבנן מיהא שפיר שייך לשון אנ"ל.

ואמנם חזיתיה להר"ב מ"ה שכתב בהא וז"ל עיין השגות וכו׳, וזה דוחק דאטו ברצונה תלייא מלתא, אין הדבר תלוי אלא ברצון הבעלים ובעלים ניחא להו כשנתעברה וכו׳, ודברי הראב"ד תמוהין, דהא שכן עליה עוף כשירה, אע"ג שהוא עוף גדול וצער לה ומשא הואיל דלא ניחא לבעלים, דחשיב נעשית בה מלאכה מאליה שלא ברצון בעלים, ובנתעברה אע"ג שנעשית בה מלאכה לרצונה וכו׳, מיקרי עבודה הואיל שהוא לרצון בעלים וכו׳, וסברת הראב"ד הפוכה ע"כ. ולהבו פניו שהשיב את הזקן גאון ישראל שדבריו תמוהין וסברתו הפוכה כאילו לסברא דיליה היה צריך הראב"ד ז"ל, ובאמת לא הבין דבריו כלל, דכוונתו כדלעיל, ומ"ש דאטו ברצונה תליא וכו׳ אינו כלום, דודאי ברצונה תליא כלו׳ לצרכה, דכל לצרכה אע"ג דאיכא עבודה ודניחא ליה, מ"מ כיון דלצרכה הוא לא אזלי׳ בתר רצונו, כי ההיא דפירש עליה טליתו מפני הזבובים, דאע"ג דודאי ניחא ליה שהרי הוא עצמו פירשה, מ"מ מאחר דידוע שהוא לצרכה דהיינו לצרכה כשירה, ומ"ש משכן העוף אמרי׳ ליה עול מה שהבאת, דהתם ליכא לצרכה כלל הילכך ודאי אזלי בתר רצונו, וזהו ההפרש שבין שכן העוף לעלה זכר, משא"כ בנתעברה שהוא לצרכה לא חיישי׳ לרצונו לר"א, וסברת הראב"ד ישרה, ומ"מ אינה מוכרחת דשפיר יישבנו

ניפדית עולמית, אם מתרומת הלשכה היתה באה, דמיה נופלין לתרומה הלשכ׳. (ה). חומר בפר׳ שאין במוקדשין ומקודשי׳ שאין בעגלה, שהעגלה שני׳ פוסלת בה ועבו׳ פוסלת בה, מה שאין כן

חסדי דוד

דעת רבינו. ושוב ראיתי להר״ב א״ן דמייתי דברי הראב״ד הנז׳, וכתב עלה וק׳ דא״כ שכן עליה עוף למה כשירה אף לחכמים, והלא נער הוא לה ומשא דמי לא עסקי׳ שהעוף גדול וכבד, ואולי י״ל דמ״מ בטבעו הוא קל אעפ״י שהוא גדול וכו׳ ע״ש, ולא ידעתי היכי נחה דעתו ז״ל בהכי, דמ״מ מי גרע מעליתו בעלמא אך כבר אמרנו דלק״מ.

נפדית על כל פיסול מתה תפדה וכו׳. כצ״ל, ומייתי לה ש״ס בפ״ק דשבועות די״א, ופירש״י על כל פיסול אם אירע בה שום פיסול תפדה ע״כ. ביאור דבריו דאע״ג דבקדשי מזבח יש בהן פיסולין שאין נפדין עליהן אע״ג דפסולין ליקרב, אלא ירעו עד שיסתאבו, כדאי׳ בפ׳ על מומין אלו (בכורות מ״ד א׳) ומנאן הרמב״ם בפ״ב מהא״מ, כגון נגממו קרניו ונשאר כל שהוא מזרכותו עי׳ שם, וכדכתי׳ לעיל בפרקין, כי האמנם פרה נפדית על כל פיסול שאירע בה אפי׳ אינו מום גמור, אע״ג שחטאת קרייה רחמ׳. ומ״ש מתה תפדה שחטה וכו׳, נלע״ד לפי דלא זא״ז קתני, ל״מ אירע בה פיסול דמצי לפדותה דהא ראויה היא לאכילה אחר הפדיון, וגם מצי לקיים בה העמדה והערכה, אלא אפי׳ מתה, דלא מצי למעבד העמדה והערכה ועוד שאינה ראויה לאכילה, וקי״ל אין פודין את הקדשים לאכילת כלבים, ואפי׳ בקדשי בד״ה מדרבנן מיהא אין פודין וכמ״ש התו׳ שם בשבועות, מ״מ הכא שרי, וטעמא מפי׳ התם בגמ׳, משום דלב ב״ד מתנה עליה, דאע״ג דבמלתא דלא שכיחא לא אמרי׳ לב ב״ד מתנה, שאני פרה שדמיה יקרין מסקי אדעתייהו לאתנויי ופודין אותה משום עורה, דאמרי אינשי מגמלא אוגא, כלו׳ הואיל והוציאו בה דמים הרבה ניחא להו ליהנות בה לפחות הנאה פורתא דהיינו העור, דאילו לבשר לא מהני פדיון להאכיל לכלבים, אלא בעיא קבורה.

ושוב קתני שחטה לרבותא, דאע״ג דעבד איסורא לשוחטה שלא כהלכתה, ונימא בכה״ג לא שייך לומר לב״ד מתנה אפ״ה נפדית, ולא סוף דבר כל הנך דהא מ״מ פסולה למלתא הילכך תפדה, אבל מצא אחרת נאה הימנה ס״ד דלא נפדית, מאחר דהיא גופא חזיא למלתא, קמ״ל דעל הכל לב״ד מתנה, וע״ש בתו׳ דאע״ג דקי״ל דפרה קדשי בד״ה היא, עכ״ז צריכי לטעמא דלב״ד מתנה להיתר הפדיון אפי׳ תמימה, ומ״מ לא ביארו טעמם לפי שהוא ברור, דהיינו משום דחטאת קרייה רחמ׳, הילכך אי לאו דלב״ד מתנה לא היתה נפדית אלא במום גמור כמו קדשי מזבח, והא דמסיים הכא אם מתרומת וכו׳, ליתה להא בש״ס והר״ש (פ״ב מ״ג) מפי׳ לה, וז״ל עיקרה מתרומת הלשכה, כדתנן בשקלים וכדדרשי׳ בספרי, ומיהו יכול אדם להתנדב ולמסור לצבור, ואם נפדית אין דמיה נופלין לתרומת הלשכה דאדעתא דהכי לא אקדשוה ע״כ. ומ״מ לא ביאר הרב מה יעשו בדמיה היכא שבאה מנדבן יחיד שמסרה לצבור, וכפי הנר׳ שיפלו דמיה לבד״ה כשאר הקדשות.

ומ״מ הך סיפא לא מצאתיה בדברי הרמב״ם, אבל רישא כולה פסקה הרמב״ם שם בפ״א, ובשחטה כתב נשחטה לשם חולין תפדה ואינה מכפרת, וע״ש בכ״מ שתמה מאי קמ״ל ומי הכניסו לזה ע״ש, ומה שנלע״ד משום שאא״כ אמר מצא אחרת נאה הימנה תפדה, והתם ודאי הכוונה לומר תפדה אם ירצה, אבל אם רוצים להסתפק בזו שאינה נאה רשאין, ואין חייבין ליקח הנאה דוקא, אע״ג דודאי אין מקיימין מצוה מן המובחר, דבין למ״ד שדינה כקדשי מזבח בין למ״ד כקדשי בד״ה, מ״מ מצוה להקדיש מן המובחר, ועכ״פ אם לא לקחו הנאה אלא עשו את זו כשירה וראויה למצותה לטהר את הטמאין, אבל בשאר מילי דתנא רישא תפדה, דהיינו אירע בה פיסול או מתה, הא פשי׳ דתפדה דוקא ואינה ראויה, אבל בהא דשחטה דהרמב״ם פי׳ בה דר״ל שהטה לשם חולין, ולא כפירש״י דשחטה חוץ ממערכתה, סד״א דאם רצו להשתמש בה ושלא לפדותה כשירה, אע״ג דאינה מצוה מן המובחר, דהא אפי׳ בקדשי מזבח קי״ל (זבחים מ״ו ב׳) קדשים מחללין קדשים ואין חולין מחללין קדשים, שאם שחט הקדשים לשם חולין כשרין, ה״נ לא תהיה זו חמורה מקדשי מזבח, וכיון ששחטה במקומה אע״ג דשחטה לשם חולין, אימא ראויה היא לכפר כלו׳ לטהר את הטמאין קמ״ל דלא, וה״ט דכיון דחטאת קרייה רחמ׳, כי היכי דחטאת ששחטה לשם חולין כשירה, אבל אינה מכפרת כלו׳ דלא עלתה לבעלים למה שהקריבה, וכמש״ר בפט״ו מהפה״מ, ה״נ זו אינה מכפרת, כלו׳ לא עלתה למה שעשאוה ואינה מטהרת, ונקט ל׳ מכפרת לרמוז אגב מדרש רבותינו דפרה מכפרת וכדמייתי מרן שם.

(ה). חומר בפרה וכו׳. יש בתוס׳ זו חסרון הרבה הניכר[1]) וע״ס בס׳ שלפנינו, והר״ש הביאה (פ״א מ״א) כתיקונה וכצ״ל, ובמוקדשין שאין בפרה, שפרה אינה כשירה אלא אדומה ועבודה פוסלת בה, משא״כ במוקדשין, חומר במוקדשין שהמוקדשין אין נפדין אלא על מום קבוע, ואין יוצאין לחולין ליגזז וליעבד, והגוזז והעובד בהן לוקה את המ׳ משא״כ בפרה. חומר בעגלה שאין במוקדשין ובמוקדשין שאין בעגלה, שהעגלה שנים פוסלות וכו׳, חומר במוקדשין וכו׳, ואין יוצאין לחולין ליגזז וכו׳, חומר בפרה שאין בעגלה וכו׳. ופירושה ברור, שפרה אינה כשירה אלא אדומה דוקא, כדכתיב, ועבודה פוסלת בה, דילפי׳ עול עול מעגלה וכדלעיל, משא״כ במוקדשין, שבכל מראה כשירין, ועבודה אינה פוסלת בקדשים, כדילפי׳ בפ׳ בתרא דסוטה (מ״ו א׳) מתלת קראי, חד מדכתב רחמ׳ בעגלה אשר לא עובד בה, בה למעוטי קדשים, ועוד דכתיב בקדשים עורת וכו׳ לא תקריבו אלה, אלה אי אתה מקריב, אבל אתה מקריב קדשים שנעבדו בהן עבודה. ותו קרא אחרינא, ומיד בן נכר וכו׳ מכל אלה, אלה אי אתה מקריב וכו׳, והתם מצריך להו, דאי מחד קרא ה״א לא אשתרי אלא אי עביד מלאכת היתר, אבל מלאכת איסור כגון בשבת אימא לא קמ״ל, ואכתי ה״א לא שרי אלא אי עביד בעודן חולין, אבל כשהן קדשים אימא ליתסרו צריכי ע״ש, ואין להק׳ דא״כ גבי עגלה דלא כתב אלא חד קרא מנ״ל למימר אפי׳

1 וכן מוכח מקטעי הגניזה של התוספתא שבספרית קנטבריא.

במוקדשין, חומר במוקדשין, שהמוקדשין אין נפדין אלא על מום קבוע, ואין יוצאין לגזז ולעבוד,

חסדי דוד

במלאכת היתר וקודם לקיחה, וה"נ בפרה דיליף מינה אימא דלא אסר רחמ' אלא באיסו' ואחר לקיחה, הא ל"ק, דכיון דסתמא אסר הכתוב אשר לא עובד, כל עבודה במשמע לחומרא, דאל"כ הו"ל לפי', אבל להתיר אדרבא אמרי' תפסת מועט תפסת וכו'. וחומר במוקדשין שאין נפדין אלא על מום קבוע, כדאי' בפ' על אלו מומין, אבל נולד בה מום עובר אינה קריבה עד שיעבור המום, ואינה נפדית באותו מום, ועיין ברמב"ם בפ"ב מהא"מ דין ו, משא"כ בפרה כדלעיל, ואין יוצאין לחולין ליגזז וכו', כדתנן בפ"י דחולין ובפ"ב דבכורות, ואיירי בשקדם הקדשן את מומן, ויליף לה בגמ' שם דע"ו, מדכתיב בהו בפה"מ שנפדו תזבח וכו', ודרשי' תזבח ולא גיזה, בשר ולא חלב.

ומ"ש והגוזז וכו' לוקה וכו', לא בקדשים תמימין בלחוד איירי דלקי מקרא דלא תעבוד וכו', אלא אף בבע"מ שנפדו, דהכי תניא התם בהדיא, וטעמא דהואיל ואהדריה קרא אהדריה לאיסו' קמא. והנה התו' בפ"ג דמעילה די"ג, הביא דבריהם התי"ט שם בפ"י דחולין, הק' אמאי אצט' למכתב ולא תגוז בכור שורך לאסור גיזה בקדשים, תיפוק ליה מדאמ' גבי פה"מ תזבח ולא גיזה, ותי' דלא הוה ידענא למאי קא אתי תזבח למעוטי, אבל השתא דאסר גיזה בקדשים, א"כ אתי תזבח לומר אבל גיזה כדקיימא קיימא ע"ש. ותמה אנכי להר"ב משל"ס בפ"א מב"מ, שכתב ע"ד התו' הללו, ולא הבינותי קושייתם, דהא אצט' קרא דולא תגוז למלקות, דאי מקרא דתזבח ולא גיזה נהי דאיסו' ילפי' מיניה, אבל מלקות לא ילפי', דהא לאו הבא מכלל עשה הוא ואין לוקין עליו, ומה שלוקה בגוזז בפה"מ וכו', משום דאהדריה קרא וכו', אבל אי לא הוה כתיב ולא תגוז, פשי' שלא היה לוקה שום גוזז וצ"ע. ומעין זה כתבתי בספרי ש"ל התם בחולין בשם הרמ"ז ז"ל. אבל עכשיו דקדקתי בדברי התו' שכתבו ולא תגוז בכור שורך, מה שאינו כתוב כן בתורה, אלא ולא תגוז בכור צאנך, ויכול על מגן או שלא היו בקיאים ח"ו מקרא מפורש דזיל קרי בי רב, אלא קושטא היא שאין כוונתם להק' על עיקר קרא דלא תעבוד וכו' ולא תגוז וכו', אמאי אצט', דהא מילתא דפשי' ולא נעלם חלילה מעיני ראשי אלפי ישראל דלאו הבא מכלל עשה אין לוקין עליו, אלא כוונתם כלפי מ"ש בפ"ג דבכורות (כ"ה א'), דתניא לא תעבוד בבכור שורך וכו', אין לי אלא שור בעבודה וצאן בגיזה, מנין ליתן את האמור של זה בזה ואת האמור של זה בזה, ת"ל לא תעבוד ולא תגוז, ופירש"י וי"ו מוסיף על ענין ראשון וילמדו שניהם זה מזה ע"כ, כלומר כאילו כתוב ג"כ לא תעבוד בבכור צאנך ולא תגוז בכור שורך, והשתא היינו דקא קשיא להו לרבו' בעלי התו', דאמאי אצט' למכתב ולא תגוז בכור שורך, כלו' בוי"ו מוסיף לאסור גיזה בכל קדשים אפי' בשור, תיפוק לי מדאמר בפה"מ תזבח ולא גיזה, וכתיב סתם דממילא משמע בין שור בין שה, ומפה"מ הוה שמעי' במכ"ש בקדשים התמימים, דאע"ג דהלאו דכתיב בהו אינו אלא עבודה בשור וגיזה בצאן, הה"נ איפכא גיזה בשור, דלא גרעי מפה"מ וכל כי הא אינו אלא גילוי מלתא בעלמא ושפיר הוה לקי, והוצרכו לתרץ דלא הוה ידענא וכו', דייקא נמי דנקטי התו' אמאי אצט' למכתב ולא תגוז, דאם אין כוונתם לזה לא הול"ל אלא אמאי אצט' לא תגוז.

ועתה נשוב לדברי התוס' שלפנינו, דמאי דמסיים הכא משא"כ בפרה, ה"ט דכיון דפרה חשיבא כקדשי בד"ה, כי היכי דקדשי בד"ה הגוזז והעובד אינו לוקה ה"נ בפרה, ומ"מ אי' מדרבנן איכא כל זמן שלא נפדית, כמו בקדשי בד"ה דאסורין בגיזה ועבודה מדרבנן, כדאי' התם בבכורות דכ"ה ובפ' ראשית הגז דקל"ה, ופי' כן הרמב"ם שם בפ"א מה"מ דין י"ב. וכיון דעיקרן לא אסירי אלא מדרבנן, אחר שנפדו ויצאו לחולין יוצאין אף ליגזז ולהעבד, וה"נ בפרה שדינה כקדשי בד"ה, והיינו דקתני הכא משא"כ בפרה, ומיהו טעמא לא ידענא, דמאחר דקי"ל כל דתקון רבנן כעין דאו' תקון, כי היכי דבקדשי מזבח דאו' אין יוצאין לחולין ליגזז וליעבד אפי' לאחר פדיון, א"כ ה"נ בקדשי בד"ה הו"ל לתקן דאפי' לאחר פדיון יאסרו בגיזה ועבודה, ומ"מ הדין דין אמת, כדתנן נמי בההיא דבכורות דלעיל, דבקדם מומן להקדשן דאפי' הקדישן למזבח לא חייל עלייהו אלא קדושת דמים, ותנן דיוצאין לחולין ליגזז וליעבד וה"ה לכל קדשי בד"ה שאין בהן אלא קדושת דמים, וה"נ פרה למאי דקי"ל שדינה כקדשי בד"ה. והרמב"ם לא הוצרך לכתוב כן להדיא בקדשי בד"ה ולא בפרה, דסמך על מש"ש בדין ט', במקדיש ב"מ למזבח דהיינו הך.

ומ"ש חומר בעגלה וכו', דעגלה לא חשיבא אלא בת שנתה לר"א דמתני' דר"פ, ולרבנן בת שתים נמי, משום דכתיב עגלת בקר ולא כתיב עגלה סתם, אבל עפי מב' תו לא הויא עגלה אלא פרה ופסולה, ומ"ש דעבודה פוסלת בה, פשוט דהיינו דכתיב אשר לא עובד בה, ומ"ש משא"כ במוקדשין עבודה פשוט כדלעיל, ומיהו שנים דקאמר שאין פוסלין במוקדשין הא ודאי צריכא רבא, דבאיזה מוקדשין מיירי, אי בכבשים ועזים, הא אמרן לעיל והכי תנן במתני' כבשים בני שנה, וטפי לא מיקרו כבשים, ופשיט' דפסולים, ואי איירי בפרים הא פרים נמי תנן למכ"ל ולמכ"ל בני ב' לריה"ג ולרבנן בני שלש, וכן אילים תנן בני שתים דטפי מהכי פסולין, וה"נ צריך ליישב לק' גבי חומר בעגלה שהשנים פוסלין בה משא"כ בפרה, דהא חזי' במתני' דפרה נמי פסולה בשנים לרבנן טפי מבן ד', ולר"מ טפי מבן חמש, וצ"ל כדכתי' בשילהי מכילתין דלעיל, דכל הנהו אינן אלא דרבנן, ומ"ש כאן דאין פוסל היינו דליכא פיסול מדאו', ומ"מ לא איירי ודאי בכל המוקדשין אלא בפרים, דלא מפסלי מן התורה בשנים כלל, אא"כ הוא זקן בתכלית הזקנה, דומיא דחולה וכדכתי' התם, וה"נ באילים, אבל כבשים ועגלים פשי' דפסולין בשנים, דלא מיקרי עגל וכבש אלא בני שנה ותו לא, ומיהו לכי דייקי' בעגלים נמי מצי איירי, כיון דקרבנות חובה ליכא בעגלים, ואי משום המתנדב עגל הא קי"ל קטן והביא גדול יצא. אבל בכבשים של חובה, כגון דתמידין ומוספין ודאי פסלי שנים, דטפי מבן שנתו לא הוי כבש.

המורם מן האמור לדינא, דבין מי שנתחייב פר, או מי שהתנדב פר, לכתחלה צריך להביא בן ב' שנים או שלש,

והגוזז והעובד בהן הרי הוא לוקה את הארבעים, מה שאין כן בעגלה. (ו). בפרה שאין בעגלה ובעגלה שאין בפרה, שהפרה אינ' כשרה אלא אדומ', ומומין פוסלין בה, ושעשה עמה מלאכה

חסדי דוד

ומי שהתגדל פרה בת ג' שנים או בת ד', אבל דיעבד או בשעת הדחק דחשיב כדיעבד, כשרים עד שיהיו זקנים דומיא דאדם. ובפרה אדומה אפי' לכתחלה כשרה עפי מבת ארבע, דלא גזרו בה רבנן הואיל ואינה קרבן ממש, ומ"מ לא היו ממתינין שלא תשחיר וכדתנן, ולא ר"מ קתני לה אלא רבנן נמי, והא דקתני סיפא גבי פרה שעשה עמה מלאכה דפסולה, הכי תנן לקמן פ"[ד] מש' ד'. וא"כ אמאי לא חשיב ברישא נמי גבי חומר בפרה שבמוקדשין הא כשעשה עמה מלאכה דפסולה, לק"מ דטעמא שלא יעשה מלאכה משום היסח הדעת דבעי' כוונה, וכדפירש"י בפ' השוחט דל"ב, וא"כ קושטא הוא דבקדשים נמי איכא חומרא זו, וכדאי' בס"פ ב"ש (מ"ז א') ובפ"ק דחולין (י"ג א'), דמתעסק בקדשים פסול דבעינן כוונה, וא"כ העושה מלאכה אחרת בעודו עוסק בקדשים אינו מכוין לקדשים, וה"ל מתעסק בעלמא.

ודע דהא דמלאכה פוסלת בפרה היינו מתחלת שחיטתן עד סוף שריפתה, וביומא פרק טרף דף מ"ב יליף לה דכתיב ושחט אותה לפניו דפירש רב לפניו היינו שלא יסיח דעתו, דמטעם זה אסור לעשות מלאכה אחרת כדאמרן, ובשריפתה נמי כתיב ושרף את הפרה לעיניו ע"ש. ומה"ט נמי הוא דקאמר רבא התם בפ' השוחט (ל"א סע"ב) שחט פרה ושחט בהמה אחרת עמה פסולה, והיינו משום היסח הדעת, ומש"ה מסיים בה נשחטה בהמה אחרת עמה, כלו' שנשחטה בלא מתכוין, לר"נ פרה פסולה בהמה כשירה, לרבנן פרה כשירה בהמה פסולה, ופריך פשיט', ומשני נשחטה בהמה אחרת לר"נ אצטי' ליה, סד"א ושחט אותה אמר רחמ' ולא אותה וחברתה, כגון ששחט ב' פרות בהדי הדדי, אבל בהמה דחולין אימא לא קמ"ל, כך גי' רש"י, ומפ' לר"נ דמכשיר שחיטת חולין בלא כוונה, בהמה כשירה ופרה פסולה, ואע"ג דשלא בכוונה לא מסיח דעתיה ולא מיקרי מתעסק במלאכה אחרת, הואיל ושחיטתו כשירה מפסלא ושחט אותה ולא אותה וחברתה וכו', ע"ש. והרמב"ם בפ"ד דין י"ז כתב, ומנין שהמלאכה פוסלת בה, שנ' ושחט אותה, מפי השמועה למדו שלא בא הכתוב אלא ללמד שאם נתעסק בד"א בשעת שחיטתה פסולה, ונאמ' ושרף את הפרה לעיניו, שיהיו עיניו בה, ללמד שהמלאכה פוסלת בה משעת שחיטה עד שתיעשה אפר, ע"כ. ובחבורי הקטן ש"ל הנהתי בנ"ע על הרמב"ם, דהיכי יליף מאותה, דהא חזי' בהדיא בגמ' דמלפניו הוא דילפי' לה, ואותה אצטי' לשלא ישחוט אחרת עמה ע"ש, אמנם השתא הדבר ברור לע"ד שחסר תיבה אחת בספרים, ול"ל ומנין שהמלאכה וכו', שנ' ושחט אותה לפניו וכדחזי' בהדיא בש"ס דכתי', ויגיד עליו ריעו דבשריפה נמי לא יליף לה מאת הפרה אלא מעיניו, ה"נ בשחיטה לאו מאותה יליף אלא מלפניו, ומוכרח הוא כדאמרן דאותה אצטי' לשלא ישחוט פרה אחרת עמה, דהתם לא שייך לפסול משום מלאכה, הואיל ותרווייהו לשם חטאת שחיט להו, וכמבו' שם בדבריו רפ"ד, שכתב אין שוחטין ב' פרות אדומות כא', שנ' ושחט אותה ע"כ. ואע"ג דלרש"י משמע דס"ל דאפי' בהמת חולין מימעיט מאותה, להרמב"ם לאו הכי, אלא אותה לא אתא למעוטי אלא בר מינה, אבל לשם חולין ליכא למפסל מאותה, אלא משום מלאכה והיסח הדעת, ולא שייך זה אלא כששחטו בכוונה, אבל בלא כוונה אה"נ דכשירה הפרה, דהיינו דמסיים רבינו התם בדין ח"י, שחט את הפרה ונשחטה בהמה אחרת עמה כשירה, שהרי לא נתכוון למלאכה, וכתב שם מרן בכ"מ שרבי' היה גורס נשחטה בהמה אחרת עמה לר"נ שתיהן כשירות, לרבנן פרה כשירה בהמה פסולה, פשי' סד"א ושחט אותה אמ' רחמ' וכו', ואפי' בהמת חולין נמי קמ"ל ע"ש, ומתוך דברי רש"י דכתב שם ה"ג וכו', נר' בהדיא שהיתה שם גי' אחרת, והיינו הגי' שכתב מרן דגרים הרמב"ם.

וכן עתה כה ראיתי ידי"ן כמהר"מ הלוי נר"ו בליקוטים אשר בסוף ס' מלכי בקדש, שהעתי' שם בשם הרב המופלא מוהר"ח אבואלעפייא זלה"ה ע"ד מרן הללו, וז"ל וקשה דבפ' טרף דמ"ג בפלוג' דר"י ורבנן גבי לא היתה פרה רולה לצאת וכו', קאמ' בגמ' מאי בינייהו דאפיק חמור בפרה, דלת"ק שרי דליכא שמא יאמרו, לר"י אסור דהא אותה כתיב, אלמא דכי דרשי' אותה מרבי' אפי' חמור דלא יוציא בהדה משום אותה, כ"ש דמרבי' בהמת חולין דלא ישחוט בהמת חולין בהדה משום ושחט אותה, והיכי אמרי' בגמ' דכשירה ע"כ, והנה ראיתי שם להרב המחבר ז"ל שכתב ולדידי ל"ק, דהא כי קשיא ליה למקשה הנז' הוא מר"י דסבר הכי, דלת"ק לא דריש באותה דהתם ולא חמור אלא חמור מני להוציא, ולא דריש מאותה אלא ולא פרה כיוצא בה, ואין לך להק' עליה מהביא דאפיק חמור, דלדידיה מפקי' חמור, וכיון דלדידיה מפקי' חמור, נסתפק רבא בדעת ת"ק דרלה לפסוק כמותו וכו', והשתא ניחא נמי אידך קו', דפי' כר"ש דדריש טעמא דקרא הכא משום דרבא קאי כוותיה וכו', עש"ב דתירץ עוד בד' דרכים אחרים ע"ע, כי אין רצוני להאריך לבטל דברים המבוטלין מעצמם, כאשר יראה הרואה אחד חכם המעיין שם, שאין בדבריו להעלות ארוכה, ואין בהם תשלומי ארבעה וחמשה, אלא חומשא מלבר דקושטא לא הבין קו' הרב ולא ירד לסוף דעתו, כי כאיש גבורתו וקו' אלימתא היא, ולא מר"י בלבד הוא דקשיא ליה, אלא מת"ק נמי ומסוגייא דתלמו' גופא הוא דקשיא ליה, דהא ת"ק קאמ' לא היתה פרה רולה לצאת אין מוציאין עמה שחורה, שלא יאמרו שחורה שחטו, ולא אדומה שלא יאמרו שנים שחטו, רי"א לא מן השם הוא זה אלא משום שנ' והוציא אותה לבדה, ומקשה תלמו' ות"ק הא כתיב אותה, ומשני מאן ת"ק ר"ש דדריש טעמא דקרא, מאי בינייהו א"ב דאפיק חמור בהדה ע"כ. והנה ממאי דמקשה תלמו' בפשיטות לת"ק הא כתיב אותה, והוכרח לשנויי מאן ת"ק ר"ש, מוכרח דס"ל לתלמו' בפשיטות דמאותה יש לנו לדרוש ולמעט אפי' בהמת חולין שלא יוציא עמה, דאל"כ מאי קו', נימא בפשיטות דבהא פליגי, דלת"ק לא ממעטי' מאותה אלא פרה אדומה כיוצא בה ודוקא לשם חטאת, אבל כל שאינו מוציא לשם חטאת אלא לשם חולין או ללוותא בעלמ', כגון כה"ג שאין הפרה רולה לצאת מדאו' ליכא איסו',

פסולה, מה שאין כן בעגלה, חומר בעגלה, שנים פוסלת, מה שאין כן בפרה. (ז). היו בה שתי

חסדי דוד

ומש״ה אילעי למימר דמ״מ אסרו רבנן משום גזרה שלא יאמרו וכו׳, וכדמוכח נמי לישניה דת״ק דאינה אלא משום גזרה, ור״י ס״ל דמאותה אה״נ דממעטי׳ אפי׳ כל בהמה אחרת לשם חולין, ומי להלה לתלמו׳ לאוקמיה לת״ק כיחידאה דהיינו ר״ש דדריש טעמא דקרא, א״ו דש״ם סבר בפשיטות דמוכרח דמאותה שפיר ממעטי׳ כל בהמה אפי׳ לשם חולין, ומש״ה לא מלא מקום לאוקמי סברת ת״ק אלא דר״ש הוא דדריש טעמא דקרא, ומש״ה סבר דטעמא דקרא משום שלא יאמרו, והיכא דלא שייך כגון חמור שרי, וא״כ היכי ניחא ליה למרן למימר דהרמב״ס גריס שאם שחט בהמת חולין בהדה לר״נ שתיהן כשירות ולרבנן נמי פרה מיהא כשירה, הא חזי׳ דסברה פשוטה היא דכל מקום דכתיב אותה ממעטי׳ אפי׳ לשם חולין. וגרי׳ דבקושטא לזה כיון דעת עליון של רש״י ז״ל, דכתב ה״ג וכו׳, לאפוקי אותה גי׳ דלא מתוקמא משום דקשיא עלה מסוגייא דפ׳ טרף. וגם אידך קו׳ דהיכי פ׳ רבינו כת״ק, מאחר דטעמיה משום דדריש טעמא דקרא והרי הוא ז״ל בעלמא כמאן דלא דריש טעמא דקרא ודאי קשיא, וכבר הק׳ כן הר״ב תי״ט והניח בל״ע.

ומ״ש מהר״מ מלכי הנז׳ שם משום דרבא קאי כוותיה, לא מהני כלל, דא״כ ליגמר מהכא ובכל דוכתא נפסוק הכי משום דחזי׳ דרבא סבר כוותיה, אבל קושטא הוא דלא קאי רבא כוותיה כלל כאשר נבאר בס״ד.

ואמנם ליישב הכל לפע״ד אמינא דהרמב״ס דהה אותה גי׳ דגריס רש״י וקייס גי׳ הס׳, מתרי ותלת טעמי, חדא דהיכי מסקי׳ התם דמושחט אותה ממעטי׳ בין ב׳ פרות ובין בהמה דחולין, והא כיון דליכא אלא חד מעוטא, הא קי״ל תפסת מועט תפסת, ולימא דוקא פרה אחרת מיעט רחמ׳, אבל בהמה דחולין לא וכדס״ד דתלמו׳ מעטם האמור, והרי מלאנו כיוצא בזה בזבחים שנשחטו שלא לשמן פסולים כגון חטאת, ואפ״ה שחטה לשם חולין כשירה וכדאמרי׳ בזבחים (ג׳ א׳) דמינה מחריב בה דלא מינה לא מחריב בה. ותו ע״כ כי ממעטי׳ בהמת חולין לא נריכי׳ למעוטי׳ אלא היכא דנשחטו שלא בכוונה, דאילו שחטה בכוונה תיפוק לי משום מלאכה, וכי ממעטי׳ פרה היינו שחטה בכוונה והיכי נילף תרתי מילי דלא דמו מתיבה אחת. ובר מן דין נפלה נא בקו׳ התו׳ שהק׳ התם לפי גרסתם, דהא בריש זבחים דרשי׳ וכפר עליו ולא על חבירו, דהיינו דוקא דומיא דידיה שמחוייב חטאת כמוהו, וא״כ ה״נ נימא אותה ולא אותה וחברתה דומיא דידה, ונדחקו בתירולה ע״ע, אשר מכל אלו נר׳ להרמב״ס אידך גי׳ וכמ״ש בכ״מ, וכי תימא א״כ סוף סוף הדרא קו׳ של הרב מוהרה״א, הא שמע דסוגייאי ניגהו דפליגי אהדדי, וכדאשכחן בכמה דוכתי סוגייאות הפוכות וכמ״ש התו׳ וכל בעלי הכללים, והכא הנך סוגייאי קמ״פ בפלוג׳ דאי׳ בריש סנהדרין ובריש סוכה, איכא מ״ד דורשין תחלות, ואיכא מ״ד אין דורשין תחלות, והנה ר״י דבפ׳ טרף אין ספק דסבור דורשין תחלות, והיינו דתרי אותה כתיבי, והוליא אותה ושחט אותה, ואי לא הוה כתיב אלא חד אותה אה״נ דלא הוה ממעטי׳ אלא דומיא דידה, משום תפסת מועט וכמ״ש התו׳ מההיא דוכפר עליו, אבל השתא דכתיב תרי מיעוטי, דרשי׳ דאפי׳ אפיק חמור בהדה פסולה, ואה״נ דלדידיה אפי׳ נשחטה בהמה דחולין עמה פסולה מה״ט, והשתא כי מקשי תלמו׳ ולת״ק הא כתיב אותה, היינו להך שיטתא דאזלא אותה סוגייא דדורשין תחלות, וכיון שכן שפיר פריך הא כתיב אותה כלו׳ תרי אותה, וע״כ אית לן למעוטי אפי׳ דחולין, ומשני להך שיטתא אה״נ דדורשין תחלות, ות״ק מוקי הנך תרי מעוטי חד שלא יוליא פרה אחרת לשם פרה אֲדומה, וחד שלא יוליא פרה אחרת לשם חולין, וכ״ת א״כ אפי׳ חמור נמי, ליתא דמ״מ דרשי׳ טעמא דקרא לדידיה דר״ש הוא, והילכך לא ממעטי׳ אלא פרה שלא יאמרו וכו׳, אבל אידך סוגייא דפ׳ השוחט סברא דאין דורשין תחלות, והילכך אין כאן רק מיעוטא חדא דוהוליא אותה אלט׳ לגופא, וליכא שום מיעוט בהולאה, ואה״נ דמן התורה ליכא שום אי׳ להוליא פרה או בהמה אחרת בהדה, ולהך סוגייא לא נריכי׳ לידחק ולומר כסוגייא דיומא דת״ק ר״ש הוא אלא רבנן, ומיהו אע״ג דמן התורה ליכא שום אי׳ להוליא אחרת בהדה, מ״מ גזור רבנן שלא יוליאו פרה אחרת לא אדומה ולא שחורה, כדי שלא יאמרו וכו׳, ומיהו דוקא פרה דאיכא למטעי אבל חמור שרי, ור״י משום דסבר דורשין תחילות פליג ואמר לא מן השם וכו׳, אלא דאו׳ הוא ובהא פליגי, ופשי׳ דקי״ל כרבנן, ולדידהו הואיל וליכא אלא חדא טעמא לדרשה לא ממעטי׳ מושחט אותה אלא פרה אחרת דומיא דידה דוקא, ורבא דהתם בחולין א״ש כרבנן, והא דפסל שחט בהמה אחרת עמה משום מלאכה פסל, אבל נשחטה בלא כוונה שפיר קאמר דפרה כשירה לכ״ע, דלא ממעטי׳ מושחט אותה אלא פרה דומיא דידה. והשתא סלקי שפיר כלהו פסקי דרבינו הרמב״ס, דברפ״ד פ׳ אין שוחטין ב׳ פרות וכו׳, שנ׳ ושחט אותה הרי בהדיא דלא ממעט אלא פרה דומיא דידה, ובתר הכי סמך לזה לא רלתה פרה ללאת אין מוליאין עמה שחורה וכו׳, שלא יאמרו וכו׳, והיינו כת״ק דמתני׳, ומדרבנן בעלמא דמוכח לישניה ולא משום טעמא דקרא אלא כדאמרן, משום דהכי קי״ל בעלמא דאין דורשין תחלות וה״נ ל״ש וכסוגייא דהשוחט, ומש״ה בס״פ פ׳[1]) לדרבא דשחט את הפרה ונשחטה בהמה אחרת עמה כשירה, שהרי לא נתכוון למלאכה וכו׳ דממילא, אבל שחטה במתכוין פסולה משום מלאכה, אבל לא מאותה וכדאמרן. ובכן הבה נרדה לסיפא דהך תוס׳ דהא דקאמר הכא במומין משא״כ בעגלה, הכי תנן התם בפ׳ עגלה ערופה, ומ״מ טריפה פסולה כדאי׳ התם בירוש׳, וכ״פ הרמב״ס רפ״י מה״ר וע״ש בכ״מ.

(ז). היו בה וכו׳, ריה״ו אומר אפי׳ ב׳ גומות והן מוכיחות זו את זו פסולה, היו בה ב׳ שערות עיקרן מאדים וראשן משחיר ר״י בן המשלם וכו׳. כל״ל, וכך העתיק הר״ש (פ״ב מ״ה), והנה כולה הך מתניתא קאי אמתני׳ דספ״ב, רישא קאי אמאי דתנן היו בה ב״ש וכו׳, בתוך גומא א׳ פסולה, ריה״ו אומר בתוך כוס א׳, (וע״ש בפי׳ הר״ש והר״ב דל״ג אפי׳)

1 כלומר, בסוף פירקין, בסוף פ״ד פסק.

שערות שחורות או לבנות, בתוך גומא אחת פסולה, בתוך שתי גומות כשרה, רבי יהודה אומר אפי', השחו', רבי יוסי בן המשולם אומר מספר את העליון ואינו חושש משום גוזז.

חסדי דוד

היו בתוך ב' כוסות והן מוכיחות זא"ז פסולה ע"כ. ולא אתפרש במתני' מהו כוס דקאריה"ו, ותו לא אתפרש במאי דמסיים היו בתוך ב' כוסות והן מוכיחות וכו', אם ת"ק מודה בהא או דילמא פליג, הילכך פריש הכא, דכוס דנקט ריה"ו היינו גומא דנקט ת"ק, אלא שחייב אדם לומר כלי רבו, ורביה דריה"ו הוה קרי לגומא כוס, וכדפי' הר"ש והר"ב, ולבאר זה נקט הכא אפי' בדברי ריה"ו גומות ללמד דהיא היא. ותו אשמועי' הכא, דמאי דמסיים בדברי ת"ק בתוך ב' גומות כשירה, וסתמא קתני דאפי' הן מוכיחות זא"ז כשירה, וש"מ דריה"ו פליג. ומוכרח הוא מדלא תנא אריה"ו אימתי בזמן שאין מוכיחות וכו', אבל בזמן שמוכיחות זא"ז אפי' בב' גומות פסולה, אלא תנא ריה"ו אומר אפי' וכו', ש"מ דלאיפלוגי אתא. ולפום הך תוס' משמע ודאי דאין הלכה כריה"ו, אלא כת"ק דדוקא בגומא א' פסולה, אבל בב' גומות אפילו מוכיחות זו את זו כשירה ואין להקשות אעיקרא דמלתא דמס"ס דב"ב פ"ק (ע"ז א') גבי איוב מוכח דלא יתכן כן במציאות להיות ב' שערות יונקות מגומא א', דקאמר על ויען ה' וכו' מן השערה, הרבה שערות בראתי וכל נימא ונימא בראתי לו גומא בפ"ע, שאלמלא וכו', בין גומא לגומא לא נתחלף לי וכו', דבפ' בא סימן (נדה) דנ"ב, אדקאמר התם דב' שערות שאמרו אפי' ב' בגומא אחת, פריך תלמו' גופיה ומי איכא כה"ג, והא כתיב אשר בשערה וכו', כדלעיל, ומשני הא בגופה הא ברישא, פי' דהא דאין ב"ש יונקות מגומא א', היינו דוקא בשערות שבראש, אבל בשערות שבשאר הגוף אה"נ דמשכחת ב' שערות בגומא א', ודייקא נמי דקתני שאלמלא יונקות מגומא א' מכחיש מאור עיניו של אדם, דמוכח דברישא איירי, וכפי"ז הא דקתני הכא נמי בתוך גומא א', לא מיירי אלא בגופא, דאילו ברישא ליכא כה"ג, ומיהו אינו מוכרח דשמא דוקא באדם הוא דאמרי' הכי דמש"ה קפיד התם למימר מאור עיניו של אדם, אבל בבהמה אה"נ דאיכא כה"ג אפי' ברישא ולא מכחיש מאור עיניה.

והא דתני סיפא עיקרן מאדים וכו', הא נמי קאי אמתני' הנז' דפליגי תנאי במ"ש שמקצתן מאדים ומקצתן משחיר, דר"מ סבר הכל הולך אחר הראש, אם ראשן משחיר אף שעיקרן מאדים פסולה, ורבנן סברי איפכא הכל הולך אחר העיקר, ואליבא דרבנן קתני הכא דמספר את העליון המשחיר ואינו חושש משום גוזז, והא דקאמר דבעי גזיזה היינו משום מראית העין, ומייתי לה תלמו' בפ"ג דבכורות דכ"ה, וקאמר טעמא משום דפרה חשיבא קדשי בד"ה דלא אתסרו בגזיזה רק מדרבנן, ובפרה אדומה דלא שכיחא לא גזור רבנן, ומוכח התם להדיא דלא צריכי' להכי אלא אליבא דמ"ד דבר שאין מתכוין אסור, אבל למ"ד דבר שא"מ מותר א"ל לזה, דהטעם ברור דהכא דבר שא"מ הוא, שאין דעתו לגוז אלא לתקן. וא"ת הא פסיק רישיה הוא, התירוץ לזה מתבאר מדברי התו' שם בד"ה גוזז במספרים, עם היות שדבריהם בהו קצת סתומים אני אפרש, דודאי כל שאינו גוזז אלא השחור העליון בלבד לא מיקרייה גזיזה כלל, הואיל ועושה לתקן, אלא דמ"מ היה לנו לחוש שמא לא יצמצם לגוז השחור בלבד אלא יגוז ג"כ קצת מן האדום, והוא לאו תקון הוא ואסור משום גוזז, א"כ שמא יגוז ג"כ עמו איזה שער אדום שאצלו, להא קאמרי' דלא חיישי' דדבר שא"מ מותר ולא פסיק רישיה, דאפי' שלא יגוז כלל לא מאותם שאצלו וגם לא יגע במקצת האדום שבה כלל.

והרמב"ם שם בפ"א פי', היו בה ב"ש לבנות או שחורות בתוך גומא א' או בתוך ב' כוסות והן מונחות (ובדפוס מ"ע גר' כרוכות וכ"נ עיקר) זע"ז פסולה, היו בה ב"ש עיקרן מאדים וראשן משחיר, עיקרן משחיר וראשן מאדים, הכל הולך אחר העיקר, וגוזז במספריים ראשן המשחיר ואינו חושש משום גיזה בקדשים, שאין כוונתו לגוז ע"כ. והנה מ"ש ברישא ל' גומא והדר קאמר ב' כוסות, כבר כתב מרן בכ"מ ללמדנו דהיינו גומא היינו כוס, ומ"מ אכתי צריכא טובא אמאי פסל אפי' בב' גומות כשאין זע"ז, דהא חזי' הכא מהתוס' דהכיא ריה"ו קאמר לה, אבל ת"ק גר' דלא פסל אלא בגומא א' דוקא, וצ"ל דס"ל לרבינו דמאי דתנן היו וכו', והן מוכיחות זע"ז וכו' אתאן לכ"ע, ובתוס' לא הוה גריס כגי' הר"ש שלפנינו, אלא גריס באופן אחר, וגם במאי דנקט בסיפא ל' כוסות, עפי נר' דלרבותא נקט, וכפי' מ"ש בפי' המש' שיש הפרש בין גומא לכוס, וה"ק אם אין מונחות זע"ז לא פסלי אלא בגומא אחת, ודלא כריה"ו דמתני' דפסל אפי' בכוס א', אלא כת"ק, אבל במונחות זע"ז ל"מ בכוס א' אלא אפי' בב' כוסות, דהא סיפא דמתני' אתאן לכ"ע, וסיפא דמלתיה ברור דפי' כחכמים דמתני', דהכל הולך אחר העיקר, ואם העיקר שחור הו"ל ככלו שחור ופסולה ואין לה תיקון בגזיזה, ופשוט דאיירי בב"ש בגומא א', או בב' וכרוכות כדלעיל, וטעמא דכל שעיקרן משחיר הו"ל כאילו כולן שחורין ונפסלה הפרה, ולא מצינו פיסול החוזר להכשרו, ועי"כ לא מכשר ר"י בן משולם לגוז אלא היכא דלא מפסלא אלא מפני הרואין, דהיינו דמסיים בה כדר"י בן המשולם, שאם ראשן בלבד משחיר כשירה מדינא, ומ"מ גוזז את ראשן מפני הרואין ואינו חושש וכו' וכדלעיל. וראיתי להר"ב ה"ן במתני' שהקי' ע"ד הר"מ שכתב שאין כונתו לגוז דהא הוי פסיק רישיה, ובפ"ג דבכורות אמרי' טעמא דפרה קדשי בד"ה ולא שכיחא ודברי הר"מ צריכין יישוב ע"ש, ולק"מ כדאמרן.

ודע דהרמב"ם מסיים בה וצריך שישאר מן המאדים כדי שינטל בזוג, שכל שערה שאינה ניטלת בזוג הרי היא כאילו אינה, והשיג ע"ז הראב"ד זה אינו מחוור, שהרי אני רואה במש' רע"א אפי' ד' וה' והן מפוזרות יתלוש, אלמא לא בעי שיורא ואי איתא למלתא כשהן בגומא א' איתא ע"כ. והיינו דהראב"ד הבין בדברי הרמב"ם, דהא דמצריך לגוז ראשן המשחיר, היינו אפי' בב' גומות ואפי' מפוזרות, דכיון שהטעם הוא מפני הרואין, משמע ליה דאין לחלק בין גומא א' לב' גומות, ואהא הוא דמסיים דצריך שישאר וכו', דאל"כ הרי היא כאילו אינה ונמצא שיש בפרה קרחה כשיעור ב' שערות, וקרחה כי הא פוסלת בה, כך הבין הראב"ד בדברי הר"מ דסבר דקרחה פוסל בה, דאל"כ מה שייך לומר כאילו

פרק (ב׳) [שלישי] (א). מה בין כהן השורף את הפרה לכהן של יום הכפורים, כהן של יום הכפורים הפרשתו בקדושה ואחיו הכהני׳ נוגעין בו, כהן השורף את הפר׳ הפרשתו בטהרה ואין אחיו הכהנים נוגעין בו, חוץ מן המסייעין אותו מפני שהו׳ מזה.

חסדי דוד

אינה, ומש"ה השיב הראב"ד שזה אינו מחוור, דהא חזי׳ במתני׳ דר"ע סבר שאפי׳ דו"ה שחורות לגמרי יתלוש כלו׳ לגמרי, שהרי כולן שחורות, והלא מכיון שתולש הכל הרי יש קרחה, ש"מ דלקרחה לא חיישינ׳, אלמא לא בעי׳ שיורא, ואיברא דההיא ר"ע היא, מ"מ מדר"ע נשמע לרבנן דבהא לא פליגי, אלא מאי דפליגי הוא דלרבנן לא שרי׳ מפוזרות אלא בב׳ שערות דוקא, דבגהו לא פסלי בה אלא בגומא א׳ או בב׳ כעין גומא א׳ כדלעיל, ואי לאו הכי אלא שהם מפוזרות כשירה, אבל טפי מב׳ שערות אפי׳ מפוזרות פסולה מדינא, וכיון שפסולה מדינא לא מהני בה תלישה כדכתי׳. אבל בסברא זו דשמעי׳ מר"ע דלא חייש לקרחה בהא ל"פ רבנן, והילכך אם יש בה ב"ש שחורות לגמרי בב׳ גומות מפוזרות, דלא פסלי מדינא אלא מפני הרואין, פשי׳ שיתלוש ויעקור עד השרש ולית לן בה, וא"כ הה"נ בהנך דראשן משחיר יגוז כל השחור, ואע"ג דלא נשאר בעיקרן המאדים כדי נטילת זוג לא איכפת לן מידי, ולא בעי׳ שיורא ומאי נ"מ שהרי היא כאילו אינה, ומסיים הרב ואם אי׳ להא מלתא כשהן בגומא א׳ איתה, דכיון שלא יש באודם שתחת השחור כדי נטילה בזוג שהוא שיעור אורך השערות בעלמא, א"כ הו"ל כמי שלא יש אודם כלל אלא שכלם שחורות, והא איכא ב"ש שחורות לגמרי ופסולה מדינא, ומה תועיל הגזיזה. זו כוונת הראב"ד והיא קו׳ אלימתא כפי הבנתו בלשון הרמב"ם, אבל יפה השיב מרן דודאי לא איירי רבינו אלא כשהן בגומא א׳ ע"ש, באופן שלא עלה מעולם על דעת רבינו שתהא קרחה פוסלת בה, דהא לא אשכחן בשום דוכתא[1]. ומש"כ הרי היא כאילו אינה, ר"ל אותו העיקר המאדים הואיל ואין בו שיעור שערה הרי היא כאילו אינה אלא כאילו הכל שחור, ומש"ה מפסלא לפי שהן בגומא אחת. ולענין שיעור נטילה בזוג עמש"ל רפ"ד דנגעים בס"ד.

וחזיתיה להר"ב ח"ן שם, שהבין באמת בין בדברי הרמב"ם בין בדברי הראב"ד ובין בפי׳ הר"ב אמתני׳ דקרחה פוסלת בה, דבעי׳ שתהא כולה מכוסה שער, וכתב שלא ידע מנ"ל ע"ש, ולדידי אין זו כוונת הרמב"ס ולא כוונת הר"ב, ואיברא דהראב"ד הבין כן בלי׳ הרמב"ס ולכך השיגו דאינו מחוור, אבל קושטא הוא דלא הרמב"ס ולא הר"ב כיונו לזה אלא כדאמרן. ושוב ראיתי להר"ב מ"ה שכתב עיין השגות, ולא זכיתי להבין דבריו, דר"ע איירי כשהשערה כולה שחורה מעיקרא, מש"ה נריך לתלוש וכו׳ ע"ש, שהאריך לפי כוונת הראב"ד, וכתב שהוא ברור שזו כוונתו, והכ"מ לא עמד על דעתו, וע"ש שנר׳ מדבריו דר"ע מכשיר אפי׳ כשהן מוכיחות זע"ז, והא ליתא אלא שאין רצוני להאריך, שהמעיין יראה שלא עמד ע"ד הראב"ד ולא ע"ד הרמב"ס כלל, והשיאו לדבר אחר, ומרן הכ"מ יפה עמד בהעמדה והערכה, אלא שדבריו באו בקצרה וכבר ביארנו הכל בס"ד. והעולה בפי׳ משנתנו לפי האמור, דת"ק אינו פוסל בב"ש שחורות אלא בגומא א׳ או כעין גומא א׳, אבל מפוזרות כשירה, ודוקא בשתים ולא יותר ויש לתלוש מפני מראית העין, ור"ע מכשיר במפוזרות, דהיינו שאין מוכיחות אפי׳ דו"ה ולא יותר, ור"א מכשיר במפוזרות אפי׳ עובא, ולכלהו כשכשירה מדינא מ"מ נריך לתלוש כדאמרן, ולריב"ב אפי׳ בב׳ בלבד א׳ בראשה וא׳ בזנבה פסולה ואין לה תיקון, והלכה כת"ק בלבד.

פרק (ב׳) [שלישי] (א). מה בין כהן וכו׳. אי׳ להא בפ"ק דיומא ד"ח, אלא דהתם לא מסיים בה חוץ וכו׳ כי הכא, ומיהו כלי הזה מייתי לה הר"ש רפ"ג, ופי׳ לקדושה ליכנס למחנה שכינה ולא יהא לבו זח עליו וכו׳, לטהרה להחמיר בטהרתו, מפני שהיקלו בו לטמאו בו ביום ולהטבילו להוציא מלבן של צדוקים, לכך החמירו בטהרתו שלא יהא אדם נוגע בו, מפני שהוא מזה אותו המסייע היה מקבל הזאה כמותו וכו׳, ובפ"ק דיומא אמרי׳ כמאן אי כר"מ אי כר"י וכו׳ עי"ש. ופי׳ המסייעים משמע דהיינו אנשים הצריכים לו לשרתו ולסייעו, וכשהיו מזין עליו כל ז׳ מזין ג"כ על המסייעין, אך עיין מש"ל בבבא שאח"ז. והנה מזה שאמרו שם ביומא בגמ׳ ד"ח כמאן אזלא וכו׳, דלא ניחא להו לאוקמה כר"ח, משום דאי כוותיה הא איכא שינוייא אחרינא, דעל כ"ג של יה"כ לא היו מזין אלא גו"ז, ועל זה כל ז׳ הימים, מוכח מזה דהך תנא נמי סבר דהפרשה דכהן זה נמי קבלו ממשה רבינו, וכדילפי׳ בברייתא אחרת דאי׳ התם ביומא כאשר וכו׳, לעשות זה מעשה פרה, לכפר זה מעשה יה"כ, ואתיא כר"ל דתני תרתי, לעשות זה מעשה פרה, לכפר זה מעשה יה"כ ודלא כריו"ח התם ד"ג, דלא תני אלא חדא לעשות לכפר זה מעשה יה"כ, והך דפרה ס"ל דהפרשה זו אינה אלא מעלה בעלמא, אלא כאידך דתני התם ריו"ח גופיה משמיה דרביה דהיינו ר׳ ישמעאל, ואע"ג דלא תנא לה אלא משמיה דרי"ש לאו משום דרבנן פליגי כמש"ש בתו׳, שאין זה מוכרח, אלא הא דאמרה משום רי"ש ה"ע דמצוה לומר דבר בשם אומרו, אבל לעולם ל"פ רבנן, וה"נ אשכחן התם ברייתא אחרינא, דתנא סתמא לעשות זה מעשה פרה, לכפר זה מעשה יה"כ הרי סתם ברייתא כרי"ש.

והא דקאמר ש"ס התם אההיא ברייתא ת"כ כוותיה דריו"ח, אינו אלא במאי דיליף ממלואים ולא מסיני כמו ר"ל, והכא קאמר ת"כ דה"נ יליף ממלואים, אבל בענין מאי דפליג ריו"ח עם רי"ש רביה הכא לא מייתי ת"כ. ואין להק׳ שא"כ היכי פליג ריו"ח אתנאי, דריו"ח הוה בידיה מתניתא אחריני דתני בו חדא, כדמוכח בהדיא ליש׳ דש"ס דקאמר ריו"ח תני חדא ור"ל תני תרתי, הרי דלא פליגי בסברא דנפשייהו אלא בגי׳ הברייתא, והא דק"ל כריו"ח לגבי דר"ל, היינו היכא דפליגי בסברא דנפשייהו, אבל הכא דריו"ח גופיה תני משמיה דרי"ש רביה כוותיה דר"ל, הדרי׳ לכללין אין הלכה כתלמיד במקום הרב, ואע"ג דריו"ח תני בברייתא אחרת חדא בלבד, ומשמע ליה דהכיא רבנן, אבן כיון דחזי׳

1 בס"ז ריש חוקת: ובלבד שיעבירם במכחול, אבל אם היו שתים לתוך גומא אחת פסולה, מפני שהיא נראית כמין קרחה. **ועיין מ"ש במחברתי ספרי זוטא, עמ׳ 44 הערה 127.**

(ב). חצרות היו בנויות בירושלם על גבי הסלע ותחתיהן חלל, מפני קבר התהום, ומביאין נשים מעוברות ויולדות שם ומגדלו' שם בניהן עד שיהיו בני שמונה עשרה שנה, ומביאין שורים ועל גביהן

חסדי דוד

דסתמא דתלמו' מייתי לה בסתמא וגרסי' בה תרתי כדאמרן, (ואע"ג דהתו' כתבו שם דל"ג התם לעשות זה מעשה פרה בס' דידן גרסי' לה) מינה ילפי' דרבנן נמי ל"פ על ריו"ח. ותו בר מהכיא הא איכא נמי הך סתמא דמה בין וכו', דמשמע ודאי דאתיא כריו"ח, דאל"כ היכי תני מה בין וכו', ולא חשיב אלא הנך הא איכא נמי אחרינו, דכ"ג של יוה"כ הפרשתו מדאו', והך דכהן של פרה מעלה בעלמא, דבשלמא מה דלא חשיב הויא דכ"ג פורש ללשכת פרהדרין וזה פורש ללשכה שע"פ הבירה, לאו מלתא דחשיבותא היא בהאי עפי מהאי כמש"ש התו', אבל הא מילתא דחשיבותא רבה היא, ואם אי אמאי שייר וקאמר מה בין וכו', אלא ודאי תרווייהו מדאו'. ובהכי מיושב שפיר מה שהק' הר"ב משל"ס ברפ"ב על מ"ש הרמב"ם על הפרשתו ודבר זה קבלה מפי מ"ר, דאמאי פי' כר"ל ושביק ריו"ח כמ"ש, ואם נאמר כמ"ש מהריק"ו דגרים בהכיא ברייתא לעשות זה מעשה פרה, אכתי ק' דא"כ אתיא כריו"ח ואמאי שביק רבנן ופי' כריו"ח והניח בל"ע ע"ש, ולפי האמור לק"מ.

ובהכי נמי יתיישב בו קו' אחריתי, דלכאורה יש להק' על הרמב"ם בין בחבו', בין בפי' על המש', דבפי' כתב על מאי דתנן מפרישין וכו' ללשכה שע"פ הבירה, דשם המקדש כולו קרוי בירה אמר הפ' זאת הבירה אשר הכינותי. ובחבורו שם ביאר עפי שמפרישין אותו ללשכה מוכנת בעזרה, וכאן הבן שואל דלא הו"ל למימר הכי, דהא אשכחן התם בריש יומא דבעי ש"ס אדתנן הכא שמפרישין אותו ללשכה שע"פ הבירה, מאי בירה אריו"ח מקום היה בהר הבית ושמו בירה, ור"ל אמר כל המקדש כולו קרוי בירה ע"ש, וא"כ תיקשי הכא נמי אמאי שביק ריו"ח ופי' כר"ל, אבל עם האמור ניחא, דריו"ח דקאמר הכי אזיל לטעמיה דסבר דהפרשתו אינה אלא מעלה בעלמא ולאו מדאו', הילכך להיכרא דאין הפרשתו מדאו' לא היתה הפרשתו אלא בהר הבית ולא בלשכה בעזרה כמו כ"ג דיוה"כ דהויא מדאו', ור"ל לשיטתיה, דסבר הא והא דאו', והילכך ה"נ הפרשתו ללשכה בעזרה, וכיון דבהכיא קי"ל כר"ל מטעם האמור, בהא נמי קי"ל כוותיה ולא כריו"ח, והילכך שפיר נקיט רבי' בפי' כדמפ' ר"ל שכל המקדש קרוי בירה, ובחבו' כתב בעזרה ולא כריו"ח דקאמר בהר הבית אלא בעזרה עצמה, וצ"ל שהיתה פתוחה לחול, דאל"כ היכי היה יושב וישן בה וכמש"ש התו'.

האמנם העיקר פלוגי' דריו"ח ור"ל כה הראני ידי"ן כמהר"מ הלוי נר"ו בס' יקרא דשכבי להרב הגדול מוהרי"ד ז"ל בדרוש ל"ד, שהק' דריו"ח אדריו"ח, דהכא פליג על ר"ל וסבר שאין כל המקדש קרוי בירה, וה"נ בפ' בתרא דזבחים דק"ד, וביומא ד"ע אריו"ח גופיה דראשונים עדיפי, דבירה תוכיה שחזרה לראשונים ולא לאחרונים, ותי' הרב דבירה דקאמ' התם קאי על שער מזרחי שהיה בבית ב' ועליו שושן הבירה כדי שתהא עליהם אימת מלכות, מה שלא היה כן בבית א' שלא היו משועבדים ע"ש, ואחר נשיקת עפרות זהב לו הוא להיפך מפשט הסוגייא, דקאמר בירה תוכיח דחזרה לראשו' והזרה אבירה קאי, ולדברי הרב לא שייך בירה בבית א'. אמנם לפע"ד מעיקרא לק"מ, דהא איכא למידק היכי פליג ריו"ח והא ר"ל קרא קאמר אל הבירה וכו', והיכי מפ' ריו"ח הך קרא, אטו מצי' למימר דדה"מ על המקום ההוא אשר בהר הבית בלחוד קאמר אשר הכינותי, אלא צ"ל דסבר ריו"ח דלא שייך שם בירה כשהבית בנוי רק על מקום ההוא דבהר הבית דיתיב אברא', אבל בזמן דהמע"ה שלא היה שם בית בנוי, אה"נ דשפיר שייך שם בירה על כל המקום המוכן הואיל ואכתי א"א לקרותו מקדש. ונר' דלזה כיון מאור עינינו רש"י ז"ל, דפי' אל הבירה וכו' אשר זימנתי וכו', ודוד קאמר ליה להאי קרא בד"ה ע"כ, וק' אטו מורה מקום הוא לנו, אלא היא גופא כוונת רבינו, דלא תיקשו מהך קרא לריו"ח, דשאני התם דדוד קאמר ליה דבחייו לא היה הבית בנוי, אבל בבנייתו ס"ל לריו"ח שאין קורין בית בירה אלא בה"מ, וכל היכא דאשכחן שם בירה בזמן הבית, מפי' ריו"ח דאביתא דבראי קאי, דהיינו בהר הבית, והשתא לק"מ דשפיר קאריו"ח בירה תוכית, כלו' הבית בחרבנו דקרוייה בירה היא תוכית, דראשונים עדיפו דחזרה להבנות לראשו' ולא חזרה לאחרו', ועדיין היא בירה בעלמא עד ישקיף וירא ה' משמים.

חצרות היו וכו'. רוב בכתב דהך מתניתא מתני' היא (פ"ג מ"ב) ולא בא כאן אלא להוסיף בה איזה דברים, חד היינו דבמתני' לא אתפרש עד כמה היו מגדלות את בניהם עד שיהיו ראויים למעשה זה, והכא מפ', ומ"מ בס' דידן ע"כ יש ע"ס, דקאמר עד בני ח"י שנה, שאין שום טעם לזה המנין, ואי משום דבעי' איש, בני י"ג ויום א' סגי, ותו דא"כ לא שייך בהו שם תינוקות, דקתני והתינוקות יושבין וכו' והר"ש מייתי לה (שם) וגרים עד שיהיו בני שבעה שנים, או בני שמנה, ופי' בה ולא יותר שלא יראו קרי. וכ"כ רש"י בסוכה ר"פ הישן, דמייתי התם ש"ס להך מתני', ופירש"י ובתוס' שנינו עד שיהיו בני ז' ובני ח' שנים מגדלים אותן ולא יותר שלא ראו קרי, וכ"כ ג"כ בתו' שם, ומסיימי בה וקצת תימא, מה מועיל מילוי זה שהיו ממלאין בתינוקות, ס"ס בעי' איש בשעת קידוש שנותנים האפר במים, או בשעת הזאה, אי לריה"ו או לרבנן וכו', וי"ל דמה שהיה יכול לתקן מתקנים משום מעלה בעלמא וכו' ע"ש. ובפ' בתרא דזבחים קי"ג, דהתם נמי מייתי לה תלמו', הק' שם התו' הך קו' והניחוה חלקה, ואפ' דסמכו על מ"ש בסוכה, והרמב"ם בפ"ב העתיק המש' כצורתה, ומגדלות שם את בניהם סתם, ולא ביאר עד כמה, ולא ידענא אמאי לא פירש כדתנא בתוס', ומ"מ נר' מדבריו שם בהדיא דתינוקות היו.

האמנם לענין קו' התו' האמורה, לדידיה לק"מ מעיקרא, שהוא ז"ל להדיא כתב שם דין ז', שהתינוקות עצמן היו הממלאין ומקדשין ומזין עליו ע"ש. וה"נ פירש"י התם בזבחים, בד"ה ומגדלות וכו', שאין אחיו הכהנים נוגעין בו כל ז' ימי פרישתו, והיו אלו התינוקות נוגעים בו ומזין עליו ע"כ. אך ק' שהרי התו' ז"ל אייתו מתני' בידייהו דבעי' איש, ועפי ק' להרמב"ם, דמלבד שפסל הקטן לקידוש, פסלו ג"כ למלוי, שכ"פ שם רפ"ו, הכל כשרים למלאת המים חוץ מחש"ו, והכל כשרים לקדש חוץ מחש"ו, והיינו כרבנן דמתני' דלק'

דלתות, ותינוקות יושבין על גביהן, רבי יהודה אומר שוורים שכריסן רחבה, כדי שלא יצאו רגלי התינוקות ומטמאים בקבר התהום, והכל שוין שהתינוקות צריכות טבילה. (ג). אמר לפניו רבי יעקב כוסות היו תלויין בקרני שורים כיון ששורים שהו לשתות מתמלאין, אמ' להם אל תתנו

חסדי דוד

פ"ה, דהכל כשרין לקדש חוץ מחש"ו, וכתב שם מרן דיליף המילוי מהקידוש, והיכי כתב כאן שהתינוקות ממלאין ומקדשין ומזין, ובשלמא מהזאה ל"ק, דהא מכשירי רבנן קטנים כשהן בני דעת, ועיין פ' טרף (יומא) דמ"ג, אבל מקידוש ומילוי קשיא, וי"ל דכיון דאין כל זה אלא למעלה בעלמא, דמדינא לא היה צריך מידי, שהרי בחזקת טהור היה בעת הפרשה, הילכך לא קפדי' וכשרים התינוקות לכל המעשים, ושוב ראיתי דמעין זה תי' הר"ב תוי"ט במש' ב' ע"ש, ועי"ע מ"ש בעניי בספרי ש"ל בס"ד. והשתא נלע"ד דה"ט שלא הוצרך הרמב"ם להביא מ"ש כאן בתוס' דמגדלין אותם עד שיהו בני שבע, דלא משמע ליה הטעם כמו שפירש"י והר"ש משום קרי, דאי מהא לא איריא, דהא אפשר בטבילה, ובל"ז לכ"ע היו צריכין טבילה כדלק', וכל מה שמגדלות אותם שם אינו אלא מחשש טומ' מת ולא משום חשש שאר טו', ותו דא"כ ליתני זמן קצוב בדוקא דהיינו עד ח', דהא חזי' דקטן אין ביאתו ביאה עד בן ט', ואמאי קתני תרתי בני ז' או בני ח', אלא ה"ט דבעו גידול עד אותו זמן להרמב"ם, משום דס"ל שהם היו המקדשין והמזין עליו, ותנן לק' בפ' בתרא הכל כשרין להזות וכו', ותינוק שיש בו דעת, (דה"ג הרמב"ם) כלו' שהגיע לעונת הפעוטות, ואי' בגטין, הפעוטות מקחן מקח וכו', ועד כמה מחוי ר"י וכו', כבר שית כבר שבע, ול"פ כל חד כפום חורפיה ע"ש, ואפ' דגי' הר"מ בהך תוס' עד שיהיו בני שש או בני שבע. ומעתה מאחר שכבר פי' בפ"י הכל כשרין להזות חוץ וכו', אבל קטן שיש בו דעת כשר להזות, א"כ ממילא משמע דהגידול דקאמר בפ"ג להינוקות הללו, היינו עד שיהיו בני דעת וסתמא כפירושו, דהיינו עד בני שש או בני שבע, והיינו כדאמרי' התם כל חד לפום חורפיה, ואע"ג דלענין קידוש ומילוי לא מהני לרבנן אפי' יש בו דעת אלא בעי' איש, וכדאי' נמי התם בפ' טרף, מ"מ הואיל ומהני לענין הזאה מאי דאפ' תקוני מתקני' ועל השאר לא קפדי' כ"כ, הואיל ואינו אלא מעלה בעלמא, דהם אמרו והם אמרו וכדלעיל.

וכפי"ז יש לפ' שפיר מ"ש בתוס' דלעיל, שלא היו אחיו הכהנים נוגעים בו חוץ מן המסייעים וכו', והיינו דבהיא דלק' בפ' בתרא גבי קטן מסיים בה אשה מסעדתו וכו', וכ"כ הרמב"ם שם, והיינו דמסתמא קטן אין בו כח לעשות לבדו, וקמ"ל דאפי' אשה מסעדתו כשר, והשתא היינו נמי המסייעים דקתני, דכיון דכל המעשים נעשים בקטנים מסתמא צריכים סעד לסייעם, והללו נמי מקבלים הזאה עם הכהן המופרש, דהא מזין על כמה אנשים בבת א', וכיון שכן יכולים היו לנגוע בו, ואולי דאנשים הללו הן הן המסעדים בשריפתה, וכדתנן (פ"ג מ"ו) פרה וכל מסעדיה יוצאין להר המשחה.

ומעתה נחזור לשאר דברי התוס', שהוסיף כאן על מתני' סברת ריה"ו, שמביאין שוורים שכריסן רחבה כדי וכו', ומפ' לה בפ' היש"ן דכ"א, דסבר ריה"ו שלא היו שם דלתות כלל, מפני שדעתו של תינוק גסה עליו, שמא יוציא ראשו או ידיו או רגליו חוץ מהדלת, שהרי אינו מתיירא ליפול ונמצא מיטמא בטו' התהום, אלא מביאין שוורים המצריכ שכריסותיהן רחבות, דהשתא מתיירא מליפול ואינו מוציא ראשו או איבריו ע"ש. והרמב"ם שם כתב מביאין שוורים שכרסיהן נפוחות ומניחין ע"ג דלתות וכו', ולכאורה ק' דמיחזי כמזכה שטרי לבי תרי, אמנם עיינתי בפירושו על המש', וז"ל ואמנם יבחרו השוורים להיותם עבי הבטן וכאשר יורכב עליהם הנער לא יתלו רגליו על הארן, כדי שלא יאהיל על קבר וכו', ועם זה הם ישימו הלוחות על גביהן עד שישב אהל והנער יושב וכו' ע"ש, ופי' ועם זה דאמר מר היינו עכ"ז, כלו' אע"ג דבשוורים רחבים הוה סגי, דתו ליכא חשש אפי' ירכב, עכ"ז סברי רבנן דמייתו נמי דלתות ויהיה יושב ולא רוכב, ודלא כריה"ו דסבר לא מביאין דלתות, אלא תרתי עבדי כריסות רחבות וגם דלתות לתוספת מעלה יתירה. ואי קשיא לך דקי"ל אהל זרוק לאו שמיה אהל, עיין מש"ל בפ"ז דנגעים בס"ד.

והא דקתני והכל שוין וכו' קאי אמתני' (פ"ג מ"ד) דפליגי תנאי, דלריה"ג צריכין היו התינוקות להזות, ולר"ע א"צ, וקאמר דמ"מ הכל שוין דאפי' ר"ע מודה דצריכין מיהא טבילה, וכ"כ הרמב"ם שם, וביאר שמא נטמאו בטו' אחרת ע"כ, והתו' בפ' בתרא דזבחים כתבו הא דמביאין וכו' ויולדות שם, אעפ"י שהתינוקות טמאין במגע נדה ויולדת, לא היו חוששין אלא לשמרן מטו' מת דבעי הזאה, ומטו' היוצאה מגופן כגון קרי ע"כ, ולדבריהם א"צ לשמא דכתב הרמב"ם, דמדינא צריכין טבילה, אלא דהרמב"ם ס"ל דמסתמא לא היו מניחין אותם ליגדל בטו' ההיא שקבלו מאמותם, והכי מסתבר דעבדי להו שמירה מעלייתא מכל טו' בין להם בין לאמהות המגדלות שיטהרו מטו' הנדה, ויגדלו אותם בטהרה מאחר שמגדלין אותם לצורך הפרה, וכ"כ הרשב"א בשיטתו לסוכה שם, אלא דעכ"ז השתא בשעת מעשה משום שמא חזרו להטבילן. וגם הר"ש הכי ס"ל כהרמב"ם, שכתב במש' ד' ע"ד ר"ע אבל מודה דבעו טבילה, כדקתני בתוס' דחיישי' לשרץ ע"כ. ושוב ראיתי להתוי"ע שתי' לד' הרמב"ם כדאמרן, אלא שהרב הבין דמ"ש הר"ש כדקתני בתוס', היינו דבתוס' קתני בהדיא שמא נטמא בשרץ, וזה אינו דבתוס' קתני סתם שצריכין טבילה, אלא דהר"ש מפ' משום דחיישי' לשרץ, ואע"ג דלא נחית התוי"ע לעיין התוס' במקורה, מ"מ ק"ק שהיה יכול להבין מהלשון דקאמר הר"ש דחיישי' לשרץ, שאין זה לשון התוס' אלא לשון הר"ש גופיה.

ומאי דמסיים הכא אמר לפניו וכו', הל' מוטעה וכ"ג הר"ש אמרו לפני ר' יעקב משום ר' ישמעאל כוסות וכו', א"ל אל תתנו מקום לצדוקים לרדות אחריכם, ובפ' היש"ן שם מייתי התו' לי התוס' זו, וגרסו אמרו לפני ר"ע משום רי"ש, ואיך שיהיה הך מלתא קאי אפלוג' דמתני' (פ"ג מ"ב), דקתני הגיעו לשילוח ירדו ומלאו, רי"א ממקומו היה משלשל וכו', דת"ק לא חייש לטו' התהום בצדדי הנהר דלא עבידי דקברי שם, ור"י חייש, ולכך קאמר ממקומו היה משלשל וכו', ועי' מ"ש בעניותי

מקום לרדוף אחריכם. (ד). באו לשער היוצא מעזרת נשים לחול, וקלולי' של אבן היו קבועין בכותל מעלו' של עזרת נשי' וכסוייהן של אבן נראין לחול ובתוכן אפר מכל פרה ופרה שהיו שורפי', שנאמר והיתה לעדת בני ישר' למשמרת למי נדה חטאת הוא. (ה). מכה את הזכר נרתע לאחריו ואפר נשלך, נוטל ומקדש ומזה שמשפך, מעשים אלו עשו כשעלו מן הגולה דברי ר' יהודה, רבי שמעון אומר אפרן ירדה מהן לבבל ועלה, אמרו לו והלא נטמא בארץ העמים, אמר להם לא גזרו טומאה בארץ העמים אלא לאחר שעלו מן הגולה. (ו). רבי ישמעאל אומר הור' בן פאבה אחת בטבול יום ואחת במעריבי שמש, זו שנעשת בטבול יום היום היו דנין עמו על זה, אמר לו

חסדי דוד

בחבורי ש"ל. והנך אמרו לו דהכא לא ס"ל לא כת"ק משום דחייבי לקבר התהום אפי' בגדדי הנהר ולא כר"י, דחיישי שמא מתוך שישלשל יוציא ידיו ויאהיל, הילכך סברי דאין תקנה אלא בהכי שיתמלאו בכוסות ממילא, והשיבם אל תתנו מקום וכו', שיאמרו דא"כ לא מהני דהא בעי' המילוי בכח גברא ויוציאו לעז על הפרה, ואינהו לא ידעי דכל זה אינו אלא למעלה בעלמא, והילכך ודאי דאי לאו מפני תרעומת המינים אה"נ דהכי הוה עבדי' דמהיות טוב וכו', אבל השתא לא עבדי' הכי שלא לתת מקום וכו'.

(ד). באו לשער היוצא מע"נ לחיל וקלולות וכו', נראין לחיל וכו', ומקדש מזה שנשפך וכו', רש"א אפרן ירדה עמהן וכו', כל"ל. ומייתי לה הר"ש (פ"ג מ"ג). ולפרושי מתני' אתיא הדא בהא דתנן (שם) באו וכו', ובפתח העזרה היה מתוקן קלל וכו', דמשמע דבעזרה היה, ובס"פ תנן שהיה בחיל וקשיין אהדדי, הילכך מפ' הכא דבכותל מעלות של ע"נ היו ונראין לחיל. ותו מפ' דלא קלל א' בלבד היה, שהרי קללות הרבה היו שמכל פרה ופרה שעושים צריך ליתן בחיל למשמרת, אלא משום דבעא לאשמועי' מתני' ברמיזה מאי דתנא הכא בפירושא, דהיינו שמעשים אלו ליטול מהאפר ההוא הניתן בחיל, ועוד שלא נטלו אלא ע"י תחבולה של המקל ומכה את הזכר וכו', לא היה אלא כשעלו מן הגולה לפי שלא היו יכולים ליטול בידיהם להיותם טמאים, כמ"ש המפ' ז"ל אמתני', ולא היה נמצא שם רק חלק ההוא הניתן בחיל למשמרת כדלק' בס"פ, דאילו בשאר לא היו נוטלים מאותו חלק כלל, לא להזות ולא לקדש, אלא גזרת הכתוב הוא שיהיה שם תמיד למשמרת, הילכך נקטא מתני' קלל בל' יחיד, לפי שעד בית ב' לא היה שם רק פרה שעשה משה, וכדתנן בפרקין השניה עשה עזרא, ועוד קמ"ל בהא דת"ק דמתני' דס"ל כל המעשה הזה ריה"ו הוא, ותו בא לפ' כאן דברי ר"י דמתני', שהשיב לת"ק אל תתנו מקום וכו', דלדבריו קשיא והאיך היכי ניעביד, דביד א"א כדאמרן, הילכך תני רש"א אפרן עלה לבבל וכו', ור"י נמי הכי ס"ל, נמצא שהיו שם אנשים טהורין שיכולים היו ליטול בידם ולקדש מבלי תחבולה זו. ודע שהר"ש מסיים ע"ד ת"ק דמתני', וכשהחריב נ"נ לא החריב אלא התקרה, אבל הכותלים הניח ע"כ, כלו' והילכך נשאר הקלל בתוך הכותל. אך קשיא לי דכיון דבעזרות ובחיל איירי' הכא, הרי לא היה שם תקרה, ובמקום שהיה שם תקרה דהיינו ההיכל א"א לומר שהחריב התקרה והניח הכתלים, דבהדיא אי' בשלהי תענית אקרא דבז' לחדש בז' נכנסו גויים להיכל וכו', ועי' סמוך להשיכה הציתו בו את האור והיה דולק והולך וכו', והיכי מצי' למימר שהחריב התקרה והניח הכתלים. ותו מקרא מפורש הוא ציון שדה וכו', והרי הבית לבמות יער, ועוד כתיב האומרים ערו ערו עד היסוד בה, א"כ דברי הר"ש נפלאו ממני.

ומ"מ ק' היכי מתוקם מ"ש כאן כשעלו מן הגולה, וצ"ל דס"ל להאי תנא דמ"מ נשאר קצת מן הכותלים דרך נס שלא נשרף ושלא יכלו להחריבו, ותדע דע"כ אפי' האידנא נמי עינינו הרואות שיורי ברכה, דהא איכא קצת מכותל מערבי שאחורי בית הכפורת, וכמשאחז"ל (שמו"ר ב', ב') מעולם לא זזה שכינה מכותל מערבי, וה"נ לא רחוקה היא כי להיות גלוי לפניו ית' שהיה עתיד לגאלם בקרוב ולבנות בית ב', הוא צוה ויעמוד אותו מקום של הכותל שהיה מונח בו הקלל כדי שיוכלו ליטהר. והא דלא חזי' האידנא כי האי סימנא, משום דבגלות זה האחרון הכל בהעלם, דהתם נתגלה קיצם להם עצמם, וכדכתיב שבועים שבעים וכו' (דניאל ט, כ"ד), אבל גלות זה האחרון לבא לפומא לא גלי, ולעת קץ שיבא משיחנו בס"ד ואליהו ז"ל יגלה לנו סתרי מטמונים, דאין ספק כי גם האפר נגנז תחת הקרקע ככל שאר בי גזא דרחמנא עד עת רצון שיהיה בב"א.

(ו). ר' ישמעאל וכו'. כתובה בשבוש הרבה ובחסרון, וכצ"ל ישמעאל בן פיאבי שרף שתים, אחת בטבולי יום וא' במעורבי שמש, זו שנעשית במעורבי שמש היו דנין וכו', אמר להם מעשר נאכל וכו', מעשר שנאכל בטבול יום כל שכן שהוסיפו לו קדושה, ק"ק נאכלים לפנים מן הקלעים וקק"ל חוץ מן הקלעים, קק"ל הנאכלים חוץ מן הקלעים כ"ש שהוסיפו להן קדושה, ק"ק נאכלים ליום א' וקק"ל לשני ימים, קק"ל הנאכלים לב' ימים כ"ש שהוסיפו להן קדושה, אמרו לו אם מקיימין וכו', גזרו עליו ושפכה וחזר ועשה וכו', וכך הביאה הר"ש, וקאי אמתני' (פ"ג מ"ה) דתנן חמש מעזרא ואילך דר"מ, וחכ"א ז' מעזרא ואילך, שמעון הצדיק ויוחנן כ"ג עשו ב' ב', אליועיני וכו' וישמעאל בן פיאבי עשו אחת אחת, וקתני הכא דאה"נ שגם ישמעאל בן פיאבי עשה שתים, אלא דאחת מהן גזרו עליו ושפכה, הילכך לא חשיב במתני' אלא א', וממילא שמעי' מהא במאי קמ"פ ר"מ ורבנן, דלא מסתבר דפליגי במציאות, אלא דר"מ דלא חשיב אלא חמש, סבר דהא דעשו שמעון הצדיק ויוחנן ב' ב', ה"ט לפי שאירע פיסול בחדא מנייהו ונפסלה דומיא דישמעאל, ורבנן סברי כי לא כך היה מעשה, אלא בלא פיסול עשו ב' ב' ונתקיימו, לפי שחיו שנים הרבה ולא הספיקה הראשונה, שש"מ הצדיק שימש מ' שנה ויוחנן פ' שנה כדאי' בפ"ק דמכילתין.

ומ"ש שהיו דנין עליה, פי' שחכמים היו דנין עם הכ"ג שרצו לפוסלה, והוא היה משיב בדברים של טעם להכשירה ופי' הר"ש וז"ל מעשר שנאכל לטו"י, אם החמירו לאוכלו

מעשר נאכל בטבול יום ותרומה נאכלת במעריבו של שמש, מעשר שנאכל בטבול יום היו דנין לאכל שכן הוסיפו לו קדושה, קדשי קדשים נאכל ליום אחד וקדשים קלים לשני ימים, הוסיפו להם קדושה, אמר לו אם מקיימין אנו אותה מוציאין אנו שם רע על הראשונים שהיו אומרים טמאות היו, גזרו עליה ושפכה, וחוזר ועשה אחרת בטבול יום.

(ז). כבש היו עושין מהר הבית להר המשחה כיפין על גבי כיפין וכיפה כנגד האוטם מפני קבר התהום, רבי אליעזר אומר לא היה שם כבש, אלא עמודים שלש שיש היו קבועין וכלונסתו של אח על גביהן, והפרה לא היתה צריכה לצאת בכבש, ומטמאין היו את הכהן השורף את הפר׳ מפני הצדוקין, שלא יהו אמרים במעורבי השמש נעשית.

במעורב שמש כ״ש שהוסיפו לו קדושה, וכן כלהו וכו׳, גם אני הביא פרה, דאעפ״י שנעשית בט״י כ״ש שהוספתי קדושה אם עשיתיה במעורבי שמש ע״כ. ברם איכא למידק למה זה איכפל הך כהנא רבא לאתויי אוריין תליתאי לסייועיה, היסגי ליה בחדא, ונלע״ד משום דאי מההיא דמעשר הוו מלו רבנן למדחי, מה להתם שכן לא נפיק מינה חורבה, אי נטר למיכל למעשר עד לאורתא, הילכך אה״נ דאמרי׳ כ״ש שהוסיף קדושה, משא״כ הכא דנפיק מיניה חורבא, ליתן מקום לצדוקים לדרוש כשטותם, דאיש טהור דקאמר רחמ׳ היינו טהור לגמרי אחר שהוחזקו הצדוקים לפי׳ כך, דהא ודאי לא נחשד ישמעאל כ״ג זה בעיניהם לצדוקי, חלילה שהיו מוחזקים בו, הילכך היו דנין עמו על זה בכך טעמא, א״נ איכא למיטעי הי אמרי׳ במעורבי שמש נעשית אתו לאכשורי מיד בהערב שמש, והתורה אמרה כל מעשה פרה ביום, הילכך מייתי ראיה אחריני מקק״ל, שאם החמיר לאוכלן תוך הקלעים כ״ש שהוסיף וכו׳, אע״ג דמצי למיפק מינה חורבא להרואה שאוכלו תוך הקלעים סבר דק״ק הוא, ואי אשתייר מיניה ליום השני יבא לשרפו על מגן, ואסור לשרוף הקדשים הכשרים, ועכ״ז לא חיישי׳ למיטעי ה״נ כן, וכ״ת שאני התם דלא מצו למטעי ולומר דק״ק נינהו, מדחזו דישראל אכלי להו, הילכך קאמר אחריתי שאם החמיר לאכול קק״ל ליום א׳ כ״ש וכו׳, אע״ג שהתם ודאי יש לחוש מפני הרואין, שיהו סבורין דדינא הכי שגם קק״ל אינם נאכלים אלא ליום א׳ ואם יותר ליום הב׳ ישרפוהו בחנם, ואפ״ה לא חיישי׳, דאין גוזרין גזרות במקדש ה״נ כן, והשיבוהו חכמים דמ״מ איכא טעמא אחרינא שלא יוציאו לעז על הראשונות, ואיהו סבר דלא חיישי׳ ללעז עד שהוכרחו לגזור עליו ושפכה.

(ז). כבש היו וכו׳ ר״א וכו׳ וכלונסות של ארז וכו׳. כצ״ל, והנה סברת ת״ק היינו מתני׳ (פ״ג מ״ו), וכאן הביא דעת ר״א דפליג אמתני׳, ובתרתי פליג, דת״ק סבר דכבש היו עושין דוקא כיפין וכו׳, דאל״כ ניחוש שמא תחת רגלי הכיפה יש שם טו׳ רצוצה, והכהן אולי יעבור ברגליו באותו מקום תחת רגלי הכיפה ויטמא, הילכך בעי׳ כיפה כנגד האוטם, ור״א סבר דלא חיישי׳ כוליה האי, ותו פליג ר״א, דת״ק סבר שגם הפרה עוברת ע״ג הכבש כדתנן פרה וכל מסעדיה וכו׳, אע״ג דמדינא א״צ שהרי אינה מקבלת טו׳, מ״מ למעלה בעלמא היו מעבירים גם הפרה ע״ג הכבש, ור״א סבר דהפרה לא היתה צריכה, אלא הם דוקא עוברים ע״ג הכלונסות ומושכים בחבל הפרה[1]), אבל הפרה מהלכת למטה בקרקע, והר״ש (שם) כתב, פי׳ הפרה לא היתה צריכה וכו׳, לפי שאינה מקבלת טו׳ כאדם, ואפ״ה היו מביאין אותה ע״כ. ולא ירדתי לסוף דעתו, דמנ״ל דר״א לא פליג שאין הל׳ משמע כן, ותו דא״כ מאי אשמועי׳ ר״א במ״ש שלא היתה צריכה וכו׳, אטו עד האידנא לא ידעי׳ דבהמה לאו בת קבולי טו׳ היא, ורבנן נמי לא סברי הכי אתמהא.

מטמאין היו וכו׳. הך רישא היינו מתני׳ (פ״ג מ״ז), והכא בא להוסיף המעשה, והנה בפי׳ מטמאין אותו, פי׳ הר״ש (שם) דהיינו שהיו נוגעין בו, כדתני סיפא סמכו ידיהם עליו, וזוהי הטו׳ דבגדי אוכלי קדש מדרס לחטאת וכו׳, ע״ש. ומעין זה כתבו התו׳ בריש יומא דלא הוו מזלזל כ״כ לטמאו בטו׳ דאו׳ ע״ע, אך הרמב״ם פי׳ במש׳ (שם מ״ח) שהם יטמאוהו כמו לנגוע בשרץ או בנדה או מה שדומה לזה, ואחר ילוהו בטבילה ע״כ. ובמעשה דקתני חסר כאן סוף הענין, וכצ״ל בא אביו וכו׳, לא נפנה בני שהעריב שמשו, ואמנם בגופא דהך עובדא איכא למידק, דכיון דתנן שזה היה דרכן שהיו הזקנים מלוין אותו והם סמכו ידיהם עליו ומטמאין אותו ואומרים לו טבול וכו׳, א״כ פשי׳ שגם לכהן הזה עשו כי אורחייהו, והיכי קאמר שבא לשרוף את הפרה בהערב שמש, ואם סירב ולא רצה לטבול, איך לא הכירו בו כלם מיד שהיה צדוקי אלא ריב״ז בלבד קאמר דידע בו, ועוד מה כל ההרדה הזאת שחרד הכהן על מה שעשה לו ריב״ז, עד שמתוך חרון אפו צרם לו, והלא לא עשה לו אלא כמשפט הנהוג, ובשלמא לפי׳ התו׳ והר״ש י״ל דאה״נ שכבר טמאוהו בסמיכת ידיהם כדרכם, וא״ל טבול וירד לבית הטבילה אבל לא טבל, משום דלפי דעתו טהור גמור הוה, דכבר טבל מאתמול, והא שנגעו בו הוא סבר דלאו מידי הוא, דהא דבגדי אוכלי קדש וכו׳, פשי׳ דלדידהו לית להו, וכיון שלא היה חשוד בעיניהם לא דקדקו אחריו לראות אם טבל, אבל ריב״ז הכיר בו מתוך חכמתו שלא טבל, ולכך הדר וסמך ידיו עליו וא״ל וכו׳, והרגיש הצדוקי שהכיר בו ריב״ז, ולכך חרה אפו וצרם באזנו וגיזמו, אבל לפי׳ הרמב״ם דודאי מסתמא כבר טמאוהו בשרץ וכיוצא כדרכם, א״כ היכי יתכן שלא טבל והלא במה שכתוב בתורה מאמינים היו, ואי נימא דלא טמאוהו, מ״מ לא עבדי כי ארחייהו.

וי״ל דאורחא דמלתא דמיודעיו המסייעים אותו הן היו המטמאין אותו, והשתא מיודעיו של זה היו כמוהו, ועשו כמי שטמאוהו לעיני הרואים, אבל באמת לא נטמא שלא נגע באותה טו׳, וריב״ז הרגיש שלא נגע, ולפי שלא רצה ריב״ז לטמא עצמו לכך לא עשה אלא סמיכת ידיו, (ובפי׳ הר״ש יש כאן הגהה לא נודע מבטן[2]) מי ולא הבנתי הדברים כלל) ומלתא דפשי׳ דכיון שהכירו בו שוב לא הניחוהו שילך

1 עיין תס״ר, עמ׳ 213.

2 עכשיו אנו מכירים את „הבטן״, עיין מ״ש בתרביץ ש״כ (ירושלים תש״י), עמ׳ 107, ויפה הרגיש רבינו שזלזל בבטן זו.

(ח). ומעשה אחד שהעריב שמשו ובא לשרוף את הפרה, וידע בו רבן יוחנן בן זכאי ובא וסמך שתי ידיו עליו, ואמר לו אישי כהן גדול מה נאה אתה להיות כהן גדול טבול יום אחד, ירד וטבל ועלה, אחרי שעלה צרם לו באזנה אמ' לו בן זכאי לכשאפנה לך, אמר לו כשתפנה, לא שהה שלשה ימים עד שנתנוהו בקבר, בא אביו לפני רבן יוחנן בן זכאי ואמר לו לא נפנה. (ט). ממקום גיתה ומערכתה ובי' חלילין מפני קבר התהום, כפתוה בחבל של מגג ונתנוהו על גבי המערכ', ויש

חסדי דוד

להתעסק בפרה, וגרי' דמיד חלה את חלייו ובתוך ג' ימים מת, וגרי' שגם אביו לא היה מכיר בו היותו צדוקי, וכגרי' שמחה במיתתו, והיינו דקא"ל לריב"ז שלא פנה בנו כמו שגיזם עליו דלכשיפנה יפרע ממנו שנתקיימו בו קללתו, דא"ל לכשתפנה כלו' לא תפנה, וכך היה שהעריב שמשו כלו' שחלף והלך לו, ולא נעשית אז הפרה עד שמינו כ"ג אחר, והיינו חד מהנהו דחשיב במתני' כדלעיל, דאל"כ ק' דאייתור להו עדיין ממנין ז' דחשיב במתני', דאין לומ' דיוחנן כ"ג דתנן היה זה הצדוקי דהכא, כדארז"ל (ברכ' כ"ט א') דלסוף פ' שנה נעשה צדוקי, דהא יוחנן כ"ג דמתני הי' בתחלת הבית אחר שמעון הצדיק כגרי' ממתני', וריב"ז היה בזמן החרבן, אלא ע"כ תרי יוחנן הוו כ"ג, וכ"נ מדברי הרמב"ם רפ"ט מה' מעשר וע"ש בכ"מ.

(ט). מקום גיתה ומערכתה ובית הטבילה חלולין היו מפני קבר התהום, כצ"ל. והכי מייתי לה הר"ש (פ"ג מ"ז), וכתב עלה גיתה הוא מקום הבדוק לה, כדמפ' בריש פרק חטאת (זבחים קי"ג א'), וטעון היה קידוש ידים ורגלים, אע"ג דלא חשיב ליה הכא, ופליגי בפ"ב דזבחים ד"ך, רחב"י אמר מקדש בכלי שרת בפנים ויוצא, וריו"ח אמר אפי' בחוץ, ואפי' בכלי חול, ואפי' במקידה של חרס, וקודם שיטמאוהו היה מקדש כדמוכח התם ע"כ. וק"ל על מ"ש מקום הבדוק לה, דאיברא דהכי אמר ר"ל התם בפי' פרת חטאת דקי"ג אההיא דשרפה חוץ מגתה, אבל ריו"ח הק' עליו והלא כל א"י בדוקה היא, אלא אריו"ח ששחטה לפנים מחומת ירוש' לרבותא קאמר דאפי' לפנים מן החומה דאקרבה פסולה ע"ש, ולקמן נעמוד עליה, ומ"מ לא ידענא אמאי נקט הר"ש כר"ל ולא כריו"ח, הגם הלום אכתי לא אשמועי' הרב הכפרש שבין גתה למערכתה, וכפי הנר' מתוך הענין דמערכתה היינו מערכת העצים שהיו מסדרין באמצע הגת, דהיינו גומא שהיתה עשויה בהר המשחה, והגת עודף מכל הצדדין סביבות המערכת, ואמנם עוד נדבר בזה לקי' ע"ד הרמב"ם. ובמ"ש הרב ע"ד הקידוש, מוכח התם בסוגייא דאפי' ריו"ח מודה דאי בעי מקדש בפנים ולא חיישי' להיסח הדעת, מדקאמר אפי' בחוץ, אלא דלרבותא קאמר דסגי אפי' בחוץ וכו', דאין קידוש זה מדאו' אלא למעלה בעלמא, כעין עבודת פנים ע"ש, וכ"כ הרמב"ם בפ"ד דין י"ד, ועכ"פ לא ידענא היכי מקדש בכלי חרס ובשאר כלים המקבלים טו', ומ"ש מכל שאר מילי, דאמרי' שכל מעשיו בכלי אבנים שאין מקבלים טו' משום מעלה ואפי' בימי ההפרשה, והאידנא נמי הא חזי' בסמוך כפתוה בחבל של מגג, ופי' הר"ש לפי שהוא מין שאינו מקבל טו', ומ"ש קידוש יו"ר דלא חיישי' ועבדי' בכלים המקבלים טו', והא נמי היה אפי' ליעשות בכלי אבן, ויש לדחוק דמ"ש אפי' במקידה היינו מדינא, ולא איירי היכא שיש להוש למינים, כגון בבית ב', דהתם אה"נ דלא הוי עבדי הכי.

ומ"ש כפתוה וכו', היינו מתני' (מ"ט), אלא שהוסיף כאן סברת י"א ורא"י, שלא היו נותנים אותה המסייעין בידים כדמשמע מדברי ת"ק, דקאמ' ונתנוה וכו', אלא י"א ס"ל דע"י מוכני היו מגביהין אותה בחבל וכיוצא, כלו' ולא היו מגביהין אותה בידים, אלא ע"י מוכני שמעלין אותה בנקל, ורא"י ס"ל שלא היו כופתין אותה קודם העלאתה ע"ג המערכה, אלא ברגלים היתה עולה ע"ג הכבש שהיו עושין לה, (וחסר כאן תיבה א' בדבריו וכצ"ל שהיתה עולה בו) ואח"כ היו כופתין אותה, דודאי מסתברא דלכ"ע כפיתה בעיא כדי שלא תברח ולא תישמט, וא"כ לא ידענא במאי קמ"פ הני תנאי, דלא מסתבר דלא קאמרי הכי הנך י"א וכן רא"י אלא למעט הטורח לכהנים. ואפי' דחיישי דמתוך שצריך טרחא גדולה לגוררה למעלה בידים מפני הכובד, שמא ע"י הגרירה יפול בה איזה מום וכיוצא, א"נ שמא מתוך שצריכים לסמוך עליה בכל כחם כדי להעלותה תפסל משום עול ועבודה, דומיא למאי דחיישי' בעלמא (חגיגה ט"ז ב') בדבר שא"ל סמיכה שלא לסמוך משום עבודה בקדשים, ות"ק לא חייש לכל זה כלל, למום לא חייש דכהנים זריזין הן, ולעבודה נמי לא חייש דכיון דלצרכה הוא לית לן בה, ול"ד לסמיכה דהתם אין זה לצרכה, ובודאי דהכי קי"ל כסתם מתני', וכ"פ הרמב"ם שם פ"ג.

ומ"ש ראשה לדרום ופניה למערב, אין זה דומיא דפר של כ"ג ביה"כ דאי' התם בגמ' (יומא) בפ"ג דל"ו, היכי משכחת לה ראשו לדרום ופניו למערב, ואמר רב בעוקם ראשו כדי שיהיו פניו למערב, דהתם כיון שהוא עומד בחיים על עמדו ופניו לדרום ואחוריו לצפון, דמוכרח לעשות הכי משום חששא דהטלת גללים נגד המזבח ע"ש, וכיון שכן אם לא ילדד פניו בהכרח הרי פניו לדרום, ובעי' שחיטה לפני ה', הילכך מצדד ראשו, אבל הכא כיון שהיא כפותה ורבוצה, כל שעומדת בין צפון ודרום הרי פניה למערב או למזרח ממילא, והילכך קתני הכא שמרבילין אותה בענין שתהיה בפניה למערב נגד ההיכל, ומינה דאין מקום למה שהרגיש התי"ט (שם), דכיון דהכא לא שייך טעמא דגללים נגד מזבח כי התם, אמאי לא אוקמוה להדיא ראשה למערב, ונדחק לתרץ דהואיל ובמקדש הוה הכי לא רצו לשנות ע"ש, וא"ל לזה כלל דהכא כיון דרבוצה ומונחת על צדה הכי עדיף טפי שיהו פניה למערב, ולא להניחה בין מזרח למערב, דא"כ אין פניה פונים למערב וברור, ואיך שיהיה, הא מיהא חזי' הכא שהשחיטה היא ע"ג המערכה ממש ולא למטה בקרקע גתה, והטעם ברור מפני הדם הנופל למטה שישרף עמה, כדכתיב ושרף וכו' ואת דמה וכו', שהרי לא היה שם קבלה בכלי כדלקמן.

ומ"ש כילד הוא עושה, פלוגי' דריה"ג ורבנן נמי מתני' היא אלא דהכא מבאר טפי. והא מלתא הא תנינן לה לעיל

אומרים מוכני היתה עולה, רבי אליעזר בן יעקב אומר כבש עושין לה שהיתה בה, ראשה בדרום ופניה במערב. (י). כיצד היה עושה, שוחט בימינו ומקבלו בשמאלו, ומזה באצבע הימנית, ואם

חסדי דוד

בתוס' בפ"ק דמס' קרבנות ועמש"ש בס"ד, וגם כאן חסר תיבה א' בדברי ריב"ו וכצ"ל ונתן הסכין לפניו או וכו'. ומ"ש נתן בידו וכו', גי' הר"ש ניתז מידו כשהוא מזה בין חוץ לגתה בין חוץ למערכתה פסול, ראב"י או' וכו', ואף שלא ביאר הרב כלום, מ"מ פירושו נר' ברור והיינו שהמזה עומד שם ע"ג המערכה והופך פניו כנגד ההיכל ומזה, ומ"מ לא היה מזה בכח כדי שילך הדם למרחוק, שהרי גם הדם הזה של ההזאות אולי שהיה טעון שריפה, דהא נמי בכלל דמה דקאמר רחמ' ושרף, הילכך מכוין שיפול דם ההזאות ע"ג המערכת כדי שישרף עמה, והשתא קאמר שאם ניתז מדם ההזאות כשהוא מזה למרחוק, ל"מ חוץ מגתה דפסולה, אלא אפי' תוך גתה אלא שנפל חוץ למערכתה פסולה, שכבר נפסל ביוצא ואין לו תקנה לקנחו באצבע ולהחזירה ונמצא שפסולה שהרי אין כל הדם נשרף עמה, וראב"י סבר דבשלמא חוץ לגתה פסולה, לפי שנפסל ודאי ביוצא ואין תקנה להחזירה, ואפי' לא היה נפסל ביוצא אינו יכול להוליך גחלים חוץ מגתה כדי לשורפו שם במקום שנפל, דתנן שרפה חוץ מגתה או בב' גתות פסולה, אבל אם ניתז חוץ למערכה כיון שהוא תוך גתה אפי' שאינו נשרף לית לן בה, דהו"ל ראוי לבילה ואין בילה מעכבת, והילכך לא מעכב אף שאינו נשרף, ולא יחזיר פי' א"צ להחזיר, ואם רצה להחמיר ולהחזירו כשרה, דכל שהוא תוך גתה אינו נפסל ביוצא, א"נ ה"ק לכתחלה לא יחזיר לפי שדומה קצת ליוצא, ואף שאינו נשרף אין בכך כלום, ועוד דאפשר בלא חזרה, דמוציא קצת גחלים מהמערכה ושורפו שם, דלא אסר במתני' אלא שרפה בב' גתות, אבל בשתי מערכות לא איכפת לן כל שהוא בגת א', ולפי"ז מאי דמסיים ואם הוציא הדם שבידו והחזירו כשר, אין פירושו שהוציאו חוץ לגתה, אלא דוקא חוץ למערכת, דהא לכ"ע נפסל ביוצא חוץ לגתה, אלא ע"כ חוץ למערכתה קאמר, וקמ"ל דאע"ג דדמי קצת ליוצא ולכתחלה אין להוציאו כדאמרן בסמוך, מ"מ אם החזירה כשר.

ומיהו מאי דצריכא רבא כפי"ז, היינו מאי דקתני בתר הכי פקע מעורה וכו', חוץ מגתה יחזיר, דאם כנים אנחנו במאי דאמרן דנפסל הדם ביוצא, אם כן אמאי פקע מבשרה חוץ מגתה יחזיר, והלא אימורי קדשים אם יצאו נפסלו, וצ"ל דדוקא בדם דהמיר בקדשים דאם יצא נפסל ואפי' החזיר לא נרצה, ה"נ החמירו בה כעין פנים ועשו חוץ מגתה כחוץ לעזרה, ולכך אין תקנה בחזרה, אבל בעורה ובשרה דלא המירי כ"כ בקדשים, דקי"ל אם עלו לא ירדו, הילכך ה"נ לא החמירו, ומ"מ חזרה בעי, דהא כולה בעיא שריפה, ולשורפו בחוץ במקום שפקע א"א, דהו"ל שרפה בב' גתות ופסולה כדאמרן, אבל פקע חוץ למערכתה ובתוך גתה מרבה עליו עצים וכו' כלו' הי בעי, וא"צ להחזירו למערכתה, וראב"ש סבר דבציר מכזית לא מעכב וא"צ להחזיר, והא דמסיים פקע מקרניה וכו', נר' דאתאן לכ"ע, ויש כאן ט"ס וכצ"ל פקע מקרניה ומטלפה ומפרשה א"צ וכו', שכל דבר שאין מעכבת וכו', כך היה נר' פי' דהך מתניתא לפע"ד כפי נוס' הס' שלפנינו וכגי' הר"ש.

אמנם כי מעיינינן בה למצוא דברי חפץ בפסקי הרמב"ם ז"ל, אכתי צריכא טובא, והנה בענין מקום גתה, הזי' ליה לרבינו רפ"ג, וז"ל אין שורפין את הפרה אלא חוץ להר הבית, שנ' והוציא אותה אל מחוץ למחנה, ובהר המשחה היו שורפין אותה, וכתב מרן בכ"מ, דבספרי מבו' אל מחוץ למחנה בהר המשחה, ובפ' טבול יום דק"ה, ובפ' שני שעירי דס"ח תניא, דחוץ למחנה דפרה היינו חוץ לג' מחנות, וא"כ צ"ל דחוץ להר הבית שכתב רבי' לאו דוקא ע"כ. ואולם עין רואה שדברי רבי' אין סובלין כן, שהרי תחלה כתב אין שורפין אלא חוץ להר הבית, ואח"כ כתב ובהר המשחה היו וכו', כלו' אורחא דמלתא דהכי הוו עבדי, אבל מדינא א"צ רק שתהיה חוץ להר הבית. ונלע"ד דקושטא הכי בהבנת דבריו, ואע"ג דגם מהסוגייא דפרת חטאת דכתי' לעיל משמע כמ"ש מרן, דאדקאריו"ה ששחטה לפנים מן החומה פירש"י דפסולה, דכתיב בה והוציא אותה וכו', וכ"כ התו' שם דבעיא חוץ לג' מחנות ע"ש, מיהו הרמב"ם לא מפ' כן, אלא כוונת ריו"ה במ"ש ששחטה לפנים מן החומה והשריפה היא מסתמא במקום דהוה אורחה, שהיה מזומן בהר המשחה, נמצא דשחיטה במקום א' ושריפה במקום אחר, ומש"ה הוא דפסולה, אך אם שחטה ושרפה במקום א', אה"נ דאפי' לפנים מן החומה כשירה, ובלבד שיהא כנגד ההיכל, ומ"ש במשנתנו הר המשחה היינו דאורחא דמלתא דהכי הוו עבדי, וסוגייאי דפ' ע"י ודיומא לא תניא הכי אלא אליביה דר"א ע"ש, והיא דספרי נמי ר"א היא, אבל לרבנן כשרה כל שהיא חוץ להר הבית, אלא דלכתחלה הוו עבדי לה חוץ לחומה בהר המשחה לחוש לסברת ר"א, כך נראה דעת הרמב"ם, אמנם עוד לאלוה מילין[2]) בפירוש הסוגייא ונדבר לק', ובהך סיפא דניתז וכו', מדברי הרמב"ם שם בפ"ד דין ה' נר' דגרים נתן בידו וכו', שכתב הוציא את הדם חוץ ממערכתה והזה פסולה ע"כ. והיינו כת"ק דקאמר נתן בידו כשהוא מזה בין וכו' פסולה. וטעמא אפ' כדאמרן לעיל, משום דכל שהוא חוץ ממערכתה הרי דם של ההזאות אינו נשרף, אבל יותר נר' דבהא לא קפדי', אלא ה"ט משום דבעי' הזאה במקום שחיטה ושריפה, כדכתיב ושחט והזה ושרף, וכ"נ מהסוגייא דר"פ פרת חטאת שם, וכיון דכתב דפסולה חוץ ממערכתה פשי' דכ"ש חוץ מגתה וליכא תקנה בחזרה כלל, דכל מ"ש כאן חזרה הן דברי ראב"י והלכתא כת"ק, דאע"ג דמשנת ראב"י קב ונקי לאו כללא הוא אלא במשנה, אבל בברייתא זימנין דלית הלכתא כוותיה, ועיין בס' יד מלאכי סי' תי"ד, ומ"מ לא ביאר רבינו אם הוציא הדם בידו והחזירו והזה בפנים מה דינו אם נפסל ביוצא, ומלשונו דקאמר הוציא וכו' והזה וכו', משמע הא לא הזה כשר, אלא דמ"מ לא משתמע אלא אם הוציא חוץ ממערכתה, אבל הוציא חוץ מגתה אה"נ דאפ' דנפסל ביוצא.

האמנם הראב"ד שם רוח אחרת אתו בכל זה שכתב, וז"ל פסולה נ"ל הזייתו פסולה, אבל אין הפרה נפסלה, ואם יש מן הדם בידו יחזור ויזה במערכתה או בגתה, והם דברי

1 מליצה ע"פ איוב ל"ו, ב'.

שינה פסול, רבי יהודה אומר בימינו היה שוחט ונותן את הסכין או לזה שעומד בצדו, ומקבל בימינו ונותן בשמאלו, ומזה באצבעו הימנית, ואם שינה פסול, נתן בידו כשהוא מזה בין חוץ לגתה ובין חוץ

חסדי דוד

ראב"י בתוס', ומסיים בה שאם הוציא הדם שבידו והחזירו כשר, פי' שהחזירו עד שלא הזה כשר, וצ"ל אפי' חוץ לגתה קאמר אעפ"י שמחמירין בה יותר ממערכתה ע"כ. ודבריו ז"ל צריכין ביאור, והיינו שהבין בדברי הרמב"ם (כפי) דפי' כת"ק, ועוד דמפי' פסולה לגמרי ופליגי עליה בתרתי, הדא דת"ק נמי לא קאמר אלא דהזייתו פסולה, וז"ש נ"ל הזייתו פסולה כלו' אפי' לדידיה דפי' כת"ק, הא אפי' ת"ק לא קאמר פסולה הפרה אלא ההזאה, והיכי קאמר פסולה סתם, ותו פליג דאיהו ס"ל דלהלכה יש לנו לפסוק כראב"י דקי"ל דמשנתו קב ונקי, והראב"ד סובר דאפי' בברייתא לעולם פסקי' כוותיה, ומפי' דראב"י ה"ק חוץ לגתה פסולה ההזאה וצריך להחזיר, פי' לחזור ולהזות במערכתה או בגתה, משום דסבר הראב"ד דבגתה דהיינו חוץ מהמערכה כשירה ההזאה אפי' לכתחלה כל שהוא בתוך גתה, והיינו דמסיים ראב"י חוץ למערכתה לא יחזיר, כלו' א"צ לחזור ולהזות ע"ג מערכתה, דאפי' לכתחלה כשירה, ומ"מ אם החזיר כלו' שחזר להזות במערכה כשירה, דסד"א הואיל ואין צורך להזאות הללו שהוזר הו"ל כמתעסק במלאכה אחרת דפוסל משעת שחיטה עד סוף שריפה, קמ"ל דלאו הכי, אלא הואיל וכוונתו לעשות מצוה מן המובחר להזות ע"ג מערכתה ממש, הילכך לא מפסלא משום מלאכה. ותו קשיא ליה על הרמב"ם אמאי לא פי' סיפא דתוס' דהוציא הדם והחזירו כשר, וליכא למימר שכבר שמעי' הכי מדקדוק דבריו, דטעמא דהזה הא לא הזה כשר, דהא לא שמעי' הכי מדקדוק דבריו אלא בחוץ ממערכתה, אבל חוץ מגתה אדרבא משמע מדבריו דפסולה, ואיהו ס"ל דאינו נפסל ביוצא כלל, והיינו דמסיים וצ"ל דאפי' חוץ לגתה קאמר דכשר, אע"ג דחוץ מגתה חמיר מחוץ ממערכתה, דחוץ ממערכתה מצי להזות אפי' לכתחלה, משא"כ חוץ מגתה דהזאתו פסולה, מ"מ להיות נפסל ביוצא, משמע ליה להראב"ד דלא נפסל כלל אפי' חוץ מגתה זוהי כוונת הראב"ד, ומרן הניח בצ"ע מ"ש והם דברי ראב"י, ולפעד"ן דכוונתו ברורה כדאמרן, ומ"מ אין בכל דבריו הכרע כנראה מתוך דבריו עצמן שאינו מקשה בכח, לפי שאין לו שום הכרח נגד סברת הרמב"ם, ובסברא בעלמא פליגי, ולכ"ע מיהת למדנו דליכא קפידא על שריפת הדם שיהיה כולו נשרף, ודלא כדכתי' לעיל, וה"נ מוכח ממתני' דפ"ד, הזה משביעית שמינית וחזר שמינית כשירה.

ואולם בהך פלוגי' דהרמב"ם עם הראב"ד, ראיתי להרב מ"ה דנהית לפי' בארוכה דברי הראב"ד, ורצה לומר דגרסתו בתוס' נתן וכו', בין חוץ לגתה בין חוץ למערכתה, ראב"י אומר חוץ לגתה וכו', וכגי' הס' שלפנינו וליכא מאן דפליג על ראב"י, ולכך הק' על הרמב"ם דבתוך גתה אפי' שהוא חוץ ממערכתה כשירה, וקשיא ליה מהלשון שכתב הראב"ד נ"ל דהזייתו וכו', דעדיפא הול"ל וכו' ע"ש, ומלבד שאין לשון הראב"ד מורה כדבריו, דא"כ הו"ל להשיג בכח, ועוד בר מן דין גי' הס' ע"כ מוטעית היא, דברישא קאמר נתן וכו' בין וכו' בין וכו', והאי ליש' דבין בין ע"כ מורה דשוין הן חוץ מגתה לחוץ ממערכתה, והיכי יתכן לסיומי בה ראב"י אומר חוץ לגתה וכו' חוץ למערכתה וכו', ומוכרח דחסר פסולה ברישא, והן דברי ת"ק וכמ"ש הר"ש. וגם מש"ש הרב דטעמא דפסולה ההזאה חוץ מגתה, לפי שהוא שלא כנגד ההיכל, לפי שרוצה לפ' דפי' חוץ מגתה היינו לדרום או לצפון, הא נמי ליתא דא"כ מאי איריא חוץ מגתה דנקט, הא אפי' תוך גתה ומערכתה ממש כל שהזה לדרום או לצפון ולא למערב פסולה וכמבו' שם, ועוד שגם זה חוץ מן המשמעות, אלא חוץ מגתה היינו חוץ מן הגומא, אפי' לפנים מן הגומא קרוב למערב ופניו למערב כנגד ההיכל הזאתו פסולה, דבעי' הזאה במקום שחיטה ושריפה, אלא דכל שהוא בתוך הגת אפי' שאינו עומד ע"ג המערכה ממש כשר, דכל גתה מיקרי מקום שחיטה ושריפה, אבל לא חוצה לה, גם מאי דכייס שם הרב שגם הרמב"ם מודה דליכא פיסול יוצא בדם כל שלא הזה בחוץ אלא החזירו בפנים, וכתב שזה ברור בכוונת רבינו, הנה כפי מה שהבין בדברי הרמב"ם שגם הוא ז"ל סבור דגתה לחוד ומערכתה לחוד, וכדמשמע נמי מכל מ"ש כאן בתוס', א"כ יש להוכיח מדקדוק לשונו של הרמב"ם להיפך, שלא הכשיר להחזירו כשלא הזה אלא כשלא היתה הוצאתו רק חוץ מן המערכה, אבל כל שהוציאו חוץ מגתה משמע מדבריו דנפסל ביוצא ואין לו תקנה, דאל"כ לישמעי' רבותא.

ברם אכתי דעת הרמב"ם בכל הנך מילי צריכי רבא, כי הנה אח"כ בדין י' כתב שחטה חוץ ממקום שריפתה אפי' שחטה בפנים מן החומה פסולה, ואח"ז כתב שרפה חוץ ממערכתה שנשחטה עליה או שחלקה לב' ושרפה בב' מערכות פסולה וכו', ובדין י"ב כתב פקע מעורה וכו' כזית יחזיר, ואם לא החזיר פסולה, פקע חוץ למערכתה מרבה עליו ושורפו במקומו, פקע מקרניה וכו', א"צ להחזיר ע"כ. והמדקדק היטב בלשונו ירי' שלא הזכיר בשום מקום מדבריו גתה, אלא בכל מקום אשר נזכר במס' או במתניתא גתה, הוא ז"ל שינה בלשונו ולא נקט אלא מערכתה או מקום שריפתה, וגם אין לשונו שוה דבדין הראשון נקט הוציא את הדם חוץ ממערכתה, ואח"כ נקט שחטה חוץ ממקום שריפתה, ואח"כ נקט שרפה חוץ ממערכה שנשחטה עליה, ובפי"ב דמעה"ק כתב, פרה אדומה ששרפה חוץ ממקום שריפתה אין חייבין עליה, וכל דבריו אלה צריכין תלמוד. והנה לעיל כבר כתבנו הסוגייא דזבחים דאדתנן פרת חטאת ששרפה חוץ מגתה, דמפ' ריו"ח כגון ששחטה לפנים מחומת ירו', ופריך ש"ס ולוקמה כגון ששחטה חוץ לחומה שלא כנגד הפתח וכו', דפסולה שני ושחט והזה מה הזאה כנגד הפתח וכו', וקאמר נמי שרפה שלא כנגד הפתח פסולה ושרף והזה וכו', ומשני ל"מ קאמר, ל"מ חוץ לחומה דרחוקי רחקה, אלא אפי' לפנים דקרובי קרבה ואימא תתכשר קמ"ל ע"כ, ובקושטא יש לדקדק בלשון הש"ס דפתח בכד וסיים בחבית, דמתני' תנן ששרפה חוץ מגתה, והיכי מפ' ריו"ח ששחטה לפנים וכו', והול"ל ששרפה וכו', וכליש' דמתני', ותו מאי פריך ולוקמה וכו', ומאי קו' חדא מנייהו נקט, אלא נר' דלהרמב"ם ה"פ, דריו"ח מפ' דמאי דתנן ששרפה חוץ מגתה, היינו ששחטה במקום א'

למערכתה, רבי אליעזר בן יעקב אומר חוץ לגיתה פסולה, חוץ למערכתה לא יחזיר ואם החזיר כשר, ואם הוציא הדם שבידו והחזירו כשר. (יא). פקע מעורה ומשערה ומבשרו חוץ לגיתה יחזיר, ואם לא החזיר פסול, חוץ למערכתה הרי זה מרבה עליו ושורפו במקומו, רבי אלעזר אומר כזית מעכבה,

חסדי דוד

ושרפה במקום אחר, דסד"א כיון שלא שרפה במקום שחיטתה
היינו שלא כמצותה וממילא דפסולה, וא"כ יהא חייב משום
מעלה בחוץ, דבשלמא משום שחוטי חוץ לא שייך, דכל עצמה
אינה אלא בחוץ, ולדברי הרמב"ם בכל מקום חוץ להר הבית
מקומו הוא, בין בתוך העיר בין חוצה לה, רק שתהיה
במקום שיוכל לראות המקדש, משום דבעי' ושחט והזה, וכיון
ששחטה במקום א' נתייחד אותו מקום דוקא לשריפה, דהא
גם שריפתה צריך שיהיה באותו מקום עצמו של שחיטה,
דבעי' ושחט והזה ושרף, והשתא מפי' הרמב"ם דפי' גתה
בכל מקום, הכוונה מקום שחיטה שמוציאין ממנה הדם,
ועל שם כך קרוי גת, כמו הגת של ענבים שמוציאין מהן
היין שם, ודלא כמ"ש התו' שם בזבחים, דעיקר גת נתקן
לשריפה שהוא כעין גומא, אלא כדמשמע מפירש"י שכתב
גתה לי גת, כלו' מקום ששחטה ע"ש, והשתא בכל מקום
דתנן ששרפה חוץ מגתה, פי' חוץ ממקום ששחטה, בין במתני'
דהתם דתנן ששרפה חוץ מגתה פטור, בין מתני' דהכא דתנן
שרפה חוץ מגתה פסולה, ומאי דפריש ריו"ח התם
אתרווייהו קאי, דכיון דפסולה סד"א דליחייב משום מעלה
בחוץ קמ"ל דפטור, ומ"ש ריו"ח כגון ששחטה לפנים וכו', לא
אתא אלא לאסבורי מאי הוה דעתיה דהאי גברא ששרפה
חוץ ממקום ששחטה, ומשני כגון ששחטה לפנים מחומת
ירוש', והרי מקום המתוקן מוכן ומזומן לשריפתה היה חוץ
לחומה, דהיינו בהר המשחה, וכדאי' בפ' ידיעות הטו'
(שבועות ט"ז א') שתי בלעין היו בהר המשחה, התחונה
ועליונה, תחתונה נתקדשה בכל אלו, פי' במלך ונביא וכו',
ועליונה לא נתקדשה בכל אלו וכו', ועיין בתשו' הרב
מוהרימ"ט חי"ד סי' ל"ז, דפי' שהעיר היתה עד שם, והיו
שם ב' חומות עליונה ותחתונה, וקבר חולדה היתה בין
החומות דמש"ה אמרו שהיתה בתוך ירוש' ע"ש.

והנה מקום שהיה מוכן שהיה דרכם לשרוף את הפרה
שם היה חוץ לחומה ראשונה הקדושה בכל אלו, ולא משום
דהיובה בהכי דאפי' לפנים בירוש' ממש כשירה, דמחוץ
למחנה דכתיב היינו חוץ להר הבית, אלא משום דהכי הוו
נהיגי, והשתא דאתרמי דשחט את זו לפנים מהחומה,
וכששורפה מסתמא רוצה לשרפה במקום דהוה אורחייהו
שהיה מתוקן לזה נמצא ששרפה חוץ מגתה דהיינו ממקום
ששחטה, ומש"ה פסולה, ואצט' למיתני נמי דפטור כדלעיל,
ומזה יש ללמוד שאם שחטה אדעתא דהכי לשרפה במקום
אחר, מהשתא אפסלה כעין פגיס, דה"ז כמו ששחט
קרבן במחשבת חוץ למקומו, דהיינו להקטיר מה שראוי
להקטיר ממנו חוץ למקומו דמיד פסול הקרבן, ואפי' הדר
והקטיר במקומו לא מהני, וה"נ כיון שמקום שריפתה הוא
דוקא בגתה דהיינו מקום שחיטתה, אם חשב לשורפה חוץ
מאותו מקום ה"ז דומה למחשב להקטיר בחטאת חוץ
למקומו, דחטאת קרייה רחמ' ונפסלה מיד, ולא מהני לה
אפי' יחזור וישרפוה במקומה, והשתא שפיר פריך עליה
תלמו' מאי דוחקיה דריו"ח. לפי' ששחטה לפנים מהחומה

במקום שכשר מדינא לשוחטה ולשורפה שם כל שהוא כנגד
הפתח, ולוקמה כגון ששחטה שלא כנגד הפתח דפסולה
מדינא בין לשחיטה בין לשריפה, ולפי"ז יהיה הפיסול בין
בשחיטה בין בשריפה, בשחיטה לפי שהשחיטה היתה שלא
כנגד הפתח, ובשריפה משום דעל כרחו צריך לשרפה שלא
במקום שחיטה, דהא בעי' כנגד הפתח, ואם שורפה במקום
ששחט כ"ש דפסולה, ומשני דהוא פמי' דפסולה, דהא
רחוקי רחקה, כלו' שחטה במקום שאינו ראוי לשחיטה
שריחקה מכנגד ההיכל, ועוד שידע שצריך לשורפה שלא
במקום שחיטה, וכבר נפסלה משעת שחיטה, אלא לרבותא
נקט דאע"ג דבשעת שחיטה אקרובי קרבה כלו' במקום
הראוי ואימא תתכשר בדיעבד אפי' היה דעתו לשרפה שלא
במקום שחיטתה קמ"ל דאפי' דיעבד, כיון שהיה דעתו בשעת
שחיטה מסתמא לשרפה חוץ ממקום ששחטה פסולה מהכיא
שעתא, אבל אה"נ אם היה דעתו לשרפה שם אפי' לפנים
מן החומה, כל דאקרבה כלו' כנגד ההיכל כשירה, כך נר' פי'
דשמעתא אליביה דהרמב"ם.

והשתא מתפרשי שפיר כל פסקיו, דהכא בדין י' כתב
שחטה חוץ ממקום שריפתה אפי' שחטה לפנים מן החומה
פסולה, כלו' שחטה במקום דלאו אורחה, דמסתמא שחטה
אדעתא לשרפה במקום המתוקן לשריפתה, אפי' שחט לפנים
ובמקום הראוי לשחיטה פסולה מיד, וז"ש ואפי' לפנים מן
החומה דאקרבה וכנגד ההיכל, ואפי' הדר ושרפה במקום
ששחטה לא מהני, דכבר נפסלה. והדר קתני שרפה חוץ
ממערכה שנשחטה עליה, כלו' דבשעת שחיטה היתה דעתו
יפה לשורפה שם, והוא מקום הראוי לשחיטה ולשריפה, אלא
דאחר שנשחטה הדר ביה ושרפה חוץ למערכה שנשחטה,
אפי' שרפה במקום הראוי לשריפה, דהיינו כנגד הפתח
פסולה, דבעי' שריפה במקום ששחטה, אבל אם שחטה
במקום שאינו ראוי לה, כגון שלא כנגד הפתח ואפי' שרפה
שם, בהא לא קמיירי רבי' ולא אצט' למימר דפסולה, כי היכי
דלא אצט' ריו"ח לאשמועי'. ובמעה"ק (פי"ט ה"ז) כתב, שרפה
חוץ ממקום שריפתה אין חייבין עליה, וכולל בלשונו זה בין
ששחט במקום א' ושרף במקום אחר, אפי' היו ב' המקומות
ראויין, ובין ששרף במקום שחיטה, אלא שלא היה מקום
ראוי לה עכ"פ פטור, ונמצינו למדין מכל האמור דלדעת
הרמב"ם היינו מערכתה ואין ביניהם הפרש, אלא אותו
מקום עצמו קרוי גת, על שם ששוחטין שם וקרוי מערכה על
שם ששורפה שם ע"ג מערכת העצים, שהרי ראינו בהדיא
דבכל מקום שנזכר בין במתני' בין בתוס' גתה, הוא ז"ל כתב
מערכתה, שהרי שנינו שרפה חוץ מגתה או בב' גתות פסולה,
והוא ז"ל כתב שרפה חוץ ממערכתה או שחלקה ושרפה בב'
מערכות, וכמו שדקדק מרן שם בכ"מ, אלא דלדבריו צריך
ביאור מ"ש כאן בתוס' נתן בידו כשהוא מזה בין חוץ לגתה
בין חוץ למערכתה פסולה, ראב"י וכו', ואיך יתיישבו דברים
אלו לדעתו, מאחר דס"ל שהכל א', וצריך לפי' דחוץ למערכתה
ר"ל סמוך ממש לאותו מקום אלא שהוא חוץ למערכה, וחוץ

פחות מכזית אין מעכבה. (יב). פקע מקרנה ומטלפה ומפרסה אין צריך להחזיר, שאין דבר שאין מעכבת בחייה אין מעכבת בשריפתה, רבי אליעזר ברבי צדוק הוסיף, השליך והשליך והשליך,

חסדי דוד

לגתה ר"ל חוץ מאותו מקום, דהיינו במקום אחר רחוק ממקום שחיטה, והשתא ת"ק ס"ל דאפי' עמד בשעת הזאה באותו מקום סמוך למערכה כל שאינו עומד ע"ג המערכה ממש לא קרי' ביה ושחט והזה ופסולה, ואפי' יש מן הדם עדיין בידו, אין לו תקנה לחזור ולהזות ע"ג המערכה, דכיון דנתעסק בהזאות הללו הפסולות בין שחיטה להזאה נמצא דעשה עמה מלאכה אחרת, ולכך פסולה, וכ"ש אם הלך להזות במקום אחר ברחוק ואפי' היה כנגד הפתח, ורא"י פליג וסבר דדוקא הזה חוץ לגתה דהיינו בריחוק מקום, אז פסולה ואין לה תקנה מטעמא דאמרן, אבל אם הזה חוץ למערכתה, כלו' שם (שם) בסמוך יצא י"ח בדיעבד, וא"צ לחזור ולהזות ע"ג מערכתה, אבל אם חזר הואיל ונתכוון לעשות מצוה אין זה כעוסק במלאכה אחרת וכשירה, אולם הרמב"ם פי' כת"ק וכדכתי' לעיל, ומש"ה כתב הוציא את הדם חוץ ממערכתה והזה פסולה, כלו' ואין לה תקנה אפי' לא היה אלא בקרוב סמוך ממש, וכ"ש במקום אחר ממש.

ואמנם הראב"ד לשיטתיה, דסבר דהלכה כראב"י כנר' מהשגתו הראשונה כדלעיל, וסבור ג"כ כשי' התו', דגת נקראת הגומא כולה שהמערכה באמצעה אלא שמרחיבין לה סביב כמבו' בדבריו, הילכך פליג ומשיג בין על מש"ר הוציא הדם חוץ למערכה, ובין על מ"ש שרפה חוץ ממערכתה, וכן על מ"ש ושרפה לב' מערכות, וז"ל כמדומה לי זה האיש העלה בדעתו דברים שאינן, כי הוא סבור גתה ומערכתה ב' מקומות הן, ואם תעיין במש' אינו כן וכו', אבל אין קפידא שתיפסל בחוץ למקום שחיטתה ע"ש, כלו' מ"ש הוציא הדם ממערכתה והזה פסולה ליתא, דאפי' לכתחלה יכול לירד מהמערכה בתוך הגת ולהזות כסברת ראב"י, וכן אם רוצה נשרפה כולה חוץ ממערכתה שנשחטה עליה בין כולה בין מקצתה בב' מערכות מצי עביד, כל שהוא בתוך הגת עצמו, כי הוא סבור גתה ומערכתה ב' מקומות חשיבי, ואינו כן דתרווייהו כחד מקום חשיבי, זוהי אמיתות כוונת הראב"ד בהשגתו זאת, ומרן אחר המחילה לא דקדק בדבריו, דיפה השיג לפי סברתו שהיה שם מקום רחב סביב המערכה והוא הקרוי גת, אבל אין כאן שום השגה על רבינו, דלדידיה היינו גת היינו מערכה וכדכתי', ואין להק' להראב"ד היכי יתכן לשורפה חוץ מהמערכה שנשחטה עליה דנמצא א"כ שלא ישרוף הדם, דהא נמי לשיטתיה אזיל, דס"ל דמ"ש מצותה מצות יד ולא מצות כלי, היינו למצוה ולא לעכוב, וכמו שכתב בהשגתו לעיל פ"ג, ועוד הרי אחר שקבל ביד להזאות אפשי שיכול לקבל כל שארית הדם בכלי לכ"ע. והשתא דאתאן להכי, לא צריכי' למה שנדחקתי לעיל בפ"ק דמס' קרבנות, דמ"ש בגמ' לא גמר מקנה אצבעו בשפת המזרק, דאיירי דוקא בפר החטאת ע"ש, אלא שפיר מצי מיירי גם בפרה אדומה, דלכ"ע אחר שקבל לצורך ההזאות ביד אי בעי מצי לקבל שאר הדם במזרק.

ושוב ראיתי להר"ב מ"ה [= מרכבת המשנה] שבא בארוכה, ואיברא שנתכוון בכוונת הראב"ד ויפה הק' על מרן הכ"מ, אבל כשבא ליישב דעת הרמב"ם והביא הסוגייא דפ' בתרא דזבחים לא דק בה עמו הסליחה ומדויל ידיה משתלים, שהוא כתב ברוח גדולה על מרן שלא ירד לסוף דעת הראב"ד, והא גרמא שהוא לא ירד לסוף דעת הסוגייא כאשר יראה כל חכם לב, שרצה לפי' דכי קאריו"ה ששחטה לפנים מחומת ירוש', רצ"ל ושלא כנגד פתח ההיכל, וכל מה שפלפל בזה הוא נגד פשט הסוגייא, ועוד בקש עם חשבונות רבים במסכת מדות, דמקום גתה היה בכל רוחב פתח ההיכל, ומזה הוליד תולדה במקום אב, דסוגייא דזבחים פליגא אסוגייא דמנחות, והרמב"ם פי' כסוגייא דמנחות, דכל מזרח ירוש' כשרה הפרה ולא מפסלה אלא לצפון ודרום, ופי' דשרפה חוץ מגתה דמתני' היינו לצפון או לדרום, והעלה דנ"ל ברור וצלול דסובר רבינו דיש חילוק בין שחיטה לשריפה מצד העלם, דבשריפה אם נשרפה שלא ע"ג מערכתה שנשחטה פסולה, דהו"ל שרפה שלא במקום שחיטה, משא"כ בשחיטה דודאי אע"ג דשחטה שלא ע"ג מערכתה שנערך לא גרע מנשחטה עג"ק וליכא מערכה דכשירה, ויכול לערוך עליה עצים וכו', והזמנה זו לאו מלתא וכו', וביאר דמש"ר שחטה חוץ ממקום שריפתה היינו לצפון או לדרום, ופשוט שגם זה חוץ ממשמעות המש', וכן חוץ ממשמעות דברי רבינו, ועוד שדין זה דשחט או הזה או שרף כנגד הדרום או כנגד הצפון, כבר כתבו רבינו לעיל דין ו', ולדבריו כל מה שכ' כאן הוא שפת יתר, וגם מ"ש דיש חילוק בין שחיטה לשריפה מצד העלם וכו', והזמנה לאו מלתא וכו', לפע"ד עלם זה אין בו מוח, דהא לאו הזמנה בלחוד הויא אלא מעשה גמור, דכל שערך מערכה אדעתא לשורפה שם ושחטה במקום אחר, ה"ז דומה לשוחט במחשבת חוץ למקומו וכדכתי' לעיל, ומיד נפסלה ולא מהני מה שיחזור ויעשה מערכה אחרת, באופן כי נלע"ד דאין זה ברור וצלול, אלא עמק עכור ע"ש שאין להאריך. אח"כ שבתי וראיתי להר"ב ח"ן ז"ל אמתני' דשרפה חוץ מגתה, שהרגיש ב' לשונות של הרמב"ם דמאי קאמר שחטה חוץ וכו', דהיכי תלי שחיטה בשריפה בראשית דבריו, ובתוך כ"ד הדר ביה ותלה שריפה בשחיטה, וגר' שהיו מכינין לה מקום וכו', והוא קרוי גתה בל' הש"ס, ובל' הרמב"ם מערכה, והיכא דקאי בשחיטה קרי לגת מקום שריפה, והיכא דקאי בשריפה קרי לגת מקום שחיטה וכו', להודיע דשחיטה ושריפה צריכין במקום א' וכו', ומ"מ בתוס' שהביא הכ"מ תני גת ותני מערכה אלמא ב' מקומות הן, וי"ל שדברי הרמב"ם הן הן דברי הראב"ד ודוק ע"כ. וא"ל להאריך ולבאר הדוחק שיש בדבריו, ומ"ש שדברי הרמב"ם הן דברי הראב"ד עין רואה שרחוקים הן, וכבר ביארנו מה שיש בו די.

(יב). ראב"ץ הוסיף אשליך אשליך, והם וכו', בין שנקרעה מאיליה, בין שהשליך לתוך גופה, ובין שהשליך לתוך שריפתה, בין שהשליך שלשתן כאחד, ובין שהשליך שלשתן זה אחר זה כשרה, נתנן עד שלא הוצאת האור וכו'. כצ"ל, והכי מייתי לה הר"ש (פ"ג מ"י) והך תוספת דראב"ץ קאי אמתניתין (שם) דתנן נבקעה וכו', א"ל עץ ארז זה אזוב זה שני תולעת זה ג"פ וכו', והם א"ל הן וכו', והוסיף ראב"ץ שהיה אומר ג"כ אשליך וכו', ולדידיה הוי דומיא דקצירת העומר, דתנן במנחות פר"י, מגל

והם אמרו לו הן והן והן שלש פעמים על כל דבר ודבר. בין שקרעה ביד, בין שקרעה בסכין, ובין שנקרעה מאליה, ובין שהשליך שלשתן זה אחר זה זה אחר זה כשרה, נתנן עד שלא יצאתה האור ברובה או משנעשית אפר פסולה. (יג). נטל עצם או שחור וקדש בו, הרי זה לא עשאה כלו',

חסדי דוד

זו, קופה זו וכו', אקלור וכו', וא"כ לא ידענא מ"ט דתנא דמתני' מ"ש מהתם, ואפי' לומר דהתם הואיל וכל הכוונה אינה אלא להוציא מדעת הבייתוסין, שהיו אומרים דממחרת השבת היינו שבת בראשית, ולדידהו לא היתה הויא שעתא שעת קצירה, לכך לאפוקי מדידהו היה צ"ל בפי' אקלור כלו' שכשיו שהוא זמנה, והם א"ל קצור, כלו' עתה מיד, וה"ט דבהא לא היה סגי להשיב הן כמו במגל וכו', אלא קצור בפירוש, אבל הכא לא היה הטעם מפני הבייתוסין, אלא כמ"ש הרמב"ם (פ"ג מ"י) בפי' המש', ואמגם כפלם עץ ארז ג"פ וכו', לאמת שהוא הוא אשר אמר האל ית', כי מיני הארז הם ז' וכו', והאזוב ג"כ מינים כמו שהתבאר בנגעים וכו', ושני תולעת הוא וכו', המראה המצווה הוא צבע הכרמ"ז, לא זולת וכו' ע"ש, וכ"כ בחבו' שם פ"ד דין ב', אבל בעיקר ההשלכה לא היה שם ספק הצריך להתברר, ורמב"ן סבר דבהא נמי צריך לברר אם היא שעת ההשלכה, דבעי' נבקעה ושהולת האור ברובה, ורבנן סברי דהא מלתא דחזו לה.

ואמנם מ"ש אח"כ בין שקרעה וכו', לאו דברי רמב"ן הן, אלא אתאן לכ"ע, ומאי דלא פריש במתני' פריש הכא, דבמתני' לא תנן אלא נבקעה וכו', והשליך אל תוך שריפתה, ופי' כאן דלאו דוקא נבקעה דמשמע מאיליה, אלא אורחא דמלתא, ומיהו הה"נ קרעה בין ביד בין בכלי, וגם מ"ש והשליך לתוך שריפתה לאו דוקא, אלא בין השליך לתוך גופה בין לתוך שריפתה מהני, ומתני' לרבותא נקט דאפי' לא השליך לתוך גופה סגי, וה"נ פי' כאן דמאי דתנן כרכן לעץ ארז ואזוב בשירי הלשון, דמשמע דוקא כאי קמ"ל דאפי' בזא"ז כשר. וכל הנך מילי פסקן הרמב"ם שם, ומוכח מדבריו שם דממתין לכתהלה שתבקע מאיליה, דמש"ה תנן נבקעה, אבל אם הוצת האור ברובה ועדיין לא נבקעה א"ל להמתין יותר, אלא קורעה בין ביד בין בכלי, דמש"ה בתחלה כתב שם והכהן עומד ברחוק ומשמר לה עד שיצת האור ברובה ותקרע בטנה, ואח"כ כתב בין שנקרעה וכו' בין שקרעה וכו' כשירה. וה"נ מוכח שם, דלכתחלה כורכן כדתנן, שכ"כ ברישא וכורך האזוב וכו', ואח"כ פי' לדהכא בין שהשליך שלשתן וכו', וגם מוכח שם, דלכתחלה יש להשליך לתוך גופה, שכ"כ שם ברישא וכורך וכו' ומשליך אל תוך בטנה, שני' והשליך אל תוך וכו', והדר כתב בין שהשליך לתוך גופה בין וכו', ומיהו הא יש לדעת מנ"ל, דאדרבא במתני' תנן אל תוך שריפתה משמע אפי' לכתחלה, ואולי דלמד כן ממאי דתנינן נבקעה וכו', ואם אי דא"ל אפי' לכתחלה לתוך בטנה, ל"ל להמתין עד שתבקע וא"נ לא נבקעה קורעה, והא ל"ל כיון דאין ההשלכה אלא לתוך שריפתה, א"ו דלכתחלה בעי' לתוך גופה, ולזה נר' שכיוון מרן בכ"מ, שכתב ומ"ש ומשליך לתוך בטנה, הכי משמע שם ע"כ, ואני בעניי לא מצאתי שום משמעות אלא הא דאמרן.

ומ"מ עדיין צריכין אנחנו למודעי, היכי משתמע הכי מגופיה דקרא, וי"ל דאל"כ לא לכתוב אלא והשליך אל תוך שריפתה, ומדכתב שריפת הפרה, משמע בתוך הפרה גופה, ומיהו אי לעכובא לא לכתוב אלא אל תוך הפרה, ואי ללמד דבעי' שתיצת האור ברובה, לימא אל תוך הפרה השרופה, ומדסמך שריפת לוהשליך, שמעי' דאם השליך לתוך השריפה אפי' אינו לתוך הפרה כשירה. ומאי דמסיים הכא שאם נתנם אחר שנעשית אפר פסולה, פשוט דמשנעשית אפר תו לא קרי' בה שריפתה.

ומיהו קשיא לי, אמאי פסקי' כי הך מתניתא, בהא דנתנן זא"ז דכשרה, דהא בפ' טרף דמ"א פליגי תנאי בטעמא דמתני' למה כורכן, כדי שיהו כולן באגודה אחת דברי ר', ראב"ש אומר כדי שיהא להן כובד ויפלו לתוך שריפת הפרה, ופירש"י שיהו כולן באגודה א', דבעי' שיהו נלקחין בבת א', דכתיב ולקח עץ ארז ואזוב ושני תולעת ע"כ, וגם הר"ש מייתי לה הכא להך סוגייא, ופי' ה"נ, וז"ל וטעמא דר' משום דכתיב ולקח הכהן עץ ארז וכו', שיהו נלקחין כא', וטעמא דראב"ש שלא תקלוט שלהבת את הלשון ע"כ. ומשמע קצת דבין למר ובין למר לעכובא הוא, ואפי' תימא דלראב"ש לא מעכב הואיל ואינו אלא משום חששא, מ"מ לר' מיהא דנפ"ל מקרא פשי' דעכובא הוי, דהא הוקה ותורה כתיב בה, וקי"ל הלכה כר' מחבירו, ואע"ג דבתוס' חזי' סתמא דתני דכשרה בזא"ז, מ"מ היכי שבקי' ברייתא דמייתי לה תלמו', ונקטי' כתוס' שלא נזכרה בתלמוד דידן, ואמנם ראיתי שם בתוי' ישנים, וז"ל כדי שיהו כולן באגודה א', פי' ה"ר יוסף לפי שהן דברים קטנים והדור מצוה הוא זה ע"כ, ולדברי הרב ה"ז דומיא דלולב, דקי"ל כרבנן דלא בעי אגד, ומ"מ משום הדור מצוה אוגדין משום זה אלי ואנוהו, כדאיתא בפרק לולב הגזול (סוכה) דל"ג, ומעתה נר' דהרמב"ם נמי הכי מפי' לה, והכי משמע עפי ליש' דמתניתא, דקאמר למה כורכן, ואם אי' דמדאו' הוא דבעי' לקיחה א' לכולן, מאי בעי הא גזרת הכתוב היא, א"ו דאינו אלא למצוה בעלמא מדרבנן, ומש"ה בעי לדעת טעמא מאי אמור רבנן הכי, והשתא שפיר פי' הרמב"ם כר' דהיינו נמי סתמא דמתני'.

(יג). נטל עצם וכו' לא ע ש ה כלום, אם יש עליו אבק כ"ש מ ג ו פ ה וכו'. כך העתיק הר"ש (פ"ג מי"א) ופי' נטל עצם וכו', ומתני' דקתני העצם בין כך ובין כך היה נכתש, ע"י תערובת היה ראוי ע"כ. והא דקתני הכא אם יש עליו אבק כ"ש פשוט דקאי אשחור, כדתני במתני' (שם) שחור שיש בו אפר כותשין אותו, ושאין בו אפר מניחין אותו, דאילו עצם אפי' בלא אבק כלל תנן דהיה נכתש, ומ"מ ק"ק דכיון שיש בו אבק דמגופה, הרי ראוי לקדש באותו האבק דהיינו אפר שמגופה, וא"כ אמאי צריך [ל]כותשו. וי"ל דכיון שהאבק אינו אלא כ"ש, לא סגי לקדש, דאין בעי' שיעור באפר כדי שיראה על פני המים, כדאי' בפ"ב דסוטה, ופ' כן הרמב"ם רפ"ט, הילכך בעי' כתישה לשחור, כדי להשלים בו השיעור בכדי שיראה, וקמ"ל דאע"ג דנמצא דרובא הוי מכתישת השחור ולא מגופה דפרה כשר לקדש בו, כך נר' פי' דברים הללו, ומ"מ הענין בעצמו קשה, והרמב"ם לא פסק דין זה רק דינא דמתני' בקצת ביאור, וז"ל וכל שחור

אם יש עליו אבק כל שהוא אם מגופה כותשו ומקדש בו בשר. (יד). וחולקין אותו לשלשה חלקים, אח' נתן בחיל, ואחד נותן בהר המשחה, ואחד מתחלק לכל המשמרות, זה שמתחלק לכל

חסדי דוד

שאפי' שיכתש ויהיה אפר בין מבשרה בין מן העצים כותשין אותו עד שיעשה אפר, ושאין בו אפר מניחין אותו, וכל עצם שנשאר מעצמה בלא שריפה כותשין אותו ע"כ. כי הוא ז"ל מפ' דמאי דתנן שחור שיש בו אפר, ר"ל שאם יכתש ראוי ליעשות אפר, וממילא דה"ה פי' דסיפא, דמ"ש ושאין בו אפר פי' שאינו ראוי ליעשות אפר מניחין אותו, פי' חוזרין ושורפין אותו בפ"ע שם עד שיהיה ראוי ליעשות אפר, דאין פי' מניחין שזורקין אותו דלמה יזרקוהו, והלא אפשר ששחור זה הוא מבשרה גופה שנשרף ונעשה שחור, אבל עצם אפי' לא נשרף כלל באופן שאינו ראוי להיות אפר, עכ"ז כותשין אותו, ונ"ל דפי' התוס' להרמב"ם הכי הוי, נטל עצם או שחור, אפי' שידוע שאותו השחור הוא מבשר הפרה גופה דומיא דעצם, ואפי' כתשו הדק היטב לא עשה כלום, שאין זה אפר, ואין חילוק בין עצם לשחור ופליגא אמתני', ומסיים אם יש עליו אבק כ"ש, כלומ' שהתחיל להיעשות אפר, אם מגופה, (דגי' הר"מ כגי' הס' שלפנינו) פי' אם השחור הוא מגופה של פרה דהוי דומיא דעצם, אז כותשו ומקדש בו, כלו' מערבו עם כל האפר וכשר. והשתא רישא דמתניתא אינה הלכה, דהא הויא דלא כמתני', ולכך לא פסקה, וסיפא נמי דלא כמתני', דאילו במתני' תנן דכל שחור שראוי ליעשות אפר אפי' אינו מגופה כותשו ומערבו, והכא תנא דוקא מגופה, הילכך השמיט הרמב"ם כולה מתניתא.

(יד). חולקין אותו וכו'. הא דחולקים לג' חלקים היינו מתני' (שם), אלא דלא מפ' מתני' מה היו משמשין, ופריש הכא דהחלק שנתחלק למשמרות היו יש', כלו' כל הצריכין ליטהר מזין הימנו בכל מקומות מושבותיהן, וזה שבהר המשחה היו כהנים מקדשין, דנר' פירושו הכהנים הבאין לעשות פרה אחרת, דצריכין הפרשה והזאה ז' ימים כדלעיל, וכן כ"ג ז' ימים קודם יה"כ היו מזין מזה החלק, והא דנקט ל' מקדשין, משום שהזאות הללו אינן לטהרה, שהרי בחזקת טהורין היו אלא לתוספת קדושה, ועוד אפ' לפי שהיו התינוקות הולכין למלאת מים מן השילוח ושוב עולין ומקדשין, הילכך נקט ל' זה, והחלק שבחיל נתון ומוצנע למשמרת מגזרת הכתוב, ולא היה משמש כלום, כך היה נר' פירושה, אלא דק' דבפרקין תנן לעיל באו להר הבית וכו', ובפתח העזרה היה מתוקן קלל וכו', ונוטל ומקדש, דנר' בהדיא דמאותו חלק של החיל היה מקדש ומזה על הכהן, וליכא למימר דלעולם מאותו שבהר המשחה היה, אלא שהיו מביאין הקלל ונותנים אותו אצל פתח העזרה ושם היה מקדש, דהא ל' מתוקן משמע שהיה קבוע שם, ובהדיא תנינן בתוס' דלעיל וקלולות של אבן היו קבועין בכותל ובתוכן אפר מכל פרה וכו', נוטל ומקדש וכו', ואי לאו משום התוס' הוה מצי למימר דלעולם בעלמא מהחלק שבהר המשחה היו עושין, אבל מתני' איירי דוקא כשעלו בבית ב', שנעלם ולא נודע המקום שבו גנוז אותו החלק שבהר המשחה בזמן החרבן, ובדרך נס נתקיים החלק שבחיל, לפי שהכתוב שאמר והיתה לעדת ב"י למשמרת, קיים דברו ולא נחרב ולא נאבד החלק שהיה שם מהאפר של פרה דמשה, וכיון שלא היה שם אפר אחר הוכרחו ליטול מהחלק שהוא למשמרת, וע"ד דכתי' לעיל, אבל מה נעשה להתוס' שאמרה קלולות מכל פרה ופרה וכו', ועוד דמתני' נמי בר"פ תנן הכי, ומזין עליו מכל חטאות שהיו שם, דמשמע בהדיא מאותו שבחיל במקדש גופיה.

לכך נ"ל כמ"ש הר"ב נחלת יעקב בביאורו על רש"י, שקבל מהרב אביו, שבכל פרה היו צריכין לערב מהאפר של פרה דמשה, וכדמשמע מל' רש"י שם בנימוקו, שכתב על ויקחו אליך, לעולם תיקרא על שמך, וכדמשמע נמי מל' המד', דקאמר כל הפרות בטלות ושלך אינה בטלה ע"ש, ובזה החלק שבהר המשחה היו מקדשין אותה, ולזה היה משמש החלק שבהר המשחה, וז"ש כהנים מקדשין כלו' מקדשין את הפרה ע"ש, ולעולם ההזאות שעל הכ"ג והכהן העוסק בפרה היו מהחלק שבחיל וכמשמעות מתני' ומתניתא דאמרן, ודלא כמ"ש בזה הנה"י, דאפשר שהיו מזין משל המשמרות, וגם לא כמו שלדד שם לומר להרמב"ם והר"ש שלקחו מאשר בחיל ותלו בפתח העזרה, דהא חזי' דקבועין היו כדאמרן לעיל בר"פ, בכותל מעלות של ע"נ ונראין בחיל, וא"כ נ"ל למ"ד דלא ירד עמהן אפרן לבבל, דבדרך נס נשאר שם בין החלק של הר המשחה לקדש הפרות אחרות, וגם החלק שבחיל שהוא למשמרת, ושממנו מזין על הכהן כדבר האמור, ואעפ"י שבכל שנה ושנה היו לוקחין משם להזות על הכ"ג, וכן היו לוקחין להזות על הכהן השורף את הפרה, עכ"ז לעולם היה נשאר שם מאותו החלק ולא כלה, כי מי שאמר והיתה למשמרת קיים את דברו ית' והיה לנס.

ומל' הרמב"ם בפי' המש' כאן, שכתב וזה שבהר המשחה לפרות אחרות, הכי משמע דלקדש הפרה גופה קאמר, (ובחבו' ספ"ג נפל ט"ס ונ"ל איפכא וברור) אלא דאכתי קשיא לי דבשלמא פרה ראשונה של משה הוצרכה ליחלק לג' חלקים, שהרי החלק שבהר המשחה צריך לקדש פרות אחרות, אבל כל שאר הפרות שנעשו למה לי תלתא בתרי סגי, שהרי א"צ לקדש פרות אחרות אלא מאותה של משה, ובין ממתני' בין ממתניתא בין מל' הרמב"ם מוכח בהדיא שכל פרה ופרה היו חולקים אותה לג' חלקים, ותמהני מהנה"י שלא הרגיש בזה, ואי לא הוה ליש' דתוס' כדלעיל, היה אפ' דמכל פרה ופרה היו מערבין חלק זה בקלל שהיה בו אותה של משה, משום דאין סומכין על הנס דשמא תכלה, אבל מדקתני בתוס' הכא קלולות היו שם וכו', משמע להדיא דבכל פרה ופרה היו מצניעין חלק זה השלישי בקלל בפ"ע, והא למה לי, ונ"ל דכיון שהראשונה הוצרכו לחלקה לג' חלקים מטעם האמור, לא ראו לשנות בשאר הפרות וחילקום ג"כ לשלשה חלקים, אף שחלק של הר המשחה היה בלי צורך. ולכל דברות ולכל אמירות נר' שהחלקים לא היו שוין[1]), שהרי החלק המתחלק למשמרות שהיה צריך להזות על כל הטמאין, א"כ פשי' שצריך להיות חלק גדול מכלם, והחלק שבהר המשחה, ל"מ בשל שאר פרות שהיה שלא לצורך כלל כ"א שלא לשנות, דפשי' דבכ"ש סגי, אלא אפי' בשל משה, הואיל והובטחו שלעולם אינה בטלה אלא תהיה קיימת בדרך נס, א"כ ההיא נמי מסתברא דבכ"ש

1 עיין בלשון הס"ז חקת י"ט, ט', עמ' 304, שורה 18.

המשמרות היו ישראל מזין הימנו, זה שנתן בהר המשחה היו כהנים מקדשין, זה שניתן בחיל היו משמרין, שנאמר לעדת בני ישראל למשמרת.

פרק (ג') [רביעי] (א). פרה אינה נפסלת בלינה, ואפילו שחטה ושרפה למחר הרי זו כשרה, הזה בלילה הזאתו

חסדי דוד

שני, וגם החלק שבחיל דלמשמרת אע"ג דצריך להכהנים כדאמרן, וגם שתשאר למשמרת, מ"מ נר' שלא היה צריך כ"כ כמו החלק של המשמרות, דהא מה ששנינו שהיו מזין עליו מכל הפרות שהיו שם לאו לעכובא, אלא אם תמצאנה, וכדתנן לא מצאו משבע עושין משש וכו', עד אפי' מאחת, ומדלא קתני לא היו שם ז' וכו', אלא לא מצאו, משמע דאפי' אחר שנעשו שאר הפרות קתני לא מצאו, כגון שכלו ע"י ההזאות של הכהנים, דמ"מ לעולם החלק של הראשונה שעשה משה לא כלה, ועליה אמר והבטיח הכתוב והיתה וכו', למשמרת, אלא שאם יש שם מפרות אחרות שהיו ג"כ מצניעין היו מזין כל יום מפרה א', וכמ"ש הרמב"ם בפי' בר"פ, וז"ל ומזין וכו', ירצה בו מאפר כל פרות אדומות אשר נעשו מימות משה ועד היום הזה, כי השארית אשר השאר מכל א' מוצנע ויזה עליו כל יום מאפר פרה זולת האפר אשר הזה עליו בכל יום אשר לפניו ע"ש, ואחריו נמשך הר"ב בפי' המש' ע"ע, ולאפוקי מהגה"י, גם בזה שכתב דתיובא הזא בפי' הר"ב שכתב מפרה א' יום א', ויום ב' מאחרת וכו', ואני לא כן אדמה, אלא בכל יום היו מזין מכלם והיו מערבין אותם וכו' ע"ש, ואי לאו דאשתמיטתיה פי' הרמב"ם שממנו למד הר"ב, לא הוי' כותב כן ולית כאן תיובא, אלא קול אמת אמת.

וראיתי עוד שם להגה"י דמייתי לי' רש"י דרפ"ק דיומא ד"ד, שכ' וז"ל מכל חטאות שהיו שם מכל פרה ופרה היו נותנים קצת למשמרת מן האפר בחיל, כך שנינו במס' פרה, ואני שמעתי אפר פרה של משה לא כלה ע"כ. וכתב הרב וצ"ע לפי כוונת רש"י בזה ע"ש, ולי נר' דכוונת רש"י שמשמע דכוונת הברייתא במ"ש מכל החטאות שהיו שם לאו דוקא, דלעולם לא היו נותנים בחיל משאר הפרות, רק אותה של משה היא, מה שכתוב עליה והיתה למשמרת שלא כלה לעולם, ובה היו מקדשין כל הפרות, וממנה היו מזין על הכ"ג, ולפי שממנה היו נותנים בכל הפרות, הילכך קרי לה מכל הפרות, א"נ שמכל פרה היו מערבין חלק ממנה עם החלק שהיה שם משל משה שלא כלה, ומש"ה תני מכל חטאות, אמנם לא ניחא ליה לרש"י בפי' זה שמשמע, שהרי שנינו בהדיא שמכל פרה ופרה היו נותנים גם בחיל למשמרת, וכדתנן וחולקים אותו לג' חלקים, דמשמע דלעולם עבדי הכי, ומהתוס' משמע שהיו קלולות הרבה כל א' בפ"ע וכדלעיל, דלא היו מעורבין בשל משה, וה"נ מוכח ממאי דתנן לא מצאו מז' וכו' וכדכתי'.

פרק (ג') [רביעי] (א). פרה אינה נפסלת בלינה, ואם שחטה היום ושרפה למחר כשירה, כצ"ל. וכך העתיקה הר"ש (פ"ד מ"ב), ובר"פ הביא ליש' דספרי, דקתני חטאת היא, מגיד שנשרפת בלילה כיום, יכול תהא נפסלת בלינה, ת"ל למשמרת מגיד שמשתמרת ימים על ימים שנים על שנים ע"כ. והנה ממ"ש כאן ושרפה למחר, משמע דוקא למחר, דאל"כ ליתני רבותא ליום אחר, אבל מל' ספרי, דקאמר ימים על ימים, משמע אפי' לימים הרבה, ויש ליישב דלמחר לאו דוקא, כי יש מחר שהוא לאחר זמן, ומיהו אי גרסי' ואם שחטה כמ"ש הר"ש ניחא, אבל אי גרסי' ואפי' וכגי' הס', ק"ק מאי ל' אפי', ואמנם כפי מ"ש בספרי שנשרפת בלילה, דומיא דהקטר אימורים דחטאת שמצותן כל הלילה, יש ליישב דה"ק ל"מ בלילה דאותו היום שנשחטה, אלא אפי' למחר, ולעולם למחר לאו דוקא, ומיהו ודאי דלא מסתבר שיניחוה ימים רבים עד שתסרח. ואי קשיא היכי דרשי' מלמשמרת הך דרשה, הא אצטי' לגופיה לכדלעיל בס"פ דלעיל, שצריך להניח ולהצניע חלק מאפרה למשמרת, י"ל דלעולם עיקר למשמרת קאי על האפר שצריך להניח למשמרת, אבל מדסמך למשמרת לחטאת היא, דאיירי בפרה גופה כדלעיל, דרשי' נמי שמותר להניחה מלשורפה, ואין לינה פוסלת בה, ובזה יש לפי' ל' הספרי, דקאמר ימים על ימים ושנים על שנים, דימים על ימים נדרש לפרה גופה דמותר להניחה ג' או ד' ימים, ושנים על שנים נדרש על האפר [1]).

ואולם קשיא לי אעיקרא דמלתא, דכיון דאמרי' דמלאכה והיסח הדעת פוסל בפרה [2]) מתחלת שחיטתה עד סוף שריפתה, איך יתכן להניחה ימים על ימים ולא תיפסל בהיסח הדעת, ואפי' עד למחר ממש כמ"ש כאן ק' הדבר, דהא איכא אונס שינה, ומיהו אי לכא אפי' שיהו מתעסקין עמו כל הלילה באופן שלא יהי' שם היסח הדעת, אבל טפי מהכי א"א. וגם הא דדריש בספרי מחטאת [היא] שנשרפת בלילה, ק' דבפרקין (פ"ד מ"ד) תנן ומעשיה ביום, ועיקר המעשים היינו שריפתה, ובתוס' לפנינו בפרקין תנינן להדיא כל מעשה פרה ביום, חוץ מאסיפת אפרה והמילוי והקידוש, ש"מ דשריפה מיהא צריך ביום, וכבר ראיתי להר"ש שם (סוף פרק ד') שכתב וז"ל, וק"ק דנקט חוץ מאסיפת הפרה ושבק שריפה דכשרה בלילה, כדתניא בספרי ע"כ. והניחו חלק, ולדידי כוליה ליש' דספרי צל"ע [3]), ועכ"פ לדינא אנו אין לנו אלא ש"ס דידן, ואי' בהדיא פ' טרף דמ"ב, אין לי אלא הזאת מימיה שאינה כשירה אלא ביום, (ופירש"י דכתיב הוא יתחטא בו ביום וכו') מנין לרבות שחיטתה וקבלת דמה והזאת דמה ושריפתה והשלכת עץ ארז וכו', ת"ל תורה, תורה א' לכל העבודות ע"ש, ותמיהא רבתי על הר"ש שהיה לו ידיעה מן הספרי, ולא זכר ש"ר תלמוד ערוך, והרמב"ם בפ"ד דין י"ג פ', הפרה אינה נפסלת בלינה, לפי' אם נשחטה ביום והזה דמה כהלכתה ונשרפה למחר כשירה, ובדין י"ז פ', כל מעשה הפרה מתחלה ועד סוף אינו אלא ביום וכו', עד שתיעשה אפר ע"ש, ולא הזכיר להביא דספרי כלל, וכן בדין כדאמרן, ומרן כתב שם בדין י"ג תוס' פ"ג דפרה ואיתא

1 גראה שבספרי נשמטה פעם אחת המלה „למשמרת", וצ"ל שם: למשמרת [למשמרת], מגיד שמשתמרת ימים על ימים ושנים על שנים. והסוף עונה על מים מקודשים, וכן, כנראה גרס הרמב"ם שפסק (פ"י מה' פרה ה"ב): וכן המים המקודשין מניחן אדם אצלו ימים ושנים וכו'.

2 רבינו האריך בזה להלן פ"ה (קרוב לסופו). ועי' מ"ש הנצי"ב בעמק הנצי"ב לספרי חקת, עמ' קנ"ט ועמ' קס"ג.

3 בספרי כ"י לונדון ובילקוט הגירסא היא: שאינה נשרפת בלילה וכו', עיין בשנו"ס בהוצ' הורוביץ, עמ' 159, שורה 7.

פסולה, ואפי׳ כולן ביום ואחת בלילה הזאתו פסולה, הזה בכלי הזאתו פסולה, ואפי׳ כולן ביד ואחת בכלי הזאתו פסולה, הזה בשמאל הזאתו פסולה, ואפילו כולן בימין ואחת בשמאל הזאתו פסולה. (ב). היו שבעה כהנים כאחד הזאתו פסולה, זה אחר זה הזאתו כשרה. הזאת שבפרה שהזן שלא לשמן, או שאינן מכוונת, או שחסר אחת מהן, או שטבל אחת והזה שתים, שתים והזה אחת, הרי אלו פסולות. (ג). שמנה מתוך שבעה אם הכהן שעשה מלאכ׳ פסולה, ואם כהן אחר כשר. שרפה אינה מחוסר כפרה, ר׳ יוסי הבבלי אומר מחוסר כפרה פסולה. (ד). שורפה שלא רחוץ ידים ורגלים פסולה, ורבי אלעזר בר׳ שמעון מכשיר, שנ׳ בבואם אל אהל מועד ירחצו

חסדי דוד

בספרי ע״כ, ולא העיר דאיכא טובא בין התוס׳ להגיא דספרי [1].

ומעתה הדרן עלה להתוס׳ שלפנינו, דקתני הזה בלילה וכו׳, דלכאורה ק׳, הא ל״ל מאחר דתנא בפרקין דכל מעשיה אינם אלא ביום שיש במשמע אפי׳ שריפתה, אע״ג דכשרה בהקטר חלבים ואיברים דקרבנות, א״כ פשי׳ דכ״ש הזאת דמים, דאפי׳ בכל הקרבנות אינה כשירה אלא ביום, אך י״ל דאצטי׳ לאשמועי׳ דאפי׳ כולן ביום וא׳ בלילה פסולה, דסד״א לא עדיפה מחטאת, והא בחטאת גופה אי עביד כה״ג כשירה, כדתנן בזבחים כל הדמים הניתנים על מזבח החיצון אם נתנן מתנה א׳ כיפר, ואפי׳ בחטאת קי״ל הכי, וא״כ פשוט דה״ה אם נתן מתנה א׳ ביום, אפי׳ נתן שאר המתנות בלילה לית לן בה, דהא במתנה א׳ שביום כיפר, קמ״ל דבהא החמירה בה תורה, לדמותה לדמים הפנימיים, שמתנה א׳ מהן מעכבת, ודריש לה בספרי מדכתיב שבע פעמים לפני ה׳, שיהו מעכבות זא״ז, והזאה דלילה כמאן דליתא, וה״נ כלי או שמא(ו)ל פוסל אפילו בחדא מנייהו, ופיסול כלי ברור דאצבע כתיב בה, ופיסול שמאל יליף לה נמי בספרי, הואיל ונאמר אצבעות בתורה סתם, ופרט לך הכתוב בא׳ מהם שאינו אלא ימנית, אף כל וכו׳, והא דפרט היינו במצורע, ודרשה זו היא א׳ מי״ג מדות, דבר שילא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו וכו׳.

ודקתני (הזו כצ״ל) ז׳ כהנים וכו׳, כתב הר״ש (פ״ד מ״ב) דז׳ פעמים כתיב ולא שייך אלא בזא״ז, והך ברייתא דמאן דמכשר פרה בכהן הדיוט, דז׳ כ״ג בבת א׳ היכי משלמת לה ע״כ. ופיסול דשלא לשמה, פשוט משום דקרוייה חטאת, וכדאי׳ בהקומץ רבא ובספרי, ופיסול חסר כדלעיל, ושלא מכוונות דקתני, היינו דקאי לדרום וצפון ואדי, אבל קאי מזרח ומערב ואדי, אפי׳ אינם מכוונות כנגד פתחו של היכל אלא לצדדין בדיעבד יצא, וכדאי׳ התם בהקומץ דכ״ח, וכן פירש״י ע״ש, וכ״פ הרמב״ם שם דין ו׳, אבל הראב״ד שם פליג, וסבר דאפי׳ דיעבד אם לא כיוון כנגד הפתח פסולה, ואע״ג דפשטא דמתני׳ דכתב שם הכי משמע, מ״מ קשיא עליה מהסוגייא. והר״ב מ״ה כתב דאשתמיטתיה אותה סוגייא ע״ע, אבל לעד״ן שהוא ז״ל מפי׳ שלא מכוונות, דר״ל שאינו מזה ביושר אלא שהוא עומד מצדדי ההיכל ומזה באלכסון להלאה בצדדי גופו, באופן דמטיא הזייה כנגד הפתח, והיינו דקאמר דקאי מזרח (ומזרח) [ומערב] ואדי, דאע״ג דאין גוף המזה כנגד הפתח לית לן בה, כיון שמזה באלכסון, אבל אי קאי גופו לצפון ודרום ומהפך זרועו מן הצד, אפי׳ מטו הזאות כנגד ההיכל, ואפי׳ גופו מכוון מצדו כנגד ההיכל פסולה, אבל לעולם הזאות כנגד ההיכל בעי׳, וכפשטה דמתני׳, אבל אין פירושו מוכרח, ואי משום פשטא דמתני׳, מוקי הרמב״ם דהיינו לכתחלה, ובהא דטבל א׳ וכו׳, פי׳ הר״ש דבספרי דריש דבעי׳ על כל הזאה טבילה, מדכתיב מדמה ז׳ פעמים שחוזר לדם ז״פ ע״כ. והחילוק שבין אותו כהן לכהן אחר שהוסיף שמינית, פשוט דכיון שהוא השוחט והשורף לא עשה שום מלאכה לית לן בה במה שעשה כהן אחר, וכל הנך מילי פי׳ כן הרמב״ם שם דין ו׳ וז׳.

(ג). שרפה אונן ומחוסר כפורים כשירה ר׳ יוסי וכו׳. כצ״ל, ומייתי לה ש״ס בפ״ב דזבחים די״ז, ובפ׳ הערל דע״ד, וטעמא דת״ק דיליף במכ״ש דטבול יום שאסור בתרומה ואפ״ה מותר בפרה, דאיש טהור דכתב רחמ׳ היינו טהור למעשר כ״ש אונן ומ״כ דמותרים בתרומה שמותרים גם לפרה, ומיהו בהא פליגי, ת״ק סבר דע״י שהכשיר הכתוב בפרה, היינו ע״י דכל הטו׳ שבתורה, אפי׳ ע״י דזב, דהיינו נמי מ״כ, והילכך א״ש במכ״ש מניה אחר שהעריב שמשו, שאינו אלא מ״כ בלבד כדאמרן, אבל יוסי הבבלי סבר, דע״י שהכשיר הכתוב היינו דוקא ע״י דטו׳ מת, דבהכי מיירי כולה פרשה דפרה, ואה״נ דבמכ״ש אתו שאר ע״י דשרץ ונבלה וכיוצא, שאינן אלא טו׳ ערב, אבל ע״י דזב, דהיינו מ״כ דחמיר דטו׳ יוצאה מגופו, לא ילפי׳ להכשיר ע״ש, למדנו דמה שפסל יוסי הבבלי אינו במ״כ, כלו׳ אחר שהעריב שמשו דוקא אלא לרבותא נקט, דכיון שהטו׳ יצאה מגופו אפי׳ אחר שהעריב שמשו אם לא הביא כפרתו פסל, וכ״ש כשהוא ע״י שלא העריב שמשו, והלכה כת״ק וכ״פ הרמב״ם שם דין י״ד.

(ד). שרפה שלא רחוץ וכו׳. הך פלוגי׳ מתני׳ היא רפ״ד, אלא דהתם לא תנן אלא ר״א סתם, והכא תני לה בשם ראב״ש, ותו מייתי טעמיה דממעט ליה מקרא דבבואם וכו׳, ובמתני׳ לא מייתי קרא, ומזה נלע״ד דג׳ סברות בדבר, וסברת ר״א דמתני׳ לאו היינו סברת ראב״ש דהכא, דהא ר״א דמתני׳ לא בהא בלחוד מכשר, אלא אפי׳ שחטה שלא לשמה כשר׳ בהדיא ממתני׳, והיינו דלא דריש חטאת (הוא) [היא] כת״ק לפסול בה פיסולי קרבן, ונר׳ טעמו דהא לא כתי׳ חטאת היא אלא אחר מעשה שריפתה, ולא קרא הכתוב חטאת אלא לאפרה, אבל ראב״ש דהכא לא פליג אלא בקידוש, משום דאשכחן ביה מעוטא דבבואם וכו׳, אבל לענין שלא לשמה ואידך מילי, אה״נ שגם הוא מודה לת״ק דחטאת קרייה רחמ׳, ומש״ה הוצרך לאתויי קרא שנ׳ בבואם וכו׳, לאשמועי׳ דדוקא בהא פליג, ועכ״פ הלכה כת״ק, וכ״פ הרמב״ם שם דין י״ד.

1 מרן היתה לפניו גירסת הילקוט הנ״ל (שהשתמש בו בקביעות לס״ז), והיא כגירסת התוספתא.

מים ולא ימותו, הא אין קדוש ידים ורגלים אלא לפנים. (ה). רבי יוסי הגלילי אומר עולות שהקריבו אבותינו על הר סיני אין בהן הפשט ונתוח, אלא ממתן תורה ואילך. (ו). שריפת פרה והזאותיה בכהן גדול, ושאר כל מעשיה בכהן הדיוט, שנאמ׳ ונתתם אותה אל אלעזר הכהן,

חסדי דוד

(ה). ריה״ג אומר וכו׳. הכי אי׳ בפ׳ פרת חטאת דקט״ו משמיה דרב אדא בר אהבה, אבל בריש פ״ק דחגיגה ד״ו תניא הכי משמיה דריה״ג כי הכא, ומ״מ לא ידענא מאי שייטיה הכא, וי״ל דקאי אמאי דתנן הכא בפ״ד הפשיטה ונתחה כשרה, ופי׳ בה הר״ש דאת עורה ואת בשרה כתיב, רלה בהפשט וניתוח רלה במחובר ע״כ. ויש להק׳ לזה דהא בפר כהן משיח נמי שנשרף כתיב ביה ואת בשר הפר ואת עורו וכו׳, ואפ״ה ילפי׳ בפ׳ איזהו מקומן ד״ן, דבעי׳ נתוח דוקא, ומ״ש הכא בפרה אדומה דאמרי׳ רלה בניתוח רלה במחובר, הילכך מייתי להך הכא דאין למדין מקרבן ממש הנעשה בפנים דילפי׳ מעולה, משא״כ פרה דמעשיה בחוץ א״ל ניתוח, ומש״ה מייתי דה״נ אשכחן בעולות שהקריבו אבותינו בסיני, דאע״ג דסבר ריה״ג שהיו עולות תמיד, ואשכחן דבעי׳ דוקא הפשט וניתוח כדכתיב והפשיט את העולה וכו׳, ועכ״ז התם הואיל ובחוץ הוו לא היו טעונין הפשט וניתוח, א״כ ה״נ אע״ג דחטאת קרייה רחמ׳ ונשרפת, והוה לן למימר שיהא דינה כחטאת הנשרפת ממש ותהא טעונה ניתוח, קמ״ל דהואיל ובחוץ היא רלה במחובר וכו׳, ואין קפידא, ומיהו כפי מ״ש לק׳ בד״ה אין שורפין ב׳ וכו׳, נר׳ דמקראי ילפי׳ הכא להכשיר בין בלא נתוח בין בנתוח עי׳ שם.

(ו). שריפת פרה וכו׳, אלעזר הכהן אותה אל אלעזר וכו׳, כל הפרות בכ״ג דר״מ, ר״י ב״ר יאודה ור״ש וכו׳, כל הפרות אפי׳ בכהן הדיוט, כצ״ל. כפי מה שהעתיק הר״ש (פ״ד מ״א) [1] והכי תנינן לה בספרי, אלא דהתם ל״ג חילוק בין שריפת פרה והזאתה לשאר מעשיה, אלא הכי תני לה ונתתם וכו׳, זו נעשית באלעזר ושאר הפרות נעשות בכ״ג דר״מ וכו׳, דמשמע דכל מעשיה בכ״ג לר״מ, ובנוסח׳ הספרי שהביא מרן בכ״מ בפ״א, יש שינוי אחר, דל״ג התם ר״י ב״ר יאודה, אלא ר״י ור׳ יאודה, וכ״נ עיקר מתרי טעמי, חדא דבמתני׳ תנן שלא בכ״ג פסולה ריה״ו מכשיר, וא״כ מ״ט בברייתא שביק למלתיה דאבא ונקט לה משמיה דבריה, והזכיר התולדה במקום אב, ואי בעי לאשמועי׳ דר״י בריה נמי הכי ס״ל, ולא הוצרך להזכיר כאן ריה״ו, מאחר דמפורש במתני׳, וכאן חידש שגם ר״י בנו ס״ל, מ״מ ק״ק מ״ט הקדים ר״י בר״י לר״ש ורא״י דקשישי מניה דחבירי אביו היו, א״ו דגרסי׳ ר״י וריה״ו, ומשום דבמתני׳ לא הזכיר אלא ריה״ו דפליג עליה דת״ק דהיינו ר״מ, אשמועי׳ הכא דכל חביריו נמי חלוקים עליו, ומ״מ לא ידענא אמאי ר׳ במתני׳ לא תנא לה אלא משמיה דריה״ו ביחוד ושביק לכלהו אידך תנאי, ובשלמא גבי שנא הזכיר ר״מ נ״ק, דהא בכ״ז סתם מתני׳ ר״מ, אבל בשמותיהם של שאר לדיקים למה השמיטם, ואי נימא דר׳ לא קבל דפליגי עליה דר״מ אלא ריה״ו בלבד, כ״ש דק׳ אי ר׳ לא שנה ר״ח מנ״ל דשאר חביריו נמי פליגי, ואי לאו דפ׳ הרמב״ם שם כר״י וחביריו, הייתי אומר דהיא גופה כיוון ר׳ למסתם כר״מ, ודלא למיתני בפלוגתא דידיה אלא סברא יחידאה, לאשמועי׳ דהלכתא כר״מ, אבל השתא לא ידענא טעמיה, ואולי דריה״ו פליג עם ר״מ תחלה, אלא דאח״כ ר״י הודה לדבריו וכן רא״י, ואולם למאי דפ׳ הרמב״ם כר״י ולא כת״ק כבר הסביר פנים מרן שם, וע״ע בתוי״ט, ואמנם עם כל דבריהם לא עלתה ארוכה למה שהרגשנו. לכן נלע״ד שיש הפרש בין סברת ריה״ו לסברת ר״י ור״ש ורא״י, דאילו אינהו סברי דאפי׳ לכתחלה נעשית אפי׳ בכ״ה, דהכי משמע ליש׳ דספרי דבין בכ״ג בין בכ״ה, והכי נמי משמע מליש׳ דתוס׳ דקאמר אפי׳ בכ״ה, אבל ר׳ במתני׳ אשמועי׳ דריה״ו ס״ל דלכתחלה מיהא בעי׳ כ״ג, אלא שאם נעשית בכ״ה מכשיר, דהם נעשית דיעבד משמע, והשתא דאתאן להכי נר׳ לקיים גי׳ הס׳ דגרסי׳ הכא בתוס׳ ר״י בר״י במקום ריה״ו, שרצה להודיענו דר״י בר״י נמי סבר כוותייהו, דאפי׳ לכתחלה בכ״ה, ודלא כאבוה, והא דאקדמיה להזקנים ממנו, י״ל משום דבמקום אב קאי, וריה״ו קשיש משאר חביריו, שהוא היה ראש ב״ד אחר ר״מ, ושמא דר״י בריה קבל ממנו הכי בזקנותו שחזר והודה לחביריו דאפי׳ לכתחלה, ור׳ שנה במתני׳ משנתו הראשונה, ומש׳ לא זזה ממקומה, אבל ר״ח הדר קבל מר׳ רביה שמע מר״י שאביו ריה״ו בזקנותו חזר בו והודה לחביריו, ולכך קבע במתניתיה משמיה דר״י בר״י.

והנה למ״ד דמצותה בכ״ג, אשכחן טעמא לגזרת הכתוב זו נעשית באלעזר, משום מעשה העגל דאין קטיגור וכו׳, וכדפירש״י בנימוקיו (במדבר י״ט ג), וכיון דלא הוה אפי׳ בכ״ג עביד לה סגן, אבל למ״ד אפי׳ בכ״ה, לא ידעתי מ״ש דקפיד קרא להקדים לאלעזר טפי מאיתמר ואולי מפני הכבוד. ובהא דחילק הכא לר״מ בין שריפה והזאה לשאר מעשיה, נר׳ דטעמו דהך תנא משום דדריש קרא דושחט אותה לפניו, כשמואל דבפ׳ טרף, זר שוחט ואלעזר רואה, והנה קראי כתיבי הכי ונתתם אותה אל אלעזר הכהן וכו׳, ולקח אלעזר הכהן מדמה והזה וכו׳, ושרף את הפרה וכו׳, ושרף סתם דאאלעזר דלעיל קאי, שהוא במקום כ״ג, ובתר הכי כתיב ולקח הכהן עץ ארז וכו׳, ומדלא כתב ולקח סתם כמו ושרף, דייק דאתא למימר דמכאן ואילך נעשה בכל כהן. ודע דאע״ג דפסק הרמב״ם כתנאי דסברי אפי׳ בכ״ה, מ״מ הוראא דמלתא דעבדי לה ע״י כ״ג, וכנר׳ מכמה משניות, וכ״כ הרמב״ם גופיה ברפ״ק דמכילתין, וכ״נ מההיא דז׳ מעזרא ואילך.

ומאי דתנא הכא בתר הכי מצותה בד׳ בגדי לבן וכו׳, משום דבמתני׳ (פ״ד מ״א) לא תנן אלא ובכלי לבן היתה נעשית, ולא אתפרש אי ר״ל בכלי לבן של כ״ג ביוה״כ, או דילמא בכלי לבן של כ״ה, ואיכא בינייהו האבנט, דשל כ״ה היה דכלאים, ושל כ״ג ביוה״כ לא היה אלא של בוץ, דהכי קי״ל וכמ״ש הרמב״ם בפ״ח מהכ״מ, מש״ה אתא לפרושי הכא בד׳ בגדי לבן של כ״ה, וכ״פ הרמב״ם שם דין י״ב, וז״ל והעושה אותה לובש ד׳ כלים של כ״ה, בין שעשאה כ״ה בין שעשאה כ״ג, והזי הוית לר׳ יודן נשיאה במסל״ס בכתב, וז״ל

1 עיין תס״ר עמ׳ 223 ואילך.

אלעזר שהוא סגן, ושאר כל הפרות בכהן הדיוט דברי ר׳ מאיר, ר׳ יוסי בר רבי ורבי שמעון ור׳ אלעזר בן יעקב אומרים אותה באלעזר שהוא סגן, ושאר כל הפרות אפי׳ בכהן גדול. מצותה בארבעה בגדי לבן של כהן הדיוט, עשאה בבגדי זהב ובבגדי חול פסולה. (ז). שאלו תלמידיו את רבן יוחנן בן זכאי פרה במה נעשית, אמר להם בבגדי זהב, אמרו לו למדתנו בבגדי לבן, אמר להם

חסדי דוד

וטעמא דמלתא אי׳ בספרי זאת חקת, רא״א נאמר כאן חקה ונא׳ להלן חקה, מה חוקה האמורה להלן בבגדי לבן, אף חוקה האמורה כאן בבגדי לבן, וכבר הביא רבי׳ ברייתא זו בפי׳ המש׳, והנה דבר ידוע דבגדי לבן שהיה לובש כ״ג ביה״כ אינן דומין לבגדי כ״ה, לפי שבגדי כ״ה האבנט וכו׳, ולפי מ״ש דמג״ש דחקה חקה מיה״כ גמרי׳ לה, נר׳ דהבגדים שלובש הכהן השורף את הפרה הם דוקא בגדי כ״ג ביה״כ ולא בגדי כ״ה וכו׳, ולפי״ז יש לתמוה על רבי׳ שכתב וכו׳, ד׳ כלים של כ״ה דמנ״ל וכו׳, ואע״ג דבתוס׳ תנא דמלותה בבגדי לבן של כ״ה, אין זה מהקושי, דאפי׳ להתוס׳ סברה דאבנט של כ״ה נמי היה של בוץ ולא כלאים, שהרי דבר זה מחלוקת תנאים הוא כדאי׳ בפ״ק דיומא וכו׳, אך לרבינו שפי׳ דאבנטו של כ״ה היה כלאים יש לתמוה וכו׳, וראיתי לרבי׳ בפי׳ המש׳ שכתב וכלי לבן הם אותם שהיה לובש כ״ג ביה״כ וכו׳, ואמנם הם ד׳ כלים שהיה לובש כ״ג וכו׳, ולא יכולתי להלום דבריו שרצה להשוות בגדי הדיוט לבגדי לבן של כ״ג ביה״כ, והדבר צריך אגלי תלמוד ע״כ.

ובהורמנותיה דמר רבא, אגלי הדבר ברור, דבספרי הכי תניא יש פרשות שכולל בתחלה ופורט בסוף וכו׳, זאת חקת התורה כלל ויקחו אליך פרט, אין בכלל אלא מה שבפרט. רא״א נאמר כאן חוקה ונאמ׳ להלן חקה, מה חקה וכו׳ ע״כ, הרי דר״א בלבד הוא דמפיק לשון חוקה לג״ש, משום דמופנה היא לדידיה ולמדין ואין משיבין, אע״ג שיש להשיב באמת, דמה לכ״ג שמשמש לפני ולפנים, תאמר בפרה שמעשיה בחוץ, ומהיכא תיתי שתצטרך בגדי כ״ג של יה״כ, ומיהו עכ״ז הואיל ומופנה לר״א למדין ואין משיבין, אבל לת״ק דהיינו רבנן, הא לאו מופנה דאצטי׳ חקה לכלל ופרט כמ״ש לעיל, וכיון דלאו מופנה אין למדין מפני שיש להשיב כדאמרן. ופי׳ כלל ופרט דקאמר, מצאתי בגי׳ הספרי שבידי מכ״י בשם הרב החסיד כמוהר״ר סאלימאן אבו חנה זלה״ה, וז״ל זאת חקת התורה כלל לכל יש׳ שיהיו גזברים לפרה, ויקחו אליך פרט שיביאוה אליך ותהא גזבר עליה עכ״מ מפי׳ הראב״ד ז״ל ע״כ. נמצינו למידין דלרבנן לאו מכ״ג ביום הכפורים ילפינן שתהא בבגדי לבן, אלא כדתנינן התם בתר הכי [1]) ולקח אלעזר הכהן וכו׳, למה נאמר והלא כבר נאמר ונתתם אותה וכו׳, ומת״ל ולקח אלעזר הכהן בכהונו ע״כ, והנה ידוע דכל היכא דתנינן כה״ג הכהן בכיהונו, פירושו בבגדים המיוחדים לו, וכדאי׳ בת״כ פ׳ ויקרא, (פ״ד ז׳ א׳), ממשמע שנא׳ אהרן איני יודע שהוא כהן, א״כ למה נאמר הכהן בכהונו, לימד על כ״ג שעבד בבגדי כ״ה שעבודתו פסולה, ומנין לכ״ה וכו׳, ת״ל הכהנים בכהונם, הא כ״ה שעבד בבגדי כהן גדול עבודתו פסולה ע״ש, והביאו רש״י בפי׳ החומש (ויקרא א׳ ז׳). ומעתה כיון דכתיב כאן אלעזר הכהן ודרשי׳ בכהונו, היינו ודאי בבגדי כ״ה, דהכיא שעתא בחיי אהרן אלעזר כ״ה הוה, אמור מעתה דמצי׳ נמי למימר דבהא פליגי, דר״א סבר כר״מ דשאר כל הפרות בכ״ג דוקא, ומש״ה נמי יליף מבגדי כ״ג ביה״כ דהנהו צריך ללבוש, ורבנן כר״י וחביריו דהכא, דאפי׳ בכ״ה הילכך יליף ליה מאלעזר הכהן בכהונו, והיינו בגדי הדיוט ממש, והיינו נמי מ״ש כאן בתוס׳ בגדי לבן של כ״ה, לאפוקי של כ״ג ביה״כ, דהא ודאי קשיא לי טובא על הכמתו של הר״ב משל״ס, היכי נחה דעתו לפי׳ דהתוס׳ סברה דאבנטו של כ״ה היינו אבנטו של כ״ג ביוה״כ אם איתא אמאי אצטי׳ לפי׳ ולמימר בגדי לבן של כ״ה, הא שוין ניגהו לשל כ״ג ביה״כ, א״ו כדאמרן וברור, והרמב״ם שפיר פי׳ כהתוס׳ דאתיא לפי׳ כלי לבן דמתני׳, דאילו במתני׳ תנא כלי לבן סתם, ולא קא מיירי בפלוג׳ ומתפרש למכ״ל ולמכ״ל, והכא נקט של כ״ה למסתם אליבא דר״י וחביריו, דלדידיהו דכשירה בין בכ״ה וכו׳, ה״נ הבגדים שלובש היינו בגדי כ״ה, אבל לר״מ דבעי כ״ג אה״נ דבעי נמי בגדים שלו של יה״כ. ודברי רבינו שבפי׳ המש׳ נלדדין קתני [2]), דמאחר שגשנו במש׳ בין סברת ר״מ בין סברת ריה״ו, הילכך נקט רבינו בבגדי כ״ג ביה״כ אליביה דר״מ, ונקט כלים של כ״ה אליביה דריה״ו, ודבריו דא״ה הן מאירים כספירים. וע״ע לקמן בסמוך.

עשאה בבגדי זהב וכו׳. הנה עיניכם הרואות דבירנא במתניתא דלעיל דתנאי ניגהו באיזו כלים נעשית, איכא מ״ד בבגדי כ״ג של יה״כ, ואיכא מ״ד בבגדי כ״ה, ומדלא תנינא הכא לרבותא להך מ״ד דס״ל בבגדי כ״ה, שאם עשאה בבגדי לבן של כ״ג פסולה, מוכח דאה״נ דאינה פסולה אלא בבגדי זהב, אבל אם שינה מבגדי לבן לבגדי לבן למכ״ל ולמכ״ל ליכא קפידא, אע״ג דלכתחלה לא עבדי׳ הכי, כך הוה משמע מתוך הל׳, אלא שיש לדון ע״ז, דכיון דתנן במחוסר בגדים פסולה, א״כ למ״ד דבעי׳ בבגדי כ״ה, אם עשה בשל כ״ג דיה״כ שאין נמר באבנט הו״ל אבנט כמאן דליתא, והיינו מחוסר בגדים, וה״נ לאידך סברא, ונר׳ דה״ע דתנא דמתני׳ לא חש למתני להא דשאם עשאה בבגדי זהב ובבגדי חול פסולה, דכיון דבעלמא ידוע דיתור בגדים הרי הוא כחיסור בגדים, מאחר דתנא דבבגדי לבן היתה נעשית, ותנא נמי שאם עשאה במחוסר בגדים פסולה, ממילא דה״ה עשאה בבגדי זהב דהיינו יתור בגדים, וממילא נמי למ״ד דבעי׳ בבגדי כ״ה, אם עשה בשל כ״ג דיה״כ הו״ל מחוסר בגדים, וכ״ש בבגדי חול, ואמנם לי התוס׳ דתנא בגדי זהב ברישא והדר בגדי חול, ק״ק דהו״ל זו ואצ״ל זו.

וכא דשאלו את ריב״ז, מעין זו אי׳ במלתא אהריתי לעיל פי״ו דאהלות, הבודק מהו שיאכל, ועיין מ״ש שם בס״ד. והא מלתא תנינא לה בספרי, (וכאן יש טעות סופר וצ״ל וראו עיני שכהתי ששמעו וכו׳) ועכשיו נ״ל לדקדק מהכפל דקאמר שעשו ידי וראו עיני. דבחד מנייהו הוה סגי, אלא נר׳ משום דחזי׳ לעיל שהיו שם כהנים אחרים המסייעין לכהן, ולא היה צריך לעשות כל המעשים על ידו, וכדתנינן נמי לעיל בסמוך שריפתה והזייתה וכו׳, ובהכי ניחא דכי

1 כלומר בספרי שב, ריש עמ׳ 154.
2 לפנינו בפיה״מ משובש, והנכון הוא בכ״י, עיין תס״ר, עמ׳ 225.

יפה אמרתם, ומעשי שעשו ידי וראו עיני שכחתי כששמעו אזני על אחת כמה וכמה, לא שלא היה יודע אלא שהיה מבקש לזרז את התלמידים, ויש אומרים הלל הזקן שאלו, לא שלא היה יודע אלא שהיה מבקש לזרז את התלמידים, שהיה רבי יהושע אומר השונה ואינו עמל כאיש שזורע ואינו קוצר, הלמד תורה ושכח דומה לאשה היולדת וקוברת, רבי עקיבא זמר בו תדירה זמר. (ח). אין שורפין שתי פרות בבת אחת, משנעשת אפר מביא אחרת שורף על גבה ואינו חושש, שרפ' שני חצאין

חסדי דוד

מנינן לעיל במתני' ז' מעזרא ואילך לא חשיב ריב"ז בהדייהו, אלא שהוא מסייע בהדי הכהן השורף ועביד איזה מהמעשים, דהכתי רק בשנים הוה באותם מ' שנה שהיה תלמיד, ואפי' דהוה בהדיה ר' ישמעאל בן פיאבי, וכנגד המעשה שעשה הוא בידיו קאמר שעשו ידי, וכנגד מה שראה לכ"ג קאמר וראו עיני. ובהא דהלל הזקן, כבר כתי' לעיל דבספרי מסיים אלא שלא היה יכול לומר מה שעשו ידי ע"ש, דהלל לאו כהן הוה, אלא דמ"מ להיותו מגדולי הדור היה הולך שם, כדתנן זקני יש' היו מקדימין ברגליהם להר המשחה, הילכך אע"ג דמה שעשו ידי לא הו"מ למימר, מה שראו עיני מיהא שפיר הוה קאמר. ומאי דמסיים הכא שהיה רי"א, כבר כתי' התם דהנך מילי איתנהו בש"ס (דסוטה) [דסנהד'], ושם ביארנו הנלע"ד, ובדברי ר"ע כאן יש ט"ס וכצ"ל זמר בתדירא זמר, ושם נדחקתי בפירושו. ועכשיו נ"ל דה"פ משום מאי דאי' בפ"ז דסוטה (ל"ה א'), מפני מה נענש דוד מפני שקרא לד"ת זמירות, שנא' זמירות היו לי וכו', א"ל הקב"ה ד"ת שכתוב בהן התעיף עיניך וכו', אתה קורא אותן זמירות וכו', ורש"י ז"ל פי' זמירות וכו', כשהייתי בורח מפני אויבי וכו', הייתי משתעשע בחוקיך והיו לי לזמירות לשעשעני ע"כ. ונלע"ד שכוונתו ז"ל משום דק"ל באמת למה נענש דוד, דמאי גריעותא היא לקרוא לד"ת זמירות, אדרבא הרי אשכחן בדברי הנבואה נמי הכי, וכמ"ש רז"ל (עיין סנהדרין ל"ב א' ועירובין י"ח ב') כל בית שאין נשמעת בו ד"ת בלילה נחרב, שנ' ולא אמר איה אלוה עושי נותן זמירות בלילה, ועוד אמרו (מגילה ל"ב א') כל הקורא בלא זמרה ושונה בלא נעימה, ע"ה אומ' וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים וכו', והמפ' נדחקו בזה ע"ע, אבל לעד"ן דהיא גופה קשיא ליה לרש"י, ומש"ה פי' שאין הכוונה על שקרא אותן זמירות, דאדרבא זהו שם הראוי להם, אלא על מה שאמר זמירות היו לי עבר, כלו' לעת הצורך שהייתי ירא מפני גויים מפני לסטים הייתי משתעשע, אבל לא כל שעה, לפי שכבר איני צריך ללמוד שכבר מלאתי כריסי ולמדתי כל התורה ואיני צריך לחזור תדיר, ולכך קרא אותן זמירות, כלו' כמו זמירות, שאין אדם מזמר כל שעה אלא לפרקים, לכך א"ל הקב"ה ד"ת שכתוב התעיף בו דשכחה מצויה הרבה בד"ת, שהשטן מקטרג וצריך לחזור עליהן תדיר, אבל החוזר תדיר אין הכי נמי דמצי לקרותן זמירות, וז"ש ר' עקיבא זמר בתדירא, כלו' אם אתה מחזר בתדירא קרא אותן זמר ואין בכך כלום, אדרבא זהו השם הראוי להן שצריך ללמוד בנעימה וכדאמרן.

(ח). אין שורפין ב' פרות וכו'. מייתי לה הר"ש במש' ג' פ"ד, ופשוט הוא, דכתיב ושרף את הפרה אחת ולא ב', ולא בשתי חצאין משום דבעי' שריפת כולה ביחד, ומלתיה דר' היה אפ' לפי דאפי' בב' מקומו', דכל דאיכא שריפת מקצתה במקום שחיטה סגי, אבל דוקא זו אחר זו, דהיינו שבתחלה שורף מקצתה במקום שחיטתה, כדי לקיים ושרף במקום ושחט, והדר ישרוף מקצתה במקום אחר, כך היה נר' לפי דאילו במקום א' אלא שלא שרפה כולה מחוברת אלא מנתח אותה לנתחים והולך ושורף אבר אבר, בהא כשר לכ"ע, כדתנן סתם מתני' במש' ג' הפשיטה ונתחה כשירה, ואמאי תנא לה הכא משמיה דיהודאה דמשמע דרבנן פליגי, אבל כי דייקי' בדברי הרמב"ם שם דין י"ב א"ל לידחק בכך פי', דפי' שם הפשיטה ונתחה ואח"כ שרף כולה כשירה ע"כ, להורות נתן, דע"כ לא מכשיר סתם מתני' אלא דנתחה ואח"כ השליך כל הנתחים לשורפן כא', אבל נתוח והשלך נתוח והשלך, בהא לא מכשיר מתני', אבל ר' הכא ס"ל דאפי' חתכה ב' חלקים ושרפה זו אחר זו, הואיל והכל במקום אחד כשירה, אבל לתנא דמתני' אה"נ דפסולה בכה"ג, דבעי' ושרף את הפרה כולה בבת א', ובודאי דהכי הלכתא.

ודע דראיתי בס' משל"ס, דעל מש"ר הפשיטה ונתחה וכו', הק' מהברייתא דפ"ק דחולין די"א ושחט ושרף מה שחיטה כשהיא שלימה אף שריפתה כשהיא שלימה, ואולי קרא אתא שלא ינתח נתחיה לנתחים דומיא דעולה, ובזה יתקיימו הב' כתובים, אך מדברי רבי' נר' דלא אתי קרא אלא לבדיעבד ודוק ע"כ. ואין ספק אצלי שלא יצאו דברים אלו מפה קדוש, דא"כ מאי האי דמסיק ש"ס התם לאוכוחי מהכא דזיל בתר רובא, מדאמר רחמ' ושחט ושרף וכו', וליחוש דילמא טריפה היא, אלא וכו', ומאי קו' מאחר דלא אתא קרא אלא לומר שלא ינתח נתחיה לנתחים, הרי מצי בדיק לה שפיר, ואי משום הראש דלא מצי לפתחה ואיכא למיחש שמא ניקב קרום של מח, אי מהא לא איריא, דהא כבר דחי לה לעיל כי הוה בעי להוכיח מראשה של עולה דמהכיא ליכא הוכחה, דדילמא פלי ליה ובדק ליה, דהכיא דלא נתחיה וכו', ה"מ דחתיך לגמרי, אבל לייף לית לן בה, א"ו דכי דריש הכא ושחט ושרף כולה שלימה קאמר, הילכך מוכח ש"ס שפיר, ומ"ש לד' רבי' דלא אתי קרא אלא לבדיעבד, כלו' קרא דאת עורה ואת בשרה כדלעיל, ואידך קרא דושחט ושרף היינו לכתחלה, בהא נמי ק"ק דכל הכתוב בפרה לעכובא הוא, ואם אי' דקפיד קרא שתהא בשריפה דומיא דשחיטה אפי' דיעבד פסולה, ומ"מ י"ל דשאני הכא, דאיכא תרי קראי דסתרי אהדדי, ואי לאו מליפ' דמתני' דקתני הפשיטה וכו', דמשמע דיעבד דוקא וכמ"ש הרמב"ם נמי עפי הוה מסתבר איפכא, דלעולם פשטיה דקרא דאת עורה ואת בשרה, משמע דבעי נתוח דומיא דקרא דפר כהן משוח וכדכתי' לעיל, ומש"ה אצטי' קרא דושחט ושרף להכשיר בלא נתוח, דלא נילף מהתם, ומ"מ שפיר דייק והוכיח תלמו' דמדמכשיר קרא בלא שום נתוח כלל, שפיר ילפי' דסמכי' ארובא, אבל מנה לי' דהפשיטה וכו', נ"ל כמ"ש המשל"ס וטעמא כדכתי'.

זו אחר זו, אמר רבי אומר אני בזו שהיא כשרה. (ט). פרה שאירע בה פסול, לפני פסולה מטמא בגדים, לאחר פסולה אינו מטמא בגדים, רבי שמעון אומר בין לפני פסולה בין לאחר פסולה אין מטמא בגדים, מפני שהיא נדונית על שם סופה, אמר רבי שמעון מצאתי חנינה בן גמליאל ואמר לי פרה שאירע בה פסול מהו, אמרתי לו לפני פסולה מטמא בגדים, אחר פסולה אינו מטמ׳ בגדי׳, אמרו לו והלא משמך אמרו לו לרבי אלעזר בין לפני פסולה בין לאחר פסולה מטמא בגדי׳, מפני שהיא נדונת על שם סופ׳, אמרתי לו לא אמרתי, בין אמרתי בין לא אמרתי נראין דברי. (י). לעולם מרבין לה עצים, אמר רבי יהוד׳ אף כשהיו מרבים לא היו מרבים אלא חבילי אזוב שאפרן מרובה ויפה. (יא). כל מעשה ביום, חוץ מאסיפת האפר והמלוי והקדוש, כל מעשה בכהני׳, חוץ מאסיפת האפר והמלוי והקדוש והזאה, לעולם אין ממלאין ואין מקדשין אין מזין ממנה עד

חסדי דוד

(ט). פרה שאירע וכו׳, אר״ש מצאתי וכו׳, אמר לי והלא משמך אמר לי ר׳ אלעזר בין לפני פסולה בין לאחר פסולה איננו מטמא וכו׳. כצ״ל, והנה במתני׳ (פ״ד מ״ד) תנן אירע בה פסול בשחיטתה אינה מטמאה בגדים, אירע בה בהזייתה לפני פסולה מטמאה לאחר פסולה אינה מטמאה, וטעמא דכשנפסלה בשחיטתה נמצא שלא נעשה בה שום מעשה לשם פרה בכשרות, ומייתי לה בפ׳ השוחט דכ״ט, ומפי׳ דאפי׳ למ״ד ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף, כיון דנתקלקלה שחיטה אגלאי מלתא למפרע דלאו שחיטה היא כלל ע״ש, וא״כ הכא הך פלוגי׳ ליכא לפרושי דאיירי שאירע הפיסול בשחיטה, דא״כ היכי קאמר ת״ק לפני פיסולה מטמאה, הא ליכא שום מעשה כלל, אלא מוכרח לומר דאיירי בתר שחיטה, כגון בהזאה וכדתנן, אך ק׳ דא״כ מ״ט דר״ש ובאיזה כח קאמר דנדונת ע״ש סופה, והלא בשעת שחיטה כשרה גמורה הויא. וסיפא דברייתא קשיא טובא, דר״ש דקאמר לא אמרתי, ממה נפשך, אם אמת הוא שלא אמר, היכי ר״א העיד שקר משמו, ואם אמת הוא שאמרה וכעדותו של ר״א, למה זה כחש לו ואם משום דהדר ביה, מאי האי דמסיים בין אמרתי בין לא אמרתי נראין דברי [1]). ונלע״ד דטעמיה דר״ש דקאמר דאפי׳ קודם פסולה אינה מטמאה, משום דכיון דנפסלה אח״כ בהזאה או בשריפה, הוברר הדבר למפרע שהיתה עתידה להפסל, ור״ש אית ליה ברירה אפי׳ בדאו׳, (ועיין בפ׳ כל הגט דכ״ו דקאמר ש״ס לר״ש ל״ש תולה בדעת עצמו [ול״ש] בד׳ אחרים אית ליה ברירה) ומש״ה אינה מטמאה, ומיהו כששאל אותו הנניא השיבו לפני פסולה מטמאה, לפום שיטת רבנן דלית להו ברירה בדאו׳, ולא סמכי׳ כה״ג אברירה לטהרו, וכשהקשה לו חנניא והלא משמך וכו׳, א״ל לא אמרתי כלו׳ לדידכו לא אמרתי כלום, כלו׳ שאין אתם מודים לי לסמוך אברירה, והוי כאילו לא אמרתי כלל, ומ״מ בין אמרתי וכו׳, בין אם אתם מודים בין אין אתם מודים, לדידיה נראין דברי דסמכי׳ אברירה, כך נר׳ לפי׳ דברים הללו, ולדינא עכ״פ נקטי׳ כת״ק וכסתמא דמתני׳, וה״נ קי״ל דלא סמכי׳ אברירה בדאו׳ וכ״פ הרמב״ם פ״ה דין ג׳.

(י). לעולם מרבין לה עצים. היינו מתניתין (שם) ומסיים בה עד שתיעשה אפר, אבל משנעשית אפר שוב אין מרבין עלים, והכא נקט ל׳ משנתנו בקצרה, משום דבעי לסיומי אריה״ו אף כשהיו מרבין וכו׳, כלו׳ אפי׳ קודם שתיעשה האפר דשרי להרבות, לא היו מרבין אלא חבילי אזוב וכו׳, ופי׳ הר״ש יפה שאין נעשה פחמין כשאר עלים ע״כ. ומדקתני אריה״ו ולא תני ריה״ו אומר, משמע דלא פליג אלא לפרושי דברי מתני׳ דלמצוה באלו היו רגילין, ובספרי נמי תנינן הכי משמיה דריה״ו, ומוסיף נמי או חבילי אזוב יון עי׳ שם, ופשוט דכיון דאין זה לשם מצות השלכת אזוב דמעיקרא, מאי נ״מ דאית ליה שם לווי, וכ״פ הרמב״ם דין י״ו עי׳ שם.

(יא). כל מעשיה ביום חוץ וכו׳. כבר כתי׳ לעיל, דהכי תניא בפ׳ טרף דמ״ב, אין לי דבעי׳ יום אלא הזאת מימיה דכתיב והזה וכו׳ ביום הג׳ וכו׳, מנין לרבות שחיטתה וכו׳, ת״ל תורת, יכול שאני מרבה אף אסיפת אפרה ומילוי מים וקידוש ת״ל זאת, ומה ראית וכו׳, מוציא אני את אלו הואיל וכשרין באשה כבאיש, כשרין נמי ביום ובלילה ע״ש. ודקתני כל מעשה בכהנים וכו׳, חוץ וכו׳ אסיפת אפרה דכתיב ואסף איש טהור וכו׳, ובתר הך אסיפא כתיבי מילוי וקידוש והזאה, למדנו שכל הכשר לאסיפה כשר גם לאלו ע״ש. ואע״ג דתנינן שמתחלק האפר לכל המשמרות, לאו משום דבעי כהן להזות מימיה, דכתיב והזה הטהור אפי׳ זר, אלא דמשום דכהנים סתמן טהורים, שהרי על טו׳ מת הוזהרו, ומשאר טו׳ נמי מסתמא נזהרים משום עבודה, משא״כ ישר׳ שאין חייבין להיות טהורין אלא ברגל דוקא, הילכך נמסרה האפר בידיהם, ודרכם היה שהם היו מזין, אבל מדינא אפי׳ זר כשר, ובלבד שיהיה טהור לחטאת.

והא דקתני לעולם אין ממלאין וכו׳, עד שתיעשה אפר, זה ברור דכל זמן שעדיין לא נשרפה כולה, אכתי אין עליה דין אפר הפרה, דאפילו כזית שלא נשרף ולא נעשה אפר מעכב בה כדלעיל, והילכך עד שתיעשה כולה אפר אי אפשר לקדש באותו אפר, וכל שכן שלא להזות, וכיון דאכתי ליכא אפר הראוי לקידוש, אם כן המילוי נמי לא חשיב מילוי, ומ״מ לא מצאתי מבואר דין זה בדברי הרמב״ם. והדתני סיפא כל מעשיה מלאכה פוסלת וכו׳, כבר כתי׳ לעיל דמלפניו ומלעיניו ילפי׳, דמלאכה פוסלת בה עד סוף שריפתה, אבל באסיפת אפרה לא פסלה מלאכה. ומ״ש כל מעשיה בכהנים משמע דאף שחיטה, והיינו כרב בפ׳ טרף דמ״ב, ודלא כשמו׳ וריו״ח שם דמ״ג. והרמב״ם ספ״ד כתב, כל מעשה הפרה מתחלה ועד סוף אינו אלא בזכרי כהונה וכו׳, משמע דפי׳ הכי, אבל בריש ה׳ פה״מ, פי׳ להדיא אף פרה אדומה ששחט הזר כשרה, וכדי שלא יהיו פסקיו סותרין זא״ז, צ״ל דלכתחלה נקטי׳ כסברא דרב, ומ״מ הואיל ואשכחן דאפי׳ בק״ק שחיטה בזר כשרה, נקטי׳ בדיעבד כריו״ח, למימרא דחקה לא קאי על

1 בכ״י: דברים, ועיין תס״ר עמ׳ 227.

שתעשה אפר, כל מעשיה מלאכה פוסלת בהן, חוץ מאסיפת אפרה והזאת מימיה. (יב). שש מעלו' בחטאת בכל מקו', מזין מי חטאת ואפר חטאת בכל מקום, עם הארץ שאמר טהור אני לחטאת מקבלין אותו, כלי' הללו טהורין לחטאת מקבלין הימנו, טבל להזאת ולא הזה אוכל בתרומ' לערב, ר' אומר בידו מי חטאת ואפר חטאת עושין על גביו טהרו' ועל גבי בגדיו ועל גבי סנדליו. (יג). עם האר' שהביא כלי' לחטאתו, חבר לוקח ממנו לחטאתו ולתרומתו, הבי' לתרומתו, אין חבר לוקח ממנו לחטאתו ולתרומתו, של תרומ' אי' חבר לוקח ממנו לחטאתו ולתרומתו, חבר שאמר לעם הארץ הבא כלים לחטאתו, חבר לוקח ממנו לחטאתו ולתרומתו, הביא לתרומתו, אין חבר לוקח ממנו ולתרומתו, הביא לחטאתו ולתרומתו, של חטאת חבר לוקח ממנו בין לו ובין לאחר, ובלבד שלא

חסדי דוד

השחיטה. ומאי דמסיים והזאת מימיה היינו בשעת הזאה דוקא, אבל במילוי וקידוש אה"נ דפוסלת מלאכה, וכדתנן ספ"ד והמלאכה פוסלת במים עד שיטילו את האפר, ופי' שם המפ' דכתיב והיתה לעדת ב"י למשמרת למי נדה חטאת היא, מה חטאת נפסלת במלאכה, כך המים נפסלים, יכול אפי' אחר שקדשו, ת"ל למי נדה כבר הן מי נדה, והכי אי' בספרי ע"ש, ועיין ברמב"ם פ"ח.

(יב). שש מעלות בחטאת, ממלאין ומקדשין מי חטאת בכל מקום, מזין מי חטאת וכו', טבל להזות ולא הזה, אוכל בתרומה לערב, ראו בידיו מי חטאת וכו', אין חבר לוקח ממנו לחטאתו ולתרומתו, הביא לחטאתו ולתרומתו של חטאת חבר לוקח ממנו לחטאתו ולתרומתו, של תרומה אין חבר וכו', חבר שאמר לע"ה הבא כלים לחטאתי וכו'. הביא לתרומתו אין חבר לוקח ממנו לחטאתו ולתרומתו הביא לחטאתו וכו', בין לאחר לחטאתו ולתרומתו ובלבד וכו', ונמלכתי עליהן לתרומתי וכו', כצ"ל. וכך העתיק הר"ש (פ"ה מ"א), ופי'[1] ממלאין ומקדשין בכל מקום, כדתנן בפרקין (פ"ה מ"ה) בכל הכלים מקדשין, ואפי' תלוש ולבסוף חברו, כגון שוקת וכו', וכן הזאה ע"כ. ופי' דחיק טובא לפי' דבכל מקום ר"ל בכל הכלים, ותו דהא מלתא דבכל כלים הא תנינן לה, בין במתני' בין בתוס' בפי' דלקמן, ועוד דלפי' זה אין ענין כלל לשש מעלות שהקדים ברישא, ולמה הפסיק בהנך מילי בין מ"ש שש מעלות למנין המעלות, לכך נר' לפי' דר"ל ממלאין ומקדשין בכ"מ, פי' אפי' בבית ע"ה, וכן מזין עליו בביתו, ואין חוששין שמא יש בביתו איזו טו', דכיון דאיהו מתרלה ויודע שבאין למלאת או לקדש או להזות בביתו בדיק לה שפיר מכל טו', ולא סוף דבר דאין חוששין דילמא איכא טו' טמונה בביתו, אלא אפי' לגופו נמי, אע"ג דגזרו רבנן טו' על ע"ה, וכדתנן בגדי ע"ה מדרס וכו', אם הוא אומר טהרתי לחטאת מקבלין אותו להזות על הטמא, ולא עוד אלא אפי' אמר כלי זה טהור לחטאת, מקבלין הכלי למלאת ולקדש, אעפ"י שהיה אותו הכלי בביתו ואיכא חששא נמי שמא נגעה בו אשתו נדה והוא לא ידע, עכ"ז אשמועי' דלא חיישי' כלל, דכל שיודע שהוא לחטאת מרתת ומזדהר שפיר, שידע מעלת החטאת.

ובמאי דתנא אח"כ טבל להזות וכו', פי' הר"ש דטבל לחטאת הוחזק לתרומה ע"כ. ואכתי לא ביאר לנו הרב אמאי תנן ולא הזה, אמנם פי' ברור, דדוקא עד שלא הזה הוא דיהבי' ליה לאכול תרומה טהורה דידן, לפי שעתיד להזות למחר ונזהר יפה בשמירת גופו, אבל לאחר שהזה אפי' בו ביום הו לא מחזיקי' ליה לטהור. ואמאי דתנא ראו בידיו וכו', פי' הר"ש לא במקודשין, דהנושא מי חטאת שיש בהן כדי הזייה טמא, אלא אוחז בידיו המים בפ"ע והאפר בפ"ע שרוצה לקדש, עושין ע"ג טהרות, דמחזקי' ליה כטהור לו ולבגדיו ולסנדליו ע"כ. ואמנם על מה שפי' ראו בידיו וכו', אני בער ולא אדע מי דחקו להרב בזה, דאיברא דהנושא מי חטאת טמא מיהו היינו דוקא כשנושאן שלא לצורך הזייה, אבל לצורך כגון שקידש בבית זה ומוליך לבית אחר להזות על הטמא אינו טמא כלל, וכמ"ש הרמב"ם במש' ב' פ"ק דכלים, והוא מהתוס', וכ"כ בחבו' רפט"ו ע"ש, וכ"כ התו' בפ"ק דנדה ד"ט, וא"כ שפיר יש לפי' כאן במקודשין, והרי הוא טהור לפי שנושאן להזות, ואיברא דליס' דראו בידיו מי חטאת ואפר חטאת, טפי משמע אלו בפ"ע ואלו בפ"ע, מדלא תנא בקצרה ראו בידיו מי חטאת, אבל י"ל דנקט הכי לרבותא, ל"מ אם נושא המים המקודשין להזות, דודאי נאמן דמרתת לנגוע בהן אא"כ טבל לחטאת, אלא אפי' נושא אלו בפ"ע ואלו בפ"ע, דאכתי לא קידש וסד"א לא מזדהר כוליה האי קמ"ל. ובמ"ש לו ולבגדיו ולסנדליו, לא העיר הרב אמאי אצט' למיתני ולסנדליו בתר דקאמר ולבגדיו, וי"ל דבשלמא בבגדיו לא חיישי', דמאחר שטיהר עצמו ובגדיו לחטאת, מזדהר שפיר שלא לפשוט בגדיו מעליו וליכא למיחש שמא נגעה בהן אשתו נדה, אבל סנדליו דמסתמא בבית אינו מניחן ברגליו, וסד"א ליחוש בהו שמא נגעה אשתו נדה והוא לא ידע קמ"ל.

ובמ"ש ע"ה שהביא וכו', פי' הר"ש לוקח לחטאתו ולתרומתו דטהור לחמור טהור לקל, הביא לתרומתו אין חבר וכו', דאתרומה לא מהימן. הביא לחטאתו ולתרומתו שני כלים הביא, ואמר זה לחטאת וזה לתרומה, ואע"ג דמרישא שמעי' דאחטאת מהימן אתרומה לא מהימן, סד"א כיון דהביאן ביחד מגו דמהימן אחטאת מהימן נמי אתרומה, דאגב של חטאת נזהר בשמירתו של תרומה קמ"ל, א"נ דלא תימא איפכא דמתוך שלא נזהר בשל תרומה משום דקילא ליה לא נזהר בשל חטאת ע"כ. ופירושו הראשון נוח לי והבי' קשה הימנו לפע"ד, דהיכי תיסק אדעתין דמתוך שלא נזהר בשל תרומה לא נזהר בשל חטאת, דמאי נ"מ דתרומה קילא ליה, הא אמרת דחטאת חמירא ליה, וכיון שאמר כלי זה טהור לחטאת פשי' דמהימן. ונלע"ד נמי לומר דהא דלא מהימן ולא יקח ממנו לתרומה, היינו דוקא בכה"ג שאמר זה לחטאת וזה לתרומה, אבל אם אמר סתם א' לחטאת וא' לתרומה ולא ייחד שניהן לוקחים וטהורים בין לחטאת בין לתרומה, דכיון דלא ידע הע"ה הי מנייהו יקחו לחטאת, הא ודאי

1 עיין תוספתא כפשוטה ח"ה חגיגה, עמ' 1327 ואילך.

יערים, ואם הערי׳ הרי אלו טמאין, ושל תרומה אין חבר לוקח ממנו לחטאתו ולתרומתו. (יד). עם הארץ שאמר כלים הללו הבאתי לחטאתי ונמלכתי עליהן לתרומתו, הואיל ונתיחדו ברשות עם הארץ שעה אחת הרי אלו טמאין.

פרק (ד׳) [חמישי] (א). המביא כלי חרס לחטאת טבל ולן עם הכבשן, לן עד שלא טבל, רבי מטמא, ר׳ יוסי בר׳ יהודה אומר לן ואחר כך טבל, אם לא היה בחזקת המשתמר טמא, לתרומה פותח כבשן ונוטל, מצאו

חסדי דוד

מרתת ונזהר בשניהן, ועיין לעיל במס׳ חגיגה פ״ג, דהתם תנינא תוס׳ מעין זו ושם פירשתיה בדרך אחר, והביא שעתא אשתמיט מנאי הך מתניתא דהכא ופי׳ הר״ש שעליה, ולכך ביארתי כפי הנלע״ד, ופירשתי דהביא לחטאתו היינו לחטאת ממש, דהיינו לקדש, ואעפ״י שהבאתי ראיה מפירש״י, מ״מ יותר נר׳ לבאר כפשטה דקאי אחטאת דפרה, וכינוי לחטאתו היינו לקדש מי חטאת לצרכו, ומ״מ באיזה ל׳ מהתוס׳ מסתבר עפי הדרך שדרכתי שם ע״ע.

והא דחבר שאמר לע״ה וכו׳, פי׳ הר״ש אצטי׳ לאשמועי׳, דלא תימא בהביא מעצמו שתם הוא דהימנוהו רבנן, שלא יהא כל א׳ וא׳ הולך ושורף פרה לעצמו, אבל לכתחלה לא סמכי׳ עליה למימר ליה להביא וכו׳, הביא לחטאתו ולתרומתו אצטי׳ למיתני, משום דמוסיף על דבריו הוי שהביא גם לתרומה, סד״א דאיערומי קא מערים ולא מהימן כלל, ובלבד שלא יערים שלא יאמר כן מפני שאין יכול למכרם ע״כ. והנה מה שפי׳ הרב על שלא יערים לפקע״ד דחוק, ועוד דא״כ במה יודע אפוא דבאמת לא אמר כן אלא לפי שלא היה יכול למכרם, ואם כן לעולם נחוש לזה, ותו עיקרא דמלתא תמיהא לי, דכיון דאמרן דחטאת חמירא ליה לע״ה ומרתת, היכי חיישי׳ שיערים על החטאת, ונלע״ד לפי׳ ובלבד שלא יערים[1]), היינו כגון שיודע הע״ה דהחכמים מאמינים לו על החטאת ואין מאמינים אותו על התרומה, וגם יודע הוא בודאי דהאידנא אין צריך החבר לחטאת כלל אלא לטהרות, אלא דבעו מניה שיביא לחטאת, לפי שיודעים בו דבהכי נזהר, ומאחר שהוא יודע דבאמת לא צריכא להו השתא לחטאת כלל אלא לתרומה, הילכך קאמר להו בדרך הערמה, שזה הביא לחטאת כדי שיאמינוהו עליו ולעולם לא נזהר בו היטב דלא מרתת, מאחר שיודע דהשתא חטאת לא שכיח להו, בכה״ג הוא דאמרי׳, שאם הערים שידע דבקושטא אינם צריכים לחטאת אפי׳ אמר זה לחטאת שניהם טמאין. ואמאי דתני תנא הכא בהך סיפא חבר לוקח בין לו בין לאחר, לא פי׳ לנו הרב אמאי אצטי׳ למימר בין לאחר, וי״ל כגון שהחבר לא שאל ממנו אלא כלי א׳ לחטאת, שאינו צריך אלא לא׳, והביא ב׳ או ג׳ ויש שם חבר אחר שצריך גם הוא כלי לחטאת או לטהרות, סד״א דכיון דהוסיף על דבריו שא״ל להביא א׳ והביא ב׳ או יותר, אפ״ה כל אותם שאמר עליהם שראויים לחטאת לוקח בין לו בין לאחרים אפי׳ להשתמש בהן תרומה, ולא חיישי׳ אלא לאותן שאמר שהן לתרומה. ובמספר השש מעלות, פי׳ הר״ש הראשונה טבל לחטאת אוכל

בתרומה לערב, השנייה רחו בידיו מי חטאת וכו׳, הג׳ הביא כלי לחטאת לוקח הימנו לחטאת ולתרומה, הד׳ הביא לחטאת ולתרומה, הה׳ חבר שאמר וכו׳, הו׳ הביא לחטאת ולתרומה ע״ש. ומה שלא מנה מ״ש ברישא ע״ה שאמר טהרתי וכו׳, כלים הללו טהורין וכו׳, נ״ל שגם אלו בכלל הא דטבל לחטאת וכו׳, ולפי״ז לדידן גם ממלאין ומקדשין וכו׳, הכל נכלל במעלה הראשונה ותו לא מידי. והא דתני סיפא ונמלכתי[2]) וכו׳, הואיל ונתייחדו וכו׳, פי׳ הואיל והודה בפיו שנמלך אפי׳ אינו אומר שנמלך רק שעה א׳ וחשב לתרומתו, דסד״א לשעה קלה לא חיישי׳ קמ״ל ועמ״ש בר״פ דלקמן.

פרק (ד׳) [חמישי] (א). המביא כ״ח לחטאת טובל וכו׳. רישא היינו מתני׳ רפ״ה, והכא לא אתא אלא לאשמו׳ אם לא טבל מקודם לכן דפליגי ר׳ מטמא, ופי׳ הר״ש אפי׳ הניח שם שומר כשהלך לטבול ע״כ. ור״י בר״י פליג, דדוקא אם לא היה בחזקת משתמר אז טמא, אבל הניח שומר טהור, והני תנאי משמע דלית להו דנאמן ע״ה על החטאת, א״נ איירי שלא הודיעו מתחלה דלחטאת בעי ליקח מאותו כבשן, שאם הודיעו הרי הוא נאמן, ומה שימור צריך הא ודאי נזהר הע״ה לעשותו בטהרה, הואיל והודיעו דמשם רוצים ליטול לחטאת, ואפי׳ לא הודיעו תחלה אלא השתא כשבא ליקח אומר לו שרוצה כלי לחטאת, אם אומר לו הע״ה קח מאלו שבכבשן, פשי׳ שנוטל עכ״פ כפי מ״ש בס״פ דלעיל אבל כפי הנר׳ ממתני׳ דת״ק ודאי ס״ל דאינם נאמנים אף על החטאת[3]), דריה״ו פליג ואמר אף מן הבית הוא מביא, ומש״ה כתב הרמב״ם והלכה כריה״ו, וע״ע לקמן. ומ״ש לתרומה פותח כבשן ונוטל, היינו נמי מתני׳, אלא דהכי תנן בתרומה פותח כבשן ונוטל, רש״א מן הסדר הב׳ וכו׳, וק׳ כיון שפותח החבר אמאי לא יטול מן הסדר הא׳ לכ״ע, מש״ה הוסיף כאן מצאו פתוח וכו׳, למימר שדברי ר״ש ור״י במצאו פתוח שפתחו ע״ה שלא בפנינו איירי.

ואמנם מ״ש או שנפחת א׳ מהן לא ידענא מאי, והר״ש לא פי׳ מידי. ולפעד״ן דט״ס הוא, וצ״ל או שנפחת[4]) א׳ מהם, ופירושו אפי׳ מצא הכבשן סתום אלא דכשבא לפתוח מצא שהסדר הראשון נפחת, דמורה שניטל משם איזו קדרה או קדרות, שהרי אורחא דמלתא שהסדרים שלימים, וא״כ חיישי׳ שנגע בו יד ע״ה ולקח משם ושוב חזר וסתמו, הילכך אינו נוטל מהסדר הראשון, אלא מהב׳ או מהג׳ למכ״ל ולמכ״ל, והוסיף עוד כאן דברי רשב״י, דקאמ׳ דפלוגי׳ דב״ש וב״ה היא, ולר״י נ״ל דס״ל לא נחלקו ב״ש וב״ה בדבר זה, דאל״כ ר״י היכי שביק ב״ה ואמר כב״ש, ומ״מ כל זה היינו כפי מש׳ ראשונה, אבל למש׳ אחרונה דרבותינו לא גזרו טו׳ על הכלים שבכבשן כלל, אלא נוטל הע״ה כרצונו ואינו נמנע ולא יפחד, דאפ״ה יכול החבר ליקח אפי׳ אחר ימים שנפחת,

1 פירש הגר״א, ובלבד שהחבר לא יערים ויאמר לו „לחטאתי״ בשעה שצריך לתרומתו.
2 עיין מ״ש רבינו בחגיגה פ״ג ומ״ש בתוספתא כפשוטה שם, עמ׳ 1330.
3 לפנינו משנה ראשונה, ומתחילה סברו שע״ה אפילו על החטאת אינו נאמן, וכמפורש בס״ז חקת, ריש עמ׳ 305: שחזרו לומר הכל נאמנין על טהרת הקדש ועל החטאת, עיין מ״ש בתוספתא כפשוטה חגיגה, עמ׳ 1326.
4 וכ״ה באמת בר״ש בדפ״ר.

פתוח או שנפתח אחד מהן, רבי שמעון אומ׳ מן הסדר השני, רבי יוסי או׳ מן הסדר השלישי, רבי שמעון בן יהודה אומ׳ משום ר׳ שמעון בי׳ שמאי מסדר השלשה, ובית הלל אומרים מן הסדר השני, וזו משנה הראשונה. רבותינו אומרים פותח ונוטל ואינו נמנע והחבר בא אפילו לאחר שלשה ימים נוטל. (ב). אגולת האפים ונמצא אבק על גבי כלי׳ הרי זה נוטל, אחד כולן ברשות עם הארץ, מקום ששם משקעיין את הזאות בטי׳ הלבן החבר עומד על שיקועו, העומד שעומד עליו אינו טמא אותו אלא אותו עמוד בלבד. (ג). החב׳ עומד למעלה ועם הארץ למטה שולח ונותן לו, נאמן עם הארץ לומר לא טמאתי, מפני שהוא בחזקת המשתמר. (ד). מלא דלי לשתות חשב עליו עד שלא הגיע למים וערה צריך לנגב, אם משהגיע למים וחשב עליו מערה ואינו צריך לנגב, רבן שמעון בן

חסדי דוד

וג׳ דנקט לאו דוקא. ואח״כ צ״ל גילה האפים וכו׳, ופי׳ הר״ש מג׳ כמחפה בכלאים וכו׳, שדרך לכסות הכבשן וגלהו ע״ה ומצא החבר אבק ע״ג הכלים ע״כ. פי׳ כיון שיש שם אבק, הוראה היא שלא נגע, ולכך ה״ז נוטל כלו׳ אפי׳ מן הסדר הראשון לכ״ע, דבכה״ג ל״פ ר״ש ור״י, אבל ניטל כלי א׳ מהן אעפ״י שיש האבק ע״ג שאר הכלים הרי כולן אסורין, ואמנה כולן לאו דוקא, דכפי מ״ש לעיל או שנפתח א׳ מהן דלא אסרו ליקח אלא מן הסדר הראשון, א״כ ה״נ כולן היינו הסדר הראשון למר והב׳ למר, כך נר׳ לפ׳ ועכ״פ כל זה אתאן למש׳ ראשונה.

ואח״ז צ״ל מקום שמשקין את הנאות וכו׳, העמוד שעומד עליו וכו׳, שולה ונותן לו כנ״ל, ופי׳ הר״ש יש מקום בכבשן ששם משקין אותן והחבר עומד על שקועו ומשמר שלא יגע ע״ה וכו׳, ואינו חושש באחרות והקדרות מסודרות וכו׳, כמין עמוד וכו׳, וכשבא ע״ה ליטול וכו׳, עומד על עמוד א׳ ואותו עמוד לבדו שהוא עומד עליו טמא. שולה אין ע״ה נוטלם בידו שלא יטמאם, אלא ע״י ד״א שאינו מקבל טו׳ נוטלן וכו׳, מל׳ השולה דגים מן הים ע״ש. ולא ביאר הרב פי׳ הנאות, וברור הוא דהיינו מל׳ אל תאכלו ממנו נא (שמות י״ב ט׳), כלו׳ שלא נתבשלו, וגם לא ביאר הרב דכל זה לפי מש׳ ראשונה, ומיהא דבר ברור הוא, אלא דמ״מ הא דקתני סיפא שולה וכו׳, נר׳ דשפיר שייך אפי׳ למש׳ אחרונה, דאע״ג דלא גזרו טו׳ על כלים שבכבשן, מ״מ אם נוטלו הע״ה בידו אחר שהוציאו מן הכבשן הרי נטמא במגע ע״ה, ואמנם כל הדברים הללו אינם אלא בבאין ליקח מן הכבשן בסתם, אבל אם אומרים לע״ה שצריכין כלי לחטאת, כבר מלתין אמורה דאפי׳ מביא בידו מביתו נאמן וכ״ש מן הכבשן, ואפי׳ נוטלם הע״ה בידו, דכיון דיודע דלחטאת בעו הי לאו דטהור הוא לא הוה יהיב לן דאימת חטאת עליו, ואמנם הכתי לא אתפרש אלא מה דינם לחטאת ולתרומה, אבל לקדש לא שמענו אם אימת קדש עליהם כמו חטאת ונאמנים, או דילמא דינם בזה כמו התרומה ואין לוקחים מהם אלא מן הכבשן.

ומאי דמסיים הכא נאמן ע״ה לומר לא טמאתי, נר׳ דה״פ דכיון שהחבר עומד למעלה אעפ״י שאינו מסתכל בו היטב אם נוגע או לאו, נאמן הוא לומ׳ שלא נגע, דבחזקת משתמר הוא ומרתת ליגע, וזה ג״כ שייך שפיר אפי׳ למש׳ אחרונה. והרמב״ם בספי״ג מה״פ כתב, הכל נאמנים על טהרת החטאת, לפי׳ ע״ה שהביא כלי מביתו אפי׳ כ״ח, ואמר כלי זה טהור לחטאת מקבלין ממנו, ובפי״א מה׳ מו״מ כתב, מן המודיעית ולפנים נאמנים על כ״ח לקדש וכו׳, ומש׳ היא כפי׳ הומר בקדש, ואח״כ כתב הלוקח כ״ח מן הכבשן בכל מקום הרי אלו טהורין, בין לקדש בין לתרומה, ואין או׳ שמא נגע בהן ע״ה, ואפי׳ לקח מן הסדר הא׳, ואעפ״י שהכבשן פתוח וכבר נלקח הליו, שלא גזרו טו׳ על כלים שבכבשן ע״כ, וברור דהיינו כמש׳ אחרונה, וממ״ש ואין או׳ שמא נגע וכו׳, מובן דמ״ש ברישא הלוקח כ״ח מן הכבשן, רצ״ל שהחבר גופיה מוציא אותן מהכבשן, דאל״כ מאי קאמר ואין או׳ שמא נגע וכו׳, הא ודאי נגע כשהוציאן, והא דלא נקט שולה וכו׳, כדקתני הכא, משום דפשוט הוא, דכיון דשולה בדבר שאינו מקבל טו׳ הו״ל כאילו הוציאן החבר בעצמו. והיה היוצא מאלה הדברים אתיא מבינייא דג׳ הלוקות בדבר, והיינו דעל חטאת נאמנים בכל מקום ואפי׳ מביא מביתו, ועל התרומה אינם נאמנים כלל, ומ״מ כלים שבכבשן לא גזרו עליהם וטהורין אפי׳ לתרומה, ובלבד שלא יטלם הע״ה בידו, ועל הקדש נאמנים מן המודיעית ולפנים, אבל מן המודיעית ולחוץ דינם כתרומה, וע״ש בכ״מ שהק׳ דכיון שבמשנתנו לא הוזכרה מש׳ אחרונה זו היכי פסקי׳ הכי דה״ז כי הכיא, דאי ר׳ לא שנה ר״ח מנ״ל, ונדחק שם לפ׳ דמ״ש במש׳ לתרומה פותח את הכבשן היינו דברי רבותינו דבתוס׳ ע״ש. ובספרי ש״ל איכא הכא שלותא שגיון לדוד, שרציתי לומר דהרמב״ם פי׳ כת״ק דמתני׳, דמ״ש במש׳ ובתרומה פותח וכו׳, סיומא דמלתיה דריה״ו היא, אבל ת״ק לא החמיר אלא דוקא לחטאת, דממילא שמעי׳ אבל לקדש ולתרומה אפי׳ פתח הע״ה החבר לוקח אפי׳ לאחר כמה ימים ופי׳ הרמב״ם כת״ק ע״ש, וטעות הוא בידי, דאדרבא לא קי״ל כת״ק כלל דבחטאת מקילי׳ טפי דאפי׳ מביא מביתו טהור, וקושטא הוא דכריה״ו קי״ל, וכמ״ש הרמב״ם גופיה בפי׳ המש׳, והעיקר בזה או כמ״ש הר״ב תוי״ט ע״ש, ועדיפא מניה מ״ש הר״ב א״ן ע״ע.

(ד). מלא דלי וכו׳, למים **יערה וצריך** לנגב וכו׳, שלשל וכו׳, וצריך לנגב, **עודהו במים וחשב עליו מערה ואינו צריך לנגב**, רשבג״א וכו׳. כך גי׳ הר״ש (פ״ה מ״ג), ופי׳ בה בבבא דרישא מילא דלי וכו׳, כולה חדא מלתא היא, שחישב על מילוי זה לשתות עד שלא הגיע למים, אבל תחלה היה רוצה למלאת לחטאת, ונמלך לשתות עד שלא הגיע למים יערה וצריך לנגב, דכיון דנמלך עד שלא הגיע למים איפסלו להו, ואם משהגיע למים חשב לשתות, לא פסלה מחשבה, אלא דאחמרי רבנן לערות, גזרה אטו מחשבה דקודם שהגיע, ולענין לנגב לא גזרי, ורשב״ג לא גזר כלל ואפי׳ לערות א״צ ע״כ. ולפי׳ זה לכאורה הך פלוגי׳ דת״ק ורשב״ג דהכא, הני תנאי כהני תנאי דמתני׳ דפ״ע מש׳

גמליאל אין צריך לערות. (ה). שלשל למלאת ונפסק החבל מידו, אם עד שלא הגיע למים חשב

חסדי דוד

ד', דתנן החושב על מי חטאת לשתות רא"א פסול, רי"א כשיעה, דלר"א מיפסלי במחשבה בעלמא לשתות אף שהמעשה היה טוב, שהרי המחשבה לא היתה אלא אחר שמלאן לקדש ועכ"ז פסל ר"א, ונר' דהיינו כת"ק דהכא, דאפי' אחר שהגיע למים פסלה מחשבה מדרבנן וצריך לערות, ור"א נמי כי פסל אינו אלא מדרבנן, ורשב"ג דקאמר א"צ לערות כר"י דהתם למחשבה גרידא לא פסלה כלל אפי' מדרבנן, ברם כי דייקי' ליתא, דא"כ מ"ט ר' תנא לה במתני' להך פלוגי' בשם ר"א ור"י, ור"ה תנא לה במתניתיה בשם רשב"ג ורבנן, דת"ק היינו רבנן, ולא עוד אלא דנמלא דסתם לן כר"א דשמותי הוא, ותו מנא ליה לר"ח דרשב"ג כר"י, מאחר דר' לא שנה לה אלא בשם ר"י, ואם אי' הול"ל ר"י ורשב"ג אומרים, א"כ לימא וכן היה רשבג"א, אלא קושטא הוא דהך פלוגי' אין לה שייכות בההיא פלוגי', ולעולם בין ת"ק ובין רשב"ג דהכא כר"י סברי, דמחשבה גרידא אחר מעשה המילוי לא פסלה כלל ואפי' מדרבנן, עד דאיכא קלת מעשה, דהיינו שיעה כדתנן, אבל הכא הן אמת דתחלת המילוי היה כתיקונו למלאת להעאת, שהרי כבר הגיע למים כשחשב לשתות, אבל גמר המילוי וכשמעלה הדלי אחר שחשב, הא איכא קלת מעשה במחשבה פסולה, ובהא פליגי אי סגי בהך מעשה לפסול מדרבנן מיהא לת"ק פסיל כמו העיה, ולרשב"ג לא דמי להטייה, דהטייה מחשבתו ניכרת מתוך מעשה דלשתייה הוא בעי, דאל"כ למה מטה, אבל הכא ליכא הוכחה במעשה ההעלאה דלשתייה הוא מעלה, והילכך כיון שעיקר המילוי היה בהכשר, סבר רשב"ג דא"צ לערות כלל.

ובפלוגי' דסיפא, פי' הר"ש וז"ל שלשל דלי למלאת להעאת ונפסק החבל עד שלא הגיע דלי למים פסול מילוי זה דלא הוי מכח אדם, אבל משהגיע למים נפסק הוי מילוי מכח אדם וכשר, וטעמייהו בסיפא כמו ברישא, דפליגי אי גזרי' משהגיע אטו לא הגיע ע"כ. ואיכא למידק כפי פירושו, מה שייך הכא בסיפא ל' חישב דקתני חישב עד שלא הגיע עודהו במים וחשב וכו', הכי הול"ל נפסק עד שלא הגיע וכו', עודהו במים ונפסקו וכו', ויש לפי' בדוחק, דה"ק אם לא הועילה מחשבתו דלמלאת להעאת אלא עד שלא הגיע למים, לפי שקודם שהגיע למים נפסק החבל ונמלאת בטלה מחשבתו ואזדא לה קודם המילוי, שהרי אינו עוד בידו, לפי' אז פסול אותו המילוי לגמרי, דאשתכח כל המילוי שלא מכח אדם, הילכך צריך לנגב, אבל אם התמידה מחשבתו הטובה עודהו במים שלא נפסק החבל אלא אח"כ, אז נמלא שעיקר המילוי היה מכח אדם, ומדינא המילוי כשר, אלא דמ"מ סבר ת"ק דמשום גזרה שמא יבאו להכשיר גם בנפסק קודם המילוי צריך לערות מיהו א"צ לנגב, ורשב"ג מכשיר דלא גזר, ולא דמי להך פי' חשב דסיפא לחשב דרישא, דברישא חשב היינו מחשבה דלשתות, והכא בסיפא חשב היינו מחשבתו הטובה, ואלט' לאשמועי' פלוגי' דרשב"ג ורבנן בתרתי, רישא לאשמועי' כחו דת"ק דאע"ג דאין הפיסול אלא במחשבה, אפ"ה גזר במחשבה דבתר המילוי אטו מחשבה דמקמי מילוי, וסיפא לאשמועי' כחו דרשב"ג, דאע"ג דהפיסול במעשה המילוי עלמו דאינו מכח גברא, עכ"ז לא גזר נפסק אחר המילוי אטו נפסק קודם המילוי, כך נר' ליישב הכל עפ"י גירסת הר"ש ופירושו.

אמנם הרמב"ם ספ"ז כתב, וז"ל הממלא דלי לשתות ונמלך וחשב עליו למי חטאת, אם עד שלא הגיע הדלי למים חשב, מערן וא"צ לנגב, ואם משהגיע הדלי למים חשב, מערה וצריך לנגב, וא"כ ימלא בו להעאת, שלשל הדלי ונפסק החבל מידו, אם עד שלא הגיע הדלי למים חשב עליו מערה וא"צ לנגב, נמלך והוא עודהו בתוך המים וחשב עליו למי חטאת, מערה וצריך לנגב, (ואע"ג דבספרים כתוב גם בהך סיפא דסיפא וא"צ לנגב, כבר כתב שם מרן, דצריך לגרוס וצריך, ומוכרח הוא דאל"כ ליערבינהו וליתנינהו להנך תרתי בבי דסיפא הואיל ודינם שוה וברור הוא) והדבר ברור דרבי' ז"ל גרים איפכא מגי' הר"ש, דברישא דרישא גרים וא"ל לנגב, ובסיפא דרישא גרים וצריך, וה"נ בתרתי בבי דסיפא, ולדידיה ניחא טפי, דחשב דסיפא הוי דומיא דחשב דרישא, דתרווייהו במחשבה דמי חטאת, וטעמו דכל דחשב בתחלה מחשבה רעה דלשתות הא ודאי פסיל, ול"ד לההיא דר"י דמתני' דאמרן, דהתם לא הויא המחשבה אלא אחר המעשה הטוב, ולכך ס"ל לר"י דלא אתיא מחשבה ומוליא מידי מעשה אשר כבר עשהו, הילכך בעי הטיה לפסול, אבל הכא שתחלתו במחשבה רעה פוסל אפי' לר"י, אע"ג שלא היתה המחשבה אלא קודם מעשה המילוי גופיה, כיון דבעודו עוסק לעשות המלאכה הקדים אותה מחשבה רעה, ואפי' חזר ונמלך וחשב מחשבה טובה למי חטאת, ומ"מ יש הפרש שאם נמלך קודם שיתחיל עיקר המילוי מהניא הך המלכה, כדי שלא יצטרך לנגב, אבל לא נמלך אלא באמלע המילוי צריך לנגב, ולפי"ז רשב"ג ארישא דרישא קאי, דסבר דכיון שנמלך קודם התחלת המילוי מהני אפי' להכשיר המים עצמן, אלא דשבקיה רשב"ג לת"ק עד דסיים למלתיה ואח"כ פליג, ולעולם ארישא קאי, וה"נ בסיפא דאיירי לדידיה באותו מציאות גופיה דרישא, דהיינו שתחלת המחשבה לשתות והדר נמלך למי חטאת אלא דלא נמלך רק אחר שנפסק החבל, אם היתה ההמלכה קודם שיגע במים א"צ לנגב, ואם אח"כ חמיר טפי וצריך לנגב, ומ"מ אותם המים פסולים לקדש לרבנן עכ"פ, ולדידיה נמי שפיר עבדינן צריכותא מעין האמור לעיל, והיינו דאי אתמר רישא, בהא סבר רשב"ג דא"צ לערות כשנמלך עד שלא הגיע למים, משום דהכתי החבל בידו, אבל בסיפא דכשנמלך כבר נפסק החבל, אימא מודה להו לרבנן דצריך לערות, ואי אתמר בהא, בהא אמור רבנן צריך לערות, משום דמאי מהני המלכתו מאחר שאינו בידו, והו"ל שלא מכח גברא, אבל ברישא אימא מודו ליה לרשב"ג צריכי. ומ"מ ק"ק לדעתו ז"ל, מ"ט דרשב"ג בסיפא, דכיון דנפסק החבל אמאי א"צ לערות וכשרים לקדש, הא ליכא כח גברא [1]), כיון שנפסק החבל, וא"ל דס"ל דכיון שאח"כ חוזר ומעלהו בידו מן הבאר מהני

[1] עיין תוספות סוכה כ"א א' ד"ה ירדו ובערוך לנר שם. ועיין להלן ה"ט בעניין מעיין היורד למכתשת, ושם הפסול הוא משום שאין המילוי לשם קידוש, כלהלן פ"ה ה"ד: עד שיהא מתכוין למלוי. ועיין רש"י זבחים כ"ה ב' ובשטמ"ק שם אות י'. והר"ש לשיטתיה שמצריך כח גברא במילוי.

עליו מערה וצריך לנגב, רבן שמעון בן גמליאל אומר אין צריך לערות. (ו). שפופרת שחתכה לחטאת, רבי אליעזר יטמא ואין צריך להטביל, רבי יהושע אומר יטמא ויטבל, כנס לתוכה מי חטאת

חסדי דוד

ומיקרי בכה גברא, אף דבשעת המילוי לא הוה בידיה. ומ"מ פסק הוא ז"ל כת"ק בתרווייהו.

והראב"ד, שם בהשגות, גריס כגי' הר"ש ברישא, והיינו מילא דלי לשתות וחשב עליו, אם עד שלא הגיע למים חישב מערה וצריך לנגב, ואם משהגיע למים חשב מערה וא"צ לנגב, ואמנם הוא ז"ל יש לו דרך אחרת בפירושה, והיינו שמתחלה מילא דלי אחר לשתות ממש, ואח"כ הלך למלאת מילוי אחר למי חטאת, אם לא חשב למי חטאת אלא קודם שיגיע האיש למלאת חיישי', כיון שמחשבה זו רחוקה מעת המלוי, שמא בעת המילוי הסיח דעתו וחזרה דעתו למה שעשה בראשונה, ולפי' צריך לנגב, אבל אם חישב למי חטאת משהגיע אלל המים א"צ לנגב, ומ"מ אותם המים פסולים לרבנן, דילמא אתי לאיחלופי בראשונה וצריך לערות, ולדידיה ה"ע דרשב"ג דלא חייש לאיחלופי וכשרים המים עצמן, והנה הרב הכריח פירושו משום דתחלת התוס' היא מילא דלי לשתות, ומלי זו משמע שכבר מילא לגמרי לשתות, וא"כ בהכרח יש לפרש דהשתא הונך פעם אחרת לדלות למי חטאת, ומרן כתב עליו שאינו יודע מה מלמדנו בהביאו תחלת התוס', ולעד"ן כדאמרן, ואיברא דלדידיה דייק טובא הך ליש', דלשאר הפי' ק"ק מאחר שהקדים תחלה מילא מים שכבר מילא, איך שייך לומ' אח"כ אם עד שלא מילא חשב וכו', ובסיפא מוכח מדבריו דגריס להיפך מרישא, וה"ג שלשל ונפסק החבל מידו, אם עד שלא הגיע הדלי למים חשב מערה וא"צ לנגב, ואם משהגיע חשב מערה וצריך לנגב, ופי' בה דהכא בסיפא איירי שלא מילא כלי אחר מתחלה לשתות, רק ששלשל עכשיו הדלי לשתות ונפסק החבל ונמלך למי חטאת, אם נמלך עד שלא הגיע הדלי למים מערה וא"צ לנגב, ואם לא נמלך עד אחר שנגע במים צריך לנגב, ורשב"ג הכא ארישא דסיפא פליג וטעמו כדלעיל. והנה אע"ג דל' תחלת התוס' דייק כפירושו ז"ל, מ"מ דוחק לפי' דהגיע ולא הגיע דרישא קאי על אדם הממלא, והגיע ר"ל למקום המים, והגיע ולא הגיע דסיפא איירי בדלי שנגע במים, ואיך שיהיה כאן הוא ז"ל לא עורר את הניתו לא בחיל ולא בכח כדרכו, אלא פי' פי' אחר כפי דעתו, וכפי הנוס' שמלא בתוס', ולא דחה פי' רבינו כלל, רק את זה משמע בדבריו בהשגה שאח"ז שדעתו נוטה לפסוק כרשב"ג ולא כרבינו דפסק כרבנן, ולזה כבר השיב מרן בכ"מ ע"ע.

שבתי וראיתי להר"ב מ"ה שבא לו בארוכה, וברישא כתב ע"ד הראב"ד ולא מהוור, דלו יהי שבודאי מחשב כל הדרך וגם בהיותו אלל המים למלאת לית לן בה, כל שבשעת שאיבה אינו מחשב לשתות ע"כ. וטמו הסליחה שכה מאמר המלך החכם, כי תשב ללחום את מושל בין תבין את אשר לפניך, כי מי לא ידע בכל אלה שהכל תלוי מדינא בשעת השאיבה, ומ"מ רבינו הראב"ד קאמר מלתא בטעמא, דכיון שהוא עלמו הממלא מספקא ליה ולא ידע אם בשעת מילוי כיוון למי חטאת, אף שאומר דמקמי הכי היתה כוונתו לכך, הואיל וקודם לזה סמוך ונראה מילא דלי אחר לשתות, חוששין שמא בשעת מילוי הב' סרכיה נקט ואתי, כל שאינו זוכר היטב שבעת המילוי כיוון להם, מלבד הטעם דחיישי' גם לאיחלופי, הילכך יערה וינגב, אבל אם חשב משהגיע, ידים מוכיחות איכא דבמילוי נמי לזה כיוון, ומ"מ משום חששא דאיחלופי יערה לחומרא בעלמא, ואפי' לא יהא כך פי' התוס', מ"מ לדינא אפשר שהדין דין אמת ומלתא דמסתברא היא.

ושוב חזיתיה למר דאפכיה לקושיה נגד מרן, וכתב כי שלה יד הכ"מ להגיה בדברי הרמב"ם וצריך לנגב, ואני אומר דזה לא יתכן, דא"כ מה בין רישא כשלא נפסק החבל ובין סיפא כשנפסק החבל ע"כ, ואני אומר כי שליחות יד של מרן צריכה כשרון[1]) וה"ז מן המוכן, דאל"כ הו"ל לרבינו לכתוב בסיפא דסיפא וכן אם נמלך ועודהו בתוך המים וכו', מערה וא"צ לנגב, ומדלא קאמר וכן פשוט לכל הישר הולך שכן משונה ממ"ש בתחלה, וע"כ צ"ל וצריך לנגב וכדברי קדשו של מרן, ומ"ש דא"כ מה בין רישא וכו', מי הוא הנביא שהגיד לו שצריך להיות הפרש בין רישא לסיפא, אה"נ דשוין הן, ורבינו ליש' דתוס' נקט כי אורחיה, ומתניתא נקט הכי בדרך לא זה"ז, ל"מ היכא דלא נפסק החבל שעדיין הוא בידו אחר שהגיע למים ועדיין לא נמלך למי חטאת, דהא פשי' דצריך לנגב, דמחשבתו הפסולה מועלת אחר שהגיע למים, אלא אפי' נפסק החבל, וסד"א דהשתא כיון שאינו בידו לא תהא מחשבתו מועלת כ"כ להצריכו ניגוב קמ"ל, ואולם עיינתי בדרכו של הרב מ"ה, דבעא מימר דלעולם רבינו גריס כגי' הר"ש, ופי' נמי כפירושו, אלא דהשמיט רבינו כל עיקר דיני התוס', ולא כתב אלא דין אחר שנלמד מדיוקא, דהיינו אם היה הדבר בהפכו, שהיה תחלת המילוי לשתות ואח"כ חשב למי חטאת, אם חשב עד שלא הגיע למים, אע"ג דעיקר שאיבה לשם מי חטאת, כיון שבתחלת השאיבה הושעת הדלי סמוך למים היתה לשתות, צריך עירוי וא"צ ניגוב, אבל אם משהגיעו למים אח"כ חשב צריך ג"כ ניגוב, ונקט רבי' בבא זו ההפוכה ועזב העיקרית שהזכירה התוס', משם דסובר דההיא דלא אליבא דהלכתא, דאתיא כר"א דמתני' דפ"ט דפרה, והלכה כר"י דמחשבה בלא שום מעשה לא פסל, אלו תוכן דבריו בקלרה, אעפ"י שהוא האריך ותלה בה כיפי וסיים בה והבן זה, וא"ל להשיב על דבריו, כי ממה שכתבנו לעיל נהרס יסודו ונפל בניינו, דהא הכא נמי איכא קצת מעשה, דהיינו גמר המילוי והעלאת הדלי מן המים שהוא ג"כ בכלל השאיבה, וכדאמרן דבהא פליגי הנך תנאי, ותרווייהו אליבא דר"י, וכר מן דין דבר ידוע שאין דרך המלך רבי' אלא להעתיק דברי הברייתות והשמועות, ולא לכתוב מתוך שיקול דעתו דבר אף שיש לדקדק כך מן השמועה אא"כ כותב בל' יראה לי וכיולא בזה, וא"ל להאריך לבטל כל שאר דבריו, שגם בסיפא כתב דרבי' כתב בבא ההפוכה ולא מה שנשנה בתוס' ע"ש, היטב ותראה דאזיל בתר איפכא.

(ו). שפופרת וכו' רא"א יטמא וכו'. רישא מתני' היא, ומייתי לה תלמו' בפ' הומר בקדש דכ"ג, והך תוס' הביאה הר"ש בפרקין עלה דמתני' (פ"ה מ"ד), וכתב עלה גי'

1 צרוף של ההלכה „שליחות יד צריכה חסרון" למשלי ל"א, י"ט.

ואפר חטאת, אם עד שלא יטבילנה טמא, ורבי שמעון מטהר, וחכמי' מטמאין. (ז). הכל מערין לקדש חוץ מן החרש שוטה וקטן, ורבי יהודה מכשיר בקטן, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר חרש שוטה וקטן שקדש ואחרי' רואין אותו קדושו כשר, טומטום קדושו פסול, מפני שהו' ספק ערל והערל פסול לקדש, אנדרוגינוס קדושו כשר, ור' יהודה פוסל מפני שהוא ספק אשה והאש'

חסדי דוד

מבושבת היא, אלא הכי תניא רא"א יטביל וא"ל לטמא, כדתנן יטביל מיד ע"כ, ולפי"ז הכא פי' דמתני' קמ"ל, דמ"ש ר"א יטביל מיד, פי' וא"ל לטמא, דאע"ג דטבילה זו היא להורות לצדוקין שכל מעשה אפר הפרה כשרין בטבול יום, וא"כ אם לא יטמא אותה בתחלה ליכא היכרא, שיאמרו הצדוקין הא דהטבילוה משום דכלים הנגמרים בטהרה צריכין טבילה לקדש בלא הערב שמש, וחטאת נמי קדש הוא, עכ"ז ס"ל לר"א דא"ל לטמאה, כדפי' הר"ש טעמיה במתני', ור"י סבר דצריך לטמאה תחלה מטעם האמור. והוסיף כאן בתוס' אם נכנס לתוכה בלא טבילה מה דינה, וגם כאן יש ט"ס וחסרון הרבה, וכך העתיק הר"ש נכנס לתוכה וכו', טמאין, ור"ש מטהר, ומעשה בא' שהתך שפופרת בבית קברים והיה ר"ש מטהר וחכמים מטמאין ע"כ. ונא פי' בה הר"ש ולא מידי, ולדידי צריכא טובא, דצ"ל דכל מאי דפליגי הכא ר"ש ורבנן אינו אלא אליבא דר"א, דקאמר יטביל מיד בלא טומאה, דאילו לר"י דקאמר יטמא ויטביל אחר שטמאוה ולא הטבילוה מ"מ דר"ש דמטהר, והלא טמאה היא, ופשי' שהמים טמאין, ודוחק גדול לומר דפליגי אליביה דר"א דשמותי היא, וגם נ"ל שהיו עושים מעשה כוותיה דר"א, דהא קאמר מעשה וכו', והיה ר"ש מטהר, דפירוש הדברים מעשה בא' וכו' ונכנס לתוכה בלא טבילה, ונחלקו החכמים מה דינה, וצריכי' לומר דהה"נ דבהא פסקו תנאי בתראי הלכה כר"א, מטעם הידוע להם.

ואולם הרמב"ם (פ"א הט"ו) פי' כר"י דמתני' דיטמא ויטביל, והשמיט כל התוס' הזו, והיינו ודאי מטעם האמור, דס"ל דהך מתניתא דהויה מהלכה דאתיא כר"א, ואין לנו אלא משנתנו, דמדתני ר' בשם ר"י יטמא ויטביל, ש"מ דהכי ס"ל להלכה, וא"כ פשי' שאם לא הטביל אחר שטימא שהרי הן טמאין, ולא הוצרך הרמב"ם להשמיענו זה, ועוד דבל"ז אפילו לא יהא אלא משום מעלה דכלים הנגמרים בקדש דצריכין טבילה לקדש, אם הכניס לתוכן קדש בלא טבילה פשי' דנטמאו הקדשים, וכנר' בהדיא התם בחגיגה בהנהו מעלות דהתם ומוכרח הוא, דאלת"ה מה הועילו ה' בתקנתם, וא"כ דבר פשוט דה"נ ל"ש. ודע דכל זה שאמרנו דשפופרת צריכה טבילה אפי' התכה חבר, היינו כשזה החבר לא היה אלא טהור לקדש, אבל התכה הטהור לחטאת ואומר שנזהר בה פשי' דא"ל טבילה, ואפי' הוא ע"ה כל שאומר שטבל לחטאת ושהתכה בשמירת טהרת חטאת הא ודאי דנאמן, וכדאמרי' לעיל בר"פ דקי"ל כריה"ו, דאפי' מביא כלי מביתו נאמן וא"ל טבילה כלל, וכ"ש אם הוא חבר.

(ז). הכל כ ש ר י ן לקדש וכו'. כצ"ל, והך רישא פלוג' דת"ק וריה"ו היינו מתני' (פ"ה מ"ד), ופי' הר"ש כל הטהורים כשרים להשליך האפר ע"ג המים ואפי' אשה ע"כ. והך מתני' מייתי לה תלמו' בפ' טרף דמ"ג, והתם פירש"י איפכא, וז"ל לקדש לתת מים על האפר בכ"ה, מיהו התו' שם כתבו פירש"י וכו'. ובמס' פרה בכמה דוכתי משמע שהיו נותנים האפר על המים, והא דכתיב ולקחו וכו', ונתן עליו וכו', יש לפ' ונתן עליו בשבילו יתן מים חיים אל כלי, ואדרבא משמע שהמים נוגעים בכלי והאפר נותן עליהם מלמעלה ע"כ. ברם בקושטא אנחנו תמהים לנפש האדם הגדול, (בין שיהיה המקשה חד מבעלי התוס' קמאי דקמאי, בין שיהיה בתראה שליש מהר"ם מרוטנבורק כפי מ"ש האחרו' ז"ל כי התו' דיומא מגיה ניהו) אמאי אזיל בתר גילי דהטותא להק' על רש"י ממאי דמשמע מן המשניות דפרה, דאי מהא לא איריא, דדילמא רש"י אית ליה איזה משמעות אחר כנגדו משמע מוליא מיד משמע, במקום דהו"מ לאתויי תלמוד ערוך שבידנו בב' מקומות, בפ"ב דסוטה די"ו, ובפ"ק דתמורה די"ב, דדרים קרא מעפר שריפת החטאת, רש"א וכי עפר הוא והלא אפר הוא, שינה הכתוב ממשמעו לדון הימנו ג"ש, נאמר כאן עפר ונאמר בסוטה עפר, מה להלן עפר ע"ג המים, דכתיב בהדיא ומן העפר ונתן אל המים, אף כאן עפר ע"ג המים, ומה כאן הקדים עפר למים כשר, אף בסוטה כשר, והכא מנ"ל, תרי קראי כתיבי ונתן עליו, אלמא אפר ברישא, והדר כתיב מים חיים אל כלי, הא כיצד רצה עפר למטה רצה עפר למעלה, ורבנן מ"ט, אל כלי דוקא עליו לערבן, ומאי חזית מה מצינו בכל מקום מכשיר למעלה אף כאן וכו' ע"ש. הרי בהדיא דסברת רש"י לא מעצמו אמרה, אלא סברת ר"ש היא, דאי בעי מצי ליתן אפר ברישא והדר מים, וא"כ מאי קו' לרש"י ממשמעות משניות דפרה, דילמא הנהו רבנן ניגהו, ורש"י כי אמר למלתיה אליבא דר"ש אמרה ולרבותא נקט הכי, דבהכי נמי חשיב קידוש שפיר, ואי הוה בעי להק' על רש"י, דא הו"ל לאקשויי מאי חזא דשביק רבנן ופריש כיחידאה, ופליאה נשגבה איך נעלמו מעיני חכמתו תרתי סוגייאי, ותו ק' על זה המקשן דקמהדר מדעתיה ליישב קרא דעליו לפי משמעות המשניות, ולמימר דעליו פי' בשבילו, ונימא ליה טול מה שבאת, דכבר קדמוהו רבנן ודרשי עליו לערבן, דאחר שיתן העפר צריך לערב באצבעו יפה כדי שיחזיר המים שתחתיו עליו.

ונלע"ד דהדא מתרלא לחברתה, כי לא נחשד רבינו רש"י ז"ל מאחרי דאולפן בעיני המקשה הזה למימרא דאשתמיטתיה תלמוד ערוך שנאמר ונשנה, וכבר הבין בחכמתו, דכוונת רש"י לפרש כאן דברי ת"ק כשיטת ר"ש, ויש מקום לפ' כן, דמאחר דחזי' דפליג עליה ריה"ו, וחד מרבנן דדריה הוא ר"ש, ניחא ליה לפ' דת"ק ר"ש הוא, אלא מאי דקשיא להו היינו אפי' תימא דכוונתו לפי' דת"ק דריה"ו ר"ש הוא, אפ"ה לא הו"ל לפ' כן, דהא חזי' בכמה דוכתי במס' פרה דאורחייהו בהכי, שהיו נותנים האפר על המים, והיינו כי ההיא דתנן בפ"ב, גבי התינוקות דאחר שירדו לשילוח ומלאו המים באו להר הבית וכו', והיה מתוקן קלל וכו', ונוטל ומקדש כדי שיראה ע"פ המים, וה"נ תנינן לעיל בתוס', ובפ"ו תנן היה קידוש צף על פני המים וכו', ובפ"ז תנן חמשה שמלאו ה' חביות לקדשן וכו', והתם נמי המקדש מי חטאת וכו', אשר מכל

פסולה לקדש. (ח). של כלי עץ כלי עצם וכלי זכוכית אין מקדשין, הנעמית כשרה לקדש בה. בין החוקק באמת המים בין בית הקבלה, אף על פי שתלשוה המים וחברוהו, אין ממלאין בה ואין מקדשין בה ואין מזין ממנה ואינה צריכה צמיד פתיל, ואין פוסלת את המקוה, תלשה וחברה וחשב

חסדי דוד

אלה נר' דהכי הוה אורחייהו בתדירא, ובשלמא לרבנן ניחא, אבל לר"ש ק' דלא אשתמיט בשום דוכתא לאשמועי' במתני' שאם רצה נותן לכתחלה אפר ברישא והדר מקדש בנתינת המים, א"ו מוכרח לומר דאע"ג דהתם קאמר רצה עפר למטה וכו', היינו דוקא בדיעבד, שאם רצה ועשה כן כשר, אבל לכתחלה המצוה היא דוקא ליתן מים אל כלי ברישא והדר אפר, כדילפי' מג"ש דסוטה, וכ"כ התו' עלמם התם בתמורה אההיא דר"ש דרצה עפר למטה, וא"ת א"כ ג"ש למאי אתא, וי"ל דלמצוה בעי' מים תחלה כדכתיב בסוטה ומן העפר וכו' ונתן אל המים ע"ש, ואין להק' דכיון דאיכא ג"ש מיה חיים אל כלי ל"ל, דההוא אצטי' שתהא חיותו בכלי, ע"ש בגמ' די"ו, א"נ למ"ש להכשיר כל הכלים ככלי חרס ע"ש, באופן דאפי' לר"ש צריכין אנו לומר דלמצוה בעי' אפר על מים, וה"ט דבכל המשניות משמע דהכי הוו עבדי ואפי' כר"ש מתוקמי, וא"כ לא הו"ל לרש"י לפי כן דלכתחלה מיהא מודה ר"ש. והדר מקשו התו' לנפשייהו, דלפי"ז דאמרן דאפי' ר"ש מודה דלמצוה בעי' אפר על המים, א"כ ונתן עליו דמשמע מפשט הכתוב אפי' לכתחלה היכי מתפרש לר"ש, בשלמא לרבנן אצטי' לערבן כדאי' בגמ' אליבייהו, אבל לר"ש דלא שמעינן דאית ליה עירוב, והדרשא איהו דריש עליו כפשטיה, לומר שאפי' המים על האפר, מ"מ ק' היכי מתוקם לדידיה פשטיה דקרא, דמשמע אפי' לכתחלה ונתן עליו, והא איהו נמי מודה דלכתחלה בעי' מים ברישא, לכך תי' דלדידיה פשטיה דקרא דלכתחלה מתפרש בשבילו של האפר, כלו' כדי ליתן אח"כ האפר לקדש, אבל מדכתיב בל' עליו, מפרש ר"ש דאשמועי' קרא דבדיעבד אפי' נתן המים עליו, כלו' על האפר ממש כשר. שוב ראוני בתשו' הרב מהר"ר לבי ז"ל סי' קנ"ד שהביא לי התו' הנז', וכתב ע"ז תמה אנכי דאשתמיט להו תלמוד ערוך פ"ב דסוטה ול"ע ע"כ. ולא ידעתי אמאי לא מייתי נמי מפ"ק דתמורה, ומ"מ כבר באנו לכלל יישוב בס"ד. אח"כ ראיתי להר"ב תוי"ע בפ"ק דתמורה מש' ה', שכתב וז"ל ונפלאתי הפלא ופלא תרין פלאין על שאבדה הבקיאות דבי' המס' הנז' מבעלי התו', במ' יומא דמ"ג שנדחקו וכו', ובפ' לולב הגזול דל"ז הביאו התו' עלמם למימרא זו והניח הלך ע"ש. והשתא הנני יוסיף להפליא על מהר"ן, שלא ראה דברי התוי"ע שקדמו.

ובכן נחזור לדברי התוס', והנה פלוג' דת"ק וריה"ו בחש"ו, מפי' התם בפ' טרף טעמא דרבנן, דכתיב באסיפת האפר והניח, מי שיש בו דעת להניח, יצאו חש"ו, וכתיב אבתריה ולקחו לטמא וכו', הנך דפסלי לך באסיפה פסלי לך בקידוש, וריה"ו א"כ לימא קרא ולקח, מאי ולקחו, דאפי' קטן דפסלי לך התם, הכא כשר ע"ש, ומדלא מכשר אלא קטן, היה נר' דדוקא קטן שיש בו דעת כי ההוא דמכשרי רבנן התם להזאה, אבל לא משמע הכי התם מתוך הסוגייא, אלא נ"ל כמ"ש התו' התם, דמכשיר טפי משום דאתי לכלל דעת, ור' ישמעאל דהכא בתוס', נר' דאיהו נמי דריש ולקחו כמו ריה"ו, אלא דמרבה לכלהו, הואיל ואשכחן שדינם שוה בכל מקום, הילכך שקולים הם ויבאו שלשתם בחד ריבוייא, ומיהו משום דרוב מעשיהם מקולקלים, הילכך בעי' אחרים רואין אותן וכדאשכחן גבי שחיטה (חולין פ"א מ"א, וע"ש י"ב ב'). והא דקפסיל טומטום, מפני שהוא ס' ערל, בפ' הערל דמ"ב אמרי' דאתי כר"ע דמרבה לערל כי טמא, אבל לא קי"ל הכי. והא דמכשרי רבנן אנדרוגינוס, נפ"ל מולקחו כדאמרן הנך דאכשרי לך באסיפה אכשרי בקידוש, ובאסיפה דריש התם טהור להכשיר את האשה, וריה"ו ונתן ולא ונתנה ע"כ. והלכתא בכלהו כרבנן, וכ"פ הרמב"ם בפ"ה דין ב', הכל כשרין לקדש חוץ מחש"ו, ועיין לקמן בפ' בתרא ומש"ש בס"ד.

(ח). שולי כלי עץ וכו', אין מקדשין, ביצת הנעמית וכו'. כל"ל, ומשום דתנן הכא (פ"ה מ"ה) בכל הכלים מקדשין וכו', אין מקדשין לא בדפנות הכלים ולא בשולי המחץ, דהיינו מין כלי חרס, כי היכי דלא תטעה לומר דכיון ששינה תנא ולא תני לא בדפנות ולא בשולי הכלים אלא בשולי המחץ, סד"א דוקא בשולי המחץ הוא דאין מקדשין, אבל בשולי שאר כלים מקדשין, הילכך תני תנא הכא שולי כלי עץ וכו', לומר דה"ה בשולי כל כלים אין מקדשין, ומ"מ נר' ודאי דהיינו דוקא כשלא תקנם, אבל חזר ותקנם לשם כלי שפיר מקדשין, וכדתנינן לעיל פ"ב דב"ק דכלים שולי כלי עץ וכו', קרדסן שפן וכו' טמאין, ומדברי הר"ש נר' דגריס הכי בהדיא הכא ותקינם וכו' מקדשין, ומסיים נמי מגופה שהתקינה לכלי מקדשין ע"ש. וכ"מ נמי מדברי הרמב"ם כדלקמן, והא דתנא בילת הנעמית וכו' אצטי', משום דתנן הכא בילת התרנגולת ר"מ ור"י מכשירין, וחכמים פוסלין, תנא הכא דבבילת הנעמית מיהא דהיינו בת היענה כשרה לכ"ע, והטעם שהוא דבר המתקיים, ול"ד לקליפת בילת תרנגולת, ולפי"ז תרנגולת דתנן לאו דוקא, דה"ה לשאר ביצים כגון של אווז פסולים לרבנן, אלא דוקא בילת הנעמית דקשה והשיבא כלי, ונר' דהה"נ כל דדמי לה, ואפי' בילת בר יוכני, ואע"ג דגדולה טובא, מ"מ כלי מיקרייא, וכל הנך אע"ג דלא מקבלי טו' כלי חשיבי לענין קידוש, ולאו בקבלת טו' תליא, דאפי' כלי גללים וכיוצא תנן דכשרים לקדש, וז"ל הרמב"ם בפ"ו דין ד', שולי כלי עץ וכו', אין מקדשין בהן עד שישוף אותן ויתקנם וכו', וכן מגופה שהתקינה וכו', ובילת הנעמית כשרה וכו' וע"ש בכ"מ.

בין החוקק וכו'. פי' הר"ש (פ"ה מ"ז) כגון גומא שבסלע בין שחקקוה מים כדכתיב (איוב י"ד י"ט) אבנים שחקו מים, בין בית קבלה שחקקה אדם לשם קבלה, אעפ"י שאחר שנחקקה תלשוה מים וחזרו וחברוה, כיון דלא חישב עליה לשם כלי אין תורת כלי עליה, והרי היא כלא נתלשה ע"כ. והא דנקט וחזרו וחברוה, פי' המים חזרו וחברוה מאיליה שהיה שם עפר וכיוצא, וכ"ש אם חברה אדם שאין עליה תורת כלי כלל, ומיהו משמע ודאי שאם תלשוה מים ועדיין היא תלושה, אעפ"י שנחקקה תחלה שלא ע"י אדם אלא ע"י מים ותלישתה נמי שלא ע"י אדם, כל זמן שהיא בתלוש חשיבה כלי לקדש בה ולמלאת ולהזות וכו', ודוקא אם

עליה אחר תלישתה, ממלאין בה ומקדשין בה ומזין הימנה, וצריכה צמיד פתיל, ופוסלת את המקוה. (ט). מעיין היורד למכתשת ומבקש לקדש בה, מפסיק מנגב וחוזר וממשיך אמת המים ומקדש, שוקעת שגממיות סובבות אות', אם היו מעורבו' כשפופרת הנוד, קדוש אחד לכולן, ואם לאו צריכה קדוש לכל אחד ואחד, רבי יהודה אומר משום רבי אלעזר עשה לה עטרה של טיט כדי שילכו מים לשם, בין שניטלת עמה ובין שאין ניטלת עמה כשרה, השוקט שבטיט אם ניטלת עמה כשרה, ואם לאו פסולה. (י). שתי אבנים שהקיפן זו לזו ועשאן שוקת, וכן שתי עריבות וכן השוקת שנחלקה, אמר

חסדי דוד

חזרו וחברוה קאמר. ומ"ש וא"צ צ"פ, פי' הר"ש דלא בעי' צ"פ אלא לכלי, וכיון דלאו כלי הוא הרי הוא כביב שהוא קמור תחת הבית, דתנן בפ"ג דאהלות, שאם יש בו פ"ט ואין ביציאתו פ"ט, טו' בבית מה שבתוכו טהור, ואפי' יש ביציאתו פ"ט אלא שמכוסה בנסר מציל ולא בעי צ"פ ע"ש. ופי' אין ביציאתו פ"ט דקאמר מר, היינו שאין בפתיחת פיו פ"ט, שאז אפי' כיסוי נסר לא בעי, דחשיב כסתום שאין טו' נכנסת בפחות מפ"ט, כל שאינו כלי. והא דאינה פוסלת את המקוה, פי' אם המים נגרין ממנה למקוה אין חשובין מים שאובין לפוסלו, כיון שאינה כלי. וסיפא אשמועי' שאם תלשה, פי' בין ע"י אדם בין שתלשוה מים, אם בעודה תלושה חישב עליה לכלי, אפי' חזר וחברה ואפי' לא חברה אדם אלא הברוה מים, הו"ל תלוש ולבסוף חברו, והואיל והיה עליו שם כלי בתלוש עדיין שם כלי עליה, בין להקל דמקדשין בה, בין להחמיר דצריכה צ"פ ופוסלת את המקוה. והרמב"ם לא הביא הך תוס' כלל בחבורו, שלא הוצרך דכל הנך מילי נלמדים שפיר ממתני' (פ"ה מ"ז) דפרקין, השוקת שבסלע וכו', דכבר פסקו שם דין ה', ולענין פיסול מקוה נמי בפ"ו מה' מקואות דין ג' ע"ש, ולענין צ"פ נמי מובן ממ"ש בפכ"א ופכ"ב מהט"מ ע"ע.

(ט). מעיין היורד למכתשת וכו'. פי' מכתשת הכא כמו השוקת, דהיינו אבן חלולה שלפני המעיין, אלא דלהודיע דהכא איירי בתלושה שראויה גמורה לקדש בה, שינה שמה וקראה מכתשת, והא דמפסיק ומנגב, כבר פי' הר"ש (פ"ה מ"ז), דבעי' מילוי מכח אדם, לכך מפסיק המעיין ומנגב המכתשת, וממשיך א"כ דהוי מכח אדם. וא"כ צ"ל שוקת שגממיות וכו', ולא מייתי לה הר"ש, ומ"מ פירושה ברור, והיינו בשוקת ראויה לקידוש, שיש בה מצדיה גומות גומות מנוקבות מצדיהן, שנכנס בהן המים מהשוקת ומתערבין המים, אם הם פתוחים כשפופרת הנוד שהוא השיעור המחבר נמי למי מקוה, אז סגי כשהשליך האפר באחד מנייהו להחשיבם כלי א', וכל המים מקודשין, ויכול לטבול ולהזות מכל א' מהן איזו שירצה, ואם לאו אינם מעורבין, וצריך קידוש לכל או"א. ומ"ש ריה"ו משום ר"א, כבר פי' הר"ש דעטרה זו לא לקבל המים, אלא להמשיך המים מהמעיין לשוקת, שלא יתפשטו ע"פ הארץ וילכו לשוקת, ובאותה עטרה לא הייש' בניטלת ולא שיהא לה תורת כלי, דאינו מקדש בה, אלא שיבאו מכח אדם, והיינו מכח אדם שע"י עטרה באים לשוקת, אבל (השוקת כצ"ל) שבטיט, פי' אבן שאין בה חקק, אלא עשה עליה עטרה של טיט ונעשית שוקת, אם ניטלת עמה כשרה כדתנן ע"כ. והרמב"ם השמיט תוס' זו לגמרי.

והנה דין הראשון שצריך להפסיק ולנגב וכו', י"ל דלא אצט', דממילא נשמע ממ"ש שם דבעי' מילוי מכח גברא, וא"כ פשי' שצריך להפסיק, דאל"כ הרי באו ממילא למכתשת, וניגוב נמי מכיון שפי' שם דמים כשרין שנתערבו בפסולין בכ"ש פסולין, א"כ פשי' דצריך ניגוב, ונלמד ג"כ מדין נפסק הדלי דלעיל. ודין השוקת שגממותיה וכו', הא נמי א"צ שנלמד ממ"ש שם בפ"ט, ב' שקתות שבאבן א' ונתן את האפר לתוך א' מהן אין המים שבשנייה מקודשין, אא"כ נקובות זל"ז כשפופרת הנוד, והיא מש' בפ"ה, והיינו הך. ודין עטרה של טיט שהיא להמשכה, הא נמי מובן ממ"ש שם בפ"ו, דהמסייע בדבר שאינו מקבל טו' כדי למלאת הכלי כשרין. ודין האחרון פשוט דהיינו נמי דין מתני' שפי' שם דין ה', וממילא מובן דמ"ש כאן השוקת שבטיט, היינו אבן תלושה שהקיפה בעטרה זו של טיט, דהו"ל ככלי גללים וכלי אבנים, אבל אם האבן מחוברת לקרקע היינו מש"ש, שאם הקיף עטרה של טיט בסלע או ע"ג הארץ פסולה, שאינה כלי ע"ש, והתוס' אורחא לאתויי מילי ומילי דתנאי נינהו, ומי ששנה זו לא שנה זו, אלא מר מאי דשמיע ליה קאמר, ומר מאי דשמיע ליה קאמר, ולא בפרק א' הוו, אלא דהמסדר התוס' תנא כל מאי דשמע, אבל הרמב"ם שסידר כל ההלכות כסדר, מכיון שפי' דין א' דמתני' דממילא משתמעי אינך דבמתניתא, לא הוצרך להאריך וברור.

(י). שתי אבנים וכו', בזו ההלכה קפצתי וכו', אינן אגודים בבלי. כצ"ל, והנה במתני' (פ"ה מ"ט) תנן ב' אבנים וכו', המים שביניהן אינן מקודשין, עשאן בסיד או בגפסים והן יכולות לינטל כא', המים שביניהן מקודשין, ופי' הר"ש המים שביניהן שבין ב' העריבות ושבין סדק של שוקת, אבל שאר המים מקודשין, אלא דאותן שבסדק לא נכנס הקידוש בהן, ובתוס' קתני וכו', ולישנ' דתוס' משמע דכל המים אינן מקודשין כלל, ולא יתכן דא"כ הול"ל פסולין, וצריך לדחוק ל' התוס' לפי הענין שפירשתי ע"כ. ולא חש הרב לבאר איך יתיישב ל' התוס' עם המש', ואני אפרש, כי הנה באמת יש לדקדק בל' המש', מאי שייך לדון על המים שביניהן אם הן מקודשין אם לאו, הרי המים שביניהן אזלי לאיבוד שנופלין ע"ג קרקע ונגרין והולכין, ותו דכיון שיש ריוח בין האבנים ובין ב' חלקי השוקת שנחלקה, הרי אין כאן כלי כלל אלא שברי כלי, ואיך יהיו המים מקודשין כלל, ועוד למה לי דנקט סיפא עשאן בסיד או בגפסית דמשמע דוקא בהני, אבל עשאן בטיט לא מהני אפי' יכולות לינטל כא' ואמאי.

לכך נראה לפי מתני' דהויא מעין דוגמא דמש' דלעיל מינה, דתנן ב' שקתות וכו', קידש א' מהן המים שבשניה אינן מקודשין וכו', וה"נ ה"ק הקיף ב' אבנים וכו', וחברן בטיט, אפי' חברן יפה יפה ויכולות לינטל כאחד, באופן שאין המים יוצאין לחוץ כלל, המים שבחלק שהניח האפר בו

רבי יוסי בזו הלכה חפצתי לפני רבי עקיבה ואמרתי לפניו שתיהן אינן מקודשו', שהמים שבסדק אינן

חסדי דוד

מקודשין, וכן אם הניח אפר בשניהן הכל מקודש, דכלים מיקרו, אבל להיות השובין שניהן כלי א' לא מהני, לפי שאין הטיט מין אבן אלא מין אדמה, והו״ל מין בשאינו מינו ואינו חבור, הילכך קידש הלק א' מהן המים שביניהן דהיינו העומדים ע״ג חבור הטיט אינן מקודשין, שהרי אינו מחובר עם האבן המקודשת ליחשב כלי א' שהרי אינו מינו, וכיון שטיט זה מפריד שאין אותו מקום מקודש, ממילא שגם המים שבאבן או בחלק האחרת אינן מקודשין, ולא הוצרך תנא לבאר זו דממילא משמע, דכיון שהמים שביניהן אינן מקודשין, מהיכא תיתי דאותן שבחלק הב' שלא השליך שם אפר שיהיו מקודשין, אבל עשאן בסיד או בגפסית שהוא מין סיד כדפירש הר״ש, והיינו ממין האבנים שהרי הסיד בא מאבנים שרופות, הו״ל מב״מ ומחבר הב' חלקים להיותן כלי א', הילכך גם המים שביניהן מקודשין, וממילא דה״ה למים שבחלק הב', ולפי״ז מתיישב ל' התוס', דלפרושי רישא דמתני' אתא, דלא תימא דוקא המים שביניהן הוא דאין מקודשין, אבל כל שאר המים שבשניהן מקודשין, מש״ה קאמר דליתא, דע״כ שתיהן אינן מקודשות אלא א' מהן בלבד והיא זו שהשליך בה האפר, דכיון שאין המים שביניהן מקודשין הרי הפסיק. וז״ל הרמב״ם בפי' סיד הוא וכו', אם יתחברו הכלים חבור שלם הנה שב הריקות אשר ביניהן כמו כלי א', ומעת שישליך האפר במקום א' מהן שבו כל המים מקודשין ע״כ, והמשכילים יבינו דפי' מתני' כדאמרן, ואיליה דמר מכה התוס', דבהכי מתיישב ל' המש' עם ל' התוס', וכ״כ בחבו' פ״ע דין ז', ב' אבנים וכו', ונתן אפר בחלק א' מהן המים שביניהן אינן מקודשין, ואם חברן בסיד וכו', והראב״ד השיג איני יודע מה טיבו של חלק א' בכאן וכו', נר' בהדיא מדבריו דפי' ל' התוס' כפשטה, דכל שלא חברן בסיד דוקא אעפ״י שחברן בטיט יפה עכ״ז אין כאן כלי כלל והכל פסול, ואיברא דפשט התוס' הכי משמע טפי, אבל ל' מתני' ק' אליביה, וצריך לדחוק ולפ' דה״ק אין המים שביניהן מקודשין, דהבוא אתרא לא חשיב כלי, וכיון שכן אין כאן אלא ב' חצאי כלים, וממילא לא קדשי כלל, ואולם כבר ראינו שהר״ש דחה פי' זה דא״כ הול״ל פסולין, ומרן בכ״מ שם הרגיש בקושיין דלעיל, דכיון שיש סדק ליכא כלי כלל, ושני לה כדשנינן דרישא כשחברן בטיט ע״ש, ושלי״ת שזכיתי לכוין לדעת עליון, ומ״מ לא ביאר לנו מרן מה בין חבור טיט לחבור סיד, ושם הביא מרן דברי הר״ש שכתב שצריך לדחוק וכו', ופי' מרן כוונתו דמ״ש שתיהן אינן מקודשות חלק משתיהן קאמר, דהיינו המים שבסדק, ופירושו ז״ל היינו נמי כדאמרן, אלא דמרן קיצר מאד, וכתב עוד ועי״ל דהביא תוס' ר״י קאמר לה ורבנן פליגי.. והכי דייק ליש' דקפלתי לפני ר״ע, ומתני' כרבנן ע״כ. ודבריו ברורין דאע״ג דקאר״י קפלתי וכו', היינו משום דשמעינהו לרבנן חביריו תלמידי ר״ע דתנו במתני' המים שביניהן וכו', כלו' אבל המים שבחלק הא' אה״נ דכשרין, הילכך קפץ ר״י ואמר לפני ר״ע שדעתו דשתיהן אינן מקודשות, אבל לא קביל מניה ר״ע הילכך קבעו רבנן במתני' הכי ודלא כר״י. ומיהו מל' הרמב״ם בפי' מוכח דכל עצמו בחר בפי' זה ליישב התוס' עם המש', הילכך ניחא טפי שינויא קמא ודלא לאפושי פלוגת' וכדרכו של הר״ש ז״ל.

והאזה אנכי לה' מה״מ שכתב וז״ל עיין השגות והכ״מ נדחק, והנכון דליש' דתוס' קפלתי וכו', מכלל דר״ע לא השגה בקפילתו וכו', ואין בדבריו חדוש, דהך נכון דקאמר ה״ז מן המוכן כבר בדברי מרן הכ״מ בתי' שני. ובמליאות הענין כתב הרב הגז' וז״ל, וביאור הענין לפי הנר', דהנך ב' ערבות או אבנים הקיפן זה לזה והכנים קצה א' של זה בזה, באופן שנעשו שניהן בית קבול א', וכשהן מונחין במקומן אין המים נוזלים דרך סדק וכו', אלא דכשבא ליטול חלק א' ממקומו מתפרק החבור וא״י להנטל כא', ופשוט הוא דאיירי בהכרח דכל עריבה ועריבה וכל אבן ואבן הוא כלי בית קבול בפ״ע, שאפי' ינטל חבירו מחזיק מים וכו' ע״ש, ואלולא דתכלית מגמתו לחלוק על הראשונים, לא הוה שביק למליאות שהניח מרן, דרישא איירי בחברן ע״י טיט וכיולא, וכדמוכח נמי מל' סיפא דעשאן בסיד וכדאמרן, למנקט מליאות זר ורחוק, דהיכי יתכן דב' חלאי שוקת או ב' אבנים אפי' הקיפן וקרבן והכניסן זה בזה לא יהו המים יולאין כל דליכא חבור בטיט או סיד וכיולא, וכל דליכא כלל ע״כ המים יולאים דרך הסדק אפי' כ״ש, והכנסה זו דקאמר והכנים קלה וכו', אין זו הכנסה אלא הולאה, ותו לו יהי כדבריו, איך יתחשב כלי מאחר שאם בא ליטול ממקומו מתפרק החבור, ומ״ש דפשוט דכל עריבה יש לה ב״ק וכו', הניחא בב' עריבות יש לו מקום לפ' כן, אבל בב' אבנים מה שייך באבן א' ב״ק, אם יש לה ב״ק אין זו אבן אלא כלי, והיינו עריבה, וכ״ש דלא שייך לו' בשוקת שנסדק, שכל חלק מהן ראוי לקבל וברור.

אם נגע וכו', ואם נפל לתוך מקודשין נוטלו וסוחטו והמים כשרין, כן נר' דל״ל. אף שלא הביאה הר״ש, ומלתא באפי נפשה היא ואמתני' קאי, דתנן בפ״ו (מ״ג) המקדש בשוקת וכו', אם היה ספוג וכו', כילד יעשה זולף עד שמגיע לספוג, נגע בספוג אעפ״י שהמים לפין ע״ג פסולין, וז״ש כאן אם נגע בספוג שהמים חולה לו, כלו' אעפ״י שהמים חולה לו, דהיינו לפין ע״ג עכ״ז פסולים, דכיון דנוגע בספוג א״א שלא יצאו קצת מים ממנו והם פסולים, שאינן בכלי ומתערבין במים שבשוקת ופוסלין את כל המים, ולא בא כאן אלא להוסיף סיפא אם נפל לתוך מקודשין, כלו' שלא היה הספוג בשוקת מתחלה בשעת מילוי ולא בשעת קידוש, אלא אחר שקידש דהיינו שנתן האפר במים, אח״כ נפל לתוכו ספוג נוטלו וסוחטו והמים כשרין, והיה נר' לפ' נוטלו וסוחטו לתוך השוקת, וכל המים כשרין אף שמתערבין מים היולאין מן הספוג, דכיון שלא נפל הספוג אלא אחר הקידוש תו לא פסלי. אבל הרמב״ם בפ״ע דין ה' כתב, נפל ספוג לתוך המים המקודשין נוטלו וסוחטו חוץ לכלי והמים שבכלי כשרין, וכתב שם מרן בשם מהריק״ו, ונראה שהטעם בזה, דכיון שהמים היו מקודשין כבר, אעפ״י שיטול אותו ויסחט בשוקת כל שהוא ע״י נטילה אין בכך כלום, כי מקודשין היו, אמנם לסחוט הספוג בתוך השוקת (פסול כך נר' דל״ל), כי המים שאינם יולאין רק ע״י שיסחוט הוי כנשפכו, כיון שהספוג אינו כלי ואין חוזר ומקבן אותם, או אפי' שהומרא בעלמא היא, א״נ גזרה אטו נפל קודם

אוגדין ככלי, ואם נגע בספוג שהמים חוצה לו פסולה, ואם לא נפל לתוך מקודשין, נוטלן וסוחטן והמים כשרין.

פרק (ה') [ששי] (א). ההולך לקדש הרי נוטל מפתח ופותח וקרדום וחופר וסולם ומוליך ממקום למקום כשר, מפני שעשה

חסדי דוד

קידוש, וליטלו שרי דכולי האי לא גזרי' ע"כ, ומדבריו למדנו דהא דקתני רישא זולף עד שמגיע לספוג, דוקא הוא לאפוקי דלא מצי ליטול משם הספוג קודם הזאה, דחיישי' שמא כשנוטלו יצאו כל שהוא מהמים שבספוג הפסולים ויתערבו במים שבשוקת.

פרק (ה') [ששי] (א). ההולך לקדש הרי זה נוטל וכו', למקום כשר מפני שהוא עוסק עם הקידוש, ואם משהוציא את האפר הגיף את הדלת אחריו פסול, מפני שעשה וכו'. כצ"ל, וכך העתיק הר"ש (פ"ו מ"א), ופי' עוסק עם הקידוש, כלו' עסק זה עם האפר שבשפופרת ולא עם המים, דאין נחשבת מלאכה שעושה עם האפר כאילו היא עם המים אלא משעה שהוציא את האפר לקדש ע"כ. ומשמע מדבריו, דמפתח זה שאמר אינו לפתוח החדר או התיבה שבהם האפר, דא"כ מלתא דפשי' דאפי' היתה המלאכה פוסלת באפר בכה"ג היה כשר, שכ"ז לצורך נטילת האפר עצמו, ואין זו מלאכה אחרת כדי לפסול, הא למה זה דומה למי שמוליך דלי בידו למלאת בו המים, דודאי לא חשיבא מלאכה, ואפי' קשר החבל בדלי כדי למלאת פשי' שאין זו מלאכה, הואיל ולצורך המילוי הוא עושה ה"נ כן, אלא צ"ל דמפתח דקאמר היינו לפתוח בית אחר לצרכו ולא לצורך האפר, וה"נ קרדום, וחופר לצרכו, וה"נ סולם לצרכו, דאיידי דאזיל ליקח האפר רוצה לעשות ג"כ אגב אורחיה מלאכה אחרת לצרכו, כל דעביד לה קודם שיוציא האפר מהשפופרת לא פסיל שם מלאכה, שאין המלאכה פוסלת באפר אלא במים, וכדאי' בספרי אין לי מלאכה פוסלת אלא בפרה, במים מנין ת"ל והיתה וכו' למי נדה ע"ש, ואילו בלקיחת האפר לא נזכר שם כלל, אלא דהכא בתוס' קמ"ל סיפא דאם משהוציא את האפר וכו' פסול, דאחר שהוציא את האפר לקדש, אם עשה מלאכה חשיב כעושה עם המים, כנר' מדברי הר"ש דאמרן, וכן פי' בסיפא פסול המילוי של מים, אבל האפר כשר כדתנן ע"ש.

אמנם הרמב"ם ז"ל בפ"ח דין ח' כתב וז"ל, ההולך לקדש ה"ז נוטל את המפתח ופותח להוציא האפר, ונוטל קרדום אם צריך לחפור בו אפר הפרה, ונוטל סולם ומוליך ממקום למקום להביא האפר וכשרה ע"כ. ולדבריו פי' התוס' דקתני מפני שעוסק עם הקידוש, היינו לומר דהא לא הויא מלאכה לפסול, שהרי במלאכה זו אינו אלא עוסק עם הקידוש, דבלא"ה אינו יכול ליקח האפר, מוכח מדבריו הא אם עוסק במלאכה אחרת שאינה לצורך הקידוש, אפי' בשעה שהולך ליקח האפר פוסל, וק' שהוא עצמו כתב שם שאין המלאכה פוסלת בקידוש אלא במים. אבל כי דייקי' לק"מ, דאיברא דאין המלאכה פוסלת באפר כלל, דהיינו נמי טעמא דסיפא דהגיף את הדלת, דאף שפסל את המים, מ"מ האפר כשר כמ"ש הר"ש וכ"כ שם הרמב"ם גופיה, ומ"מ כיון שהמלאכה פוסלת במים משעת המילוי ואילך עד שיטיל את האפר, דאע"ג דקי"ל ממלא אדם מים ומניחן אצלו כמה ימים ומקדשן בכל עת שירצה וכמש"ש רבי' רפ"י, ובודאי דלא סגי דלא עביד מלאכה באותן הימים, מ"מ כבר ביאר שם מרן בכ"מ, דלא פסיל אלא בשעה שהוא מתעסק בהם קצת ע"ש, וה"נ כיון שכבר מילא המים והרי הוא הולך ליקח האפר לקדשן, חשיב כמתעסק בהן קצת, ולא שרי' ליה להתעסק במלאכה אחרת לכתחלה, ומיהו נר' ודאי דאי עביד לא פסל את המים, דדוקא אחר שנטל האפר תנא סיפא שאם הגיף את הדלת פסל את המים, אבל קודם נטילת האפר לא פסל, אלא דמ"מ לכתחלה לא שרי, ואמנם מלאכות הללו שהם לצורך האפר, קמ"ל דשרי אפי' לכתחלה, דסד"א שצריך שיוליך אדם אחר עמו לפתוח ולחפור או להוליך הסולם, דכיון דאפי' ע"י אחר הא נמי לא ליעביד, ול"ד למוליך הדלי כדי למלאת, דהתם כשמוליך הדלי ריקן עדיין לא מילא, ואין המלאכה פוסלת אלא מהמילוי ואילך, אבל הכא שהוא אחר המילוי והולך לקדש, נימא לא ליעביד אלא ע"י אחר קמ"ל, כך נ"ל לפי דברי רבינו הרמב"ם.

והא דנקט תלת מילי מפתח וקורדום וסולם, נ"ל לומר משום דאמרן לעיל דבג' חלקים היו מחלקין, א' למשמרות וא' בחיל בקילולות בכותל וא' בהר המשחה וכדלעיל, והילכך נוטל מפתח איירי בשל משמרות, דמסתמא כל א' מאנשי משמר היה מגיע חלק שבידו באיזו תיבה או מגדל כדי שיהא שמור ונוטל מפתח לפתוח, וזימנין דלא אשתכח שכבר כלה כל האפר שבידם וצריכין לילך ליקח מאותו שבהר המשחה, דמסתמא היה מוצנע בכלי תחת הקרקע, שהרי הר המשחה הוא פתוח ואינו משתמר אלא בהכי, ולזה צריך קרדום לחפור, וזימנין דלא אשתאר אפי' התם וצריכין ליקח מאותו שבחיל הנתון למשמרת, וכדכתי' לעיל, וכיון שהקלל היה קבוע בכותל אולי דצריך סולם ליטלו.

קרסם עלי זית וכו'. הביאה הר"ש (פ"ו מ"א), ופי' קרסם וכו', להכניסו בשפופרת ולנענע האפר שבתוכו להוציא מקצתו לא חשיב מלאכה וכשר המילוי דהיינו המים, ואם בשביל שתחזיק השפופרת אפר הרבה, כגון שהעלים ארוכים וסיבבן סביב לשפופרת וראשן בפנים וכלם לחוץ והכניס אפר עד למעלה פסול וכו', דחשיבא מלאכה ע"כ. ופי' דחוק דלדידיה רישא איירי במציאות א' שבא להוציא האפר מן השפופרת, וסיפא במציאות אחר, דהיינו שבא להכניס האפר בשפופרת.

אולם הרמב"ם ספ"ח כתב, קרסם עלי זית לחתות בו האפר, אם בשביל שלא יחזיק אפר הרבה פסל, ואם בשביל שיכנס האפר בכלי כשר ע"כ. ונר' שהוא ז"ל מפ' דכולה מתניתא בבא להוציא מן האפר השמור בקלל וליתנו בשפופרת להוליך לקדש, ואעפ"י שלא היה צריך לעלי זית, שהרי יכול לערות מהקלל גופיה לתוך השפופרת לא רצה לעשות כן, אלא קרסם עלי זית להכניסם לתוך הקלל ולמלאתם אפר, ובהם מכניס לשפופרת, אם עושה כן לפי שמתיירא שאם ישפוך מהקלל גופיה לשפופרת יחזיק אפר הרבה, וכחם על האפר עושה תחבולה זו כדי שלא יפול הרבה, א"כ אין עסק זה

עמו מלאכה, קרסם עלי זית אם בשביל שיכנס בשפופרת כשר, אם בשביל שתחזק אפר הרבה פסול, זקפה בארץ או שנתנה לעומדין בצדו אם יש שם שומרים כשר, אין שם שומרים פסול. (ב). נטל את האפר וראהו שהוא מרובה והחזירו כשר, נתן את האפר וראהו שהוא מרובה, נטל הימנו והולך לקדש למקום, נשבה הרוח את האפר ונתנו על גבי המים, מנגבו ומקדש בו כשר, נתנו לקדש רבי מאיר ורבי שמעון אומר מנגב ומקדש, וחכמים אומרים כל שנגע במים אין מקדשין. (ג). זלוף בידו וברגלו ובחרסין של שוקת כשר, מפני שנתמלאו בכלי, נתן את האפר ואחר כך נתן

חסדי דוד

לצורך הקידוש, אלא מלאכה חשיבא ופוסל המים, וז"ש רבי' בשביל שלא יחזיק אפר הרבה, אבל אם אין דעתו לחוש על האפר אלא לפי שהשפופרת פיה צר ואם ישפוך מן הקלל לא יכנס לתוכו האפר אלא יפול על הארץ, נמצא דעסק זה לצורך הקידוש וכשר. ומרן שם בכ"מ פי' בדרך אחרת ע"ע. והראב"ד כתב עליו ל' התוס' בשביל שתחזיק אפר הרבה, והלשון שלו ערב יותר ע"כ. וכשאני לעצמי בכל כה"ג אני רגיל לפי' דלעולם כוונת הראב"ד להשיג כי אורחיה, דאל"כ לישתוק וממילא ידענא דמדלא השיגו הודה לו, וה"נ חזי' להפו' ז"ל דכ"מ שכותב הרמב"ם דין א' ולא השיגו הראב"ד חשבי להו ב' דעות, כגון לענין קי"ל דשתיקתו הודאה הויא, וה"נ כמדומה לי שכוונת הראב"ד שאינו מודה לפירושו[1]), שהרי לשונו הוא להיפך מל' התוס', דבתוס' קאמר בשביל שתחזק והוא כתב שלא תחזיק, ואיברא שיש לדחוק ולפי' ל' התוס' אליביה, דה"ק מאי דעביד הכי בשביל שרואה הוא שאם אינו עושה כן תחזיק אפר הרבה, ונמצא בענין א', אלא דא"כ הרי הל' שלו ערב יותר מל' התנא, וכמלהק הוא אומרו הל' שלו ערב יותר, כלו' לדידה נמצא דהתנא לא בחר לשון ערומים כוותיה, הילכך טפי ניחא ליה כפי' הר"ש, דאתי לשון שתחזיק כפשטיה, ומ"מ הרמב"ם טפי ניחא ליה בהכי, ולא לידחק לפי' רישא במליאות א', וסיפא במליאות אחר, להיפך כמו שהוא לפי' הר"ש וכדאמרן.

והר"ב מה"מ כתב, איברא יש כאן הודאת בעל הריב שגי' רבי' נכונה, ולא דק, שאין כאן גי' אחרת, ולא אמר הראב"ד אלא הל' שלו ערב, ולא קאמר הגי' שלו או הנוס' שלו, ובעיקר מה שרלה לפי' בכוונת הרמב"ם שפי' התוס' א"ל להאריך, שכל הרואה דבריו יר' שהם חוץ מן המשמעות ע"ש.

זקפה בארץ וכו'. במתני' (פ"ו מ"א) תנן זקפה בארץ פסול, ומשמע פסול הקידוש, דחשיבא מלאכה דומיא דהנהו דרישא כשה או שהגיף את הדלת, אבל האפר כשר. אבל הר"ש פי' פסול האפר, דכתיב למשמרת, ואין זה למשמרת ע"כ. והיינו מכח הך תוס', דמש"ה קתני הכא שאם יש שם שומרים כשר, דה"ז למשמרת, ותו אשמועי' דה"ה נתנה לעומדים בלדו, אם הם שומרים אותה כשר, אבל הרמב"ם פי' במתני' אם העמיד זאת השפופרת בארץ ג"כ כבר פסל אלא המים, לפי ששומת השפופרת בארץ מלאכה ע"ש, וכ"כ בחבו' שם פסל המים, ולדידיה קשיא מהתוס' דקתני אם יש שם שומרים כשר, ולפירושו מאי אהנו שומרים כל שעשה מלאכה, ול"ל דס"ל ז"ל דמדלא תנן הכי במתני' להכשיר אם יש שומרים, אלא סתמא תנן זקפה פסול, משמע בכל ענין, ותדע דמסיים בה זקפה לתוך ידו כשר, ואם אי' ליפלוג וליתני בדידה בזקפה בארץ גופה, אם יש שם שומרים, א"ו דס"ל לתנא דידן דבכל ענין פסל המים משום מלאכה, כמו כלהו דרישא, ובידו לא חשיב מלאכה, לפי שא"א בענין אחר ע"ש וכמתני' קי"ל.

(ב). נטל את האפר וכו'. פי' הר"ש (פ"ו מ"ב) והחזירו לשפופרת כשר המילוי, דחזרת אפר לשפופרת לאו מלאכה היא ע"כ. והא ל"ד למאי דפרישנא לעיל, בקרסם עלי זית אליביה דהרמב"ם, שאם כחס על האפר פסל, דהתם עשה מלאכה דקרסם העלין כחס על האפר, אבל הכא חזרה לאו מלאכה היא. ומ"ש נתן את האפר וכו' נוטל הימנו, פי' ממה שלף מלמעלה ואינו נוגע במים, דאילו מה שנוגע במים היינו פלוגי' דר"מ ור"ש ורבנן כדלק', ויש כאן ט"ס, וכל"ל נוטל הימנו והולך לקדש למקום אחר. ומ"ש נשבה הרוח וכו', פי' הר"ש ובהא מודו רבנן דמנגבו, דל"פ אלא בנתנו לקדש וכו', אבל האי הרוח נתנו ואין קידוש הרוח קידוש ע"כ. ופלוג' דסיפא היינו מתני' אלא דהכא רלה להוסיף הא דנשבה הרוח, דאפי' לרבנן כשר, אמנם הרמב"ם ספ"ח פי', נתן האפר על המים וראה שהוא מרובה ונטל ממנו לקדש מים אחרים כשר, ואע"ג דמלשונו דהכא משמע דאפי' הנוגע במים כשר לחזור ולקדש, מ"מ ביאר דבריו בפ"ט דין ג', שכתב וכל שנגע במים אין מקדשין בו פעם שנייה, ואעפ"י שניגבו ואפי' נשבה הרוח ונתנה את האפר ע"ג המים אינו מנגבו ומקדש בו, ע"כ. אך ק' דהיכי פסל אפי' בנשבה הרוח, הא תנינן הכא דבהא מודו רבנן, ותמהני ממרן הכ"מ שכתב ע"ז תוס' פ"ה וכחכמים, ול"ל שהי"ל נוס' אחרת בל' התוס', א"נ סבר דחכמים פליגי בסיפא ואכלהו קאי, ודלא כהר"ש, ואע"ג דהר"ש הסביר טעמא דמודו רבנן שאין קידוש הרוח קידוש, אינו מוכרח דאע"ג דלאו קידוש להכשיר להזות ממנו, מ"מ להחמיר חשיב קידוש.

(ג). זילף בידו וברגלו ובחרסין של שוקת[2]) פסול מפני שלא נתמלאו בכלי, אבל חבית שנשברה וזילפה בידיו וברגליו ובחרסית של שוקת כשר מפני שנתמלאו בכלי, כל"ל. וכך העתיקה הר"ש (פ"ו מ"ב), אבל מה שפי' בה לא הבנתי כוונתו, אך הרמב"ם בפ"ו דין ח' כתב, הזולף מים מן המעיין בידיו וברגליו ובחרסית ונתן לתוך החבית פסולין, מפני שלא נתמלאו בכלי ע"כ. והיינו הך רישא דהכא, ופירושה שאם

1 בהשגות ד' קושטא: והלשון שלו עד ערב יותר, ובד"ו ואילך השמיטו את המלה „עד". ונ"ל שגי' ד' קושטא נכונה, והכוונה היא: עד ערב יותר [וי"ו קמוצה], והיינו שלא כמן שכתוב בו (שמות ט"ז, י"ט ואילך): אל יותר ממנו עד בקר וגו' ויותירו אנשים ממנו עד בקר וירום תולעים ויבאש, אבל הלשון של הר"מ (שפת יתר שהוסיף את המלה „שלא") עד ערב [עי"ן ורי"ש סגולה] יותר [וי"ו קמוצה], ואין צריך לחכות עד הבקר עד שיסרח, ושפת יתר שלו היא סרח העודף. וכל טענות רבנו שאין כאן לשון הסכמה הן חזקות מאד.

2 עיין תס"ר, עמ' 227, ותוספתא כפשוטה שבת עמ' 217, הערה 52.

את המים פסול, ורבי שמעון מכשיר, מודה רבי שמעון שאם נתן את האפר ואחר כך נתן את המים וראו שהוא מרובה והוסיף עליו מים אחרים צריך קדוש, שאין מי חטאת עושין אלא מתן אפר. (ד). היה עומד ומקדש והרתית או שעף או שדחאו חברו או שדחתו הרו׳ ובא אחר וקדש, הרי זה פסול שנ׳ ולקחו לטמא, עד שיהא מתכוין למלוי לקדוש ולהזאה. מלא לעצמו באחת ידו, וקדש לעצמו באחת ידו ועשה מלאכה באחת ידו, מילא וקדש קדש ומילא לעצמו בשתי ידיו כאחת כלן פסולין, מלא לאחר כאחת ועשה מלאכה כאחת, קדש לאחד באחת ידו ועשה מלאכה באחת ידו,

חסדי דוד

זילף בידיו או ברגליו או בחרסין בתוך המעיין כדי שיעלו המים למעלה, ואחר שיעקרו מהמעיין ילכו בכח זליפתו ממילא לתוך החבית פסולין, לפי שצריך שיתמלאו בתחלה מן המעיין בכלי, ואלו נמלא שבאו מן האויר לכלי, אבל סיפא דמתניתא השמיטה רבינו, ולא ידעתי למה, ואפי׳ שלא היתה בנוס׳ שלפניו, ומ"מ פי׳ דסיפא נר׳ הכי, שאם מתחלה מילא החבית מהמעיין כמשפט, ושוב נשברה או נסדקה, וכדי שלא לאבד אותן המים הניח בצדה חבית אחרת וזילף בידו וכו׳, כדי שילכו המים ממילא משם לכלי האחר כשר, מאחר שבתחלה כבר נתמלאו בכלי כדינם. ומרן בכ"מ כתב ע"ד הרמב"ם תוס׳ פ"ה דפרה, ואע"ג דבנוס׳ דידן בתוס׳ כתוב כשר, ט"ס הוא וצריך להגיה פסול ע"ש, ונר׳ שלא ראה הנוס׳ דמייתי הר"ש, דא"כ לא היה צריך להגיה מדעתו, וגם היה מרגיש למה השמיט לסיפא.

נתן את האפר וכו׳. פלוג׳ דר"ש ורבנן, וטעמייהו כבר כתבתי בפ׳ דלעיל בד"ה הכל כשרין לקדש קאנו משם. ובמ"ש מודה ר"ש וכו׳, יש כאן שבושים הרבה בס׳ דידן, וכצ"ל כפי מ"ש הר"ש (פ"ו מ"ב) ומודה ר"ש שאם נתן את המים ואח"כ נתן את האפר וראה שהוא מרובה, והוסיף עליו מים אחרים צריך קידוש שני, שאין מי חטאת עושין מי חטאת, אלא מתן אפר ע"כ. ולא פי׳ בה הר"ש מידי, ונ"ל דה"פ אע"ג דר"ש מכשיר בנותן אפר תחלה ומים עליו, מ"מ בכה"ג שנתן מים ואח"כ אפר עליו לשם קידוש, וכשראה שהוא מרובה חזר ונתן מים על האפר לא מהני, אע"ג דבעלמא מים על האפר מהני לדידיה, הכא לא אהני לפי שכשנתן האפר כבר נעשו מי חטאת, וא"א לקדש עוד המים הללו שמוסיף, אא"כ יחזור ויתן אפר עליהם, שהאפר הראשון כבר עשה מצותו לקדש המים הראשונים ופסק כחו מלקדש עוד מים אחרים. ומ"ש היה עומד ומקדש והרתית, פי׳ היה עומד לקדש ובא לו רתת ונפל האפר מידו בלא כוונה, או שהיה עייף ונפל האפר מידו או שדחפו חבירו, ועי"ז נפל מידו, או שדחפו הרוח והפילו מידו, או שבא חבירו שלא בכוונת קידוש ונטלו מידו והשליכו למים, בכל אלו פסול הקידוש, לפי שלא היה בכוונה, ואעפ"י שמתחלה עמד שם בכוונה לקדש, ועיין רמב"ם פ"ע דין ב׳, אלא שלא הזכיר כל הנך פרטי דהכא.

(ד). מילא לעצמו בא׳ ידו, ועשה מלאכה בא׳ ידו, כצ"ל. וכ"כ הר"ש[1]) (פ"ז מ"ד) ופי׳ פסול אפי׳ בזה אחר זה ע"כ. והטעם ברור, דהמלאכה לא פסלה במים בעת המילוי לבד, אלא אפי׳ אחר המילוי כל שהיא קודם הקידוש, והיינו דוקא כשהוא לעצמו, שהמים שלו, אבל לאחר שאין המים שלו אינו פוסל אלא כשהמלאכה היא בשעת המילוי וכדלק׳. ומ"ש קידש לעצמו בא׳ ידו ועשה מלאכה בא׳ ידו, פי׳ הר"ש האי אבאחת קאי דמלאכה שאחר קידוש כשר, והכא בשעה באחת ונפסל הקידוש משום דהתחיל במלאכה קודם שנגמר הקידוש, ועוד משום דא"א לצמצם ושמא קדמה מלאכה לקידוש ע"כ. ולא ידענא מאי כוונתו במ"ש אבאחת קאי, ולכאורה משמע דרצ"ל דבאחת ידו דקתני בעשה מלאכה קאי אבאחת ידו שהזכיר תחלה, דהיינו אותה שקידש, דבאותה היד עצמה עביד לתרווייהו, דהיינו שהתחיל להשליך האפר, וקודם שהשליך השיעור דהיינו בכדי שיראה ע"פ המים, עשה מלאכה באותה היד עצמה, אבל אם זו כוונתו ק׳, דמי לאלו בכך, דמצינן שפיר לפי׳ בשתי ידיו, בזו קידש ובזו עשה מלאכה, ועוד ממ"ש אח"כ דא"א לצמצם, נר׳ דאין זו כוונתו, לכך נ"ל דט"ס הוא, וצ"ל אכאחת קאי, כלו׳ בבת א׳, ול׳ קאי אבבא שאח"ז קאי, כלו׳ דה"נ אע"ג דלא פי׳ דאיירי כא׳, סמך על כא׳ דקתני בתר הכי, וטעם הפיסול להך פי׳, הוא משום דאפי׳ תימא שלא התחיל במלאכה אלא אחר התחלת הקידוש, מ"מ גמר הקידוש והמלאכה באין ביחד, וכל זמן שלא נגמר הקידוש פוסלת המלאכה למים, ומ"ש ועוד וכו׳, נר׳ שהוצרך לזה, משום דאל"כ אלא דידוע שהתחיל הקידוש ואח"כ עשה מלאכה, לא אשכחן בבירור שהמלאכה תהיה פוסלת, אע"ג דאכתי לא נגמר הקידוש, הילכך מוקי לה דאה"נ דמיירי שהתחיל שתיהן בבת א׳ ממש, וטעם הפיסול משום דא"א לצמצם, ושמא המלאכה קדמה פורתא, ולפי"ז לא מתוקמא אלא למ"ד דא"א לצמצם אפי׳ בידי אדם, ומ"מ הא נמי לא ידענא מי דחקו בזה, דכיון דמוקמי השתא שהתחיל בשתיהן ביחד, כ"ש דא"ש למ"ד דבידי אדם אפי׳ לצמצם, דהא ודאי בתחלת הקידוש מיהא פשי׳ דאכתי פסלה המלאכה למים, והכא התחיל הקידוש והמלאכה ביחד, ואפי׳ דקושטא דמלתא קאמר, משום דקי"ל הכי דא"א לצמצם אפי׳ בידי אדם, וכדכתי׳ לעיל בפ"ב דב"ק דכלים, ובפ"ז דאהלות.

ומ"ש מלא וקידש קידש ומילא וכו׳ פי׳ הר"ש בכלי א׳ איירי, שבידו א׳ מלאהו וביד אחרת נתן בו אפר, ומיפסל משום דבעי׳ מילוי קודם קידוש, וכאן שמא האפר קדם, ומיהו כיון דאיירי כא׳ לא היה צריך למיתני תרתי, אלא משום דפעמים מתחיל למלאת ומטיל אפר קודם שנגמר המילוי, ופעמים מטיל אפר תחלה וממלא קודם שנגמרה נתינת האפר ע"כ. ולכאורה ק׳ מי לאלו להרב לידחק בזה, דבכלי א׳ איירי, דא"כ אין זה מענין הך מתניתא כלל, דהכא כלהו פיסולין משום מלאכה ניגהו, ובבא זו לפי׳ הרב לא מן השם היא אלא משום דבעי׳ מים תחלה והדר אפר, ולא הו"ל למיתנייה הכא להך בבא, ותו דל"ד הך מילא וקידש דהך בבא לאידך שאח"ז, דבהיא פי׳ הר"ש גופיה משום מלאכה וכדלקמן, ועוד דלדידיה נמלא דתני תנא זו ואצ"ל זו,

1 וכן הוא בבי"ו.

מלא וקדש קדש ומלא לאחד בשתי ידו כאחת, אם לו כשר, אם לאחר פסול. (ה). אימתי בזמן שיש שם שומרים, אין שם שומרים קדוש לאחרי' כקדוש לעצמו, מלא לעצמו בשתי ידיו באחת בקדש

חסדי דוד

דכיון דתנא תחלה מילא וקידש, דאפי' התחיל למלאת המים ואח"כ נתן האפר פסל, לפי שנתינתן היא קודם גמר המילוי, א"כ כ"ש קידש ומילא, דהיינו שהטיל האפר תחלה בעוד שלא היו שם מים כלל, ועוד דלפירושו ל"ד כא' דהך בבא לבא' דלעיל ושאח"כ. והיה יכול הרב לבאורה לפי' כפשוטו, שהיו לו ב' כלים כלי א' שכבר נתמלא מים וצריך קידוש, וכלי אחר שעדיין לא נתמלא, ומילא כלי זה בידו א' וקידש כלי האחר בידו השנית ביחד, שניהן פסולים, משום דהקידוש של כלי זה פוסל למילוי המים שמילא בכלי אחר שנעשה הקידוש מלאכה לפסול את המים, דנמלא שעשה מלאכה בעת המילוי, והמילוי חשיב מלאכה לפסול את מי הקידוש, דנמלא שעשה מלאכה בתחלת הקידוש וכדלעיל, ול' מילא וקידש קידש ומילא פי' כדלעיל, משום דא"א לצמצם, ושמא זה קדם קלת או שמא זה קדם קלת, לכך הכל פסול מספק, ודוקא כשהן לעלמו שהמים שלו, אבל אם המים שהיו צריכין קידוש הן של אחר, אעפ"י שנמלא שזה בשעה שקידש עשה מלאכה, אין לו כח לפסול את המים של קידוש דהיינו מתני' (פ"ז מ"ג), המקדש בא' ידו ועושה מלאכה בא' ידו אם לו פסול, ואם לאחר כשר הקידוש, דבעל המים לא עשה מלאכה בו, וה"נ במליאות זה של התוס' לא נפסל אלא המילוי שלו אבל הקידוש כשר כדלק' וברור כך היה נר', אבל באמת הר"ש ז"ל הוכרח במעשיו, שהרי חלוקה זו דמילא וקידש קידש ומילא בב' ידיו כא', כבר תני' לה בבבא שאח"ז, א"כ בהכרח לידחק כאן כמו שפי' הרב, דאל"כ יש כאן יתור נפיש, ומה שפירשנו בעניותין יועיל לבבא שאח"ז.

והנה בהך רישא בשלשתן החלוקות שוות, דכלהו לפיסולא, הילכך כיילינהו בחדא מחתא, מילא לעלמו קידש לעלמו מלא וקידש קידש ומילא לעלמו, וקאמר כולן פסולין, דאכלהו תלתא קאי. אבל בבבא שאחר זה דלאחרים יש חילוק כדבעינן למימר, וממילא שמעינן שיש ט"ס בס' שלפנינו, וכ"ל שכל"ל מילא לאחר בא' ידו ועשה מלאכה בא' ידו פסול, קידש לאחר בא' ידו ועשה מלאכה בא' ידו כשר, מילא וקידש קידש ומילא לאחר בב' ידיו כא', אם לו פסול, אם לאחר כשר, והחלוקה הראשונה ברורה, דהיינו דוקא בבת א', דאל"כ אחר המילוי אין כח לאחר לפסול המים שאינם שלו, וממילא דה"נ מ"ש קידש וכו', היינו נמי בב' א', דאילו אחר הקידוש תו ליכא פיסול במלאכה אפי' המים שלו, אבל הכא אשמועי' דאע"ג דהמלאכה בתחלת הקידוש לא פסל למים, דכיון שאין המים שלו אין מלאכתו פוסלת במים, וחלוקה השלישית היה נר' לפי' דה"ק אם לו, פי' שהמים של קידוש שלו פסול, ואם המים של קידוש של אחר כשר, היינו הקידוש, אבל המילוי פשי' דעכ"פ פסול אפי' אין המים שלו, כיון שהמלאכה נעשית בעת המילוי גופה כדלעיל, וכנר' עוד מדלקמן, והכא לא היה צריך למיתני בהך חלוקה שלישית אם לו, דבהא כבר איירי רישא, אלא דהכי אורחייהו דברייתות לפעמים למיתני ליש' יתירא, ואיברא דכל ג' החלוקות הללו מדויקא דרישא שמעי' להו, אלא דכלהו גווני נקט, כך היה נר' לפי' הכא.

ואמנם הר"ש פי' וז"ל מילא לאחר בא' ידו ועשה מלאכה בא' ידו, ברוב ס' לא כתוב לא פסול ולא כשר, ואפי' להיות פסול דאם בזה אח"ז כשר, דכיון דמילא לחבירו מלאכה שהממלא עושה אח"כ לא פסלה, ואם בבת א' פסול, דמלאכה שעם המילוי פוסלת בין לו בין לאחר ע"כ. ודבריו ברורין, ומ"מ הגי' דגר' פסול בחלוקה זו נר' עיקר וכדאמרן, והחלוקה השנית דקידש לאחר בא' ידו וכו', ליתא בנוס' הר"ש, ומש"ה לא פי' בה מידי, ובחלוקה שלישית שבבבא זו גרים הר"ש כגי' הס' שלפנינו, אם לו כשר, אם לאחר פסול, וכתב הרב מילא וקידש גרסי', ול"ג קידש ומילא, ול"ג נמי בב' ידיו כא', דבזה אח"ז איירי, שמילא את הכלי והטיל בו אפר, אם לו היה הקידוש כשר, שכך עושין ממלאין ואח"כ מקדשין, ואם לאחר היה הקידוש, כיון שמילא לעלמו, מה שקידש לאחר נחשב מלאכה לפסול מילוי שלו, אעפ"י שבאותו מילוי עלמו היה הקידוש לאחר ע"כ. ואע"ג דלדידיה לריך להגיה ולמחוק הרבה, ועוד דלדידיה נמלא דלא תני בסיפא דבר והפכו מדרישא כאידך, וגם מ"ש אם לו כשר, הא לא נלרכא דעיקר מלותה בכך, ופשי' דכשר, מ"מ קושטא הוא דהכא נמי הוכרח הרב לידחק בהך פי', משום דמה שרלינו לבאר כאן, הרי הוא שנוי בבבא שאח"ז מילא וקידש קידש ומילא בב' ידיו כא', ושם קתני בהדיא הקי' כשר והמילוי פסול.

ומ"ש אח"ז אימתי וכו', הר"ש גרים אר"ש אימתי וכו', ופי' בה שומרים שהיו שומרים לו המים כשהלך להביא את האפר לקדש, אבל אם אין שם שומרים שישמרו המים לממלא אלא זה האחר שנעשה הקידוש בשבילו כשר, כאילו היה הקידוש לעלמו, דהרי היה לריך לשמירתו של זה שלא יפסלו מימיו ע"כ. וגם פי' זה דחיק טובא לע"ד, דא"כ לא הול"ל יש שם שומרין ואין שם שומרים דמשמע אין שם שומרין כלל, אלא הכי הול"ל, אימתי בזמן שיש שם שומרים אחרים, אבל אין שם שומר אלא הוא, פי' בעל הקידוש, ועוד עיקר הדבר הוא חידוש גדול, ולא מסתברא דבשביל שהוא היה השומר את המים יחשב כאילו הוא בעל המים להכשיר המים, דס"ס המילוי לא נעשה בשבילו, ומה מהניא שמירתו דאחר המילוי בעוד שזה הולך להביא את האפר, לעשות את המים כאילו נתמלאו בשבילו, ועוד דלפירושו ל"ד הך דיש שומרים ואין שומרים דהכא לאידך דלקמן באידך בבא. אמנם לפעד"ן דהנך מילי נשמטו ממקומן, ושייכי בבבא שאח"ז גבי מ"ש הקידוש כשר וכו', ואתיא כפשטא, וה"ק, אר"ש אימתי אמרי' דהקידוש כשר שאין המלאכה של הממלא פוסלת המים של הקידוש, כשהיו שם שומרים שמשמרין המים של קידוש עד שיקדש, אבל אין שם שומרים, אעפ"י שאין מלאכת המילוי בעלמה פוסלת מי הקידוש, אבל מ"מ נפסלו כקידש לעלמו, ולא מטעם מלאכה שאינו פוסל מי קידוש של אחרים משום מלאכה, אלא לפי שבשעה שממלא הוי עיקר דעתו על המילוי שהוא שלו ולא על הקידוש שהוא של אחר, ונמלא שנשארו בלא שמירה ונפסלו בהיסח הדעת, אמנם י"ל שזו סברת ר"ש, אבל לת"ק לא חייש לכך, כיון שכבר שמר אותן קודם שיעשה זה המילוי לא הייש' לומר דבקידוש לא כיוון לשמירה ולכך כשר הקי', אך המילוי פסול משום מלאכה, ועי' בבבא דלקמן.

(ה). מילא לעצמו בב' ידיו כא', בקידוש א' פסול, בב' קידושין כשר. כתב הר"ש (פ"ז מ"ד), איפכא הוה

אחד פסול, בשני קדושין כשר, קדש לעצמו בשתי ידיו כאחת בקדוש אחד כשר, ובשני קדושין פסול, מילא וקדש קדש ומילא בשתי ידיו כאח' שניהן פסולין, מלא לאחד בשתי ידיו כאחת קדוש אחד

חסדי דוד

מסתברא, בקידוש א' כשר, דמילא שתי חביות לקדשן קידוש א', אפי' בזה אח"ז כשר, בב' קידושין פסול, דהא בזה אח"ז קתני סיפא הראשון פסול והב' כשר, והשתא דבבת א' לא ידיע הי מנייהו קדים ושניהן פסולים, שהאחרון נעשה מלאכה לא', הואיל ומילא לקדש ב' קידושין אע"ג דלעצמו, ואם באנו ליישב גי' הס', יש לפ' דה"ק, בקדוש א' פסול, כלו' שלא קידש כ"א א' מן החביות, דאגלאי מלתא דאחרת לא לקידוש נתמלאה ופוסלת חברתה, בב' קידושין שנתקדשו ב' החביות כשר, וכגון שקדשן שתיהן בקידוש א', א"נ בב' קידושין, וכגון שקדשן אחר, ולעולם בנתמלאו ע"מ לקדש קדוש א', ועי"ל דאפי' ע"מ לקדשן ב' קידושין, כיון שבבת א' מלאן לעצמו כשר, דלא פסלי אלא בזה אח"ז דוקא, אע"ג דגבי מילא לו ולאחר פסלי' בסיפא בבת א' וכו', לעצמו שאני ע"כ. ועין רואה כמה דחיקא מלתא לשבש הס' ולמיתני איפכא, דאם אי' דה"ג, נמצא דהך רישא הויא דומיא דסיפא, דקידש לעצמו בב' ידיו, דהתם נמי תנא בקידוש א' כשר בב' קי' פסול, וא"כ ליערבינהו ולתנינהו מילא לעצמו או קידש לעצמו וכו', וגם מה שפי' הרב ליישב גי' הס' דחיק טובא לפ' בקידוש א' דהיינו שלא קידש אלא א' מן החביות, דאין הל' משמע כן, ועוד דלא הוי דומיא דבקידוש א' דבשאר בבי.

ולפענ"ד לפי' שפיר כפשוטו, דהא לא דמי לממלא ב' חביות זו אח"ז לקדשן קידוש א', דכיון דאדעתא דהכי ממלאן הכל כשר כשהוא לעצמו, דנחשב הכל מילוי א' וכדלק', וכדתנן נמי בר"פ, אבל הכא בממלא בסתם איירי בב' ידיו בבת אחת, ובכה"ג אמרי' דודאי מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שהיתה דעתו לקדשן בב' קידושין, ומש"ה הוא דהוצרך למלאת שניהן ביחד בב' ידיו, דאל"כ יהיה המילוי הראשון נפסל במילוי הב', שהרי הפסיק במלאכה זו דמילוי שני בין מילוי הראשון לקידושו, וא"א לו אלא בענין זה למלאת שניהן ביחד ולקדש נמי שניהם ביחד, ותדע שזו היתה כוונתו, דאי לאו הכי אלא שהיתה מחשבתו לערות ב' החביות לתוך חבית א' ולקדש קידוש א', למה ליה כך טרחא יתירה למלאת בב' ידיו ב' חביות כא', ליעביד בזה אחר זה, דהא מצי למעבד וכשר כה"ג, כיון שהכל לקידוש א', ואי משום דלמעוטי בהלוך עדיף ליה, ואף על גב דנפיש בטרחא לא איכפת ליה, אם כן הו"ל למלאת בחבית הגדולה מתחלה, ול"ל מילוי ועירוי, א"ו דעתו היתה להניחן כך בב' כלים ולקדשן כך כמות שהן שתיהן ביחד, וא"כ כשחזר ועירן לתוך החבית הגדולה דהשתא דשתיהן בכלי א' צריך לעשות קידוש א' לבד לשתיהן, (ועמ"ש לקמן בסמוך בסיפא) הרי העירוי הוא מלאכה לפסול המילוי, שהרי כפי מחשבתו לא היה צריך לעירוי זה, והיא מלאכה שא"צ, הילכך שפיר תנא בקידוש א' פסול, כלו' נפסל המילוי, שהרי הפסיק בעירוי בינו ובין הקידוש, ואם עשה בב' קידושין כדמוכח שזו היתה כוונתו כשר, ונראה דהיינו דוקא שקידש שניהם ביחד, והצריך דסד"א דאפי' בב' קידושין פסול, משום דא"א לצמצם ושמא א' מהם הקדים מילוייו לחבירו משהו וכן בקידוש, ושמא התחיל לקדש תחלה אותו הכלי שאיחר מילוייו משהו, וע"י קידוש זה פוסל הכלי שקדם מילוייו משהו, קמ"ל דלא חיישי' להכי, דעל אותו משהו לא קפדי' בכה"ג, דאפי' תימא דמלאכה אחרת שאינה מענינה פוסלת אחר התחלת הקידוש מקמי גמרו, מ"מ בקידוש וקידוש לא מחמרי' כוליה האי.

והא דתנא מציעתא קידש לעצמו בב' ידיו כא' בקידוש א' כשר, ובב' קידושין פסול, פי' הר"ש בקידוש א', שבחבית א' הטיל אפר בב' ידיו, בב' קידושין של ב' חביות הטיל אפר פסול אפי' המילוי האחרון דאימא קידוש הראשון קידוש ופסלו משום מלאכה ע"כ. ואע"ג דלא ביאר הר"ש בחלוקה זו באיזה מציאות היה המילוי, דהא ליכא למימר דאיירי במציאות דרישא, שהמילוי היה ג"כ בב' ידיו כא', דא"כ היינו רישא, וגם אין לומר דאיירי כשלא מילא אלא חבית א' לקדש בלבד, דא"כ מאי קמ"ל דהטיל אפר בב' ידיו בקידוש א' דכשר, זה פשי' מהיכא תיתי לפסול, אלא הכוונה שהיו שם ב' מילויים בזה אח"ז, שמילאן לערותן לתוך חבית גדולה לקדשן קידוש א' דכשר כה"ג וכדאמרן, וכשבא לקדש הטיל אפר בב' ידיו, דסד"א כיון דא"ל להשליך אלא ביד א' והוא השליך בב' ידיו, הוה נתינת האפר שביד א' פוסלת למילוי ראשון, דשמא חשב בנתינת מקצת האפר שבידו א' בשביל המילוי ראשון, ונתינה שביד האחרת בשביל מילוי ב', וא"כ נמצא דמילוי ב' הפסיק בין מילוי ראשון לקידושו, וחשיבא מלאכה ובהכי נמי יש מקום לפסול גם המילוי הב', שהרי הקידוש שבידו א' מפסיק בין מילוי ב' לקידושו, קמ"ל דכיון שהכל בבת א' ובקידוש א' כשר, ולא חשיב הפסק ומלאכה, דהכל קידוש א, אבל בב' קידושין וכגון דמעיקרא נמי הכי הוה דעתו לקדשם בב' קידושין, אע"ג דהטיל האפר בבת א' בשניהן, לא אמרי' אין כאן הפסק, אלא מחמירי' ואמרי' ל"מ דהמילוי הב' פוסל לראשון, שהרי הוא הפסק בין מילוי ראשון לקידושו, אלא אפי' מילוי הב' פסול, דהאפר שהטיל במילוי ראשון חשוב הפסק בין מילוי שני לקידושו, אעפ"י שהיו ב' הקידושין בבת א', משום דקי"ל א"א לצמצם, ושמא הקדים קצת להטיל האפר במילוי ראשון, ונמצא קידוש זה מלאכה המפסקת בין מילוי שני לקידושו כך נ"ל. ברם מ"ש הר"ש דאימא קדוש הראשון קדוש וכו', שותא דמר לא ידענא, ואפי' דט"ס נפל בדבריו, וצ"ל דאימא קידוש הראשון קדים [1]), והיינו כדפרישית.

ובהא דתני סיפא מילא וקידש קידש ומילא בב' ידיו כא' שניהן פסולין, כתב הר"ש על אנס נקט תרתי, כיון דקתני כא', ויש לפ' כדפרי' לעיל, משום דזימנין דמתחיל הקידוש וזימנין מתחיל המילוי, ומיירי כגון שמילא חבית זו וקידש חבית אחרת, ולכך שניהם פסולין, דלא ידעי' הי מנייהו קדים, דאם מילוי הב' קדם לקידוש הא' שניהם פסולין, דמילוי הב' פסל למילוי הא', וקידוש הא' פסל מילוי הב' ע"כ. ופשוט דהא דאמר מר וקידוש הראשון פסל מילוי הב', היינו לאידך גיסא, דשמא קידוש הראשון קדים למילוי הב', ועיין מאי דכתי' בבבא דלעיל בחלוקה דמילא וקידש וכו', דמ"ש שם יתבאר היטב חלוקה זו, וכל מ"ש שם שייך

1 וכן הוא בר"ש ד"ר: קדום.

כשר, בשני קדושין פסול, קדש לאחד בשתי ידיו כאחת בין בקדוש אחד בין בשני קדושים כשר, מלא וקדש קדש ומילא בשתי ידיו כאחת הקדוש כשר, והמלוי פסול, זה הכלל כל מלאכה שיש בה

חסדי דוד

שפיר הכא, נמצינו למדין דכל הנך פיסולין דאמרן הכא, הואיל ואינן אלא משום ספקא לא פסילי אלא מדרבנן, וה"נ למאי דכתי' לעיל, דלמ"ד אפי' לנמלס מ"מ פסול משום דקידוש ומלאכה באין כא', נר' דהיינו נמי מדרבנן ומעלות בעלמא נינהו, דמאחר דס"ס הכל עניין מי חטאת ובאין כאחת, אין זו מלאכה גמורה מדבר אחר שלא כענייננו דליפסול מן התורה, וה"נ מאי דכתי' לעיל, במילא בב' ידיו כא' בקי' א' פסול, משום דעירוי חשיבא מלאכה לפסול, הא נמי אינו אלא מדרבנן מה"ט, והכי מוכח מסוגייא דפכ"ש דל"ד, דאמר רבא תנינא ונתן עליו מים חיים אל כלי שתהא חיותו בכלי, ונתן אלמא תלושין נינהו והא מחוברין נינהו, אלא מעלה, ופירש"י שתהא חיותן בכלי, באותו כלי עצמו שהוא מקדש בו מי חטאת באפר צריך למלאותו מן המעיין ולא ימלאם בכלי אחר ויערם בתוך זה, וכתב ונתן דמשמע תלושין, דמותר למלאותו בכלי אחר ויערם לתוך זה, אלא מעלה בעלמא הוא מדרבנן, שתהא חיותו בכלי ואסמכוה רבנן אקרא ע"כ. ונלע"ד דהך מעלה דקאמר, היינו משום דדמי למלאכה, דהא הו"מ למלאת באותו כלי עצמו שרוצה לקדש, ומינה שאם צריך הוא להזות על אנשים הרבה ועל כלים הרבה, וצריך למלאת חבית גדולה וא"א לו למלאת באותה החבית הגדולה שהיא גדולה ביותר, דשרי אפי' מדרבנן למלאת בכלים קטנים א' לא' ולערות לחבית הגדולה ולקדשן בקידוש א'.

ומכאן סייעתא למאי דאמרן לעיל, שאם מתחלה היה דעתו או שהיתה מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שרוצה לקדש קידושין הרבה, וממלא לעצמו שצריך הוא להזות על אנשים ועל כלים הרבה, ולכך מילא בכלים הרבה לקדש בהן עצמם, ואח"כ נמלך ועירה אותן לכלי א' לקדש קידוש א', נפסלו המים משום מלאכה שא"ל, והיינו מדרבנן, דכיון דמתחלה מילא אותן אדעתא דהכי לקדש בהן, בכה"ג אמור רבנן דבעי' שתהא חיותן בכלי, ובהכי ניחא דאע"ג דבסוטה פ"ב די"ו מוכח דלמסקנא לא דרשי' כלי שתהא חיותו בכלי, היינו דמדאו' הוא דלא בעי', אבל אה"נ דמדרבנן פסול משום מלאכה היכא דמעיקרא לא מילא אותם אדעתא לערותן, דאל"כ קשו סוגייאי אהדדי, דהתם בפסחים קאי הכי דבעי' חיותן בכלי. וכן ראיתי להר"ב המאירי[1]) בשיטתו על סוטה מכ"י, דכתב שם באותה סוגייא, וז"ל וכן צריך במי חטאת שתהא חיותן בכלי, ר"ל שלא יטול מן המעיין בכלי א' ויתן לתוך זה, אלא בכלי זה שעתיד לקדש שם את המים בנתינת האפר הוא צריך שישאב מן המעיין ע"כ. וק' שדבריו נראין נגד מסק' דש"ס, דקאמר ואימא עליו דוקא כלי שתהא חיותן בכלי, ומשני מי מצינו וכו', דמשמע דמסיק דלא דרשי' כלי להכי ע"ש, והיכי כותב הרב לדינא ולמסק' להיפך ממסק' דאותה סוגייא עצמה דהתם קאי, אלא מוכח שהבין הרב כדאמרן, דאיברא דמסק' דההיא סוגייא דלא דרשי' מכלי הכי, ומ"מ הדין דין אמת דהכי בעי' מדרבנן, והיינו ודאי מכח סוגייא דפסחים. ובפ"ק דחולין ד"ט גבי צלוחית שהניחה מגולה אם יכולה חולדה וכו', פירש"י דכל המקיא פוסל, דמי חטאת נפסלו במלאכה אחרת, ואית דתלי טעמא משום דמים חיים בעי', דכתיב אל כלי שתהא חיותן בכלי, שלא ימלא כלי זה ויערה בכלי אחר קודם קידוש, כך שמעתי והגון הוא ע"כ. וגם התו' שם מודו להך טעמא דפירש"י ע"ש, וק' שהוא נגד מסקנא דגמ' (בסוטה שם), אלא צ"ל כדאמרן, דמ"מ אסור מדרבנן, והטעם משום דחשיבא מלאכה כיון שהוא שלא לצורך, שהרי יכול לקדש באותו כלי עצמו שמילא, והשתא הטעם שכתב רש"י מפי עצמו, והטעם שאמר מפי השמועה תרווייהו חדא מלתא.

איברא דחזיתיה להר"ש בפ"ט (מ"ג), בההיא מתני' דחולדה, הרבה להק' על פירש"י מתני' דרפ"ז, דתנן ה' שמלאו ה' חביות לקדשן ה' קידושין ונמלכו לקדשן קי' א' כשרים, וכן מהתוס' (והיא לקמן רפ"ח ועמש"ש), דקתני ממלא אדם חבית ממעיין זה וחבית ממעיין זה ונותן אותן בשוקת א' ומקדש, ובדוכתי טובא וכו' ע"ש. מיהו לפי האמור לק"מ, דאיברא דמצי למעבד הכי, היכא דצריך למים טובא ואינו רוצה לטרוח בקידושין הרבה, ולא מצי להביא הכלי הגדול למלאת בו וכדאמרן, ובהכי איירי כלהו דוכתי טובא דכתב הרב, אבל היכא דמעיקרא מילא אותן כלים אדעתא לקדש בהן קי' הרבה, ואח"כ נמלך ובא לערות היינו כמו מלאכה ופסלה מדרבנן, ומתני' דרפ"ז ה"ט לפי שהם ה', וכשנמלכו לקדשן קי' א', איגים אחרינא הוא המערה אותו שאין המים שלו, וברור הוא בכמה דוכתי במש' ובתוס' שאין המים נפסלים במלאכה הנעשית ע"י אחר שאין המים שלו, אלא דוקא כשהמלאכה היא בעת השאיבה, אבל אחר המילוי תו לא פסיל במלאכה, אלא מי שהמים שלו, ומש"ה תנן כולן כשרים, ומתוקמא בכה"ג, ותדע דהא תני סיפא יחיד שמילא ה' חביות לקדשן ה' קי' ונמלך לקדשן קי' א' אין כשר אלא אחרון, ומתוקם לפי פירש"י כשהניחן האחרון באותו כלי עצמו שמילא בו, שזה לא נעשה אחריו שום מלאכה, אבל אה"נ שאם עירה כולן לתוך כלי גדול כולן פסולין, ובכה"ג לא שייך לומר שהאחרון כשר, שהרי כולן מעורבין וברור, ונמצא דמאי דפרישנא לעיל בבבא דמילא בב' ידיו, יש לו סמוכות של אור מדברי רש"י והתו' והרב המאירי ז"ל, וסמוכים מן התורה מהסוגייא דפסחים וכדאמרן.

והא דקתני סיפא, מילא לאחר בב' ידיו כא' קידוש א' כשר, בב' קי' פסולין, הטעם ברור במ"ש לעיל, דכיון שממלא לקי' א', בין למ"ד אפי' לנמלס בין למ"ד א"א לנמלס כשר, שהרי הכל לקי' א', ואפי' תימא שקדם מילוי א' לחבירו מה בכך, הא אפי' כמה כלים זה אח"ז לקי' א' כשר, אבל לב' קי' שניהם פסולין, שהרי יש כאן מלאכה, דכל א' מהן נעשה מלאכה לחבירו, ואע"ג דממלא לאחר שאין המים שלו, מ"מ כיון שהוא בשעת המילוי פוסל כדאמרן, אבל קידש לאחר בב' ידיו כא', אפי' בב' קי' כשרין, שאין בו כח לפסול המים שאינם שלו, כל שאין המלאכה בשעת המילוי, וממילא מובנת המחלוקה השלישית, מילא וקידש קידש ומלא בב' ידיו כא', כלו' בין את"ל שהמילוי קדם, בין את"ל שהקידוש קדם,

1 הוצאת ר"א ליס עמ' לח.

מלוי בין לו ובין לאחר פסול, ושאין בה מלוי, מלאכה שלו פסול, ושל אחר כשר. (ו). כל דבר שבידו ועשה מלאכה, בין שיש שם שומרין ובין שאין שומרין פסול, דבר שבידו ולא עשה מלאכה, אם יש שומרין, פסול. מלא לו ולאחר בשתי ידיו כאחת כולן פסולין, קדש לו ולאחר בשתי ידיו כאחת שלו פסול, ושל אחר כשר, מלא וקדש לאחר בשתי ידיו כאחת שלו פסול, ושל אחר כשר, קדש לו ומלא לו לאחר בשתי ידיו כאחת שניהן פסולין. (ז). מלא לעצמו בשתי ידיו זה אחר זה הראשון פסול, והשני כשר, קדש לעצמו בשתי ידיו זה אחר זה הראשון כשר, והשני פסול, מלא וקדש לעצמו בשתי ידיו זה אחר זה שניהן פסולין, קדש ומלא לעצמו בשתי ידיו זה אחר זה שניהם כשרים, מלא

חסדי דוד

הקידוש כשר, דהא אינו פוסל, כיון שהוא לאחרים, והמילוי פוסל דהא עביד מלאכה בעת המילוי, ועיין מאי דכתי׳ בבבא דלעיל בחלוקה זו דמילא וקידש וכו׳, דההוא פי׳ שייך שפיר הכא, אבל שם מוכרח לומר כמ״ש הר״ש ע״ש, וכל זה פשוט כפי גי׳ ספרים דידן, אבל הר״ש גרים הכא ברישא מילא לאחר בב׳ ידיו כא׳ בין בקי׳ אחד בין בב׳ קי׳ כשר, ולא הוה גרים הכא בסיפא החלוקה השנית, דקידש לאחר, ונדחק מאד לפרשה ולא סליק ליה, ומסיק דצריך להתיישב בדבר ע״ש, ואין להאריך, דלגי׳ שלפנינו הכל ברור.

וגם מאי דמסיים זה הכלל וכו׳, מובן מעצמו, דמ״ש כל מלאכה שיש בה מילוי, פי׳ שבשעת המילוי עושה המלאכה פוסל אפי׳ לאחר, פי׳ שאין המים שלו, ואח״ז יש כאן ט״ס, וצ״ל ושאין בה מילוי שלו פסול וכו׳, ופי׳ אם עשיית המלאכה שלא בשעת המילוי שלו פסול אם המים שלו שמילא בשבילו, בין עשה מלאכה בין המילוי והקידוש, בין שעשה בשעת הקי׳ הכל פסול, ואם המים של אחר כשר, וכך הוא פי׳ הר״ש אף שלא ביאר כ״כ. ובכלל האחר דסיפא ה״ג הר״ש, כל דבר שבידו וכו׳, דבר שבידו ולא עשה מלאכה, אם יש שם שומרים כשר, אין שם שומרים פסול. ופירש כל דבר שבידו ועשה וכו׳, פסול משום מלאכה שעשה, ודבר שבידו ולא עשה מלאכה, אם יש שומרין כשר, כיון שנתכוון לשומרו או הוא או אחר, ואם אין שם שומ׳ פסול, משום היסח הדעת דפוסל במי חטאת ע״כ. ומ״מ לא פי׳ לנו הרב הא דכל דבר שבידו ועשה וכו׳, אמאי אצט׳ דלכאורה היינו רישא.

ומ״ש בסיפא, בדבר שבידו ולא עשה מלאכה קשה טובא, דכיון שאין שם מלאכה ויש שם שמירה, צריכא למימר דכשר, פשי׳ מהיכא תיתי לפסול, ולא ידעתי למה לא הגיה הרב, דצ״ל איפכא ודבר שאינו בידו ועשה מלאכה, דהשתא ניחא טובא, וקאי על מ״ש לעיל דמלאכה שיש בה מילוי בין לו בין לאחר פסול, ושאין בו מילוי שלו מיהא פסול, אהא קתני סיפא דמ״מ לאו מלתא פסיקתא היא, ויש חילוק בין הנושאים, דכל דבר שבידו ועשה מלאכה, דהיינו בשעה שממלא או בשע(ת)[ה] שמקדש שעושה מלאכה במים בידו, אפי׳ יש שם שומרים דליכא משום היסח הדעת ולמשמרת קרי׳ בהו, אפ״ה כל שעושה מלאכה בעת שעוסק בידו במים פוסלן, אבל דבר שאינו בידו, דהיינו שהניחן או נתנם ביד אחר בין המילוי לקידוש, אע״ג דאמרן דהמלאכה פוסלת כשהוא בעל המים, מ״מ אין הטעם משום מלאכה עצמה, אלא משום היסח הדעת, וכ״מ שאם יש שם מי שמשמרן אפי׳ שבעל המים עושה מלאכה לית לן בה, אבל אין שם שומר אז פוסלת מלאכתו, ולא משום גוף המלאכה, אלא משום היסח הדעת, וממילא דה״נ במאי דאמר ברישא, (דכשאין) [דכשהן]

מילוי של אחר כשר, דבכלל זה אם עשה מלאכה בשעת הקידוש והמים של אחר היינו כשיש שם שומר, דאל״כ אע״ג דאין בו כח לפוסלן משום מלאכה משום דלאו דידיה נינהו, מ״מ נפסלים משום היסח דעת, ובמכ״ש אתי מכשאינם בידו, כך נ״ל אמיתותן של דברים וע״ע לקמן.

(ו). מילא לו ולאחר בב׳ ידיו כא׳, כולן פסולין, קידש לו ולאחר בב׳ ידיו כא׳, שלו פסול, ושל אחר כשר, מילא לו וקידש לאחר בב׳ ידיו כא׳, שלו פסול ושל אחר כשר, קידש לו ומלא לאחר בב׳ ידיו כא׳, שניהן פסולין. כנ״ל, וב׳ חלוקות הראשונות שנוייה במשנתנו, והחלוקה השלישית ברורה, דהמילוי פשי׳ דפסול, משום הקי׳ דשמא קדם משהו וכדלעיל, דאפי׳ היה של אחר היה פסול וכ״ש שהוא שלו, אבל הקידוש של אחר אין בו כח לפוסלו, וברור דאיירי כשיש שם שומר וכדלעיל, וגם החלוקה הד׳ פשוטה, דהקי׳ פסול לפי שהוא שלו, והמילוי פסול אעפ״י שהוא לאחר, ובנוס׳ הר״ש חסרה החלוקה השלישית שכן נר׳ בהדיא גם מפירושו, שבב׳ הראשונות כתב היינו מתני׳, ובחלוקה הד׳ פי׳ בה קי׳ דידיה משום מילוי דחבריה וכו׳, וממה שלא אמר כלום על השלישית, ש״מ שלא היתה בספרו, וגם בזה תמהני שלא העיר בחסרון דמוכח, דהא כלהו גווני נקט תנא.

(ז). מילא לעצמו בב׳ ידיו זה אח״ז, הא׳ פסול והב׳ כשר. ג״ז ברור, דמילוי הא׳ נפסל במילוי הב׳ שעושה אותו קודם שיקדש הא׳, אבל מילוי הב׳ פשי׳ שאין שם דבר הפוסלו, אבל קידש לעצמו בב׳ ידיו זאח״ז, הא׳ פשוט דכשר, אבל הב׳ נפסל בקי׳ הראשון, דהויא מלאכה לגביה, ואם מילא תחלה והדר קידש המילוי שנתמלא ראשונה שניהן פסולין, שהרי המילוי הראשון נפסל במילוי הב׳ שהפסיק בו בין מילוי א׳ לקידושו, והמילוי הב׳ נפסל בקידושו של ראשון שהפסיק בה בין מילוי הב׳ לקידושו שיקדש אח״כ. אבל קידש תחלה המילוי הראשון, והדר מילא מילוי ב׳, שניהם כשרים, ודבר פשוט הוא אלא דכלהו גווני נקט. והר״ש (פ״ז מ״ד) גרים איפכא, במילא וקידש שניהן כשרין, ובקידש ומילא שניהן פסולין, ומש״ה נדחק לפ׳ דהכל בכלי א׳, מילא וקידש היינו כמצותו, וקידש ומילא פי׳ הטיל אפר בחבית ואח״כ נתן מים, ובעי׳ מים תחלה, ולא הוה שייך למיתני שניהם אי לאו משום דעשה בזאח״ז ע״כ. וכל אדם חזו בו את לחצנו זה הדחק, דבכה״ג לא שייך ל׳ שניהם כשרים ולא שניהם פסולים, ועוד דדבר שהוא כמצותו ל״ל כלל, ועוד שאין זה מענין התוס׳ ומאי שיאטיה הכא.

מילא לאחר בב׳ ידיו זא״ז. הא ודאי כשרין, דליכא למימר שהמילוי ב׳ תחשב מלאכה לפסול המילוי ראשון

לאחר בשתי ידיו זה אחר זה, קדש לאחר זה אחר זה בשתי ידיו, מלא וקדש קדש ומלא לאח׳ בשתי ידיו זה אחר זה כלן כשרי׳. (ח). מלא לו ולאח׳ בשתי ידיו שלו פסול, ושל חברו כשר, קדש לו

חסדי דוד

שעדיין לא נתקדש, דהא אינו יכול לפסול, שאין המים שלו, אלא דוקא אם עושה מלאכה אחרת בעת המילוי יכול לפסול אותו המילוי עצמו, אבל אינו יכול לפסול במילוי זה מילוי האחר, וה״נ קידש לאחר בב׳ ידיו זאח״ז, אפי׳ תימא שקידש תחלה המים שנתמלאו בשניה, ואח״כ קידש המים שנתמלאו בראשון, ונמצא שקידוש מפסיק בין מילוי ראשון לקידושו, מה בכך הרי אינו יכול לפסול של אחרים כדאמרן, וכן מילא וקידש בזאח״ז, לא נאמר שהמילוי דמילא השתא תחשב מלאכה בין מילוי הראשון לקידושו, וכ״ש קידש תחלה המילוי ראשון, והדר עביד מילוי אחר, דבהא שפיר עביד, ומלתא דפשי׳ הוא, אלא דתנא כלהו גוונא נקט כדאמרן, ומ״מ הא נמי אצטי׳ קצת למימרא, דאע״ג דעביד להו בב׳ ידיו, לא גזרי׳ בהא דילמא אתי למיעבד קידוש ומילוי בב׳ ידיו כא׳, דבההוא ודאי פסיל המילוי, כיון שנעשה עמו הקי׳ אע״ג דלאחר הוא, וסד״א ניגזור הא אטו הא, קמ״ל דכל שהוא בזאח״ז אע״ג דעביד בב׳ ידיו כשר, והר״ש לא כתב בהך בבא אלא כלם כשרים פשוטים הם.

(ח). מילא לו ולאחר בב׳ ידיו זה אח״ז, שלו פסול, ושל חבירו כשר. כצ״ל, ופשוט דהמילוי שלו נפסל, במה שמילא לחבירו קודם שיקדש של עצמו, אבל המילוי דלחבירו במה יפסל. וקידש לו ולחבירו וכו׳, שלו כשר, פשוט הוא, ושל חבירו פסול, בהא ליכא למימר אלא מ״ש הר״ש, דאיירי שלא היה שם מי שישמור את של חבירו בעוד שמקדש את שלו. ואח״כ צ״ל מילא לו וקידש לאחר וכו׳, וטעמא דשניהן פסולין, המילוי שלו פשוט דנפסל בקי׳ של אחר, והקי׳ של אחר כמ״ש הר״ש, דעמד בלא שימור בעוד שהיה ממלא, ואע״ג דדוחק הוא לפי כן, דהא אפי׳ בבבא דלעיל דתנא קידש לאחר בב׳ ידיו דשניהן כשרים, הומ״ל דבקי׳ הב׳ פסול, דעמד בלא שימור בעוד שעשה קי׳ ראשון. אבל מה אעשה שלא ידעתי כאן לפי׳ באופן אחר, וקידש לו ומילא לאחר פשוט דליכא שום פיסול, אלא דנקט כלהו גווני כדאמרן.

ומעתה מאחר דאיכא בהנך בבי חלוקות הרבה נריכי׳ להעמידן על הסדר, הנה בבבא ראשונה יש ברישא ג׳ חלוקות בלעצמו, א׳, מילא ביד א׳ ועשה מלאכה ביד א׳ בבת א׳. ב׳ קידש ביד א׳ ומלאכה ביד א׳, ושניהם פסולים משום מלאכה, ותרווייהו תנינן להו במתני׳ ופסקן הרמב״ם בפ״ז, ובפ״ה דין ג׳. והלוקה ג׳, מילא וקידש וכו׳, דהיינו שנתן בכלי המים והאפר ביחד, והפסול משום דבעי׳ מים תחלה כפי׳ הר״ש, וזו לא הוצרך הרמב״ם לכתבה, דכיון דפי׳ ברפ״ט שאם נתן אפר תחלה פסל, והוא ז״ל פי׳ בעלמא דה״א לגמלם, ממילא שמענו דאם נתנם ביחד בב׳ ידיו פסול מס׳. ובסיפא דהך בבא בלאחר, איכא נמי ג׳ חלוקות. א׳, מילא ביד א׳ ומלאכה ביד א׳ פסול. ב׳, קידש ביד א׳ ומלאכה ביד א׳ כשר. ג׳, מילא לעצמו וגמלך וקדבן לאחר פסול המילוי, שהקי׳ דלאחר נחשב מלאכה לפסול מילויו, כך הוא לפי׳ הר״ש כדלעיל. וזו לא פסקה רבי׳ כלל, ושמא לא היתה חלוקה זו בנוס׳ שלו, או שמא דאאה מהלכה, או שמא גרים כדאמרן לעיל, ופי׳ בה כדפרשי׳, ולא הוצרך לכתבה דנלמדת ממילא מאידך. בבא שנית ג׳ חלוקות ברישא דלעצמו, א׳, מלא בב׳ ידיו כא׳ בקי׳ א׳ פסול, בב׳ קי׳ כשר, ופי׳ כן הרמב״ם בפ״ה דין ה׳, והיינו כפי הנוס׳ שלפנינו, ולא כמ״ש הר״ש, וגם לא כמו שנדחק ליישב הגי׳, שאין זה משמעות ל׳ הרמב״ם, אלא צ״ל כדכתי׳ לעיל, אולם דברי מרן בזה צ״ע ע״ע, ב׳, קידש בב׳ ידיו כא׳ בקי׳ א׳ כשר, ב׳ קידושין פסולין, ופי׳ כן שם. ג׳, מילא וקידש בב׳ ידיו כא׳ שניהן פסולין, וג״ז פי׳ שם. ובסיפא דלאחר נמי ג׳ חלוקות. א׳, מילא לאחר בב׳ ידיו כא׳ קי׳ א׳ כשר, ב׳ קי׳ פסול, וג״ז פי׳ שם. ב׳, קידש בב׳ ידיו כא׳ אפי׳ בב׳ קי׳ כשרין. וג״ז פי׳ שם. ג׳, מילא וקידש בב׳ ידיו כא׳, המילוי פסול והקי׳ כשר. והא נמי מבואר שם. ובהא נמי מוכח דגרסתו כגי׳ ספרינו, ולא כגי׳ הר״ש. בבא שלישית ארבע חלוקות. א׳, מילא לו ולאחר בב׳ ידיו כא׳ הכל פסול, והיא במש׳, ופי׳ כן הרמב״ם בפ״ז דין ג׳. ב׳, קידש לו ולאחר בב׳ ידיו כא׳, שלו פסול ודחבירו כשר, והיינו נמי מתני׳, ופי׳ כן בפ״ה דין ד׳. ג׳, מילא לו וקידש לאחר בב׳ ידיו כא׳, שלו פסול, ודחבירו כשר. ד׳, קידש לו ומילא לאחר בב׳ ידיו כא׳, שניהן פסולין. ושתי חלוקות אלו השמיטן רבי׳, דפשוטין נינהו, ונלמדין מאידך. בבא רביעית ד׳ חלוקות. א׳, מילא לעצמו בב׳ ידיו זאח״ז, הראשון פסול, והב׳ כשר. ב׳, קידש לעצמו בב׳ ידיו זאח״ז, הא׳ כשר, והב׳ פסול. ג׳, מילא וקידש לעצמו בב׳ ידיו זאח״ז, שניהן פסולין. ד׳, קידש ומילא לעצמו בב׳ ידיו זאח״ז, שניהן כשרין, ולא הביאן רבי׳ כלל, דמובנים מעצמם. בבא חמישית דלאחר ד׳ חלוקות. א׳, מילא בב׳ ידיו זאח״ז. ב׳, קידש בב׳ ידיו זאח״ז. ג׳, מילא וקידש בב׳ ידיו זאח״ז. ד׳, קידש ומילא בב׳ ידיו זאח״ז, וכלם כשרין. וגם אלו השמיטן רבי׳ לרוב פשיטותן. בבא ששית דלו ולאחר ד׳ חלוקות. א׳, מילא בב׳ ידיו זאח״ז, שלו פסול, ושל חבירו כשר. ב׳, קידש בב׳ ידיו זאח״ז, שלו כשר, ושל חבירו פסול. ג׳, מילא לו וקידש לחבירו זאח״ז, שניהן פסולין. ד׳, קידש לו ומילא לחבירו זאח״ז, שניהם כשרים, וג״ז השמיט כנז׳.

והנה התם בפ״ה בסוף דין ה׳, כתב הרמב״ם זה הכלל כל מילוי שעשה עמו מלאכה בין שמילא לעצמו בין שמילא לאחר פסול, וכל מים שנתמלאו כהלכתן ועשה מלאכה קודם שיתן את האפר, אם היו המים שלו הרי הן פסולין, ואם היו של אחר כשירים, וכל דבר שבידו ועשה מלאכה בין שיש שם שומר שאינו עושה מלאכה, בין שאין שם שומר פסל, ודבר שאינו בידו ועשה מלאכה, אם יש שם שומר לא פסל, אם אין שם שומר פסל ע״כ. וברור דהיינו זה הכלל של התוס׳ כדלעיל, וכגי׳ הס׳ שלפנינו, ולא כגי׳ הר״ש. ודבריו יותר מבוארין במ״ש שם לעיל בדין ב׳, הממלא מים לקדשן ומסרן לאחר לשומרן ועשו הבעלים מלאכה לא נפסלו המים וכו׳, ובדין ג׳ כתב, המקדש בא׳ ידו ועשה מלאכה בשניה וכו׳, אם לחבירו קידש, המים כשרים וכו׳, שאין המלאכה פוסלת בקידוש אלא במים, והוא שיהיה העושה השומר או הבעלים ע״כ. למדנו מדבריו ז״ל, דמלאכה לחוד, והיסח הדעת לחוד, ולאו למימרא דמלאכה בלא שום היסח הדעת

ולאח' בשתי ידיו זה אחר זה שלו כשר, ושל חברו פסול, מלא לו ולאחר בשתי ידיו זו אחר זו שניהן

חסדי דוד

כלל פוסלת במים, דהא ודאי ליתא, שהרי כל עיקר פיסול המים ע"י מלאכה לא נלמד אלא מפרה עצמה, כדתניא בספרי אין לי מלאכה פוסלת אלא בפרה, במים מנין ת"ל והיתה וכו', למשמרת למי נדה וכו', והביאה הרמב"ם בפי' המש' פ"ד, אדתנן המלאכה פוסלת במים וכו', אמרו בספרי וכו', ר"ל שמי נדה כמו פרה, כמו שהפרה נפסלת במלאכה וכו', כן המים, ואמרו שם יכול קידשו, ת"ל למי נדה, כבר הן מי נדה וכו' ע"ש. והלא פרה עצמה אין המלאכה פוסלת בה, אלא אי איכא היסח הדעת, וכדאמרי' בפ"ב דחולין וכתבתיה לעיל פ"ד, דז"ש הרמב"ם ספ"ד, שחט את הפרה ונשחטה בהמה אחרת עמה או נתכוון לעשות מלאכה עמה כשירה, שהרי לא נתכוון למלאכה ע"ש, וה"נ מוכח להדיא בפ' ערף דמ"ג, דיליף התם לרב שלא יסיח דעתו ממנה בשחיטתה, מדכתיב ושחט אותה לפניו, וה"נ ילפי' התם בשריפתה, מדכתיב ושרף את הפרה לעיניו, הרי דעיקר הפיסול אינו אלא היסח הדעת, מוכח מזה להדיא, דטעמא דמלאכה נמי אינו אלא משום היסח הדעת, אבל מלאכה בלא היסח הדעת לא פסלה כלל, כגון שלא נתכוון למלאכה אלא שנעשית מאיליה בלא שום כוונה, וכדאי' הא"ס בחולין, וא"כ בהכרח דה"ה למים דלא פסלה בהו מלאכה אא"כ איכא בה היסח הדעת, דדיו לבא מן הדין להיות כנדון, וא"כ אם בשעת מילוי המים יצאו ממימי הדלי, כגון שנתמלא ביותר וכיוצא, ונפלו מכה שאיבתו לתוך כלי אחר של חולין שהיה שם ונתמלא, אבל השואב לא כיון לו, פשי' שאינו פוסל במים, דהו"ל כמו נתכוון לשחוט עם השחיטה, ואין המלאכה פוסלת אא"כ כיון לה לעשותה כדאמרן, אלא ענין אמרנו מלאכה לחוד והיסח הדעת לחוד, ענין אחר הוא, וכגון שיש שם מי ששומר את המים בעת שהשואב מתעסק בשאיבתן, באופן שאעפ"י שהשואב הזה הסיח דעתו מהם מאחר שנתכוון למלאכה, דהא פשי' שא"א לכוין לב' דברים כא', וכל שנתכוון לדבר אחר לעשות בשעת המילוי א"א שתהיה כל דעתו על המילוי, א"כ תערובת מחשבתו היינו היסח הדעת לגבי המים, ומ"מ סד"א הואיל והמים עצמן משומרות וליכא לגבייהו היסח הדעת, שהרי יש שם שומרים לא איכפת לן במה שהממלא הסיח דעתו, דאעפ"י שהוא הסיח דעתו הרי השומר לא הסיח דעתו, קמ"ל דאע"ג דאיכא שומרים אפ"ה נפסלו המים, כיון שהם בידו של זה הממלא שהוא העוסק בשאיבתן, ובשעת העסק עושה ומכוין למלאכה אחרת פסל, והיינו מלאכה בלא היסח הדעת דאמרי' דפוסלת, כיון שהמלאכה היא בעת עסקו במילוי, ודכוותה בפרה עצמה, אם השוחט או השורף, בשעה שעוסק בה מכוין לעשות גם דבר אחר נפסלת, אע"ג דאיכא התם כל זקני יש' ושאר כהנים המשמרים אותה, באופן דהפרה עצמה משומרת היטב מאחרים, מ"מ כל שאינה משומרת מהעוסק בה, דאיהו מיהא הסיח דעתו ע"י אותה מלאכה אחרת שעושה בה[א] שעתא, הרי היא פסולה, ומיהו כל זה בשעת העסק, אבל כל שאין בידו, כלו' שאינו עכשיו מתעסק במים כלל בין המילוי לקידוש, אם הוא עושה מלאכה אחרת, אע"ג דמכוין לעשותה והסיח דעתו מן המים לגמרי, אם יש שם שומרים באופן דליכא היסח הדעת לגבי המים כשרים הן, ודכוותה בפרה, אם בין שחיטה לשריפה נתעסק במלאכה, דהסיח דעתו מהפרה לית לן בה, כל היכא דאיכא התם שומרים אחרים המשמרים אותה, וההכרח לזה, משום דתרי קראי כתיבי, כתיב לפניו ולעיניו, ומהתם ילפי' שהיסח הדעת פוסל, דעיקר פיסול המלאכה אינו אלא מפני היסח הדעת כדאמרן, וכתיב והיתה וכו', למשמרת, דמההיא נמי ילפי' דמלאכה והיסח הדעת פוסלת בפרה, דהך קרא נמי בפרה עצמה נדרש, כדחזי' בל' ספרי כדלעיל דוהיתה קאי על הפרה עצמה כפי דרשה דספרי, וה"ט דכתיב והיתה ל' נקבה, ומינה יליף התם נמי למים כדאמרן, וק' תרי קראי ל"ל, אלא מוכרח דחד בשעת העסק בפרה לפסול במלאכה אע"ג דאיכא למשמרת, וחד לפסול אפי' שלא בשעת העסק, היכא דלא קרי' בה למשמרת, כגון שאין שם שומרים, ומינה דהה"נ למים דילפי' להו מן הפרה עצמה, והן הן דברי התוס' דהכא בהך זה הכלל וכדאמרן, ומשמרת זה לא במים דקודם הקידוש לבד, אלא אפי' אחר הקידוש, וכ"ש הוא, שכיון שהם מקודשין בעו שימור עפי עד שיזה, ומה שאמרו בספרי דאחר שקידשו המים שוב אין המלאכה פוסלת בהן, היינו מלאכה שאין בה היסח הדעת לגמרי, דאיכא שמירה, אבל היסח דעת גמור, דהיינו שהניהן בלא שמירה כלל ודאי פסל בהן לעולם, דלמשמרת מיהא בעי', אפי' אחר שנעשו מי נדה דהיינו שנתקדשו.

וז"ש רבינו בפ"י דין ד', המוליך מים לקדשן וא"ל מים שנתקדשו, לא יפשיל הכלי לאחוריו אלא לפניו, שנ' למשמרת למי נדה, בזמן שהן שמורין הן מי נדה, ואם לאו פסולין ע"כ. הא למדת דאיכא תרי גווני דהיסח הדעת, חד היינו היסח הדעת של העוסק בפרה במעשה ובתיקוני עשייתה, כגון בשחיטתה ובשריפתה שהוא נתייחד לעשותה, ואז אם הסיח דעתו, וה"ה אם עשה מלאכה אפי' יש כמה שומרים דקרי' בה למשמרת, אפ"ה פסולה, אבל כשאינו עושה שום מעשה, אע"ג שהוא הסיח דעתו, כיון שיש שם שומרים כשרה, והה"נ במים דאתקוש לפרה גופה כדלעיל, והיינו כשהמים שלו ועוסק במעשה, דהיינו במילוי או בקידוש, ואפי' יש שם שומרין שאין מסיחים דעתם מן המים עכ"ז פסול, והיסח זה לא פסיל במים אלא עד שיתן את האפר, אבל היסח הדעת גמור שלא נשאר שם מי שישמרם פסיל אפי' אחר קידוש, וע"ע לקמן.

ועם האמור יתורצו כמה השגות של הראב"ד, חדא בפ"ז דין ג', דלפי שהבין הרב מדברי הרמב"ם, דמלאכה הוא ענין א', והיסח הדעת ענין אחר, השיג הרב וז"ל, דעתי בכל אלו לא משום מלאכה הוא נפסל, אלא מפני היסח הדעת שהוא שורש פיסול המלאכה וכו', ע"ש. ומרן שם נדחק בזה ע"ע, אבל לפעד"ן דהיברא שדבריו צדק ואמת, והרמב"ם נמי הכי ס"ל, אלא דלא נחית הרב לחלק בין היסח דעת להיסח דעת, וזו כוונת הרמב"ם. ובפ"י בדין האמור בסמוך השיג תמה אני על זה, והלא המלאכה אינה פוסלת אלא משום היסח הדעת, וכבר אמרו במש' המלאכה פוסלת במים עד שיטילו את האפר, הא משיטילו אינה פוסלת, וא"כ היסח

פסולין, קדש לו ומלא לאחר בשתי ידיו זו אחר זו שניהן כשרין, מלא לי ומלא לך קדש לי וקדש

חסדי דוד

הדעת למה יפסול במים שנתקדשו ע"כ. ועם האמור ניחא, ומזה תראה דמ"ש מרן בכ"מ שם בדין דלעיל אליבא דהרמב"ם, דאין היסח הדעת פוסל בהן אלא כשהוא מתעסק בהן קצת ע"ש, לפי קיצור דעתי אינו כן, אלא אפי' שאינו מתעסק בהן כלל, היסח הדעת גמור פוסל בהן, ופשוט דמ"ר שם ממלא אדם מים ומניחן אצלו כל זמן שירצה וכו', היינו ודאי כשהן משומרים, וכגון שסגר אותן בתיבה והמפתח בידו, או שהצניעה במקום שאין היד ממשמשת, או שהניחן בחותם וכיוצא בזה, דאין לך שמירה גדולה מזו, ואעפ"י שהוא מסיח דעתו ועושה כמה מלאכות אין בכך כלום, דהעיקר הוא שיהו משומרים, ושפיר קאמר הראב"ד ובלבד שיהו שמורים, ולא הוצרך הרמב"ם לפי כן, דפשוט הוא ומובן מדבריו האמורים.

ואכתי פש גבן לבאר עפ"י דרכנו הסוגייא דפי' ערף, דבתר דדריש מלפניו ומלעיניו, דהיסח הדעת פוסל בשחיטה ובשריפה, קאמר ש"ס למעוטי מאי, אילימא למעוטי אסיפת אפרה ומילוי מים לקידוש למשמרת למי נדה כתיב, אלא למעוטי השלכת עץ ארז וכו', ע"כ, ונר' לכאורה, דלפי התרצן באסיפת אפרה נמי פסיל היסח הדעת של האוסף וכן מלאכה, אע"ג דאיכא שומרים, וא"כ תיקשי להרמב"ם דפי', דהמלאכה פוסלת משעת שחיטה עד שתיעשה אפר ותו לא. אבל באמת לק"מ, דאיכא למידק מאי פריך המקשן למשמרת למי נדה כתיב, בתינח מילוי, אבל אסיפת אפרה היכי מוכח מהכא, אלא נר' דמעיקרא כי בעי ש"ס למעוטי מאי, היינו משום דאיכא תרי קראי לפניו ולעיניו, חד בשחיטה דתחלת עבודה, וחד בשריפה שהוא הכשר הפרה כדאי' התם, וכל חד אתו למעוטי מלתא דכוותה, א"כ צריכי' למעוטי תרתי, והילכך ס"ד דתלמוד' דמקרא דשריפה נמעיט אסיפת האפר, שהוא סוף מעשי הכשר הפרה, ודמי לשריפה, ומקרא דשחיטה שהוא תחלת עבודה נמעיט מילוי המים, שהוא דומה לתחלת עבודה. והמקשן הכי פריך, בשלמא אסיפת האפר יש למעט מלעיניו, אבל המילוי היכי נמעיט מלפניו, הא למשמרת למי נדה כתיב, והיינו כדרשה דספרי, דמקיש המים לפרה גופה, ולכך משני דהה"נ, אלא אפיק חדא דהיינו המילוי, ועייל חדא דהיינו השלכת עץ ארז, דאע"ג שזה תחלת המעשה של עץ ודמי לשחיטה, מ"מ כיון שאין המעשה בגוף הפרה נמעיט. ונמצא דלמסקנא ממעטי' תרתי השלכת עץ ארז מלפניו, ואסיפת אפרה מלעיניו, ומיהו לא ממעטינן אלא מהיסח דעתו של העושה, אבל לעולם למשמרת בעי' אפי' בשעת אסיפה שיהו שם שומרים, ובמים פוסל אפי' היסח דעת דממלא אף על גב דאיכא למשמרת, וכן בקידוש אם המים שלו.

ומש"ר שהמלאכה פוסלת במעשה הפרה עד שתיעשה אפר, היינו במעשה שבפרה גופה, לאפוקי השלכת עץ ארז, דההוא לאו מעשה בפרה מיקרי, ומלאכה אינה פוסלת בו, אבל לעולם שומרים בעי' מתחלה ועד סוף, וז"ל רבינו, ומנין שהמלאכה פוסלת בה, שנ' ושחט אותה לפניו וכו', ונאמר ושרף את הפרה לעיניו וכו', ללמד שהמלאכה פוסלת בה משעת שחיטה עד שתיעשה אפר, עד שתיעשה אפר, וכל העוסק בשריפתה ועשה מלאכה אחרת פסלה עד שתיעשה אפר ע"כ. ועין רואה דמ"ש בסוף וכל העוסק בשריפתה וכו', יתור נפיש הוא, דהיינו ממש מ"ש תחלה ומאי קמ"ל, אלא היא גופה אשמועי', דאין המלאכה פוסלת אלא בשעה שעוסק במעשה שבגופה, דומיא דשחיטה שאמר לעיל, ודומיא דשריפה דקאמר השתא.

ודע דכל זה שכתבתי לדעת הרמב"ם, ה"נ מוכח מדברי התוס' בפ"ק דפסחים דת"י בד"ה בטלו במעיה, וז"ל אע"ג דאמרי' במ' פרה דכל העופות פוסלין, אור"י דהתם מיירי קודם קידוש, ונפסלים וכו' משום מלאכה, והכא איירי לאחר קידוש וכו', ומלאכה אינה פוסלת אחר קידוש וכו', ובטלו במעיה משום היסח הדעת, ובתוס' מפ' משום דכתיב למשמרת יצאו אלו שאינם למשמרת ע"ש, מוכח להדיא דס"ל ז"ל כדעת הרמב"ם, דמלאכה פוסלת אע"ג דליכא היסח הדעת, וע"כ פירושו כדאמרן דליכא היסח הדעת גמור, לפי שיש שומרים, אבל היסח הדעת גמור דליכא למשמרת פסל לעולם, אפי' לאחר קידוש והיינו ממש כדאמרן. ועיין מ"ש הר"ב א"ן ע"ד הרמב"ם והראב"ד הנז'. וע"ע להר"ב מה"מ שהיה לי מקום לעמוד ע"ד, אלא שאין רצוני להאריך כי לפע"ד מה שכתבתי הוא הנכון. וק"ל טובא כפי מה שנר' שהבינו כלהו רבנן בכוונת הרמב"ם, דס"ל דמלאכה פוסלת בשעת עסקו בפרה או במים אפי' בלא שום היסח הדעת כלל, א"כ אמאי לא תפסו עליו שדבריו סותרין זא"ז, דבספ"ד פי' שחט את הפרה ונשחטה בהמה אחרת עמה כשירה, שהרי לא נתכוון למלאכה (שהוא ז"ל הוה גריס הכי בגמ' וכדכתי' לעיל בפ"ז), ואם אי' דהרמב"ם ס"ל דמלאכה פוסלת אפי' בלא שום היסח הדעת אלא גזרת הכתוב, א"כ מאי נ"מ שלא נתכוין למלאכה דעל כרחך פירושו הוא דליכא היסח הדעת, ומה בכך ס"ס מלאכה מיהא איכא ואפי' בלא היסח הדעת פוסל, א"ו לא לזה נתכוון רבינו אלא כדאמרן.

ודע שהראוני בסוף ס' מלכי בקדש, בקונט' השמועות דשייכי לה' פרה שהבאתיו לעיל בפ"ק, שהק' משם מוהרה"א ז"ל על דברי התו' דפסחים הנז"ל, ממאי דאי' בסוגיין פ' השוחט דל"ב, נשחטה בהמה אחרת עמה לר"נ פרה פסולה, (שזו גי' רש"י וכדכתי' לעיל) ופירש"י אע"ג דשלא בכוונה לא מסח דעתיה ולא מיקרי מתעסק במלאכה אחרת, הואיל ושחיטתה כשירה מתפסלא וכו', הרי דהתם מתעסק במלאכה הוא אלא מפני דלא הסיח דעתו שהרי שלא במתכוין שחט וכו', פרה כשרה אי לאו ושחט אותה וכו', ואי אמרת כדכתבו התו' דמלאכה לאו משום היסח הדעת, נהי דליכא שם בחולין היסח הדעת כיון שהיא בלא כוונה, מ"מ משום מלאכה איכא ע"ש, ואיברא תמיהא לי על הרב ז"ל, דאמאי קשיא ליה טפי על התו', ולא ק"ל נמי על הרמב"ם כפי מה שהבינו כלהו רבנן בדבריו, ואי משום דהרב הבין בדברי הרמב"ם כפירושנו, א"כ ה"נ הוה מצי לפרושי הכי גם בדברי התו', ותו לא תיקשו וקושטא הוא דלק"מ לא למר ולא למר כדבר האמור, אבל מה שראיתי להמחבר שם שרצה לתרץ קו' הרב, באומרו דס"ל להתו' דנהי דטעמא דמלאכה לאו משום דקא מסח דעתיה הוא, דהא אפי' שיתעסק במלאכה אחרת ולא

לך כולן כשרין, מלאם לי וקדשם לי אמלאם לך ואקדשם כולן פסולין, מלא לי ומלא לך קדש לי

חסדי דוד

יסיח דעתו מפרה אלא דעתו אשניהם, אלא ה"ע דמלאכה אסורה, מפני דבעי' כשמתעסק בפרה שלא יתן אל לבו לשום מלאכה אחרת אלא דוקא בפרה וכו' ע"ש, ואתה תחזה דאין שום ממש בדבריו אלה, דודאי כשנותן אל לבו גם למלאכה אחרת, היינו ממש היסח הדעת, דהיסח הדעת דאמרי' לאו שתהא פרה שכוחה מלבו לגמרי, אלא בכל דהוא סגי, כמ"ש הראב"ד בהשגתו הנז', שאין אדם יכול לכוין דעתו לב' דברים כא', וא"א בלא היסח הדעת ע"ש. ועוד ראיתי שם להרב שהאריך לפלפל בענין זה, ואין לי להאריך שעם המונח שהנחנו א"ל לכל האריכות ההוא ע"ע.

האמנם מצאתי להר"ב פר"ח, בקו' מים חיים דבגיטין, שהביא דמי חטאת שסקלן וכו', דכתב וז"ל אלא שבאמת יש תימא בדברי הרב במה שסבר דהיסח הדעת פוסל אף במים שנתקדשו, וליתא לע"ד דהא היסח הדעת מפקי' לה מקרא דלמשמרת למי נדה, וכמ"ש הרב בעצמו, ובספרי אי' וכו' יכול אפי' קדשו, ת"ל למי נדה כלו' אבל לא כשנעשו כבר מי נדה, וא"כ גם לענין היסח הדעת למי נדה כתיב, והראב"ד השיגו, ויש לתמוה עליו שלא הביא ראיה זו וכו', ודברי הראב"ד עיקר דגם מכאן ראיה נכונה לס' הראב"ד, דפיסול מלאכה אינו אלא משום היסח הדעת, דכיון דתרווייהו מפקי' להו מלמשמרת, משמע ודאי דמחד טעמא נינהו ופיסול מלאכה משום היסח הדעת, דאל"כ היכי מתמעט מלאכה מקרא דלמשמרת, אלא גם בזה דברי הראב"ד עיקר ע"כ. והנה קושייתו הראשונה שהקשה על רבינו אע"ג דלפי הנר' קו' עצומה היא, י"ל דקרא הכי הוא והיתה לעדת ב"י למשמרת למי נדה, ומלת והיתה קאי אעיקר הוייתה של פרה קודם שתיעשה אפר, דאפי' מלאכה פוסלת בה, אע"ג דאיכא שימור, ולמשמרת קאי נמי גם אחר שנעשית אפר, דהאפר עצמו דבעי שימור מיהא, אע"ג דמלאכה מיהא לא פסלה, ותדע דמתיבה זו דרשי' שנותנים חלק א' בהר המשחה למשמרת כדלעיל, א"כ מוכרח דלמשמרת קאי גם על האפר, וכ"כ הרמב"ם בהדיא שם בפ"י דין ב', ומשמר אדם אפר פרה אצלו ומוליכה ממקום למקום וכו' ע"ש, ש"מ דאפי' האפר צריך שימור, והיינו ודאי מדכתיב למשמרת, וא"כ כי מקשי' מים לפרה דכוותה מקשי' אתרווייהו במים קודם נתינת האפר שיהא דינם כפרה עצמה, דאפי' מלאכה גרידא פוסלת, אע"ג דאיכא שימור, ומלמשמרת מקשי' דאפי' לאחר קידוש, אע"ג דמלאכה לא פסלה, שימור מיהא בעי', והיינו כדרכנו דלעיל, וממילא א"ל להשיב על קושייתו האחרונה, דממילא אזדא לה, ואין הכרעתו שהכריע כהראב"ד מכרעת, וע"ע מש"ל בס"פ בתרא דמקואות בס"ד.

מלא לי ומלא לך וכו'. כתב הר"ש ז"ל (פ"ז מ"ד), מכאן עד סוף הברייתא צריך להתיישב בדבר ע"כ. וקושטא הוא, דלמראית העין כולה מקשה אחת, דמלבד שהיא להיפך ממשנתנו, בר מן דין אין לה הבנה, וגם שהדברים כפולים וסותרים זא"ז. והנה במתני' (שם) אנן תנן, קדש לי ואקדש לך הראשון כשר, מלא לי ואמלא לך האחרון כשר, ופירשה הרמב"ם, וכ"כ בחבו' פ"ח דין ו', קדש לי ואקדש לך וקדשו זה את זה הא' כשר והב' פסול, שהרי קידש בשכר, מלא לי ואמלא לך ומלאו זא"ז הא' פסול, הואיל וכוונתו שימלא לו חבירו חלף מילוי זה, ה"ז כממלא לו ולאחר שהן פסולין, והב' כשר שהמילוי בשכר מותר, והרי לא עשה מלאכה אחר שמילא ואין בכוונתו מילוי אחר ע"כ. ובזה נבא לבאר ד' בבי דהך מתניתא, בבא קמא, מלא לי ומלא לך, קדש לי וקדש לך, כולם כשרים, ואין לפ' דה"ק א"ל ראו' לשמ', מלא לי תחלה והדר מלא לך, ואח"כ קדש את שלי תחלה, והדר קדש את שלך, וכן עשה, דא"כ בשלמא המילויים כשרין, דאע"ג דהמילוי השני שעשה שמ' לעצמו, הוא הפסק בין המילוי שמילא לראו' ובין קידושו, והויא מלאכה, אינה פוסלת, שאין אדם פוסל מימי חבירו אא"כ עשה מלאכה בשעת המילוי כדלעיל, אבל הקידושין איך יתכן דשניהן כשרין, הרי כשקידש שמ' תחלה לראו' נמצא שעשה מלאכה בין המילוי של עצמו לקידושו ופסל מימיו, ואם כן קידושו שעושה אח"כ פסול בע"כ, והיכי קתני הכא כולם כשרים, והנר' לומר דט"ס נפל בקידושין, וצ"ל קדש לך וקדש לי, ובזה נמצא שלא עשה שמ' מלאכה בין מילויין לקידושו, לכך קידושו כשר, וכן הקידוש שעושה אח"כ לראו', שהרי אעפ"י שהפסיק בין מילוי של ראו' לקידושו בב' מלאכות לית לן בה כדאמרן, ואם יש את נפשך שלא לשבש הגי', יש לדחוק ולפ', דמ"ש מלא לי ומלא לך, מלא הראשון הוא לשון צווי, ומלא הב' הוא שם דבר, כלו' הכלי מלא לך, פי' דל"ד למתני', דקתני מלא לי אתה והדר אני אמלא לך, דהתם ודאי הא' פסול, דכיון דכוונתו של [שמעו'] בשעה שממלא שימלא לו אח"כ [ראו'] ואדעתא דהכי דוקא ממלא, נמצא שמילויו תלוי באם ימלא לו [ראו'] ואל"כ אין רצונו שיועיל המילוי ההוא, והדבר ספק אם יקיים תנאו או לא, אשתכח דבשעה שממלא שמ' לראו', על כרחך הוא מסיח דעתו קצת מאותו המילוי, לחשוב מחשבות אם יקיים ראו' תנאו, דהא אמרן לעיל דהיסח דעת בכל שהוא פוסל היכא שהיא בשעת העסק, ומש"ה חשיבא מלאכה כאילו הוא ממלא לו ולראו' ופוסל, אבל הכא אינו מסיח דעתו כלל, שהרי הוא רואה בעיניו שבעודו ממלא לראו' שגם ראו' ממלא לו, וא"כ כל חד מנייהו אינו מסיח דעתו ממילוייו של חבירו, ושניהם כשרין, וכן בקידושין, דטעמא דמתני' הקי' השני פסול הוא, לפי שמקדש בשכר שכבר קבל, אבל הראשון כשר כמש"ש הכ"מ, דכיון דבשעה שקידש עדיין לא נתן לו דבר, אעפ"י שאמר לתת לא מיקרי עושה בשכר ע"ש. ומעתה הכא דמקדשי תרווייהו בהדדי, דה"ק ליה קדש אתה לי וקדש לך, כלו' והרי קדוש לך שאני עושהו יחד עמך, וא"כ כיון שא"א לצמצם ואין טעם לפסול אלא באותו שהתחיל הקידוש באחרונה, ולא נודע מי האחרון, ומלתא דרבנן היא הילכך דיינינן להקל ושניהן כשרין, כך היה אפשר ליישב, אלא דכפי"ז לא נמצא ידינו ורגלינו לבאר אידך בבי דסיפא, הילכך מחוורתא כדאמרן מעיקרא, שהגי' משובש ושופר מהופך, מלא לי ומלא לך, קדש לך וקדש לי, דאינו עושה דבר רק חד מנייהו בלבד, וכיון דראו' אומר לשמ' שיעשה כן, הרי בודאי ראו' יושב ומשמר את מימיו עד שיבא שמ' לקדשן, ופשי' דכשרין ומש"ה כולן כשרין.

והדר קתני, מלאם לי וקדשם לי, אמלאם לך ואקדשם

וקדש לך הראשון והאחרון פסול, והאמצעי כשר, מלא לי ואמלא לך קדש לי ואקדש לך הראשון והאחרו' כשר, והאמצעי פסול, ואם יש שומרין כולן כשרין.

חסדי דוד

לך כולן פסולין, והטעם ברור, דכיון דא"ל מלאם לי וקדשם כדי שאח"כ אעשה כן גם אני לדידך, הא ודאי דהמילויים הראשונים פסולים מן הטעם המבואר לעיל בדברי הרמב"ם, וכיון שהמים פסולין פשי' שגם הקידושין פסולין, כמי שמקדש מימי מערה, ואח"כ כשחבירו עשה לו חלופיהן בגולם, אם לא היה אלא ממלאן לו ודאי שהיו כשרין המילואין, דהא מילוי בשכר מותר, אבל כיון שמקדשן ג"כ, הרי הקידושין בשכר, והו"ל כמקדש באפר מקלה, והה"נ אם התנאי היה שראו' ימלא ב' כדין לשני, ואח"כ ימלא שני שנים לראו', והדר יחזור ראו' ויקדש מימי שני, ואחריו שני יקדש מימי ראו', כולן פסולין, מילויי ראו' כדאמרן, דהו"ל כממלא לו ולשני, הואיל ואינם אלא ע"מ שימלא לו שני, ומילויי שני נמי פסולים, שהרי כן אדעתא שיקדש לו אח"כ ראו' את שלו, דחשיב כאילו בשעת המילויין הרי הוא מקדש את של חבירו, והו"ל מלאכה בשעת המילוי, ושוב כשבא ראו' לקדש את של שני, נמצא שמקדש בשכר מה שכבר מילא לו שני ופסולין, וכ"ש דקידושי שני לראו' פסולין, שכבר קבל שני מראו' שכרו כפול ומכופל בקידושין ומילויין. והא דנקט תנא ב' מילויים וקי' לכל חד לאו דוקא, דהה"נ בחד מילוי וחד קי', אלא דאמר כן בדרך הגזמה, משום דבעי למיתני כולן פסולין, הילכך נקט תמניא אפי לפיסולא.

והדר בבבא תליתאה גר' דאיפכא נ"ל, מלא לך ומלא לי, קדש לי וקדש לך, המילוי הראשון שמילא שני לעצמו נפסל, כשמילא אח"כ לראו' שהפסיק במילוי לראו' בין מילוי שלו לקי' שלו, ונפסל מחמת המלאכה וקידושו האחרון לאו מידי הוא, אבל האמצעי שמילא וקידש לראו' כשר, דלא הפסיק כלל וליכא מדעם בים למפסליה. ורויוה די רביעאה דמי (דניאל ג' כ"ה), דודאי אית בה נמי שבשתא, והא דמיא לבבא קמא דאין עוסק אלא חד בלבד לתרווייהו, אלא דהמציאות הוא היפכא, דברישא א"ל ראו' לשני שיעשה שני לשניהם וכדאמרן, והכא ראו' הוא העושה הכל, וכל"ל אמלא לך ואקדש לי, אמלא לי ואקדש לך, פי' דהו"ל לראו' מים שמילא לעצמו ולא היו עדיין מקו', והשתא קא"ל ראו' לשני אני אעשה הכל בין לדידי ובין לדידך, אלא שאמלא לך תחלה ואח"כ אקדש את המים שלי, והדר אמלא עוד לי שאני צריך יותר, ואח"כ אקדש את שלך, ואין ספק דכיון דא"ל הכי, הרי שני לא מסח דעתיה מן המים שלו, ואעפ"י שהולך ראו' לקדש את שלו, קודם שיקדש את של שני, אין בכך כלום שהרי שני בעל המים והוא יושב ומשמרן, וכן כשהולך ראו' למלא את השניים שלו, ה"נ שני יושב ומשמר את שלו, הילכך שפיר תנא הראשון והאחרון, דהיינו המילוי והקידוש של שני כשר, אבל האמצעי דהיינו הקידוש שקי' ראו' את המים שהיו לו כבר, וכן המילוי השני שמילא לעצמו והניח המים והלך לקדש את של שני, הרי פסלן במלאכה, ומסיים ואם יש שומרין כולן כשרים, וכדתנינן לעיל דבר שאינו בידו ועשה מלאכה, אם יש שומרין כשר. והרמב"ם לא הביא מתוס' כלל, שכולם דברים ברורים, ונלמדים היטב מהנהו בבי דמתני' כפום כללי דקייל לן. ובהנהו דמתני' אטעמא דטעים

הרמב"ם השיג הראב"ד ואמר זה הטעם אין בו טעם, ונ"ל כיון שאינו ממלא אלא בשכר ואינו סומך בדעתו שהב' ימלא לו, אף הוא מסיח דעתו מן המילוי, אבל הב' כשר ע"ש. והשגתו זאת אינה אלא כפי מה שהבין בדעת הרמב"ם, דמלאכה פוסלת בלא היסח דעת כלל, אבל לפי מה שהוכחנו לעיל הן הן דברי הרמב"ם, הן הן דברי הראב"ד וכדפירשנו, שזהו ההפרש שבין המש' לבבא שניה של התוס' כפי פירושנו הב', דדוקא כשזה ממלא קודם לחבירו שייך היסח הדעת, לפי שמסופק אם יקיים תנאו או לא, והשיבא מלאכה, אבל כשעושין בבת א', שרואה כל א' בעיניו קיום תנאו של הב', ליכא היסח דעת כלל.

והזיתיה להר"ב מה"מ שרצה להסביר טעמו של הרמב"ם כפי הבנתו, שהבין גם הוא דהרמב"ם פוסל מלאכה בלא היסח הדעת, באמרו דכיון דמילוי הא' הוא מילוי וגם נתינת שכר שימלא חבירו, דזה גורם שימלא חבירו, הו"ל מילוי וגורם מילוי אחר ע"כ. והיברא דאין טעם בזה הטעם, דאם אי' דמילוי ראשון קרוי נתינת שכר, אעפ"י שהוא בתורת מוקדם, א"כ גם קידוש ראשון יפסל דהו"ל מקדש בשכר, נמצא שדבריו נגד הרמב"ם, וכמו שהסביר שם מרן בכ"מ, דקידוש ראשון לא חשיב שכר, כיון שעדיין לא נתן אעפ"י שעתיד ליתן, וכדכתי' לעיל. תו חזינא ליה שהקי' ע"ד הראב"ד, דא"כ גם בקדש לי וכו', ניחוש דלא סמכה דעתו של ראשון ומסיח דעתו מן הקידוש. ולק"מ דהמקדש לאחר אינו פוסל בהיסח דעתו, כיון דהבעלים לא הסיחו דעתם, ול"ד למילוי וכדלעיל וברור. שוב ראיתי שהביא שם הרב הנז' הנך ד' בבי של התוס', ובבבא קמא הגיה דל"ל מלא לי וקדש לי, מלא לך וקדש לך, ולא נהירא דהא מלתא דפשי' דכשר, ולא נצרכא אפי' לתשב"ר, ובבבא שלישית פי', דמילוי ראשון נפסל מחמת מילוי השני, שמילא לעצמו בעודן בידו, אבל מילוי ב' כשר, וכגון שנתן מילוי הב' ליד שומר ע"ש, דלפי שהרגיש בעצמו הדוחקים שיש בפי' הגיה דל"ל הא' והאמצעי כשר, והאחרון פסול. ומ"ש בבבא רביעית, הוא להיפך ממש מן הכתוב בתוס' דתנינן, הא' והאחרון כשר והאמצעי פסול, והוא כתב דהראשון והאחרון נפסל, ולפי שראה שכפי הגי' בבא ד', היינו בבא שנייה ממש, דמלא לי ואמלא לך וכו', והדין משונה דבההיא תנא כולן פסולין, והכא הילק דמקצתן פסולין ומקצתן כשרין, נדחק מאד לפי' במציאות אחר זה ע"ע, ולפע"ד העיקר כיישובה כדאמרן.

והנה ראיתי בס' מולל מאש הנדפס עם ס' אש דת סי' ל"ח, בתשו' השלוחה למהר"י רוזאנים ז"ל, וז"ל ליעיין מר במילי שכתב הרמב"ם פ"ה מה"פ, האו' לחבירו קדש לי וכו', וכל אלו הד' חלוקות שנויות במש', וכל המפ' ז"ל פי' מטעם דהמלאכה פוסלת אחר מילוי המים עד שיקדש, והקידוש והמילוי מיקרי מלאכה, ובזה יובנו כל החלוקות כמו שירי' המעיין, אמנם הרמב"ם מה ראה על ככה לפי' בדרכים אחרים, מלבד שחידש דברים אשר לא מצינו דוגמתם, כמו שירי' מעכ"ת במה שחילק בין נתינת השכר קודם או אח"כ, אמנם מה שנלע"ד וכו', וע"ש שהאריך וכדבעי' למימר לקמן.

פרק (ו׳) [שביעי] (א). יחיד שמלא חמש חביות לקדש קדוש אחד, היה מוצא כל אחת ואחת ושופך אף על פי שהניף אחריו כשר, מפני שהוא עוסק עם הקדוש, ואם משהוציא את האחרונה והגיף את הדלת אחריו פסול, מפני שעשה עמו מלאכה, ואם יש שם שומרי׳

חסדי דוד

וקושטא הוא שהר״ש ז״ל מפ׳ לכלהו הני דמתני׳ מטעם מלאכה, כמבו׳ בדבריו, אמנם הרמב״ם ז״ל לא בחר בזה וטעמו ונימוקו עמו כאשר נבאר בס״ד, הנה כבר הקדים רבינו שם בדין ב׳, הממלא מים לקדשם ומסרן לאחר לשומרן, ועשו הבעלים מלאכה, לא נפסלו המים, שהרי מסרן לשומר, ואם עשה השומר מלאכה פסלן, שהרי הן ברשותו והוא נכנס תחת הבעלים ע״כ. וע״ש בכ״מ דהא נפ״ל ממתני׳ דהמוסר את מימיו וכו׳, אמור מעתה דהיכי מלי׳ לפ׳ הנך בבי משום מלאכה, הלא כשאמר ראו׳ לשמ׳ קדש לי מימי ואני אקדש מימיך, ברור דפירושא הוא שמסר ראו׳ מימיו לשמ׳ כדי שיקדשם, וכן שמ׳ מסר מימיו לראו׳ לקדשם, ובא ראו׳ וקידש מימי שמ׳ תחלה, ואח״כ שמ׳ קידש מימי ראו׳, ומאין הרגלים לומר שהקידוש השני שקידש שמ׳ לראובן פסול, לפי שראו׳ בעל המים עשה מלאכה במה שקידש מימי שמ׳ קודם שנתקדשו מימיו, הרי משעה שמסר מימיו לשמ׳ נסתלקה שמירתו ושמ׳ נכנס תחתיו, והרי שמ׳ לא עשה מלאכה כלל, הילכך הוצרך הרמב״ם לפ׳ טעם הפיסול לפי שקידש בשכר שקיבל, וכן בבבא שנית, שאמר ראו׳ לשמ׳ מלי לי ואמלא לך, ובא ראו׳ ומילא לשמ׳ תחלה, ואח״כ מלא שמ׳ לראו׳, איך אפשר שיהא המילוי הראשון שמילא ראו׳ לשמ׳ פסול, לפי ששמ׳ עשה מלאכה קודם קידוש מימיו במה שמילא לראו׳, הרי המים של שמ׳ עדיין ברשות ראו׳ ואינו מוסרן לשמ׳ עד אחר שמילא שמ׳ לראו׳, והרי ראו׳ השומר לא עשה מלאכה, הילכך אצט׳ רבינו לחדש טעם אחר, דכיון שדעת ראו׳ בשעה שממלא לשמ׳ דוקא על דעת שימלא שמ׳ לו, הו״ל כממלא לו ולחבירו ביחד וכמו שביאר שם מרן ז״ל.

וכן בבבא רביעית, דמלא לי ואקדש לך דשניהם פסולים, בהא נמי שפיר דייק רבינו לומר דלא שייך טעם מלאכה, שהרי המציאות הוא שראו׳ היו לו מים ממולאין, ואמר לו שמ׳ מסור לי מימיך ולך ומלא לי, ואח״כ אני אקדש את שלך, ואח״כ המסור לי מימי, נמצא דבשעה שהלך ראו׳ למלאות לשמ׳, היו מימיו ברשות שמ׳, וא״כ אף שמילא לשמ׳ קודם שיתקדשו מימיו, פשי׳ דלא נפסלו מימיו של ראו׳ במלאכתו, שהרי הן ברשות שומר כדי שיקדשם, וכן כשקידש שמ׳ לראו׳, היו עדיין מימיו ברשות ראו׳ הממלא, וא״כ לא נפסלו במלאכת הקידוש, אלא הטעם כמ״ש הרמב״ם, שראו׳ הממלא לשמ׳ בכוונה שיקדש לו שמ׳, חשיב כממלא ומקדש ביחד, ונפסלו מימי שמ׳, וכשקידש שמ׳ לראו׳ נפסלו מימי ראו׳, לפי שכבר קבל שכר קידושו, וכל אלו דברים ברורים, וא״צ לכל מה שנדחק שם הרב הנז׳ לומר דהרמב״ם אוקמה למתני׳, דאיירי שלא היה לו מים עדיין, אלא א״ל קדש לי השתא, ואח״כ כשיהיו לך מים אקדש לך, ובבבא שניה נדחק לפ׳ דא״ל מלא לי, ובעוד שאתה ממלא לי אני אמלא לך בחדא מחתא, א״נ מלא לי השתא, וכשיהיה לך הכרח ותצטרך למים אני אמלא לך ע״ש, שאחר המחילה כל דבריו דחוקים ורחוקים מפשט דברי הרמב״ם, שכתב בהדיא האומר וכו׳, וקדשו זה לזה, וכן אח״כ כתב ומלאו זה לזה, וגם ממ״ש שם הראשון וכו׳ והשני וכו׳, מוכח דלאו בחדא מחתא איירי. וגם מ״ש הרב שם על מ״ש מרן בבבא שלישית דקדש לי ואמלא לך שניהן כשרין, שהמלאכה אינה פוסלת הקידוש, שהכוונה לומר דאעפ״י שהוא כעושה מלאכה בשעת הקידוש וכו׳, והק׳ ע״ז הרב וז״ל, אתמהא דא״כ אין לך קידוש בעולם, ומה לו לעשה שאין המים שלו, דמשמע שאם היו המים שלו היה כעושה מלאכה, א״כ נפל קידושא בבירא ע״כ. ועמו הסליחה שותא דמר לא ידענא, וגברא רבא חזינא תיובתא לא חזינא, דמה ענין זה למקדש דעלמא, דמקדש דעלמא מלתא דפשי׳ שהקידוש לא חשיב מלאכה, שהרי מצותו בכך, אבל הכא שפיר הוה ס״ד דכיון שזה מקדש את של חבירו אדעתא שחבירו ימלא לו, חשיב כאילו מקדש וממלא לו ולאחר, וחשיבא מלאכה, וכמ״ש טעם זה לפסול בבבא שניה, דמלא לי ואמלא לך, דחשיב כממלא לו ולאחר נפסל במלאכה, קמ״ל דהתם במילוי שבשעת המילוי אדם פוסל מימי חבירו, הילכך אותו מילוי שמילא לחבירו נפסל, אבל הכא כשמקדש לחבירו אדעתא שחבירו ימלא לו, אפי׳ תימא דחשיב כמקדש וממלא, הרי אין אדם פוסל מימי חבירו בקידוש וזה ברור, ונמצאו דברי מרן נכונים וקיימים וסליק קידושא מבירא, ונוראות נפלאתי משני המלכים האדירים, בין המשלח בין מי שנשלח לו, איך נתקשו בדברים ברורים, ובאמת כי הרב מוהר״י רוזאניס, מאחר שבספרו משנה למלך לא נזכר מכל זה כלל, ש״מ דלא הוה קא קשיא ליה ולא מידי.

פרק (ו׳) [שביעי] (א). יחיד שמלא ה׳ חביות וכו׳. הביאה הר״ש ברפ״ז ובנוס׳ שלפנינו יש ט״ס ברור ברישא, וכצ״ל אעפ״י **שהגיף את הדלת** אחריו וכו׳, ופי׳ בה הר״ש מפני שעוסק עם הקידוש, דכל זמן שלא הוציא כל המים שבדעתו לקדש יחד אין המלאכה פוסלת, שומרים וכל א׳ היה שומר מי המילוי, שלא הגיף את הדלת עמה אלא אחריה פסולה שעשה מלאכה ע״כ. ובאלף מחלות, מלבד דמשמעות שעוסק עם הקידוש לא משמע הכי, דפשטן של דברים הוא דהא לא חשיבא מלאכה כלל, לפי שעוסק עם הקידוש, והרב אמר דלעולם מלאכה היא אלא שאין המלאכה פוסלת כל זמן שלא הוציא כל המים, מיהו בר מן דין עיקרא דמלתא לא ידענא בעניי מנא ליה, דאדרבא כיון שלא הוציא כל המים פשי׳ דגרע, שהרי חשיב כמילוי גופיה, ובשעת המילוי אפי׳ בתחלת המילוי עפי פוסלת המלאכה ממה שפוסלת אחר המילוי בין מילוי לקידוש, וכדלעיל בכמה דוכתי, וגם מה שפי׳ שלא הגיף את הדלת עמה אלא אחריה, לשיטתיה דרישא אזיל הכא נמי דזו שהגיף את הדלת עמה עדיין לא הוציא כל המים והילכך כשרה, ומ״מ אפי׳ לדידיה הואיל והכא בסיפא איירי לקדש ה׳ קי׳ הרי כל א׳ וא׳ מיקרי הוציא את כל המים, שהרי לאותו קידוש היינו כל המים ואמאי כשרה, ועוד דכיון שהמלאכה עושה עמה דהיינו בעוד המים בידו פשי׳ דפסיל המלאכה עפי ממאי דפסיל אחר שהוציאה מידו,

לא פסל אלא מה שבידו בלבד. (ב). לקדשן חמשה קדושין, היה מוצא כל אחד ושופך, אם יש שם שומרין זו שהגיף את הדלת עמה כשרה, זו שלא הגיף הדלת עמה פסולה. היתה חביתו מונחת לפניו ואמר לו חברו תן לי ונתן לו שניהן פסולין, ואם אמר לו טול לך שלו פסול, ושל אחר כשר, היו לפניו שתי חביות ואמר לו לחברו תן לי ונתן לו שלו פסול, ושל אח׳ כשר, ואם אמ׳ לו טול לך שניהן כשרין. (ג). הממלא לו ולחטאת, ממלא את שלו תחלה וקושרו באימל ואחר כך

חסדי דוד

והיכי קתני דזו שהגיף עמה כשרה וזו שהגיף אחריה פסולה, סוף דבר פירושו בזה צל״ע.

והנלע״ד לפי שזה הולך למעיין וממלא דלי א׳ ומכניסו בבית ושופך לתוך הכלי שרוצה לקדש בו, וחוזר והולך למלאת דלי אחר וכן עד״ז עד ה׳, ובכל פעם כשהולך למלאת הדלי האחר מגיף את הדלת של הבית כדי שישאר המים שעירה שמורין, נמצא שהגפתו זאת אינה מלאכה כלל, דאדרבא לצורך הקידוש הוא כדי שיהו המים משומרין, דאיך יעשה הרי מוכרח הוא לצאת למלאת עוד שצריך למים הרבה באותו קידוש וא״א לו בענין אחר אא״כ מגיף הדלת לשמירתן, אבל אחר שהוציא את האחרונה ושפכה ואז הגיף את הדלת שאינו רוצה לקדש עד אח״כ, הרי כאן מלאכה בין המילוי והקידוש, דהו״ל לקדש מיד ואח״כ יגיף הדלת ויצא, אבל אם היו שם שומרים אז לא פסל אלא מה שבידו, כלו׳ אם הגיף הדלת בעודה בידו, ולפום כללא דכייל לן תנא בפי׳ דלעיל, דכל שבידו ועשה מלאכה אעפ״י שיש שומרים פסל, אבל דבר שאינו בידו ועשה מלאכה אם יש שם שומרים לא פסל, הילכך ה״נ אם אחר שעירה שאינה עוד בידו הגיף את הדלת ויש שם שומרים לא פסלה מלאכה. ובסיפא נלע״ד בודאי דט״ס יש בה ואיפכא צ״ל זו שהגיף וכו׳ פסולה, וזו שלא הגיף וכו׳ כשרה, וה״פ אם היה ממלא אלו ה׳ חביות לקדשם ה׳ קידושין, דהשתא אין הגפת הדלת לצורך הקידוש, דכיון שדעתו לקדש ה׳ קי׳ א״כ כל דלי שמביא ושופך היה יכול לקדש אותו מילוי קודם שילך למלאת הדלי האחר, שהרי הוא לקידוש אחר, וכיון שכן בודאי הגפת הדלת מלאכה חשיבא, והילכך אותו הדלי שהגיף את הדלת עמו דהיינו בעודו בידו פסול אעפ״י שיש שם שומרים, ואותו שלא הגיף עמו אלא אחר שעירה כשר, הואיל ויש שם שומרים, וכפום כללא דאמרן, ולא העתיקה הרמב״ם ואמנם כפי מה שפירשנו לא נצרך, שהם דברים ברורים ונלמדים מדינים כיוצא בו.

(ב). היתה חביתו וכו׳, שתי חביות וא״ל חבירו וכו׳. כצ״ל, ומייתי לה הר״ש במש׳ ה׳ (פ״ז), ופי׳ בה תן לי מן המים ונתן לו שניהם פסולין, מה שנתן לו ומה שנשאר בחבית, שהנתינה היא מלאכה, טול לך שלו פסול דהיינו של נותן ושל אחר כשר דהיינו של נוטל, ופיסול זה לאו משום מלאכה שהממלא לא עשה מלאכה, אלא משום דנותן אסח דעתיה מכיון דא״ל טול לך ולא היה שימור למה שנשאר בחבית, אבל בב׳ חביות כשא״ל טול לך א׳ מן החביות שניהן כשרין, דלא אסח דעתיה מהחבית הנשארת ע״כ. וק״ל מאי האי דאמר מר שהנתינה מלאכה, דמה טעם הוא זה לפסול את שניהן, בשלמא מה שנשאר לנותן פסול לפי שהנתינה היא מלאכה בין מילוייו לקידושו, אבל מה שקבל המקבל הרי לא עשה שום מלאכה אלא קבלתו הויא כמילוי כאילו עכשיו ממלא ולמה יפסל, ולזה י״ל דכיון שזה הגביה החבית ליתן לו מקצת המים הרי נפסלו כל המים שבחבית במלאכה זו שעושה בין המילוי לקידוש, אשתכח דמים פסולין הוא דיהיב ליה, ואמאי דקאמר כשא״ל טול דשלו פסול משום היסח הדעת שלא היה שימור, בהא נמי ק״ק דהאי אין שם שימור, הא התם קאי ושפיר נותן עיניו במה שנשאר לו, ואפי׳ בשעה שהאחר נוטל אינו זז משמירתו, ומ״ש מסיפא דכשנטל האחר חבית א׳ אמרי׳ דלא אסח דעתיה מחבית הנשארת, והלא לא היה יודע איזו משתיהן יטול ועכ״ז אמרי׳ דלא אסח דעתיה מאותה שתשאר לו, ה״נ נימא דלא אסח דעתיה מחלק המים שישארו לו, וגם מה שפי׳ בסיפא דב׳ חביות לבי חלל מלהבין כשנתן לו חבית אחת אמאי כשר אותה שנתן לו, הרי מעיקרא מילא ב׳ החביות לעצמו, ובודאי שהיה דעתו לקדשן קידוש א׳ דאי לקדשן ב׳ קי׳ הרי המילוי הב׳ מלאכה בין מילוי ראשון לקידושו ונפסל הראשון, אלא מוכרח שהיה דעתו לקדשן קי׳ אחד ועכשיו כשנטל החבית ליתנה לאחר הו״ל מלאכה בחבית זו בין המילוי לקידוש ונפסלו שתיהן, שהרי המים שלו ופוסל במלאכה אפי׳ בין מלוי לקידוש, נמצא דמים פסולין הוא נותן לו, ואי לאו דמסתפינא מרבינו הר״ש הייתי אומר דט״ס יש ברישא, דכשא״ל טול צ״ל איפכא שלו כשר ושל חבירו פסול, וטעמא דהך מתניתא כדכתי׳ בפי׳ דלעיל משמא דגמ׳, דמדרבנן מיהא בעי׳ במים שתהא הויתן בכלי. והיינו היכא שמילא אדעתא לקדש באותו כלי ע״ש, וה״נ ה״ט דכיון שזה מילא אותה החבית לקדש בה, כשעירה מקצתה ומסרה לאחר בכלי שלו עכ״פ של אחר פסול בין שנתן לו הממלא בין שנטל אותו האחר בידיו, דנמצא שלא מילא אותם המים ממים חיים של המעיין, אלא כנוטל מים שאובין ופסולין, אבל במה שנשאר לזה הממלא הוא החילוק שאם הוא עירה לתוך כלי המקבל הרי עשה מלאכה ונפסל גם הנשאר לו, אבל אם המקבל נטל הנשאר לו כשר, וכן בסיפא אם הוא נתן לו החבית נפסלה החבית הנשארת משום מלאכה, אבל החבית של המקבל כשרה, דהא איכא הויתו בכלי ואם נטלה בעצמו ולא עשה הנותן מלאכה גם שלו כשר, וגם תוס׳ זו לא הזכירה הרמב״ם כלל.

(ג). הממלא לו וכו׳, וקושרו באסל וכו׳, מבקש לשתות וא״א לו אא״כ היו שניהן באסל וכו׳, נותן שלו לאחריו וכו׳. כצ״ל, ומייתי לה הר״ש במש׳ ה׳ (פ״ז), והנה רישא דמתניתא היינו מתני׳, ועל סיפא פי׳ הר״ש היה מבקש לשתות וכבר מילא את של חטאת וקשרו באסל והאסל על כתיפו, ואם היה מניחו עד שישתה היה של חטאת נופל בארץ וצריך שיהיה על כתיפו לשומרו, לפי׳ ממלא את שלו אחריו ונותנו באסל להכריע את של חטאת שלא יפול, וכיון שמילוי זה לצורך מי חטאת כשר, ובלבד שיהא של חטאת לפניו ע״כ. ומתניתא ה״פ, אם לא נתן את לבו דצריך הוא לשתות עד אחר שמילא את מי חטאת וקשרו,

ממלא את של חטאת, היה מבקש לשתותו אי איפשר לו אלא אם כן היו שניהן באימל, בין שמלא את שלו תחלה ואח' כך מלא את של חטאת בין שמלא את של חטאת תחלה ואחר כך מלא את שלו נתן שלו לאחריו ושל חטאת לפניו, ואם נתן של חטאת לאחריו פסול. (ד). המוליך את החבל לבעלים כדרכו כשר, ושלא כדרכו פסול, הלכה זו עלו עליה בני אסייה שלש רגלים ליבנה, ברגל השלישי הכשירו להן הוראת שעה אחת, אמר רבי יוסי לא לזה הורו, אלא למעלה את החבל וחזר וכי באחרונה הורו לו שהוא כשר לשעבר ופסול לעתיד לבוא. (ה). מי שהיה הוא ומימיו באהל המת ומימיו מוקפין צמיד פתיל, כשהוא טהור כך מימיו טהורין, הוא מבפני' ומימיו מבחוץ, כשם שהוא טמא כך מימיו טמאין, הוא מבחוץ ומימיו מבפנים, כשם שהוא טהור כך מימיו טהורין,

חסדי דוד

אז שרי' ליה למלאת את שלו אחר שמילא את של חטאת וכשר כאילו מילא את שלו תחלה, וז"ש בין שמילא את שלו תחלה וכו', בין שמילא את של חטאת תחלה וכו', כלו' כך לי בהכי כמו בהכי, ואי קשיא משתה היכי שתי, הא שתייה גופא מלאכה, הא ל"ק דכיון שהוא למה אין בכחו להוליך המים והויא שתייתו לורך מי חטאת, ואכתי לריך ביאור מאי דתני סיפא נותן את שלו לאחריו, דהא כבר תנינן לה במתני' נותן את שלו לאחוריו וכו', ומאי קמ"ל הכא, ונר' דקאי על מ"ש היה מבקש לשתות וכו', וקמ"ל דסד"א כיון דמה שמילא את שלו אחר שמילא את של חטאת היינו לפי שהיה מבקש לשתות וא"א לו בענין אחר כמ"ש הר"ש, א"כ כשמילא את שלו ונתנו באשל ע"כ לריך הוא ליתנו לפניו, דאי לאחריו היאך ישתה, וסד"א הואיל ואשתרי אשתרי, קמ"ל דאחר שגמר שתייתו לריך להפוך האשל כדי שיבא של חטאת לפניו בכל הדרך, דבעי' שמירה מעלייתא היכא דאפשר.

והרמב"ם בפ"ז לא הזכיר גם תוס' זו כלל אלא משנתנו בלבד, ונר' דסבר דמדלא נזכר זה במתני' ש"מ דפליגא ואפי' אם למא לשתות לא שרי' ליה אלא ישתה מאותו שמילא ויערה ויחזור וימלא לחטאת, מיהו הא ק' דאפי' כל המש' לא העתיק כלורתה, שלא כתב דאם מילא של חטאת תחלה ואח"כ שלו דפסול, וגם לא כתב שאם נתן של חטאת לאחריו דפסול, והשמיט ג"כ סיפא דמתני' שאם שניהן של חטאת נותן א' לפניו וא' לאחוריו וכשר, כיון דא"א בענין אחר, אח"כ ראיתי שבפ"י כתב המוליך מים וכו', לא יפשיל הכלי לאחריו אלא לפניו שני' למשמרת וכו', בזמן שהן שמורין הן מי נדה ואם לאו פסולין, מילא ב' חביות נותן א' לפניו וא' לאחוריו וכו', ומזה יש ללמוד מדיוקא טעמא דב' החביות של חטאת הא אם אחת מהן שלו ונתן את של חטאת לאחריו פסול, ומ"מ אכתי ק"ק שלא הזכיר שאם מילא של חטאת תחלה ואח"כ את שלו דפסול.

(ד). המוליך את החבל וכו', אר"י וכו', וחזר וכנגו וכו'. כצ"ל, וכל זה היינו מתני' (פ"ז מ"ו), אלא דהכא אתא לפרושי דבמתני' תנן ברישא זה הלך ליבנה וכו', ולא פי' מי הוא זה, ופי' הכא דאין הכוונה זה על איש א' פרטי, אלא כלו' הלכה זו דמי שהחזיר את החבל שלא כדרכו עלו עליה לפני ב"ד שביבנה, ועוד פי' כאן דבני אסיא הן שהולרכו לדין זה, ומה שלא התירו עד הרגל הג' עמ"ש בסס"ל, ועוד פי' כאן דר"י פליג את"ק דלא לזה הורו, דממתני' היה אפי' לפי' דר"י לא פליג אלא דקאמר שגם בדין זה דמכנן אירע כך. והנה הר"ש פי' הוראת שעה דהיינו שעת הדחק, ולפי"ז לעולם נמי ילפי' מינה שאם הוא שעת הדחק יש להקל, אלא דלא ידעי' אם נקטי' כת"ק דבדינא דרישא הוא שיש להקל בשעת הדחק, או כר"י דבדינא דסיפא דמכנן הוא שיש להקל, אבל ממה שהרמב"ם לא הזכיר מכל זה כלל אי כת"ק אי כר"י, אלא בין בדינא דרישא בין בסיפא פי' לפיסול, ש"מ דס"ל דלא כפי' הר"ש אלא דהוראת שעה דוקא היתה, ואין למדין מהוראת שעה להקל אפי' בשעת הדחק, ולפי"ז מ"ש כאן שהוא כשר לשעבר ופסול לע"ל, ה"נ קאמר לשעבר דוקא הורו להקל, שכך אפי' שהופיע עליהם רוה"ק להקל באותה שעה, או שראו בחכמתם משום איזה טעם להכשיר, אבל פסול לע"ל כלו' אפי' בשעת הדחק, ואין למדין מאותה הוראה. והר"ב א"ן הק' על הרמב"ם דפי' דלא כת"ק ודלא כר"י, ותמה על הראב"ד והכ"מ שלא התעוררו בזה, ולפעד"ן כדכתי'.

(ה). מי שהיה הוא ומימיו וכו'. אמתני' קאי דתנן ברפי"א מים שאינן מקודשין נלולין בצ"פ ומשמע בכל גוונא ביאר כאן דליתא, אלא טהרתן תלויה בטהרת בעלים, וברישא קאמר כשהוא טהור כך מימיו טהורין, ולכאורה אין לזה הבנה, דאיך אפי' שהוא באהל המת והוא טהור, ומיהו כבר פירשה הראב"ד בהשגות ברפי"ד, כגון שהוא והם מוקפים צ"פ וכיולא בהן ע"ש, אמנם מ"ש וכיולא בהן, נר' שהוכרח לזה משום דמתניתא אמרה ומימיו מוקפין צ"פ, דמשמע מימיו הן דמוקפין צ"פ אבל הוא אינו מוקף, מש"ה אמר מר דאה"נ דמשכחת לה בלא צ"פ כגון שיש באהל המת אהל בתוך אהל, והאדם הוא יושב בתוך אהל הפנימי שאהליה מלילין על הטהור מליטמא, והיינו כשפתח הבית באהל הגדול החילון, דאל"כ נטמא האדם משום סע"ל, ונקט תנא בהכי אע"ג דה"ה אם הוא ג"כ בתוך צ"פ דטהור האדם אפי' מדרבנן, וכמ"ש רבי' בפ"ך מהט"מ, משום דנקט בהווה דלא שכיח שיהיה האדם בתוך כלי ומוקף צ"פ. אבל הרמב"ם נר' מדבריו שם דהכא לא"ג אלא שניהם טמאים, וסיפא ברור דה"ק, הוא מבחוץ ומימיו בפנים מוקפין צ"פ טהורים, אבל אם הוא מבפנים אפי' המים בחוץ ממש טמאין, ומש"ה אר"ש ולזה אומרים לו שמור עלמך וכו', ומ"מ לא ידענא מאי קמ"ל ר"ש ומאי איכא בין דידיה לת"ק, ואולי דאיכא בינייהו נטמא בעלים בטו' דרבנן, דלת"ק המים טהורים דדוקא אם הוא באהל המת וכיולא דהויא טו' דאו' אז נטמאו המים בכ"מ שהן, ולר"ש אפי' בטו' דרבנן סגי לפסול המים, והיינו דא"ל שמור עלמך כלו' אפי' מטו' דרבנן בעלמא.

אמר רבי שמעון ולזה אמר לו שמור עצמך שיהו מימיך טהורין. (ו). מי שהיו מימיו על כתפיו מיאנה בפניו וחלצה בפניו, והרצה סלע לאחר, והראה דרך לאח', אם עמד פסול, אם לא עמד כשר, אמר רבי יהודה זה הכלל דבר שהוא משום מלאכה בין שעמד ובין שלא עמד פסול, דבר שאינו משום מלאכה עמד פסול, לא עמד כשר. (ז). רבי אליעזר אומר המוסר את מימיו לטמא ועשו בעלין מלאכה פסולין, רבי יהודה אומר משמו עשה טמא מלאכה כשרין, מפני שהן ברשו' הבעלים, עשו הבעלים מלאכה פסולין, מפני שהן ברשות הטמא, רבי יוסי אומר הפורץ על מנת

חסדי דוד

(ו). מי שהיו מימיו וכו'. במתני' (פ"ז מ"ט) תנן מי שהיו וכו', והורה הוראה והראה לאחרים את הדרך והרג נחש וכו' פסול, אריה"ו זה הכלל וכו', ולא אתפרש ממתני' אי ריה"ו אתא לפרושי או לאיפלוגי, ולכאורה נר' דפליג, דהא ת"ק כייל בחדא מחתא הורה הוראה והרג נחש, והא בהוראה ליכא מלאכה אלא עקימת שפתים, והריגת נחש היא מלאכה גמורה, ומדקתני פסול סתמא ולא הזכיר עמד כלל, משמע דבכלהו אין חילוק בין עמד או לא עמד, אבל מדקתני אריה"ו ולא תנן ריה"ו אומר, משמע דלא פליג, הילכך פריש הכא דבהוראה וכדומה דליכא מלאכה בעי' עמד, דריה"ו לפרושי אתא, ות"ק כי קתני הורה הוראה והרג וכו', נ"ל דר"ל הא כדאי' והא כדאי', ותו קמ"ל הכא במ"ש מיאנה וכו', כי היכי דלא נימא דהוראה דתנן היינו דוקא הוראה שאין בה שיהוי, קמ"ל הכא דאפי' הוראה שיש בה שיהוי, כגון מיאון וחליצה כל שלא עמד כשר, ומ"מ ק"ק איך יתכן להיות חליצה בלא עמידה, דהא צריכים הדיינים ליֵשב וכן צריכין לראות הרוק והחליצה, ואיך אפי' כל זה בהליכה בלא עמידה, ויש ליישב, וק"ל.

ובמאי דקתני הכא והרצה סלע, פי' הר"ש והרצה כמו אין לי שלחני להרצותן ע"ש, וקשיא לי הרצאת מעות אמאי לא חשיבא מלאכה, ולעד"ן דאין זה הרצאת מעות ממש, דהיינו למנות המעות שזו מלאכה ממש, אלא הענין הוא כגון שהוא שלחני ומרצה פי' שמראין הדינר וכיוצא אם הוא טוב או מטבע פסול, א"נ דאיכו אית ליה מטבע ומראה אותו לשלחני אם הוא טוב וכ"מ פשטא דמלתא, והשתא ליכא הכא מלאכה כ"א ראייה בעלמא ואפי' דה"נ ל"ג והרצה סלע אלא והראה, ובהכי א"ש דהוי דומיא דכלהו אינך דלית בהו מלאכה ביד רק דבור בפה, והא דנקט כל הני, י"ל דלא זא"ז קתני, ל"מ מיאנה או חלצה שהוא דבר מצוה דודאי אם לא עמד כשר, אלא אפי' הראה מעות דסד"א כיון דלאו מצוה הוא נחמיר ונגזור אפי' לא עמד קמ"ל, ואכתי הו"א דוקא הראה מעות שהוא דבר שצריך לו, דהשתא נזדמן לו השלחני ואם לא עכשיו אימתי, אבל הראה דרך לאחר אימא לא ליעביד אפי' בלא עמידה, כיון דאפי' ע"י אחר קמ"ל. והרמב"ם ברפ"ה כתב מי שהיו וכו', ועמד והורה הוראה לאחרים או שדן דין או שחלצה בפניו או מיאנה או שהראה לאחרים את הדרך וכו', ע"ש, וק"ק בדבריו דנמצא דגרע והוסיף ע"ד התנא, שהרי השמיט הרצה סלע דבתוס', והוסיף או שדן דין ואין זה דרכו דרך המלך להוסיף מדעתו אא"כ יכתוב ויראה לי וכיוצא, לכך נ"ל דהרמב"ם מפי' הרצה סלע כגון שבאו לפניו לדין שנים והרצה סלע לא', דהיינו שזיכה לחד מנייהו וחייב לשכנגדו להרצות לו סלע, ויותר נכון אם גרים והראה סלע, דפי' והראה לזה שחייב ליתן הסלע לחבירו והיינו דן דין דאמר מר, ובהכי נמצא דלא הוסיף ולא גרע.

(ז). רא"א המוסר וכו'. במתני' (פ"ז מ"י) תנן המוסר מימיו לטמא פסולין ולטהור כשרין, רא"א אף לטמא כשרין אם לא עשו בעלים מלאכה ע"כ. ופי' הר"ש מדר"א נשמע לרבנן, דאפי' לא עשו בעלים מלאכה פסולין ע"כ. וטעמא דת"ק דסבר דמסירה לטמא מגרעת לשמירה דבעלים, ואע"ג דלא חזי' ליה שעשה מלאכה חיישי' שמא הסיח דעתו קצת הואיל ומסרה לזה דסמך קצת דעתו על שמירתו אעפ"י שהוא טמא, ולפי האמת שמירת הטמא אינה שמירה כלל, אפי' שמר בכל לבבו ונזהר יפה שלא ליגע ולא הסיח דעתו דכמאן דליתיה דמי, ור"א סבר רעותא דלא חזי' לא מחזקי' ולא חיישי' שמא הסיח דעתו מסתמא אא"כ חזי' ליה שעשה מלאכה, ומ"מ לא אתפרש במתני' להדיא אליביה דר"א אם המסירה שמסרה הבעלים לטמא חשיבא קצת מסירה להחמיר, וכ"מ היכא דלא עשו בעלים מלאכה אבל השומר הטמא עשה מלאכה, ופריש הכא דתנאי נינהו אליביה דר"א, דת"ק אליבא דר"א סבר דוקא אם עשו בעלים מלאכה פסיקא מלתא לפיסול אע"ג דהטמא לא עשה מלאכה ולא הסיח דעתו, אבל לא עשו בעלים מלאכה לא סייס בה לא להכשיר ולא לפסול, משום דלאו מלתא פסיקתא, דזימנין דכשרים אם גם הטמא לא עשה מלאכה, אבל אם השומר הטמא מיהא עשה מלאכה, אע"ג דהבעלים לא עשו אהני מסירתו להחמיר, ולא על חנם מסרה לו אלא לפי שאם הוא לא ישמור כדחזי שמירה כ"כ מעלייתא אז תיהני שמירת הטמא לסניף, והרי לא שמר ופסולים, וריה"ו אליבא דר"א סבר דמסירה לטמא לא חשיבא לא להקל ולא להחמיר, אלא אפי' עשה הטמא מלאכה כשרין, דברשות בעלים הן לגמרי, וכל שהן לא עשו מלאכה לא חיישי' כלל, אבל עשו בעלים מלאכה ודאי פסולין, דמוכחא מלתא דסמך על שמירת הטמא, וז"ש מפני שהן ברשות הטמא, ופשטא דמתני' משמע דאתיא כריה"ו אליביה דר"א, דקתני כמלתא פסיקתא שאם לא עשו בעלים מלאכה כשרין, כלו' ואפי' עשה השומר מלאכה. וראיתי להר"ב ח"ן שהביא זאת התוס', וכתב עלה מ"כ בזה הל', ונלעי"ד דריה"ו לא פליג את"ק דר"א אלא שבא לפי' דברי ת"ק אליבא דר"א וכו' ע"ש, ולשון התוס' לא מוכח הכי כלל, אלא לעולם פליג ריה"ו וכדאמרן, ולהלכה ודאי קי"ל כרבנן דמתני', דאפי' לא עשו מלאכה לא זה ולא זה פסולין, וכ"פ הרמב"ם בפ"ע דין י"ז.

רי"א הפורץ וכו', וכן היה רי"א האוכל ע"מ לקצות וכו'. כצ"ל, ומייתי לה הר"ש אמתני' דספ"ז, דתנן הפורץ ע"מ לגדור כשר ואם גדר פסול, האוכל ע"מ לקלות כשר ואם קלה פסול, ור"י פליג שאם התנה אפי' גדר או קלה כשר, ופי' הר"ש התנה שאמר אם אגדור יהיו מימי לחבירי

לגדור והתנה עמו אף על פי שגדר כשר, וכן היה רבי יוסי אומר האוכל על מנת לקצץ והתנה עמו אף על פי שקצץ כשר. (ח). השורף את הפרה ופרים והמשלח את השעיר מטמאין בגדים, פרה ופרים ושעיר המשתלח עצמו אין מטמאין בגדים, אבל מטמאין אוכלין ומשקין דברי רבי מאי', וחכמי' אומר' פרה ופרים הנשרפים מטמאין ואוכלין ומשקין, שעיר המשתלח אין מטמאין אוכלין

חסדי דוד

וכו', (כלו' שאם יגדור יהיו מימיו מסורין לחבירו לשמור, ופשוט דדוקא אם הוא טהור מהני), ועי"ל והתנה שלא היה מניחו בעל הגדר לפרוץ הגדר אא"כ יגדור, הילכך הגדירה לורך מי חטאת היא שלא היה יכול לעבור בענין אחר, וכן האכילו חבירו ע"מ שיסייעו לקלות בתאנים הקילה לורך הוא שלא היה מאכילו והוא מתחזק באכילה וכו' ע"ש.

(ח). השורף את הפרה וכו'. במתני' (פ"ח מ"ג) לא תנן אלא פרה ופרים ושעיר המשתלח אין מטמאין בגדים ותו לא, והכא פריש לה דמ"מ מטמאין אוכלין ומשקין, לר"מ שלשתן שוין, ולרבנן דוקא פרה ופרים, אבל לא שעיר, לפי שהוא חי ואין החי מטמא כלל, והכי מייתי לה תלמו' בפי' עבול יום דק"ה, ולפי פירש"י דהתם פרה ופרים לרבנן מטמאין טו' אוכלין מעלמן אפי' שלא נגעה בהן שום טו', לפי שסופן לטמא טו' חמורה להשורפן והמוליאן, ומש"ש בגמ' דלריכין הכשר טו' ממקום אחר, ר"ל שלריך שיהו ראויין לקבל טו' דהיינו בשר פרה ובשר פרים, לאפוקי שעיר המשתלח שהוא חי ואינו ראוי לקבל טו' ע"ש, אבל הרמב"ם בפ"ה מה' פרה דין ז' פי' דהנוגע בפרים הנשרפין וכו', בין אוכלין ומשקין הכל טהור, ובפ"ג מהא"ה פי' דפרה ופרים לריכין שתגע בהן טו' ואח"כ יטמאו טו' אוכלין ע"כ. ולפי הנר' ק' שדבריו דלא כר"מ ודלא כרבנן, וכבר השיגו הראב"ד שם, ואיברא דאיהו גופיה מלדד התם לפי' דלא כפירש"י, אלא דמ"ש בגמ' לריכין הכשר טו' ממקום אחר, היינו שתגע בהן טו', וכתב דהך פי' ניחא טפי, מ"מ אינו מועיל לדברי הרמב"ם, דמ"מ מהתם נר' דנבלת עוף טהור נמי דינה כפרה ופרים, והרמב"ם פי' שם דנבלת עוף טהור מטמאה טו' אוכלין אעפ"י שלא נגעה בה טו' ובהנך פי' דלריך שתגע בהן טו', ובענין הפרה מיהא דבריו ז"ל לכאורה קשו אהדדי דבה' פרה בפי' הנז' כתב דהפרה עלמה אינה מטמאה לא אדם ולא כלים הנוגעים בה אלא המתעסק וכו', ומדיוק דבריו משמע הא אוכלין ומשקין מטמאה מעלמה אפי' בלא נגיעת טו' בה, וכאן בהא"ע השוה אותה לפרים דבעו נגיעת טו' הא לא"ה טהורה לגמרי, וכ"מ בפ"א מהט"א ודברי מרן הכ"מ ל"ע טובא, דבה"פ כתב דהה"נ דרבינו פי' דלא כר"מ ודלא כרבנן אלא כר"ש דהכא בתוס' דפרה מטמאה מעלמה, אבל לא פרים מטעם דמפי' כאן לפי שפרה היתה לה שעת הכושר פי' שראויה ליפדות אפי' ע"ג מערכתה, וכל העומד ליפדות כפדוי דמי, ובהא"ה פי' הנז' נר' מדבריו דפי' כהכמים, ושם בפ"ו לחד פי' שפי' בדברי רבינו כתב דפי' כר"מ, אלא שהק' עליו אמאי פי' כמותו.

וכבר ראיתי להר"ב ח"ן שנתעורר בכל זה, וכתב שלריך יישוב ולוין לעיין בתשו' הר"ב שער אפרים בתשובה ראשונה, ועיינתי שם וראיתי דאע"ג דמה שהק' ע"ד מרן הן קושיות חזקות וברורות, מ"מ דרכו ביישוב דברי הרמב"ם לומר דפי' כרבנן ודלא כר"ש כמ"ש מרן בכ"מ אע"ג דקושטא הכי, דא"א לומר דפי' כר"ש מהטעם שכתב הרב שם (ועמש"ל בפ"ח דמקוואות בס"ד), מיהו אינו מעלה ארוכה כלל ליישב הסוגייא הנז' אליביה, והוא ז"ל לא הזכירה כלל. ולעד"ן דהרמב"ם ס"ל דהכי משני תלמו' לריכין הכשר טו' ממקום אחר, היינו לתרץ מאי דהק' המקשן לרבנן אי אית להו דתנא דבי ר"י דדריש מכל זרע וכו', מה זרעים שאין סופן לטמא טו' חמורה וכו', ילתה נבלת עוף טהור שסופה ליטמא טו' חמורה, ואי רבנן נמי ס"ל הכי א"כ אפי' שעיר המשתלח נמי, ואי לית להו דר"י אפי' פרה ופרים נמי לא, להכי משני לעולם אית להו דתנא דבי ר"י וא"כ דנבלת עוף טהור מטמאה טו' אוכלים מעלמה ולא בעיא לא הכשר מים ולא הכשר שרץ, לפי שסופה לטמא טו' חמורה, שהרי טו' חמורה זו כל כזית וכזית ממנה ראויה לטמא לכל אדם האוכלה ובכל זמן עד שתיפסל מאכילת הכלב דתו לא מיקרייא נבילה אלא פרשה בעלמא, וכיון דודאי כל זמן שהיא נבלה ראויה לטמא לכל אדם טו' חמורה, ולא פעם א' בלבד אלא זימנין הרבה לכל מי שאוכל כזית ממנה, וכיון שכן דין הוא שתטמא טו' אוכלין מעלמה, אבל פרה ופרים אין ראויים לטמא לכל אדם אלא להמתעסק בשריפתן והולאתן דוקא ולא לאיש אחר, וגם זה אינו בודאי שסופו לטמא טו' חמורה, שהרי משכחת לה שלא יטמא השורף אותן דהא אינו מטמא אלא בזמן שנשרפין כמלותן, אבל אם אירע בהן איזה פיסול אפי' השורף אותן טהור, כדתנן התם בפט"י וכמ"ש הרמב"ם שם, נמלא דלא פסיקא מלתא בהו שיטמאו טו' חמורה, וגם אין שם טו' אלא כשמוליא אותן בשלימותן, אבל אם חותך חתיכות חתיכות ומוליא פשי' שאין שם טו' אא"כ הוליא כולו או רובו, דדוקא כמלותו בעי' וכדכתיב והוליא את כל הפר וכו', וע"ש בפט"י אדבעי ר"א ילא רובו במיעוט אבר וכו', והיינו דקאמר תלמו' דאמרי במערבא לריכין הכשר טו' וכו', דכיון דלא פסיקא בהו טו' חמורה כ"כ כמו נבלת עוף טהור, הילכך אינן מטמאין טו' אוכלין אא"כ מקבלין טו' משרץ וכיולא, ובהכי בעי תלמו' לתרץ קו' המקשן שהק' מ"ש פרה ופרים משעיר המשתלח, ומשני שפיר דכיון דכל הני שאין טו' החמורה שבהן ראויה לטמא לכל אדם (וגם שעיר המשתלח כא' מהם שהרי אינו מטמא רק לאיש עתי) בעו הכשר שרץ דל"ד לנבלת העוף, הילכך פרה ופרים שראויים לקבל הכשר שרץ מטמו אוכלים כשקבלו ההכשר, לאפוקי שעיר דמחיים אינו ראוי לקבל שום טו', אמנם מ"ש רבינו בה"פ אינה מטמאה לא אדם ולא כלים נקט מלתא פסיקתא דאדם וכלים אינה מטמאה כלל אפי' נגע בה טו', משא"כ אוכלים דזימנין דמטמאה אם נגע בה טו', והכא לא ביאר דסמך על מ"ש בהא"ע.

ושוב ראיתי להרב המו' מוהר"ר לבי ז"ל בתשו' [חכם לבי] סי' ק"ז שעמד על דברי הרמב"ם הנז', וגם הוא ז"ל הבין בסוגיית ההלכה כפי מה שכתבתי בעניי, דמ"ש לריכין הכשר טו' אפרה ופרים דוקא קאי, ולא כדפירש"י דאתנא דבי ר"י קאי, אלא דנחית הרב לחלק בין פרה ופרים לנבלת עוף טהור באופן אחר, והיינו דאע"ג דנבלת עוף אינה

ומשקין. (ט). רבי שמעון אומר פרה מטמאה אוכלין ומשקין, שהית' לה שעת הכושר, פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין אין מטמאין אוכלין ומשקין, שלא היתה להם שעת הכושר, רבי יהודה אומר פרה כיון ששחטה מטמאה במשא כאפרה.

פרק (ז') [שמיני] (א). יש כאן שהוא אומ' מטמאה ואתה טמאתני, כיצד שמלאה משקין טהורין לגסטרא טמא כפויה על פיה צפו משקין מן התחתונה נטמאת באויר העליונ' וחזרו וטמאו את התחתונה, הרי זה אומר

חסדי דוד

צריכה הכשר שרץ, הא אמרי' דצריכה מחשבה היינו שיחשוב עליה לאכילה, והרי האכילה גורמת לה טו' החמורה, לכך מהני מחשבתה לאכילה להוריד לה ג"כ טו' קלה דהיינו טו' אוכלין ומשקין וא"צ הכשר שרץ, משא"כ פרה ופרים שאין המחשבה דאכילה גורמת להם טו' חמורה אדרבא מפקעת מהם טומאתן החמורה, לכך ס"ד לומר שע"י מחשבת אכילה יטמאו טו' קלה בלי הכשר שרץ, שהרי המחשבה ההיא המכשירתן לטו' קלה מפקעת מהן טומאתן החמורה ע"ש, ומה מאד נפלאתי מחכמת הרב כי רבה היא היכי אשתמיטתיה גמ' ערוכה בפ' בא סימן ד"ן [1]), ופי' כן הרמב"ם שם בפ"ג מהא"כ דין ב', אין נבלת העוף הטהור צריכה מחשבה לטמא טו' זו החמורה, אלא כיון שבלע ממנה כזית מ"מ ה"ז מטמאה בבית הבליעה ע"ש, ואיך כתב הרב דמחשבת האכילה גורמת לה טו' חמורה והא ליתא כלל, וגם מ"ש הרב דבפרה ופרים המחשבה המכשירתן לטו' קלה מפקעת מהן טו' החמורה, הא נמי ליתא דשום מחשבה לא אשכחן דפוסל בבשר פרים הנשרפין, ואפי' מחשבת פגול דחישב בשעת הד' עבודות הדם לאכול מבשרה למחר אינה פוסלת כלל, וכמבו' כל זה התם בסוגייא ההיא דפע"י ע"ש, ואפי' עשה מעשה ואכל כזית מבשרן לא אשכחן שיהא מפקיע טומאתן החמורה לשורף אותם כלל, באופן שדברי מוהר"ן תמוהים טובא לפע"ד, ואע"ג דמסיים בה הרב דנ"ל שהוא כפתור ופרח, אנן בעניותין אמינא הך הכפתור אחרי בקשת המחילה.

שבתי וראיתי להר"ב מה"מ דמייתי דברי הרמב"ם דבפי' המש' פ"ה דזבים מש' י', שכתב דהשורף פרה ופרים אע"ג דמטמא בגדים וכלים ועושה אותן ראשון, מ"מ אף הוא עצמו אינו אלא ראשון, ולענין אוכלין מטמא א' ופוסל א', (וזה דבריו נכונים לסתור דברי מהר"ן בתשו' הנז' שהגיה בדברי הרמב"ם דבפ"ו מהא"כ דין ע"ו במקום אפי' דנ"ל שלא), ומכח זה כתב בפשיטות דפרה ופרים לא מיקרי דבר שסופו לטמא טו' חמורה כמו שכתב בה"א שלו, והכוונה דנ"ד פרה ופרים לנבלת עוף טהור, דהתם דבשעת בליעתו מיהא אם נגע באוכלין הן ראשון לטו', מש"ה מיקרי נבלת עוף טהור סופו לטמא טו' חמורה, אבל פרה ופרים דאפי' בשעת שריפתן אם נגע באוכלין אינם אלא שני לטו', הילכך לא מיקרו סופו לטמא טו' חמורה, ומש"ה משני רב דימי דפרה ופרים צריכין הכשר שרץ, משא"כ נבלת עוף טהור ע"ש. ולפעד"ן דבריו חוץ מפשט הסוגייא, שהסוגייא לא דברה אל האדם הבולע נבלת העוף או על האדם השורף פרה ופרים כי היכי דנימא דזה לפי שמטמא ב' ופוסל א' באוכלין מיקרי טו' חמורה, וזה שאינו אלא מטמא א' ופוסל א' לא מיקרי סופו לטמא טו' חמורה, אלא הסוגייא איירי על הנבלה עצמה ועל פרה ופרים עצמן, דאלו ואלו שוין שסופן לטמא טו' חמורה, דהיינו אדם ובגדים, ולפי פירושו מה ענין שינוייא דרב דימי דמשני צריכין הכשר טו', הרי עיקר התי' חסר מן הספר ולא נזכר אפי' ברמיזה, אלא הכי הו"ל לשנויי נבלת העוף הטהור אה"נ דהוי סופו לטמא טו' חמורה, אבל פרה ופרים לא מיקרו סופן לטמא טו' חמורה, שהרי לפי דבריו התרצן סותר סברת המקשן לגמרי, דהמקשן סבר בפשיטות דפרה ופרים וכן שעיר מיקרו סופן לטמא טו' חמורה, והתרצן הדית ניה כי לא כן הדבר והא היכא כתיבא דברים שבלב אינן דברים. ותמהתי ג"כ על הרב דנר' שראה דברי מוהר"ן, ואחר שכתב מה שיישב הוא בעצמו כתב דהכי א"ל לדחוק כפי סברת הא"ל, כי החילוק שלו דחוק ובמקום דהו"ל להקשות עליו מהסוגייא ומל' הרמב"ם כדאמרן, דחי בגילא דהטיתא לומר כי חילוקו דחוק, אולם הנלע"ד ביישוב דעת הרמב"ם כבר מלתי אמורה. ומתוך האמור נתבארה דברי התוס' בין סברת ר"מ בין סברת רבנן בין סברת ר"ש, ולמדנו דהרמב"ם פי' כרבנן דוקא ודלא כר"ש דסבר דיש הפרש בין פרה לפרים, ומה שנשאר עלינו לבאר היא סברת ריה"ו דמ"ש מטמאה במשא כאפרה, פי' כנושא מים המקודשין שיש בהן כדי הזייה דמטמאין אדם במשא, וממילא למדנו שאין הלכה כמותו.

פרק (ז') [שמיני] (א). יש כאן וכו'. קאי אמתני' דפ"ח דחשיב ואזיל מילי ומילי דשייכי בכלל זה דמטמאיך לא טמאוני וכו', וכאן הוסיף בה דברים ומייתי לה הר"ש שם במש' ז', ובנוס' שלפנינו יש בה ע"ש וכנ"ל יש כאן שהוא אומר מטמאיך לא טמאוני ואתה טמאתני, כיצד גסטרא שמלאה משקין טהורין וגסטרא טמאה כפויה וכו', ופי' הר"ש גסטרא טמאה ריקנית וכשצפו משקין שבתחתונה לאוירה נטמאו וחזרו וטמאו התחתונה ואין כלי מטמא כלי ומשקה מטמא כלי גזירה משום משקה זב וזבה, כדאי' בפ"ק דשבת (י"ד ב') ע"כ. ולא ביאר לנו הרב המציאות איך יתכן אחר שהעליונה כפויה ע"ג התחתונה שיהיו אח"כ המשקין צפין בתוך אויר העליונה, ואמנם המציאות ברור, כגון שנתנה ע"ג האור וכשמרתיחין המים עולה הרתיחה ונכנסת בתוך אויר העליונה, וגם מ"ש הרב בסתמיות שאין כלי מטמא כלי, הו"ל

[1] דברי רבנו כאן הם תימה תימהון, ומעולם לא אמר הגאון בעל חכם צבי שהמחשבה מכשירה עוף טהור לקבל טומאה חמורה, ותוכן דבריו שם שאין טומאה חמורה בעוף בלי אכילה, והיא היא (כלומר, האכילה) שגורמת לו טומאה חמורה, וממילא מועילה מחשבת אכילה להוריד לו טומאה קלה, אבל פרה ופרים הנשרפין שאין טומאה חמורה באכילתן, שהרי המחשבה ההיא (כלומר, מחשבת אכילה) שמורידה להן טומאה קלה מפקעת מהן באכילה ממש את טומאתן החמורה „שאם יאכלו אינם מטמאים טומאה חמורה אלא להמתעסק בהן וכו' לאפוקי האוכל וכו'". ובחנם תמה רבינו להלן על בעל מרכבת המשנה שלא השיג את בעל חכם צבי מן הסוגיות הנ"ל. ולא עוד אלא שהגאון בעל חכם צבי הביא בעצמו שם בתוך דבריו את הסוגיא בנדה שממנה תמה עליו רבינו.

מטמאך לא טמאני ואתה טמאתני. (ב). זב שישב על גבי אבן מטמאה, אוכלין והמשקין שתחתיו טהורין, משכב ומושב שתחתיו טמאין, הרי זה אומר מטמאך לא טמאני ואתה לא טמאתני, רבי יהודה אומר יש כאן שהוא אומר מטמא מטמאך לא טמאני ואתה טמאתני, קערה שהיא מלאה משקין טהורין ואחוריה טמאין ונתתה על גבי טבלא וככר התרומה כרוך על גבי הטבלא וצפו משקין מתוכה ונגעו באחרונה נטמאו וטמאו הטבלא, וחזרה הטבלא וטמאה את הככר, הרי זה אומר מטמא לא טמאני ואתה טמאתני. (ג). יש כאן שהוא אומר טמאני וטמאתיו, טבול יום שהיה בידו קמח של תרומה ומשקין של חולין טהורין ובללן זה טמא, הרי זה אומר טמאני וטמאתיו, קדרה שהיא מלאה משקין טהורין ותורמוסין טמאין פחותין מכביצה נתונין בתוכה נפחתו ונעשו כביצה

חסדי דוד

לפרש דהא שפיר משכחת לה כלי דהוי אב הטו' ומטמא כלי אחר, וזימנין דאפי' אבי אבות הוי בטו' מת דחרב הרי הוא כחלל, אבל גסטרא דהיינו כלי חרס ודאי דאינו מטמא כלי, דכ"א אינו נעשה אב לעולם אפי' נגע במת, והו"ל כאומר הגסטרא התחתונה למשקין מטמאיך לא טמאוני וכו'.

תו קתני זב שישב ע"ג אבן מסמא וכו'. כל"ל, ופי' הר"ש כל שהזב נישא עליו טהור, חוץ מהראוי למשכב ומושב והאדם, הרי אוכלין ומשקין שתחתיו טהורין, משכב ומושב שתחתיו מטמאין אוכלין ומשקין ע"כ. ועדיין לא נתבאר היטב, והיינו שהזב ע"ג אבן מסמא[1]) ותחת האבן אוכלין ומשקין ותחתיהן כלי הראוי למשכב ואוכלין או משקין נוגעים במשכב, הרי המשכב אב והאוכלין ראשון, והיינו דקאמר האוכל או המשקה למשכב מטמאיך דהיינו הזב שמטמאך בלא נגיעה לא טמאוני בכה"ג, אעפ"י שאני קרוב לזב עפי ממך, ואעפ"כ אינו מטמא אותי אלא אותך ואתה טמאתני, וריה"ו הוסיף התמיהא, ויש בדבריו כאן ע"ש וכל"ל מטמאי מטמאיך לא טמאוני וכו', ונתונה ע"ג טבלא וכו', ונגעו באחוריה וכו', ה"ז אומר מטמאי מטמאיך לא טמאוני וכו'. ופי' הר"ש ואחוריה טמאין, כדתנן (כלים פכ"ה מ"ו) כלי שנטמאו אחוריו במשקין טמאין, אחוריו טמאין, תוכו אוגנו וכו' טהורין ע"כ. ופי' הרי זה אומר, כלו' הככר אומר לטבלה מטמאי מטמאיך, דהיינו הקערה שטמאה את המשקין שהמשקין מטמאין אותך לא טמאוני אם אני הייתי בתוך הקערה עצמה עם המשקין הייתי טהור, שהרי תוכו טהור, נמלא שהכלי שהוא מטמא מטמאך לא היה מטמא אותי, ואתה שקבלת טו' מהמשקין שהם קבלו מהקערה הרי אתה מטמא אותי, והנה ממאי דקתני טבלא סתם, משמע דאיירי בסתם טבלא שאין לה דופן ואפ"ה מקבלת טו' מן המשקין, וריה"ו לטעמיה דאית ליה ברפכ"ה דכלים, השלחן והדולפקי וכן טבלא שאין לה לזביז יש להם אחוריים ותוך ומקבלים טו' מהמשקין, וכמ"ש הרמב"ם ברפכ"ת, ואע"ג דהראב"ד פליג וסבר דפשוטי כלי עץ דלא חזו למדרס לא גזרו עליהם טו' משקין כלל, וכ"מ פשטא דסוגייא דר"פ על אלו מומין דל"ה, עמש"ל בב"ק דכלים פ"ו בארוכה בס"ד.

(ג). יש כאן וכו', ובללן זה בזה טמאין וכו'. כל"ל, ופי' הר"ש (פ"ה מ"ז) קמח של תרומה שלא הוכשר ומשקין של חולין טהורין שאין ט"י פוסל משקה חולין ע"כ. ולכאורה הו"מ למימר אפי' משקין של תרומה והן טהורין אם אינו נוגע בהן, דהא על כרחך המשקה הוא בתוך כלי ואין ט"י מטמא כלי שאינו אלא ולד שני, מיהו נקט של חולין לומר דאפי' נוגע בהן, נמלא דטהורין דקתני קאי אתרווייהו, דשניהן טהורין כל זמן שהן זה בפ"ע וזה בפ"ע, דהיינו האוכל בידו א' והמשקה ביד אחרת, דהאוכל טהור לפי שלא הוכשר, והמשקה טהור לפי שהוא של חולין, אבל כשבללן הרי הוכשר האוכל ומקבל טו' מהט"י שהכשרו וטומאתו באין כא' ונעשה שלישי, והמשקה כשנבלע בקמח חזר דינו כתרומה, וטמאין דקתני לאו דוקא, אלא כלו' פסולין, וליכא למימר טמאין ממש משום דמשקין תחלה לעולם, דהא אמרי' כל הפוסל תרומה מטמא משקין להיות תחלה חוץ מט"י שאינו אלא פוסל את התרומה בין אוכל בין משקה, והשתא היינו דקא"ל המשקה להאוכל טמאני לפי שנבלעתי בו ודיני כתרומה, ואני טמאתיו שהכשרתיו ובזה קבל טו' מהט"י.

והא דתני סיפא קדרה וכו', נתפחו ונעשו וכו'. כל"ל, ופי' הר"ש נתפחו התורמוסין והמשקין גרמו התיפוח ע"כ. כלו' והשתא קא"ל התורמוס למשקה טמאני שהעמידני על כבילה, ואני טמאתיו למשקה. וראיתי להר"ב משל"ס בפ"ד מהט"א אדכתב הרמב"ם דאוכלין מקבלין טו' בכל שהוא אבל לטמא אחרים בעי' כבילה, והיא סברת רש"י בפרק כל שעה (פסחים) דל"ג, דלא כהתו' שם שכתבו דאף לטו' עצמם בעי' כבילה, הביא שם הרב תוס' זו וכתב עלה דמתוס' זו נר' כדעת החולקים על רבינו, וס"ל דפחות מכבילה אינו מקבל טו', אך לרבי' דמקבל טו' בכ"ש לא שייך לומר טמאני וטמאתיו, דהא קודם התיפוח היה טמא אלא שלא היה מטמא ול"ע ע"כ. ולפע"ד בהורמנותיה דמר איפכא נ"ל דמתוס' זו משמע טפי כד' רבי', דהא קתני בהדיא תורמוסין טמאין פחות מכבילה, הרי דטמאין אף בפחות מכבילה, ואיברא דאינו הכרח גמור דאיכא למימר דאיירי דמעיקרא היו כבילה ומש"ה קבלו טו' ולכך קרי להו טמאין, דאע"ג דאח"כ למקו לא פרה טומאתם כמש"ש התו' מהת"כ (שמיני ספ"ח נ"ד ע"ג) אותו אתה שובר לטהרתו ואי אתה שובר אוכלין לטהרתן, מ"מ פשטא דמלתא משמע טפי כסברת רבי' דאה"נ דבכ"ש מקבל טו' מדאו', ומה שהק' הרב מדקתני טמאני, שפיר יש לפ' דר"ל הוסיף בי טו' לטמא אחרים, ואע"ג דטו' זו דלטמא אחרים ע"כ אינה אלא מדרבנן כפי מאי דקי"ל בפ"ק דפסחים די"ד, דאין אוכל מטמא אוכל מדאו' שייך שפיר לי' תוספת טו', ודוגמתו מלינו שם בסוגייא הנז', דגבי ההיא דתנו מימיהם וכו', לא נמנעו מלשרוף את הבשר שנטמא בולד הטו' עם הבשר שנטמא באב הטו' אעפ"י שמוסיפין טו' על טומאתו, ומסיק שם בגמ' נהי דאין אוכל מטמא אוכל מדאו' מדרבנן מיהא מטמא, וקא מוספי לה טו'

1 עיין ס"ז חקת ומ"ש בתס"ר, עמ' 243.

טמאין, הרי זה אומר טמאני וטמאתיו. (ד). טהור שנפל על ראשו ועל רובו שלשת לוגי מים שאובין אפילו הוא טהור והן טהורין ונטמא וטמאן, הרי זה אומר טמאני וטמאתיו. ויש כאן שהוא אומר טמאני טהרתיו, כיצד מטלת שתלאה על הקופה מטמא אחת ופוסלת אחת, הפרישה מן הקופה הקופה מטמא אחד ופוסלת אחד, ומטלית טהורה, הרי זה אומר טמאני וטהרתיו. (ה). ויש כאן שהוא אומר טהרתיו וטמאתיו, כיצד מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות ירד וטבל בתוכן הוא טהור ומקוה טמא, זה אומר טהרתני וטמאתיו. (ו). ויש כאן שהוא אומר טהרני וטהרתיו, כיצד תיבה שהיא טמאה טמא מת והביא מסמר שהיה טמא וקבעו בה, טהורה התיבה וטהור המסמר, הרי זה אומר טהרני וטהרתיו, שלשה מקואות בזה עשרים ובזה עשרים ובזה עשרים סאה מים שאובין ושאובין מן הצד, ירדו שלשה וטבלו בהן ונתערבו, המקואות טהורין הטובלין טהורין, הרי זה אומר טהרני וטהרתיו.

פרק (ח׳) [תשיעי] (א). כל הנהרות פסולין לקדש מהן מי חטאת, מודה רבי יהודה במעיין היוצא משני מקומות וחוז׳

חסדי דוד

מדרבנן וכדפירש״י שם, והבשר שנטמא בולד היינו בכלי שהיה ראשון דטו׳ אותו הבשר מדאו׳, ומיהו אה״נ דמתוקמא פשטא דמתניתא אף לפי׳ התו׳ דלעיל, דהא מוכח מדבריהם שם שכתבו דההיא דת״כ אסמכתא בעלמא דמ״מ מדרבנן מיהא מקבלין טו׳ בכ״ש, א״כ שפיר קתני תורמוסין טמאין דנטמאו השתא בטו׳ דרבנן, והשתא לדידהו נמי מתפרש טמאני כלו׳ טמאני שהוסיף בי טו׳ דרבנן לטמא אחרים, וע״ד דפרישנא להרמב״ס, נמלא דהתוס׳ שפיר מתפרשא בין לפי׳ רש״י והרמב״ס בין לפי׳ התו׳, אבל למאי דמשמע מדברי הרשב״א בהידושיו לחולין פהטוה״ר דקי״ח, דפחות מכביצה אינו מקבל טום טו׳ אפי׳ מדרבנן, ק׳ מפשטא דהך תוס׳ דקתני להדיא תורמוסין טמאין פחות מכביצה, ולאפוקי מה״ה המגיה שם במשל״ס שכתב דיש לתת סמך לסברתו מתוס׳ זו דפשטה הכי משמע ע״ש, ותהי להיפך. והא דתני סיפא טהור שנפלו וכו׳, הדברים ברורים שהוא א׳ מח״י דברים שגזרו בו ביום, כדאי׳ בפ״ק דשבת וכמ״ש הר״ש דנטמא האדם בג׳ לוגין וחזר וטימאן וקא״ל האדם למים טמאני וכו׳.

(ד). **יש כאן שהוא אומר טמאני וטהרתיו** כיצד וכו׳. כצ״ל, והר״ש לא פי׳ בה ולא מידי, אך פירושה מבואר דהיינו מתני׳ דפכ״ח דכלים דאיירי דהמטלית היתה טמאה מדרס, ופסקה הרמב״ס שם בפכ״ג, והטעם דכיון שהקופה אינה ראויה למדרס, שהרי אינה למשכב ולמושב א״א לה להיות אלא מגע מדרס דהיינו ראשון ומטמא א׳ ופוסל א׳, והמטלית נמי כיון שתלאה וחברה לה נעשית כמוה וכדופן שלה, אבל כשהפרישה הקופה הרי היא כמות שהיתה, אבל המטלית הרי בטלה ופרחה טומאתה לגמרי, ומיהו היינו דוקא כשתלאה שפיר דהויא חיבור, אבל אם לא תפרה אלא מרוח א׳ או מב׳ רוחות כמין ״גם״ אינו חבור, והילכך הקופה מגע מדרס, אבל המטלית בין בעודה תפורה בין אחר שהפרישה הרי היא מדרס כמו שהיתה שהרי לא נתבטלה, אבל הכא בשתלייה היטב וכדאמרן, (ועמ״ש הר״ב משל״ס בפ״ו מה׳ מו״מ) והשתא קא״ל הקופה למטלית טמאני ואני טהרתיו ופשוט, ואמנם ודאי דאע״ג דטיהר המטלית מטומאתו הראשונה הרי ראוי לקבל טו׳ מכאן ולהבא, אבל צריך הוא מחשבה לפי שכבר בטל, והכי תנא לעיל בפ״ו דב״ב דכלים ועיין מש״ש בס״ד.

והדר קתני ויש כאן שהוא או׳ טהרני וטמאתיו, כיצד וכו׳, והא נמי פירושה ברור ומובן ממתני׳ דפ״ז דמקואות ע״ש, וה״ז האדם אומר על המקוה טהרני וטמאתיו, כלו׳ פסלתיו מדין מקוה שהרי החסרתי מימיו. והדר תני ויש שהוא אומר טהרני וטהרתיו וכו׳, ופי׳ הר״ש כגון תיבה שפתחה למעלה וכשקבע בה המסמר סתם פתחה ע״כ. כלו׳ שנעשית התיבה כמו בקעת בעלמא ובטל ממנה שם כלי והמסמר נמי בטל שמו ממנו והרי הוא כחתיכה ממנה, נמלא המסמר טהר את התיבה והתיבה טיהרה את המסמר שניהם נפסדו לורתם ותשמישן, ועיין כיולא בזה בתוס׳ רפ״י דב״מ דכלים ומש״ש בס״ד. ואח״כ חסר כאן בבא שלימה הביאה הר״ש, והיא טהור שהזה על הטמא טהור המזה ונטהר הטמא ע״כ. וגר׳ פירושה משום דקי״ל הנושא מי חטאת שיש בהן כדי הזייה טמא כשנשאם שלא לצורך הזייה, ונמלא שזה הנושא כשהזה על הטמא גלי דעתיה שנשא לצורך הזייה ונטהר ממה שהיה ראוי ליטמא אם לא הזה דנמלא שנשאם שלא לצורך, והיינו דקא״ל הטמא להמזה טהרתני וטהרתיך, וכל הנך בבי תני להו אגב בבא זו שהיא מענין מכילתין, ועד״ז היה אפי׳ לתנא לאתויי נמי לעיל גבי טמאני וטהרתיו בפרה גופה, שהשורף את הפרה טמא והפרה מטהר, נמלא שיכול השורף לומר לגבי הפרה טמאני וטהרתיו, כלו׳ הכשרתיו לטהר את הטמאים, אלא דמשום דלא שייך לי׳ טהרתיו כ״כ לא נקט לה בהכי. ובסיפא דהכא ל״ל ג׳ מקואות בזה כ׳ סאה ובזה כ׳ סאה ובזה וכו׳, ומש׳ היא בפ״ו דמקואות ע״ש. וה״ז או׳ דקתני הכא, היינו שהמקואות או׳ לאנשים הטובלים טהרני שע״י טבילתן לפו המים ונתחברו וע״י טהרו המקואות והם טהרו לטובלים, ופי׳ כן הרמב״ס שם. ואידך בבי דפרקין כלם כבר יש ללמדם מדברים כיולא בהן שפי׳ כל א׳ מהם במקומו.

פרק (ח׳) [תשיעי] (א). **כל הנהרות** וכו׳. לכאורה הך מתניתא פליגא אמתני׳ דתנן (פ״ח מ״י) מי קרמיון ומי פיגה פסולין מפני שהן מי בלים, מי הירדן ומי ירמוך פסולין מפני שהן מי תערובות, דמשמע דוקא הנך הא שאר נהרות כשרין, ואולם הרמב״ס פסקה להך מתניתא בפ״ו דין י׳, אכן הראב״ד שם השיגו וז״ל תמה אני על זה האיש שהניח המש׳ בעבור התוס׳, כי במש׳ לא פסל אלא וכו׳, ואולי מפני שראה אין

ומתערב במקום אחד וכשר, וכן היה רבי יהודה אומר ממלא אדם חבית מעיין זה וחבי' ממעיין זה

חסדי דוד

המים מעברין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי, והוא סבור בעל הנהרות שבעולם אמרו וכי רחו הם כל הנהרות שבעולם, אלא לא אמרו כ"א על נהרות א"י וכו', ומרן בכ"מ תי' שדי' רבינו דמתני' ל"פ אתוס' דקתני כל הנהרות פסולים, וטעם פיסולם יש מהם מפני שהם מי בלים, ויש מהן מפני שהן מי תערובות וכו', ועל הראב"ד יש לתמוה לפי מאי דסבר דמתני' פליגא, דעדיפא מינה הו"ל למפרך שדבריו סותרין זא"ז, שכתב בר"פ זה להכשיר מהנהרות המושכין, וע"כ צ"ל דהתם בידוע שאינם מי תערובות, דייקא נמי דקתני המושכין כלו' שמושכין מעצמם בלי שום תערובת ומי הירדן וכו', ודוגמא נקטינהו ולאו דוקא וכו', וסתם נהרות יש לחוש בהם למי תערובת עד שיוודע שאין בהם תערובת עי' שם. ומצאתי סמוכות של אור לתי' מרן בדברי התו' דב"ב פ' הספינה דע"ד בד"ה ד' נהרות וכו', שהק' ממתני' דקתני מי קרמיון וכו', דכיון דקרי להו מי בילים משמע שאינן נובעים והכא משמע שנובעים מדקרי להו נהרות, וי"ל נהרות נובעין הן ולפי שמי בילים מתערבין בהן פסולים, לפי שאינן רדופין מהמת שמתערבין באגמים ואין הויתן הוית גמור ע"כ, ולפי"ז ניחא טובא לישניה דרבי', דבר"פ קאמר נהרות המושכין, כלו' שהן רדופין דמושכין ר"ל שניגרין בהרדפה, והיא ראיה שאין מעורב בהן מי בילים ומש"ה כשרין, והכא בדין י' איירי בנהרות שאין מושכין, כלו' שאינן רדופין דהוו דומיא דקרמיון ופיגה, דמוכח דאית בהו תערובת בילים ואין הויתן הוית גמור, אלא דקשיא לי ע"ד התו', דלפי פירושם דקרמיון ופיגה נמי נהרות הן אלא שמעורב בהן מים פסולין, א"כ היינו מי תערובת והיכי תנן מי קרמיון ופיגה פסולין לפי שהן מי בילים, מי ירדן ומי ירמוך פסולין לפי שהן מי תערובות, והלא לדברי התו' קרמיון ופיגה נמי מי תערובות נינהו, וא"כ ליערבינהו וליתנינהו ולימא בכלהו שהן מי תערובות, ותמהני מהמפ' מהרש"ל ומהרש"א ומהר"ס ז"ל שלא נתעוררו בזה, וי"ל דמי בילים פסולים לכ"ע, דודאי אינם מים חיים, א"כ קרמיון ופיגה שמתערבין בהם מיד מי בילים פסולים לדברי הכל, הילכך תנינהו בפ"ע, אבל ירדן וירמוך מתערבין באיזה מקום במי הים ובאיזה מקום במי בילים, וכדאי' התם בב"ב ירדן יוצא ממערת פמים ומהלך בימה של סבכי ובימה של טבריא וכו', והנה ימה של טבריא אינו ים ממש אלא מים מתוקים נקוים, וירמוך נמי י"ל דהכי הוא, א"כ במקום שמתערב בים ממש ולא במי בילים לא פסיקא מלתא לפיסול, דהא תנן בפ"ה מס' א' כל הימים כמקוה דר"מ, ריה"ו הים הגדול כמקוה, רי"א כל הימים מטהרין וכו' ע"ש, הרי דלר"מ דוקא כל הימים כמקוה, אבל לריה"ו מים חיים נינהו לבר מים הגדול, ומתני' דפסלה מי ירדן ומי ירמוך לפי שהן מי תערובות סתמא כר"מ, ומכל מקום כדי להודיע שזה אינו מוסכם הילכך לא ערבינהו ר' בקרמיון ופיגה.

והשתא להרמב"ם דפי' שם דשאר הימים חוץ מים הגדול הרי הן כמעיין, מש"ה נקט ליש' דתוס' דכל הנהרות פסולין, והיינו כשאינם מושכין וכמ"ש בר"פ, ולפי"ז קרמיון ופיגה דוקא פסולים, אבל ירדן וירמוך אה"נ דכשרין לזימנין, שהרי נהרות מושכין הן, אלא דבמקום שמתערבין בים טבריא דהיינו מי בילים ודאי פסולין, אבל במקום שמתערבין בים ממש, אם המים מתוקים כשרים לריה"ו, ואע"ג דר"י דמתני' לא ס"ל כריה"ו להכשיר שאר ימים למי חטאת, וא"כ כר"י הו"ל לפסוק, עיין מ"ש מרן בפ"ט מה' מקואות ואע"ג דפסל שם מים המלוחים, וא"כ היכי מכשר מי הים והלא מלוחים נינהו, כבר תי' מרן הכא שיש מקומות בתוך הים שהם מתוקים, א"נ דכיון שיש תקנה למליחותם לא פסילי ע"ש. ועי"ל כמו שתי' הר"ב ה"ן, דלא פסל מים מלוחים אלא כשנעשו מלוחין ע"י מלח שנפל לתוכן, אבל מלוחים מעיקרן אה"נ דכשרים ע"ש, וכל זה דוחק.

ויותר נלע"ד, דאה"נ דמי הים פסולין לר"י לקדש בהן מי חטאת, אבל לא משום שאינם מים חיים דחשיבי כמקוה וכר"מ, אלא בהא ס"ל כריה"ו דלא קרא הכתוב מקוה אלא ליס הגדול, אבל שאר ימים אה"נ דמים חיים נינהו, ומ"מ פסולין וה"ט לפי שהם מים המוכין דהיינו שהם מלוחין, ונ"מ דכשנתערבו במי נהר ובטלה מליחותן כשרים, משא"כ בנהרות שמתערבין בהם מי בילים שאינם מים חיים פסולים, ומה שהכשיר הרמב"ם שאר הימים סתמו כפירושו, דהיינו כשנתערבו בנהרות המתוקים בענין שבטלה מליחתן, דה"ט שסמך רבינו שני דברים הללו דאחר שכתב דשאר הימים כמעיין כתב מים המוכין המלוחים וכו' פסולים, דבהכי כל הקורא כדרכו ירגיש ויאמר אטו ס"ד שרבינו סותר דברי עצמו תכ"ד, א"ו מש"ה קפיד דלא קאמר להדיא דשאר הימים כשרים אלא שהם כמעיין, כלו' דלא פסילי לפי שאינם מים חיים, דבקושטא מים חיים הן אלא דמ"מ אם מלוחים הן פסולים, ושם בדין י"ג כתב מי בלים ומי הירדן ומי הירמוך פסולין, מפני שהם מי התערובת ושיגה מליש' דמתני' והשמיט מלהזכיר קרמיון ופיגה וכייל ירדן וירמוך עם מי בילים, להודיע דמי ירדן וירמוך לא פסילי אלא כשיש להם דין מי בילים, דהיינו במקום שמתערבין במי בילים, כגון במימי טבריא אבל במקום אחר שלא נתערבו עם מי בילים אלא שמתערבין עם מי הים המלוחין לא פסיקא מלתא, אלא אם הן מתוקים דבטלה מליחות מי הים אה"נ דכשרים, ואם לאו פסולין משום מים המוכין כמ"ש בדין י"ב, ועיין בערוך ע' קרמיון, שכתב שם מצד הנהר שהתחיל להתערב עם הפסול משם ולמטה אסור לקדש באותן המים, אבל מן הצד האחר ולמעלה קודם מקום שהתחיל להתערב מותר לקדש ע"ש.

שוב ראיתי להר"ב מה"מ שכתב שמצא בגי' דפוס ישן בר"פ או מן הנהרות המושכין מהן, ופי' דר"ל המושכין מן המעיינות, ולפי"ז מתני' ה"ק מי קרמיון ופיגא פסולין מפני מי בילים, ר"ל כמש"ר בפי' המש' שהן מימות הטפחה דהיינו שאין נמשכין מן המעיין, משא"כ מי הירדן וירמוך אע"ג שנמשכין מן המעיין הן פסולין, לפי שמתערב בהן מים פסולין וכמש"ר הי"ג, וא"כ שפיר אמרו בתוס' שכל הנהרות שבא"י פסולין, דכולן מי בילים זולת הירדן והירמוך דאע"ג דנמשכין מהמעיין פסול משום תערובת, ונתיישבה השגת הראב"ד, ולא ידעתי מאי קאמר הראב"ד וכי ראו הם כל הנהרות שבעולם, האטו מקדשין ממים שבח"ל, הלא אויר

ונותנן בשוקת אחד ומקדש. (ב). וכן היה רבי יהודה אומר ממלא אדם צלוחית מחבית זו וצלוחית מחבית זו ונותן בשוקת אחת ומקדש, וכן היה רבי יהודה אומר יורדת הצלמין אסורה מפני שכזבה בשעת פולמוס, אמרו לו כל ימי בראשית כזבו בשעת פולמוס, שילוח היתה מהלכת בו, אבל מעיין שהיה יוצא שנה זו מצד זו ושנה זו מצד אחר, או שהיה רבה בימו' הגשמי' ונתמעט בימו' החמה כשר. (ג). הכל שוין בבאר שירד לתוכ' שטף של מימי גשמי' שהוא צרי' להמתין לכמו' שהיו. מעיין שיצא בתחלה צריך לברר דברי ר' יהוד', וחכמים אומרי' אינו צריך. היתה מונחת חבית

חסדי דוד

ארץ העמים טמא ע"כ, ולא נהירא כלל הדא דא"כ לא הול"ל נהרות המושכין מהן אלא הנמשכין מהן, ועוד שדין זה כבר כתבו רבינו שם בדין י', וז"ל הזוחלין מן המעיין הרי הן כמעיין וכשרין, נמלא דלפי פירושו ה"ז יתור נפש, א"ו אותה הגי' מוטעית וגי' ספרינו עיקר. גם מ"ש בפי' מימי ההטפחה שכתב רבי', דר"ל שאין נמשכין מן המעיין אולי בעל החלומות הגיד לו [1]), אלא פשוט דמימי ההטפחה היינו מים המכונסין שמטפחין ומתערבין בנהר, שכן סיים שם מאמרו בילותיו וגבאיו (והוא לי הפי' ביחזקאל), וכ"מ להדיא מלשונו האמור בדין י"ג, שכתב מי בילים ומי הירדן וכו', שהן מי התערובת, הרי דכלהו בחדא מחתא מהתינהו שהן מי התערובת, ותמהני דאחר שראה לשון זה איך החזיק בפי' שעלה על דעתו. ומה שהק' על הראב"ד דאיך מקדשין ממים שבח"ל וכו', לק"מ ואשתמיטתיה מאי דתנינן לעיל בפ"ק דאפר הפרה ירדה עמהן לבבל, שלא גזרו טו' על ארץ העמים אלא אחר שעלו מן הגולה, א"כ מתוקמא מתני' קודם הגזרה, ובר מן דין היכא עיירות המובלעות דאף על פי שהן ח"ל לא גזרו טו' עליהן וברור.

מודה ריה"ו וכו', במקום א' כ ש ר, וכן היה וכו', הבית מ מ ע י י ן זה וחבית ממעיין זה וכו'. כל"ל, וקאי אמתני' דתנן שניהן כשרין ונתערבו כשרין, וריה"ו פוסל, וטעמיה דריה"ו דגזר אטו א' כשר וא' פסול, וקתני הכא דמ"מ מודה ריה"ו שאם לא היו יולאים מב' מעיינות אלא ממעיין א' אבל מב' מקומות ושוב חזרו ונתערבו במקום א' אעפ"י שמתחלה ילאו מב' מקומות כשר. ולדידן לא נ"מ מהא, דקי"ל כרבנן דאפי' מב' מעיינות ממש אם שניהם כשרים ש"ד, וכ"ש בכה"ג, וכן דייק הרמב"ם ברפ"ו, שכתב המים וכו', אין ממלאין אותן אלא בכלי ומן המעיינות הנובעין, וממה שלא כתב מן מעיין הנובע הורה לדעת דאפי' מב' מעיינות ואפי' מעורבין וכמש"ש בדין י"ג, ומ"ש הכא סיפא וכן היה ריה"ו וכו', קמ"ל דע"כ לא פסיל ריה"ו למלאת מב' מעיינות אלא כשנתערבו פסל למלאת מן התערובת, אבל לא נתערבו מודה ריה"ו דממלא חבית ממעיין זה וחבית ממעיין זה. והוסיף עוד דלא זו בלבד דמותר לערות ב' החביות לתוך שוקת א', אלא אפי' למלאת ללוחית מזו וללוחית מזו, דסד"א שהיא מלאכה שא"ל ופוסלת המים קמ"ל, והא נמי ודאי דשרי אפי' לרבנן. ומיהו כפי מה שהוכחנו לעיל בפ"ה מדברי רש"י דפכ"ש (פסחים ל"ד ב'), היינו דוקא היכא דמעיקרא מילא אותן אדעתא דהכי לערותן לשוקת ולקדשן קידוש א', הא לא"ה אלא דמילא החביות אדעתא לקדש שם בב' קידושין אסור לערותן בשוקת א' לקדשן, דבעי' חיותן בכלי כדכתי' התם ע"ש.

(ב). וכן היה ריה"ו אומר יורדת וכו', שילוח היתה נמלה מהלכת וכו'. ומלתא באפי נפשה היא, וקאי אמתני' (פ"ח מ"ט) דמים המכזבין שמתייבשין לפעמים דתנן המכזבין בפולמוסיות כשרין וריה"ו פוסל, והא קתני הכא וכן היה ריה"ו אומר לשיטתיה יורדת הללמין, דנר' שהיה מעיין א' ידוע בא"י שכזבה בשעת פולמוס, ואפשר שזהו גד יון הקרוב לשילוח, כדתנן בזבים פ"ק כמגדיון לשילוח, שהוא מקום שהעמידו שם היונים ע"ז, והיה שם מעיין המוריד מימיו לשילוח (ועמש"ל בפ"ק דזבים ספ"ד) ומש"ה קרי לה יורדת הללמין, והשיבוהו דיבש בשעת פולמוס לריבוי הגייסות אינו פוסל, שכל מעיינות שבעולם בשעת ריבוי הגייסות מכזבין, תדע שהרי השילוח גופיה בשעת פולמוס היה יבש לגמרי שאפי' נמלה היתה מהלכת בו, ועכ"ז חזי' במתני' דלהזות על הכהן השורף את הפרה היו ממלאין מן השילוח לעולם. ומאי דמסיים בסיפא אבל מעיין וכו', נר' דאתאן לכ"ע דמה שיולאין המים שנה א' מלד זה ושנה אחרת מלד אחר אבל הכל במעיין א', כה"ג לא הוו מכזבין כלל, וכן אם המים מתמעטין בימות החמה אבל אין מתייבש לגמרי, והרמב"ם שם דין י"ב פי' שאם היו מימיו פעמים מרובין פעמים מועטין ואינן חרבין כשרים, והיינו מהתוס' דהכא, ומיהו לא ידענא אמאי השמיט להא דשנה זו מלד א' וכו'.

(ג). הכל שוין בבאר וכו'. קאי אמתני' דס"פ דפליגי בבאר שנפל לתוכו הרסית, דר' ישמעאל סבר ימתין לה עד שתילל, ורע"א א"ל להמתין, וקתני הכא דמודה ר"ע שאם ירד לתוכה שטף של מימי גשמים ונעכרו המים שלריך להמתין עד שתילל, ויש כאן הסרון ול"ל לריך להמתין ע ד ש י ח ז ר ו ה מ י ם לכמות שהיו, פי' שיהיו ללולין, ופי' הר"ש דמים במים מתערבין עפי מהרסית ואדמה, וכ"פ הרמב"ם שם דין ע"ו, ומרן שם כתב בשם מוהרי"ק טעם זה שמתערבין יותר, ולא היה לריך לאתויי ממהרי"ק שהרי מבואר בפי' הר"ש. והא דקתני מעיין היולא בתחלה לריך לברר, כלו' לריך להמתין להכשירו עד שיעברו עליו ימות החמה לראות אם מכזיב, ורבנן סברי דא"ל דמסתמא לא חיישי', ופי' הרמב"ם כרבנן שם דין י"ב.

היתה מונחת חבית וכו'. ברפ"ט תנן, ללוחית שנפל לתוכו מים כ"ש רא"א יזה ב' הזאות, וחכמים פוסלין, ולכאורה הך מתניתא היינו מתני' וסתמא כרבנן, אלא דא"כ

1 בתו"כ מצורע פרק א' ה"ד, ע' סע"ג: מים חיים וכו' ולא מים מנטפים. ופי' בקרבן אהרן: המנטפים, היוצאים מן המים טיפין, ואינם נמשכים. וכן בס"ז חקת (מן הגניזה בתרביץ ש"א ס"א, עמ' 76): פרט לנטף ולמבוע הקולס (צ"ל: הקולט). ובפי' הר"מ בערבית (פ"ח מ"י, הוצ' ר"י קאפח, עמ' תנ"ב): מיאה' אלרשח, ובתרגום שם: מים המתמצין (במשניות שלנו: מימות ההטפחה, והיא היא). והר"מ הביא ראיה מן הכתוב ביחזקאל (מז, י"א): בצאתיו וגבאיו (כלומר, של הים, עיין רד"ק שם), והיינו שמי הים שותתין ונוטפין לתוכן.

לפניו וירד לתוכה שטף של מימי גשמי׳ פסול, ירד לתוכ׳ טל פסול, ירד בה טל בלילה ר׳ אליעזר אומר יניחנה בחמה והטל עולה, וחכמי׳ אומרי׳ אין הטל עולה אלא מן הפירו׳ בלבד. (ד). מי חטאת לתוכן מי מעיין ומי מקוה ומי פירות, אם רוב במי חטאת מטמאין במשא, אם רוב במי פירות אין מטמאין במשא, מחצה על מחצ׳ מטמאין במשא, בין כך ובי׳ כך פסול להזות מהן. (ה). אמר רבי אם

חסדי דוד

ק׳ אמאי נקט הכא שטף של מי גשמים, הרי חכמים דמתני׳ פוסלין בכל שהוא, ותו דכי היכי דבסיפא דירד לתוכה טל מייתי הכא פלוג׳ דר״א, אמאי לא מייתי נמי ברישא סברת ר״א, אלא נר׳ דהך מתניתא ככ״ע אתיא, וקמ״ל דאפי׳ ר״א מודה בכה״ג, דע״כ לא פליג אלא בנפל לתוכה מים כ״ש, דמ״ש ר״א יזה ב׳ הזאות, פי׳ הרמב״ם שיזה שתי הזאות ושליכם חוץ לכלי וישאר השאר מי חטאת כשרין ע״ש, כלו׳ דתלי׳ דאותו כ״ש מים פסולין כבר יצא באותן ב׳ הזאות ונשארו כל המים שבכלי כשרים, ואתיא כשינוייא דרב אשי דבפ׳ התערובות ד״פ כמ״ש הר״ב תי״ט ע״ש, וטעמא דקסבר ר״א אין בילה, ותלי׳ דהפסולין יצאו, והילכך אפי׳ תימא דסבר ר״א הזאה צריכה שיעור אפי׳ אגבא דגברא, הא איכא שיעורא דהפסולין יצאו, וברור שזה לא שייך אלא כשהפסולין היו כ״ש, והילכך תני שפיר שאם נפל שטף של מי גשמים תו ליכא תקנתא אפי׳ לר״א, אבל לרבנן אה״נ דאפי׳ בכ״ש ליכא תקנתא, והכי קי״ל כמ״ש הרמב״ם פ״ט, ולדידהו ליכא למיתלי כמ״ש ר״א משום דקסברי יש בילה והזאה צריכה שיעור במנא מיהא, וגם שיהא באזוב כדי הזאה, וכיון שטובל האזוב ע״כ היכא כ״ש מהפסולין, כמ״ש מרן שם בשם מהרי״ק, ואע״ג דלא מתוקמי דברי הרב לפום שינוייא דר״ל דהתם ולא לשינוייא דרבא, דלר״ל בין ר״א בין רבנן סברי צריכה שיעור אפי׳ אגבא דגברא, ולרבא נמי דקאמר דלר״א א״ל שיעור היינו אגבא דגברא, אבל במנא לכ״ע צריכה שיעור, וכדאי׳ בפ״ק דנדה ד״ט, וכמו שהק׳ ג״כ הר״ב א״ן ע״ש, מ״מ שפיר מתוקם תי׳ הרב אליבא דרב אשי, כפי פי׳ התי״ט דשלטא ביה עינא פקיחא דהר״ב א״ן לעיל בר״פ, ומיהו ליכא למימר דטעמא דרבנן דאפי׳ שישאר משהו בכלי ויזה עליו אותו משהו בלבד כמ״ש הר״ב א״ן, דהא כיון דיש בילה לרבנן ע״כ בכל משהו איכא קצת משהו מן הכשר, אלא טעמא דרבנן כסברת מהרי״ק, דהאזוב נמי בכלל מנא, והא אמרן דלכולי עלמא צריכה שיעור במנא מיהא, וכיון דיש בילה נמצא דע״כ אין באזוב כל שיעור מהכשר, דבהכרח יש שם קצת מן הפסול, וכיון דליכא באזוב שיעור הזייה שלם מהכשר נפסל הכל.

ואמנם קו׳ הר״ב א״ן ע״ד מהרי״ק דנר׳ מדבריו דפלוגי׳ דר״א ורבנן היינו במנא, הא ודאי קו׳ אלימתא מהש״[ס] דאמרן דבמנא לא פליגי, אלא אי פליגי ל״פ אלא אגב(ר)א דגברא, ומ״מ דברי מהרי״ק דאזוב נמי בכלל מנא מתוקמי שפיר לרב אשי, דלא פליגי בהא דשיעור אלא ביש בילה ואין בילה וכדאמרן, ועמש״ל בפי׳ בתרא אהביא דכדי הזאה, דבדברי הר״ש יש ראיה לסברת מהרי״ק. עוד אידש כאן בהך תוס׳ משום דבמתני׳ תנן צלוחית שנפל וכו׳, ומשמע דוקא במים שכבר נתקדשו כמ״ש הרמב״ם בפי׳, וז״ל כמו שיקרא הכלי אשר בו המים המוכנים לקידוש שוקת כך יקרא הכלי אשר בו מים מקודשין צלוחית ע״ש, וקמ״ל הכא דלאו דוקא, אלא ה״ה אם נפלו מי גשמים וכיוצא בחבית שהוא ג״כ כינוי לכלי שממלאין בו לקידוש כנר׳ לעיל בכמה דוכתי, דה״נ דפסולין לר״א בשטף ולרבנן אפי׳ בכ״ש, וכ״כ שם הרמב״ם להדיא. ובסיפא יש כאן ט״ס שכתוב ירד לתוכה טל פסול, ואח״כ ירד בה טל בלילה רא״א וכו׳, והראשון יש למוחקו, הדא דאמאי תני בתחלה פסול ואח״כ תנא בה פלוגתא סמוך ונר׳, ואם נפשך לומר דבתחלה איירי בירד טל ביום והילכך לית תקנה אפי׳ לר״א, הא אין טל יורד אלא בלילה, א״נ שפת יתר הוא ול״ג ליה, וגם בפי׳ הר״ש ליתיה להך לישנ׳ יתירה, והנה הך פלוג׳ נמי היינו מתני׳, אלא משום דלא תנן רק והכמים פוסלין, ולא נתבאר טעמייהו, הילכך ביאר הכא דאין הטל עולה אלא מן הפירות ולא מן המים, ופי׳ שם הרמב״ם כרבנן.

(ד). מי חטאת שנפלו לתוכן וכו׳. כנ״ל, ונקט מי מעיין לרבותא דאפ״ה פסולין להזות, אע״ג דמי מעיין ניהנו הואיל ולא נתמלאו בידי אדם אדעתא לקידוש אלא נפלו מאיליהם, ואפי׳ הרוב מי חטאת, ונקט מי מקוה לרבותא, דאין מטמאין במשא דאפ״ה שהם מי מקוה אם אין הרוב מהן אין מטמאין, ונקט מי פירות לרבותא דתרווייהו, לרבותא דפסולין לקידוש, דלא תימא דוקא מים במים דהו״ל מין במינו הוא דפסולין בכ״ש, אבל מין בשאינו מינו נימא דבטל אותו מיעוט דמי פירות, וכדאשכחן ביי״ן ושאר אי׳ דהמירי, כגון טבל דתנן בפ״ה דע״ז יין ביין ומים במים בכ״ש, ומים ביין בנ״ט, ה״נ אם לא יהיו במי פירות כדי נתינת טעם נימא דלא יפסלו קמ״ל, ואצט׳ נמי משום טו׳, דסד״א אפי׳ הרוב מי חטאת אי מי פירות יהבי טעמא לא יטמאו במשא, קמ״ל דלא אזלי׳ בתר טעמא לענין טו׳, אלא הכל תלוי ברובא ומהלה על מהלה מטמא להומרא משום דא״א לצמצם, וה״ט דנקט תנא אם רוב במי פירות אין מטמאין במשא, אע״ג דודאי ה״ה אם הרוב מי מקוה או מי מעיין שלא נתמלאו, אלא דמי פירות אצט׳ ליה דסד״א דאפי׳ אין הרוב מי פירות לא יטמאו הואיל ויהבי טעמא, הילכך קמ״ל דליתא, אלא דוקא אם רוב מי פירות הוא דאין מטמאין, הא לא״ה מטמאין, אע״ג שניכר בהם טעם של מי פירות.

ומאי דמסיים בין כך ובין כך פסול להזות מהן, דנר׳ דלא קאי אלא על מ״ש ברישא בין שהרוב מים פסולין בין שהם מע״מ בין שהרוב כשרים, ומ״מ איכא טובא כלו׳ עפי ממשהו בהכי הוא דפסול להזות, הא בכ״ש ממש כשר והאן תנן דאפי׳ בכ״ש פסול, ה״ע דהכא משום דקאי אדלעיל דבעי למיתני הכא מלתא דשויא לכ״ע אפי׳ לר״א, ולדידיה בכ״ש כשר כדאמרן לעיל שיוליא ב׳ הזאות להון, ותלי׳ שכל הפסול יצא וכאוקמתא דרב אשי כדלעיל, ומיהו אפי׳ ר״א לא מיקל בהכי אלא בכ״ש ממש, אבל עפי מכ״ש לא, הילכך קתני הכא דבין כך ובין כך פסול להזות אפי׳ לר״א, ור׳ פליג וסבר דלאו היינו כוונת ר״א כדאמרן לעיל, אלא יזה על הטמא ממש מהתערובת ב׳ הזאות וכשר, משום דהזאה כ״ש מטהרת דהזאה א״ל שיעור אגבא דגברא, ומיהו בהזאה א׳ לא סגי

כדברי רבי אליעזר הזאה כל שהוא כשרה, חצייה מן הכשר וחצייה מן הפסול הזאה מטמרת בכל שהוא. (ו). נפל לתוכן עכשוב השובאו מובאי דגה וצפרדע ונתבקעו ונשתנו הרי הן פסולין, לא נתבקעו ולא נשתנו מראיהן כשרין, רבי יהודה או' אף על פי שלא נתבקעו ולא נשתנו מראיהן פסולין, מפני שהן מוריד, והכל מודים בחגב שהוא פסול, מפני שהוא מוריד, והכל מודים בפקעינה שאינה פוסלת. רבי יוסי ורבי שמעון אומ' נראין דברי רבן גמליאל בנחש, וכדבריו אנו מורים. אמר רבי יוסי והלא אין דברי רבי אליעזר אלא להקל, שרבי אליעזר אומר כשירה, ורבי יהושע או' כששותה,

חסדי דוד

דדילמא כולה מן הפסולין, אבל בבי הזאות והתערובת היה מע"מ דהיינו א' בא' וא"א דליכא פורתא מן הכשרים, דקסבר יש בילה לכך כשר דהזאה מטהרת בכ"ש. ואתיא דרי כי אידך אוקמתא דר"ל דהתם, ונמלא דר"ל כרי' אליבא דר"א, ורב אשי כת"ק אליבא דר"א, ולא שמיע להו לאמוראי הך מתניתא, ולבתר הכי דתלמו' מתיב לרב אשי מהך מלתא דרי, אה"נ דאי הוה שמיע ליה לתרלן כולה מתניתא הו"מ לתרולי אמר לך רב אשי אנא דאמרי כת"ק אליבא דר"א דקסבר אין בילה, ומיהו י"ל דאה"נ דשמיע ליה, אלא משום דהמקשן כדי להקי' לא מייתי אלא דברי ר' הילכך התרלן נמי לא חש לאתויי מלתיה דת"ק דבלא"ה משני לה שפיר, אבל לקושטא דמלתא לא לריכי' להנהו שינויי, דתנאי נינהו אליביה דר"א איכא מ"ד דר"א סבר יש בילה, ואיכא מ"ד דסבר אין בילה והכי ס"ל לרב אשי. ובהכי מתורץ נמי מה שהקי' הר"ב א"ן, דבתר דמייתי דברי הר"ב תי"ע כתב אבל עדיין לריך ליישב לפי' הרמב"ם הא דתניא בתוס' הביאה הר"ש, גם הובאה בפי' התערובות שם אמר ר' לדברי ר"א וכו' יע"ש, בסוגייא דקי' ליישבה לפי' הרמב"ם וכו', ע"ש ולפי מ"ש לק"מ.

(ו). נפל לתוכן עכשוב שובאי כובאי וכו'. ה"ג הר"ש (פ"ט מ"ב), ומפ' כל הני מיני שקלים הן. והנה במתני' תנן סתמא נפל לתוכן שקלים ורמשים ונתבקעו או שנשתנו מראיהן פסולין, וא"כ יש להבין מאי האי דקתני הכא הנך תלת מיני שקלים טפי מכלהו, וי"ל דקמ"ל דריה"ו לא פליג אלא דוקא בהנך לפסול אפי' לא נשתנו מראה המים ולא נתבקעו מפני שהן מוררין, ופי' מוררין פי' הר"ש מל' רר בשרו ע"ש, אבל בשאר שקלים ורמשים מודה לרבנן דלא פסילי אלא בנתבקעו או נשתנו המים, ומתוך הדברים למדנו דמ"ש כאן ת"ק ונתבקעו ונשתנו לאו דוקא, אלא כלו' או נשתנו.

ומ"ש והכל מודים בחגב, פי' אפי' רבנן מודו לריה"ו. ומ"ש והכל מודים בפקעונא שאינה פוסלת, נר' פירושו שאינה פוסלת אפי' נתבקעה, דאל"כ אלא רל"ל דאפי' ריה"ו מודה בפקעונא דבעי ביקוע, מאי אירייא פקעונא אפי' כל שאר שקלים נמי לבר מעכשוב וכו', הא מוכח הכא דמודה בהו ריה"ו, א"ו כדאמרן, ומ"מ להלכה אנו אין לנו אלא משנתנו דכייל ותני כל שקלים ורמשים בחדא מחתא, ובכלהו בעי ביקוע או שינוי מראה, לבר מחפושית, וכ"פ הרמב"ם שם פ"ט דין י"א, ומ"מ לא אתפרש מדבריו מהו דין הדג דליתיה בכלל שקלים ורמשים דמתני'. ומ"ש הכא ר"י ור"ש נראין דברי ר"ג וכו', לא איירי בנפל לתוכן אלא בשתה מהן, דתנן כל השרלים ששתו מהן אין פוסלים חוץ מן החולדה מפני שמלקקת, רג"א אף הנחש מפני שמקיאה, וקאמרי הכא ר"י ור"ש דנראין דבריו, ומ"מ הרמב"ם אע"ג דבפי' המש' כתב והלכה כר"ג, בחבו' שם חזר בו ופי' כת"ק דמתני'.

אר"י והלא אין דברי ר"א בפרה אלא להקל, שרא"א כשיטה וכו'. כל"ל, וכ"כ הר"ש (פ"ט מ"ד), ופי' לא שר"א יקל מר"י דאדרבא ר"י מיקל טפי, אלא את"ק דמתני' קאי שלא חילק בין מקודשין לשאין מקודשין וכו', לכך קאר"י והלא קבלתי מרבותי דדברי ר"א בפרה, כלו' כשנתן אפר פרה להקל מהיכא דלא נתן, דהיכא דנתן רא"א כשיטה, א"כ ע"כ הא דמחשבה פוסלת לר"א היינו באין מקודשין, וה"נ דהו"מ למנקט ר"י כמו ר"א דתרווייהו מקילי במקודשין וכו', אלא קמא נקט וכו' ע"ש. וא' הרואה בלבבו יבין כמה דחיק הך פי', ועוד דא"כ לא הדשה התוס' כלום טפי ממתני', דבמתני' תנן החושב על מי חטאת לשתות רא"א פסול רי"א כשיטה, אר"י בד"א במים שאין מקו', אבל במקו' רא"א כשיטה רי"א כשישתה ואם גרגר כשר ע"כ. ולעד"ן דהתוס' לפי' דברי ר' יוסי דמתני', דלכאורה משמע דסבר דלר"א סגי ליה בהטיה וכ"ש דפוסל כששתה ממש, ומש"ה פי' כאן שאין זו כוונת ר' יוסי וכדמוכח מדקדוק לשונו, דא"כ הול"ל רא"א משיטה, דאז הוה משמע ודאי דכ"ש כשישתה, אבל מדקאמר כשיטה משמע שהכל תלוי בהטיה, אבל אם לא הטה הכלי אלא ששחה ושתה מהן בלא הטיה לא פסל לר"א כלל, והכריח זה כאן דע"כ לר"א לא פסלה שתייה כלל, שהרי אשכחן בר"פ דאפי' נפלו לתוכן מים ממש ר"א לקולא וסבר דלא פסילי אלא יזה ב' הזאות וכשר וכדלעיל, וכ"ש דלא פסיל לדידיה כששתה מהן מפני חשש שמא פולט מפיו מעט רוק, דאינו אלא חששא בעלמא, ולכל המרבה אפי' תימא דנתערב מעט רוק יזה ב' הזיות וכשר, וז"ש והלא אין דברי ר"א בפרה לענין תערובת רוק או מים פסולים אלא להקל, וא"כ א"א לומר דלדידיה תפסול שתיה כלל, ותדע דהיינו דקתני שר"א אומר כשיטה ולא קתני משיטה, א"ו כל הפיסול תלוי בהטיה, שכשהטה הכלי הרי הטה את כל המים אדעתא לשתותן ועקר מהן קדושתן וייחד אותן בהטייתו לשתייה, אבל לא הטה מה ששתה שתה והשאר נשארו בהכשרן, דלתערובת רוק כ"ש לא הייש ר"א, אבל ר"י סבר איפכא דהטיה לא פסלה כלל במקודשין, שאין זו אלא מלאכה בעלמא ואין המלאכה פוסלת במים אחר קידוש, אבל שתיה פסלה דסבר כרבנן דלעיל דתערובת כ"ש פסול, וחייש משום תערובת רוק כ"ש, ומש"ה סיים ואם גרגר באופן שאין שם תערובת משקה פיו כשר. ותמלא דבמש' ג' דתנא שתה מהן בהמה וכו', כל העופות פוסלין וכו', פי' שם הר"ש מתני' דלא כר"א דאמר יזה ב' הזאות, א"נ אפי' כר"א וכו', דה"מ במים כ"ש אבל הכא איכא רוק טובא ע"ש, וגם זה דוחק גמור דמה רוק טובא איכא בפי עוף קטן טפי ממים כ"ש,

מפני שהוא משקה פיו, ואם גרגר כשר. (ז). מי חטאת שנשתנו מראיהן מחמת עצמן כשר, מחמת עשן או שנפל לתוכו סטים קוץ ופאה פסול, זה הכלל כל הפוסל בשנוי מרא׳ פוסל במעיין בצלוחי׳.

חסדי דוד

דמתני׳ קתני כל העופות פוסלין ואפי׳ צפור קטן במשמע, אלא מהוורתא דהכיא דלא כר״א.

ולהלכה פשי׳ דקי״ל כר״י בתרווייהו, וכ״פ הרמב״ם בספ״ז בשאינן מקודשין דפסל כשיטה את הכלי אעפ״י שלא שתה, ובמקודשין פי׳ בפ״ט דין ע״ו לא פסלן עד שישתה מהן, ואם שפך מהכלי לתוך גרונו ולא נגעה שפתו במים לא פסל, והראב״ד השיג וז״ל משנה כך היא אם אינן מקו׳ כשיטה ואם מקו׳ כשישתה ואם גרגר כשר, פי׳ הכניסה לגרונו ולא בלעם כשרים פי׳ הגאונים ע״כ. ומרן הבין שכוונתו להשיג לפי שלא חילק בין מקו׳ לשאין מקו׳, והשיב שכבר כ״כ בספ״ז ע״ש, ועמו הס״ר כמו זר נחשב לחשדו להראב״ד שלא קרא או שכח דברי הרמב״ם דבספ״ז, אלא כוונת הראב״ד לדעתי הפשוטה, דלפי פי׳ הרמב״ם נמצא דל״ד טעם פיסול המקו׳ לפיסול שאינן מקו׳, דפיסול המקו׳ משום תערובת רוק ופיסול שאינן מקו׳ משום מלאכה, ומהמשך לישנ׳ דמתני׳ דנקטינהו אהדדי בחדא מחתא דקתני בשאינן מקו׳ כשיטה ובמקו׳ כשישתה משמע דתרווייהו חד טעמא להו, אלא דמקו׳ קילי טפי, ומש״ה פי׳ הוא ז״ל דאה״נ דלתערובת רוק באדם לא חיישי׳, דבמתני׳ לא פסל מה״ט אלא שתיית בהמה חיה ועוף, ומדלא הזכיר אדם נמי ש״מ שאינו כמותם, ויש להסביר טעם בדבר דהנהו אורחייהו דמלקקים בלשונם ומתערב הרוק, אבל אדם מוצץ בשפתיו ואין יוצא מפיו רוק כלל, ודמי ליונה דתנן התם כל העופות פוסלין חוץ מן היונה מפני שהיא מוצצת, והא דקתני הכא בתוס׳ מפני שהוא משקה פיו, הך תוס׳ לא שמיעא ליה להראב״ד, א״נ סבר דפליגא אמתני׳, דלמתני׳ לא פסיל מטעם זה אלא בהמה חיה ועוף, אבל בשתיית אדם לא שייך כך טעמא, אלא ה״ט דפסיל משום מלאכה, ולטעמיה אזיל שכתב בהשגתו בפ״ז דמלאכה שבגופן פוסלת אפי׳ לאחר קידוש, ושתייה מהן חשיב לה מלאכה שבגופן, ומש״ה פי׳ ואם גרגר שלא בלע אלא פלט נמצא דליכא מלאכה בגופן שאין זה אלא כמערה קצת מהמים בקרקע דודאי לא נפסלו הנשארין, דאין זו חשובה מלאכה לפסול הנשארים. ומ״מ עין רואה שלא השיג כאן בכח גדול כי אראיה, דשפיר יש פנים לפי׳ הרמב״ם, דאין זה מוכרח שיהו שניהן מחד טעמא, אדרבא ממה שאלו פסולין בהטייה ואלו אין פסולין אלא בשתיה ש״מ דטעמא אחרינא איכא בהו, וממה שלא הזכיר במתני׳ דלעיל אלא בהמה חיה ועוף מהא נמי אין הכרע, דאה״נ שגם אדם פוסל דאיהו נמי א״א שלא יתערב רוק כל שהוא ול״ד ליונה, ונקט הנהו לרבותא דאע״ג דשתייתו בלא דעת וכ״ש אדם, ועוד דסמך תנא על משנה זו דרי״א כשישתה ואם גרגר כשר. והוכרח הרמב״ם לפי׳ כן מכח התוס׳ דקתני בהדיא מפני שהוא משקה פיו, ולא ניחא ליה לומר דפליגא אמתני׳ דאפושי פלוגי׳ לא מפשי׳, ועוד דכיון דגרגר דקתני בתוס׳ מוכרח לפי׳ כפי׳ הרמב״ם, א״כ מסתמא גרגר דמתני׳ נמי הכי פירושו, אבל לפסול הנשארים משום מלאכה דבגופן לא משמע ליה לרבי׳, ואע״ג דודאי מודה הוא לדינא דמלאכה שבגופן פוסל במים המקו׳ דבעו שימור, וכדכתי׳ בפ׳ דלעיל מ״מ בכה״ג לא חשיבא מלאכה בגופן, אלא כגון שעשאן משקולת שאלו המים שבא להזות בהן נעשה בהן מלאכה, אבל השותה קצת מהן הרי לא עשה שום מלאכה בנשארים.

אח״כ ראיתי להר״ב ח״ן שהקי׳ ע״ד מרן כדכתי׳, ופי׳ דכוונת הראב״ד אינה אלא להשיג על הרמב״ם בפי׳ גרגר, וסבר דטעם הפיסול אינו אלא משום היסח הדעת ולא משום טיפת רוק ע״ש, דלדבריו אינו מובן כלל כל אריכות לשונו של הראב״ד. שוב ראיתי להר״ב מה״מ שרצה ליישב אריכות לי הראב״ד באומרו דמשיג בתרתי, חדא דהו״ל לבאר דמיירי במים המקו׳, ובאמת לא חש רבי׳ לבאר שכבר ביאר ספ״ז וכו׳, שנית משיג לפי׳ גרגר באופן אחר וכו׳, ופירושו תמוה ואולי סובר שאין אדם מקיא רוק שבפיו אלא בשעת בליעה ע״כ. ומ״ש דלא חש רבי׳ וכו׳, הם דברי מרן וכבר מלתי אמורה שלא נעלם בודאי לשונו דפ״ז מעין הבהיר של הראב״ד. ומ״ש שפירושו תמוה, אין שום טעם בדבריו לכתוב בסתם שהוא תמוה, ובאמת שדבריו תמוהין למיתלי בוקי סריקי ברבי׳ הראב״ד דסובר דבשעת בליעה הוא מקיא הרוק, ואולם כבר ביארנו כוונת הראב״ד ובמאי פליג עם הרמב״ם ותו לא מידי.

(ז). מי חטאת וכו׳, זה הכלל כל הפוסל בשינוי מראה במעיין פוסל בצלוחית. כל״ל, ופירושה ברור, וקוץ פי׳ כמו קולה, ושלשתן מיני צבעונין של צמחים ופירשן הר״ב בפ״ז דשביעית, ולפי זה הכלל דתני בסיפא לכאורה משמע דבמחלוקת שנויה, דתנן בספ״ח באר שנפל לתוכו חרסית או אדמה ונעשו עכורין ר״ש אומר ימתין עד שתיצל, ורע״א א״צ להמתין, ועכורין מחמת חרסית משמע דהיינו נשתנו מראיהן מחמת דבר אחר, וא״כ כי היכי דר״ע מכשיר במי מעיין או באר שנשתנו מחמת ד״א, ה״נ כשר במעיין, אבל לכי דייקי׳ ליתא, דע״כ לא שרי התם ר״ע אלא בעכורין מחמת אדמה וכיוצא שסופן ליצלל כשיורד האדמה, וטעמא דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, אבל נשתנו מראיהן מחמת צבע או עשן וכיוצא תו לא הדרי למראיהן ופסולין אפי׳ לר״ע בין בבאר בין בצלוחית וכדתנינן הכא, ולמדנו כן מדברי הרמב״ם דבספ״ו כתב המים שנשתנו שנויין מחמת עצמן כשרין, דוק מינה הא מחמת ד״א פסולין, וסמוך לזה כתב באר שנפל לתוכו חרסית וכו׳ א״צ להמתין, וק׳ הלא היינו מ״ש תכ״ד דדוקא מחמת עצמן כשר הא שינוי מחמת ד״א פסול, א״ו כיוון רבינו במה שסמך זה לזה לאשמועי׳ דכל כה״ג לא הוי שינויי, הואיל וחוזרין לברייתן, ובפ״ט דין י״ג כתב, מי הטאת שנשתנו מראיהן מחמת עצמן כשרין, נשתנו מחמת עשן פסולין, ולא הוצרך לבאר מחמת סטים וכו׳, דנלמדין במכ״ש דמחמת עשן וברור.

ובהא דתני הכא סיפא אפר וכו׳, לא אתברר מ״ש אפר מן המים, דבמים פוסל התנא אפי׳ מחמת עשן[1]) כמו

1 עיין סוטה ט״ו ב׳, ובשער המים בס׳ בעלי הנפש להראב״ד ס״ח ע״ב (לפי ההשלמה בס׳ תורת שלמים מ״ב ע״א). ומסיק שם: היינו טעמא מים חיים אל כלי, שתהא חיותן ניכרת. ועיין ערוך ערך אכם שהביא גי׳ אחרת: שלא נתפחמו. ועיין מ״ש רבינו להלן.

(ח). אפר חטאת שנשתנו מראיהן מחמת עצמן ומחמת עשן כשר, נשתנו מחמ' אבק או שנפל לתוכן סיד וגפסים פסול, מי חטאת שהגלידו וחזרו ונמוחו כשרי', המחן באויר פסול, ובחמה כשר, רבי אליעזר ברבי צדוק אומר דבר שמטבילין בו לשבת כשר, ודבר שאין מטבילין בו לשבת לחטאת פסול.

חסדי דוד

מחמת ד"א, ובאפר אע"ג דפוסל מחמת ד"א כמו אבק או סיד אפ"ה מכשיר במחמת עשן, ואולי משום דאפר אינו דבר שוה במראיו לעולם, דאיכא אפר לבן טפי ואיכא אפר נוטה יותר לשחור[1]), שהכל תלוי כפי העצים שיש עצים שאפרן דיהא טפי מאחריני, וה"נ זימנין שאפר פרה זו נוטה יותר לשחור מאפר פרה אחרת, וכפי אופן השריפה אם שרפוה בקש ובגבבא או בעצים קשים כגון עצי רתמים, ובכל עצים תנן דכשרה ובכל מיקרי אפר, והילכך אעפ"י שהאפר הזה היה ד"מ לבן טפי וכשנתעשן נעה יותר לשחור, כיון שאין שם תערובת ממש של דבר אחר כשר, אבל במים הקפיד הכתוב שיהו מים חיים, ולא מיקרו מים חיים אלא כשהם מים זכים כמו שהן במקורן, דמש"ה נמי מים המוכים פסולים, הילכך כי נמי נשתנו מחמת עשן אע"ג דהוי מחמת דבר שאין בו ממש הרי נשתנו ממה שהיו במקורן, אבל בנשתנו מחמת עצמן כגון מחמת שינוי הזמן, (דאל"כ מחמת עצמן היכי משכחת לה) מחוס לקור כדלקמן בסמוך דהיינו שהגלידו וכו', הרי שינוי זה נולד אפי' במקורן, הילכך מים חיים מיקרו. ומאי דתני סיפא באפר נשתנו מחמת אבק וכו', מוכח בהדיא דדוקא אם נשתנה מראה האפר ממה שהיה ע"י האבק או הסיד, אבל לא נשתנה כגון שהוא דבר מועט, אף על פי שיש שם תערובת סיד ואבק כשר, דבטל הסיד לגביה, מה שאין כן במים דבכ"ש פסולין, וטעם לזה י"ל כדכתי' בסמוך.

ודע דבספרי שנינו על פי' מעפר שריפת החטאת, וכי עפר הוא והלא אפר הוא, אלא להקיש וכו', ד"א שאם נשתנו מראיו כשר ע"כ. והנה פי' קמא דאתא לג"ש ר"ש הוא כדמוכח בש"ס פ"ב דסוטה, וכתבתיו לעיל ספ"ד, והד"א הוא אליביה דרבנן דלית להו ג"ש, ולדידהו אם הקדים אפר למים פסול, והא דקרי לאפר עפר היינו לומר שאם נשתנו מראיו ודומה לעפר כשר, ולפי מ"ש היינו דוקא נשתנו מחמת עצמן, כגון באורך השנים וכיוצא, אמנם אם נתערב באפר אפר מקלה, מוכח ממש' ז' פ"ט דפסול אפי' בכ"ש ואין מקדשין בו, והטעם ברור דמין במינו לא בטיל, וכן מוכח מדברי הרמב"ם שם דין י"ד, שכתב אפר חטאת שנשתנו מראיו מחמת אבק, או שנפל לתוכו סיד או גפסים או שנתערב בו אפר מקלה כ"ש ה"ז פסול, הרי דדוקא באפר מקלה פסל בכ"ש, אבל באידך לא פסיל אלא בשינוי מראה.

(ח). מי חטאת שהגלידו וכו', המחן באור פסול וכו', דבר שמטמינין בו לשבת כשר ודבר שאין מטמינין וכו'. כצ"ל, וכ"כ הר"ש (פ"ט מ"ה) ופי' שהגלידו בימות החורף מחמת הקרה וכו', והטעם לזה סובב הולך על השרש המפורש לעיל, דנשתנו מחמת עצמן מים חיים מיקרו, שהרי במקורן נמי הכי אורחייהו, דכשגובר הקרח מתקרשין וכשמכה עליהן השמש נימוחין, אבל נמוחו מחמת האור אין היותן עליהן דהיינו נשתנו מחמת ד"א.

ובמ"ש ראב"ן פי' הר"ש שמטמינין בו ככל דבר המוסיף הבל ומפורשין בפי' במה טומנין (שבת מ"ז) ע"כ. וברור שט"ס נפל בדבריו, וצ"ל איפכא ככל דבר שאינו מוסיף הבל. והטעם גם בזה מבו', דדבר המוסיף הבל הו"ל כתולדות האור והשיב כנשתנו מחמת ד"א, אבל במלתא דאינו מוסיף אלא מוקים ה"נ אינו אלא להגן על הקור וממילא לאט לאט נמוחין הו"ל נשתנו מחמת עצמן וכשרין, והרמב"ם שם לא פי' אלא המחן באור פסולין, ולא הזכיר דברי ראב"ן כלל, משמע דס"ל דת"ק פליג ולא פסל אלא באור ממש ולא ילפי' משבת.

המים הנמשכין והנזרקין פסולין. ה"ג הר"ש, ומוכרח הוא דלגרסתנו היינו נמשכין היינו נגררין[2]), ופי' הר"ש הנמשכין שמשיטן ע"פ המים ומונהין בחבית, והנזרקין שעומד בצד זה וזורקן לצד זה, ותרווייהו תנן בפרקין ע"כ. והיינו מאי דתנן לא ישיטם ע"פ המים ולא יעמוד בצד זה ויזרקם לצד זה, ושם פי' הר"ש שעומד מצד א' של הנהר וזורק לצד עבר השני משום דדמו לספינה ע"ש, ולדבריו נזרקין דהכא נמי היינו בתרי עברי נהרא, אבל בדליכא נהרא אלא ביבשה מותר לזרוק אותן מצד לצד כגון ממזרח למערב, ולפירושו לא הזכיר זה בתוס' אלא משום מאי דבעי לאוסופי לא יטול וכו', והוא רכוב, ולדברי הר"ש משמע דה"נ ברכוב שאסרו אינו אלא כשהבהמה או האדם התחתון עובר בנהר, וטעמא דאפי' לרבנן דלא מודו לחנניא דסבר דלא אסרו אלא בירדן ובספינה דוקא כמעשה שהיה ממש, מ"מ מודו רבנן דלא גזרו אלא במאי דדמי למעשה שהיה, וכיון דהמעשה לא היה אלא בנהר, ודאי דלא שייך למגזר ביבשה, והכי מוכח בפי' חומר בקדש (חגיגה) דכ"ג, דמייתי כעין הך מתניתא, אלא שיש שם חסיר ויתיר מהך דהכא, ומ"מ מסיים בה אליבא דרבנן א' ירדן וא' כל הנהרות, משמע אבל לא ביבשה, וכן פירש"י ז"ל שם ולא יעמוד בצד זה של נהר, אבל ברוכב משמע מפירש"י דאפי' ביבשה, דפי' אא"כ רגליו נוגעות בקרקע משום מעשה שהיה בספינה וכל ספינה מהלכת באויר, וגזרו על האוירות כולן ע"כ. ול' על האוירות כולן משמע דאפי' באויר שע"ג קרקע, אלא דא"כ ק' אמאי בצד זה פי' של נהר דמשמע הא זריקה מצד לצד ביבשה לא גזרו ומ"ש, אבל בפי' האשה שלום (יבמות) דקי"ו שם פירש"י להדיא על גבי בהמה בתוך המים וכו' עי' שם, ולפע"ד היה נר' דלפי התוס' שלפנינו מיהא אה"נ דסבר דאפי' ביבשה גזרו כל שיש לו קצת דמיון לספינה, ומש"ה פסל סתם הנמשכין והנזרקין, דהיינו שגוררין ומושכין אותם ע"י חבל וכיוצא, וכן נזרקין דדמי קצת לספינה שנמשכת ע"י משוט או נזרקת ע"י הרוח והיא באויר שאינה נוגעת בקרקע הים, ולעולם וה"נ רכיבה מטעם האמור אם אין רגלי הנושא נוגעות בקרקע, ומ"מ מאחר דבלישנ' דברייתא דבתלמו' מוכח דכלהו בנהר דוקא הכי נקטי' ודאי.

והא דנקט בין הכא ובין בתרי סוגייאי הנז' מי חטאת ואפר חטאת, דמשמע מי חטאת המקו' וה"נ אפר חטאת אפי' לבדו, ה"ע משום דמעשה הכי הוה כדאי' התם, מעשה

1 במשנתנו כאן ספ"ג: שחור שיש בו אפר כותשין אותו.
2 עיין ר"מ פ"ו מה' פרה הי"א.

המים הנמשכים והנגררים פסולין. (ט). לא יטול אדם מי חטאת ואפר חטאת והוא רכוב על גבי חברו או על גבי בהמה, מקום שאין רגליו נוגעות בארץ, אבל מעבירין הוא בגשר, אחד הירדן ואחר כל הנהרות, חנינא בן עקיבא אמר לא אמרו אלא בירדן בלבד.

חסדי דוד

באדם שהיה מעביר מי חטאת ואפר חטאת בירדן ובספינה ונמצא כזית מן המת תחוב בקרקעיתה של ספינה, באותה שעה אמרו לא ישא אדם מי חטאת ואפר חטאת וכו' ע"כ, ואע"ג דאפר דעלמא לאו בר קבולי טו', שאני אפר חטאת דרחמ' אמר והניח במקום טהור, וכל שהיה במקום שאינו טהור נפסל. והרמב"ם בפ"י דין ב' כתב, פעם א' הוליכו כלי שהיה בו מי חטאת בספינה בירדן ונמצא כזית מן המת בקרקע הספינה ונטמאו המים, באותה שעה גזרו ב"ד הגדול שאין מעבירין מי חטאת ולא אפר חטאת בנהר ובספינה ולא ישוטט ע"פ המים ולא יעמוד בצד הנהר מכאן ויזרוק לצד הב', אבל עובר הוא וכו', ומים שנתמלאו לחטאת ועדיין לא נתקדשו מעבירין אותם בנהר בספינה מעבירין מים מקודשין בספינה בים הגדול ושטין בהן ע"פ המים, שלא גזרו אלא על המים המקודשין ועל האפר בנהר ע"כ. וממה שהשמיט רבינו הא דלא ירכב וכו', משמע דס"ל דאה"נ דמתניתא לא ירכב וכו', אפי' ביבשה קאמר ומטעמא דכתי', אלא דכיון דמתני' לא תנן לה לרבותא ש"מ דמתני' פליגא וס"ל דדוקא בנהר הוא דגזרו דומיא דמעשה, ומש"ה לא הביא אלא אותם שנזכרו במתני', וממנה למד להיתרא אפי' בים, ומינה דכ"ש ביבשה, ולדידיה ג' סברות בדבר, תנא דמתני' ות"ק דברייתא וחנניא והנן קי"ל כמתני'.

אמנם אכתי יש להבין דמ"מ אמאי לא גזרו לד' תנא דמתני' ברוכב ע"ג בהמה בתוך הנהר אם רגליו של הרוכב אין נוגעות בקרקעית הנהר, דהא היינו נמי דומיא דספינה שהאדם יושב במקומו והספינה מוליכתו וכדפירש"י התם ביבמות, וי"ל דהא נמי ס"ל להרמב"ם דלתנא דמתני' מדלא הזכירו ש"מ דס"ל דלא גזרו ביה, וטעמא דל"ד דהספינה מהלכת באויר ע"ג המים, אבל הכא הבהמה או האדם התחתון רגליו נוגעות בקרקעית הנהר, ואע"ג דהתם פירש"י דספינה נמי פעמים שהיא גוששת ונוגעת בקרקע, ס"ל להרמב"ם דל"ד אלא איפכא הוא, דהתם הספינה אם היא גוששת אינה מהלכת, אבל הבהמה נהפוך הוא שכשרגליה נוגעות בקרקע אז היא מהלכת, וא"כ עכ"פ אינה דומה לספינה, ואע"ג שהרוכב גופיה רגליו באויר, הא אנן קי"ל בעלמא רוכב כמהלך דמי, כדקי"ל גבי כבוד הרב וכמבו' בי"ד סי' רמ"ב, אך מאי דאיכא למידק בל' הרמב"ם במעשה שהביא, דכתב שהוליכו כלי שהיה בו מי חטאת, והאן תנינן בתרי סוגייאי שהעבירו מי חטאת ואפר חטאת, דמשמע מים המקודשין דהיינו מי חטאת וגם אפר חטאת לבדו, דחשש המוליך שמא לא יספיקו לו המים המקו' שהיו לו לטהר אנשים וכלים רבים שהיו צריכין ליטהר, ולכך הביא ג"כ אפר בפ"ע בכלי כדי שאם יצטרך יקדש מים אחרים, ואיך כתב רבינו שהוליכו כלי במי חטאת לבד, ועם היות דאיכא למימר דגרסתו בגמ' הכי הוה, וכמ"ש ג"כ בפי' המש', וז"ל הנה נזדמן פעם א' ונשאו כלי במי חטאת בספינה ומצאו כזית וכו', מ"מ אפי' תימא דהכי הוה גריס לה, מ"מ תיקשי היכי מסיים שגזרו ב"ד שאין מעבירין מי חטאת ולא אפר חטאת, ובשלמא מי חטאת ניחא דאין מעבירין דהוי דומיא דמעשה, אבל אפר בפ"ע אמאי גזרו הא לא דמי למעשה, וכי היכי דלא גזרו במים שאין מקו' כמש"ר לפי שאינו דומה למעשה, א"כ ה"נ אפר לחודיה ל"ד למעשה ומ"ש זה מזה, ותמהני מנושאי כליו שלא נתעוררו בזה, וי"ל דס"ל לרבינו דזיל בתר טעמא, דמ"ט נזקקו ב"ד לגזור גזרה זו לפי שחסו על אפר חטאת שלא יבאו לעבור על מ"ש בתורה והניח וכו' במקום טהור, וכיון שכן מה לי מים מקו' שיש האפר בתוכן מ"ל האפר בפ"ע, אדרבא עיקר הכתוב שאמר והניח במקום טהור באפר לחודיה כתיב, וכיון דמשום מעשה שהיה הוצרכו לגזור על המים המקו', הוכרחו ג"כ לגזור על האפר לחודיה, אבל על המים שלא נתקדשו לא חיישי' דאפי' יטמאו מה בכך ימלא מים אחרים, ואמנם זה דוחק.

והנלע"ד עיקר דס"ל לרבינו ז"ל דמעשה שהיה שכשנכנסו בספינה לא היה להם פנאי לקדש המים קודם כניסתן, ולכך הכניסו המים בפ"ע והאפר בפ"ע ועשו הקידוש בספינה, והשתא ניחא בין ל' הסוגייא שהכניסו מי חטאת ואפר, כלו' דבשעת כניסה היה זה בפ"ע וזה בפ"ע, וניחא נמי ל' הרמב"ם שהזכיר מי חטאת בלבד, דכיון דבתוך הספינה קידשו נמצא דבשעה שנמצאת הטו' היו מים מקו', ומש"ה גזרו בין על המים המקו' לפי שכך נמצא כשנודעה הטו', ובין על האפר לבדו משום דאגלאי מלתא דעברו על והניח במקום טהור, ועם האמור נוכל להבין דברי התו' ז"ל בפ' דם חטאת דל"ג, על מ"ש ר"א שם מי חטאת שנטמאו מטהרין, הק' שם וז"ל וא"ת א"כ למה גזרו שלא יעביר אדם מי חטאת ואפר חטאת בנהר ובספינה כמעשה שהיה וכו', וי"ל דהתם קודם קידוש והכא לאחר קידוש ע"כ, והן אמת דלכאורה דבריהם תמוהין טובא שהם נגד משנה ערוכה, דהא להדיא תנן פ"ע מי חטאת ואפר חטאת לא יעבירם וכו' אבל עובר וכו', במים שאינם מקודשין, וא"כ היכי כתבו הם ז"ל דהמעשה היה קודם קידוש, וא"כ אדרבא היה להם לגזור דוקא קודם קידוש שלא יעביר ובקושטא קו' חזקה היא, ותמהני מהבה"ז והר"ב נאן קדשים שלא העירו בזה, ואולם עם האמור ע"פ מאי דדייקי' מדברי הרמב"ם ניחא, דמ"ש דהתם קודם קידוש, רצ"ל שנמצא שכבר היתה שם הטו' קודם הקידוש, ואשתכח דהקי' שקדשו בספינה כמאן דליתיה, שהיה הקי' במקום טמא ונפסלו המים, ואפילו לר"א דס"ל מי חטאת שנטמאו מטהרין, היינו דוקא כשנטמאו לאחר הקידוש, אבל התם דהקי' גופיה במקום טו' מודה ר"א דלא מהני, ובזה נמצאו דברי התו' ברורים וקיימים, ומ"מ בפ' חומר בקדש דכ"ג כתבו הם ז"ל בענין אחר, וז"ל והא דאמ' בפ' דם חטאת מי חטאת שנטמאו מטהרין, היינו בשאר טו' אבל בטו' מת נפסלו ע"כ, ותי' זה ניחא טפי ומלתא דמסתבר הוא, ומ"מ גם תירוצם דזבחים ניחא עם האמור, ודיבור זה נשאלתי מידי"ן כמהר"ס הלוי נר"ו והשבותי כנ"ל.

פרק (ט׳) [עשירי] (א). מי חטא׳ ואפ׳ חטאת המוקדשין, בין טמאי׳ ובין טהורים, מטמאין את הטהור לתרומה במגע ובמשא, רבי יוחנן בן נורי אומר מי חטאת שנטמאו הרי הן כאפר מקלה. אפרה פסול שנתנו על גבי המי׳ בין שראויין לקדש ובין שאין ראויין לקדש מטמאין את ידי הטהור לתרומה במגע ובמשא, רבי יוחנן בן נורי אומר אפר חטא׳ שנטמא הרי הוא כאפר מקלה. (ב). כל הראוי ליטמא טמא מת אפילו טמא מדף, וכל שאינו מדף בתרומה אינו מדף לחטאת, ולא חשדו טומאה בחטאת רבי אליעזר, בן שמעיה איש כפר עותני שהיה בידו לגין מלא

חסדי דוד

פרק (ט׳) [עשירי] (א). מי חטאת ואפר וכו׳. במתני׳ תנן (פ״ט מ״ח), מי חטאת שנטמאו, מטמאין את הטהור לתרומה בידיו ובגופו, ופירושה דבין שנגע בהן בידיו בין שנגע בשאר גופו כמ״ש הרמב״ם ושאר המפ׳ ז״ל, דאע״ג דנטמאו חשיבי כשרין לטמא הנוגע בהן שלא לצורך הזייה, ודוקא לתרומה אבל לא לחולין אפי׳ בנפסלו לחוד וכ״ש נטמאו, דבתרווייהו תנן הכי את הטהור לתרומה דוקא דפרח מנייהו טו׳ התורה בנטמאו או נפסלו, ומ״מ מדרבנן מטמאין את הטהור לתרומה, והכא בתוס׳ לכאורה נר׳ שהוסיף שגם האפר בפ״ע מטמא את האדם הנוגע בו שלא לצורך לתרומה, ומיהו הא ודאי א״א לומר כן, דאפי׳ באפר טהור וכשר ליכא שום טו׳ מדאו׳ לנוגע בו שלא לצורך הזייה, ודוקא במים המקו׳ הוא שאמרה תורה הנוגע במי הנדה ומזה מי הנדה וכו׳, ומהיכא תיתי שיטמא מדרבנן אם נפסל האפר, אלא נר׳ דמשום דבמתני׳ תנן מי חטאת סתמא, כי היכי דלא תטעה לפי׳ דאפי׳ מים לחודייהו שמילא אותם לקדש דהנהו נמי בכלל מי חטאת לטמא הנוגע בהן, הילכך פי׳ הכא דליתא, אלא דוקא מי חטאת ואפר חטאת המקודשין, כלו׳ כשנתערבו ונעשו מקודשין, דבהנהו דוקא הוא דכתיב הנוגע במי הנדה יטמא.

ומ״מ מתוך מה שכתבנו יתבאר לך דמ״ש כאן בין טמאין בין טהורין וכו׳, דמשמע דתרווייהו בחדא מחתא מחתינהו ע״כ לאו דוקא, אלא האי כדיניה והא כדיניה, דהטהורין מטמאין את הנוגע מן התורה ואפי׳ לחולין דאב הטו׳ נינהו, אבל הטמאין אין מטמאין אלא את הטהור לתרומה, והא נמי מדרבנן לחוד ולא חש תנא לבאר הכא טפי דסמך על מתני׳, ואמנם מה שחידש כאן הוא דבמתני׳ לא תנן אלא מטמאין את הטהור לתרומה, ולא פי׳ להדיא אם במגע בלבד או אף במשא כמו הטהורין, וביאר כאן דאף במשא, דלענין תרומה שוינהו רבנן כאילו הן מים כשרין, ומ״מ המפ׳ במתני׳ לא כתבו אלא נגע בהן, וכ״כ הרמב״ם בפט״ו. וריב״ן הכא פליג אעיקרא דמלתא, וסבר דלא גזרו רבנן שום טו׳ במי חטאת שנטמאו, ומ״מ משמע דבנפסלו מיהא ולא נטמאו כגון ששתה מהן וכיוצא מודה ריב״ן דמטמאין לתרומה דאל״כ הול״ל רבותא, ועכ״פ ליש׳ דהרי הן כאפר מקלה לא שייך כ״כ הכא, דלקמן בסיפא דאיירי באפר ניחא, אבל הכא לכאורה נר׳ דטפי הול״ל הרי הן כמי מערה, אבל לכי תידוק ליתא, דא״כ לא פליג את״ק לגמרי, דמאי נ״מ שהרי הן כמי מערה, סוף סוף לא גריעי ממשקין טמאין דעלמא דגזרו בהו רבנן טו׳, ואע״ג דאין מטמאין את האדם בנגיעתו כלל, מ״מ מטמאין כלים וכן אוכלין דתרומה, וריב״ן בעא לאשמועי׳ דכיון שהמים מעורבין עם האפר אחר שנטמאו חשיבי השתא כמעורבין באפר מקלה, דלא חשיבי כמשקין טמאין ואין מטמאין כלל, דהו״ל כמשקה סרוח ולא קרי׳ ביה משקה אשר ישתה, ואפי׳ לאוכלין דתרומה לא מטמאין כלל.

והא דתני סיפא אפר הפסול שנתנו וכו׳, היינו משום דתנן אפר כשר שנתנו ע״ג מים שאין ראויין לקדש מטמאין את הטהור לתרומה וכו׳, והר״ש גרים את ידי הטהור לתרומה, ופי׳ דהיינו כדין משקין טמאין שפוסלין את הידים ע״ש, והכא בתוס׳ נקט במליאות אחר, דהיינו אפר הפסול שנפסל קודם שניתן על המים, וכגון שנפסל מחמת סיד וכיוצא שנפל לתוכו, א״נ שהניחו במקום טמא (ולא נקט נטמא בהדיא משום דבאפר לא שייך שם טו׳ ממש דלאו בר קבולי טו׳ הוא אלא דהאפר חטאת נפסל בהכי וחשיב טמא משום דבעי׳ והניח במקום טהור) ושוב נתנו ע״ג המים בין ראויין לקידוש ובין אינן ראויין עכ״פ יש להן דין משקין טמאין לטמא את הידים לתרומה, וריב״ן הכא נמי פליג וכדלעיל, כך נ״ל פי׳ דהך מתניתא אבל לא מצאתיה בשום מקום, והרמב״ם לא פסק אלא דיני משנתנו, והר״ש לא הביאה אבל הביא תוס׳ בלשון אחר משונה[1]) מדהכא ופירשה כפי אותה הנוס׳ ע״ע.

(ב). כל הראוי וכו׳ אפי׳ טמא אינו מדף וכו׳, ולא חדשו טו׳ בחטאת דברי ר״א, מעשה בשמעיה וכו׳, והגיף את הדלת שמפתח טמא מת וכו׳. כצ״ל, והנה במתני׳ (פ״י מ״א) תנן כל הראוי ליטמא מדרס מדף לחטאת בין טמא בין טהור, והיינו כגון בגדים וכלים הראויים למשכב ומושב, ומ״ש בין טהור פי׳ אפי׳ טהור לקדש, כדתנן בפ׳ חומר בקדש בגדי אוכלי קדש מדרס לחטאת, והיינו מדף כדפי׳ הרמב״ם תנועה קלושה, כלו׳ היסט דמדרבנן מטמא ואפי׳ בלא נגיעה כאילו היה מדרס הזב ממש ע״ש, ולחטאת דקתני לאו דוקא, אלא הה״נ בגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש, והיינו נמי מדף שהרי טהורין הן, וכן בגדי פרושים מדרס לאוכלי תרומה, אלא דהכא דמכילתין איירי בחטאת לכך נקיט לחטאת, ואח״כ תנן כל הראוי ליטמא ט״מ דהיינו כלים דלאו בני משכב ומושב בין טמא בין טהור, רא״א אינו מדף רי״א מדף, והכ״א טמא מדף וטהור אינו מדף ע״כ, והא מפ׳ כאן טעמיה דר״א דלא חדשו דבר בחטאת, וכי היכי דלגבי קדש ותרומה כלים דלאו בני מדרס נינהו לא גזרו בהו מדף ואין מטמאין אלא בנגיעה, ה״נ לגבי חטאת כן, ול״מ בטהורין כגון כלים של קדש דודאי לא גזרו בהו מדף, אלא אפי׳ טמאים ממש שנטמאו במת אין מטמאין אלא בנגיעה לר״א, ומייתי עובדא שכך הורה ריב״ז הלכה למעשה, שא״ל לא והזה מימיך אעפ״י שהמפתח היה טמא ממש, משום דמפתח לאו בר מדרס ואינו מטמא אלא

1 הכוונה לס״ז חוקת, עיין תס״ר עמ׳ 247.

מי חטאת והגיף את הדלת שמפשט טמא טמא מת תלוי בה, ובא ושאל את רבן יוחנן בן זכאי ואמר לו שמעיה צא והזה את מימיך, ורבי יהושע אומר אפילו טהור יש לו מדף. (ג). מעשה ברבי ישמעאל שהיה מהלך אחר רבי יהושע, אמר לו הטהור לחטאת הסיט את המפתח שהוא טהור של תרומה מהו טמא או טהור, אמ' לו טהור, אמר לו למה, אמר לו שמא היתה טומאה ישנה או שמא ישכח ויסיט את

חסדי דוד

בנגיעה, ור"י פליג וסבר דאפי' בטהור גזרו מדף. אבל ק' דהיכי פליג ר"י על ריב"ז רביה שעשה מעשה וקי"ל מעשה רב, וליכא למימר דפליג במציאות וקסבר לא היו דברים מעולם, ובשלמא לרבנן ניחא דסברי דכיון דהמעשה בטמא היה הבו דלא לוסיף עלה, אבל לר"י דמטהר [ריב"ז] אפי' בטמא קשיא, ונר' דס"ל לר"י דהתם בההוא עובדא אע"ג דהגיף את הדלת שהיה מפתח קבועה בה לא היה הוא לבדו המגיף, כלו' זה שהיה הלגין בידו אלא אינש אחרינא סייע בהדיה, נמצא שלא נתנדנד המפתח מכחו בלבד, או שמא לא הגיף בידו אלא ע"י מקל וכיוצא, דהו"ל כח כחו וכוליה האי לא גזרו, ואשכחן כה"ג בעלמא (שבת ל"ב ל"ג), כגון גבי שבת ב' שעשאוה, וכן בי"ין דלא גזרו בכח כחו (ע"ז ס' א'), ומש"ה שרי ליה ריב"ז להזות.

ובעובדא דר"י ורי"ש יש חסרון וע"ס בנוס' שלפנינו וכצ"ל, מהו טמא או טהור[1]) א"ל טמא, א"ל למה א"ל שמא היתה בידו טו' ישנה או שמא ישכח ויסיט את הדבר טמא, א"ל וכי אינו אלא שהסיטו אבל נראין דבריך בדבר הראוי ליטמא מדרס השיאו לד"א וכו', כי טובים דודיך או כי טובים דודייך וכו', והכ"א הטמא מדף והטהור אינו מדף, הטמא שאמרו וכו', וכ"ה בפי' הר"ש (שם). והנה מה שהק' רי"ש ברור דמקשי אכלהו תרי טעמי דר"י, דעל מ"ש שמא היתה בידו וכו', הא ודאי דר"ל דעי"ז יתן אל לבו ויזכור אם נטמא בדבר כיוצא בו שהיה טמא ודאי, והסברא נותנת דלא אתי למדכר ע"י מעשה אלא דבר כיוצא בו, לפי' הק' וכי אינו אלא שיזכור דבר כיוצא בו, והיינו שהסיט מפתח אלא שאותו מפתח היה ודאי טמא מה בכך הרי מפתח אינו מטמא בהיסט, וממילא אזדא לה נמי מ"ש שמא ישכח ויסיט וכו', דאפי' ישכח ויסיט דבר טמא כיוצא בו אינו כלום, וכיון שראה ר"י שאינו יכול להמלט מקושייתו, דאם אמור יאמר שגזרו בכל הני אטו שמא יבא להסיט את הדבר טמא הראוי למדרס, פשוט דהו"ל גזרה לגזרה ויותר ובעלמא גזרה לגזרה לא גזרי', אלא דקים ליה לר"י דהכא כולה חדא גזרה הוא, ומשום הונרא דהטאת גזרו כוליה האי אפי' טפי מגזרה לגזרה, וכיון שלא היה יכול להשיבו מלתא בטעמא השיאו לד"א דנר' דהך נמי גזרה חדשה היתה, ואין מפקפקין בה שלא יבאו לזלזל וכדאי' בש"ס פא"מ (ע"ז) ההיא דגבינות הגוים, דהתם נמי השיאו ר"י לרי"ש בהך מלתא גופא כמבו' שם דל"ה, וכתב הר"ש ושמא בפעם א' שאלו רי"ש על שתיהן, דאי ב' מעשים הוו כיון דהשיב לו בפעם א' דחבירו מוכיח עליו לא היה טועה בפעם שניה ע"כ. ולענ"ד אינו מוכרח ואדרבא מדלא תנא הכא או התם ועוד שאלו דהכי אורחיה דש"ס בכל כה"ג, טפי משמע דתרי זימני הוו, ועוד דבין מלי המפ' דהתם בין מלי התוס' משמע דמיד כשהק' לו רי"ש על טעמו תכף השיאו ר"י לד"א, ואי בפעם א' היו ב' השאלות ע"כ נ"ל שלא השיבו כלל על קושייתו שבראשונה עד דהדר שאל לו על השנייה, ואחר שהק' גם על השנייה אז השיאו לד"א ולא משמע הכי, ומ"ש דא"כ לא היה טועה וכו', דילמא לא קבלה מניה, דמ"ש שחבירו מוכיח ההוא לא מכרעא כ"כ דתרי קראי נינהו, ואע"ג דסמיכי כמה פסוקי בשיר השירים הכי כמו הנך יפה רעיתי הנך יפה דודי וכן רבים, לכך נר' דאה"נ דתרי זימני הוו, וטעמא דר"י דהשיאו בפ' זה היינו כדאי' התם בגמ' דמרישיה דקרא קא"ל חשוק שפתותיך ואל תבהל להשיב וכו', ובפעם השנית רצה ר"י לדעת אם עדיין רי"ש עומד בדעתו בקריאת המקרא וראה כי כן, והיה טעמו של רי"ש משום דאם אי' דקרי' דודיך בכינוי לזכר, דהיינו דכ"י אומרת להקב"ה כי טובים דודיך דהיינו החכמים שלך, א"כ הול"ל ברישיה דקרא תשקני מנשיקות פיך, ואמאי רישא שלא לנוכח וסיפא לנוכח, א"ו ה"ק ישקני הקב"ה לפי שכך אמר לי כי טובים דודייך וכדפירש"י התם, והביעיא דבין ב' הקריאות נלע"ד שאם נפי' כרי"ש שכך אמר לי כי טובים דודייך, לא איירי קרא אלא על תשב"פ שהיא העיקר כי בלעדה אין קיום לתש"ב, דמנא הוה ידעי' פרי עץ הדר מאי ניהו וכיוצא הכל כאשר לכל, ואומרו כך אמר לי איירי בזמן מ"ת, דכתיב כי ע"פ הדברים האלה כרתי וכו', וכמו שארז"ל (גיטין ס' ב') לא כרת הקב"ה ברית עם יש' אלא בשביל תשב"פ, וז"ש כך א"ל כי טובים דודייך וכו', וכפי"ז לא איירי קרא בגזרות המתחדשות ובאות במספר הדורות, דמעיקרא בהיות יש' לבטח על אדמתם וכלם יודעים את התורה ועוסקים בה לא צריכי כ"כ גזרות, אבל כן בעון כי אזלת יד וגלינו מארצנו ולא היה יכולת להתמיד בעסק התורה כ"כ ושכיחי ע"ה, אז יש צורך למגזר טפי, וכל עוד שהולך ומתרבה הגלות צריך עוד להרבות סייגים וגדרים כפי מה שמתמעטים הדורות, וכדאזי' גבי נט"י דמעיקרא גזרו לקדש ואח"כ לתרומה (שבת ע"ו רע"א) ולבסוף אף לחולין (חולין ק"י ע"א) וכן רבים, ועל אלו ודאי לא אמר הקב"ה כי טובים דטפי הוה ניחא לפניו ית' שנשבע לאם ונהיה טובים על ארצנו וכלנו חכמים וזריזים ולא נצטרך להרבות בגזרות, אבל אי נימא שהם דברי כ"י שאומרת לפני הקב"ה ערבים עלי דברי דודיך יותר מיינה של תורה, כדאי' התם בגמ' איירי קרא שפיר בגזרות ותקנות חכמים, שאומרת כ"י לפני הקב"ה ערבים עלי דברי דודיך, כלו' דברי חכמי יש' שהם דודיך אף שהם דברים בעלמא שאין בהן טעם מצד הדין ואין להם סמך בתורה יותר מיינה של תורה, דהיינו עיקר תשב"פ, כלו' פירושה של תש"ב לפי שגזרות הללו סיבה שלא לעבור על ד"ת, נמצא שאלו הן קיום כל התורה והעמדתה. וכמה נאה לו לשלמה המלך לכתוב דבר זה להיותו הוא הראשון שבקדושה שהתחיל בתקנות וסייגים אלו וכמשארז"ל (שבת י"ד ע"ב) בשעה שתיקן שלמה עירובין ונט"י יצתה ב"ק וא"ל בני אם חכם לבך וכו', וז"ש שיר השירים אשר לשלמה ואמר כן בשם כנסת יש' ישקני מנשיקות

1 וכ"ה בבי"ו ובראשונים, עיין סת"ר, עמ' 248.

הדבר טמא, השיאו לדבר אחר אמר לו רבי ישמעאל אחי היאך אתה קורא כי טובים דודך, אמר לו טובים דודיך מיין, אמר לו אין הדבר כן, שהרי חברו מלמד עליו לריח שמניך טובים, וחכמים אומ'

חסדי דוד

פיהו, כל השומע תקנה וגזרה חדשה שמחדשים חכמי ישי' דור וחכמיו יחשוק שפתותיו ולא יבהל להשיב אעפ"י שאינו מבין הטעם, ולא סלקא ליה לפי כללי השמועה אעפ"כ ישק שפתותיו זב"ז ולא ישיב ע"ד מה שפי' התו' אההיא דשפתים ישק וכו', כי האומר דברים נכוחים שפתים ישק של כל השומעים שאין להם מה להשיב, ה"נ מזהיר הכתוב לכל השומע גזרת הכמים ישק שפתותיו ולא ישיב אעפ"י שלדעתו יש לו להשיב, משום שכך אומרת כ"י עריבים עלי וכו', ומ"ש מנשיקות פיהו יש לפי' דה"ק השומע גזרת ה' אעפ"י שנר' לו שאין בו טעם ישתוק ויקבל, וילמד ממ"ש הקב"ה לא תסור וכו', ימין ושמאל אעפ"י שא"ל על ימין שהוא שמאל [1], ויהיה פיה"ו פי הקב"ה כי יה"ו הוא שרש ההוי"ה ב"ה, וכביכול הוא ית' שותק ומקבל דברי ח' אעפ"י שאו' על ימין וכו', כך ילמד שהאדם ממנו ית"ש וזו היתה כוונת ר"י שהשיאו בפי' זה בין על גזרת הגבינה, בין על גזרת מדף דהכא, וכדאי' התם בגמ' דא"ל חשוק שפתותיך וכו'.

וגר' דמוכרח לפי' כן כפי' ר"י ולא כפי' רי"ש, משום דלרי"ש צריך לפי' טובים דודייך היינו תשב"פ יותר מיינה של תורה, דהיינו תש"ב, וזה אינו דתש"ב לא מיקרייא יין אלא לחם, ותשב"פ היא הקרויה יין וכדכ' (משלי ט' ה') לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי, ואע"ג דהתם פירש"י אההיא דאמרה כ"י וכו', דברי דודיך ד"ס יותר מיינה של תורה דהיינו תש"ב, אהרי נשיקת עפר כפות רגליו הקדושים יותר נלע"ד כדכתי', דבהכי מתיישב הכל במאי קמ"פ ר"י ורי"ש והנפקותא דאיכא בין אי קרי' דודיך או אי קרי' דודייך, ועוד מתבאר היטב רישיה דקרא שהוא שלא לנוכח וסיפיה לנוכח, ועוד דיין בכ"מ כינוי לתשב"פ כדאמרן, ומיהו אע"ג דפי' דקרא סלקא כוותיה דר"י מ"מ בהא לא נקטי' כוותיה אלא כהכרעת חכמים, דהטמא מדף דוקא ולא הטהור, ויש כאן ט"ס בסיפא וכצ"ל וחכ"א הטמא מדף והטהור אינו מדף ע"כ. ומשם ואילך היא פסקא אחרת וכדלק', וכ"פ הרמב"ם בפי"ג כהכמים בדין ז' ה' וט' ע"ש, וע"ע בדבריו דלעיל דין ב', שכתב כל כלי הראוי למשכב או למושב אעפ"י שהוא טהור לגבי הקדש הרי הוא לגבי חטאת כמדרס הזב וכו', דייק בלשונו לומר כמדרס לומר דמטמא בין במגע בין במשא או אפי' בהיסט לחוד, דהיינו מדף שכתב שם דין ז', משא"כ בשאר כלים שאין ראויין למשכב שאם הם טהורין לקדש אין מטמאין לטהור לחטאת אא"כ נגע בהן אבל לא במשא והיסט, אבל אם הן טמאי מת ממש אה"נ דמטמאין את הטהור לחטאת בלא נגיעה אלא אפי' בהיסט בלבד דהיינו מדף דמתני', ולפי פירושו מתני' קמייתא ה"ק כל הראוי ליטמא מדרס מדף לחטאת בין טמא בין טהור, אפי' הכלי טהור גמור ואפי' בגד כהן המשמש ע"ג המזבח אם לא הטבילו לחטאת הרי הוא מדף לגבי החטאת, למימר שאם הסיטו הטהור לחטאת אפי' בלא נגיעה נטמא, אבל בכלי שאינו ראוי למדרס היינו סיפא דאינו מדף, כלו' שאם הסיטו בלא נגיעה אינו כלום לרבנן אם בכלי טהור לקדש, אבל אם נגע בו ודאי נטמא כאילו היה כלי טמא ממש, אכן בכלי טמא גמור אה"נ דמטמא את הטהור לחטאת אפי' בלא נגיעה אלא בהיסט, אפי' אינו אלא טמא מת, אע"ג דמדינא אין טמא מת מטמא בהיסט, מ"מ לחטאת החמירו רבנן משום מעלה, ודוקא לחטאת אבל לקדש לא עשו מעלה זו ואינו מטמא אלא במגע כדינו.

והנה כפי מה שאמרנו דמדף דקתני היינו היסט, קשיא מאי דתנן במש' ב' הטהור לחטאת שנגע במדף טמא, לגין של חטאת שנגע במדף טמא, והלא כפי מה שאמרנו כל עצמו של מדף פירושו היסט בלא נגיעה, וא"כ מה שייך לומר שנגע במדף, הילכך נדחק הרמב"ם לפי' דלא דמי מדף דהכא למדף דמש' דלעיל, אלא פי' מדף דהכא טו' קלה דמדרבנן, כגון עליונו של זב דלדידיה אינו מטמא אלא מדרבנן כמ"ש בפ"ו מה' מו"מ, נמצא דמשנה זו אתיא לפי' דברי הכמים דלעיל שאמרו הטמא מדף, דלא תימא דבכל טמא איירי דאפי' אינו טמא אלא מדרבנן גזרו בו טו' היסט לחטאת, קמ"ל דלאו הכי אלא בטמא גמור מן התורה, אבל כלי שאינו אלא ולד הטו' מדרבנן אינו מטמאו בהיסט, וכדפי' נמי בתוס' לקמן הטמא שאמרו טמא מת ולא טמא מדף, ומ"מ במגע מיהא מטמאו, וזהו מ"ש הטהור לחטאת שנגע במדף, פי' בכלי הטמא מדרבנן נטמא האדם, אע"ג דלכל דבר אפי' לקדש אין אדם מקבל טו' מכלי שאינו אלא ולד הטו', והך מתני' לגופה לא אצט' ללמדנו דכלי טמא ממש מדרבנן מטמא את הטהור לחטאת בנגיעה, דבמכ"ש נשמע זה מן הטהור הגמור דאע"ג דאמרו הכמים אינו מדף מ"מ במגע מטמא, דהא פי' מדף היינו היסט בלא מגע, אלא כי אצט' הך לדוקיא דידה, נגע טמא הא לא נגע אלא הסיט טהור אעפ"י שהכלי הוא טמא, הואיל ואינו אלא טמא מדרבנן, ועוד נבאר זה בפסקא דלקמן בסמוך, וזהו דרכו של הרמב"ם במשניות הללו וכ"ה פי' הר"ש.

אבל הראב"ד השיג, וז"ל זהו מדף המשנה וגר' לו כי מדף הוא שהנידו אעפ"י שלא נגע בו, ואני איני רואה כן במש' אבל הטהור לחטאת שנגע במדף טמא, הטהור לחטאת שנגע באוכלין ומשקין בידו טמא ברגלו טהור וכו', אלמא היסט לאו כנגיעה היא לגבי מדף, והמדף כבר נת' בפסקא שלמעלה מזו כי הוא דבר הראוי ליטמא מדרס אעפ"י שהוא בחזקת שיטהר טמא הוא אצל חטאת עד שיטבול לשם חטאת, ול' מדף טו' קלה וכו' ע"ש. וכוונתו ז"ל ברורה דלא ניחא ליה בפי' הרמב"ם מטעמא דאמרן, דלדידיה צריך לידחק ולפ' מדף דמש' ראשונה בחד גוונא ומדף דמש' שניה בגוונא אחרינא, ותו דפי' מדף בכל מקום היינו טו' קלה שהטו' בעצמה קרוייה מדף, ולהרמב"ם ז"ל דמדף דהכא היינו תנועה הנוספה [2]) שהוא היסט בעצמא בלא מגע, לכך פי'

1 בשה"ש רבה על הפסוק כי טובים דודיך הנ"ל מספרי שופטים פי' קנ"ד.
2 עיין פיה"מ להר"מ זבים פ"ד סמ"ו, ירושלמי דמאי פרק ב הלכה ג, כ"ג ע"א.

הטמא מדף והטמא אינו מדף. שאמר טמא טמא מת ולא מדף. (ד). ר׳ אומר טהור לחטאת שהסיט את רוקו ואת מימי רגליו של טהור לתרומה טמא, הסיט את דמו הרי זה טהור, הסיט את השרף

חסדי דוד

דאה״נ דהכא נמי פי׳ מדף טו׳ קלה ולפי שהיא טו׳ מעלות קראוה הכי, ומתני׳ דקתני כל הראוי ליטמא מדרס מדף לחטאת בין טמא בין טהור, אינו ר״ל בין טמא שהוא טמא ממש, כלו׳ שנטמא במדרס הזב, דא״כ לא שייך ביה לשון מדף, שהרי הוא מטמא את כל אדם מן התורה בין במגע בין בהיסט ולא לחטאת בלבד אלא אפי׳ לחולין, שהרי המדרס אב הטו׳ הוא, אלא ה״ק בין טמא בטו׳ מעלות, פי׳ שלא היה בחזקת שימור לתרומה ולקדשים, בין טהור פי׳ שהוא בחזקת שימור לקדשים, אפ״ה הרי הוא טמא לחטאת, שאם נגע בו הטהור לחטאת נטמא וטו׳ זו היינו מדף שאינה אלא מעלה בעלמא, וכדי להודיע שאין טו׳ זו אלא מעלה לא גזרו אלא במגע או במשא, אבל אם הנידו דהיינו היסט בלא מגע הרי הוא טהור, ולדידיה מאי דתנן בחגיגה בגדי קדש מדרס לחטאת לאו דוקא כדין מדרס גמור ליטמא בהיסט, דלגבי מדף היסט לאו כנגיעה, ומ״מ במשא פשי׳ דטמא דהיינו דאמור מדרס לחטאת, אבל היסט דהיינו שמנידו ע״י דבר אחר אע״ג דבעלמא כל שמטמא במשא מטמא גם בהיסט, הכא גבי טו׳ מעלות ס״ל להראב״ד דלא גזרו דעבוד רבנן היכרא, ומש״ה פי׳ תנא במש׳ ב׳ הטהור לחטאת שנגע במדף טמא ולפרושי מש׳ דלעיל אתיא דדוקא במגע, ומ״מ נגע לאו דוקא בכלי הראוי למדרס, אלא הה״נ אם נשא ולאפוקי היסט, ונקט לפי שסיך גם בראוי ליטמא ט״מ דבההוא ליכא אלא מגע אבל לא משא, דאפי׳ ט״מ גמור בעלמא אין בו טו׳ משא, וסיפא דמש׳ ראשונה ה״פ כל הראוי ליטמא ט״מ, בין טמא כדלעיל שאינו בחזקת שימור לתרומה ולקדש, בין טהור שהוא בחזקת שימור, רא״א אינו מדף פי׳ לא גזרו בו טו׳ מעלות, ואפי׳ נגע בו הטהור לחטאת הרי הוא טהור, דסבר ר״א שלא גזרו טו׳ מעלות אלא בדבר הראוי למדרס, אבל אם היה כלי טמא ממש פשי׳ דמודה ר״א שמטמא את הטהור לחטאת, שהרי אפי׳ לאינש דעלמא מטמא אם הוא ט״מ ממש ובהא לא איירי הכא, ור״י סבר דאפי׳ טהור לגמרי, כלו׳ בחזקת שימור לתו״ק גזרו בו טו׳ מדף לחטאת, ורבנן סברי הטמא מדף, כלו׳ אותו שאינו בחזקת שימור לתו״ק גזרו בו מדף, אבל הטהור לתו״ק לא גזרו.

וכן אמת דפשטה דמתני׳ טפי משמע כפי׳ הראב״ד, אלא דהרמב״ם הוכרח לפי׳ מה שפי׳ משום התוס׳, דמינה מוכח להדיא דאפי׳ רבנן מודו לר״י בראוי למדרס דמטמא בהיסט בלא נגיעה אפי׳ טהור לתו״ק, כדתנינן שא״ל רי״ש לר״י נראין דבריך בדבר הראוי ליטמא מדרס, ותוס׳ זו נעלמה מהראב״ד מדלא הזכירה, ואין להפלא מזה אבל אם היה רואה אותה היה מודה לפי׳ הרמב״ם אעפ״י שהוא דחוק, והוצרכתי לכל זה לפי שראיתי בס׳ מה״מ שהרבה לתמוה על הראב״ד, דא״כ מאי האי דקאמר ר״א בין טמא בין טהור אינו מדף, דא״כ יהיה פירושו כלי שנטמא במת אין טמא טו׳ מעלה לטמא את הטהור לחטאת שנוגע בו, והיאך אפשר שיהיה כלי ט״מ קיל מאוכלין ומשקין דתנן הטהור לחטאת שנגע באוכלין טמאין בידו טמא, ע״ש שהאריך וכתב שלדרכו של הראב״ד אין הבנה לדברי ר״א כלל, ומסיק שדבריו תמוהין ע״ע. ושארי ליה מאריה דשותא דמר אדונינו הראב״ד לא גמיר ותמה תמה יקרא, ולדבריו אנחנו תמהים מדוע לא הוקשה לו אלא על דברי ר״א בט״מ ותיקשי ליה רישא ולכ״ע דהיכי תנן כל הראוי ליטמא מדרס מדף לחטאת בין טמא בין טהור, אם אי׳ דפי׳ טמא טמא ממש שנטמא במדרס הזב, מאי קאמר שהוא מדף לחטאת והלא אב הטו׳ הוא ומטמא מן התורה לכל אדם אפי׳ לחולין, אלא דבקושטא לא הא ולא הא קשיא, ואילו הוה דק בדברי הראב״ד הוה אשכח שכבר ביאר באומרו והמדף וכו׳, הראוי ליטמא מדרס אעפ״י שהוא בחזקת שימור וכו׳, כלו׳ שזהו פי׳ טהור, וממילא נשמע דפי׳ טמא היינו שאינו בחזקת שימור לתו״ק אבל לא טמא ממש וברור.

(ד). הטמא שאמרו טמא מת ולא טמא מדף. כל״ל, ועל דברי חכמים דלעיל קאי, דאמור רבנן הטמא מדף דהיינו שאם הוא טמא ממש מודו לר״י שמטמא את הטהור לחטאת אפי׳ בהיסט בלבד בלא נגיעה, והשתא מפ׳ דלא בכל טמא אמרו חכמים כן, אלא דוקא בכלי טמא מת שהוא אבי אבות ולפחות אב, וה״ה כל מה שהוא אב הטו׳ וכדלקמן, אבל לא בטמא מדף כלו׳ כלי שהוא טמא טו׳ קלה דמדרבנן, שבכללן כלים שאינן ראויים למדרס אעפ״י שהיו למעלה מן הזב (והכא נמי פי׳ מדף כמו במש׳ ב׳) דלדעת הרמב״ם אין טומאתו אלא מדרבנן, כמ״ש בפ״ט מה׳ מו״מ אם הסיטו הטהור לחטאת ולא נגע בו ה״ז טהור, אבל נגע בו פשי׳ דלא גרע מכלי הטהור גמור לתו״ק, דאעפ״י שאינו ראוי למדרס אם נגע בו טמא להרמב״ם, דע״כ לא טיהרו חכמים אלא מדף דהיינו להרמב״ם היסט בלא נגיעה, וכדכתי׳ בפסקא דלעיל, והיינו דתנן במש׳ ב׳ הטהור לחטאת שנגע במדף טמא, דהך מדף פירושו עליונו של זב כדפי׳ הרמב״ם, ואה״נ דמש׳ שאינה צריכה לגופה היא, כפי מה שנתבאר כאן בתוס׳ הטמא שאמרו ט״מ ולא טמא מדף, אלא משום דמתני׳ דלעיל אמרו ח׳ סתמא הטמא מדף, והיה אפי׳ לפי׳ דאף בכלי שאינו אלא ולד מדרבנן, הילכך הוצרך ר׳ לפי׳, דודאי לא הו״ל לסמוך על מה שיפרשו תלמידיו בתוס׳, ואע״ג דממש׳ והטהור אינו מדף מדיוקא נשמע דדוקא מדף אינו דהיינו בהיסט, אבל בנגיעה מיטמא אפי׳ טהור גמור, וכ״ש עליונו של זב, מ״מ הואיל ולשון מדף אין פירושו ברור, הילכך הדר וביאר במש׳ ב׳, והרמב״ם נמי אע״ג דמתוך מש״ש בדין ז׳ כלי שאינו ראוי למדרס אינו מטמא את הטהור לחטאת אא״כ נגע בו, ומינה הא נגע טמא אפי׳ הוא כלי טהור גמור וכ״ש טמא שנטמא בעליונו של זב, אפ״ה הואיל ואשכח מש׳ זו שהיא שנויה בהדיא העתיקה שם בדין ט׳, שכתב הטהור לחטאת שנגע בכלים שהיו למעלה מן הזב והן הנק׳ מדף נטמא וכו׳, אע״ג דבמכ״ש ממ״ש לעיל שמעי׳ לה, דמ״מ אין דרכו של רבינו להשמיט מש׳ ערוכה שמש״ה קרא שם ספרו משנה תורה, ואע״ג דהרבה תוספתות וברייתות השמיטם כל שאפ׳ ללמדם מדינים אחרים, אבל מש׳ שלימה אין דרכו להשמיט, ואעפ״י שנר׳ קצת דוחק לומר כן, טפי ניחא לי לסבול קצת ליש׳ יתירה בדבריו ולא לידחק במ״ש

ואת הנבלה ואת שכבת זרע רבי אלעזר מטהר, ורבי יהושע מטמא. (ה). קלל של חטאת שנתנו על גבי השרץ רבי אליעזר מטהר, וחכמים מטמאין, במה דברים אמורים בזמן שאם ינטל השרץ, והקלל עומד ואפילו מת ונבלה נוגעין בו מאחריו טמא, נתנו על גבי משכב ועל גבי חרס הטמא טמא, נתנו

חסדי דוד

מרן בשם מוהריק"ו כי לחלק יצא בדין מחודש, דלעיל איירי בנגיעה ביד דוקא והכא בכל אבר מגופו, שחידוש כזה הו"ל לרבינו לכתבו בפירוש, דאע"ג דלכאורה חילוקו מוכרח ממש"ר שם בדין י' וכן אם נגע בתנור בידיו, וכן ראיתי שהכריח הר"ב ח"ן, מ"מ כבר כתב הרב מה"מ דאין משם שום ראיה כנר' בהדיא מתוך פי' רבינו במש' ד', דהתם בכלי חרס דוקא דמשום שאינו אב הטו' לעולם לא ראו להחמיר בו כשאר כלים אלא דמוהו לאוכלין ומשקין והוא האמת, וכ"כ הרא"ש במש' ד', וז"ל היקלו בתנור יותר משאר כלים לפי שאינו נעשה אב הטו' לעולם ועשאוהו כאוכלים ומשקין ע"כ, אבל גם מש"ש המה"מ דבכלי שהוטבל לשם חטאת איירי אלא שאח"כ נטמא בעליונו של זב, דמאחר שהוטבל תחלה לחטאת אעפ"י שנטמא אח"כ בולד הטו' אינו מטמא אלא במגע אפי' ראוי למדרס, דעדיף מכלי שהוא טהור גמור לקדש, דהתם כל שראוי למדרס החמירו בו טפי, לטמאו אפי' בהיסט לבדו ע"ש, הא נמי חידוש מדעתו בלא שום סמוכות שלא הביא שום ראיה, והחילוק בעצמו לא נהיר ולא מסתבר כלל, דמאי נ"מ שמתחלה הוטבל לחטאת כיון שנטמא בעליונו של זב פשי' דבטלה טבילתו ובטלה שמירתו, ואיך יתכן בעולם שיהא כלי זה עדיף מכלי טהור גמור ואפי' מבגדי כהונה הס כי לא להזכיר, ויש להוכיח כן מדברי הרמב"ם גופיה, דבפ"י כתב שאדם טהור אפי' טבל לקדש אינו טהור לחטאת, וכתב עוד שם שהטהור לחטאת שהסיט את האדם שאינו טהור לחטאת נטמא אפי' בלא נגיעה, ושם בדין ה' פי' דכל הטעון טבילה אפי' מדבריהם מטמא את מי חטאת וכו', במגע ובמשא, וק' הא למה לי, אלא מוכרח דה"ק אפי' טבל כבר לחטאת אלא דשוב נטמא אפי' מדבריהם מטמא לחטאת אפי' במשא בלא נגיעה וברור, ועוד שלפי פירושו צריך להוסיף בדברי הרמב"ם בדין י' אעפ"י שהוא ראוי למדרס, וזה לא נזכר בדבריו כלל. ומ"ש הרמב"ם בדין ג' גבי סנדל ויתטמא בנגיעתו בסנדל, קושטא דמלתא קאמר שהרי נוגע הוא בסנדל שברגלו, אבל ה"ה דכל שראוי למדרס מטמא אפי' בהיסט בלא נגיעה וכ"ש בסנדל שנטמא במשקין מיהא, ומ"ש בדין ט' פשוט דהיינו בכלים דלאו בני מדרס נינהו והבן.

והלא מעתה הבה נרדה לשאר דברי התוס', דקתני ר' אומר טהור לחטאת שהסיט את רוקו ואת מימי רגליו של טהור לתרומה טמא, וטעמו ברור דמדקתני ואדם כיוצא בו, דכל שאינו טהור לחטאת עשאוהו כזב לגבי הטהור לחטאת ומטמאו אפי' בהיסט לחוד, ממילא דגם משקין שלו הרי הן כמשקין דזב שהן אב הטו' כמוהו, ולפי"ז מ"ש כאן רוקו ומימי רגליו לאו דוקא, אלא הה"נ שכבת זרעו [1]) דשלשתן אחדא מחתא נסבו בר"פ דם הנדה, וגר' דשכבת זרעו אתי במכ"ש ומש"ה לא חש להזכירו, ודמו דקתני היינו כגון דם מגפתו דאפי' בזב גמור אינו אב הטו' כדתנן התם. ואח"כ יש כאן ט"ס וכצ"ל הסיט את השרץ וכו', ור"א לטעמיה דס"ל כדלעיל שלא חדשו טו' בחטאת, וכיון דהנך אין מטמאין במשא מן הדין לא גזרו בהו אפי' לחטאת לטמא בהיסט, ולר"א לא אצט' דבמכ"ש מטמא מת אתו, אלא כי אצט' לר"י דלא תימא דוקא בט"מ דחמיר גזרו מדף קמ"ל, ופשוט דש"ז דקתני הכא היינו בש"ז של הטהור לחטאת, דאל"כ היינו כדלעיל בדברי ר' ולא הוה פליג ר"א בהך כי היכי דלא פליג במתני' באדם, ומ"מ נבלה דקתני הכא כדי נקטה, דנבלה מטמאה בהיסט מן התורה, וצ"ל כמ"ש הר"ש (פ"י מ"א) דאיירי הכא בפחות מכשיעור, א"נ בנבלה מסרחת דלא חזיא לגר ע"ש, ועי"ל דאיירי בנבלת עוף טהור, וכל זה פי' הרמב"ם שם אלא דהשמיט נבלה, וכתב מרן דטעמו כדאמרן דהא מטמאה בהיסט מדאו' ע"ש, ולפע"ד עפי נר' דלא הוה גריס לה דאי הוה גריס הו"מ לאוקמה כדאמרן.

(ה). קלל וכו', בד"א בזמן שאם ינטל השרץ והקלל מסיט, אבל אם ינטל השרץ והקלל עומד, אפי' מת וכו' מאחוריו טהור. כצ"ל, וקאי אמתני' (פ"י מ"ג) דתנן קלל של חטאת שנגע בשרץ טהור, נתנו ע"ג ר"א מטהר וחכמים מטמאין, וטעמייהו משום דמונח במקום טמא, ופי' הכא דלא בכל גוונא חכמים מטמאין אלא דוקא היכא שאם ינטל השרץ ניסט הקלל, אבל אם עומד הו"ל כמאן דליתיה ונמצא מונח ע"ג קרקע ובמקום טהור קרי' ביה, ולא ע"ג השרץ בלבד אלא אפי' נתנו ע"ג מת או נבלה, (וק"ק דהול"ל איפכא נבלה או מת, דאע"ג דנבלה חמירא מן השרץ דמטמאה במשא, מ"מ מת חמיר דמטמא גם באהל ואפי' דט"ס הוא וצ"ל איפכא) אם הוא בענין זה שאם ינטלו הקלל עומד חשיבי כמאן דליתנהו, כיון דס"ס כ"ח אינו מיטמא מאחוריו, והר"ש כתב וז"ל אפי' מת לאו בכזית מן המת, דא"כ קלל מאהיל עליו וטמא, אלא כגון עצם כשעורה דלא מטמא באהל דומיא דנבלה ע"כ. ודבריו ז"ל מרפסן איגרי דמאי נ"מ שהקלל מאהיל ע"ג המת, הרי כ"ח אינו מיטמא מאחוריו בשום אופן אפי' נוגע במת מאחוריו וכ"ש גם מאהיל עליו [2]), ואולי דט"ס נפל בדבריו וכצ"ל דא"כ הטו' מאהלת על הקלל, והיינו אם המת או כזית מן המת בבית והקלל מונח עליו הרי האהל טמא, ונכנסת הטו' לקלל דרך פיו דאפי' מוקף צ"פ הרי תנן דאין החטאת נצולת בצ"פ וכפתוח דמי, הילכך ניחא להר"ש לאוקמה בעצם כשעורה, ומיהו אין הכרח לזה דשפיר מתוקמא אפי' במת שלם וכגון שהוא בחצר דליכא אהל. והא דתנא בתר הכי נתנו ע"ג משכב וע"ג (כלי חרס כצ"ל) הטמא טמא, כפי מאי דתני רישא פשי' דה"נ איירי שאם ינטלו הקלל ניסט, ונקט כלהו גווני טו' לומר דכלהו שוין לרבנן, וסיפא דפלוגי' דנתנו ע"ג אוכלין וכו', היינו מתני' אלא דהתם תנינן וחכמים מטמאין והכא פי' מאן חכמים

1 בירוש' חגיגה ספ"ב, ע"ח ע"ג, הביא ברייתא זו וגרס בה גם „שכבת זרעו".

2 דברי רבינו „מרפסן איגרי", ולא דברי הר"ש, עיין במשנה אהלות פ"ו מ"א, ועוד בכ"מ, ואין חולק שמביאין טומאה על כל מה שלמטה מהן אפילו מוקפין צמיד פתיל, וממילא כל המקום שלמטה מהן טמא, וכוונת הר"ש היא לאפר החטאת שהוא טמא, ואפילו הוא במוקף צמיד פתיל, ובפתות הקלל טמא, מפני שהטומאה בוקעת לתוכו.

על גבי אוכלין ומשקין ועל גבי ספר תורה רבי יוסי מטהר, ורבי מאיר מטמא, העבירו על תנור ועל גבי כלי נבלה ועל גבי השרץ רבי עקיבא מטמא. (ו). מודה רבי עקיבא שאם עברה ליה הזאה על גבי משכב ומושב ועל גבי כלי חרס הטמא, שהיא טהורה, חוץ מכזית מן המת ומן המאהילין, שהן טמאין מלמעלה כלמטה. (ז). קלל של חטאת וקלל של תרומה שנגעו זה בזה, שניהן טהורין, בשתי ידות שניהן טמאי׳, ר׳ יהושע אומר של חטאת טמא, קלל ולגין של תרומה שנגעו זה

חסדי דוד

רבי מאיר, ולהלכה פשיטא דכיון דרבי שנאה בשם חכמים הכי נקטי׳.

ודע דבפי׳ הרמב״ם דהכא ראיתי חזות קשה, דכתב וכבר ביארנו בפתיחת זה הסדר שאוכלין טמאין ומשקין טמאין אמנם יטמאו הכלי מדרבנן, ועוד יתי׳ בסוף זבים שכתבי הקדש פוסלים את התרומה ע״כ. ועין רואה דבפתיחת הסדר כתב איפכא, דאוכלין טמאין אינן מטמאין כלים אפי׳ מדרבנן אלא דוקא משקין טמאין מטמאין כלי מדרבנן. ואולם מצאתי בהגהות רבינו בצלאל ז״ל מכ״י שהגיה כן, וכבר ביארנו וכו׳ שאוכלין טמאין יטמאו מדרבנן, אמנם משקין טמאין יטמאו הכלי מדרבנן, והשתא ניחא שהאוכלין מטמאין אוכלין ומשקין מדרבנן אבל המשקין אפי׳ כלים, וכוונת הרמב״ם לומר דשייך שפיר בכל הני תלתא לומר מונח במקום טמא, דהא ס״ס בשלשתן יש גד טו׳ לטמא אחרים, והא לא קשיא דא״כ במשקין מאי איריא משום דמונח במקום טמא, תיפוק לי׳ דהמשקין מטמאין את הכלי וממילא נטמא האפר, דס״ס כ״ה אינו מיטמא מגבו, ואף לשיטת הרמב״ם דאית ליה בפ״ז מהא״ה דגזרו טו׳ משקין אפי׳ לכ״ח, מ״מ נטמא גבו תוכו טהור כמ״ש שם, וא״כ לית כאן אלא טעם היות האפר במקום טמא, וכ״ש דא״ש לשי׳ הראב״ד שם דלא גזרו טו׳ משקין בכ״ח דהו״ל דומיא דאוכלין וכתבי הקדש ממש, והרמב״ם לא הביא מכל הך תוס׳ כלל, אלא ז״ל ברפי״ד כ״ח שהיה בו אפר חטאת ונגע בו שרץ מגדו טהור, שאין כ״ח מיטמא מגבו אפי׳ לגבי חטאת, הניח הכלי ע״ג השרץ אעפ״י שלא נטמא הכלי הרי האפר טמא, שנ׳ והניח וכו׳ ואין זה מקום טהור, ולא ע״ג השרץ בלבד אלא אפי׳ הניחו ע״ג אוכל שני וכיוצא בו מדבריהם וכו׳, שלא יהיה ע״ג שום טו׳ בעולם ע״כ. והנה מה שלא חילק בין אם ניסט הקלל להיכא דעומד, טעמו ברור דמדלא חילקו כן במתני׳ ש״מ דפליגא ובכל גוונא סבר דחכמים מטמאין, א״נ דס״ל דמתניתא אליבא דר״א הוא דמחלק למימרא דלאו בכל גוונא מטהר אלא דוקא כשהקלל עומד, אבל רבנן אה״נ דבכל ענין מטמאין. מיהו הן קשיא לי אמאי לא הזכיר ברישא בנגע מגדו רק שרץ בלבד, בשלמא מה שלא הזכיר או״מ וכתבי הקדש י״ל דבמכ״ש אתו, ובמתני׳ לא תנינהו אלא לאשמועי׳ דר״י מטהר בהו, אבל אמאי לא כתב מת ונבילה ומו״מ דמתניתא, וי״ל דכיון דטעמא קא יהיב שאין כ״ח מיטמא מגבו לא הש להתויי אלא שרץ כליש׳ דמתני׳, דמלתא דפשי׳ דה״ה לכלהו אידך אפי׳ הנהו דחמירי משרץ דס״ס אינו מיטמא מגבו, ומיהו הא איכא למידק דלשיטתיה דאית ליה דגזרו טו׳ משקין אפי׳ בכ״ח, לא הו״ל להשמיט משקין דמשרץ לא ילפי׳ לה, דאיכא למימר שאני שרץ שאינו מטמא לכ״ח מגבו כלל, אבל משקין דמטמאין אותו מגבו אע״ג דלא נטמא אלא גבו ולא תוכו, מקום יש בראש לומר שיפסל האפר אפי׳ בנגיעה מגדו, וכ״ש דאשכחן דתנן בפי״ב לגין של חטאת שנטמאו אחוריו נטמא תוכו ונטמאו המים, ופסקה הרמב״ם שם פי״ג, א״כ הכא צריכא טובא לאשמועי׳ שדין האפר אינו כך, ואי ס״ל דאה״נ שגם האפר דינו כמי החטאת ומתני׳ פליגי אהדדי, והך מתני׳ דהויה דנקטי׳ כסתמא בתרה, א״כ כ״ש דתיקשי דהו״ל להודיענו זה שהוא חידוש גדול, דאע״ג שאם נגע בו שרץ האפר כשר אם נגעו בו משקין טמאין האפר פסול, ודלא כמתני׳ דהכא וצ״ע.

העבירו על התנור וע״ג נבלה וכו׳. ואמתני׳ קאי, דתנן נטל את הלגין והעבירו ע״ג התנור ר״ע מטמא וחכמים מטהרין, והוסיף כאן דה״ה ע״ג נבלה וע״ג השרץ, אבל ע״ג מת לא קתני משום דלא פסיקא מלתא, דזימנין אפי׳ חכמים במת מטמאין כגון אם היה המת באהל, וע״ד דכתי׳ לעיל [1]).
ותני סיפא דמודה ר״ע בהזאה, פי׳ שהיה מזה והלכה ההזאה ועברה ע״ג מו״מ וכו׳, ויש כאן חסרון וכצ״ל, שהיא טהורה שאין לך דבר שמטמא למעלה כלמטה חוץ מכזית וכו׳, ובפי׳ דס חטאת דצ״ג, מעיקרא הוה מוקי פלוגתייהו בקלוטה כי היכי דפליגי לענין שבת בפ׳ הזורק, ור״ע לטעמיה דסבר קלוטה כמי שהונחה ורבנן סברי לאו כמי שהונחה, ולבסוף מסיק דכ״ע לאו כמי שהונחה, דאל״כ אמאי מודה ר״ע בהזאה שהיא טהורה, אלא ה״ט גזר העברה אטו שמא יניחנו בתוך אויר התנור דרך העברתו, אבל בהזאה ליכא למיגזר שהרי כבר יצתה מידו ע״ש, וצ״ל דטו׳ משבת לא ילפי׳, דהא התם בשבת מסקי׳ דבקלוטה פליגי והתם בזריקה איירי, והכא מודה ר״ע בהזאה דהיינו בזריקה שהיא טהורה, אלמא לאו כמי שהונחה, ודוקא נקט מו״מ וכיוצא להפוקי ע״ג המת דטמאה אפי׳ הזאה מתורת אהל, והיינו דמסיים שאין לך וכו׳, אלא כזית מן המת ושאר המאהילין, פי׳ המטמאין בתורת אהל ופי׳ שם בגמ׳ לרבות אבן המנוגעת שגם בה יש מתורת אהל כדתנן בנגעים פי״ג.

(ז). קלל של חטאת וכו׳. הביאה הר״ש (פ״י מ״ו) אבל יש הפרש בין הנוסחאות. ועין רואה דהנוס׳ שלפנינו לא נתוקמא כלל, וגם הנוס׳ שהביא הר״ש הוא ז״ל הק׳ ואמר שהיא גי׳ משובה, וכתב דע״ס יש בה דאיך אפי׳ לומר שמחמיר בשל אבן ומיקל בשל חרס, לכך כתב דע״ס הוא ולבסוף לא קיימא ליה ע״ש, ואין ספק דמשבשתא היא טובא. והן קדם נביא לי משנתנו ופירושה, וממנה נוכל לעמוד ע״ד התוס׳ דעלה קאי, ומתני׳ הכי תנן לגין של חטאת שנגע בשל קדש או של תרומה, של חטאת טמא ושל קדש ותרומה טהור, דקדש ותרומה טמא אלל חטאת, שניהן בב׳ ידיו שניהן טמאין, שהרי כיון שנוגע בלגין של תרומה שהוא טמא אצל החטאת נטמא גופו לחטאת ומטמא את הלגין של חטאת, וכיון שהוא פסול להזאה הו״ל נושא מי חטאת שלא לצורך והוזר ומטמא את התרומה, שניהם בב׳ ניירות שניהם טהורין, דכיון שאינו נוגע בלגין של תרומה שהנייר מפסיק,

1 עיין מ״ש לעיל בהערה.

בזה, שניהן, בשתי נדות שבהן טהורין, רבי יהושע אומר של חטאת טמא, כמת אמר בשל אבן, אבל בשל חרס הכל מודים בשל חטאת שהוא טהור. (ח). לגין חטאת ולגין של תרומ' שנגעו זה בזה, שניהן טהורין, בשתי ידיו שניהן טמאין, בשתי ניירות, שבהן טמאי', רבי יהושע אומר של חטאת טמא, זה הכלל שרבי עקיבא אומ', כל המטמ' מי חטאת במגע מטמא במשא, וכל שאינו מטמא במגע אינו מטמא במשא.

פרק (י') [אחד עשר] (א). אזוב המוכשר וכלים הטהורים לחטא' ניצלין בצמיד פתיל. כל ספק טהור לתרומה טהור לחטאת, חוץ מן הידים, מפני שהן ספק הגוף, ספק

חסדי דוד

וכיון שכן נשאר גופו טהור וגם הלגין של מי חטאת טהורין, והו"ל נושא מי חטאת לצורך לכך גם של תרומה טהור, ור' יהושע אומר של חטאת טמא ואפי' בב' ניירות, לשיטתיה דכל הראוי ליטמא ע"מ אפי' טהור מדף לחטאת ומיטמא בהיסט, והרי הכא נמי מסיט הוא את של תרומה ע"ש, והנה המציאות של משנתנו איירי כששניהן לגינין דסתם לגין של עץ כמ"ש הר"ש גופיה, דנמצא שהוא כלי המקבל טו' ומטמא ומיטמא מגבו כמו מתוכו, והשתא אתיא מתניתא לפרושי מה יהיה הדין אם לא היו לגינין אלא זה וזה קלל דהיינו של חרס או של אבן, א"נ אם היה א' קלל וא' לגין והיאך ישתנה הדין מזה לזה, דהכי אורחיה דתנא תוספתא למיתני כלהו גווני.

ונלע"ד דה"ג קלל של חטאת וקלל של תרומה שנגעו זה בזה שניהן טהורין בב' ידות שניהן טהורין, רי"א של חטאת טמא, קלל של תרומה ולגין של חטאת שנגעו זב"ז שניהן טהורין בב' ידות שניהן טהורין, רי"א של חטאת טמא, בד"א בשל אבן אבל בשל חרס הכל מודים בשל חטאת שהוא טמא, קלל של חטאת ולגין של תרומה שנגעו זב"ז שניהן טהורין, בב' ידיו שניהם טמאין, בב' ניירות שניהן טהורין, רי"א של חטאת טמא, זה הכלל שר"י אומר וכו'. והן תלתא בבי נוספים על מציאות משנתנו, קמייתא קלל של חטאת וקלל של תרומה שנגעו זב"ז שניהן טהורין, ל"מ אם הן של אבן שהם כלים דלא שייך בהו טו' כלל, אלא אפי' הן של חרס דאע"ג דשל תרומה טמא לגבי החטאת וכ"ח מטמא אחרים מגבו, מ"מ הקלל של חטאת אינו מקבל טו' מגבו, ושוב קתני דה"נ אם נשאן בב' ידיו והן של אבן כדמפ' בתר הכי שניהן טהורין מטעם האמור, ור"י לשיטתיה מטמא של חטאת משום מדף, דס"ס הוא מסיט את התרומה ונטמא גופו להטאת, אבל של תרומה מודה ר"י שטהור, דאע"ג דנפסלו גופו והמים ונמצא נושא מי חטאת שלא לצורך, מ"מ הרי אינו נוגע אלא בכלי של אבן ואינו מקבל טו', ולא גזרו היסט אלא לחטאת ולא לתרומה. בבא תנייתא קלל של תרומה ולגין של חטאת שנגעו זב"ז שניהן טהורין, דאע"ג דהלגין בר קבולי טו' הוא, מ"מ הקלל של אבן ואינו מטמא כלל, וגופו נמי נשאר טהור כמו שהיה, וכן אם נשאן בב' ידות שניהן טהורין, ורי"א לטעמיה ומסיים בה בד"א בשל אבן, אבל בשל חרס אם נשאן בב' ידיו אפי' רבנן מודו דשל חטאת מיהא טמא, שהרי הקלל של תרומה טמא ומטמא מגבו בין לגוף האדם בין ללגין של חטאת, אבל התרומה נשארת בטהרתה, שהרי הקלל אינו מקבל טו' מגבו כדאמרן, והה"נ אם נגעו זב"ז הקלל והלגין הרי הקלל מטמא את הלגין שהרי הוא של עץ ומקבל טו' מגבו, והה"נ שגם בבבא דרישא דב' קללות כשנשאן בב' ידיו של חטאת טמא אם הן של חרס, שהרי הקלל של תרומה דטמא לגבי חטאת מטמא את גופו אפי' מגבו ופוסל את מי החטאת, אלא דלא תנא הכי ברישא משום דלא שייך בכל החלוקות שבה, דהא בחלוקה דנגעו זב"ז אפי' הן של חרס טהורין כדאמרן. בבא תליתאה איפכא ממציעתא, דהיינו הקלל של חטאת והלגין של תרומה ונגעו זב"ז שניהן טהורין, ואפי' אם הקלל של חרס, שהרי אינו מקבל טו' מגבו, אבל נשאן בב' ידיו שניהן טמאין, שהרי הלגין של תרומה מטמא את האדם ופוסל את המים, והו"ל נושא מי חטאת שלא לצורך ומטמא את התרומה, אבל בב' ניירות הכל טהור כדלעיל במתני' ור"י לטעמיה אמר של חטאת טמא. ומסיים בה זה הכלל שר"י אומר כל המטמא מי חטאת במגע דהיינו דבר הראוי ליטמא ע"מ אפי' טהור דחשיב כטמא לגבי חטאת ומטמא במגע, ה"נ מטמא במשא דהיינו מדף, וכל שאינו מטמא במגע, כגון כלי אבן ה"נ אינו מטמא במשא, כך נ"ל באמיתות דגרסי' לה ופירושה ברור, ומסכים להלכה לפום כללי השמועה וכלהו הנך מילי שפיר נלמדים מדין משנתנו, הילכך השמיטה הרמב"ם ולא כתב אלא דיני משנתנו בפי"ד דין ו' וז' ע"ש.

פרק (י') [אחד עשר] (א). אזוב המוכשר וכו'. במתני' רפי"א, החטאת אינה נצולת בצ"פ, ומים שאינן מקודשין נצולין בצ"פ, והוסיף כאן דה"נ הנך נצולין, ופי' הר"ש המוכשר מתוקן להזות בו, וכלים הטהורים להניח בהן מי חטאת או אפר חטאת ע"כ. והרמב"ם בפי"ד כתב אבל מים שאינן מקודשין וכלי ריקן הטהור לחטאת נצול בצ"פ, ומרן לא ציין מקורו, ופשוט דמהכא נפ"ל, ומ"מ ק' אמאי השמיט אזוב המוכשר, ויש לומר משום דפליגי תנאי במתני' וכן לק' בתוס' בס"פ דר"מ ס"ל דאזוב הנלקט להטאת כנלקט לאוכלין ומקבל טו', ור"י ור"ש סברי כנלקט לעצים ואינו מקבל טו', וס"ל לרבינו דהך מתניתא ר"מ היא, דכיון דמקבל טו' לכך בעי צ"פ להצילו, אבל לר"י ור"ש מה צורך לצ"פ הא לאו בר קבולי טו' הוא כלל, והואיל ופי' רבינו ספי"א כר"י ור"ש הילכך שפיר השמיט להא, ואין לומר דמ"מ הו"ל להזכירה ומתוקמא בשלקטו לאכילה, דהא ודאי ליתא, דמ"מ אם לא הוכשר אינו מקבל טו', ואין הכרח לצ"פ, ואם הוכשר אעפ"י שלא נטמא פסול להזאה כדתנן בפרקין, א"כ מה שייך לומר נצול בצ"פ, אלא דהך תנא ל"ל דס"ל דאפי' הוכשר כל שנגבו ולא נטמא כשר להזאה, והילכך הוצרך למיתני דניצול בצ"פ, אבל לדידן לא אצט' כלל.

כל ספק וכו'. במתני' תנן כל ס' טהור לתרומה טהור לחטאת, וכל התלוי לתרומה נשפך לחטאת, דסתם ספקות

הקפצין טהור לתרומה טמא לחטאת, מפני שספק הפסול, הרפיפות טהורות לקדש לתרומה ולחטאת, ורבי אליעזר אומר טמאות לחטאת, וטהורות לקדש ולתרומה. (ב). אף אני כך אמרתי, אבל חברי גזרו עלי שיהא מודה בהן בטהרה. (ג). של תרומ' שנפלה לתוך מי חטאת נטלה ואכלה אף על

חסדי דוד

בתרומה תולין (לבר מו' ספקות ששורפין) אבל יש ספקות שטיהרו חכמים לגמרי, ומבוארין במשנה פ"ד דטהרות, הילכך קתני דעם היות דחטאת חמירא מ"מ בספקות כל ס' שטיהרו לתרומה ה"נ טהרו לחטאת, וקתני הכא דלאו כללא הוא, שיש ס' דטהור לתרומה ואינו טהור לחטאת, כגון ס' ידים שגזרו חכמים שהנוגע באוכלין ומשקין טמאין, ידיו טמאות ופוסלות את התרומה בנגיעה כל שלא נטל ידיו, ואם נפל הספק אם נטמאת ידו או לא נטמאת טהרו חכמים, אבל לחטאת לא טהרו, והטעם משום דבחטאת קי"ל אם נטמאו ידיו נטמא גופו, וא"כ לא מיקרי לגבי חטאת ספק ידים אלא ס' הגוף. אמנם מ"ש א"כ ספק הקפצין לא ידענא מהו [1]), והר"ש לא הביאה, ואפ' לי לומר משום דחד מן הספקות ששנו שם לטהר, היינו ס' משקין לטמא כגון שהיו שם משקין טמאין ס' נגעו בתרומה ס' לא נגעו טהור, וקתני הכא דבחטאת אינו כן, שהרי ידוע דמי חטאת חשובין משקין טמאין לגבי הנוגע בהן שלא לצורך, כדכתיב (במדבר י"ט כ"א) והנוגע במי הנדה וכו', והשתא ס' נגע ס' לא נגע טמא, והטעם ברור דהתם טו' משקין לטמא אחרים מדרבנן, אבל הכא טו' מי חטאת מדאו' ולחומרא, אלא דעכ"ז אינו מתיישב לי הקפצין, ואולי דט"ס הוא וצ"ל ס' המשקין, והא דמסיים מפני שס' הפסול, יהיה פירושו מפני שס' משקין הללו לא דמי לס' משקין טמאין דעלמא שאינן אלא ולד הטו' ומדרבנן מטמאין אוכלין ומשקין, וס' זה כשר כלו' לקולא, אבל כאן הוא ס' אב הטו' מדאו' ופסול, א"נ יש לפ' הקפצין כדתנן בפי"ב, הזה על שני כלים ס' הזה על שניהם מן האזוב ס' מיצה הזייתו פסולה, כלו' ס' אם קפצה המים מן כלי הא' לחבירו ולא מהאזוב, נמצא שזה דומה לס' משקין פסולין, שהרי אם היו שם משקין טמאין ומשקין טהורין ונגעה תרומה בא' מהן ולא נודע אם בטמאין או בטהורין הא נמי בכלל ס' משקין לטהר, וה"נ סד"א דה"נ מאחר דהמים שבאזוב כשרין להזאה והמים הקופצים מכלי זה לחברו הן פסולין, נמצא שיש כאן מים פסולין ומים כשרים, ס' אם מהכשרים דהיינו שבאזוב הוזה על שניהם, ס' מהפסולין שנתזו מזה לזה סד"א ניזיל לקולא ונימא לא נתזו מזה לזה קמ"ל, ומסיים הטעם מפני שס' הפסול כלו' ל"ד להתם, דהתרומה בחזקת טהורה הילכך נעמידנה אחזקתה, אבל הכא אדרבא הכלי בחזקת טו' עומד וכס' אם נטהר יש לפסול ולהעמידו על חזקתו כך נ"ל.

הרפפות וכו', רא"א וכו', לקדש ולתרומה אריה"ו אף אני כך אמרתי אבל חבירי גזרו עלי שאהא מודה וכו'. כל"ל, וכן הביא הר"ש (פי"א מ"ב) ואמתני' קאי, דתנן הרפפות טהורות לקדש לתרומה ולחטאת, ר"א אומר הרעדות טמאות לחטאת ע"כ, וצ"ל דלת"ק רעדות נמי דינם כרפפות וטהורות אף לחטאת [1]), דאל"כ ר"א אהיכא קאי דקתני רא"א דמשמע דאתא לפלוגי את"ק וקי' רעדות מאן דכר שמייהו, וראיתי שכתב הרמב"ם במתני', וז"ל הרפפות הן שבכות מעץ כמ"ש בי"ג מאהלות, והרעדות עצים מחוברים חבור חלוש ולזה נקרא רעדות להתרעדם אם יוגעו, ואמר שהם אינם כלים שיקבלו טו' ולזה לא יטמאו לא קדש וכו' ולא חטאת וכו', ור"א אומר שהרעדות הנה לפעמים ישב אדם עליהן והן ראויות למשכב ולזה יהיו טמאות לחטאת, וזה אצלי דומה בלתי אפשר שיאמר ברפפות וברעדות כי לא תמצא בתוס' ובברייתא מה שיתאמת בו כוונת זה המאמר ע"כ. והנה מפשט לשונו משמע דגריס בדברי ת"ק הרפפות והרעדות, ולפיכך אמר דר"א פליג ארעדות בלבד ומודה ברפפות, והשתא ניחא, ומיהו אפי' לומר דאה"נ דלא גריס בדת"ק אלא רפפות כגירסתנו, ומ"מ אמר מר דרעדות במכ"ש אתו, דכיון דאפי' רפפות שאינם מתרעדות אם יוגעו ונמצא דראויין לישיבה טפי מרעדות, עכ"ז הואיל ולא עבידי לישיבה טהורין אפי' לחטאת כ"ש רעדות דטהורות, ור"א פליג בסברא וסבר דאדרבא רעדות עדיפי, דפעמים שאדם יושב עליהן אפי' שמתרעדות קצת, דס"ם הם עצים עבים ואינם נשברים, הילכך חשובים כלים וראויים למשכב, אבל רפפות דסתמייהו עשויים מעצים דקים שאין עשויים אלא לצל בחלונות, ובפרט במ"ש בתוס' דאהלות הביאה הר"ש שם וז"ל סריגות אלו של אוצרות רפפות אלו של אלקטיאות ע"ש, דמסתמא הן של עצים דקים ואין ראויים לישיבה כלל, והשתא היינו דמסיים הרמב"ם שדומה לו בלתי אפ' שיאמר ר"א טמאות בין ברפפות בין ברעדות, ודנקט רעדות לרבותא דאע"ג דמתרעדות טמאות וכ"ש רפפות, כי לא תמצא בתוס' שיתאמת כך אלא איפכא, והיינו כדתנינן הכא דתני בשם ר"א הרפפות טמאות, מכלל דלתנא דמתני' הרפפות טהורות אפי' לר"א, דאל"כ מה חידש כאן תנא תוספאה היינו משנתנו, והשתא מבו' נמי מאי דמסיים אריה"ו אף אני כך אמרתי, כלו' דלר"א אף הרפפות טמאות ואני סובר דהלכה כמותו, אבל חבירי גזרו עלי שאהא מודה בהם בטהרה, כלו' ברפפות דליכא למ"ד בהו טמאות דאפי' ר"א לא טימא אלא הרעדות אבל לא הרפפות. והרמב"ם בפי"ד דין ט' פי' הרפפות אינם כלים וטהורין אף לחטאת, משמע דס"ל כדאמרן דכ"ש הרעדות ולכך לא הוצרך להזכירם כי היכי דלא הזכירם ת"ק דמתני'.

(ג). דבילה של תרומה וכו' אעפ"י שיש וכו'. כתב הר"ש (פי"א מ"ג) ברייתא זו כתובה בטעות דמאי

1 בכי"ו: ספק הקופצין, ובמשנתנו (טהרות פ"ד מ"ז), שציין לה רבינו לעיל בסמוך, מונה בין הספיקות שטהרו חכמים בתרומה: ספק השרצים. ובארו בתוספתא שם פ"ה ה"ח: ואיזה ספק שרצים שטהרו חכמים, זה ספק הנזרקים (עיין בתס"ר שם, עמ' 66, ולעיל שם עמ' 59). וכאן אמרו בתוספתא שספק הקופצין, והוא אדם שקפץ ממקום למקום (כלשון משנתנו באהלות פ"ח מ"ה, אלא ששם במאהיל עסיקינן), וספק נגע ספק לא נגע (עיין ר"ש טהרות פ"ד מ"ב), אעפ"י שהוא טהור לתרומה טמא לחטאת, מפני שספקה פסול (כצ"ל במקום „שספק הפסול", וההי"א של „הפסול" שייכת למלה שלפניה), כלומר מפני שספק טומאה זו פוסל לכתחילה לטהרות (עי' ירוש' שבועות פ"ב ה"א, לג ע"ד, ובבלי ע"ז ל"ד ב'), ולחטאת ספק זה אפי' בדיעבד פסול.

2 עיין או"ש פי"ד מה' פרה ה"ט, והעיר על ירושלמי ע"ז ספ"ב, מ"ב סע"א.

פי שיש בה כביצה בין טמאה ובין טהורה, אם כן אין טהרה לחטאת, שאני אומר נטמא המדה במים וחזר המזה וטמא את המים, נטמא האזוב וחזר האזוב וטמא את המים. (ד). אמר רבי מאי' במה דברים אמורים שתחבה בכוש או בקיסם, אבל נטלה בידו נטמא וטמא את מי חטאת, רבי יוסי ורבי שמעון אומרי' אין הטהור לתרומה מטמ' את מי חטא' ואת אפר חטאת ואת המזה מי חטאת. (ה). כל הטעון

חסדי דוד

אעפ"י ומאי א"כ, הלא ה"ג אעפ"י שיש בה כביצה בטמאה טמאין ובטהורה טהורין, א"נ גרסי' אם אין בה כביצה בין טמאה בין טהורה טהורין, א"כ כלו' שאם תאמר בכל ענין המים טהורין שנטמא הנוטלה והזר וטימאם אין טהרה למי חטאת ע"כ. ודבריו מגומגמים, חדא במאי דקשיא ליה דמאי אעפ"י דגר' דלי' אעפ"י בלבד הוא דקשיתיה, ואי מהא מאי קו' שפיר שייך לשון אעפ"י דאעפ"כ שיש בה שיעור לטמא אחרים אפ"ה המים טהורין, ואעיקרא דמלתא הו"ל להקשות דאיך יתכן לומר שהדבילה טמאה והמים טהורין, ויש לדחוק ולפי' שזו כוונתו. וגם מ"ש אח"כ בפי' א"כ שא"ת בכל ענין המים טהורין שנטמא הנוטלה וכו', אין הבנה לדבריו דכיון שהמים טהורין היאך נטמא הנוטלה, וצ"ל דט"ס נפל בדבריו וצ"ל שא"ת בכל ענין המים טמאין שנטמא הנוטלה וכו', ועדיין צריך פי' לפירושו דאיך יובן מ"ש דא"כ אין טהרה וכו' נטמא המזה וכו' נטמא האזוב וכו', ואולם אעיקרא דמלתא לא ידעתי למה לא העיר שהיא היפך משנתנו, דבמתני' תנן בהדיא דאפי' הדבילה טהורה נטמאו המים, וכן בדין שכל האוכלין אפי' של תרומה טהורה טמאות הן לגבי חטאת.

ואני בעניי נלע"ד דודאי הך רישא לא מתוקמא אלא אליבא דר"י ור"ש דסיפא, ודלא כמתני', אלא דברישא תני תנא הדין בלא נתינת טעם, ובסיפא מייתי דברי ר"י ור"ש לפי' מילי דרישא, ולעולם צ"ל כמו שהגיה הר"ש בטמאה טמאין ובטהורה טהורין, וג' אעפ"י קאי אטהורה, וה"ק דבילה שנפלה וכו', אעפ"י שיש בה כביצה דוקא אם טמאה אז ודאי נטמאו המים מחמת הדבילה, ונטמא ממילא גם האדם הנוטלה משום נוגע בידיו במי חטאת שנטמאו, אבל אם היא טהורה לא נטמאו המים מחמת הדבילה אעפ"י שיש בה כביצה, דלית ליה להך תנא שטהרת תרומה טו' היא אצל חטאת וכר"י ור"ש דסיפא, ולפלוגי את"ק דמתני' אתא, דתנן בין טהורה המים טמאין, ומ"ש א"כ וכו', ה"פ דאת"ל סוף סוף דל מהכא משום הדבילה אעפ"י שאין הדבילה מטמאה את המים, מ"מ כיון שהאדם נוגע בידיו במים כדי ליטלה הו"ל נוגע במי חטאת ושלא לצורך הזאה הוא שאין הדבילה מעכבתו מלטבול את האזוב ולהזות, וא"כ נטמא האדם והוזר ומטמא את המים, היינו דמשני א"כ אין טהרה וכו', כלו' אם אתה אומר כן כמתני' שאם נוגע במים זה הטהור לחטאת ומוכן להזות נטמא, א"כ אין טהרה לחטאת, שא"א לא לצמצם ולכוין דעתו שלא יגע בידיו במים בעודו טובל, וכיון שנגיעה זו שלא לצורך הזייה דבלא נגיעה אפי' לטבול, וא"כ נטמא המזה והוזר ומטמא את המים, ואפי' תימא הה"נ שצריך ליזהר שלא יגע במים בידיו, עכ"ז לא ימלט דא"א ליזהר כשמגביה ידו עם האזוב להזות שלא יגטפו מים על ידיו ונטמא האדם ומטמא את האזוב שאוחז בידו והזר האזוב וטימא את המים, א"ו לכוליה האי לא

היוסי, וא"כ ה"נ אעפ"י שזה נוגע במים כדי ליטול את הדבילה אינו כלום, ור"מ פליג וקאמר לת"ק אפי' לדידך דלית לך דטהרת תרומה טמאה אצל חטאת, אפ"ה גם בדבילה טהורה אם נטלה בידיו נטמא וטימא את מי חטאת, ואין ראיה ממ"ש דא"כ אין טהרה לחטאת דהתם שאני שהרי אותה נגיעה היא לצורך הזייה ממש, ואין דנין אפי' משא"א דהכא אפי' ליטלה בכוש או בקיסם ואז ודאי טהורין המים לשיטתך, אבל נטלה בידיו עכ"פ נטמא ונטמאו המים, מאחר שאין נטילתו לצורך הזייה, והדר קתני סיפא מאן הך תנא דס"ל שאין התרומה טהורה מטמאה את החטאת, וקאמר דר"י ור"ש הן דס"ל הכי, ומשום דמתני' לא תני לה אלא משמיה דר"י, קאמר הכא דר"ש נמי כוותיה ס"ל, ונמצא דכולה הך מתניתא דהויא מהלכה, דקי"ל דטהרת תרומה טמא היא אצל חטאת, הילכך כת"ק דמתני' קי"ל, שאם יש בה כביצה אפי' טהורה מ"מ נטמאו המים מחמת הדבילה אפי' לא נגע בה האדם כלל, וכ"פ הרמב"ם ספי"ד דבילה של תרומה וכו', ונטלה ואכלה אם יש בה כביצה המים טמאין, בין שהיתה הדבילה טמאה בין שהיתה טהורה, שכל האוכלין אפי' אוכל קדש אינו טהור לחטאת והאוכלה חייב מיתה מפני שאכל תרומה טמאה, כן הוא בנוס' שלפנינו, וברור דט"ס הוא שהרי האוכל תרומה טמאה אינו ח"מ אלא קאי בעשה כמבו' בה"ת, אלא צ"ל כמו שראיתי בד' ישן של מגדל עוז, מפני שאכל תרומה והוא כבר נטמא במי חטאת וברור, ועמ"ש הכ"מ בשם מוהרי"ק.

(ה). כל הטעון וכו'. הר"ש לא הביאה, והיא גופה קשיא מאי קמ"ל היינו מתני' בפרקין מש' ו', אך נר' דמתני' קתני סתמא כל הטעון ב"מ בין מד"ת בין מד"ס מטמא את מי חטאת וכו', ופי' הר"ש ואפי' לאחר ביאת מים נמי אם לא טבלו לשם חטאת כאילו לא טבלו דמי, כדתנן (בחגיגה) בפ' אין דורשין טבל לקדש וכו', אסור לחטאת וכו' ע"ש, והכא תני תנא איפכא קודם לביאתו במים מטמא את מי חטאת וכו', הא לאחר ביאתו לא, דהך מתניתא דר"י ור"ש היא וסיומא דמלתייהו היא, דסברי דאין הטהור לתרומה טמא לחטאת ופליגי אמתני', ולדידהו הטהור לתרומה טהור לחטאת, ולא חדשו בחטאת אלא דלקדש ולתרומה אינו מטמא אלא במגע ולא במשא (מלבד הזב וחביריו), אבל לגבי חטאת אפי' הטעון ב"מ מד"ס לבד, כגון האוכל אוכל ראשון וכיוצא מה"י דברים שגזרו, מטמא את מי חטאת ואת האפר אע"ג דאפר דעלמא לאו בר קבולי טו' ואפי' את האדם המזה במשא בבגד בלא נגיעה משום מעלה.

ובמ"ש ר"א משום ר"ט יש בה ט"ס, וצ"ל ב א ס ל על כתיפו וכו'. וגם מ"ש ר' אליעזר ט"ס הוא, וצ"ל ר' א ל ע ז ר[1]) בלא יו"ד, דאילו ר' אליעזר סתם הוא ר"א בן

1 וכן הוא בכי"ו.

ביאת מים בין מדברי תור' בין מדברי סופרים, קודם לביאתו במים מטמא את מי חטאת ואת אפר חטאת ואת המזה מי חטאת במגע ובמשא, רבי אליעז' אומ' משו' ר' טרפון נוטל טמא כלי' הטהורי' לחטאת באימל על כתפו ואינו חושש. (ו). אזוב של אשרה ושל עבוד' זרה ושל עיר הנדחת פסול, ושל טהורה לא יזה, ואם הזה כשר. אין מזין ביונקות ולא בתמרו', ונכנס למקדש פטור,

חסדי דוד

הורקנוס וקשיא מר"ט, דר"ט ור"ע מתלמידי ר"א ור"י נינהו, ואיך יתכן שר"א אמר הלכה משמו של ר"ט, ובפרט שר"א לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם (יומא ס"ו ב', סוכה כ"ח א', ועי' ברכות כ"ז ב'), אלא ר' אלעזר בן שמוע הוא, דהיינו ר"א סתם ומתלמידי ר"ע ור"ט הוה. ואכתי צריך לימוד מאי קמ"ל, דהא נמי היינו מתני' דתנן ואת הכלי ריקם הטהור להטאת במגע ובמשא דר"מ, וחכ"א במגע אבל לא במשא, ודוחק לומר דקמ"ל מאן חכמים ר"ט, דא"כ ליתני בקצרה וכלשו' דמתני' כלי הטהור לחטאת במגע ולא במשא, לכך נר' דקמ"ל דאפי' שמירה א"צ, אלא אפי' הביאו הטמא להודיה את הכלי באשל על כתיפו כשר ומקבלי' מניה ואינו חושש שמא נגע, דאימת חטאת עליו ומזדהר שפיר.

(ו). אזוב של אשירה וכו'. הביאה הר"ש (פי"א מ"ז) אבל לא גריס ושל ע"ז, ופי' בה של אשירה איכא לאוקמה באשירה דמשה, ומשום דמכתת שיעורה כדאמרי' גבי לולב בפ' לולב הגזול דל"א ע"כ. ואיברא דהכי אוקימנא התם מכה רומיה דמתני' ובריית', דתנן של אשירה פסול ובתניא לא יטול ואם נטל כשר, ומשני הכא באשירה דמשה. ומ"מ אע"ג דהכא לא אשכחן ברייתא דליתני כי התם לא יזה ואם הזה כשר, אפ"ה מוכרחים אנו לאוקמה בכה"ג, דאילו באשירה סתם אע"ג דאסורה בהנאה מ"מ מצות לאו ליהנות ניתנו, ואפי' תימא דלכתחלה לא יזה משום דמאיס, מ"מ בדיעבד אם הזה מוכרח שתהא הזייתו כשרה, הילכך צריכי' לאוקמה באשירה דמשה דמכתת שיעורא, ובאזוב בעי' שיעורא כדתנן מצות אזוב ג' קלחים ובהן וכו', ואשירה דמשה לאו דוקא דה"ה אשירה של ישרי' שאין לה ביטול עולמית, וכמ"ש התו' שם אלא דלא ניחא ליה לאוקמה בעבריינא, הילכך נקט אשירה שהיתה בשעת כיבוש א"י בכתוב ואשיריהם תשרפון באש, ולא מהני לה ביטול כשאר ע"ז של גוי, והא דלא נקט בשל גוי וקודם ביטול, כבר כתבו התו' שם דמשנקצן מן האילן היינו ביטולו ע"ש, וכתבו הכי לאוקמה אליבא דרבנן, דאילו לר"ש אפי' לומר דבדיעבד יצא אפי' קודם ביטול, דכל העומד ליבטל כמבוטל דמי. ואמנם אעיקרא דמלתא ק"ק מה שייך באזוב ל' אשירה, דאשירה אינו אלא אילן הנעבד או שיש תחתיו ע"ז, וכדאי' בפ' כל הצלמים והאזוב אינו אילן אלא זרע וירק, ובשלמא אזוב של ע"ז שייך ביה, אבל של אשירה מאי שיאטה, ואפ' שהיה דרכם נזרע תחת האשירה ג"כ מיני זרעים והיו עובדין אותם והוי דינם כעיקר האשירה. ומ"ש אא"כ ושל ע"ז ה"נ נ"ל בע"ז דמשה, א"נ אפי' בכל ע"ז ואפי' של גוי אלא דע"ז פי' התקרובת ע"ז שאין לה ביטול אפי' של גוי, ושפיר הוי כעין פנים שהאזוב ראוי לאכילה ובכלל אוכלין הוא, ושל עיר הנדחת פשוט דכתיב ושרפת באש את העיר ואת כל שללה וכו', וה"נ אי' התם גבי לולב.

והא דתני סיפא ושל טהורה, חסר תיבת תרומה ומ"מ לא ידענא מאי קמ"ל דהיינו מתני', וכבר הק' הרמב"ם בפי' המש' דאיך אפ' בו ההזאה והוא יטמא מי חטאת אפי' היתה טהורה, ותי' דאיירי בפחות מכביצה [1]) ע"ש, והביאו מרן בכ"מ ספי"א ע"ד הרמב"ם שפ' שם בין דין אשירה דהכא ובין דין תרומה דמתני', ומסיים עלה מרן ולפי"ז נאמר שגזרו פחות מכביצה אטו כביצה ע"כ, אך ק"ל דכיון דסיפא דתרומה טהורה איירי בפחות מכביצה, א"כ רישא נמי דתנן ושל תרומה טמאה פסול דאפי' בדיעבד, צ"ל דאיירי נמי בפחות מכביצה, דאל"כ ל"ל למינקט טמאה, ליפלוג וליתני בדידה בטהורה עצמה בין כביצה לפחות מכביצה, וכיון דפחות מכביצה היא אמאי פסול אפי' דיעבד, וצ"ל דבטמאה ממש החמירו וגזרו אפי' דיעבד אף בפחות מכביצה, והר"ש כתב אמתני' וטעמא דלא יזה בטהורה, כדאמרי' התם גבי לולב חד אמר מפני שמכשירה וחד אמר מפני שמפסידה ע"כ. וקי' דהו"ל להרב לפי' דהכא מסתברא דלא שייך ההוא טעמא דמ"ד מפני שמכשירה דא"כ איירי בשלא הוכשר, ומדסיפא בשלא הוכשר רישא נמי בשלא הוכשר, וא"כ היכי נטמא דקתני תרומה טמאה, ומיהו לזה יש לדחוק ולומר הא כדאי' והא כדאי', רישא בשהוכשר ומש"ה שייך ביה טו', וטמאה דקתני לאו דוקא טו' ממש אלא כלו' הוכשר דסתמו טמא הוא אצל הטאת, וסיפא בשלא הוכשר ולפי' הוא טהור, אבל מ"מ ק' לדידיה דלא נחית לפי' בפחות מכביצה כדפי' הרמב"ם, א"כ היכי תנן בטהורה ואם הזה כשר, הרי כיון שטובלו במים הוכשר והו"ל לגבי מי חטאת כתרומה טמאה ונטמאו המים והיכי כשר, וצ"ל דכיון דבשעה שבא לטבול האזוב במים הרי היה טהור לפי שלא הוכשר, לא אמרי' בכה"ג בטו' מעלות הכשרו וטומאתו באין כא', והילכך נשארו המים בהכשרן בדיעבד.

אין מזין ביונקות ולא בתמרות ואם הזה ביונקות ונכנס וכו', אלו הן היונקות גבעולין שלא גמרו תמרות שלא הינצו כל עיקר דר"מ, וחכ"א וכו', ויונקות שלא הינצו כל עיקר לא נחלקו וכו'. כל"ל, וכן הוא בנוס' הר"ש (פי"א מ"ז). ומתניתא לפרושי מתני' אתיא, דתנן אין מזין ביונקות ולא בתמרות, אין חייבין על היונקות על ביאת המקדש, רא"א אף לא על התמרות, אלו הן היונקות גבעולין שלא גמלו ע"כ. וברישא פי' מאי דתנן אין חייבין על היונקות על ב"מ, שהכוונה היא שאם היה טמא והזה ביונקות ונכנס למקדש פטור, אבל הזה בתמרות ונכנס חייב, והדר קתני דמתני' סתמא כר"מ דתנא הכי, אבל חכמים שונין איפכא בתמרות פטור וביונקות חייב, משום דר"מ קרי יונקות לגבעולין שלא

1 הר"מ לא אמר כן אלא כדי לבאר תרומה טמאה, .שאם האיזוב כביצה מטמא את המים, ואפילו תרומה טהורה (בטהרת תרומה) פוסלת את המים, ואפילו בפחות מכביצה הזייתו פסולה, עיין בפיה"מ פי"ב מ"ו. וטהורה שבמשנתנו כאן היא טהורה אף לחטאת, ואפילו יש בה כביצה, עיין בס' משנה אחרונה במקומו. ועיין מ"ש רבינו להלן בסמוך.

בתמרו' ונכנס למקדש חייב דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים בתמרות ונכנס למקדש פטור, ביונקות ונכנס למקדש חייב. (ז). אלו הן היונקות גבעולין שלא, תמרו' שלא חצצו כל עיקר דברי ר' מאיר, וחכמי' אומרים תמרות גבעולין שלא גמרו, ויונקות חצצו כל עקר. (ח). לא נחלק על הלכה אלא על הלשון, שרבי אליעזר אומר שורפין עליהן את התרומה, ואין חייבין עליהן על טומאת מקדש, הנלקט לחטאת כנלקט לאוכלין דברי רבי מאיר, ר' יהודה ור' יוסי ור' שמעון אומרים כנלקט לעצים.

פרק (י"א) [שנים עשר] (א). אזוב אימתי כשר להזות משישיר את ניצו, הזה בו עד שלא ישיר את ניצו ר' פוסל, ור' אליעזר בר שמעון מכשיר, מודה ר'

חסדי דוד

נגמר הגן שלהם, ומשמע דזהו פי' שלא גמלו דמתני' מלי' הגמל את יצחק, דמתרגמי' ביומא דאתחסיל כמ"ש הר"ש, ולאותם שלא התחיל עדיין בהן הגן כל עיקר הוה קרי להו תמרות, הילכך אינן אלא עץ בעלמא ואין שם אזוב עליהן ומש"ה חייב, אבל חכמים בלשונם הוו קרו להיפך מדר"מ, והיינו דמסיים לא נחלקו להלכה אלא על הלשון. והדר קתני דאע"ג דר"א ס"ל במתני' דאין חייבין על ב"מ לא על אלו ולא על אלו, מ"מ מודה דלענין תרומה אם הזה בין ביונקות בין בתמרים ונתעסק בטהרות הטהרות הכן טמאות, ושורפין את התרומה דכטמאין חשיבי לכל מילי לבר מחיוב ב"מ, וגרי' דצ"ל ור"א אומר ואולי א"צ להגיה, דהכי אשכחן שיין במקום וא"ו בלי המש' (בילה פ"א מ"א) כמו שאפר כירה מוכן הוא. ואמנם לא אתפרש לר"מ ולרבנן אם הזה באותן שלא גמרו ונגע בתרומה אם טעונה שריפה או לאו, דמדקתני אין חייבין על ב"מ משמע חיובא הוא דליכא אבל איסורא איכא, ומ"מ לענין תרומה איכא למימר דשורפין ואיכא למימר תולין, ולא מצאתי כעת גילוי לזה דהרמב"ם בספי"א לא כתב אלא בל' משנתנו. וראיתי להתוי"ט שכתב אין חייבין וכו', איכא למידק אמאי לא תני ואם הזה כשר, ואולי דהכא צריך הזייה אחרת ומדרבנן ע"כ, ולפעד"ן דמדתנן אין חייבין משמע אבל אסורין מס' תורה אלא דאין חייבין על הספקות, ונראה דבתרומה תולין מדלא תנן לה גבי ששה ספקות ששורפין את התרומה, ועיין מה שכ' בר"פ דלקמן.

(ח). הנלקט לחטאת וכו'. לא ידענא מאי קמ"ל, דמתני' היא אלא שיש שינוי בלשון, דאילו במתני' תנן לקטו לחטאת כמלקט לאוכלין דר"מ וכו', והכא קתני הנלקט לחטאת, ואולי דבהא פליגי דתנא תונא סבר כיון שהאזוב ראוי לאכילה, א"כ מסתמא אמרי' שהבעלים זרעוהו[1] לאכילה, וא"כ דוקא אם לקטוהו הבעלים עצמם לחטאת אמרי' לרבנן מחשבה דהשתא מבטלת מחשבתו ראשונה ויצא מתורת אוכל וחשיב כמלקט לעצים, ואפי' נפלו עליו משקין מנגבו וכשר, אבל נלקט מגברא אחרינא לשם חטאת אין מחשבה של זה שאינו בעליו מועלת לבטל ממנו תורת אוכל[2] ואעפ"י שנגבו פסול, ותנא תוספתא ס"ל דכיון דאינו דבר חשוב מסתמא לא קפדי אינשי עילויה, והלוקטו חשיב כבעלים יהיה מי שיהיה ודינו כעצים, והרמב"ם פי"א פ' כל משנתנו לקטו וכו' ע"ש.

1 עיין בס' משנה אחרונה פי"א מ"ח, ד"ה לקטו.
2 עיין ירושלמי שביעית פ"ח ה"א, ל"ז ע"ד ואילך.

פרק (י"א) [שנים עשר] (א). אזוב אימתי כשר וכו'. אע"ג דקתני בפ' דלעיל דיונקות הן גבעולין שלא גמרו, אצטריך למיתני הכא אימתי נקראים גמרו, וקאמר משישיר את ניצו ואז כשר לכתחלה, ושוב קתני שאם הזה עד שלא ישיר את ניצו ר' פוסל וראב"ש מכשיר. ולכאורה נר' דר' שפיר סבר כתנאי דפ' דלעיל, דאין חייבין על היונקות על ב"מ כפי מה שביארנו דחיובא הוא דליכא הא איסו' איכא ופסול לטהרות עד שיחזור ויזה, אבל ראב"ש פליג אתנאי דלעיל נמי דהא מכשיר משמע לגמרי. ומיהו כפי מ"ש הרמב"ם בפי' המש' לעיל דיונקות היינו הפרח קודם שיפתח כל עוד שהוא מקובץ בכיס א' ע"ש, נר' דס"ל דמ"ש שלא גמלו היינו שלא נפתח הגן, אבל אם נפתח כשר אפי' לכתחלה ואפי' עד שלא ישיר את ניצו, וצ"ל דס"ל דמתני' ומתניתא פליגי דמש"ה תנא דמתני' תנא עד שלא גמלו ותנא ברא תנא גמרו כדלעיל, וה"נ דגמרו היינו משישיר את ניצו כדתני הכא ועד שלא ישיר פסול לגמרי לר', אבל אנן לא קי' כמתניתא אלא כמתני' דמשגמלו כשר לכתחלה ואפי' יש בו הנץ, וכתוב הדר הוא ובוסר גומל יהיה נצה דמוכח דבהיות הנץ בו קרוי גומל. והשתא סליק לן איפכא דר' דלא כמתני' דפ' דלעיל, אלא סבר דכל שלא נשר הנץ עדיין בכלל יונקות הוא, וראב"ש כמתני', וא"כ אע"ג דקי"ל כר' מחבירו, בהא קי"ל כראב"ש דאתי כסתם מתני', דצ"ל שבית דינו של ר' לא הודו לו לפסול, והילכך הוצרך למסתם מתני' דלא כוותיה. וכ"נ להדיא מדברי הרמב"ם שם בפי"א, דבתר דפי' כסתמא דמתני' דלעיל כתב ומאימתי מזין באזוב משינץ ע"ש, דמשמעותו ודאי משיתגלה הנץ אפי' עד שלא ישיר וברור. ומ"מ תמהני מהר"ש ז"ל דמייתי בס"פ דלעיל הך תוס', ולא העיר אי ר' כמתני' אי ראב"ש כמתני' והניחה חלקה, ועפי תמיהא לי על מרן דעל מה שכ' הרמב"ם משינץ כתב דהכי משמע בתוס' שהביא הר"ש בסוף פי"א עי' שם, ואחר המחילה נהפוך הוא.

מודה ר"י וכו'. במתני' (ספי"א) תנן מצות אזוב ג' קלחים ובהן ג' גבעולין וכו', רי"א מצות אזוב ג' וכו', שיריו ב' גרדומיו כ"ש, ומייתי לה תלמו' בפ"ק דסוכה די"ג, אדקאמר ר"ה אגד בחד לאו שמיה אגד שלש שמיה אגד ב' מחלוקת ר"י ורבנן, דתנן וכו' קס"ד מדשיריו ב' לר"י תחלתו נמי ב' והאי דקתני ג' למצוה, ומדר"י ג' למצוה לרבנן ג' לעכב, והתניא רי"א אזוב תחלתו ב' ושיריו א' פסול ואינו כשר עד שיהא תחלתו שלשה ושיריו ב', איפוך לר"י ג' לעכב לרבנן ג' למצוה, והתניא אזוב תחלתו ב' ושיריו א' כשר ואינו

יוסי באזוב שתחלתו שנים ושיריו אחד שהוא פסול. (ב). קרדומי אזוב כשרין, וגרדומי ציצית כשרין, ירד וטבל ועלה אם יש עליו שטף של מומי גשמי' והזה הזאתו פסולה, ואם יש עליו משקה טפח והזה

חסדי דוד

פוסל עד שיהא תחלתו כשיריו א', ופירש"י והתניא בניחותא וכו' ע"ש, דנר' בהדיא דמחלוקת דקאמר ר"ח לפי המסקנא היינו דלרבנן אגד ב' שמיה אגד, ולר"י לאו שמיה אגד, ומש"ה אמר דג' לעכב ואין ספק דהלכה כרבנן דשמיה אגד וכ"פ הרא"ש ע"ש. אמנם לפי"ז מתניתא דקתני הכא מודה ר"י שתחלתו ב' וכו' שהוא פסול משוללת הבנה דלמאן מודה, והלא אדרבא לרבנן ב' כשר ואיהו ניהו דפוסל דס"ל ל"ש אגד. ואמנם אעיקרא דמלתא קשיא לי, מנ"ל לר"ח דלר"י הא דפוסל בב' היינו דקסבר ל"ש אגד, דילמא אה"נ דבעלמא שמיה אגד אבל הכא הלכתא הכי גמרי' לה דבעי' ג' גבעולין אפי' לעכובא, ותדע דהא מעיקרא דהוה ס"ד דתלמו' דלרבנן הוא דבעי' ג' לעכב הא ודאי דלאו משום אגד הוא, דהא רבנן אית להו במתני' להדיא דאם לא אגדן כשר, והיכי מצי' למימר דהא דבעי' ג' לעכב היינו משום דבליר מג' ל"ש אגד והא אגד גופיה לא מעכב, א"ו דהכי גמירי לה, א"כ לר"י נמי נימא הכי, ואע"ג דאין זה מוכרח די"ל דאע"ג דאגד לא מעכב מ"מ בליר מג' מעכב, דהו"ל אינו ראוי לבילה, מ"מ אכתי ק' לר"ח דטעמא משום אגד, וראיתי להרשב"א בשיטתו לסוכה שכתב וז"ל ואסיקנא דלרבנן מצות אזוב מן התורה לעכב בג', דבלא"ה ל"ש אגד, ולר"י שנים מן התורה הוי אגודה ע"ש, וק"ע דאנן איפכא אסיקנא וכדלעיל, ומוכרח לומר דהו"ל גי' אחרת בסוגייא, ונלע"ד דכי קאמר ש"ס והתניא וכו', לאו בניחותא מתני לה אלא בל' קושיא כאידך והתניא דקיס ליה להמקשן דהך נמי ר"י היא, ואפ' דהכי גרים להדיא רי"א וכו', והיינו דפריך מדר"י אדר"י דבחדא מתניתא קאמר דתחלתו ב' ושיריו א' פסול, ובאידך קאמר תחלתו ב' ושיריו א' כשר, ומכח קו' זו הדר ביה תלמו' ממאי דמפיך לה וה"ג אלא מהוורתא כדמשני' מעיקרא, והיינו דלר"י ג' למצוה ולרבנן לעכב, והשתא ל"ק דר"י אדר"י דכי קתני בחדא מתניתא תחלתו ב' כשר היינו בשאגדן, דהאגד מועיל להו כאילו הוו ג' בדיעבד, ומ"מ למצוה מן המובחר בעי' ג' אפי' אגדן, וכדתני במתני' אלא דבברייתא אשמועי' שאם אגדן כשר אפי' בב', דאגד ב' שמיה אגד, ואידך מתניתא דקתני תחלתו ב' פסול, היינו כשלא אגדן, ואז לא מהני בתחלה אא"כ הן ג' אבל ב' פסול, וממילא הא דמסיים בחדא מתניתא שיריו א' כשר, היינו כשאגדן מתחלה דבהכי איירי הך מתניתא, והילכך כיון דאין שירי אגודה סגי בכ"ש אפי' בחדא, ובאידך דאיירי בלא אגודה כלו' דלא אגדן מעיקרא בכה"ג לא שרי ר"י אלא בשיריו ב', אבל שיריו א' פסול הואיל ולא הוה להו חשיבות אגודה מעיקרא, וכל זה הוא אליבא דר"י, אבל לרבנן לעולם בין תחלתו בין שיריו לא סגי בבליר מג', ואפי' אגדן לא מהני להו למחשבינהו דאגד ב' ל"ש אגד לדידהו, והיינו מחלוקת דקאר"ח, ובהכי מתיישב מ"ש הרשב"א והבן. ואולם להלכה נר' דכיון דשקיל וטרי תלמו' כוליה האי במלתיה דר"י הלכתא כוותיה, וז"ש הרמב"ם בפי' המש' והלכה כר"י.

ומעתה נפתחו לנו שערי אורה להבין ולהשכיל פסקו שבפי"א דין ד', וז"ל מצות אזוב ג' קלחין וכו', נמצאו ג' גבעולין ושיריו ב', ואם לקח ב' בתחלה ואגדן כשר, נתפרדו הגבעולין ונשרו העלין אפי' לא נשאר מכל גבעול מהן אלא כ"ש כשר, ושירי האזוב בכ"ש וכו', ואח"כ פי' קלח שיש בו ג' בדין מפסקו וכו', שמצותו להיות אגודה פסקו ולא אגדו כשר ע"כ. וע"ש בכ"מ מה שנדחק בזה בשם מהרי"ק לאוקמי למלתיה אליבא דרבנן בב' דרכים ושניהם דחוקים, ועכ"פ לא העיר למה זה הוסיף בלקח ב' בתחלה לכתוב ואגדן דמשמע הא לא אגדן לא מהני, וק' הדא דאכתי לא הזכיר כאן רבינו עיקר מצות אגודה עד אח"כ, א"כ הך ואגדן הכא לכאורה טפל בלי מלת, ותו דמדבריו דבתר הכי מוכח דמצות אגודה אינה אלא למצוה, והיכי כתב הכא דמיירי בדיעבד, שהרי אמר ואם לקח וכו' ואגדן כשר דמוכח הא לא אגדן פסול וק' דידיה אדידיה, וע"ק מ"ש רבי' ושירי האזוב בכ"ש שהוא לכאורה שפת יתר וכמש"כ מרן גופיה, ואפי' נפ' כמ"ש מרן דה"ק שירי וכו', אכתי ליש' יתירה הוא, ועוד דלדידיה ל"ל דרבי' חזר בו מפירושו דהתם כתב דהלכה כר"י והכא פי' כת"ק, אבל לפי האמור ניחא, דלעולם פי' כר"י וכדפי' במשנתנו, דלרבנן לא סגי בבליר מג' בין אגדן בין לא אגדן בין בתחלתו בין בשיריו, דת"ק דמתני' לא הזכיר שיריים כלל, אלא סיומא דמלתיה דר"י היא דקאמר ושיריו ב' וגרדומיו כ"ש, וב' הברייתות דבגמ' תרווייהו ר"י ניהו כדאמרן, והילכך שפיר פי' דלכתחלה מצות אזוב בג' גבעולין ושיריו ב' דהכא איירי בלא אגודה, ושוב קאמר ואם לקח ב' בתחלה ואגדן דוקא כשר, דהיינו ברייתא שניה דבש"ס אליבא דר' יוסי הא אם לא אגדן היינו אידך ברייתא דקאר"י ב' בתחלה פסול.

ובזה יובנו היטב דברי התוס' דהכא, דקתני מודה ר"י באזוב שתחלתו ב' ושיריו א' פסול, כלו' אעפ"י שתמצא בברייתא אחרת דקאר"י גופיה ב' בתחלה כשר, מ"מ מודה הוא דזימנין דפסול והיינו בשלא אגדן, ואח"כ כתב רבינו נתפרדו וכו', כלו' שנתפרדה האגודה אפי' לא נשאר אלא כ"ש מהעלין כשר, והיינו פי' גרדומיו דקאר"י במתני', ובתר הכי הדר ואמר ושירי האזוב כלו' שירי האזוב עצמו דהיינו מהגבעולין בכ"ש, פי' אפי' גבעול א' שנשתייר סגי, לפי שהיה אגוד בתחלה דמ"ש לעיל ושיריו ב' היינו כשלא היה אגוד מתחלה, ונמצאו דבריו מאירים וברורים, והר"ב א"ן נדחק טובא עפי ממה שנדחק מרן, ולא יישב שינוי הלשונות כדלעיל וע"ש שהניח דברי הרשב"א בצ"ע. ושוב ראיתי להר"ב מה"מ דנהית לחלק כפי דרכנו בין אגדן ללא אגדן, דהא דב' כשרין היינו כשאגדן אלא דכתב דרבינו פי' כרבנן ע"ש, שגם לפי דרכו אינו מיושב כ"כ, ועוד שלא ראו עיניו דברי רבינו במש' שכתב דהלכה כר"י ע"ש, אך לדרכנו ניחא הכל, ומתוך האמור נתבארו דברי התוס', ומאי דמסיים קרדומי (היינו כמו גרדומי) אזוב כשרין וגרדומי ציצית כשרין, היינו לומר דכי היכי דבאזוב סגי בכ"ש כדתנן ה"נ בציצית [1]).

(ב). ירד וטבל וכו'. מייתי לה הר"ש בספי"ב, ופי' בטף של מי גשמים הן מי המקוה וכו', הזאתו פסולה

1 עיין מנחות ל"ה ב' ובתוספות שם ל"ח ב' סד"ה אלא.

הזאתו כשרה, ורבי יהודה אומר יש עליו משקה מרגליו' והזה הזאתו פסולה. (ג). אזוב שהטביל עצו עם גבעוליו, אף על פי מזה והמים שופעי' מן העץ לגבעול כשר כדרכו, ואינו חושש שמא מן העץ יצא. (ד). אזוב שהטביל מקצתו רבי יהודה מכשיר, שר' יהודה אומר מטביל מקצתו וחוזר ומקיף עליו עד שיטבול את כולו, הטביל את כולו לא יזה ממנו הזאה שנייה אלא עד שינגב. (ה). צלוחית שפיה מזין הימנה הזאה שנייה אבל לא הזאה ראשונה, מפני שהמים ניסטון דברי רבי מאיר. (ו). שלשה דברים אמר רבן שמעון בן גמליאל משום ר' שמעון בן כהנא, מימיהן של כהנים לא נמנעו מלהזות באזוב הטובל ובצלוחית שפיה צר, ופוצעין אגוזים של תרומה בידים

חסדי דוד

שביטלו מי גשמים את מי הזאה לפי שאינן ראויין לנוח עליו, משקה מרגליות דרך אדם כשעולה מן הטבילה עומדין עליו המים טיפין טיפין ודומין כמין מרגליות וכו', ומהך תוס' הוא שכתב הר"ש גופיה לעיל על מ"ש ר"ת דב' טבילות צריך א' קודם הזאה כדי לקבל הזאה ואחת אחר הזאה שהיא המטהרתו, וכתב שכדבריו משמע בתוס', והיינו הך דהכא דאי ליכא טבילה קודם הזאה היכי קתני הכא ירד וטבל וכו', אבל הרמב"ם ס"ל דאין שום חיוב לטבילה אלא אחר הזאה ע"ש ברפי"א, ומ"מ מתוקמא מתניתא אליביה במי שבא אחר יום הז' ולא הוזה ולא טבל, דאז יכול לטבול לדעתו ז"ל בין קודם הזאה בין אחר הזאה, כמבו' שם בדין ב' ע"ש, וק"ק אמאי השמיט רבינו הך תוס', הואיל ומתוקמא שפיר דאי אתרמי שבא וטבל תחלה ובשעת הזאה יש עליו מימי המקוה מה דינו כדהכא.

(ג). אזוב שהטביל וכו', אעפ"י ש מ ז ה וכו'. כצ"ל, ופי' ברור, דאע"ג דתנן שטובל ראשי גבעולין שהגבעולין הן הן האזוב דקאמר רחמ' ולא העץ, מ"מ אי אתרמי שטבל גם העץ אעפ"י שהמים שופעים מהעץ לגבעול אינו כלום, ואינו חושש לומר שהמים יוצאים מן העץ שאינו עיקר האזוב. והרמב"ם ברפי"א כתב דטובל ראשי גבעולין, והשמיט הך תוס' לגמרי משמע שאינה הלכה. והא דתני סיפא אזוב שהטביל מקצתו ריה"ו מכשיר, פי' מכשיר לחזור ולהטביל לצורך הזאה אחרת לאיש אחר וא"צ לנגב, כיון שנשאר מקצת מהגבעולין שלא נטבלו, שריה"ו אומר מטביל מקצתו וחוזר ו מ ט ב י ל וכו', כצ"ל אבל אחר שהטביל את כולו והוצרך אח"כ לטבול עוד לצורך אדם אחר צריך לנגב תחלה שירי המים הראשונים, דאל"כ מתערבין המים שבאזוב עם המים שבכלי ומים שבאזוב חשיבי כמי סיפוג, דבעי' וטבל במים שבכלי והא נמי אין הלכה כמותו, אלא כמ"ש רשב"ג לקמן בסמוך.

(ה). צלוחית שפיה צ ר מזין וכו'. כצ"ל, והנה במתני' (פי"ב מש' ב') תנן צלוחית שפיה צר טובל ומעלה כדרכו, ריה"ו אומ' הזאה ראשונה ע"כ, ופשטן של דברים דנת"ק לא חיישי' כלל שמא יגע האזוב בצדדי פיה והו"ל מי סיפוג, ל"מ בהזאה ראשונה שהיה האזוב נגוב, דפשי' דכיון דטבל תחלה בתוך הכלי שהוא רחב שהרי כשהוריד האזוב היה נגוב ולא שייך סיפוג כלל, אלא בהעלאתו והכא שעתה כבר טבל בתוכו, ושפיר קרי' ביה וטבל ושוב אין נפסלין המים בהעלאתו אפי' יגע משום מי סיפוג, אלא אפי' בהזאה שנייה שהאזוב לח, וסד"א דנוגע בצדדי פיה קודם שיורידנו בתוך הכלי ונימא וטבל ולא שיספוג, קמ"ל דבשניה נמי לא חיישי' שמתבטלין מי הסיפוג במים שטובל אח"כ בתוך הכלי, וריה"ו דלא שרי אלא הזאה ראשונה לדבריהם דרבנן קאמר, לדידי אפי' בכלי רחב כיון שהזה פעם ראשונה באזוב לא יזה ממנו שניה עד שינגב וכדתנינן בפסקא דלעיל, אלא אפי' לדידכו אודו לי מיהת בצלוחית שפיה צר דלא שרי אלא הזאה ראשונה אבל לא שניה מטעם האמור, ואמנם טעמיה דר"מ דהכא דסבר איפכא דשרי בשניה ופסיל בראשונה לא אתפרש, ואפי' לומר דבפעם ראשונה עדיין לא נתלחלח האזוב כ"כ והגבעולין רחבין ונוגעין בפי הצלוחית דרך העלאה ומש"ה חייש ר"מ, ומ"ש שהמים ניסטים, נר' פי' מל' היסט, כלו' מתנועעים ממקומן ונסחטים בצדדי הכלי, אבל אח"כ בשניה כבר נתכמש האזוב ונתכווץ מרוב הלחלוחית ואינו נוגע בפי הצלוחית אעפ"י שפיו צר, ובדאי דקי"ל כרבנן דמתני', וכ"פ הרמב"ם ספ"י דאינו צריך ליזהר שמא יגע בצדדי הכלי הפעם שנייה, כלו' אפי' בפעם שניה וכ"ש בראשונה, אבל הראב"ד הבין בדבריו דבשניה דוקא כשר ולא בראשונה, ולכך השיג וע"ש בכ"מ. אמנם מ"ש שם להסביר טעמא לר"מ למה השניה כשירה והראשונה פסולה הוא דחוק, וע"ע להר"ב ה"ן ולהר"ב מה"מ וגם דבריהם דחוקים, וכלם לא ראו התוס' במקורה רק מה שהביא הר"ש, אכן כפי מ"ש בתוס' דלעיל מוכרח לפ' דברי ריה"ו דמתני' כדאמרן, דלדבריהם דרבנן קאמר, ודע דהר"ש גריס בתוס' דברי ריה"ו, וצ"ל דתרי תנאי אליבא דריה"ו, ואמנם קושטא הוא דאפי' לגרסתנו דגר' ר"מ נר' דצ"ל דתנאי נינהו אליביה, דהא סתם מתני' ר"מ וסתמא דמתני' שרי בכל ענין, ומיהו זימנין אשכחן סתמי דלא כר"מ.

(ו). שלשה דברים ארשב"ג משום ר"ש בן כהנא וכו'. שם זה דר"ש בן כהנא לא מן השם הוא ולא מצאנוהו בכל התנאים [1]), וגם מ"ש כהנא בלי תרגום לאו אורחייהו דתנאי בהכי, ואולי הוא ר"ש בן הסגן דאשכחן דאורחיה דרשב"ג לומר דברים משמו, כדאי' בכתובות דכ"ג רשבג"א משום ר"ש בן הסגן מעלין לכהונה ע"פ עד א', ומ"מ ק"ל על הר"ש (פי"ב מ"ב) שהעתיק בן כהנא כלי שלפנינו ולא העיר, והנה מ"ש לא נמנעו מלהזות באזוב (הנטבל כצ"ל), כלו' לאפוקי מדריה"ו דתני לעיל דלא יזה עד שינגב, ובצלוחית נמי לאפוקי מדריה"ו דמתני' ומר"מ דמתניתא, אלא כתנא קמא דמתני' דשרי בכל ענין, והא דפוצעין אגוזים נראה משום דאוכלי תרומה זריזים הן ולא חיישינן דילמא אתו ליגע באוכל.

1 בתוספתא שביעית רפ"ה: אמר רבן שמעון בן גמליאל אני ראיתי את שמעון בר כהנא וכו'. ובפירוש רבינו שם ציין גם לירושלמי חלה ספ"ד. ונזכר גם בתוספתא יבמות פ"ד ה"ה, ופירשה רבינו שם.

סאובות ולא חששו להן משום טומאה. (ז). האומר לחברו הזה עלי ואזה עליך רבי עקיבא מטמא, וחכמים מטהרין, המשמר חייב חטאת אפילו עד עשרה ימים הרי הן בחזקתן, ואין צריך טבילה. (ח). הכל כשרין להזות, חוץ מחרש שוטה וקטן, ור' יהודה מכשיר בקטן, ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר חרש שוטה וקטן שהזו ואחרים רואין אותן הזאתן כשרה. (ט). נתכוון להזאת

חסדי דוד

(ז). האומר לחבירו הזה עלי וכו'. הביאה הר"ש (שם) ופי' וחכמים מטהרין דסברי והזה הטהור טהור מכלל שהוא טמא, וכתוב שם בהגה' עיין פלוגתייהו במס' יומא פ"ק די"ד ע"ב, ואני שמעתי ולא אבין מה ענין אותה פלוגי' למאי דקמן, דהתם איירי בטהור שנפלה עליו הזאה דר"ע מטמא, דסבר על הטמא טהור ועל הטהור טמא, ורבנן סברי ק"ו על הטמא טהור על הטהור לא כ"ש, וקרא דוהזה הטהור וכו' מיבעי להו לנתכוון להזות על האדם והזה על הבהמה וכו' וכדלקמן, ומאי דאמר מר טהור מכלל וכו' אינו ענין כלל, ופלוגי' דהכא היינו משום דקי"ל הנוטל שכר להזות מימיו מי מערה וכו', והכא קתני הכי שאם אמר אדם טמא לחבירו הטהור הזה עלי ואחר כך כשתטמא ותצטרך להזות אני אזה עליך, רבי עקיבא מטמא אפילו לזה הראשון כלו' לא אהניא ליה הזאה, דכיון דשומר שכר הוא הו"ל כנוטל שכרו והזאתו פסולה, וחכמים מטהרין לזה הראשון דאכתי לא נטל שום שכר, דמ"מ להזות אינו כלום שמא לא יזה, אבל להשני שפי' דמטמאין אפי' רבנן, שהרי כבר קבל שכרו, ודומה לזה תנן לעיל בפ"ה קדש לי ואקדש לך הראשון כשר אבל השני פסול[1]), ואתיא סתם מתני' כרבנן דהכא, והרמב"ם לא הוצרך להביא הך תוס' מאחר שכבר פי' בפי"ה להדיא דקדש לי ואקדש לך, מלתא דפשי' דה"ה למזה דמ"ש הא מהא תרווייהו חד דינא נינהו.

המשמר מי חטאת וכו'. כצ"ל, ומ"ש הרי הן בחזקתן היינו לומר דלא חיישי' שמא שכח ונגע בהן, דאילו הוה חיישי' היו המים פסולין, וגברא הוה בעי טבילה כדין הנוגע במי חטאת שלא לצורך, אבל השתא דלא חיישי' המים בחזקתן וגברא טהור, ועשרה ימים לאו דוקא דאפי' טובא, והר"ש הביאה (שם) ולא פי' בה מידי, ועיין מ"ש הרמב"ם רפ"י.

(ח). הכל כשרין להזות וכו'. במתני' (פי"ב מ"י) תנן הכל כשרין חוץ מטומטום ואנדרוגינוס והאשה וקטן שיש בו דעת אשה מסייעתו, ובפ' טרף מייתי לה תלמו' (יומא) דמ"ג, ומפ' טעמא שהוא היפך מן הקידוש דתנן לעיל בפ"ה הכל כשרין לקדש חוץ מחש"ו, ריה"ו מכשיר בקטן ופוסל באשה, וה"ט דרבנן דרשי התם באסיפה ואסף איש טהור להכשיר את האשה, והגיה מי שיש בו דעת יצאו חש"ו, ובקידוש כתיב ולקחו סתם הנך דפסלי התם פסלי הכא, וריה"ו א"כ ניכתוב ולקח מאי ולקחו, דאפי' קטן דפסל התם הכא כשר, ואשה פסולה דכתיב ונתן ולא ונתנה, ובהזאה כתיב וטבל במים איש טהור, לרבנן איש ולא אשה, טהור להכשיר את הקטן, דא"כ ניכתוב וטבל במים סתם אי הוי כדלעיל, ה"א משמע מוציא מיד משמע, ולריה"ו דפסל אשה בקידוש ומכשיר קטן. ע"כ הכא בהזאה סבר איפכא איש ולא קטן, טהור להכשיר את האשה, ופריך ממתני' דהכא דמכשיר הזאה בקטן ופוסל באשה ולא פליג ריה"ו, ומשני דעל כרחין פליג דאל"כ לשתוק קרא כדלעיל, ה"א משמע מוציא מיד משמע ע"כ, וכתבו שם התו' תימה הוא דבתוס' תניא בהדיא ריה"ו מכשיר בקטן, ושמא המקשה לא שמיע ליה הברייתא ע"כ, פי' דכוונתם להק' על המקשן דאמאי אצטי' לאתויי מדיוקא דריה"ו מכשיר בקטן מדלא פליג, הרי בהדיא תניא בתוס' דמכשיר, ומשנו דשמא לא שמיע ליה זו כוונת דבריהם, אבל לפע"ד ק"ט דאדמקשו על המקשן שהתי' מבו' כמו שכתבו, טפי הו"ל להק' על התרצן ועל מסקנת הגמ', דהיכי מסיק דע"כ ריה"ו פליג ומכשיר באשה ופוסל בקטן, והא בתוס' תני בהדיא דריה"ו מכשיר בקטן, וצ"ל בהכרח דס"ל לתלמו' דהך מתניתא לאו דסמכה דלא מיתנייא בי ר"ח ור"ה, דע"כ ליכא למימר דריה"ו מכשיר בקטן דא"כ ליכתוב קרא וטבל במים סתם וכדאמרן, א"נ משבשתא היא וצריכי' לתרוצי והיינו דכולה ריה"ו היא, ואתייא לפלוגי על סתם מתני' דמכשיר בקטן ופוסל באשה, וה"מ [= והסורי מחסרא] וה"ק הכל כשרין להזות כלו' אפי' אשה וטומ' ואנדרו' חוץ מחש"ו דברי ריה"ו, שריה"ו פוסל בקטן כלו' בכל קטן, כלו' אפי' יש בו דעת ודלא כמתני', ולהלכה אנן קי"ל כסתם מתני' וכ"פ הרמב"ם בפי"י דין ו', ומיהו לא הכשיר שם אלא בקטן שיש בו דעת אבל אין בו דעת לא, ומ"מ לא דמי לאסיפה, דהתם פסלי' מוכניה אפי' קטן שיש בו דעת לפי שאין דעתו שלימה, אבל להזאה כיון שיש בו דעת קצת כשר, וכדאמרי' לעיל בפ"ק שכן היו המזין על הכהן השורף, אבל אין בו דעת פסול, וממילא דה"ה וכ"ש חרש ושוטה, דהא קטן ס"ס עדיף דאתי לכלל דעת, וה"ט דלא הוצרך הרמב"ם למיתנינהו בהדיא דמקטן שאין בו דעת שמעי' להו, והיינו נמי טעמא דמתני' שלא הזכירם דמכ"ש דקטן שאין בו דעת אתו.

(ט). נתכוון להזות לפניו וכו'. פי' כגון שהיו שם אנשים או כלים מכאן ומכאן שצריכין הזייה, ואמנם ק' דהא במתני' (פי"ב מ"ב) קתני איפכא, נתכוון להזות לפניו והזה לאחוריו, לאחריו והזה לפניו הזייתו פסולה, לפניו והזה מן הצדדין שלפניו הזייתו כשירה, והכא מכשיר אפי' נתכוון לפניו והזה לאחוריו, ואם הגירס' אמיתית[2]) ע"כ פליגא אמתני'. והר"ש גריס הכא והזה מן הצדדין שלאחריו ע"ש, ועדיין לא הונח לנו דאכתי פליגא אמתני', דלא מכשיר במתני' אלא בצדדין שלפניו, וקשיא לי על הר"ש שלא נתעורר בזה, ולי נר' דשבוש מיתנייה, וצ"ל הזייתו פ ס ו ל ה, ודוקיא דמתני' קמ"ל, דע"כ לא מכשר אלא בצדדין שלפניו, אבל צדדין דלאחריו כלאחריו דמו, ובפ' אלו נאמרין (סוטה) דל"ח מייתי תלמו' למתני' אההיא דמיבעיא בדין נשיאות כפים אי צדדין כלפניו או כלאחריו, ופירש"י שם על הצדדין שלפניו לצדדין שיש ממנו ולהלן ולא לצדדין שישנם ממנו ולאחור, וה"נ העומדין בצדדין של כהן הימנו ולהלן בכלל ברכה הכלפניו דמו, אבל שלאחר הימנו אעפ"י שאינן אחוריו ממש כלאחריו דמי ע"כ, ועמ"ש בסש"ל ספ"ג דברכות בס"ד.

1 וכפי' הר"מ שם בפיה"מ במקומו ובחיבורו פ"ח מה' פרה ה"ו, ושלא כפירוש שאר מפרשים שם.

2 עיין תס"ר, עמ' 252.

לפניו והזה לאחריו הזאתו כשרה. (י). מזין על האדם ועל חביריו בין ער בין ישן, ועל הכלי' בין מתוכן ובין מאחריהם, חוץ ממוסף יור' של שולקי זיתים שהיא מטמאה את הזאה באוי' כנגד המוסף שמזין עליה מאחריה. (יא). טבל את האזוב לשום דבר שהוא ראוי להזאה, מים הנטפין טמאין וכשרין להזאה, אם יש באזוב ישנה, לשום דבר שהיה ראוי להזאה והזה על דבר שאין ראוי להזאה, על הגוי ועל הבהמה על עריבה של אבן, המים הניטפין טהורין ופסולי' להזות, אם יש באזוב לא ישנה, לשום דב' שאינו ראוי להזאה הואיל ותחלת טבילתו פסולה וכך הזאתו פסולה. (יב). וכך היה ר"ג

חסדי דוד

(י). מזין על האדם ועל חביריו[1]). פי' אפי' בהזייה א', אם היו שם לפניו טמאים הרבה והזה הזיה א' כל מי שנגע בו מהמים כ"ש טהור, דלא בעי שיעורא אגבא דגברא, והיינו מתני' (שם) אלא דהוסיף כאן דאפי' ישן, ואע"ג דהא נמי תנן במתני' דמזין אפי' שלא מדעתו, מ"מ סד"א דישן גרע טפי דכמאן דליתיה קמ"ל דאין חילוק, ואע"ג דלא בעי דעת המתטהר, מ"מ דעת המטהר בעי' שיתכוין לכל אותם האנשים, וכפי מ"ש הרמב"ם בפי"ו דין ז' בעי' נמי שיתכוין לטהרו, אבל הראב"ד שם פליג וסבר דסגי שיתכוין לו וא"צ כוונה לטהרו. דהיינו לא בעי כוונה, ומרן השיב דאע"ג דלא בעי כוונה לטבילה מ"מ להזאה בעי, ולא כתב שום חיזוק וראיה דהכיא דספרי לא מכרעא כלל ע"ש.

אולם נלע"ד דה"ט דכיון שהזאה באה לטהרו מן התורה אפי' ליכנס למקדש ולאכילת קדשים, הא ודאי דבעי כוונה, ועי"ל דכיון דכתיב וחטאו ביום השביעי, ש"מ דבעין קדשים בעי דהיינו כוונה, וכי היכי דפרה גופה אע"ג דחולין היא החמירו בה בכמה מילי כעין קדשים משום דחטאת קרייה רחמ', ה"נ המוזה מדקרי ביה רחמ' וחטאו ולא כתיב וטהרו ש"מ נחמיר בו כקדשים. ושוב ראיתי להר"ש א"ן שכתב בטעם רבי' משום דחטאת קרייה רחמ' ע"ש, ואי מהא לא איריא לע"ד דאיברא דקרייה רחמ' חטאת לאפר ולמים המקודשים וא"נ דבהו בעי' כוונה, אבל מהא אין להוכיח דבעי' כוונה להזות על האדם לטהרו, אבל מקרא דוחטאו שפיר יש להוכיח כדאמרן. ומאי דתני סיפא ועל הכלים וכו', חוץ וכו', פי' הר"ש יורה של שולקי זיתים של מתכת ועושין לה מוסף של טיט כדי שתחזיק הרבה. ודין המוסף ככ"ה שמיטמא מאוירו[2]) וכו', וכשמזה עליה וההזאה יורדת דרך המוסף מיטמא מאוירו קודם שתגיע ליורה, ואין לה תקנה אלא להזות מאחוריה ע"כ, והרמב"ם השמיט דין זה דמהניא הזאה לכלים בין מתוכן בין מאחוריהן, ומפשט לשונו דבפי"ב קצת משמע דבעיא הזאה עליו דוקא. ומיהו הא לא מסתבר ומ"מ לא ידענא אמאי לא ביאר.

(יא). טבל את האזוב לשום דבר שהוא ראוי להזאה והזה על דבר שראוי להזאה מים הנוטפין וכו', לשום דבר שאינו ראוי להזאה והזה על דבר הראוי להזאה, הואיל ותחלת טבילתו פסולה כך וכו', אמרו לו והלא וכו' דורסין וכו'. כצ"ל, וכן העתיק הר"ש (פי"ב מ"ד) והנה במתני' תנן נתכוון להזות על דבר המקבל טו' והזה על דבר שאינו מקבל טו', אם יש באזוב לא ישנה. וכפי מה שפי' הרמב"ם בפי' המש' ישנה' ג"כ ממ"ש בחבו' פ"י, ה"פ שא"צ לחזור ולהטביל פעם שנית לטהר את הצריך טהרה, לפי שהטבילה היתה כשירה ולא פסל כלל מה שנשאר באזוב מה שהזה על דבר שאינו ראוי, ושוב קתני איפכא שאם נתכוון להזות על דבר שאינו מקבל טו' אעפ"י שהזה על דבר המקבל טו' לא היתה טבילה כשירה לפי כוונתו, ונפסלו שארית המים שבאזוב מלטהר ולפי' אעפ"י שיש באזוב ישנה צריך יטביל שנית, וזהו לענין שירי המים שבאזוב גופיה, אבל לענין המנטפין היינו דהדר תנן המים המנטפין כשרים לפי' מטמאין לשם מי חטאת, וכן פירושו לפי מ"ש הרמב"ם, שאם הטביל את האזוב להזות ע"ד שאינו מקבל טו' ונטפו המים מן האזוב לתוך כלי, אותם הטיפות כשרות להזאה שיטבול את האזוב בהם ויזה, שהרי כיון שכוונתו בשעת טבילה ע"ד שאינו ראוי אפי' הזה ע"ד הראוי בתר כוונתו נמי אזלי', ולפי' מטמאין טו' מי חטאת, דהרי לא נעשה מלאכתן, והה"נ איפכא נתכוון לדבר הראוי והזה ע"ד שאינו ראוי ונטפו המים המנטפין בכלי כשרים להזאה ומטמאין כמי חטאת, שהרי לא נעשה מלאכתן, דלא נעשתה מחשבתו, דאתרוויהו קאי מ"ש המים המנטפין כשרים וכו', ודוקא בהני תרתי, אבל ודאי שאם טבל לשם דבר הראוי והזה ג"כ ע"ד הראוי, הרי נעשה מלאכתן ובטל מהן שם חטאת, ולפיכך אם נטפו בשעת הזייה בתוך כלי אינם ראויים לחזור ולהזות מהן, ואין מטמאין טו' מי חטאת אחר שכבר עשו מלאכתן, זהו פי' משנתנו לד' הרמב"ם.

והשתא הך מתניתא פליגא אמתני' דכולה ר"ג היא כדמפ' בסיפא, דאיהו ס"ל דאפי' אחר שנעשה מלאכתן עדיין שם מי חטאת עליהם ומטמאין טו' מי חטאת, ולפיכך היינו דקתני רישא טבל את האזוב לשם דבר שהוא ראוי והזה נמי לשם דבר שהוא ראוי, מים הנוטפין עדיין טמאין, פי' מטמאין כדין מי חטאת אף שנעשה מלאכתן, וכשרין להזות, ואם רוצה יטבול את האזוב באותן המים שנטפו לתוך הכלי ויזה על אדם אחר. ומיהו אם יש באזוב ישנה, כלו' צריך לחזור ולטבול ואינו יכול להזות באותן השיריים שבאזוב על אדם אחר עד שיחזור ויטבול, שהרי טבל בשביל אחר ובהא נמי דלא כמתני', דס"ל למתני' דסגי במה שטובל ע"ד ראוי וכל זמן שנשאר באזוב יכול להזות על אחרים ולחזור ולהזות עד שיכלו כל המים שבאזוב וכדלקמן, והדר קתני שאם טבל לשם דבר הראוי והזה על דבר שאינו ראוי המים הנוטפין טהורין, כלו' מדין מי חטאת, ולפי' פסולין מלהזות שנפסלו במה שהזה ע"ד שאינו ראוי, ובהא נמי פליגא אמתני', ומסיים ואם יש באזוב לא ישנה, דאע"ג דהמים המנטפים מההזאה הפסולה נפסלו, מ"מ מה שנשאר באזוב כשר, ומיהו אין הטעם לדידיה לפי שהטבילה היתה כתיקונה אדעתא להזות ע"ד הראוי, דהא ברישא נמי הטבילה ג"כ היתה כשירה, ואפ"ה קתני אם יש באזוב ישנה, אלא ה"ט

1 הגירסא הנכונה היא „ועל חבוריו", עיין תס"ר, עמ' 253.
2 עיין לעיל כלים ב"ק פ"ד ה"ה.

אומר למזה פרוש לאחריך שמא תטמא, אמר לו והלא מחלקין היו בפני חלון של רבים דורסן ולא נמנעין, מפני שאמרו מי חטאת שעשו מצותו אין מטמאי'. (יג). וכמה יזה במים ויהא בהן כדי הזאה,

חסדי דוד

דשריא אחר שכבר הזה על אותו האיש שטבל בשבילו שוב אינו יכול להזות על אחר לדעת הך תנא, אלא צריך לטבול על שמו, ולכך אפי' יש באזוב ישנה, פי' צריך לחזור ולטבול שנית, אבל הכא מאי נ"מ שטבל לשם דבר הראוי, מ"מ הרי לא הזה עליו אלא על דבר שאינו ראוי והותה ההזאה כמאן דליתה, ולכן אם יש באזוב א"צ לשנות, ושוב קתני שאם טבל לשם דבר שאינו ראוי והזה על דבר הראוי הואיל ותחלת וכו', ולא תנא הכא לא דין הנוטפין ולא דין שירייס שבאזוב כנג, וסתמו כפירושו דהכא נמי דינו כדין בבא דאמצעיתא, דהנוטפין טהורין ופסולין, ואם יש באזוב לא ישנה, דהכי קאמר אע"ג דהזה על דבר הראוי הואיל ותחלתו טבילתו פסולה כך הזאתו פסולה וכמאן דליתה, וכאילו הזה על דבר שאינו ראוי והנוטפין פרח מנייהו דין מי חטאת ונטהרו ופסולין להזות, אבל המים שבאזוב כשירין, דכיון שלא טבל אלא אדעתא דדבר שאינו ראוי לא מעלה ולא מוריד, ואע"ג שהזה על אדם ראוי כמאן דליתא דמייא, ומעתה מהני לאדם אחר דההזאה שהזה נמי כמאן דליתא. נמצא דמתני' ומתניתא פליגן אהדדי לגמרי, דלמתני' טבל לשם דבר הראוי והזה על דבר שאינו ראוי אם יש באזוב א"צ לשנות, הואיל ותחלת טבילתו בכשרות, אבל טבל לשם דבר שאינו ראוי והזה על דבר הראוי אפי' יש באזוב צריך לשנות, שהטבילה לא היתה כשירה, ובין בזו ובין בזו המים הנוטפין ויצנס בתוך כלי מטמאין כדין מי חטאת, וכשירין להזאה, אבל טבל לשם דבר הראוי והזה ג"כ על דבר הראוי השיריים שבאזוב כשירין ויכול להזות אפי' על מאה, ובלבד שיתכוין לו בשעת הזאה, אמנם המים המנטפין טהורין ופסולין שכבר נעשה מצותן. ולמתניתא בין טבל לשם דבר הראוי והזה ע"ד שאינו ראוי, בין טבל לשם דבר שאינו ראוי והזה ע"ד הראוי דינם שוה, שאם יש באזוב א"צ לשנות, והנוטפין טהורין ופסולין, אבל טבל לשם דבר הראוי והזה ג"כ ע"ד הראוי אפי' יש באזוב צריך לשנות, והנוטפין טמאין וכשירין אפי' לאחר שנעשית מצותן, והיינו דמסיים בה וכך היה ר"ג אומר למזה פרוש לאחריך, שמא ינטפו מהמים עליך והרי הן מטמאין אותך, ואמרו לו דא"צ לכך שהרי מחליקין היו וכו', דכשעשו מצותן אין מטמאין.

ומעתה לדינא אין ספק דקי"ל כמתני', והיינו דפי' הרמב"ם בפי"י המזה א"צ טבילה לכל הזייה, אלא טובל וכו' ומזה על כמה בני אדם וכו', ושוב כתב טבל וכו' להזות ע"ד שמקבל טו' וכו', והזה ע"ד שאינו מקבל טו' וכו', אם נשארו מים באזוב א"צ לחזור ולהטביל וכו', שהרי תחלת טבילתו כשירה היתה, אבל אם טבל וכו', ע"ד שאינו מקבל טו' וכו', והזה על האדם וכו', הזייתו פסולה עד שיחזור ויטבול וכו', ואח"ז כתב הטביל את האזוב ונתכוון להזות ע"ד שאינו מקבל טו', המים המנטפין כשירין וכו', ובפט"ו כתב הרי שטבל את האזוב והזה על האדם הטמא וכו', המים הניתזין וכו' טהורין וכו', הטביל את האזוב להזות ע"ד שאינו מקבל טו' הרי המים המנטפין כשירין וכו' ע"ש, והנה תחלת לשונו ברור דקמ"ל דכל שנעשית מצותן תו לא מטמאין, שאין נקראין עוד מי חטאת ודלא כר"ג אלא כרבנן דאמרו לו, אבל מ"ש אח"כ הטביל וכו', לכאורה יתור נפיש, שכבר כתב כן בפ"י, אלא דכי דייקת אין כאן שפת יתר, דהתם בפ"י כתב הטביל את האזוב ונתכוון להזות ע"ד שאינו מקבל טו', כלו' הטביל את האזוב כתיקונו להזות ע"ד הראוי אלא שאח"כ נתכוון להזות ע"ד שאינו ראוי, והכא לא כתב ונתכוון אלא הטביל את האזוב להזות ע"ד שאינו ראוי, כלו' דמעיקרא הטבילו אדעתא דהכי ואפי' לא עשה כן אלא שאח"כ הזה ע"ד ראוי בין בזה ובין בזה דינם שוה, דהמים הנוטפין כשרין והיינו כמתני' ממש, ואולם הראב"ד שם בפי"י השיג, וז"ל זה האיש מסרס ומערבב והתוס' מסודרת כך וכו' ע"ש, ומ"ש ע"ז מרן אינו מספיק כלל ע"ש, וקושטא הוא שדברי הראב"ד אמת ולדק, דמהתוס' מוכח דלא כוותיה, אלא דלק"מ דהראב"ד רצה להשוות המש' עם התוס' ולפי' נדחק כאשר יר' הרואה שם, אבל הרמב"ם סבר דהתוס' פליגא, דסברת ר"ג היא ויחידאה ולא נקטי' הכי אלא כמתני', ונמצא דרבינו אינו מסרס אלא מזריח זרח ונאכל עירובו שאינו מערבב, אלא אדרבא בורר כדרכו ודאה למתניתא מקמי מתני', וראיתי להרב מה"מ שלין לעיין מ"ש בח"ת, ובלאתי אחריו בתורת שאלה לפי שאינו נמלא אללי, וגם ראיתי שנדחק טובא ושינה והגיה בלי התוס' ורצה להוסיף מדעתו שיש ב' מיני מנטפין ע"ש, ולפעד"ן כדכתי'.

(יג). וכמה יהא במים וכו'. כצ"ל, והיינו מתני' (פי"ב מ"ה), אלא שהוסיף כאן חוץ מזה[1]) שהאזוב בולע, ועוד הוסיף כאן בדברי ריה"ו דלאיזה ענין המשיל לשל נחשת, וקאמר לפי שאינו בולע, ועמ"ש הר"ש דאפי' למ"ד אין הזאה צריכה שיעור מ"מ במנא צריכה שיעור ע"ש, ומדבריו יש להביא ראיה לסברת מהרי"ק דכתי' לעיל בפ"ה, דהאזוב נמי בכלל מנא ולא מדברי הר"ש לחוד אלא מהתוס' גופה יש ראיה לדבריו, דאלת"ה אמאי קתני חוץ ממה שהאזוב בולע יבלע ויבלע ומה בכך הא לא בעי' שיעורא אלא במנא, א"ו אזוב נמי בכלל מנא, הילכך בעי' שיהא השיעור דכדי שיטבול ראשי גבעולין חוץ ממה שהאזוב בולע, וצ"ל דפלוגי' דתנאי היא, דריה"ו דקאמר רואין כאילו של נחשת ס"ל דאזוב לאו בכלל מנא, הילכך כיון שהיה במנא כדי שיטבול ראשי גבעולין אע"ג דכשטובל האזוב לא נשאר השיעור, שהרי האזוב בולע, לית לן בה, ות"ק סבר דאזוב נמי בכלל מנא, הילכך צריך לחשוב מה שהאזוב בולע, והשתא ק"ל על הרמב"ם דברפט"ו השמיט מ"ש בתוס' חוץ' ממה שהאזוב בולע, וליכא למימר דפי' כריה"ו, דאין שום טעם לזה לפסוק כיחיד נגד רבים, ועוד דבפי' המש' כתב בהדיא שאין הלכה כריה"ו, ותמהני ממרן שלא העיר בזה, ואין לומר שדחה הך תוס' מכח מאי דקי"ל דבטבילה א' יכול להזות אפי' על מאה אנשים עד שיכלו כל המים, וכמ"ש בפ"י וכדכתי' לעיל, דנמלא שבאחרונים ליכא שיעורא ע"ג האזוב, ולפי"ז תיקשי נמי להאי דמוהרי"ק, דהא אינו כלום דלעולם

1 צ"ל [וי]זה, חוץ מזה וכו', כמו שמעתיק בפיה"מ להר"מ ריש כלים, בכ"י ילון ובהוצ' קאפח, עמ' ל"ט, עיין מ"ש בתס"ר, עמ' 255.

כדי שיטביל ראשי גבעולין כזה חוץ מזה שהאזוב בולע, רבי יהודה אומר רואין כאלו הן על האזוב של נחשת שאינו בולע. (יד). טהור לחטאת שנטמאו ידיו נטמא גופו, מטמא את חברו וחברו את חברו ואת אחרי לגין, לגין של חטאת שנטמא אוירו ניטמא תוכו, מטמא את חברו וחברו את חברו ואת המזה. (טו). אין אומרין בחטאת זה ראשון וזה אחרון, אלא אפילו מצא כולו תחלה שאין מתק למי חטאת, עיסה נעשי' על גב חטאת ונגע השרץ באחד מהן אפילו מאה כלן תחלה, שאין מונין לחטאת. (טז). כוש הארבלי חבור לטומאה ולהזאה, של פשתן ושל פקיע הרי זה לא יזה ואם הזה מוזה. (יז). כל ידות הכלים הקדוחות חבור, רבי יוחנן בן נורי אומר אף הרוק. וצואה שעל

חסדי דוד

מעיקרא בעי' שיעורא ע"ג האזוב, וכיון שהואי שיעורא בהזאה קמייתא תו לא קפדי' דהו"ל שיירי מגוה וסגי בכ"ש, אבל בתחלה אה"נ דבעי שיעורא ע"ג האזוב וכדברי מוהרי"ק, וא"כ הדרא קו' למה לא ביאר כדברי התו' ול"י.

(יד). טהור לחטאת וכו', אין אומרין בחטאת וכו', אלא אפי' מאה כולן תחלה שאין מונין וכו'. כצ"ל, וכך העתיקה הר"ש (פי"ב מ"ח), ואע"ג דהנך תרי בבי קמאי מתני' ניגהו בפרקין, מ"מ כאן הוסיף דאפי' אחר שמטמא את חבירו וכו', ואפי' מאה מטמא אפי' האחרון את אחורי לגין, כלו' אם נגע בלגין אפי' באחוריו נטמא כולו, ולא נימא דהואיל וקליפה טומאתו טובא, א"כ לא עדיף ממשקין טמאין דאע"ג דגזרו בהו שמטמאין כלים, מ"מ הא קי"ל כלי שנטמאו אחוריו לא נטמא תוכו, וה"נ נימא הכי קמ"ל דבחטאת אינו כן, אלא אפי' לא נטמאו אלא אחוריו ואפי' בשו' מעלות דקליפה טובא נטמא תוכו. ואה"כ נר' דנ"ל לגין של חטאת שנטמא אחוריו נטמא תוכו, דהכי הוא במתני', דגי' הש' שנטמא אוירו (אע"ג דהר"ש העתיק הכי), לפע"ד לא מתיקמא כלל, הדא דלא אשכחן טו' אויר דהיינו בלא נגיעה אלא בכ"ה, אבל לא בשאר כלים, ואפי' לגבי חטאת לא אשכחן כה"ג, וסתם לגין לאו דחרס הוא וכדכתי' לעיל בפ"ע, דשל חרס מיקרי קלל ולגין היינו של עץ וכיוצא, ועוד אפי' תימא דהכא קרי לגין לכ"ח, מ"מ מאי קמ"ל דנטמא תוכו פשי' לכל דבר דינא הכי, ותו מאי קאמר תוכו דמשמע לאפוקי אחוריו, והא ליתא דאפי' לטו' משקין בעלמא אמרי' נטמאו אחוריו תוכו טהור נטמא תוכו כולו טמא, א"ו נטמאו אחוריו גרסי' וכליש' דמתני', ולא בא להוסיף כאן אלא ואת המזה, דאפי' הכלי האחרון יש לו כח לטמא את המזה. ועוד הוסיף כאן בבא שלישית של עיסה שאינה שנויה במשנתנו כלל, ויש בה חידוש דלא תימא דוקא באדם וכלים החמירו לטמא זה את זה ואפי' עד ק', לפי שאין כאן הפסד דטובלין וטהורין, אבל ככרות שאין להן טהרה ויש כאן הפסד אוכלין סד"א דלא החמירו, קמ"ל דככרות נמי אם נגע ככר זה באחר ואחר באחר אפי' עד ק' כולן תחלה, שאין מונין ראשון ושני בחטאת, ומדלא קתני הכא כדלעיל ואת המזה משמע דמ"מ אין כח באוכלין לטמא את הידים אלא דוקא אותו הככר שנגע בשרץ שהוא ראשון, דבכה"ג גזור רבנן בעלמא טו' ידים, בנשבות שניות ולגבי חטאת אם נגע בו הטהור לחטאת נטמאו ידיו ונטמא גופו, אבל הככרות האחרות לא מטמאי את האדם ולא את הלגין כך נ"ל, והרמב"ם לא הביא בפ"ו אלא מה שנשנה במשנתנו, והשמיט בין מה שהוסיף כאן בתרי בבי קמאי, בין בבא שלישית דעיסה לגמרי, ולא ידענא טעמו ואולי דסובר דכיון דלא נשנה כן במתני' שמע מינה דלא סבירא ליה הכי ומתניתא פליגא.

(טז). כוש הארבלי וכו'. הנה במתני' (פי"ב מ"ח) תנן כוש של רובן (נ"א הרבן) לא יזה לא על הכוש ולא על הפיקה, ואם הזה מוזה של פשתן חבור. ופי' הרמב"ם של ארבן אבר יעוו בה הבלים הנעשים מן הגומא וכו', לא יזה לא על עלם העץ אשר יחובר עליו החבל ולא על המכביד אלא על קנה הברזל שהוא הכלי האמיתי, ואם הזה על א' מהן הנה הוזה וטהר, אמנם כוש של פשתן הנה חלקיו כולן חבור, לפי שהוא מתוקן בהתחברות וכו', והר"ש פי' לא על הכוש וכו'. כלו' לא על זה לבדו ולא על זה לבדו וכו' ע"ש, וכך תנא פליג אמתני' וסבר איפכא וארבלי פי' כמו ארבני [1]) דאותיות דטנכ"ת מתחלפות, וקאמר שג' כליו חבור גמור מדאו' בין לטו' בין להזייה, כלו' אפי' להקל דיכול להזות על א' מהן וטהרו כולן, אבל של פשתן לא יזה לכתחלה אלא על כל א' בפ"ע, ופי' פקיע כדתנן בפי"ז דכלים ההמת שיעורה כפיקעיות של בתי, ולהלכה פשי' דכמתני' קיימא לן וכן פסק הרמב"ם בפי"ב.

(יז). כל ידות הכלים וכו', ריב"ן אומר אף הרוקות. כצ"ל, והיינו מתני' (שם) אלא דהכא בתוס' בא להוסיף, וחסר כאן בנוס' שלפנינו וכבר הביאה הר"ש, וז"ל כל ידות הכלים הבאות מבית האומן, כגון יד המגל ויד הספין חבור לטו' ולהזאה, ויש להגיה יד הסכין במקום הספין, וז"ל הרמב"ם כל ידות הכלים הקדוחות, כגון נצב הסכין וכיוצא בו שהנצב נקוב והברזל נכנס בו חבור לטו' ולהזאה, אבל הידות הרקוקות כגון עץ החנית שהעץ נכנס בברזל אינו חבור להזאה ע"כ, והיינו כת"ק דלא כריב"ן. ונר' דהיינו פי' דמתניתא, דידות הבאות מבית האומן היינו שהעץ נקוב מעשה אומן ומכנים בו הברזל והוא תקוע בו באומנות ונשאר שם קבוע, והיינו כגון יד הסכין והמגל דהו חבור גמור מן התורה אפי' להקל, אבל אותו שתוחבין הברזל בתוך העץ בכח ולזה א"צ אומן וזימנין דמתרפה ויוצא הברזל, לכך אינו חבור אלא מדרבנן להחמיר.

צואה שעל הכסא חבור להזאה ואינו חבור לטו', דברי ר"י הגלילי, רע"א כל שחבור להזאה חבור לטו' ויש חבור וכו'. כצ"ל, וכך העתיק הר"ש (פי"ב מ"י). והנה טעמו של ריה"ג נר' דאיירי בלהה, וכיון דאינו חוצץ בטבילה דהו"ל מעוטו ואינו מקפיד עליו, ועוד דהמים מעבירין אותה וכדכתי' לעיל בפ"ג דב"ק דכלים [2]) ע"ש, מהא יליף ריה"ג דה"נ לענין הזאה, כיון

1 עיין תס"ר, עמ' 255, ועה"ש ערך ארבנא.
2 עיין תס"ר שם, עמ' 10.

הכסא חבור להזאה ואין חבור לטומאה, ויש חבור לטומאה ואין חבור להזאה. (יח). הקומקומוס חבור לטומאה ולהזאה, כסוי המיחם המחובר בשלשלת בית שמאי אומרי' כולן חבור אחד הוא, ובית הלל אומרים הזה על המחם הזה על הכסוי, הזה על הכסוי לא הזה על המיחם, אמר רבי יוסי דברי בית שמאי, בית הלל אומר' כלי חבור אחד. (יט). טבל את האזוב בלילה לא שהמים

חסדי דוד

דלהכ היא כי היכי דאינו הוצץ לטבילה ה"נ אינו הוצץ להזאה, ואם הזה על הצואה סלקא נה הזאה לכסא וכאילו הזה על הכסא עצמו, אע"ג דאינו חבור לטו' שאם נגע השרץ בצואה לא נטמא הכסא, ור"ע סבר דשאני לענין טבילה, דכיון דס"ס טובל הוא את כל הכלי, ואע"ג דבאותו מקום איכא צואה הואיל ולהכ היא אינה חוצצת מטעמי דאמרן, אבל אין ללמוד מזה שאם הזה על הצואה ולא הזה על הכסא כלל דליסליק לה הזאה לכסא, דס"ס אינו חבור כי היכי דאינו חבור לטו', שזו כלל גדול כל שחבור להזאה דהיינו לקולא כ"ש דחבור לטו' דהיינו להחמיר, ומיהו איכא דהוי חבור לטו' ולא להזאה, דמה שהוא חבור לטו' אינו אלא מדרבנן להחמיר, והכי קי"ל וכ"פ הרמב"ם שם פי"ב, הנה למדת שכ"מ שאתה שומע חבור לטו' ואין חבור להזאה אין זה אלא גזרה מדבריהם, ע"כ. ומ"ש הקומקומוס חבור וכו', לא ידענא מאי היא, והר"ש גריס הקומקומין, אך לא פי' מידי, ואולי דהיינו מולייאר דפי' כירה (שבת מ"א א') אי כמ"ד בי דודי אי כמ"ד מים מבפנים וגחלים מבחוץ, ופירש"י כלי שיש לו בית קבול קטן אצל דופנו מבחוץ מחובר לו, ובי דודי פירש"י יורה גדולה עושין לה ב' שולייס ונותנים גחלים למטה ומים למעלה ע"ש, והכא קמ"ל דכיון דמחוברין בחיבור גמור השיב חבור אפי' להזאה להקל, ואע"ג דהרמב"ם לא העתיק דין זה בבירור, מ"מ הרי כתב שם דין ה' ב' כלים שחיברן עד שנעשו כגוף א' וכו' הרי אלו חבור לטו' ולהזייה, מפני שהן ככלי א' ע"כ, ופשי' שגם זה כא' מהן.

(יח). כסוי המיחם וכו'. במתני' (פי"ב מ"י) לא תנן הכי אלא כיסוי וכו', בש"א חבור לטו' ואינו חבור להזאה, ובה"א הזה על המיחם וכו', והתם ניחא דב"ש להחמיר, דדוקא לטו' אבל להזאה אפי' הזה על המיחם לא טיהר הכיסוי, ולדידהו כיון דסברי חבור לטו', א"כ כיון דלא סלקא הזאה לכיסוי איכא למימר דהוזר הכיסוי ומטמא למיחם, שהרי היו עמאים מטו' מת דהו"ל אב ומטמא כלי, וכ"ש דהיכא משקה דאפי' היה ולד היה מטמא חבירו ע"י משקה, וצ"מ י"ל דכיון דע"כ מ"ש ב"ש חבור לטו' אינו אלא חומרא מדרבנן וכדכתי' לעיל, א"כ בה"ג לא אמרי' שיחזור הכיסוי ויטמא המיחם, אלא דלא סלקא ליה הזאה וכשחוזר ומזה אה"כ על הכיסוי טיהר הכל, וב"ה סברי שהכיסוי טפל לגבי מיחם, הילכך הזה על המיחם נטהר גם הכיסוי, אבל כפי מ"ש כאן בתוס' משמע דב"ש סברי הכל חבור א' אפי' להזאה, ואם הזה על הכיסוי לבדו סגי וטהר גם המיחם, וא"כ הו"ל מקולי ב"ש וחומרי ב"ה, וק' אמאי לא חשיב לה בעדויות, ויש לדחוק ולפ' דכולו חבור א' לענין טו' דוקא קאמרי וכמתני' וסמך אמתני', ולא בא כאן אלא להודיע דפליגי תנאי בסברות ב"ש וב"ה, ובדברי ר"י שהוסיף כאן על מתני' יש כאן ט"ס וכצ"ל אלו דברי ב"ש, כלו' שאם הזה על הכיסוי לבוד לא סגי, ובה"א כולן חבור א' ודי אפי' על הכיסוי לבדו, ועכ"פ הא ודאי דנקטי' כמתני' אליבא דב"ה דהיינו כת"ק דהכא, וכ"פ הרמב"ם שם דין ה'.

(יט). טבל את האזוב וכו'. במתני' (בסוף מכילתין) תנן טבל את האזוב ביום והזה בלילה בלילה והזה ביום פסול, ומשמע דתרווייהו דינם שוה לגמרי, הילכך פריש הכא דאינו כן, אלא טבל את האזוב בלילה הטבילה בלבד הוא דפסולה, אבל המים שבכלי נשארו בכשרותן וחוזר וטובל (שניה כצ"ל) ביום, אבל הזה בלילה מלבד דהזאתו פסולה גם כל המים שבכלי נפסלו, כך משמע לכאורה פי' דמתניתא, אלא דא"כ לא הול"ל טמאין משום מי חטאת, אלא והמים פסולין, ועוד דמה טעם לפסול המים שבכלי בהזה בלילה טפי מטבל בלילה, אדרבא אי מצד הסברא טפי מסתברא איפכא, לכך נר' לפי' טבל בלילה לא שהמים פסולין וכו', דהיא גופה קמ"ל, שלא תטעה לפי' ליש' דמתני' דתנן טבל את האזוב בלילה פסול דמשום שנגע במים שלא לצורך הזייה נפסלו כל המים שבכלי, דליתא דמ"מ איהו לא נגע אלא באזוב, אלא הטבילה היא פסולה וצריך לטבול שנייה, ואם הזה בלילה הזייתו פסולה בלבד, ואתרווייהו מסיים כאן דמ"מ המים שבאזוב מטמאין משום מי חטאת, כלו' בין אם טבל בלילה נטמא הטובל משום נושא מי חטאת שלא לצורך, וכן אם הזה בלילה מלבד דלא עלתה לו הזייה למוזה נטמא גם כן המזה, משום נושא מי חטאת שלא לצורך, דהא ההזאה כמאן דליתא, נמלא דמ"ש למעלה שצריך להטביל שנייה, היינו אדם אחר ולא אותו שטבל, שהרי נטמא כדאמרן. וז"ל הרמב"ם רפי"א, טבל את האזוב בלילה והזה ביום, או שטבל ביום והזה בלילה, הזאתו פסולה והמים מטמאין משום מי חטאת כמו שיתבאר ע"כ. הרי בהדיא שהבין בל' התוס' כדאמרן, דמ"ש והמים מטמאין וכו' אתרווייהו קאי, ומש"ר כמו שיתבאר היינו מ"ש אח"כ ברפט"ו, הנוגע במי חטאת שלא לצורך הזאה טמא וכו', ואם היה בהן כדי הזאה הנוגע בהן או הנושאן שלא לצורך מטמא בגדים וכו', שני' ומזה וכו' אינו מדבר במזה על הטמא אם טיהר את הטמא ק"ו שיהיה הוא טהור ע"כ.

והנה נשאלתי כאן מידי"ן כמהר"ם הלוי הי' לי התו' בפ' אלו דברים (פסחים) דס"ע אהביא דהזאה דקאמי' ש"ס גזרה שמא יעבירנו ד"א בר"ה, הק' התו' וא"ת ואמאי חיישי' להכי הלא נושא מי חטאת טמא ויחזור ויטמא את המים, וי"ל דמעביר בכלי אבנים דלא מקבלי טו' ע"כ, וק' דהרי הנושא לצורך הזייה טהור, וא"כ מאי מקשו התו' מעיקרא לק"מ, וע"ק אמאי הוצרכו לידחק בהי' דבכלי אבנים, הו"ל לתרץ דהגזרה היא שמא יוציא המים בלבד לילך במקום שמשמר בו האפר כדי לקדש. וניחא לי עם מ"ש הם ז"ל בעלמא ברפ"ד דר"ה וכן בסוכה דמ"ב, דהק' אמאי לא נקט בש"ס גזרה שמא יוציאנו מרה"י לר"ה אלא בכלהו אמור רבנן הך ליש' שמא יעביר ד"א בר"ה, ותי' דמרשות לרשות אית

פסולין אלא שצריך להטביל שניים, הזה בלילה הזאתו פסולה, והמים טמאין משום מי חטאת.

סליק פירקא וסליקא לה מסכת פרה אדומה

חסדי דוד

ליה היכרא וליכא למגזר ע״ע, ולדבריהם ניחא נמי הא דנקטו ד״ה דלעולם שמא יוציא טובא ליכא למגזר דברשותי לא עסיקי, אלא לפי שאין הכל בקיאין גזרו שמא מתוך שבהול ללמוד ישכח ויעביר, וא״נ שבתוך הלוכו יזכור דשבת הוא ולא ירבה בהילוך אלא ישב לו ולא ילך, אלא דחיישי׳ דקודם שילך ד״א לא יזכור, והשתא ניחא הכל דה״נ הגזרה היא דשמא ילך במים המקו׳ כדי לילך אצל הבקי כדי שילמדנו היאך סדר ההזאה, והא ודאי קרוב הדבר שיזכור בעודו הולך וישב לו ולא ילך, והשתא שפיר מקשו התו׳ דא״כ הו״ל הליכתו שלא לצורך דהא לא יזה שאינו יודע וא״כ נטמא, ותי׳ דמסתמא מעביר בכלי אבן דלא מקבל טו׳ להרבות בשמירת החטאת וכדהזי׳ לעיל בפ״ק.

סליקא מס׳ פרה בס״ד

תוספתא נדה

פרק ראשון (א). כיצד מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה, בדקה עצמה אחר שבת ומצאת טהור וישבה לה יום השני ויום השלישי ולא בדקה, וברביעי בדקה ומצאת טמא הרי זו אינ' מטמא' מעת לעת אלא מפקידה לפקיד'. (ב). וכיצד מפקיד' לפקידה ממעטת על יד מעת לעת, בדקה עצמה שחרית ומצאת טהור וישבה שתי שעות ושלש שלש ולא בדקה, ולרביעי בדקה ומצאת

חסדי דוד

פרק ראשון (א). כיצד מעת וכו', אינה מטמאה מפקידה לפקידה אלא מעת לעת

וכיצד מפקידה וכו' וישבה שתי שעות ושלש ולא בדקה וכו' ה"ז אינה מטמאה מעת לעת אלא מפקידה לפקידה. כצ"ל, והשאר נמחק, ומייתי לה בגמ' ד"ד וקאי על מתני' קמייתא, ויש בברייתא שבגמ' תוספת דברים, והכי תניא חכמים אומ' לא כדברי שמאי שלא עשה סייג לדבריו, דתנן כל הנשים דיין שעתן, ולא כדברי הלל שהפריז על מדותיו, דסבר מפקידה לפקידה אפי' לימים הרבה, אלא מעת לעת ממעטת וכו'. והא דתנא ישבה לה יום הב' ויום הג' לרבותא נקט, דאע"ג דעברה והזידה ועברה על תקנת חכמים שתיקנו לבנות יש' העוסקות בטהרות שיהו בודקות עצמן כל יום שחרית וערבית, כדאי' התם בגמ' אפ"ה לא קנסי' לה טפי ממעת לעת, וג' דקתני לאו דוקא אלא אפי' נתעכבה טפי טובא, וטעמא דמעל"ע אי' בגמ' דהואיל ולא בדקה הפסיד עונה יתירה, ומקשו בגמ' דזימנין דמעל"ע הוו שלש עונות כגון שלא בדקה היום אלא בצהרים דאיכא הני היום והלילה דאמש והאי יום דאתמול והיכי אמרת עונה יתירה בלבד, ומשני כדי שלא תחלוק במעל"ע, פירש"י כדי שלא יהא חוטא נשכר, מאי בינייהו א"ב דאתניסא דהא דלא בדקה היום בשחרית אלא עד הצהרים אנוסה היתה, ללישנ' דחוטא נשכר ליכא דהא נאנסה, ללישנ' דשלא תחלוק איכא ע"ש, ומעתה כפי הנר' מכח הסברא מאחר דהך מלתא לחוש למפרע איננה אלא חומרא דרבנן, דמדאו' דיה שעתה דרוב נשים מרגשות, א"כ הכא דפליגי לישני אית לן למפסק להקל, ואי אתניסא ולא בדקה שחרית עד הצהרים לא נחוש אלא הך פלגא דיומא והלילה של אמש ותו לא, דהיינו עונה יתירה אע"ג דהוי בציר ממעל"ע. ומזה ק"ל על הרמב"ם ז"ל דבפ"ג מהמו"מ פי' וז"ל וכן אם בדקה היום ומצאה טהורה, ולאחר ב' או ג' ימים בדקה ומצאה דם, כל הטהרות שעשתה מעת שבדקה ומצאה דם עד כ"ד שעות טמאות למפרע עכ"ל, והו"ל לפרש דזימנין דלא הויין אלא בציר מכ"ד שעות היכא דאיתניסא כדאמרן, ותמהני על מרן הכ"מ שלא נתעורר בזה.

ושוב ראיתי בחדושי הרשב"ץ על מכילתין שנדפסו בליוורנו שכתב וז"ל, אם נאנסה לא הפסידה אלא עונה זו שהיא הני יום ועונה אחרת שהיא לילה הקודמת לו כ"פ הרא"ה, והרמב"ם ז"ל לא חילק במעל"ע שבנדה. ותימה הוא להרשב"ץ ע"כ, וכפי הנר' טעמו כדאמרן דכיון דשל סופרים נקטי' להקל ככל ס' דרבנן, ועוד איכא טעמא אחרינא והוא מ"ש הפו' ז"ל, דהיכא דאיכא תרי לישני בתלמו' והראשון מביא הגמ' בסתם, והב' בל' איכא דאמרי קי"ל כלישנ' בתרא, וכמ"ש מרן הכ"מ בשם הר"פ בפ"ו מה' ברכות ע"ש, ומצי' למימר דה"נ בכה"ג דהראשון בסתם והב' באבע"א, אבל נכי דייקי' איכא למימר דכה"ג לא מיקרו תרי לישני, ונ"ד לאיכא דאמרי דהכא תרווייהו שינויי דרבא דמשני נמי דא"ל ר"פ ע"ש בגמ', דרבא גופיה נר' דמספקא ליה, ומיהו טעם הראשון במקומו עומד דהו"ל ס' דרבנן ולהקל, ויהיה אפי' נתרץ ע"פ מ"ש הכ"מ בפ"(א)[ג] מה' חמץ, גבי ההיא דעי' לשיירין של מלה דפי' הרמב"ם להחמיר, והראב"ד השיגו שהא ביטל הו"ל ס' דרבנן ולהקל, ותי' הכ"מ בשם הרה"ה דאע"ג דס' דרבנן הוא כיון דבדיקת חמץ תחלתה על הס' החמירו בספקה יותר משאר ספקות של דבריהם ע"ש, ובכה"ג י"ל בנד"ד דכיון דעיקר חשש של מעל"ע תחלתו על הס', מש"ה החמירו בספקה טפי אע"ג דהו"ל ס' מדרבנן, אלא שראיתי שם להרנ"מ שהק' נזה דא"כ למה נקמן בכל הבעיות דסלקי בתיקו פי' רבינו לקולא כמו גבי נחש וכו', ותי' דאיכא חילוק בין ס' דעניינא לס' דדינא, דבדיקת חמץ נתקנה על ס' דעניינא, הילכך בכל ס' דעניינא כי האי מחמירי', אבל בשאר ס' אינו בעניינא אלא בדינא כגון ס' דתיקו אזלי' לקולא דל"ד לס' דתחלת הבדיקה ע"ש, ולפי"ז לא מסתייעא מלתא כלל מתי' הכ"מ, דהא ה"נ הוי כמו הבדיקה דתחלת התקנה לחוש למעל"ע הוא מפני ס' דעניינא שמא ראתה ולא הרגישה, וא"כ אין להחמיר אלא בס' דעניינא דומיא דתחלת התקנה, אבל לא בזה שאינו אלא ס' דדינא, אם הלכה כשינויא קמא או דתי' בתרא, והדרא קו' דהו"ל לפסוק לקולא ואי איתניסא לא נחוש אלא עונה א' טפי דהיינו אמש ותו לא. וי"ל דכיון דלא אשכחן בדברי חכמים אלא הך לישנ' דמעל"ע להקל על דברי הלל דפסיק ותני מפקידה לפקידה. אין בנו כח להקל בבציר ממעל"ע, ולא סמכי' אשינויי, ויש לשמוע סניף לדברינו ממאי דכתי' בעניותין בס' ל"ל[1] במאמר שניות נאריות, דההוא שינוייא בתרא נמי דחיק טובא, דהא כלהו נמי חוטאות נינהו, דהגע עצמך שיש נשים שעברו כמה וכמה ימים ולא בדקו ואפ"ה לא קנסי' להו אלא עונה כמו אשה שלא עברה מלבדוק אלא יום ומ"ש זו דבשביל קצת שעות קנסי' לה טפי, א"ו הך שינוייא דחוייא בעלמא הוא.

1 בס' ל"ל = למנצח לדוד.

טמא הרי זו אינה מטמאה מפקידה לפקידה, ומפקידה לפקיד' ממעטת על יד מעת לעת. (ג). טומטום ואנדרוגינוס שראו דיין שעתן, גיורת שראתה דייה שעתה דברי רבי יהודה, ר' יוסי אומר הרי היא ככל הנשים, ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה. והרואה מאונס דייה שעתה. (ד). ואי זהו מאונס, היתה וראתה, קפצה וראתה, הכתה בעלה וראתה, נשאת משא כבד וראתה, זה הו' אונס. וכיצד דייה

חסדי דוד

(ג). טומטום ואנדרוגינוס וכו'. מייתי לה בתלמוד ירוש' בר"פ וז"ל, בדקה ומצאה ספק פשיטא הינה כפקידה ממעט מעת לעת, הוא עצמו מהו שיטמא בש' נשמעינה מן הדא, טומטום ואנדרוגינוס שראו דיין שעתן, מה את שמע מינה א"ר יוסי טומטום ואנדרוגינוס ס' ומעל"ע ס' ואין ס' לס', הכא ראייתה ס' ומעל"ע ס' ואין ס' לס' ע"כ. ונלענ"ד דה"פ דסוגייא בדקה שחרית ומצאה מראה שהוא ספק, ושוב בדקה בצהרים ומצאה טו' ודאית דהיינו דם ממש, הא פשי' שאין הבדיקה של שחרית מגלת נהיות דינה כפקידה דטהרה לממעט על יד מעל"ע, דהא לאו טהורה ממש הואי, אלא הא מיבעיא אם נחמיר עליה לשמא למפרע עד מעל"ע של בדיקת שחרית וכאילו מצאתה טמאה ממש, או דילמא לא מטמאי' אלא עד מעל"ע למפרע של בדיקת צהרים, ופשיט לה מהדא מתניתא דטומטום וכו', ופריך מה את שמע מינה, כלו' דילמא בהנך דלא שכיחי מעקרא לא גזור בהו רבנן מעל"ע שבנדה, אבל בראיית ספק דסתם נשים דילמא גזרו כמו בראיית ודאי, ומשני ר"י דשפיר שמעי' מינה דהא חזי' דאע"ג דלא שכיחי החמירו בהו רבנן טובא, דמטמאין בלובן ואודם כאנשים וכנשים, וכן כמה חומרות כדתנינן בתוס' דבכורים ע"ש, וכלהו אינן אלא מדרבנן, דהא אין חייבין על ביאת המקדש כדנפ"ל מזכר עד נקבה, זכר ודאי ונקבה ודאית, למעט טו' ואנדרוגי' וכמ"ש הרמב"ם בפ"א, וברור דהא כל הספקות מדרבנן לשיטתיה, ועכ"ז הא חזי' דלא גזרו בהו רבנן מעל"ע, וה"ט משום דמעיקרא הא דמטמאין גם באודם אינו אלא מס' נקבה, (ועמ"ש בבכורים בס"ד) והומרא דמעל"ע נמי אינה אלא מס', דחיישי' שמא ראתה ולא הרגישה, וא"כ בהנך איכא ס"ס שמא זכר ואין בו טו' אודם כלל, ואת"ל נקבה שמא לא ראתה כלל עד האידנא, הילכך דיין שעתן, ואע"ג דאינו מתהפך כבר הוכחנו בפ"ק דחולין דכל כה"ג לכ"ע לא בעי' מתהפך, דעל כרחין יש לנו להתחיל בס' אם נקבה, דאל"כ טו' דם בהך גופא מהיכא תיתי, וז"ב ואין ס' לס', פי' דהו"ל ס"ס, וא"כ ה"נ כאן שלא מצאה אלא דבר שהוא ס' אין לגזור בו מעל"ע, דה"נ איכא ס"ס שמא ראייה זו טהורה, ואת"ל טמאה שמא לא ראתה כלל מקמי הכי, וזו מתהפך נמי הוי שפיר ולא ידעתי למה השמיט הרמב"ם שם בפ"ג, כשכתב דיני מעל"ע שבנדה לומר דבטומטו' ואנדרוגי' וכן בראיית ס' לא גזרו כלל ודיין שעתן, ושוב ראיתי שהקי' כן גם הר"מ משל"ס שם.

והא דתני בתר הכי גיורת וכו', הך פלוג' נמי איתה בירוש' דפרקין (ה"ה), ונלענ"ד דטעמיה דריה"ו דמדמה לה לבתולה, דכי היכי דבתולה שלא ראתה עד האידנא היא א' מד' נשים שאמרו בהן דיין שעתן, ה"נ הגיורת, כיון דבגיותה דמה טהור מה"ת, א"כ פעם ראשונה שרואה אחר שנתגיירה אפי' יש כמה ימים שנתגיירה אמרי' דייה שעתה [1]), ור"י סבר דל"ד לבתולה דהוחזקה עד האידנא מעיין סתום, והילכך דין הוא שדיה שעתה, אבל זו הוחזקה במעיין פתוח, אלא דגזרת הכתוב הוא שאין דמה מטמא, וא"כ אם עברו עליה מעל"ע אחר שנתגיירה עד שראתה חושבת כל מעל"ע ככל הנשים, אלא שאם בדקה בתוך מעל"ע ומצאה טהורה ממעטת ע"י מעל"ע כשאר נשים, ואין ס' דריה"ו ור"י הלכה כר"י, וכ"ש דהכי איפסיק בהדיא נמי בירוש', והא נמי השמיטו הרמב"ם ולא ידענא אמאי [2]), וק"ק על המשל"מ שהרגיש בהשמטת הספקות ולא הרגיש בהשמטת גיורת.

והא דתני סיפא והרואה מאונס וכו'. ברור הוא דכיון דחזי' דמחמת המעשה שעשתה בא לה באונס דם זה, מאין צריכים לחוש למעל"ע או לפקידה הואיל ולא עשתה אותו מעשה מקמי הכי, וקרוב הדבר דאפי' עשתה כן תוך מעל"ע, הואיל ולא הרגישה לא חיישי' וה"ז דומה לווסת, דה"נ קי"ל כל ווסת שנקבע מחמת אונס אינו ווסת שמפני האונס ראתה עד שיארע לה ג"פ, שכל זמן שאירע לה אותו האונס ראתה אז הוא דחושבת בכל פעם שיארע לה כך, כדאי' בגמ' דס"ג. ומ"ש ואיזהו אונס היתה וראתה פשוט דט"ס הוא ואולי דצ"ל רתתה וראתה, כלו' דע"י המקרה של הרתת ראתה כמו ע"י המקרה של הקפיצה, דה"נ אשכחן לי' זה גבי ווסת האונס כך נ"ל, ושוב ראיתי בד' האמשטרדם דגרי' ביתה וראתה, ואולי שהוא מל' ביהו וניעו, ועכ"פ צ"ל כוונתה לי' נקבה, ואפ"ה נ"ל עיקר דגרי' רתתה, ומ"מ לא מצאתי כך תוס' בשום מקום והרמב"ם נמי לא הביאה. ומ"מ יש להבין כן ממ"ש בפ"ד גבי ד' נשים שאם ראו ראשונה באונס אף בשניה דיין שעתן ע"ש, ולא הוצרך לפי' מה נקרא אונס בסמך על מ"ש בהא"ב.

(ד). וכיצד דיה שעתה וכו'. במתני' (פ"א מ"ג) תנן הכי, כיצד דיה שעתה היתה יושבת במטה ועסוקה בטהרות ופירשה וראתה היא טמאה והן טהורות ע"כ. וקאי על אשה שיש לה ווסת, דאמרי' אורח בזמנו בא ולא חיישי' כלל מקמי הכי אפי' לטהרות. וברור דהכא יש ט"ס וצ"ל וראתה היא טמאה [3]) וכו', דמאחר שראתה היאך טהורה, ומ"מ לא ידענא מאי קמ"ל טפי ממתני', והן אמת שיש כאן תוספת דהיינו על כסא ועל ספסל, ועוד הוסיף ושמשה את ביתה, ויש להבין מאי אשמועי', ונר' דמה שהוסיף כסא וספסל אשמועי' מ"ש בגמ' (ה' ב') ל"ל למיתני היתה יושבת במטה וכו', ליתני היתה עוסקת בטהרות וכו', הא קמ"ל טעמא דדיה שעתה הא מעל"ע מטה נמי מטמא, כדאמר זעירי מעל"ע שבנדה עושה משכב ומושב וכו', ולהודיענו זה הוסיף כאן מילי דמושב דהיינו כסא וספסל, משום דיוקא

1 נעלמו לפ"ש מרבינו דברי רש"י בכתובות ל"ז רע"א, ועיי"ש בתוספות ד"ה ר"י. אבל בשטמ"ק שם מביא בשם שיטה ישנה כפירוש רבינו, וכן משמע מדברי חידושי נימוקי יוסף במקומו (וחולקים על פירוש התוספ' הנ"ל), שהרי מדברי ר' יוסי נשמע לדברי ר' יהודה, עיי"ש היטב. וכן מוכח מלשון התוספתא כאן.

2 אולם אם נאמר דהרמב"ם פירש כרש"י ותוס' כנ"ל, הרי שהכליל דין זה במו"מ פ"ד ה"ו.

3 בתס"ר, עמ' 257, הגהתי: הוא טהור (במקום „היא טהורה" שבנוסחאות), והכוונה לבועלה שהוא טהור אפילו ממגע נדה, עיין בגמרא ט"ו א', ומ"ש בתס"ר, עמ' 262.

שעתה, ישבה על גבי מטה על כסא ועל ספסל ונתעסקה בטהרות ושמשה את ביתה, ופרשה וראתה היא טהורה והטהרות טהרות. (ה). רבי אליעזר אומר ארבע נשים דיין שעתן, בתולה מעוברת מניקה וזקנה, אמר רבי יהושע אני לא שמעתי אלא בתולה, אמר לו רבי אליעז' אין אומרים למי שלא ראה את החדש יבוא ויעיד אלא למי שראה, אתה לא שמעת ואנחנו שמענו, אתה שמעת אחת ואנחנו שמענו ארבע, כל ימיו של רבי אליעזר היו העם נוהגין כדבריו, אחר שמת רבי אליעזר החזיר רבי יהושע את הדברים ליושנן, והלכה כרבי אליעזר. (ו). ואיזו היא בתולה כל שלא ראתה דם מימיה, ואף על פי שנישאת והיו לה בנים אני קורא אותה בתולה, עד שתראה ראייה ראשונ', הוי לא אמרו בתולה לבתולים אלא בתולה לדמים. (ז). איזו היא מעוברת, סומכוס אמר משום ר' מאיר משיודע עוברה שלשה חדשים, שנאמר ויהי כמשלש חדשים, היתה בחזקת מעוברת

חסדי דוד

דהא מעל"ע מטמאה משכב ומושב, ומ"ש ושמשה וכו' [1]) קמ"ל דאע"ג דעברה אדרבנן, כדאי' במשי' ובגמ' די"א דאע"ג דבים לה וסת דיה שעתה, מ"מ צריכה לבדוק ג"כ בשעה שעוברת לשמש את ביתה, דמגו דבעיא בדיקה לטהרות, בעיא נמי בדיקה נשעה, וסד"א דכיון דעברה קנסי' נה נטמא טהרותיה, קמ"ל דהטהרות טהורות.

(ה). רא"א ד' נשים וכו'. עיקר פלוגי' דר"א ור"י היינו מתני' (פ"א מ"ג), אלא שכאן הוסיף בה דברים, והנה פשטן של דברים משמע הכא דרל"ל כל ימיו של ר"א מפני כבודו היו עושין כדבריו, ולאחר פטירתו החזיר ר"י את הדברים ליושנן כנו' כפי סברתו, וטעמיה דר"י דבתולה עדיפא, דהא הוחזקה מעת שהיא בעולם בטהרה משא"כ נעמידנה על חזקה, משא"כ בהנך, ומסיים במתניתא דמ"מ הלכה כר"א, הכי משמע מתוך הלי' השנוי כאן, אבל מתוך לי' הברייתא שבגמ' (ז' ב') ומאי דאיתמר עלה בסוגייא מוכח הכל בתר איפכא, דהתם תניא כל ימיו של ר"א היו עושין כר"י, לאחר פטירתו החזיר ר"י את הדבר ליושנו כר"א, ומקשה בגמ' בחייו מ"ט לא, ומשני משום דר"א שמותי, (ופי' התו' מב"ש ובסתמא אין הלכה כמותו) וסבר אי עבדי' כוותיה בהא אתו למעבד כוותיה באחרינתא ומשום כבודו לא מצי' למהוי בהו, אבל השתא מצי' למהוי ע"ש. ומוכרח הוא דאל"כ אמאי לא עבדי כר"א, הואיל ומפי השמועה אמרה שכך קבל מרבותיו ולא שמענו אינה ראיה, ואי מ"ש ר"י לא שמעתי אלא בתולה, רל"ל כך שמעתי בפי' שאין להקל רק בבתולה ולא באידך, א"כ בחייו דר"א איך יתכן שיקלו היפך מקבלתם מפני כבודו דר"א, אלא צ"ל כמ"ש בש"ס. דמשום חשש שמא יעשו בעלמא כוותיה היו מחמירים, וגם לי דליושנו הכי משמע, דרל"ל לסברת הראשונים כמו שהעיד ר"א שמשמע מהם [2]), וא"כ צריך לדחוק הכא נמי הכי דמ"ש היו נוהגין כדבריו היינו כדבריו דר"י, אלא דכפי"ז מאי דמסיים והלכה כר"א יתור נפים, דפשי' הוא שהרי ר"י גופיה חזר והורה כר"א, ובברייתא שבגמ' ל"ג לה כלל ואולי דה"נ ט"ס הוא, וראיתי שגם בירוש' אי' בהדיא כש"ס דידן, אלא דיהיב התם טעמא אחרינא לחזרתו של ר"י, דר"א שמע כדבריו מפי א' או מפי ב', וכן ר"י שמע כדבריו מפי א' או מפי ב', באופן דאי מפי השמועה ליכא הכרע והיו צריכים להכריע מתוך הסברא, ובחייו דר"א לא ראה דעתו כלו' לא נר' בעיניו דר"י להכריע כר"א, אבל לאחר מותו ראה פי' אשכח טעמא לדעתו של ר"א והכריע מסברא כמותו ע"ש.

(ו). ואיזוהי בתולה וכו'. פשוט דרל"ל אפי' ראתה דם בתולים ודם מחמת נידה, כל שעדיין לא ראתה דם נדה הבא מעצמו מיקרייה בתולה לענין זה, שהרי דם בתולים חשוב בא מחמת אונס, וה"נ דם לידה נמי שלא ראתה עדיין דם נדה חשיב בבא מחמת אונס, ולכך עדיין דיה שעתה, וה"ט דר"א דלעיל דחשיב מעוברת וזקנה ומניקה לבתולה, ולא שייך הוא טעמא דכתי' לעיל לסברת ר"י דהא בתולה באמריו נהו בתולה ממש וליכא למימר משום דאית לה חזקת טהרה, ומעין זו תניא בגמ' ד"ח, וכ"פ הרמב"ם בפ"ד דין א' ע"ש, ולמדנו דאע"ג דאמרי' (שם ח' ב') שהדמים יפים לאשה, וכל אשה שדמיה מרובין בניה מרובין, מ"מ אה"נ דיתכן לילד בנים אפי' מקמי ראיית דם נדה, אלא דלא שכיח כ"כ, וזו היולדת מקמי שהגיע זמנה לראות אין בה חומרת מעל"ע כדאמרן, כי מ"ש הרמב"ם שם הנדה והזבה וכו' והיולדת וכו', כולם מטמאות מעל"ע, היינו בסתם יולדת דכבר ראתה דם נדה מקמי הכי.

ומ"ש במעוברת סומכוס וכו', הכי אי' שם בגמ', אלא דהתם תנא סומכוס אעפ"י שאין ראיה לדבר זכר לדבר וכו', ופריך בגמ' (ח' ב') הא קרא כתיב וראיה גדולה היא, ומשני משום דאיכא דילדה לשבעה, ופירש"י ושמא ניכר עוברה לשלים ימיה דהיינו ב' חדשים ושלים, קמ"ל דאזלי' בתר רוב נשים ע"כ, פי' לפירושו דאה"נ דליולדת לז' אפשר דניכר עוברה לשלים ימיה, דהיינו ב' חדשים ושלים, דאולי מש"ה כתיב כמשלוש ולא כתיב בשלשה דתמר לז' הוא דילדה, ועכ"ז לא דייני' להקל למימר דיה שעתה אלא אחר שעברו ג' שלימים, משום דאזלי' בתר רובא ורובא לט' הוא דילדן, אבל תנא תוספתא נר' דס"ל דלא בעי' ג' חדשים שלימים, ותמלא דבהכי פליגי הכא בירוש' דפרקין וה"נ בב"ר [3]) דסומכוס אמר שאין ניכר אלא עד ג' הדשים, ויליף מהך קרא דויהי כמשלוש, ור"ז בשם ר"י אמר לא סוף דבר ג' הדשים אלא רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמצעי שלם ע"ש, ולהך סברא להו זכר לדבר היא אלא ראיה גמורה היא, וסבר דודאי יולדת לז' ניכר עוברה בהכי בשלים ימיה, ומינה דה"נ ביולדת לט' ניכר לשלים ימיה דהיינו לג' שלימים, וס"ל דלא אזלי' בתר רוב נשים, אלא כיון דאיכא מאן דילדה

1 לפי פירושי הנ"ל הסוף עונה דווקא לשמש את ביתה, עי' מ"ש לעיל.

2 במדרש קה"ר פי"ב, י"א: ואחר שמת ר' אליעזר חזרו העם לנהוג כמדתן. ומכאן מוכח שהמנהג הקדום היה כר' אליעזר, ור' יהושע הוא שחידש.

3 בפ"ה, י', עמ' 1043.

וראתה והפילה לאחר כך דבר שאינו ולד דייה שעתה, ואף ע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר הרינו חלנו כמו ילדנו רוח. (ח). תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וראתה ראיה ראשונה ושנייה דייה שעתה, שלישית מטמאה מעת לעת, הפסיקה ב' שעו' וראתה דייה שעתה, או שהגיע זמנה לראו' וראת ראייה ראשונה ושנייה מטמאה מעת לעת, והשלישית דייה שעתה. (ט). הפסיקה שלש שעות וראת מטמאה מעת לעת, ואימתי ראויה לראות משתביא שתי שערות, אמר רבי אליעזר מעשה בריבה אחת בהיתלות שהגיע זמנה לראות הפסיקה שלש עונות, ובא מעשה לפני חכמים ואמרו דייה שעתה, אמרו לו הוראת שעה היתה. (י). רבי יוסי ורבי שמעון אומרי' מעוברת ומניקה

חסדי דוד

לז' אע"ג דכיון דעברו עליה (רוגו) [רובו] של א' ורובו של אחרון ואמלטי שנה מיד תני' דדילמא תגד לז', ואמרי' דיה שעתה דכיון דחומרא בטומאה דרבנן היא תני' להקל, אפי' בס' שאינו שקוף אלא מוטה לחומרא דרובא נמי הוא דילדן. ואמנם להלכה אנו אין לנו אלא כפי הברייתא דמייתי ש"ס, ולא דיינינן להקל אלא עד שיעברו ג"ח שלימים דאזלי' בתר רובא, אע"ג דס' דרבנן הוא ונ"מ אפי' לזה"ז לענין קביעות ווסת, דהנך ד' נשים אינן קובעות וסת ודוקא לאחר ג"ח שלימים, וכמ"ש הרמב"ם בפ"ט מהא"ב, וכאן בה' מו"מ לא הוצרך לפי' דסמך על מ"ש שם. וע"ע בי"ד סי' קפ"ט סל"ג.

ומ"ש היתה בחזקת מעוברת וכו' הכי אי' בסוגיין, ופריך כדנעיג ראיה גמורה היא, ומשני כי כתיב קרא בזכרים הוא דכתיב, ופירש"י זכר לדבר דהריון רוח שמיה הריון, וכ"פ הרמב"ם רפ"ד דמו"מ, והך מלתא לא שייכא גבי קביעות וסת, דהא לא אמרי' דהריון רוח שמיה הריון אלא למפרע, אבל לאחר שהפילה הרוח פשי' דלא עדיף מהריון אמיתי והא פרח ההריון, וא"כ הא לא שייך רק בהך דינה דדיה שעתה דהיינו אלא בראיה ראשונה, ומאי דאמרי' הכא היינו דבתר דחזיא ראיה ראשונה ועיברנו הטהרות דמקמי ראיתה משום דדיה שעתה אע"ג דאח"כ הפילה רוח, לא נימא דנחזור לטמא הטהרות למפרע מעל"ע אלא הרי זו בחזקתה.

(ח). תנוקת וכו'. הנוס' שלפנינו קולה משבשתא וכפי מה שגרי' בהדיא מהש"ס ד"ט כצ"ל, תנוקת שלא הגיע זמנה לראות וראתה ראיה ראשונה ושניה דיה שעתה, שלישית מטמאה מעל"ע, הפסיקה שלש עונות וראתה דיה שעתה, הפסיקה ג' עונות וראתה דיה שעתה, הפסיקה ג' עונות וראתה מטמאה מעל"ע, ואם הגיע זמנה לראות וראתה ראיה ראשונה דיה שעתה, שניה מטמאה מעל"ע, הפסיקה ג' עונות וראתה דיה שעתה, הפסיקה ג' עונות וראתה מטמאה מעל"ע, ע"כ. ופירש"י ואע"ג דמתני' תנן, גבי בתולת דמיה במה אמרו דיין שעתן בראיה ראשונה, אבל בשניה מטמאה מעל"ע, ה"מ בהגיע זמנה לראות דדמיה מצויין בה, ובהדא זימנא אתחזקה, אבל זו שאינה ראויה לראות צריכה שתתחזק בחזקה גמורה, ובתרי הויא חזקה, דהא מתני' ר' היא וכו' ע"ש, ולפי"ז לית הלכתא כי הך מתניתא, דהא אנן קי"ל בווסתות כרשב"ג דבעי תלתא זימני, כדאיפסיקא הלכתא בס"פ הע"י (יבמות ס"ד ב'). אבל הרמב"ם שם בפ"ד פסקה לכולה הך מתניתא, ומרן בכ"מ ביאר הטעם משמיה דהרשב"א בתה"א וז"ל ברייתא זו ד"ה היא, וטעמא דמלתא דכל שלא הגיע זמנה לראות אין לה דמים, וראיה ראשונה שראתה אינה אלא מקרה ואינה ראויה להצטרף עד שתתחזק בראיות אחרות, הילכך ראיה שניה אינה אלא כאחת וכו', אבל כשתראה עוד פעם שלישית עם הב' ראיות אחרונות תתחזק בראשונה ואלו הב' מגלות על הראיה ראשונה שראיה גמורה היתה ולא מקרה, ומעתה אפי' לרשב"ג נמי מוחזקת וכו' ע"ש. ובזה מובן נמי כל שאר הדברים, והיינו דכשהפסיקה ג' עונות ועדיין לא הגיע זמנה לראות, אע"ג דראתה דיה שעתה אפי' בפעם שניה שחזרה וראתה אחר הפסק שני, דעדיין אמרי' מקרה הוא, אבל כשראתה בהפסק שלישי הב' אחרונות מגלות על ראיית הפסק הראשון שראיה גמורה היתה, והרי היא ככל הנשים, אבל אם הגיע זמנה לראות היינו מתני', דלא אמרי' דיה שעתה אלא בפעם ראשונה, אבל בשניה הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעל"ע, וה"נ אם הפסיקה ג' עונות וראתה פעם א' הו"ל כתנוקת שרואה בראשונה ודיה שעתה, ובשניה הרי היא ככל הנשים וברור, וע"ע לק' בסמוך בבבא דזקנה ומש"ש, וע"ע בי"ד סי' קפ"ט דשייך קצת מהנך מילי לענין וסתות.

(ט). ואימתי ראויה וכו'. פי' אחר שיש לה י"ב שנים ויום א', דאילו מקמי הכי אפי' הביאה שערות שומא נינהו, כדאיתא בגמרא פרק יוצא דופן דמ"ו [1]). והא דאר"א מעשה וכו', הכי איתא בגמרא בסוגיין ד"ט, ואתא לסיועי למתניה דסבר במתני', דכל אשה שעברו עליה ג' עונות ולא ראתה דיה שעתה, ומייתי עובדא והשיבוהו רבנן הוראת שעה היתה, אבל בגמ' בברייתא אי' דא"ל אין שעת הדחק ראיה, מאי שעת הדחק א"ד שנת בצורת הוה, וא"ד טהרות אפיש והיה שם הפסד מרובה, ואי' תו בגמ', שפעם א' הורה ר' כר"א וכשנזכר שלא יפה הורה, משום דאע"ג דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר, מ"מ הא רבים פליגי עליה אמר כדי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק ע"ש, ולפי"ז מ"ש בברייתא דלעיל בתנוקת שהגיע זמנה לראות דכשהפסיקה ג' עונות וראתה דיה שעתה, דהיינו נמי כר"א לית הלכתא כוותיה, אלא דבשעת הדחק יש לסמוך עליו כפי נוס' הש"ס, ומ"מ לענין וסתות נקטי' הכי דכשהפסיקה ג' עונות שוב אינה חוששת לוסתה הראשון עד שתחזור ותקבענו, אלא שיש בזה פרטים ועניינים אין כאן מקומם, ע' סי' הנז'.

(י). ר"י ורש"א וכו'. במתני' (פ"א מ"ה) תנן, רי"א מעוברת ומניקה שעברו עליהן ג' עונות דיין שעתן, ופירש"י (ז' רע"ב) ופליג אדר"א דאמר כל אשה שעברו עליה ג' עונות דיה שעתה, ופליג נמי את"ק דאמר מעוברת דיה שעתה משהוכר העובר ומניקה משנולד ע"כ. והכא קמ"ל דר"ש נמי סבר כר"י, ובגמ' ד"י תני תנא קמיה דר"א

1 ועיין רש"י ה' א' סד"ה אין חוששין לה, בתוה"ב להרשב"א בית ז' ש"ז, קע"ו ע"ג, ובמאירי כאן, עמ' 15.

לא דייה שעתה עד שעברו עליה שלש עונו׳, וימי עוברה מצטרפין לתוך ימי מיניקתה. (יא). זקנה הפסיקה שלש עונות וראתה דייה שעתה, הפסיקה שלש עונות וראת הרי היא ככל הנשי׳, ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה, לא שכיונה שעת ווסתה אלא שפיחתה או שהותירה, הפסיקה שלשתן וראתה, הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה, אלא שקבעה לה

חסדי דוד

ר״א מעוברת ומניקה שעברו עליה ג׳ עונות דיה שעתה, א״ל פתחת בתרי וסיימת בחדא, (פירש״י בתרי מעוברת ומניקה וסיימת בחדא דקאמ׳ היה שעתה דיין שתן מיבעי ליה) דילמא מעוברת והיא מניקה קאמרת, ואגב אורחיה קמ״ל כדתניא ימי עבורה עולין לה לימי מניקותה וימי מניקותה עולין לה לימי עבורה, כיצד הפסיקה ב׳ בימי עבורה וא׳ בימי מניקותה וכו׳, ופריך בשלמא ימי עבורה עולין לה לימי מניקות משכחת לה, דקמניקה ואזלא ומיעברא, אלא ימי מניקותה עולין לה לימי עבורה היכי משכחת לה, אבע״א בלידה יבשתא שלא ראתה דם בלידתה, והשתא איכא שפיר ג׳ עונות, ואבע״א דם לידה לחוד ודם נדה לחוד, ואבע״א תני חדא, ופירש״י תני חדא ימי עבורה עולין לימי מניקותא, ולא תיתני ימי מניקותה עולין וכו׳ ע״כ. ועיין מ״ש בספרי נחלת [לדוד] דכי היכי דלא לאשוויה להאי תנא דאתנייה תרתי טיעי, נדחק התלמ׳ בהנהו תרי שינויי, ברם בקושטא תרווייהו דחיקי נינהו ולא סלקי שפיר אליבא דהלכתא. דהא אפי׳ בלידה יבשתא היכי נסמוך להקל דדילמא ראתה טיפת דם כחרדל, ועוד יש להוסיף דלקמן דמ״ב אי׳ בהדיא דאפי׳ בלידה יבשתא מטמאה מעל״ע, וכ״פ הרמב״ם בפ״ג דין ד׳, א״כ הו״ל כרואה ממש ולא עברו ג׳ עונות, והיכי שייך לומ׳ דמצטרף, והא דדם לידה לחוד נמי נר׳ דליתיה, כפי מאי דאי׳ לק׳ דל״ה קשתה בימי נדה נדה, בימי זיבה טהורה, ישמע דדם לידה ודם נדה חד הוא ע״ש, הילכך מסיק לתרוצי למלתיה דתנא דלא ליתני אלא חדא, וכל אמת אמת תפסיה לכך תי׳ בתרא, דהכי תנינן הכא בתוס׳ שלפנינו חדא בלחוד וכדתרין לה ר״א דעדיף מניה, וכפי מאי דפירש״י כדלעיל לית הלכתא כהך מתניתא כי היכי דלית הלכתא כר״י דמתני׳, אבל הרמב״ם שם דין ו׳ פ׳ כר״י דמתני׳, וכתב שם מרן בכ״מ דסבר רבי׳ דר״י נמי כת״ק ס״ל דמעוברת משניכר עוברה ומניקה משתלד, אלא דאתא למימר דשעברו עליהן ג׳ עונות פעם א׳ בלבד דיין שעתן, אבל עברו עליהן ג׳ עונות פעם שניה הרי הן ככל הנשים ע״ש, ולדבריו נ״ל דתרי תנאי נינהו אליבא דר״י, דהא הכא תנא לה בהדיא מעוברת ומניקה לא דיה שעתה עד שעברו עליה ג׳ עונות, והיינו והאי דלא כת״ק דמתני׳, וא״כ אע״ג דקי״ל כר״י דמתני׳ לא קי״ל כר״י דמתניתא, וכיון שכן בהא נמי דימי עבורה עולין לה לימי מניקותא לא קי״ל כוותיה, ומש״ה השמיטו הרמב״ם שם.

(יא). זקנה הפסיקה וכו׳. כפי הגר׳ מהש״ס ד״ע ומפירש״י דעלה הך מתניתא משבשתא טובא, והכי תנינן לה בגמרא, ת״ר זקנה שעברו עליה ג׳ עונות וראתה דיה שעתה, ועוד עברו עליה ג׳ עונות וראתה דיה שעתה ועוד עברו עליה ג׳ עונות וראתה הרי [היא] ככל הנשים ומטמאה מעת לעת וכו׳ ול״מ שכיונה אלא אפילו פתחה או הותירה, ופריך מאי אפילו פתחה והותירה ול״מ כיונה, אדרבא כי כיונה קבעה לה וסת ודיה שעתה כר׳ דוסא, ומשני תני איפכא לא שפתחה והותירה אלא אפי׳ כיונה, וכרבנן דפליגי עליה דר״ד דאפי׳ בשיש לה וסת קבוע גזרו מעל״ע, ואבע״א ה״ק לא בשכיונה דא״כ הרי קבעה וסת ודיה שעתה, אלא בשפתחה או הותירה דהשתא וסת אין כאן וסילוק דמים אין כאן, שהרי ראתה ג״פ ע״ש. ומעתה למדנו שיש להגיה כאן בתחלה זקנה הפסיקה ג׳ עונות וראתה דיה שעתה, הפסיקה ג׳ עונות וראתה דיה שעתה, הפסיקה ג׳ עונות וראתה הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעל״ע ומפל״פ, לא שכיוונה שעת וסתה שקבעה לה עונה, אלא שפתחה או הותירה, והא מני ר״ד היא, א״נ תני הכי לא שפתחה או הותירה אלא אפי׳ כיונה אלא שקבעה לה עונה, וקמ״ל דאפ״ה גזרו עליה מעל״ע והא מני רבנן היא, וכתבו התו׳ שם אהא דתניא דאפי׳ בפעם שניה שהפסיקה ואח״כ ראתה דיה שעתה, והא דתנן במה אמרו דיה שעתה בראשונה אבל בשניה מעל״ע, היינו כי ראתה בשניה בסוף שלשים ע״כ, ולא ביארו טעם החילוק אבל נתבאר בחדושי הרשב״א נמי עיין, דבפקידה ראייתה בשניה אגלאי מילתא דהפסקת ג׳ עונות הראשונות לאו סילוק דמים הוא ואינה זקנה, אלא ככל הנשים, אבל ריחקה כמו בראשונה זקנה היא אלא שרואה דרך מקרה וצריכא חזקה עיין שם.

אמנם הרמב״ם שם (פ״ד מה׳ משכב ומושב ה״א) פ׳ גבי זקנה עברו עליה ג׳ עונות וראתה וחזרו ועברו עליה ג׳ עונות אחרות או פחות או יותר וראתה, הרי היא ככל הנשים וכו׳ ע״כ, וכתב מרן דמדברי רבי׳ נר׳ דלא הוה צריכה בברייתא אלא ב״פ עברו עליה ג׳ עונות, ואתי ליה שפיר מאי דתנן במה אמרו דיין שעתן בראיה ראשונה וכו׳, וא״נ נידחק במה שנדחקו בו התו׳ ע״כ, וה״נ בתנוקת שהגיע זמנה לראות התם נמי כתב הרמב״ם דבשניה מטמאה למפרע, וכתב עליה מרן פשוט הוא ע״ש, (ואע״ג דבד׳ החדשים יש שם נ״א דכתיב בה ג״פ עברו עליה וכו׳, ובשלישית דוקא מטמאה למפרע, פשוט הוא דלאו נוס׳ דווקנית היא דא״כ הו״ל כדין תנוקת שלא הגיע זמנה, וא״כ ליערבינהו וליתנינהו ומדברי הרמב״ם נר׳ בהדיא דיש הפרש מזו לזו) ולא ידענא פשיטותיה דמרן, דס״ס תיקשי דבגמ׳ מוקמי׳ לכולה מתניתא דתנוקת אליבא דר׳, ואמרי׳ בסיפא דר״א היא ובוסתות ס״ל כר׳, וא״כ אדרבא אמאי לא קשיא ליה דהא קי״ל הלכה כרשב״ג בוסתות, וא״כ הכא היכי פסיק דבשניה מטמאה מעל״ע, דהא לא אתיא אלא כר׳ ומתני׳ נמי דקתני בשניה מטמאה מעל״ע משמע דאזלא כר׳, אבל באמת כבר כתבו התו׳ ד״י דמתני׳ על כרחך אתיא ככ״ע, דבראייתה השניה הוחזקה דבפ׳ הע״י אמרי׳ דבוסתות סתם לן תנא כרשב״ג, אבל כר׳ לא סתם לן ע״ש, וגר׳ כוונתם דלא שייכא בפלוג׳ דר׳ ורשב״ג אלא בתנוקת שלא הגיע זמנה דהיינו רישא דמתניתא, ואכן רישא הוא דאמרי׳ בגמ׳ הא מני ר׳ היא, משום דכיון דלא הוחזקה עדיין בדמים כלל ע״כ לרשב״ג צריכה ג״פ

עונה. (יב). ארבע נשים שאמרו דיין שעתן, כיצד ראתה כתם ואחר כך ראתה דם דייה שעתה, הפסיק' שלש עונות בין ראייה לראייה ולא ראתה ואח"כ ראתה דיין שעתה, הפסיקה שלש עונות בתוך ימי טהרת ולא ראתה ואחר כך ראתה דייה שעתה.

פרק שני (א). מניקה שמת בת בנה בתוך עשרי' וארבעה חדש, מטמאה מעת לעת, לפיכך יום מניקתו והולכת אפילו חמש שני' דייה שעתה דברי ר' מאיר, רבי יוסי ור' שמעון אומרים אין דייה שעתה אלא עשרים וארבעה חדש, לפיכך אם מניקה והולכת אפילו ארבע

חסדי דוד

נתהוה, ולא תיקנו חכמים לבדוק אלא בתר דאתחזקת, וא"כ לרשב"ג לא מטמאה מעל"ע עד ראייה רביעית, דדוקא אחר שחל עליה חיוב לבדוק הוא דשייכא חומרא דמעל"ע דומיא דמפק"פ, ולא שייך מפק"פ אלא היכא דחייבת בשעות פקידה, ומדקתני הכא דראיה שלישית מטמאה מעל"ע ע"כ ר' היא דבתרי הויא חזקה, אבל סיפא אתיא אפי' כרשב"ג, דבין לר' בין לרשב"ג בראיה ראשונה הוחזקה לענין היות צריכה בדיקה משם ואילך, ולפיכך לכ"ע בראיה שנית מטמאה מעל"ע, וה"נ בזקנה, ובהכי איירי מתני' דבמה אמרו דיה שעתה בראשונה דהיינו בזקנה ובבתולה שהגיע זמנה לראות, אלא דלהתו' בזקנה לא איירי רק כשראתה שניה לסוף שלשים, משום דלפי גרסתם דגרסי בברייתא דזקנה ג"פ עברו עליה מוכרחים לחלק כך, אבל להרמב"ם דל"ג הכי א"ל לחלק כלל בין זקנה לבתולה שהגיע זמנה לראות. אלא דמ"מ להרמב"ם לא מצי למימר דסבר כשי' התו', דא"כ לא הו"ל לפסוק בתנוקת שלא הגיע זמנה דבשלישית מטמאה מעל"ע וכמתניתא דהכא, דהא מוקמי' רישא על כרחך ר' היא, דלרשב"ג לא מטמאה מעל"ע עד הרביעית, וא"כ תיקשי דידיה אדידיה, דאיהו פי' בפ"ה מהא"ב כרשב"ג בוסתות והכא פי' כר'. אלא לדידיה צ"ל כמ"ש הרשב"א שם די"א דלא איפסיק הלכתא כרשב"ג אלא בוסתות, כלו' בקביעות וסת אבל בחזקת דמים לא אלא כר', וסתם מש' כוותיה במה אמרו דיה שעתה וכו', וכ"פ הרמב"ם בה' מו"מ ע"כ, ולדידיה אה"נ דבהויא דמתחזקא מטמאה מעל"ע ודלא כהתו'.

אך אמנם ראיתי שכתב עליו הרשב"א שם וז"ל ואינו מחוור בעיני, דהא אי' כיון דאתינא ביבמות למפסק הלכה בפלוגי' דר' ורשב"ג ואמרי' (יבמות ס"ד ב') בוסתות ושור המועד הלכה כרשב"ג, בנשואין ומלקיות הלכה כר', מ"מ איירה לזו דחזקת דמים, הול"ל בנשואין ומלקיות ודמים הלכה כר', א"ו דחזקת דמים בכלל וסתות היא, וה"נ במשנתין לחזקת דמים וסתות קרי ליה כדאמרי' ר"א היא וכו' ובוסתות ס"ל כר' וכו' ע"כ. ואיברא אריה שאג מי לא יירא, מ"מ בעניותין חזי לן דאין בזה כדי לומר דאינו מחוור, דאטו הא בלחוד שייר התם, הא שייר נמי מילה, דתניא התם מלה ראשון ומת שני ומת ג' לא תמול ד"ר, רשב"ג א' וכו', ושייר נמי נישאת לראשון ומת לב' ומת לג' לא תינשא ד"ר וכו', דלאו היינו נשואין דנשואין היינו מאי דתנן התם גרשה וכו' ורשאי השני וכו', ודייקי' ב' אין ג' לא מני ר' היא וכו', כדאי' התם, וכי היכי דשייר הנהו הא נמי שיירה, ולא קאמר התם אלא סתמי קתני, וכדפירש"י דאיכא מילי דסתם מתני' כרשב"ג ואיכא דסתם כר'. והא דחזקת דמים אע"ג דתנינן לה במתני', י"ל דלא חשיב לה מתרי טעמי, חדא די"ל דלאו סתם מתני' היא אלא סיומא דמלתיה דר"י, ועוד דכיון דשייכא קצת בוסתות בלי מושאל, ובוסתות ממש אשכחן לקמן בפ' האשה (פ"ע מ"ה, ועיי"ש בגמ' ס"ג ב') דסתמא כרשב"ג, ודילמא הה"נ בהא, ולעולם סתמא בתרא עדיפא כמ"ש הרשב"א גופיה שם, הילכך לא הזכיר להך דבמה אמרו כלל. וממילא מתוך דברינו נתיישבה נמי אידך קו', דהא דקרי במשנתין וסתות לחזקת דמים אינו אלא בלי' מושאל, אבל לעולם לדינא ענין אחר הוא ולא תליא הא בהא, ואע"ג דבקביעות וסתות קי"ל כרשב"ג בהא שפיר מצי' למפסק כר', הואיל וכולה סוגיין אזלא כוותיה. ומ"מ להרשב"א שיטה אחרת בזה, דמתני' קאי אבתולה וזקנה ובבתולה ודאי סתמא כר', ומ"מ לית הלכתא הכי, דהא סתמא בתרא עדיפא הויא דפ' האשה, אבל בזקנה אפי' דמודה רשב"ג ובשקרבה ראייתה וכשי' התו'.

(יב). ארבע נשים שאמרו וכו'. לא מצאתיה לא בבבלי ולא בירוש' ולא בשום מקום, ולא ידענא מאי היא שאין לה מובן כלל, ולענ"ד דמשבשתא היא וה"ג, ד' נשים וכו', כיצד ראתה כתם דיה שעתה, הפסיקה ג' עונות וכו' ולא ראתה ואח"כ ראתה דיה שעתה, הפסיקה ג' וכו' ואח"כ ראתה מטמאה למפרע. וסתמא כר"ח בן אנטיגנוס, דבגמ' ד"(ח)[ה] פליגי תנאי דתניא נשים שאמרו חכמים דיין שעתן כתמן טמא למפרע דר"מ, רחב"א נשים שאמרו ה' דיין שעתן כתמן כראייתן ע"ש, והכא סתם תנא כוותיה דרחב"א, ומפ' כיצד והוא ע"ד מאי דפריש לעיל גבי ראיית דם, שגם אחר שראתה אם הפסיקה ג' עונות ושוב ראתה דיין שעתן, אבל אחר הפסק שני אם ראתה עוד ראייה שלישית מטמאה למפרע ככל הנשים, אלא דהכא גבי כתם אינה כמו ראיית דם דמטמאה מעל"ע או מפל"פ, אבל בכתם לא אמרי' מעל"ע כלל אלא למפרע היינו מפל"פ, ומש"ה לא תנא הכא אלא מטמאה למפרע, והיינו עד שאומרת קים לי שביום פ' בדקתי את החלוק הזה ולא היה עליו כתם, וכ"פ הרמב"ם שם בפ"ג דין ז' וח', וע"ש בכ"מ הטעם וברור ועמש"ל רפ"ג בס"ד.

פרק שני (א). מיניקה שמת בנה או בתה וכו'. כך גר' דל"ל, וקמ"ל דאין הפרש כלל בין מינקת זכר למינקת נקבה, דסד"א אי לר"מ דבהנקת התינוק תליא מלתא, דילמא הזכר כחו עדיף לעכור את הדם ולהפכו לחלב טפי מהנקבה, וא"נ לרבנן דמשום פירוק איברים בצער לידה דמיה מסתלקים שמא דוקא בנקבה, שחבליה מרובין משל זכר כדאי' לק' בפ' המפלת דל"א, הילכך בההיא הוא דמסתלק כ"כ, קמ"ל דבין למר בין למר אין חילוק בין יולדת זכר ליולדת נקבה, ואמנם בגמ' ד"ט ל"ג בהך ברייתא אלא מינקת שמת בנה, וכן ראיתי אח"כ בד' אמש' דגר' בתוס' שמת לה בנה, ובמאי דמסיים הכא ר"מ נ"ל לפי' אם מינקתו וכו', וברור. ודע דבגמ' (שם) פריך

וחמש שנים אין לה אלא עשרים וארבע חדש. (ב). מיניקה שמת בעלה, הרי זו לא תיארס ולא תינשא עד שיהיו לה עשרים וארבעה חדש דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר שמונה עשר חדש, רבי יונתן בן יוסף אומר בית שמאי אומרים עשרי' וארבעה חדש, ובית הלל אומרים שמונה עשר חדש, אמר רבי שמעון בן גמליאל לדברי האומר עשרי' וארבעה חדש מותרת לינשא, לדברי האומר

חסדי דוד

לפי' דר"מ נ"ל ומשני אגב לפי' דרבנן, דלדידהו אלטי' דסד"א דתרתי אית נהו קמ"ל, ופירש"י תרתי דם נעכר ואיבריה מתפרקין, והיכא דמת תוך כ"ד הדש דיה שעתא משום דעדיין לא הזר דמה, והיכא דמניקתו ה' שנים נמי דיה שעתא משום דהנקה עוכרת לדם ונעשה הלב, קמ"ל שאין הטעם תלוי אלא בפירוק איבריה בין יונק בין שאינו יונק דיה שעתא כד"ח (= כ"ד הודש) לא פחות ולא יותר, אבל לפי' דר"מ לא אלטי', דלר"מ אין סילוק דמים תוך כד"ח עפי מלאחר כד"ה, דאי יש סילוק אמאי אמרי' דכי מת תוכד"ה מטמאה מעל"ע, וכיון דאין סלוק אין חזרה, והילכך כי מניקתו לעולם ע"כ דיה שעתה ע"כ, אבל התו' (שם ד"ה נפיקך) כתבו דליכא למימר דסד"א דתרתי בעי ר"מ קמ"ל דבחד סגי, דאין סברא שלא תהא מסולקת בדמים אלא ע"י ב' דברים וכו' ע"ש, ונר' כוונתם לאפוקי מפירש"י, דקשיא להו עליה דאי מהא לא איריא. דשפיר י"ל דאלטי' לפיכך אפי' לר"מ, דאי נהו נפיכך ה"א דדילמא לעולם ס"ל לר"מ יש סילוק אלא דסבר דשמא לא מסתלק לגמרי ומיהו הנשאר בדם נעכר ונעשה הלב, ומש"ה דוקא מיניקה ממש ותוך כד"ח דיה שעתה דאיכא תרתי, אבל אחר כד"ח אע"ג דמניקה מאחר דאיכא חזרת דמים אע"ג דקלת מהדם נעכר ונעשה הלב, מ"מ איידי דאיכא דם טובא סד"א דהייפי' ומטמאה מעל"ע, וה"נ איפכא אם מת בנה תכד"ח (= תוך כ"ד הודש) אע"ג שיש שם סילוק כיון דאין הכל מסתלק והנשאר לא נעכר להלב הואיל וליכא הנקה ה"נ מטמאה מעל"ע, הילכך שפיר אלטי' לפיכך לאשמועי' דליתא, אלא לר"מ ליכא סילוק כלל, אלא הכל תלוי בהנקה מש"ה אהדרו התו' למיתי עלה מכח הסברא, כלו' דליכא למיסק אדעתין שלא תהא מסולקת אלא ע"י ב' דברים ולהכי לא אלטי' לפיכך.

ואמנם כשאני לעצמי רואה אני שדברי רש"י ז"ל ברורים, דע"כ נ"ל דלר"מ ליכא סילוק דמים כלל, דאם אי' דאיכא שם סילוק מהי תיתי להסתפק דשמא נשאר ונעכר להלב כדי להחמיר בזה ספק זה כשמת הבן בחששא רחוקה דמעי"ל דמדרבנן, ואדרבא ס' דרבנן להקל, אלא מוכרח דלר"מ ליכא סילוק כלל אלא דנעכר להלב, ובגמ' מפי' טעמיה דר"מ מדכתיב מי יתן טהור מטמא וכו', ורבנן מוקמי ליה לקרא לש"ז א"נ נמי נדה ע"ב, ודע כי בגמ' בכלל רבנן דפליגי עליה דר"מ נזכר ג"כ ריה"ו [1]), ועכ"פ פשי' דהלכתא כוותיהו וכ"מ בין לענין טהרות ובין לענין קביעות וסת, וכ"פ הרמב"ם בפ"ע מהא"ב ורפ"ד מה' מו"מ, ועיין בי"ד ס"ס קפ"ע. וממולא דבר שמעי' מינה דלא קי"ל שהדם נעכר ונעשה הלב, ואיכא למידק על מה שנמלא בכתבי הקדש של רבינו האר"י זיע"א, דתפס בפשיטות הא דדם נעשה הלב ומה"ע אסר המימי הלב שמה שמתמלא היינו דם ממש, והכא הזי' שהיא סברא יהודאה [2]) וכ"ש דבכלל רבנן דפליגי עליה דר"מ איכא נמי ר"ש, והוא רשב"י כנודע. ושמא יש לחלק בין אדם לבהמה, דדוקא באשה סברי רבנן שדמיה מסולקים משום חבלי לידה וליכא באשה דם נעכר לחלב כלל, דכיון שדדיה למעלה בחזה איך יתכן שיעלה דם מהמקור למעלה, אבל בבהמה מודו רבנן דכיון שדדיה למטה הדם שבה נעכר ונעשה הלב, ולית בה סילוק דלא שייך בה כ"כ חבלי לידה, ומ"מ לא הו"מ ב"ש לאוקמי קרא דמי יתן טהור מטמא בבהמה אליבא דרבנן, משום דלא שייך לשון טהור מטמא, אלא הול"ל מותר מאסור דעו' ליכא בבהמה, הילכך אלטי' לתרולי בגוונא אהרינא וכדלעיל.

(ב). מניקה שמת בעלה וכו', ארשב"ג וכו' לדברי האומר כ"ד הדש מותרת לינשא בעשרים ואחד הדש וכו', שאין החלב נעכר וכו'. כנ"ל, ואיידי דאיירי לעיל במניקה שמת בנה, תנא נהא הכא אע"ג דלאו מענין מכילתין היא, ומייתי לה תלמו' בכתובות פי' אעפ"י ד"ס, ושם פירש"י עד כ"ד הדש, שמא תתעבר ותצטרך לגמול את בנה ובעל זה אינו אביו שיקנה לו ביצים וחלב ע"כ, ופי' דבריו היינו כדאי' בפי' ההולך דמ"ב דילמא איעברא ומיעכר הלבה וקטיל ליה, א"ה דידיה נמי דידיה ממסמסא ליה בביצים והלב, אבל דידה לא יהיב לה בעל, ופירש"י ממסמסא מאכילהו ע"ש, דנר' מזה שתנוק שאינו יכול לינק משדי אמו מאכילין אותו ביצים והלב וזהו היותו, אבל ק"ק דבמקום ביצים וחלב ישכרו מינקת, וי"ל דאיירי שמכיר את אמו ואינו רוצה לינק מאחרת, הילכך אין לו תקנה אלא להאכילו, א"נ שלא נמצאת מי שנשכרת, ומ"מ לשון ממסמסא ליה דקאמר ש"ס דחיק להך פי'. אמנם הרמב"ם בפי"א מה' גרושין כתב, שמא יתעכר החלב והוא אינו מקפיד לרפאת החלב בדברים המועילים לחלב כשתתעכר [3]) ע"כ, ולדבריו ניחא לישי' דממסמסא ליה, דפי' שהחלב שנעכר ונעשה עב ועכור ע"י שתאכל האם ביצים וחלב בתמידות החלב חוזר ונעשה צלול ובריא, ויהיה פי' כי ההוא דאי' בחולין (מ"ה ב') גבי חוט השדרה נתמסמס פסול, פי' שנעשה כמים, ומשום דידע רבינו הרמב"ם ע"פ חכמתו גם ברפואות, כי לא כל הזמנים ולא כל המקומות שוים, אלא דבבבל בזמן התלמוד היתה רפואת החלב מעכירותו באכילת ביצים וחלב, אבל באקלים אחר ובזמן אחר אינו מתרפא בזה, הילכך לא העתיק ל' הש"ס, אלא כתב בדברים המועילים כלו' כפי טבע המקום והזמן.

ומעתה נבוא לדברי הברייתא, דקתני לא תיארס ולא תינשא, ולכאורה ק' דהשתא אירוסין אסירי נשואין מיבעיא, ול"ל דה"ק גזרו דלא תיארס כדי שלא תבא לינשא, ועל מ"ש ר"ן (כתובות שם ס' ב') הן הן דברי ב"ש וכו', נ"ל דר"מ ס"ל לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה, דאל"כ ר"מ שביק ב"ה ועביד כב"ש, ובמ"ש רשב"ג בנוס' הש"ס (כתובות ס' ב')

1 וכן הוא בתוספתא כי"ו.

2 עיין אוצה"ג כתובות עמ' 178.

3 מקור הר"מ הוא בתשובות הגאונים הרכבי סי' של"ח, ויש להוסיף תשובה זו באוצה"ג יבמות עמ' 92.

שמונה עשר חדש מותרת להינשא לחמשה עשר חדש, שאין החלב נאסר אלא לאחר שלשה

חסדי דוד

תניין הרשב״ג אני אכריע, לדברי האו׳ וכו׳, ורש״י לא פי׳ מידי, ואנכי לא ידעתי מה שייך בזה ל׳ הכרעה[1], ואולי שהיה מג׳ אין מעיינין במקום שמכריעין (ב״ב פ״ע א׳), וכמו אם היתה שקולה מכרעת (קידושין ל״ע ב׳), כלו׳ אני אומר שיש הכרעה דהיינו יתור בדבריהם לענין הנשואין, דאע״ג דקאמר ר״מ לא תינשא עד כד״ח לאו דוקא, אלא סגי בכ״א, וכן למ״ד ח״י חדש סגי בט״ו, באופן שיש בלשונם הכרעה עפי ממה שצריך. וראיתי בשיטה מקובלת שכתב בשם רש״י במהדורא קמא, וז״ל אני אכריע דבריו של כל א׳ נאמתו, כפי שאין החלב נעכר אלא לג׳ חדשים לעבורה וכו׳, ועוד כתוב שם, ואפשר דר״ן ורשב״ג כפי׳ דב״ש וב״ה פליגי וכו׳, דר״ן סבר כי היכי דפליגי ר״מ וריה״ו בשיעור הנשואין דקתני בהדיא לא תינשא וכו׳, ה״נ פליגי ב״ש וב״ה וכו׳, ורשב״ג סבר דב״ש וב״ה בשיעור היניקה פליגי, ולדברי האומר כד״ח מותרת לינשא בכ״א, ולדברי האו׳ ח״י מותרת לינשא בט״ו ע״ש, ולפע״ד ק׳ דא״כ לרשב״ג דלא איירו ב״ש וב״ה בענין נשואין אלא לענין שיעור היניקה, דב״ש סברי תינוק יונק עד כד״ח, וב״ה סברי אינו יונק אלא עד ח״י חדש, ע״כ צ״ל דר״מ לענין דינא, דמשם ואילך אסור להניקו כמכ״ש וכמכ״ל, ונמצא דבין ב״ש ובין ב״ה תרוייהו כר״א דנקמן, ור״י דלא כב״ש ודלא כב״ה, וא״כ פשי׳ דנקטי׳ כב״ה שהם הרבים ודלא כר״י, וזה נגד כל הפו׳ שפסקו כר״י ודנקמן. ומיהו נזה י״ל דאין כוונת ב״ש וב״ה דמשם ואילך אסור להניקו, אלא דר״מ משיעורא דמר ודמר לענין אם פירש ואח״כ חוזר, דנב״ש אין אסור לחזור אא״כ פירש לאחר כ״ד חדש, ולב״ה אחר ח״י חדש אם פירש אסור לחזור, ומיהו אכתי ק׳ דא״כ ר״י דאמר נק׳ פי׳ לאחר כ״ד חדש כב״ש, ובר מן דין עכ״פ ק׳ דא״כ הו״ל מקולי ב״ש ומחומרי ב״ה, והו״ל למיתניה בבחירתא, א״ו דב״ש וב״ה נמי לענין נשואין פליגי, דהו״ל ב״ש לחומרא וב״ה לקולא, ואפשר דכוונת הרב נמי הכי דב״ש שאמרו דזמן היניקה כד״ח, כוונתם לומר דר״מ שלא תינשא עד כ״א, וב״ה שאמרו ח״י ר״ל ותינשא בט״ו, אלא דא״כ לדברי רשב״ג העיקר חסר בדבריהם. ואמנם לקילור דעתי רשב״ג לפלוגי אתא וז״ש אני אכריע פי׳ כדלעיל, אני אומר שיש הכרעה בדבריהם, כלו׳ הפריזו על המדה, הנה העיקר הוא דלדברי האומר בכ״ד לדעתי מותרת בכ״א, ולדברי האו׳ בח״י מותרת בט״ו, ומשום דלא פסיקא ליה זמן היניקה אי כ״ד אי ח״י הוא דקאמר הכי.

ודע דהתם בגמ׳ מסקי׳ רב ושמואל דאמרי תרוייהו צריכה להמתין כ״ד חדש חוץ מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתעברה בו ע״ש. וטעמייהו דליתא לדר״ן בר יוסף, הנה קושטא הוא דלא נחלקו ב״ש וב״ה בדבר זה, אלא ר״מ וריה״ו הוא דנחלקו, ונקטי׳ כר״מ משום דהלכה כר״מ בגזרותיו, ואע״ג דרשב״ג יהיב טעמא, דעד ג׳ חדשי העיבור לא מיעכר, מ״מ גם זה בכלל הגזרה דגזר ר״מ, ואע״ג דקי״ל (גיטין ל״ח א׳ וש״נ) כ״מ ששנה רשב״ג במשנתנו הלכה כמותו, במשנתנו אמרי׳, בברייתא לא אמרי׳ למלתא פסיקתא. עיין בס׳ יד מלאכי סי׳ ש״ז, ומשום מכריע נמי ליכא למימר דהא לא הויא הכרעה ממש וכדכתי׳, וה״ט דרב ושמואל דאל״כ היכי פסקו כב״ש, א״ו כדאמרן. וכן מצאתי שם בשי׳ מקו׳ (כתובות ס׳ ב׳) גבי ההוא דאריסיה דאביי, דא״ל הדא דר״מ וריה״ו הלכה כריה״ו, וכי אתא לקמיה דר״י א״ל הא רב ושמו׳ דאמרי תרוייהו וכו׳, וכתב שם בשם רש״י במ״ק וז״ל אביי אינשי ליה לשמעתיה, דהא איהו אמר לעיל הלכה כר״מ בגזרותיו והא דר״מ גזרה היא וכו׳ ע״ש. ומהא ק״ל על כלל מהודש דהזיתיה להר״ב ראשון לציון ז״ל בפ״ק דסוכה די״ד, אהניא דנסרים דפליגי ר״מ וריה״ו, וז״ל נוכל לומר דבהא ליכא כללא דהלכה כר״מ בגזרותיו, דהא בגזרה כ״ע מודו דגזרי׳, אלא בסברא הוא דפליגי אי הא הוי בכלל גזרה, ובמלתא כה״ג לא אשכחן דהלכה כר״מ, ונשאר הדבר ככללא דהלכה כריה״ו ע״ש, והביאו הר״ב יד מלאכי בסי׳ קע״ג כמלתא פסיקתא, ומכאן נר׳ להדיא כי לא כן הדבר, דא״כ אמאי פסקו רב ושמו׳ כר״מ, ונר׳ בהדיא מדברי רש״י האמורים דהיינו טעמייהו, והא הכא דכ״ע מודו בגזרת מניקת, אלא דריה״ו מסתברא ליה דלא גזרי׳ אלא עד ח״י חדש, ור״מ מחמיר טפי לגזור עד כד״ח ונקטי׳ כוותיה, והיינו דדייק רש״י וכתב והא דר״מ גזרה היא. כלו׳ אע״ג דריה״ו נמי אית ליה עיקר הגזרה אלא דר״מ מחמיר טפי בגזרה, וגם זה בכלל הלכה כר״מ בגזרותיו, וכ״ת א״כ אמאי אצטריכו רו״ש (= רב ושמואל) למפסק הכי, פשי׳ דהלכה כר״מ בגזרותיו, הא ל״ק דמשום דאיכא דמתני לה בשם ב״ש וב״ה, וא״כ הוה לן למפסק ח״י חדש כב״ה, הילכך הוצרכו לאפוקי מאותה סברא ולומר דלא נחלקו ב״ש וב״ה, ותו לאשמועי׳ דלא נימא דהלכה כרשב״ג, ותו איכא למימר דהיא גופה קמ״ל, דכה״ג נמי הוי בכלל הלכה כר״מ בגזרותיו, ולאפוקי מסברת הרב הנז׳. ותו צריכי רו״ש לחדש הא מלתא דחוץ מיום שנולד וכו׳, דהא לא שמעי׳ מדברי ר״מ, וה״ט דלא אמרו סתמא הלכה כר״מ, ועיקר טעמו וראייתו של הרב ראשון לציון, דהיינו משום דהתם פליגי אמוראי, דרב סבר מחלוקת כשיש בהן ד׳, דר״מ אית ליה גזרת תקרה, וריה״ו לית ליה, ושמואל סבר דבשיש בהן ד׳ לכ״ע גזרי׳ גזרת תקרה, אלא דבאין בהן ד׳ פליגי, דר״מ גזר וריה״ו לא גזר, ופי׳ הרי״ף כשמו׳, משום דר״פ קאי כוותיה, וכריה״ו דבשאין בהן ד׳ מותר, וכ״פ הרמב״ם (סוכה פ״ה ה״ז) ע״ש. והנה לפע״ד לפי מה שפירש״י ליכא מינה שום הוכחה, דהתם פירש״י דרוב תקרות הבית עשויות נסרים שיש בהן ד׳, ור״מ חייש למיעוטא שיש מיעוט שעושין תקרה בכה״ג ע״ש, וא״כ ה״ט דלא נקטי׳ בהא כר״מ. משום דלטעמיה אזיל ואנן לא קי״ל כוותיה בהא דלמיעוטא לא חיישי׳, והא דמיא למאי דאי׳ ביבמות (ס״א ב׳ וש״נ), דס״ל לר״מ קטן וקטנה לא מייבמין, והיה טעמו משום גזרה קטן שמא ימצא סריס, קטנה שמא תמצא איילונית, ורבנן סברי דאזלי׳ בתר רובא ולא חיישי׳, וקי״ל כרבנן, ואמאי והא קי״ל כר״מ בגזרותיו, א״ו בכה״ג לא נקטי׳ כוותיה, משום דאיהו לטעמיה אזיל דחייש למעוטא וה״נ ה״ט כדאמרן, אבל לעולם בעלמא כי הכא דפליגי בסברא ור״מ מחמיר וגזר טפי, פשי׳ שג״ז בכלל הלכה כר״מ בגזרותיו כן נ״ל ברור.

1 כבר העירו במסורת הש״ס שם על גירסת השאילתות סי׳ י״ג: אני אפרש.

חדשים. (ג). תינוק יונק והולך עשרים וארבע חדש, מכאן ואילך כיונק שקץ דברי רבי אליעזר, ור' יהושע אומר תינוק יונק והולך אפילו בן חמש שנים, פירש וחזר אחר עשרים וארבע חדש הרי הוא כיונק שקץ. (ד). חייבת אשה בטיפול בנה כל עשרים וארבעה חדש, אחד בנה ואחד שניתן לה בת להניק, האשה שניתן לה בת להניק לא תעשה עמו מלאכה ולא תניק עמו תינוק אחר.

חסדי דוד

(ג). תנוק יונק והולך וכו'. הא נמי אי' התם בפ' אעפ"י, (כתובות ס' א'), ולא נתבאר שם סמך למספר זה של כד"ח, והולם ראיתי בשי' מקו' בשם רש"י במ"ק, וז"ל במדרש מסמיך לה[1]) ההאי קרא, לא תבשל גדי בחלב אמו תבשל בגי' הכי הוי וב' יתירים הם ב' ימים היתירים על כד"ח, כדאמרי' הון מיום שנולד בו ויום שנתארסה בו, ותו דאמרי' בפ"ק דתענית (ה' ב' וש"נ) דנ"ב שנה היו שנותיו של שמואל הרמתי, וכתיב וישב שם עד עולם, ומפי' בירוש' (ברכות פ"ד ה"א, ז' סע"ב ומקבילות) עולמו של לוי דכתיב ומבן נ' שנה ישוב, אלמא הא דכתיב עד הגמל הנער כד"ח הוו ע"כ. והנך טעמי שפיר שייכי אפי' אליבא דר"י, דאע"ג דברי להניקו אפי' דו"ה שנים, מ"מ מודה הוא דסתם הנקה כד"ח וכדנק', ומ"מ לא ידעתי לכוין הך גימ' דאפי' נחשוב כ"ד חדש כלם מלאים אין עולים אלא תש"ך ימים, וכ"ש שהחדשים הולכין כסדרן א' מלא וא' חסר, באופן דליכא אלא תש"ח, ואפ' דס"ל להמד' דכד"ח לאו דוקא, אלא כלו' בתי שנים שלימים דהיינו כמנין ימות החמה וב"פ שס"ה עולין תש"ל, אבל לי כד"ח לא מוכח הכי.

ודע דבדברי ר"י התם בגמ' גרסי' אפי' ארבע וחמש שנים, ופריך והתניא ר"א אפי' הבילתו על כתיפיו, ומשני אידי ואידי חד שיעורא, וכתבו התו' אע"ג דהכא ליכא למימר דו"ה שנים כדאמרי' איגבי ואפי' טובא, מדפריך וכו', ומשני אידי ואידי וכו', מ"מ ליכא למפרך וכו' דנקט ד' לבריא וה' לכחוש ע"כ. ואיברא דדחיקא מלתא דש"ס דאידי ואידי וכו' למימרא דבן ד' שנים נקיט ואזיל בהבילתו על כתיפו, אכן בשי' מקו' ראיתי שכתבו תר"י בשם רבני צרפת, דד' וה' לאו דוקא ואפי' טובא ע"ש, והשתא ניחא ליתנא טפי דמלי' למימר דהיינו דהתרגן דייק דמדנקט דו"ה, ע"כ צ"ל דלאו דוקא, דאל"כ תיקשי השתא ה' שרי ארבע מיבעיא, א"ו אפי' טובא, והיינו דמשני אידי ואידי וכו', אמנם כן הפו' סברי כדברי התו', עיין בי"ד סי' פ"א, ועכ"פ לכל הסברות נר' שיש להגיה כאן אפי' ד ו " ה וכגיס' דש"ס, ודע דבגמ' שם א"ר יוסף הלכה כר"י, ואע"ג דקי"ל ר"א ור"י הלכה כר"י, נר' דאצט' הכא משום דהכא מסתבר טעמיה דר"א מהמדרש דכתי' נעיג, והא דקתני הכא פירש וחזר וכו', שם בגמ' פי' דפירש היינו ג' ימים, והיינו אם פירש אחר כ"ד חדש, אבל בתוך כד"ח אין הפרישה מעכבת מלחזור, ואפי' אחר כד"ח אם פירש מתוך חולי יכולים להחזירו וע"ש בשי' הנז'.

(ד). חייבת אשה בטיפול וכו'. זה פשוט ונלמד ממה שבינינו לעיל. שאם מת בעלה לא תינשא עד כד"ח משום סכנת הולד שלא ירצה יניק מאשה אחרת אחר שמכירה וכדלקמן, וממילא דה"ה מי שניתן לה בת, וה"ה בן להניק דחד טעמא הוא, ול"ד לכל פועל שיכול לחזור בו בתוך זמנו, (ב"ק קט"ז ב', ב"מ י' א', ע"ז ב') אבל הכא לא יכולה מפני הסכנה. ומ"מ נר' שאם הוא בתחלת הנקתה שעדיין אינו מכירה יכולה לחזור בה, והנך כד"ח דקתני לכ"ע היא אפי' לר"י דלעיל, דלא קאמר ר"י אלא דליכא איסו' להניקו טפי מכד"ח, אבל מ"מ ליכא חיובא ליטפל בו אלא כד"ח, דמשם ואילך ליכא לד סכנה לגמלו. והא דקתני האשה שניתן לה וכו', שם בגמ' (כתובות ס' ב') הכי תניא הרי שנתנו לה בן להניק ה"ז לא תניק עמו לא בנה ולא בן חברתה. אמנם לא נזכר שם הך דלא תעשה מלאכה, ומ"מ מלינו כיוצא בה במתני' דהתם בס"פ (כתובות ספ"ה), דתנן אם היתה מניקה פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפין על מזונותיה, הרי דאפי' אשת איש דמשועבדת למלאכות המפורשות שם במש' לעשות לבעלה פוחתין לה, דנר' שהטעם הוא לפי שהטורח במלאכה ממעט את החלב, וא"כ מינה דכ"ש אשה דעלמא שנתנו לה בן להניק אין לה לעשות מלאכה מה"ט שלא למעט את החלב, ומ"מ מסתברא דהיינו דוקא במלאכות כבדות, אבל לא ביטול מלאכה לגמרי. ומיהו ק"ק דהתם בגמ' (ס"ה ב') הוה בעי למילף מהך דמוסיפין על מזונותיה, שהאב חייב לזון את בניו כשהן קטני קטנים, ודחי ממאי דילמא משום דחולה היא דסתם מיניקות חולות נינהו ע"ש, ואמנם ממ"ש כאן במלאכה שאסורה לעשות דע"כ משום חסרון החלב הוא, דאי משום דחולה היא מה בכך הרי רשאה להשול בעלמה, וא"כ הו"מ תלמו' למפשט ולהוכיח דמשום החלב הוא דמדפחת המלאכה משום החלב יתור המזונות נמי מה"ט ולא משום דחולה. ומ"מ אינו הכרח, די"ל הא כדאי' והא כדאי'. ולא מצאתי להפו' ז"ל שהזכירו דבר זה דלא תעשה מלאכה, ואפי' שיש ללמוד כך מההיא דפוחתין. ומ"ש תינוק המכיר וכו', דבר פשוט הוא. ונר' דלאו דוקא אמו, דה"ה למכיר למינקת שלו שאין נותנין אותו לאחרת, דחד טעמא הוא אלא דנקט בהווה.

(ה). יונק תנוק מהנכרית וכו'. ביבמות פ' חרש דקי"ד מייתי לה, והתם מסיים בה ואין חוששין ביונק שקץ, ולא יאכילנו נבלות וטריפות שקצים ורמשים ומכולן וכו', ופירש"י ואין חוששין לומר שהוא יונק שקץ כלו' דבר המשוקץ ונאסר, ולא יאכילנו בידים דברים האסורים חלב בהמה טמאה אסור בגדול מדאו', דנפ"ל מגמל גמל ב"פ בפ"ק דבכורות ע"כ. נר' מדבריו דהא דקתני רישא יונק תנוק וכו', היינו כי עביד הכי מדנפשיה, וקמ"ל דאינו מצווה הגדול להפרישו, ול"מ ביונק מהנכרית דאין כאן לכל המרבה אלא איסו' מדרבנן, אלא אפי' מבהמה טמאה דאסור מדאו', והא הוא דמסיים דמ"מ לא יאכילנו בידים, ומ"ש בסיפא נבלות וכו' לאו דוקא הנך דמדאו', אלא הה"נ איסו' דרבנן דאסור להאכילו בידים כך משמע מתוך פירש"י, אך קשה לפי' זה דא"כ מאי איריא דתני סיפא נבלות וכו', ליפלוג וליתני בדידה בחלב נכרית ובהמה טמאה דלא יתן לו דד בפיו בידים, וממילא הוה שמעי' במכ"ש שלא יאכילנו נבלות וכו', דאית בהו מלקות דהא חלב אפי' של בהמה טמאה לא לקי בגדול, דלית ביה לאו מפורש אע"ג דאסור מדאו'

1 עיין אוצה"ג כתובות, עמ' 179.

(ה). תינוק המכיר את אמו אין נותנין אותו למיניקת אחרת, מפני סכנת נפשו׳, יונק תינוק מהנכרי ומן הבהמ׳ טמא׳, ומכולן הוא יונק ואפי׳ בשבת, היה גדול אסור, אבא שאול אומ׳ יונקין

חסדי דוד

מריבוייא דגמל גמל. ולכך נר׳ לפי׳ יונק תנוק אפי׳ להניח לו דד בפיו, ואפי׳ מבהמה טמאה, והיינו דוקא מפני הסכנה דסתם תנוק מסוכן אצל חלב, וכדמשני התם בגמ׳ ואפי׳ אומדנא נמי לא בעי, והיינו היכא דליכא מינקת ישראלית, אבל אי איכא מינקת ישראלית ודאי דאסור להניח לו דד בפיו אפי׳ מנכרית, וכ״ש בהמה טמאה, אלא דמ״מ אם יונק מעצמו קי״ל כר׳ פדת דהתם דקטן אוכל נבלות אין ב״ד מצווין להפרישו. וסיפא אשמועי׳ דמ״מ לא יאכילנו נבלות וטריפות דאיסורי לאוין דאמירי אפי׳ הוא רעב, אא״כ אמיד ליה אם יכול להמתין בלא סכנה עד שיביא דבר היתר, כך מוכח מהסוגייא, אבל ודאי דכי אמדי׳ ליה שאפי׳ שיבא לידי סכנה הכל שרי אפי׳ לגדול וכ״ש להאכיל לקטן.

והנראה דרש״י ז״ל נמי מודה דהכי הוא לפי המסקנא, ולא פי׳ הכי אלא לפי הס״ד דמקשן, דהוה בעי לסייועי מינה לר׳ פדת, והוה קשיא ליה לרש״י דהיכי בעי לסיועי מינה לר״פ, הא ר״פ קאמר דאפי׳ בנבלות דהייבי לאוין אין מצווין להפרישו, והכא לא תנא אלא חלב נכרית ובהמה טמאה, הילכך הוכרח רש״י לפ׳ לפי הס״ד דלא נחית לחלק בין חלב בהמה טמאה לנבלות, אלא רישא איירי שיונק מעצמו, וסיפא איירי להאכילו בידים, אבל בתר דמשני ש״ס דמהכא לא תסייעיה, דהכא מפני הסכנה א״כ דלא הוי פי׳ דברייתא הכי אלא כדאמרן, דרישא אפי׳ בידים מפני הסכנה, והיא גופא קמ״ל דסתם תינוק מסוכן אצל חלב ולא בעי אומדנא ולא מיתון, משום דאי׳ קל הוא דאפי׳ דבהמה טמאה אין בו לאו, וסיפא קמ״ל דמ״מ באיסורי לאוין לא יאכילנו עד דאמיד אם אפי׳ להמתין, או אפי׳ להאכילו דבר המותר, וכל האמור היינו לשיטת ר״ה ודעמיה דמייתי הפר״ח בי״ד סי׳ פ״א ס״ק כ״ד, דלא התירו חלב נכרית אפי׳ לקטן אלא במקום שאינה מצויה מינקת ישׂ׳, אולם לד׳ הרשב״א ודעמיה וכמ״ש מור״ם שם, נ״ל דהא נמי הוי בכלל מ״ש בגמ׳ דקטן לא בעי אומדנא ואפי׳ איכא מינקת ישׂ׳ א״ל לאהדורי עלה. ומ״ש הפר״ח ע״ד מור״ם שפי׳ חלב נכרית כחלב ישראלית אין זה מהוור, מדגרסי׳ בפי׳ הרש יונק וכו׳, ובקטן שרי משום דאין ב״ד מצווין וכו׳ ע״ש, הן אמת שדבריו מיוסדים ע״פ פירש״י, אמנם לפום מאי דאמרן שלא פירש״י כן אלא לפי הס״ד, דהוה בעי לסיועי לר״פ מהכא ואי לא נפ׳ הכי אשתכח דליכא סייעתא כלל, אבל לפום שינוייא דלא תסייעיה מהכא, אדרבא ניחא טפי פשטא דברייתא לפי שיטת הרשב״א והר״ן, דא״כ דאפי׳ בידים שרי ואפי׳ אומדנא לא בעי, ואע״ג דאיכא ישראלית, כיון דאיסורא קל הוא, ומ״מ הרי מור״ם עצמו מסיים בה, דאם אפי׳ בישראלית לא יניקוהו מן הנכרית משום דמטמטם ומוליד לו טבע רע, וכ״ש מבהמה טמאה ובריר[1]). ודעת הרמב״ם משמע טפי כפי׳ ר״ח, ממ״ש בסוף המ״א דלהאכילו בידים אסור אפי׳ דברים שאיסורן מד״ס, ומ״מ לא ידעתי אמאי השמיט הא דיונק תנוק וכו׳ לגמרי.

ונחזור לשאר דברי הברייתא, דמ״ש ומכולן וכו׳, פי׳ בין מהאשה בין מהבהמה טהורה או טמאה יונק אפי׳ בשבת[2]). ומ״ש ואם היה גדול אסור, אכולהו קאי בין לינק מדדי אשה או לינק מבהמה טמאה ואפי׳ בחול, וכן לינק אפי׳ מבהמה טהורה בשבת, וטעמא משום דהוי תולדה דדש דהיינו מפרק שאמרו בגמ׳, כך הוא לפי פירש״י, ולפי׳ ר״ת תולדה דממחק ע״ש בתו׳, ואע״ג דהוי מפרק כלאחר יד דכדרכו אינו אלא בחולב בידיו אפ״ה אסור, ומשמע דבשבת לאו דוקא אלא הה״נ בי״ט דאסור, דמדקתני אבא שאול אומר משמע דפליג את״ק, ובגמ׳ שם שקיל וטרי אליביה דאבא שאול, דפריך היכי דמי אי דאיכא סכנה אפי׳ בשבת לישתרי, ואי ליכא סכנה אפי׳ בי״ט ליתסר, ומוקי לה בדאיכא צערא ומפרק כלאחר יד הוא, שבת דאי׳ סקילה גזרו רבנן, י״ט דאי׳ לאו לא גזרו ביה רבנן ע״ש. וכפי׳ הגר׳ אית לן למפסק כאבא שאול, חדא דכיון דעבדי מעשה קי״ל מעשה רב, ועוד מדשקלו וטרי אליביה בגמ׳. וע״ש בתו׳ שהק׳ מפי׳ אעפ״י שאמרו גונח יונק חלב בשבת משום דמפרק כלאחר יד ומשום צערא לא גזור רבנן אפי׳ בשבת, ותי׳ בשם ר״ת דהתם משום צער חולי ושרי אפי׳ בשבת, אע״ג דליכא סכנה, והכא אינו אלא צער רעב ולא שרי אלא בי״ט, ועוד תי׳ בשם י״א דצערא דהכא היינו צערא דבהמה, דק׳ לה רוב חלב בדדיה, והק׳ על זה דא״כ למה יונקים, והלא היו יכולין לחלוב לתוך הקדרה (פי׳ שיש בה אוכל דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי), ובשם ר״י תי׳ דהך פלוגתא אדהתם, וכן משמע דאמר התם הלכה כר׳ מרינוס מכלל דאיכא מאן דפליג ע״ש, ולא ידעתי בעניי מהו המשמעות לסיועי לפיר״י, דאה״נ דאיכא מאן דפליג והיינו ת״ק דהכא, אבל מה הכרח יש לומר דאבא שאול נמי פליג אר׳ מרינוס, ואיברא שגם הרי״ף ז״ל בפי׳ הבית (שבת פכ״ב סי׳ תקמ״ד) כתב הכי דאבא שאול פליג אר׳ מרינוס והלכתא כוותיה דר׳ מרינוס כדפסיק רב יוסף, ומ״מ לא כתב הך משמעותא. ולפעד״ן דסברא זו דאבא שאול דהויה מהלכה, דסוגיין דעלמא לא אזלא כוותיה, דאדרבא אם באנו לחלק בין י״ט לשבת במילי דשבות, אשכחן איפכא כדאי׳ בפי׳ ביצה (ב׳ א׳) דבשבת קי״ל כר״ש דלית ליה מוקצה, ובי״ט קי״ל כריה״ו ואמרי׳ התם (ב׳ ב׳) מ״ט שבת דחמיר ולא אתו לזלזולי ביה נקטי׳ כר״ש, י״ט דקיל ואתו לזלזולי ביה נקטי׳ כריה״ו, ומיהו יש לחלק ע״ד שכתבו התו׳ בפי׳ החונך דנ״ו בד״ה היזוק וכו׳, דבמידי דשכיח עבוד רבנן לדבריהם היזוק יותר משל תורה, אבל במידי דלא שכיח אדרבא לא עשו היזוק ע״ש, ה״נ י״ל דבמוקצה דשכיח י״ט דקיל בעי חיזוק, אבל גונח דיונק לא שכיח ואדרבא טפי יש להחמיר בשבת החמור, ובהכי ניחא נמי מאי דאי׳ בפ״ב די״ט (כ״א א׳) שאני שבות דשבת משבות די״ט, ופירש״י החמירו חכמים בדבריהם בשבת מבי״ט ע״כ, וק׳ שזה היפך מ״ש בפ״ק כדבר החמור, אבל עם האמור ניחא, דהתם בפ״ב נמי איירי במלתא דלא שכיחא דהיינו בכבשי עלרת שמחטן שלא לשמן או לפני זמנן ע״ש, ובכה״ג לא עשו ח׳ חיזוק לדבריהם כ״כ, הילכך אה״נ דטפי יש להחמיר בשבת החמור מי״ט הקל, אבל במידי דשכיח ובעי חיזוק הוא איפכא דטפי החמירו בשבות די״ט הקל משבות דשבת החמור, כי היכי דלא ליזלזלו ביה.

ושוב הראוני בס׳ משל״ס בפ״א מה׳ י״ט, שהק׳ מההיא

1 עיין תוספתא כפשוטה שבת, עמ׳ 149 ואילך.
2 עיין תוספתא כפשוטה שם, עמ׳ 148.

היינו מבהמה טהורה ביום טוב. (ו). שלש נשים משמשות במוך, קטנה מעוברת ומניקה, קטנה שמא תתעבר ותמות, אי זו היא קטנה מבת אחת עשרה שנה ויום אחד ועד בת שתי' עשרה שנה ויום אח',

חסדי דוד

דפ"ק דביצה אהכיא דפי' הרש כדלעיל, ולא הבאה כלום וע"ש בדברי המגיה, ואגס נפע"ד עם היגוק שנגדתי מדברי הגו' כדלעיל גר' שיתייצב הכל. ומ"מ לא ידעתי למה השמיט הרמב"ם גם דין זה לגמרי, ואיברא דבפ"ה (ה"י) מה"ש פי' דהיונק בפיו פטור, דמ"מ שהוא מפרק כלאחר יד, ומ"מ הו"ל לפסוק הך דר' מרינוס, ואפי' דכיון דפסק דבמקום לערא לא גזור רבנן ממילא שמעי' הך דגונה יונק אפי' בשבת [1]). אמנס מרן בש"ע כתבו בסי' שכ"ה סנ"ג וז"ל, גונח מותר לינק מהבהמה דבמקום לער לא גזור רבנן, ומסיים שם וי"א שאם אין לו אלא לער של רעב אסור לינק מהבהמה בשבת ע"כ, וברור דהסברא ראשונה שסתם מרן היינו סברת הרי"ף ור"י, ולדידהו פשי' דכך לי' לערא דחולי כמו לער של רעב, דהא סברי דר' מרינוס ותנא שאול פליגי, וא"כ מאין הרגלים לבדות מדעתנו בלא הכרח לחלק בין לער ללער, הא סתמא אמרו במקום לערא לא גזור, ומ"ל לער חולי מ"ל לער רעב, אבל סברת י"א היא סברת ר"ת דליישב דברי אבא שאול אס דברי ר' מרינוס חילק בין לער חולי דשרי בשבת ללער רעב דלא שרי אלא בי"ט.

ומהא ק"ל על מ"ש המג"א ע"ד מרן וז"ל ל"ע דאדרבא לסברא הראשונה אף בי"ט אסור משום רעבון כמ"ש במלחמות, דמשום תאות המאכל אין מתירין שבות, ולי"א משום רעבון בי"ט שרי ובשבת אסור ע"כ, ועמו הסליחה לפי שעירב דעת ר"ת עם דעת הרז"ה מש"ה הוא דקשיא ליה ע"ד מרן, אבל באמת אין עירובו עירוב, דהרז"ה לא הזכיר רעב כלל אלא פי' לערא דהיינו שתאותו מוטלת עליו ומתאוה לאותו דבר הרבה, ועל סברא זו הוא שהשיג הרמב"ן ז"ל במלחמות דלא מהוור, ואין הדעת סובלת שיתירו בי"ט משום תאות בעלי התאוות המפונקים ע"ש, וקושטא הוא שדעת הרז"ה בהא רחוקה, דהא לא מיקרי לערא דלימלא נפשו כי ירעב יאכל דברים אחרים, א"נ יחלוב לתוך הקדרה, אבל דעת ר"ת היינו שמלטער מחמת רעב שכבר נתעכל מה שאכל בשחרית, ותאב לאכול ואין לו דבר אחר לאכול, וכנר' בהדיא מדברי התו' שמסיימי בתר דמקשו על סברת י"א דיכולין לחלוב לתוך הקדרה, מסיימי בה ומיהו לפיר"ת ל"ק, דמשתמא כיון שהיו רעבים לא היה להם שום מאכל בקדרה ע"כ, והאך לערא ל"ק קו' הרמב"ן, שהרי לערא דגופא הוא להשביע נפש שוקקה שאין לו מה יאכל, ופשי' דלדעת הרי"ף ור"י מ"ל לער חולי מ"ל לער רעב, וזוהי הסברא שסתם מרן, וגונח דנקט הדא מנייהו נקט, וה"ה כל לערא, אבל ודאי דמשום תאות המפונקים ליכא היתרא וכדברי הרמב"ן, ושוב כתב די"א שיש חילוק בין לער רעב ללער חולי, והיא דעת ר"ת שהרי לא כתב מרן לער תאוה כדברי הרז"ה, אלא לער רעב כדברי ר"ת ודבריו ז"ל נכונים וברורים *).

(ו). שלש נשים וכו'. מייתי לה תלמו' בדוכתי טובא, בפ"ק דיבמות די"ב, ובס"פ נושאין על האנוסה ד"ק, וכן בכתובות פרק אלו נערות דף ל"ט ובנדרים דף ל"ה, ובמכילתין פ' יוצא דופן דמ"ה, ואמנם בכלהו סוגייאי ל"ג כי הכא שהיה רמ"א דש מבפנים וכו', אלא ה"ג משמשות במוך וכו' דר"מ, והכ"א וכו', ואיברא דהך גי' דהכא קשיא טובא דלא ניחיה שיפיה, דברישא לא קאמר אלא משמשות במוך, דאע"ג דהמוך שואף הזרע ואזיל לאיבוד, מ"מ אינו משחית ביד והוי קלא דרך תשמיש, ובסיפא שרי אפי' לזרות מבחוץ ביד, ואע"ג די"ל דלא זא"ז קתני, מ"מ הדבר ק' שיתיר ר"מ דש מבפנים וזורה מבחוץ, דמשחית ביד ממש אע"ג דאיכא סכנתא, הואיל ואפי' במוך, לכך נר' דגי' זו לאו מתרלתא, והעיקר כגוס' הש"ס, ובדוחק יש ליישב דזורה לאו דוקא ביד, אלא ע"י המוך יולא לחוץ. והנה רש"י ז"ל פי' בתלת סוגייאי, משמשות מותרות לתת מוך במקום תשמיש כשהן משמשות כדי שלא יתעברו ע"כ. כלו' דאילו שאר נשים אסורות, וטעמא כמ"ש התו' דל"ד למשמש עם הקטנה דרך תשמיש כי אורחיה, אבל הכא הו"ל כמו משמש על האבנים, ואפי' שתתן היא מוך אחר תשמיש אסור, דאע"ג דאתתא לא מפקדא אפו"ר, מ"מ אסורה להשחית זרע בעלה. ומ"מ לא ניחא להו להתו' בפירש"י, וטעמייהו ברור דא"כ דר"מ שריותא אשמועי' בהנך תלת מפני הסכנה, א"כ ע"כ ל"ל דרבנן אסרי, וקי' אמאי אסור הא איכא סכנה, לכך פי' דר"מ לריכות לשמש במוך קאמר ועלה טובא קמ"ל, ודוקא להשים המוך אחר תשמיש, כך משו' בדבריהם ביבמות ובכתו', אבל להניחו קודם תשמיש אסור אפי' להנך תלת, ואין חילוק בזה בין הנך לשאר נשי, אלא דר"מ עלה טובא קמ"ל להנך דלריכות לעשות כן אחר תשמיש, ולא חיישי' להשחתת זרע בעליהן, משא"כ שאר נשי דאפי' לאחר תשמיש אסורות, והא דלא שרי להנך קודם תשמיש מפני הסכנה, היינו טעמייהו דהואיל ויש מקום להציל מן הסכנה ע"י מה שנותנת אח"כ לא שרי מיקמי הכי, דהוי כמשמש על האבנים. ולפירושם רבנן נמי לא אסרי להניחו אחר תשמיש, אלא קאמרי דא"ל, ואע"ג דקי"ל אין סומכין על הנס, ל"ל דסברי רבנן דמלתא דלא שכיחא היא שתתעבר הקטנה או המניקה, ואפי' תתעבר סברי דלא כל קטנה המתעברת מתה, ולסנדל נמי לא חיישי' במעוברת, דהא נמי לא שכיח, (ועמ"ש בבבא שאח"ז) ומניקה נמי אפי' תתעבר לא חיישי' להלב, דאע"ג דמינקת שמת בעלה מודו רבנן שלא תינשא עד כד"ח מהך טעמא, שאני התם דכיון דאתתא לא מפקדא אפו"ר הילכך חשו רבנן אפי' לחששא רחוקה שמא תתעבר וכו', אבל הכא כיון דלא שכיח היזקא לא חיישי' במקום מלות עונה, דאע"ג דמיעברא מ"מ מלות עונה איקרי, וכך משו' בכתבי הקדש למרן האר"י ז"ל דאפי' בימי עיבור ויניקה חייב בעונתה אם היא אינה מוחלת, וכל זה מלבד הטעם הנז"ל במניקה דידיה ממסמסא בבלים והלב וכו', ומש"ה אמרו א' זו וא' [זו] משמשת כדרכה והולכת, משום שני' שומר פתאים ה' כך היא גי' הש"ס והגי' שלפנינו כאן שפיר מתפרשא כגי' הש"ס.

*) בגליון נוסף כאן בכתב אחר הגהה זו: „ועיין שו"ת הרדב"ז ח"ג דפוס פיורדא סי' תקע"ו דס"ל דוקא שבות דשבות הוא שמותר מפני צער רעב ונלוה אליו עונג שבת ע"ש". וכנראה שאין זו מהמחבר זצ"ל.

1 כנראה שלפני רבינו היה איזה דפוס משובש שחסרו שם בפכ"א הי"ד המלים „ואם היה גונח מותר לו לינק בפיו מפני שהוא מפרק כלאחר יד".

פחות מכן ויתר על כן משמש כדרכו ואינו חושש, מעוברת שמא תעשה עוברה סנדל, מניקה שמא תהרוג את בנה, שהיה רבי מאיר אומר דש מבפנים וזורה מבחוץ, וחכמים אומרים משמש כדרכו,

חסדי דוד

ודע דרש"י גופיה בנדה הדר ביה ומפי' כפי' התו', וז"ל המשמשות במוך תקנתן היא לשמש במוך שלא יתעברו ע"כ. כלו' עלה טובה היא להן וכדברי התו', אבל לא נתבאר בדבריו אם המוך נותנתו קודם תשמיש או אחר תשמיש דוקא וכמ"ש התו'. ואיברא דפשטא דמשמשות במוך משמע קודם תשמיש, וכ"מ מדברי הר"ן התם בנדרים דפי' חייבות לשמש במוך משום סכנה ע"כ. ומדברי הרא"ש נמי הכי משמע, שכתב לריכות ליתן מוך באותו מקום לקלוט את הזרע ע"ש. ועיין עוד בשי' מקובלת שם בכתובות, דמייתי בשם הרא"ש לייבש פירש"י דאע"ג דנשים אינן מלוות בהשחתת זרע, מ"מ אין לה להשחית זרע האיש אם לא מפני הסכנה, וכ"ד לקטנה ואיילונית וכו', דשאני התם דדרך תשמיש בכך, והכא נמי אם היתה נותנת המוך לאחר תשמיש לא היה בו לד אי', אבל בשמעתא קמייתא דכל היד מוכה דנותנת המוך קודם תשמיש, הילכך שאר נשי אסור דהוי כזורע על העלים ועל האבנים ע"כ. כיונתו ז"ל דהא דאין לה להשחית זרע האיש פי' שאין לה לעשות דבר שבשמושה האיש יהיה בו השחתת זרע, הילכך אסורה ליתן המוך קודם תשמיש אלא להנך מפני הסכנה, אבל ליתנו אחר תשמיש באופן שהאיש כשימש זרע כי אורחיה לית לה שום אי' ליתן אח"כ מוך, דס"ס היא לא מפקדא אפו"ר וכל אשה נמי שרייא. אך מ"ש שם דבכל היד מוכה וכו', לא ידאי ע"ש היא דבר"פ כל היד התם ליכא אלא דנשים להו בנות הרגשה לינהו, ומשו"ה ליכא שיש בודקה להא דמוך אפי' ברמיזה, אלא ל"ל בשמעתא קמייתא דפ"ק (ג' א'), והכי אי' התם משמשת במוך מאי איכא למימר ע"ש, דמוכח מהשתא קלת דנותנת המוך קודם תשמיש, אבל מפירש"י דהתם שכתב ואינו נוטלתו משם אלא בשעת הליך ע"ש, איכא למשמע דבשעת תשמיש שעת הלורך הוא, כי היכי דלא ליהוי גברא כזורע על העלים ואיהי גרמא, ומשמע מזה שדעתו כדעת התו'.

ואיך שיהיה תמהתי אמאי השמיט הרמב"ם להך מתניתא דג' נשים לגמרי, ולא ודאי דמזה דבר השמטה מוכח שאין דעתו כפירש"י דיבמות, דא"כ הו"ל לפסוק דאפי' הנך אסורות לשמש במוך וכרבנן, וכשי' התו' נמי מוכח דלא ס"ל דא"כ הול"ל דשאר נשים אסורות להניח מוך אפי' לאחר תשמיש, אלא מוכח שדעתו כהרא"ש דאתתא כי היכי דלא מפקדא אפו"ר ה"נ לא מפקדא בהשחתת זרע אפי' של בעלה, וכוונת ר"מ הכא אינו אלא דחייבות הנך לשמש במוך, ולטעמיה אזיל דחייש למיעוטא, ואע"ג דהוי כמיעוטא דמיעוטא מטעמי דכתי' לעיל. מ"מ חייש הכא משום לתא דסכנה, ורבנן סברי דא"ל דלא חיישי' כולי האי, וכיון דלא נ"מ לדינא להך פי', הילכך השמיטה, ומ"מ אפי' נימא שדעתו כדעת הר"ש, אכתי ק"ק דעכ"פ לא הו"ל לשתוק ולהודיע דבשאר נשים אסור מילא להניח המוך קודם תשמיש, דהוי כזורע על העלים, ואפי' דדבר פשוט הוא דהוי בכלל השחתת זרע, וכבר נזכר אי' זה בדבריו בפכ"א, ואם באנו לומר שדעתו ז"ל דליכא שום אי' לאשה להניח מוך אפי' קודם תשמיש משום אשה דאתתא לא מפקדא כלל, ולגבי האיש כיון דמשמש כדרכו לית לן בה, ונמלא דליכא נפקותא לדינא כלל מהך מתניתא דל"פ, אלא דר"מ קמ"ל חייבות לשמש כן, ולרבנן א"ל אבל מ"מ מותר לכ"ע, עדיין לא נתלטנו דהו"ל להרמב"ם להודיענו זה דשרי לשמש במוך.

ומהוורתא דמלתא, דהרמב"ם ס"ל דכולה הך מתניתא דהויה מהלכה, ולא קי"ל לא כר"מ ולא כרבנן, דלתרווייהו משמע דמותר לבא על הקטנה שאינה ראויה לילד כלל, דע"כ ל"פ אלא אי חייבת הקטנה ליתן מוך מפני הסכנה או אינה חייבת, אבל היתרא איכא לתרווייהו בין לשמש במוך וכ"ש לשמש עם הקטנה, והר"מ ז"ל ס"ל דקי"ל כברייתא דר"פ כל היד דברייתא במקומה עדיפא, דתניא (נדה י"ג ב') המשחקין בתנוקות מעכבין את המשיח, ולא ס"ל כפירש"י דהתם ושאר מפ' דטעמא משום דבטל מפו"ר כל אותו זמן, אלא משום דהו"ל כמוליא ש"ז, אע"ג דמשמש כי אורחיה באופן דלאו מבני מבול הוא, מ"מ אית ביה איסו' דהשחתת זרע, יכנר' בהדיא מדבריו דפכ"א מהא"ב דין ה"י, וז"ל אסור להוליא ש"ז, לפי' לא יהיה אדם דש מבפנים וזורה מבחוץ, ולא ישא קטנה שאינה ראויה לילד ע"כ, הרי בהדיא דהנושא קטנה שאינה ראויה לילד אסור משום ש"ז, וממילא דכ"ש המשמש עם אשה שיש לה מוך, דהו"ל כמשמש על העלים ומש"ה לא הולרך להביא הך מתניתא כלל, דאי לאשמועי' דלא חיישי' במעוברת ומניקה, ממילא שמעי' מדאלטי' לאשמועי' דמעוברת חבירו וכן מינקת חבירו אסורה לינשא, ממילא שמעי' הא בעלה גופיה שרי לשמש ולא חיישי' כלל, ולגבי קטנה לדידיה אסיר אפי' בלא מוך כ"ש במוך דאיכא תרתי, אבל במעוברת ומניקה ממילא שמעי' דקי"ל כרבנן דמשמשות כדרכן כלו' דלא חיישי'. ואע"ג דבפע"ו מה' אישות כתב רבינו לא ישא אדם עקרה וזקנה ואיילונית וקטנה שאינה ראויה לילד אא"כ קיים פו"ר, או שהיתה לו אשה אחרת וכו', דמוכח הא קיים או שיש לו אשה אחרת מותר לבא על הקטנה ולית בה משום שז"ל, לק"מ דהתם בה' אישות בהאי דאו' קמיירי, דהי אית ליה ליכא אי' דאו' משום ביטול פו"ר, אבל הכא דמיירי בה' איסורי ביאה אשמועי' דמ"מ אי' דרבנן איכא, משום לתא דשז"ל, והכי אורחיה דרבינו לכתוב בסעיפי ההלכות כל דבר במקומו, וע"ע שם בא"ב בדין כ"ו, דכתב דלא ישא עקרה וזקנה והיינו אם אין לו אשה אחרת אפי' קיים פו"ר, משום ולערב אל תנח ידך והוא מדרבנן, אבל יש לו אשה אחרת דמלי לקיומי בה מלות לערב שרי משמע בהדיא דשרי ולית בהו משום השחתת זרע, והא"ת ס"ס ק' לדעת רבי' מ"ש קטנה דאית בה משום השחתת זרע, ומ"ש זקנה ועקרה דליכא בהו, ואיברא דרבינו הוכרח מכח הסוגייא להלק כן מדלא קתני אלא המשחקין בתנוקות, ולא קתני נמי עקרות, מ"מ להש"ס גופיה תיקשי מ"ש. וי"ל דכיון דבקושטא השתא ממש לא הויא הואיל ומשמש כי אורחיה, הילכך בקטנה דאיכא תקנתא להמתין עד שתגדיל גזור רבנן ושוויוהו כמשחית, אבל עקרה וזקנה דליכא תקנתא בהמתנה לא גזרו, כך נר' ליישב לפי המובן בד' הרמב"ם.

ודע דהזות קשה הזיתיה להר"ב משל"ם שם בהא"ב שכתב, הלד' רבי' משום דרשה דלערב ליכא אי' כ"א בזקנה ואיילונית אבל קטנה לא, וזה הוא שרבי' הכא בפרקין לא

משמר על ידיו שנאמר שומר פתאים ה'. (ז). לא ישא אדם מעוברת חברו ומינקת חברו, משם שנאמר אל תסג גבול עולם ובשדה יתומים אל תבא. (ח). כל היד המרבה בנשים לבדוק הרי משובחת, ובאנשים תקצץ, רבי טרפון אומר יקצץ על טיבורו, אמרו לו הרי כריסו נתפתחת, אמ' להם אף אני לא נתכוונתי אלא לכך, משלו משל למה הדבר דומה לנותן אצבע בעין כל זמן שהוא דוחק הרבה מוציא דמעה, במה דברי' אמורים בשכבת זרע, אבל לזיבה כל היד המרבה לבדוק הרי זו משובחת.

חסדי דוד

נקט כ"א זקנה ואיילונית, אבל בפט"ו ה"א במי שלא קיים פו"ר נקט נמי קטנה, וקמ"ל דאע"ג דליכא משום ובערב אפ"ה אסור משום שמעכבין את הגאולה (נדה שם), אבל משום השחתת זרע פשי' דלא אסור, וכמ"ש הרא"ש וכ"כ הטו' וכו', ולפי"ז לא ידעתי אמאי הביא הטור דין זה כאן בסי' כ"ג שאין כאן מקומו ובסי' א' הו"ל להביאו כי שם ביתו ע"כ. ונוראות נפלאתי הפלא ופלא, היכי אשתמיטתיה למר רבא דברי הרמב"ם אשר שם שם לו לעיל באותו פרק סמוכים מן התורה, דס"ל בהדיא דבקטנה איכא השחתת זרע ודלא כהטו' ודלא כהרא"ש, והיכי אמר מר דלא נקט כאן אלא זקנה ואיילונית, כנר' דקראו סירוגין וכבר הסברנו טעם נכבד לסברת רבי', וברור שמוהריב"ה ז"ל כך הבין וכך למד מדברי הרמב"ם, ומשום חומרא דשז"ל החמיר כד' הרמב"ם ושלא כד' אביו הרא"ש, וה"ט שכתבו לדין זה בסי' כ"ג גבי דיני שז"ל ולא בסי' א' אלא בביתו המיוחד לו.

(ז). לא ישא אדם וכו'. בפ"ד דסוטה תנן, מעוברת חבירו ומינקת חבירו לא שותות ולא נוטלות כתובה דר"מ, וחכ"א יכול הוא להפרישה ולהחזירה לאחר זמן, ושם בגמ' דכ"ו בברייתא שהיה ר"מ לא ישא אדם מעוברת חבירו ומינקת חבירו ואם נשא יוציא ולא יחזיר עולמית, וחכ"א יוציא וכשיגיע זמנו לכנוס יכנוס, ושם כתבו התו' לא ישא וכו', פירוש' עליו הכתוב אומר אל תסג וכו' ע"ש, והיינו כהתוס' דהכא, ונר' כוונת התו' להביא ל' פירו' משום דלכאורה ברייתא פליגא אמתני' אליבא דרבנן, דממתני' משמע דלרבנן אפי' גט א"ל רק הפרשה בעלמא, ובברייתא תנא יוציא דמוכח דר"ל בגט, ואי נימא הכי תיקשי לרבא דפ' החולץ דל"ו דלרבנן נמי יוציא בגט, דהיכי שביק מתני' ונקט ברייתא, מש"ה מייתו התו' דפירו' קאמר עליו הכתוב וכו', והא אי' דלרבנן אפי' גט לא בעיא, א"כ הו"ל להש"ס להק' ורבנן האי קרא מאי עבדי ביה, א"ו דהך דרשה אתיא ככולי עלמא, ונמצא דעבר אקרא דשלמה ומקנס קנסינן ליה, אלא דר"מ קניס ליה טובא דיוציא ולא יחזיר עולמית, ורבנן לא קנסי ליה כ"כ אלא יוציא בגט, דמ"מ קצת קנסא איכא, דהא בעי למיכתב לה כתובה כשיוציאנה ואי בעי להחזירה צריך לכתוב לה כתובה אחרת, וכמ"ש הרא"ש בתשו' ופי' כן מרן באה"ע סי' י"ג, ואם הוא ככן מפסידי' לה מניה לגמרי. ופירושא דקרא כפי התוס' והירוש' נלע"ד דרישיה דקרא במעוברת וסיפיה במניקת, והיינו דסבר דטעם אי' המעוברת משום דחסא כדאי' בש"ס דידן בפ' החולץ דמ"ב, ופירש"י שם שממעכו בשעת תשמיש והורגו או מזיקו, וז"ש אל תסג וכו' שלא ידחוק גבולו דהיינו כריסא דאמיה, שבזה ממעכו וקרי ליה עולם, לפי שכשהולד במעי אמו נר דלוק על ראשו שצופה בו מסוף העולם ועד סופו כדאי' במכילתין (ל' ב'), ועוד עולם מל' נעלם שהוא טמון בבטן המלאה, ועוד שגורם שלא יצא לעולם שהורגו. ומ"ש ובשדה יתומים אל תבא, איירי במינקת שאם בא על המינקת שהיא שדה יתומים, דאשה שדה מיקרייה שנזרעת וגם שדה מל' שדים ורחם, דהיינו שגורם להפסיד החלב שבשדים שהוא משועבד לאותו היתום מאב, ואע"ג דהתם בהחולץ דחי ש"ס להך טעמא דחסא דמסתמא חייס עליה, ומסיק דטעמא משום דמעוברת להניקה קיימא ושמא בזמן הנקה תחזור ותתעבר ממנו ונעכר החלב ע"ש, ופירש"י חייס וכו' שאין אדם מתכוין להרוג נפש אעפ"י שאינו בנו, מ"מ התוס' והירו' לא חשבי לה פרכא, דאע"ג שאין אדם מתכוין להרוג את הנפש, מ"מ הא ודאי דלא חייס כ"כ על דחבריה כי היכי דחייס על דידיה, ושמא בלא מתכוין חיישי' שידחוק עצמו קצת למלאת תאותו ויזיק לולד, משא"כ בדידיה דלא חיישי' כלל ושרי לבעל לשמש כשאשתו מעוברת, משום דקפיד טובא ודעתיה אולד שהוא בנו. ועוד אני אומר דהתם שפיר ידע ש"ס דהפרכא אינה מוכרחת שיש לחלק כדאמרן, אלא דדחי לה בפרכא כל דהיא משום דניחא ליה לאסוקי אידך טעמא, דשמא אחר שתלד בזמן יניקה תתעבר, משום דמפשטא דמתני' דסוטה משמע ליה דלרבנן אפי' גט א"ל רק הפרשה בעלמא, ומוכרח דקרא דאל תסג לא דרשי ליה רבנן להכי אלא לשום דרשה אחרי', ומש"ה לא קנסי ליה כלל, וה"ט משום דס"ל דכיון דאין כאן אלא חששא רחוקה ומלתא דלא שכיח שבזמן היניקה תחזור להתעבר, ולא הו"ל לאסוקי אדעתיה כולי האי הילכך לא קנסי' ליה כלל. אבל בתר דחזית לן רבא דמתני' ומתניתא ל"פ, ולרבנן דמתני' נמי יוציא בגט, א"כ שמעי' דלרבנן נמי איכא קנסא, א"כ הדרי' למימר דטעמא משום דחסא, וכיון דרבא נמי הכי ס"ל הכי נקטי' בהך טעמא, ומש"ה כתב הרמב"ם בפי"א מה"ג שלא ישא מעוברת שמא יזיק הולד בשעת תשמיש, שאינו מקפיד על בן חבירו, ומרן בכ"מ נדחק שם דאמאי נקט טעמא דאידחי ע"ש והרל"מ הניח בצ"ע, ואני בעניי נ"ל דשפיר עמד טעמו בו, דכיון דהתוס' והירו' מוכח דאית להו הך טעמא ורבא נמי משמע דהכי סבר, לא משגחי' בדחיה דדחי התם תלמו'.

(ח). כל היד וכו'. רישא מתני' היא רפ"ב, ולא תנייה הכא אלא להוסיף עלה מלתא דר"ט, ומייתי לה תלמו' (י"ג ב') בסגנון אחר אדבעי על תקלן דמתני' אי דינא תנן תקלן דוקא, א"נ לשותא תנן, ורצה להוכיח מהכא דדינא תנן, דס"ד דר"ט דוקא קאמר שיקצצו ידו על טבורו, והשיבוהו חכמים דא"כ כשקוצצין ידו שם הרי כריסו נבקעת, ומשני שאין זו כוונת ר"ט אלא כוונת ר"ט נמי לשותא, וה"ק תקצץ על מה שהכניס ידו למטה מטיבורו, ועל זה השיבו הח' לר"ט הרי שישב לו קוץ בכריסו לא יטלנו, אמר להן לא, אמרו לו והלא כריסו נבקעת מפני הקוץ, א"ל מוטב תבקע כריסו ואל ירד לבאר שחת ע"ש, אמנם הנוס' שלפנינו כאן צריכה ביאור, וגם עיקר מלתיה דר"ט אפי' לנוס' הברייתא שבש"ס בעיא שרטוט מה בא להוסיף ר"ט באומרו על

(ט). שוטה מטבילין אותו ומאכילין אותו לתרומה לערב ומשמרין אותו שלא יישן, ואם ישן ועמד טמא מיד, רבי אליעזר בר׳ צדוק אומר עושין לו כיס של עור ומלבישי׳ אותו ובודקין אותו לתוכו, ואם נמצא בתוכו שכבת זרע טמא, ואם לאו טהור, אמרו לו נמצאת מבריח מן הספק ומביאו לידי ודאי, מפני שבא לידי חימום, אמר להם לא מדבריכם טמא הוא, אמרו אם נמצאת שכבת זרע טמא ואם לאו טהור, ואנו אומרים יצאת ממנו טפח כל שהוא ונבלעה לה בכיס.

פרק שלישי (א). כל הנשים שאמרו חכמי׳ דיין שעתן, כתמן מטמא למפרע, חוץ מן הקטנה שאין ראיה של ראות, שאין לה

חסדי דוד

טיבורו, אטו מדברי ת״ק לא שמעי׳ דבלועתא היא בשביל שהכניסה למטה מטיבורו. וגר׳ לפי דר״ע ה״ק תקנן אעפ״י שהכנסתו היתה לצורך עבורו כגון שיש לו קוץ וכיוצא, ושתא שפיר השיבו רבנן דהרי כריסו מתפחת מחמת הקוץ, והשיב ר״ע אף אני לא נתכוונתי אלא לכך, דאפי׳ תבקע כריסו לא יוציא ידו, דמוטב וכו׳ כדמסיים בגמ׳. ומשמע דהאי דרבנן לא מודו ליה בכה״ג, וטעמייהו דכיון דבעית ומצטער מפני הקוץ לא אתי לאהרהורי. ומהא הוא דנפ״ל לש״ס (י״ג א׳) אההיא דא״ל שמואל לר״י שיננא אחוז באמה וכו׳, ולאו שינויא בריותא הוא משום ביעתותא דהויא התם ע״ש. וכ״ע דהרמב״ם בפכ״א מהא״ב לא הביא דברי ר״ע, וגם הרא״ש בפסקיו השמיט לזה דר״ע. והא דתני סיפא משלו משל וכו׳, מלתא באפי נפשה ולא אפלוג׳ דר״ע ורבנן קאי, אלא אעיקר איסו׳ דקתני באנשים תקנן, קיהיב טעמא דכי היכי דהתם בעין אע״ג דאין כוונתו לבוציא דמעה, מ״מ מתוך דוחקו מוציא ממילא ה״נ כן, והאי ליתא שם בגמ׳ אמתני׳ וה״נ מאי דמסיים הכא בד״א וכו׳, הא נמי אי׳ בגמ׳. וגר׳ דה״נ ה״ע דכיון דמצטער וטריד בבדיקת זיבתו לא אתי לאהרהורי, ולא ידעתי למה השמיט הרמב״ם לזה דזיבה.

(ט). שוטה מטבילין וכו׳. שם בגמ׳ די״ג, אלא שאין הלשונות שוין וכפי הל׳ שלפנינו, יש לנו לפי׳ דראב״צ ה״ק לרבנן לא כדבריכם שאם ישן טמא, אלא אפי׳ ישן יש לו תיקון ע״י בדיקת הכיס, וא״ל חכמים לדבריך הרי אתה מביאו לודאי טמא, מפני שמתחמם על ידי הכיס, והשיב ראב״צ לא מדבריכם טמא הוא, כלומר לא מפני שאתם אומרים כך הרי הוא טמא ודאי דאין חמום הכיס מביא לידי קרי, אלא חמום דע״י משמוש וכיוצא, וכיון שכן שפיר אמינא עושין לו כיס, חזרו חכמים והשיבו סוף סוף מה תועלת בכיס של עור, הא ודאי שאם נמצא ש״ז בכיס טמא, א״כ אף אנו אומרים שמא יצתה (טפה כנ״ל) ש״ז ונבלעה בכיס, א״כ ליכא תקנתא אלא אם ישן טמא אפי׳ איכא כיס. ואמנם אמרו עלה תנא משום ר״א אמרו עושין לו כיס של מתכת, אמר אביי ושל נחשת דלא בלע כלל ע״כ, וממאי דמפ׳ אביי מלתיה דר״א ש״מ דהלכתא הכי, ואפי׳ ישן טהור אם לא נמצא כלל בכיס. וש״מ נמי דס״ל דלא חיישי׳ לחימום בכה״ג, דאי חיישי׳ בשל עור כ״ש דאית לן למיחש בשל נחשת דפשוט דמחמם טפי, ומיהו בתר הכי אי׳ אר״פ ש״מ מכניסים אסורים, ופירש״י ש״מ מדקתני כ״ש שאתה מביאו לידי חמום, אלמא מכניסים אסורין, והיינו כשהכלי אינו רחב בענין שהאבר מתעטף בו ע״ש, ומשמע דלכ״ע קאמר משום חשש חימום שיבא לידי ש״ז, וכ״נ מדברי הרא״ש שהביא דברי ר״פ בפסקיו, וכיון שכן אע״ג דאביי סבר כראב״צ הרי ר״פ סבר כרבנן, והלכתא כר״פ דבתרא הוא, וא״כ ק׳ על הרמב״ם דבפ״ז מא״ת פ׳ כאביי דאם ישן טמא אא״כ עשו להם כיס של נחשת, וגם השמיט הא דר״פ דמכניסים אסורין, וגם מרן לא הביאו, אך מור״ם כתבו בסי׳ כ״ג ע״ש, ואפי׳ נימא דהרמב״ם ס״ל דלא איירי לכ״ע אלא דוקא לאוכלי תרומה משום דאיכא חשש מיתה אם אוכלים תרומה בטו׳ הגוף, אכתי לא פלט מתלונות בני יש׳ למה לא פסק כן שם בה״ת, ולא עוד אלא דפי׳ הביא דאביי, דמשמע דהאי דאתי כראב״צ ודלא כרבנן ונגד ר״פ דבתרא, ולא ידענא טעמו אם לא שנאמר דלא הוה גריס ר״פ אלא רבה אחר דקדמאה הוא טפי מאביי, או דלאו מריה דתלמו׳ כוותיה.

פרק שלישי (א). כל הנשים וכו׳. בגמ׳ בפ״ק ד״ה הכי תניא, כל הנשים כתמן טמא למפרע, ונשים שאמרו א׳ דיין שעתן כתמן טמא למפרע דר״מ, רשב״א אומר נשים שאמרו א׳ דיין שעתן כתמן כראייתן, ותינוקת שהגיע זמנה לראות יש לה כתם, ושלא הגיע זמנה לראות אין לה כתם, ואימתי הגיע זמנה לראות משיגיעו ימי הנעורים ע״כ. ומשמע דר״מ כי היכי דמחמיר בד׳ נשים לטמא כתמן למפרע, ה״נ מחמיר למימר דאפי׳ תינוקת שלא הגיע זמנה לראות יש לה כתם, אבל מהתוס׳ שלפנינו נר׳ דלאו הכי, אלא דר״מ נמי מודה בקטנה שלא הגיע זמנה לראות דאין לה כתם כלל, ונ״ל דרשב״א לא קאמר אלא נשים וכו׳, כתמן כראייתן ומשם ואילך לאו דברי רשב״א הן אלא אתאן לכ״ע והכי מסתברא. ואולם עכ״פ יש כאן ע״ס, וכנ״ל חוץ מן הקטנה שאין ראויה לראות וכו׳, והכ״א וכו׳ וקטנה ראויה לראות יש לה כתמים. וברור דחכמים דהכא היינו רשב״א דברייתא, ומ״ש הכא נמי בסיפא וקטנה ראויה וכו׳, היינו נמי לכ״ע למכ״ל ולמכ״ל, דלרשב״א דהיינו רבנן דהכא יש לה כתם פי׳ מכאן ואילך, ולר״מ יש לה כתם ומטמאה למפרע כשאר כל הנשים, ולהלכה קי״ל כרשב״א, וכ״פ הרמב״ם בפ״ג מהמו״מ, ודין קטנה שלא הגיע זמנה לראות שאין לה כתם כלל דנ״מ אפי׳ בזה״ז פסקו רבי׳ בפ״ט מהא״ב, וכ״פ מרן ביו״ד סי׳ ק״ן ועיין ש״ך שם.

(ב). כל אשה שיש לה וסת וכו׳. שם בגמ׳ ד״ד מייתי מלתיה דת״ק דהכא, ומפ׳ שם בגמ׳ דאע״ג דר׳ דוסא סבר כל אשה שיש לה וסת דיה שעתה וכדתנן רפ״ק סתמא כוותיה, מ״מ היינו דוקא בשעת וסתה, אבל שלא בשעת וסתה מודה, ופירש״י כתמה טמא למפרע עד שעת הכבוס, (ולאו דוקא אלא ה״ה עד שתאמר בדקתי את החלוק הזה

כתמים דברי ר' מאיר, וחכמים אומרים כל הנשים שאמרו, כתמן כראייתן, וקטנה ראייה יש לה כתמי'. (ב). כל אשה שיש לה וסת כתמה מטמא למפרע, שאם תראה בשעת וסתה מטמא מעת לעת, רבי אומר החמירו בכתם יותר מן הראיה, שהכתם מטמא למפרע, והראיה אינה מטמאה אלא מעת לעת. (ג). ראה כתם ואחר כך ראת דם, הרי זו חוששת משום זוב דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים אינה חוששת משום זוב. הרואה כתם אם יש בו שלש כופין לשלשה ימים, הרי זו חוששת משום זוב

חסדי דוד

ולא היה עליו כתם וכדלק' בגמ' דנ"ו) אע"ג דבראייתה דיה שעתה, מטמאי' כתמה למפרע, דהא אשכחי' בראיית טו' למפרע שאם תראה שלא בשעת וסתה וכו' ע"כ, כלו' ול"ד לד' נשים דהתם כיון דלא אשכחן בהו ראייה שתטמא למפרע הה"נ בכתמן, ומינה שיש כאן ט"ס וצ"ל שאם תראה בלא[1]) בשעת וסתה וברור, והא דנקט רש"י עד שעת הכבוס ולא נקט מעל"ע, למד כן מהסוגייא דפי' דם הנדה וכדכתי', וה"נ פירש"י לקמן בפ"ק ד"ו ע"ש, ומ"מ מהתוס' דהכא נר' דבהא פליגי ת"ק ור', דת"ק ס"ל דמ"מ אע"ג דלא ידעי' אימת נשבה הכתם הזה אין להחמיר בו למפרע טפי מראיה גמורה, דלכל המרבה היא מעל"ע, ור' סבר דכיון דלא נודע יש להחמיר טפי בלמפרע דכתם, דהיינו עד הכיבוס או עד הבדיקה, ומה שכתבתי לעיל בספ"ק אתוס' דהתם נפי"ז הכיא ר' היא, ושוב מצאתי הדבר מפורש בגמ' בפי' בא סימן דנ"ג, דתניא הרואה כתם מטמאה עצמה וקדשים למפרע, רשב"א אומר אף קדשים אינה מטמאה שלא יהא כתמה חמור מראייתה, וע"ש ברש"י ותו', דלרשב"א לא מטמאה אלא מעל"ע, ולמדנו מכאן דת"ק של התוס' דלקמן רשב"א הוא, וא"כ פשי' דהלכה כר' דקי"ל כר' מחבירו.

ובדברי הרמב"ם יש לכאורה סתירה מדידיה אדידיה, דבפ"ג מהמו"מ דין ז' כתב הרואה כתם טמאה למפרע עד עת הפקידה, ופי' שם מרן בשם מהריק"ו הטעם שמחמירין בכתם טפי מראיה, דכיון שאינה יודעת מתי יצא דם זה מגופה יש להחמיר ולומר דסמוך לפקידה יצא ע"ש, ומשמע מדבריו דרבינו כתב כן מדעת עצמו, והא חזי' דש"ס ערוך הוא וכדפירש"י נמי הכא, ומ"מ עין רואה דהיינו כר', ואילו בפ"ט מהא"ב כתב וכל הרואה כתם טמאה למפרע עד כ"ד שעות, הרי להיפך ממ"ש שם, אבל לק"מ דהרמב"ם מפי' עלמה דקאמר ר' דהיינו לטהרות וכדפירש"י ודלא כהתו' שם ע"ש, הילכך בה' מו"מ פי' עד הפקידה והיינו לטהרות, אבל בהא"ב פי' עד כ"ד שעות דבהא לא איירי ר'.

(ג). ראתה בתם וכו'. הנה בפי' ב"ס (פ"ו מי"ג) תנן, הרואה כתם הוששת משום זוב, והכ"א אין בכתמים משום זוב ע"כ. וכפי"ז משמע דפי' כך מתניתא ברור, דר"מ לטעמיה והשמועי' הכא שאם לשבה היום הלוק א' בימי זיבה ומגאה כתם, ואח"כ ביום שלאחריו ראתה ראיה א', וביום הג' ראתה ראייה אחרת, ה"ז חוששת משום זוב, דשמא אותו כתם נמי בא מגופה, והו"ל ג' ראיות, ורבנן לטעמייהו דאין בכתמים משום זוב, ואין כאן אלא ב' ראיות ושומרת יום הוא דהויא, והא דלא קתני הכא אלא ואח"כ יראה דם. דמשמע פעם א' בלבד קיצר במובן דפשוט הוא דבציר מתלתא לא הויא זבה, ואע"ג דכבר אשמועי' ר"מ במתני' דיש בכתמים משום זוב, אלטי' לאשמועי' הכא, דאי ממתני' ה"א טעמא דכלהו תלתא הוו כתמים כגון שלבשה ג' חלוקות בג' ימים כתם הוא דאינה אלא יושבת, אבל היכא דאיכא ב' ראיות ממש, סד"א מדהנהו מגופה כתם קיימא נמי ודאי מגופה ותיהוי זבה ודאית ומביאה קרבן ונאכל, קמ"ל דכה"ג נמי אינה אלא חוששת ומביאה קרבן ואינו נאכל, כדין חטאת העוף הבאה על הס', כך היה נר' לפי'.

ברם התם בש"ס דנ"ב אהכיא מתני' אתמר עלה, מאן הכמים ר"ה בן אנטיגנוס, דתני רהב"א אומר אין בכתמים משום זוב ופעמים שהכתמים מביאין לידי זיבה, כיצד לבשה ג' חלוקות הבדוקות לה בג' ימים ומגאה עליהם כתם, או שראתה ב' ימים והלוק א', הן הן הדברים המביאין לידי זיבה ע"ש, דנר' בהדיא דפלוגי' דר"מ ורהב"א הינו אלא בהלוק א' שהיה עליה ג' ימים ואח"כ מגאה עליו כתם גדול שיעור ג' גריסין ועוד, ר"מ היים דילמא כל גרים וגרים בחד יומא בהפי נפשיה חזיא אע"ג דבמקום א' נמלאו, ובכה"ג דוקא הוא דפליג רהב"א דהיינו רבנן דמתני', אבל בג' חלוקות וכ"ש במליאות כי הך דהכא בחלוק א' וראייה דב' ימים מודה רהב"א דחוששת משום זוב, והיכי קתני הכא דבהא נמי פליגי וסברי רבנן דהיינו רהב"א דאינה חוששת, ואי מתניתא מתרלתה היא ל"ל דהרי תנאי ניגהו אליבא דרהב"א, א"נ י"ל דשאני ליה לרהב"א בין היכא דבתחלה ראתה ב' ימים ואח"כ מגאה בג' בחלוק, להיכא דתחלה כתם והדר דם, דדוקא היכא דבתחלה ראתה דם ב"פ והדר מגאה כתם מודה רהב"א דרגליה לדבר שהוחזקה כבר תרי זימני לגאת מגופה, הילכך חוששת לכתם דבתר הכי, אבל הכא דאיירי דראתה הכתם בתחלה ואח"כ דם בכה"ג לא מודה רהב"א, וכפי' מ"ש לקמן בד"ה תלתה כתמה וכו', משמע טפי כדכתי' מעיקרא דתנאי ניגהו, דלקמן תני תנא מלתיה דרהב"א כדאי' בגמ', א"כ הך דהכא סברא אחרת היא, ואמנם לדינא לא נפקא לן מידי, דאנן לא קי"ל כהכמים דמתני' ודהכא, אלא כר"מ משום דבגמ' הזכירו סברת ר"מ בשם רבנן, וכיון שכן אפי' בחלוק א' שמגאה אחר ג' ימים כתם גדול כדלעיל הוששת משום זוב, וכ"ש בכלהו אידך גווני, וכ"פ הרמב"ם בפ"ט מהא"ב דין י"ב ע"ש, ועיין מ"ש בסב"ל רפ"ב דערלה בס"ד וע"ע לקמן בסמוך.

הרואה כתם אם יש בו לחלק שלשה גריסין לג' וכו'. כצ"ל, וכן מוכח מברייתא דבש"ס שם (נ"ב ב') בפי' הנז"ל כיוצא בזו, אלא דהתם לא תנינא דר"מ אלא סתם ברייתא הוא ת"ק, ואתיא כדאמרן לעיל דתלמו' נמי הזכיר סברת ר"מ בשם חכמים, למימרא דהלכתא כוותיה, וה"נ מתניתא סתם כר"מ דלעיל, ומ"מ הכא איכא רבותא טפי מדלעיל, והיינו כי מתני' כפי מה שנת' בגמ' כדלעיל, וה"פ אם מצאה כתם ויש בו שיעור שלשה כתמים והיה עליה חלוק זה ג' ימים חיישי' שמא בכל יום ראתה גרים וטמאה כדלעיל, אבל אי ליכא שיעור ג' גריסין ועוד אינה חוששת, וריה"ו בן אגרא בשם ר"י קאמר בין כך ובין כך פי' אפי'

[1] וכן הוא בכי"ו.

דברי רבי מאיר, יהודה בן אגרא אומר משום רבי יוסי בין כך ובין כך הרי זו חוששת. (ד). אמר רבי נראין דברי רבי יהוד׳ בן אגדא בזמן שלא בדקה, ודברי ר׳ יוסי בזמן שבדקה, רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר בין כך ובין כך אינה חוששת, תלת כתמה באחרות דין הוא שתתלה כתמה בעצמה.

חסדי דוד

בב׳ גריסין בלבד חוששת, ופירש״י שמא ראתה אותם בב׳ בין השמשות, או א׳ היום וא׳ בה״ש של מחר, וראיית בה״ש עולה לב׳ ימים שמקצתה מן היום ומקצתה מן הלילה ויש כאן ג׳ רצופין ע״כ. ומלתיה דר׳ כפי מסק׳ הגמ׳ שם יש כאן ע״ש, ונ״ל ודברי ר״מ כשבדקה[1]), ומתפרשא הכי, נראין דברי ריה״ו בן אגרא לר״מ בזמן שלא בדקה עצמה לא בה״ש דריה״ו ולא בה״ש דר״י, דהיינו כהרף עין, שלא נחלק ר״מ אלא כשבדקה עצמה כל בה״ש דריה״ו, (ופירש״י ושיעורו חצי מיל ול״ע דבפ׳ במה מדליקין (ל״ה א׳) אי׳ דשיעור חצי מיל היינו לר׳ נחמיה אבל לריה״ו תלתא רבעי מיל ע״ש) דאע״ג דלא בדקה בבה״ש דר״י לא חייש לראיית בה״ש, דסבר ר״מ בה״ש דר״י לילה הוא, ויהודה בן אגרא בשם ר״י לטעמיה דסבר ספקא הוא, הילכך אע״ג דבדקה בה״ש דריה״ו כל שלא בדקה גם בה״ש דר״י חוששת ע״כ.

ומ״ש כאן אח״כ בשם רחב״א ליתיה בגמ׳ בהך מתניתא, ומיהו מבואר הוא במתניתא דכתי׳ לעיל דסבר אין בכתמים משום זוב, ומיהו דוקא בכה״ג בחלוק א׳ ואע״ג דיש בו ג׳ גריסין ועוד לא חיישי׳, אבל בג׳ חלוקות מודה רחב״א וכדכתי׳ לעיל מהש״ס, וכנר׳ ג״כ ממ״ש כאן אח״כ פעמים שהכתמים וכו׳, ומוכח מהכא נמי כפי שינוייא קמא דכתי׳ לעיל דתנאי נינהו אליביה דרחב״א, דהא חכמים דבמתניתא דלעיל דהיינו רחב״א (שהוא המיקל בכתמים) משמע דסבר דבשום גוונא אין בכתמים משום זוב, וא״כ צ״ל תברא מי ששנה זו לא שנה זו. ולהלכה כבר אמרן לעיל דלא קי״ל כרחב״א, ואולם לענין פלוגי׳ דר״מ ור״י, הנה פ׳ הרמב״ם בפ״ט מהא״ב דין י״ג, מצאה כתם א׳ שאין בו כדי ג׳ כתמים אם בדקה עצמה כל בה״ש של יום ראשון ומצאה טהורה וביום הג׳ מצאה זה הכתם אינה חוששת לזיבות, ואם לא בדקה עצמה כל בה״ש וכו׳ חוששת וכו׳ ע״ש, והא דנקט רבי׳ כל בה״ש סתם דמשמע גם בה״ש דר״י, דנר׳ מזה שאם לא בדקה בה״ש דר״י אף שבדקה כל בה״ש דריה״ו חוששת, והיינו כיהודה בן אגרא אע״ג דבגמ׳ הכא מייתי סברת ר״מ בשם חכמים כדאמרן, מ״מ א״ש כפי מאי דאיפסיקא הלכתא בגמ׳ התם בפ׳ ב״מ דל״ה, דמספקא ליה לר׳ יוחנן ופסיק הכא לחומרא והכא לחומרא, לענין שבת אפי׳ בה״ש דריה״ו דקדים אם עשה מלאכה בע״ש מביא אשם תלוי, ולענין תרומה לא אכלי כהנים שטבלו עד דשלים בה״ש דר״י שהוא אחר בה״ש דריה״ו ע״ש, והילכך ה״נ פי׳ לחומרא דכל שלא בדקה גם בה״ש דר״י חוששת.

(ד). תלתה כתמה באחרות[2]) וכו׳. לא מצאתי זה בגמ׳ לבד רק זה מצאתי בפ׳ הרואה כתם דנ״ח, דתניא בדקה חלוקה והשאילתו לחברתה היא טהורה וחברתה תולה בה, ואיתמר עלה א״ר שבת ולענין דינא תנן, (ופירש״י לענין כיבוס הכתם דאמרה אחרונה לא מהימנת לי דאת בדקתיה) אבל לענין טו׳ היא טהורה וחברתה טמאה ע״ש, והיינו כשבדקה הראשונה חלוקה קודם שהשאילתה, אבל לא בדקה שתיהן טמאות מש׳ דמאי חזית דמקלקלת להך טפי מהך, עיין י״ד בסי׳ ק״ץ סמ״ג. ומעתה יש לפ׳ הך מתניתא דהכא בחד מתרי גווני, שזו השניה ששאלה מחברתה ומצאה הכתם רוצה לתלות בראשונה שהשאילתו, באומרה דלא מהימנא לה קמ״ל דלא אמרה כלום, דדוקא לדינא דממונא מציא למימר הכי אבל לאיסו׳ הראשונה נאמנת לומר שבדקה והיא טהורה. ודין הוא שתתלה השניה בעצמה. א״נ יש לפ׳ בשלא בדקה, ומ״מ הראשונה בעלת החלוק רוצה לתלות הכתם בשניה כיון שנמצא כאן היה, קמ״ל דליתא אלא אף היא מקולקלת, כיון שלא בדקה מקמי דליהב לה. ועוד יש לפ׳ הך מתניתא כי ההיא דריו״ח בפ׳ האשה ד״ס דאין תולין כתם בכתם, פי׳ שאם השאילה חלוקה לבעלת הכתם שראתה כתם בחלוק אחר אין תולות זו בזו, דגם בעלת הכתם חשיבא כטהורה לענין זה שאין תולין בה, הואיל ואין ידוע שהכתם בא מגופה וע״ש בש״ע בסי׳ הנז׳, ולפי׳ זה מתיישב טפי ל׳ התוס׳, דה״ק תלת׳ כתמה באחרות פי׳ בכתם אחר דהיינו בבעלת הכתם אין בדבריה כלום, אלא דין הוא שתתלה גם בעצמה דמאי חזית דדמא דידך וכו׳.

ומאי דתנא אח״כ פעמים שהכתמים וכו׳, ברור דסיפא דמלתיה דרחב״א היא וכדכתי׳ לעיל משמא דגמ׳, ונר׳ שנשמטו דברים אלו ממקומן, וצריכין ליכתב קודם הא דתלתה כתמה וכו׳, שהרי הן סוף דברי רחב״א, והיא דתלתה היא מילתא באפי נפשה[3]) ולא שייכא בפלוגי׳ דלעיל כלל, והכא בהך דפעמים וכו׳, נפל ט״ס בנוס׳ שלפנינו, וכצ״ל כיצד לבשה שלשה חלוקין הבדוקין[4]) לה וכליש׳ דגמ׳. ומ״ש וראת עליהן ג׳ טיפין לג׳ ימים, פי׳ שלבשה בכל יום מהג׳ חלוק א׳ ומצאה בו כתם באופן שהם ג׳ כתמים, וטיפין דקתני הכא לאו דוקא, דבציר מגריס ועוד לאו כתם הוי, ואשמועי׳ הכא כדלעיל משמא דגמ׳ דל״פ רחב״א אלא בכתם א׳ גדול, אבל בהני מודה, ונ״ל דמאי דתנא לעיל והכ״א אין בכתמים משום זוב דהיינו בשום גוונא, לאו סברת רחב״א היא, אלא דעת אחרת דמיקל טפי מרחב״א, א״נ כדכתי׳ לעיל דתנאי נינהו אליביה דרחב״א ותברא מי ששנה זו לא שנה זו, והכוא תנא סבר דהלכה כרחב״א, הילכך תנא לה בשם חכמים, והך תנא נקט לה בשם רחב״א וכברייתא דבגמ׳, ובסיפא ג״כ יש חסרון וכצ״ל ה״ז חוששת משום זוב[5]), ואח״כ מתחיל בבא אחרת וכדלקמן בסמוך וחסר בה תחלתה.

1 וכן הוא בכי״ו.

2 בכי״ו: תלת (= תולת) וכו׳, כלומר, אם רשאית לתלות כתמה באחרות (כמשנתנו פ״ט מ״ד) מכל שכן שתתלה כתמה בעצמה, והכל ראייה אחת היא, וכן פירש בזר זהב ומנ״ב. והכל הוא מדברי ר׳ חנינא ב״א. ועיין מ״ש רבינו להלן.

3 עיין מ״ש לעיל בהערה.

4 וכן הוא בכי״ו.

5 וכ״ה במגיד משנה פ״ט מה׳ איסורי ביאה הי״ב. ובכי״ו: הרי זו חוששת משום זובותים, וצ״ל: משום זוב. ותים (בשתי מלים, ובהפסק באמצע). והמלה „ותים״, אינה אלא „ותיס״, אותיום, שבמשנתנו פ״ב מ״ב, ולפנינו פיסקא קצרה ממשנתנו (כדרך התוספתא). וביוונית „ותיס״ פירושו: „מיד, עיין מ״ש בתס״ר כאן, עמ׳ 261.

(ה). פעמים שהכתמים מביאין את האשה לידי זיבה, כיצד לבשה חמשה חלוקין לח, וראת עליהן שלש טיפין לשלשה ימים, או שראת כתם ואחר כך ראת שני ימים טמאין, הרי זו חוששת משום וסת. משלו משל למה הדבר דומה לעד שהיו נותנין בצד השקוף, כיון שיצא השמש ונכנס העד מיד זהו וסת. (ו). אחר זמן שאמרו, אחר זמן לקינוח ולא אחר זמן לבדיקה, אחר זמן כדי שתרד מן המטה ותדיח את פניה, פירשו רבי אליעזר בר' צדוק כדי שתושיט ידיה ותטול העד מתחת הכר או מתחת הדלוסקוס. (ז). תוך זמן הזה טמאין ספק, ופטורין מן הקרבן וחייבין אשם תלוי, אחר הזמן הזה, רבי יהודה בנו של רבן יוחנן בן זכאי אומר בועלה נכנס ומקטיר בהיכל. (ח). משברת ומניקה בועלה טהור וכל אשה שיש לה וסת, ושאר כל הנשים מטמאות במגע, וטהורות

חסדי דוד

(ה). איזהו שיעור וסת משלו משל למה"ד לשמש ועד שהיו נתונים בצד וכו' מיד זהו וסת, הוי וסת לקינוח ולא לבדיקה. כצ"ל, והשאר נמחק [1]), וכ"ה בגמ' די"ד וקאי אמתני', דתנן נמצא דם על עד (שלו) [שלה] אותיום שניהן טמאין וחייבין בקרבן, ופי' אותיום מיד אחר בעילה, ופי' תנא דברייתא באיזה שיעור קרוי אותיום, וקאמר לא שיהא צריך ליקח העד בידו ולהניחו במקום, דא"כ יש שיהוי קצת ואין כאן טומ' ודאית ולא נק' אותיום, אלא כגון שהעד הוא מונח שם אצל השמש דאין חסר רק קינוח, אז הוא דחייבין חטאת, ולהכי שיעורא קרי ליה הך תנא שיעור וסת, ומסיים הוי וסת שאמרו לחייב חטאת לקינוח וכו', ופירש"י לקינוח מבחוץ ולא לבדיקה מבפנים, דא"כ שהתה יותר מכשיעור ואין כאן אלא טו' ספק ואשם תלוי ע"כ. ואח"כ פריש תנא דמשם ואילך עד איזה שיעור נקרא תוך זמן דממנו ואילך נקרא אחר זמן, וגם בהך סיפא יש כאן ט"ס וחסרון הרבה ומתבאר כן ממתניתא דמייתי תלמו' שם דע"ו, וכצ"ל אחר זמן כדי וכו', פירש ראב"ן כדי וכו', תוך זמן וכו', אחר הזמן הזה בועלה מטמא משום מגע ואינו מטמא משום בועל, רע"א אף מטמא משום בועל, ר"י בנו של ריב"ז וכו'. והנה מ"ש כאן בתחלה כדי שתרד מן המטה וכו', שיעור זה נזכר במתני' (פ"ב מ"ג), ובגמ' (י"ד ב') רמי עלה מהא דפי' ראב"ן, ומשני ר"ה דמתני' אחר אחר קתני, דלעולם מכי עבר זמן הקרוי אותיום כדלעיל עד דסליק שיעורא דראב"ן דבציר משיעורא דמתני' עד ההיא שעתא דוקא הוא דטמאין מס' וחייבין באשם תלוי, ומשם ואילך אע"ג דלא עבר זמן אלא כדי שתרד מן המטה ותדיח דהוי פורתא טפי משיעו' דראב"ן כבר נקרא אחר אחר, ואין כאן טו' לבועל אפי' מספק לרבנן, והיא גופה אשמועי' מתני' דהך שיעו' הוי קצת טפי מאחר זמן אלא נק' אחר אחר ותו ליכא ספקא, ואע"ג דרב אשי משני התם אידי ואידי חד שיעורא הוא, הא אסיקנא התם בקשיא (ומ"מ עמ"ש בס' נ"נ בס"ד), ומ"מ לר"ע לית ליה אחר אחר כלל, דהא לדידיה כל מעל"ע למפרע מטמאה את בועלה מס' וחייבין באשם תלוי, והשתא תנא תוספאה דהכא למאי דקרי במתני' אחר זמן הוא קרי תוך זמן, ולמאי דקרי תנא תונא אחר אחר קרי ליה תנא תוספאה אחר זמן, וז"ש כאן אחר זמן כדי שתרד וכו', פי' אעפ"י שאין כאן שיהוי טפי מהכי כבר קרוי אחר זמן ודינו כדלקמן, ואימתי הוא תוך זמן פירש ראב"ן כדי שתושיט וכו', כלומ' מכיון שעבר שיעור אותיום או וסת כדלעיל ברישא כל עוד שלא יעבור זמן זה דראב"ן, כל זמן זה היינו תוך זמן וטמאין ס' ופטורין מן הקרבן, פי' מקרבן חטאת דאיירי מתני', אבל חייבין באשם תלוי, והיינו למאן דלא בעי חתיכה מב' חתי', אבל למאן דבעי אע"ג דס' הבא על הנדה הוא, מ"מ א"ת ליכא דהא ליכא חתי' מב' חתי'.

ומ"ש כאן מתחת הדלוסקוס, נר' שהוא מלי מלאו בהפיסה או בדלוסקמא (ב"מ כ' א') ובגמ' ל"ג אלא מתחת הכר או מתחת הכסת, ובתר הכי קאמר אחר שעבר זמן הזה בועלה מטמא משום מגע, כלו' טמא מדרבנן משום נוגע במעל"ע שבנדה, אבל משום בועל נדה ליכא לספוקי אפי' לא עבר אלא כדי שתרד מן המטה וכו' כדלעיל, ולר"ע טמא משום בועל מס' דרבנן, ואפי' עבר זמן הרבה מהבעילה עד שבדקה ומצאה טמאה כל מעל"ע של בעילה, ור"י בן ריב"ז מיקל טפי מת"ק, דאפי' טו' מגע לית ביה, ופי' בגמ' דס"ל כשמאי דכל הנשים דיין שעתן, ומשום קרי נמי ליכא דאיירי דלא גמר ביאתו ומש"ה נכנס ומקטיר ע"ש, ולהלכה קי"ל כת"ק וכ"פ הרמב"ם בפ"ה מה' שגגות ובפ"ה דין ב', דכל שאין שם אלא ס' דהיינו שלא בדקה אלא אחר שיעור וסת פטור מא"ת, משום דלא איקבע איסו', ואתיא כמ"ש כאן בגמ' הכא דתניא וחייבין בא"ת ותנא דידן מ"ע בעי' חתי' מב' חתי' ע"כ. ועיין מ"ש בס"ד בספרי הקטן ל"ל בחדושי שבסוף מאמר עיסה קושית על מס' הוריות בקונט' ששלחתי למר מחותני פאר הדור כמוהרי"ד אזולאי נר"ו ע"ש דף ז"ך. ולענין דין טו' הבועל משום נוגע במע"ל פסקו רבינו פ"ג מה' מו"מ דין ח' ע"ש וע"ע בסמוך.

(ח). מעוברת ומניקה וכו'. כצ"ל, וקאי על מ"ש לעיל, דע"כ ל"פ רבנן עליה דר"ע למימר דלא מטמאה את בועלה מעל"ע למפרע אלא מטו' חמורה דבועל נדה, אבל מ"מ טמא למפרע משום מגע לטהרות, והא קתני הכא דהיינו דוקא בנשי דעלמא דגזרו בהו רבנן לטהרות טו' מעל"ע, אבל במעוברת ומניקה שהדין בהן דיין שעתן, ה"נ בועלה טהור אפי' משום מגע, וה"נ כל אשה שיש לה וסת חוץ מזמן וסתה דבהא נמי לא גזור רבנן מעל"ע, אבל שאר כל הנשים מטמאות במגע וטהורות לבעלה [2]) פי' מטו' בועל נדה וברור וסתמה דלא כר"ע, ואין ספק דמעוברת ומניקה לאו דוקא אלא הה"נ בתולה וזקנה, ומסיים במניקה בד"א בזמן שהניקה טהורה, אבל הניקה [3]) טמאה שיש הרבה נשים שרואות אפי' בזמן יניקה אחר שהוחזקה בכך הרי היא

1 כלומר, המלה „וסת" שלפני כן, ועיין מ"ש לעיל בהערה.
2 בד"ר ובכי"ו: וטהורות לבעילה, כלומר בבעילה, עיין תס"ר, עמ' 262.
3 בכי"ו: שהניחה טהורה אבל הניחה וכו'. וכן הגיה הגר"א מדעתו, ועיין תס"ר הנ"ל.

לבעלה, בד״א בזמן שהניקה טהורה, אבל הניקה טמאה, עד שתאמר טהורה אני לו. (ט). דם הנמצא בפרוסדור שורפין עליו את התרומה וחייבין על טומאת מקדש וקדשיו, והיוצא מן החדר, אם ידוע שדם מכה טהור, ואם לאו, ספ׳ דם החדר ספ׳ דם המכה טהור, רבי אליעזר בר׳ שמעון אומר משום רבי מאיר דם היוצא מן החדר אף על פי שבידוע שדם המכה טמא, ורבותינו

חסדי דוד

ככל הנשים, ומאי דמסיים עד שתאמר טהורה וכו׳, פי׳ משום דקי״ל דבכל הנשים שנזרו בהן מעל״ע תנן (פ״א מ״ז) דצריכה בדיקה בשעה שעוברת לשמש את ביתה איידי דצריכה בדיקה לטהרות, אבל בד׳ נשים כי קתני טהורות לבעלה היינו נמי לומר דא״צ בדיקה כלל, ועל זה מסיים דמ״מ אם הניקה טמאה הרי היא ככל הנשים ואסור לשמש עד שתבדוק ותאמר טהורה אני לו, ודברים ברורים הן וע״ש בפ״ד דמיי״ן.

(ט). דם הנמצא בפרוזדור וכו׳. הך רישא הכי תני ר״ה בגמ׳ די״ז, ומסיים שם ורב קטינא אמר אין חייבין עליו על ב״מ ואין שורפין עליו את התרומה, ומפ׳ שם בגמ׳ אליבא דרב הונא דנ״פ דמן הגג ולפנים הוא דטמא ודאי ושורפין וכו׳, ומן הלול ולחוץ אינו אלא טמא בספק, וכ״פ הרמב״ם פ״ה מהא״ב דין ז׳, וע״ש במ״מ שכתב בשם הרמב״ן בזה״ז שאין בקיאות בדבר כל שהאשה מוצאה דם בעד שלה טמאה ע״כ, ולא ידעתי בעניי למה הוצרך לכך, דמאחר דלא א״ר קטינא אלא שאין שורפין וכו׳, אבל לענין טו׳ מודה דטמאה מס׳ דדילמא שחתה ונגרר הדם חוץ מן הלול ולעולם שמא מן המקור יצא, א״כ פשי׳ דטמאה מס׳, ותרומה וקדשים ליכא בזה״ז, א״כ למאי נ״מ הוצרך הרב לאתויי הך מלתא שאין בקיאות וכו׳, ולכאורה היה נר׳ לומר דאגמ׳ קאי משום דאל״כ היה נ״מ שאם נמצא מן הלול ולחוץ דבר שיש ס׳ אם הוא מראה טמא או לא היה לנו להתיר מכח ס״ס, ס׳ אם מן המקור או לאו ואת״ל מן המקור שמא אינו דם טמא, אבל השתא דאמר מר שאין בקיאות בדבר הו״ל ס׳ הבא מחסרון ידיעה ואינו ס׳, אלא שכבר הביא הפר״ח בכללי הס״ס סעיף י״ז, דכיון דהאידנא לא בקיאי׳ בבדיקה לא מיקרי חסרון ידיעה, שהרי אפי׳ חכם גדול ובקי בבדיקה אינו רשאי לסמוך על ידיעתו ע״ש, וא״כ ה״נ מאחר שהרב סגר עלינו את הדלת שאין בקיאות וכו׳, תו לא מיקרי חסרון ידיעה וא״כ הדרא קו׳ מי הצריכו לזה, וי״ל דל״ד להתם דהכא א״נ שאם היה הדבר מסור לחכמים לשפוט למראה עיניהם א״נ דבקיאי לדעת מהו מן הלול ולפנים ומהו מן הלול ולחוץ, אבל הכא אין אנו יודעים המציאות אלא ע״פ האשה שמגלה בעצמה, וא״כ לא מפיה אנו חייה אפי׳ אומרת שמצאה מן הלול ולחוץ, דהתם אשה אנן סהדי דעכשיו אינה בקיאה לדעת דרך לול, דאם היינו יודעים בה בודאי שהיא בקיאה אה״נ שהיתה נאמנת, אבל מסתמא אמרי׳ כי היא לא ידעה והו״ל ס׳ חסרון ידיעה ואינו ס׳.

והא דתני סיפא והיוצא מן החדר וכו׳, לא מצאתי כי הך ליש׳ בגמ׳, אלא הכי תניא בפ׳ תנוקת דס״ו, אם יש לה מכה באותו מקום תולה במכתה וכו׳, ונאמנת אשה לומר [1]) מכה יש לי במקור שממנה דם יוצא ד״ר, רשב״ג אומר דם מכה הבא מן המקור טמא, ורבותינו העידו על דם מכה הבא מן המקור שהוא טהור ע״כ. הרי מוכח שם דנת״ק דהיינו ר׳ אפי׳ אין ידוע בודאי שהוא מן המכה טהור דתלי׳ במכה, והכא קתני אם ידוע שדם מכה טהור הא ס׳ טמא, ועוד היא גופה קשיא רישא אסיפא, קתני רישא אם ידוע וכו׳ טהור, דוק מינה הא ס׳ טמא ולא תלי׳ במכה, והדר קתני ואם לאו ס׳ דם החדר וכו׳ טהור, דמשמע דהכוונה לומ׳ ואם לאו כלו׳ אף שאין ידוע בודאי שהוא מן המכה אלא ס׳ אם מן המכה או מן החדר טהור, וע״כ מתניתא לא מתוקמא בהכי כמות שהיא וצריכי׳ לתרוצי לה, והיה נר׳ דבסיפא גרסי׳ ואם לאו וכו׳ טמא, אלא דעכ״ז אף אם נגיה כן לא הרווחנו אלא דלא תיקשי רישא אסיפא, אכן עכ״פ צריכי׳ לומר דסברא אחרת היא ופליגא אההיא דש״ס. ותו דאין הל׳ מכוון דואם לאו דקתני נמ׳ יתירא הוא כפי״ז, ולא הול״ל אלא ס׳ דם החדר וכו׳ טמא. אשר ע״כ כי היכי שיהא הל׳ מכוון בלא יתרון וגם כי היכי דלא לאפושי פלוג׳, נלע״ד שיש להגיה [2]) ואם לאו טמא, ובתר הכי תנא בבא אחריתי ס׳ דם החדר וכו׳ טהור. ורישא איירי בענין א׳ וסיפא איירי בענין אחר, ולמדתי זה מד׳ מור״ם במפה סי׳ קפ״ז ס״ה, דעל מ״ש מרן שאם יש לה מכה תולין במכה, כ׳ הרב ע״ז וכל זה באשה שיש לה וסת קבוע ואז יכולים לתלות שלא בשעת וסתה במכתה. אעפ״י שאינה יודעת בודאי שמכתה מוציאה דם, וכן אם אין לה וסת קבוע וס׳ אם מן המקור או מן הצדדין וכו׳, אבל אם ידוע שבא מן המקור אינה תולה במכה אם אין לה וסת קבוע אא״כ יודעת בודאי שמכתה מוציאה דם ע״ש, והשתא יש ליישב התוס׳ שלפנינו כפי מה שהגהתי, דרישא איירי שאין לה וסת קבוע הילכך שפיר תני רישא אם ידוע בודאי שדם מכה היא כגון שמכתה בודאי מוציאה דם טהור, ואם לאו כגו׳ שאין ידוע טמא מס׳, והדר איירי במציאות אחר כמין ח״מ [= חיסורא מיחסרא], וה״ק בד״א שאין לה וסת קבוע, אבל יש לה וסת קבוע והיא שלא בשעת וסתה אפי׳ בס׳ אם מן החדר אם מן המכה טהור.

ומ״ש אח״כ ראב״ש משום ר״מ, היינו סברת רשב״ג דהתם בגמ׳ דס״ל מקור מקומו טמא כדאי׳ בגמ׳, וכה״ג נמי אשכחן דפליגי ר׳ ורשב״ג בפ׳ כל היד די״ו, דסבר רשב״ג מקומו טמא, ופירש״י כל דם הבא דרך שם אפי׳ אינו דם נדה הויא אב הטו׳ לטמא אדם טו׳ ערב וכו׳, וע״ש דמוכח דלרשב״ג האשה עצמה טהורה מטו׳ נדה לטמא טו׳ ז׳, אבל מ״מ טמאה טו׳ ערב לפי שנוגעת באותו דם בשעה שיוצא ניזק, והדם אב הטו׳ אעפ״י שהוא דם מכה לפי שבא דרך המקור ע״ש, והכא אשמועי׳ דר״מ נמי כרשב״ג ס״ל. ומאי דסיים ורבותינו וכו׳, היינו סברת ר׳ דרישא, ונר׳ דהא דהדר תנא הכי למסתם כר׳ כי היכי דתיהוי הלכתא כוותיה, דאל״כ היה מן הדין לפסוק כרשב״ג דאביו ורבו משמע דהוה, ועם היות דלאו מלתא פסיקתא היא וכבר עמדנו ע״ז במקום אחר, מכל מקום היה מקום לפסוק כרשב״ג לחומרא, הילכך הדר תנא ורבותינו וכו׳ דרבותינו היינו ר׳ גופיה

1 היא ברייתא שלהלן פ״ח ה״ג.
2 וכן הוא בכי״ו.

אומרים דם המכה טהור. (י). נמצאת אומר ג׳ ספיקות באשה, בבשרה ספק טהור ספק טמא

חסדי דוד

וב״ד, וכ״ש דאלצ׳ כפי מה שהעלה הרב יד מלאכי בסי׳ רל״ה דאין הלכה כר׳ במקום רשב״ג אביו ע״ש, ואף דלדידי לא ברירא ולא פסיקא הא מלתא כדכתי׳ בספ״ל בפ״י דסנהד׳, והארכתי בתשו׳ ע״ז לייסב מה שהק׳ הרב הגז׳ עלי אין כאן מקום להאריך, מ״מ הכא הוה מסתבר ודאי לפסוק כרשב״ג להחמיר, דלדידיה הדם טמא מדאו׳ וכדלעיל מפירש״י, הילכך שפיר מסיק ורבותינו וכו׳, משום דבעי הך תנא לאסוקי כר׳ דמקור מקומו טהור, ומ״מ אנן לא נקטי׳ הכי אלא כמ״ד דמקור מקומו טמא, וכל הבא דרך מקור טמא לפי שנוגע במקור, וטעמא דהכי ס״ל לרבנן בפ׳ יולא דופן דמ״א, וכ״פ הרמב״ם בפ״א מהמו״מ דין ט׳, ומיהו לא נ״מ אלא לטהרות דהאשה טמאה טו׳ ערב, אבל לבעלה טהורה וכ״פ הר״מ בפ״ד מהא״ב דין ד׳ ובפ״ח דין י״ד, אלא דלשונו שם לפע״ד ל״ע, שכתב וכן אשה שראתה דם מחמת מכה שיש לה במקור היא טהורה והדם טהור, ובשלמא מ״ש היא טהורה ניחא דר״ל טהורה לבעלה, אבל מ״ש והדם טהור לא ידעתי פי׳, דאם לענין טהרות אדרבא הרי פי׳ בהמו״מ כמ״ד דמקור מקומו טמא, ותו דכאן בהא״ב לאו בדיני טו׳ וטהרה איירי, א״כ הדם טהור דאמר מר לא ידענא מאי קמ״ל. איך שיהיה הרי ראינו דהאשה טהורה ואזדא כמ״ש ריו״ח שם בפ׳ יולא דופן דאף לרבנן דמטמאים הדם מטהרים באשה וה״ה לדם מכה, ובפי״א חזר רבינו וכתב דבר זה למימרא דאפי׳ בזה״ז לא נתחדש דבר בזה, אלא אם יש לה מכה תולה במכתה, אכן בהגה״מ שם מייתי בשם הרמב״ן דיש להחמיר בזה״ז, ומ״מ מרן פ׳ הכי אפי׳ בזה״ז וכדלעיל ועמש״ל בסמוך.

(י). נמצאת אומר ג׳ ספקות וכו׳. בר״פ הרואה כתב דנ״ז מייתי לה, והוי עלה ה״ד אי מהגור ולמטה על הגוקה אמאי טהור הא תנן וכו׳, ואי מהגור ולמעלה על בשרה אמאי טמא, אבע״א מהגור ולמטה כגון שעברה בשוק של טבחים, על בשרה מגופה אתיא דאי מעלמא על הלוקה נמי מיבעי אשתכוחי, ואבע״א מהגור ולמעלה וכגון דאזדקרא, (דאע״ג דהוא מהגור ולמעלה השיב כהגור ולמטה הילכך) על בשרה ודאי מגופה, דאי מעלמא על הלוקה נמי איבעי אשתכוחי, על הלוקה מעלמא אתאי (הואיל ועברה נמי בשוק טבחים), דאי מגופה על בשרה נמי איבעי אשתכוחי ע״ש, ופ׳ כן הרמב״ם בפ״ע (מה׳ איסורי ביאה) ע״ש בדין י״ע כ׳ וכ״א וע״ש בנ״מ. ולעיל בההוא פרקא בדין ו׳ אדפסק הרמב״ם שהכתם הנמצא על בשרה אין לו שיעור, ועל הבגד עד שיהא כגרים, כתב שם ה״ה שלמד כן רבינו מהך מתניתא דסובר דכל פחות מכשיעור ס׳ הוא אם הוא דם מאכולת אם לאו, ועל זה אמרו שס׳ בבשרה טמא, ע״ש, וקשיא לי דא״כ כי הוי עלה היכי דמי וכו׳ וכדלעיל, אמאי לא מוקי לה כפשטה לעולם מהגור ולמטה וכגון שהוא פחות מכשיעור. דאע״ג שהוא ספק על בשרה טמאה, ועל הלוקה טהור, ומי לאו נחוו ניחיה דתלמוי לבקש עלות מרחוק, וי״ל דהתרגן ניחא ליה לשנויי ע״פ דרכו של המקשן שהבין דמתניתא בכתם כתם איירי דהיינו דאית ביה כשיעור, הילכך נדחק לשנויי בהנהו תרי שינויי, אמנם לפום קושטא שינויי בעלמא נינהו, דתרווייהו דחיקי טובא וכדכתי׳ בסי׳ נ״ל במ׳ השניות, דאילו לשינויא קמא ק׳ דעל בשרה דקאמ׳ היכי דמי אי כנגד בית התורפה פשי׳ דטמא, דהיינו מתני׳ ומאי נ״מ דעברה בי מטבחייא, הא אפי׳ ספק ליכא, ואי בשוקיה מבחוץ הא מתני׳ קתני דטהורה אפי׳ שלא עברה בשוק טבחים, וכ״ש עברה, ותו דאמאי אלט׳ לאהדורי אטברה במלאה על הלוקה, ליפלוג וליתני בדידה בבשרה גופה בין מלד פנים ללד חוץ, ולשינויא בתרא נמי ק׳ כה״ג דמה ענין חילוק בין בשרה לחלוקה, לישמועי׳ רבותא בבשרה גופא וליפלוג וליתני בדידה בין אזדקרא ללא אזדקרא, דכי לא אזדקרא אפי׳ בבשרה טהורה, כיון שהוא למעלה מהגור, אלא מוכח דדיהווי בעלמא נינהו, וקושטא הוא דפירושא דמתניתא דמחלק בין בשרה לחלוקה היינו בבליר משיעורא דהא מיקרי ס׳, ועכ״ז בבשרה טמא ובחלוקה טהור. ומ״מ אע״ג דהנהו שינויי בעלמא נינהו, הואיל ולדינא מתקיימי שפיר לפי כלל ההלכות לא נמנע הרמב״ם מלכתבם, ואמנם כדי להודיע דמ״מ אין זה עיקר פי׳ דמתניתא, הוסיף עוד שם מה שלא נזכר ולא נרמז בברייתא, שכתב ואם היה לה לתלות בבשרה יותר מחלוקה אף על בשרה תולה וספיקו טהור[1]), והוא מ״ש אח״כ בדין כ״ב היתה בה מכה וכו׳ ונמלא דם על בשרה תולה וכו׳, והרי בברייתא קתני על בשרה ספקה טמא, ואיך רבינו מסיים ומוסיף בה דבבשרה נמי ס׳ טהור, א״ו הנך מילי לאו עיקר פי׳ דמתניתא נינהו, אלא ספק דקתני למלתא פסיקתא דבבשרה טמא היינו ודאי בליר משיעורא דבבשרה פסיקא מלתא דטמא, ובחלוקה פסיקא מלתא דטהור.

והא דתני סיפא במגעות ובהסטות הולכין אחר הרוב, פירש״י אשה שלא מלאה כתם והרי היא מחזקת עלמה בס׳ נדה, כגון שאין לה וסת ורגילה לראות תדיר ונגעה או הסיטה הלך אחר רוב ימיה, אם רוב ימיה רגילה לראות מגעה והיסטה טמא וכו׳, והתו׳ הקשו עליו שזו ההומרא לא מלינו דעפי ממעל״ע לא חיישי׳ באשה שאין לה וסת, דבוש לה וסת דיה שעתה ואין לחלק בין רואה תדיר בין שאינה תדיר וכו׳ ע״ע, ואני עני לא ידעתי מנא להו הא דאין לחלק וכו׳, שהרי החילוק נר׳ ברור דכיון שרואה תדיר משונה מכל נשי דעלמא ואמאי לא ניזיל בה בתר רובא, ופירושם ז״ל נר׳ דחוק עפי מפירש״י ע״ע, ומ״מ הרמב״ם לא העתיק להך סיפא כלל, ואולי שדחאה מהלכה דקי״ל כסתם מתני׳ (ה׳ א׳), דכל הנשים כתמן כראייתן ולא קא מחלק כלל. ושוב ראיתי להר״ב מה״מ בפ״ה דמו״מ שנדחק טובא בפי׳ התוס׳ הזאת, ופי׳ שהיא סיפא דתוס׳ דלעיל, ופי׳ שם דג׳ מחלוקות הן דת״ק ר״ל אם ידוע וכו׳ טהור אפי׳ לטהרות, ואם ס׳ טהורה לבעלה אבל לא לטהרות, ורשב״ש אפי׳ ידוע טמאה אף לבעלה דחיישי׳ שנתערב בו דם החדר וכו׳, ולפי״ז ביאר דסיפא דלמגעות והסטות רשב״ש היא, דלשרוף קדשים בעי׳ רוב ימיה ע״ש דרלה לומר דמס״ה השמיטה רבי׳ דלא נקטי׳ אלא כר׳, ושוב רלה להגיה בת״ק כדכתי׳ לעיל, וכתב שהיא הגה׳ נכונה ע״ש, ועמי היתה ושלחתיה כדלעיל וכל דבריו תורה מבחוץ ע״ע שאין להאריך.

1 עיין בתוספתא להלן ספ״ז ומש״ש.

טמא, בבגדיה ספק טהור ספק טמא טהור, למגעות ולהסטות הולכין אחר הרוב. (יא). שחור בהרת עמוק מכאן טמא, ראוה מכאן ואפילו בכוחל טהור, לא מתחלת בריתו הוא משחיר, שלא שנעקר המשחיר למה זה דומה לדם המכ׳ שמשנעקר הוא משחיר, קרן כרכום כברור שיש בו בעליון ולא בתחתון, כלח ולא כיבש, כראוה בצל ולא כרואה בחמה, במימי אדמה כיצד מביא אדמ׳ מביקעת בית כרם ומצא עליה מים דברי רבי מאיר, ר׳ יהודה אומר מבקעת סיכני, ר׳ יוסי אומר מבקעת יטבת, ר׳ שמעון בן אלעזר אומר משום ר׳ מאיר אף של בקעת גנוסר כיוצ׳ בהן, משערין אותן עכורין ואין משערין אותן צלולי׳, צללו לא יחזור ויעכרם שניי׳, שאין שעור למי׳ ולפע׳, כמו בשני חלקי׳ מים ואחד יין מן היין השרוני הדומה לכרמלי חדש ולא ישן.

חסדי דוד

(יא). שחור בהרת עמיק מכן טמא, דיהא מכן ואפי׳ בכחול טהור וכו׳, אלא משנעקר משחיר למה זה דומה לדם המכה וכו׳. כצ״ל, וכ״ה בגמ׳ די״ט, ופי׳ הרא דיו יבש כ״ה בגמ׳ ד״ך, והא דאצטי׳ למיתני לא מתחלת בריתו משחיר אלא וכו׳, ברור משום דבגמ׳ מוכח מקרא דאין טמא אלא אדום, דכתיב ויראו מואב את המים אדומים כדם, ומדכתיב דמיה דמיה מרבי׳ ד׳ מיני אדמימות דתנן במתני׳, וא״כ שחור אמאי טמא, מש״ה קאמר דתחלתו בעודו במקור אדום הוה אלא דאחר שנעקר מגופה לקה והשחיר, הילכך טמא. והא דקתני עמוק מכן טמא, דיהא מכן טהור, לא בשחור בלבד דינא הכי, אלא בשאר מראות נמי, לפי ממזג דבין עמוק מכן בין דיהא טהור, כפי מ״ש בר קפרא שם בגמ׳, ואע״ג דאיכא מאן דפליג, הא ודאי דכוותיה קי״ל, בין לגבי דעולא בין לגבי דרמי בר אבא דקשיא מנייהו הוא ומבית דינו של ר׳ והשיב כתנא, ואיגהו לאו מאמוראי בתראי דבתר אביי ורבא נינהו, וכ״ש דמדתלמו׳ מייתי למלתיה באחרונה בתר מלתייהו דאמוראי דבתראי מניה, הא ודאי משום דבעי לאסוקי כוותיה, ותו דהזי׳ התם דב״ק עביד עובדא כוותיה, וכ״ע דפי׳ כן הרמב״ם שם בפ״ה וא״צ למ״ש ה״ה שם ע״ש.

והא דתנא כקרן כרכום כברור וכו׳, בעליון וכו׳, שם בגמ׳ תנא לה ולא יבש, ובתר הכי אמר אביי בגושייהו שנינו, ומייתי התם הך מתניתא כעליון וכו׳, מיהו מייתי נמי דתניא אידך איפכא כתחתון ולא כעליון, ותניא אידך כעליון וכ״ש כתחתון, ותני אידך כתחתון וכ״ש כעליון, ומשני אביי ג׳ דרי וג׳ טרפי נינהו, נקוט דרא מציעאה וטרפא מציעאה בידך, ופירש״י ג׳ דרי דעלין זו למעלה מזו, נקוט דרא מציעאה לבדוק בו את הדם וטרפא מציעאה דהוא משובח מכולן, ומיהו כולה דרא כשרה לבדוק, והא דקתני כתחתון ולא כעליון ה״ק כשורה אמצעית ולא כעליונה הימנה, והא דקתני כעליון ולא כתחתון כאמצעית ולא כתחתונה וכו׳, והא דתני כתחתון וכ״ש כעליון וכו׳, לאו אדרי קאי אלא אעלין דדרא מציעא וה״ק כעלה תחתון שהוא ברור וכ״ש כעליון הימנו דהיינו אמצעי, והא דתניא כעליון וכ״ש כתחתון ה״ק כעלה העליון וכ״ש האמצעי ע״כ. אך הרמב״ם שם כתב יביא כרכום לח בגוש אדמה שעליו ולוקח מן הברור שבו הקנה האמצעי שלו וכו׳, ומקיף הדם לעלה האמצעי שבקנה האמצעי ורואה בו ע״כ, ולא ידעתי היכי מתפרשי לדידיה תרתי מתנייתי בתראי, ותמהני על ה״ה ז״ל שכתב וגאמרו שם ברייתות ופי׳ אביי וכו׳ ע״ש, ולא השגיה הרב דלפי דברי רבי׳ לא מתוקמי אנא ב׳ מתנייתי קמאי, ומג׳ הב״ס משמע דאביי אתא לתרוצינהו לכלהו, והיברא דליש׳ דאביי דקאמר נקוט וכו׳ בידך, משמע דוקא דרא מציעאה וטרפא מציעאה ותו לא. וצ״ל דהרמב״ם דייק מהך ליש׳ דאה״נ דאביי לא אתא לתרוצי אלא תרתי מתנייתי קמאי, אבל אידך תרתי ודאי פליגי ולא קי״ל כוותייהו, ואין כשר להקיף אלא הדא טרפא בלבד. ומאי דמסיים הכא כרואה בצל וכו׳, שם בגמ׳ יש חילוקי דעות בזה, והרמב״ם פי׳ שם כר״נ דאמר בחמה ובצל ידו, ופירש״י שנותן ידו כנגד החמה על הדם ומצל ע״ש.

והא דתנא במימי אדמה כיצד וכו׳ בית כרם ומציף עליה וכו׳ כצ״ל, וכ״ה בגמ׳ שם, ובברייתא אחרת מפ׳ שיהו מים כקליפת השום למעלה מן העפר. אמנם בשאר התנאים יש חילוק בין נוס׳ שלפנינו למ״ש בגמ׳, דהתם ר״ע הוא שאמר מבקעת יטפת, ור׳ יוסי אמר מבקעת סכני, ור״ש הוא שאמר אף מבקעת גנוסר, ולא נזכר שם ריב״ו כלל, ועוד שם בברייתא צללו הוזר ועוכרן, ואפ׳ דהך תנא פליג, א״נ ע״ס הוא וצ״ל צללו יחזור [1]) ויעכרם שניה. ומ״ש אח״כ שאין שיעור למים ולעפר, הא נמי גר׳ דצ״ל ואין שיעור וכו׳, ובגמ׳ הכי תניא ואין שיעור למים משום דאין שיעור לעפר, ויכול להביא כמה שירצה רק שיציפו המים כקליפת השום, וכל זה פי׳ הרמב״ם שם. ובפלוג׳ דתנאי פי׳ כר״י מבקעת סיכני, וק״ל דכר״ע הו״ל למפסק דרביהון הוא דכלהו ואין הלכה כתלמיד במקום הרב, וצ״ל דלא הוה גריס ר״ע אלא ריב״ו, וניחא דלא מסתבר דמייתי סברת ר״מ באחרונה יאה״כ דר״ע רביה ואח״כ דר״י ור״ש חביריו דר״מ, דאין סדר כלל, אבל אי גרסי׳ ריב״ו ניחא הכל. ומאי דתני הכא סיפא כמו ב׳ חלקים מים וכו׳, מלתא באפי נפשה ולא אדלעיל קאי אלא על מראה ד׳ דמתני׳, דהיינו כמזג דתנן כב׳ חלקים מים וא׳ יין מן היין השרוני, ותנא הכא הדומה לכרמלי, כלו׳ שגם הכרמלי נדון כשרוני ומקיפין בו הדם, ומסיים דוקא חדש ולא ישן. ובגמ׳ בס״פ (כ״א א׳) מייתי להא בנוס׳ אחרינא, דהשרוני מזוג נדון ככרמלי הי, כלו׳ דאה״נ דבדקי׳ בכרמלי אבל לא במזוג כמו השרוני אלא הי כך פירש״י, אבל מדברי הרמב״ם שם גר׳ דמפ׳ בגמ׳ חי ולא מזוג חדש ולא ישן קאי גם אשרוני דמתני׳, כלו׳ דכי אמרי׳ ב׳ חלקים מים וא׳ יין בתנאי שאותו החלק של יין יהיה בודאי חי וחדש ע״ש.

1 אבל גם בכי״ו: לא יחזור ויעכרם וכו׳. וכן מעתיק הסמ״ג (לאוין ריש קי״א). וכן בירושלמי פ״ב ה״ו, נ׳ ע״ב: יצללו ולא (צ״ל: צללו לא) יעכבו וכו׳, עיין מ״ש בתס״ר עמ׳ 263 ואילך.

פרק רביעי (א). המפלת חתיכה, סומכוס אומ' משום ר' מאיר וכן היה שמעון בן אלעז' אומר כדבריו, קורעין אות' אם יש בהן דם הרי זה נדה, ואם לאו אינה נידה. (ב). המפלת מן קליפ', מן שערה, מן עפר, מן יבחושי' בדומין, רבן שמעון בן גמליאל אומר ממעכתו ברוק על הצפורן, אם נמלח הרי זו נדה, ואם לאו אינה נדה. (ג). אמר רבי אלעזר בר' צדוק שני דברי' הוליך אבא מטבעי' ליבנ', מעש' באשה אחת שהיתה מפלת כמין קליפות אדומות, ובאו ושאלו את רבי צדוק, והלך ר' צדוק ושאל לחכמים ושלחו חכמים וקראו לרופאים ואמרו יש לה מבפני' לפיכ' מפלת כמין קליפות אדומות. (ד). שוב מעשה באשה אחת שהיתה מפלת כמין שערות אדומות, ובאו ושאלו את רבי צדוק, ושאל לחכמים ושלחו חכמים לרופאים ואמרו שומא

חסדי דוד

פרק רביעי (א). המפלת חתי' סומכוס וכו'. בר"פ המפלת תנן, המפלת חתי' אם יש עמה דם טמאה, ואם לאו טהורה, פי' עמה מבחוץ דוקא, אבל בפנים טהורה שאין זה דם נדה אלא דם חתיכה, והתם בגמ' (כ"א ב') מייתי עלה הך מתניתא דסומכוס דסבר דאפי' נמצא הדם מבפנים טמאה, אמנם מ"ש וכן היה רשב"א אומר כדבריו, בגמ' גר' ר"ש בן מנסיא, ושם בגמ' איכא נמי סברא אחרת דר' אחא, דאפי' ליכא דם אלא אדמימות דהיינו מראה דם שאינו מראה בשר אלא כמו כבד אפי' אינה כן רק מבפנים טמאה. ומלתא דפשי' דלהלכה אנו אין לנו אלא כת"ק דמתני', דבעי דוקא דם מבחוץ, הא לא"ה טהורה, וריה"ו דמתני' דקאמר בין כך ובין כך טמאה משום דקסבר א"א לפתיחת הקבר בלא דם, ות"ק סבר אפשר לפתיחת הקבר בלא דם הכי אסיק' בגמ', ואיתא תו התם אריו"ח משום רשב"י המפלת חתי' קורעה אם יש בה דם אגור טמאה ואם לאו טהורה. וברור דהא נמי דלא כת"ק דמתני', דלדידיה לא מטמאה אלא דם מבחוץ, והרמב"ם בפ"ה מהא"ב פ', המפלת חתי' אעפ"י שהיא אדומה אם יש עמה דם טמאה ואם לאו טהורה, ואפי' נקרעה החתי' ונמצאת מליאה דם ה"ז טהורה וכו', הרי בהדיא דפי' כת"ק דמתני' דאפשר לפה"ק בלא דם, ואפי' משום טו' לידה ליכא בלידה יבשתא, אבל אם יש בה דם מבחוץ טמאה, ולא משום לידה דבחתי' ליכא צורת ולד אלא משום נדה, והיינו דדייק הכא תנא תוספתא נפי' מתני' ה"ז נדה, ילא תנא כתם ה"ז טמאה, והנה ממה שהאריך רבינו באומרו מליאה דם משמע כדאמרן, דאתא לאפוקי אפי' מדריו"ח, שכך פירש"י אגור דם הרבה. מיהו בתר הכי כתב הפילה חתי' קרועה ודם אגור בתוכה טמאה, וכתב שם ה"ה דהכי הוה גריס במלתיה דריו"ח קרועה ע"ש, והשתא ניחא דשפיר אתי דריו"ח כת"ק דמתני', דכיון דהחתי' קרועה ודם הרבה בתוכה הרי ע"כ קלת דם יוצא דרך הקרע, והו"ל דם מבחוץ, וגר' דאשמועי' ריו"ח דאע"ג דלא חזי' השתא כשהפילה דם בעין מבחוץ כיון דאיכא דם הרבה, א"א שלא יצא איזו טיפה דרך הקרע, אבל אם ליכא אגור דהיינו הרבה, מוכח מדבריו דאפי' היא קרועה כל שאין שם דם בעין מבחוץ טהורה. דאג"כ לא היל"ל אלא ודם בתוכה, וה"נ אם אינה קרועה אפי' מליאה דם דהיינו אגור כבר כתב בדין דלעיל דטהורה, זה דרכו של הרמב"ם, אבל הראב"ד השיג וכתב שכל דברייו דלא כהלכתא. (ואמנם יש בדברי הראב"ד ע"ש כמ"ש ה"ה ע"ש) ודעתו לפסוק כריה"ו דמתני' דא"א לפה"ק בלא דם, וכ"כ הרא"ש בפסקיו, וה"ה כתב שם שכן דעת הרמב"ן והרשב"א ג"כ ע"ש. וכ"פ מרן בשו' קפ"ח, ומיהו חילק שם דהיינו בחתי' גדולה דמייך בה פה"ק, אבל בחתי' קטנה דומיא דשפופרת טהורה אפי' בקושה ומלאה דם, שאין דרך אשה לראות דם בחתי' ע"ש וע"ע לק' בסמוך.

(ב). המפלת מין וכו', יבחושין אדומין וכו', אם נמוח ה"ז נדה וכו'. כצ"ל, ובמתני' (פ"ג מ"ב) תנן בכל הני תטיל למים אם נמוחו טמאה. ובגמ' דכ"ב מפ' דמים פושרין בעי' ומיבעיא התם אי בעי' לשהותן מעל"ע ולא מעברי' אלא א"כ שהו מעל"ע ולא נמוחו, א"נ סגי בבליר מהכי וסלקא בתיקו ע"ש. ורשב"ג הכא תני בדיקה אחרת דהיינו ממעך ברוק ובצפורן, ומייתי לה בגמ' ואמר רבינא מיעוך ע"י הדחק איכא בינייהו, ופירש"י לת"ק אם נימוח מאיליו הוא דהוי דם, אבל ע"י מעוך לאו דם, ולרשב"ג אפי' ע"י מעוך דם הוא ע"כ. ולפ"ז אין הלכה כרשב"ג וכל שלא נמוח מאיליו טהורה.

והא דמייתי בתר הכי הא דראב"ץ, מפ' בגמ' משום דקתני שאם לא נמוחו טהורה, וקאמר טעמא משום דבריה בפ"ע היא, ומקשה ומי איכא כה"ג אין והא תניא אראב"ץ וכו', ופירש"י קליפות גלדי המכה דרך שומא להיות בה שער, ויש כאן חסרון במעשה ראשון, וכצ"ל ואמרו מכה[1]) יש לה מבפנים, וק' לי דא"כ אפי' נמוח אמאי טמאה, והא אמרי' בפ' דלעיל שאם יש לה מכה תולה במכתה, וצ"ל דכל דלא ידעי' בודאי שיש לה מכה לא סמכי' על דברי הרופאים להקל, כפי שאומדין בדעתם דמכה יש לה ושמא זימנין דבלא מכה אפי' דם המקור מתייבש ונעשה כמין קליפה, וע"ע לק' בסמוך, וכתבו התוספות בד"ה ליפלוג וכו', דבהך לא פליג ריה"ו דמועטין נינהו ולא שייך בהו פה"ק ע"כ, וכ"כ הרמב"ן והרשב"א בהדושם ע"ע. וז"ל הרמב"ם בפ"ה הפילה כמין קליפה כמין שערה כמין עפר כמין יבחושין, אם היה מראה דברים אלו אדום תטיל למים פושרין אם נמוחו ה"ז טמאה שדם הוא וקפה וכו', ואם שהו בפושרין מעל"ע ואח"כ נמוחו ה"ז ס' טמא, לא נמוחו מעל"ע הרי אלו ממכה וטהורה היא ע"כ, תא חזי כמה הלכתא גברוותא למדנו רבינו ברוח שפתיו, הדא דהא דתנן אדומין לא על יבחושין בלבד קאי אלא אכלהו, והכי ודאי מסתברא דמ"ש, ושמעי' דאי ליכא בהו מראה אדום ליכא למיחש ואפי' בדיקה לא בעי, דמשום ולד פשי' דליכא לאסתפוקי בהנך, ל"מ לרבנן דפרקין במתני' וכן לקמן דסברי כל שאין בו מצורת אדם אינו ולד, אלא אפי' לר"מ לא היש אלא בצורת בהמה חיה ועוף מטעמא דאי' בגמ', אבל בשקצים וכיוצא לא פליג ר"מ, וא"כ אפי' ביבחושין לא חיישי' לולד וכ"ש באידך, וא"כ כל מאי דאיכא למיחש הוא

[1] וכן הוא בבי"ו.

יש במעיה לפיכך הי' מפלת שערות אדומו'. (ה). המפלת כמין בהמ' חיה ועוף טמאה דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים עד שיהא בה מצורת אדם, אמר רבי חנינא בן גמליאל נראין דברי רבי מאיר בבהמה, מפני שגלגלי עיניו של בהמה דומין לגלגלי עיניו של אדם, וחכמים אומרים כעוף שאין בו מצורת אדם. (ו). מעשה באשה אחת בצידן שהפילה דמות עורב שלש פעמים, ובא מעש' לפני חכמים ואמרו כל שאין בו מצורת אדם אינו ולד. (ז). צורת פנים שאמרו אחד מכל צורת הפנים, חוץ מאתים, וסנדל שאמרו דומה לסנדל דג שבים, רבן שמעון בן גמליאל אומר

חסדי דוד

נדה נדה משום דהרואה דם יבש טמאה, וזימנין שדם נדה מתייבש במקור ונעשה צורה מגונה. ומיהו זימנין דלאו דם הוא אלא מיני מכות שנעשים כעין חתיכות בצורות משונות, שזהו מה שאמרו הרופאים דזימנין אתעביד כדין, והנולדה נדעת אי הוי הכי או הכי ניתנם במים אם נמוחו דם נדה יבש הוא, ואם לא נמוחו מיני מכה נינהו וטהורין, והשתא תו נק"מ ממה שהקשינו לעיל.

עוד למדנו מדבריו ז"ל, שאינה טמאה ודאית אא"כ נמוחו מיד שאז ודאי דם נדה הוא, אבל כל שלא נמוחו מיד אעפ"י שנמוחו אח"כ עד סוף מעל"ע אינה טמאה אלא מס', דשמא אף מין המכה יבשה אם שהא איזה זמן במים נמוח, אבל לא נמוח דאף אחר מעל"ע הוא שלם הא ודאי מכה נינהו. ולמדנו עוד דלא קי"ל כרשב"ג, ובדיקה דע"י מיעוך לא מהני לא להקל ולא להחמיר לתנא דמתני', דאפי' דאפי' דם נדה זימנין דאינו נמוח ע"י מיעוך, אלא דוקא בשהיה מעל"ע, ואפ' נמי איפכא דאפי' מין המכה נימוח ע"י מיעוך, והילכך כי עביד לה בדיקה כדינה מעל"ע ולא נמוחו אפי' מיעך אח"כ בצפורן ונמוחו לא חיישי' כלל, אבל ה"ה כתב שם בשם הרשב"א דאם מיעך בצפורן ע"י רוק ולא נמוחו טהורה, דאפי' ת"ק מודה ועדיפא מפושרין ע"ש, ואמנם לא ביאר הרב אם לא בדק במים אלא מיעך ונמוחו ע"י רוק בצפורן אי טמאה, דדילמא אפי' אינו דם נדה נימוח בצפורן, ומסתברא דלדידיה ספקא הוי, ובהדושי הרשב"א לא מצאתי [1]) זה כלל, ודברי מרן בש"ע סי' קפ"ח מוכחי כדברי הרמב"ם, אך מור"ם הביא שם סברת הרשב"א. וראיתי להש"ך שכתב שם ע"ד מרן, וז"ל ואם יש לחוש משום ולד טמאה לידה ג"כ משום טו' נקבה אפי' לא היתה בחזקת מעוברת כדלק' סי' קל"ד ע"כ, ואיברא דשם כתוב דבזה"ז שאין אנו בקיאין בצורות אפי' בחגבים ושקצים ורמשים חוששים לולד, מ"מ משמע דהיינו בשקצים שהם גדולים קצת, אבל ביתחובין דקים נר' דאין להחמיר, וכ"ש במין קליפה או שערה או עפר, ותדע דא"כ לא הו"ל למרן לפסוק כאן בסתם שאם לא נימוחו טהורה, ואם אי' אמאי טהורה הן אמת דליכא לספוקי בדם, מ"מ ניחוש לולד, א"ו בהנך מילי ליכא לספוקי לא לולד ולא לפה"ק כדבר האמור.

(ה). המפלת כמין בהמה וכו'. פלוגי' דר"מ ורבנן היינו מתני' (פ"ג מ"ב), והכא בא להוסיף מא דאמר רחב"ג, ומייתי לה בגמ' דכ"ג, אלא דהתם ה"ג נראין דברי ר"מ בבהמה וחיה ודברי חכמים בעופות, וכן נר' להגיה כאן, והא דקתני הכא מפני שגלגלי וכו', בגמ' אמרי' הכך מתניתא מפני שעיניהם הולכות נפניהם כשל אדם, משא"כ בעופות דעיניהם בצדיהם, נגד ימקריא יקפיפא, ומייתי התם היכא ניזי נטיל הך סברא דטעמא דר"מ משום שגלגל עיניהם

השחור שבעין עגול כאדם, ונר' מכאן דהעופות לאו הכי. וכך נראין וכו', הוה בעי לפ' בגמ' דהך נראין ה"ק דר"מ בבהמה וחיה וה"ה נקריא וקפופא, ודברי חכמים בשאר עופות, שאף ר"מ לא נחלק עמהם אלא בקריא וקפופא בלבד, ואולי דמש"ה מייתי הכא הך מעשה דעורב דלא מעשה חכמים בזמן ר"מ ור"מ גופיה היה שם ולא פליג, מוכח דעופות דקאמר ר"מ לאו בשאר עופות אלא דוקא בהנהו תרי, ומיהו בתר הכי דחי לה ע"ש, ומ"מ אנו אין לנו אלא מתני', וכן פי' הרמב"ם בפ"י כחכמים דמתני', ועי' נה"ש שם.

(ז). צורת פנים וכו' חוץ מהאזנים וכו', מצורת אדם ולמה אמרו וכו', א' לפני שקיעת החמה וא' לאחר שקיעת החמה נמצאת מונה תחלת נדה לראשון ותחלת נדה לאחרון כצ"ל. והנה מ"ש ויבא צורת פנים וכו', הכי אי' בגמ' דכ"ג, ומפ' לה דמלי אתיא בין נר"ד דרבנן כל צורת פנים כאדם בעי, וה"פ אפי' אם חסר א' מכל האיברים שבפנים דנ"ד לאדם מעכב, חוץ מן האזנים דאפי' דומין לבהמה לא מעכבי, ובין למ"ד דלרבנן יוקלא צורת פנים סגי א"ב, וה"ק אפי' א' מכל האיברים הוא נבדי יהיה אותו שיהיה אם דומה לאדם סגי, חוץ מהאזנים, ויבא דתני סנדל שאמרו וכו', הכי תניא בסוגיין דכ"ה אדתנן המפלת סנדל תשב לזכר ולנקבה, ת"ר סנדל דומה לדג של ים, (פירש"י דג יש בים ושמו סנדל) מתחלתו ולד היה אלא שנרצף, רשב"ג א' וכו', משום דבותינו העידו סנדל צריך צורת פנים, והיינו מעין מ"ש כאן, אכן מאי דמסיים הכא ולמה אמרו וכו', ליתיה התם בברייתא אלא בתר הכי איתמר התם במימרא דאמרי אמוראי משמיה דריו"ח, למה הזכירו וכו', וצ"ל דהך מתניתא לא שמיע ליה לריו"ח, ופירש"י למה הזכירו וכו', ובלא סנדל נמי הויא טמאה לידה, ופירש"י דמספקי' לסנדל בנקבה, ויושבת שבועים לטו', אבל טהרה דנקבה לא יהבי' לה דדילמא זכר הוא, שמא תפיל שנים נקבה לפני ש"ה וסנדל לאחר ש"ה לאחר שיכלו ימי טוהר וכו', כגון שתראה ביום פ"א לראשון הויא תחלת נדה, דדילמא סנדל שנולד לאחר ש"ה זכר הוא וכלו ימי טוהר שנו בסוף מ' וכו', ובשתחזור ותראה בה' לראייתה והרגלה להיות שומרת יום כנגד יום, אמרי' דילמא סנדל נקבה וכו', ומה שראתה ביום פ"א לראשון דם טוהר, ועכשיו מה שרואה תחלת נדה לאחרון, ובהכי הויא מקולקלת וכו' ע"ש, ושם בגמ' פליגי איכא מ"ד סנדל [בעי] צורת פנים, ואיכא מ"ד דלא בעי' ע"ש.

ובמאי דקאמר ת"ק בש"ס תחלתו ולד וכו', יש בענין זה ב' פי' שונים בדברי רש"י, דביבמות (י"ב ב') אהכיא דשמא תעשה עוברה סנדל פירש"י דכשהיא מעוברת וחוזרת ומתעברת דוחק הא' את הבירו ופוחת צורתו ע"ש, והא דאמרינן במכילתין דכ"ז, דאין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת היינו בן קיימא, אבל במכילתין פי' יוצא דופן דמ"כ

דומה ללשון של שור, רבותינו אמרו עד שיהא בה מצורת אדם. (ח). ולא אמרו סנדל והלא אין סנדל שאין עמו ולד, אלא שמא תפיל עמו זכר ותהא מקולקלת לנקבה, או שמא תפיל עמו שנים אחד לפני שקיעת החמה, נמצאת מונה תחלת לנדה ראשון ותחלת לנדה אחרון. (ט). שליא שאמרו תחלתה כחוט הערב וראשה כתורמוס וחלולה כחצוצרת, ואין שליא פחותה מטפח, רבן שמעון בן גמליאל אומר דומה לקורקבן של תרנגול, ולמה אמרו שליא והלא אין שליא שאין

חסדי דוד

פי' כשמתעברת תאומים פעמים שא' דוחק את חבירו ופוחת את צורתו ע"ש, משמע דלעולם מתעברת וחוזרת ומתעברת לא משכחת לה כלל אפי' נפל, ומה שאמרו דמעוברת משמשת במוך יהך פי', כבר ביארו התו' שם ביבמות בשם ר"ת, דכשהאשה מתעברת תאומים אם אח"כ משמשת בלא מוך נכנס הש"ז בין ב' הולדות ודוחק אותם ועושה את הא' סנדל ע"ש. והאלם הרמב"ם בפ"י מהא"ב דין י"ב כתב, וז"ל פעמים יקפה מאחר הדמים שנוצר מהם האדם התיכה כמו לשון השור ותהיה כרוכה על מקצת הולד, והיא הנק' סנדל ולעולם לא יעשה סנדל זה אלא עם ולד, אבל התי' שנוצרה לבדה בלא ולד איננה נק' סנדל, ורוב העוברים לא יהיה עמהם סנדל, ופעמים יכה המעוברת דבר על בטנה ויפסד העובר ויעשה כסנדל זה, ופעמים ישאר בו היכר פנים ופעמים ייבש הולד ויבתנה ויקפאו עליו הדמים עד שלא ישאר בו היכר פנים, לפי' הילדה זכר (ונקבה) [וסנדל] עמו אעפ"י שאין היכר פנים לסנדל, ה"ז תשב לזכר ולנקבה שמא סנדל זה נקבה, ואומרה שאמירו בו לטומאה משום ולד אעפ"י שאין בו צורת פנים, הואיל והיא טמאה לידה מפני הולד שעמו ע"כ. מדבריו למדנו דהנך תנאי לא פליגי, דת"ק איירי במין [אחד של] סנדל ורשב"ג איירי במין אחר, והיינו דת"ק איירי באשה שהכוה על בטנה ויפסד העובר מחמת ההכאה ויעשה כסנדל זה דהיינו כמין דג שביס, אלא שפעמים ישאר בו היכר פנים ופעמים לא ישאר לו, ועל מין סנדל זה הוא דהשש ר"מ ואמר דמשמשת במוך שמא תעשה עוברה סנדל, ולא כפירש"י דפי' שמא תחזור ותתעבר ולא כפיר"ת שנכנס הש"ז באמצע וכדלעיל, אלא היינו דהכא וכדכתי' לעיל בפ"ב בד"ה לא ישא אדם וכו', וז"ש כאן תחלתו ולד הוא אלא שנרצף, כלו' ע"י הכאה או דהכא דהיינו כהכאה, ולת"ק טמאה טו' לידה אפי' הפילה הסנדל לבדו ואפי' אין לו היכר פנים. וסברת ת"ק דהכא איננה כסברת ריה"ו דכתי' בריש פרקין דהמפלת התי' בין כך יבין כך טמאה דלריה"ו טמאה משום נדה, משום דסבר דא"א לפה"ק בלא דם, אבל לת"ק דהכא משום לידה, דאמרי' ולד היה אלא שנרצף ונעשה התי' זו, ודוקא כשהוא כצורת סנדל, הא לא"ה א"נ דיסבור כרבנן דלעיל דהתי' בעלמא בלא דם, ורשב"ג איירי בסנדל הנוצר מתחלה עם הולד, וזהו הדומה ללשון השור וכרוכה על מקצת הולד, ומשמע שזה נעשה כשמתעברת תאומים ואחד מהם נקפה ונעשה סנדל וזה מוכרח שיהא כרוך על הולד וא"א להיות צורת זו בלא ולד, ורבותינו אמרו דסנדל אם בא לבדו צריך צורת פנים, שאז אמרי' שהוא הולד שנרצף אבל אם אין לו צורת פנים לא חייבי' ולד, אלא דינו כדלעיל במפלת התי', והא איפסיקא הכי הלכתא בגמ' שצריך צורת פנים, אבל אם בא עם ולד א"צ צורת פנים, דכיון דחזי' דאיכא ולד יגיד עליו ריעו שג"ז ולד ולא התי' בעלמא, ותשב לזכר ולנקבה, ואומרא זו שאמירו אפי' אין הסנדל כרוך על הולד ואפי' אינו דומה ללשון השור, הואיל ועכ"פ טמאה לידה משום הולד יהבי' ליה הך חומרא, כך נר' מדקדוק ל' הרמב"ם, וכ"ש אם הוא כרוך על הולד ודומה ללשון השור דהיינו סנדל דרשב"ג, אבל בלא ולד לא מהמירי' אא"כ יש לו היכר פנים, ואז נמי יהבי' ליה חומרת זכר וחומרת נקבה, אבל בלא היכר פנים אמרי' התי' בעלמא היא, ואפי' אם הוחזקה מעוברת לא חיישי' אא"כ יש עמה דם דטמאה נדה וכדלעיל, וע"ש ברמב"ם דין י"ז, ובענין צורת פנים פי' שם בדין ט' כרוו"ה דבעי' המצח והגבינין והעינים והלסתות וגבות הזקן, וע"ש לה"ה.

(ט). שליא שאמרו וכו'. בגמ' דכ"ו ושם גר' וסופה דומה כתורמוס, ופירש"י כשהיא הולכת ורווחת הויא רחבה כתרמוס, ל"א גרסי' בתוס' וראשה דומה כתורמוס ע"כ. ולא הבנתי לפע"ד לפי הגי' דגרי' סופה איך יתכן שבסופה לא תהיה רחבה טפי מתורמוס, דהיכי מחזקת בתוכו הולד דרחב טפי טובא, ולגי' התוס' נמי לא ידעתי מהו ראשה, אם רצ"ל במקום ראש הולד ולעולם בתחלת ברייתה איירי, הא נמי לא יכולתי להסביר בה טעמא לשינוי זה דבמקום הגוף לא תהא אלא כחוט של ערב, ובמקום הראש כתורמוס, והא לעולם הגוף רחב טפי מהראש. וראיתי להרמב"ן בחדו' דפריש הכי ראשה א' דומה לחוט של ערב, וראשה הב' שהוא ראש הולד דומה לתורמוס ע"כ, ובזה יש ליישב דבטובה שבאמצע לא קא מיירי, אלא בב' ראשיה דראשה א' שבמקום הרגלים מתקצר טפי עד חוט של ערב, וראשה האחר שבמקום הראש כתורמוס, אבל במקום הגוף לא איירי. ואפי' שלזה קאמר רשב"ג דומה לקורקבן, והיינו במקום עובי הגוף, והשתא י"ל דלא פליגי, ועכ"פ אין נר' לומר דמיד בתחלת ברייתה תהיה עביה כקורקבן, וראיתי להרמב"ם שם פ"י דין י"ג, שכתב וז"ל התחלת השליא וכו', תחלת ברייתה דומה לחוט של ערב והלולה כחצוצרת ועבה כקרקבן התרנגולים ואין שליה פחות מטפח ע"כ. וממה שהוסיף תיבת עבה משמע כדאמרן, דר"ל במקום עובי הגוף, ואמנם הנר' מלשונו דבתחלת ברייתה אין עביה אלא כחוט של ערב ובסופה הויא כקורקבן, ועכ"פ לא ידעתי למה השמיט התורמוס דת"ק, ומשמע דס"ל דפליגי ונקט כרשב"ג. ושוב ראיתי בירוש' (פ"ג ה"ד), איזוהי שליא כל שהיא דומה לחוט ערב וראשה תפוח כתורמוס, רשבג"א כל שהוא דומה לדקיין של תרנגולין וראשה תפוח כקורקבן ע"ש, והשתא טפי ק"ל על הרמב"ם דזיכה שערא לבי תרי וצ"ע.

ומאי דתני הכא סיפא ולמה אמרו שליא והלא אין שליא בלא ולד, תימא דמקשי ולא משני מידי, ובגמ' לא מצאתי זה כלל, וע"כ יש כאן חסרון ויש לנו ללמוד מתוך מה שמצאנו בתלמוד, והנה בסוגיין אי' דתולין את השליא בולד, שאם ילדה ולד ואח"כ הפילה שליא אחר ימים אין חוששין לולד אחר שנתעכב, אלא תולין את השליא בולד ראשון, ומסיק בגמ' דאפי' הפילה השליא עד כ"ד ימים אין חוששין, ומיהו אי' התם לעיל משמיה דרב דבנפל כל ג' ימים תולין את

עמה ולד. (י). הטיבור חיבור באדם עד טפח ליטמא ולטמא, אבל בבהמ׳ חיבור, עור היוצא מעור פניו של אדם בין חיין בין מת הרי זה טהור ומותר בהנאה. ואיזוהי שפיר מרוקם היה אבא שאול אומר תחלת ברייתו בראשו, שתי עיניו כשתי טיפיו של זבוב, שני חוטמיו כשני טיפין של זבוב, פי מתוח כשערה וגויתו כעדשה, ואם היתה נקבה גויתה כשעורה לארכה פיו פתוח, ידים ורגלי׳ אין בו, ועליו מפורש בקבלה הלא כחלב תתיכני. (יא). אין משערין במים מפני שהמים עזין ומבערין

חסדי דוד

השליא בנפל. וכאן והיינו חושבין לולד אחר דנפלים מתעכב הולד אחר איזה ימים, ובתר הכי אי׳ דאמר ר״י משמיה דרב אין תולין את השליא אלא בדבר של קיימא, ופירש״י דבר שהולד בו מתקיים אם היו כלין לו חדשיו, למעוטי אם הפילה דבר שאין ראוי לבריית נשמה כגון גוף אטום וכו׳, ואח״כ הפילה שליא אפי׳ בתוך ג׳ חוששת לולד אחר ע״ש, והשתא יש לומר דהיינו דמקשה הכא בתוס׳ ולמה אמרו שליא ושלא אין שליא בלא ולד, וא״כ פשי׳ דטמאה לידה דע״כ ולא היה שם אלא שליא ולמאי נ״מ הזכירו השליא, וחסר כאן התירוץ והוא זה שאם ילדה ולד ואח״כ אחר ימים הפילה שליא תולין את השליא בולד ראשון, ואין חוששין לולד אחר, אע״ג דאין שליא בלא ולד, וא״כ פשי׳ דטמאה לידה דע״כ ולד היה שם אין תולין אלא בדבר של קיימא, לאפוקי גוף אטום וכיוצא דאין תולין בו כלל כן הוא לפירש״י, ומה שפי׳ כן היינו דלא ניחא ליה לומר דרב יהודה משמיה דרב ור״י ב״ר מנשיא משמיה דרב פליגי אליביה דרב, אבל הרמב״ם שם פי׳ דאה״נ דפליגי, ודבר של קיימא פי׳ ולד גמור לאפוקי נפל דהיינו שליא מת, והטעם כבר נת׳ ממ״ש הרמב״ם שם לעיל, דכשמגיע זמנו של הולד לצאת קורע השליא ויוצא ע״ש, א״כ לא שייך זה אלא א״כ היה חי, אבל מת אין בו כח לקרוע וע״כ הך שליא מולד אחר הוא, ומש״ה פי׳ שם דין י״ד דאין תולין בנפל כלל והיינו כר״י ב״ר מנשיא, משום דנר׳ דשמואל קבל מניה ועוד דמסתברא כוותיה. ובהדי׳ הרשב״א נמי כתב כן בשם השאלתות, ועוד אמר שבירו׳ מלא שאין השליא פורשת מן הולד עד שנגמר ונפי׳ תולין (ודבר פשוט שט״ס נפל כאן וצ״ל אין תולין) אותה בנפל, והיינו דהוה שמואל ברב יהודה שיבות וכו׳ ע״ש.

(י). הטיבור חיבור וכו׳. בקשתיו ולא מצאתיו לא בש״ס דידן ולא בירוש׳ והרמב״ם נמי לא הביאו, וכפי משמעות הלשון נר׳ דה״פ הטיבור של התינוק שהוא ארוך והוראה הוא שקושרין אותו וחותכין אותו וכדתנן בס״פ מפנין, ובעוד שלא חתכוהו קתני הכא שעד טפח אע״ג דעומד ליחתך חשיב חיבור בין ליטמא דאם נגעה בו טו׳ נטמא הולד, ובין לטמא אם הוא מת ונגע אדם או כלי בטיבור ההוא הרי הוא כאילו נגע במת, אבל טפי מטפח אינו חבור וחשיב כפרשא בעלמא, והיינו באדם אבל בבהמה כולו חבור אפי׳ ארוך הרבה, וטעם החילוק שבין אדם לבהמה י״ל לפי שבאדם קפדי עליה דכאיב ליה טובא כל שהוא טפי מטפח וחתכי ליה מיד, וכיון שכן ודאי לא חשיב חבור אבל טפח לא כאיב ליה כ״כ ושבקי ליה הכי קשור עד שיפול מאיליו, ומש״ה הוי חבור, משא״כ בבהמה דאפי׳ ארוך טובא לא קפדי עליה, כך נר׳ כוונת זו התוס׳. ואמנם קשיא לי דבפ׳ כ״ג ונזיר דנ״א דאיבעיא להו שערו העומד ליגזז, פי׳ כגון שהכביד שערו בחייו והיה עומד ליגזז ואח״כ מת, מי אמרי׳ כל העומד ליגזז כגזוז דמי ולא מטמא אף במחובר למת, או דילמא השתא מיהא מחובר הוא ומטמא לנוגע בו, כדתנן כל שבמת אפי׳ השיער והצפורן וכו׳, בשעת חבורן הכל טמא, ולא איפשיטא ע״ש, ואמאי לא פשטי׳ לה מהך תוס׳ דעד טפח מיהא חשיב חבור ואעפ״י שעומד ליחתך, ואולי דהוה קים להו דלאו בת סמכא היא דלא מיתנייה בי ר״ח ור״א וה״ט דשמיטוה רבנן, ואולם מאי דתני אח״כ עור היוצא וכו׳, מייתי לה תלמו׳ בפ״ק דבכורות ד״ז עור הבא כנגד פניו של אדם בין חי בין מת טהור ע״ש, ופי׳ כן הרמב״ם בפ״ג מהט״מ דין י״ב, ומסיים מפני שהוא כמו פרש ע״ש, ומיהו לא נזכר שם לא בגמ׳ ולא בדברי הרמב״ם הא דמותר בהנאה, ונ״מ מובן ממילא דכיון דחשיב פרשא בעלמא ולא כגופו של מת פשי׳ דמותר בהנאה.

ואיזהו שפיר מרוקם וכו׳. שם בפ׳ המפלת דכ״ה, והכא דשתי עיניו כב׳ טיפין וכו׳, פי׳ שם דעיניו כב׳ טיפין המרוחקים וחוטמיו כמקורבין, והתו׳ הק׳ שם דהכא ס״ל לאבא שאול דתחלת בריית הולד מראשו, ובפ׳ בתרא דסוטה דמ״ה פליגי תנאי, ת״ק סבר מראשו ואבא שאול סבר מטיבורו, ומכח זה הגיה ר״ת דל״ל תחלת ברייתו כרשון, שהוא מין חגב דסלעם מתרגמי׳ רשון ובשיעור כל גופו איירי ע״ש, ודוחק דמלבד שצריך להגיה[1] גם לאו אורחייהו דתנאי בהכי שאין נזקקין לל׳ ארמית. והא דתני ופיו מתוח כשערה, פירש״י סדק קטן ונר׳ כאילו הוא השערה מתוח שם, וגווייתו כעדשה פירש״י גיד אבר הזכר, ובמאי דקתני הכא בנקבה גוויתה כשעורה, התם בגמ׳ גר׳ ואם היתה נקבה נדונת כשעורה[2] לארכה, ובתר הכי מפ׳ בברייתא אחרת סדוקה לארכה, ובמאי דמסיים והיתוך ידים ורגלים אין לו, פירש״י כלומ׳ תחלת ברייתו מראשו, ומהכא נמי נר׳ דלא כפיר״ת, דאם אי׳ דהך מתניתא כאבא שאול דסוטה, הא איהו קאמר מטיבורו ומשלח שרשיו אילך ואילך, וא״כ לדידיה איך יתכן שכל אלו הגוף העליון כבר נגמר אף צורת העינים והחוטם ועדיין לית ביה חיתוך ידים ורגלים, ומיהו יש ליישב בדוחק וק״ל. ואולי ליישב פירש״י דלא תיקשי, נר׳ דס״ל דאבא שאול דהכא אינו סתם אבא שאול דהתם, אלא היינו אבא שאול בר נש יא״ד בר רמש יתדמפי׳ בסיפא, ותנא והדר מפ׳ מאן הוא אבא שאול דריבא, ולענין הלשון שלפנינו כאן בתוס׳ בנקבה כשעורה לארכה פיו פתוח וכו׳, נר׳ דהיינו כדמפ׳ באידך ברייתא כשעורה סדוקה, דאין לפ׳ פיו דר״ל פה העליון ועל הולד גופיה קאי, דא״כ תיקשי מהכא לר׳ שמלאי דלקמן דקאמר פיו סתום ועיבורו פתוח וכו׳ ע״ש ד״ל, אלא כדאמרן, ואקרא דהלא כחלב וכו׳ פירש״י זהו ש״ז וכו׳, בשעת יציאתו כחלב ואח״כ נעשה קפוי.

1 אין כאן הגהה, אלא שכן היתה לפניו הגירסא בתוספתא, וכן הוא בירושלמי, עיין תס״ר עמ׳ 266.

2 עיין מ״ש בתס״ר, עמ׳ 267.

אותו, ואין משערין אותו אלא בשמן מפני שהשמן רך ומזכך, ואין רואין אותו אלא בחמה.

(יב). המפלת שפיר שאינו מרוקם, ר' יהושע אומר ולד, וחכמים אומרים אינו ולד, ורבי שמעון בר'

חסדי דוד

והא דתני הכא אין משערין וכו', התם גר' אין בודקין אותו במים שהמים עזין ועורדין אותו, ופירש"י ממחין ע"ש, וג' מכערין[1]) דקתני הכא גר' שהוא ל' בישור, כנו' שממחין אותו מהווייתו. ובדיקה זו לידע אם זכר או נקבה פשוט דהיינו כשאינו גר' כשעורה סדוקה לארכה, דא"כ פשי' שהיא נקבה וצ"ל בדיקה, דהא דקאמר גוייתו כעדשה, כבר פי' התו' לא שמקומו בולט אלא שמקומו ניכר בכעדשה, ושם בגמ' מפ' במה בודקין אותו אבא שאול בר נש וא"ל בר רמש אומר מביא קיסם שראשו חלק ומנענע באותו מקום אם מסכסך בידוע שזכר הוא, ואם לאו בידוע שנקבה היא, ודוקא שיהיה הנענוע מלמטה למעלה ע"ש, ופירש"י אם מסכסך הקיסם שיש דבר המעכב היינו גיד, דאי נקבה ליכא עכובא מלמטה שהרי בסדק השעורה אין עיכוב לארכה ע"כ. אמנם לא הבנתי כוונת רבינו באמרו שהרי בסדק וכו', דמה ענין סדק לכאן הא ודאי דאי איכא שעורה סדוקה נקבה היא וא"צ בדיקה כלל, ויש לדחוק ולפי' דה"ק שהרי במקום הראוי לסדק השעורה אין עיכוב, כלו' אם נקבה היא אין עיכוב, ובסדק דאמר מר ל' מושאל. והרמב"ם בפ' הנז' (פ"י מה' איסורי ביאה) דין ג' כתב וז"ל איזהו שפיר מרוקם תחלת ברייתו של אדם גופו כעדשה ב' עיניו כב' טיפין וכו', נתבארה צורתו יתר מזה ועדיין אינו ניכר בין זכר לנקבה אין בודקין אותו במים אלא בשמן וכו', ומביא קיסם שראשו חלק ומנענע באותו מקום מלמעלה למטה אם מסכסך בידוע שהוא זכר ואם ראה אותו מקום כשעורה סדוקה ה"ז נקבה וא"צ בדיקה ע"כ, למדנו שהוא ז"ל מפ' גוייתו כעדשה דקתני פי' כל גופו שיעורו בתחלתו כעדשה, ואיברא דליש' דש"ס דייק שפי לפירושו וא"צ לידחק כמ"ש התו'. ברם לדידיה לא יתכן לשון התוס' ואם היתה נקבה גוייתה כשעורה, ואפי' דלא גריס הכי אלא כליש' דש"ס. ובמאי דאמר מר מנענע מלמעלה למטה אפ' דהכי הוה גריס לה, א"נ י"ל דהיא גופה קמ"ל דלאו דוקא קתני מלמטה למעלה דה"נ אפי' מלמעלה למטה הויא בדיקה מספקת, ולא אתא לאפוקי אלא מן הצדדין דלא מהני, דאימא כותלי בית הרחם נינהו. ומיהו לפע"ד קשיא דכיון דראש הגיד מסתמא למטה, א"כ בשלמא מלמטה למעלה הויא בדיקה מספקת דכיון דלא נאחז הקיסם בראש הגיד ש"מ דאינו זכר, אבל מלמעלה למטה הכתי איכא למיחש ולא ידיע אם נקבה היא או זכר, דליכא למימר מדלא סכסך נקבה היא דדילמא לעולם זכר הוא, והא דלא סכסך לפי שהעוקץ למטה דהיינו ראש הגיד, דה"נ אשכחן דהיינו דאיכא בין אוגרת למסוכסכת בפ"ק דחולין (י"ז ב') דמסוכסכת מרוה א', ומש"ה שהיעתו כשירה דיעבד אם הוליך ולא הביא שלא פגע בעוקץ ע"ש, וי"ל דמ"מ הכא לא נפיק מינה חורבא, שאם סכסך עכ"פ זכר הוא ואם לא סכסך אף דאכתי איכא לספוקי בזכר, מ"מ לחומרא תשב שבועים כנקבה, דהא ימי טוהר ליכא בהנך כלל עד שישעיר וכדאי' בגמ' (כ"ה ב'), וכך סיים הרמב"ם שם, וכל אלו הרקימות של נפלים אין נותנין להם ימי טוהר עד שישעיר הולד (ועמש"ל בסמוך), ומ"מ ק"ק דמאחר דשמיה בידן למבדק באופן המוציא מכל ספק מלמטה למעלה וכדאי' בגמ' למה לא נעשה כן ונחמיר עליה בכדי, ואפ' דט"ס יש בדברי רבי' וצ"ל מלמטה למעלה.

(יב). המפלת שפיר שאינו מרוקם וכו'. שם בגמ' דכ"ה ופליגי שם אמוראי, איכא מ"ד בעכור מחלוקת, דכיון דמה שבתוכו עכור י"ל דנימוח הולד, אבל במים צלולין אפי' ר"י מודה דטהורה, ואיכא מ"ד בצלול מחלוקת, אבל בעכור לא אתפרש דשמא מודו רבנן או שמא בין בזה ובין בזה מחלוקת והלכה בתיקו.

ומ"ש כאן ר"ש בר"י בשם אביו ט"ס הוא, וצ"ל ר' ישמעאל[2]) בר"י וכ"ה בגמ' (כ"ה א') ואמר כן לפני ר', והשיבו ר' דמדרשא כיהודה דהיינו כסומכוס דלעיל ומטמא משום נדה אפי' ליכא דם מבחוץ אלא מבפנים, סיפא נמי כיהודה דהיינו כר"י ורבנן פליגי והלכה כרבים, וכן אמר רב לק' בסוגיא א' זו וא' זו אינה יושבת לולד כל שאינו מרוקם כדלעיל, אבל שמואל פליג וסבר א' זו וא' [זו] יושבת, והרמב"ם שם דין ד' פסק כרב, דאפי' מלא בשר אינה יושבת, אבל ה"ה כתב בשם הרמב"ן והרשב"א שיש להחמיר כשמואל, כיון דעביד עובדא וקי"ל מעשה רב וע"ש בכ"מ ועיין בי"ד סי' קצ"ד. ודע דבגמ' שם הקשו מהא דאמר שמו' הכא א' זו וא' זו יושבת, דהיינו אפי' בשאינו מרוקם אמאי דאמר שמו' לרב יהודה שיננא לא תעביד עובדא עד שישעיר כדכתי' לעיל, דמוכח דאפי' במרוקם לא חשיב ליה ולד עד שיהא לו שערות בראשו, ומשני לחוש יושבת (פירש"י להחמיר שבועיים), ימי טהרה לא יהבי' לה עד שישעיר ע"ש, ואע"ג דתנן המפלת שליא או שפיר מרוקם תשב לזכר ולנקבה, דפירושו חומרת נקבה לטמא שבועים, וחומרת זכר שאין נותנים לה ימי טוהר אלא עד מ' כזכר, וא"כ ש"מ דאפי' בלא שערות כל שהשפיר מרוקם יש לה ימי טוהר, אלא דמס' זכר אין לה אלא מ' כזכר. צ"ל דאה"נ דמדינא הכי הוא ומ"מ מר שמו' הורה להחמיר דלא יהבי' לה כלל עד שישעיר וא"כ דינה כיולדת נקבה לגמרי. ומהא ק"ל על מ"ש הרמב"ם (פ"י מה' איסורי ביאה) בדין שרשמתי לעיל וז"ל, היתה צורת האדם דקה ביותר ואינה ניכרת בעליל ה"ז תשב לזכר ולנקבה וזהו הנק' שפיר מרוקם איזהו שפיר מרוקם וכו', ומסיים וכל אלו הרקימות וכו', אין נותנים להן ימי טוהר עד שישעיר וכדכתי' לעיל, והיינו כשמו'. וק' דכיון דפ' להחמיר כשמו' אמאי כתב ברישא ה"ז תשב לזכר ולנקבה לא הול"ל אלא תשב כנקבה, דכיון דאין לה ימי טוהר נמצאו ימי טו' הזכר נבלעים בשבועים דנקבה, ואיברא דבמתני' (פ"ג מ"ג) הכי תנן מ"מ כיון דשמו' קאמר לא תעביד עובדא וכו', ופ' כוותיה א"כ לא הו"ל להעתיק בזה ל' משנתנו, דהשתא נמצאו דבריו סותרים זא"ז מרישא לסיפא, ותמהני מנושאי כליו שלא העירו בזה, ואולי דמ"ש ברישא היינו מדינא למי שהוא בקי להכיר אם הוא ולד וכדאי' התם שאני שמו' דרב גובריה ע"ש, ומ"ש עד שישעיר היינו משום דמסתמא לא בקיאינן ודוחק.

1 בכי"ו: ומעכרין, ובירושלמי: ועוכרין, ובדפוסים צ"ל: ומכערין, והיא היא.
2 וכן הוא בכי"ו.

יוסי אמר משם אביו קורעין אותו אם יש בו דם הרי זה נדה, והבשר הרי זה ולד. (יג). השליא בבית הבית טמא דברי רבי מאיר, ורבי יוסי ר׳ יהודה ורבי שמעון אומרי׳ הבית טהור, אמרו לרבי מאיר אי אתה מודה שאם הוציאה ספל בבית החיצון שהוא טהור, אמר להם מפני שבטל בחיצון, אמרו לו כשם שבטל בחיצון כך בפנימי אינו. (יד). יצא מחותך או מסורס אינו ולד עד שיצא רובו, רבי יוסי אומר עד שיצא כדרכו, יצא כדרכו עד יצא ראשו, רבי יוסי אומר רוב ראשו, ואי זו

חסדי דוד

(יג). השליא בבית וכו׳, ר״י וריה״ו וכו׳. כ״ה בגמ׳ דכ״ז, אלא שיש שינוי בלשונות אבל הענין א׳, ופי׳ מ״ש הזכירו לר״מ אי אתה מודה שאם הוציאה הספל לבית אחר שאותו בית ב׳ טהור, אמר להם אה״נ שבזה אני מודה דהואיל וטלטולהו נמוק ובטל בדם הלידה, אמרו לו כשם שבטל כשמטלטליה להוציאו בבית החיצון שאינו בעיניה כך בבית הפנימי אינו דה״א שלא טלטולהו, ובגמ׳ יש תוספת שהשיבם ר״מ אינו דומה נמוק פעם א׳ לנימוק ב״פ, ומסקי׳ בגמ׳ דטעמיה דר״ש וחביריו משום ביטול ברוב שדם הנדה נתרבה על מימי הולד ומבטלו ע״ש. ולהלכה אע״ג דבברייתא רבים פליגי עליה דר״מ, ועוד דבין ר״י ובין ריה״ו קי״ל הלכה כוותייהו לגבי דר״מ, מ״מ הכא נר׳ דהלכה כר״מ דסתם ר׳ במתני׳ כוותיה (פ״ג מ״ד), וה״ט נמי דלא הזכיר ר׳ במתני׳ אלא ר״ש דפליג עליה, אע״ג דודאי קושטא הוא שגם ריה״ו ור״י פליגי עליה כדתני ר״ח בברייתא, דאל״כ הו״ל ור׳ לא ידע שריה״ו ור״י נמי כר״ש ס״ל ר״ח מנ״ל, א״ו שפיר ידע ר׳ אלא מש״ה לא הזכיר רק ר״ש כדי ללמד דהלכה כת״ק דהיינו ר״מ, וכ״פ הרמב״ם בספכ״ה מהא״מ האשה שהפילה שליא הבית טמא ודאי הזקה היא שאין שליא בלא ולד ע״כ, והיינו כר״מ שהוא סתם מתני׳. אך ק׳ דהא תנינן במתניתא דמודה ר״מ שאם הוציאוהו לבית החיצון שהוא טהור כדלעיל, ואמאי השמיט הרמב״ם להא, וי״ל משום דטעמא דר״מ דמודה בהא משום דע״י הטלטול נמוק לגמרי והו״ל כמת שנתבלבלה צורתו וכשפיר שטרפוהו במים, דפליגי ריו״ח ור״ל בסוגיין, דר״ל מטהר וקי״ל כוותיה משום דאתי ריו״ח כר״א ור״ל כרבנן, וכדאי׳ בסוגיין, וכבר פי׳ הרמב״ם כך בפ״ג מה׳ אלו, והכא סמך ולא הוצרך להאריך ולבאר בפי׳ זה הא דבבית החיצון טהור, וכבר רמזו נמי הכא במה שהוסיף על לשו׳ המתני׳, דתנן שליא בבית הבית טמא, והוא ז״ל כתב האשה שהפילה שליא וכו׳, והדבר ידוע דלאו אורחיה דרבינו להוסיף ולשנות ל׳ המש׳ על מגן, אלא דהיא גופה קמ״ל, דדוקא הבית שהפילה בו לאפוקי אם הוציאוהו לבית אחר דלא גרע ודאי משפיר שטרפוהו במימיו, וכך מצאתי להרמב״ן ולהרשב״א בחדושיהם על מכילתין, דאע״ג דפליגי ר״מ ור״ש בביטול ברוב, דר״מ סבר דלא בטיל ברוב לגבי טו׳ משא ואהל משום דהא מאהיל אכוליה, מ״מ כשיצא בבית החיצון ונטרף במימיו נמחה לגמרי ואין בו תורת בשר ועצמות כלל וגרוע משפיר שנטרף במימיו, דהא כולו שלם הלא שמחמת שטרפו נתבלבלה צורתו כמת שנשרף ואין שלדו קיימת, ומש״ה מטמא ריו״ח בשפיר, אעפ״י שבשליא שנטרפה בין לר״מ בין לר״ש טהור ע״כ, מדבריהם ז״ל יש לנו ראיה ברורה למאי דאמרן, דטעמא דמודה ר״מ בבית החיצון משום דהו״ל שליא שנטרפה וגריעא משפיר שנטרף, א״כ שפיר קאמינא דכיון דפי׳ הרמב״ם שפיר שנטרף דטהור, ממילא דכ״ש שליא שנטרפה וכדכתי׳.

ברם מאי דאיכא למידק לכאורה על הרמב״ם, היינו דבגמרא (כ״ז ע״ב) אריו״ח ר״ש וראב״י אמרו דבר אחד, ר״ש הא דאמרן דטו׳ בטלה ברוב, ראב״י דתנן ראב״י אומר בהמה גסה שהפילה חררת דם תקבר ופטורה מן הבכורה, ותני ר״ח עלה אינה מטמאה לא במגע ולא במשא, ופרכי׳ מדפטורה מן הבכורה אלמא ולד מעליא ואמאי אינה מטמאה משום נבלה, ואריו״ח משום ביטול ברוב נגעו בה, דמיתוי הנפל בטל בדם ע״ש, וא״כ כי היכי דהכא לא קי״ל כר״ש אלא כר״מ דאין טו׳ בטלה ברוב משום דמאהיל אכוליה, הה״נ התם לא נקטי׳ כראב״י לענין משא משום דהא נושא ליה לכוליה, ואע״ג דמשנת ראב״י קב ונקי מש״ה הוצרך ריו״ח לאוקמינהו בשיטה למימרא דבהא לית הלכתא כוותיה, וק׳ על רבינו דבפ״א מהא״ה פי׳ בהמה שהפילה חררה דם אעפ״י שנפטרה מן הבכורה אינה מטמאה לא במגע ולא במשא וכו׳, לפי שהיא בטלה ברוב היוצא עמה והיינו כראב״י, ואיברא דהתם בבכורות דכ״ג קאמר ש״ס בהדיא דהלכה כראב״י משום דמשנתו קב ונקי, מ״מ הכא מיהא חזי׳ דריו״ח אוקמינהו בשיטה, אך עם האמור לעיל ניחא, דע״כ לא מטמא ר״מ אלא היכא שהיא נתונה שם במקום שהפילה שלא טלטלה, ואז הבית טמא משום אהל, דמש״ה לא אמרו הכייס שהיא טמאה אלא הבית טמא, כלו׳ משום טו׳ אהל וכדלעיל דהא קמאהיל אכוליה, אבל במשא לא קאמר, דאע״ג דקא נושא ליה לכוליה ול״ד למגע, מ״מ כיון דנושא בהכרח הוא דע״י טלטולו נטרף ומתבטל, ולא נקטי׳ בהא כריו״ח, דקאמר דטעמיה דראב״י משום ביטול ברוב וכר״ש דאמרו דבר א׳, אלא טעמיה דראב״י כדר״ל משום בלבול צורה, והיינו לענין טו׳ משא, אמנם כל שלא טלטלו ולענין מת אה״נ דמודה ראב״י לר״מ שבאהל טמא כל שלא טלטלו, אבל בנבלה דליכא טו׳ אהל בהא הוא דסבר ראב״י דאינו מטמא לא במגע ולא במשא, לפי שע״י הטלטול מתבלבל ומתבטל כשפיר שטרפוהו במימיו וכדר״ל, כך נ״ל, ועיין מ״ש מרן בכ״מ ספ״א מהא״ה בשם מוהריק״ו.

(יד). יצא מחותך וכו׳ רי״א וכו׳. מעין זו תניא בגמ׳ דכ״ט, וכפי מסק׳ דרב זביד, יש לפ׳ ה״נ דה״ק יצא מחותך או אפי׳ שלם וזה וזה מסורס אינו ולד גמור מדאו׳ כדי שתהא אמו טמאה לידה, עד שיצא רובו, הא כתיקונו דהיינו דרך ראשו אפי׳ מחותך משהוציא ראשו הו״ל כילוד כאילו יצא רובו, רי״א הא דראש כרוב איברים אינו אלא עד שיצא כדרכו, דהיינו שהוא שלם כדרך היוצאין לחיים, אבל יצא מחותך אין הראש חשוב כרוב אלא בעי׳ רוב ממש אפי׳ יצא דרך ראשו, ור״י אדיוקא קאי ולהקל, ובתר הכי אתאן לת״ק וקאמר יצא כדרכו עד יצא ראשו, פי׳ דאפי׳ כדרכו דהיינו שלם ודרך ראשו לא סגי ברוב ראשו אלא בעי׳ כל ראשו, ור״י בהא לחומרא וסבר דכיון שהוא כדרכו סגי ברוב ראשו דהיינו פדחתו כדמסיים. ומיהו בברייתא שבש״ס קתני ואיזהו רוב ראשו, ר׳ יוסי או׳ משיצאו צדעיו, הכא הכין משום

רוב ראשו זו פדחתו. (טו). המפלת בריית גוף שאינו חתוך ובריית ראש שאינו חתוך אינו ולד, יד חתוכה הרי זה ולד, יד אטומה ורגל אטומה אינו ולד, גוף אטום ולד, איזהו גוף אטום כדי שניטל מן החי ויחיה הרי זה ולד, מן החי וימית אינו ולד. (טז). המפלת ואין ידוע מהו, תשב לזכר ולנקבה ולנדה, ולמה אמרו לנד', שאם תראה שלישי וד' תחזור ותראה יום מ' ואחד, נמצאת

חסדי דוד

ר' יהושע או' משיצא פדחתו, וי"א משיראו קרני ראשו, ופירש"י גובה ראשו שאצל העורף ע"כ. ואם הגרס' שלפנינו כאן דווקנית, צ"ל דתנאי ניהו אליבא דר' יוסי, או שמא דהא דמסיים כאן ואיזה רוב ראשו לאו סיומא דמלתיה דר"י הוא, אלא סתמא דמתניתא ואתיא כר' יהושע דברייתא וכסתם מתני', ולהלכה קי"ל כסתם מתני' דבמחותך או שלם וזה וזה מסורס בעי' רוב, אבל בשלם כדרכו סגי ברוב ראשו דהיינו פדחתו, וכ"פ הרמב"ם בפ"י מהא"ב דין ו', אלא דכתב רוב פדחתו דנראה דהכי גריס במתניתין והיינו מדאורייתא, אבל נהוג מדרבנן בשלם סגי אפילו הוציא ידו בלבד, ועי' שם במ"מ דאיכא מ"ד דוקא ואיכא מ"ד דה"ה אפילו רגל, ועי"ע בי"ד סי' קצ"ד.

(טו). המפלת בריית גוף וכו'. כעין דברים הללו מייתי להו בגמ' דכ"ג בסגנון אחר, ואולם לפי מה שלמדנו משם מהגמ' וגם מדברי התו' (כ"ד א') ד"ה עד הארכובה וכו', יש לפי' כל מאי דתניא הכא, ברישא קאמר המפלת בריית גוף כלו' גוף לבדו בלא ראש, אבל נר' לעין שאינו חתוך אלא במקום חסרון הראש הוא אטום, דהיינו שיש שם עור נקרם דמוכחא מלתא שלא נברא יותר אין זה ולד ודאי, וה"ה אם הפילה בריית ראש לבדו שאינו חתוך כדאמרן, אבל אם חתוך שאין שם עור נקרם אפי' יד חתוכה ה"ז ולד, כלו' חוששין שאר הולד נמוח, ובתר הכי קתני יד אטומה, דהיינו שיש עור כדבר האמור, וכן רגל אטומה בודאי אינו ולד. ומ"ש אח"כ גוף אטום וכו', הכא אינו ענין לבריית גוף דרישא, אלא הכא מיירי שיש ראש ומקצת הגוף אלא שבסוף הגוף חסר מקצתו ואינו חתוך אלא אטום כדלעיל, ובהא קתני דזימנין הוא ולד וזימנין אינו ולד, והדר מפ' כיצד אם אינו חסר רק שיעור שאם ינטל מן החי ויחיה ה"ז ולד, אבל אם כנגדו ינטל מן החי וימות אינו ולד, ובגמ' שם פליגי בשיעור זה, ר' זכאי אומר עד הארכובה שהרי נחתכה רגלה מן הארכובה ולמעלה טריפה וסבר טריפה אינה חיה, ור' ינאי אמר עד נקביו משום דסבר טריפה חיה, אבל כשחסר מלמטה למעלה עד נקביו ונקביו בכלל הו"ל ניטלה הירך וחלל שלה דנבלה הויא ומטמאה אפי' מחיים, וריו"ח בשם ר"י סבר דניטלה ירך וכו' אינה נבלה, הילכך בכה"ג נמי הוי ולד, אבל ניטל עד טבורו אינו ולד כלל ע"ש.

והרמב"ם בפ' הנז' כתב, היה חסר מטבורו ולמטה והרי הוא אטום או שהיתה גלגלתו אטומה וכו', או שהפילה בריית ראש שאינו חתוך כל נפל מאלו אינו ולד ואין אמו טמאה לידה, אבל אם הפילה יד חתוכה ורגל חתוכה הרי הזקתה מולד שלם ומצטרפין לרוב איבריו ע"כ, והנה לישנא דרישא כבר מובן מתוך מ"ש לעיל, דהיינו שחסר מקצת הגוף שלמטה אבל הוא אטום כלו' שאינו חתוך כדלעיל, וא"כ גלגלתו אטומה כלו' שחסרה הגלגלת ושם הוא אטום שאינו חתוך, ומ"ש מטבורו ולמטה היינו כריו"ח בשם ר"י, ואמנם הק' מרן בכ"מ שם דכיון דקי"ל טריפה אינה חיה, וגם קי"ל ניטלה ירך וחללה נבילה כמש"ר בה"ש, הו"ל לפסוק עד הארכובה והניח בצ"ע ע"ש, ולפעד"נ דס"ל לרבינו דלא קי"ל כהנך רבוותא דסברי דמשום דטריפה אינה חיה מש"ה לא חשיב ולד, דהא דטריפה אינה חיה היינו י"ב חדש, וא"כ מאי נ"מ שאינו חי יב"ח, אטו מפני זה נאמר שאינו ולד, אלא אנן נקטי' כאידך דתני תנא קמיה דרב לקמן בסוגיין (כ"ד ב') המפלת בריית גוף שאינו חתוך ובריית ראש שאינו חתוך אין אמו טמאה לידה, משום שנ' אשה כי תזריע וכו', וביום השמיני וכו', מי שראוי לברית שמנה יצאו אלו וכו', והנה טריפה נמי ראוי לברית שמנה, א"כ כר' זכאי ודאי לא נקטי', ודר' ינאי נמי לא נקטי', דאיברא דקי"ל ניטלה ירך וכו' נבלה מחיים, מיהו י"ל דהיינו בבהמה אבל באדם לא חשיב מת מחיים כה"ג. ומנא אמינא לה ממאי דאי' בפ"ק דחולין דכ"א, נשברה מפרקת ורוב בשר עמה מטמא באהל, ותו אי' התם קרעו כדג מטמא באהל, ובתר הכי קאמר ניטל הירך וחלל שלה נבלה, וממאי דשני בלישניה ולא נקט להא נמי באדם ולימא מטמא באהל, מוכח דדוקא בבהמה נבלה הוא דהויא, אבל באדם כה"ג אינו מטמא באהל דלא חשיב מת מחיים, ותמצא דה"נ דייק הרמב"ם דבספ"א מהטו"מ כתב נשברה מפרקתו ורוב בשר עמה או שנקרע כדג מגבו או שהותז ראשו או שנחלק לב' חלקים וכו', ה"ז מטמא אעפ"י שעדיין הוא מפרפר וכו', ואילו ניטלה ירך וחללה לא קאמר, אבל בפ"ב מהא"ה כתב חלק בהמה לב' או קרעה מגבה או שנשברה מפרקת או שניטלה ירך וחלל שלה ה"ז נבלה ומטמאה מחיים ע"ש, ש"מ כדאמרן דבניטלה ירך חילוק יש בין אדם לבהמה, והילכך כה"ג שפיר חשיב ולד הא לא נקטי' אלא כדרוי"ה. ומש"ר בסוף דבריו ומצטרפין וכו', פי' דאיירי כגון דידעי' בודאי דמקמי הך ידא לא הפילה שום אבר אחר דהשתא הוא דהתחילה להפיל, וכיון דלא הפילה אלא יד ורגל אכתי אינה טמאה לידה מדאו' כדכתי' לעיל, ומיהו מצטרפין עם מה שתפיל עוד עד שיצא רוב הולד ואז תהיה טמאה לידה מדאו', ומההיא שעתא תתחיל למנות שבועים וא"כ יתחילו ימי טוהר כזכר להומרא, ומ"ש בגמ' (כ"ח א') בזו שהפילה יד חתוכה שאין לה ימי טוהר דאימור הרחיקה לידתה היינו היכא דאיכא לספוקי שמא הפילה שאר איברים מקמי הכי, וזה דבר ברור ולא הוצרך הרמב"ם לכתבו, ולא ידעתי למה זה כתב ה"ה על דברי הרמב"ם הללו שכוונתו צ"ע, דאנן בעניותין חזי לן דכוונתו ברורה.

(טז). המפלת ואין ידוע וכו'. רישא היינו מתני' בפרקין (פ"ג מ"ו), ואיירי היכא דלא הוחזקה עוברה דאיכא לספוקי נמי בנדה, והילכך אין לה ימי טוהר כלל והכא בא לפי' למה אמרו וכו', ואמנם יש כאן ט"ס וכצ"ל, ולמה אמרו לזכר שאם תראה יום שלשים וארבעה וכו', ולמה אמרו לנקבה שאם תראה וכו', וה"פ מאחר דקתני ולנדה דכל דמים שתראה טמאין למה הוזכר לזכר ולנקבה, ומשני שאם תראה יום ל"ד ותחזור ותראה יום מ"א תהא מקולקלת עד

מונה תחלת נדה לראשון ותחלת נדה לאחרון, ולמה אמרו, שאם תראה יום שבעים וד' ותראה יום שמוני' ואח', נמצאה מונה תחלת נדה לראשו' ותחלת נדה לאחרון. (יז). אמר ר' ישמעאל מעשה בגלופטרא מלכת אלכסנדרית שהביאה שפחותיה שנתחייבו מיתה למלך, וקרעתן ונמצא הזכר נגמר לארבעים ואחד ונקבה לשמונים ואחד, אמרו לו אין מביאין ראיה מכאן, ומהיכן מביאין ראיה מי שנכנסה אצל בעלה, או ממי שבא בעלה ממדינת הים.

פרק חמשי (א). בנות הכותים נדות מעריסתן, והכותי' מטמאי' משכב התחתון כעליון, מפני שהן בועלי נדות שהן יושבות על כל דם,

חסדי דוד

יש מ"ח, שכשראתה יום נ"ד אע"ג שאם זכר היה הרי היא בתוך ימי טוהר מספקי' שלא ולד ותשב לנדה, וכי חזיא ביום מ"א אמרי' דילמא ולד זכר היה וראייה דיום נ"ד דם טוהר היה והשתא היא תחלת נדה ולא טבלה עד מ"ח שהוא ח' לראייתה, וכן ספקא דנקבה מקלקלא לה הכי, דכי חזיא יום ע"ד שמא תחלת נדה הוא וכי הדר חזיא יום פ"א אמרי' דילמא ראייה דע"ד דם טוהר דנקבה הוה והשתא ראיית פ"א תחלת נדה, והילכך לא טבלה עד פ"ח, ועיין בגמ' ד"ל ובפירש"י שם, ועיין ברמב"ם ס"פ הנז'.

(יז). א"ר ישמעאל וכו'. בש"ס בפרקין ד"ל על פלוגי' דריו"ש ורבנן דמתני' דריו"ש סבר שהזכר דוקא נגמרה צורתו אחר מ"א יום אבל הנקבה לפ"א, ורבנן סברי א' זכר וא' נקבה למ"א, מייתי התם בגמ' הך עובדא שהביא ריו"ש לאלומי סברתיה, ומיהו התם בגמ' לא נאמר שאמרו לו בסגנון שהיה כאן, אלא הכי איתמר אמרו לו אין מביאין ראיה מן השוטים, ומפ' בגמ' מ"ט הך דנקבה איעברה מ' יומין (ס"א אסרה וצ"ל דגרי' אסרה מל' איסור והמתנה כדאי' בפ' ואלו מגלחין (מו"ק כ"ה א') איסרה לי תלתין יומין וכן רביה ושוב מצאתי שכן הגיה מהרש"ל) והדר איעברה, וריו"ש לשומר מסרינהו שלא בא אדם עליהן אלא אותו היום, ורבנן אין אפוט' לעריות אימא שומר גופיה בא עליה, וע"ש בתו', ואמנם הלשון הזה שלפנינו לא ידעתי מהו, וגרי' דכצ"ל ומהיכן מביאין ראיה ממי שנכנסה אצל בעלה וכו', וה"פ מן השוטים אין ראיה דאימא כדלעיל דהתם גויה זונה, אבל ממי יש להביא ראיה כגון אשה ישראלית שבעלה פעם ראשונה שנכנסה אצל בעלה יותר שבא עליה לא נכנסה אצל בעלה עוד, והפילה לסוף מ"א יום של אותה ביאה, שאז יהא לדידך דסבירא לך שהנקבה אינה נגמרת עד פ"א אינה חוששת לנקבה, אלא תשב לזכר ולנדה, וה"נ אם בא בעלה ממדה"י ולא קרב אליה רק אותו היום לבד והפילה כדלעיל, דמוקמי' לאשה בחזקת כשרות ואין לחוש שמא אחר בא עליה, וה"נ אם הפילה קודם מ' יום מביאה הביאה אינה חוששת לולד כלל, באופן דמאי דתנן המפלת ליום מ' אינה חוששת לולד היינו דוקא בחד מתרי גווני דאמרן, או שזו היתה ביאה ראשונה (ולא היתה בתולה א"נ בעל ושנה), או שבא הבעל ממדה"י ושוב לא נכנס אצלה אלא פעם א' כנז', הא לאו הכי ה"נ דחוששת לולד אפי' הפילה ליום מ' מטבילתה, דשמא מיעברא הואי מקמי הכי, כך נר' לפי נוסח ליש' דהכא. אבל רש"י פי' אמתני' המפלת ליום מ' לטבילתה ב"נ דלא חיישי' לעיבור דמקמי הכי אפי' היה בעלה עמה, וכ"מ מל' הרמב"ם פ"י, ועיין בתשו' עבודת הגרשוני סי' כ"ה.

ודע דבגמ' שם לעיל מהא מייתי איפכא דאמרו לו לריו"ש מעשה בקליאופטרא מלכת אלכסנדרוס שנתחייבו שפחותיה הריגה למלכות ובדקן ומצאן זה וזה למ"א, אמר להם אני מביא לכם ראיה מן התורה (דכתיב ואם נקבה תלד הוסיף הכתוב לידה בנקבה) ואתם מביאין ראיה מן השוטים, ומפ' בגמ' מ"ט דאימא נקבה קדים ואיעבור מ' יומין מקמי זכר, ורבנן סמא דנפלא אשקינהו, וריו"ש איכא גופא דלא מקבל סמא ע"ש. וכמו זר נחשב דבין ריו"ש ובין רבנן ייתי ראיה מאותה המלכה, דא"כ פליגי במציאות דמר סבר הכי אשתכחו זה וזה למ"א, ומר סבר לאו הכי הוה אלא זה למ"א וזו לפ"א, ואם נאמר דתרי עובדי הוו הא נמי רחוק הדבר דתרי זימני צ"ל לבדוק, ואין לומר שזו מלכה אחת וזו מלכה אחרת, דבהדא קאמר קליאופטרא מלכת אלכסנדרוס, ובאידך קאמר קלפטרא מלכת יוונים, דפשי' דהיינו הך דקלפטרא הוא קיסר ששם יוונית אלכסנדרוס היינו מלכות יוונים. ותו איך יתכן דבתר דמייתו רבנן ראיה מהמלכה והשיבם ריו"ש אין מביאין ראיה מן השוטים, איך אפ' שהוא עצמו הביא שוב מעשה כגון זה וכי לא ידע שישיבו לו כמו שהשיב הוא להם, וגירסא בגירסא מיקטיג, ולא ידעתי איך לא הרגישו בזה המפרשים ז"ל, ולפענ"ד ודאי דחסרון נפל בד' הש"ס וצ"ל נוסחא אחרינא אמר להם ריו"ש וכו', והוא שנחלקו האמוראים איכא מאן דסבר דרבנן הם שהביאו ראיה מהמלכה וריו"ש השיבם אין מביאין וכו', ואיכא מאן דסבר דאיפכא הוה שריו"ש הביא מעשה ורבנן השיבוהו.

פרק חמשי (א). בנות הכותים וכו'. כולה הך ריש' היינו מתני' בר"פ (רפ"ד), ומפ' בגמ' דר"מ היא דחייש למיעוטא, וכיון דאיכא מיעוטא דחזיין בקטנותן וכותים לא דרשי אשה ואשה לרבות קטנה וכי חזיין לא מפרשי להו, הילכך גזרו בהו, ואע"ג דקי"ל הלכה כר"מ בגזרותיו הכא הואיל ומפרשי' דמשום דחייש למיעוטא לית הלכתא כוותיה, ומ"מ חשיב לה בפ"ק דשבת (ע"ז ב') בהדי י"ח דבר משום שלא יטמאו בהן כמ"ש כאן התו' ע"ש, ומיהו האידנא ליכא נפקותא לפי שעשאום כנכרים גמורים, ודינם לטמא בזיבה מדרבנן, הזכר בן ט' שנים, והנקבה מבת ג' שנים, וה"ט שהשמיטה הרמב"ם. ומ"ש דהכותים מטמאין משכב התחתון וכו' הא נמי מתני' היא, ומפ' טעמא לפי שהן בועלי נדה לפי שאין מחלקין בין דם לדם, ואם רואה דם ירוק היום מתחלת למנות ימי נדתה ואם בתוך הימים רואה דם אדום אינה מונה הז' אלא מראייה ראשונה ואותו דם טהור היה, וצריכה למנות מן הדין מראיה שניה. והכא בא להוסיף שיפה יום שהיא טהורה וכו', ויש כאן חסרון וכצ"ל

יום שהיא טהורה בו סופרת בתוך שבעה. (ב). בנו׳ הצדוקין בזמן שנוהגות ללכת בדרכי אבותם הרי הן ככותיות, פירשו לדרכי ישראל הרי הן כישראל. (ג). מעשה בצדוקי אח׳ שסח עם כהן גדול ונתזה צינורה מפיו ונפלה על בגדיו, ובאו ושאלו, ואמרה לו כהן גדול אף על פי שאנו נשי צדוקות כולן נשאלת לחכם, רבי יוסי אומר אין בקיאין כצדוקיות יותר מן הכל, שכולן נשאלות לחכם חוץ מן אחת

חסדי דוד

דבר אחר יום שהיא וכו׳, וכ״ה בגמ׳ דנ״ג, ופירש״י שראתה ג׳ ימים רצופין לאחר ז׳ ימי הנדה והויא זבה ופוסקת בטהרה באמצע היום סופרת אותו קצת היום שעד הערב למנין ז׳ נקיים, ואנן ז׳ נקיים שלמים בעי׳ לזבה, ולא אמרי׳ מקצת היום ככלו, ועיין תו׳ ד״ה (ואיכו) [דאיכו] דחיק וכו׳.

(ב). בנות הצדוקין וכו׳. הא נמי מתני׳ (פ״ד מ״ב), וגם בא כאן אגב להוסיף המעשה של כ״ג, והכי אי׳ בגמ׳ שם (ל״ג ב׳), ואשמועי׳ דכי היכי דבנות צדוקין כ״ז שלא פירשו ללכת בדרכי יש׳ הן כבנות כותים, דלא דרשי אשה ואשה, ה״נ הזכרים שבהם הרי הם כזכרי כותים ובועלי נדות נינהו מטעמי דאמרן לעיל. ובהך עובדא יש שינוי מלישנא דהכא ללישנ׳ דבש״ס, דהתם ה״ג ונתזה צנורא וכו׳, והוריקו פניו של כ״ג וקדם אצל אשתו, אמרו לו אעפ״י שנשי צדוקין הן מתייראות מן הפרושים ומראות דם לחכמים, ופירש״י הוריקו פניו חרה לו שנטמאו בגדיו, וקדם כ״ג אצל אשתו של צדוקי לשואלה אם השלימה לדם ירוק או לא ע״כ. וצ״ל דנקט רש״י כליש׳ קמא דהיינו כהתם מתני׳, דהחשש היה לפי שיושבות על כל דם ומש״ה קאמר דהיתה השאלה לאשתו אם השלימה נדה ירוק, אבל לד״א דלעיל צריך לפי׳ שהיתה השאלה אם התחילה למנות הז׳ נקיים שפסקה, ומ״מ אעיקרא דמלתא קשיא לי. דמאי אהני עדות האשה, והלא אפי׳ היתה ישראלית והיא חשודה לאותו דבר אינה נאמנת, כדתנן (ספ״ד בכורות) החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו, וכ״ש שהיא צדוקית דגריעא מנכרית וגבה עדות לא מהימנא, וכ״ש וק״ו שהעדות על עצמה נוגעת בדבר, ומה גם שלפי דברי הש״ס אין ממש בתשובתה, שהרי לא אמרה שמשום קיום דברי תורה עושות כן, אלא לפי שמתייראות מן הפרושים ואנן סהדי דלא שייך יראה ופחד בענין זה, דאטו הפרושים בודקים אחריהם לדעת אם ראתה דם ירוק ואם השלימה עליו, א״נ לדעת מתי ראתה ולכוין מספר ימי נדתה, הרי דברי׳ אלו מכלל דברים שבסתר ימציא השתמוטי. ואפי׳ את״ל שהשביעה אם באמת עשתה כן דאשבועה לא חשידי, וכדחזי׳ ביומא (י״ח ב׳) שהיו משביעין בבית ב׳ לכ״ג שלא ישנה דבר, אכתי לא מהני דכיון שלפי סברתם שדם ירוק טמא נמצא דלפי דעתה חייבת ומושבעת ועומדת מהר סיני להשלים לדם ירוק ואין שבועתה כלום לפי שאין שבועה חלה על שבועה, וכמו שהק׳ מעין קו׳ זו הר״ב עבודת ישראל בשם הגאון מוהרה״א הזקן ז״ל, ומה שתי׳ הר״ב לא מעלה ארוכה לזאת, דהתם שפיר תריץ יתיב הרב דכיון שהיו משביעין על תנאי זה ואדעתא דהכי עשאוהו שליח ונמצא דאם משנה אינו כ״ג וחייב מיתה ע״ש, אבל הכא לא שייך זה. ותו דכיון דמתייראה מהפרושים נמצא דלא חשיבא שבועה. דאדם בשבועה פרט לאנוס. ותו דלא נזכר כאן שהשביעה רק דבור בעלמא והיכי מהימנא בדבורה הקל. וי״ל דמיעוטן בלבד הוא דהוו עבדי הכי, וכי היכי דרובא דבנות כותים נדות מעריסתן ר״מ היא וכדלעיל, ה״נ כולה מתני׳ ר״מ היא ולשיטתיה דחייש למיעוטא, ומ״מ משום חומרא הוו חיישי׳ למיעוטא ונזהרים מהם ומחזיקים לכולם כבועלי נדות כדי שלא יטמאו בהן, ומ״מ בכה״ג שהוא שעת הדחק ובדיעבד מדינא אזלי׳ בתר רובא ולא חיישי׳ ולרווחא דמלתא משום יתובי דעתא בעלמא הוא דבדק באשתו של צדוקי.

ודע דהר״ש בפ״ק דכלים עלה ונסתפק בבועל נדה אם יש לו מעיינות כמו הנדה עצמה, שרוקה וש״ז וכו׳ יש להן דין אב מן התורה אם גם בבועל נדה הדין כן, או דילמא כי היכי דמשכבו נשתנה דינו מן הנדה, כדתנן משכבו אינו אלא וגו׳ כעליונו של זב ה״נ רוקו וכו׳, וא״כ אינו מטמא אדם וכלים אלא מדרבנן כדין משקין טמאין ע״ש. ולפי״ז את״ל דאינו אלא מדרבנן הך צנורא לטמא כליו אפי׳ בבועל נדה בודאי, כ״ש זה דאינו אלא ספק שמא השלימתו ירוק כ״ש דא״ש, אלא דמדברי הרמב״ם רפ״ג דמו״מ משמע דאין הפרש בין בועל נדה לנדה עצמה אלא לענין משכבות, הא בשאר מילי שוין נינהו וכמ״ש במשל״מ שם ע״ש, ואיך שיהיה הנה ל׳ התוס׳ שלפנינו דקתני ובאו ושאלו וכו׳, דייק שפי שאין זה כבודו של כ״ג שהוא בכבודו ובעצמו יקדים אצל האשה, אלא ששלח שלוחו והם באו ושאלו והיא השיבה כמדברת עם הכ״ג אעפ״י שאנו וכו׳. והוי יודע דבגמ׳ מקשו אהא ותיפוק ליה משום צנורא דע״ה, ומשני רבא רגל הוה דעו׳ ע״ה ברגל טהורה. ובמ״ש ר״י יש כאן ע״כ וכצ״ל אינו בקיאין בצדוקות וכו׳, וכ״ה בגמ׳ ופירש״י שכן היה לכן ע״כ. וגר׳ דר״י אשמועי׳ דאע״ג דבימות הראשונים נשנית מש׳ זו דבנות צדוקין כבנות כותים, בדורו מיהא לא היה לחוש לכן שכולן מראות, ולא מיראת הפרושין שהרי ר״י אחר החרבן טובא הוה ובזמן הגלות ואין לאל ביד חכמי יש׳ להעניש את הצדוקין, אלא דמורא ופחד נפלה עליהן אחר שראו אותה הארורה שמתה.

והדרן לענין עובדא דכ״ג, דאע״ג דבגמ׳ משמע שהיה ברגל ממש, מ״מ ממאי דאשכחן עובדא כה״ג ביומא דמ״ז גבי ר׳ ישמעאל בן קמחית ביוה״כ, אפ׳ דהא נמי ביוה״כ הוה, דאל״כ מה כל החרדה הזאת שהוריקו פניו של כ״ג, הרי לא היה מוכרח לעבוד בו ביום, דלא מסתבר דמשום טו׳ הבגדים עצמן דיטבילום ומה בכך, א״ו ביוה״כ הוה שאין העבודה כשרה אלא בכ״ג וגנאי הוא לו שיכנס אחר תחתיו, ומכאן ראיה לסברת הרמב״ם דגזרו על בועל נדה מעיינות, וכיון שכן הרי נטמא הכ״ג במשא רוק בועל נדה שהוא כנושא רוק הנדה ופסול לעבודה, והילכך הוריקו פניו וכדחזי׳ נמי התם גבי ר״י בן קמחית שנתזה צנורא של הערבי על בגדיו ונכנס ישבב אחיו ושמש תחתיו, אע״ג דלא היה שם אלא טו׳ נכרי דמדרבנן שעשאום כזבים, וכ״ש הכא שאם היינו חוששין לבועל נדה הרי נטמא מדאו׳, ואילו לא היה בזה רק טו׳ משקין טמאין כמו שצדד הר״ש, מה צרה היתה שם הרי אין מטמאין אדם כלל, ודוחק לומר משום הבגדים כדאמרן, ולא ידעתי

שהיתה בהן ומתה. (ד). בנות ישראל שלא הגיעו לפירקן, הרי זה בחזקת טהרה ואין הנשים בודקות אותן, ומשהגיעו לפירקן, הרי הן בחזקת טמאה והנשים בודקות אותן, ר' יהודה אומר אף משהגיעו אין הנשים בודקות אותן, שמא יקלקלוהו בידיהן, אלא זבות ומקנחות מבחוץ והן נבדקות מאליהן. (ה). דם הנכרית ודם טהרה של מצורע, בית שמאי אומרים כדם מגופתה, דם היולדת שלא טבלה מטמא לח ואין מטמא יבש דברי רבי מאיר, ורבי יהודה מטמא לח ויבש.

חסדי דוד

אמאי לא פשיט הר"ש ספקיה מהכא, וגם הרב המשל"מ אמאי לא סייעיה מהך לשי' הרמב"ם, ומיהו לפום מאי דאמרן דיוה"כ הוה, י"ל דלעולם משום הבגדים דא"א להטביל כלים ביוה"כ, והיו בגדי זהב דליכא למימר יחליף, אלא דהא נמי ליתא מתרי אנפי, חדא דהא תנן (ביצה י"ח א') כלי שנטמא בולד הטו' מטבילין אותו בי"ט אפי' נטמא מעי"ט, ואם כן אם אין לו אלא דין משקין טמאין מותר, וכ"ש הואיל ולא נטמאו אלא בו ביום דאפילו נטמא באב הטו' שרי וכ"ש בולד כה"ג וא"ל הערב שמש בנטמא בולד, ואין חילוק בכל זה בין יוה"כ לי"ט באופן דשום פנים ליכא למימר מפני הבגדים עצמן, הילכך נראה דודאי יש להוכיח דגזרו מעיינות כדאמרן.

ואיך שיהיה אם כנים אנחנו בדבר זה דיוה"כ הוה טובלה, נמצינו למדין דמאי דאמור רבנן טו' ע"ה ברגל כטהרה שויה רבנן, לאו דוקא משנכנס הרגל אלא משעה שנועדו ובאו לירוש' לרגל, דמסתמא מיטהרים היו קודם הרגל, ומסתברא דכיון שהיו צריכין לעלות בחג הסוכות היו מקדימין ובאין קודם יוה"כ כדי להיות שם בטהרה ביום הכפרה ולימלא בעזרה בשעת הוידויין של כ"ג וכן בכל מעשה יוה"כ, כי מי הוא הפתי שלא יקדים ביאתו ד' ימים קודם להשתחוות בהדרת אלקינו ביום האדיר והקדוש ולבקש כפרה על חטאיו כי ביום הזה יכפר, ואף שלא מצאתי הדבר מפורש בהא דבעי' למימר דלאו דוקא ברגל אלא משעה שנאספו ובאו לרגל קצת יש להוכיח כן ממש"כ בגמ' שם בחגיגה (כ"ו א'), מנה"מ דא"ק ויאסף כל איש יש' וכו' כאיש א' חברים הכתוב עשאן כולן חברים, ופירש"י בפלגש בגבעה כתיב שנאספו כל יש' בגבעה וכו', ורגל שעת אסיפה היא ע"כ. הרי דלאו דוקא רגל, ומשום הכיא דר"י (ר"ה ט"ז ב') דחייב אדם לטהר עצמו ברגל דאי מהא לא איריא, דכיון דלגבי דידהו איכא כמה מילי דלא ידעי דמטמאין, א"כ אע"ג דסברי וקבילו הכיא דר"י מ"מ משכחת לה דנפי דעתא טהורים הם ונאו הכי, א"ו עיקר טעמא דכיון דאיכא כנופייא גדולה של כל העם א"א ליזהר ממגעם, ותו איכא למיחש לאינגויי, והלכך הם אמרו דבגדי ע"ה מדרס וכו', והם אמרו דברגל וכל כה"ג דאיכא כנופייא גדולה דא"א ליזהר לא גזרי' ומוקמי' להו בחזקת טהרה, אבל אחר הרגל דכתיב ופנית בבקר והלכת לאהליך אפי' נשארו קצתם חוזרים לטומאתם וכדתנן התם, ועיין במשל"מ שפי"ו מהט"א.

(ד). בנות ישראל וכו'. בפ"ק ד"י, ובדברי ריה"ו דהכא יש כאן ט"ס וכצ"ל, אלא סכות בשמן ומקנחות וכו', ופירש"י שסיכת שמן מביא הדם אם הוא זמנו, והא דלא בודקות ביד פירש"י שמסרטין לה בצפורן ומייתו לה לידי ראייה ע"כ. ונלע"ד פירושו דהיינו שמא מסרטין בצפורן מחמת שבשרה רכה ומייתו דם מן הצדדין שאינו מן המקור, והיינו קלקולא שמקלקלין אותה דמלבד שמטמאין אותה בכדי, איכא למיחש נמי לקלקולא שתמנה ז' מההוא יומא, ודילמא הדר חזייא בתוך ז' ימי נדתה ותחשב הז' מיום הראשון ואין לה למנות אלא מראייה שניה, דראשון דילמא טהור הוה דלא בא מן המקור ות"ק לא חייש לכך, ולכן קאמר נשים בודקות אותן כלו' ביד ולא חיישי' לסריטה, והא דנשים בודקות היינו דאינהי אכתי לא בקיאי בבדיקה ולא סמכי' עלייהו, ולכאורה משמע דאיירי לענין טהרות דלא יהבי' להו תרומה עד שבודקות אותן, אבל מדברי הרמב"ם בפ"ד מהמו"מ משמע דאפי' לבעלה, דאחר שכתב אבל אם לא היתה עוסקת בטהרות א"צ בדיקה שכל הנשים שיש להן וסת בחזקת טהרה לבעליהן, סמך לזה חזקת בנות יש' שלא הגיעו וכו', אבל משהגיעו לפרקן צריכות בדיקה והנשים בודקות אותן ע"כ, משמע דכיון דמדבריו דלעיל שמעי' דאם אין לה וסת צריכה בדיקה לבעלה אף אם אינה עסוקה לטהרות, ולשיטתיה אזיל שכ"כ בפ"ד מהא"ב, הילכך קאמר הכא דמשהגיעו לפרקן ועדיין לא קבעו להן וסת הו"ל כאשה שאין לה וסת וצריכות בדיקה אפי' לבעליהן בלא טהרות, והראב"ד הבין כך בדבריו, ומש"ה כתב דהך לא מיירי אלא לטהרות, לפום שיטתיה שהשיגו גם שם בא"ב.

(ה). דם הנכרית ודם טהרה של מצורעת וכו'. כצ"ל. ומשום דתנן במתני' (מ"ג), ב"ש מטהרין דמשמע מטהרין לגמרי, אשמועי' הכא דלא מטהרי ב"ש אלא מלטמא אדם וכלים, אבל מ"מ חשיבי ולד הטו' כמו דם מגפתו של זב דמטמא אוכלין ומשקין מיהא, כדאי' בסוגייא דפי' דם הנדה דנ"ה. ואין להק' דטעמא דב"ש אתא לאשמועי', דאין זה טעמא אלא פירושא דדבריהם דמ"מ כדאי הם לפי דבריהם. ועי' בס' יד מלאכי כלל רל"ב. ומיהו לא מצאתי כן בגמרא כלל, ואפשר נמי דהך תנא פליג אמתני' אבל למתני' בית שמאי מטהרין לגמרי, וכ"מ בגמ' דל"ד ומיהו לא מכרעא כ"כ ע"ש.

דם היולדת וכו'. הנה במתני' (פ"ד מ"ג) בפרקין תנן לכא בפלוגי' דב"ש וב"ה, והכא הך תנא אשמועי' דלאו מלתא פסיקתא היא דפליגי ב"ש וב"ה בהא, אלא ר"מ הוא דסבר הכי שזו מקולי ב"ש וחומרי ב"ה, אבל שאר רבנן פליגי עליה וסברי דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה, ובאמת שכך שנינו בפ"ה דעדיות משמיה דיהודאה, דתנן רא"מ ב' דברים מקולי ב"ש וכו' דם יולדת וכו', ומכאן סייעתא לפי' הראב"ד דפי' שם כי התנאים שנזכרו באותו הפרק לקולי ב"ש וכו', מוסיפים הם על הפי' הראשון וכו', דההוא תנא ס"ל בהנך דאינה מקולי ב"ש וכו' ע"ש, דאילו לפירש"י דבפ"ק דשבת דע"ז דכשנכנסו לכרם ביבנה העיד כל א' על אותם שהיו בידו ע"ש, ולפום ההוא פי' א"כ דקבילו מנייהו מכל א' מה שהעיד אלא שקבעום במש' על שמו, משום דמצוה לומר דבר בשם אומרו, א"כ הכא ק' בין לר"מ בין לריה"ו, דריה"ו מאי

(ו). רבי אליעזר אומר מחומרי בית שמאי ומחומרי בית הלל, בית שמאי אומרים מטמא לח ואין מטמא יבש, ובית הלל אומרים מטמא לח ויבש, אמרו בית שמאי לבית הלל אי אתם מודים בנדה שאם הגיעה זמנה לטבול לא טבלה שהיא טמאה, אמרו להן בית הלל לב"ש לא אמרתם בנדה שאם תטבול היום ותראה למחר שהיא טהורה, אמרו להן בית הלל יולדות בזוב תוכיח, אמרו להן בית שמאי הוא הדין והוא התשובה, יולדת בזוב זינתה עולין לה מתוך ימי לידתה. (ז). המקשה כמה תשפה ותהא זבה, רבי אליעזר אומר מעת לעת והלכה כדבריו, רבי שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון בית שמאי אומרים שלשה ימים, ובית הלל אומרים מעת לעת. (ח). המקשה לפני לידתה הרי זו נדה, בתוך אחד עשר קישת שנים ושפת אחד, קישת אחת ושפת שנים, קישת אחד ושיפת אחד ילדה בזוב, שיפת שני' וקישת אחד, שיפת אחד וקישת שנים, קישת אחד ושיפת אחד ושיפת אחר, לא ילדה בזוב, זה הכלל שופי סמוך ללידה ילדה בזוב, כושי סמוך ללידה לא ילדה בזוב, קישת שנים ושיפת אחד, אף על פי שחזרה וקישת לאחר מכן ילדה בזוב. (ט). כמה יהא בן קישוי ויהא תלוי בולד אפילו ארבעים יום דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר משום רבי טרפון דייה חדשה, כיצד

חסדי דוד

אתא לאשמועי' אטו לא ידעי' דהלכה כב"ה, וכ"ש דקי' לר"מ דנקט סברת ב"ש, אלא מוכרח דבין ר"מ בן ריה"ו סברי לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר הזה, ומיהו כבר כתב הראב"ד שם דאפי' בהנך דיחידאי נינהו הנהו דמשכחנא בהו סתמא דמתני' הלכתא נינהו ע"ש, איברא דהכא לא צריכי' להא, דעכ"פ הלכתא נפקא בהדא מהתא, דאי כמתני' הלכה כב"ה, ואי כהתוס' ר"מ וריה"ו הלכה כריה"ו.

ובשקלא וטריא דב"ש וב"ה הכא יש כאן ט"ס [1]) וכצ"ל, אמרו ב"ש וכו', לטבול ולא טבלה וכו', א"ל ב"ה וכו' למחר שהיא טמאה וכו' יולדת בזוב וכו', זינתה עולין לה וכו', ואע"ג דבגמ' דל"ה מיתנייה בשינוי ל' קלת מ"מ הענין א', ופירש"י יולדת בזוב תוכיח שאם טבלה לאחר שמנתה ז' נקיים וכו' ורואה היא טהורה דדם טוהר הוא, וכי לא טבלה ורואה טמאה, א"ל ב"ש ה"ה וכו', כלו' כי היכי דאמרי' ביולדת גרידא שלא טבלה ורואה טהורה כך יולדת בזוב שעברו עליה ימי לידה וז' נקיים ולא טבלה ורואה טהורה ע"כ. וכפי הל' דהכא ה"פ ימי זיבתה אם לא ראתה בהן עולין לה וכו', וא"ל טבילה אחר שספרה ז' נקיים, וטעמייהו פליגי בגמ' ואליבא דרב (ל"ה ב') בהא קמ"פ דב"ש סברי ביומי בלחוד תלה רחמ' דמעיין א' הוא התורה טמאתו והתורה טהרתו, וב"ה אע"ג דמעיין א' הוא מ"מ ביומי וטבילה תלה רחמ', והכי קי"ל כמ"ש הרמב"ם ברפ"ו מהא"ב ובפ"ה מהלכות מו"מ דין ב', וע"ע שם רפ"ב דמטמא לח ויבש.

(ז). המקשה כמה תשפה וכו'. במתני' (פ"ד מ"ד) פליגי בה ר"א ור"י, דר"י סבר לילה ויום כלילי שבת ויומו, דזימנין דהוי טפי ממעל"ע, ומשום דקי"ל ר"א ור"י הלכה כר"י, אצטי' לאשמועי' הכא דהלכה כר"א, והכי איפסיקא הלכתא בגמ' פ"ק ד"ז דהלכה כר"א בד' וכלהו בטהרות, והך הדא מנייהו ע"ש. ותו קתני הכא דר"ש ב"י בשם ר"ש סבר דהא מקולי ב"ש, דאפי' שפתה טפי כל שלא שפתה ג' ימים דהיינו שיעורא דזיבה אינה יולדת בזוב, ומ"מ לא אשכחן סברא זו בגמ' כלל וגם לא נשנית בבהירתא [2]) אפי' ביחידאי, ולהלכה לא נ"מ מידי דעכ"פ נקטי' כמעל"ע, וכ"פ הרמב"ם

בפ"ז מהא"ב דין א' וב'. והא דתנא המקשה לפני וכו', הנה בגמ' בפרקין (ל"ו ב') תניא ברייתא מבוארת טפי לפי' מתני', והכי תניא המקשה בימי נדה נדה, בימי זיבה טהורה, ושפיר יש לפ' הכי כפי ל' שלפנינו, דה"ק המקשה לפני לידתה בימים הראויים לנדות ה"ז נדה, דלא עיקר רחמ' לדם קושי אלא בימי זיבה, דהיינו בי"א יום שבין נדה לנדה, דכתיב זוב דמה והרבי' דמה מחמת עצמה ולא מחמת ולד כדאי' בגמ'. והדר מפ' כיצד קישת שני ימים ושוב שפת כלו' נחה מן הצער והבלי לידה יום א', פי' מעל"ע וילדה הו"ל יולדת בזוב, ואין זה דם הקושי, דהואיל ושפתה יום א' שנס סמוך ללידה איגלאי מלתא דהנהו דמים לאו מחמת ולד, וכ"ש אם קשת יום א' בלבד ושוב שפת ב' ימים, (ואע"ג דכ"ש הוא ע"ש בתוס' בד"ה או ששפתה וכו') א"נ שפת יום אחד וקשת יום א' והדר שפת יום א', כיון שאין הקושי סמוך ללידה, (וממילא תראה שיש כאן ט"ס וכצ"ל שפת א' וקשת א' ושפת א') היא יולדת בזוב. אבל שפת ב' וקשת א' וילדה וכ"ש שפת א' וקשת ב' סמוך ללידה, א"נ קשת א' ושפת א' (וקשת כצ"ל) א' אינה יולדת בזוב, כדמסיים זה הכלל שופי סמוך ללידה יולדת בזוב (קושי כצ"ל) סמוך ללידה לא יולדת בזוב, וכל זה הכי תניא התם בגמ' אלא דהתם גרסי' קשתה ושפתה, ומיהו היינו הך כדאשכחן אפי' בקרא ועשת את התבואה במקום ועשתה, ועמש"ש הרמב"ם דין ג' וד'.

ואח"כ נ"ל כמה יהא בקישוי וכו', ומשום דר"מ קאמ' במתני' (פ"ד מ"ה) אפי' מ' ונ' יום, קתני הכא דלא תיקשי השתא חמשין תלי' מ' מיבעיא, דהכא ודאי לא מצי' לפ' מ' ונ' כדאמרי אינשי ולעולם אפי' טובא, כמ"ש התו' בד"ה מ' וכו', הילכך מפי' בתוס' דלעולם מ' דוקא ותו לא תלי' בולד, והיינו לבריאה, והא דתנן נ' היינו לחולה כדאי' שם בגמ' (ל"ז ב'), והא דקא' ריה"ו בשם ר"ט הכי תניא בגמ' דל"ח, והתם מסיים בה הכי ויש בדבר להקל ולהחמיר, כיצד קשתה ב' ימים בסוף חדש השמיני ויום א' בתחלת תשיעי ה"ז יולדת בזוב, הואיל ורוב זיבה בה', וז"ש דייה חדשה, כלו' דיה לתלות הדם בולד כשהקושי הוא בחדש הט' והיינו להחמיר, אבל קשתה א' בסוף ח' וב' בתחלת ט' אפי' לא ילדה אלא לסוף הט' וכל הימים שבנתיים שפתה, הואיל ולא ראתה אינה יולדת בזוב, אע"ג דשופי סמוך ללידה דסבר

1 עיין גי' כי"ו בתס"ר, עמ' 270.
2 עיין לעיל בתוספתא עדיות פ"ב סה"ז.

שנים מן השמיני ומן התשיעי לא ילדה בזוב, שלשה מן השמיני ומן התשיעי ילדה בזוב, רבי יוסי ורבי שמעון אומ׳ ארבעה עשר ביולדת נקבה, לפיכך אם קישת שבעה עשר, שלש׳ הראשוני׳ ראויין לזיבה וילדה בזוב. (י). יש מקשה עשרים וחמשה ואינה זבה, כיצד שנים בלא עת ושבעה נדה ארבעה עשר כיולדת הנקבה, אבל אי איפשר שתקשה עשרים וששה, במקום שאינו ולד ילדה בזוב. (יא). יש רואה מאה זבה ואינה זבה, שנים בלא עת ושבעה נדה ושנים לאחר נדה ושמונים של נקבה ושבע׳ נדה ושנים לאחר נדה, רבי מאיר אומר מאה וחמישים, שנים בלא עת שבעה נדה ושנים לאחר נדה ושמונים של נקבה שבעה ושנים ולאחר נדה וחמשים תלוים בולד,

חסדי דוד

ריה״ו שיפירא גרים, דמאי תקשו שופר נקדש החדש הוי זמן לידה דיולדת למקוטעין כדפירש״י ע״כ. אבל הל׳ שלפנינו כאן בתוס׳ ק׳ להלום, ויש לדחוק ולפי׳ דה״ק אם לא היו בין ראיית סוף הח׳ ותחלת הט׳ אלא ב׳ ראיות שהראיה השלישית היתה אח״כ ביום ב׳ של חדש הט׳ אינה יולדת בזוב, אבל אם היו ג׳ ראיות מן הח׳ ומן הט׳ דהיינו שב׳ ראיות היו בסוף הח׳ וא׳ בתחלת הט׳ ה״ז יולדת בזוב. והא דמסיים הכא ר״י ור״ש וכו׳, הנה במתני׳ (הנ״ל) תנן ר״י ור״ש אין קישוי יותר מב׳ שבתות. ולא פי׳ טעמייהו הילכך מפ׳ הכא כיולדת נקבה. והיינו כדמפ׳ שמואל בגמ׳ (ל״ח ב׳), דכתיב וטמאה שבועים כנדתה ולא כזיבתה מכלל דזיבתה טהורה, כגו׳ קישוי בימי זיבה וכמה שבועים, ומאי דמסיים הכא נפי׳ וכו׳, הדברים ברורים דכיון דג׳ ראיות ראשונות ראוין לזיבה הרי ילדה בזוב. ופי׳ שם הרמב״ם כן בדין ה׳ ע״ש.

(י) יש מקשה וכו׳ ושבעה נדה וב׳ שלאחר נדה וארבעה עשר וכו׳. כצ״ל, וכן מתניתא אתיא כר״י ור״ש דלעיל ומייתי לה בגמ׳ שם (ל״ח ב׳), ומיהו לאו דוקא מקשה כל הכ״ה, אלא כדפירש״י שבין הקישוי והשופי רואה כ״ה רצופין ואפ״ה אינה זבה, ומפ׳ הרי דראתה ב׳ ימים בלא עת כלו׳ בב׳ ימים האחרונים של י״א יום שבין נדה לנדה, ושוב התחילה פתח נדתה וראתה כל ז׳ ימים, ואח״כ ראתה עוד ב׳ ימים הראשונים של תחלת י״א, הרי י״א ראיות רצופין, ואין כאן זיבה כל דלא ראתה ג׳ ימים בלא עת נדתה, ושוב התחילה לראות בקושי והתמידה י״ד כשיעורא דר״י ור״ש כדנשיג וילדה הרי כ״ה ואינה יולדת בזוב, ומסיים אבל א״א לומר כ״ו, דא״כ איכא ע״ו דקושי ויום ראשון דקושי מצטרף עם ב׳ דשופי ויולדת בזוב, ומאי דמסיים במקום שאינו ולד יולדת בזוב, מלתא באפי נפשה היא, ומפ׳ בגמ׳ דה״ק ובמקום שאינו ולד אלא נפל בתלתא יומי נמי הויא זבה אפי׳ בנשתן בקושי שאין קושי לנפלים.

(יא). יש רואה מאה יום ואינה וכו׳. כצ״ל [1]), והא נמי אי׳ בגמ׳ (ל״ח א׳), והכא לאו בקושי איירי אלא ברואה בלא קושי ובשילדה הויא לידה יבשתא, והא קמ״ל דאפשר לפ״ה בלא דם, דאי למ״ד א״א כיון שראתה ב׳ לאחר נדה וביום שלאחריו ילדה, מאחר דא״א לפ״ה בלא דם ע״כ הזייא קצת לפני לידה והיינו זבה גדולה ממש, שהרי ראתה ג׳ רצופין וקושי אין כאן, כך הוא פירש״י, כלו׳ אבל אם יש קושי אה״נ דמשכחת לה טפי מהכי וכדמסיים ר״מ בסיפא עד ק״ן, אלא שיש כאן בדבריו ע״ש וכצ״ל, ופי׳ של נקבה וז׳ נדה וב׳ לאחר נדה וכו׳, ואפי׳ לר״י ור״ש אע״ג דלא משכחת לה אליבייהו ק״ן כמו לר״מ, מ״מ משכחת לה קי״ד, ב׳ בלא עת וז׳ דנדה וב׳ שלאחר נדה וי״ד של קושי שהולד מטהר הרי כ״ה, ופי׳ של נקבה וז׳ נדה וב׳ שלאחר נדה ושוב לא ראתה הרי ראתה קי״ד ואינה זבה, והא דלא חשיב לה תנא דלעיל דלא חשיב אלא כ״ה והו״מ למחשב קי״ד, ליכא למימר משום דההוא תנא סבר א״א לפ״ה בלא דם, דמה בכך הרי קי״ל כרב וכדמפ׳ רב אדא בר אהבה אליביה, דכל שהתחיל הקושי בימי זיבה הולד מטהר לגמרי לר״מ עד ס׳ ולר״י ור״ש כל י״ד יום. ושילדה הויא תחלת נדה ועכ״פ אין כאן זיבה כלל.

ובאמת דהרמב״ם שם בדין י״ב כתב כך, וז״ל מאחר שתבין כל העיקרים שאמרנו יתי׳ לך מ״ש חכמים שאפי׳ שתראה האשה דם מן המקור יום אחר יום קי״ד יום ולא תהיה זבה, כיצד ב׳ לפני נדתה וז׳ ימי נדתה וב׳ לאחר ימי נדתה וי״ד קושי ופי׳ של נקבה וז׳ ימי נדה וב׳ אחר ימי נדה ע״ש. וכתב ה״ה שלמד כן ממאי דתניא אליבא דר״מ דחשיב ק״ן, והנן דקי״ל כר״י ור״ש שאין הולד מטהר אלא ב׳ שבתות לא יהו אלא קי״ד וזהו המנין שהזכיר רבינו ע״כ, האמנם כבר נשמר מזה רש״י ופי׳ באותה ברייתא דקחשיב כ״ה בלבד, וז״ל והכא לא חשיב אלא קודם לידה ע״כ, כלו׳ אבל אה״נ שאם נוסיף ימים שלאחר לידה יש לחשוב עד קי״ד. וגם בהך ברייתא דקחשיב מאה בלבד, פירש״י יש רואה בלא קושי ע״כ, כלו׳ ומש״ה לא קחשיב אלא ק׳ דבקושי לא איירי. אבל אה״נ דאי איכא קושי יש להוסיף עד קי״ד, אבל מ״מ ק׳ לע״ד דע״כ בלידה גופה איכא קושי, וא״כ מאי דוחקיה דש״ס לאוקמה להך מתניתא כמ״ד יש פ״ה בלא דם, אפי׳ תימא דנפיק דם בפ״ה מ״מ הו״ל קושי סמוך ללידה וטהור, דהיינו ממש מאי דתנינן לעיל שפתה ב׳ ימים וקשתה יום א׳ דאינה יולדת בזוב, והיכי כתב רבינו רש״י ז״ל דאי הוה הזייא קודם לידה בפ״ה הרי היא זבה הואיל ובלא קושי ילדה ע״ש, ואיך יתכן דאיכא לידה בלא קושי דהיינו חבלי לידה, ואפי׳ לנשים לדקניות (סוטה י״ב א׳) שלא היו בפתקה של חוה א״א דליכא קושי פורתא, ואיברא דגר׳ שהכריחו לרש״י מאי דהוה קשיא לן דאמאי לא תנא אלא ק׳ ולא תנא קי״ד, מ״מ לתנא גופיה ק׳ דאמאי תני הכי, ואין ספק דמש״ה הרמב״ם הוסיף על דברי התנא ומנה קי״ד כדאמרן, מ״מ אין זה מעלה ארוכה אמלתיה דתנא עד שמלאתי להרמב״ן בחדושיו למכילתין וז״ל, והא דאמרי׳ הא קמ״ל דאפי׳ לפ״ה בלא דם, אלמא אי הוה דם בפ״ה הויא זבה, ליכא לאוקמה אלא בנפלים דלית להו קושי, דאי בולד מעליא כי הוי דם בפ״ה נמי לא הויא זבה, דהא בקושי הזיתיה שאין לך קושי גדול מפ״ה, אלא בנפלים הוא דמתוקמא דק׳ יום בלא קושי קתני, ואין זה נכון לומר דאין פ״ה בלידה קושי דלא מסתבר הכי, ועוד דהא מ״מ דמה מחמת עצמה

1 וכן הוא בכי״ו.

אמרו לו כדבריך יכולה היא שתקשה כל ימים ולא תהא זבה בהן. (יב). קישת שלשה ימים זה אחר זה אסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומתה, והרי זה בחזקת מעוברת, קישת ואח' כך הפילה דבר שאינו ולד ילדה בזוב, המקשה ויצא דרך דופנה ילדה בזוב, רבי שמעון אומר לא ילדה בזוב, דם היוצא משם טמא, רבי שמעון מטמא. (יג). הפולטת שכבת זרע מבפנים טמאה, ר' שמעון אומר דייה כבועלה, מה בועלה אינו מטמע מבפנים כבחוץ, אף היא לא תטמא בפנים כבחוץ. (יד). תינוקת בת יום אחד לנדה, מעשה בעין בול והטבילה קודם לאמה, בת שלש שני' דברי רבי

חסדי דוד

ולא מחמת הולד קרי' ביה ע"כ, והשתא ניחא ובודאי דהרמב"ם נמי הכי ס"ל וה"ט שהוסיף הי"ד בלידה, ולא הוצרך לפי' דבנפל איגס אלא ק', דסמך על מה שהקדים שם בריש הפ' דאין קושי לנפלים, אבל לרש"י ז"ל דס"ל כאותה שברא שדחה הרמב"ן דפ"ה לא הויא קושי, ומ"ש ולא מחמת הולד פירושו לדידיה כי איכא קושי קודם פ"ה סמוך לה. ומעתה נלך לסיפא של התוס', דא"ל לר"מ כדבריך יכולה וכו', ופירש"י לדבריך דקחשבת פי' של נקבה, יש מקשה לעולם ואינה זבה, כגון טובלת לי"ד של נקבה ומתעברת ולסוף פי' ז' לנדה וכ' לאחר נדה והוזרת ומפלת נקבה וכן לעולם ע"כ, ובגמ' מסיים בה א"ל ר"מ מאי דעתייכו משום נפלים אין קושי לנפלים ע"כ, משמע דלרבנן יש קושי לנפלים, דאל"כ מאי אהדרו ליה דא"כ כל ימיה וכו', ומ"מ פי' הרמב"ס שם בר"פ דאין קושי לנפלים, משום דהא חזי' בסוף הך סוגייא דקאמר רבא (ל"ח א') בפשיטות אין קושי לנפלים כמ"ש ה"ה שם, וצ"ל דס"ל דקבלו מניה רבנן מר"מ כי אהדר להו הכי, דאל"כ היכי קאמר בסתמא דלא כרבנן דאפי' תימא דס"ל דבהא נקטי' כר"מ לא הול"ל הכי בפשיטות, אלא הלכה כר"מ בנפלים.

(יב). קישת ג' ימים וכו'. הך רישא לא הזיתיה בשום מקום ופירושה ק', וגר' דס"ל דאע"ג דדם קושי רחמ' טהריה, מ"מ אסורה לביתה מדרבנן וכן אסורה לאכול בתרומה מספק, שמא לא תלד ולד של קיימא וקי"ל אין קושי לנפלים, ואע"ג דרוב נשים יולדות ולד של קיימא, מ"מ הואיל ואיכא נמי ס' אחרינא להחמיר שמא תשפה סמוך ללידה מעל"ע, הילכך חיישי' הואיל יאיכא תרי ספיקי להחמיר, ומ"מ לא חיישי' אלא כשקשתה ג' ימים זה אח"ז שהיא זבה גדולה אם לא תלד ולד של קיימא, ובהכי לא תיהוי תיובתא למ"ש בגמ' המקשה בימי זיבה אינו כלום ואפי' באותו היום משמשת כדפירש"י, דאיכא למימר דהכיא בשלא קשתה אלא יום א' או ב' אבל ג' לא, ושוב קתני דמ"מ אע"ג דחיישי' שמא תלד רוח או דבר שאינו של קיימא ומש"ה אסורה לביתה וכו', מ"מ כענין מעל"ע שבנדה לא חיישי', אלא הרי היא ככל חזקת מעוברת ודיה שעתה, דהא אפי' הפילה רוח לא מטמאה למפרע, דהכי תניא בפ"ק ד"ה היתה בחזקת מעוברת וראתה ואח"כ הפילה רוח הרי היא בחזקתה ודיה שעתה, ופריך התם מדתניא קשתה ב' ובג' הפילה רוח או כל דבר שאינו של קיימא ה"ז יולדת בזוב דהיינו סיפא דהך תוס', וש"מ דלאו ולד הוא דא"כ קושי הסמוך ללידה רחמ' טהריה, ומשני א"כ דלאו לידה מעלייתא היא, ומש"ה יולדת בזוב הויא, ומ"מ הנה מעל"ע דרבנן והילכך השבי' כלידה מעלייא ולא מטמאי' למפרע אלא בחזקת מעוברת שבקי' לה ודיה שעתה ע"ש, כך נלע"ד לפי המשך הך מתניתא.

המקשה ויצא וכו', דם היוצא משם טמא ר"ש מטהר. כנ"ל[1]), ומייתי לה תלמו' בפ' יוצא דופן דמ"א, וריבא מפי' לה התם בפשיטות, דרבנן לטעמייהו ור"ש לטעמיה, דתנן (פ"ה מ"א), יוצא דופן אין יושבין עליו ימי טו' וימי טהרה, ור"א ה"ז כילוד, הילכך ה"נ לענין דם הקושי לרבנן לאו לידה וזבה היא, ולר"ש קישוייו טהור. וסיפא מפי' התם כגון שילא יגד ודם דרך דופן, דרבנן סברי מקור מקומו טמא, ואע"ג דהאשה טהורה מטו' לידה, מ"מ הדם עצמו טמא לפי שנגע במקור, ואע"ג דלאו ראייה מיקרי לטמא את האשה טו' שבעה, מ"מ הדם עצמו אב הטו' ומטמאה את האשה לטהרות טו' ערב כדין נוגע בדם נדה, ור"ש מטהר אף הדם דסבר מקור מקומו טהור, והלכה כרבנן וכדכתי' לעיל בפ"ג, ועי' רמב"ם פ"י מהא"ב ופ"ה דמו"מ.

(יג). הפולטת ש"ז וכו'. הך פלוגי' מייתי לה בפ' יוצא דופן שם (מ"א ב'), וטעמא דרבנן דמשוו פליטת ש"ז לדמה, מה דמה מטמאה מבפנים והיינו בין השיניים, כדמפי' שם אדתנן כל הנשים מטמאות בבית החיצון, אף פליטת ש"ז נמי משילא לבית החיצון, ור"ש סבר שלא תהא חמורה המקבלת עפי מהמוליא, כי היכי דאיהו לא מיטמא מבפנים כדכתיב כי תצא ממנו, ה"נ הפולטת, ובגמ' פריך תיפוק לי משום משמשת, ומשני כשהטבילוה במטה ולא נתהפכה אחר טבילתה דעד האידנא לא פלטה ע"ש, ולהלכה קי"ל כרבנן וכ"פ הרמב"ם פ"ה מהא"ה.

(יד). תנוקת בת יום א' לנדה. היינו מתני' בפ' הנז' (פ"ה מ"ג), ובגמ' שם דמ"ד נפ"ג מאבה ואבה, והכא בא להוסיף מעשה דעין בול, ואי' נמא נעיל בר"פ בנות כותים דל"ב, וכתבו התו' דע"כ נ"ל דמשום ראיה הטבילוה, דאי משום דנגעה באמה פשי' דכלהו נמי הכי ומאי אתא לאשמועי' ע"ש, והא דהוצרכו להטבילה מיד משמע שם בגמ' דמשום שהיו צריכין לסוכה שמן, ולא היה שם אלא שמן של תרומה שאסור לטמאה. ואע"ג דלא איתמר הכי אלא אסהיא דפומבדיתא, דאל"כ אי משום נגיעה לית לן בה דתרומת ה"ל אינה אסורה אלא באכילה נמי שהטו' יוצאה מגופו ולא בנגיעה, ואכילה בקטנה בת יומא ליכא, הילכך אצטי' לאוקמה בסיכה שהיא כשתיה מדכתיב ותבא וכו' וכשמן בעצמותיו, מ"מ נר' דאף בהך דעין בול דבת"י צריכי' לאוקמה בהכי, דאל"כ ל"ל לנגוע בה תרומה כדי להצריכה טבילה, אלא שראיתי להרמב"ן בחדו' דמפי' דמש"ה הטבילוה שלא לטמא את הנשים הנוגעות בה ומגפפות אותה ואח"כ יחזרו הנשים לטמא התרומה בנגיעה, דאי משום נגיעת אמה שנוגעת בה אין להקפיד מפני הנשים דס"ס אינה אלא ראשון ואינה מטמאה אדם ע"ש.

והא דקתני בתר הכי בת ג' שנים דר"מ, מלתא באפי נפשה היא וקאי אמתני' (פ"ה מ"ד), דתנן בת ג' שנים ויום

1 וכן הוא בכ"י.

מאיר, וחכמים אומרים בת שלש שני׳ ויום אחד [1]). (טו). בתוך הזמן של בדיקות הבן והבת אע״פ שאמרו אין אנו יודעים לשם מי נדרנו ולשם מי הקדשנו, נדריהם נדר והקדישן הקדש, מעשה ברבי חנינה בן חנינה שהדירו אביו בנזיר והביאו אביו לפני רבן גמליאל והיה רבן גמליאל בודקו שמא בא לכלל סימנין, רבי יוסי בר׳ יהודה אמר שמא בא לעונת נדרים, אמר רבי מפני מה אתה מצטער, אם ברשות אבא אני הרי רשות אבא עלי והריני נזיר, אם ברשות עצמי אני הריני נזיר מעכשיו, עמד ונשאו על ראשו אמר מובטח אני בשם שמים שאין זה נפטר מן העולם עד שמורה הוראות בישראל, לא נפטר מן העולם עד שהורה הוראה בישראל, אמר ר׳ אלעזר ברבי צדוק אני ראיתי שהיה מורה הוראות בישראל. (טז). מעש׳ בתינוק א׳ שהקדיש קרדומו לשמים והביאו אביו לפני רבי עקיבא והיה ר׳ עקיבא בודקו, אמר לו בני למי הקדשת שמא לחמה ולבנה ולכוכבים ומזלות שהן יפין, אמר לו לא הקדשתי אלא למי שהברזל שלו, אמר רבי עקיבא בדוק זה ומתוקן. (יז). שוב מעשה בתינוק אחד שהיו באין בספינה ועמד עליהן נחשול, והיו זועקין לאלהיהן כעניים שנאמר ויראו המלחים ויזעקו איש אל אלהיו, אמ׳ להן אותו תינוק עד מתי אתם נשטין, זעקו למי

חסדי דוד

א׳ מתקדשת בביאה. ולהאי קתני בברייתא דזו סברת חכמים, אבל ר״מ בת ג׳ שנים ומייתי לה בגמ׳ שם דמ״ד, ומפי׳ ריו״ה דר״מ כוונתו היא דמכי נכנסה בשנה שלישית ג׳ יום הויא בת ביאה ע״ש, וקי״ל כרבנן וכ״פ הרמב״ם פ״ג מה׳ אישות.

(טו). בתוך הזמן של בדיקות הבן וכו׳. הנה במתני׳ (פ״ה מ״ו) תנן בן י״ב שנה ויום א׳ נדריו נבדקין, פי׳ כל שנת י״ג ולאחר הזמן הזה אעפ״י שאמרו אין אנו יודעין וכו׳ נדרן נדר וכו׳, ולפי הנר׳ א״כ הך מתניתא פליגא אמתני׳, וסברה דאפי׳ תוך הזמן דהיינו בתוך שנת י״ג, אעפ״י שאמרו אין אנו יודעין וכו׳ נדרן נדר, אלא דבאמת ניחא לפרושי הכי, דא״כ היא גופא קשיא דא״כ אמאי קרי ליה בתוך הזמן של בדיקה ובדיקה מה זו עושה, דמאחר דמסיים דאעפ״י שאמרו אין אנו יודעין וכו׳ נדרן נדר, א״כ מעיקרא א״ל בדיקה, ואמאי קרי ליה זמן של בדיקה, א״ו צריכי׳ לפ׳ דבדיקה זו דקתני הכא לאו היינו בדיקה דמתני׳ לדעת באה״ב [2]) אם יודעים לשם מי נדרו, אלא הך בדיקה פי׳ בדיקה אם הביאו ב׳ שערות, ובהכרח דהיינו לאחר י״ג שנה ויום א׳ דמקמי הכי שומא ניהו, וא״כ הא קמ״ל דאע״ג דצריכי בדיקת סימנים משום עונשין, דאי לא הביאו סימנין אע״ג שבאו לכלל שנים לאו בני עונשין ניהו, מ״מ לענין נדרים והקדשות אעפ״י שלא הביאו סימנין כיון שהגיעו לכלל שנים דהיינו הבן בן י״ג ויום א׳ והבת י״ב ויום א׳ נדרן נדר, אעפ״י שאומרים אין אנו יודעין וכו׳, ובזה יש הפרש בין שנת י״ב לשנת י״ג, וא״כ מאי דתנן לאחר זמן זה ומאי דתנא הכא בתוך זמן של בדיקות הכל ענין א׳, והיינו לאחר י״ג ויום א׳ ואעפ״י שלא הביאו ב״ש נדרן נדר אע״ג דקטנים חשיבי לענין עונשין, וסייעתא לדברי הרמב״ם בפי״א מה״נ דין ג׳.

ומאי דאיבעיא בש״ס בפ׳ יוצא דופן דמ״ו, תוך זמן אי כלפני זמן או כלאחר זמן, ומסקי׳ בתיובתא למ״ד כלאחר זמן, הרי תוך זמן נמי פירושו כי הכא תוך זמן של בדיקת סימנים. דהיינו שהגיע לשנים ולא לסימנים, והא דמסיק דתוך זמן כלפני זמן היינו לעונשין כנר׳ בהדיא מהסוגייא, דאע״ג דהוי בן י״ג ויום א׳ תוך זמן חשוב כל שלא הביא סימנים, והא דמייתי ר׳ זירא ממתניתא דדרש איש כי יפליא לרבות בן י״ג ויום א׳ שאעפ״י שאינו יודע להפליא נדריו קיימין, וקאמר היכי דמי אי דלא אייתי ב״ש קטן הוא, ומכח זה אסיק בתיובתא למ״ד תוך זמן כלאחר זמן, היינו כפום ס״ד דהכא דכי היכי דחשיב קטן לענין עונשין הה״נ לענין נדרים שצריך בדיקה אם יודע לשם מי, אבל אחר שמצאנו לקמן בר״פ בא סימן דמ״ח, דפלוגי׳ דתנאי היא דריה״ו סבר תוך הפרק (דהיינו זמן) כלאחר הפרק, ור״ש סבר כלפני הפרק, מעתה ה״נ מפרשי׳ ההיא דר״ז בדלא אייתי ב״ש ולאו קטן הוא לענין נדרים אע״ג דלענין עונשין חשיב קטן, ותו ליכא תיובתא למ״ד כלאחר זמן דאדרבא היינו כריה״ו, דהלכתא כוותיה לגבי דר״ש, אלא שיש לחלק בין עונשין לנדרים, ואתי נמי כפי׳ התוס׳ דהכא וכדאמרן, ובהכי א״ל לידחק במ״ש התו׳ שם בפ׳ ב״ס (מ״ט א׳) בד״ה ואבע״א ר״ש וכו׳ ע״ש, וראיתי שם לטובים השנים הר״ב נה״מ והר״ב משנ״ס, שהק׳ על הרמב״ם מהך סוגייא דיוצא דופן דמוכח דכל שלא הביא ב״ש אפי׳ בן י״ג ויום א׳ נדריו נבדקין והניחו בצ״ע ע״ש, ונפעד״ן כדכתי׳.

ועיין בדברי התוס׳ דמ״ש נדרן נדר והקדשן הקדש צריכי, דאי אשמועי׳ נדר ה״א דוקא נדר דאנפשיה אניס ומיסר על גופיה, אבל להקדיש דבר מעלמא אימא לא מידי קאמר, מאחר שאינו יודע, ואי איתמר הקדש שאני הוא דבעי י״ג שנה ויום א׳, אבל נדר אימא אפי׳ תוך י״ג אל עליה אעפ״י שאינו יודע קמ״ל, והנה הך עובדא דר״ח מייתי לה תלמו׳ דידן בפ״ד דנזיר דכ״ט, מיהו התם ל״ג ר״ח בן חנינא אלא מעשה בר״ח סתם, ומיהו בירוש׳ דהתם קאמר ר״ח ב״ח כי הכא, אלא דהתם לא קאמר והביאו אביו אלא שהוא בא לפני ר״ג, וא״כ איכא למימר שכשנולד מת אביו ואסיקו ליה על שמא דאבוהי וכדחזי׳ נמי האידנא דהכי אורחא דמלתא, אך למ״ש הכא שהביאו אביו לא מן השם הוא רחב״ח. והא דקאמר שהיה ר״ג בודקו אם הגיע לסימנין, היינו אליבא דר׳ דסבר דהאב מדיר את בנו בנזיר עד שיביא ב״ש, ור״י בר״י סבר שאינו מדירו אלא עד שיגיע לעונת נדרים, והנה לריב״י ברור מ״ש אל תצטער לחזר לדעת את שנותי, שהריני נזיר ממ״נ אם לא הגעתי לעונת נדרים הריני נזיר בשביל אבא, ואם הגעתי הריני נודר מעכשיו,

1 עיין תס״ר, עמ׳ 272.
2 ע״פ תהלים ס״ז, ג׳.

שברא הים, ובא מעשה לפני חכמים ואמרו בדוק זה ומתוקן.

פרק ששי (א). בן תשע שנים ויום אחד, עמוני ומואבי מצרי ואדומי כותי נתין

חסדי דוד

אבל אליבא דר' דמשהגיע לעונת נדרים עד שיביא ב"ש הוא בין ברשות עצמו לידור בין ברשות אביו להזירו, מפי' בגמ' דליכא תקנתא עד דיתיב דידיה ויתיב דאבוהי, כגו' דה"ק הריני נזיר ב' נזירות, שמאחר דאיכא ס' אם הביא ב"ש קודם שאביו ידירנו דינמא לא הביא והג עניו נזירות אביו או שמא כבר הביא ולא הל של אביו, ומעתה הוא מקבל תעשביי, ולא סגי בחד נזירות דאי חייל דאבוהי מתחיל מיום שהדירו, ואי לא חייל אלא דידיה מהשתא מתחיל ולא יכול לגלח עד אחר ס' יום, אבל התו' מפי' שם בענין אחר ע"ע.

ומ"ש כאן עמד וגשאו ברור דט"ם הוא ול"ל ו נ ש ק ו, יכ"ה בגמ', ומאי דמסיים הכא שאין זה נפטר וכו', מעין ל' זה אי' בירוש', אבל בש"ס דידן אי' מובטח אני בזה שיורה הוראות ביש' אמרו לא היו ימים מועטים עד שהורה הוראות ביש', יאמנם לפי הג' אשר לפנינו, יש לפ' דלפי שראה בו ר"ג חכמה יתירה נפי מעוט השנים, הש דלא מלי למיקם בעלמא טובא כי עובדא דהוות ינוקא דאי' בש"ס דקאמר רשב"י אבל יהא רצוא דאמיה לא תהמי לערא עליה וכן הוה, ה"נ קאמר הכא לא נפטר מ"ה פי' מקטנותו עד שהורה הוראה ביש', והיינו דדייק הכא למיתני הוראה בל' יחיד, כלו' שלא בקביעות נפי מעוט השנים, אבל רא"ש נר' דפליג יסבר שהגיע לגדלות וקאמר אני ראיתי שהיה מורה וכו', פי' כמה שנים היה מורה ולא קבוע להוראה. ואמנם הנך תרי עובדי דינוקי לא מצאתים במקום אחר[1]), ומה שנלע"ד לפי' דר"ע רצה נבדוק בתנוק הזה מאחר שראה שלא בהר להקדים אלא קרדומו שהוא ברזל דבר המשחית שנאסר לגבוה, כדכתיב לא תניף עליהם ברזל הפש שמא כוונתו לע"ז, וז"ש לו שמא הקדשת לחמה ולבנה ולכו"ס כי הנה נידע דברז"ל נוט' בלבה רהל זלפה לאה, ויש כנגדן בקלי' כדכתיב והפרה הלבנה ובושה החמה, דהחמה כנגד לאה ולבנה כנגד רחל וכוכבים ומזלות ה"ס הנלאות שלהן דהייני השפחות, ור"ע כיוון לנסותו באומרו שהן יפין, כלו' שיש בהן ממש ח"ו, אבל התינוק הבין שלא כיוון אלא לנסותו, ולכן השיבו לא הקדשתי אלא למי שהבריא שלו, כלו' הן אמת שיש בקני' יש בחי' אירית הלני בסימנם ברז"ל, אבל אינם שלהם שהם אינם אלא פגרים מתים, והחיות שלהם אינו אלא מה שניתן להם משפע דקדושה בסוד ואתה מחיה את כלם, ואני לא הקדשתי אלא למי שהבריא"ל שלו, וכוונתי היתה במה שהקדשתי הקרדום להמתיק הדין בשרשו, ולכך אר"ע בדוק זה ומתוקן.

ובאידך עובדא יש ט"ס בס' שלפני וכנ"ל ב ע נ י ן שנאמר וכו'. וגם זה ברור שדעת התינוק כדלעיל, שהרי נודע דגני היה ה"ס הדינין והגבו' שמשם יונקים אלקים אחרים. וה"ס רוח סערה דהיינו נחבול לכך היו זועקים איש אל אלקיו שברוח סערה מנייהו הויא, וא"ל התינוק שוטים אתם שהרי אין בידם לא להרע ולא להיטיב נגד רצון הבורא הילכך זעקו נמי שברא הים שהכל בידו ית', ואפשר שדבר גדול דיבר ההוא ינוקא, בסוד מ"י ברא אל"ה, דמ"י היינו אי' וי"ס היינו מל' שממנה יונקים החצו' ונודע, דכשנכנסים המוחין בזו"ן דקטנות שני דאי' ה"ס א"ס ג"ל, דהיינו אותיות כד"ע גי' ג"ל כנודע בכוונת ליל פסח וכוונת העומר, וכיון שמתמתק הדין אין עוד שיעה נהגו', יקם סערה לדממה ויחשו גליהם, וכיון שראו חכמים חכמתו אמרו בדוק זה ומתוקן.

פרק ששי (א). בן ט' שנים וכו'. מייתי לה תלמו' ביבמות פ' אלמנה דס"ח, וכן בקי' פ"י יוחסין דע"ה, ובתרווייהו גרסי' נמי חלל, וכן יש להגיה כאן, וה"נ התם גרסי' בהדיא גר עמוני וכו', ומוכרח הוא דאי לא נתגייר, מאי איריא עמוני תיפוק לי משום כותי, ומיהו אין זה מוכרח להגיהו כאן, דמובן ממילא מדתני אח"כ כותי מכלל דריבא בגר עסיקי', ודע שיש עוד שינוי אחר דהכא תנא בהדיא פסלה מן הכהונה, אבל בש"ס ל"ג אלא פסלה סתם, ובגמ' בס בעי מנ"ל דפסלה, ומשני דכתיב ובת כהן כי תהיה לאיש זר וכו', כיון שנבעלה לפסול לה פסלה, אשכחן כהנת לויה וישראלית מנ"ל מבת ובת יתירה, אשכחן לתרומה (ושייך אפי' בלויה וישראל כגון שהיתה אוכלת בשביל בנה) לכהונה מנ"ל, ומסיק מק"ו דגרושה שמותרת בתרומה ואסורה לכהונה כ"ש זו שאסורה לתרומה דאסורה נמי לכהונה, וגילוי מלתא בעלמא היא, ופירש"י ולאו מניה ילפי' לאו לכהונה מתרומה דממילא כיון דאיפסלה נתרומה איפסלה לכהונה, דתרומה היינו קדושת כהונה ע"כ. והשתא שפיר גרסי' בתוס' הכא פסלה מן הכהונה. שהיא הדיוש דאיני בתרומה בהדיא ותפ' ביה קרא היא בתרייתא הקדשים לא תאכל. יתי אי' התם בגמ' דמהך קרא לא מלי' למילף אלא הייבי לאוין, דכתיב כי תהיה, אבל כותי דהיינו נכרי כמ"ד דגרי אריות הן, וכן עבד דלא תפסי בהו קידושין מנ"ל דפסלי, ומפיק ליה מקרא אחרינא יבת כהן כי תהיה אלמנה וכו', והייבי כריתות נמי מהכא ילפי' כ"ה לפי' רש"י, אבל להתו' התם סברי דאדרבא עיקר קרא דאיש זר איירי בחייבי כריתות, אלא דמדכתיב כי תהיה ילפי' נמי לחייבי לאוין, ואידך קרא אנט' לנכרי ועבד ע"ש, ור"י מפי' התם דפליג את"ק במצרי שני, דלת"ק פוסל כמו מצרי ראשון, הואיל והוא פסול לה, ולר"י לא פסל מאחר שזרעו כשר, דהו"ל דור שלישי, ורשב"ג פליג בגר עמוני ומואבי, דבין לת"ק ובין לר"י פסלי, ולרשב"ג לא נפי שאתה רשאי ליקח בתו דקי"ל עמוני ולא עמונית ע"ש, וכל זה פי' הרמב"ם בפה"י מהא"ב דין ג', והוסיף שם פלוע דכא וכרות שפכה ויבמה לשוק, ודין זה ברור שגם הן מחייבי לאוין השוין בכל שאין מיוחדין לכהנים, וצ"ל דהכא בברייתא תנא ושייר, ושם ביאר הרמב"ם דכל אלו לוקה הכהן עליהן משום זונה, אבל הראב"ד שם פליג וסבר דאין זונה אלא מחייבי כריתות, ונכרי ועבד דלא תפסי בהו קידושין, אבל הייבי לאוין וכן חלל אע"ג דפוסלין אותה מן הכהונה מ"מ אינו לוקה עליה

1 המעשה הראשון הוא בס"ז ריש מטות, עמ' 326, והביאו הילקוט שם. וכעין המעשה השני הוא בירושלמי ברכות פ"ט סה"א, י"ג ע"ב (אלא שלא הזכירו שם עניין נדרים). ונראה שמקור המעשה הוא מכאן.

וממזר שבא על בת כהן לוי וישראל, פוסלה מן הכהנה, ר' יוסי אומ' כל שזרעו כשר כשרה, וכל

חסדי דוד

משום זונה, ועי"ש במ"מ ובמשל"מ, ולפע"ד א"ל לכל מה שהאריכו בזה, שדברי הראב"ד ברורין דודאי אסורות לכהונה, הגם שאינם בסוג זונה ומ"מ פשטא דמלתא כהרמב"ם משמע.

ודע דאי היכי דכל הנך פסולין שבאו על האשה דינם שפוסלין אותה לכל כהן אפי' הם קטנים ובלבד שיהיו מבן ט' שנים ויום א', הה"נ אפי' כשר בן ט' ויום א' שבא על הבתולה פסלה לכ"ג משום בעולה, שהרי ביאתו ביאה וזה פשוט, אבל מה שיש לעמוד בזה הוא בענין הערה, דקי"ל כפי' העי"ש דנ"ה דבין בחייבי כריתות בין בחייבי לאוין, ואפי' בחייבי לאוין דכהונה ובין בחייבי עשה חייבין אפי' בהערה בעלמא, וממילא דכיון דחייבין פסולה לכהונה וכמש"ש הרמב"ם וכדבעי' למימר לקמן, אי נימא דהה"נ בבתולה שנבעלה לכשר בהערה בעלמא דפסלה לכ"ג, או דילמא שאני הכא דבשלמא אי הוה כתיב ביה בהדיא בעולה לא יקח, כי היכי דהערה חשיבא בעולה בכל העריות שבתורה, הה"נ בהך בעולה מיקרייה ואסירה, אבל אי' בעולה לכ"ג לא שמעי' אלא מדיוקא מדכתיב בתולה יקח, ומינה דרבי' ולא בעולה, א"כ י"ל דדוקא בעילה שיש בה הסרת בתולים הוא דאסירא ליה, אבל זו ל"מ למ"ד הערה זו נשיקה דודאי כל בתוליה קיימין ובריאה, אלא אפי' למ"ד זו הכנסת עטרה, מ"מ מספקא לן מאחר דבכה"ג ליכא הסרת בתולים, אי נימא בתולה קרי' בה ובריאה. וה"נ הדא מגו הדא קמיבעיא לן, בענין ביאה שלא כדרכה דבכלהו קי"ל דלא חילק בין ביאה לביאה, כדתנן התם בר"פ הנז' וכן הבא על אחת מכל העריות שבתורה א' המערה וא' הגומר, ולא חילק בין ביאה לביאה, ופירש"י בין ביאה כדרכה לשלא כדרכה ע"כ. ועיקרא דמלתא ילפי' לה בפ"ד מיתות דנ"ד, דילפי' כלהו מזכור דכתיב ביה משכבי אשה, דה"ז בא ללמד ונמצא למד ע"ש, והך ספקא היינו אלא בבעולה לכ"ג שהביאה בהיתר היתה, אי בהך ביאה משוי לה בעולה, והה"נ דמיבעיא לי גבי הראב"ד בחלל שבא על האשה דהא נמי בהיתר היתה, שהרי לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין, הילכך אפי' כהנת שנשאת לחלל אינה ביאה אסורה, וא"כ יש לדעת אי משוי לה חללה בביאה בהערה או בשלא כדרכה, דבשלמא בכלהו איכא איסור באותה ביאה איכא למימר שפיר דכי היכי דחשיבא ביאה לאיחייובי, ה"נ חשיבא ביאה לשווייה זונה, אבל זו דעיקר הביאה בהיתר דילמא לא חשיבא ביאה לפוסלה לא בהערה ולא בשלא כדרכה. וכ"ש בבעולה לכ"ג מטעמא דכתי' שהרי בתולה היא. והנה לענין הערה, ראיתי שם בתוס' (יבמות נ"ה ב') דמרבי' נמי אשה לבעלה לענין מקדש בביאה שקנאה בהערה מג"ש דקיחה קיחה מחייבי כריתות ע"ש, ומהא איכא למשמע לפום ריהטא דהערה חשיבא כגמר ביאה לכל מלתא והה"נ בהך, ואמנם לענין שלא כדרכה אשכחן בפ"ד מיתות דס"ו דתניא בהו עליה עברה ועדיין היא בתולה כולם בסקילה, ר' אומר הא' בסקילה וכולן בחנק, ופירש"י שבאו כולן שלא כדרכה ע"כ. וכפירושו מוכח בהדיא בפ"ק דקידושין ד"ט, וא"כ כמראית העין במחלוקת שנויה, אך התם בקידושין אמרי' דכ"ע מיהא בעל קונה את אשתו אפי' שלא כדרכה ע"ש. ומהא איכא למימר דה"נ דחשיבא בעולה בשלא כדרכה לאוסרה לכ"ג, וה"ה לחלל שבא שלא כדרכה שאסורה לכהונה, ברם עוד לאלו מילין בליבון הלכה זו.

אשכחן לר' יודן נשיאה בס' משל"מ בפי"ז מהא"ב שהאריכה בהעמדה והערכה בהנך מילי, ומשום דחזינא להך מרבנן בתראי א' חכם דחריפא סכיניה, הוא הר"ב מרכבת המשנה שש שם לו הרב הדא ומפיק ליה רב מהוניה [1], ויצא לידון בדבר החדש להם משונה אמרתי אשנה פרק זה לידע ולהודיע ולהוודע האמת מלבן לבוני, הנה בדין זה שכ' הרמב"ם (פי"ז מהא"ב הי"ג) דמצות עשה על כ"ג שישא נערה בתולה, מסיים ואינו נושא ב' נשים, ואע"ג דאין זה דבר השייך למאי דאתאן עלה, מ"מ מאחר שראיתי להרב מ"ה שבתחלת דבור זה רצה לתרץ להשגת הראב"ד בזה שכ' אני מוצא וישא לו יהוידע נשים שנים, ואמר שפי' זה נאמר על סוף ימיו של יהוידע שמת בן ק"ל, ובזמן שנשא נשים שתים היה זקן מאד שעבר מן הכהונה מחמת זקנה, כמ"ש הרמב"ם פ"ז מהב"מ דזקן רועד נפסל כמו ב"מ ע"ש, ואמת כי תלמוד ערוך היא בפ"ק דחולין (כ"ד ב') עד כמה עד שירתת, ופירש"י ידיו ורגליו רותתין מאין כח, אבל באמת תמיהא נפלאה איך לא הבינו ולא שפיר בסיפיה דקרא שהביא הראב"ד גופיה, וישא לו וכו' ויולד בנים ובנות, דהיא גופה אשמועי' הראב"ד במאי דעדה לאתויי סיפיה דקרא, לאפוקי מדרושו של המ"ה וה"ק אם לאשך אדם שזה היה משנה אחר שעבר מחמת זקנה, אמור לו ויולד בנים ובנות, ואם אי' אחר שבטל וסר כחו מעליו היאך הוליד בנים ובנות, ואם אירע לו נס שנתחדש כנשר נעוריו, א"כ חזר לעבודתו דעבר מומו והדרא קו' דהיאך קיים ב' נשים, ומ"מ כבר נאמרו תי' בזה לד' הרמב"ם עיין לח"מ שם.

עתה נלכה לא למה שנסתפק הרב הגדול, אם בא עליה שהטייה ובתוליה עדיין קיימין אם נאסרה לכ"ג משום בעולה, דבפ"ק דכתו' (ו' ב') אמרי' דרוב בקיאין בהטייה, ומוכח שם דאין מוציאין דם כל עיקר, וא"כ כיון דאי' הבעולה מקרא דבתוליה נפקא, כל שיש לה בתולים דינא שריא אע"ג דנבעלה, והביא ע"ז המ"ה דאין מציאות נבעיא זו, דמשנבעלה נפניו אבדה חזקת בתולה, ומאן יימר דבקי בהטייה ימה שלא יצא דם ואימור דרוסת איש היא מקדם ע"ש, ונק"מ דחזקת בתולה לא אבדה כלל, כיון דקי"ל דרוב בקיאין בהטייה וידיע מציאות הווין דבהטייה בעל, דאל"כ איך נשאר דייה בקרבה יצא כלל, דמ"ש הרב אימור דריסת איש מקדם לא ניתן ליכתב, דלו יהי כדבריו דיישב שבא זה עליה אבדה ואתרע חזקתה. הא פשי' דלא אתרעא חזקה אלא מהשתא ואילך דהיינו משעה שנולד הס' אם בעל בעילה גמורה או בהטייה, אבל מקדם שנולד הספק, בחזקת בתולה גמורה הוייא, ומאין הרגלים להוליד הך ס' דאימור דרוסת איש מקדם, וזה ברור. ועיין בתו' פ' ארבעה אחין ד"ל בד"ה אשה זו בחזקת היתר וכו', באופן דשפיר יש מציאות להך בעייא. ועוד אני תמיה באמת על זה הדרש מה לו עם המשל"מ בזה, ואמאי לא קשיא ליה על הסוגייא דפ"ב דחגיגה (י"ד סע"ב) אהא דשאלו את

1 מליצה ע"פ סנהדרין ח א'.

שזרעו פסול פסולה, רבן שמעון בן גמליאל כל שאתה רשאי לישא בתו אתה רשאי לישא אלמנתו.

חסדי דוד

ב"ז בתולה שעיברה מהו לכ"ג, דמה זו שאלה כפי דבריו אין מציאות לשאלה זו, דכיון שכריסה בין שיניה הוי טפי מנבעלה ואבדה חזקת בתוליה, אלא מאי אית לך למימר אי כפירש"י שהיא אומרת שימלאו לה בתולים, ומיבעיא אם נאמנת מטעמא שכתבו שם התו', א"נ כמ"ש הם ז"ל דבדקי' לה ע"פ הבית ע"ש, א"כ ה"נ בבעיא של הרב ז"ל נימא הכי, ושוב ראיתי דבסוף הדבור מייתי לה דב"ז, וכתב דהפו' השמיטו לה דב"ז אע"ג שהדין אמת אין לדבר מציאות אא"כ יבא אליהו ויעיד ע"ע, ולדידיה הו"ל לרבנן לאפוקיה לאותו השואל מבי מדרשא, דומיא דההיא דר' ירמיה (ב"ב כ"ג ב'), דהא גריעא ולמה הוזקקו להשיבו ולשקול ולמטרי בדבר שאין לו מציאות עד שיבא אליהו ויאמר, א"ו ליתא כלל ואשתמיטתיה דברי רש"י והתו' דהתם, ואמנם טעמא דהשמיטו הפו' להך דב"ז כבר כתבנוהו לעיל בפ"ה דיבמות, דלפע"ד אין כוונת הש"ס כמו שהבין בזה המשל"מ, ודייקא לה מלי' הוספין דמשמע להומרא קתני מש"ה, ועיקר ספיקה דהרב בהא דבא בהטייה עיין לקמן.

הגה הלום עלה ונסתפק הרב הדא מגו הדא, דהיינו הנבעלת בהערה לבד אם נאסרה משום בעולה, א"ד בעי' גמר ביאה, ומסיק דכיון דקי"ל דאפי' נבעלה שלא כדרכה פסולה לכ"ג, א"כ מינה דבעולה דאסירא לכ"ג אינו תלוי בהסרת בתולים, ומזה העלה דבין בהערה ובין בעל בהטייה אע"ג דליכא הסרת בתולים אסירא לכ"ג, דלא גריעי מביאה שלא כדרכה עכ"ד. ופליג המ"ה וז"ל, דהנה קי"ל כר"מ דבפ' הע"י דנ"ט דבוגרת אסורה לכ"ג, דדריש דאי הוה כתיב בתולה אפי' מקצת בתולה הוה משמע דהיינו בוגרת, ומדכתיב בתוליה דמשמע כל הבתולים ממעטי' בוגרת, ומדכתיב בבתוליה דהשת"ת משמע במקום בתולים מרבי' נבעלה שלא כדרכה שנקראת בתולה גמורה, ושוב כתב דל' שלא כדרכה הוכל שלא כדרכה ממש, ומתפרש ג"כ הערה בכדרכה, ולפי"ז פי' כל הסוגייא דקידושין ד"ט לענין הערה ולא בשל"כ ממש, דריו"ח מפיק קידושי ביאה מבעולת בעל, ופריך וכי כעורה זו שבנה ר' ובעלה, ומשני סד"א כסף וביאה, ופריך דא"כ נערה מאורסה בסקילה לא משכחת, ומשני כגון שבא עליה ארוס שלא כדרכה, ר"ל בהערה דעדיין נק' נערה בתולה, דמקצת בתולים משמע, ופריך דע"כ נ"פ ר' ורבנן (בפ"ד מיתות דס"ו) אלא באחר, כדתניא באו עליה עשרה ב"א ועדיין היא בתולה כולן בסקילה, פי' שהראשון הערה והנשארים הוסיפו קצת ועדיין היא מקצת בתולה, א"נ שכולן הערו בה נבד, ור' אומר הראשון בסקילה וכולן בחנק, פי' דס"ל כר"א ור"ש דבתולה שלימה בעי', אבל בבעל כ"ע מודים שעשאה בעולה בהערה ולא מיקרי בתולה. אע"ג שיש לה מקצת בתולים דפסיקא לה לש"ס הכי דיבמות דנ"ה וכו', אשה נבעלה מנ"ל אתיא קיחה קיחה וכו', והביאני לזה שראיתי פ"ג מה"א (מה' אישות סה"ה) שהוגה מחדש בין שבא עליה שלא כדרכה ה"ז מקודשת וכו', ומש"ה הגיהו בהרבה מקומות, וכמו שנעורר לק' אי' לה', וכל הולך ישר יראה דדעת רבינו בפי' סוגייא דקי' כמ"ש, ומש"ה לא הזכיר דין זה שהבעל קונה שלא כדרכה, ול' הפ"ס מתפרש בהערה וכו' עכ"ב.

וקודם שנבא ליישב קושיותיו על המשל"מ, נעמוד נעקור כל מה שנטע בזה בענין של"כ, והנה מלבד שפירושו בסוגייא זר ורחוק מאד מאדם לפי' דשלא כדרכה פירושו כדרכה, אלא שלא גמר ביאתו רק הערה דאפי' בדברי תורה היה קשה הדבר לפי' כן, וכ"ש בדברי אמוראי שדרכן לפ' בהדיא במראה ולא בחידות, וכל המפרש כך אומר על הן לאו, דאיך יתכן לומר דשלא כדרכה פירושו כדרכה אלא שלא מירק, הם כי לא להזכיר, בר מן דין הרי מעומק הסוגייא מוכח בהדיא דא"א לומר כן בשום פנים, דהא חזי' התם דר' דריש שהאשה נקנית בביאה מקרא דובעלה ולא מבעולת בעל כריו"ח, ובעי ור' האי בעולת בעל מאי עביד ליה, ההוא מיבעי ליה בעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה ואין אחר עושה אותה וכו', ואם אי' דהך שלא כדרכה פירושו בהערה ולעולם בכדרכה, ק' קרא ל"ל הרי בההיא דיבמות ילפי' לה מקיחה קיחה דאשה נקנית לבעל בהערה, ול"ל בעולת בעל, א"ו האי בעולת בעל מיבעי ליה שלא כדרכה ממש דקונה, וכפשטה דסוגייא לכל הישר הולך ולא מן השם הוא להפוך משמעות הדברים ולגנב אותם מהלכות, ואיני יודע באמת על מה סמך החכם הזה לאפוכי מעיקרא, ולפי' תרי סוגייאי הך דקידושין וההיא דסנהדרין נגד הפשט ממש, ולחלוק ביד רמה על כל גדולי יש' אשר מימיהם אנו שותים ומפיהם אנו חיים, המה רבותינו הקדושים הפו' והמפ' רש"י ובעלי התו' דמפרשי שלא כדרכה ממש, ומוכרח הוא דהא מאחר דגמרי' בהע"י אשה נבעלה מקיחה קיחה מעריות, כי היכי דילפי' בהך ג"ש דקונה בהערה כי היכי דחייב בעריות בהערה, ה"ה דקונה שלא כדרכה מהך ג"ש גופה דאין ג"ש למחצה, ותדע דהתם בהע"י אמאי דתניא התם (יבמות נ"ד א') ביבמה יבא עליה כדרכה ולקחה שלא כדרכה, הק' הרשב"א בשיטתו וא"ת שלא כדרכה ל"ל קרא מג"ש דביאה ביאה נפקא מעריות, דכתיב בהו משכבי אשה, ותי' בתו' דאצטי' ביבמה שלא תאמר הואיל ועיקר קרא לקיום זרע ושלא כדרכה ליכא קיום זרע קמ"ל ע"כ, ולכאורה ק' מאי קשיא ליה למר, הא הגזרה שוה דביאה ביאה דילפי' התם היינו בהערה ומה ענין הערה לשל"כ, א"ו כי ילפי' ג"ש לכולה מלתא ילפי' בין להערה בין לשל"כ דאין ג"ש למחצה, וכל מה שנתעלם המ"ה בזה אין לו סמוכות כלל, רק שסמך על אותו הדפוס ישן שראה שלא נזכר הא דשל"כ בדברי הרמב"ם, וליכא מינה שום ראיה, דמי יודע למה השמיטוהו המדפיסים, ואולי מפני הטעם שכתב המ"ה גופיה מחמת לעג האומות, ואיך שיהיה מה שהגיהו כך בשאר הדפוסים יפה הגיהו, ומוכרח הוא כדבעי' לברורי בס"ד.

ואלו הן המקומות אשר גזר אומר המ"ה שיש למחוק מה שהגיהו של"כ, א', בפ"ג מה"א שהוגה שם של"כ, וכתב המ"ה וזה אינו דאין אשה נקנית של"כ, ולזה כבר הוכחנו דפירושו בסוגייא דקי' לא ניתן ליאמר, אלא העיקר כפירש"י ז"ל וכפשטן של דברים, וכמו שהוכחנו ג"כ דכיון דילפי' קיחה קיחה אית לן למילף של"כ כי היכי דילפי' להערה. ב', בפ"ב מה' יבום הוגה דיבם קונה יבמתו בשל"כ, דהכי אי' ביבמות כדכתי' לעיל בסמוך, והשיב ע"ז המ"ה דרבינו

ופי' הסוגיא דגמרא בבא עליה כדרכה מותר ליקח אותה שלא כדרכה, וכן משמעות הסוגיא וכא אפיקתה לכדרכה, דהוא מלהקים לאחיו שם נפקא משמע דמצות יבום כדרכה ע"כ. וגם בזה פירושו זר בתכלית, דמאחר שבא עליה כדרכה וקנאה שפי' שהרי היא אשתו גמורה, יכל מאי דבעי ליעביד בה כמו אשה דעלמא, וכ"ת דמ"מ סד"א דיבמה אמירא דלא התיר הכתוב אי' דאשת אח אא"כ בכדרכה דשייך קיום זרע, אבל ביאה של"כ לעולם אסור בה, הילכך אצטי' קרא גברוי, הא ליתא דמ"מ כ' ולקחה לא שייך, דאחר שכבר קנאה בכדרכה הרי לקוחה ועומדת, ומה שייך ל' לקיחה דנימא ולקחה של"כ להתיר ביאה של"כ אחר שקנאה, ומ"ש שכן משמעות הסוגיא אין כאן שום משמעות, אלא כך אמיתות משמעות דתלתא קראי כתיבי בענין קנין היבמה להקים לאחיו וכו', יבמה יבא עליה ולקחה לו, מלהקים לאחיו נפ"ל כדרכה דקונה, ומיבמה יבא נפ"ל דאפי' בשוגג או באונס קנה, ומלקחה לו נפ"ל דאפי' של"כ קנה, ואי לאו להקים לאחיו לא הוה מרבי' של"כ ביבמה מולקחה לו, דסד"א כיון דעיקרו אינו אלא להקים לאחיו וכו', לא קנה אלא בכדרכה וה"ד לאשה דעלמא, אבל השתא דכתיב להקים וכתיב ולקחה מכח יתורא מרבי' של"כ דקנה גם ביבמה. ופוק חזי עד כמה נתעלם המ"ה להחזיק דבריו, דעם היות שמלא בפי' המש' להרמב"ם שם דבעי' דיבם קונה של"כ, אפ"ה עודנו מחזיק בסברתו, וכתב ובפי' המש' לרבינו משמע דיבם קונה את יבמתו בשל"כ, וכן נשיאת זונה וחללה של"כ. שהסברה התם כוונתו על הערוה, דבאמת של"כ אין היבם קונה ולא נשיאת זונה וחללה, אלא דכל ערוה באסורה היא אשל"כ וכו' ע"ש, ובשיטתיה אזיל דכי היכי דפי' של"כ דסוגיא דקי' דר"ל הערוה, ה"נ רצה לתקוע עצמו ולפי' כן בדברי הרמב"ם, ומגבב שוא נגד הגאון בפרע במפרש, בר מן דין אילו עיין היטב בדברי הרמב"ם היה רואה שאינו סובל פירושו כלל, דז"ל רבי' שם הבא על יבמתו באיזה לד ביאה קנה קנין גמור והערוה הוא וכו', ואמרו לא חילק וכו', ר"ל לא חילק הכתוב בין ביאה כדרכה לשל"כ, והוא אמרו במשכב זכור משכבי אשה מגיד הכתוב שב' משכבות יש באשה ע"כ, הרי שרבינו לא נתן מקום לטעות בדבריו, שהוא עצמו ביאר מהו כוונתו באומרו של"כ דהיינו משכבי וכו', והאי מסיים נמי אא"כ וכן כל הבא על א' מכל העריות וכו'. בין כדרכה בין של"כ נפי' שעשאה זונה וכו' ע"ש, הרי בהדיא בדברי רבי' דבל"כ עשאה זונה, הרי מבואר שלא כמ"ש המ"ה, דמידי הוא טעמא אלא להרמב"ם, הא הרמב"ם גופיה הוי תיובתיה ויפה השיגו בל' הרמב"ם, וכ"כ ג"כ הרא"ש ובנו בטורים וכן מבו' באה"ע סי' קס"ז. ואין לתמוה שראיתי דפוס ישן שמלא המ"ה, ותדע שהרי גם בפ"א מהא"ב דין י' בענין חיוב כרת או מלקות בעריות התם נמי לא היה כתוב בד' ישן א' כדרכה וא' של"כ, והגיהו בד' אחרים, ובזה הוכרח המ"ה להודות שיפה הגיהו, ואיך לא התעורר ללמוד מכאן דכי היכי דהכא ע"כ כתוב היה בהעתקות שהועתקו מיד הקדש של רבי', אלא שהמדפיסים השמיטוהו משום תכלית, ה"נ בכולהו אידך עמו שמעה, וע"ע שם בדברי המ"ה שיש עוד מקומות אחרים שהוגהו, והודה שכן ועכ"ז לא רצה להודות בהנך.

ג', בפ"ג מהא"ב דין ו' כתוב באו עליה עשרה והיא בתולה וכו', הא' בסקילה ושאר בחנק, בד"א שבאו עליה כדרכה. אבל אם באו עליה של"כ עדיין היא בתולה והכל בסקילה כך הוגה שם, וכתב המ"ה כאן וכבר ביארנו שהוא טעות, דרבינו פי' כר' ע"כ. ובפ"ג אהדכתב שם הה"מ דקי"ל כחכמים דפליגי עליה דר', כתב שם המ"ה דלכאורה יש ראיה לס"ה בפי' המש' לרבינו, דמתני' איירי שבא עליה הראשון כדרכה וכו', מיהו מדנקיט רבינו ברישא באו עליה עשרה והיא בתולה, משמע דאיירי בשערה או של"כ, וליתא לגי' המ"מ ומ"ע, ועי"כ חזר בו רבי' מפי' המש' ומפי' מתני' בשל"כ כפירש"י. יעו"ש כו' דהוי כתב במתני' וכו' ע"כ. וליתא כלל, ואם היה מדקדק בל' רבינו לא היה דוחה דברי המאורות הגדולים ודברי רבינו גופיה בפירושו למימר דהדר ביה, שהרי ברישא כתב באו עליה עשרה והיא בתולה וכו', ובסיפא כתב ועדיין היא בתולה, ומאחר דברישא לא קאמר ועדיין היא בתולה כמו בסיפא, הורה לדעת דרישא בכדרכה, אלא דקמ"ל דאע"ג דלא הכיר הראשון אלא מקצת בתולים, כגון שלא מירק כ"כ באופן שגם בביאת האחרון היא בתולה במקצת, כל שאינה עכשיו כמו שהיתה בביאת הראשון אינה אלא בחנק, אבל אם בביאת האחרון עדיין היא בתולה, כלו' עדיין היא כמו בביאת הראשון, שהרי לא היו אלא בשל"כ כולן בסקילה, וטעמא דרבנן פסק וכמ"ש המ"ע והמ"מ והמשל"מ, וע"ע מ"ש לקמן.

ד', בפי"ה דין (ז') [ו'] כתב רבי' כל הנבעלת לאדם שעושה אותה זונה בין באונס וכו', והוגה שם בין כדרכה בין של"כ, וכמו כן ברפי"ט גבי חללה התם נמי הוגה הכי, וכתב המ"ה דליתא ומסיים המורם דדוקא בעריות ריבה קרא משכבי אשה דלא עדיף ביאה מגונה זו מכדרכה, אבל באמת לאו שמה ביאה ואינה נאסרת על בעלה ולא לכהונה ולא משום בעולה לכ"ג ע"י של"כ, ולא הבעל ולא היבם קונה בו ע"ש, וכל דבריו בענין זה בטעים ומשובשים, ושארי ליה מאריה דנאמר יד מפרק הרים ומתיר איסורים, דמתיר העריות לומר דאינה נאסרת על בעלה ולא לכהונה בביאה של"כ ואינה זונה, וכבר ראינו בל' הרמב"ם שבר"פ הע"י שזונה גמורה היא, וכ"כ הרא"ש שם, ואפי' בערוה בלבד בשל"כ ביאה גמורה חשיבא כהערוה בכדרכה, דתרווייהו שוין הואיל וילפי' ממשכבי אשה, ואיך יתכן בעולם דלגבי קטלא נינהו והיא לא נאסרה הם כי לא נזכיר. וכך מבו' בגמ' ביבמות (נ"ה ב') ובפ"ד דסוטה דכ"ו, דבעי' ב"ז דכתב רחמ' בסוטה ל"ל, א"ר שבת פרט לשקינא לה של"כ, א"ל רבה של"כ משכבי אשה כתיב, אלא אמר רבה פרט לשקינא לה דרך איברים, ופירש"י משכבי אשה כתיב הוקשו ב' משכבותיה לכל דברים, וכיון דנאסרת עליו אמאי לא הוי קינוי ע"כ. הרי נפיק ב"ש ערוך דנאסרת על בעלה בשל"כ, ואגב שיטפיה אשתמיטתיה להמ"ה הגז' תלמוד ערוך בב' מקומות, וגם דבספרי (נשא פי' י"ג) מפורש בהדיא ואת כי שטית, אין לי אלא כדרכה של"כ מנין, ת"ל וכי נטמאת ע"ש, וכן הוא מבואר באה"ע סי' ו' איזו היא זונה זו שנבעלה לא' מן העריות, ל"ש חייבי מיתות וכו', בין כדרכה בין של"כ, משהערה בה עשאה זונה, וכ"פ מרן שם וכל הפו' פה אחד. ולא בזה לי אהא בלבד, אלא אף על מ"ש שאין האשה נקנית לבעלה ע"י ביאה של"כ, דהא נמי אתי מינה חורבא, שעי"ז הרי הוא מתיר א"א לעלמא שאם קידש א' בביאה של"כ הרי היא מותרת בלא גט, והוא נגד הש"ס וכל הפו' וכל המפ', ודבר זה רע ומר ישתקע הדבר ולא יאמר.

אף גם זאת בתולה שנבעלה שלא״כ, אע״ג דבעולה שלמה בהיתר היתה, אפ״ה אסורה לכ״ג, ודלא כמ״ש המ״ה גם בזה, דמ״ש דקי״ל כר״מ דבפי׳ הבע״י דנ״ע וכו׳, וכדכתי׳ לעיל משמיה, הא נמי ליתא, דהא רב קאמר התם בהדיא נבעלה שלא״כ פסולה לכ״ג, והתם איתמר דרב דאמר כר״א, אלא דלר״א לא מתוקמא דליתסרא לכ״ג בלבד משום בעולה ומותרת לשאר כהנים אלא בממאנת כדאוקמוה בגמ׳, דאילו בפנויה שנבעלה ואפי׳ שלא״כ הרי היא זונה לר״א ואסורה לכל כהן, אבל נדון דנא קי״ל כר״א בהא דסבר דפנוי הבא על פנויה עשאה זונה אפי׳ בביאה שלא״כ, היכך נדון מתוקמא מילתיה דרב בפנויה ומשום בעולה, דבהא קי״ל כחומרא כר״א ור״ש דבעי׳ כל בתוליה קיימין בין כדרכה בין שלא״כ, דהא דל ר״א הא ר״מ ור״ש לא איפסיקא בעלמא הלכתא כמאן מנייהו לפום ש״ס דידן דסלקא בתיקו בעירובין (מ״ו ב׳), הילכך אית לן למינקט כר״ש לחומרא במידי דאו׳, וכ״ב דירוש׳ (שביעית פ״ה ה״ז, ל״ה ע״א, ומקבילות) פסקו בהדיא כר״ש לגבי ר״מ, וה״ט דאיתמר שם בגמ׳ רב וריו״ח דאמרי תרווייהו בוגרת לא ישא, ואם נשא יוציא, ואילו לר״מ פשי׳ דאפי׳ אם נשא מוציא דלדידיה דדריש בתוליה כל הבתולים משמע, א״כ בוגרת דכלו מקלת בתוליה אסורה לגמרי כמו בעולה, אלא דלא פסיקא להו לאמוראי הלכתא כמאן, הילכך נקטינהו לא ישא ואם נשא יוציא, ולפי״ז יש מקום לומר דהה״נ בנבעלה שלא״כ, דאע״ג דלא ישא מ״מ אם נשא יוציא, כיון דס׳ הוא אם הלכה כר״מ אם כר״ש, אלא דל׳ הרמב״ם שכתב נבעלה שלא״כ ה״ז כנבעלה כדרכה, משמע דאף אם נשא יוציא, וצ״ל דמ״מ מאיסא טפי מבוגרת הילכך מחמירי׳ בה, והיינו מש״ש הה״מ בדין י״ד נבעלה שלא״כ וכו׳, מימרא שם דרב אמר הכין, ופלוגי׳ דתנאי היא בסוגייא ע״כ, וגם בזה הזר המ״ה שם וכתב עמ״ל שכ׳ חסר כאן לשון, וכצ״ל נבעלה שלא״כ ה״ז כנבעלה כדרכה, וזוהי גי׳ המ״מ וכו׳, ואני אומר שבד׳ אדם הוגה בטעות וכו׳, וכל זה טעות, דאי ס״ד דגרים המ״מ נבעלה שלא״כ ה״ז כנבעלה כדרכה, מאי האי שסיים המ״מ דרב אמר הכי ופלוגי׳ דתנאי היא דהוא שפת יתר, ובהכרח המ״מ גרים נבעלה שלא״כ ה״ז מותרת, והיינו דסיים המ״מ מימרא דרב ופלוגי׳ דתנאי היא, ר״ל דלית הלכתא כרב ואיהו אליבא דר״א קאמר וכמ״ש בתו׳ וכו׳ ע״ש, ועמו הסליחה דבריו הן בטעות גמורה, והעיקר כמ״ש המשל״ם ואין בדברי הה״מ שום שפת יתר, דהכי כוונתו מימרא שם דרב אמר הכי, כלו׳ כמ״ש רבינו ופלוגי׳ דתנאי היא, ורב פי׳ לחומרא וכדאמרן, ולא ניחא ליה לרבינו לידחק במה שנדחקו בתו׳ שם, אבל מה שרצה לומר המ״ה שהה״מ גרים בדברי רבינו נבעלה שלא״כ מותרת, הא ודאי לכל חיבר הולך הוא נמנע לומר כן, דא״כ מאי שייך לכתוב על זה מימרא שם דרב אמר הכי, והלא אדרבא איפכא הוא שרב לא אמר הכי כדברי הרמב״ם, וזה ברור לכל מבין. ולא אחשוך פי מלומר מאי דק׳ ע״ד המ״ה בתוך המשך דבריו מדידיה אדידיה, דהוא כתב דבההיא דפ״ג יש למחוק אותה הגה׳ דנבעלה שלא״כ וכו׳, דפלוגי׳ דר׳ ורבנן לאו בשלא״כ אלא בהערה, ופי׳ הרמב״ם כר׳ דדריש לבדו, ולכך הראשון לבדו בסקילה וכלן בחנק, וכתב המ״ה דטעמו דר׳ דס״ל כר״א ור״ש דבתולה שלימה משמע, וא״כ היכי כתב בפלוגי׳ דר״מ עם ר״א ור״ש דקי״ל כר״מ דבתולה מקלת בתולים משמע. ובתוליה משמע כל בתולים, ומש״ה אסור בוגרת לכ״ג, והנה מאחר דקי״ל כר״מ דבתולה אפי׳ מקלת בתולה משמע, א״כ הכא ע״כ אית לן למפסק כת״ק דכולן בסקילה, והיכי אמר מר דקי״ל כר׳ דס״ל כר״א ור״ש ומש״ה אינו בסקילה רק הראשון, והו״ל תרתי דסתרן אהדדי ומזכי שטרא אבי תרי וברור.

הגם הלום מ״ש הר״ב מ״ה, דבתולה שנבעלה בהערה והשיר מקלת בתולים דתלי בפלוגי׳ דר״מ עם ר״א ור״ש, דלר״מ דוקא אסורה לכ״ג משום דבתוליה כל בתולים משמע. וכי היכי דממעט בוגרת ה״נ ממעט נבעלה בהערה, אבל לר״א ור״ש כי היכי דמכשירי בוגרת משום דבתוליה מקלת בתולים משמע, ה״נ מכשירי נבעלה כדרכה אף שהשיר מקלת בתולים, ובזה רצה לתרץ קו׳ המשל״ם על מ״ש בשי׳ מקובלת בשם הרא״ש ע״ש, הא נמי דבר שאין לו שחר, וחלילה לומר כן שיהא שום תנא דמכשיר לכ״ג אשה שנבעלה כדרכה בהערה אפי׳ לא השיר בתולים כלל, דמ״מ בעולה היא, ובכל דוכתא מלינו א׳ המערה וא׳ הגומר, וכ״ש אם היה שם הסרת מקלת בתולים לא תהא כזאת בישראל, וכל פלוגתייהו דתנאי היינו היכא דלא היה בה בעילה כלל, דהיינו בבוגרת, דר״מ סבר דמשמע״ה כתיב בתוליה לומר דבעי׳ כל בתוליה קיימין למעט בוגרת דכלו מקלתן, ור״א ור״ש סברי איפכא, דאי הוה כתיב בתולה הוה משמע למעט בוגרת, אבל בתוליה משמע דסגי במקלת בתולים, והילכך בוגרת כשירה, ומיהו מלתא דפשי׳ דהיינו דוקא היכא דלא איפגימא ע״י ביאה, אבל איפגימא ע״י ביאה אפי׳ בהערה בעלמא, כיון דביאה זו ראויה להסרת בתולים אפי׳ לא השיר כלל פשי׳ דאסורה לכ״ע לכ״ג, ועד כאן לא פליגי אלא בביאה שלא״כ, דמר מדמי לה לדרך איברים ואינה פגומה, ומר מדמי לה לכדרכה, אבל בכדרכה אין בה מחלוקת כלל, דלכ״ע נאסרת בהערה כמו בגמר ביאה.

ואף גם זאת מ״ש המ״ה ההיא דבאו עליה עשרה, שהראשון הערה בה והשיר מקלת בתולים והבאים הוסיפו קלת כל א׳ ועדיין היא מקלת בתולה ע״ש, עמו הסליחה מילי דכדי נינהו, דכל שהיה שם הסרת בתולים הא לא מיקרי הערה אלא גמר ביאה, כי לא כל הכוחות שוות, ומ״מ גמר ביאה היא לאפוקי מהמ״ה דבעא מימר דההיא דירוש׳ דהערו בה עשרה ועדיין היא בתולה משלם קנס, איירי שכל א׳ הוסיף להשיר קלת, ובזה רצה לסתור כל דברי המשל״ם ע״ש, ולא אמר כלום דכל שיש הסרת בתולים ע״י ביאה, משם ואילך פשי׳ דתו אין זו בתולה ומהיכא תיתי שיהיה עוד חיוב סקילה להאחרים ולא קנס לנערה שלא אורסה, ולא מיקרייא הערה אלא בהכנסת עטרה בלבד בלא הסרת בתולים כלל, ומ״מ ביאה גמורה היא ובעולה מיקרי לכ״ע, ובהא ל״פ ר״מ ורבנן, אלא כי פליגי בשלא״כ וכדפירש״י וכל המפ׳, ומ״ש המ״ה שם בתוך דבריו שיש חילוק בין תחלת הערה לסוף הערה, אף שמלינו זכר לדבר זה בדברי התו׳, דהביא המשל״ם שם בד״ה עוד כתבו התו׳ וכו׳, מיהו כבר פי׳ דבריהם שם הרב הנז׳ דכוונתם למאי דאיכא פלוגי׳ דרבנן בתראי שהביא שם המשל״ם, דלדעת הר״ב ע״ז כל שהכניס מעט מהעטרה חשיבא הערה, וחכמי דורו חלקו עליו וסברי דבעי׳ הכנסת כל העטרה ע״ש, והיינו דלדידהו ס״ל דכל שלא הכניס כולה נשיקה מיקרי ולא הערה. אבל ליכא למ״ד דבהערה גופה דאי׳ בש״ס יש חילוק בין תחלת הערה לסוף הערה, וגם ליכא למ״ד דהשיר בתולים הערה מיקרי.

וכל שאין רשאי לישא בתו אי אתה רשאי לישא אלמנתו. (ב). בן תשע ויום אחד שהביא שתי שערו׳ שומא, מבן תשע שני׳ ויום אחד עד בן שתים עשרה שנה ויום אחד שהביא שתי שערות שומא, רבי יוסי ברבי יהודה אמר סימן, מבן שתים עשרה שנה ויום אחד עד בן שלש עשרה ויום אחד שהביא שתי שערות, הרי הוא כאיש לכל דבר, בן ארבע עשרה שנה ובן חמש עשרה שהביא שתי שערות, הרי הוא כבן תשע ויום אחד לכל דבר, בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות, אף על פי שהביא אחר מכן הרי הוא כסרי׳ לכל דבר, בת עשרים שנה שלא הביאה שתי שערות, אף על פי שהביאה אחר מכן הרי היא כאילונית. (ג). רבי יוסי בן כיפר אמר שנת עשרים שנכנסו הימנה שלשים יום, מונין אותה שנה שלמה, הורה רבי בלוד על תינוקת בת שמונה עשרה שנכנסו הימנה שלשים

חסדי דוד

סיפא דמלתא מ״ש הה״ה ומסיק דע״י שלא״כ לא נעשית בעולה לכ״ג, ולא זונה וחללה ולא נאסרת על בעלה, ולא חשיב קנין בבעל ויבם ולא מיקרי ביאה זולת דשערוה חייב ע״ש, כל זה שלא כדת של תורה לא תאבה לו ולא תשמע אליו ולא תחוס עינך עליו ולא ישמע על פיך. אלא יפה הגיהו בדפוסים החדשים בין כדרכה בין שלא״כ, דטעות נשמט באותו ד׳ ימן, דבכלה שלא״כ חשיבא כדרכה, ולא עוד אלא דכי היכי דבכדרכה אין חילוק בין הערא׳ לגמר ביאה הה״נ בשלא״כ, רק לענין קנס דאונס ומפתה בהא איכא פלוג׳, דלדעת הרמב״ם אינו משלם קנס על ביאה שלא״כ, ולדעת הרא״ש ורובא דרבוותא חייב קנס. ולענין שפחה חרופה דאינו חייב בשלא״כ, שנ׳ בה שכבת זרע, וכן לענין מוציא ש״ר כמ״ש הרמב״ם פ״ג מה״נ, וה״נ הבא על נערה בתולה ביאה שלא״כ עדיין בתולה מיקרייא לענין קנס לאונס או מפתה אותה לכ״ע, כדאי׳ התם בפ׳ בן סורר דמודה ר׳ לענין קנס דכלהו משלמי, אבל לכל שאר מילי דין שלא״כ שוה לכדרכה, ודע דאיכא נמי אחריתי שלא הביאה הה״ה והיא בפ״ג דמו״מ, דהתם נמי הגיהו לענין טו׳ בועל נדה בין כדרכה בין שלא״כ, והתם נמי קושטא הוא, דהכי דריש להדיא בת״כ (מצורע פ״ו פ״ד, ע״ח ג׳) משכב ישכב ע״ש, ואצט׳ משום דטו׳ מאי׳ לא ילפי׳ וע״ש במשל״ס, וע״ע בפ״ק דקדושין דכ״ב, אדפריך ש״ס אלא מעתה שפחה כנענית תקנה בביאה דהא אגביהיה, כי קאמרי׳ זה נהנה וזה מצטער הכא זה נהנה וזה נהנה, ופריך שלא״כ מא״ל, ומשני מאן לימא לן דלאו הנאה היא, ועוד משכבי אשה כתיב הקיש הכתוב כדרכה לשלא״כ ע״ש, הרי בהדיא דמהתם ילפי׳ לכל מקום דשלא״כ חשיב כדרכה ותו לא מידי.

(ב). בן תשע ויום א׳ וכו׳. מקצת הך מתניתא מייתי לה בפ׳ יוצא דופן דמ״ו, אלא שיש הפרש גדול מלישנא דהתם ללישנא דהכא, והתם ה״ג בת בן ט׳ שנים שהביא ב׳ שערות שומא, מבן ט׳ ועד י״ב שנה ויום א׳ שומא, ר״י בר״י אומר סימן, בן י״ג שנה ויום א׳ דברי הכל סימן, ופריך התם הא גופה קשיא אמרת מבן ט׳ עד י״ב ויום א׳ שומא, הא י״ג שנה גופה סימן, והדר תני בן י״ג ויום א׳ סימן, הא שנת י״ג גופה שומא, מאי לאו תנאי היא, דמר סבר תוך זמן כלאחר זמן, ומ״ס תוך זמן כלפני זמן, ודחי לא דכ״ע וכו׳, ואשכ״א וכו׳ ע״ש. ובבבא דרישא דבן ט׳, כתבו התו׳ אי ל״ג ויום א׳ א״ש דאתיא אף כר״י, ואי גרסי׳ יום א׳ מיירי באין עודן בו בשנת י״ג דמודה ר״י בנשרו ע״כ, פי׳ דמ״ש ר״י בר״י מבן ט׳ עד י״ב וכו׳ סימן, מוקמי׳ התם בתר הכי כשעודן בו כשהגדיל. ואז חשיב גדול למפרע מבן תשע ויום אחד, אבל נשרו בשנתיים אגלאי מילתא דשומא היו ומודה ר״י בר״י ע״ש.

והשתא נלכה נא לפי הנוס׳ שלפנינו בתוס׳, והנה רישא נתבארו מתוך דברי התו׳, דמאחר דגרסי׳ הכא ויום א׳, ע״כ לר״י בר״י אצט׳, דאילו לרבנן בבא יתירה היא, שהרי אפי׳ מכאן ואילך עד י״ב הויין שומא כדלקמן, אלא לר״י בר״י דסבר סימן מבן ט׳ ויום א׳ ולמעלה, קמ״ל רישא דמ״מ מיד כשהביא ב״ש והוא בן ט׳ ויום א׳ אנו מסופקים שמא שומא נינהו, עד שיוכיחו עליו, שאם לא נשרו אלא עודן בו בשנת י״ג בהא הוא דפליג ר״י בר״י, וסבר שאז אנו מחזיקים אותן לסימן למפרע. ובזה נתבארו תרתי בבי קמאי, אבל בבא שלישית עיניכם הרואות מה נשתנה הל׳ שבה מל׳ הש״ס יק׳ נישבה. והיה נר׳ לומר דהך תנא סבר ודאי תוך זמן כלאחר זמן, אלא דמ״מ לא יתכן מ״ש עד בן י״ג ויום א׳ הרי הוא כאיש וכו׳, דמדקאמר עד משמע הא משם ואילך לא, ואדרבא משם ואילך איש גמור הוא לכ״ע, ויש ליישב דה״ק מבן י״ב ויום א׳ עד בן י״ג ויום א׳ הרי הוא כאיש להך סברא, אבל משם ואילך אם הביא ב״ש לא שייך ביה כך ליש׳ דהרי הוא כאיש, אלא הרי הוא איש גמור לכ״ע, ומ״מ ק״ל אדמהדר בגמ׳ לאשכוחי תנא דס״ל תוך זמן כלאחר זמן, אמאי לא מייתי הך תוס׳ דשהכרה ס״ל הכי, ואפ׳ הוה קים ליה לש״ס דלא נשנית בי ר״ח ור״ה ולא סמכי עלה. והולם ריויה די רביעאה לא חזיתיה בש״ס והזותו מוכיח דט״ס יש בו ואיפכא ל״ל, בן י״ד שנה ובן ט״ו שלא הביא[1] ב״ש, ופשוט דה״ק אפי׳ בן ט״ו, כל שלא הביא ב׳ שערות הרי הוא כבן ט׳ וקטן מיקרי לכל דבר, וט״ו דקתני לאו דוקא אלא אפילו טפי עד בן עשרים דתנא בתר הכי.

ובבא זו דבן עשרים וכו׳, נר׳ דקיימא אמתני׳ דתנן בס״פ (בספ״ה), בת עשרים שנה שלא הביאה ב״ש תביא ראיה שהיא בת כ׳ שנה והיא איילונית לא חולצת ולא מתייבמת, בן כ׳ שנה שלא הביא ב״ש יביא ראיה שהוא בן כ׳ שנה והוא סריס לא חולץ ולא מייבם, ואמרי׳ שם (מ״ז ב׳) והוא שנולדו בו סימני סריס, וה״ה ודאי בבת דבעי׳ שנולדו בה סימני איילונית וכ״כ [הרמב״ם] ז״ל (פ״ב מה׳ אישות ה״ד) ופשוט הוא, והא הוא דקתני הכא, דכיון שנודע שהוא בן כ׳ או בת כ׳ ולא הביא ב״ש ונולדו בו סימני סריס או סימני איילונית, אעפ״י שהביאו שערות אחר מכן לא משגחי׳ בהו, דאינם אלא שומא בעלמא, והרי הן בחזקת סריס או איילונית כמות שהיו, ואינה בכלל הלולה

1 וכ״ה בכי״ו ובתשה״ג, עיין תס״ר, עמ׳ 273.

יום שיהא כתינוק׳ בת שמונה עשרה ויום אחד לכל דבר. (ד). ואלו הן סימני של בוגר׳, רבי אלעזר בר׳ צדוק אומר משיתקשקשו הדדין, רבי יוחנן בן ברוקא אומ׳ משיכסף ראש החוטם, רבי יוסי אומר משיקיף עטרה, רבי שמעון אומר משתתפשט את הכף, וכן היה רבי שמעון אומר כשם שאמרו שלשה סימנין מלמעלה כך אמרו שלשה מלמטה, פגה מלמעלה לא הביאה סימנין

חסדי דוד

ויבוש כלל, כך גר׳ פי׳, והך מתניתא מייתי לה בהערל ד״ף, איזהו סריס חמה כל שהוא בן ך׳ ולא הביא ב״ש, ואפי׳ הביא אחר מיכן ה״ה כסריס לכל דבריו, ואח״כ מייתי כה״ג באיילונית ע״ש, ורש״י לא פי׳ מידי, אך לע״ד לא מתוקמא הגא כדאמרן, אך לא מצאתי שהזכירה הרמב״ם שם בפ״ב, רק ראה זה מצאתי בחדו׳ הרשב״ן בס״פ יוצא דופן, וז״ל מי שהביא כל סימני סריס אפי׳ הביא שערות הרי הוא סריס לא הולך ולא מייבם, הביא מקצת סי׳ והביא שערות ה״ה כגדול, לא הביא שערות עד בן כ׳ ולא מקצת סי׳ סריס ה״ה קטן לא הולך, ואם יבם ביאתו כמאמר, מבן כ׳ עד רוב שנותיו ה״ה קטן, מכאן ואילך סריס אפי׳ לא הביא סי׳ סריס, לא הביא שערות והביא מקצת סי׳ סריס והוא בן כ׳ ה״ה סריס ע״כ, ועכ״ז אינו מפורש בדבריו כמ״ש כאן בהדיא, ומ״ש ר״י בן כיפר הכא כן הוא בגמ׳, אלא דהתם תני שבת כ׳ שילאו ממנה ל״י הרי היא כשנת כ׳ לכל דבריה, ומ״מ הענין א׳, ובגמ׳ איפסיקא הלכתא כר״י בן כיפר, והפי׳ מבואר, דכיון דלא תנינא בן כ׳ ויום א׳ ש״מ דלא דמי לדנשיג, דהכא לא בעי׳ כ׳ שלימות אלא הדש א׳ בשנה השוב שנה, וכאילו נשלם שנת העשרים דמי, כך פי׳ כל המפ׳, אבל הרמב״ם שם (הנ״ל) כתב בן כ׳ שנה פחות ל׳ יום, ועי״ש נהה״מ שנדחק לפי׳ אליביה ליפ׳ דגמ׳, דמ״ש שילאו פי׳ שעתידין לצאת ע״ע, אבל נ׳ התוס׳ דהכא יותר ק׳ ניישבו אליביה דהרמב״ם, ויש לדחוק ולפ׳ דכיון שנכנסו הל׳ יום האחרונים מיד נוגין אותה שנה שלימה. ומאי דקתני הורה ר׳ יהי׳, הא נמי אי׳ בגמ׳ ואתיא כר״א דמתני׳, **דסבר הזכר** כדברי ב״ה דסברי כ׳ שנה, והנקבה כדברי ב״ש דסברי ח״י שנים ע״ש, ומ״מ אע״ג דתניא דהורה ר׳ הכי, עכ״ז לא נקטו הפו׳ כוותיה אלא כב״ה דמתני׳ דלא חילקו בין זכר לנקבה.

(ד). ואלו הן וכו׳. בגמ׳ ס״פ יוצא דופן אדתנן איזהו סימניה ריה״ג אומר וכו׳, אי׳ התם (מ״ז א׳) ת״ר אלו הן סי׳ בגרות וכו׳ כי הכא, ובמ״ש ריה״ב פריך בגמ׳ דמשיכסיף אזוקנא לה, אלא א״ר אבי משיפליל ראש החוטם ע״ש, ואין הפרש מלי התוס׳ דהכא למ״ש שם בגמ׳ רק בדברי ר״ש, דהכא קאמר משתתפשט את הכף, ובגמ׳ תניא משיתמטך הכף, והנה רש״י פי׳ בין סימני דמתני׳ בין סי׳ דברייתא דכולהו סי׳ בגרות קאמר, ובדברי ר״י דברייתא דמשיקיף עטרה, פירש״י דהיינו נמי מ״ש ר״י במתני׳ שיהא נותן ידו על השוקן ושוקע ושוהא לחזור ע״ש, אבל התו׳ הק׳ עליו, הדא דאי הד שיעורא למה שינה ר״י לשונו, ותו דכל תנאי דגמ׳ שום א׳ מהם אינו מזכיר משיעורא דמתני׳, ועוד דא״כ בבוהל לא נתן שום סי׳ וכו׳, לכך פיר״ת דאיזהו סימניה דמתני׳ אבוהל קאי, דהיינו סימני נערות, וסיימו דלפי״ז א״ש מ״ש בגמ׳ הלכה כדברי כלן להחמיר לענין מיאון ע״ע. והרמב״ם בפ״ב מה״א דין ז׳ כייל ותני כל הסי׳ דמתני׳ ודמתניתא דתמניא ניניהו, ובדין ה׳ כתב כל אלו הסי׳ ה׳, נראה בבת סי׳ א׳ מכל אלו או כונן והיא בת י״ב שנה או פחות אין משגיחין בו והרי היא קטנה, נעשית בת יב״ש ויום א׳ ונר׳ בה סי׳ התחתון אין משגיחין בא׳ מכל אלו, ואם לא נר׳ התחתון ונר׳ בה א׳ מכל אלו הרי היא ספק בין נערה לקטנה, ידנים בה להחמיר, ואם נראו כולם ה״ז גדולה ודאית, שא״א שיבאו כלן אלא כבר בא סי׳ התחתון ונשר ע״כ. ולפי הנר׳ דהוא ז״ל מפ׳ נכנהו סי׳ בין דמתני׳ בין דמתניתא בסי׳ נערות, וכ״כ שם הה״מ דכשבא סי׳ א׳ מחזיקין אותה כנערה שלא תמאן וכקטנה שלא תחלוץ ע״ש, וכך הבין הרל״מ וקשיא ליה מלי הברייתא דתני אלו הן סי׳ בגרות, ותי׳ דאולי רבי׳ גריס סי׳ נערות ע״ע. ולדידי הא א״א לומר כן, שהרי חד מתנאי הברייתא דהיינו ר״ש ע״כ בסי׳ בגרות קאמר, דה״ק בהדיא גמל מלמעלה בידוע שנתמעך הכף מלמטה, ולמל היינו בגרות וכיון דר״ש בסי׳ בגרות קאמר שאר תנאי נמי בבגרות קאמרי דאל״כ לא פליגי, והיותר ק׳ דהא פי׳ רבינו שם גם נדר״ש בסי׳ נערות, והנה כר״ש גופיה דביאר דבריו דבגרות קאמר, ישבניה מה שהק׳ התו׳ נרש״י דלדבריו דמתני׳ ומתניתא בבגרות למה שינה ר״י לשונו הא ל״ק להרמב״ם, שהרי הוא ז״ל לא פי׳ לדר״י דמתניתא בדדין כפירש״י, אלא פי׳ משתקיף העטרה שהוא מקום הבשר התפוח לעומת הבטן ע״ש, וא״כ מלתא וביעורא אחריתי היא דאשמועי׳ ר״י במתניתא, ואע״ג דאין זה למעלה ככל השאר, קרי ליה ר״י סי׳ העליון לגבי התחתון דאינו אלא ב״ש באותו מקום והא לק״מ וכפירושו מוכח לקמן בסמוך, אבל אידך קו׳ ודאי קשיא.

וראיתי להרמב״ם בפי׳ המש׳ שכתב, איזוהי סימניה ר״ל איזה האות הוא אות הבגרות וכו׳, ולכאורה הוא ממש כפירש״י, ולדידיה קשיא כל מה שהק׳ התו׳ נפירש״י, ואמנם כפי הנר׳ דבחבו׳ חזר בו, ומשמע דטעמו כדי להנלל מקו׳ התו׳ אלא דלא נלול מכלן כדאמרן, אבל לכי נידוק שפיר בל׳ רבינו נר׳ דפי׳ נכלהו בין לסי׳ נערות בין נסי׳ בגרות, יזה במה שנדקדק בדבריו, דלכאורה הו״ל לסיומי ואם נראו כולן ה״ז נערה ודאית, כמ״ש בתחלה ה״ה ס׳ בין נערה לקטנה, לכך נר׳ שהוא ז״ל מפ׳ דאה״נ דסימנים הללו זימנין מוליאין מס׳ קטנות, וזימנין מוליאין מס׳ נערות, והיינו דכשהיא בת יב״ש ויום א׳ ולא נר׳ בה ב״ש אעפ״כ אם נר׳ בה אחד מהנך סי׳ העליונים, או אפי׳ ב׳ ויותר, כל שאין בה כל השמנה, הרי היא ס׳ קטנה ס׳ נערה, ואזלי׳ לחומרא דאינה חולצת שמא קטנה, ואינה ממאנת שמא כבר היא נערה, וכן חוששין לנדריה מה״ע, ומוכיא שעתא שנר׳ בה הסימן האמור עד שיעברו עליה עוד ששה חדשים אין בה אלא הנך תרי ספיקי, ס׳ קטנה ס׳ גדולה, אבל משעברו עליה ששה חדשים נולד בה ס׳ שלישי, דהיינו גם ס׳ בוגרת, דהא אי מעת שבא לה הסי׳ היתה נערה השתא ודאי היא בוגרת, דהא אין בין נערות לבגרות יותר מששה חדשים

מלמטה, כוחל מלמעלה הביא סימנין מלמטה, צמל מלמעלה פשטה את הכף מלמטה. (ה). עד מתי תינוקת ממאנת, עד שתביא שתי שערות דברי ר׳ מאיר, רבי יהודה אומר עד שירבה שחור על הלבן, רבי יוסי אומר עד שתקיף עטרה, רבי שמעון אומר עד שתיפשט את הכף, בן שלקית אומר עד שתכלכל. (ו). אמר רבי שמעון מצאני חנניה בן כינאי בציידן, אמר לי כשתלך אצל רבי יעקב אמור לו עד מתי תינוקות ממאנת, אם יאמר לך עד שתביא שתי שערות, אמור לו והלא במעמד כלכם העיד בן שלקית ביבנה עד שתכלכל, כשבאתי והרציתי דברים לפני ר׳ עקיבא, אמר לי כילכול איני יודע בן שלקית איני מכיר, אלא עד שתביא שערות. (ז). שתי שערות

חסדי דוד

וכמב״ר לעיל בחותו כפ׳, והשתח שמח קטנה היח חו נערה ושמח בוגרת, ומלבד שחינה ממחנת ולח הוללת שייך בה הומרח חחרת שחם קדשה עלמה וקבל עליה חביה קידושין מחחר הושפין, ולריכה גט משניהם, דשמח בוגרת היח וחין כח בקי׳ חביה להפקיע קי׳ שלה, ושמח נערה חו קטנה היח וחין בה כח לקבל קי׳, ה״נ להפקיע קי׳ חביה, ותו השתח דהייח ה׳ בוגרת חסורה לכ״ג וכדלעיל. ומסיים חבל חם נרחו כולן ה״ז גדולה ודחית, כלו׳ מיד חחר יב״ש ויום ח׳ חם נרחו בה כולן הרי ילחה מכלל קטנה חלח הויח נערה ודחית נחקל ונחחמיר, וכן נחחר שיעברו עליה שנה הדפיה מעת שנרחו בה כולן ילחה מכלל נערה וה״ז בוגרת ודחית, וכל זה חפי׳ חין בה ב״ש כלל, דודחי היו ונשרו שח״ח שיבחו כולן חח״כ בח סי׳ התחתון, ועיין לכר״ב מ״ה שהחריך וגעד״ן כדחמרן.

(ה). עד מתי תנוקת וכו׳. בגמ׳ פ׳ בח סימן דנ״ב, חבל סברת ר״ש דהכח ליתח התם בגמ׳, ובפי׳ דברי ר״י לח ביחר שם רש״י ולח מידי, וחולם מכחן נשמע כפי׳ הרמב״ם במתניתח דלעיל ודלח כפירש״י, דהח הכח לח חיירי בסי׳ העליונים של דדים כלל, ובמ״ש בן שלקות שתכלכל, פירש״י שערות הרבה שיהח רלוף ומלושש בשער, וכיולח בזה פי׳ הרו׳, ומשמע דהיינו עפי מדריה״ו דקחמר שירבה שחור על הלבן. ובדברי ר״ש דנקמן יש כחן ט״ס, וכל״ל מלחני הנניח בן הכינחי וכו׳ כשתלך חלל ר״ע[1]) וכו׳, חלח עד שתביח שתי שערות, ופירש״י כלכול זה חיני יודע, כלו׳ לח נח סבירח לי ע״כ, ונר׳ דה״נ מ״ש בן שלקות חיני מכיר, ה״נ פירושו חין דבריו נרחין לי, כלו׳ חמת הוח שהעיד כך חבל לח קבלו חכמים דבריו, והנה סברת ר״ע היינו כר״מ והוח ת״ק דמתני׳ והכי קי״ל. וחמנם חי חיישי׳ מסתמח חחר שהגיעה לשנים לשמח הביחה סימנים ולריכה בדיקה, חי נח חיישי׳ וכל זמן שלח נתברר שהביחה ב״ש לח חמרי׳ חזקה הביחה ויכולה למחן בלח בדיקה, הנה מדברי הרמב״ם פי״ח מה״ג משמע דלח חיישי׳, יעעמו דהו״ל ס׳ בדרבנן דקי׳ קטנה דרבנן וספקו להקל חח״כ בעל חחר שהגיעה ליב״ש ויום ח׳, שחז הו״ל ספקח דחו׳, וחמרי׳ חזקה הביחה סימנין, ועיין בלה״מ שם, וחמנם הטור ומרן בסי׳ קנ״ה פסקו דחפי׳ לח בעל חמרי׳ חזקה הביחה ולריכה בדיקה למחן, וחם בעל חפי׳ בדיקה לח מהניח, דחמרי׳ חזקה הביחה והח דלח נמלחו השערות חיישי׳ שנשרו וע״ש, ועי״ע נק׳ בסמוך.

(ז). שתי שערות וכו׳. מעין זו תניח בגמ׳ (נ״ב ב׳) בשם ר״ש, ב״ש שחמרו חפי׳ ח׳ בגבה וח׳ מכריסה ח׳ ע״ג קשרי חלבעות של יד וח׳ ע״ג חלבעותיה של רגל, ומסיים שם ורבנן חר״ח עד שיהו ב״ש במקום ח׳ ע״כ, למדנו דהך תוס׳ ר״ש היח, דבכל מקום של הגוף מהנו ליחשב גדולה וחפי׳ ב׳ בב׳ מקומות מלטרפין. חולם להלכה פשי׳ דקי״ל כרבנן, ומיהו מלשון דרבנן לח חתפרש חי פליגי עליה דר״ש בתרתי, דלח בעינן חלח דוקח בבית הערוה וגם בעי׳ שניהם במקום ח׳, ולחפוקי נמי מדשמוחל דחמר התם חפי׳ ח׳ על הכף (ופירש״י גובה שעל החבר) וחחת על הבילים, חי דילמח נח פליגי חלח בחדח. והיינו דלירוף לח מהני, חבל כל שהם שניהם במקום ח׳ מהנו בכל מקום מהגוף. והרמב״ם בפ״ב מה״ח כתב, ב״ש חלו לריכות שיהיו במקום הערוה, ובית הערוה כולו מקום הי׳ בין למעלה בין למטה, בין על חיברי הזרע עלמן, ולריכות להיות במקום ח׳ ע״כ, נר׳ בהדיח מדבריו דרבנן בתרתי פליגי[2]), וכבר הק׳ הרל״מ דמחין ילח לו דבעי׳ בבית הערוה דוקח והניח בל״ע, ומרן בכ״מ כתב דחינו יודע מה פי׳ במקום ח׳ דקחמר, שחם נימר דבעי׳ הערוה דוקח כבר כתבו, וחם נומר דחפי׳ במקום הערוה עלמו נח סגי בח׳ למעלה וח׳ למטה זו מנין לו ע״ש, ועדיפח מינה הו״ל למרן להק׳, שדבריו נגד מה שביחר שמו׳ בגמ׳ דחפי׳ ח׳ על הכף וח׳ על הבילים, דהיינו ח׳ למעלה וח׳ למטה דמלטרפין ולח חשכחן מחן דפליג עליה. ונר׳ דס״ל דמדחמרו בגמ׳ עליה דשמוחל תנ״ה ב״ש חפי׳ ח׳ בגבה (ופירש״י תחת חותו מקום) וח׳ בכריסה, (ופי׳ בחותו מקום עלמו) ח׳ ע״ג קשרי חלבעותיה וכו׳, ש״מ דסבר ש״ס דשמו׳ כר״ש ס״ל. ומ״ש ח׳ על הכף וח׳ על הבילים לחו דוקח, דה״ה ח׳ בחלבע היד וח׳ בחלבע הרגל, וכיון דלח נקטי׳ הכי בח׳ ביד וח׳ ברגל, ה״נ דחפי׳ במקום הערוה לח מהני ח׳ למעלה וח׳ למטה, חלח בעי׳ במקום ח׳ ממש כרבנן דר״ש, וחע״ג דבדברי רבנן לח חתפרש להדיח דהך מקום ח׳ הוח דוקח בחותו מקום, נקטי׳ הכי משום שתמח דמתני׳ דקרי להו לב״ש סימן התחתון, וחם חי׳ דסברח מתני׳ דבכל מקום מהגוף מהנו חמחי קרי ליה סי׳ התחתון, ותו ממחי דחזי׳ דתניח כל הנבדקות נבדקות ע״פ נשים וכדלק׳ בסמוך, ש״מ דדוקח בחותו מקום, דחל״כ ליבדקו חינשי במקומות המגולים מיהח, וחמחי סמכי לגמרי על נשים, ח״ו בחותו מקום דוקח הוח, והילכך ח״ח חלח ע״פ נשים. ומ״מ מרן בש״ע סי׳ קנ״ה סי״ז חחר שסתם כסברת הרמב״ם, סיים ויש מי שחו׳ שחפי׳ ח׳ בגבה וכו׳ בקשרי חלבעותיה וכו׳ חשובה גדולה למיחון חבל לח לחלילה, כלו׳ להחמיר ולח להקל.

1 וכן הוא בכי״ו.

2 עיין שו״ת הרשב״א ח״ה סי׳ ע׳ ומ״ש רבינו להלן. ועיין מ״ש בבאורי להלכות הירושלמי להרמב״ם, עמ׳ מ״ה, הערה 10.

שאמרו, אפי' אחת ביד ואחת ברגל, אחת בשוק ואחת בירך, ואפי' שנים בין קשרי אצבעותיו, הרי אלו מצטרפין. (ח). כל הנבדקות אינן נבדקות אלא בנשים, וכן היה ר' אליעזר מוסר לאמו, רבי יהודה אומר לפני הפרק ולאחר הפרק נשים בודקות אותן, תוך הפרק אין הנשים בודקות אותן, שאין משיאין ספיקות על פי נשים, ר' שמעון אומר אף תוך הפרק נאמנת אשה להחמיר אבל לא להקל, נאמנת אשה לומר קטנה היא שלא תחלוץ וגדולה היא שלא תמאן, אבל אין נאמנת לומר קטנה היא שתמאן וגדולה היא שתחלץ. (ט). אמר רבי אליעזר בר' צדוק, כשהיו בית דין בודקין ביבנה, כיון שמוציאין בעליון אין משגיחין בתחתון, ר' שמעון אומר בנות כרכין התחתון בא תחלה, מפני המרחצאות, בנות כפרים העליון בא תחלה, מפני שטוחנות ברחים ונושאות כדין על ניסיהן. (י). כל המטמא באהל מטמא טומאת שבעה, יש מטמא טומאת שבעה ואין מטמא באהל, כל שיש לו קרניים יש לו טלפים, ויש שיש לו טלפים ואין לו קרניים, כל הנוטל צדקה נוטל מעשר

חסדי דוד

(ח). כל הנבדקות וכו', ר"א מוסר לאשתו ור' ישמעאל מוסר לאמו. כ"ה בגמ' דמ"ה, והנה פשטא דמלתא דת"ק דקאמר כל הנבדקות, משמע בין לפני הפרק בין תוך הפרק בין לאחר הפרק נבדקות ע"י נשים, ואפי' בדיקת סי' העליון דהיינו בדדין, כגון שנראו בה כל הסימנין של מעלה אחר יב"ש ויום א' שאז סמכי' וא"צ לבדוק בסי' התחתון, בהא נמי מהניא בדיקת נשים, ואפי' נהוג לחושבה גדולה והולכת, וכ"ש שיש לפי כך כפי' התוס' שלפנינו, דקתני אין נבדקות אלא בנשים, ולא תני בקצרה נבדקות בנשים וכלשו' דברייתא שבגמ', והטעם אע"ג דאין אשה נאמנת בשום עדות רק גבי עגונה, מ"מ סברי רבנן דהא לא חשיב עדות, הואיל ומלתא דעבידא לאיגלויי הוא, דאי בעו הדר בדקי לה גברי, דהא דלא עבדי' הכי משום דלאו אורח ארעא, ומ"מ כיון דאי בעו עבדי מירתתי ולא משקרי.

אמנם מ"ש אח"כ ר"א מוסר וכו', לא ידענא מה בא להוסיף על ת"ק, ואפי' דקמ"ל תרתי מילי, חדא להקל דאפי' אשה אחת סגי, וחדא להחמיר דמ"מ יש לחזור אחר אשה כשירה, וז"ש דר"א מוסר לאשתו דהוה קים ליה בגווה, ורי"ש מוסר לאמו, דמלבד דקים לה בגווה, סבתא הואי ויש לסמוך עלה טפי, אבל ריה"ו ור"ש פליגי, דריה"ו סבר דוקא לפני הפרק בדקי נשים, דהא עכ"פ בחזקת קטנה הוייא אפי' יאמרו איתנהו, ולא מהניא בדיקתן אלא דאי משתכחי הני גופייהו לאחר הפרק אמרי' שומא נינהו ולא חלצה להחמיר, אבל תוך הפרק ס"ל לריה"ו דכלאחר הפרק דמי, ודוקא אחר הפרק מהימני משום דאיכא חזקה דרבא, דכשהגיעה לשנים אמרי' חזקה דהביאה סימנים, אלא דמ"מ בעייא בדיקה להקל לחלוץ, והתם דוקא סמכי' אנשי משום דהחזקה מסייע להו, ור"ש סבר דתוך הפרק כלפני הפרק, ובדיקה היא דאי משתכחי בתר הכי כדלעיל, ומ"מ אינן נאמנות אלא להחמיר ולא להקל, כדמפ' ואזיל ועי"ש בגמ'. והרמב"ם שם בפ"ב דין כ' פ', כשבודקין הבת בין בתוך הזמן שהוא כל שנה י"ב, בין קודם זמן זה בין לאחר הזמן בודקין ע"פ נשים כשרות ונאמנות, ואפי' אשה א' בודקת ומעידין לה אם הביאה ואם לא הביאה, ע"כ ברור דפי' כת"ק וכר"א ורי"ש וכדאמרן, והכ"מ הביא שם השגת הרמ"ך, דקי"ל כריה"ו דהתורה לא האמינה אשה לעדות ע"ש, ואמנם עפ"י האמור נק"מ וכ"פ מרן בש"ע סי' קנ"ה סע"ו. ומ"מ הר"ב כנה"ג שם האריך הרחיב ברוח מבינתו והביא כמה חילוקי דעות בהא לרבנן קמאי ובתראי עש"ב כי אין להאריך, ועי"ע להר"ב ב"ש שם.

(ט). אראב"ץ וכו'. היפך זה אי' בגמ' שם (מ"ח ב'), אראב"ץ כך היו מפרשין ביבנה ואמרו כיון שבא תחתון שוב אין משגיחין על עליון ע"כ, וא"כ היה נר' שיש להגיה כן הכא, ומיהו אין הכרח, דאפשר דהכא מלתא אחריתי קמ"ל, דבהביא דש"ס קמ"ל דבסי' התחתון סגי שהוא עיקר ואין משגיחין בעליון, דאפי' תימא דלא בא מ"מ גדולה היא, אבל הכא אשמועי' דכיון שמוצאין בעליון אין משגיחין בתחתון, משום דס"ל כרבנן דמתני' דא"א לעליון לבא עד שלא בא התחתון, והילכך אין משגיחין דאפי' ליתנהו בודאי נשרו, וקושטא הוא דלדינא הא והא אי', אלא דאנן לא סמכי' על סי' העליון בלבד עד דאיתנהו לכלהו תמניא וכדכתי' לעיל. ובמלתיה דר"ש נר' שיש ט"ס, ול"ל ונושאות כדין על גססיהן. ובגמ' שם תניא מעין זו אבל בסגנון אחר, רשב"ג אומר בנות כרכין תחתון ממהר לבא מפני שרגילות במרחצאות, בנות כפרים עליון ממהר לבא מפני שטוחנות בריחיים, ופירש"י שטוחנות בריחיים ומתוך שמנידות זרועותיהן תדיר מתפשטין דדיהן ע"כ, וכיוצא בזה יש לפי' בנ"ש כאן ונושאות כדין על גססיהן, דמתוך שמחיבות זרועותיהן תדיר להחזיק הכדין של מים מתפשטין דדיהן, ולשון גססיהן אי' התם בברייתא אחרת ופירש"י על צד תנשאו מתרגמי' על גססיהן תתנטלון ע"ש. וכתבו התו' דהא דרשב"ג פליג אדרבנן דאמרי דא"א לעליון לבא עד שלא בא התחתון ע"ש.

(י). כל המטמא באהל וכו'. משום דבמתני' בפרקין איידי דתנא דכל שבא סי' העליון בודאי בא גם התחתון, ויש פעמים שבא התחתון ולא בא העליון, ואגב זה תנא כל כ"ה שמכניס מוציא ויש שמוציא ואינו מכניס, וכן כמה אחריני, הילכך מאי דשייר במתני' תנינהו הכא בתוס', כל המטמא באהל דהיינו המת וכזית מן המת מטמא לנוגע בו טו' ז', ויש שמטמא טו' ז' ואינו מטמא באהל, כגון כלי מתכת הנוגע במת שנעשה אבי אבות, דהרב ה"ה כחלל ומטמא לכלי אחר טו' ז', שהרי טובחו אב, אמנם אין החרב מטמא באהל אעפ"י שהוא אבי אבות כמת גופיה, שאין מטמא באהל אלא המת עצמו, ועיין ברמב"ם פ"ג מהט"מ דין ג' ובכ"מ שם [1]). ואמנם השנית דתנא הכא כל שיש לו קרנים

1 ולשיטת החולקים שסוברים שאף חרב מטמא באהל, הפירוש הוא אחר, עיין מ"ש בתוס"ר, עמ' 275—276.

עני, יש נוטל מעשר עני ואינו נוטל צדקה. (יא). דם הנדה ובשר המת כל אלו שהרקיבו הרי אלו טהורין, משום רבי נתן אמרו פת שעפשה אינה מטמא׳ טומאת אוכלין, ושרין אותה במקומה, וכמה

חסדי דוד

וכו׳, הא לא ידענא מאי קמ״ל דמתני׳ היא. והוי דמש׳ יתירה קמ״ל, דלא כל מי שיש לו קרנים סתם יש לו טלפים, דהא משכחת לה בהמה או חיה טמאה שיש לה קרנים ואין לה טלפים, אלא הכא ה״ק כל שיש לו קרנים משוכות דהיינו כרוכות הדורות והרוקות וכו׳, זהו שיש לו בודאי טלפים, וכמ״ש התי״ט אמתני׳ ע״ש. והשביעית כל הנוטל צדקה וכו׳, נר׳ דצדקה דקתני הכא היינו מן הקופה או מן התמחוי[1]. ונודע מ״ש בפיאה (פ״ח מ״ז) מי שיש לו מזון ב׳ סעודות לא יטול מן התמחוי, מזון י״ד סעודות לא יטול מן הקופה, ואילו מ״ע יכול ליטול עד שיהיו לו מאתים זוז, א״כ שפיר קתני כל הנוטל צדקה נוטל מ״ע, ויש נוטל מ״ע ואינו נוטל צדקה.

(יא). דם הנדה וכו׳. ברפ״ז תנן, דם הנדה ובשר המת מטמאין לחין ומטמאין יבשין, אבל הזוב והניע והרוק והשרץ וכו׳ אין מטמאין יבשין, ואם יכולין לשרות ולחזור לכמות שהן מטמאין יבשין וכו׳, רי״א בשר המת יבש ואינו יכול לשרות ולחזור וכו׳ טהור ע״כ. כלו׳ דלר״י בשר המת דינו שוה לאידך דסיפא דמתני׳, דדוקא כשיכול לחזור ע״י שריה לכמות שהיה טמא ואם לאו טהור, ומשמע דאילו בדם נדה מודה ר״י דעכ״פ טמא אפי׳ אינו יכול לחזור וכו׳, וקמ״ל הכא דליתא, אלא לר״י כלהו דם הנדה וכו׳, כל אלו דינם שוה דכל שאין יכולין לחזור קרי להו הרקיבו, והך מתניתא ר״י היא ומתני׳ הדא מנייהו נקט, ומיהו לדינא בודאי דקי״ל כרבנן דמתני׳. ואמנם שם בגמ׳ (נ״ה א׳) פליגי ריו״ח ור״ל בטעם בשר המת דאפי׳ יבש טמא, ר״ל יליף מדכתיב לכל טומאתו לכל טו׳ הפורשות ממנו, וריו״ח יליף מעצם אדם מה עצם יבש אף אדם דהיינו בשר יבש, מאי בינייהו דאיפרך איפרוכי, ופירש״י יבש יותר מדאי, כריו״ח טהור דלא הוי דומיא דעצם, דעצם לא איפרך, מיתיבי בשר המת שהופרך טהור וקשיא לר״ל, ומשני התם דאקמח והוי עפרא ע״כ, והרמב״ם בפ״ג (מה׳ טומאת מת ה״י) פי׳ בשר המת שנפרך ונעשה כקמח טהור, וכבר הק׳ מרן דאמאי נקט נעשה כקמח שאין זה אלא לר״ל, דלריו״ח אפי׳ איפרוך בלבד סגי, ונדחק טובא ע״ש, ולפענ״ד דהרמב״ם אפי׳ להיפך מפירש״י, דלר״ל דיליף מטומאתו בעי שיהא דומיא דהויא שעתא שפירש מן המת, אבל אם נפרך ביד מחמת יבשותו אע״ג דלא הוי כקמח הואיל ואינו שלם כמו שהיה כשפירש טהור, דלא קרי׳ ביה טומאתו, ולריו״ח לא איכפת ליה שיהא כמו שהיה בשעת שפירש וטמא, והשתא לריו״ח הוא דפריך מהברייתא, ומשני התם שנפרך כקמח דהו״ל עפרא בעלמא, ושפיר פי׳ רבינו כריו״ח. ואע״ג דבגמ׳ לא איתמר הכי אלא בבשר המת, אולי דהה״נ בדם נדה, שאם יבש כ״כ שנעשה כקמח שיהא טהור, אלא דממה שלא כתב זה הרמב״ם בה׳ מו״מ מוכח דס״ל דריו״ח ור״ל דוקא בבשר המת איירי, אבל בדם הנדה אע״ג דהוי כעפרא אכתי טמא, דלא גרע ממפלת כמין עפר, דתנן בהמפלת שאם נימוח במים דפ״מ שהוא דם הרי הוא טמא, אע״ג דמתחלתו נמי לא היה אלא עפר בעלמא, וכ״ש הכא דמתחלה היה דם גמור, דאפי׳ נתייבש והיה לעפר עוד טומאתו בו, דבכל גוונא אתרבי מיניה כדאי׳ בגמ׳, ולא נקטי׳ הכא מתניתא דמשוה דם הנדה לבשר המת דהא כר״י אתיא כדלעיל.

ומאי דתני הכא סיפא משום ר״נ פת שעיפשה וכו׳, השוה ר״נ טו׳ אוכלין לטו׳ השרץ[2], ואידך דמתני׳ דכי היכי דהנהו תנן וכמה שרייתן בפושרין מעל״ע, וכל שלא חזרו לכמות שהיו מיקרו יבשין וטהורין, ה״נ הפת שעפשה מחמת יבשותה שורין אותה במקומה וכמה שרייתה בפושרין[3], ושוה מפ׳ וכמה שיעור צריך שיהיו המים פושרין, וקאמר דיהודה בן (נקוסא כצ״ל) אומר צריך שיהיו פושרין כל מעל״ע. ובודאי דהיינו בפת שכבר נטמאה שאם נתייבש כשיעור הזה פרחה טומאתה דומיא דשרץ וכו׳, דכייבשו כל כך פרחה טו׳ מנייהו, דאילו לקבל טו׳ כל שנפסל מאכילת אדם אינו מקבל טו׳, כמ״ש הרמב״ם בפ״ב דין י״ד וע״ש בכ״מ, כך נר׳ פי׳ דהך בבא, אך ק׳ דמחלפא שיטתיה דר״י בן נקוסא, דבסוגיין אהנהו דמתני׳ מייתי ברייתא כמה היא שרייתן בפושרין יהודה בן נקוסא אומר מעל״ע תחלתו אעפ״י שאין סופו, רשב״ג אומר צריך שיהו פושרין מעל״ע. ואולי שיש כאן חסרון, וצריך להיות כמו שהוא בגמ׳ פלוגי׳ דר״י בן נקוסא ורבנן וע״ע לקמן מ״ש בזה, ולהלכה בטו׳ אוכלין פי׳ הרמב״ם שם דין י״ח, כל אוכל שנטמא ואחר שנטמא נפסל ונסרח אם נפסל מלאכול הכלב או שיבש כחרס ה״ז טהור, וע״ש בכ״מ שכתב בפי׳ דם הנדה דנ״ה משמע דיבש כחרס עפרא בעלמא הוא ע״כ, ואני בעניי לא מצאתי בסוגייא זו כך משמעותא דלא נזכר חרס כלל[4], רק הך דשריה בפושרין שנזכר גבי שרץ ושאר מילי דמתני׳, ובהנהו ראיתי שכתב הרמב״ם בפ״ד מהא״ה גבי שרץ יבש עד שנעשה כחרס, אם יכול לשרות בפושרין מעל״ע וכו׳, וכל׳ הזה אמר וכתב שם בפ״ה דין י״ד בש״ז יבשה כחרס טהורה ואם יכול לשרות וכו׳, ובפ״ב מה׳ מו״מ גבי זובו של זב וכו׳ לא הזכיר כחרס אלא כתב יבש יותר מדאי ועד כמה אם שורין וכו׳, ונר׳ דיותר מדאי היינו כחרס, וסמך

1 עיין בפי׳ בעל או״ז ה׳ צדקה סי׳ כ״ו שהבאתי בתס״ר, עמ׳ 276. וכתבתי שם שלולי דברי רבינו בעל או״ז הייתי מפרש אחרת, והוא כפירוש רבינו כאן.

2 בכי״ו: ושורה אותה במקומה. ובתס״ר עמ׳ 277 הגהתי: ושורף אותה במקומה. ובגירסת הדפוסים צ״ל: ושור[פ]ין אותה במקומה, וכסיגנון התוספתא בתרומות פ״ט ה״י, והכוונה שורפין אותה מיד, ואין צורך לשמרה עד הפסח, מפני שכיוון שנפסלה מאכילת אדם אין הוא מצווה על שמירתה (עיין מ״ש בתוספתא כפשוטה תרומות, עמ׳ 458), ועיין מ״ש בתס״ר אהלות, עמ׳ 152, ד״ה השורף, ועיין בבלי פסחים מ״ה ב׳ ומקבילות. ופירוש רבינו דחוק מאד, ומה מועיל שרייתה לעניין טומאת אוכלין. עכשיו ראיתי במצפה שמואל כאן, אות ל׳, שהביא גירסת ת״ב: „ושורפין אותה במקומה, שורפין אותה עם הטמאה״. והוסיף: ע״ש נ״ו ב׳.

3 הוא עניין בפני עצמו, והברייתא עונה על משנתנו רפ״ז, וכן יוצא מן הירושלמי פ״ג ה״ב, נ׳ ע״ג, ומן הבבלי בסוגיין נ״ו א׳.

4 בגמרא שם (נ״ה א׳): איכא בינייהו דאפריך אפרוכי (ופירש״י: שיבש יותר מדאי. לר׳ יוחנן טהור וכו׳) וכו׳ שהופרך טהור. התם דאקמח והוי עפרא. ובברכות כ״ה א׳: והיכי דמי צואה כחרס, אמר רבב״ח א״ר יוחנן כל זמן שזורקה ואינה נפרכת אסור, אבל זורקה ונפרכת מותר (כ״ה הגירסא בבית נתן שם). ודווקא לעניין צואה החמירו. ועיין בצפנת פענח פ״ג מה׳ ק״ש ה״ז.

שרייתה בפושרים, וכמה שריתה, יהודה בן נקום אומר עד שיהו פושרין מעת לעת. (יב). אמר רבי יהודה מפני מה אמרו בשרץ עד שעת הכיבוד, שאם לא בדק מטמא למפרע, ומפני מה אמרו כתם עד שעת הכיבוס, שכן דרך בודקות כתמיהן בשעת שמתכבסות, ואם לא בדקה מטמא למפרע. (יג). רבי אחא אומר תכבס, אם דיהה מטמא למפרע, אם אינו דיהה אינו מטמא למפרע, רבי אומר אינו דומה כתם שלפני כיבוס ככתם שלאחר כיבוס, שלפני הכיבוס מגליד, שלאחר הכיבוס מקדיר. (יד). קורדום שנגנב בתו׳ הבית, מטמא למפר׳ עד שיאמר בדקתי את המקום הזה, רבן שמעון בן גמליאל מטהר, שאנו אומרי׳ שמא השאילו לאחר ושכחה, שמא הניחו

חסדי דוד

עג מ״ב שם, וה״נ בטו׳ אוכלין אה״נ דאעפ״י שהוא כחרס צריך התנאי דשרייה, ולא הוצרך הרמב״ם להזכירו דסמך עמ״ש באידך, ונפקא ליה מהתוס׳ דהכא שכן דברי ר״נ כדאמרן. והולם בענין פלוגי׳ דר״י בן נקוסא ורשב״ג, פי׳ שם אם היו פושרין בתחלתן אעפ״י שאינן פושרין בסופן, וכבר תמה שם המשל״ם אמאי פי׳ כר״י בן נקוסא, דהו״ל לפסוק כרשב״ג דהוא מאריה דש״ס טפי, ועוד דכ״מ ששנה רשב״ג וכו׳, ושי׳ הרמב״ם דכללא הוא אף בברייתא והניח בצ״ע. והנה כפי מה שראינו בתוס׳ שלפנינו דר״י בן נקוסא הוא הסובר עד שיהו פושרין מעל״ע, א״כ גר׳ דגוס׳ דווקנית היא, וצ״ל דבגמ׳ נפל ט״ס, ואיפכא תנינן לה רשב״א תחלתו אעפ״י שאין סופו, ר״י בן נקוסא או׳ צריך שיהו פושרין מעל״ע, וכך גר׳ שהיתה גרסתו של הרמב״ם ושפיר פי׳ כרשב״ג.

(יב). אריה״ו מפני מה וכו׳. מעין זו תנינן בגמ׳ הנ״ו משמיה דר״מ, ועכ״פ הכא יש חסרון וע״ש וכצ״ל מ״מ אמרו בשרץ עד שעת הכיבוד, שכן דרך בני יש׳ בודקין מבואותיהן בשעת שמכבדין ואם לא בדק יכו׳. ומפני מה אמרו כתם וכו׳ שכן דרך בנות יש׳ בודקות כתמיהן וכו׳, וקאי אמתני׳ (פ״ז מ״ב) דתנן השרץ שנמצא במבוי מטמא למפרע וכו׳ עד שעת הכבוד, וכן כתם שנמצא בחלוק מטמא למפרע וכו׳ עד שעת הכבוס, וקתני במתניתא מפני מה מטהרי׳ למפרע מקמי הכיבוד יא׳ הכבוס, וקאמר שכן דרך נבדוק, וג״מ שאם אמר לא בדקתי נפיק מינה הומרא דמטמא נמפרע אפי׳ קודם הכיבוד, ובגמ׳ אי׳ דה״נ איכא קולא דאי אשתכח שרץ בגומא אע״ג דבשתמא גומא לא מתכבדא. מ״מ טהור למפרע משום דמאן דבדק בגומא נמי בדק. וה״נ בכתם אם לא בדקה מטמא אפי׳ קודם כיבוס להומרא, ואיכא נמי קולא דאי אשתכח כתם אפי׳ בסטרא במקום קמטים דסתמו לא אתכבס, מ״מ מאן דבדק בסטרא נמי בדק. ובדברי ר׳ אחא איכא נמי הכא ט״ס ואיפכא צ״ל, אם דיהה איכו מטמא למפרע אם אינו דיהה מטמא למפרע, וכך נראה בהדיא מהש״ס[1]), וכן פירש״י אם נדהה מראיתו בידוע שלאחר כבוס ראשון נפל בו, וטהרות של קודם כבוס ראשון טהורות, דאי קודם כבוס קמא הוה ביה כבר נדהו מראיו מהמת כבוס ראשון, ובדברי ר׳ פירש״י מקדיר נכנס בבגד, כתם שלפני כבוס מגליד וגלדו עבה ע״כ. והרמב״ם בפ״ג מהמו״מ ובפי״ה מהא״ב פי׳ כת״ק וכמסק׳ דגמ׳, דטעמא משום דחזקה דבדיק, וממילא מובן שאם אמרו דלא בדקו מטמאין אפי׳ למפרע, אבל לא הזכיר הקולא דנפקא לפום הך טעמא, וגם לא כתב לא לדרב אחא ולא לדרי׳ כלל, ומ״מ בי״ד סי׳ ק״ץ נענין כתמים פי׳ מרן למלתיה דרי׳ ע״ש.

(יד). קרדום שנגנב וכו׳. ברפ״ק דפסחים (י׳ ב׳) הכי תניא קרדום שאבד בבית הבית טמא, שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ונטלו, ופירש״י כל כלי הבית טמאין שאדם טמא וכו׳ ומשמש בכל כלי הבית ע״כ, רשבג״א הבית טהור, שאני אומר השאילו לאחר ושכח או שנטלו מזוית זו והניח בזוית אחרת ושכח, ופריך בגמ׳ זוית מאן דכר שמיה, ח״מ וה״ק קרדום שאבד וכו׳ שאני אומר וכו׳, או שהניחו בזוית זו ומצאו בזוית אחרת הבית טמא, שאני או׳ אדם טמא נכנס לשם ונטלו מזוית זו והניחו בזוית אחרת רשבג״א וכו׳ ע״כ, וכעין זו היא התוס׳ שלפנינו, אלא דהכא תנא שנגנב במקום שאבד, ואין הכוונה שידוע שנגנב אלא דכיון שאבד אנו חוששין שנגנב, ועוד כאן הוסיף ביאור דהבית טמא למפרע עד שיאמר בדקתי את המקום הזה ביום פלו׳ והיה הקרדום במקום שהנחתיו[2]), שהטהרות דמקמי ההוא יומא טהורים. אבל מאז ואילך טמאין מס׳, והוא מעין מתניתא דלעיל. ולמדנו דבסוף מלתיה דרשב״ג נפל כאן ט״ס, וכצ״ל או שמא נטלו מזוית זו והניחו בזוית אחרת. וכתבו התו׳ ע״ד ת״ק, וא״ת דהכא תלי׳ באדם טמא ובפ״ק דנדה גבי ככר וכו׳ תלי׳ באדם טהור, ותי׳ ר״ת משום דגזרו על ס׳ כלים הנמצאים ולא גזרו על ס׳ אוכלין הנמצאין, א״נ גבי ככר רגלים לדבר וכו׳ ע״ש, ועיקר קושייתם אינה על הנאבד, דהתם ודאי דכיון שהאדם גנבו והוליכו פשי׳ דטפי יש לתלות הקלקלה במקולקל, אך קושייתם היא על מצאו בזוית אחרת, דבכה״ג אמאי לא תלי׳ בטהור כמו גבי ככר, ותי׳ הראשון צריך ביאור, דבאמת אמאי החמירו בכלים טפי מאוכלין, ומבו׳ בדבריהם דרפ״ק דנדה (ד׳ א׳ ד״ה שאני) משום דבכלים ליכא פסידא, שיש להם טהרה במקוה, משא״כ באוכלין ע״ש, וק׳ לפע״ד דהתינה כלי שטף, כלי חרס דלית להו טהרה מאי איכא למימר, וסתמא גזרו על כל הכלים אפי׳ כ״ח, וי״ל דלא פלוג רבנן, ועי״ל דהיקלו באוכלין משום דאית בהו ס״ס, ס׳ טמא ס׳ טהור, ואת״ל טמא שמא אינו אלא ג׳ ואפי׳ פוסל את התרומה אינו, אבל בכלים לא שייך לומר כן, דגי׳ בכלים ליכא, והרמב״ם בפי״ב דיוו״ט דין י״י פי׳ כת״ק. ומרן בכ״מ כתב שם וז״ל כתב רבינו (ולא ביאר היכן כתב רבינו כן, ואפשר שהוא

---

1 וכן גרסו כל הראשונים שלפנינו בבבלי. והואיל ואף בכי״ו הגירסא היא כבתוספתא בדפוסים אפשר שבתוספתא מסורת אחרת, והיינו שסתם כתם דוהה בשתי כביסות (עיין תוספות נ״ו ב׳, סד״ה בודקות), ולפיכך אם לא דהה מוכח שהכתם נפל אחר כביסה ראשונה, ואינה מטמאה למפרע, וברישא נטמאה למפרע מספק.

2 עיין גי׳ כי״ו ומ״ש בתס״ר, עמ׳ 278.

בזוית ונגנב. (טו). אחרים אומרים משום רבינו נתן, כל הכתמים הנמצאים במרחצאות של נשים טמאין, בית המרחץ של כותי' מטמא באהל, מפני שקוברין שם את הנפלים, רבי יהודה מטהר מפני שחולדה וברדלס גוררין אותו מיד. (טז). נאמן הכותי לומר קבר שנשרש ממנו אינו קבר, שאינו מעיד על גופו של קבר, ואילן המאהיל על גבי קבר אינו קבר, שאינו מעיד אלא על גופו של קבר. (יז). תולה בכל דבר שיש לה לתלות, מעשה ותלה רבי מאיר בקילור, ורבי תלה בשרף של שקמה, ספק עברה בשוק של טבחים ספק לא עברה, הרי זו אינה תולה, עברה ספק נתנו עליה ספק לא

חסדי דוד

בתשובותיו[1]) א"נ ע"ש הוא) שנשאל אמאי תני באדם טמא וכו', ושקו' הטו', השיב דאמרי' אדם נכנס שם ונטל הקרדום ושכח בו צרכיו והחזירו לזוית אחרת, וה"ז בחזקת רשע דשואל שלא מדעת גזלן הוא, ושפיר מ"ה שהוא בחזקת טמא, אבל בככר אין לומר כן, שאין אדם שואל ככר להחזירו בעצמו שאין בדבר תועלת וכו' ע"ש. וטעמא דלא פי' כרשב"ג משום הכיא דכ"מ ששנה רשב"ג וכו', משום דרבים פליגי עליה, וברייתא היא ולא משנתנו, ועיין פ"ב מה' המן.

(טו). אחרים אומרים משום ר' נתן וכו'. כצ"ל, יקשה המתני' (פ"ז מ"ד) דתנן בפרקין, כל הכתמים הנמצאים בכל מקום טהורין, חוץ מן הנמצאין בחדרים ובסביבות בית הטו', וטעמא כדפירש"י דדרך נשים יש' להצניע כתמיהן, הילכך בכ"מ טהורין, אבל בחדרים מהצניעים דם נדה הוא, ובית הטו' היינו חדר שהנשים מטמאות בו בימי נדותן ע"כ. והוסיף כאן אחרים משם ר"נ שגם הנמצאין במרחצאות של נשים טמאין, דאמרי' נדה הלכה שם לרחוץ ונלבוש לנשים ביום שפסקה ומתחלת למנות ז' נקיים, ושכחה שם בגד שהיה בו הכתם. ומילתא דמסתברא הוא, ומ"מ לא הביאה הרמב"ם ולא פי' בפ"ד רק כלישנ' דמתני', אלא שהוא ז"ל היה גורס טהורין במקום בחדרים ע"ש, ואע"ג דאחרים ר"מ היא נ"ן דקאמר שמעתא משמיה דר"נ, דהא אחרים הוו בב"ד של רשב"ג אביו של ר', דרשב"ג היה הנשיא ור"ן אב"ד ור"מ חכם כדאי' בשלהי הוריות, ואב"ד גדול מחכם, וכדמוכח נמי התם בהדיא, וא"כ אין שום דוחק דלימא החכם שמועה משמיה דאב"ד, וכיוצא בזה תנינן בתוס' בפ"ב דמעשרות, דתני אחרים או' בשם ר"נ, ואע"ג דאמרי' ר' ור"נ סוף משנה, נר' דהאריך ימים הרבה ולעולם אב"ד בימי רשב"ג ור"מ הוה, ואין מכאן שום הכרח למ"ש התו' פ"ק דברכות (ט' ב' ד"ה אחרים), דהיכא אחרים דלאו ר"מ, אך מכאן ק"ק למ"ש המפ'[2]) דכל מאי דקאמר ר"מ משמיה דאחר שהיה רבו בהכיא תנא לה בני אחרים, דהא הכא משמיה דר"ן קאמר לה ולא משמיה דאחר ועכ"ז מזכירו בני אחרים, ויש ליישב וק"ל.

והא דתני בה"מ של כותים וכו', במתני' (פ"ז מ"ד) תנן הך פלוגתא דת"ק וריה"ו בבית הטומאות של כותים דהיינו כדפירש"י וכדלעיל, והכא תנא דהכ"ג נמי פליגי בבה"מ, דסבר ת"ק דהתם נמי קוברין הנפלים, ובדברי ריה"ו דמתני' פירש הכא מ"ש שם היה גוררתו דלאו דוקא חיה דלא שכיחא בבתים, אלא כלו' חולדה וברדלס. ובתר הכי יש כאן ט"ס, וגר' דכצ"ל נאמן הכותי לומר קבר שאבד ממנו אינו קבר וכו', והכי אי' בגמ' בס"פ (נ"ז א') בדה שאבד בה קבר נאמן כותי לומר אין שם קבר, לפי שאינו מעיד אלא על גופו של קבר, אילן שהוא מיסך וכו' ע"ש, ופירש"י שאין מעיד וכו' דכיון דאמרי אין שם קבר על גופו של קבר הוא מעיד, וגופו של קבר מדאו' ובדאו' מהימני ע"כ. ומסיק בגמ' דהיינו דוקא במהלך ובא ע"פ כולה, ופירש"י דכיון דע"פ כולה מהלך ודאי פשי' ליה דליכא טומ' משם, ומתני' דקתני אינו נאמן, כגון שאינו מהלך ע"פ כולה שמטיל רוח א' וכו', דלא' לא חייש ע"כ. וכ"כ התו' שם גבי אילן, דאיירי נמי בהכי בידוע שהיה שם מת קבור, דאם לא היה נאמן אפי' מהלך ע"פ כולה, דנספקא לא חייש ע"ש. ומשם נמדנו דע"כ צריך לחלק בריסא דהכא קבר שאבד, דלא מתוקם בקבר שנחרש, דבההוא אפי' מהלך ע"פ כולו לא מהימן, כיון דלית ביה אלא ס' דרבנן משום היסט עלה כשטורה ואין הכותי חושש ע"ש, אבל בקבר שאבד דטו' דאו' הוא ודאית וע"ד דאמרן, בהא הוא דמהימן, ואומרו אינו קבר, פי' אינו עוד קבר שניטל משם וה"נ באילן. וכ"ז פשוט דהיינו קודם שגזרו עליהם.

(יז). תולה בכל דבר וכו'. בפ' הרואה כתם (פ"ה מ"ב) תנן, תולה בכל דבר שיכולה לתלות, ושם בגמ' דנ"ח תניא למאי דת"ר מעשה ותלה ר"מ בקילור, ור' תלה בשרף שקמה ע"כ, ופירש"י קילור אפל שעור"א אדום ע"כ. והיינו הך דהכא, וקמ"ל דלא בנתעסקה בדם ממש יכולה לתלות, אלא בכל דבר אדום אפי' אינו ניכר ממש שדומה לו, והרמב"ם אף שלא הזכיר דין זה להדיא, כבר יש ללמוד כן מתוך לשונו שכתב בפ"ט מהא"ב דין י"ט, כל כתם וכו' אם יש לה דבר לתלות בו ולומר שמא כתם זה מדבר פ' הוא, אם נמצא על הבגד ה"ז טהורה ע"כ, ומדלא כתב מדם פ' הוא הורה לדעת דבכל דבר אדום תולה. ומיהו הטור ומרן בסי' ק"ץ סכ"ג ביארו בהדיא, וז"ל אדום באדום ושחור בשחור אפי' אם אינו ניכר ממש שדומה לו תולה בו, כגון שנתעסקה במי תלתן או במי בשר או בקילור אדום תלת תולה בו את האדום ע"כ, ובשרף של שקמה לא פירש"י מידי, ואולי שהוא שחור, והשתא ניחא דמש"ה מייתי ש"ס תרתי דר"מ ודר' חד בשחור וחד באדום. והא דתנא ספק עברה וכו', הא נמי תניא התם עברה בשוק של טבחים ספק ניתז עליה ס' לא ניתז עליה תולה, ס' עברה ס' לא עברה טמאה ע"כ, ומינה דהכא נכיפא יש ט"ס וכצ"ל ס' ניתז עליה ס' לא ניתז[3]) עליה, וחילוק זה כבר פסקו הרמב"ם שם דין כ"ז, וכן פסקו מרן שם סכ"ב, ושם פי' בשם הרשב"א דהיינו בעיר שהטבחים יושבים במקום ידוע, אבל אם דרכן להתעסק כאן וכאן תולין אפי' מס' שמא נתעסקו במקום שעברה ולא הרגישה ע"ש. וטעם חילוק זה נלע"ד פשוט, דכל שמקום הטבחים מיוחד איכא תרי ספיקי להחמיר,

1 כ"ה בשו"ת הרמב"ם דפוס ליפסיאה סי' קע"ח, הוצ' הרא"ח פריימן סי' קמ"ט, עמ' 143.
2 עיין תוס' סוטה י"ב א', ד"ה אחרים.
3 וכן בכי"ו: נתז.

נתנו עליה, הרי זו תולה, נתעסקה באדום אינה תולה בשחור, במעט אינה תולה במרובה. התולה בנכרית רבי מאיר אומר עד שתהא נכרית ראויה לראות, רבן שמעון בן גמליאל אומר קלה תולה

חסדי דוד

דדילמא לא הלכה לאותו מקום המיוחד, ואת״ל הלכה שמא לא נתזה עליה, וכיון דאיכא תרי צדדין להחמיר אין להקל אע״ג דהוי ס׳ דרבנן, אבל כשאין שם מקום מיוחד להטבחים, הא ליכא למימר שמא לא הלכה למקום הטבחים, שהרי כל העיר שייכא לטבחים, שהרי דרכן להתעסק כאן וכאן ואין כאן אלא ס׳ דרבנן ולהקל, ועמ״ש הפר״ח בי״ד סי׳ ק״צ ס״ק מ״ד. ומ״ש סיפא נתעסקה באדום אינה תולה בשחור וכו׳, ג״ז שם, והך מעט ומרובה דקתני, מפ׳ בגמ׳ כגון שנתעסקה בכגריס ונמצא עליה ב׳ גריסין ועוד, וע״ש בסי׳ הנז׳ סכ״ו.

התולה בנכרית רמ״א וכו׳. במתני׳ פ׳ האשה (פ״ט מ״ג) תנן, האשה שהיא חלוקה לנכרית או לנדה תולה בה, ובגמ׳ דנ״ט אמר רב בנכרית הרואה, ופירש״י שגדולה היא וידעי׳ דכבר ראתה, ובתר הכי מייתי ש״ס ברייתא דתני תולה בנכרית, רמ״א בראויה לראות, ומפרשי׳ דלקולא אמר ר״מ, דלת״ק אינה תולה אלא בדידעי׳ שכבר ראתה, ולר״מ סגי כשהגיעה לימי הנעורים אעפ״י שלא ראתה ע״ש, ולפי״ז ק׳ לפי׳ התוס׳ דהכא דקתני עד שתהא וכו׳, דמשמע דלהחמיר על סברת רבנן אתא, דלדידיהו אפי׳ אינה ראויה, וצ״ל דלאו אמלתייהו דרבנן קאי ר״מ הכא, אלא משום דהוה אפי׳ לדון ע״פ הסברא דמאחר דגזרו על הנכרים נדות מעריסתן, אימא אפי׳ קטנה יש לתלות בה, קמ״ל עד שתהא ראויה וכו׳, והלכה קי״ל כרבנן וכדפי׳ רב. והרמב״ם פ׳ שם דין כ״ט, האשה שהשאילה חלוקה לנדה בין נכרית בין ישראלית וכו׳, והה״מ נדחק לפ׳ דברי הרמב״ם כפירש״י, אבל מרן בכ״מ הק׳ עליו וביאר דנכרית נמי בעי׳ דוקא בזמן ראייתה ממש דומיא דנדה ע״ש, והיברא דלי׳ הרמב״ם הכי מוכח, וגם מלשונו דבפי׳ המש׳ מוכח כן ע״ש, ואין לנק׳ דא״כ אמאי לא אמר רב בנכרית נדה ואמאי קאמר הרואה, הא ל״ק דכיון דמן התורה אין בהן טו׳ נדה, לא שייך כ״כ למיתני לשון נדה בנכרית, הילכך לא אמר הכי, ואע״ג דמדרבנן גזרו אי הוה קאמר נכרית הנדה, הוה אפי׳ למיטעי ולפ׳ אפי׳ בקטנה שגזרו עליה נדה מדרבנן, הילכך קאמר נכרית הרואה, והרמב״ם לא חש למיטעי בניבניה, דסמך על מ״ש בשאר מקומות, ועוד דמדקאמר בין נכרית בין ישראלית משמע ממילא מה יש׳ גדולה אף נכרית גדולה.

ובמתניה דרשב״ג יש כאן ט״ס, וכצ״ל כיצד שומרת[1] יום כנגד יום ביום השני ובזבה סופרת שבעה וכו׳, וכעין זה מייתי בגמ׳ (ס׳ ה׳) שם, ופירש״י אם השאילתה לשומרת יום בשני שלה תולה בה, ואע״ג דלא הוחזקה רואה היום, כיון דמעיינה פתוח תולה בה, ואע״ג דמקלקלה לה פורתא דצריכה לשמור יום המחרת, כיון דטמאה השתא, ובסופרת ז׳ נקיים אחר זיבה ואעפ״י שמקלקלה הרבה שסותרת כל ימי ספירתה וכו׳, הואיל ועכשיו טמאה תולה בה, ר׳ אומר אינה תולה הואיל ומקלקלה לה, מאי חזית דמקלקלת להך טפי מהך, ושוין שתולה בשומרת יום ראשון שלה דלא מיקלקלא לה מידי, וביושבת על דם טוהר ובבתולה שדמיה טהורין וכו׳, ותלי׳ כתמה בדם בתולים ע״כ. ובגמ׳ שם קאמר דלפיכך דרשב״ג לא היה צריך למיתני, דפשי׳ שזו מתוקנת וזו מקולקלת, ותני ליה אגב לפיכך דר׳ דהוה אצטי׳ סד״א הויא דאשתכח כתם גבה תתקלקל ולא אידך קמ״ל ע״ש. ודע דהתו׳ נסתפקו שם בד״ה תולה בש״י, וז״ל מספקא ליה לר״י אם טמא קל כגון סופרת מקצת או הכל ולא טבלה תולה בלא ספרה כלל וכו׳ ע״ש. ולפי ל׳ התוס׳ שלפנינו נר׳ דאיפשיטא ספקייהו, דמדקתני קלה תולה בחמורה וה״ה טהורה בטמאה וכיוצא, ש״מ דלנ״ל טו׳ קלה תולה בטו׳ חמורה, והכי מסתבר דכיון דטעמיה דרשב״ג דתולין את הקלקלה במקולקל, מה לי טהור בטמא מה לי טמא קל בחמור, והא דנקט פלוגתייהו בטהורה וטמאה נסביתא דר׳.

השתא ניחא אית לן לאהדורי על פירש״י דלעיל דפי׳ בדברי רשב״ג, דפי שראיתי נכר״ב משנ״ס בפ״ט מהא״ב דין כ״ט, דמייתי לפירש״י הנז׳, ושוב מייתי מ״ש הרשב״א בת״ה, דטעמא דרשב״ג דכיון דכתמים דרבנן תולין הקלקלה במקולקל, דאמרי׳ שאני אומר כדרך שאמרו בב׳ קופות בתרומה דרבנן, וכתב הרב שלא ידע מי הזקיקו לרש״י לפ׳ משום דמעיינה פתוח, והלא דומיא דהכיא דטמא ועבר שהלכו בב׳ שבילין, דהאי בגמ׳ (ס׳ א׳) דבאנו למחלוקת ר׳ ורשב״ג, והתם ליכא שום טעם לתלות בטמא יותר מן הטהור, אלא טעמא הוא משום דתולין הקלקלה במקולקל, ועוד סופרת ז׳ מאי איכא למימר, הא התם לא הוחזקה מעיינה פתוח, ועוד הק׳ הרב לפירש״י דא״כ ר׳ דאינה תולה הוא משום דסבר דלא הוחזקה וכו׳, א״כ תיקשי ליה נדה דקתני סתמא דמתני׳ דתולה ואעפ״י שלא הוחזקה [היום] לראות, א״ו אית לן למימר משום דתולין הקלקלה במקולקל וכו׳, ע״ש שהאריך נגדד בכוונת דברי רש״י, ובסוף לא קיימא ליה והניח בצ״ע ע״ש. ולפעד״ן דכוונת רש״י דדייק במתניה דרשב״ג דקאמר תולה בש״י בשני שלה ובסופרת ז׳ שלא טבלה. ומדלא קתני שלא טבלו, משמע דדוקא בסופרת ז׳ הוא דקתני שלא טבלה, דאי טבלה הרי טהורה היא דהיינו בשביעי שלה שמותרת לטבול בו, ומודה רשב״ג דאינה תולה בה, דהו״ל כמו טהורה וטהורה, דמאי חזית דמקלקלת להאי ולא להאי, דאע״ג שאם תראה אחר טבילתה סותרת הכל, אין לנו לחוש מסתמא שתחזור ותראה ומש״ה נחשב אותה מקולקלת דהא לא שכיח, דא״כ טהורה גמורה נמי אם רואה הרי אזדא לה טהרתה, א״ו לא חיישי׳, ודוקא כשלא טבלה קאמר רשב״ג דחשיבא מקולקלת הואיל ומחוסרת טבילה, אבל בשומרת יום בב׳ שלה אעפ״י שטבלה נר׳ מדברי רשב״ג דקרי לה מקולקלת לתלות בה, שהרי לא התנה בה שלא טבלה כמו שהתנה בסופרת ז׳, כי מ״ש רש״י בסוף הדבור כיון דטמאה השתא אדסמיך ליה קאי דצריכה לשמור יום המחרת, כיון דטמאה השתא, כלו׳ כיון דתולה בה משוינן לה השתא טמאה וצריכה לשמור וכו׳ ופשוט, (אע״ג דהיא נמי דינה לטבול בבקר של יום שמירה אם רוצה) ומעתה ק׳ דכיון דטבלה מ״ט דרשב״ג והלא טהורה היא, ומ״ש מסופרת ז׳ אחר שטבלה בז׳ שלה, הילכך משני רש״י דשאני ש״י, דמאחר דמעיינה פתוח שהרי אתמול ראתה

1 וכן בכי״ו: כיצד תולה שומרת.

בחמורה. (יח). כיצד שומרת יום כנגד יום וביום השני רב אמ' סופרת שבעה, לפיכך זו

חסדי דוד

מקולקלת איקרייה לגבי זו שטהורה גמורה שזה לה כמה ימים שלא ראתה, ולעולם רש"י נמי ס"ל כטעמיה דהרשב"א דתולין הקלקלה במקולקל, ולא הוצרך להא דמעיין אלא למסבר היכי קרי רשב"ג מקולקלת לש"י אפי' אחר שטבלה, ור' סבר דל"מ אחר שטבלה דודאי חשיבא כטהורה גמורה ומאי הזית, אלא אפי' קודם טבילה בין בש"י בב' שלא בין בסופרת ז' בשביעי חשיבא כטהורה, הואיל ובידה לטבול וליטהר עכשיו, ול"ד לנדה דנדה אין בידה לטבול עד אחר שבעה, אבל לאחר שבעה אה"נ דלא תולה אף לרשב"ג, זוהי דעתו של רש"י ז"ל, אבל הרשב"א סבר דכי קתני שלא טבלה אתרווייהו קאי, גם אש"י בב' שלה ול' טבלה לאו דוקא, כגר' בהדיא מלשונו שכתב ואע"ג דבידה של זו לטבול וכו', מ"מ מחוסרת טבילה היא, הילכך לא הוצרך לטעמיה דרש"י דמעיין פתוח, וס"ל דאפי' בש"י אם טבלה מודה רשב"ג דלא תולה.

והנה אי' בתר הכי בסוגיין, אר"ה טמא וטהור שהלכו בב' שבילין א' טמא וא' טהור באנו למחלוקת ר' ורשב"ג, מתקיף לה רב אדא ע"כ ל"ק ר' התם אלא דתרווייהו כי הדדי נינהו הכא מאי נפקא לן מינה, ור"ה סוף סוף טבילה בעיא ע"כ. וכתבו התו' דהא טמא לא מיירי שכבר ספר כל ימי טומאתו, מדקאמר רב אדא התם כי הדדי נינהו הכא מ"מ, משמע דלאו דומיא וכו', ושלא ספר כלל נמי לא איירי, דא"כ דמי לש"י בראשון דמודה ר', אלא מיירי בטמא שספר קצת, וס"ל לר"ה דלר' אפי' בספירה קצת אינה תולה, ורב אדא דקאמר מ"מ לא קרי הפסד, כיון דלא סתר הכל, והא דנקט סופרת ז' שלא טבלה לרבותא דרשב"ג נקטי' דאפ"ה תולה ע"כ. ודבריהם צריכים ביאור, ונלע"ד דה"פ דר"ה ס"ל דמ"ש בפלוגי' דר' ורשב"ג בסופרת ז' שלא טבלה, אין ספק דמדקאמר שלא טבלה דאיירי פלוגתייהו בסוף ימי ספירתה, דאל"כ אלא בתחלת הספירה או באמצע טבילה מאיכא תיתי מלתא דפשי' שלא טבלה, דהא לא מהניא לה טבילה עד שתספור ז' נקיים, ואמאי הוצרך למימר שלא טבלה, א"ו דאיירי בשלם יומא שיכולה לטבול אלא שלא טבלה, ומיהו מדקתני בסופרת ז' ול"ק בספרה ז', משמע נ"כ דאיירי נמי בתוך ימי ספירתה, ובתרווייהו פליגי, רשב"ג סבר נ"מ בתוך ימי ספירתה דודאי תולה בה, דאכתי מקולקלת הויא שיש לתלות בה הקלקלה, אלא אפי' ביומא דמשלם דמליא לטבול, כל שלא טבלה אכתי מקולקלת מיקרייא ותולה בה, ומש"ה נקט שלא טבלה לרבותא דרשב"ג, ור' סבר ל"מ ביומא דמשלם, דכיון דסמא בידה לטבול כטהורה חשיבא ואין תולה, אלא אפי' באמצע אע"ג דמקולקלת היא אין תולה בה, הילכך קאמר ר"ה טמא וטהור שהלכו בב' שבילין באנו למהלו', דלרשב"ג אפי' ספר וזה אלא שלא טבל תולין בו וכ"ש אם הוא בטמא שספר קצת, ולר' איפכא אפי' לא ספר אלא מקצת אין תולין, ורב אדא סבר דודאי בטמא שספר וזה ולא טבל אה"נ שבאנו למחלוקת, דשהוא דוקא ס"ל לר' אין תולין דהוי דומיא דש"י בשני, דכיון שאם באנו לתלות בה הרי אנו מקלקלין ומפסידין אותה כל מה שהיה כבר בידה נתקן, דהא מוכנת היתה לטבול וליטהר, וא"כ דינה כשבירה וטהורה, אבל באמצע ימי ספירתה מודה ר' דתולין בה דמקולקלת היא, ואע"ג דס"ס כשתולה בה נמצאת מפסידה דסותרת אותו מקצת שספרה, אין זה קרוי הפסד כל שאינה סותרת כל מה שהיה כבר מתוקן אצלה, אבל זה המקצת לא היה מיקרי מתוקן, הואיל ואינה יכולה אז ליטהר, ואה"נ שגם בב' שבילין אילו היה טמא שכבר ספר וזה אלא שלא טבל היינו באין למחלו', אבל בטמא שספר קצת לא באנו למחלו', דבכה"ג מודה ר'. והיינו דקאמ' ר"א לר"ה ע"כ ל"ק ר' התם אלא בסוף ספירתה דכי הדדי נינהו, דכי היכי דבטהורה אם נחוש שהכתם ממנה הרי אנו מפסידין טהרתה, ה"נ אידך הויא שעתא כטהורה חשיבא, ואם נחוש לה הרי אנו מפסידין טהרתה וא"כ מאי חזית, אבל הכא מה שאתה אומר שגם בטמא בתוך ימי טומאתו באנו למהלו' ליתא, דהכא מאי נפקא לן אם אנו מפסידים ממנו אותו המקצת אין זה מיקרי הפסד, מאחר שלא היה מתוקן, והשיב ר"ה ס"ס טבילה בעיא, כלו' מה שאתה אומר דדוקא בסוף ימיה קאמר ר' דאין תולין משום דהויא כטהורה ליתא, דהא ס"ס טבילה מיחסרה ואינה מתוקנת אלא מיקיינת חשיבא, וא"כ כי היכי דמודית דבהא קאמר ר' דאין תולין. א"כ ה"ה באמצע ימי ספירתה ודאי סבר ר' דאין תולין, והילכך יפה אמרתי דאפי' טמא שספר קצת באנו למחלו'. וכך נר' שהבין הרב המגיה בחדו' בדברי התו' הללו כפי מה שהביא המבל"ס שם, אלא שלא ביאר הרב כל הצורך, והילכך תמה עליו הרב מבל"ס שם דאיך יתכן לומ' דלר' הא דאינה תולה משום דמפסידה הרבה וכו', דא"כ בש"י אמאי אינה תולה לר' הא אינה סותרת אלא יום א', ועוד הק' דאיך יתיישב לפ"ז סוגיית הגמ', דקאמר ע"כ ל"ק ר' אלא דכי הדדי נינהו, הא לדידהו טעמא דר' אליבא דרב אדא הוא משום דכיון דמפסדת הרבה לא תלי' בה, וכן הא דקאר"ה ס"ס טבילה בעיא כפי דברי התו' עדיפה מאן דכר שמה ע"כ. וכפי מה שביארני לק"מ, שאין כוונת הרב המגיה לחלק בין הפסד מרובה להפסד מועט, אלא חילוקו הוא בין היכא שמפסידה כל בנייתה שהיה כבר מתוקן לפניה, דחסרון טבילה אינו כלום נר', הואיל ובידה לטבול עכשיו, בין היכא שאין מפסידה אלא סתירה במקצת כיון דלא היה מתוקן נפניה, ור"ה שפיר משני ליה לפי דרכו דהא אפי' בסוף דינה כאמצע, דמאחר דמחוסרת טבילה הא לא מיקרי מתוקנת ודינה שוה לאמצע ימי ספירתה.

הזינא תו להר"ב מבל"ס שם דמייתי דברי הר"ב ח"ה [1]), שכתב דגרש"י ר"ה בטמא שלא ספר כלל איירי, והא דקתני דמודה ר' בש"י בא' ה"ע משום דהוחזקה רואה דמים היום וכו', והשתא מדמה ר"ה טמא שלא ספר כלל בב' שבילין לש"י בב' דאינה תולה לר', כיון דלא הוחזקה רואה היום, ור"א שפיר קאמר הכא מ"מ דבקלקול תליא מלתא ובש"י בב' איכא קלקול, משא"כ בטמא שלא טבל וכו', והק' עליו המבל"ס דבטמא שלא ספר כלל אפי' רשב"ג מודה דאין תולה, דע"כ ל"ק רשב"ג דתולה בש"י בב' אלא משום דמעיינה פתוח וכו', וא"כ בטמא דלא שייך ה"ע אפי' שלא

1 = חדושי הלכות למהרש"א.

מתוקנת וזו מקולקלת, רבי אומ' אינה תולה, לפיכך שתיהם מקולקלת, הכל שוי' שיהא תולה בשומרת

חסדי דוד

ספר אינו תולה אפי' לרשב"ג, והיכי קאמר בהנו למחלו' וכו' ע"ש, וכפי מ"ש לעיל נק"מ, דע"כ לא הוצרך רש"י למיהב טעמא דמעיינה פתוח אלא לומר דתולה בה אפי' אחר שטבלה, אבל עד שלא טבלה א"נ דטעמו כפשוטו דתלינן במקולקלת, כי היכי דתלי בסופרת ז' אע"ג דליכא התם מעיין פתוח ע"ד דכתי' לעיל, ושפיר קאמר הר"ב ח"ה דר"ח מדמי טמא שלא ספר כלל לש"י בג' שלה, דלרשב"ג תולין במקולקלת, ולר' אין תולין, כלו' דליכא למימר דטמא שלא ספר כלל הדמין יתעביד לש"י בא', דהתם שאני שהוחזקה רואה היום ומקולקלת הוייא אפי' לר', משא"כ בטמא שנגע בא' מן הטו' דלא שייך לומר הוחזק ליגע וליטמא, אלא נמי דומה לש"י בג' שלה דלית לה חזקה דראייה בו ביום ואפ"ה לרשב"ג תולה בה, ולר' אינה תולה אלא שתיהן מקולקלות, ה"נ לרשב"ג תלי' הטו' בטמא אע"ג דלא שייך ביה חזקה, ולר' שניהם מקולקלים, והשיב ר"א דל"ד דהתם כי הדדי נינהו, דכי היכי דלטהורה מקלק[ל]י' לה שהרי טהורה היתה ה"נ מקלקלי' לש"י ולסופרת ז', א"כ בכה"ג סבר ר' דמאי חזית לקלקל לזו טפי מזו הרי גם הש"י ראויה לטבול וטהורה מקרייא, אבל בנדון זה מאי נפקא ליה לטמא, הרי עדיין בתחלת טומאתו הוא יתיב ולא מקלקלי' ליה טפי ממה שהוא מקולקל, הילכך מודה ר' דתלי' ביה, וקא"ל ר"ח מאי דאמרת דש"י מקלקלי' לה דטהורה מיקרייא ליתא דטבילה בעיא, ואי קשיא לר"ח דס"ל לפי"ז דאפי' בטמא ביום הראשון אין תולין בטמא לר' אע"ג דלא מפסיד ליה מידי, א"כ תיקשי מתני' דתרומות (פ"ז מ"ה) דתלי' בהני אומר חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך תרומה משום דליכא הפסד, דבל"ז הקופה של תרומה היתה אסורה, ודוחק גדול הוא דתיתי סתמא דמתני' דלא כר', היכא למימר דדוקא הכא ס"ל לר' דלא תלי' הואיל ויש להן טהרה במקוה אחר קצת זמן, והא לא מיקרי הפסד, ואע"ג דהכך יומי אפי' לבא לידי הפסד גמור אם נגעו בטהרות, מ"מ אין זה דבר מוכרח לבא, והשתא לא על הטהרות אנו דנין אלא על גופייהו דאית להו טהרה, משא"כ התם באוכלין, דאי לא תלי' נאסרו לעולם ואין להן היתר. הילכך אמרי' רואין בדרבנן כדי שלא להפסיד, ועם מ"ש נר' דא"ל לכל מה שהאריך המשל"ם ע"ע.

ואולם בענין הלכה מצאנו דפליגי רבוותא, כי הנה הרמב"ם שם בפי' הנז' פי' כר' דאין תולין ושתיהן מקולקלות, אך הה"מ מייתי התם שדעת הרמב"ן והרשב"א לפסוק כרשב"ג ע"ש, והנה לדעתם ז"ל ליכא נפקותא לענין דינא בפלוג' דר"ח ורב אדא, דכיון דקי"ל כרשב"ג דאפי' בשביעי שלה דאינה מחוסרת רק טבילה תולה בה כ"ש בתחלת ובאמצע ימי ספירתה דמקולקלת טפי ותולה הקלקלה בה, אבל להרמב"ם דפי' כר', א"כ יש לחקור כמאן מנייהו אליביה דר' נקטי', ונר' ודאי שיש לפסוק כרב אדא אליביה דר' דקאמר ע"כ ל"ק ר' אלא דכי הדדי נינהו, כלו' שהיא בסוף ספירתה דחשיבא כטהורה כיון דבידה לטבול, אבל באמצע ספירתה מודה ר' דתולה בה דהויא מקולקלת, כיון דרב אדא מיקל במידי דרבנן, ועוד דריב"ה נמי סבר כוותיה והו"ל רבים, ומש"ה הק' המשל"ם שם על הרמב"ם דמוכח

מדבריו דאפי' בתוך ימי ספירתה שתיהן מקולקלות, ואמאי פי' כר"ח דהוי יחיד, ועוד שהוא להחמיר במידי דרבנן, ועוד הק' הרב דפי"ע מהא"כ דפי' רבינו דין זה דשבילין, כתב סתם דתולין הטמא בטמא ולא חילק בימים כלל, ואי פוסק כר' ואליבא דר"ח לא איירי אלא בטמא שלא ספר כלל דמודה ר' כמ"ש התו' וכדלעיל ע"ש. ולפעד"ן דהרמב"ם יש לו פי' אחר בסוגייא דלא ניחא ליה כפירש"י והתו', דלדידהו ל"ל דר"ח ור"א פליגי בפי' מלתיה דר', דלר"ח סבר ר' דאפי' בספרה קצת ימים אינה תולה, ולר"א לא איירי ר' אלא במשלם יומיא דהיינו פי' דכי הדדי נינהו, והך פי' דחיקא טובא, דהיכי קאמר ש"ס מתקיף לה ר"א ע"כ ל"ק ר' התם אלא דכי הדדי נינהו, ומה אתקפתא היא זו לר"ח הא איהו לא מפי' לה הכי אלא באמצע הימים דלאו כי הדדי נינהו, והכי הו"ל הא מנא לך, דילמא ע"כ ל"ק ר' וכו', ותו ק' לר"ח אמאי נקט למלתיה בשבילין ואמאי לא נקט בזבה גופה שספרה מקצתה כמו שהק' התו', ונדחקו טובא ע"ע, ותו דחיקא מלתא דר"ח קאמר סתם טמא וטהור שהלכו וכו', משמע דטמא בכל ענין איירי בין בספר בין שלא ספר, דאל"כ אלא כמ"ש התו' הו"ל לפי' דדרכו של אמורא לפי' ועל מי סמך ר"ח לפי' סתמיות דבריי.

כי ע"כ אלא מפי' הרמב"ם דר"ח סבר דפלוג' דתנאי, היינו דרשב"ג סבר תולין הקלקלה במקולקל אע"ג דמקלקלי' ליה טפי, ור' סבר בשלמא אי לא מקלקלי' ליה טפי, כגון ש"י בראשון שלה א"כ דתלי' בה כדי להציל את הטהורה ולהניחה בחזקתה, אבל לקלקולה טפי ממאי דהואי בענין זה טהורה וטמאה שוין ומאי חזית, ובכה"ג לא תלי' אלא שתיהן מקולקלות, א"כ ה"נ בשבילין לרשב"ג תולין במקולקל ולר' הרי אתה בא להוסיף עו' מחדש לטמא הזה ולקלקוליה טפי, וא"כ לא תלי' ביה להציל את הטהור, אבל רב אדא ס"ל דכ"ע תולין הקלקלה במקולקל אע"ג דמקלקלי' ליה טפי, אבל הכא בש"י בג' ובסופרת ז' ה"ט דר' דסבר דאין תולין, משום דאיברא דש"י וסופרת מקולקלות הויין לגבי הטהורה, מ"מ בטהורה נמי איכא קצת קלקול, דהא כתם גבה אשתכח ואתרע חזקת טהרתה, די"ל כאן נמצא כאן היה, וא"כ כי הדדי נינהו, ולא שייך בכה"ג תולין במקולקלת שזו מקולקלת וזו מקולקלת, ול"ד לנדה או לש"י בראשון דהתם כיון דטמאות ממש נינהו ודאי דגריעי מטהורה אע"ג דאתרע חזקתה, הילכך מודה ר' דתלי' בהו, אבל הכך דלאו טמאות לגמרי דהא בימים נקיים יתבא לא מיקרייא אלא מקולקלת וטהורה נמי הויא מקולקלת, והיינו דמתקיף ר"א ע"כ ל"ק ר' וכו', דכי הדדי נינהו, אבל הכא מאי נ"מ לקלקל את הטמא אפי' מקלקלי' ליה טפי, וכיון דבטהור ליכא שום ריעותא ודאי מודה ר' דתולין במקולקל, ור"ח משני ליה ס"ס איהי טבילה בעיא, כלו' אע"ג דבטהורה נמי איכא קצת ריעותא משום דברשותה אשתכח, מ"מ ס"ס אידך הויא מקולקלת טפי דטבילה בעיא, והשתא מיהא טמאה היא ואפ"ה ס"ל לר' דאין תולין ה"ה הכא. ומעתה שפיר פי' רבינו כרב אדא אליבא דר', ואין שום חילוק בין תחלת ספירתה לסוף ספירתה עכ"פ אין תולין לר', הואיל וטהורה נמי הויא מקולקלת קצת מטעמא דאמרן. אבל

יום הראשון, וביושבת על דם טוהר, ובבתולה שדמיה טהורים. נמצא על חמיה בנה יושב בצדה, הרי זו טמא' מפני שמתהפ', ולא על בנה בלבד אמרו אלא כל אדם, אלא שדברו חכמים בהווה. (יט). נמצא על פסיקיא שלה, הרי זו טמאה, שבשעה שמתרתה מתחתה נוגעת בתורפה, ואם היתה מכה על צוארה ונמצא על כתיפה, הרי זו תולה, על ירכה הרי זו תולה, ואין חוששין שמא יד הוליכה לשם, נמצא על ידיה טמאה. מפני שהידים עסקניות. (כ). היו עליה שני כתמים אחד מלמעלה ואחד מלמטה, אף על פי שהתחתון גדול והעליון קטן תולה את התחתון עד כגריס, שאני אומ' ממקום שבא העליון בא התחתון.

חסדי דוד

בשבילין דלא אתרע חזקת הטהור כלל מוקמי' ליה לטהור בחזקתו ותולין במקולקל אפי' לר', בין בטמא שלא ספר בין בטמא שספר והזה וגם טבל, דס"ס מקולקל הוא לגבי טהור גמור דלא אתרע חזקתיה כלל, וה"ט נמי דמתני' דתרומות, דהחולין מותרין דתלי' שאני אומר וכו', הואיל ולא אתרע חזקת החולין כלל, ובפיר' אתיא מתני' כר' וא"ל למה שנדחקנו במשנה. ובטעמא דפי' הרמב"ם כר', כבר כתב הכ"מ דקי"ל הלכה כר' מחבירו ע"ש, אמנם הא לאו מלתא פסיקתא היא, דמחבירו אמרי' אבל לא מאביו ורבו, וכן מצינו להרמב"ם גופיה בשאר מקומות, כגון בההיא דאפוטרופוס דפליגי בהניזקין (גיטין נ"ב א') דתניא וצריך לחשב עמהם באחרונה דברי ר', רשב"ג א"ל ופי' הרמב"ם (פי"א מה' נחלות ה"ה) כרשב"ג. גם אנן בעניותין אריכנא מגלתא בתשו' ולחלק יגעתי, דהיכא דמקדים תנא רשב"ג לר' הלכה כר', והיכא דמקדים ר' לרשב"ג הלכתא כרשב"ג, ואע"ג דהר"ב יד מלאכי השיג על דברי וכתב שלא נראו בעיני להר"ב ע"ש. עכ"ז כבר עמדתי על קושיותיו ולא מצאתי בהם הסתר מן התורה, וביארתי כוונתי דהיכא דהו"מ התנא לאקדומי במנתיה דרשב"ג וגם כן עשה, הורה לדעת דהלכה כמותו, אבל יש מקומות שהוצרך להקדים דברי ר' ואז אינו בכלל הזה, ונשגה עיקרא דמלתא דכל היכא דליכא טעמא דמוכח לפסוק כר' אית לן לפסוק כרשב"ג אביו ורבו, והכא איכא שפיר טעמא נפסוק כר' הואיל ושקלו וטרו אמוראי אליביה, וכמ"ש הרב מבנ"ס ע"ע ואין כאן מקום להאריך.

נמצא על המיה וכו'. כל אדם הזו בו דע"ס הוא, אבל לא מצאתי לי זה בגמ' ולא בשום מקום, ונלע"ד להגיה נמצא על סדינה[1]) ובנה וכו'. ולמדתי זה מדברי הראב"ד דמייתי הטור בשמו בסי' ק"ץ גבי ההיא דג' נשים שישנו במטה א' שיש חילוק בין נמצא תחת האמצעית לאידך וכו', מסיים שם וה"מ כשלא נמצא על סדין העליון, אבל אם נמצא בו בין כך ובין כך כלן טמאות מפני שעשוי להתהפך, וע"ש בב"ש ס"ק ובט"ז שכתב בשם מהרש"ל דאפי' התחתון אם הוא מתהפך וברור, ולפי"ז נ"ל נפ' הכא נמצא על הסדין שהיתה ישנה היא ובנה אצלה אעפ"י שבנה בצד הכתם שני' במקום הכתם, אין תולה בו מאחר שעשוי להתהפך, וטפי יש לחוש שממנה הוא שדמים מצויים בה ממה שיש לתלות בבן שאין דמים מצויים בו, ומסיים ולא בנה בלבד וכו' אלא שדברו ה' בהווה, דהבן כל זמן שהוא קטן ישן הוא אצל אמו, אבל אדם אחר לא משכחת לה, והה"נ דהומ"ל ובעלה עמה, אלא שדבר תנא בל' נקייה.

והא דקתני נמצא על פסיקייא וכו', משום דתנן (פ"ח מ"א) על הלוקה מן החגור ולמעלה טהורה, מהחגור ולמטה טמאה, קתני הכא שאם נמצא בחגור גופיה דהיינו פסיקיא[2]) עכ"פ טמאה, דחיישי' בשעה שמתירתה נוגעת מלמטה. ובמ"ש אה"נ יש כאן ט"ס ולמדנו תיקונו מהסוגייא דנ"ה וכצ"ל אם היתה מכה על צוארה ונמצא על ירכה ה"ז תולה, על כתיפה אינה תולה ואין חוששין וכו', ופירש"י אם נמצא דם כנגד התורפה יכולה לתלות במכה של צוארה, שפעמים שמטה את צוארה לפניה ונופל דם המכה על תחתית הלוקה, על כתפה שאין דם בא מכתפה ונופל לפניה אין תולה ואין אומרים בידה נטלתו ממכה שבכתפה והביאתו לפניה ע"כ. ואע"ג דהכא קתני אין חוששין שמא יד וכו', א"ל להגיה דזימנין אשכחן ל' חוששין בש"ס דהיינו נהגו, כמ"ש בעני הכנים כגון חיישי' שמא הון נחומה גני (שבת קנ"א א').

והא דקתני נמצא על ידיה וכו', בסוגיין תניא נמצא על קשרי אצבעותיה, ופירש"י היינו על גב היד ע"כ, ויהיב טעמא בגמ' דכולה ידא עבידא דנגעה ע"כ, וליפ' דהכא דעל ידיה מבואר טפי. ומ"ש סיפא היו עליה ב' כתמים וכו', הא נמי אי' בגמ' בכ"פ (נ"ט רע"א) אלא שהיא שנויה בסגנון אחר, אבל כפי מה שפי' התו' שם[3]) היינו ממש כתוס' דהכא, וה"פ אם נמצא כתם למעלה מן החגור וכתם למטה מן החגור אעפ"י שהעליון קטן מן התחתון תולין התחתון בעליון, דכי היכי דהעליון מעלמא אתי ה"נ התחתון, ומיהו היינו דוקא כשהעליון אינו כ"כ קטן באופן דליכא למימר דדם מאכולת הוא והיינו כשיעור גריס, אבל בציר מגריס אין רגלים לדבר דאתא דם מעלמא, שהרי העליון יש לתלותו במאכולת והתחתון ניחוש דמגופה אתא. והא דקאמר עד כגריס אם נפ' עד ועד בכלל אתיא אליבא דרב הונא שם (נ"ח רע"ב), דכגריס אינו תולה במאכולת אלא דוקא פחות מכגריס, ועד כגריס דקתני היינו מלמעלה למטה עד כגריס וכגריס בכלל שהוא שיעור הכתם דא"א לתלות במאכולת, אז תלי' דמעלמא אתו תרווייהו עליון ותחתון אבל בציר מגריס דאיכא למימר העליון דמאכולת הוא אז חיישי' לתחתון וטמאה, ולר"ה דאית ליה הכתם כגריס תולה במאכולת יתר מכגריס אינה תולה מתפרש הכא עד ולא עד בכלל ופשוט, ועי' בי"ד סי' הנז' סעיף (ן) [ו'] וסי"ד וסי"ו וסי"ג וסי"ז ותמצא כל הנך פרטי דינים דהכא.

1 בכי"ו חסרה המלה „חמיה", אבל גי' הדפוסים נראית מקורית, והגהת רבינו קשה, מפני שהמלה „סדינה" אינה מצויה להשתבש ל„חמיה". ויותר נראה להגיה: על חמי[ל]ה, ומלה זו מצויה במשנה ובתוספתא. ובתרגום הסורי מתרגם חמילתא את „השמיכה" שמקרא, וכפירוש רבינו להלן, שהרי שמיכה דינה כסדין העליון. ועיין במצפה שמואל ולפי הגהתי ופירוש רבינו אין כאן קושיא על בעל פ"מ.

2 עיין בפיה"מ להר"מ פ"ח סמ"א ובחיבורו פ"ט מה' איסורי ביאה הי"א. והוא איזור היא פסיקיא, עיין תס"ר עמ' 279.

3 עיין בראשונים שהבאתי בתס"ר, עמ' 279.

פרק שביעי (א). נמצא על בית יד אונקלי שלה, אם מגיע כנגד תורפה טמאה, ואם לאו טהורה, אמר ר' אלעזר בר' יוסי הלכה זו הורתי ברומי לטומאה, וכשבאתי אצל חברי אמרו לי יפה הוריתה. (ב). לבשה חמשה חלוקין הבדוקין לה, ונמצא על הפנימי ולה לתלו' הרי זו תולה, על החיצון אין לה לתלות אינה תולה. (ג). קצרה שלבשה חלוקה של קצרה, נמצא בצד בית תורפה של ארוכה שתיהן טמאות, כנגד בית תורפה של קצרה, קצרה טמא' וארוכה טהורה. שתים שהיו טוחנו' בריחים של יד, ונמצא על הרגל הפנימי שתיהן טמאות, על הרגל החיצונה

חסדי דוד

פרק שביעי (א). נמצא על בית יד וכו'. במתני' רפ"ח ראתה על בית יד של חלוק אם מגיע וכו', והכא קתני דחלוק לאו דוקא דה"ה בית יד של אונקלי שהוא ג"כ מלבוש, וכדתנן בסוף מגילה גבי תפי' של יד נתנן על בית אונקלי שלו, ה"נ אם מגיע וכו', דהא נמי פעמים שפושטתו מזרועה ונופל כלפי מטה. ומ"ש ראב"י הלכה זו הוריתי וכו', הא ודאי ליכא למימר דמה שהורה היינו שלא היה מגיע כנגד בית התורפה והורה להתיר כסתם הוראה דהיינו להתיר, כדאמרי' בעלמא (כתובות ז' א') מי איכא הוראה לאיסור, דלאיסור לא מיקרייא הוראה כ"כ, שכל אדם יכול להחמיר דהא בהדיא קאמר הוריתי לטמא, אלא נ"ל דהמציאות היה להיפך שהיה מגיע לתורפה והורה לטמא, ובגמ' דנ"ה מייתי להא אסיפא דמתני' דתנן היתה פושטתו ומתכסה בו בלילה כ"מ שנמצא בו כתם טמאה, דהכא תניא אראב"י דבר זה הוריתי בעיר רומי לאיסור וכו', וכן פירש"י דבר זה היתה פושטתו ומתכסה וכו' ע"ש [1]), ועכ"פ א"ש דזימנין דאשכחן נמי הוראה לאיסור כי הכיא דתנן הורוה ב"ד שתהא נזירה עוד ז' שנים אחרות וכדאי' ברפ"ק דכתובות ד"ז, ואפ' דהכא לא מייתי אלא רישא דמתני' כדי שלא להאריך, ולעולם אסיפא סמיך ועלה הוא דמייתי הא דראב"י. ונר' דהך עובדא היה בזמן שהלך לרומי עם רשב"י לבטל גזרת קיסר, כדאי' במעילה פ' קדשי מזבח די"ז, מי ילך ילך רשב"י דמלומד בנסים ואחריו מי ראב"י ע"ש, ואעפ"י שהיה שם רשב"י שהיה גדול ממנו אפ"ה כיון דלאו רביה הוה לא היה נמנע ראב"י מלהורות בפניו, כדחזי' נמי דלא נמנע אפי' בפניו ממש כדאי' התם נשאלה שאלה זו בפניהם מנין לדם השרץ שהוא טמא, עקם פיו ראב"י ואמר וזה לכם הטמא, וחזי' התם דהקפיד רשב"י על שהורה הלכה בפניו והענישו והלה אלא שאח"כ התפלל עליו כשנזכר שהבטיח לר"י אביו שלא יענישנו. ונר' שזה היה מעשה אח"כ ונשאל שלא בפני רשב"י והורה לאפרושי מאיסור', ומ"מ נתפחד להודיע הדבר לרשב"י לראות אם מסכים עמו שלא יענישנו שנית, ומש"ה לא הגיד הענין עד שבא לביתו ושאל לחכמים והסכימו עמו. ודע דבגמ' לא תנא כי הכא וכשבאתי אצל חבירי, אלא וכשבאתי אצל חכמים שבדרום. ונ"ל עיקר דמסתמא לא שאל לחביריו אלא לגדולי זקני החכמים כגון ר"י אביו וחביריו, ומהך לישנ' דש"ס מוכח כמ"ש המפ' ז"ל וכן כותבי הדורות שיש בא"י עלמה מקום שנק' רומי וגם היה בזמן מן הזמנים מושב הקיסרים, וכדמוכח נמי מנקירתא דמבי ר' לבית אנטונינוס (ע"ז י' ב'), ועיין ג"כ בס' כפתור ופרח פ"א, שאם זה היה מעשה ברומי שבח"ל הרחוקה מאד הו"ל וכשחזרתי לא"י, אלא ש"מ דבא"י הוה אלא שלא היה בדרום במקום ב"ד קבוע דהיינו ביהודה, ומש"ה קאמר וכשבאתי לדרום וברור.

(ב). לבשה חמשה וכו'. שם בגמ' דנ"ה תניא כעין זו לבשה ג' חלוקין הבדוקין לה, אם יכולה לתלות תולה ואפילו בתחתון, אינה יכולה לתלות אינה תולה אפילו בעליון, כיצד עברה בשוק של טבחים תולה אפי' בתחתון, לא עברה אינה וכו', ובזה נתבארה גם התוס' דמ"ש ונמצא על הפנימי לרבותא קאמר, דאפי' לא נמצא אלא בפנימי אם יש לתלות כגון שעברה וכו', אבל אפי' נמצא על החיצון ואין לה לתלות אינה תולה, ושלשה דקתני התם פשי' דלאו דוקא אלא ה"ה חמשה דמ"ש, ואפי' טפי דזימנין שהרוח הגביה שולי בגדיה העליונים ויוצא בזה וניתז הדם בתחתון, ופ' כן הרמב"ם שם (פ"ט מה' איסורי ביאה) דין כ"ז, ומרן שם ס"ח.

(ג). קצרה שלבשה חלוקה של ארוכה וארוכה שלבשה חלוקה של קצרה נמצא וכו'. כצ"ל [2]), וכ"ה בגמ' שם, ופירושה שהשניה לבשה בלא בדיקה, וכנגד בית התורפה דקתני היינו מן החגור ולמטה כדתנן במתני', ולא זא"ז קתני ל"מ אם השניה היא הקצרה דודאי הארוכה טהורה, דהא איכא תרי טעמי לתלות דוקא בקצרה, חדא שהרי לדידה דוקא הכתם הוא מהחגור ולמטה, ועוד שנמצא בעודו אצלה וי"ל כאן נמצא כאן היה, אלא אפי' ארוכה שלבשה חלוק של קצרה דליכא למימר כאן נמצא וכו', אפ"ה ארוכה טהורה כיון דלדידה הו"ל מהחגור ולמעלה. והרמב"ם שם דין ל"א קיצר וכתב ארוכה שלבשה חלוקה של קצרה ונמצא בו כתם, אם מגיע כנגד בית תורפה טמאה ואם לאו טהורה, שכתם זה של קצרה הוא ע"כ. וקצרה שלבשה של ארוכה לא הוצרך לכתבו דכ"ש הוא כדאמרן, וז"ש הכ"מ שם ורבינו הזכיר מן הברייתא מה שצריך ע"כ, אלא שהכ"מ הי"ל גי' אחרת בש"ס דלא כנוס' שלפנינו, וגם מפירש"י נר' דהוה גריס כגי' שהביא הכ"מ ע"ש ועיין בש"ע שם סמ"ח.

שתים שהיו טוחנות וכו', נמצא ביניהן שתיהן טמאות [3]) זה היה וכו' על שפתה של אמבטי וכו', ר"נ אומר על דבר שאינו מקבל וכו'. כצ"ל, וכ"ה בגמ' שם ד"ס, אלא דהתם לא קתני נמצא על הרגל הפנימי וכו', אלא ה"ג נמצא תחת הפנימית וכו' תחת החיצונה וכו', ומ"מ א"צ להגיה כאן, דפי' על הרגל במקום דריסת הרגל ולעולם שנמצא בקרקע, והטעם דכשנמצא תחת הפנימית שתיהן טמאות, לפי שגם החיצונה זימנין שדוחקת ומתקרבת אל הריחיים ולא ידעי' אימת נפל הדם, אבל נמצא תחת החיצונה הפנימית טהורה, שאין הפנימית מתרחקת מן

1 עיין תס"ר סוף עמ' 279.
2 וכן הוא בכי"ו.
3 שתי מלים אלו אינן גם בבבלי בכ"י מינכן ובראשונים, עיין מ"ש בתס"ר, עמ' 280.

היא טמאה וחבירתה טהורה, נמצא ביניהן, זה היה מעשה ונמצא על שפתיו של אפטי ועל עלי זית שמסקת בהן את התנור, ובא מעשה לפני חכמים וטמאום. (ד). רבי נחמיה אומר על דבר שהוא מקבל טומאה טהור. רבן שמעון בן גמליאל אומר אם הרבה מאכולת תולה, ואם לאו אינה תולה. (ה). אמר רבן שמעון בן גמליאל אני אומר דבר אחד והם אמרו דבר אחד, לדברי אין סוף ולדבריהם אין סוף, לדברי אין סוף, אלא אשה שהיא טהורה אין לך מטה שאין עליה מאכולת, לדבריהם אין סוף, אין לך אשה שהיא טמאה ואין לך סדין שאין עליה טיפי דמים, אבל רואה אני את דברי רבי חנינה בן גמליאל מדברי ומדבריהם, שהיה אומ' תולה במאכולת עד כגריס של פול אף ע"פ שלא הרגה, תולה בבנה ובבעלה, ובדבריה' אנו מורים. (ו). כתם הארוך מצטרפין אותו, העשוי טיפי טיפין אין מצטרפין אותו, רבי אלעזר בר צדוק אומר העד שהוא נתון על גבי הכר ונמצא עליו דם אם עגול טהור, מפני שהוא דם מאכולת, ואם משוך טמא, מפני שהוא דם הקנוח.

חסדי דוד

הריהיים, ועכ"פ הא דתני סיפא נמצא בנתייס שתיהן טמאות, לכאורה כדי נסבה דברור הוא ובמכ"ש דנמצא תחת הפנימית אתי, וי"ל דאצטי' דמ"מ לא דמי גריבא, דהתם בנמצא תחת הפנימית אם החיצונה אומרת בריא לי שלא נתקרבתי אל הריחיים היא טהורה, ועיין בע"ז סי' הגז' סג"ב דיהיב טעמא לזה, דאע"ג דקי"ל דכל מלתא דלא רמיא עליה דאיניש עביד ולאו אדעתיה שאני הכא שהוא בזמן קצר ע"ש, וטעמו הלוש ודחוק, אבל הנר' עיקר הוא דכיון דאיכא רגלים לדבר שהרי נמצא תחת האחרת, הולכך בכה"ג שמכי' על מה שאומרת בריא לי שלא נכנסתי, אבל בנמצא בנתייס נר' דאפי' אומרת חדא מגייהו בריא לי שלא נתקרבתי במקום הדם ממש עכ"ז שתיהן טמאות, דהא כי הדדי נינהו ומאי הזית דמקלקלת לזו ולא לזו, והכא ודאי שייך לו' מלתא דלא רמיא עלה נהו אדעתא, כיון דליכא הוכחה דמסייע בהדה, ואפי' דמ"מ אם אומרת בריא לי והדם נמצא קרוב גאחרת עפי ממנה היא טהורה והברתה טמאה.

ומ"ש זה היה מעשה וכו', נלע"ד דקאי לפרושי ריבא דקתני נמצא תחת החיצונה היא טמאה והפנימית טהורה, דהיינו דוקא כשמקום החיצונה אינו המקום של דרך כניסה דהיינו נגד הפתח אלא נגד אחר, דא"כ שהוא נגד הפתח הרי עכ"פ כשנכנסו שתיהן עברו דרך שם, וא"כ שפי' דשתיהן טמאות מש', והא מייתי שכך היה מעשה שנמצא על שפת האמצעי דהיינו שפה החיצונה שהוא דרך כניסה לשתיהן, וה"נ על עלי זית שלפני התנור, ואע"ג דנמצא נגד הון עמאו גם את הפנימית משום דשתיהן הלכו דרך שם כשנכנסו, ור"נ פליג אכלהו מילי דלעיל, דסבר דלא גזרו טו' בכתמים אלא בנמצא על דבר המקבל טו', כגון מלבוש וכיוצא, אבל נמצא בקרקע או ע"ג הריחיים א"נ על עלי זית שתיהן טהורות, וטעמיה דר"נ מפי' בגמ' מדכתיב ונקתה לארץ תשב כיון שישבה לארץ נקתה, ושם בגמ' איפסיקא הלכתא כר"נ ע"ש, וכ"פ הרמב"ם שם (פ"ט מה' איסורי ביאה) דין ז' ומש"ה השמיט כל הנך מילי דת"ק, אבל מרן בשו' הגז' אע"ג דבש"י פי' נהא דר"נ, עכ"ז בסנ"ב כתב להך דטוחנות בריחיים ונמצא דם תחת הפנימית וכו', משום דמ"מ נ"מ אם היה תחתיהן דבר המקבל טו' כגון כפסל וכיוצא.

(ד). ארשב"ג וכו' אם הרגה וכו', לדברי אין סוף אין לך אשה שהיא טהורה שאין לך וכו' לדבריהם וכו' שאין לך סדין וכו', וכדבריו אנו מורים, כצ"ל. והאי לכא בסוגיין פי' הרואה כתם דנ"ה, אלא דהתם גרסי' לדברי אין קן ולדבריהם אין סוף, והכי עדיף דכיון שדבריו להומרא ודברי חכמים לקולא לא ניחא כ"כ למימר לשון שוה, אלא ה"ק לדברי שאני אומר דדוקא הרגה מאכולת תולה אבל אין ידוע שהרגה אין תולה א"כ אין קן לטו' האשה, דלעולם תהיה כל אשה בחזקת טו', שהרי אין לך כל מטה שאין בה טיפי דמים של מאכולת, ולדברי חכמים דסברי אפי' לא הרגה תולה ואפי' בכתם גדול שהרי לא נתנו שיעור, א"כ נמצא דאין סוף לטהרתה דלעולם לא הייבי' לכתמים, שאין לך כל סדין שאין בה וכו', ולדבריהם נעונה תולה במאכולת ואפי' בכתם גדול דשמא הרגה מאכולות הרבה, אבל רואה אני דברי רחב"ג דלעולם תולה אפי' לא הרגה, ומיהו דוקא עד כגריס ולא עוד. ובגמ' קאמר עלה ולרבנן דאמרי תולה עד כמה, ארנב"י תולה בפשפש ועד כתורמוס ע"כ, ומ"מ הרמב"ם שם דין כ"ג פי' כרחב"ג דאינה תולה אלא עד כגריס, וטעמו מאחר דקתני וכדבריו אנו מורים ש"מ שהודו לו רבנן וכמ"ש הה"מ, ומיהו כתב שם דהרשב"א סבר דרחב"ג איירי במקום דלא שכיחי פשפשים, אבל באתר דשכיחי מודה דתולה עד כתורמוס ושאין כן דעת כל הפו' ע"ש. ומיהו פי' מרן בשו' הגז' ס"ז, שאם הרגה פשפש או כריהה ריהו תולה בו עד כתורמוס ופשוט הוא, וע"ש בע"ז ובש"ך שגדדו להקל כדברי הרשב"א ע"ש, ולעד"ן דאפי' תימא דלא מודה רחב"ג וכדברי הרשב"א, מ"מ מאחר דבגמ' אמרו ולרבנן עד כמה וארנב"י עד כתורמוס יש לנו לפסוק כן, דאע"ג דבמתניתא תנא וכדבריו אנו מורין אין למדין הלכה מן המש', הואיל והאמוראים מוכח דסברי כרבנן וכ"ש דרנב"י בתרא הוא ומריה דתלמו', ומה גם דהוי לפסוק כרבים נהקל במידי דרבנן, ולדבריו נ"ק לרבנן מ"ש רשב"ג דלדבריהם אין סוף דשפיר יש סוף עד כתורמוס, אלא דלמשנה לא בקיאינן בשיעורא דתורמוס.

(ו). כתם הארוך וכו'. בגמ' שם בס"פ (נ"ע א'), ופי' מצטרף לשיעור דאי כד מעגלת ליה הוי כגריס ועוד טמאה, אבל טיפין טיפין לא ומשמע דאפי' קרובין זל"ז וכ"כ בשו' הגז' ס"ה. ומלתיה דראב"ץ היינו מתני' שם (ספ"ה) אלא דתני לה בלא טעמא, והכא יהיב טעמא, ומ"מ פשוט דהא דתלי' במאכולת בעגול היינו כשאין בו כגריס ועוד, ואפ"ה משוך טמא, והיינו דוקא בעד שבודקת ומקנחת בו, דאל"כ היינו רישא דארוך מצטרף דמוכח דאי ליכא כגריס ועוד אפי' משוך טהורה, ושם בגמ' דאע"ג דפליגי רבנן עליה

(ז). האשה שהיא עושה צרכים וראתה דם, אם עומדת טמאה, ואם יושבת טהורה דברי רבי מאיר, רבי יוסי אומר בין כך ובין כך טהורה. (ח). איש ואשה שעשו צרכיהם בתוך הספל ונמצא דם על הספל, ר׳ מאיר ור׳ יוסי אומרי׳ תולה, ור׳ שמעון אומר אינו תולה. (ט). דם העוש׳ עם הרעי טהור, דם המנטף בין לפני המים בין לאחר המים טמא, כתם הנפל בתוכו טהור, למגעות ולהסטות הולכין אחר הרוב.

פרק שמיני (א). הרי שהיתה נישאת והיתה רואה דם בשעת תשמיש, משמשת פעם ראשונה שנייה ושלישית, מכאן ואילך אינה משמשת אלא תתגרש ותינשא לאחר, נישאת לאחר והיתה רואה דם בשעת תשמיש, משמשת פעם ראשונה שנייה ושלישית, מכאן ואילך לא תשמש אלא תתגרש ותינשא לאחר. (ב). עד כמה מותרת לינשא עד שלש, יתר מכאן כשפופרת לא תינשא עד שתבדוק עצמה, כיצד בודקין אותה,

חסדי דוד

דראב״ק מ״מ הלכתא כוותיה וכ״פ הרמב״ם בפ״ד (מה׳ איסורי ביאה) ובש״ע שם סל״ד.

(ז). האשה וכו׳, דר״מ רי״א וכו׳, רש״א בין כך ובין כך טמאה, כצ״ל[1]). וכ״ה בברייתא בגמ׳ רפ״ע, ומוכרח הוא דהכא נמי יש להוסיף סברת ר״ש דאל״כ מאי קמ״ל הרי סברת ר״מ וסברת ר״י שנו במשנתנו, ובגמ׳ שם דנ״ע פריך אליבא דר״מ מ״ש עומדת וכו׳, ומשני שמואל במזנקת דכיון דמקלחת לא הדור מי רגלים למקור, ופירש״י דעומדת א״א לה לזנק (פי׳ באשה), והדר פריך מזנקת נמי דילמא בתר דתמו מיא אתא דם, ומשני ר׳ אבא ביושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל, דאם אי׳ דבתר דתמו וכו׳ על שפת הספל הו״ל לאשתכוחי, ובתר הכי אמר שמואל הלכה כר״י, וכן אורי ליה ר׳ אבא לקלא הלכה כר״י ע״ש, והרמב״ם בפ״ה דין י״ז פי׳ כר״י דבין עומדת בין יושבת טהורה, ולא חילק בין מזנקת לשותתת, אבל בהגה״מ מייתי בשם מהר״ם דמ״ש בגמ׳ היינו אפי׳ לר״י ע״ש*), ואיברא דהכי משמע דממאי דשקלו וטרו שמואל ור׳ אבא לאוקמה במזנקת ובתוך הספל והם עצמם סמוך וגר׳ פסקו כר״י, מוכח שדבריהם דלעיל שייכי אפי׳ לר״י, ובהכי א״ש הא דאצט׳ למפסק כר״י דאטו לא ידעי׳ דר״מ ור״י הלכה כר״י, ואפי׳ נגד ריה״ו הלכה כר״י דנימוקו עמו ומאי קמ״ל הלכה כר״י, אלא נר׳ דהכוונה לומר הלכה כר״י אף בתנאי**) האמור בסמוך, אמנם מרן בר״ס קנ״א כתב כהרמב״ם, אבל מור״ם שם חילק כדבר האמור ועש״ב.

ובבא דסיפא דהכא איש ואשה וכו׳, היינו נמי מתני׳ הנז׳ אלא דמתני׳ לא תנן אלא ר״י מטהר והכא אשמועי׳ דר״מ נמי סבר כוותיה. ומהך***) בבא נמי מוכח כהפו׳ דלא בכל גוונא טיהר ר״י ברישא אלא דוקא במזנקת, דאל״כ אמאי אצט׳ למיתני הכא דבאיש ואשה מטהר ר״י, השתא אפי׳ באשה גרידא דליכא אלא חד ס׳ מטהר כ״ש הכא דאיכא ס״ס, א״ו הכא בשותתת ואפ״ה משום דאיכא ס״ס מטהר ר״י, ואמנם כבר הר״ב בפי׳ המש׳ יישב בדוחק אמאי אצט׳ למיתני להא ע״ש.

(ט). דם העושה עם הרעי וכו׳. הך מתניתא לא מצאתיה בשום מקום[2]) ופירושה קשה, והנה רישא נלע״ד לפי כלפי מה ששנינו בברייתא בפ׳ דם הנדה דנ״ה, ע׳ משקין בזב הזיעה והריעי וכו׳ טהורין מכלום, דמעת עינו וכו׳ מטמאין טו׳ משקין וכו׳, זובו רוקו וכו׳ טו׳ חמורה וכו׳, וקתני הכא שהדם היוצא עם הריעי דינו כריעי שטהור מכלום, דמהו״א לא שמעי׳ אלא הריעי גופיה אבל דם היוצא משם סד״א דליהוי ליה טו׳ משקין קמ״ל, ואמנם סיפא לא מצאה ידי לאוקמה אא״כ מתרצי׳ לה דכצ״ל דם המנטף וכו׳ הדם הנופל בתוכו טהור[3]), וקאי אמתני׳ דלעיל בדם היוצא עם מי רגלים, וקתני הכא דם המנטף כלו׳ שאינו יוצא ביחד בקילוח מי רגלים אלא מנטף בין לפני המים בין לאחר המים טמא, אבל הדם הנופל בתוכו כלו׳ בתוך הספל עם מי רגליה גופייהו בהא הוא דתנן טהור, ומתוקמא לכ״ע למר כדא״ל ביושבת דהיינו לר״מ, ולר״י אפי׳ בעומדת, ועמ״ש מור״ם שם בסי׳ הנז׳, ומאי דמסיים למגעות ולהסטות וכו׳, נר׳ דאיירי באשה דזימנין מנטפת שהיא טמאה וזימנין מזנקת בתוך הספל דטהורה הוייא, ועשתה טהרות ולא נודע אם נתעסקה בהן בזמן שמנטפת וטמאה או בזמן שמקלחת וטהורה, וקתני דבכה״ג הולכין אחר הרוב, אם רוב ראייתה במנטפת הטהרות טמאין, ואם רוב ראייתה במזנקת טהורין, וקמ״ל דאע״ג דבזמן שנולד הספק אותו הזמן קרוב למנטפת, אפ״ה אם רוב ימיה מזנקת טהורין דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב, ועמש״ל בפ״ב דמעשר ב׳ בס״ד.

פרק שמיני (א). הרי שהיתה נשואה וכו׳. מעין זו תניא בגמ׳ פ׳ תנוקת דס״ה אלא דהתם

*) בשוליים יש כאן הגהה בכתב אחר:

אחר המח״ר כבר נכנס בזה הר״ן ז״ל בתשו׳ (סי׳ מ״ח) הבי״ד (= הביא דבריו) מרן בב״י ומדשקלי וטרו אליבא דר״מ א״כ צ״ל דאיכא צד דגם ריו״ס מודה.

**) בשוליים כנ״ל:

לא ידעתי תנאי זה היכא רמיזא באומריו הלכה כריו״ס.

***) בשוליים בכתב אחר:

לישרי לן מר דהתלמוד בהדייא יישב זה וריו״ס בחדא ספקא מטהר ו.. נמצא דתלמודא הקשה זה ויישבו ואתי בין להפוס׳ דבכל גוונא טיהר ריו״ס בין לאחרים וצ״ע עבדו ונכדו המפ״ה ס״ט.

1 כ״ז הסר בדפוסים, אבל בכי״ו: ור׳ שמעון אומ׳ בין כך ובין כך תולה, ולפי גירסת הבבלי [נ״ט ב׳] צריך להגיה [אינה] תולה. ובתס״ר כתבתי שגירסת צוק׳ בדויה מן הלב, והוא משום שלא היה בידי צילום כי״ו, וסמכתי על שנו״ס של קרינגיל, וטעות היתה בידו.

2 בתס״ר, עמ׳ 281, ציינתי שברייתא זו הובאה בשו״ת מהר״ח או״ז סוף סי׳ ח׳, ד׳ ע״ג, עיי״ש פירושו.

3 בכי״ו: כתם הנתלה בגופו טהור. ופירשתי בתס״ר, עמ׳ 282, שהכוונה דכל כתם שאנו תולים בדבר אחר (והוא „כתם הנתלה״) אינו טהור אלא דווקא אם נמצא על גופה (והוא הדין על חלוקה), אבל אם נמצא על דבר אחר שנגעה בו, הולכים אחר הרוב, וכפירוש בעל תוספ׳ רי״ד נ״ז ב׳ (נ״ט ע״א מן הספר). ועיין ר״מ פ״ט מה׳ איסורי ביאה סהי״ט.

מביא' שפופרת ונותן לתוכה מכחול ומביא מוך ונתן בראש המכחול נמצא על ראשו הרי זו טמאה, מפני שהוא דם המקור, ועל הצדדין הרי זה טהורה, מפני שהוא דם הקינוח, אם יש לה וסת הרי זו חוששת לווסתה, ואם יש לה מכה הרי זו תולה בה, ואם היתה דם נדתה משונה מדם מכתה הרי זו אינה תולה. (ג). נאמנת אשה לומר יש בי מכה מן המקור ואין בי מכה מן המקור דברי רבי, ר' שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר דם היוצא מן החור אף ע"פ שבידוע שדם המכ' טמא, ורבותינו אמרו דם המקור טהור. (ד). היתה בודקת בימין והיא טמאה בשמאל והיא טהורה, לא תיבדוק אלא בשמאל, בחצר והיא טהורה בטרקלין והיא טמאה, לא תבדוק אלא

חסדי דוד

ה"ג תנא הרואה דם מחמת תשמיש, והולם מה שהאריך בתוס' נמי תני הרי שהיתה נשואה וכו', נר' דקמ"ל דלא תימא דוקא אם מיד מתחלת נשואיה ראתה ג"פ רצופים בהא היא דאמרי' דלא תשמש עד שתתגרש, שלא היתה לה חזקת היתר מעולם, אבל אם מתחלה לא היתה רואה מחמת תשמיש כלל אלא אח"כ נתקלקלה דילמא אינה אסורה, דנתלה במקרה ושמא השתא הדרה לבריאותה הראשון, קמ"ל דאין חילוק, וסייעתא למ"ש מור"ם בסימן קפ"ז ס"א, דאין חילוק[1]) בין ראתה מיד שנשאה בין נתקלקלה אח"כ, ומ"מ מ"ש מיד שנשאה לאו דוקא, דהא כתב מרן בב"י שם הבועל את הבתולה וראתה דם מחמת תשמיש אפי' כמה אין מחזיקין אותה לרואה מחמת תשמיש, אלא תולין בדם בתולים, ועי"ש בסי"ג, אלא הכוונה מיד בתחלה אחר שפסקה פעם א', א"נ כשאין לה צער דתו לא תלי' בדם בתולים כמ"ש מור"ם שם, ואמנם מ"ש כאן בשעת תשמיש לאו דוקא, אלא ה"ה אחר תשמיש מיד בכדי שתושיט ידה תחת הכר ותטול עד ותקנח בו, דהכי מיקרי מחמת תשמיש כדאי' לעיל בגמ' בפ"ק די"ד.

ומ"ש מכאן ואילך אינה משמשת וכו', בהא פליגי רבוותא, דלרש"י משמע דאסורה לשמש עוד עם הראשון אפי' ע"י בדיקת שפופרת, אבל להתו' מ"ש לא תשמש עד שתתגרש היינו כשאינה רוצה לטרוח או שאינה יודעת לבדוק ע"ש, ודעת הרמב"ם כד' רש"י כפי מ"ש הה"מ בפ"ד מהא"ב, אבל הרמב"ן והרשב"א סברי דכל שרוצה לבדוק א"צ להתגרש ע"ש, ומרן בסי' קפ"(ו)[ז] ס"ג כתב כסברת התו', אך כתב שם סברת רש"י בשם י"א, ועי"ש במור"ם. והא דקתני עד כמה וכו' עד ג', בהא נמי פליגי רש"י ותו', דלרש"י מתניתא כרשב"ג, אבל לר' עד שניה דבתרי הויא חזקה, אבל התו' סברי דבהא אפי' ר' מודה ע"ש. ויש כאן ט"ס וכצ"ל יתר מכאן לא תינשא[2]) וכו', והך שפופרת דקתני לבדיקה, מפי' בגמ' (שם ס"ו א'), שפופרת של אבר ופיה רצוף בתוכה. ומ"ש כאן בנמצא מן הצדדין שהוא דם הקינוח, בגמ' גרסי' בידוע שהוא מן הצדדין, ויש לפי' ל' קינוח דהכא היינו הך כלו' דהתם קינוח שאינו לבדיקה אינו אלא לצדדין.

ומ"ש אם יש לה וסת חוששת לוסתה, בגמ' (ס"ו א') גרסי' תולה בוסתה[3]) וניחא טפי, אבל א"צ להגיה כאן דזימנין שכהן חוששין להקל וכדכתי' בפי' דלעיל, ואמנם קפיד הך תנא ודייק טפי בלישניה, דגבי וסת נקט חוששת לוסתה, וגבי מכה נקט תולה בה, אע"ג דתרוייהו להקל דמותרת לשמש כלו' שא"צ להתגרש, משום דמ"מ בוסת עכ"פ טמאה השתא ואינה מותרת עד שתטהר, אבל במכה טהורה ומותרת מיד לכך שייך בה טפי לשון תולה כלו' וטהורה היא. והא דקתני נאמנת[4]) אשה וכו', בגמ' ל"ג אלא נאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור שממנה דם יוצא, והכוא ליש' ניחא, אבל מאי דמסיים הכא ואין בי מכה מן המקור לא ידענא מאי היא, שאם פיה ענה בה שאין בה מכה, א"כ ממילא היא טמאה ופשי' הוא ומאי שייך לומר דנאמנת[5]), ונר' לפ' כגון שהיא אומרת אמת הוא שאין בי מכה מן המקור אלא מן הצדדין וכיוצא, אבל מ"מ ברור לי שאין דם הזה בא מן המקור אלא ממקום המכה בהא נמי נאמנת, ולא נימא שאינה בקיאה להבחין כ"כ, א"נ קמ"ל דאפי' אינה יודעת בודאי שמכתה מוציאה דם אלא שאומרת דמסתמא ממקום המכה שהיא מן הצדדין משם בא הדם נאמנת, ואולי דמהכא יליף מהרי"ו כפי מה שהביא מור"ם משמו בסי' קפ"ז ס"ו אחר שכתב מרן נאמנת אשה וכו' כמו בגמ', סיים מור"ם וכן אם אומרת ברור לי שאין דם זה בא מהמקור נאמנת וטהורה ע"כ, והיינו כדאמרן שאומרת מכה יש לי שמשם מסתמא בא הדם אבל אינו במקור ממש הא נמי נאמנת, ומיהו בכה"ג דוקא כשאין לה וסת, א"נ אפי' כשיש לה וסת דיכולה לתלות שלא בשעת וסתה כמש"ש מור"ם לעיל אבל באומרת ברור לי שמן המכה בא עכשיו עכ"פ מהימנא וע"ש. וסברת רשב"א משום ר"מ, בגמ' תנינן לה משמיה דרשב"ג, ויש כאן ט"ס וצ"ל דם היוצא מן המקור. ובגמ' קאמר דפליגי במקור אי מקומו טמא או מקומו טהור. וכה"ג תנינן בתוס' לעיל בפ"ג ועמש"ש בס"ד.

(ד). היתה בודקת בימין וכו'. לא נמצאת בשום מקום[6]), ולפי הנר' דאבדיקת שפופרת דלעיל קאי, וקאמ' שאם היתה בודקת בימין ומצאה דם וכשבודקת בשמאל אינה מוצאה, יכולה לתלות דע"י שהכניסה בימין בכח גדול שרטטה והוציאה דם, הילכך לא תבדוק אלא בשמאל פעם אחרת, ואם לא תמצא כלום טהורה לבעלה, ושוב קתני שאם כשבודקת בחצר שאורה רב מצאה שלא היה דם בראש המכחול אלא מראה לבן או ירוק וכיוצא, אבל כשבדקה בטרקלין היה נר' מראה אדום מחמת שאין שם אורה כ"כ, תחזור ותכניס ותבדוק פעם אחרת בחצר ואם תראה כבתחלה ה"ז טהורה, וכן אם הכניסה בעצמה ומצאה טמאה ושוב הכניסה חברתה ומצאה טהורה שאין שם דם, תחזור ותכניס ע"י חברתה ואם תמצא טהורה הרי היא טהורה, דש"מ דהיא

1 רבינו כיוון לדעתן של הראשונים שהוכיחו כן מן התוספתא, עיין תס"ר עמ' 282.
2 וכן הוא בכי"ו.
3 עיין הלשון לעיל שם ט"ז א' ומ"ש בתס"ר, עמ' 283.
4 עיין תס"ר הנ"ל, ועכשיו יש להוסיף את המאירי, עמ' 286.
5 במ"ש פירש בשם הרד"ל שנאמנת להוציא את עצמה מבעלה.
6 כלומר בש"ס, אבל הביאה הרשב"א בחידושיו ס"ו א'.

בחצר, בעצמה והיא טמא' בחברת' והיא טהורה, לא תבדק אלא בחברתה. (ה). כל עוברות אחת ומיניקות אחת אין תולות זו בזו, עוברה ומניקה וזקנה אינן תולות זו בזו. אמר רבי מאיר מעשה בשקמא שבכפר סבא שהיו מוחזקין בו טומאה, בדקוהו ולא מצאו תחתיו כלום, פעם אחת באות הרוח ופרכתו משרשיו נמצאת גולגול' שלמה דבוקה בשרשיו. (ו). אמר רבי יוסי מעשה במערת שיחין שהיו מוחזקין בו טומאה, בדקוהו והיתה חלוקה כצפורן, פעם אחת נכנסו פועלין לתוכה מפני גשמי' וכשהיו מהרסים בקרדומו' בדקו ומצאו שם מכתשת מלאה עצמות. (ז). אמר רבי שאול מעשה בסלע בית חורון שהיו מוחזקין בו טומאה ואינן יכולין לבדקן, מפני שהיה מדרון, אמר להם זקן אחד הביאו לי סדין, הביאו לו סדין ושראו במים ופרשו על גביו ונמצא מקום

חסדי דוד

אינה יודעת להכניס בנחת אלא מסרטטה, או שאינה בקיאה להכניס ביושר, ולפי' יצא דם מהצדדין ובשביל זה היה דם יוצא כך נר' לפי', וטעמא דמלתא דמאי דאמרי' (שם ס"ו א') שאין כל האצבעות ולא כל הכוחות שוות להקל אמרו ולא להחמיר, דכיון דרוב נשים אינן רואות מחמת תשמיש, כל דמצי' למיתלי בהיתרא תלי', כמ"ש בכ"מ בפ"ד (מה' איסורי ביאה הכ"ב), ועיין ראיה לזה מהיא דפ' הרואה כתם דנ"ה דאשתכח דמא במשיחתא א"ר ינאי תיזיל ותיתי, ופריך והא אין שונין בטהרות, ומשני ה"מ לקולא אבל לחומרא שונים, ופירש"י הכא חומרא היא, דמסתמא טהורה דהא לא על בשרה ועל חלוקה אשתכח, והאי דאמר תיזיל ותיתי והי מתרמי מטמי' לה חומרא היא ע"כ. ה"נ מסתמא היא טהורה מטעמא דאמרן דזיל בתר רובא, וכי אמרי' תחזור לחומרא, דאע"ג דבראשונה בבדיקת שמאל לא ראתה, אם השתא רואה טמאה, ומ"מ תוס' זו לא הביאוה כלל.

(ה). כל עוברות א' וכו'. בפ' האשה ד"ס אדתנן ותולות זו בזו, ת"ר כיצד תולות עוברה ושאינה עוברה תולה עוברה בשאינה עוברה, מיניקה ושאינה מניקה תולה בשאינה מיניקה, זקנה ושאינה זקנה תולה בשאינה זקנה, בתולה ושאינה בתולה תולה בשאינה בתולה, היו שתיהן עוברות שתיהן מיניקות שתיהן זקנות שתיהן בתולות, זוהי ששנינו לא היו ראויות לראות רואין כאילו הן ראויות, ופירש"י ושתיהן טמאות דמ"מ דם מבינייהו נפיק ע"כ. ומ"מ הכא בתוס' קמ"ל רבותא טפי [1]), דהה"נ עוברה ומיניקה וזקנה שלשתן שוות ואין תולות זו בזו, ואע"ג דלא הזכיר כאן בתולה נר' דה"נ נ"ש, דהא ד' נשים שוות נינהו, ואע"ג דלר"י ברפ"ק בתולה עדיפא מכלהו, דקאמר אני לא שמעתי אלא בתולה, וא"כ לכאורה היה מקום לומר דממנו נקח בתולה תוכל לתלות בזקנה או הדא מאידך, מ"מ נר' דמאחר דקי"ל כר"א ארבעתן שוות, וכ"נ מדברי הפו' עיין בסי' ק"ץ סכ"ג.

אר"מ וכו', באה הרוח ועקרתו וכו'. כצ"ל, והך מתניתא מייתי לה ש"ס בפ' האשה דס"א בפלוג' דר"מ ורבנן דמתני', דרמ"א כל דבר שהוא בחזקת טו' לעולם הוא בטומאתו עד שיוודע לך טו' היכן היא, והכ"א בודק עד שמגיע לסלע או לבתולה, כצ"ל וכיון שלא מצא המקום טהור, דתני' שניטלה הטו' משם, והכא מייתי ר"מ סייעתא למלתיה, שהיה מעשה שבדקו עד שהגיעו לבתולה ואח"ז עקרתו הרוח ונמצאת הגולגולת תחובה בשרשיו מתחת, ובגמ' אי' [2]) אמרו לו משם ראיה אימר לא בדקו כל צרכו, פי' דהה"נ שהיו צריכים לעקור האילן משרשיו כדי שתהא בדיקה יפה, ולא סגי במה שבדקו בצדדין עד השרשין, שהרי תחת השרשין לא נודע אם הקרקע היא בתולה. והדר מייתי ר"י עובדא אחריתי שבדקו ממש עד שהגיעו לקרקע שהיתה חלקה כצפורן, דמוכח שהיא בתולה ואפ"ה אחר זמן שבאו גשמים ולחלחו הקרקע ועי"ז נכנסו פועלים לחפור ומצאו מכתשת וכו', והכא נמי מסיים בגמ' א"ל משם ראיה אימר לא בדקו כל צרכו, פי' שלא היו בקיאים להכיר איזוהי קרקע בתולה, איך שיהיה מוכח מהכא דר"י נמי בשי' ר"מ חבריה קאי, וא"כ צ"ל דחכמים דפליגי עלייהו הם ריה"ו ור"ש בני פלוגתייהו, ומ"מ אע"ג דקי"ל ר"י נמוקו עמו, הכא נקטי' כחכמים דמתני', הואיל ושנה ר' סברתם בל' חכמים, ש"מ דר' וב"ד הסכימו לסברת ריה"ו ור"ש, ומש"ה נמי לא תנא ר' דר"מ ור"י אלא השמיע דעת ר"י כי היכי דלא תטעי למפסק הלכה כר"י, משום דאיכא מאן דסבר הלכה כר"י אפי' מחבירו, עיין בס' יד מלאכי סי' ר"ל, הילכך לא הזכיר ר' סברת ר"י, אע"ג דודאי ידע ר' דר"י נמי ס"ל כר"מ, דאל"כ אי ר' לא שנה ר"ה מנ"ל. ומ"מ קשיא לי טובא, דבפ"ג דבכורות דכ"ה אדתניא בעלי מומין אסורין בכל שהוא ור"י אומר יבוקר, ומפ' התם דאיירי בבע"מ שנתערב באחרים, ואמר רחב"א בשם ריו"ח מחלוקת כשבדק ולא מצא לבע"מ וקמ"פ בפלוג' דר"מ ורבנן, ת"ק כר"מ דלעולם הוא בחזקת טו' עד שיוודע ולא מהניא בדיקה הילכך כולן אסורין, ור"י סבר יבוקר ודי לו אפי' לא נמצא דתלי' שניטל כחכמים ע"ש, והיכי מצי ריו"ח לאוקמי פלוגתייהו בהכי, מאחר דחזי' הכא בהך ברייתא דר"י בשיטת ר"מ קאי, ונר' דמש"ה אי' תו התם רב אסי בשם ריו"ח אמר מחלוקת כשבדק ומצא וקמ"פ בפלוג' דר' ורשב"ג בשדה שאבד בה קבר ע"ש. ונר' דאה"נ דר"ה בר אבא שפיר קאמר, דהכי שמיע ליה מפומיה דריו"ח דמעיקרא לא הוה שמיע ליה לריו"ח הך מתניתא דר"י נמי בשי' ר"מ קאי, ולבסוף כי גמיר לה ריו"ח להך מתניתא הדר ביה ואוקי פלוגתייהו כשבדק ומצא, ור' אסי שמע מפומיה דריו"ח אחר חזרה.

ומאי דתני הכא סיפא אמר ר' שאול ט"ס הוא, וצ"ל אבא שאול כמו שהוא בגמ' [3]) דלא אשכחן בתנאים ר' שאול, וגם מ"ש כאן שלא יכלו לבדוק מפני שהיה מדרון,

1 בתס"ר פירשתי את לשון התוספתא שהכוונה היא שאין מתחשבין בזמן עיבורן, והיינו אם אחת מעוברת ח' חדשים ואחת ג' חדשים, אין המעוברת בת ח' חדשים תולה בבת ג' חדשים, אלא כולן אחת, וכן במיניקות.

2 וכעין זה בבי"ו.

3 אבל גם בגמ' בבי"מ: ר' שאול. וכן מעתיק ר' שמואל צרצה במקור חיים מצורע ס"ס ע"ד. ועיין תס"ר, עמ' 284.

צדדיו ומקום אמצע נגוב, בדקו ומצאו שם בור גדול מתים. (ח). ואיזהו רוק, כל שלא טעם כלום במערב, ואילו כל אותו היום ישן כל היום ואינו עושה רוק תפל, ניער כל הלילה עד הבקר עושה רוק תפל. (ט). מגריסין מעיסת גריסין של ער עוקת נפש, מי רגלים, מי רגלים שהחמיצו, וכמה היא חימוצן שלשה ימים. (י). נתר זו נתר אלכסנדרונית, בורית קימוליא ואשלג, מכל מקו' מדיח ואינו צריך לנגבו, העבירן שלא כסדרן ראשונים עלו לו ושניים לא עלו לו. (יא). העביר

חסדי דוד

בגמ' הי' מפני שהיתה מרובה וכ"נ להגיה כאן. והזקן הי' שאמר כאן בגמ' הי' זקן א' ור"י בן חנניא שמו. וגם בשיטה יש ט"ס דחסר תיבה א' וצ"ל נמלא מקום צדדיו לח, אמנם בגמ' נשנית בל' אחר מקום טהרה יבש ומקום טו' לח, ופי' רש"י זה שנגנשו שם המים מתוך שהיה העפר רך, והתו' כתבו די"ס דגרי' איפכא מקום טהרה לח ומקום הטו' יבש, ופי' דקאי אסדינין דמתוך שהיה הקרקע בתולה קשה לא בלע ונשארו הסדינין לחין ע"ש, והך מעשה לא שייך לפלוגי' דלעיל אלא מייתי ליה אגב להודיע דרך בדיקה בנקל, ובגמ' מסיים על אותו בור, תנא הוא הבור שמילא ישמעאל בן נתניה חללים ע"ש.

(ח). איזהו רוק טפל כל שלא טעם כלום מבערב. כצ"ל, וכ"ה בגמ' דס"ג, והיינו פי' מתני' (פ"ט מ"ז) דתנן שבעה סמנין מעבירין על הכתם רוק טפל וכו', ומפי' בגמ' דהכוונה לומר דאחר שאכל סעודת הערב לא טעם כלום מההיא שעתא, לאפוקי אי טעים מידי אחר שקם משינתו, ופירש"י שהשינה ממררת את הרוק ומחזיקתו והאוכל ממתקו ומעביר את כחו ע"כ. אך מ"ש אח"כ ואילו כל אותו היום וכו', לא נמצא לי זה בגמ' ואין לדברים אלה הבנה [1]), וכפי מה שלמדתי מתוך הש"ס נ"ל להגיה דכצ"ל ואילו אכל אותו היום ישן כל אותו היום אינו עושה רוק טפל, פי' אם אכל כלום בתחלת היום אעפ"י שאח"כ ישן כל שאר היום אין עושה ר"ט, אע"ג דהכא איכא שינה אחרי האכילה, ול"ד ללילה דאע"ג שאכל סעודת הערב אם אח"כ ישן עושה ר"ט, דהשינה של לילה קביעא ועדיפא להחזיק את הרוק טפי משינה של יום. וכן יש ללמוד מפירש"י, וז"ל דודאי שינה של לילה בעי', ושינת היום אע"ג דישן לאו טפל הוא הואיל וטעם כלום, שהטועם שחרית נהנה כל היום כולו ע"כ.

והא דתני הכא ניער כל הלילה וכו', הנה בגמ' (ס"ג א') אריו"ח איזהו ר"ט כל שעבר עליו אלות לילה בשינה, ופריך ש"ס למימרא דשינה תליא מלתא, והתניא ישן כל היום אין זה ר"ט ניעור כל הלילה ה"ז רוק טפל, ומשני התם במתנמנם, ה"ד, נים ולא נים תיר ולא תיר וכו', ופירש"י לא בניעור ממש אלא מתנמנם, דודאי שינה של לילה בעי' וכו' ע"כ. ומילא דה"נ מ"ש כאן ניער כל הלילה עד הבקר היינו נמי נים ולא נים וכו'. והרמב"ם בפ"ט מהא"ב דין ל"ה כתב, איזהו ר"ט שלא טעם כלום מתחלת הלילה והיה ישן מחצי הלילה האחרון למחר קודם שיאכל נק' ר"ט ע"כ. משמע דבעי' שינה ממש כל חצי הלילה, וק' אמאי השמיט הברייתא דאם היה כל הלילה נים ולא נים וכו' דמהני, ותמהני על הכ"מ שכתב דשם בגמ' נת' כל הבבא ולא השגיח דלא מייתי אלא דברי ריו"ח, והשמיט הברייתא דרב אשי משני לה אליביה דריו"ח וצ"ע.

ואמנם הא דתנא הכא מגריסין מעיסת וכו', דבריה הללו משוללי הבנה מכל וכל, וע"כ בשבוש נכתבה [2]). ובגמ' שם אדתנן ומי גריסין מפ' לעיסת גריסין של פול, וקאמר לימא מסייע ליה לר"ל דאר"ל ר"ט צריך שיהא עם כל א' וא', כלו' ומש"ה צריך לעיסה כדי שיתערב בהם הרוק, ודחי דילמא הבלא דפומא מעלי כלו' ואפי' בלא רוק. והדר אי' מתני' דלא כריה"ו, דתניא ריה"ו אומר מי גריסין רותח ועובר (פי' קודם) שיתן לתוכו מלח ע"כ, נר' דמתחלה הכא גרסי' מי גריסין לעיסת גריסין של פול, והיינו פי' דמתני' כדאי' בגמ', אבל מ"ש אח"כ עוקת נפש מי רגלים ט"ס הוא שנשתבשו המעתיקים, ויש למוחקו א"נ יש להגיה במקומו מלתיה דריה"ו כדבר האמור, אח"כ ראיתי בפירש"י אמתני' שכתב לעיסת גריסין של פול חלוקת נפש שנחלק האוכל מן הקליפה לועסה וכו' ע"ש, ומעתה למדנו דכצ"ל כאן לעיסת גריסין של פול חלוקת נפש, כלו' האוכל שבפנים מן הקליפה, אבל מי רגלים שכתוב אח"כ הוא יתור ויש למוחקו, והרמב"ם כתב שם שילעוס הגריסין עד שיתערב עם הפול רוק הרבה מפיו ע"כ, והיינו כמתני' ואליביה דר"ל, ואע"ג דדחי בגמ' דילמא הבלא וכו', לא שבקי' פשיטותיה דר"ל משום מאי דאידחי בגמ' בדרך דילמא. ומ"מ רוק הרבה שכתב הרמב"ם לא ידענא מנ"ל.

והא דתנא במי רגלים כמה חמוצן ג' ימים, ה"נ תנא התם בגמ', ושם נסתפקו אי דילד או דזקן דאיש או דאשה מכוסים או מגולים בימות החמה או בימות הגשמים ולא איפשיט, והרמב"ם פי' שם סתם מי רגלים שהחמיצו אחר ג"י או יתר, דמשמע דבכל גוונא מהני, וטעמו דכיון דלא איפשיטא והוי במידי דרבנן נקטי' להקל, ולכך סתם וסתמו כפי' דבכל גוונא מהני בין דילד וכו'. והא דתניא נתר זו אלכסנדרית הכי אי' התם בגמ' (שם ס"ב א'), ומסיים בה ולא נתר אנטפטרית, והרמב"ם כתב שם נתר סתם, ומ"ש בורית קמוניא ואשלג לא פי' הכא מידי טפי ממתני', אלא שהזכיר כלהו ז' משום דבעי לסיומי עלה מ"מ מדיח וא"צ לנגב, אך לא נזכר זה בגמ', ונר' פירושו דהני ז' סמנין כשמעביר מ"מ מדיח כלו' זו אחר זו וא"צ לנגב הראשונה כשמדיח השניה, וכן עד"ז והכי מסתבר, ומ"מ לא מצאתי לי זה לא ברמב"ם ולא בטור ובש"ע שם. והא דקתני העבירן שלא כסדרן וכו', הא נמי אי' בגמ' שם (ס"ג א') ומפ' דראשונים עלו לו דקאמר פי' ראשונים לכסדרן, שהי"ל העביר תחלה והוא העביר בסוף אלו דוקא עלו לו, וכ"כ הרמב"ם שם.

(יא). העביר עליו וכו', ושנה וכו'. ג"ז בסוגיין הנז' (ס"ב סע"א) ושם אר"ז ל"ש אלא הטהרות שנעשו בין תכבוסת ראשונה לשניה, אבל טהרות שנעשו אחר תכבוסת

1 בתוספתא צ"ל: וא[פ]ילו כל אותו היום (וכ"ה בכי"ו) וכו', ושלא כר"א ס"ג א'.

2 בכי"ו: מי גריסין לעיסת גריסין של פול עד [אצל צוק' בטעות: עז] עיקת נפש. ועיין מ"ש בתס"ר, ריש עמ' 285.

עליו שבעה סימנין ולא עבר ושנה ועבר, הטהרות טהורות, וששה סימנין ולא עבר סאפון ועבר, הטהור תלויות, שאלו לא העבירה עליו סאפון מתחלה היה עובר. (יב). דם הנדה ודאי מעביר עליו שבעה סימנין ונוטלו, השק והעור אינו מעביר עליו שבעה סימנין. הבגד הצבוע מיטמא בכתמים,

חסדי דוד

שניה טמאות שהרי הקפיד עליו ועבר, ופירש"י טהרותיו טהורות, דאם אי' דדם הוא בהעברה קמייתא הוה עבר, שהרי הקפיד עליו שחזר והעבירן גלה דעתו שמקפיד עליו בספק דם ועבר ע"י העברה זו ונעשה בו מעשה דם שכן דרך דם לעבור ע"י ז' הסמנים ע"כ. ודחיקא מלתא, דכיון דע"י העברה ראשונה לא עבר אעפ"י שהעביר כל הז' כסדרן וכתיקונן א"כ פשי' דצבע הוא, דמש"ה נמי הטהרות טהורות, ואיך יתכן דמשום הקפדתו שהקפיד לחזור ולכבסו בסמנין יהיו הטהרות שאח"כ טמאות ונפסיד הטהרות על מגן, מאחר דבריא לנו שאינו אלא צבע, דילמא הא דקפיד משום מנקיותא בעלמא ולא משום ספק דם, דהא ידע שאין להרהר אחר דברי ח' שאמרו מעביר עליו ז' סמנים ואם לא עבר טהור. וראיתי למרן בכ"מ בפ"ד דמו"מ בשם מוהריק"ו שדקדק מד' הרמב"ם דמפ' בדרך אחרת, דאיירי דע"י כבוס ראשון נשתנה והוכהה קצת, דבכה"ג אינו צבע אלא דם, דהצבע אינו משתנה כלל, וא"כ אם לא היה חוזר ומכבסו היה טהור, אעפ"י שהוא כתם שהרי כבר נתבטל אותו הרושם וכבר הטבילו, אבל מאחר שמקפיד לחזור ולכבסו גלי דעתיה דלא מבטל הווא רושם שרוצה להוציאו ואכתי דם חשיב לגבי דידיה, והילכך משעה דחזר לכבסו הרי הוא טמא עד שיבטלנו ויטבילנו פעם אחרת ע"ש, ונר' בהדיא מדבריו דדוקא אחר שהוכהה הכתם אז הוא דתלי בהקפדתו, לפי שאין בו אלא רושם בעלמא אבל מתחלה בעוד הכתם בהווייתו בלא הקפדה פשי' דטמא, וא"כ אפי' יטבילנו בעוד הכתם בתקפו קודם כבוס בסמנין לא מהניא ליה טבילה, וכ"כ מרן שם לעיל בד"ה כל הכתמים וכו', וז"ל ואי אגלאי מלתא דכתם הוא לא עלתה לו אותה טבילה, כיון שהיה בו דם הנדה בעין וצריך להטבילו שנית ע"כ, וברור הוא, וא"כ לכאורה קשיא לי על מש"ש הרמב"ם לעיל דין י"ג, בגד שהיה עליו כתם והטבילו ועשה ע"ג טהרות ואח"כ העביר על הכתם ז' סממנין וכו', אם עבר הכתם אי כהה עינו ה"ז כתם והטהרות טמאות, שהרי הקפיד על הכתם להסירו וצריך להטבילו פעם שנייה לטהרו ע"כ, וק' שהרי כל זמן שלא נתכבס הכתם הרי הוא כאילו הדם בעין ופשי' דלא מהניא ליה טבילה ואפי' אינו מקפיד עליו כלל, והיכי אמר מר שהרי הקפיד וכו', דנר' דבהקפדתו תליא מלתא, ואם לא היה מקפיד להעביר עליו הסממנים הוה מהניא ליה טבילה והא ליתא, אבל כי דייקי' פורתא לק"מ, דהיינו פלוג' דריו"ה ור"ל בסוגיא, דלר"ל אה"נ דכל שיכול לצאת לא מיקרי טוי' בלועה ואע"ג דאינו מקפיד עליו להוציאו טמא, וא"כ לדידיה הא ודאי דלא מהניא טבילה אפי' לא היה בדעתו לכבסו בסמנים כיון דיכול לצאת ע"י הכבוס, אבל לריו"ה כל שבלוע בבגד אע"ג דאית ליה חזותא מ"מ טוי' בלועה היא ואע"ג דיכול לצאת ע"י כבוס אי לאו דמקפיד עליו היה טהור, אלא משום דכיון דיכול לצאת בנקל ע"י סמנין אמרי' דמסתמא קפיד ומש"ה היה דהטהרות טמאות, ומש"ה אחר שעבר הכתם צריך טבילה אחרת, ומ"ש מרן לעיל דלא עלתה לו טבילה הוא מה"ט גופה דמסתמא קפיד ואין זו טוי' בלועה, ועיין בתו' בד"ה אלמא וכו', דהק' דכיון דבהקפדה תליא מה צורך בהעברת סמנים יבטל בלבו ודיו, ותי' דבטלה דעתו אצל כל אדם אם יבטלנו בלא ז' סמנים ע"ש, אבל אחר שהעביר הסמנים אע"ג דלא עבר הכתם לגמרי אלא הוכהה מראיתו אז אמרי' דמסתמא לא קפיד ומש"ה טהור, אא"כ הקפיד עליו לחזור ולכבסו שאז משם ואילך טמא עד שיחזור ויטבילנו כדלעיל.

והדרן להתוס' דתני סיפא וששה סמנין ולא עבר וכו', פי' שאם העביר ששה סמנין בלבד ולא עבר, ואח"כ במקום השביעי העביר סאפון, היינו מה שקורין שאבון בלע"ז ועבר, הטהרות תלויות, ובגמ' שם אי' טהרותיו טמאות והיינו תלויות כי הכא, כלו' כספק כתם דאע"ג דסאפון צבע נמי מעבר מטעמא דאי' בגמ' שאם העביר שביעי נמי שמא עבר דאע"ג דלא נשתנה כלל ע"י הששה שמא השביעי היה פועל ע"ש בתו', וליש' דהכא שאילו לא העביר עליו סאפון, ה"נ פירושו שאילו לא העביר סאפון אלא השביעי שמא היה עובר [1]).

(יב). דם הנדה ודאי וכו'. הכי תניא שם (ס"ב ב') בגמ', דאע"ג דדם נדה ודאי הוא כיון שהעביר עליו ז' סמנים אפי' לא עבר לגמרי אמרי' מסתמא אין אדם מקפיד עליו אחר העברת הז' סמנים דודאי עכ"פ הוכהה, וכאן יש ט"ס וצ"ל מעביר עליו וכו' ומבטלו, אמנם מ"ש אח"כ השק והעור אינו מעביר וכו', לא מצאתיו בגמ' ולא כתבו הרמב"ם, ומ"מ נר' דר"ל א"צ להעביר עליו ז' סמנין דבלא"ה טהור, דהו"ל טוי' בלועה דדוקא בבגד הוא דאמור רבנן שצריך להעביר ז' סמנין לבטלו משום דמסתמא קפדי אינשי ולא בטיל, אבל בשק ועור לא קפדי אינשי, והו"ל טוי' בלועה וטהור, ולא ידעתי למה לא פסקה הרמב"ם, ואפי' דכ"ש הוא מבגדים צבועים [2]) דטהורים מכתמים דקי"ל כר' יונתן דלקמן כמ"ש הרמב"ם בפ"ט מהא"ב, ואף לד' הרמב"ן שהביא שם ה"ה דפי' כת"ק נר' שדעתו כמ"ש שם בהגה"מ בשם רבי' שמחה, דההיא לא נאמרה אלא לבגד שלא לטמא טהרות הנוגעות בו, אבל האשה טמאה ע"ש, ובהכי א"ש דלא הוצרך הרמב"ם לכתוב בהמו"מ שאינו מטמא טהרות אפי' בלא כביסה, דכיון שפי' להקל לענין האשה בהא"ב כ"ש הוא לענין טהרות.

ומ"ש אח"כ בגד שאבד וכו', ג"ז בגמ' שם דס"א, ופי' מעביר עליו על כל הבגד, ובדברי רשב"א נפל כאן ט"ס, וצ"ל בודקו שכונות שכונות [3]), ופירש"י כל ג' וג' אצבעות לבד, וע"ש בתו' דכיון שבדק ולא נמצא טהור, דתלי' שמא מעצמו הלך או נתכבס, ושמא הכא אפי' ר"מ דלעיל מודה ע"ש, אבל ת"ק סבר דכל היכא דאפי' לתקן לא סמכי' על השמא דשמא נתכבס, הילכך מעביר עליו וכ"פ הרמב"ם שם דין י"ב. ומאי דמסיים הכא אבדה בו ש"ז וכו', הא נמי

1 עיין מ"ש בתס"ר, עמ' 285.
2 אינו מובן, ועי' תס"ר, עמ' 286.
3 וכן בכי"ו: שכונת שכונת.

ורבי יונתן בן יוסי אומר אינו מטמא בכתמים. (יג). בגד שאבד כתם מעביר עליו שבע' סימנין, רבי שמעון בן אלעזר אומר בודקו ששעת, אבדה בו שכבת זרע אם היה חדש בודקו במחט, ושחקין בודקין בחמה.

פרק תשיעי (א). היתה למודה להיות רואה בתחילת הוסת, כל הטהרות שעשתה בתחלת הווסת ובאמצע הוסת ובסוף הווסת טמאות, באמצע הוסת, כל הטהרות שעשתה בתחלת הוסת טהורות, באמצע הווסת ובסוף הווסת טמאות, בסוף הוסת, כל הטהרות שעשתה מתחלת ובאמצע הוסת טהורות, ובסוף הווסת טמאו', ר' יוסי אומ' ימים ושעו' ווסתות הן. (ב). כיצד תהיה למוד' להיו' רואה מיום עשרים ליום עשרי' משש שעות לשש שעות, הגיע יום עשרים ולא ראת אסור לשמש כל היום דברי רבי יהודה, ורבי יוסי מתיר עד שש שעות, עברה שש שעות ולא ראתה אסור לשמש כל היום דברי רבי יהודה, ורבי יוסי מתיר משש שעות ולמעלה, ואין מחייבין אותה שתהא ידה בעינה כל היום אלא בודקין פעמים לווסתה. (ג). היתה למודת להיות רואה עשרים ואחד

חסדי דוד

שם בגמ' ופירש"י מקום הזרע קשה והמים מתעכב ניכנס בו, ואין בודקו בחמה לפי שהוא עב ומהודק, אבל שחוק נבדק בחמה דמקום הזרע הוי סתום ואין החמה נראית באותו מקום כ"כ ע"כ, ופי' כן הרמב"ם שם.

פרק תשיעי (א). היתה למודה וכו'. בפ"ט (מ"ט) תנן, היתה למודה להיות רואה בתחלת הוסתות, כל הטהרות שעשתה בתוך הוסתות טמאות, בסוף הוסתות, כל הטהרות שעשתה בתוך הוסתות טהורות ע"כ. ופירש"י בוסתות דגופה קאמר, פי' מעטשת ומפהקת וכו' כדתנן במתני' דלעיל. והנה לא התפרש במתני' רק ברואה בתחלת הוסת או בסופו, אבל רגילה לראות באמצע הוסת לא ביאר מה דינה, ופירש במתניתא הכא, והיינו כגון שדרכה לפהק משך שעה אחת אם רגילה לראות בתחלת השעה חוששת לכל הטהרות שעשתה מתחלת הפיהוק, ואם אינה רגילה לראות עד חצי שעת הפיהוק אינה חוששת אלא משם ואילך, ואם אינה רואה עד סוף השעה אינה חוששת רק לסוף שעת הפיהוק ומשם ואילך, ודברים ברורים הן וכבר כלולים במש' אלא שדרך הברייתות לבאר עפי, והרמב"ם בפ"ג דמו"מ דין ו' לא הזכיר ליש' דמתניתא רק כל' המש', וז"ל היתה למודה וכו', היתה למודה להיות רואה בסוף הוסת כל הטהרות שעשתה בתוך הוסת טהורות, ואינה חוששת אלא משעה שדרכה לראות עד עת שמצאה דם ע"כ. ואולם ממה שלא כתב ואינה חוששת אלא מסוף הוסת עד עת וכו', כבר רמז בזה כל תוספת דמתניתא יהודיע דסוף הוסת לאו דוקא.

ודע דהה"נ לבעלה דקיימא לן דבוסתות דגופה אין צריכים לפרוש עונה כמו בוסת דימים, מכל מקום דינו כמו שמתבאר מכאן, שאם למודה לראות בתחלת הפיהוק צריך לפרוש מיד, ואם אינה למודה לראות אלא עד סוף השעה מותר לשמש בתחלת הפיהוק, ולא אסיר אלא בסופו וכמ"ש בי"ד סי' קפ"ט וע"ש סכ"ד, וכל זה לד' רוב הפו' דאיכא וסת דגופא גרידא ואיכא וסת דהרכבה, אבל לד' הרמב"ם ליכא וסת דגופא גרידא אלא במקרים הבאים לימים קבועים, כמו שביאר הה"מ רפ"ח מהא"ב ע"ש, ופלוגי' דריה"ו ור"י ג"ז שם בגמ' דס"ג, ויש כאן ט"ס וכנ"ל, כיצד היתה למודה וכו', ומ"מ בהלעת הדברים הך ליש' דהכא עפי דייקא מליש' דברייתא דבגמ' (ס"ג ב'), דהתם תניא ברישא דריה"ו הגיע יום כ' ולא ראתה אסורה לשמש כל ו' שעות ראשונות, דמשמע ותו לא, והא ליתא ודאי דריה"ו לא אזיל בתר שעות כמו ר"י, אלא בין רואה בתחלת היום בין באמצע היום בין בסופו אסורה לשמש כל אותו היום דהיינו עונה אחת, ומש"ה נדחקו התו' שם (ד"ה אסורה), וכתבו דריה"ו הוה שייך למיתני כל היום כלו כדמוכח בסיפא שהוא אוסר כל היום, אלא משום ר"י תני לה בתרתי בבי ע"ש, אבל בתוס' שלפנינו פריש שפיר, ברישא אסורה לשמש כל היום ור"י מתיר עד תחלת שעת ששית שהוא זמן הוסת, וסיפא הדר תנא רבותא דאפי' עברה ו' שעות שהיא השעה שהיתה למודה ובדקה ולא ראתה אפ"ה אסורה כל אותו היום, ור"י לא חייש אלא לשעת הוסת בלבד, ולית ליה כלל דחייב לפרוש עונה כלל, ומש"ה קאמר דלא אתסר אלא כל שעה ששית, וכשעברה שעת ששית מיד מותר אם בודקת ומצאה טהורה, ומיהו בברייתא שבגמ' קאמר ר"י מתיר מן המנחה ולמעלה, ופירש"י מו' שעות ומחצה ולמעלה, וכ"כ שם התו' דהיינו מחצי שעה שביעית, אבל עד חצי' אסורה אפי' לר"י ע"ש, ואינו כ"כ מוכרח הואיל ומן הדין שעת מנחה מתחיל מתחלת שעת שביעית, אלא דלא עבדי' הכי משום דלא מכווני, כדאי' בפ' א"ל הממונה (יומא כ"ח ב') ורמזוהו התו' כאן, א"כ דילמא כי קאר"י מן המנחה היינו מיד אחר שש וכדתני הכא מש"ש ולמעלה, ובהכי לא נצטרך לומר דפליגי תנאי אליביה דר"י, ומ"מ הלכתא איפסיקא בגמ' כריה"ו. ומאי דמסיים הכא ואין מחייבין וכו', הך ליש' דידיה בעיניה כך רגילות התנאים לישנא מעליא, וכדאי' נמי בפ' ב"ש דנ"ג, ופירש"י בעיניה באותו מקום ע"ש, והכא ה"פ אין מחייבין אותה להיות בודקת כל יום העונה אלא פעמים, וגרי' דר"ל א' בשעת הוסת ממש וא' בסוף העונה, ומ"מ גר' דהיינו לכתחלה, אבל מן הדין כבר פי' מרן בסי' קפ"ד עבר הוסת ולא בדקה ולא הרגישה טהורה בלא בדיקה, אלא דשם מסיים וי"א שאסורה עד שתבדוק אם יש לה וסת קבוע וע"ש.

(ג). היתה למודה וכו'. בגמ' שם דס"ד אפליגי רב ושמואל בוסת הדילוג, כגון ראתה יום ט"ו לחדש זה ויום י"ו לח' זה ויום י"ז לח' זה, דרב אמר קבעה לה וסת לדילוג, ואסורה ליום י"ח לח' רביעי ויום י"ט לח' חמישי וכן לעולם,

עשרים ושנים עשרים ושלשה הרי זו וסת, סירגה לה ארבעה ימי' אינה ווסת, היתה לימודת להיו' רואה יום חמש' עשר ושינה לשבע' עשר זה וזה אסורין, שינת לששה עשר חמשה עשר ושבעה עשר טמא, וששה עשר טהור. (ד). שינת לשמונה עשר טהור שלשתן, ואינו טמא אלא שמונה עשר, היתה למודות להיות רואה יום עשרים ושינה יום עשרים זה וזה אסורין, מותר לשמש מיום עשרים ועד יום שלשים, ואם ראת יום עשרים, מותר לשמש יום שלשים, מפני אורח הבא כתיקונו, לא ראתה יום עשרים אסור לשמש יום שלשים. (ה). הרואה דם מטמא מעת לעת, מזה מטמא אוכלין ומשקין משכבו' ומושבות וכלי חרס המוקפין צמיד פתיל, ומקלוקות ואינו מטמ' את בולעה, ורבי עקיב' אומר אף מטמא את בולעה, ואינה רואה ומונה שבעה לראייתה אלא משעת

חסדי דוד

ושמואל אמר עד שתשנה בדילוג, דיום ט"ו של חדש הראשון אינו מן המנין, שהוא תחלת ראייתה ואין שם דילוג, מותבי' שם לשמו' מהך ברייתא דגרי' דאפי' ראייה ראשונה מן המנין וא"ל שתשלש, ומיהו התם הל' יותר מפורש מהכא, דרישא הכי תנא ראתה יום כ"א בא' זה ויום כ"ב לא' זה ויום כ"ג לא' זה קבעה לה וסת, ובסיפא ה"ג שם שינה ליום כ"ד לא קבעה לה וסת, ופירש"י שינה מיום כ"ב ליום כ"ד לא קבעה שאין דילוג זה דומה לראשון, דראשון יום א' וזה ב' ימים, והנה גם ליש' דהכא משתמע שפיר.

והא דתני סיפא שינה ארבעה ימים, פי' שעם ראיה ראשונה ושני דילוגין איכא ד' ימים, שבראשון היה הדילוג יום א' ובשני איכא ב' ימים דילוג, אלא דלפום מאי דמותיב המקשן לשמו' מינה נר' דלא ניחא הך ליש' לכלול ד' ימים דהא לא דמו, דיומא קמא דהיינו כ"א ראיה ראשונה היא ולא דילוג, אלא הג' ימים אחרים הן של דילוגין א' לדילוג ראשון וב' לדילוג שני, וכיון דלא דמו לא שייך לומ' שינה ד' ימים שהרי אין השינוי אלא ג' ימים. אמנם לפום מאי דמשני תלמו' אליביה דשמואל, שפיר מתוקם הך ליש' דהכי משני לה הב"ע כגון שהיתה רגילה מקמי הכי למחזי ביום ך' ושינתה ליום כ"א, דהשתא איכא דילוג תלת זימני, שגם ראיה ראשונה היתה בדילוג, אלא דברישא איכא תלתא יומי שנתנה דילוגי, ובסיפא איכא ארבע יומי שהדילוג השלישי שינה תרי יומי ומש"ה לא קבעה וסת.

ובזה מליצא דהכא הא נמי אי' התם, אלא שיש כאן ט"ס וכצ"ל, היתה למודה להיות רואה יום ט"ו ושינתה לששה עשר זה וזה אסורין, שינתה ליום שבעה עשר, ט"ו וי"ז טמא, וי"ו טהור וכו', ופירש"י זה וזה אסורין, כלו' כשיגיע ט"ו וי"ו עוד תיאסר, חזרה ושינתה בשניה לי"ז, הותר י"ו מכאן ואילך שלא קבעתו אלא פעם א', והלכך בפעם א' הוא נעקר, שנתה לי"ח הותרו כלן ט"ו שהרי עקרתו ג"פ, וי"ו וי"ז בחדא זימנא מיעקרי, ואפי' י"ח הבא לא יאסר אלא י"ט וכו' ע"כ. ומינה תחזי דהכא בסוף הבבא נפל ט"ס וצ"ל ואינו טמא אלא י"ט, וגם מ"ש טהור שלשתן הוא ט"ס, וצ"ל ארבעתן, א"נ כולן וכל' הש"ס, והטעם ברור דכלן מותרין שהרי קבעה לה וסת בדילוג ג"פ, וא"כ אין לה לחוש אלא בחדש שלאחריו בי"ט, ושלאחריו בך', וכן עזה"ד, וש"ס מייתי להא לאותביה לרב, דהא קתני שינתה לי"ז נאסר ט"ו וי"ו ולא קתני מי"ז ואילך ואע"ג דדלגה ב' זימני, אלמא ראיה קמייתא לאו ממניינא, ומשני למודה שאני, ופירש"י כיון דוסתה קבוע בט"ו שדי' ראייה של ט"ו עם ראיות שעברו עליה, שהרי בזמנה ראתה, והיכי הוה מצי למימנייה עם הני דדילוג, והכי אמינא אנא היכא דראיית ט"ו שהיתה תחלת ראייתה, או שלא היה לה וסת קודם לכן, או שהיה לה וסת ליום ד' ע"כ.

אמנם בבא דסיפא דהכא משובשת הרבה ונדונת בחסיר ויתיר וחליף, וכצ"ל היתה למודה להיות רואה יום ך' ושינתה ליום ל'[1]) זה וזה אסורין, הגיע יום ך' ולא ראתה מותרת לשמש עד יום ל' וחוששת ליום ל', הגיע יום ל' וראתה יום ך' ולא ראתה יום ל' ולא ראתה יום ך' וראתה. הותר יום ל' ונאסר יום ך', מפני שאורח בזמנו בא, וכ"ה בגמ' שם (ס"ד), ופירש"י מותרת לשמש עד יום ל' כל ימים שבנתים מותרים, הגיע יום ל' ולא ראתה הגיע יום ך' וראתה, הותר ל' העתיד לבא דהא איעקר מינה, דאע"ג דקבעתיה תרי זימני מיעקר בחד זימנא, ונאסר יום ך' הבא, שהרי למודה בך' ולא עקרתו אלא ב"פ, שהרי עקירה האחרונה של ך' האחרונה שלא ראתה שאחר הל' שנייה לאו עקירה היא, שהרי לא שינתה ליום ל' השלישיים, ולא ראתה עד יום ך' לחדש כוסתה שאורח זה שחזר לשוב ליום ך' בזמנו הראשון בא ע"כ. והלכה בפלוג' דרב וש' פי' הרמב"ם כשמו' בפ"ח דין ה', ושם פי' ג"כ להנך בבי דמתניתא, אלא שלא הביא שלשתן כצורתן, ומ"מ הענין א', ועיין בי"ד בסי' קפ"ט ס"ב וס"ה וס"ז וסי"ד דאיכא כמה פרטי דינים בזה, וגם שם בס"ז הביא מרן בשם י"א דפי' כרב, ואין כאן מקום להאריך.

(ה). הרואה דם מטמאה מעל"ע מה היא מטמאה וכו', צ"פ ואינה מקולקלת ואינה מטמאה את בועלה, רע"א אף מטמאה את בועלה ואינה מונה שבעה וכו', הרואה כתם וכו', צ"פ ומקולקלת וכו', אלא משעה שראתה וכו'. כל"נ, והך מתניתא אי' ברפ"ק ד"ו (ע"א). והנה מה שכי' הרואה דם מטמאה מעל"ע, פשוט דהיינו אם לא בדקה עצמה בתוך מעל"ע, שאם בדקה היינו דתנן ברפ"ק, מפקידה לפקידה ממעטת ע"י מעל"ע. ומ"ש דמטמאה משכבות מפי' בגמ' (שם ה' ב') דהיינו כמשכב דנדה עצמה לטמא אדם לטמא בגדים, ומ"ש כ"ה המוקף ל"פ פי' דמטמאה בהיסט, ומיהו היינו דוקא אם הוא כלי שפיו רחב קצת, אבל פכין קטנים שלא היה יכול להכניס אפי' אצבע בתוכו אילו היה פתוח אינו מטמא בהיסט אפי' נדה עצמה, דכל שלא בא לכלל מגע לא בא לכלל היסט, ועיין בתו' פאר"ע (שבת פ"ד ב' ד"ה שעורים) דאע"ג דראוי להכניס שערה בתוכו ושער

1 וכן הוא בכי"ו: ליום שלשים.

ראייתה. (ו). הרוא' כתם מטמא למפרע, ומה היא מטמא' אוכלין ומשקין משכבו' ומושבות וכלי חרס המוקפין צמיד פתיל, ומקלוקת ומטמאה את בועלה, ואינה מונה לראייתה אלא מעשה שראת, וזה וזה תולין ולא שורפין. (ז). תינוקות שלא הגיע זמנה לראות ונשאת, בית שמאי אומרי' נותנין לה ארבעה לילות מסורגין ואפילו בארבעה חדשים, ובית הלל אוסר זמן שהיא נוגפת, במה דברים אמורים בזמן שלא הפסיקה, אבל הפסיקה וראת שלא בשעת תשמיש הרי זו טמאה נדה, ונותנין לה עד. (ח). שעת מראי דמים וראת הרי זו טמאה נדה, ושהגיע זמנה לראות, הפסיקה וראת שלא מחמת תשמיש הרי זו טמאה נדה, ונותנין לה לילה הראשון בלבד שעונתה, מראה דמים וראת הרי זו טמאה נדה, בזמן שהיו בית הלל אומרים כל הלילה, רבן שמעון בן גמליאל אומר נותנין לה

חסדי דוד

כנדה מטמא, מ"מ ראוי להכנסת בשר בעי' (עיין רש"י שם פ"ד רע"ב). ומ"ש ואינה מקולקלת, פירש"י דהא ודאי משעתא פתח נדותה וליום ה' לראייתה יתחילו י"א יום שבין נדה לנדה. ומ"ש ואינה מטמאה את בועלה דלא גזרו רבנן מעל"ע אלא לטהרות, ור"ע סבר אפי' לטמא את בועלה, ובגמ' פ"ב דע"ו א' דמ"מ מודו רבנן דבועלה טמא משום נוגע במעל"ע. ומ"ש ואינה מונה וכו', פי' דאע"ג דגזור רבנן מעל"ע היינו להחמיר, אבל לא להקל שאינה מתחלת למנות ז' ימי נדתה אלא משעת ראייתה.

ומ"ש ברואה כתם שהיא מקולקלת, פירש"י אבדה פתח נדה דלא ידעה אימת נפיק מינה, שאילו היתה יודעת יום ראייתה תהא סופרת אם תראה לאחר ז' שומרת יום כנגד יום ואם תראה ג' תהא זבה, אבל עכשיו שא"י יום ראייתה א"י אימתי היא בתוך י"א יום שבין נדה לנדה ע"כ. ומ"ש דמטמאה את בועלה היינו מכאן ולהבא, ואגב' סד"א הואיל וכתמים דרבנן וגזרת מעל"ע דרבנן, מה מעל"ע לא מטמאה את בועלה אף כתמין לא מטמאה את בועלה קמ"ל כ"ה בגמ' פ"ב שם וע"ש, ואינה מונה אלא משעה וכו', עמ"ש התו' בד"ה ואינה מונה וכו' שם (ו' רע"א) בפ"ק, וכ"ז פי' הרמב"ם בפ"ג מהמו"מ דין ה', ולענין שאינה מטמאה את בועלה פסקו בפ"ע מהא"ב וכן הא דמקולקלת בכתם ע"ש.

(ז). תינוקת שלא הגיע וכו', ובה"א כל זמן שהיא נוגפת וכו'. כצ"ל, ומשום דבר"פ (פ"י מ"א) תנן בש"ה נותנין לה ד' לילות, ולא פי' אי דוקא רצופין או אפי' מפוזרין, הילכך פי' כאן דאפי' מסורגין אפי' בד' חדשים, ועיין בתו' בר"פ (ס"ד רע"ב) שכתבו ב"ה לא בעו רצופין בנערה כדמוכח בגמ' דנתן לה ר' ד' לילות מתו' יב"ח, וכן נר' דד' לילות דב"ש בתנוקת ה"נ אפי' מפוזרין ע"ש, ותמיהא מלתא שלא ראו התוס' דתניא הכי להדיא בסברת ב"ש גופייהו, ולא הוו צריכי למילפה מכללא מדב"ה, דאי מהא איכא למדחי, דב"ה כי היכי דמקילין בהא בשאר מילי ה"נ מקילי בהך, אבל ב"ש דאזלי לחומרא דילמא בהא נמי סברי לחומרא, אלא דמ"מ רוח הקדש נגלה בהם דב"ש עצמם פי' דבריהם בתוס', ומ"ש כאן לב"ה היינו כדתנן עד שתחיה המכה, והכא תנא בל' אחר כ"ז שהיא ניגפת, כלו' שלא חייתה המכה, ואפי' דהכא קמ"ל דכ"ז שרואה מחמת תשמיש תלי' כל מה שרואה אפי' כל היום ההוא בדם בתולים לב"ה, וכהיא דקאמר בגמ' כל זמן שהרוק תוך הפה, ועמ"ש שם התו' בד"ה כל זמן וכו', והיינו דמסיים בד"א בזמן שלא הפסיקה, אבל הפסיקה מלראות בשעת תשמיש תו לא תלי' בבתולים במה שרואה שלא בשעת תשמיש, א"נ אפי' דר"ל הפסיקה מלשמש וכמ"ש התו' שם ע"ש, אבל יותר נר' הפי' דאבין דהך ליש' אשכחן בגמ' פ"ק ד"א, פסקה מחמת תשמיש וראתה ה"ז טמאה, וע"ש בפירש"י, וזהו פי' בבא קמא דהכא, אבל מכאן ואילך הזותא מלתא דמשבשתא היא טובא, וכפי הנר' דקאי אאידך תרתי דמתני', דהיינו הגיעה זמנה לראות ולא ראתה, דסברי ב"ה נותנין לה עד מוצאי שבת ד' לילות, ואם כבר ראתה אמרי ב"ה נותנים לה לילה א' דהיינו עונה א', וקמ"ל הכא דבכלהו הדין שוה בזה, שאם הפסיקה מלראות בשעת תשמיש ואח"כ ראתה שלא בשעת תשמיש טמאה נדה, ומ"מ הלשון מסורס ומשובש, ונר' דכצ"ל ושהגיע זמנה לראות נותנין לה עד מוצאי שבת, הפסיקה מראות דמים וראתה ה"ז טמאה נדה, ראתה בבית אביה נותנין לה לילה הראשונה בלבד שהיא עונה הפסיקה מראות דמים וראתה שלא מחמת תשמיש ה"ז טמאה נדה, ופירושה ברור כדאמרן, ושוב מפי' דבזמן שהיו ב"ה או' כל הלילה, לא כל הלילה בלבד אלא עונה שלימה דהיינו חצי לילה וחצי יום דהיינו עונה י"ב שעות והכי אי' בסוגיין ע"ש.

ומ"ש בזמן שהיו וכו', כיוון בזה דבתחלה היו אומרים כך, אבל אח"כ לא קיימא דהכי אי' בגמ' (ס"ה ב') רב ושמו' דאמרי תרווייהו הלכה בועל בעילת מצוה ופורש, דס"ל כרבותינו דתניא רבותינו נמנו וגמרו בועל בעילת מצוה ופורש, ופירש"י בין הגיע זמנה בין לא הגיע זמנה. והרמב"ם בפי"א פי' בקטנה בין ראתה בין לא ראתה עד שתחיה המכה, וכן בנערה שלא ראתה ד' לילות והיינו הכל כב"ה דמתני', אבל בנערה שראתה פי' בעילה ראשונה לבד, וכבר השיגו הראב"ד דפי' כב"ש, ומה שתי' הה"מ דפי' כרב ושמו' וכרבותינו, כבר הקשו עליו דמהגמ' מוכח דרב וש' אפי' בלא ראתה אמרי, וכפי פירש"י איירי אפי' בקטנה, ואפי' לא נימא כפירש"י, מ"מ בנערה מיהא אפי' לא ראתה איירו, ומוכרח הוא ממאי דמותבי' עלייהו מהא דנתן לה ר' ד' לילות, דאיירי בלא ראתה וכמ"ש הר"ן ע"ד הרי"ף ע"ש. ולפענ"ד דהה"נ דלא פי' כרב ושמו', משום דבתר דברי רב וש' קאמר ש"ס (ס"ה ב') אמר עולא כי הוו בה ריו"ח ור"ל בתנוקת לא הוו מסקי מינה אלא כדמסיק תעלא מבי כרבא, ומסיימי בה הכי בועל בעילת מצוה ופורש, ואיכא למידק דכיון דריו"ח ור"ל סברי כרב ושמו' הו"ל לתלמו' למימר וכן אמר עולא כי הוו וכו', דהכי אורחיה דתלמו' בכל כה"ג, א"ו מדקאמר אמר עולא ש"מ דס"ל לש"ס שיש הפרש בין סברת רב ושמו' לסברת ריו"ח ור"ל, דרב ושמו' סברי הכי דמה שנמנו רבותינו היינו אפי' בלא ראתה,

עונת שלמה חצי היום ולילה. (ט). וכולן שהיו שופעו' דם בודקין אותן בשפופר', חוץ מן הבתולה שדמיה טהורין, מפני שדם בתולים טהור, ובכולן היה רבי מאיר אומ' כדברי בית שמאי, שאר הראיות כולן לפי הדמים בו, היה רבי מאיר אומר דמים משונין זה מזה. (י). דם הנדה, דם הבתולים

חסדי דוד

ומש"ה מותיב נהי תלמו' מההיא דנתן לה ר' ד' לילות דאיירי בלא ראתה, ומשני אינהו דעבוד כרבותינו, כלו' אינהו סברי דרבותינו אפי' בלא ראתה קאמרי, אבל ריו"ח ור"ל לא מפרשי הכי אלא אינהו סברי דרבותינו לא פסקו הכי אלא בראתה, ומש"ה לדידהו לק"מ מההיא דנתן לה ר', וידוע דקי"ל כריו"ח ור"ל לגבי רב ושמו' ונמצא פסקו של הרמב"ם יסודתו בהררי קדש, ועיין להר"ב מה"מ שהאריך לפי דרכו והמעיין אבן בוחן בידו. ומיהו כל זה היינו מדינא, אבל בפי"א כשכתב כל החומרות שהחמירו בזה"ז כתב וכן דין דם בתולים בזה"ז שאפי' היתה קטנה וכו', בועל בעילת מצוה ופורש ע"ש, ונלע"ד דההוא לא מהך סוגייא דהכא הוא דנפ"ל דהכא בין רב ושמו' בין ריו"ח מדינא קאמרי למכ"ל ולמכ"ל, אלא ההוא לאו מדינא דתלמו' אלא מתקנת הגאונים, דכשם שהחמירו בדם טוהר של היולדת ממילא דה"ה בדם טהור של בתולים, והכל אחד טעמא וכן משמע מהמשך דבריו ע"ש, ועיין בסי' קצ"ג דפי' מרן להחמיר אפי' לא הוציא דם כלל, ועמ"ש מור"ם שם ובש"ך.

(ט). וכולן שהיו שופעות וכו'. שם בגמ' דס"ה, אלא דהתם בברייתא שבגמ' מפ' טפי מהו שופעות, דקתני שהיו שופעות ובאות מתוך ד' לילות לאחר ד' לילות מתוך הלילה לאחר הלילה כולן צריכות לבדוק את עצמן, ואמנם התם לא ביאר מה היא הבדיקה, ורש"י פי' בודקות אם נשתנו דמים, אבל כאן מבאר תנא גופיה כוונתו דר"ל בדיקה בשפופרת, והכי מסקי' התו' שם מכח הך תוס' דבודקת בשפופרת אם בא הדם מהמקור או מהצדדין ע"ש, ואע"ג דר"מ אמר בסיפא שיש שינוי בין דם בתולים לדם הנדה, אין הכרח לומר דת"ק היינו רבנן דפליגי עליה וסברי כל מראה דמים א' הן, דשפיר מצי' לאוקמה אפי' כר"מ דמ"מ אפי' דהכא כיון דשופעת מתוך הזמן לאחר הזמן לא סמכי' על המראה להקל, אלא אפי' לא נשתנה תו לא תלי' בבתולים עד שתבדוק, ונר' דהה"נ דלא סמכי' על בדיקת השפופרת לבד דשמא לא כיוונה להכניס השפופרת יפה, הילכך בכה"ג בעי' תרווייהו בדיקת השפופרת לראות אם מן הצדדין, ועכ"ז אע"ג דנר' שבא מן הצדדין ולא מן המקור לא תלי' אא"כ לא נשתנה הדם.

ומאי דמסיים הכא חוץ מן הבתולה[1]) וכו', ליתיה בגמ'. ומ"מ הפי' נר' מבואר דדוקא בהללו דשופעות מתוך הזמן לאחר הזמן הוא דצריך בדיקה, אבל לבתולה בתוך הזמן שאמרו במתני' שדמיה טהורין הא כדאי' והא כדאי' א"צ בדיקה כלל, ושוב קתני דבכלן ר"מ מחמיר כדברי ב"ש, דהיינו לקטנה ד' לילות ותו לא אפי' לא הייתה המכה, ולנערה שלא ראתה לילה א', ולאשה דראתה בעילת מצוה, יהא שופעת מתוך הזמן לאחר הזמן בהא הוא דקתני רישא שצריכה בדיקה. (ושאר כצ"ל) הראיות שבין ב"ש וב"ה דהיינו לקטנה אחר הד' ימים עד שתחיה, ולנערה מלילה הא' עד ד' לילות, בהא ר"מ מכריע לא כב"ש שאמרו טמאה עכ"פ אפי' לא נשתנה, ולא כב"ה שאמרו טהור אפי' נשתנה, אלא ר"מ בהנך אזיל בתר המראה, שאם נשתנה טמא ואם לאו טהור, והדר מפ' ואזיל במה יודע איפוא, ויש כאן ט"ס וצ"ל דם הנדה (א ד ו ם[2]), דם הבתולים דיהה כלו' אינו כ"כ אדום, דם הנדה זוהם, יש בו זוהמא משא"כ בדם בתולים, והדר קתני לפי בדיקה דקאמר ברישא בשופעת, יאמר דם הנדה מן (המקור כצ"ל[2]), דם הבתולים מן הצדדין. וכל זה אליבא דר"מ, ואין הלכה כמותו אע"ג דהו"ל כמכריע, חדא דר"מ בדור האחרון מתלמידי ב"ה ואין הכרעת תלמיד מכרעת, ותו דאעיקרא דמלתא רבנן פליגי, כדמסיים בה בגמ' (ס"ה סע"ב) אריו"ה זו דברי ר"מ, אבל חכמים או' כל מראה דמים א' הן, וכן בבדיקה דרישא אין הלכה כמותו, דלא הקילו רבנן אלא בתוך הזמן, אבל בשופעת תו לא תלי' בדם בתולים, ואפי' בדיקה לא מהני לה, שלא נזכרה בדיקת שפופרת אלא בהאשה דעלמא הרואה מחמת תשמיש, דעד ג"פ מותרת לשמש עמו כשתטהר ואח"כ תתגרש ותנשא לאחר, ואחר שנשאת לג' אז הוא שהוזכרה בדיקת השפופרת, כדתנינן ר"פ דלעיל.

ומ"מ אע"ג דאמרן דלא קי"ל כהך מתניתא אפי' מדין השמ' אלא לא הקילו ב"ה רק תוך הזמן הקצוב ולא בשופעת כלל, מיהו היינו לענין שאסורה לשמש עד שתטהר, אבל לענין שלא תיחשב כאשה הרואה מחמת תשמיש, בהא אפי' אחר זמן מרובה הרי פי' מרן בסי' קפ"ז סי"ג, הבועל את הבתולה כמה פעמים וראתה דם מחמת תשמיש לעולם מחזקי' שהם דם בתולים וכו', ועיינתי שם בב"י וז"ל הבועל את הבתולה וראתה דם בשעת תשמיש נר' דאפי' כמה פעמים אין מחזיקים אותה ברואה דם מחמת תשמיש, דלעולם תולין בדם בתולים, מדתניא בתוס' פ"ק דנדה כולן בודקים אותן בשפופרת חוץ מן הבתולה שדמיה טהורין וכו' ע"ש, ומ"ש מהתוס' דפ"ק ליתא להא מלתא בפ"ק כלל, אלא הכא הוא דתנינן הכי, וא"כ נר' דמרן ז"ל לא מפ' לה כדפרישנא בעניותין לעיל, ואמנם נר' דלא הוה גריס כגי' דידן כולן שהיו שופעות[3]), וה"נ גריס לא פי' כשופעות דתניא בברייתא שבגמ', אלא פי' שופעות דהכא היינו רואות בשעת תשמיש, ולדידיה אה"נ דקי"ל כת"ק דהכא ואפי' בזה"ז, וכדמסיים שם מרן וז"ל והשתא לדידן בכלהו אין לה אלא בעילת מצוה וכו', אבל אחר שתטבול אם תחזור לראות מחמת תשמיש אפי' כמה פעמים לא מחזקי' לה ברואה מחמת תשמיש עד שתפסוק פעם א' כך נ"ל, אלא דמספיקא להתיר אא"כ יהיו ידים מוכיחות שהוא דם בתולין ע"כ. ואמנם תמיהא לי מאי קא תמה מרן דתו לא מסתפי כשפסק בס' הקצר בסתם להתיר אפי' בלא ידים מוכיחות, דמור"ם הוא שהגיה דאם אין לה צער בשעת תשמיש הרי היא ככל הנשים ולא תלי' בדם בתולין, כלו' משום דליכא ידים מוכיחות, וע"ש בט"ז ובש"ך.

1 עיין תס"ר, עמ' 287 ואילך.
2 וכן הוא בכי"ו.
3 עיין תס"ר, סוף עמ' 287.

דהיה, דם הנדה זוהם, דב הבתולים אינו זוהם, דם הנדה מן המקום, דם הבתולים מן הצדדין.

(יא). ראתה כתם ואחר כך ראתה דם, הרי זו תולה כתמה בראייתה בתוך מעת לעת דברי רבי,

חסדי דוד

(יא). ראתה כתם ואח"כ וכו'. שם בגמ' דנ"ג, ושם גר' שיש כאן ט"ס דמוכח וכצ"ל דברי ר', רשב"א אומר יומו[1]), ופירש"י תולה כתמה בראייתה ואמרי' האי כתם מדם נדות הוא וטהורה מלטמא עד שעת הכבוס אלא משמצאתה ולהבא. יומו אם ראתה בו ביום תולה, ואם שקעה חמה אעפ"י שראתה תוך מעל"ע אינה תולה ע"כ. ולשיטתיה אזיל דפי' לעיל באידך דת"ר הרואה כתם מטמאה טהרות וקדשים למפרע, דר"ל עד שעת הכבוס ע"ש, אבל לפי' הרמב"ם דפי' שם דלמפרע היינו מעל"ע מיום מציאתה, כמ"ש בפ"ט מהא"ב דין ג', הכא צריך לפי' תולה כתמה שאינה מטמאה למפרע אלא עד מעל"ע משעת ראייתה.

ובמ"ש כאן הא"ז א"ר רואה וכו', בגמ' תניא בסגנון אחר, א"ר רואה אני את דבריו מדברי, שהוא מתקנה ואני מעוותה, ופריך ש"ס מתקנה עוותי מעוות לה, דהא רשב"א מחמיר אמר רבינא איפוך, פירש"י ואימא גרסין דברי מדבריו ע"כ, והיה צריך רבינו לסיומי באיפוך שאני מתקנה והוא מעוותה, ולא חש דברור הוא, רנ"א לעולם לא תיפוך שהוא מתקן הלכותיה לידי זיבה ואני מעוות הלכותיה לידי זיבה, וע"ש בפירש"י, והתו' הק' עליו ופי' בשם ר"ח בד"א ע"ע, והנה לפום אוקמתא דר"נ הנוס' שלפנינו בתוס' א"ש, אך לפום שינויא דרבינא צריכי' נתרוצה בדרך איפוך רואה אני את דברי מדברי רשב"א.

ודע דבתר הכי אי' בגמ' בעא מיניה ר"ז מר' אסי כתמים צריכים הפסק טהרה או לו אשתיק, זימנין אשכחיה דקאמר תינה כתמה בראייתה מעל"ע ד"ר אר"ל והוא שבדקה וריו"ח אמר אעפ"י שלא בדקה, א"ל מכלל דכתמים צריכין הפסקת טהרה, א"ל אין וכו', ובזה נמי פליגי רש"י ותו' בפירושה ע"ש. ומדברי הרמב"ם שם בפ"ט נר' דמפ' פי' אחר, וז"ל הרואה כתם ואח"כ ראתה דם תולה כתמה בראייתה כל מעל"ע בין שבדקה עצמה בשעת שמצאה הכתם ומצאתה טהור בין שלא בדקה, אבל הרואה כתם אחר כתם בתוך כ"ד שעות אינה תולה כתם בכתם אא"כ בדקה ביניהן, שאם הפסיקה טהרה בין הכתמים אין מצטרפין למנין זיבות, והדר מפ' כיצד ראתה כתם ע"ש בשעה ראשונה מן היום אעפ"י שלא בדקה עצמה וכו', וראתה דם אח"כ עד שעה ראשונה מיום השבת אינה מונה לכתם אלא תולה הכתם בראייה, ואם ראתה בא' בשבת וב' בשבת תהיה זבה וכו' ע"ש, נר' בהדיא שהוא ז"ל פלוג' דר' ורשב"א מפ' לה לענין מנין ימי זיבה ולא לענין טו' דלמפרע כדפירש"י ושאר המפ', ועוד נר' שהוא מפ' הבעיא דר"ז כתמים צריכין הפסק טהרה, דקאי על דברי ריו"ח דלעיל דקאמר דבין כתם לראיה א"צ שתפסיק בטהרה אלא אפי' לא בדקה תולה כתמה בראייתה, ובעא ר"ז אם ה"ה בין כתם לכתם או לא. והראב"ד שם הרבה להק' דאיך יתפרש כתמים צריכין הפסק טהרה עזה"ד שכתב, ואם שאל בין כתם לכתם ויהיה צורך הבדיקה כדי לתלות כתם בכתם ולא תהיה זבה כמ"ש הוא פשי' דצריך, שהרי אמרנו למעלה שהכתמים ג' מביאין לזיבה ולקרבן אם לא הפסיקה טהרה, ועוד איך הביא ראיה מבין כתם לראיה לבין כתם לכתם ואיך ידע ר"ז מה יאמר ריו"ח בין כתם לכתם, ואם שאל ר"ז בין כתם לראיה אם בתוך מעל"ע מה למדנו ריו"ח מה יאמר על זה אם יעקר אותו אפי' בהפסק טהרה או לא, ואולי יודה לר"ל שלא יועיל אך לא זו הדרך וכו' ע"ש שהוא ז"ל בירר לו פי' אחר לפי דרכו, והה"מ השיב על פירושו כמה רחוק הפי' הזה וכו', ואמנם למה שהק' הר"א על הרמב"ם כתב שאין בדבריו קו' מכרחת ע"ד רבינו ולא גילה את אזנינו כיצד אין מכריחות וגם לא חש לבאר דברי הר"א בקושיותיו, דלכאורה דבריו משוללי הבנה הן, וגם מה שביאר הלעת הסוגייא לדרכו של רבינו, עין רואה שאין בו כדי שביעה דפי' זו כתומה ויהי הקלר אמין.

ואמנם לפע"ד כוונת הראב"ד בקושיותיו היינו דבתחלה הק' איך יתפרש כתמים צריכין הפסק טהרה עזה"ד, דל' צריכין משמע דהכתמים דעלמא קאי אם צריכין באחרונה הפסק טהרה, אבל לפי' הרמב"ם הכי הול"ל בין כתם לכתם צריך הפסק טהרה או לא, ואפי' אם נרצה לדחוק ולפי' דצריכין קאי על ב' הכתמים אם צריכין הפסק טהרה כדי לצרפן ולחשבן א' כדי שלא תהיה זבה, הא מאי קמיבעיא ליה פשי' דצריך, שהרי אמרנו שג' כתמים מביאין לזיבה ולקרבן (פי' קרבן העוף הבא על הס' ואינו נאכל), וא"כ פשי' שאם נרצה להציל מזיבה צריכה הפסק טהרה כדי שלא יצטרפו לזיבה, ועוד הק' איך הביא ר"ז ראיה מבין כתם לראיה לבין כתם לכתם, הרי ריו"ח לא איירי בין כתם לכתם כלל, ומנא ידע ר"ז מה שסובר ריו"ח בין כתם לכתם, כלו' דילמא בין כתם לכתם ס"ל לריו"ח דאינה תולה כלל אפי' תוך מעל"ע ואפי' הפסיקה בטהרה, ומדלא שאל ר"ז מתחלה אלא אם צריכה הפסק טהרה משמע דהא ניחא פשי' ליה דתולה מעל"ע כי היכי דתולה כתמה בראייתה, וע"כ לא מיבעיא ליה אלא אי צריכה הפסק טהרה או לא, והא מנא ליה לר"ז בפשיטות דתולה כתם בכתם הא לא שמעי' לר' אלא בראיה אבל כתם לא שמענו, ואם נפרש דאה"נ דהא נמי מיבעיא ליה והדא מגו חדא קמיבעיא ליה אלא שבאה שאלתו בקצרה וה"ק ספוקי מספקא לי אם יש הפרש בין כתם לראיה, כלו' בין כתם לכתם ובין כתם לראיה בענין לתלות במעל"ע, אי נימא דכי היכי דתולה כתם בראיה תוך מעל"ע ה"נ תולה כתם בכתם או לא תולה כלל, ואת"ל תולה כמו בראיה, מ"מ מיבעיא אי אפי' בלא הפסק טהרה כי התם או דילמא הכא מיהא בעיא הפסק טהרה, אם זו כוונת בעייתו מה למדנו ממאי דקאמר רב אסי והיכי פשיט בעייתו מינה, והן אמת דלר"ל מדקאמר דלתלות כתם בראייה צריכה הפסק טהרה דהיינו בדיקה, ממילא דכתם בכתם אינה תולה אפי' ע"י בדיקה, אבל מ"מ מה למדנו מזה אליבא דריו"ח מה יאמר על זה, איברא די"ל דילמא ריו"ח נהית דרגא ודוקא לתלות כתם בראיה מהני אפי' בלא בדיקה, אבל כתם בכתם בעי בדיקה מ"מ אפשר נמי דס"ל דכתם בכתם ליכא תלייה כלל, אלא יעקר הכתם הראשון מהשני שלא לתלותו בו אפי' בהפסק טהרה, דאולי מודה לר"ל בזה ולא פליג אלא בראייה, דר"ל אמר צריך בדיקה וקאמר איהו א"צ, וא"כ היכי איפשיטא ליה לר"ז שאלתו

1 וכ"ה בכי"ו.

ממאי דקאמר רב אשי, זו כוונת הראב"ד. ואולם שפיר קאמר הה"מ דאין שם קו' מכרחת, דאם מפאת הל' שפיר מתפרש כדאמרן דה"ק ב' כתמים תוך מעל"ע צריכין בין זה לזה הפסק טהרה כדי להכרן ולהשבן כא'.

ומ"ש הראב"ד דמאי קמבעיא ליה פשי' דצריך וכו', פשיטותיה דמרן הראב"ד לא ידענא, דאיברא דג' כתמים מביאין לידי זיבה, מיהו אפי' לנו לומר דהיינו דוקא היכא דלא מצאה כתם הב' תוך מעי"ל של הכתם הראשון, אבל תוך מעל"ע כי היכי דסבר ר' תולה כתמה בראייתה דמשום דכתמים דרבנן תלי' לקולא, הה"נ דתולה כתם בכתם והא לא קמיבעיא ליה לר"ז כלל, אלא כי קמיבעיא ליה אי צריכה בדיקה בנתיים או לא, ואה"נ שאף לתלות כתם בראייה הוה מספקא ליה אי בעיא בדיקה דלא הוה שמיע ליה פלוגי' דריו"ח ור"ל, ומיהו סבר ר"ז השתא אבעי מיניה כתם בכתם דאי יפשוט לי דא"צ, תו לא צריכנא למיבעי כתם בראיה דכ"ש הוא, ואי מפשיט לי דצריכה הדר איבעי מיניה אי אפי' בראייה צריכה, וכיון דקא פשיט ליה בתר הכי מדריו"ח בראיה דא"צ ממילא הבין ר"ז דבכתם מיהא צריך, דהא ליכא למימר דסבר ריו"ח דבכתם לא תולה כלל, דהא הוה פשי' ליה לר"ז דאין לחלק בין כתם לראייה בענין זה.

והנה מה שהביאו להרמב"ם לפ' בדרך זה בעיא דר"ז, היינו דאל"כ אין זה ענין להך סוגייא לא לפי' הראב"ד דפי' לענין בדיקת ז' נקיים, מלבד מה שהק' עליו הה"מ, וגם לפירש"י דפי' בז' לטבול אינו ענין לכאן, מלבד מה שהק' עליו התו', ופי' התו' דבדיקה היינו בין הכבוס למציאת הכתם, להרמב"ם פי' זה דחוי מעיקרו דלית ליה הא דמשעת הכבוס, הילכך ניחא ליה לפרושי הכי, ותו קשיא ליה אם נפרש כפירש"י תולה כתמה בראייתה דאינה טמאה למפרע משעת הכבוס אלא משעת מציאת הכתם, דא"כ מה זה ענין לראייתה ולמה הוזכר ראייתה, לא הול"ל אלא אינה מטמאה למפרע אלא משעת מציאה, וגם לפי' התו' ק' דכיון דלדידהו ר' סבר דמקולקלת כל מעל"ע, א"כ מאי שייך בזה לומ' דתולה כתמה בראייתה דמשמע ל' תלייה דהיינו לטהר ולהקל ולא לקלקל. אבל מכל זה בהר הרמב"ם בפי' זה, ומפי' כל שיקר פלוגי' דר' ורשב"א דאינו אלא בימי זיבה דהיינו בלא עת נדתה, ופליגי מאימת מתחלת למנות. ומ"ש אא"כ דר"נ מתקן הלכותיה לידי זיבה ואני מעוות, ר"ל הוא מתקן כלו' דנדידיה הדבר פשוט דכי היכי דכל כתמים מביאין לידי זיבה ה"נ כתם זה, ואני מעוות לו' דאע"ג דמצאה מאתמול אינה מוגה [אלא] מהיום, אך אמנם אכתי צריך לקרב הדבר אל השכל והסברא, דמאחר שמצאה הכתם אתמול היכי קאמר ר' דתולה בראייתה ואינה מוגה אלא מהיום, וגרי' דה"ע כיון דעו' כתמים אינה אלא מדרבנן, דאית בהו כמה ספיקי שמא מבחוץ דאע"ג דהיא לא ידעה שעברה בשוק של טבחים וכיוצא, מ"מ י"ל דילמא עברה או נגעה ולאו אדעתא, דכל מידי דלא רמיא עליה דאיניש עביד ולאו אדעתיה, ואת"ל מגופה הוא שמא אינו מהמקור בפרט דרגלים לדבר דלא הרגשה, ואיברא דבעלמא הכי חזי להו לרבנן להחמיר בכתמים מספק אפי' להביאה לידי זיבה, אבל הה"נ שראתה כתם והוך מעל"ע ראתה דם שהמקרה של ראיית דם גרע עפי שהיא עו' ודאית, א"כ כשבאין אנו לדון מאימת נתלה הקלקול הזה למנות תחלת זיבתה ס"ל לר' שניח את הס' ונתפוס הא הודאי דתולין את הקלקלה במקולקל עפי,

ובכה"ג נתלה הכתם לענין התחלת המנין כאילו ידענו דלא בא מן המקור אע"ג דעד שלא ראתה היתה טמאה מס' משעת מציאת הכתם, ואין לתמוה מזה דהם אמרו והם אמרו, וכ"מ שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך דאין בכתמים לתא דאו' כלל, ומ"מ לא נר' לר' להקל אלא כשראייה תוך מעל"ע, שדומה כאילו היא ביום א', וליש' דר' דקאמר תולה כתמה בראייתה, ה"פ תולה אותו הקלקול שהיה לנו נקלקלה משעת מציאת כתמה תולה אותו בשעת ראייתה ולא מקמי הכי כשהוא תוך מעל"ע, ומיהו פליגי בהא אמוראי, ר"ל סבר דדוקא כשבדקה בנתיים ומצאה טהור, דהיינו הפסיקה בטהרה בנתיים אז דוקא יש סברא עפי לומר תולין הקלקלה במקולקל דהיינו בראייה, וריו"ח סבר דאפי' לא הפסיקה בנתיים בטהרה, דמ"מ הראייה מקולקלת עפי טובא מהכתם שהיא מדאו', ותלי' הקלקול בראייה למנות ממנה ואילך, ושאלת ר"ז היינו דכיון דשמעי' מדר' שתולין הקלקלה במקולקל כל שהוא תוך מעל"ע, אי נימא דה"נ שיש לתלות קלקול דכתם ראשון בכתם השני, דהוא נמי מסתבר דחשיב מקולקל עפי מהראשון, שהרי שנתה בכתמים ונתחיל מנין הקלקול מן השני דחשיב מקולקל עפי, או דילמא דוקא אם הפסיקה בטהרה בין כתם ראשון לב' אז ודאי דייני' לב' מקולקל עפי, הא לא"ה שוין ניהו שזה וזה כתם ומאי חזית ובכה"ג מראשון מנינן, והדר פשיט מדשמעיה לריו"ח דקאמר דדוקא בראייה תלי' בה הקלקלה אע"ג דלא הפסיקה בטהרה, מכלל דבכתם ב' לא תלי' אא"כ הפסיקה בטהרה, דאל"כ הו"ל לריו"ח לאשמועי' רבותא דאפי' לתלות בכתם א"ל בדיקה, ופי' הרמב"ם כריו"ח אליביה דר' ונקט שינוייא דרבינא דקאמר איפוך, וכן בדין דרבינא בתרא הוא, ואע"ג דלר"נ היינו צריכים לפסוק כרשב"א, דהא חזר ר' והודה לו, מ"מ לא נקטי' כוותיה אלא כרבינא כדאמרן, ותו דריו"ה ור"ל נמי משמע דסברי כר' זה דרכו של רבינו ובכלל דברי הה"מ דברי, אלא שהרב קיצר הרבה.

ושוב ראיתי להר"ב מה"מ שהאריך גם הוא בזה, בתחלה רצה לפי' דברי הראב"ד ולא עלה בידו אלא לומר דיש ט"ס בדבריו, וצ"ל ואם שאל ר"ז בין כתם לכתם אם בתוך מעל"ע וכו', והיינו הך קו' שכתב תחלה והוא כפל לשון במלות שונות והוסיף ביאור וכו' ע"ש, וכבר ביארנו כוונת הראב"ד ואין שם ט"ס כלל, וא"ל לומר שכפל דבריו שונות שאין זה דרך החכמים אלא למיתני בלי קצרה וברורה, ומה גם מרן הראב"ד שדבריו בכל מקום מועט מחזיק את המרובה. ותו חזיתיה שרצה להסביר דברי הרמב"ם שהרגיש במאי דדייקי', ואמר דלכאורה תמוה טובא דהסברא ישרה להיפך, דאדרבא אם תולין הכתם בראייה דמחמת ראייה דהאידנא היה הכתם קודם לו בזמן תוך מע"ל, א"כ כ"ש הוא דהכתם הוא ס' זיבה וכו', ומאחר שהראב"ד ומ"מ לא העירו בזה מכלל דסברא ישרה היא בעיניהם ובאמת היא הפוכה וכו', ואחר העיון י"ל אחר שנקדים מ"ש בפרקין ה"א, דבנמלא מהלול ולהוז ולא הרגישה הוי ס' טו' וכו', כיוצא מזה דכל כתם טמא ר"ל אע"ג שאין במה לתלות ובודאי בא מגופה, מ"מ אין טומאתו אלא מס' מן המקור ס' מן העלייה וכו', ולפי"ז ענין תליית הכתם בראייה דכיון דעכשיו ראתה בהרגשה או שמצאה מלול ולפנים דטמאה ודאי, תולין דכל תוך מע"ל למפרע הדמים מצויים במקורה, שכן דרך הדם להתעכב בגוף יומ"ל קודם פתיחת המקור

שמעון בן אלעזר אומר רבי יוסי, אמר רבי רואה אני את דברי רבי שמעון בן אלעזר. (יב). בדקה עצמה ואת חלוקה ושאילתו לחברתה ואחר כך נמצא עליה דם, היא טהורה וחברתה תולה בה.

חסדי דוד

להוציא הדם, ומפני ריבוי הדם שבמקור רגילה לפלוט דרך העלייה וכו', דתולין במצוי שכן דרך נשים נפגע דם המקור דרך עלייה תוך מעל"ע, וזהו ביאור נכון לד' רבינו עש"ב.

והנה אמת נכון כי מגוהה לא מצאתי בדבריו, ומעיקרא ההגהה אבל הגיה דכתם טמא ר"נ דבודאי בא מגופה אע"ג שאין במה לתלות וכו', אינה הגהה דהתם כל כתם אבל אנו מטמאין מפני שהוא מס' שמא נתעסקה בדם ולאו אדעתה דכל מלתא דלא רמיא וכו' וכדאמרן, ומאי שייך לומ' טמא אע"ג דאין במה לתלות, אדרבא דוקא כשאין לה במה לתלות אז דוקא הוא דטמא אע"ג דאיכא ספיקי טובא לטהר דשמא מעלמא או שמא מן העלייה וכמ"ש מרן הכ"מ ברפ"ט, אבל אם יש לה במה לתלות אינו טמא כלל, שהדין הוא דתולה בכל דבר שיכולה לתלות, וגם מ"ש דתולין במצוי שדרך נשים לפלוט דם המקור דרך עלייה תוך מעל"ע, הם דברים מבודים שאין להם שום יסוד והא לא מיקרי מצוי כלל, והנהו כבר ביארנו מהו כוונת תולה כתמה בראייתה לד' רבינו וא"צ להמצאה זו בדרך רחוקה, וע"ע שם דמה שפי' בפלוגי' דר' ורשב"א גם זה אינו לד' רבינו, דלדידיה לא איירי פלוגתייהו אלא לענין ימי זיבה, ומ"ש שם דלר' תולה כתמה בראייתה דטהורה לגמרי לבעלה וכו', הוא דבר שאין לו שחר, דאם רצ"ל קודם מציאת הכתם פשי' דטהורה לגמרי, ואם אחר מציאת הכתם פשי' דטמאה לבעלה, וגם נתבלבל שם בין דברי רבינא לדברי ר"נ וייחס לרבינא דברי ר"נ ע"ש כי אין להאריך.

(יב). בדקה עצמה וכו'. בגמ' פ' הרואה כתם דנ"ה, אלא דהתם ל"ג אלא בדקה חלוקה והשאילתו וכו', ול' הגמ' מתפרש כפי הגר' דמשום דבאה להשאילו לחברתה אע"ג דלא היה לה שום ספק ולא שום הכרח להצריכו בדיקה, שהרי הוא שלא בשעת וסתה, אפ"ה אורח ארעא לבדקו קודם כדי שלא תתגנה, ואהני נמי לה כדי שאם ימצא בו אח"כ כתם היא טהורה, הואיל ובדקה כדמסיים, אבל לגי' הכא דקתני עצמה וחלוקה, מוכרח לפ' בדרך אחר, כגון באשה שאין לה וסת דצריכה בדיקה כדי לשמש, א"נ בדיקה שתקנו חכמים לטהרות, ולכך בדקה עצמה וחלוקה. והנה עיינתי בלשון הרמב"ם בפרק ט' דין ל' שכתב כלישנא דהכא, בדקה חלוקה ובדקה עצמה, וכלשון זה כתב ג"כ הרשב"א בת"ה דקע"ה ע"ע, ומזה נר' דדוקא קתני, וצ"ל דהכי הוו גרסי לה בגמ'. ונר' דקמ"ל דדוקא היכא שבדקה חלוקה בענין שצריכה בדיקה מן הדין, כגון שיש לה מקום להסתפק כדאמרן, שאז צריכה בדיקה בעצמה ובחלוקה, בכה"ג הוא דאמרי' היא טהורה, דסמכי' לומר שבדקה שפיר, אבל אם לא היתה צריכה בדיקה ולא בדקה אלא משום נקיותא בעלמא הו"ל כמי שלא בדקה, דדילמא לא דייקא שפיר ושתיהן טמאות. אמנם הטור וכן מרן בסי' ק"צ לא הזכירו בדיקת עצמה, אלא ז"ל בדקה חלוקה ולבשתו ופשטתו ומצאה טהורה והשאילה לחברתה ולבשה ומצאה בו כתם הא' טהורה והב' טמאה ע"כ. ומ"מ מדבריהם נמי מוכח דדוקא כשבדקה לשם טהרה, דפשי' לה שבדקה יפה דקאמרי ומצאה טהורה. ומ"ש בדקה חלוקה תחלה פשוט כמ"ש הט"ז והש"ך שם, דאל"כ פשי' שהראשונה טהורה

אפי' נמצאת אצלה הכתם קודם שהשאילתו, ומאי איריא שהשאילתו לחברתה כמ"ש שם מרן בסעיף דלעיל, אין האשה טמאה משום כתם אא"כ היה החלוק בדוק לה קודם שלבשתו ע"ש. והא דהשניה טמאה אע"ג דלא בדקתו קודם לבישה, כבר כתב הרשב"א שם וז"ל בדיקה זו שאמרנו בין שבדקתו חברתה והשאילתו לה, בין שבדקתו היא עצמה דתניא בפ' הרואה בדקה וכו', הראשונה שבדקתו טהורה, אבל השניה טמאה דבדיקת חברתה כבדיקת עצמה וכאילו בדוק לה הוא ע"כ. ומאי דמסיים מתניתא וחברתה תולה בה הא אמר רב ששת בגמ' (נ"ה סע"א) לענין דינא תנן, אבל לענין טו' היא טהורה וחברתה טמאה, ופירש"י לענין דינא דכבוס הכתם חברתה תולה בה דאמרה הראשונה לא מהימנת לי דאת בדקתיה ע"כ, כלו' דדוקא לענין אי' מהימנא ראשונה דאמרה בדקתיה כדי שיחשב חלוק בדוק לגבי השניה, דעד א' נאמן באיסו' ואפי' אשה מהימנא, אבל לממונא פשי' דלא מהימנא, וכ"ש בכה"ג דאפי' ב' אנשים לא מהימני על עצמם לומר בדוק היה להייב לאידך בדמי הכיבוס, ועוד נדבר בזה לקמן.

ודע דבגמ' (נ"ה רע"ב) פריך אהא דשניה דוקא טמאה מ"ש מהא דתניא ב' נשים שנתעסקו בצפור ואין בו אלא כסלע דם ונמצא כסלע על זו וכסלע על זו שתיהן טמאות, ומשני שאני התם דאיכא סלע יתירה, ופירש"י שתיהן טמאות ולא תלי' א' מן הכתמים בצפור ואע"ג דאיכא למיתלי, וה"נ אע"ג דבדקה לימא שתיהן טמאות דאימור לא יפה בדקה ע"כ. פי' לפי' דמתניתא סתמא קתני דאע"ג שזו נתעסקה בו הרבה וזו לא נתעסקה בו אלא עסק מועט כמו רגע, דאיכא למיתלי דמסתמא זו שנתעסקה עסק מרובה עליה נפל דם הצפור, ואפ"ה לא תלי' ואמרי' שתיהן טמאות, ומ"ש הכא דתלי' לטהר זו שבדקה, אבל התו' לא ניחא להו בפירש"י דלא דמו, דהתם כ"כ יש לתלות דנפל הדם בעסק מועט כמו במרובה, אבל הכא זו בדוקה וזו אינה בדוקה, ומש"ה הקשו תימא מה דומה להך דלעיל דהכא אין לתלות בזו יותר מבזו, אבל לעיל אין לתלות בראשונה הואיל ובדקה, ואו' ר"ת דברייתא איירי שנתעסקה בצפור זו אחר זו ואם היתה נשאלת הראשונה היינו מטהרין אותה הואיל ונתעסקה, ובשביל חברתה אנו מטמאין הראשונה שהיא טהורה גמורה גם למעלה אעפ"י שהראשונה בדוקה נטמאה הואיל ושנייה תולה בה לענין דינא ע"כ. ביאור דבריהם דאע"ג שאם באה הראשונה לשאול, והראשונה דקאמרי לאו דוקא, דה"ה השניה אם באה לבדה ולא ידענו הענין, דהיינו דלא ידענו שאחרת ג"כ נתעסקה באותו צפור כגון שלא אמרה לנו, פשי' שהיינו מטהרין אותה, אבל ברייתא משמע להו דה"ק אעפ"י שחברתה תולה בה לענין דינא, כלו' שבאה לפנינו בב"ד השואלת כדי ליפטר מדמי הכבוס וממילא באו שתיהן וספרו המעשה, א"נ השואלת בלבד והיא הודיעה לנו מעשה שהיה, דהו"ל כבא לישאל עליו ועל חבירו שדינו כבאו שניהן לישאל כבת א' אליבא דר"י ברפ"ק דפסחים (י' א') דקי"ל כוותיה, ומש"ה כיון שזו הודיעתנו שהיא והראשונה נתעסקו דמש"ה יש לה דין טמא לענין הכבוס, א"כ הו"ל כמו ההיא דצפור שאם ידענו משתיהן ביחד, כגון שבאו שתיהן א"נ שבאה

אמר לו רבי שמעון לרבי יהודה אף את אלו היתה אומר תהא ידה בעיניה כל היום מה היתה אומר', מה הפסיקה טהורה מן המנחה ולמעלה מה לי הפסיקה טהרה מיום הראשון. (יג). אמר לו רבי אליעזר לר' יהושע איפשר שראתה ויום הראשון יום השביעי טהורין והאמצעיים טמאין, אמר לו אף אתה מודה למונה מסורגין, שהוא יושב על גבי סכך, ורואה קרי בתוך ימי ספירתן שהן

חסדי דוד

אחת ובואלת עליה ועל חברתה דהיינו הך, דהרי אנן מטמאין גם הראשונה אע"ג דמן הדין אם היתה באה לבדה בלא ידענו אלא ממנה היה לנו לטהרה, ובשביל חברתה פי' בשביל שידענו משתיהן כא' צריכי' לטמא את שתיהן גם לראשונה, ה"נ בשביל שזו השואלת הודיענו משתיהן כא' דהו"ל כשאלו שתיהן ביחד בשבילה היינו צריכים לטמא גם את הראשונה דהיינו לבעלת החלוק, כך נר' כוונת דבריהם וכך הבין הר"ב ב"ה בסי' הנז', שכתב ע"ד הטור וז"ל ב' נשים וכו', ברייתא שם ונר' דאתא לאשמועי' אפי' היכא דלא נתעסקו בצפור אלא זו אח"ז ואם היתה נשאלת הראשונה היינו מטהרים אותה הואיל ונתעסקה, אפ"ה כיון שבאין לשאול כא' שתיהן טמאות, והכי משמע בתו' בשם ר"ת ע"כ. אמנם הט"ז שם ס"ק י"ז לא דקדק היטב בדברי הב"ח, והאריך להק' עליו ולהוכיח דלאו דוקא ששאלו כא' דהה"נ אפי' בזו אח"ז ע"ש, ובהגם טרח שהדברים ברורים, דמ"ש שבאין לשאול כאחד לאו דוקא, אלא ה"נ שאלה אחת מהן אלא שבפרה היכי הוה עובדא, דהו"ל כמו גבי שני שבילין דלא ליבאל עליו ועל חבירו דודאי שניהן טמאין כמו אם באו שניהם כא', אבל אם באה כל א' מהן בפ"ע ולא אמרה אלא נתעסקתי בצפור שהיה בו כסלע ומצאתי כתם כסלע, פשי' דכל שלא ידענו דשתיהן בצפור א' נתעסקו היינו מטהרין שתיהן, זוהי כוונת הב"ה והן הן דברי התו'.

ונחזור לסוגיין, דממאי דמשני שאני התם דאיכא סלע יתירה ולא משני בפשיטות דשאני התם דהספק נולד על כל הדא והדא בשוה, שהרי על בגדי שתיהן נמצא כתם, אבל הכא כיון שנולד הס' אגל זו בשאלה איכא למימר כאן נמצא כאן היה, מדלא קא משני הכי מוכרח לומר דתלמו' הבין דאפי' נמצא הכתם ביד המשאלת בשעה שהחזירתו לה, אפ"ה היא טהורה והשואלת טמאה, ולמדתי כן מדברי הרמב"ם שכ"כ שם ונמצא עליו כשהחזירתו לה השואלת טמאה ע"ש, ואין ספק שדקדק כן רבינו ממאי דאמרן מדלא משני וכו', וק"ק על הטור ומרן ז"ל שכתבו שם והשאילה לחברתה ולבשה ומצאה בו כתם וכו', דמשמע דוקא בכה"ג שהשואלת מצאה הכתם ברשותה והול"ל רבותא וכדברי הרמב"ם. ועל מ"ש דהברתה תולה בה לענין דינא, הק' התו' דמדינא נמי תתחייב השניה לבעלו כדאמר בהמדיר (כתובות ע"ו ב') כל שנולד הס' ברשותו עליו הראיה, ותי' דכיון דאינה אלא בתירת שאלה לשניה אינו ממש ברשותה, ועי"ל דהתם דוקא לבוליא ע"ב. והא מלתא תליא בחילוקי דעות דאי' התם בזה שנולד הס' ברשותו אי אמרי' עליו הראיה דוקא לבוליא או אפי' נהזיק, ע"ש בח"מ סי' רכ"ד. ומ"מ כפי מ"ש בשם הרמב"ם איכא למימר דהה"נ שאם נמצא הכתם ביד השואלת חייבת מדינא משום כל שנולד הס' בידו, אבל כי קתני הכא שהיכא שנמצא הכתם כשהחזירתו לה והמשאלת באה לחייב את השואלת לכבסו, בהא קאמר דתולה בה ליפטר דהרי הס' נולד ברשות בעלת החלוק.

א"ל ר"ש לריה"ו אלמלי היית אומר וכו' כל היום יפה[1]) היית אומר מה לי הפסיקה וכו'. כצ"ל, וכ"ה בגמ' פ' תנוקת דס"ח, אלא דהתם לא קתני א"ל ר"ש אלא אמרו לו התם, ומיהו שפיר מתיישב הך ליש', דהא ר"ש הד מתלמידיו ובר פלוגתיה דריה"ו הוה, והך תנא הכי הוה קים ליה דר"ש היה המשיב, והך מתניתא קאי אפלוג' דריה"ו ורבנן במתני' (פ"י מ"ב) דתנן נדה שבדקה עצמה יום ז' שחרית ומצאה טהורה ובין השמשות לא הפרישה, ולאחר ימים מצאה טמאה ה"ז בחזקת טהרה, פי' הימים שבנתיים, ריה"ו או' כל שלא הפרישה בטהרה מן המנחה ולמעלה ה"ז בחזקת טו', והכ"א אפי' בשני לנדתה בדקה ומצאה טהורה וכו' ה"ז בחזקת טהרה, וע"ז א"ל לריה"ו אלמלי היית מצריכה להיות ידיה בבדיקה כל היום, וכל היום לאו דוקא אלא פי' כל סוף היום הז', ובגמ' (ס"ח ב') קתני כל בין השמשות והוא ל' ברור טפי, והטעם אם היית מצריך כך כדי לידע בודאי שמפסקת בטהרה אז יפה היית אומר לחומרא, אבל מה שאתה או' מן המנחה ולמעלה מה יושיענו זה, אכתי ניחוש שמא עם סילוק ידיה ראתה, ומ"ל הפסיקה בטהרה בשביעי בשעת המנחה דלא חייבת לאותן שעות דמן המנחה ולמעלה, מ"ל הפסיקה בטהרה ביום הראשון ה"נ אין לנו לחוש לאותן ימים שבנתיים. ומ"מ אע"ג דהכא קתני דסגי בהפסיקה בטהרה ביום ראשון, דאע"ג דשוב לא בדקה כלל עד לאחר נדתה איזה ימים ומצאה טמאה, אפ"ה כל הימים שבנתייה הויא בחזקת טהרה ואינה זבה אפי' מס', מ"מ בהא לא פי' הרמב"ם כן שם בפ"ו (מה' איסורי ביאה ה"כ) אלא כסתם מתני', דדוקא הפסיקה בטהרה בשני לנדתה הוא דמהני כה"ג, דמדלא נקט אלא בשני ש"מ אבל לא בראשון הואיל והוחזקת מעיין פתוח, ומיהו יש מי שפוסק דאפי' בראשון ע"ש במ"מ, ועיין בי"ד סי' קצ"ו ובש"ך שם.

(יג). א"ל ר"א וכו' ויום הראשון ויום השביעי וכו', מסורגין בנזיר שהוא יושב וכו', בתוך ימי ספירתו וכו', נראין דברי ר"א מדברי וכו'. כצ"ל, ומעין זו תניא בגמ' שם דס"ח, אלא שהלשון דהכא מבונה הרבה ומ"מ שפיר מתפרש, וקאי אפלוג' דמתני' (פ"י מ"ג) בזב וזבה שבדקו עצמן ביום ראשון ומצאו טהור ובשביעי ומצאו טהור והימים שבנתיים לא בדקו, רא"א הרי הן בחזקת טהרה, רי"א אין להם אלא יום א' ויום ז' בלבד, רע"א אין להם אלא יום ז' בלבד. וקא"ל ר"א לר"י לדבריך שאין אתה מונה לה הימים שבנתייה, והיינו ודאי לפי שאתה חושש שמא ראתה, וא"כ היאך אתה אומר שיום א' ויום ז' טהורין, דנמצאת מונה ימי ספירה בסירוגין, וה"א שהרי התורה אמרה אחר תטהר אחר א' לכולן שלא תהא טו' מפסקת ביניהן, א"ל ר"י מצינו שאף אתה מונה בסירוגין, כגון נזיר שהיה מונה ימי נזרו ובתוך הימים נטמא בספק

[1] וכ"ה בכי"ו.

מונין מסורגין, רבי יוסי ורבי שמעון אומרים נראין דברי ר' אליעזר ודברי רבי יהושע ודברי רבי עקיבא משניהן, אבל הלכה כדברי רבי אליעזר. (יד). הזב והזבה הנדה והיולדת ומצורע שניהן,

חסדי דוד

אבל דהיינו ע"ג סכך, כי היכא דתנן בנזיר (פ"ז מ"ג) הסככות והפרעות אין סותרין ומ"מ ימי הטעו' אין עולין לו, ונמצא מונה ימי נזרו מסורגין, וכן זב שראה קרי בתוך ימי ספרו שאותו היום אינו עולה למנין ז', ונמצא מונה מסורגין. ובגמ' קאמר דר"א סבר דלא דמי, דבשלמא זב שראה קרי לטמאה בה אמר רחמ' שאינה סותרת אלא יומה, ואי משום איחלופי דליתי למנות זיבה גמורה בסירוגין זב בבעל קרי לא מיחלף, והכא דנזיר נמי משום דמדאו' אהל מעליא בעי, כלו' אהל ודאי ורבנן הוא דגזור, ורבנן בדאו' לא מיחלף, אבל הכא אי שריי' דילמא אזלי בס' אתי לאיחלופי בודאי ע"כ. פי' דהתם כ"ע ידעין דנטמא בסככות, וה"נ ידעין דטעו' סככות ופרעות אינה אלא מ' דרבנן ולא אתי למיחלף בדאו', אבל הכא מי יודע אי חזאי בנתיים אי לא, דבר שבסתר הוא וכיון דחזו דמונה יום א' ויום ז' ואינה מונה ימים שבנתיים אתו למיטעי ולמימר דחזאי ודאי ואפ"ה מונה מסורגין. ומ"ש ר"י ור"ש נראין דר"א מדר"י, הטעם ברור כדאמרן, ודברי ר"ע מדברי כולן, פירש"י דבעי ספורין ובדוקין, אבל הלכה כדברי ר"א כתבו התו' (ס"ה רע"ב) אע"ג דאין למדין הלכה מפי משנה, הא פסקי' בפ"ק כר"א בד' והא הך מנייהו ע"כ.

ודע דהכא בגמ' (ס"ע א') אמר רב דלר"א אפי' לא בדקה אלא ביום ראשון ולא בדקה בשביעי ואחר שעברו ימי הספירה בדקה ומצאה טהורה ה"ז טהורה, דתחלתן אעפ"י שאין סופן, וה"ה סופן אעפ"י שאין תחלתן, כגון שבשלישי לזיבתה הפסיקה בטהרה ולמחר התחילה לספור ולא בדקה כלל עד יום השביעי ה"ז טהורה, אך ר' חנינא פליג וסבר דתחלתן וסופן בעי' לר"א ע"ש, ואיברא דפשטא דמלתיה דר"א מוכח כר"ח, דאי כרב מאי איריא דנקט ר"א שבדקו עצמן ביום ראשון וביום השביעי אפי' בראשון לחוד או בשביעי לחוד סגי, ומיהו כבר ישבו התו' בד"ה והכא קמ"ל וכו'. אליביה דרב דלא הו"מ תנא דמתני' למיתני הכי במלתיה דר"א משום דלא הוה מיתני ליה תו פלוגי' דר"י ור"ע ע"ש. ונראה פי' הרמב"ם בפ"ו מהא"ב כר"ח ואליביה דרב, ולא ביאר הה"מ טעמו, דלכאורה הו"ל לפסוק כר"ח דעדיף וקשיש מרב והשיב כרביה, כדאי' בשלהי יומא (פ"ז ב') דאיקפד ר"ח עליה דרב ואזל רב גביה תליסר מעלי יומא דכפורי לפיוסי, וכ"ה כפי הגי' דגרסי' התם[1]) רבו שאני וכדלקמן, ואשכחן נמי (כתובות ק"ג ב') דפקיד ר' חנינא בר חמא ישב בראש, דמשמע דגדול בחכמה הוה על כל בני דורו ורב בכללם משמע, אלא הכא ה"ט משום דרביה אבר עמו דרב, דהיכא רב ששת ורב ירמיה ב"א כגר' מהסוגייא, וכמ"ש הרא"ש בפסקיו בשם הראב"ד ע"ש.

והזיתיה להרב יד מלאכי שלדד לומר כדי ליישב דעת הכריתות דרב רביה דר"ח מדאי' בפ' תפלת השחר (ברכות כ"ז ב') אר"ח א"ר, ושוב כתב דאפי' לתרן דפשיטא שלא נמנע הרב מלהשיא שמעתא דתלמידיה, וכדאשכחן בפ' ב"מ (שבת ל"ה ב') דאמר ריו"ח משום ר"א אע"ג דרבו מובהק היה ע"ש, וליתא כלל דלעולם כל היכא דאתמר אר"פ אר"פ רביה הוה, ומעולם לא אשכחן אמר אמר דרל"ל שהרב אמר ההלכה בשם תלמידו, והתם נ"ל אר"ח אמר רבי ובטעות נדפס אמר רב, והכא דב"מ דאריו"ח משום ר"א פשוט דהיינו ר"א התנא שהוא ר"א בן שמוע, והכי הוה רגיל ריו"ח למימר מילי משום התנאים האחרונים, כדאשכחן נמי אריו"ח משום רשב"י[2]), וזה מוכרח כפי הכלל דקייל לן מרנא רש"י ז"ל בחולין די"ז וכן בפ' כ"ה דקי"ג, דכל היכא דאיתמר אר"פ משום ר"פ לא ממנו שמעה אלא מאחרים שאמרו כן משמו. וראיתי עוד שם שרצה לדחות דברי מרן בכ"מ בפ"ב מהתו"מ דקאמר דר"ח עדיף מריו"ח, מדפקיד ר' וכדכתבי' לעיל, מדאמרי' (ברכות כ"ז ב') דכשהעבירו לר"ג לא אוקמוהו לר"ע אע"ג דהוה גדול מראב"ע, ומדאשכחן נמי בפ' ואלו מגלחין (מו"ק ע"ז ב') דשמואל גדול ממר עוקבא והשיב כרביה, ואפ"ה מר עוקבא היה נשיא ואב"ד כדמוכח פ"ה דשבת (נ"ה א'), הא למדת דהיות ראש ישיבה או אב"ד לא יורה עדיפות על חבירו עכ"ד, ואין בדבריו השגה כלל כי הלכות תערובות שנה כאן ואין עירובו עירוב, דנשיא לחוד וראש ישיבה לחוד. ואיברא דנשיא לא הוו מוקמי אלא משום יחסותו אע"ג דאיכא דעדיף מניה, ומש"ה לא אוקמו לר"ע כי סלקוהו לר"ג, ואי הוה משכח גברא רבא אחרינא דאתי מדוד לא הוה מוקמו לראב"ע. וכי שכיב ר' לא פקיד שיהא ר"ח נשיא במקומו אלא לר"ג בנו אוקמיה לנשיא, ולר"ח אוקי לראש ישיבה משום דלא הוה דכוותיה בדור בחכמה אלא ר' חייא וסבר לא אפגריה כדאי' בגמ' (כתובות ק"ג ב'), ובזמן האמוראים לא היה עוד נשיא בתר ר' יהודה נשיאה דבזמנן נמי הוא היה הנשיא, וריו"ח דעדיף בחכמה ראש ישיבה, ואחריו במקום שם נשיא היה נק' אב"ד, ובבבל ריש גלותא כגון מר עוקבא לפי שהיה מזרע דוד כדאי' התם (שבת נ"ה א'), דאמר עליה בית דוד דינו לבקר וכו', ולאו היינו ריש מתיבתא או ראש ישיבה, אלא ראש ישיבה תלוי בחכמה ובאותו זמן היה רב ראש ישיבה בסורא ושמואל בנהרדעא. וכ"ז ברור אלא דמ"מ נר' דאין הכרח לומר דר"ח עדיף מרב משום דפקיד ר' דר"ח ישב בראש ולא פקיד דרב ישב בראש, משום דרב נחית לבבל בימי ר' כדאשכחן ברפ"ק דסנהדרין (ה' א') דא"ל ר"ח לר' בן אחותי יורד לבבל יורה יורה ידין ידין וכו', ואולי דאי הוה יתיב בא"י כמו ר"ח הוה מוקים ליה במקום ר"ח, ומיהו מהכא דיומא נר' דמ"מ ר"ח עדיף מניה, וכפי הגר' מגי' הרי"ף והרמב"ם והרא"ש דהתם דגרסי' רבו שאני, דאע"ג דלאו רבו מובהק מ"מ גדול ממנו והשיב כרביה.

(יד). הזב והזבה וכו', שמתן מטמאין במשא ואין מטמאין אלא מדבריהן כ"נ דל"ל[3]). ובמתני' בפרקין (פ"י מ"ד) הכי תנן הזב והזבה וכו', מטמאין במשא עד שימוק הבשר, והכא לא בא אלא לפי' דאין מטמאין אלא

1 הכוונה לגי' הרי"ף ועוד, עיין מ"ש רבינו להלן בסוף הלכה זו.
2 עיין בס' תולדות תו"א לר"א היימן, 658 ע"ב.
3 אבל גם בכי"ו הגי' כבדפוסים (אלא שבכי"ו מסיים: ואין טומאתן אלא מדברי סופרים), וכן מעתיק גם בפיה"מ להר"מ, עיין תס"ר סוף עמ' 288. והנכון, איפוא כפירוש רבינו להלן בסוף דבריו, שהביא את פיה"מ להר"מ.

מטמאין במשא ואין מטמאין אלא ברובן, רבי שמעון אומר שורפין עליהן את התרומ׳, ואין חייבין עליהן

חסדי דוד

מדרבנן, כלו׳ ולפי״ז אין חייבין עליהן על ביאת מקדש ואין שורפין עליהן את התרומה, ככל הטו׳ דמדבריהם, ובגמ׳ דס״ט מפ׳ דמשא דקתני היינו באבן מסמא, פי׳ בתורת משכב, דאילו במשא ממש אטו מת אינו מטמא במשא, וטעמא דגזרו בהו קאמר בגמ׳ גזרה שמא יתעלפה, ופירש״י ודומה למת והוי אמרת מת זב לא מטמא בזב חי נמי אתי לטהורי כי האי ע״כ. ור״ש סבר דאע״ג דאין חייבין על ב״מ משום שאין טו׳ אלא מד״ס, מ״מ שורפין התרומה, וסברא זו דר״ש לא מצאתיה במקום אחר, וגר׳ דטעמיה דסבר דמאי דגזרו שמא יתעלפה היינו דקושטא הוא, דבכל מת דעלמא מספקי׳ ביה שמא חי הוא, וכיון שכן ה״ז דומה לו׳ ספקות ששורפין את התרומה, בה״פ וארץ העמים וכו׳, כדתנן בפ״ד דטהרות, דאע״ג דמדרבנן נינהו הואיל ואי הוה שם ודאי מת היה מדאו׳ ושורפין השתא נמי שורפין, וה״נ הואיל ואי הוה ודאי חי היה טמא מן התורה ושורפין השתא נמי דמספקי׳ שמא חי שורפין. ורבנן סברי דל״ד, דהכא לאו טעמא דמספקי׳ במת דעלמא שמא חי הוא ונתעלף, אלא כדפירש״י דגזרה בעלמא היא, דכיון דהמתעלף דומה למת אי מטהרי׳ במת אתו לטהורי נמי בנתעלף, והילכך אינו אלא ככל הטו׳ דרבנן שאין בהן ס׳ תורה דתולין. והא דאצטי׳ למיתני דהזב שמת אינו מטמא משכב מן התורה, משום דסד״א דמטמא מק״ו כדתניא בת״כ (מצורע זבים פרק ב׳ ה״א, ע״ה סע״ד) הזב ולא המת, והלא דין הוא ומה הזב שאינו מטמא טו׳ ז׳ (פי׳ לנוגע בו) מטמא משכב ומושב מת שהוא מטמא טו׳ ז׳ אינו דין שיטמא מו״מ, ת״ל הזב ולא המת, רשב״א אשר ישכב עליו ואשר ישב עליו, את שיש לו שכיבה ויש לו ישיבה מטמא מו״מ ואין הזב שמת מטמא מו״מ, ושאמרו הזב שמת מטמא במשא עד שימוק הבשר מד״ס ע״כ. וגר׳ דר״ש דהתם בת״כ לא פליג את״ק אלא אאוסופי אתא, דע״כ לא שמעי׳ מקרא דהזב אלא דמת דעלמא אינו מטמא מו״מ בתורת ק״ו, אבל הזב שמת נימא דלא פרחה מיניה טו׳ מו״מ בק״ו, הילכך אצטי׳ אשר ישכב וכו׳, וכי היכי דלא נטעה ממתני׳ דרבנן פליגי עליה דר״ש, דהא תנן הזב שמת מטמא במשא, הילכך מסיים ושאמרו וכו׳, כלו׳ והא דתנן הזב שמת וכו׳ אינו אלא מד״ס וכמ״ש בגמ׳. ומ״מ כאן בתוס׳ גר׳ ודאי דר״ש פליג על ת״ק דהכא, דלת״ק אין שורפין וכדאמרן. ודע דמ״ש במתני׳ עד שימוק הבשר, היכא תנא בגמ׳ (ס״ט ב׳) דסבר עד שיבקע כריסו.

ומאי דמסיים כאן וכן היה רש״א נכרי וכו׳, לא ידענא מאי וכן ומאי קמ״ל, דהא סתמא דמתני׳ נמי הכי מסיים בה, נכרי שמת טהור מלטמא, ובגמ׳ תנא עלה מפני מה אמרו טהור וכו׳, מפני שאין טומאתו מחיים מד״ת אלא מד״ס ע״ש, והשתא הך מתניתא נמי י״ל דהיינו דקמ״ל טעמא דמתני׳, ומ״מ ק״ק אמאי תני לה ביחידאה בשם ר״ש, ומיהו אי מהא י״ל שהוא היה המגלה דבה״מ טעמא דמתני׳, ומש״ה קבעוה משמו משום דמצוה לומר דבר בשם אומרו, ומיהו בגמ׳ תניא אמר ר׳ מפני מה אמרו וכו׳, ואולי דבש״ס נמי צ״ל אר״ש[1]), א״נ איכא מ״ד דר״ש אמרה ואיכא מ״ד דר׳ אמרה, אלא דעכ״ז אכתי אינו מתיישב ליפ׳ דוכן דקתני הכא, ויש ליישב דקאי אמתני׳, דאיברא דהכי תנן נכרי שמת טהור וכו׳, מיהו בתר דגלי לן תנא הכא דר״ש מחמיר את״ק ברישא וסבר דשורפין, סד״א דכי היכי דמחמיר בהכא יחמיר נמי בהא דנכרי וליהוי פליג ר״ש אמתני׳ אלא סבר דנכרי נמי יטמא במשא מד״ס, קמ״ל וכן היה רש״א וכו׳, כלו׳ בהא ר״ש נמי סובר כן כמו רבנן דמתני׳, ולענין הלכה נר׳ דבפלוג׳ דר״ש ורבנן ודאי דנקטי׳ כרבנן ואין שורפין אלא תולין וכדין טו׳ כתמים וכיוצא שטומאתן מדרבנן מספק, וכדתניא לעיל ברפ״ק ד״ו הרואה כתם וכו׳ וזו וזו תולין לא אוכלין ולא שורפין.

אמנם זה חזיתי שכתב הרמב״ם בפ״ו מהמו״מ (ה״ד) הזב והזבה וכו׳ שמתו, הרי הן מטמאין מו״מ אחר מיתתן כשהיו כשהן חיין עד שימוק הבשר, וטו׳ זו מדבריהם גזרו שמא יתעלף א׳ מאלו וידמו שמת והוא עדיין לא מת וכו׳, אבל נכרי שמת וכו׳ ע״כ. וממה שהאריך באמרו כשהיו כשהן חיין ולא אמר סתם מטמאין אחר מיתתן, איכא למשמע דס״ל דאותה טו׳ עצמה שהיו מטמאין כשהן חיין מטמאין נמי אחר מיתתן, והיינו דשורפין עליהן תרומה, והשתא ניחא נמי דלא פי׳ טעם הגזרה כפירש״י וכדלעיל, אלא מש׳ דשמא ידמו שמת ושמא באמת לא מת, משום דרש״י פי׳ על הש״ס דמסתמא רצ״ל דתולין ככל גזרות דרבנן, אבל הרמב״ם אתי עלה מס׳ דאו׳ שמא חי הוא וא״כ פי׳ כר״ש דהכא, ולא ידענא טעמו כיון שלא נזכרה סברתו בגמ׳, ותו דאפי׳ בתוס׳ משמע דת״ק פליג עליה ולית ליה שורפין ול״י, ועכ״פ צ״ל דס״ל כמ״ש התו׳ בפ״ק דשבת די״ו אההיא דעל ו׳ ספקות שורפין, וז״ל אור״י דאפי׳ איכא ספקות יותר שורפין וכו׳, הכא לא חשיב אלא הנהו דתקינו באושא ע״כ, ולכי דייקי׳ בדברי הרמב״ם דבספי״ג מהא״כ משמע הכי, שכתב על ו׳ ספקות שורפין וכו׳, הואיל וודאי ספיקות אלו טומאתן מן התורה שהמת והזב טמאין מן התורה ע״ש, הרי דטעמא טעים דמה שגזרו בהנך אע״ג דאינם אלא ס׳ משום דודאן טומאתן מן התורה, א״כ דון מינה דה״נ מה״ט איכא למימר דגזרו בזב שמת, דאע״ג דאינו אלא מס׳ שמא יתעלף וגר׳ להם כמת, הואיל ואי הוה ודאי חי היה ודאי מן התורה טמא, השתא נמי שורפין. אלא דאעיקרא דמלתא תמיהא לי אההוא טעמא דיהיב רבי׳ בהנהו דהואיל וודאן מן התורה, דמ״ש מכתמים דמספקא לן אם מן המקור אי מעלמא, ופי׳ רבינו בספ״ג מהמו״מ דטו׳ וסתות וכתמים וכו׳ הכל מד״ס וטומאתן מס׳ לפי׳ אין שורפין וכו׳, ואמאי הלא התם נמי ודאן טומאתן מן התורה, ול״ד לטו׳ דעיקרה מדרבנן כגון טו׳ נכרים, דהתם ודאי ניחא דפי׳ שם בספ״ב דאין שורפין, שהרי אפי׳ ודאן אינו מן התורה, דנכרים אין מטמאין בזיבה, אבל הנהו דכתב בפ״ג ודאן טומאתן מן התורה ומ״ש מו׳ ספקות כפי טעמו דיהיב לן. ומיהו יש ליישב דהתם בבה״פ וארץ העמים ורוקין הנמצאין וכו׳, הוא ס׳ שקול, ותו דאתחזק טו׳, דהא בבה״פ ודאי נחרש הקבר, וארץ העמים דנו אותה כבה״פ, ורוקין וכלים הנמצאים הא ודאי דע״ה וטמאים שכיחי ומספקי׳ בהו, אבל כתם ומעל״ע וכיוצא אדרבא איכא חזקה כנגדה דהא לא ארגישה ואין הס׳

1 וכן הוא בש״ס כי״מ.

על טומאת מקדש וקדשיו, שאין טומאה אלא מדברי סופרים, וכן היה רבי שמעון אומ׳ נכרי שמת טהר מלטמא במשא, שאין טומאתו אלא מדברי סופרים. (טו). ומודה ר׳ יהודה ביושבת על המשבר ומת׳ ויצאה הימנה רביעית דם שהיא טמא משום כתם, אמר רבי יוסי לפיכך אין מטמא אהל. (טז). בראשונה היו מטבילין על גב כל הנשי׳ נדות, חזרו להיות מטבילין על גב כל אחת

חסדי דוד

שקוע, הילכך בהנהו לא גזרו אלא נתנות, ובו׳ ספקות וכיולא גזרו לשרוף, כך נ״ל.

אחר שכתבתי זה נתיישבתי עוד בדבר כדי לתת טעם בדברי הרמב״ם דמשמע דפ׳ כר״ש דהכא דשורפין עליהן תרומה, ותהנה אומר דמאי דקתי׳ לעיל שיש להגיה בדברי ת״ק ואין מטמאין אלא מדבריהם, עתה נ״ל כי אין להגיה כלל אלא כגי׳ הס׳ עיקר ואין מטמאין אלא ברובן, ולא בא אלא לפ׳ מאי דתנן מטמאין במשא שאין הכוונה משא ממש, דהיינו שהאדם נושא או מסיט אותן, דבהא לא שייך נימר אין מטמאין אלא ברובן דלא משכחת לה, שהרי הנושא או המסיט את הטו׳ בע״כ נושא ומסיט את כולו, ולא משכחת נה שמסיט את רובו בלבד וכדאמרי׳ בעלמא [1]) איזהו מגעו שהוא בכלו זו היסטו, אלא ע״כ משא דקתני היינו משכב, כגון שנשען או שישב הזב הזה שמת על האדם אפי׳ בלא נגיעה ואפי׳ בהפסק אבן מסמא, וכן נשען על הכלים נעשין אב הטו׳ כמו אם היה הזב חי והיינו במשא דתנן, וכדי להודיע דהיינו פירושא דמשא מש״ה מסיים ואין מטמאין אלא ברובן, שכן הוא הדין לענין משכב הזב דבעי׳ שינשא הזב רובו עליו, כדתניא בת״כ, ופ׳ כן הרמב״ם בפ״ז דין ג׳. והשתא כפי״ז נמלא דת״ק לא נחית נפ׳ דטומאתן מדרבנן כלל, ולזה בא ר״ש לפ׳ דאין חייבין על טו׳ מקדש שאין טו׳ אלא מד״ס ומ״מ שורפין את התרומה, וטעמו כדפי׳ בגמ׳ דגזרה מדרבנן היא שמא יתעלף, כלו׳ ושמא ידמו שהוא מת ואינו כן, ולא מפי׳ כפירש״י אלא כדאמרן, ונמלא דכיון שהגזרה היא משום ס׳ דהו׳ שהרי אם אמת הוא שנתעלף טמא מן התורה, הילכך דינא הוא לשרוף את התרומה דדמי לששה ספקות, ושפיר פ׳ כר״ש דליכא מאן דפליג עליה, והדרבא מ״ש בגמ׳ אתי כוותיה כפי פירושו, ושוב מלאתי להרמב״ם בהקדמתו [2]) לס׳ טהרות דמייתי להך תוס׳ וגריס בה כגי׳ הס׳ ברובן, ופי׳ שם כאשר נשא רובו על המשכב ע״ש. ושלי״ת שכיוונתי לאמת אך לא מייתי שם דברי ר״ש ולא ביאר אם שורפין או תולין.

(טו). ומודה ריה״ו וכו׳. ליפ׳ דמתני׳ הוא (פ״י מ״ה), דקריפא תנן האשה שמתה ויצאה ממנה רביעית דם מטמאה משום כתם ומטמאה באהל, ריה״ו אומר אינה מטמאה משום כתם, מפני שנעקר משמתה, ומודה ריה״ו ביושבת על המשבר וכו׳, וא״כ לא ידענא מאי קמ״ל הכא, ואולי יש כאן חסרון דבריה וכל״ל ומודה וכו׳ טמא משום כתם שנעקר מחיים, ובא לפ׳ טעמיה דריה״ו אמאי מודה בהא, וקאמר דכיון שיושבה על המשבר א״א לפ״ה בלא דם ומחיים נעקר. ומ״ש ר״י לפי׳ אינה מטמאה באהל, מפי׳ בגמ׳ (ע״א א׳) דפליג אריה״ו, דריה״ו סבר דהואיל וסו׳ הוא אם נעקר כולו מחיים או לאו הוי דם תבוסה ומטמאה גם באהל מדרבנן, ור״י סבר דכיון דהרעה ניגד כולו נעקר מחיים ואין בו טו׳ אהל. ולהלכה לא נ״מ מידי מהא דריה״ו ור״י, דאנן קי״ל כת״ק, דכל אשה שמתה ויצאה ממנה דם אפי׳ נעקר לאחר מיתה מטמא בכ״ש כדין דם נדה, וטעמא כדפי׳ בגמ׳ משום דקי״ל מקור מקומו טמא, וכיון שהיה במקור מחיים אפי׳ תימא דלא נפיק אלא אחר מיתה מ״מ טמא, ואם יש בו רביעית מטמא גם באהל מספק שמא יצא כולו לאחר מיתה, ומלישנ׳ דרבנן דקאמרי מטמא משום כתם משמע שדינו כדין כתם שאינו אלא טו׳ דרבנן, דאפי׳ מ״ד מקור מקומו טמא היינו טו׳ דרבנן, ואע״ג דאפ׳ נמי דמחייה יצא, מ״מ כיון שאינו אלא ס׳ טומאתו דרבנן, לדעת הרמב״ם דכל הספקות אינם אלא דרבנן. וכ״מ מדברי הרמב״ם שם ספ״ד, שכתב האשה שמתה וכו׳ מטמא משום כתם, שהמקור מקומו טמא אעפ״י שילא הדם אחר שמתה ואין כאן נדה, הואיל וממקום טמא יצא מטמא טו׳ כתמים וכו׳, ולא עוג הנס האריך רבינו למהדר ולמימר מטמא טו׳ כתמים, אלא לאשמועי׳ דאינה אלא טו׳ כתמים מדרבנן. ומ״ש רבינו בפ״א דין ט׳ בדם שילא מן הדופן הרי אותו דם אב הטו׳ וכו׳ שהמקור מקומו טמא וכו׳, התם נמי רל״ל אב הטו׳ מדרבנן, וכן מ״ש שם מקור שהזיע כד׳ טיפי מרגליות האשה טמאה טו׳ ערב, דהיינו כמש״ש מרן בשם רב״י טיפי מרגליות דם נבן ולגול טו׳ ערב מפני שנגע במקור ונוגע בה ע״ש, היינו נמי טו׳ מדרבנן, ומינה דמ״ש שם דין ה׳ אבל אם ראתה דם ירוק הרי הוא טהור, הכוונה לומר טהור מדאו׳ מדין דם נדה, אבל ודאי דמ״מ אב הטו׳ הוא מדרבנן לפי שנגע במקור נביעתיה דפ׳ כמ״ד מקור מקומו טמא והאשה טמאה טו׳ ערב, דלא גרע הרואה דם ירוק מב׳ טיפי דם לבן דכתב שם בסמוך וברור הוא.

(טז). בראשונה היו מטבילין וכו׳. איידי דתנן בפרקין (פ״י מ״ו) בראשונה היו אומרים היושבת על דם טוהר מערה מים לפסח חזרו לומר וכו׳, תנא כל הנך מילי דבראשונה היה הענין כך וכך, ואח״כ חזרו לומר באופן אחר. והנה הך קמייתא אי׳ בסוגיין דע״א, ופירש״י היו מטבילין הכלים שהיו עליהן סמוך למיתה אעפ״י שלא נגעו בהן לאחר מיתה, והיו נדות חיות מתביישות שאפי׳ במיתתן משונות מאחר נשים, לפי׳ חזרו לומר וכו׳ ע״כ, ובפ׳ ואלו מגלחין דכ״ז אי׳ להא וגם כל הידך דבתר הכי. והא דהיו מניחין מוגמר פשוט שהיה מפני הסרחון, מיהו התם לא מסיים מפני כבודן של מתים כי הכא, אלא הכי תניא והיו חולי מעיים חיים מתביישין, התקינו שיהו מניחין תחת כולם מפני כבודן של חולי מעיים חיים. ובהא דדרגש וכליבה מסיים התם התקינו שיהו הכל מוליאין בכליבה, מפני כבודן של עניים והכוא ליפ׳ ניהא, אבל מאי דקתני הכא חזרו להיות מוליאין בין בדרגש בין בכליבה לכאורה אין לו מובן. ויש לפ׳ דה״ק שלא רלו הכמים להכריח ולתקן דוקא שלא יוליאו אלא דוקא בכליבה, אלא הניחו הדבר ברלון כל מקום

1 תו״כ זבים פרש׳ ג׳ ה״ב, ע״ז ע״א.

2 ושם נתבארה גם הכוונה למ״ש בחבורו: מטמאין מו״מ אחר מיתתן כשהיו חיין. וכן הפירוש גם בתו״כ זבים ספ״ב הנ״ל: ושאמרו הזב שמת מטמא במשא וכו׳ עד שינשא רובו עליו. והכוונה לזב מת.

ואחת, מפני כבוד הנשים, בראשונה היו מוציאין מוגמ' לפני חולי מעיים, וחזרו להיות מוציאין לפני כל אחת ואחת, מפני כבוד המתי', בראשונה היו מוציאין עשירי' בדרגש ועניי' בכליבא, חזרו להיו' מוציאין בין בדרגש בין בכליבא, מפני כבוד העניים. (יז). בראשונ' היו מוליכין לבית האבל עניים בכלי זכוכית הצבועה עשירים בכלי זכוכית הלבנ', חזרו להיות מוציאין בין בצבועה בין בלבנה, מפני כבוד עניים, בראשונה כל מי שיש לו מת היו יציאותיו קשות עליו יותר ממתו, התחילו הכל מניחין מתיהן ופורחין, הנהיג רבן גמליאל קלות ראש בעצמו וחזרו הכל לנהוג כרבן גמליאל. (יח). בראשונה היו אומרים בשר התאוה טהור, חזרו וגזרו עליו שיהא מטמא את הידים, חזרו וגזרו עליו שיהא מטמא במגע, חזרו וגזרו הנבלה עצמה מטמא במשא, חזרו ואמרו כל הגת שנעשית על גב בשר התאוה טמאה לקודש, וכן הורה לתרומ', חזרו ואמרו חייה ולא עוף, רבי

חסדי דוד

ומקום שבמקום שרולים להוליא בדרגש דרך כבוד יהו רשאים, ובלבד שיהיו הכל שוין שיהיה שם דרגש מיוחד, ובאותו דרגש יוליאו בין עשירים בין עניים, ובמקומות דלא קפדי העשירים על כבודם ומתרלים בכליבה יוליאו הכל בכליבה, וכך נחלקו במשעיהם יש מקומות שהגו כך ומקומות שנהגו כך.

והנה פעה"ק ירוש' ת"ו ראיתי שנוהגים להוליא את כל המתים בכליבה של ברזל ונהגו שלא לשנות אפי' לאב ב"ד, וגר' והאי דמשום הכיה דאי' בזהר ויקהל, ווי לההוא עונשא וכו', דלא אלטריך למיעל בארונא בר לדיק דידע בנפשיה ואשתמודע בגרמיה דלא חטא בההוא ברית את קיימא קדישא וכו' יעי"ש, והילכך תקון רבנן קדישי להוליא לכל אדם בכליבה ומשום כי אין לדיק בארץ וכו', בפרט בדורותינו אנן יתמי דיתמי, הילכך משום כפרה עבדי הכי ונכון.

וכדרך שפירשתי בבבא זו דדרגש, מעין זה יש לפ' אידך בבא דכלי זכוכית, דבהך נמי יש שינוי, דהתם בגמ' גרסי' התקינו שיהו הכל משקין בזכוכית לבועה ע"ש, דגר' דהלבועה בזול דזוגיתא חיוורתא היא ביוקר, כדחזי' בברכות (ל"א א') דאייתי כסא דזוגיתא חיוורתא ותבר קמייהו, ואמרי' נמי (סוטה מ"ה ב') משהרב ב"ה בטל זכוכית לבנה, וגר' לפי' דלבועה לאו דוקא אלא פי' דאינה לבנה בבהירות רב ומיחזייא כלבועה, והכא קאמר שאם רלו בעיר א' שיהא הכל בלבנה דאית להו ש"ד. ובבא דתני אה"כ בראשונה וכו', מניחין מיתיהן ו ב ו ר ח י ן כל"ל, והתם מסיים בה הכי עד שבא ר"ג ונהג קלות ראש בעלמו ויצא בכלי פשתן ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן, ופי' התו' שלוה כן בשעת פטירתו, ומסיים התם אר"פ האידנא נהוג עלמא אפי' בצרדא בר זוזא ופירש"י צרדא קנבוס ע"כ.

ברם הך דתני הכא סיפא בראשונה היו או' בשר התאוה וכו', ליתיה התם ולא בשום מקום בש"ס, רק קלת מעין זו תנינא בתוס' דפ"ק דמעשר ב' ועמש"ש [1]) בס"ד, ברם אכתי לריך ביאור הך דהכא. וגר' דבראשונה לא רלו לגזור שום טו' על בשר תאוה אפי' לקדש, לפי שהיה נר' בעיניהם דהכי עדיף למעלת בשר הקדש, כדאי' בפ' הקומץ רבא דכ"א יאכלו שיאכלו עמה חולין בזמן שהיא מועטה כדי שתהא נאכלת על השבע ע"ש, ואפי' דמש"ה קרי ליה הכא בשר תאוה שאוכלין אותה קודם בשר ההקדש לתאות נפשם, כדי שיבא אח"כ בשר הקדש על השבע, אבל אחר שראו שהיו באין לידי תקלה שהיה מתערב בשר דחולין דהיינו תאוה עם בשר הקדש, וזימנין דנשאר מהבשר ומיחלף להו וסברי שהוא חולין הנשאר ולא היו נזהרים בו בטהרה ולהוליאה חוץ ממחילתה, ונמלא שהוא קדשים ועברי עלה, א"נ יבא לידי נותר ולא ישרפוהו אלא יאכלוהו בסברם שהוא בשר תאוה, הילכך ראו לתקן שיהא בשר תאוה מטמא את הידים, דהיינו שיהא כראשון לטו' לטמא את הידים דוקא, אבל לא לענין אחר אלא לקדש כדי שיזהרו שלא לערבו עם בשר קדשים, ושוב ראו שאין זה מספיק וגזרו שיהא מטמא כל אוכלים דקדש במגע דממילא מטמא בשר הקדש במגע, ושוב כדי להזהיר ביותר חזרו וגזרו שיהא לגבי הקדש (כנבלה כל"ל) עלמה מטמא במשא אפי' לאדם דהנושא אותו יהיה ראשון לטו' כנושא את הנבלה, ואח"כ חזרו בהם ולא ראו להחמיר כ"כ לטמא אדם אפי' במשא, דהוה מיחזי כחוכא ואטלולא שיהא מטמא אדם לקדש אפי' במשא ושיהא טהור גמור לתרומה, והיו לריכים לגזור טו' גם על התרומה והשו להפסד טהרות על מגן, הילכך הניחוהו בגזרה הקודמת שיטמא דוקא את הבשר של קדש בנגעו בו, ומ"מ היו רולים לגזור אפי' על הגת, דהיינו יין של נסכים ואע"ג דאכתי לא נתקדש בכלי כיון שנעשה הגת אדעתא דנסכים אם נגע בבשר התאוה שיהא טמא, אע"ג דבהא לא שייך למיגזר משום איחלופי כדי שלא להלק ולהחמיר, ויש כאן ט"ס ול"ל טמאה לקדש ו ט ה ו ר ה לתרומה. ואח"כ נר' בעיניהם שגם זו הוגרא יתירה לגזור אפי' על היין ואפי' לא נתקדש בכלי, א"נ ע"ד דפריסנא התה במ"ש שרלו לגזור אף על חולין שנעשו על טהרת הקדש שיהא דינו כקדש מקודש בגזרה זו, ואח"כ הדור בהו ואמרו שלא לגזור כ"כ אלא במאי דאיכא למיחש לאיחלופי דהיינו בשר בבשר של קדש דוקא, ומיהו הא מיהא נראה בעיניהם להחמיר ולגזור אפי' על בשר תאוה של חיה, אע"ג דליכא בקדשים אלא בהמה, משום דזימנין יש לטעות בין בשר חיה לבשר בהמה, ושייך שמא יתחלף כדלעיל אבל לא בעוף, ולא ראו לגזור אפי' במין העוף הבא לקרבן, כגון תורים ובני יונה, דלא רלו לגזור אלא במאי דהוה שכיח שהיו מערבין בתחלה לאכול על השבע, ולא הוו נהיגי הכי רק בבשר זבחי בהמה, הילכך גזרו על כל בשר תאוה שיהא טמא לקדש אבל לא לתרומה, דממילא שמעי' בשאוהו כשלישי לטו' שאינו עושה רביעי אלא לקדש אבל לא לתרומה, ודייק תנא למיתני טמאה לקדש, כלו' היא טמאה אבל אינה מטמאה את הקדש אלא פוסלת את הקדש, וראב"י אים אוכלין (וגר' דל"ל אים איבלים והוא שם מקום ודלא כדכתי'

[1] ל"ס ע"ב. ועיין מ"ש בתוספתא כפשוטה שב, עמ' 719 ואילך. ובתס"ר כאן, עמ' 290.

אליעזר בן יהודה איש אוכלין אמר אפילו נעשית על גב עוף אחד ועל גב תרנגול אחד טמאה לקדש, וטהורה לתרומה. (יט). בזו שהיה בית הלל קורין אותו גרגרן, רבי יהודה היה קורא אותו בועל נדה, אמרו בית שמאי לבית הלל אי אתם מודים ברואה בתוך אחד עשר שטבלה לערב ושימש את ביתה שהן מטמאין משכב ומושב וחייבין בקרבן, אף הרוא׳ יום אחד תהא חייבת בקרבן, אמרו להן בית הלל אם אמרתם ברוא׳ ביו׳ שלאחריו שכן יום שלאחריו מצטרף עמו בזיב׳, תאמרו ברואה יום א׳ אסור שאין יום שלאחריו מצטרף עמו בזיבה, אמרו להן בית שמאי אם כן לא תטמא משכב ומושב, אמרו להן בית הלל אתריביניהו מטומאת משכב ומושב החמור נימעטו מהבאת קרבן הקל.

סליק פירקא וסליקא לה מסכת נדה

חסדי דוד

התם במעשר ב׳ איש בבלי וגמלא שם כבודו בש״ס פ״ג דזבחים דכ״ה ובחולין דנ״ה ודקכ״ב) דגזרו אפי׳ על בשר עוף ולא תימא דוקא בעופות דבני קרבן דהיינו תור ובן יונה, אלא אפי׳ עם תרנגול אם נגע בשרו עם בשר הקדש נטמא הקדש, אבל הכל טהור לתרומה כך נר׳ פי׳ דהך מתניתא.

והרמב״ם בפי״א מהא״ה דין ה׳ כתב, בשר תאוה אעפ״י שהוא טהור גזרו עליו שיהיה כשלישי לטו׳ מטמא את הקדש ואינו פוסל את התרומה, ויר׳ לי שלא גזרו עליו אלא כדי שלא יערבוהו עם בשר הקדש ויבאו לטעות ולשגוג בו וידמה שהבשר זה הוא חול והוא קדש ויאכלנו בטו׳ ע״כ. ונראה מלשונו שגם הוא ז״ל הבין בל׳ התוס׳ כדאמרן שאח״כ חזרו בהם מהגזרה דעשאוהו כנבלה עצמה ושיהיה מטמא במשא, דא״כ היכי אמר מר שיהיה כג׳ לטו׳, אטו נבלה עצמה ג׳ לטו׳ הויא, אב הטו׳ הויא, א״ו כדאמרן שעשאוהו כשלישי לטו׳, וממילא שאינו פוסל את התרומה אלא את הקדש בלבד, ומ״ש רבינו מטמא את הקדש נ״ל דלאו דוקא מטמא אלא פוסל, שהרי כיון שהוא כשלישי הלא רביעי בקדש פסול שאינו מטמא אחרים, ומ״מ פסול הוא ובעי שריפה מדרבנן, וכ״כ שם מרן בשם מוהרי״ק דמטמא לאו דוקא ע״ש, ומה שהשיב עליו מרן דאין נ״ל שהרי אמרו נבלה עצמה וכו׳ ע״ש, ליסרי לן מר דתיקשי ליה לנפשיה דא״כ היכי קאמר רבינו כשלישי, א״ו דההיא גזרתא לא קיימא. ומ״מ לא ידענא אמאי לא ביאר רבינו באיזה בשר גזרו ואפי׳ דהתם בשר הוא דחיה ובהמה אבל לא דעוף, ולכך לא הוצרך לפי׳ ולעולם דפי׳ כת״ק.

(יט). בזו שהיו ב״ה קורין וכו׳. הנה במש׳ אחרונה דמכילתין תנן, הרואה יום י״א וטבלה לערב ושמשה בש״א מטמאין מו״מ וחייבין בקרבן, וב״ה פוטרין מן הקרבן, (ופירש״י דב״ש סברי יום י״א בעי שימור והו״ל כבועל שומרת יום כנגד יום, וב״ה פוטרין דלא בעי שימור, אבל לענין טו׳ מודו ב״ה מדרבנן להחמיר גזרה יום י״א אטו תוך י״א יום דמטמאה בועלה מדאו׳ עד שתספור קצת יום המחרת) טבלה ביום שלאחריו ושמשה ואח״כ ראתה, בש״א מטמאין מו״מ ופטורין מן הקרבן, ובה״א ה״ז גרגרן, (ופירש״י גרגרן ממהר לחטא שמא ירגיל בכך תוך י״א אבל לענין טו׳ טהור) ומודים ברואה בתוך י״א יום וטבלה לערב ושמשה שמטמאין מו״מ וחייבין בקרבן, טבלה ביום שלאחריו ושמשה ה״ז תרבות רעה ומגען ובעילתן תלויים ע״כ. ופירש״י וחייבין בקרבן אפי׳ לא תראה למחר, דהא בעי שימור והרי בעל זבה קטנה, טבלה יום שלאחריו דעבדה קצת שימור ושמשה ה״ז תרבות רעה שמא תראה אח״כ ותצטרף לשלפניו ואין טבילתה טבילה ע״כ, ובגמ׳ שם דע״ב תניא, א״ל ריה״ו לב״ה וכי לזו אתם קורין תרבות רעה, והלא לא נתכוון זה אלא לבעול את הנדה, ופריך נדה ס״ד (פי׳ והלא בתוך י״א יום אינה נדה), ומסיק אלא לימא לבעול שומרת יום כנגד יום ע״כ, והכא תנינן בתוס׳, דכי היכי דריה״ו פליג אסיפא בתוך י״א דלמאי דקרו ב״ה תרבות רעה איהו קרי ליה בועל שומרת יום, ה״נ מחמיר ריה״ו ארישא ברואה יום י״א וטבלה ביום שלאחריו ושמשה דב״ה קרו ליה גרגרן, וריה״ו היה קורא אותו בועל נדה, והכא אתי שפיר הך לישנא יען יום שלאחריו תחלת ימי נדה הוא. והא דתני בתר הכי אמרו ב״ש וכו׳, הכי תניא התם בגמ׳ (ע״ב א׳) לעיל מינה אלא שהלשון משונה אבל הענין א׳, ומ״מ יש כאן ט״ס וכצ״ל אי אתם מודים וכו׳, אף הרואה יום אחד עשר[1]) תהא וכו׳, א״ל ב״ה אם אמרתם ברואה בתוך[1]) אחד עשר שכן יום שלאחריו מצטרף וכו׳ תאמרו ברואה יום א׳ עשר שאין יום וכו׳, א״ל ב״ה אם רבינוהו לטו׳ מו״מ החמור נמעיטנהו מהבאת קרבן הקל ע״כ, והפי׳ ברור, דאחר שהשיבו ב״ה לב״ש שאין לדמות רואה ביום י״א לרואה בתוך י״א, לפי שבתוך י״א ראוי יום שלאחריו להצטרף עמו לזיבה, משא״כ יום שלאחר י״א, חזרו ב״ש והשיבו לב״ה ס״ס השוו מדותיכם, ולדבריכם שאתם פוטרין מקרבן כך יש לכם לטהר ממו״מ, וא״ל ב״ה אם רבינוהו לטו׳ מו״מ לפי שהוא להחמיר מדרבנן, אבל לענין קרבן נמעיטהו שאם נרבה אותו לחייבו מדרבנן נמצאו מביאין חולין בעזרה, כיון דמדאו׳ פטורין וברור.

1 וכן הוא בכי״ו.

סליקא מסכת נדה בס״ד